

A landscape painting of a rocky coastline. In the foreground, large, light-colored rocks are scattered along the shore. Waves are crashing against these rocks, creating white foam. In the middle ground, a rocky cliff rises, with sparse vegetation growing on its slopes. The background shows a hazy, distant shoreline with more land and water under a clear sky.

Svenskt ortnamns- lexikon

Sveriges landskap

Svenskt ortnamnslexikon

*Utarbetat inom Språk- och folkminnesinstitutet
och
Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet*

Redaktör: Mats Wahlberg

Språk- och folkminnesinstitutet
Uppsala 2003

ABSTRACT

Svenskt ortnamnslexikon. Utarbetat inom Språk- och folkminnesinstitutet och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Redaktör: Mats Wahlberg. (Swedish place-name dictionary. Compiled within the Institute for Dialectology, Onomastics and Folklore Research and the Department of Scandinavian Languages at Uppsala University. Editor: Mats Wahlberg.) 422 pp. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala 2003. ISBN 91-7229-020-X.

Svenskt ortnamnslexikon ('Swedish Place-Name Dictionary') is the result of a co-operation project between the Institute for Dialectology, Onomastics and Folklore Research, Uppsala, and the Department of Scandinavian Languages at Uppsala University. The dictionary, which is intended for the general reader, contains brief etymologies for ca 6,000 place-names in Sweden, written by scholars from the two institutions. All names of provinces, counties, towns and parishes are included together with a selection of names of villages, manors, farms, mountains, rivers etc., including a fairly large selection of Saami and Finnish names from northern Sweden. Common place-name elements are dealt with in separate articles. An introduction deals briefly with the study of place-names, place-name structure, place-name categories and standardization of place-names. An onomastic bibliography is included.

Keywords: Onomastics, toponymy, etymology, place-names, Sweden, Swedish, Finnish, Saami.

Tryckt med bidrag från Kungl. Patriotiska Sällskapet

Omslagsbild: Solglitter på Vättern. Akvarell av prins Eugen.

Tryckt efter: Prins Eugen, Från svenska bygder. Tjugo gouacher och akvareller återgivna i färgfaksimil samt i särskilt häfte tjugofyra teckningar i tontryck jämte en studie över prins Eugens konst av överintendenten fil. dr. Axel Gauffin. Malmö 1933.

© Prins Eugen / BUS 2002.

Grafisk formgivning: Jerk-Olof Werkmäster

© 2003 Språk- och folkminnesinstitutet

ISBN 91-7229-020-X

Elanders Gotab, Stockholm 2003

Innehåll

Förteckning över bilder **6**

Förord **7**

Författare och övriga medarbetare **8**

Inledning **9**

NAMNARTIKLAR **15**

Förkortningar, ord- och teckenförklaringar **16**

Förteckning över översiktsartiklar **16**

Litteraturförteckning **398**

Register över namn som nämns i artiklarna **416**

Förteckning över bilder

- Bild 1. Karta över samiska språkområden i Sverige 13
Bild 2. Alfs hög, Halland 19
Bild 3. Alsenjön, Jämtland 113
Bild 4. Karta från 1761 över Arby, Småland 24
Bild 5. Bjuröklubb, Västerbotten 34
Bild 6. Karta över Bogevik, Gotland 41
Bild 7. Borgundaberget, Västergötland 113
Bild 8. S:t Botvid, målning i Arboga stadskyrka, Västmanland 115
Bild 9. S:t Olofskällan i Brunflo, Jämtland 114
Bild 10. Bron vid Brömsebro, Blekinge och Småland 50
Bild 11. Slutningen vid Bäraryd, Småland 54
Bild 12. Bärbyborg, Öland 114
Bild 13. Fru Charlotte Berg 57
Bild 14. Edet vid Dals-Ed, Dalsland 116
Bild 15. Karta över åsvägen förbi Edsberg, Närke 64
Bild 16. Faludden, Gotland 116
Bild 17. Faxholmen, Hälsingland 117
Bild 18. Faxälven, Ångermanland 72
Bild 19. Forshedastenen, Småland 74
Bild 20. Lilla Vetteberget i Fjällbacka, Bohuslän 75
Bild 21. Fjätfallet, Dalarna 117
Bild 22. Flatruet, Härjedalen 118
Bild 23. Flens gamla bytomt, Södermanland 119
Bild 24. Forsakar, Skåne 79
Bild 25. Grimstenen, Närke 93
Bild 26. Stenig mark vid Gryta, Uppland 120
Bild 27. Gullbergshögen, Östergötland 98
Bild 28. Hovs hallar, Skåne 106
Bild 29. Harsprånget, Lappland 112
Bild 30. Karta över utbredningen av ortnamnen på -hem i Sverige 233
Bild 31. Borgen bratta vid Hovenäset, Bohuslän 133
Bild 32. Hoverberget, Jämtland 234
Bild 33. Karta över medeltida hundares- och häradsinde-
delning i Sverige och Danmark 135
Bild 34. Forsen vid Hällefors, Västmanland 234
Bild 35. Kraftstationen vid Härjevad, Västergötland 235
Bild 36. Gravhögarna vid Högom, Medelpad 235
Bild 37. Förkastningsbrant vid Järbo, Dalsland 236
Bild 38. Junebäcken i Jönköping, Småland 237
Bild 39. Stensö vid Kalmar, Småland 236
Bild 40. Kapelludden, Öland 238
Bild 41. Karsefors, Halland 162
Bild 42. Kekkonentoppen, Lappland 164
Bild 43. Karta över Kila socken, Västmanland 165
Bild 44. Kungens kurva, Södermanland 175
Bild 45. Sandbankar vid Leksand, Dalarna 188
Bild 46. Slutningen vid Lena, Uppland 239
Bild 47. Luppioberget, Norrbotten 239
Bild 48. Forntida broläggning vid Lärbro, Gotland 203
Bild 49. Malören, Norrbotten 240
Bild 50. Karta över den forntida viken vid Njurunda,
Medelpad 222
Bild 51. Karta över Noret vid Norsjö, Västerbotten 229
Bild 52. Kyrkan i Nykyrka, Södermanland 240
Bild 53. Karta över Näsbyholm, Skåne 241
Bild 54. Fornlämning vid Odensbacken, Närke 353
Bild 55. Hålväg i Timmele, Västergötland 354
Bild 56. Resele kyrka, Ångermanland 254
Bild 57. Rogsta kyrka, Hälsingland 257
Bild 58. Vattenfallet i Ronneby, Blekinge 258
Bild 59. Rökstenen och kyrkan i Rök, Östergötland 265
Bild 60. Höjd vid kyrkan i Skinnskatteberg, Västman-
land 279
Bild 61. Skuleberget, Ångermanland 280
Bild 62. Karta över häradindelningen i Skåne 282
Bild 63. Skånela kyrka, Uppland 355
Bild 64. Smyghålet vid Smögen, Bohuslän 356
Bild 65. Karta över utbredningen av ortnamnen på -sta(d)
i Sverige 357
Bild 66. Stavgard i Hörsne, Gotland 358
Bild 67. Städjan, Dalarna 358
Bild 68. Karta över häradindelningen i Söderman-
land 310
Bild 69. Basseuksa, Lappland 315
Bild 70. Gullöfallet i Trollhättan, Västergötland 326
Bild 71. Karta över Tönnersjö härad, Halland 334
Bild 72. Karta över Ut- och Inlängan, Blekinge 339
Bild 73. Viby skursten, Östergötland 348
Bild 74. Karta över utbredningen av ortnamnen på -vin i Sverige 359
Bild 75. Översvämningsvallen i Voxnan, Runemo, Hälsing-
land 360
Bild 76. Borgviksälven, Värmland 367
Bild 77. Karta över häradindelningen i Västergöt-
land 369
Bild 78. Gravfältet vid Vätteryd, Skåne 374
Bild 79. Äldvaden vid Vingång, Värmland 383
Bild 80. Karta över Älvros, Härjedalen 384
Bild 81. Ölman, Värmland 360
Bild 82. Karta över häradindelningen i Östergöt-
land 392
- Pärmens insida*
Karta över Sveriges landskap

Förord

Syftet med Svenskt ortnamnslexikon (SOL) är att呈现出kortfattade, populärvetenskapligt hållna förklaringar till de mest kända ortnamnen i Sverige. Lexikonet är tänkt som en uppslagsbok för hemmabruk, för skolan och för användning på resor runt om i landet.

SOL är resultatet av ett samarbetsprojekt mellan Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, varvid SOFI genom Namnavdelningen i Uppsala haft det administrativa ansvaret. Arbetet har lettas av en redaktionskommitté bestående av professor emeritus Thorsten Andersson, forskningschef Eva Brylla, professor emeritus Lennart Elmévik, professor Svante Strandberg, professor Jan P. Strid (i ett inledande skede) och förste forskningsarkivarie Mats Wahlberg, som också fungerat som redaktör. Bildurvalet har gjorts av förste forskningsarkivarie Per Vikstrand. En förteckning över SOL:s författare finns på s. 8. All text har granskats av redaktionskommittén, de finska och samiska namnartiklarna dessutom av professor Lars-Gunnar Larsson, Uppsala, och professor Håkan Rydving, Bergen, samt namnen från Skåne och Blekinge av arkivchef Göran Hallberg, Lund, och namnen från Jönköpings och Kronobergs län i Småland av antikvarie Jan Agertz, Jönköping. De återgivna runbeläggen har granskats av professor Lena Peterson.

För flera yngre namn har det varit svårt att få fram information om deras bakgrund. Redaktionen tar tacksamt emot synpunkter och kompletterande uppgifter.

Uppsala i januari 2003

Mats Wahlberg

Författare och övriga medarbetare

Huvudförfattare

Thorsten Andersson, professor emeritus, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Eva Brylla, forskningschef, Språk- och folkmänsinstitutet

Lennart Hagåsen, forskningsarkivarie, Språk- och folkmänsinstitutet

Svante Strandberg, professor, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Ulla Swedell, forskningsarkivarie, Språk- och folkmänsinstitutet

Mats Wahlberg, förste forskningsarkivarie, Språk- och folkmänsinstitutet

Per Vikstrand, förste forskningsarkivarie, Språk- och folkmänsinstitutet

Övriga författare

Lennart Elmevik, professor emeritus, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Staffan Fridell, professor, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Leif Nilsson, namnvårdskonsulent, Språk- och folkmänsinstitutet

Datateknisk hantering, kontroll, inskrivning och korrigering av manus

Arkivarie Margaretha Gillberg, intendent Björn Heinrici, forskare Katharina Leibring och registrator Ingrid Tranehag, samtliga Språk- och folkmänsinstitutet

Inledning

1. Lexikonets innehåll

Svenskt ortnamnslexikon (SOL) upptar närmare 6 000 ortnamn från hela Sverige, inklusive ett fylligt urval finska och samiska namn. Samtliga namn på landsdelar, landskap, län, socknar, städer och kommuner är medtagna liksom namnen på de flesta tätorter. Namn på härad, dvs. distrikt i en gammal indelning kännetecknande för Götaland och Svealand (utom Dalarna), är medtagna, däremot inte de för Dalarna och Norrland utmärkande tingslagsnamnen (t.ex. *Mora och Orsa tingslag* och *Västerbottens södra domsagas tingslag*). Unga häradsnamn från Bergslagen (t.ex. *Lindes och Ramsbergs härad*) utelämnas normalt. Namn på enskilda byar och gårdar är i allmänhet inte medtagna. Av landets många naturnamn upptas ett urval namn på de största och mest kända sjöarna, åarna, fjällen etc. Vissa kända namn i våra största städer behandlas men inte namn på gator, torg eller kvarter. Principen har varit att i första hand ta med sådana namn som kan bedömas vara allmänt kända eller intressanta av andra skäl, främst språkliga. En gallring har också företagits bland namn vilkas betydelse kan anses genomskinlig och bland dem för vilka ingen säker tolkning kan ges. Vid urvalet av namn har redaktionen haft den intresserade allmänhetens behov för ögonen, men det är självklart att ett namnurval av detta slag innebär att många namn, som en enskild läsare kan tänkas vara intresserad av, inte finns medtagna.

Förutom artiklar över enskilda ortnamn förekommer översiktliga artiklar om vissa ortnamn efterleder, t.ex. *måla*, *sta(d)* och *tuna*. För allmänna upplysningar om ortnamnens innehåll och struktur hänvisas till kap. 3, för finska och samiska ortnamn till kap. 4 och för en beskrivning av ortnamnsvärldens uppgifter till kap. 5.

Vissa namn som omnämns i de enskilda artiklarna (främst äldre, nu ej levande namn och namnformer samt finska och samiska parallellformer) förtecknas i ett särskilt alfabetiskt register sist i lexikonet.

Materialet till SOL har hämtats från ortnamssamlingarna i Språk- och folkminnesinstitutet, dit den intresserade hänvisas för kompletterande upplysningar. En förteckning över ortnamnlitteratur finns i slutet av lexikonet.

2. Artiklarnas uppbyggnad och innehåll

Artiklarna är uppbyggda efter ett enhetligt mönster, enligt följande exempel:

Gedsholm^a gods, Ekeby sn, Luggude hd, Skåne.^b (*aff*) *Geetzholt 1443.*^c – Godsets namn innehåller i förleden släktnamnet *Get*; 1443 omnämns Erik Get från Gedsholm. Efterleden →^d *holm* 'holme' syftar på att den ursprungliga byggnaden omgavs av vattenfylda vallgravar.^e

^a *Uppslagsform*

Som uppslagsform används gällande officiell form i fastighetsregistret eller enligt senaste edition av ekonomiska,

gula eller gröna kartan (jfr kap. 5). Namnen förtecknas i strikt alfabetisk ordning (gäller även namn av typen *Gamla Uppsala* och *Östra Ämtervik*).

^b *Lokalisering*

Orterna lokaliseras i allmänhet med angivande av socken, härad/skeppslag och landskap. (En landskapskarta finns på pármens insida.) Härvid gäller förhållandena 31.12.1951, dvs. före de första stora kommunalsammanslagningarna. Denna indelning av landet är visserligen ej längre gällande men har genom lång hävd satt sin prägel på den allmänna uppfattningen och är också allmänt brukad inom historisk forskning. De gamla socknarna lever för övrigt till största delen kvar som kyrkliga församlingar, och de gamla socken- och häradsnamnen utgör en viktig del av vår ortnamnsskatt.

^c *Äldre namnbelägg*

Omedelbart efter lokaliseringangivelserna anges i normalfallet det äldsta kända skriftliga belägget. Om detta av något skäl är mindre lämpligt att ange (t.ex. om det rör sig om en alltför sen avskrift eller en förvanskad namnform) anges enbart årtal för det första omnämndandet, ett senare belägg eller en normaliserad fornspråklig form. För yngre namn anges äldre belägg endast i undantagsfall.

Frekventa latinska ord, som ingår i äldre belägg, finns förklarade i Förförklaringar, ord- och teckenförklaringar.

Konstruerade ord och namnformer föregås av *.

^d *Hänvisningspil*

Pil (→) används för hänvisning till namnartikel.

^e *Namntolkningar*

De anförda tolkningarna bygger till största delen på redan tunna forskningsresultat. Ett icke ringa antal namn, särskilt finska och samiska, är dock nytolkade eller för förra gången behandlade i litteraturen. Om flera tolkningsförslag har framförts för ett ortnamn, har det varit redaktionens strävan att ta ställning för ett eller ett par av dessa. Hänvisningar till litteratur görs endast i översiksartiklar.

3. Vad är ett ortnamn?

Med begreppet ortnamn avses namn på alla slags geografiska lokaliteter samt på olika slags administrativa indelningar och andra områden (jfr nedan avsnitt 3.2). I detta kapitel behandlas kortfattat en del övergripande frågor rörande främst svenska språkiga ortnamn; för en mer ingående framställning hänvisas till Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige* (5 uppl., 1988) och Harry Ståhl, *Ortnamn och ortnamnforskning* (2 uppl., 1976). Någon motsvarande översikt över finska och samiska namn i Sverige finns inte, varför dessa behandlas något mer utförligt i kap. 4.

3.1. Ortnamnens ålder

Ortnamn i någon form har säkerligen funnits långt som mänskligt språk. Liksom språket har utvecklats, har

också ortnamnen förändrats, nya namn har tillkommit och andra har försvunnit. Emellertid visar ortnamnsskicket till stora delar en förvänansvärd stabilitet. Namn på t.ex. stora sjöar och öar som *Vättern* och *Tjörn* har varit kända och brukade av många människor och har därför överlevt från generation till generation. Sådana ortnamn kan i vissa fall säkerligen gå tillbaka till bronsåldern, dvs. till en tid långt före Kristi födelse. Namn som ursprungligen har betecknat bebyggelser kan också ha en imponerande ålder, men man räknar inte med att de äldsta av dem kan ledas tillbaka till särskilt långt före Kristi födelse. Största delen av vår ortnamnsskatt har emellertid blygsammare ålder, framför allt namn på små naturlokaler och mindre bebyggelser. Exakt när ett ortnamn har tillkommit är givetvis i de allra flesta fall omöjligt att ange. Ofta, kanske oftast, har namnen funnits till långt innan de äldst är belagda i skrift.

I samband med att kristendomen vann inträde i Sverige kom också en rad nya kristna personnamn i bruk, t.ex. *Anders, Johan, Lars, Per, Birgitta (Britta)* och *Kristina (Kerstin)*. Om ett sådant personnamn ingår som förled i ett ortnamn, kan detta följkartligen ha tillkommit först sedan Sverige kristnats. Eftersom namnen på ursprungligen *löv* alla har tillkommit under förkristen tid, kan förleden i socken- namnet *Anderslöv* alltså inte vara mansnamnet *Anders*; i stället ingår här det forndanska mansnamnet *Arnthor (Andor)*. Att ett inhemskt, förkristet personnamn ingår i ett ortnamn betyder å andra sidan inte att ortnamnet måste stamma från förkristen tid, eftersom många av de gamla personnamnen länge levde kvar.

I samband med åldersbestämning av ortnamn och bebyggelse anförs i namnartiklarna ofta följande arkeologiska eller språkliga tidsperioder:

Arkeologiska tidsperioder

bronsålder 1800–500 f.Kr.

äldre järnålder:

förromersk järnålder 500 f.Kr.–Kr.f.

romersk järnålder Kr.f.–400

yngre järnålder:

folkvandringstid 400–550

vendeltid 550–800

vikingatid 800–1050

medeltid 1050–ca 1520

Språkliga tidsperioder

urgermanska 500 f.Kr.–200 e.Kr.

urnordiska 200–800

fornsvenska 800 – medeltidens slut

(runsvenska 800–1100)

fordanska 800 – medeltidens slut

fornvästnordiska 800 – medeltidens slut

Fornspråkliga namnformer och ord anförs normalt i fornsvensk form, sådana från Skåne, Blekinge och Halland dock i forndansk form och sådana från Bohuslän och Härjedalen i fornvästnordisk (dvs. fornnorsk/fornisländsk) form. Fornvästnordiska ord anförs också ofta, om motsvarande forndanska och fornsvenska ord inte finns belagda. Normalise-

rade fornspråkliga former återges med gängse ortografi, t.ex. fornsvenskt och forndanskt *th* motsvarande fornvästnordiskt *b* (uttalat som *th* i engelskans *thing*), fornsvenskt *dh* respektive forndanskt *th* motsvarande fornvästnordiskt *ð* (uttalat som *th* i engelskans *this*). Äldre namnformer anförs genomgående med stor begynnelsebokstav (utom i runbelägg); hithörande prepositioner medtas inom parentes (gäller dock ej belägg efter 1526). Om ett anfört belägg är en avskrift (avskr.), anges detta.

3.2. Ortnamnskategorier

Ortnamnen kan indelas i fyra kategorier. Till kategorin *bebyggelsenamn* räknas namn på städer, tätorter, samhällen, byar, gods, gårdar, torp, hus samt namn på administrativa indelningar och andra områden (landskap, län, kommuner, härad, socknar, bygder). Till kategorin *naturnamn* hör namn på sjöar, vattendrag, ör, skogar, berg, stenar m.m. Med *ägonamn* menas namn på åkrar, ängar och liknande, dvs. olika typer av jordbruksmark. Bland ortnamnen finns också en mindre kategori, som avser namn på av människan skapade anläggningar, andra än bebyggelser, t.ex. kvarnar, dammar, vägar, broar och grindar. Det bör observeras att många av dagens bebyggelsenamn är ursprungliga natur- eller ägonamn, t.ex. stadsnamnet *Sandviken* och tätortsnamnet *Storvreta*.

Merparten av de namn som finns upptagna i SOL tillhör kategorin bebyggelsenamn. Av den stora mängden naturnamn upptas bara ett mindre antal, och de medtagna ägo- och anläggningsnamnen är mycket få (jfr kap. 1).

3.3. Ortnamnets struktur

Ett ortnamn kan vara osammansatt, dvs. bestå av ett enda ord, t.ex. *Berg*, eller vara sammansatt av en förled och en efterled, t.ex. *Storsjön*. Det finns också en tredje grupp, s.k. avledningar, där ändelser av olika slag har fogats till ett grundord; hit hör t.ex. den forntida ortnamnstypen på *-inge*.

3.3.1. *Plurala namn* – Att ett ortnamn som syftar på en lokal som består av flera olika delar kan ha flertalsform, plural form, är inte förvånande, t.ex. *Dellensjöarna* och *Kilsbergen*. Det finns emellertid en rad ortnamn som har plural form, trots att de av allt att döma åsyftar en enda företeelse. Hit hör framför allt många förhistoriska bebyggelsenamn på *-a*, t.ex. *Dala* och *Haga*, där *-a* motsvarar vår moderna pluraländelse *-ar*. Denna för ortnamnen karakteristiska pluraländelse *-a* finns även i ortnamn bildade till ord som i språket i övrigt inte har pluraländelsen *-ar*, i t.ex. *Berga* och *Husa*. Inte sällan förekommer bland de gamla plurala ortnamnen också former på *-um* och *-om*, som är stelnade former i dativ pluralis. I fornsvenskan böjdes också ortnamnen i olika kasus – dativ förekom bl.a. efter prepositionen *i*, som ju ofta sätts före ett ortnamn.

Anledningen till att så många ortnamn har plural form, trots att de syftar på en enda företeelse, är mycket omdiskuterad. Någon samstämmig uppfattning om bakgrunden till denna företeelse råder inte.

3.3.2. Inbyggarbeteckningar – I många ortnamn ingår s.k. inbyggarbeteckningar. Med detta avses beteckningar för personer som bor i ett område eller på en ort eller gård, t.ex. *skåning till Skåne och Uppsalabo till Uppsala*, men också t.ex. *slättbo*, avseende person som bor på slätten. Till de vanligaste inbyggarbeteckningarna hör de som är bildade med ändelsen *-ing* (se *-inge*) och de på *-bo* (se t.ex. *Harbo, Slättbo härad och Kuddby*), men även andra bildningstyper förekommer (se t.ex. *Sollentuna härad, Akalla och Åbyggeby*).

3.4. Namntolkning

För att ett ortnamn med någorlunda säkerhet skall kunna anses tolkat, bör ett antal metodkrav ha uppfyllts.

Man har i Sverige att utgå från nordiskt språkmaterial (eller, för mycket gamla namn, de nordiska språkens föregångare, dvs. urgermanskan och indoeuropeiskan). Från denna huvudregel skall undantas uppkallelsenamn av icke-nordiskt ursprung (se t.ex. *Apertin och Frescati*), samiska och finska ortnamn i norra Sverige samt finska ortnamn i de delar av mellersta Sverige där finsktalande befolkning bosatte sig under 1500- och 1600-talen (se kap. 4).

Tolkningen bör stå i samklang med namnets äldre skriftformer. Eftersom många av våra bebyggelsenamn stammar från förhistorisk tid (jfr avsnitt 3.1), är det lätt att förstå att dagens namnformer mycket ofta inte överensstämmer med ursprungsformerna (se t.ex. *Hönsgärde*).

Tolkningen bör stämma med namnets dialektuttal, som ofta kan bevara en ursprungligare form av namnet än den nutida skriftformen (se t.ex. *Hedesunda*).

Tolkningen skall stämma sakligt. För de många ortnamn som förefaller syfta på någon företeelse i terrängen, ett berg, en vik, en å etc., är det viktigt att kontrollera om en sådan tolkning stämmer överens med förhållandena på platsen. Här bör man hålla i minnet att bebyggelser kan ha skiftat läge och att många bebyggelsenamn ursprungligen har betecknat en natur- eller ägolokal. I vissa fall kan det i dag vara svårt att avgöra hur terrängen sett ut när namnet kom till för kanske två tusen år sedan – man måste ta hänsyn till landhöjning, utdikning, uppodling m.m. Om ett ortnamn anses ha en växt- eller djurbetecknande förled, måste man göra troligt att växten eller djuret i fråga funnits eller kan ha funnits på platsen vid tiden för namnets tillkomst.

4. Finska och samiska ortnamn

4.1. Finska

Finsktalande befolkning har åtminstone sedan medeltiden funnits på nuvarande svenska territorium. Gammal finsk bosättning finns framför allt i Tornedalen, men även på andra håll i Norrland finns spår av tidig sådan. Finskspråkig befolkning har också funnits längre söderut, särskilt i Mälardalslandskapen. Under en kolonisationsperiod ca 1570–1650 slog sig finsktalande ned i skogstrakter från Östergötland i sydost till Värmland i väst och Ångermanland i norr.

Vid 1600-talets slut fanns sammanhängande finnbygder framför allt i Tiveden, Värmland, Bergslagen, västra Gästrikland och västra och norra Hälsingland med angränsande trakter i Dalarna (Orsa finnmark) och Medelpad (Hasselatrakten) samt Viksjö finnbygd i Ångermanland. Det finska språket levde kvar längst i Finnskogen i nordvästra Värmland, där det ännu under 1900-talets förra hälft fanns finsktalande personer, medan det i de övriga mellansvenska finnbygderna dog ut under 1700–1800-talen.

Finska ortnamn uppstod på nykoloniserade områden, i anslutning till den svenska odlingsbygden eller i samiskt resursområde. De finska namnen betecknar bebyggelse och ägor, såsom myrar, höjder och svedjemarkar, ofta även tjärnar. I norr bär också många större naturlokaler finska namn. Endast en liten del av de gamla ägonnamnen har överlevt, de flesta har försvunnit i översättningar eller fallit ur bruk i takt med ändringar i näringsmönstret. Eftersom lexikonet huvudsakligen innehåller allmänt kända namn, behandlas endast ett fåtal namn av finskt ursprung i mellersta Sveriges finnbygder.

Kolonisatörernas dialektala bakgrund speglas i ortnamnen, som innehåller många från standardfinskan avvикande ord och språkdrag. De finskspråkiga nybyggarna i mellersta Sverige (ca 1570–1650) kom huvudsakligen från det savolaxiska språkområdet och talade östfinsk dialekt. Den i Norrbotten talade nordfinska dialekten är däremot en blandning av västfinska och östfinska dialektdrag med många samiska naturbetecknande länord. Meänkieli, som betyder 'vårt språk', den i Tornedalen talade varieteten, kännetecknas dessutom av stark påverkan från svenska.

4.1.1. Om stavningen av finska namn – Ortografin (skrivsättet) för de finsk-ugriska språken finska och samiska skiljer sig från svenska på några väsentliga punkter. Bland annat uttrycks stavelse- och ljudlängd annorlunda i skrift, och bokstäverna *o* och *u* har ett annat ljudvärde. Följaktligen har ortnamnen ofta skrivits och översatts fel med ändrat betydelseinnehåll som följd. Problemet med de felatärgivna namnen uppmärksammades i slutet av 1800-talet, då en revidering av namnformerna på officiella kartor inleddes. Arbetet har pågått i olika etapper under hela 1900-talet.

Finska ortnamn i mellersta Sverige stavas på moderna kartor efter det lokala uttalet, emedan stavningen på tidigare kartor saknat konsekvens och namnen i de olika finnbygderna skrivits enligt skilda principer. Eftersom finska språket inte längre är levande i dessa områden och de ursprungligen finska ortnamnen länge använts av finsktalande befolkning, tillhör de i olika grad förändrade namnen numera det svenska ortnamnsförrådet och stavas enligt svenska regler. Bokstäverna *o* och *u* har alltså svenskt ljudvärde.

De finska ortnamnen i norra Sverige har bevarats bättre än i mellersta Sverige, och den finska språkdräkten är ofta bibehållen, eftersom finskan sedan medeltiden varit ett levande språk i Norrbotten. Stavningen av finska naturnamn

i finskspråkiga områden i norra Sverige är därför anpassad till finskans språkregler, vilket innebär att t.ex. långa vokaler dubbeltexnas såsom i standardfinskan. Dialektala former är dock tillåtna. Bland bebyggelsen återfinns parallella försvenskade namnformer, som endast marginellt avviker från den finska namnformen. I finskspråkiga områden i norra Sverige har ändemot finska ortnamn vanligen anpassats till svenska uttal och svenska stavning.

I språkkontaktsområden är namnlän en vanlig företeelse, varvid namn översätts eller helt eller delvis anpassas till det låntagande språket, ibland med tillägg av en förklarande efterled. Blandnamn med en finsk namnled och en samisk eller svensk led är inte ovanliga.

4.2. Samiska

En stor del av Sveriges fjäll- och skogstrakter tillhör det traditionella samiska språkområdet. Inom området finns stora dialektala skillnader i uttal, böjning och ordförståd, vilket försvårar eller omöjliggör inbördes förståelse. De i Sverige talade samiska varieteterna tillhör den sydsamiska och centralsamiska språkgruppen, varav den senare indelas i nordsamiska, lulesamiska och arjeplogssamiska. Umesamiskan, som i dag talas av endast ett fåtal personer, förs vanligen till sydsamiskan. För utbredningen av de samiska språkområdena se bild 1.

De samiska ortnamnen återspeglar samernas traditionella levnadssätt. Namngivna lokaler är framför allt platser som är viktiga för orientering, förflyttning och näring. Den vanligaste namntypen är sammansatta namn, t.ex. *Ärjepluovve*, det samiska namnet på *Arjeplog*. Vid sidan av de ursprungligen osammansatta namnen, t.ex. *Aktse*, finns i dag många förkortade namn, som från början varit sammansatta, t.ex. *Riebnes*, utvecklat ur *Riebnesjávrre*. Särskilt efterleden i ursprungligen sammansatta sjönamn har ofta kraftigt slipats ner. En vanlig kategori utgör också de s.k. avledningarna, där en ändelse har fogats till ett grundord, t.ex. *Bieljehke*'den öronförsedda', en bildning med ändelsen -(e)hke till sydsamiskans *bieljie* 'öra', som är det samiska namnet på det jämtländska fjällmassivet *Sylarna*.

Tolkning av samiska ortnamn är ofta besvärlig på grund av märkliga äldre skrivformer eller bristfällig dokumentation. Namnlän på samiskt område är vanliga och läne-riktningen inte alltid självtalar. Det gäller särskilt län mellan finska och samiska, språk som uppvisar många likheter. Det kan också vara problematiskt att särskilja namnlän och namn bildade till lånord, varav många är från umordisk tid. De äldsta samiska ortnamnen kan på språkliga grunder dataras till mitten av första årtusendet e.Kr.

I några av artiklarna används begreppet sameby. Det avser renskötselområden och samfälligheter för samer och ersatte 1971 en äldre term, lappby. Sameviste åsyftar en boplats, som av renskötande samer utnyttjas vid en viss tid av året.

4.2.1. Om stavningen av samiska namn – På grund av den stora språkliga variationen inom det samiska språkområdet

finns det flera samiska skriftspråk. I Sverige används olika skriftspråk för nordsamiskan, lulesamiskan och sydsamiskan, medan arjeplogssamiskan skrivs med lulesamisk ortografi. För umesamiska ortnamn finns en fastställd norm. De flera gånger reviderade ortografierna har skiftande ålder. Äldst är det sydlapska bokspråket från 1700-talets mitt, en språkform som bygger på umesamiskan. Skrifter på samiska utkom dock redan på 1600-talet, men språket i dem är inte renodlad samiska.

Den genom tiderna vacklande samiska skriftnormen och skrivarnas många gånger bristande kunskaper i samiska har bidragit till ett stort antal felaktiga och mångtydiga namn på officiella kartor; bl.a. har samiska och finska namn blandats ihop. Detta har föranlett en sekellång debatt om stavningen av samiska namn (jfr avsnitt 4.1.1).

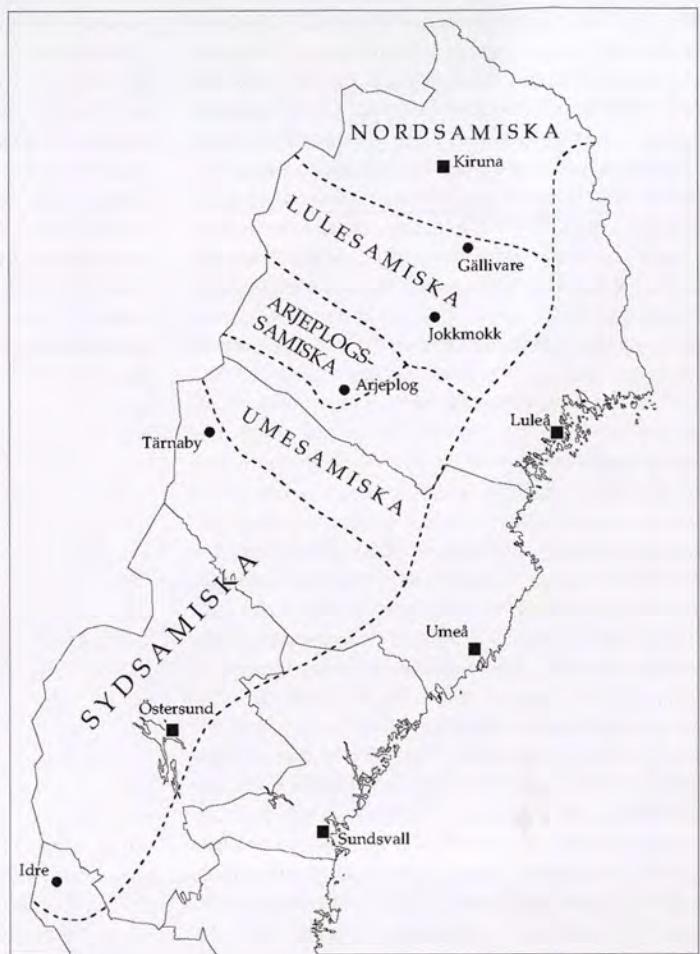
Den samiska som användes på äldre kartor var en blandform av sydsamiska och lulesamiska. På 1960-talet infördes en modifierad lulesamisk ortografi på svenska kartor, en s.k. kartortografi, som inte innehöll några för svenska främmande tecken. Kartortografin innebar att alla samiska ortnamn över hela det samiska språkområdet skrevs enligt samma teckensystem.

I en FN-resolution från 1972 rekommenderas att länder, vilkas minoritetsspråkstalare finns i olika länder, antar en gemensam ortografi för minoritetsspråket oavsett statsgränser och använder den vid standardiseringen av ortnamn. Som en följd därav utkom 1984 de första kartorna över nordsamiskt område med den nya gemensamma av samerna fastställda nordsamiska ortografin. Under 1990-talet påbörjades arbetet med att införa lulesamiska, umesamiska och sydsamiska namnformer på officiella svenska kartor. De reviderade samiska namnen innehåller specialtecken som inte finns i svenska (se Fökrortningar, ord- och teckenförklaringar). I sydsamiskan används dock endast sådana tecken som också finns i svenska (och norskan), däremot dubbelskrivs långa vokaler i betonad stavelse, t.ex. *aa* för det långa *a*-ljudet. Vid standardisering har hänsyn tagits till det lokala uttalet, varvid stavning av samiska ortnamn kan avvika från skriftspråkets normer.

4.2.2. Urval och uppslagsform – Samiska namn redovisas i namnartiklarna huvudsakligen om orten har samisktalande befolkning åtminstone en del av året, men artiklarna innehåller vanligen inte namnformer som endast avspeglar ett samiskt uttal av ett svenskt namn. Trots att samiska ortnamn är spridda över en stor del av Sverige, har endast ett litet urval kunnat beredas plats i lexikonet. Förutom namn på tätorter och större naturlokaler har kända namn längs vandringsleder för turister, såsom Kungsleden, tagits med.

Ambitionen är att ha samma namnformer i lexikonet som i den senaste editionen av fjällkartan, men eftersom stavningen av samiska ortnamn fortfarande är något vacklande, kan enstaka avvikelse förekomma. I språkliga gränsområden åges namnen ibland med användande av båda ortografierna. I områden där samiskan inte längre är

Bild 1. Samiska språkområden i Sverige. Nordsamiska talas norr om Gällivare tätort, lulesamiska i den södra delen av Gällivare kommun samt Jokkmokks kommun, arjeplogssamiska i Arjeplogs kommun. Det umesamiska området avgränsas i norr av Laisälven och Piteälven, i söder av Umeälven. Det stora sydsamiska området sträcker sig från Umeälven ner till Idre i norra Dalarna.

ett levande språk skrivs namnen enligt den språkform som har historisk hemmahörighet på orten i fråga. Om platsen har ett etablerat svenskt namn eller detta är välkänt i en äldre samisk stavningsform, används denna namnform som uppslagsord.

5. Ortnamnsvård

Ortnamnsvård är en form av tillämpad namnforskning, vars syfte är att åstadkomma ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick. Det innebär att namnskicket bör vara funktionsnött och enhetligt, och att man skall ta hänsyn till gällande språkriktighetsregler och samtidigt beakta ortnamnens roll i kulturmiljön.

Sedan 2000 finns i kulturminneslagens första kapitel en hänsynsparagraf om ortnamn. Den har rubriken God ortnamnssed och lyder i sin helhet:

*4 § Vid statlig och kommunal verksamhet skall god
ortnamnssed iakttas. Detta innebär att
- hävdunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för
språkriktighet, om inte hävdunna*

*stavningsformer talar för annat,
- påverkan på hävdunna namn beaktas vid nybildning
av ortnamn, och
- svenska, samiska och finska namn så långt möjligt
använts samtidigt på kartor samt vid skytning och
övrig utmärkning i flerspråkiga områden.*

*Namn som godkänts för offentlig kartproduktion skall
även i andra sammanhang användas i sin godkända
form.*

Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) och Lantmäteriverket har ett stort ansvar inom ortnamnsvården. Till Lantmäteriverkets uppgifter som nationell ortnamnsmyndighet hör att fastställa stavningen för merparten av ortnamnen på de av verket utgivna allmänna kartorna. Detta gäller bl.a. alla namn som finns i fastighetsregistret, dvs. de flesta namnen på våra gårdar och byar. I samtliga fall har namnen först granskats av SOFI, som numera har en särskild namnvårdstjänst.

Ursprungligen handlade det om att ge ut generalstabskartan med konsekvens i fråga om namnredovisningen. Före 1902 saknades regler för hur ortnamnen skulle stavas.

Den 1902 inrättade Ortnamnskommittén fick inleda sin verksamhet inom det som då kallades namnreglering med att utarbeta riktlinjer för ortnamnets stavning och form. Först 1927 kom föreskrifter som ledde till en bestående norm. Ortnamnets stavning i officiella handlingar skulle följa grunderna i Svenska Akademien ordlista (SAOL). Därmed blev det enklare att ersätta gammal stavning med ny stavning. *Qvarnböle* blev *Kvarnböle*, *Wedeväg* blev *Vedeväg*, *Öfverby* blev *Överby* etc. Andra stavningsändringar var inte lika självtala, då de principer som kunde härlas ur SAOL ibland stred mot varandra. Fyra huvudprinciper har gällt, nämligen avseende ljudlikhet (stavning i nära anslutning till uttal), samhörighet (SAOL:s stavning gäller om ett visst ortnamnselement finns i ordlistan), etymologi (namntolkningen får avgöra stavningen av ett i dag ogenomskinligt namn) samt hävd (en etablerad stavning ändras inte, även om den språkligt sett är felaktig). Genom Ortnamnskommittén och dess efterträdere Ortnamnskommissionen utbildades en praxis, som innebär att den ekonomiska kartans drygt en miljon ortnamn fått en rimligt enhetlig behandling och numera också en normerande status.

Bland dessa namn finns också ett mindre antal som är officiellt fastställda på annat sätt än genom Lantmäteriverket. Sålunda beslutar regeringen om namn på län och kommuner, medan namn på församlingar numera fastställs av respektive stiftsstyrelse inom Svenska kyrkan. Vissa myndigheter, såsom Banverket, Luftfartsverket och Sjöfartsverket, har ansvar för namnsättning inom sina verksamhetsområden. För namn i tätorter gäller att berörd kommun beslutar om t.ex. gatunamn och kvartersnamn. Enligt ett avtal med Posten har kommunerna i dag också i huvudsak ansvaret för adressering på landsbygden med därtill hörande namnfrågor.

Ortnamnsvården har en funktionell och en kulturhistorisk sida. För att vara funktionellt skall ett ortnamn vara språkligt korrekt, lätt att skriva, uttala och uppfatta samt inom en namnbrukargemenskap entydigt beteckna en geografisk lokalitet. Den kulturhistoriska aspekten har fått allt större genomslag, med begreppet hävd i centrum. Vid värden av existerande ortnamn bidrar hävden till att bevara det traditionella namnbruket och ortnamnsförrådet inom ett område.

Ortnamnets fortlevnad betyder också mycket för människors känsla av samhörighet med hembygden, och allmänhetens medvetande om detta har ökat. Säkert bidrog debatten om fastighetsdatareformen på 1970-talet väsentligt till en fokusering på ortnamnen som en del av kulturlandskapet. Primärt handlade denna reform om att datorisera bl.a. det gamla jordregistret, vilket till en början betraktades som en ren teknisk uppgift. Om reformen hade genomförts i sin ursprungliga tappning skulle dock antalet namn i fastighetsregistret ha minskat drastiskt. Uppmärksamheten kring detta kan också sägas vara en av anledningarna till att Ortnamnsrådet inrättades 1985. Rådet, som är knutet till Lantmäteriverket, kom till för att stärka den officiella ortnamnsvården. Dess elva ledamöter representerar

olika myndigheter och organisationer med intressen inom ortnamnsverksamheten, däribland SOFI och universiteten. Dit hör också Riksantikvarieämbetet, som fått utökat ansvar inom ortnamnsvården genom ortnamnsparagrafen i kulturminneslagen.

Även på internationell nivå bedrivs ortnamnsvård, främst i FN:s regi, och i dessa sammanhang används begreppet »standardisering av geografiska namn» för att beskriva verksamheten. Målet är ett klart och enhetligt internationellt namnskick. En viktig delfråga utgör behandlingen av minoritetsspråkens ortnamn, något som på nordiskt initiativ och med samiskan som exempel tagits upp i en särskild FN-resolution.

Förkortningar, ord- och teckenförklaringar

<i>a</i> (fornsvenska) = på		lulesam. = lulesamisk
<i>apud</i> (latin) = vid		<i>manerium</i> (latin) = egendom, gård
arjeplogssam. = arjeplogssamiska		nordfi. = nordfinsk
avskr. = avskrift		nordsam. = nordsamisk
<i>castrum</i> (-ri, -ris, -ro) (latin) = slott, fästning		norrbottensfi. = norrbottensfinsk
<i>curia</i> (-iam, -ias) (latin) = gård		<i>par(r)ochia</i> (-iam, -ie, -iis) (latin) = socken
<i>de</i> (latin) = från		<i>prope</i> (latin) = vid
<i>ecclesia(m)</i> (latin) = kyrka (socken)		<i>prouincia(m), provincia(m)</i> (latin) = härad
<i>etterled</i> = andra ledens i ett sammansatt ortnamn, t.ex.		sam. = samisk
-åker i Torsåker, -by i Åby		skg = skeppslag
fda. = fornsvensk		sn = socken
fi. = finsk		sydsam. = sydsamisk
fsv. = fornsvensk		<i>uilla</i> , se <i>villa</i>
fvn. = fornvästnordisk		umesam. = umesamisk
<i>förlēd</i> = första ledens i ett sammansatt ortnamn, t.ex. <i>Tors-</i> <i>i Torsåker, Å- i Åby</i>		<i>villa(m)</i> (latin) = gård; by
förs. = församling		
gd = gård		<i>Samiska specialtecken</i>
goods = sammanfattande beteckning för större jordegendomar		ā längt a-ljud
hd = härad		č tje-ljud
hgd = herrgård		đ tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
ij (fsv.) = i		ŋ ng-ljud
in (latin) = i		š sje-ljud
<i>iuxta</i> (latin) = invid		
j (fsv.) = i		<i>Övriga specialtecken</i>
<i>jn</i> (latin) = i		ə nasalerat a-ljud (i runbelägg)
<i>juxta</i> (latin) = invid		ə̄ ā-ljud
kn = kommun		ð tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
<i>lacus</i> (latin) = sjö		þ tonlöst läspljud (som i engelskans <i>thing</i>)
lfs. = landsförsamling		* anger att formen är konstruerad

Samiska specialtecken

ā längt a-ljud
č tje-ljud
đ tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
ŋ ng-ljud
š sje-ljud

Övriga specialtecken

ə nasalerat a-ljud (i runbelägg)
ə̄ ā-ljud
ð tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
þ tonlöst läspljud (som i engelskans <i>thing</i>)
* anger att formen är konstruerad
'...' anger betydelse för ord eller namn
→ hänvisning till namnartikel

Förteckning över översiktartiklar

al	hem	land	Stavgard
arin	hester	lösa	Stenstugu
arve	holm	lös	Stommen
arvet	hov	mark	säter
benning	hult	måla	tomt
bo	hundare	-nen	torp
bod	husaby	-nki	tuna
bol	härad	rud	vi
bor	hög	rum	vin
by	-inge	ryd	åker
böle	Karlaby	sal	ör
ed	kind	socken	
harg	kumla	sta(d)	

Abbekås tätort, Skivarps sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Abbekassz* 1536. – Namnet på detta gamla fiskeläge innehåller troligen mansnamnet fda. *Abbi*. Efterleden är dialektordet *kås* 'båtplats, mindre hamn'.

Abborrberget tätort, Strängnäs stad, Södermanland. – Tärtorten har vuxit fram intill en höjd vid Mälarens strand. Ortnamnets förled sammanhänger väl direkt eller indirekt med abborrfiske i den intilliggande sjön.

Abelvattnet fjällsjö, Tärna sn, Lappland. *Apel-vand* 1742. – Namnet är en försvenskning av sydsam. *Aapijenjaevrie*, även *Aapije*, som möjligen innehåller en dialektal form av *aepie* 'blötmyr, stor vattensamling som bildas vid snösmältningen (särskilt på myrar)' och *jaevrie* 'sjö'. Det sakliga sambandet är dock oklart. Det svenska namnets efterled *vattnet* har betydelsen 'sjö'. Det anförda äldsta belägget är en norsk namnform.

Abild sn, Årstads hd, Halland. (*i*) *Apulde sokn* 1431. – Sockennamnet är lånat från den nu försunna Abilda by vid sockenkyrkan. Namnet innehåller fda. *apald* (*apuld*) 'apel, äppelträd' och har avsett antingen en enstaka apel eller också ett apelbestånd.

Abisko nationalpark, turistort, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är en försvenskning av nord-sam. *Ábeskovvu*, vars efterled återgår på svenska och norska *skog*. Förleden är genitiv singularis av sam. *áphi* 'hav' (nordiskt länord). Namnet kan möjligen tolkas som 'skogen vid havet (det stora vattnet, dvs. Torneträsk)'. En annan möjlighet är att namnet syftar på skogens sträckning till norska kusten.

Abmoträsket sjö, Sorsele sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av umesam. *Ábmuojávrrie*. Förledens betydelse är dunkel. Efterleden *jávrrie* betyder 'sjö'.

Abraur sjö, Arjeplogs och Arvidsjaurs snr, Lappland. – Namnet är en försvenskning av umesam. *Ábrávrrie*, som är en sammandragen form av en okänd förled och efterleden *jávrrie* 'sjö'. Sjönamnet är överfört på bebyggelsen *Abraure*.

Acklinga sn, Vartofta hd, Västergötland. (*de*) *Aklungi* 1311. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som kan innehålla ett i andra svenska ortnamn belagt fsv. *lung 'sand- eller grusmark; sandås, grusås'. Acklunga by ligger vid ett stort område med sand och grus. Förleden innehåller möjligen fsv. *aker* 'äker'.

Adak tätort, Malå sn, Lappland. – Namnet på orten, ett tidigare gruvsamhälle till den 1978 nedlagda Adakgruvan, är en försvenskning av *Áddake*, som är en umesamisk variant av mansnamnet *Anders*.

Adelsnäs gods, Åtvids sn, Bankekinds hd, Östergötland. – Gårdens ursprungliga namn *Näs* (*Nes* 1348) utvidgades under 1700-talet med det från släktnamnet *Adelwärð* stammende *Adels-*. Herresätet ligger på ett näs i Bysjön.

Adelsö sn, Färentuna hd, Uppland. (*ad*) *mansionem regiam* ['till kungsgården'] *Alsnu* 1200 (avser kungsgården, se → *Alsnö hus*). – Namnet återgår på ett fornsvenskt

önamn *Alnsa bildat till en fornsvensk motsvarighet till dialektordet *ala* 'växa', som i ortnamn kan syfta på svällande terrängformationer, t.ex. höga ör. Namnet har tidigt uppfattats som en sammansättning med -*ö*, men först under 1700-talet uppstår dagens uppsnyggade form med en konstruerad förled *Adel-*.

Adelöv sn, Norra Vedbo hd, Småland. (*in*) *Athelef* 1261. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, kan i förleden innehålla ett mansnamn, kanske fsv. *Adhi. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Agnetorp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Angguthorp* 1248. – En gård har givit socknen dess namn. Förleden innehåller möjligen ett nu försunnet namn på en del av Tidan, ett *Anga 'den ångande, dimmiga' eller – med syftning på åloppet söder om Agnetorp – 'den trånga'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Agunnaryd sn, Sunnerbo hd, Småland. *Agundayd* 1330-talet. – Det finns ingen kyrkby med namnet *Agunnaryd*, men möjligen har gården Ryd norr om Agunnarydssjön givit namnet åt socknen. Namnet är troligen bildat till ett gammalt namn på Agunnarydssjön, vars fornsvenska form bör ha varit *Agunde, innehållande en form av adjektivet fsv. *avugher*, dialektordet *agg* 'bakvänd, baklänges', och fsv. *unde 'sjö'. Sjönamnet skulle därmed betyda 'den motsträviga sjön'. En annan tolkning är att det är formellt identiskt med sjönamnet → *Allgunnen*. Efterleden i sockennamnet är → *ryd* 'rötning'.

Agön ö i Bottenvägen sydost om Hudiksvall, Hälsingland. – Namnet, känt från 1500-talet, innehåller möjligen en motsvarighet till det norska dialektordet *ag* 'upprörd sjö, sjögång'.

Atikgruvan gruva, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är givet efter berget *Átek(várre)*, bildat till lulesam. *ájtte* 'förrådsbod, härbre' och *várre* 'berg, fjäll'.

Ajmunds gårdnamn, Gotland → *Smiss*.

Akalla, stadsdel, Stockholms stad. (*in villa*) *Akarli* 1323 (avser en by). – Stadsdelen har fått namn efter byn Akalla. Namnet innehåller ett till inbyggartekningen fsv. *akarlar* bildat *ákærlí 'åkarlar, de som bor vid ån', dvs. Igelbäcken.

Akebäck sn, Gotland. – Namnet omtalas redan i Gutasagan från 1300-talets mitt (*af Acubek*). Efterleden är *bäck*. Förleden tycks innehålla genitiv av ett forngutniskt *aka, kanske snarast med betydelsen 'smuts', och namnet har då ursprungligen syftat på en liten bäck omedelbart norr om kyrkan.

Akka fjällmassiv i Stora Sjöfallets nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Áhká*, ett ortnamselement som förekommer i många berg- och sjönamn i Lule lappmark och som betyder 'gumma; hustru'. Ordet ingår även i kvinnliga gudateckningar.

Akkjaure vattenregleringsmagasin i Stora Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, som är en försvenskning av lulesam. *Áhkájávrre*, är givet efter fjället → *Akka*. Förleden är genitiv singularis av fjällmassivets namn;

efterleden är *jávrre* 'sjö'. Namnet har tillkommit efter regleringen av sjösystemet under 1900-talet.

Akkats kraftstation i Lilla Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är bildat till *Akkatsfallen*, namn på ett på platsen tidigare befintligt vattenfallskomplex, bestående av tre fall. Fallets namn är en försvenskning av lulesam. *Áhkásjgárttje*, sammansatt av *áhkásj* 'gumma' (med obekant syftning) och *gárttje* 'vattenfall'. Kraftstationens samiska namn är *Áhkásj*.

Aktse gd, Jokkmokks sn, Lappland. – Det lulesamiska namnet anses innehålla det samiska räkneordet *aktse* 'nio' med syftning på de nio björnar som skall ha skjutits ovanför platsen. Gården passeras av Kungsleden.

al Sedan länge har man räknat med att en motsvarighet till gotiskans *alhs* 'tempel' ingår i några svenska ortnamn. Namn där man velat se ett sådant nordiskt *al* är t.ex. → *Motala* 'helgedomen vid vägmötet', → *Alsite* 'eklundens vid templet' och det svårtolkade → *Götala* vilket bl.a. uppfattats som 'götarnas helgedom'. I diskussionen har också figurerat namn som → *Ål*, → *Altuna*, → *Ales stenar* m.fl. Frågan om ett sakralt *al* funnits i Norden är synnerligen komplicerad och kan säkerligen aldrig ges ett entydigt svar. Motsvarigheter till det gotiska *alhs* finns i forntyska språk och i fornengelskan. Det kan således röra sig om ett samgermanskt ord, även om sakra spår saknas i de nordiska fornspråken. Ett *al* som ingår i ortnamn kan också ha flera olika ursprung. Det verkar t.ex. finnas ett terrängbetecknande fsv. *al med betydelsen 'något långsmalt', och därtill kommer trädbezeichningen *al* och fiskbeteckningen *ål* (fsv. *al*). I namn som → *Alsnö* och → *Almunge* har man vidare räknat med bildningar till dialektordet *ala* 'avla, växa', syftande på svällande öforformationer eller vattendrag som regelbundet svämmar över. Ett viktigt argument för ett sakralt *al* har varit namnen → *Fröjel*, → *Fryele* och → *Friel*, där man räknat med att gudinnenamnet *Fröja* ingår i förleden, men denna uppfattning har ifrågasatts.

Bakom en rad bygde- eller distriktsnamn som → *Ale härad*, → *Albo härad*, → *Allbo härad*, → *Norr-* och → *Söderala*, → *Alböke* skymtar dock ett *al som inte alltid så lätt låter sig förklaras på ovan nämnda alternativa sätt. Formellt möjligt är också att namnen → *Onsala* och → *Odensala*, Östersunds stad, Jämtland, skall uppfattas som *Odens al (och inte *Odens sal). Dessa namn skulle kunna innehålla ett med gotiskans *alhs* 'tempel' besläktat ord, men den närmare innehördelen låter sig inte avgöras.

Litteratur: Stefan Brink, Har vi haft ett kultiskt *al i Norden?, i Sakrale navne. Rapport fra NORNAs sekstende symposium i Gilleleje 30.11–2.12.1990. Red. Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg (1992), s. 107–21; Lenart Elmévik, Svenska ortnamn med förleden *Frö-*, i Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. Svante Strandberg (1997), s. 107–15; Per Vikstrand, Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalskapen (2001), s. 191–206.

Ala sn, Gotland. *Alum* 1300-talets början avskr. – Nam-

net innehåller → *al* eller *ål* 'revel, ås'.

Alajávri sjö, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. *Ala Träsk* 1643. – Namnet återgår på fi. *Alajärvi*, som i sin tur troligen är en förfinskning av nordsam. *Allajávri, sammansatt av *alla* 'hög' och *jávri* 'sjö', kanske med syftning på att sjön, som genomflyts av Torneälven, ligger högt upp längs älven eller att den har högt vatten i förhållande till Jiegijávri, en numera till vattendrag upptorkad sjö norr om Alajávri. Den finska förleden *ala* har också betydelsen 'neder-, nedre', varvid namnet uppfattats som lägesangivande.

Alanäs sn, Jämtland. *Ahlanääs* 1680 (kyrkbyn). – Efterleden *näs* syftar på det näs i Flåsjön på vilket kyrkan och byn nu ligger. Förleden är mångtydig men innehåller kanske genitiv av dialekterdet *ale* 'brodd (på potatis m.m.)'. Näset som skjuter ut från den annars raka stranden kan ha liknats vid en brodd. Enligt ett annat förslag syftar namnet på att *alakräk* 'avelskreatur' hållits på udde.

Albano järnvägsstation och industriområde, Stockholms stad → *Frescati*.

Alberga tätort, Öja sn, Västerrekarne hd, Södermanland. – Namnet *Alberga* bars före den unga tätortens tillkomst av en hemmansdel och en handelsbod. Något närmare om namnets bakgrund är inte bekant.

Albo härad hd, Skåne. (a) *Alsmarc* ca 1120, *Alboheret* ca 1300. – *Alsmark*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller ordet → *mark* i betydelsen 'gränsskog, gränsmark'. Namnet syftar på gränsområdet mellan det sydskånska centralområdet och nordligare bygder. *Alsmark* har ersatts av ett nybildat häradsnamn, som innehåller genitiv av en till *Alsmark* bildad plural inbyggartbezeichnung, fda. *alboar*. *Als*- i *Alsmark* är sannolikt genitiv av trädbezeichningen *al*; allen har utgjort ett karakteristiskt inslag i områdets vegetation. Det har också övervägts att *Als*- kunde innehålla det omdiskuterade ortnamselementet → *al*, svarande mot gotiskans *alhs* 'tempel'.

Alboga sn, Gäsene hd, Västergötland. (i) *Albogha sokn* 1454. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta är väl ett jämförelsenamn, innehållande fsv. *alboghi* 'armbåge' och åsyftande en krökt naturformation vid kyrkbyn.

Alböke sn, Slättbo hd, Öland. *Alboekis sokn* 1360. – Namnet är sammansatt av en inbyggartbezeichnung fsv. *alboar* och *eke* 'ekdunge'. *Alboar* innehåller ett *al(-)* med oklar betydelse. Jfr → *al* och *ål* 'revel, ås'. Det senare torde dock av topografiska skäl vara uteslutet.

Ale by, Norrala sn, Hälsingland → *Norrala*.

Ale härad hd, Västergötland. *Alyr* 1262. – *Ale*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller fornsvensk pluralis *Alir*, bildat till det i ortnamn betygade → *al*. Den plurala formen tyder på flera lokaliteter, som då får antas ha utgjort centrum för ett bygdelag (jfr → *Vedbo härad*). Jfr det hälingska bygdenamnet *Alir* (→ *Norrala*).

Ale-Skövde sn, Ale hd, Västergötland. *Sködhwe sokn* 1401. – Kyrkbyn Skövde har givit namn åt socknen. Häradsnamnet *Ale* är sedan 1885 ett särskiljande tillägg.

Bild 2. Alfhög. Fornlämningen Alfs hög väster om kyrkan – som socknen fått sitt namn av – undersöktes 1926. Arbetet leddes av den unge Gerhard Bexell, en framstående geolog, som senare deltog i Sven Hedins sista expedition till Centralasien. Här ses han nere i gravkammaren till den stenåldersgrav som högen gömde.

Foto: ATA.

Socknennamnet har sannolikt samma ursprung som → Skövde.

Ales stenar skeppssättning, Kåseberga, Valleberga sn, Ingelstads hd, Skåne. *Als Stene* 1624, *Heesteena* 1704, *Hedestenar* 1819. – Namnet på den stärtliga skeppssättningen, vilken har daterats till ca 500–1000 e.Kr., har en komplicerad bakgrund. Det är i äldre tid endast dokumenterat i en beskrivning från 1624, författad av sockenprästen, men återinfördes 1873 i en antikvarisk uppsats av arkeologen N. G. Bruzelius i den förändrade formen *Ales stenar*, vilken genom turistnäringen kom att få allmän spridning från 1920-talet. I beskrivningen från 1624 omtalas en sägengestalt vid namn *All*. Denne förklaras 1876 av Bruzelius i hans beskrivning över allmogelivet i Ingelstads härad vara en sjöhjälte *Ale*, som enligt traditionen skulle ligga begravid i skeppssättningen (och som gjorts känd genom Anders Österlings dikt *Ales stenar* från 1933). Namnet *Al(e)s stenar* har bl.a. tolkats som innehållande → *al*. En troligare förklaring är emellertid att det rör sig om ett ursprungligt *Athal-ās stenar 'stenarna på *Athal-ās, dvs. den väldiga åsen' (Kåsebergaåsen). Den i landskapet mycket dominérande åsen har säkerligen av gammalt varit en viktig färdväg; jfr det danska och skånska gatunamnet *Adelgatan/Algatan*, där förleden utgörs av det forndanska adjektivet *athal* 'allmän, huvud-'. I det på orten brukade namnet *Heds stenar* åsyftar *hed* den omgivande hårt betade sandheden. Lokalt förekommer också namnet *Urbans* (*Urbani*) *grav*.

Alfhög sn, Faurås hd, Halland. (i) *Aløks høwæ sokn* 1394. – Socknennamnet har avsett en nu försvunnen by. Förleden innehåller sannolikt ett mansnamn, fda. *Al-løgh. Efterleden → *hög* åsyftar troligen en gravhög nära kyrkan. – Bild 2.

Alfta sn, tätort, Hälsingland. (de) *Alpta* 1312. – Den kring kyrkan belägna tätorten är namngiven efter socknen. Socknennamnet bars från början troligen av Kyrk-

tjärmen nära kyrkan, senare kanske även av Kyrkbyn. Det är bildat till en motsvarighet till fvn. *alpt* 'svan', som i olika former uppträder i en rad ortnamn.

Algutsboda sn, Uppvidinge hd, Småland. *parochia Algoosbodhe* 1334. – Namnet betyder 'Algots boda' (→ *bod*).

Algutstrum sn, tätort, Algutstrums hd, Öland. (j) *Aasgodzrw* 1370 (avser kyrkbyn). – Till grund för socknennamnet ligger ett bynamn. Skrivningen visar att namnet i förleden ursprungligen innehållit det fornsvenska mansnamnet *Asgot*, vilket mot slutet av medeltiden ändrats till det vanligare *Algut*. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Algutstrums härad hd, Öland. *Parochia Aasgudzrw / prouincia* / 1447 (rubrik avseende Algutstrums socken och härad), (j) *Algudhzrum hæredhæ* 1463. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Algutrum*.

Algutstorp sn, Kullings hd, Västergötland. (j) *Asgotzthorpe* 1382. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden innehöll ursprungligen det fornsvenska mansnamnet *Asgot* men anslöts senare till den fornsvenska formen *Algut* av mansnamnet *Algut*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Alingsås kn, stad, Västergötland. *Alinxas* 1382. – Till grund för detta ursprungliga socknennamn ligger kyrkbynamnet *Alingsås*. Detta innehåller genitiv av *aling* 'person från Ale härad' och höjdbezeichningen *ås*.

Alisjávri sjö vid Kungsleden, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Sjön (vars namn tidigare stavades *Alesjaure*) genomflyts av älven *Aliseatnu* (*Alesättno*). Förleden är en bildning till nordsam. *alle-* 'väst-' och *nord-* 'väst-, nordvästlig' och avser älvens fallriktning. Efterleden är sam. *jávri* 'sjö'. Sjönamnet är överfört på ett samemistie och en fjällstuga.

Alkavare fjäll, Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. *Alkiewari* 1768. – *Alkavare* är en äldre stavnings-

form av lulesam. *Ålggavárre*. Förleden innehåller en bildning till verbet *ålget* 'börja', kanske med syftning på att dalgångarna österut har sin början här. Efterleden *várre* betyder 'berg, fjäll'. Fjället är känt genom ett samiskt kapell samt gruvverksamhet under slutet av 1600-talet.

Alkvettern gods, Bjurtjärns sn, samt sjö, Bjurtjärns och Karlskoga snr, Karlskoga hd, Värmland. *Alkeuetter* 1549. – Godsets namn är lånat från den intilliggande sjön (*Alkwittern* ca 1639). Sjönamnet innehåller i efterleden, liksom → *Vättern*, ett fornsvenskt ord *vætur 'vatten'. Förleden *Alk-* är oklar. Med sjön sammanhänger sjöarna → *Frövettern*, → *Ullvettern* och → *Öjevettern*.

Allakjávrre sjö, Jokkmokks sn, Lappland. *Aleoke Träsk* 1595. – Namnets förled *Allak*, med oklar betydelse, betecknar på lulesamiskt område smärre höjdformationer och torde här ha åsyftat en intilliggande höjd, nuvarande *Allakvárre*. Sjönamnet har uppfattats innehålla adjektivet *allak* 'hög' och *jávrre* 'sjö', varvid namnet översatts med *Högträsket*, som lånats till bebyggelsen *Högträsk*.

Allbo härad hd, Småland. (in) *prouincia Albohæredh* 1290. – Det gamla landet → *Värend* i Småland var indelat i fem härad, förutom Allbo härad också → *Kinnevalds härad*, → *Konga härad*, → *Norrvidinge härad* och → *Uppvidinge härad*. Namnet Allbo härad har inte fått någon sluttgiltig tolkning. Det synes svårt att anta att den i namnet ingående inbyggartekniken *alboar* skulle avse invånarna i hela häradssbygden. Snarare utgår den i stället från namnet på en samlingsplats. Enligt ett förslag är *alboar* en bildning till det gamla bynamnet → *Alvesta* i Aringsås församling. Namnet skulle då betyda 'deras härad som har tingsplats i Alvesta'. Något stöd för att en tingsplats funnits i Alvesta föreligger emellertid inte. Det har också föreslagits att *al i alboar* skulle vara ett mot bl.a. gotiskans *alhs* 'tempel' svarande ortnamnselement → *al*. Även enligt detta förslag skulle namnet utgå från en samlingsplats, dock med oviss lokalisering. På en gammal tingsplats tyder två namn i Opparyd i Västra Torsås sn, *Tingåker* och *Allbo åker*; det senare namnet ter sig svårforståeligt, om det inte kan knytas till en tingsplats.

Allerum sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (in) *Aalrum* 1390 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller mansnamnet fda. *Alli*. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Allgunnen sjö, Högsby och Långemåla snr, Handbörs hd, samt Bäckebo sn, Norra Möré hd, Småland. *Algundin* 1541. – I namnet, som i äldre tid torde ha lytt **Aflgh(e)-unde*, ingår som förled bestämd form av en fornsvensk motsvarighet till det nutida dialekterdet *avlig* 'frodig, ymnig', här avseende gott fiske. Efterleden innehåller fsv. *unde 'sjö'. Likalydande sjönamn uppträder på ytterligare tre håll i Småland. Formellt identiskt är också *Stora* och *Lilla Alljungen*, sjöar i Medelstads hd, Blekinge.

Allhelgona sn, Göstrings hd, Östergötland. – Socknen kallas 1374 *Helghenæ soken* 'helgonens socken' och 1400 *Parrochia omnium sanctorum* 'Alla helgons socken'. Dessa namnformer har äldst varit knutna till sockenkyrkan.

Alljungen, Lilla, Stora sjöar, Medelstads hd, Blekinge → *Allgunnen*.

Almagrundet grund, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland. – Namnet är givet efter den norska baken Alma som hade grundkänning här 1866.

Almarestäket gods, Kungsängens sn, Bro hd, Uppland. (apud) *Almarnæstek* 1308. – Förleden i namnet på detta medeltida ärkebiskopsfäste återgår på ett äldre namn på Stäksön, **Almarna(r)*. Efterleden innehåller fsv. *stæk*, vilket här troligen har syftat på förpälningar i försvarsbytte i det sund där borgen låg. I **Almarna(r)* innehåller efterleden → *arin* 'grusö, grusig mark'; förleden har uppfattats som trädteckningen *alm*.

Almby sn, Örebro stad, Närke. (De) *Almby* 1314? – Namnet, som övertagits från kyrkbyn, är sammansatt av trädteckningen *alm* och → *by* 'gård; by'.

Almedalen park, Visby stad, Gotland. – Namnet skapades då man 1883–84 uppförde en strandskoning och därvid planterade almar som skydd för befintlig och planerad bebyggelse. Efterleden förklaras av att det lågt liggande området kan liknas vid en dalsänka.

Almenäs gods, Norra Fågelås sn, Käkinds hd, Västergötland. *Almones* 1546. – Namnet *Almenäs* återgår på ett fornsvenskt *Almonæs innehållande genitiv av ett fornsvenskt *Alma som avsett ett vattendrag på platsen. Ånamnet *Alma är snarast bildat till ett gammalt adjektiv *alm 'växande' med syftning på översvämmande eller stigande vatten. I sitt nedre lopp rinner det namnbärande vattendraget genom lågland.

Almesåkra sn, Västra hd, Småland. (de ...) *Almarsaker* 1300-talets början. – Sockennamnet, som övertagits från kyrkbyn, är sammansatt av → *åker* och det från forndansen kända mansnamnet *Almar*. Senare synes namnet ha anslutits till ortnamn innehållande *alme* 'almskog'.

Almo by, Siljansnäs sn, Dalarna → *Alvik*.

Almundsryd sn, Kinnevalds hd, Småland. (i) *Almyntz-redz* sochn 1431 sen avskr., *Almandsryd* 1557. – Namnet har antagits innehålla personnamnet *Almund*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Almunge sn, tätort, Närdinghundra hd, Uppland. (de) *Almungy* 1287. – Namnet är ursprungligen ett bygdenamn. Det innehåller en inbyggarteknik *almungar* bildad till ett äldre namn på Fladå, *Alma (→ -inge). Detta är i sin tur bildat till ett gammalt adjektiv *alm 'växande' och syftar på att än vår och höst ofta »växer», dvs. svämmar över.

Almåsa kurs- och rekreationsgård, Västerhaninge sn, Sötholms hd, Södermanland. – En byggnadsingenjör Rune Alm med familj köpte marken 1928, varefter gården uppfördes och försågs med ett nyskapat namn. I förleden ingår etternamnet. Efterleden innehåller ordet *ås*, säkerligen med syftning på det bergskrön i vars sluttning gården ligger.

Alnarp gd, del av Sveriges lantbruksuniversitet, Lomma sn, Bara hd, Skåne. (de) *Alnathorp* 1314 (äldst belagt 1145). – Namnet kan i förleden innehålla ett äldre namn

*Aln 'den växande' på en å nära bebyggelsen. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Alnö sn, Sundsvalls stad, Medelpad. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom Alnön, är nämnt i Hälsingelagen i början av 1300-talet (*Alnø*). Det är sannolikt besläktat med dialektordet *ala* 'växa' och har betydelsen 'den uppsvälda ön', syftande på de branta stränderna.

Alseda sn, Östra hd, Småland. (*de*) *Alsidum* 1290. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, är sammansatt av trädbezeichnung *al* och ett ord bildat till fsv. *sider* 'sidlänt' (jfr dialektordet *sidd* 'sidlänt, sluttande (sank)mark').

Alsen sn, Jämtland. (*De*) *Alsnø* 1344. – Namnet avsåg äldst sannolikt Alsensjön. Det bör sammanhållas med det önnamn *Alnsa, som ligger till grund för → *Adelsö* och kan därför återföras på fsv. *Alnsa, bildat till en fornsvensk motsvarighet till dialektordet *ala* 'växa'. Sjön ligger djupt nedskuren, med höga branta stränder, vilket kan motivera namnet. – *Bild 3, s. 113*.

Alsike sn, tätort, Ärlinghundra hd, Uppland. (*in*) *Alseke* 1288. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Enligt det senaste tolkningsförslaget rör det sig om en sammansättning av trädbezeichnung *al* och ett sankmarksbetecknande fsv. *seke, således 'den albevuxna sankmarken'. I socknen finns än i dag ett bevarat alträsk, Rickebasta träsk. Även med en tidigare, större utsträckning har det dock legat alltför långt från Alsike by för att kunna vara namngivningsgrund. Troligare är då att namnet syftat på ett tidigare sankt område mellan kyrkan och Alsikes bytomt. Enligt en alternativ uppfattning är namnet sammansatt av genitiv av → *al* och *eke* 'ekdunge' och skulle då vittna om förkristen kult.

Alskog sn, Gotland. – Det äldsta belägget för namnet är en runinskriftion på en guldarmering, troligen från 1200-talet: *botuipr af alsku a mk* 'Botvid från Alskog äger mig'. Namnet kan i förleden innehålla → *al* eller *ål* 'revel, ås', med hänsyn till terrängförhållandena kanske snarare det senare. Efterleden innehåller troligen ordet *sko* i en äldre betydelse, jfr → *Skokloster*. Den har sekundärt anslutits till ordet *skog*. Formuleringen i inskriftionen samt förekomsten av ett gärnamn *Utalskog* 'det längre ut (mot kusten) belägna Alskog' antyder att sockennamnet går tillbaka på ett gärnamn.

Alsnö hus f.d. slott, Adelsö sn, Färentuna hd, Uppland. (*ad*) *mansionem regiam* ['till kungsgården'] *Alsnø* 1200. – Namnet består av en gammal form av → *Adelsö* och *hus*, här snarast med betydelsen 'slott'. Det kan noteras att namnet under medeltiden aldrig skrivs med tillägget *hus*.

Alstad förs., samt tätort, Västra Alstads sn, Skytts hd, Skåne → *Västra Alstad*.

Alster tätort, hgd, Karlstads stad, Värmland → *Alster*, sn, Väse hd, Värmland.

Alster sn, Väse hd, Värmland. *Alster* soken 1503, *Alstrem* 1540. – Sockennamnet är en bildning till ånamnet *Alstren* (*Alstersälven*), som betyder 'den växande', och →

hem. Socknens namn har ursprungligen åsyftat antingen gården Alstrum invid kyrkan eller en större bygd däromkring. Vid Alstersälvens utlopp i Vänern, i Karlstads stad, ligger Alsters herrgård, Gustaf Frödings födelsegård. Tätorten Alster omedelbart öster därom har vuxit fram kring en 1883 öppnad järnvägsstation, vars poststation fram till 1939 bar namnet *Alsters station*.

Alsterbro tätort, Kråksmåla sn, Handbörs hd, Småland. – Namnet avsåg äldst en bro över → *Alsterån*.

Alstersälven älvt, Värmland → *Alster*, sn, Väse hd, Värmland.

Alsterån vattendrag, Småland → *Alster*, sn, Väse hd, Värmland.

Altuna sn, Simtuna hd, Uppland. (*Jn*) *parrochia Alatum* 1257 sen avskr., (*De*) *Altunum* 1344. – Namnet är närmast övertaget från kyrkbyn. Det uppträder minst tre gånger i Uppland och tycks återgå på ett fornsvenskt *Alatunir, där efterleden är → *tuna*. Förleden är flertydig men har oftast sammanhållits med → *al*.

Alunda sn, tätort, Olands hd, Uppland. (*Jn*) *parrochia Adalundum* 1291. – Namnet är sammansatt av fsv. *adhal* 'huvud-, förnamn' och *lund* och betyder således 'huvudlunden, den förnämsta (ursprungliga) lunden'. **Adhallund(a)* avsåg troligen själva platsen där kyrkan byggdes, och det är inte otänkbart att det från början syftat på en i förkristen tid helig lund i hjärtat av den gamla bygden Oland (→ *Olands härad*).

Alva sn, Gotland. (*in*) *Alwm* (= *Alvum*, dativ pluralis) 1304. – Om socknen överagit namnet från en gård, bygd eller själva kyrkplatsen är okänt. Namnet är bildat till *alv* 'jordlager närmast under matjorden'. Ordets syftning i detta och andra gotländska ortnamn är inte närmare klarlagd.

Alvara by, Böda sn, Åkerbo hd, Öland → *Alvaret*.

Alvaret hedmarkräde, Öland. *Alfwaret, Stoora Ahlfwaret* 1680-talet. – Namnet innehåller ett dialektord *alvar* 'stening utmark, område där alven ligger i dagen'. Det är en bildning till *alv* 'jordlager närmast under matjorden' och syftar på områdena vilka saknar eller endast har ett mycket tunt matjordsskikt. Ordet ingår i olika former i bl.a. *Västeralver* och *Alvara* (*Alffra* 1535) i Böda socken, i *Mensalvret* i Böda och Högby socknar samt i → *Karums alvar* i Högsrums socken.

Alvastra f.d. kloster, Västra Tollstads sn, Lysings hd, Östergötland. (*in*) *Alvastro* 1208. – Alvastra ligger vid Vättern. Namnet innehåller sannolikt ett fornsvenskt *vazter 'fiskeplats'. *Al-* skall troligen sammanhållas med förleden i *Ål(e)bäcken*, namnet på en bäck som genom Alvastra rinner ut i Vättern. Detta *Al-/Ål-* kan innehålla fiskbeteckningen *ål*.

Alvesta kn, samt förs. och tätort, Allbo hd, Småland. (*i*) *Aluestadha* 1413 avskr., (*j*) *Alwasthadha* 1422. – Namnet innehåller troligen det fornsvenska mansnamnet *Alvir* (eller möjliga *Alve*). Efterleden är → *sta(d)*. Församlingen hette fram till 1945 → *Aringsås*.

Alvhem tätort, Skepplanda sn, Ale hd, Västergötland. –

Tärtorten har fått sitt namn från byn Alvhem (*Alweim* 1377). Namnets förled innehåller möjliga ordet *alv* 'jordlager närmast under matjorden'. Efterleden är → *hem* 'bo-plats; gård'. Järnvägssträckan Alvhem-Lilla Edet öppnades för allmän trafik 1906.

Alvik tätort, Siljansnäs sn, Dalarna. *Aluik* 1539. – Tärtorten har utvecklats ur en by, som fått namn av läget vid Alviken, en vik av Siljan. Möjligen har vikens fornsvenska namn varit *Almovik, där förleden är genitiv av fsv. *Alma, ett äldre namn på Almoön som mynnar i viken. Detta ånamn är bevarat i namnet på Alviks grannby Almo (*Alma, Almo* 1539). Ånamnet *Alma sammankräver sannolikt med svenska dialekters *alma sig* 'gro, växa' och *almig* 'frodig' med syftning på åns tidvis högre vattenstånd, varigenom ån »vuxit» över sina bräddar.

Alvik tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (*j*) *Aardewik*, (*j*) *Aarderwik* 1486. – Tärtorten är framväxten ur en by. Namnet syftar på läget vid en forntida havsvik som omfattade den nuvarande Ersnäsfjärden och dess nu uppgrundade inre del längs Alån. I förleden tycks ingå ordet *årder* 'enkel trädlog', dock med obekant syftning.

Alvik stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelen har fått namn efter ett säteri, bildat vid 1800-talets början. Detta erhöll i sin tur namnet från ett torp, omtalat i jordeboken 1720 som *Ahlwiken*. Förleden innehåller trädbezeichningen *al*, efterleden avser viken nedanför Alviks Torg.

Ambjörby tätort, Norra Ny sn, Älvtdals hd, Värmland. *Andbiornby* 1503. – Namnet, som ursprungligen avsåg en gård, är sammansatt av mansnamnet *Ambjörn*, äldre *A(r)nbjörn*, och → *by* 'gård; by'.

Ambjörnarp sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Anbiörnatorp* 1540. – Gården Ambjörnarp (även kallad → *Stommen*) har givit socknen dess namn, som är sammansatt av mansnamnet *Ambjörn*, äldre *A(r)nbjörn*, och → *torp* 'nybygge'. Tärtorten har vuxit fram vid sockenkyrkan och Ambjörnarp (Stommen). Ambjörnarps järnvägsstation anlades vid en 1906 öppnad linje.

Ammarfjället fjällmassiv, Sorsele sn, Lappland. *Amberfield* 1742. – Namnet är en försvenskning med översatt efterled av umesam. *Ämmartjähkka*, vars förled är ett nordiskt ländsord med betydelsen 'hög, brant bergsutlösare' (jfr svenska *hammar* i ortnamn). Efterleden *tjähkka* betyder 'fjälltopp'. *Ämmartjähkka* betecknar dock bara en av topparna i massivet. Det samiska namnet på hela fjällområdet är *Skeäbllie*. Betydelsen av detta namn är inte känd.

Ammarnäs fjällby, Sorsele sn, Lappland. – Namnet syftar på byns läge på ett näs i sjön Gautsträsk nära → *Ammarfjället*. Sjönamnet är en försvenskning av umesam. *Gávtjávrrie*, som också är samernas namn på byn. Detta namn är en bildning till *gávtja* 'skål, tråg', möjliga syftande på sjöns form, och *jávrrie* 'sjö'.

Ammenäs tätort, Forshälla sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (*j*) *Amundær nese* 1388. – Namnet syftar på ett i Byfjorden utskjutande näs. Förleden innehåller genitiv av mansnamnet *fvn. Amund*.

Ammer by, Ragunda sn, Jämtland → *Ammerän* och → *Ammerön*.

Ammersundet sund, Revsunds sn, Jämtland → *Ammerön*.

Ammerän å, Jämtland. – Åns ursprungliga namn finns bevarat i bynamnet *Ammer* i Ragunda socken (*in Ambro* 1378 avskr., *j Ambir* 1448). Byn har namngivits efter sitt läge vid ån. Namnet är formellt identiskt med *Ammer* i Revsunds socken (→ *Ammerön*) och innehåller ett gammalt ord för 'vatten', i ånamnet möjligt med en specialiserad betydelse 'vattnet som lätt och oförmodat flödar'. Vattenståndet i åns nedre lopp stiger hastigt och påföljande vid vårflood och häftiga regn.

Ammerön ö, Revsunds sn, Jämtland. – Önamnet innehåller troligen ett gammalt namn på Ammersundet, bevarat i bynamnet *Ammer* (*i Amber* 1344). Detta är formellt identiskt med *Ammer* i Ragunda socken (→ *Ammerän*) och återgår på ett gammalt ord för 'vatten', i namnet på sundet kanske med en specialiserad betydelse 'vatten som lätt och oförmodat blir upprört'. Sjögången i sundet är ofta svår.

Amnehärad sn, Vadso hd, Västergötland. *Amneherad* 1248. – Namnet innehåller genitiv av *Am(p)n*, ett tidigare namn på Gullspångsälven, och → *härad* i betydelsen 'bygd'. Älvdalsnamnet *Am(p)n* har sammankränts med latins *amnis* 'flod'.

Amsberg kapellag, Stora Tuna sn, Dalarna. – Namnet, som är övertaget från byn Norr Amsberg, avsåg ursprungligen ett berg norr om byn. Förleden skiftar starkt i de äldsta beläggen, *Ambatz-* 1359, *Amunz-*, *Anunz-* 1381, *Ambalz-* 1383; dess innebörd är oklar.

Amungen sjö på gränsen mellan Dalarna och Hälsingland. – Namnet är dunkelt men har ansetts stå i samband med ett gårdnamn *Amundsböle*, liksom sjönamnet äldst belagt är 1320.

Anderslöv sn, tätort, Skytts hd, Skåne. (*af*) *Anderslöff* 1500. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller mansnamnet *fda. Arnthor (Andor)*. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Anderstorp sn, tätort, Västbo hd, Småland. (*j*) *Anders-torppe sokn* 1435 avskr., (*i*) *Anderstorp sokn* 1460. – Namnet är sammansatt av ett personnamn, antingen det inhemska *A(r)ndor* eller snarare det kristna *Anders* (*Andreas*), och → *torp* 'nybygge'.

Andrarum sn, Albo hd, Skåne. *ecclesie Andretharum* 1350 avskr. – Namnet, som är länat från kyrkbyn, synes innehålla ett mansnamn *fda. Andrith* (av äldre *Arnfrith?*). Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Aneboda sn, Norrvidinge hd, Småland. (*in*) *Anabodhom* 1346 avskr. – Sockennamnet har övertagits från gården Aneboda. Det är sammansatt av det fornsvenska mansnamnet *Ane* och pluralis av → *bod*.

Aneby kn, tätort, Norra Vedbo hd, Småland. (*j*) *Anaby* 1381. – Namnet bars ursprungligen av den gård varur samhället utvecklats. Det är sammansatt av mansnamnet fsv. *Ane* och → *by* 'gård; by'.

Anga sn, Gotland. (i) *ankum* 1100-talets början? (med runor, dvs. i *Angum*), (i) *Angom* 1482. – Namnet kan innehålla en substantivering av ett fornspråkligt adjektiv *anger 'trång', men dess syftning är oklar.

Angarn sn, Vallentuna hd, Uppland. *parochia Angarnæ* 1333. – Sockennamnet är trotsigt ett gammalt namn på Angarnsjöängen, sammansatt av fsv. *and* 'emot' och ett namn *Garn 'Tarmen'. Detta avsåg den forna vattenleden vilken nu kallas *Långhundraleden*. I äldre tid var Angarnsjöängen en vik av denna led. Namnet *Garn är också bevarat som förlid i *Garnsviken*, en sjö som utgör en rest av den gamla vattenleden.

Angelstad sn, tätort, Sunnerbo hd, Småland. *ecclesie Angulstadha* 1369. – Namnet innehåller genitiv av ett mans(bi)namn fsv. *Angul. Efterleden är → *sta(d)*.

Angerdshestra sn, Mo hd, Småland. (*jnnan*) *Angerdhaheyster sokn* 1412. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom prästgården, är sammansatt av genitiv av kvinnonamnet fsv. *A(r)ngærðh* och → *hester* 'skottskog, småskog'.

Angered sn, Vättle hd, Västergötland. (i) *Awngaryd sokn* 1415. – Namnet innehåller trotsigt en inbyggarteknologi *avungar* (→ -*inge*) 'de som bor vid aven/avarna', dvs. vid vattensamlingen (-arna). Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Anjan sjö, Kalls sn, Jämtland. *Ænian* 1645. – Namnet är möjligen bildat till *änge* 'äng', eller också kan det vara en förkortning av ett längre namn som innehåller detta ord.

Ankarssrum tätort, Hallingebergs sn, Södra Tjusts hd, Småland. (j) *Angolsrwme* 1430. – Tätortens namn är sammansatt av ett mans(bi)namn fsv. *Angul och → *rum* 'öppen plats'. När masugn och hammarsmedja anlades vid mitten av 1600-talet, ändrades den dåvarande namnformen *Ångersrum* till *Ankarssrum* i anslutning till ägarens släktnamn *Gyllenanckar*.

Ankarvattnet sjö, Frostvikens sn, Jämtland. – Förleden *Ankar-* är en försvenskning av förleden i sjöns sydsamiska namn *Onghkerenjaevrie*. Efterleden innehåller *vatten* i betydelsen 'sjö'. Det samiska namnets förlid är en sammandragen form i genitiv, bildad till *ääangke* 'djupt hål, fördjupning' och *jaevrie* 'sjö'. Namnets nuvarande samiska efterled är senare tillagd för att särskilja sjön från byn (*Ankarvattnet*, sam. *Onghkere*).

Anneberg tätort, Tölö och Älvåkers snr, Fjäre hd, Halland. – Tätorten är framvuxen vid en 1888 tillkommen post- och järnvägsstation. Denna anlades på mark tillhörig gården Anneberg, numera *Annebergsgård*, i Tölö socken. Förleden är en form av kvinnonamnet *Anna*, men det är obekant vem som här åsyftats. Efterleden tycks anspeala på gården läge invid ett bergsområde.

Anneberg tätort, Norra Solberga sn, Södra Vedbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram kring Annebergs tändsticksfabrik, som fått namn efter den närlägna fastigheten Anneberg. Enligt traditionen skall fabrikens grundare fanjunkare August Kullberg på Knapparp ha lätit bygga detta hus 1864 och givit det namnet *Anneberg* för att hedra sin dotter Anna. 1909 öppnades järnvägsstationen.

station och postanstalt och samhället fick namnet *Smålands Anneberg*, som 1979 ändrades till *Anneberg*.

Annedal förs., Göteborgs stad, Västergötland. *Anne Dahl* 1786. – Namnet avsåg från början en lägenhet, som 1786 ägdes av en handelsman, vars hustru hette *Anna*.

Annelund tätort, Hovs sn, Gäsene hd, Västergötland. – Flera landsvägar sammanstrålar vid tätorten, som vuxit fram i anslutning till gården Annelund (*Annelund* 1899). En armaturfabrik fanns på platsen i början av 1900-talet. Ortnamnets bakgrund är ej känd. Gården Annelund hette tidigare *Klädde*.

Annelöv sn, tätort, Onsjö hd, Skåne. (in) *Anundælef* ca 1250 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg äldst kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller mansnamnet *Anund* och → *löv* 'arvegods'.

Annerstad sn, Sunnerbo hd, Småland. (de) *Anderstadhæ* 1371, (j) *Andorstadum* 1383. – Namnet innehåller trotsigt genitiv av det fornsvenska mansnamnet *A(r)ndor*. Efterleden är → *sta(d)*.

Anten sjö, Västergötland. *Alti* ca 1325. – Namnet är bildat till en motsvarighet till fvn. *alpt* 'svan' och betyder 'Svansjön'.

Antnäs tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. *Anthenæs* 1482. – Förleden är mansnamnet *Ante*, biform till *Anders*, eller den motsvarande finska formen *Antti*. Platsen var vid tiden för den första bebyggelsen en udde i havet.

Anundshögen gravhög, Badelunda sn, Västerås stad, Västmanland. (*vidher* ['vid']) *Anunda högh* 1392. – Vid denna gravhög, som härrör från yngre järnålder, låg under medeltiden tingsplatsen för → *Siende härad*. Förleden i gravhögens namn utgörs av mansnamnet *Anund*, äldst med fornsvensk genitiv på -*a(r)*.

Anundsjö sn, Ångermanland. (aff) *Annaannssijö Sokne* 1535. – Sockennamnet avsåg tidigare sjön Anundsjön, vars namn är bildat till **A(r)na*, det gamla namnet på Moälven. Ånamnet är möjligen bildat till → *arin* 'grusö, grusig mark'. Sjö- och sockennamnet har senare associerats med mansnamnet *Anund*.

Apelåker gd, Trosa-Vagnhärad sn, Hölebo hd, Södermanland → *åker*.

Apertin gods, Stora Kils sn, Kils hd, Värmland. (in) *Apportena* 1367. – Godset, som är ett gammalt kyrkohemman, kan vara uppkallat efter staden och biskopssätet Aberdeen i Skottland. Att förklara namnet utifrån inhemskt språkgods är svårt.

Aplared tätort, Ijushults sn, Kinds hd, Västergötland. *Appellarut* 1542, *Apelerijdh* 1546. – Tätorten har fått sitt namn från gården Aplared på samma plats. Namnets förled innehåller genitiv pluralis av *apel* 'äppelträd' och efterleden → *rud* eller → *ryd* 'röjning'. Aplareds järnvägsstation öppnades för trafik 1902.

Appuna sn, Göstrings hd, Östergötland. (in) *Apundhum* 1290 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet har länats från kyrkbyn. Det innehåller möjligen ett forntida namn, fsv. **Apund-* 'den vattenrika; den flödande' e.d., på vattensamlingen Älven i kyrkbyn.

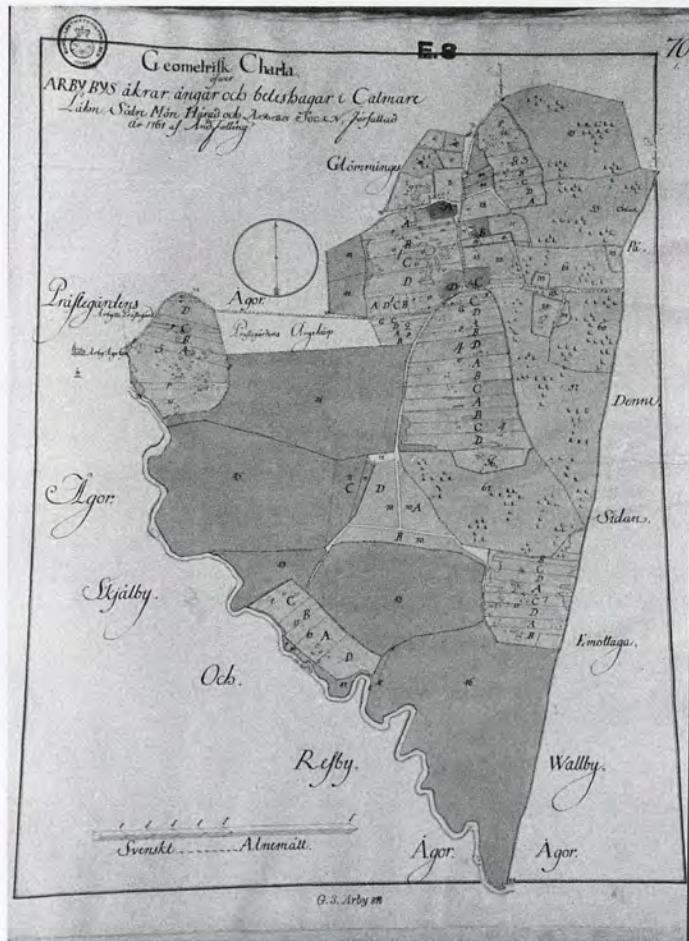

Bild 4. Arby. Geometrisk karta över Arby från 1761 (Lantmäteriverkets forskningsarkiv, Gävle). Parallelt med Hagbyån i bildens nedre del finns en närmast rektangulär åkeryta, uppdelad i fyra skiften märkta C, B, A och D. Områdets namn är Bytomterna och det utgör med all säkerhet Arbys gamla tomt, belägen, såsom namnet utsäger, vid ån.

Araslöv f.d. sn, gods, Färlövs sn, Östra Göinge hd, Skåne. (de) Alwarsløfh 1320. – Namnet avsåg ursprungligen föregångaren till det nuvarande godset. Det innehåller av de äldsta beläggen att döma mansnamnet *Alvar*. Efterleden är → *lös* 'arvegods'.

Arboga kn, stad, Västmanland. (in) *Arbugæ* 1286. – Namnet innehåller antingen genitiv singularis *ar* av fsv. *a* 'å' och *bughi* 'båge' eller, kanske snarare, ett ord *arbughi 'åkrök'. Staden ligger vid en krök av Arbogaån.

Arbrå sn, tätort, Hälsingland. *Ørborad* 1314. – Tätorten är framväxen kring en järnvägsstation. Denna stod färdig 1879 och namngavs efter socknen. Sockennamnet betyder 'örbornas område' och innehåller → *ör* '(grus)bank; stenstrand' o.d., kanske med syftning på Ljusnans västra strand. Efterleden är fsv. *radh* 'bygd'. Jfr → *härad*.

Arby sn, Södra Möre hd, Småland. *ecclesiam Arby* 1346. – Sockennamnet, som är ett gammalt bynamn, innehåller i förleden genitiv singularis *ar* av fsv. *a* 'å, vattendrag'. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Byn Arby låg tidigare närmare Hagbyån än nu. – *Bild 4*.

Ardala tätort, Västra Gerums sn, Skänings hd, Västergötland.

land. – Ardala by, som ligger i en sänka vid ån *Flian*, har givit sitt namn (*Aladal* 1278) till den intilliggande tätorten. Förleden innehåller genitiv av trädbezeichningen *al* och efterleden *dal*. Ardala hållplats anlades vid en järnvägslinje öppnad för trafik 1899.

Ardre sn, Gotland. *Ardrum* 1300-talet avskr. – En säker tolkning av namnet saknas. Det har sammanhållits med redskapsbezeichningen *årder*, en föregångare till plogen. Det skulle då antingen syfta på en äga upptagen med hjälp av ett årder (genom ärjning) eller en terrängformation som liknats vid ett årder.

Arentorp tätort, Södra Kedums sn, Barne hd, Västergötland. – Namnets förled innehåller genitiv av ett kvinnonamn fsv. *Arna eller av mansnamnet *Arne*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tätorten har fått sitt namn från Arentorps by (*Anothorp* 1352, *i Arnathorpe* 1353) men ligger i Kedums by vid sockenkyrkan, där Arentorps järnvägsstation anlades vid en 1899 öppnad bandel.

Arholma ö, Björkö-Arholma sn, Bro och Vätö skg, Uppland. → *Björkö-Arholma*.

Arild tätort, Brunnby sn, Luggude hd, Skåne. *Hellij Ar-*

uitz leje ca 1524, hellige Arrildz leye 1556. – Namnet innehåller ursprungligen genitiv av mansnamnet *Arvid*, senare ombildat till *Arild*. Efterleden är *läge* 'fiskeläge'. Den nuvarande officiella formen tillkom under slutet av 1800-talet i stället för det lokalt brukade *Arildsläge* eller *Läget*. Till orten och dess medeltida kapell (*capella sancti Arvidi* 1475) är knuten en sägen om ett lokalhelgon, S:t Arild.

arin Önamn som i dag slutar på *-arö(n)* kan ha olika ursprung, men många av dem innehåller det fornsvenska ordet *arin* (*ærin*). Detta betyder 'hård, eldstad', men man har räknat med att det ursprungligen syftat på hård, grusig mark, dvs. mark som lämpade sig för eldstäder eller vid vilken sådana kunde liknas. Belysande är det besläktade *äril*, som i dialekterna kan betyda dels 'ugnsbotten, hård', dels 'smästenig jord' o.d. Som önamnselement får man tänka sig att *arin* ursprungligen haft betydelsen 'grusbank, grusrevel'. Detta stämmer väl med de sakliga förhållandena; öarna ifråga har vid tiden för namngivningen huvudsakligen bestått av hårt packat grus eller terrängbildningar som innehåller sådant material, t.ex. åskullar och moränhöjder. Ordet uppträder i ortnamnen vanligen i plural form *-arna(r)*. Vid sidan därav förekommer också ett **ærn(e)* med sannolikt samma betydelse som *arin*. Namnen är älderdomliga och bör i huvudsak vara tillkomna före vikingatiden. De finns framför allt i Mälardalen och Stockholms skärgård. Några kända exempel från detta område är → *Dalarö*, → *Helgarö*, *Husarö* och → *Resarö* (däremot har → *Ingarö* och → *Runmarö* annan bakgrund). Enstaka fall uppträder längre åt norr och söder längs Östersjökusten. Bland dessa kan nämnas stadsnamnet → *Kalmar* samt *Lingarö* i Hälsgintuna sn, Helsingland. Som framgår av exemplen har ordet främst använts för att bilda önamn, men det kan även ingå i namn på lokaler av andra typer, jfr → *Västerbitterna*.

Litteratur: Lars Hellberg, Forn-Kalmar. Ortnamnen och stadens förhistoria, i Kalmar stads historia 1. Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling. Tiden intill 1300-talets mitt. Huvudred. Ingrid Hammarström (1979), s. 125–31; Nils-Gustaf Stahre, Ortnamn i Stockholms skärgård (1986), s. 125–27.

Aringsås f.d. sn, Allbo hd, Småland. (*innan*) *Arissåsa* *sokn* 1413 avskr. – Namnet har övertagits från kyrkbyn. Det har bl.a. tolkats som ett ursprungligt **Aras*, sammansatt av genitiv singularis *ar* av fsv. *a* 'å' och fsv. *as* 'ås', dvs. 'åsen vid ån'. Sockennamnet ändrades 1945 till → *Alvesta*.

Arjeplog kn, sn, tätort, Lappland. – Namnet, äldst belagt 1671, är en försvenskning av arjeplogssam. *Árjepluovve*. Efterleden är *pluovve* 'blöt myr' och förleden genitiv av antingen *árje* 'behov (som skall tillgodoses)', varvid namnet kan tolkas som 'myren där man samlades för att betala skatt', eller *hárje* 'ås', avseende terrängen i samhällets centrala del.

Arkelstorp tätort, by och f.d. hälsobrunn, Oppmanna sn, Villands hd, Skåne. (*y*) *Archilstorp* 1570-talet. – Tätorten har vuxit fram på ägorna till byn Arkelstorp kring en år 1885 öppnad järnvägsstation. Vid byn, som ligger en

dryg kilometer från tätorten, finns en känd hälsobrunn. Namnet är sammansatt av genitiv av mansnamnet fda. *Arnkil* (*Arnikil*) och → *torp* 'nybygge'.

Arlanda flygplats nordöst om Märsta, Uppland. – Flygplatsen kallas också *Stockholm-Arlanda*. Ortnamnforskan Lars Hellberg föreslog 1958 att den nya flygplatsen skulle kallas *Arland*, äldre namn på ett medeltida härad där flygplatsen är belägen (→ *Ärlinghundra härad*). Ortnamnskommissionen (se inl. 5) ändrade namnförslaget till *Arlanda*, vilket därefter fastställdes av regeringen. Jfr → *Halmsjön*.

Arlöv tätort, Burlövs sn, Bara hd, Skåne. *Arleue* 1100-talets mellersta del. – Tätorten, en f.d. by, är sammanvuxen med Malmö. Namnets svårtolkade förled har sammastälts med fvn. *qrð* 'gröda'. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Armasjärvi sjö, Hietaniemi och Övertorneå snr, Norrbotten. – Den avlånga sjön hette tidigare *Kukasjärvi*, vilket är en förfinskning av lulesam. *Guhkesjávrre* 'Långsjön'. Namnet ändrades till *Armasjärvi*, när den första bebyggelsen vid mitten av 1700-talet uppstod vid sjön. *Armas* tyder på att nybyggaren kom från byn *Armassaari* på den finska sidan av Torneälven. Efterleden är fi. *järvi* 'sjö'.

Armsjön sjö, Gnärps sn, Helsingland, och Njurunda sn, Medelpad. – Namnet är äldst belagt 1646. I förleden kan kroppsdelsbeteckningen *arm* ingå. Vad detta ord skulle syfta på i sjönamnet är oklart, kanske på en eller två armliknande förgreningar av sjön, en framträdande udde e.d.

Arnäs sn, Ångermanland. (*de*) *Arnæs* 1374. – Namnets förled innehåller antingen fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av fågelbeteckningen *örn* eller en form av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Efterleden betyder här sannolikt 'landsträcka längs vatten', åsyftande stranden på östra sidan av Prästjärn.

Arnö tätort, Nyköpings stad, Södermanland. – Tätorten har under 1900-talet vuxit fram invid säteriet Arnö (*Arnedhe* 1366) och erhållit sitt namn från denna gård. Namnets förled kan innehålla fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av fågelbeteckningen *örn* eller genitiv pluralis av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Efterleden innehåller → *ed* 'väg; passage mellan eller utmed vatten', här med oviss syftning.

Arnö ö, f.d. sn, Trögds hd, Uppland. (*de*) *Arnø* 1344, *parochia Bondæarnø* 1352. – I namnet ingår fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av fågelbeteckningen *örn* och *ö*. *Bond-* är tilltagt för att skilja namnet från → *Biskops-Arnö*. Namnet avsåg äldst bara den norra delen av nuvarande Arnö.

Arnön by, Rogsta sn, Helsingland → *Hornslandet*.

–*arp* → *torp*.

Arrie sn, Oxie hd, Skåne. *Arrøgum* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Förleden innehåller möjligent ett forndanskt mansnamn **Arri*. Efterleden är → *hög*.

Artfjället fjällmassiv vid riksgränsen, Tärna sn, Lappland. *Ardifjäll* 1670. – Namnet är en försvenskning av sydsam. *Aartege(vaeerie)*, vars förled sannolikt är en bild-

ning till ett äldre ord *artog* 'tio (ekorr)skinn', ett lån från fvn. *ørtog* ('ærtog) 'tio penningar'. Efterleden *vaerie* betyder 'berg, fjäll'. Platsen har i så fall utnyttjats för anskaffning av ekorrskinn, som tidigare var handelsvara och skattemedel. Förleden kan dock även innehålla sydsm. (*h*)*aartege* 'ryggpartiet mellan skuldrorna', här använt i överförd betydelse om ett terrängparti.

arve Namnen på -*arve* är en stor och för Gotland säregen namngrupp. Närstående namnbildningar finns dock i Dalarna (→ *arvet*) och i Uppland och Nyland (-*arvaby*); jfr även det sydsvenska → *lös* 'arvegods'. Efterleden -*arve* innehåller ett forngutniskt ord *arvi*'den som ärver, arvinge'. Förlederna utgörs vanligen av ett personnamn som syftar på den som lämnat arvet. Ett namn som *Larsarve* skall således förstas som 'Lars arvinges (eller arvingars) gård', där *gård* är underförstått och inte har något synligt uttryck i namnet. Ortnamnen på -*arve*, forngutniskt -*arva*, är således att uppfatta som ett slags personbinamn i genitivform. De är därför jämförbara med den andra karakteristiska gårdnamnstypen på Gotland som utgörs av personnamn eller personbeteckning i genitiv (→ *Smiss*). Även där får man räkna med ett underförstått *gård* e.d. Kronologin för -*arve*-namnen är omdebatterad. Namn som *Jaksarve* av *Jakobsarve* och *Petsarve* av *Petersarve* innehåller kristna personnamn och bör vara tillkomna efter kristendomens införande. *Skradarve* innehåller lågtyskans *schrader* 'skräddare' och kan vara skapat en god bit in i medeltiden. Å andra sidan innehåller många av namnen urgamlia gotländska personnamn som t.ex. *Liknvidh* i *Lickedarve* och *Fridhgair* i *Fragsarve*. Namntypen har uppenbarligen varit produktiv under medeltiden men kan gå tillbaka på mönster som utbildats redan under forhistorisk tid.

Litteratur: Evert Melefors, Byngen, Smissen och Listar. Inbyggarbeteckningar och husbondenamn på Gotland 1. Typologi och ordbildning (1983), s. 157–74; Ingemar Ols-son, Gotländska ortnamn (1994), s. 48–52.

arvet Efterleden, som betyder 'arvegods' (jfr → *arve* och → *lös*), är främst företrädd i Dalarna (enstaka exempel finns också från Västmanland, Uppland och Hälsingland). Namnets förleder innehåller till övervägande delen mans(bi)namn eller yrkesbeteckningar, näkerligen syftande på dem som lämnat jorden i arv, t.ex. *Domare* i → *Domnarvet*. Tyngdpunkten för utbredningen ligger i den gamla Kopparbergslagen runt Falun, där namnen trotsligen har avsett de röjningar, s.k. täkter, som på särskilda villkor kunde upptas runt Kopparberget under medeltiden. Namngruppen hör huvudsakligen till medeltidens två sista århundraden – inga namn är med säkerhet kända före 1300-talets mitt.

Litteratur: Harry Ståhl, Bebyggelsenamnen på -*arv*(et) i Falurakten, i Namn och bygd 29 (1941), s. 33–37; dens., Ortnamnen i Kopparbergslagen (1960), s. 150–66 (spec. 164–66).

Arvidsjaur kn, sn, tätort, Lappland. *Arffwe träsk* 1559, *Arues järrf by* 1600. – Namnet är lånat från den sameby i

vilken kyrkan uppfördes 1607. Det är en försvenskning av umesam. *Árviesjávrrie*, bildat till *árvis* '(rikt) givande' och *jávrrie* 'sjö' med syftning på fisket i sjön med samma namn vid samhället. Gamla skrivformer av efterleden avspeglar fi. *järvi* 'sjö', vilket har tolkats som att de härrör från en finsktalande eller åtminstone finskunnig skrivar (birkarl), inte att området var finskspråkigt.

Arvika kn, stad, lfs, Värmland. (in) *Aruikum* 1354. – Namnet avsåg äldst troligen en by (nu Arvika prästgård och Kyrkebyn). Det innehåller i förleden genitiv singuläris *ar* av fsv. *a* 'å'. Efterleden innehåller antingen det vanliga *vik* med syftning på Kyrkviken eller ett ord för 'krök', fsv. *vik* eller *viki, med syftning på krökar i Kyrkebyälven.

Asa sn, Norrvidinge hd, Småland. (de) *Asa* 1322. – Namnet har tidigare tolkats som pluralis av fsv. *as* 'ås', syftande på de två åssträckningarna norrut mot Kråketorp. *Asa* är dock snarare ett äldre namn på Asasjön, fsv. *Asi 'den brusande, sjudande'.

Asarum sn, tätort, Bräkne hd, Blekinge. *Asrom sogen* 1465. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Det är sammansatt av fda. *as* 'ås', med syftning på ett höjdparti öster om kyrkan, och → *rum* 'öppen plats'.

Asby sn, tätort, Ydre hd, Östergötland. *Aasby* 1336. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden innehåller fsv. *as* 'ås' med syftning på den ås där kyrkbyn ligger. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan och kyrkbyn.

Asige sn, Årstads hd, Halland. – Socknen är namngiven efter en gård (*Asaka* ca 1300), belägen nära sockenkyrkan vid en ås. Se vidare → *Barne-Åsaka*.

Ask sn, Onsjö hd, Skåne. *ecclesie Ask* 1285 avskr. – Socknens namn, som är lånat från kyrkbyn, innehåller trädbezeichnung *ask*. Det kan ursprungligen ha avsett antingen en enstaka ask eller ett bestånd av flera träd.

Ask sn, Aska hd, Östergötland. *Aska sokn* 1380. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller trädbezeichningen *ask* och åsyftar ett bestånd av askar. På platsen växer än i dag mycket ask.

aska härad hd, Östergötland. (in) *Asscahered* 1293. – Aska härad har namn efter en samlingsplats. Två byar inom häradet kan ligga bakom häradsnamnet, ingendera dock betydad som tingsplatser under medeltiden: *Ask* (fsv. i *Ask*, i *Aske*) i socknen → *Ask* och *Aska* (fsv. i *Askum*) i Hagebyhöga socken. Båda byarna har ett centralt läge inom den gamla bygden på slätten i häradet. I Aska ligger Askahögen, en gravhög som kan ha tjänat som tingshög. I båda byarna växer rikligt med ask. Om häradsnamnet utgår från det singulara *Ask*, får *Aska*-antens vara genitiv pluralis av en därtill bildad inbyggarbeteckning fsv. *askar.

Aske gods, Hätuna sn, Häbo hd, Uppland. (de) *Aski* 1311. – Namnet tycks innehålla dativ singularis av trädbezeichningen *ask* med ursprunglig syftning på ett askbestånd, mindre troligt på en enstaka ask.

Askeby sn, tätort, Bankekinds hd, Östergötland. – Namnet, som stammar från kyrkbyn, har också använts om ett kloster på platsen (*Askaby* 1230- eller 1240-talet). Förleden innehåller genitiv pluralis av trädbezeichnung *ask*. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan, kyrkbyn och Askeby station; den sistnämnda anlades vid en 1908 öppnad bansträcka.

Asker sn, Askers hd, Närke. (*De*) *Asker* 1314? – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn, nu kallad *Askersby*. Det kan vara fornsvensk genitivform av trädbezeichnung *ask* eller en bildning till detta ord.

Askersby tätort, Askers sn och hd, Närke → *Asker*.

Askers härad hd, Närke. (*ij*) *Askarz hærathe* 1389. – Häradet har namn efter kyrkbyn, *Askersby*, i socknen → *Asker*. *Asker* är betyget som medeltida tingsplats.

Askersund kn, stad, sn, Närke. (*De*) *Askæsund* 1314? – Namnet syftar ursprungligen på sundet mellan sjöarna *Viken* och *Alsen*. Förleden är genitiv pluralis av trädbezeichnung *ask*. Förledsformer med -*r* uppträder sporadiskt redan i slutet av 1300-talet. Namnet har senare övertagits av en tingsplats och senare av en by, som givit namn åt socknen och staden.

Askeryd sn, Norra Vedbo hd, Småland. (*de*) *Askeryt* 1282. – Sockennamnet, som tidigare tillkom kyrkbyn, är bildat av trädbezeichnung *ask* och → *ryd* 'rönning'.

Askim sn, Askims hd, Västergötland. (*i*) *Askym [...] sogn* 1489. – Sockennamnet har övertagits från byn *Askim*. Förleden *ask* torde syfta på vegetationen på platsen. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Askims härad hd, Västergötland. *Askemshæræði* 1200-talets slut. – Häraderet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Askim*.

Asklanda sn, Gäsene hd, Västergötland. (*ij*) *Askælandæ sokin* 1420. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden innehåller genitiv pluralis av trädbezeichnung *ask* och efterleden → *land*.

Askome sn, Årstads hd, Halland. (*i*) *Askeme* 1455 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Namnet innehåller trädbezeichnung *ask* och dativ singularis av → *hem* 'boplats; gård'.

Askum sn, Sotenäs hd, Bohuslän. *Askæims kirkia* 1391. – Namnet är sammansatt av trädbezeichnung *ask* och → *hem* 'boplats; gård'.

Askö ö och by (Stora Askö), Östra Eds sn, Norra Tjists hd, Småland. (*pa*) *Askø* 1453. – Namnet är sammansatt av trädbezeichnung *ask* och ö. Asken var ett viktigt lövtäktstråd, och namnet kan vittna om tidig lövtäkt på ön.

Asmundtorp sn, tätort, Rönnebergs hd, Skåne. (*jn*) *villa ... Asmunda Thorpi* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller mansnamnet *fda. Asmund* och → *torp* 'nybygge'.

Aspeboda sn, Dalarna. – Under medeltiden avsåg namnet, äldst belagt 1368, en gård. Förleden utgörs av ett sjönamn *Aspe, bildat till trädbezeichnung *asp*, snarast med syftning på sjön Lilla Aspan. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Aspelands härad hd, Småland. (*in ...*) *Asbolandia* (latiniserat) 1299, (*in*) *Asboland* 1337. – Aspeland är ett av de »land» i → *Småland* som inordnats som distrikts i häradindelningen. Namnet är sammansatt av *asbo(a)*, genitiv av *asbo(a)r* 'åsbor', och → *land* 'land(skap)'; det är det enda av »smålanden» i Småland som har denna efterled. Den ås som avses i namnet är en lång rullstensås, som från trakten av Gränna vid Vättern i sydöstlig riktning genom bl.a. Aspeland sträcker sig ned till trakten av Pataholm vid Kalmarsund. Det har antagits att Aspeland har omfattat mer än dess från historisk tid kända område, bl.a. → *Handbörs härad*, där Emåns bryter igenom den nämnda åsen.

Aspudden stadsdel, Stockholms stad. – Namnet uppträder 1772 som beteckning på ett torp under → *Hägersten*, senare delat på Stora och Lilla Aspudden. Ett privat bygg-nadsföretag byggde här en förstad på 1910-talet, vilken fick överta namnet *Aspudden*. Detta är sammansatt av trädbezeichnung *asp* och *udde*. Torpen låg dock inte vid något vatten och namnets ursprungliga syftning är där-för oklar.

Aspåker by, Husby sn, Dalarna, samt gård, Råby-Rönös sn, Rönö hd, Södermanland → *åker*.

Aspås sn, tätort, Jämtland. (*a*) *Aspasum* 1348. – Ortnamnet är sammansatt av trädbezeichnung *asp* och pluralis (se inl. 3.3.1) av ås. Namnet syftade ursprungligen på den höjdsträckning där kyrkan ligger och avsåg tidigare även byn Storgården. I sockennamnet skall det kanske snarast fattas som ett bygdenamn.

Aspö sn, Medelstads hd, Blekinge. – Socknen utbröts ur Nättraby socken 1925 (församlingen redan 1888). Namnet, som ursprungligen avsåg socknens huvudö och senare också en by, är känt från 1583. Det är sammansatt av trädbezeichnung *asp* och ö.

Aspö sn, Selebo hd, Södermanland. (*Jn*) *Aspu* 1257 sen avskr. – Namnet var ursprungligen ett önamn, fsv. *Aspa* 'Aspön'.

Atlingbo sn, Gotland. (*j*) *Atlinga bo* 1300-talets mitt. – Belägget är hämtat från Gutasagan. Namnet har vanligen ansets innehålla *atlingar* (→ -inge) 'ättingar till Atle' och → *bo* 'bygd', alltså 'Atles ättingars bygd'. Samma ord *atling* ingår även i bynamnet *Lilla Atlings*.

Attmar sn, Medelpad. (*in*) *Otman* 1425, (*til*) *Admanne kirkia* ca 1480. – Namnet går tillbaka på ett prepositionsuttryck *at Marma 'vid Marmen', åsyftande bebyggelse, troligen kyrkbyn, intill sjön Marmen.

Augerum sn, Östra hd, Blekinge. (*j*) *Awarwm* 1440 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller *ave* 'grund vil', med syftning på ett parti i Lyckebyän, och → *rum* 'öppen plats'.

Ausås sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (*in*) *parochia Achæsaas* 1300-talet, *ecclesie Hathasaas* 1361, (*wti*) *Awetzaass* 1465 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn. Förleden är oklar. Efterleden *ås* syftar på höjden vid sockenkyrkan.

Avesta kn, stad, Dalarna. – Namnet är lånat från byn

Åvsta (in *Aghastadhum* 1303) i Krylbo. Byn hade under medeltiden ett laxfiske i Dalälven vid nuvarande Avesta, 1643 kallat *Åffwestafors*. Så småningom kommer skriveningen *Ave-* att reserveras för *Avesta* och *Åv-* för *Åvsta*. Förleden i *Åvsta* innehåller ordet *ave* (i beläget med biformen *age*) 'älvtutvidgning, vik med bakvatten' med syftning på en nu utfylld vik vid Krylbo torg. Efterleden kan innehålla antingen *stad* 'båtplats' eller → *sta(d)*. Se också → *Krylbo*.

Axberg sn, Örebro hd, Närke. (de) *Axaberg* 1314? – Namnets efterled *berg* syftar troligen på den höjd där kyrkan är belägen. Förleden har ännu ej fått någon tillfredsställande tolkning.

Axelvold gods, Svalövs sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Axeluo* 1578, *Axeluold* 1581. – Godset bildades 1564 och gavs namn efter grundaren Axel Tønnesen Viffert. Efterleden är en dansk skriftform av ordet *vall*, här snarast använt efter mönster av äldre slotts- och herrgårdsnamn.

Axtorna by, Köinge sn, Faurås hd, Halland. *vnam curiam* ['en gård'] *Axstorne* 1362 sen avskr. – Förleden är dunkel. Efterleden kan innehålla ordet *torn* 'törne, törnbuske'. Vid byn stod ett slag mellan svensk och danskar 1565.

Axvall tätort, f.d. exercisplats, Norra Vings och Skärvs snr, Valle hd, Västergötland. – Namnet, ca 1325 belagt som *Affsæualdær* med syftning på en allmänningsskog, har använts om det markområde som senare blev exercisplatsen Axevalla hed. Efterleden innehåller ordet *vall* 'slätt, gräsbevuxen mark' och förleden troligen dialektordet *afse* 'bäck' åsyftande ett eller flera nu försvunna vattendrag på Axevalla hed. På platsen fanns under medeltiden slottet Axvall (*Axsawaldh* 1315 avskr.). Axvalls järnvägsstation anlades vid en järnvägslinje öppnad 1874. Jfr → *Valle härad*.

B

Backa tätort, Vallda sn, Fjäre hd, Halland. *Backegaard* 1563, *Bache* 1592. – Tätorten är till stora delar framväxten inom byn Backa. Namnet innehåller en böjd form av *backe* 'höjd, kulle'. Byn är belägen på och vid höjder.

Backa tätort, Värö sn, Viske hd, Halland → *Väröbacka*.

Backa sn, Västra Hisings hd, Bohuslän, samt stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Bakka kirkia* 1388. – I namnet ingår en böjningsform av ordet *backe*. Kyrkbyn, efter vilken socknen fått sitt namn, ligger på en höjd. Stadsdelen är namngiven efter socknen.

Backaryd sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. *Bagerydt* 1583 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som har övertagits från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller troligen fda. *bakær* 'bagare', kanske använt som mansbinamn. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Backberg tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. *Backeberg* 1541, *Backa* 1542. – Tätorten är framväxten ur en by Backberg, längre tillbaka tydligt också benämnd *Backa* (en böjningsform av ordet *backe*). Ännu i våra dagar har byborna kallats för *backarna* och byns fäbodar för *Backa*

fäbodarna. Byn ligger på en brant kulle. Namnet tolkas lämpligen som 'berget som (byn, gården) Backa ligger på'.

Backe tätort, Fjällsjö sn, Ångermanland. *Backe* 1542. – Den by som ursprungligen bar namnet låg i en sluttning. Tätorten har övertagit namnet från byn och järnvägsstationen *Backe*.

Badelunda sn, Västerås stad, Västmanland → *Västerås Badelunda*.

Bagarmossen, stadsdel, Stockholms stad. *Bagaremossen* 1846. – Namnet syftade ursprungligen på en mosse belägen kring nuvarande Lagaplan. Enligt en tradition skall mossen först ha blivit uppodlad av en bagare som ägde Skarpnäcks gård, till vilken området hörde.

Baggböle hgd och f.d. sågverk, Umeå sn, Västerbotten. *Baggaböle* 1530–31. – Namnet är övertaget från en by. Förleden innehåller genitiv av mans(bi)namnet fsv. *Bagge*, efterleden är → *böle* 'boplats; gård', här snarast i betydelsen '(avsides) nyodling; nybygge'.

Baggensfjärden fjärd, Värmdö skg, Uppland, samt Svartlösa och Sotholms hd, Södermanland → *Baggensstäket*.

Baggensstäket sund, Boo sn, Värmdö skg, Uppland, och Saltsjöbadens förs., Svartlösa hd, Södermanland. *Baggens Stääk* 1638, *Baggar(s) Stäket* 1680-talet. – Sundet har särskilt fått namn av den intilliggande fjärden *Baggensfjärden*. Till grund för detta namn ligger troligen ett nu försvunnet önamn *Baggarn, sammansatt av djurbeteckningen *bagge* och ett obetecknande fornspråkligt *garn (ursprungligen 'tarm') eller → *arin* 'grusö, grusig mark'. Förleden har senare omformats under påverkan från namnet på den berömde sjöhälten Jacob Bagge, som fick Bo gård – belägen invid sundet – i förläning av Gustav Vasa. Efterleden i *Baggensstäket* är bestämd form av fsv. *stæk* som kan syfta på fasta fiskeanläggningar eller möjliga förpålningar i försvarssyfte i sundet.

Baggetorp tätort, Västra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland. – Tätorten, vars järnvägsstation öppnades för trafik 1878, har fått sitt namn från gården Baggetorp (*Bucketorpp* 1498, *Baggatorp* 1535) på samma plats. Namnet innehåller trots den äldsta skrivningen *Backe* troligen djurbeteckningen *bagge* (då sannolikt använd som mansbinamn). Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Baldersnäs gods, Steneby sn, Vedbo hd, Dalsland. *Baldness* 1512. – Namnet, vars förled på 1800-talet omformades till *Balders-*, kan innehålla ett *Ball-* 'kraftig' och betyda 'det stora näset'. Baldersnäs ligger på ett långt utskjutande näs i Laxsjön.

Baldringe sn, Herrestads hd, Skåne. (de) *Baldringi* 1256 avskr. – Socknens namn har övertagits från kyrkbyn. Det synes vara bildat till en inbyggarbeteckning pluralis *baldrungar med oviss innehörd (→ -*inge*).

Balingsta sn, Hagunda hd, Uppland. (ad ['till']) *curiam Baldingstad* 1292 (avser kyrkbyn). – Namnet är övertaget från byn *Balingsta*. I förleden har man velat se ett mansbinamn *Baldunger, vars -*ung* senare ombildats till *-ing(-)* i ortnamnet. Efterleden är → *sta(d)*.

Balkåkra sn, Ljunits hd, Skåne. (in) *Balkaræ* 1400 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet har länats från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett ord *balkäker, där *balk* betyder 'jordrygg mellan två (plog)färör'.

Ballingslöv tätort, Stoby sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Balluncslef* 1200-talets början. – Namnet är sammansatt av genitiv av det forndanska mansnamnet *Ballung* och → *lös* 'arvegods'. Tätorten har vuxit fram ur en by.

Balsby tätort, by, Nosaby sn, Villands hd, Skåne. (*Iohannes*) *Baldzby* 1302 avskr., (i) *Balsby* 1496. – Tätorten har vuxit fram kring en 1885 tillkommen järnvägsstation på ägorna till den sydöst därom belägna byn Balsby. Namnets förled innehåller möjligen ett äldre namn *Ball'den stora' på den närliggande sjön Råbelövssjön. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Baltak sn, Vartofta hd, Västergötland. *Baltægh* 1315. – Kyrkbyn har givit namn åt socknen. Namnets förled är oklar; den kan innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Balte* eller adjektivet fsv. *balder (med ursprungligt *d*) i betydelsen 'stor'. Efterleden innehåller ägobeteckningen *teg*.

Balungen sjö, Envikens sn, Dalarna. *Baa Lången* 1640, *Balungen lacus* 1653. – Namnet är dunkelt.

Banka by, Bankekinds sn och hd, Östergötland → *Bankekinds härad*.

Bankekind sn, tätort, Bankekinds hd, Östergötland. – Häradsnamnet → *Bankekind* ersatte på begäran av sockenborna 1904 socknens gamla namn *Svinstad* (in *parrochia Swinstadum* 1337), länat från kyrkbyn och sammansatt av *svin* '(vild)svin' och → *sta(d)*. Tätorten ligger vid kyrkan och har fått sitt namn från socknen.

Bankekinds härad hd, Östergötland. (ij) *Bankakindæ hæraþe* 1361. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradsdistrikts av ett »land» benämnt *Kind (→ *kind*). *Banka*- syftar säkerligen på en – dock ej dokumenterad – gammal samlingsplats i den centralt belägna byn Banka i Bankekinds socken. Bynamnet *Banka* (j *Bankadhom* 1383), bildat till ett ord fsv. **bank(e)* 'backe, kulle', syftar på en tydligt markerad höjd, där byn är belägen.

Bankeryd sn, tätort, Tveta hd, Småland. (in) *Bancharyudh* 1315. – Sockennamnet, som övertagits från kyrkbyn, innehåller troligen ett ord fsv. **bank(e)* 'backe, kulle' och syftar antingen på höjdsträckningen mellan kyrkbyn och Vättern eller höjderna väster om byn. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Bara f.d. sn, nu del av Hörsne sn, Gotland. *Barum* 1300-talet avskr. – Ortnamnet kan sammanhänga med adjektivet *bar* 'naken, skoglös'.

Bara sn, tätort, Bara hd, Skåne. (in) *Baræ* 1283 avskr. (avser troligen kyrkbyn). – Namnet, som äldst avsåg kyrkbyn, är en bildning till adjektivet *bar* med syftning på ett kalt område utan buskar och träd. Tätorten, belägen sydväst om kyrkbyn, har vuxit upp kring en järnvägsstation, som öppnades 1894.

Bara härad hd, Skåne. *Barahereth* 1280-talet avskr. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Bara*.

Barkarö (by) tätort, Västerås-Barkarö sn, Tuhundra hd, Västmanland → *Västerås-Barkarö*.

Barken sjö, Norrbärke och Söderbärke snr, Dalarna. – Namnet, äldst belagt på 1650-talet, innehåller troligen fsv. *barke 'strupe' med syftning på den i Söderbärke belägna förträngningen mellan Norra och Södra Barken. Den härmed samhöriga inbyggarbeteckningen fsv. *bærkiaar kom att beteckna »bärkarnas' boplats, nuvarande Kyrkbyn i Söderbärke, och så småningom en socken (in *Berkium* 1352, j *Berkia sookn* 1373). Denna delades senare upp i Norrbärke och Söderbärke socknar, vilkas namn är tidigt belagda (ij *Nordberkium* 1372, in *ecclesia Sudhirberkiae* 1352).

Barkeryd sn, Tveta hd, Småland. (de) *Bierkrydhum* 1307 avskr. – Sockennamnet har möjligen övertagits från en äldre by. Förleden innehåller sannolikt en sidoform *biærk till trädbezeichningen fsv. *biorck* 'björk'. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne. (in) *Barkakræ* 1333. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, har som efterled → *åker*. Förleden kan innehålla *bark* med syftning på barktäkt eller också ett fda. *barki 'strupe' med syftning på en eller flera långsmala åkrar.

Barlingbo sn, Gotland. (de) *Barlingabo* 1380. – Ortnamnet innehåller en inbyggarbeteckning *bardlingar* (→ *-inge*), bildad till det gotländska ordet *bard* 'kant, ås'. Efterleden är → *bo* 'bygd', och namnet betyder således 'åsbornas bygd'. På en gravsten vid kyrkan omtalas en *Botulphus Bardlingi*, död 1306. *Bardlingi* kan här vara namnet på den gård som ligger bakom inbyggarbeteckningen i sockennamnet.

Barnarp sn, tätort, Tveta hd, Småland. (in) *parochia Barnæthorp* 1343. – Sockennamnet har övertagits från byn Barnarp. Förleden har antagits innehålla pluralis av *barn*, angivande att bebyggelsen tillfallit barn vid jordaskifte eller utflyttnings. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Barne härad hd, Västergötland. *Barcnahæræd* 1200-talets slut. – Till grund för häradsnamnet ligger säkerligen ett ånamn fsv. *Barkn, som antas ha avsett den genom häradets norra del rinnande Afsån, ett biflöde till Lidan. Det ansatta ånamnet är sannolikt bildat till eller nära besläktat med fsv. *barke (fn. *barki*) 'strupe'. Afsån rinner, särskilt i sitt övre lopp, i en djupt nedskuren fära, som genom sin trånghet kan ha erinrat om en strupe.

Barne-Åsaka sn, Barne hd, Västergötland. *Asaka sokn* 1412. – Kyrkbyn Åsaka har givit namn åt socknen. Ortnamnet Åsaka uppträder på ett flertal håll i Västergötland; därtill kommer by- och sockennamnet → *Asige* i Halland samt tre *Asak* och ett *Åsäker* i Norge. Namnet Åsaka ansågs tidigt kunna innehålla ett ord *aka 'åkning' i efterleden; olika framställda förslag med denna utgångspunkt är dock osannolika. Rimligare kunde vara att ortnamnet såsom antagits innehåller ett fornsvenskt **ashak(a)*, *ashaki 'åsutsprång'. Mot denna tolkning talar emellertid att Åsaka och Asige bär uteslutande av kyrkyar och alltså kan vittna om kultplatskontinuitet från

hednisk till kristen tid. Det norska *Asak* har också i samliga fall blivit sockennamn. Vidare är tolkningen 'åsut-språng' inte alltid sakligt motiverad. Mycket talar därför för att fornspråkets *Asaka* är ett framför allt västgötskt modenamn som i enlighet med ett senare framställt förslag innehåller en appellativisk sammansättning av *as* 'asagud' och trädbezeichnung *ek* eller *eke* 'ekdunge'.

Barsebäck sn, tätort, kärnkraftverk, Harjagers hd, Skåne. (in) *Barsæbæk* ca 1250. – Sockennamnet, övertaget från kyrkbyn (nu en tätort), avsåg äldst en bäck vid den gamla byplatsen. Namnets innehörd är oviss.

Barsta fiskeläge, kapell, Ångermanland. (i) *Bærastadhum* 1418, *Barsthad* 1546. – Förleden har föreslagits innehålla mansnamnet fsv. *Bæri*. Efterleden är → *sta(d)*.

Barturte fjäll vid Kungsleden, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet på det långsträckta fjället är en äldre stavningsform av arjeplogssam. *Barturtte*, vars förled kanske innehåller ordet *bartta* '(rök)stuga'. Efterledens betydelse är okänd. Samma förled ingår i namnet på fjällsjön *Bartaure*, sam. *Bartávrre*, intill fjället. Sjönamnets efterled är en förkortad form av arjeplogssam. *jávrre* 'sjö'.

Barva sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Baruum* 1324. – Sockennamnet innehåller pluralis av ett mot fvn. *borr* (pluralis *børvar*) 'träd' svarande ord, som i *Barva* kan avse barrskog. I en handling från 1257 (bevarad i sen avskrift) kallas socknen *Barboherret* 'barvabornas bygd'.

Baskemölla tätort, Gladsax sn, Simrishamns stad, Skåne. *Baske mølle* 1525. – Namnet åsyftade ursprungligen en vattenkvarn (*mølla* 'kvarn'). Förleden är sannolikt en ljudhärmande bildning till dialektordet *baska* 'slå med vingarna i vatten (om fåglar)'.

Bassholmen ö, vandrarskärgård, Dragsmarks sn, Lane hd, Bohuslän. *Baszhoumen* 1659. – Ön har fått sitt namn efter Bassen, en jordfast gränssten. Detta namn innehåller bohuslänska dialekters *basse* 'galt, stort handjur; stor klump, bjässe'. Stenen har liknats vid en galt eller helt allmänt karakteriseras som en stor klump.

Bastuträsk tätort, Norsjö sn, Västerbotten. – Tätorten ligger delvis på mark tillhörig Bastuträsks by 3–4 km nordväst om tätorten. Byn har namn efter det intilliggande Bastuträsket. Sjönamnet är äldst belagt 1553, bynamnet 1619. I sjönamnets förled ingår *bastu* med betydelsen 'med eldstad försedd enkel byggnad (använt som tillfällig bostad eller torkhus för såd, kött och fisk)'. Efterleden *träsk* betyder '(större) sjö'.

Beateberg sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Namnet, som efterträtt *Hunnekulla*, erinrar om Beata Lagerberg på Ryholm. Det tillkom 1758 i samband med att ett kapell vid Ryholm flyttades och gjordes till sockenkyrka men infördes i jordeboken först 1874.

Beatelund gods, Ingarö sn, Värmdö skg, Uppland. *Beatalund* 1715, *Beatælund* 1741. – Gården hette äldst *Kärnäs* (*Kornes* 1544). Det nuvarande namnet gavs åt gården i slutet av 1600-talet av ägaren riksrådet Claes Rålamb (1622–98) som hedersbevisning åt hans hustru Beata Soop, död 1672. Efterleden *lund* är typisk för nybildade

slotts- och herrgårdsnamn från denna tid. Formen *Beatalund* var i bruk i vardagsspråket ännu på 1930-talet.

Beddinge f.d. järnvägsstation, Tullstorps sn, Vemmenhögs hd, Skåne → *Lilla Beddinge*.

Beddingestrand tätort, Lilla Beddinge sn, Vemmenhögs hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring två äldre fiskevägen, i början av 1900-talet kallade *Gamla läget* och *Nya läget* (strax väster om Gamla läget) och senare gemensamt benämnda *Beddinge läge*, samt kring yngre bebyggelse norr därom på ett område kallat *Beddinge Västmark*, där en poststation med det nyskapade namnet *Beddingestrand* inrättades 1947. Jfr → *Lilla Beddinge*.

Bejershamn fägelokal och naturreservat, Vickleby sn, Algutstrums hd, Öland. – Namnet skrivs också *Beijershamn*. Platsen utgörs av en numera förfallen hamn. Denna anlades på 1850-talet av ett bolag som hade bildats av chefen för Ottenby stuteri, hovstallmästaren J. W. Beijer. 1857 förklarades hamnanläggningen officiellt som färjeplats och erhöll därvid detta namn.

Bellen sjö, Bellö sn, Södra Vedbo hd, Småland → *Bellö*.

Bellinga gods, Sövestads sn, Herrestads hd, Skåne. – Slottet, som byggdes på 1860-talet, har sitt namn efter en äldre by *Bellingaröd* (*domino Iacobu* ['herr Jacob (i)'] *Bælingæryth* 1346). Dess namn innehåller en plural inbyggarbeteckning fda. *bællingar*, sannolikt bildad till dialektordet *ball(e)* 'boll, knöl' med syftning på en höjd. Efterleden innehåller → *ryd* 'rötning'.

Bellö sn, Södra Vedbo hd, Småland. (de ...) *Bællo* 1337. – I sockennamnet ingår troligen ett äldre namn på Bellöbäcken, vars namn har sammanhållits med *Bellen*, namnet på den sjö som bäcken rinner till. Detta betyder 'den stora sjön' och är bildat till ett adjektiv fsv. *balder 'stor' (med ursprungligt *d*). Det från början osammansatta namnet, uttalat »Bälle», har senare omtolkats till *Bellö*.

Benestad sn, Ingelstads hd, Skåne. (i) *Benitzstathe* 1437 (avser kyrkbyn). – Namnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller ett mansnamn fda. *Benir eller *Beni och → *sta(d)*.

Bengtsfors tätort, Ärtemarks sn, Vedbo hd, Dalsland. – Tätortens namn sammanhänger med *Bengtsbron*, ett 1773 belagt namn på en bro över vattendraget mellan Lelång och Bengtsbrohöjden, och med *Bengtsström*(men) (*Bengtström* 1717), ett äldre namn på nämnda vattendrag. Förleden i dessa namn utgörs väl av mansnamnet *Bengt*. Bengtsfors järnvägsstation anlades vid en 1895 öppnad järnvägslinje. Redan dessförinnan var Bengtsfors bruksort med kanal- och poststation.

Bengtsheden tätort, Svärdsjö sn, Dalarna. – Namnet, belagt 1539, har övertagits från en by. Det innehåller mansnamnet *Bengt* och *hed* 'torr, tallskogsbevuxen mark'.

Bennebol gd, naturreservat, Bladåkers sn, Närkinghundra hd, Uppland. *Benebol* 1540 (avser gården). – Namnet är sammansatt av mansnamnet fsv. *Benne* (kortform till *Benedikt*) och → *bol* 'nybygge; gård'.

benning I det s.k. Gamla Norbergs bergslag, i gränsområdet mellan nordöstra Västmanland och sydöstra Dalarna, finns en väl sammanhållen ortnamnsgrupp om 18 namn

med efterleden *-benning*. Denna har utvecklats ur ett ursprungligt fornsvenskt *bygning*, sannolikt en förkortning av *hyttobygning* 'hyttbyggnad, hytta'. När namnen, som är medeltida, först nämns i källorna, betecknar de smält-hyttor för järnframställning. De allra flesta namnen har personnamnförleder, t.ex. *Håkanbenning* (nu → *Bjurfors*), → *Karbenning*, → *Ombenning* och *Änglikbenning* (nu → *Ängelsberg*). De åsyftade personerna (*Håkan, Karin, Amunde och Änglika*) är väl antingen grundaren eller en tidig ägare.

Litteratur: Harry Ståhl, Om namnen på *-benning*, i *Namm och bygd* 44 (1956), s. 76–94.

Bensbyn tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (i) *Bensaby* 1490. – Tätortsnamnet är ett ursprungligt bynamn. Förleden innehåller (en variant av) mansnamnet *Bengt*. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Berg by, Hamränge sn, Gästrikland → *Bergby*.

Berg gd, Källsjö sn, Faurås hd, Halland. – Gårdens för åtminstone 50 år sedan ännu levande ursprungliga namn är *Stek* (*Stieg* 1592). I detta ingår dialektordet *stek* 'ett slags hägnad byggnad för ryssja' avseende en anordning för fiskfångst i det intilliggande vattendraget. Det nuvarande namnet har uppstått genom ett par felaktiga avskrivningar i jordboken (*Steegh* > *Stergh* > *Bergh*, sist-nämnda från 1648).

Berg kn, sn, Jämtland. (De) *Biergh* 1344. – Kommunens namn är övertaget från socknen vilken i sin tur har fått namn efter kyrkbyn, nuvarande Bergsbyn. Namnet, som innehåller *berg* (fsv. *biærgh*), syftar ursprungligen på det väldiga → *Hoverberget*. – *Bild* 32, s. 234.

Berg sn, Norrvidinge hd, Småland. (de) *Byærgh* 1273. – Sockennamnet, övertaget från kyrkbyn, innehåller *berg* (fsv. *biærgh*), syftande på höjden där kyrkan ligger.

Berg sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Biargh* 1330-talet. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn på Billingen.

Berg sn, Snevringe hd, Västmanland. *Biargh* 1330-talet. – Socknens namn innehåller *berg* (fsv. *biærgh*) med syftning på den höjd där kyrkan ligger.

Berg tätort, Åtvids sn, Bankekinds hd, Östergötland. – Tätorten, som ligger vid och har fått sitt namn från byn *Berg* (a *Biærghe* 1409), innehåller *berg* (fsv. *biærgh*). Landskapet vid byn är småkuperat.

Berga gd, Hallsbergs sn, Kumla hd, Närke → *Hallsberg*.

Berga tätort, Högsby sn, Handbörds hd, Småland. – Tätorten har övertagit sitt namn från herrgården *Berga* (de *Biærgom* 1298). Det innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av *berg* (fsv. *biærgh*).

Berga sn, Sunnerbo hd, Småland. (in) *uilla Bierghom* 1279 (kyrkbyn). – Sockennamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), avsåg ursprungligen kyrkbyn och innehåller *berg* (fsv. *biærgh*).

Berga gods, Västerhaninge sn, Sotholms hd, Södermanland. (i) *Dygraberghom* 1401, (j) *Berghom*, (j) *Bergum* 1437. – I det äldsta belägget ingår fsv. *digher*, *degher* 'stor', riksspråkets *diger*. *Berga*, som har plural form (se inl. 3.3.1), är bildat till *berg*.

Berga sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn (i *Bærgom* 1419 avskr.), vars plurala namn (se inl. 3.3.1) innehåller ordet *berg*. Byn ligger i kuperad terräng.

Bergagård tätort, Ljungby sn, Faurås hd, Halland. *Bierregaardenn* 1570-talet. – Av äldre belägg och dialektuttalet »*Bjäragår*» framgår att namnets förled innehåller halländska *bjär* 'berg'. Namnet är givet efter en gård intill en höjd.

Bergby tätort, Hamränge sn, Gästrikland. – Tätorten är framvuxen kring järnvägsstationen, belägen vid en 1926 tillkommen linje och namngiven efter ortens postanstalt. Denna hade inrättats 1865 med namnet *Berg* men namnändrades 1874 till *Bergby*. Postanstaltsnamnet togs från byn *Berg* (*Bärg* 1541; dock äldst omnämnd 1480), som har namn efter läget på en ganska brant höjd. Namnet *Bergby* var en nyskapelse, förmodligen utifrån sammansättningar som *Bergbybacken* 'backen vid byn *Berg*' och *Bergbyvikarna* 'de vikar (av *Storsjön* i Hamränge socken) som tillhör byn *Berg*', avseende Skarmurs- och Silvermursviken. *Bergby* i sådana namn återgår på fsv. *Bærghbyggia 'Bergbornas'.

Bergbybacken backe vid *Berg*, Hamränge sn, Gästrikland → *Bergby*.

Bergbyvikarna vikar i *Storsjön*, Hamränge sn, Gästrikland → *Bergby*.

Berget annat namn på byn (nu tätorten) → *Bergkarlås*, Mora sn, Dalarna.

Berhem sn, tätort, Marks hd, Västergötland. (de) *Biærgeme* 1353. – Sockennamnet, som härrör från kyrkbyn, är sammansatt av *berg* (fsv. *biærgh*) och → *hem* 'bo-plats; gård'. Berghems hållplats anlades vid en järnvägslinje öppnad 1880.

Bergkarlås tätort, Mora sn, Dalarna. (j) *Birkekarlaas* 1440. – Tätorten återgår på en by. Den ursprungliga förleden innehåller genitiv av en inbyggarteknning fsv. *birkekarlar* (till fsv. *birke 'björkbestånd'). Efterleden är *ås*, troligast med syftning på byns läge på en väldig bergsträckning. Den yngre, nu officiella formen med *Berg-*, belagd tidigast 1843, bör hänga samman med att byn också kallas *Berget* och dess innevånare *bergkarlar*.

Bergkvara gods, Bergunda sn, Kinnevalds hd, Småland. (j) *Byærqwaram* 1354 avskr., (j) *Berkqvara* 1400. – Förleden innehåller sannolikt en sidoform *biærk till trädteckningen fsv. *biork* 'björk', som senare ombildats till *Berg-*. Efterleden är dialektordet *vara* 'sandig strand, grusig utmark'.

Bergkvara tätort, Söderåkra sn, Södra Möre hd, Småland. *Bierghqwara* 1406. – Namnet är likalydande med → *Bergkvara*, gods, Bergunda sn, Kinnevalds hd, Småland. Det syftar här snarast på den ursprungliga terrängen vid den gamla hamnplatsen.

Bergnäset tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. *Bärnäset* 1731. – Namnet, som har avsett en del av byn *Gäddvik*, är sammansatt av *berg* och *näs*.

Bergsbyn tätort, Skellefteå stad och sn, Västerbotten.

Bersbyn 1539. – Namnet betecknade tidigare en by. Förleden kan innehålla en variant av bynamnet, *Berget*, skrivet *Bergiith* 1543. Ytterst bör förleden ha syftat på Holmberget, ett berg i tätorten.

Bergshammar sn, tätort, Jönåkers hd, Södermanland. (in) *Bierxhamarh* 1286 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller genitiv singularis av *berg* (fsv. *bærgh*, *bærg*) och dialektdonet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Byn ligger på och invid en markerad höjd. Tätorten har vuxit fram i anslutning till byn och sockenkyrkan.

Bergshamra tätort, Länna sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. (de) *Bershammar* 1303. – Tätorten är framvuxen ur flera byar. Att en poststation år 1875 inrättades i byn Bergshamra har säkerligen starkt bidragit till att namnet blev samlingsnamn för dessa byar. I namnet ingår som förled *berg* och som efterled pluralis (se inl. 3.3.1) av dialektdonet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Namnet har sannolikt äldst syftat på Hammarbacken, en berghöjd i Bergshamra by.

Bergsjö sn, tätort, Hälsingland. (De) *Bersium* 1344. – Den vid kyrkan belägna tätorten är namngiven efter socknen. Det svårtolkade sockennamnet har möjligen en förled som innehåller fsv. *Bærgh med syftning på byn Berge. Som efterled har bl.a. ordet *sjö*, avseende Kyrksjön, föreslagits.

Bergsjöholm gods, Bjäresjö sn, Herrestads hd, Skåne. (de) *Byerghwsegarth* 1344, (af) *Byerghusaholm* 1350 sen avskr. – Namnets förled är likalydande med sockennamnet → *Bjäresjö*; godset har väl ursprungligen utgjort en del av kyrkbyn Bjäresjö. Efterleden → *holm*, som tidigt efterträddé *gård*, är vanlig i medeltida borg- och sätesgårdsnamn. Det äldre slottet, i dag delvis bevarat, ligger på en holme i en i sen tid uttorkad sjö. Namnets genuint utvecklade form, *Bjärsjöholm*, är den vanliga i lokalt bruk, både i tal och skrift. Den officiellt fastställda namnformen har emellertid alltsedan 1800-talet varit *Bergsjöholm*.

Bergsjön förs., stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Stadsdelen har namn efter den lilla sjön Bergsjön. Denne är i sin tur namngiven efter sitt läge uppe bland bergen norr om Säveåns dalgång.

Bergslagen landsdel omfattande södra Dalarna samt norra och västra Västmanland med anslutande östligaste del av Värmland. (opp) i *Bärslaghen* 1508, *Bergxlagen* 1527. – Namnets bakgrund är inte helt klarlagd. Två tolkningsmöjligheter finns. Enligt den ena innehåller namnet bestämd form pluralis av *bergs*lag 'sammanslutning' av personer som bor på en och samma ort och är verksamma med bergsbruk'. Enligt den andra ingår i stället *bergs*-lag som gäller för bergsväsendet och bergsmän'. I vilketdiera fallet har ordet kommit att beteckna ett område.

Bergs slussar tätort, Vreta klosters sn, Gullbergs hd, Östergötland. – Tätorten har fått namn av Bergs slussar i Göta kanal. *Berg i Bergs slussar* stammar från den intilliggande byn Berg (Bergh 1344). Byn ligger på ett upphöjt terrängparti vid Roxen.

Bergstena sn, Kullings hd, Västergötland. (j) *Berstena sokn* 1463. – Sockennamnet härrör från kyrkbyn. Förleden innehåller *berg* och efterleden *sten* eller möjligen ett ord *stene 'samling av stenar'. I byns närhet finns stensättningar.

Bergsviken tätort, Hortlax sn, Norrbotten. (i) *Bergxvik* 1505, *Bersuiken* 1539. – Tätorten är namngiven efter en by, som troligen har övertagit ett äldre namn på den intilliggande Bullerviken. Förleden i *Bergsviken* syftar väl ytterst på det framträdande *Ursberget* (*Bergsvikberget*).

Bergsäng tätort, Ekshärads sn, Älvdals hd, Värmland. – Namnet, som äldst är omnämnt 1503, innehåller *berg* och *äng*. Den gamla byn ligger vid Klarälven nedanför ett högt berg. Norr om byn har under 1960-talet en tätort vuxit fram.

Bergum sn, Vättle hd, Västergötland. (i) *Bergem* 1348 avskr. – I sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, ingår *berg* och → *hem* 'boplats; gård'. Terrängen runtomkring kyrkan är kuperad.

Bergunda sn, Kinnevalds hd, Småland. (i) *Bærgundom* 1401 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som har övertagits från kyrkbyn, innehåller det ursprungliga namnet på den intilliggande Bergundasjön, fsv. *Bærghunde 'Bergsjön'.

Bergvattnet sjö, Frostvikens sn, Jämtland. *Bergvattnet* 1844. – Sjön är omgiven av berg. I efterleden ingår *vatten* i betydelsen 'sjö'.

Bergvik förs., tätort, Söderala sn, Hälsingland. – Namnet på tätorten och på den sedan 1914 existerande församlingen brukades tidigare, t.ex. i jordeboken 1825, om ett pappersbruk och en kvarn. Det är lånat från den intilliggande sjön, vars namn *Bergviken* ursprungligen avsåg sjöns sydöstra vik i Skogs socken. I detta namn (*infra stagnum* ['innanför sjön'] *Berwik* 1324), under medeltiden också namn på den då nybildade socknen → *Skog*, ingår som förled genitiv av ett gammalt ånamn *Bera (1324 *Berua* med efterleden fsv. *a* 'å'), avseende Lötän som mynnar i Bergviken. Ånamnet torde hänga samman med en fornsvensk motsvarighet till fvn. *bera* 'björnhona'.

Bergviken sjö sydost om Bollnäs, Hälsingland → *Bergvik*.

Bergön fiskeläge, Rogsta sn, Hälsingland. *Bergöön* 1698. – Fiskeläget ligger på Yttra Bergön, varav namnet. Denna var ännu på 1600-talet skild från Inre Bergön genom ett sund. Båda öarna är numera landfasta. I förleden ingår troligt *berg* med syftning på en eller flera bergknallar. Det sannolikaste är att namnet *Bergön* först bars av Inre Bergön.

Bernshamar f.d. järnbruk, hgd, Heds sn, Skinnskattebergs hd, Västmanland. *Bährns Hammar* 1646, *Bärensd-Hammar* 1741. – Namnet innehåller det ursprungligen tyska mansnamnet *Berent* (*Bernhard*) och *hammar* 'industrieanläggning med vattendriven hammare'.

Bestorp tätort, Värdnäs sn, Kinda hd, Östergötland. – Tätorten ligger vid byn Bestorp (j *Bisathorpe* 1381) och har fått sitt namn från denna. Ortnamnet innehåller det fornsvenska mansnamnet *Bisi*, väl belagt från just Öster-

götland, och → *torp* 'nybygge'. Bestorps järnvägsstation anlades vid en 1902 öppnad linje.

Bettna sn, tätort, Oppunda hd, Södermanland. (in) *Betnu* 1329. – Sockennamnet, som härrör från en bebyggelse vid kyrkan, innehåller troligen ett fornsvenskt *betna 'bete, betesmark' eller ett till fsv. *bet* eller *betn med samma betydelse bildat ånamn *Betna 'än vid betesmarken'. Socknen har givit namn åt tätorten Bettna, vars järnvägsstation öppnades för trafik 1876.

Bialitt gd, Torrlösa sn, Onsjö hd, Skåne. *Bialitt* 1744. – Namnet, som finns på flera håll i Skåne (även i formen *Bialitta*), avsåg ursprungligen en krog, som ägde bestånd 1692–1819. Namnet betyder 'bida (vänta) litet!'. Krogar och värdshus har inte sällan haft sådana imperativiska namn, innebärande en uppmaning att stanna till. Jfr → *Tittente*. Ett äldre namn på krogen var *Hjärtans fröjd* (*Hjertansfrögd huuset* 1693), som naturligtvis anspelar på de utsökta dryckernas verkan.

Bie tätort, Floda sn, Oppunda hd, Södermanland. – Tätorten har vuxit fram kring byn Bie (in *Biu* 1347), från vilken den fått sitt namn. På platsen fanns under 1800-talet bl.a. badanstalten Augustenbad. Namnet *Bie* avsåg äldst troligen Bieän, som vid byn störtar utför Köpingsåsen; det är bildat till insektsbeteckningen *bi* och innebär troligen en jämförelse av vattnets porlande med binas surrande ljud.

Billaberget berg, Själlevads sn, Ångermanland → *Billsta*.

Billdal tätort, Askims sn och hd, Västergötland. (y) *Beeldal* 1540. – I namnet ingår ordet *dal*. Förleden kan innehålla ett ånamn **Bil(a)*, bildat till dialektordet *bela* 'arbeta (längsamt och med besvär)'. Ånamnet skulle då betyda 'än som flyter längsamt, »mödosamt»'.

Billeberga sn, tätort, Rönnebergs hd, Skåne. (de) *Billæbiargh* 1200-talets mitt. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller *bill*, här troligen i betydelsen 'terrängkil', med syftning på ett höjdparti mellan två bäckar, och fda. *biærgh* 'berg'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en strax nordväst därom 1865 öppnad järnvägsstation.

Billesholm tätort, f.d. kungsgård, Södra Vrams sn, Lugsude hd, Skåne. *Bildisholm* 1578. – Gårdens namn gavs vid 1500-talets mitt efter den danska adelsätten Bille (närmast efter Jens Bille, död 1575), som innehad Billesholms gård (Kungsgården), ursprungligen en del av byn Ljungsgård. Efterleden → *holm* har här, som ofta i yngre medeltida borg- och sätesgårdsnamn, givits efter ett socialt betingat mönster. Tätorten strax sydväst om gården har vuxit fram kring en stenkolsgruva, som tillkom på 1860-talet.

Billinge sn, tätort, Onsjö hd, Skåne. (in) *Billingæ* 1283 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom kyrkbyn, innehåller en plural inbyggarbeteckning *billigar*, bildad till *bill* (som i *isbill*, *plogbill*), troligen med syftning på en eller flera höjder i kyrkbyn (→ -*inge*). Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn och kring en 1875 öppnad järnvägsstation strax nordväst därom.

Billingen berg, Västergötland. *Billingh* ca 1325. – Namnet innehåller dialektordet *billing* 'tvilling', åsyftande att bergets två huvuddelar är åtskilda av en dalgång.

Billingsfors tätort, Steneby sn, Vedbo hd, Dalsland. *Billingfors* 1741. – Namnet synes innehålla ett fors- eller strömnamn *Billingen, som bildats till dialektordet *billing* 'tvilling' och åsyftar ett tveklivet parti av det vattendrag som vid Billingsfors, tidigare järnbruk, faller ut i Laxsjön. Billingsfors järnvägsstation anlades vid en 1895 öppnad linje. Därifrån byggdes en ca 1 km lång bibana till Laxsjön och Billingsfors bruk.

Billsta samhälle, Själlevads sn, Ångermanland. *Bijsstadz* 1535. – Förleden innehåller troligen ett namn på nuvarande Billaberget, bildat till *bill* (som i *isbill*, *plogbill*). Byn är belägen på bergets östra sluttning. Efterleden är → *sta(d)*.

Biludden naturreservat, Älvkarleby sn, Örbyhus hd, Uppland. – Udden utgör den nordligaste utlöparen av Uppsalaåsen. Den var tidigare en ö som bar namnet *Billan*, belägt från 1680-talet. Detta är möjligt ett jämförelsenamn bildat till dialektordet *billa* 'getingbo'.

Bingsjö by, Rättviks sn, Dalarna. – Ursprunglig namnbärare är den f.d. sjön *Bingsjön* (*Byggnings Siön* 1640), numera sankmark. Förledens *byggning* kan ha syftat på gårdsbebyggelse eller en inrätningsplats för fiskfangst.

Binneberg sn, Vadsoo hd, Västergötland. (j) *Bindbergh* 1397. – Kyrkbyn, belägen på och invid en markerad höjd, har givit socknen dess namn. Namnets förled kan innehålla ett fsv. *birnde 'grupp av björnar, björnfamilj' e.d.

Birka fornlämningsområden, Adelsö sn, Färentuna hd, Uppland. *Birca* 800-talet. – *Birca* (med försvensk stavning *Birka*) är den namnform som i latinska medeltidskällor används för *Björkö*, svearnas stadssamhälle på → *Björkö* i Mälaren.

Biskops-Arnö gods, Övergrans sn, Häbo hd, Uppland. (j) *Biscops Arnø* 1375. – I namnet ingår fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av ordet *örn* samt ö. På platsen låg en berömd ärkebiskopsgård, och *Biskops-* är tillagt för att skilja namnet från *Bond-Arnö* (→ *Arnö*).

Biskopsgården stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet, tidigast belagt från år 1600, avsåg äldst en gård i kyrkbyn Lundby i → *Lundby församling*. Anledningen till namnet är rimligen att gården en gång varit biskopsgods, även om detta inte direkt kan beläggas i historiska källor.

Biskopskulla sn, Lagunda hd, Uppland. – År 1185 omtalas på latin ett ärkebiskopsgods *Collem*, från vilket socknen övertagit sitt namn. *Biskops-* tillades redan under medeltiden för att skilja denna socken från → *Kulla* socken i samma härad. Sockennamnet innehåller antingen *kull* eller *kulle* 'liten höjd'. Den sakliga bakgrundens är dock oklar.

Bispgården tätort, Fors sn, Jämtland. – Namnet är ett gammalt bynamn (i *Biskopsgard* 1472). Det betyder 'bisopsgård' och syftar på att bebyggelsen under medeltiden förvaltades av ärkebiskopen i Uppsala.

Bild 5. Bjuröklubb. Udden sedd från nordväst. Det är denna klippa som efterledens klubba syftar på. Foto: Erland Segerstedt.

Bjurbäck sn, Vartofta hd, Västergötland. – Gården Bjurbäck (*Biurbæk* 1351), som givit den på 1700-talet tillkomna socknen dess namn, ligger vid ett vattendrag. Ortnamnets förled innehåller dialektordet *bjur* 'bäver'.

Bjurfors f.d. mässingsbruk, by, Norbergs sn, Gamla Norbergs hd, Västmanland. *Biurefors* 1562. – Namnet, vars förled är dialektordet *bjur* 'bäver', åsyftade äldst en fors i Bjurforsbäcken. Bebyggelsen kallades ursprungligen *Håkanbenning* (*i Haquonabygning* 1413), ett namn som fram till 1937 fanns med som alternativnamn till *Bjurfors* i fastighetsregistret men då inte längre var i levande bruk. Det innehåller mansnamnet *Håkan* och → *benning* '(hytt)byggnad'.

Bjurholm kn, Västerbotten och Ångermanland, samt sn och tätort, Ångermanland. – Sockenkyrkan och tätorten är belägna i anslutning till byn Bjurholm, anlagd i mitten av 1700-talet. Namnet, vars förled är dialektordet *bjur* 'bäver', åsyftade ursprungligen en vid byn belägen holme i Öreälven.

Bjursetet by med boplatser från yngre stenåldern, Byske sn, Västerbotten. – I förleden ingår dialektordet *bjur* 'bäver', i efterleden *sel* 'lugnvatten i å eller älvs'. Namnet har ursprungligen syftat på Byskeälvens lopp vid byn.

Bjursen sjö, Bjursås sn, Dalarna → *Bjursås*.

Bjursås sn, tätort, Dalarna. (*i*) *Bivsas* 1468. – Tätorten, som har vuxit fram kring kyrkan, har övertagit sockennamnet, som är en förkortning av fsv. *Biursioas (på nutida svenska *Bjursjöös) med ursprunglig syftning på berget norr om kyrkan och väster om sjön Bjursen (ursprungligen *Biursior 'Bäversjön').

Bjurtjärn sn, Karlskoga hd, Värmland. – Socknen avskildes från Karlskoga socken 1630. Dess namn, som innehåll-

ler dialektordet *bjur* 'bäver', avsåg ursprungligen tjärnen söder om kyrkan.

Bjurum sn, Gudhems hd, Västergötland. – Gårdnamnet *Bjurum* (*Bywreem* 1431) blev sockennamn först på 1700-talet. Det innehåller dialektordet *bjur* 'bäver' och → *hem* 'boplats; gård'.

Bjuråker sn, Hälsingland. (*j*) *Biørakir* *sokn* 1479. – Namnet, äldst belagt som sockennamn 1344, har ursprungligen syftat på en åker. Förmodligen har åkernamnet övertagits av en närlägen bebyggelse, den nuvarande Byn nära kyrkan, och på så sätt blivit sockennamn. Namnet, i genuin dialektspråk bl.a. »*Björåker*», har som förled *björ*, en biform till dialektordet *bjur* 'bäver'. I jordeböckerna ersätts namnformen *Björåker* av *Bjuråker* i början av 1600-talet.

Bjuröklubb fiskeläge med väderstation, Lövångers sn, Västerbotten. – Fiskeläget ligger på en udde av halvön Bjurön, vars namn innehåller dialektordet *bjur* 'bäver'. Namnet avsåg ursprungligen uddens spets, en nära 50 meter hög klippa (*klubb* 'hög holme'), äldst omnämnd med namn 1490. – Bild 5.

Bjurön halvö vid Bottenviken, Lövångers sn, Västerbotten → *Bjuröklubb*.

Bjuv kn, sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (*i*) *Bywsogn* 1500. – Namnet, som äldst avsåg kyrkbyn, anses vara bildat till en forndansk motsvarighet till fvn. *biúgr* 'böjd' med syftning på något krokigt i terrängen. Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation (öppnad 1875) och olika industrianställningar nordväst om kyrkbyn.

Bjälbo sn, Göstrings hd, Östergötland. *Bielbo* 1273. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är sammansatt med → *bo* 'bostad, gård'. Förleden, som troligen är terrängbeskrivande, kan höra samman med dialektordet *bjälle* 'knöl'. Kyrkan ligger på en upphöjning i landskapet.

Bjällerup sn, Torna hd, Skåne. (*in*) *Bialthorp* 1285 avskr.

(avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. Förleden kan innehålla ett ord fda. *biael 'knöl' med syftning på en förhöjning.

Bjälösa gd, Vretaklosters sn, Gullbergs hd, Östergötland → *lösa*.

Bjärby gårdnamn, Gotland → *Bjärs*.

Bjärby sn, Viste hd, Västergötland. *Bierghby* 1325. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller *berg* (fsv. *bærgh*, *biærgh*) och → *by* 'gård; by'.

Bjäre härad hd, Skåne. (de) *Biargahered* 1201 sen avskr. – Häradsnamnet innehåller sannolikt genitiv av en till ordet *berg*, fda. *biærgh*, dialekts *bjär*, bildad inbyggartekniskt, fda. *biærghar 'de som bor på och vid berget'. Formellt sett kan fda. *Biærgha-* också vara genitiv pluralis av *berg*. Ordet *berg*, som ytterst ligger till grund för häradsnamnet, syftar på Hallandsås, enligt det senare alternativet uppfattad som »bergen». »Bergsborna» i det som blev Bjäre härad avses sannolikt med *bergio* i den romersk-gotiske historieskrivaren Jordanes beskrivning av folkstammar i Skandinavien från mitten på 500-talet e.Kr.

Bjäresjö sn, Herrestads hd, Skåne. (in) *Byarghusa* 1366 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av fda. *biærgh* 'berg' och pluralis av *hus*. Efterleden har i skrift ombildats till -sjö (namnets genuina uttal är »Bjerese»). Jfr → *Bjärshög*.

Bjärge(s) gårdnamn, Gotland → *Bjärs*.

Bjärka sn, Gudhems hd, Västergötland. (j) *Biärko* 1390 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta återgår på ett till trädteckningen *björk* bildat natur- eller ägonnamn eller på en fornsvensk böjnungsform av ett äldre ortnamn *Bior 'ställe där det växer björk'.

Bjärka-Säby gods, Vists sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Egendomens namn, bildat på 1870-talet, är sammansatt av *Bjärka* och *Säby*, två gamla bebyggelsenamn i anslutning till Bjärka-Säby slott. *Säby* (*Sæby* 1371) innehåller i efterleden → *by* 'gård; by' och i förleden fsv. **sæ(r)* 'sjö' med syftning på sjön Rängen. Det 1367 omtalade *Bjärka*, vars namn har tolkats som ett namn på en del av Stångån med innebörd 'Björkå', avhystes redan på 1500-talet under *Säby*. På platsen hade Bo Jonsson (Grip) en befäst sätsegård kallad *Bjärkaholm* (*Bierkaholm* 1370).

Bjärke härad hd, Västergötland. *Biärkaherad* 1262. – Till grund för namnet ligger fsv. genitiv singularis *bjärka(r)* eller pluralis *bjärka* av ordet *björk*, snarast som namn på en björkdunge eller eventuellt (om singularis) en enskilda björk. Den bakomliggande lokaliteten, som bör ha tjänat som samlingsplats, har emellertid inte kunnat fastställas.

Bjärnum tätort, Norra Åkarps sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Biernum* 1584. – Förleden innehåller sannolikt genitiv pluralis fda. *biärna* eller möjlichen genitiv singularis fda. *biärnar* av *björn*. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'. Tätorten har vuxit fram ur en by.

Bjärred tätort, Borgeby, Fjelie och Flädie snr, Torna hd,

Skåne. *Bjered* 1813. – Namnet är bestämd form singularis av dialekts *bjär* 'berg'. Det åsyftade »berget», indirekt belagt i det på 1570-talet omnämnda äkernamnet *Biers agir*, är beläget i södra delen av tätorten (Gamla Bjärred), inom Fjelie socken. Tätortens mellersta del utgörs av Bjärreds saltsjöbad; dess norra del, inom Flädie socken, kallas förr *Nya Bjärred*.

Bjärrtorp gods, Fyrunga sn, Skänings hd, Västergötland.

(i) *Biærnatorp* 1486. – Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta ortnamnets förled innehåller mansnamnet fsv. *Biærne* eller en gammal genitivform fsv. *biarnar* av ordet *björn*, i detta fall troligen använt som mansnamn.

Bjärröd by, Östra Kärrstorps sn, Färs hd, Skåne → *Bjärsjölagård*.

Bjärs vanligt gårdnamn, Gotland. – Namnet innehåller liksom *Bjärge*, *Bjärges* och *Bjärby* en dialektal form av ordet *berg*. Det ingår också som senare led i t.ex. *Nybjärs*, *Dibjärs* 'det stora Bjärs' (förleden innehåller forngutniskt *digher* 'stor') och *Solbjärge* 'det solbelysta berget'. Det kan ofta röra sig om ganska små förhöjningar i landskapet som givit upphov till dessa namn. Formerna på -s beror på en ombildning efter mönster av de på Gotland vanliga gårdnamnen bestående av en personbeteckning i genitiv, se → *Smiss*.

Bjärsjärgård gods, Klippans kn, Skåne. (i) *Bierssgardt* 1503.

– Godset är beläget i f.d. Gråmanstorps socken, Norra Åsbo härad. Huvudbyggnaden ligger på en liten holme i Borgasjön nära sjöns södra strandkant. Nammets förled, genitiv av fda. *biærgh* 'berg', åsyftar ett markant höjdparti vid stranden mitt emot holmen.

Bjärshög sn, Bara hd, Skåne. (in) *Biarhusa* ca 1228 (avser kyrkbyn). – Ortnamnet är sammansatt av fda. *biærgh* 'berg' och pluralis av *hus* och åsyftar den ursprungliga kyrkbyns läge på en höjd. Efterleden har i skrift ombildats till → *hög* (namnets genuina uttal är »Bjerese»). Jfr → *Bjäresjö*.

Bjärsjöholm gods, Bjäresjö sn, Herrestads hd, Skåne → *Bergsjöholm*.

Bjärsjölagård tätort, gods, Östra Kärrstorps sn, Färs hd, Skåne. (i) *Biritzholm* 1363 avskr., *Birridzholm* 1624, *Bierets Ladegaard* 1625. – Namnet är bildat till bynamnet *Bjärröd* (*Birth* 1363 avskr.); sammansatt av fda. *biærgh* 'berg' och → *ryd* 'röjning' och *ladugård* 'avelsgård; utgård'. Godsets ursprungliga namn innehåller efterleden → *holm* (gårdens äldsta huvudbyggnad låg högt vid en numera avtappad sjö, vars vatten letts in i gravar runt borgen). Tätorten Bjärsjölagård, strax sydväst om godset, har vuxit upp kring en järnvägsstation öppnad 1865.

Bjärtrå sn, Ångermanland. (De) *Bertaradh* 1344. – Efterleden -rā återgår på fsv. *radh* 'bygd' (→ *härad*). Förleden är snarast adjektivet *bjärt*, fsv. *b(i)ärter* 'ljus, lysande'.

Bjästa tätort, Nätra sn, Ångermanland. *Bijelsstadz* (genitiv) 1535, *Biedsta* 1542. – Namnet innehåller troligen ett fsv. *byastadher 'gårdsplass; plats där en gård har legat'.

Björbo tätort, Floda sn, Dalarna. *Biorneboda* 1539. – Namnet är länat från en by. Det är osäkert om förleden är

genitiv singularis eller pluralis av *björn* eller genitiv av mansnamnet *Björn*. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Björboholm tätort, Stora Lundby sn, Vättle hd, Västergötland. *Biörnaboo* 1546. – Det äldre namnet *Björ(na)bo* innehåller djurbeteckningen *björn* eller mansnamnet *Björn* och → *bo* 'bostad, gård' eller → *bod*. Tätorten Björboholm föregicks av ett säteri, och → *holm* i dess namn har sannolikt tillagts för att göra namnet mer herrgårdsmässigt; → *holm* kan dock syfta på den markerade bergudden Björbo huvde i sjön Mjörn vid gården. Björboholms järnvägsstation anlades vid en bandel öppnad 1899.

Björka sn, Färs hd, Skåne. (de) *Birkæ* 1332 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller fda. *birki 'björkbestånd'.

Björke sn, Gotland. – Sockennamnet är belagt redan 1235. Det återgår troligen på ett gårdnamn och innehåller forngutniskt *birke 'björkbestånd'.

Björke tätort, Hille sn, Gästrikland. (ij) *Børkø* 1432. – Tätorten har övertagit ett bynamn. Detta innehåller fsv. *birke 'björkbestånd'.

Björkeberg sn, Gullbergs hd, Östergötland. *Byrkebergh* 1350. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller fsv. *birke 'björkbestånd' och *berg* med syftning på den höjd där sockenkyrkan ligger.

Björkekinds härad hd, Östergötland. (ij) *Biærkiakinda hæradhe* 1368. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradsdistrikts av ett »land» benämnt *Kind (→ *kind*). *Biærka*- är säkerligen en form av trädbezeichningen *björk*, antingen fornsvensk genitiv singularis *biærka(r)* eller pluralis *biærka*, snarast som namn på en björkdunge eller eventuellt (om singularis) en enstaka björk. *Biærka*- bör i så fall syfta på en gammal samlingsplats. Det har påpekats att bynamnet *Björklund* (j *Birkelundhum* 1433) i Kuddby socken två kilometer väster om häradets gamla tingsplats vid Kuddby kyrka vittnar om björkvegetation.

Björken sjö, Grangärde sn, Dalarna → *Grangärde*.

Björketorp sn, Bollebygds hd, Västergötland. *Byrkietorp* 1540. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom kyrkbyn, innehåller fsv. *birke 'björkbestånd' och → *torp* 'nybygge'.

Björketorp tätort, Surteby-Kattunga sn, Marks hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från byn Björketorp (*Byrkethorpp* 1413). Ortnamnet är sammansatt av fsv. *birke 'björkbestånd' och → *torp* 'nybygge'. Björketorps järnvägsstation anlades vid en 1880 öppnad linje.

Björkfjället fjällmassiv, Arjeplogs och Sorsele snr, Lappland. *Biörkfjäll* 1670. – Namnets förlöd återgår sannolikt på en äldre form av massivets samiska namn (*Birgio Waari* 1671), nuvarande umesam. *Burkijvárie* resp. arjeplogssam. *Birgguj*. Det samiska namnet i sin tur återgår på en äldre form av ett nordiskt namn, som möjligen innehåller en fornvästnordisk bergbeteckning *byrgi*, jfr → *Norra Borgafjällen*. Efterleden i det umesamiska namnet är *várie* 'berg, fjäll'.

Björkfjärden fjärd, Mälaren. *Biörköö Fierden* 1671. – Fjärdens namn innehåller i förleden önamnet → *Björkö*.

Björkliden turistort vid Torneträsk, Jukkasjärvi sn, Kiruna stad, Lappland. – Namnet innehåller *björk* och *lid* 'slutning'. Inför öppnandet av Malmbanan 1902–03 fick en mötesplats vid järnvägen detta nyskapade namn.

Björklinge sn, tätort, Norunda hd, Uppland. (in) *parochia Byrklingi* 1316. – Namnet innehåller en plural inbyggarbeteckning *birklingar* (→ -inge), som kan vara bildad till ett äldre namn på Björklingeån, fsv. *Biærka eller *Biærk-a (a 'å') 'Björkå'.

Björklund by, Kuddby sn, Björkekinds hd, Östergötland → *Björkekinds härad*.

Björknäs tätort, Boo sn, Värmdö skg, Uppland. *Biörknes* 1538. – Tätorten är framväxten på mark till gården (Stora) Björknäs. Förleden innehåller trädbezeichningen *björk* som i detta fall möjligen är en ombildning av fsv. *birke 'björkbestånd'. Efterleden är *näs* och tycks syfta på något närbeläget näs i Skurusundet.

Björksele förs., Lycksele sn, Lappland. – Namnet på församlingen, tillkommen 1962, är övertaget från ett kyrkobokföringsdistrikt, bildat 1923, vilket i sin tur lånat namnet från en by. Förleden innehåller trädbezeichningen *björk*, efterleden bestämd form av *sel* 'lugnvatten i å eller älv' med syftning på Vindelälvens lopp vid byn. De umesamiska namnen *Stuor-Bierges* (*stuor* 'stor') på byn och *Biergiessuvvane* (*suvvane* 'sel') på selet återgår sannolikt på det svenska namnet.

Björksta sn, Yttertjурbo hd, Västmanland. (de) *Birkistum* 1307 avskr. – Namnet, som väl ursprungligen avsett nuvarande Prästgården, är sammansatt av fsv. *birke 'björkbestånd' och → *sta(d)*.

Björkvik sn, tätort, Jönåkers hd, Södermanland. *Birkeuik* 1314? – Namnet, fsv. *Birkevik*, vars förlöd är fsv. *birke 'björkbestånd', åsyftade ursprungligen en från Yngaren inskjutande vik vid Björkviks ödekyrka. Tätorten har vuxit fram i anslutning till Björkviks nya kyrka.

Björkäng gd, Töreboda sn, Vadsbo hd, Västergötland → *Töreboda*.

Björkö tätort, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Biærkøy* 1399. – Namnet, som ursprungligen tillkommit ön Björkö, innehåller sannolikt en sidoform *biærk till trädbezeichningen fvn. *björk* 'björk'. Det anses givet i motsats till → *Öckerö* 'Ekön'.

Björkö sn, Östra hd, Småland. (de ...) *Byuræche* 1300-talets början. – Sockennamnet tillkom ursprungligen byn Björkö. Förleden har föreslagits innehålla dialektordet *bjur* 'bäver' och efterleden *eke* 'ekdunge'. Tolkningen är osäker, då bärvar knappast häller till i ekskog. Kanske ingår i stället fsv. *biur, en motsvarighet till fvn. *björk* 'kilformigt markstycke'.

Björkö-Arholma sn, Bro och Vätö skg, Uppland. *Birke (thinglagh)* 1409; *Arnholm* ca 1300. – Sockennamnet är sammansatt av de båda önamnen *Björkö* och *Arholma*. *Björkö* innehåller fsv. *birke 'björkbestånd', senare ombildat i anslutning till orden *björk* och ö. I *Arholma* är förleden fornsvensk singularis eller pluralis av örn och efterleden → *holm* 'holme'.

Björkön ö, Adelsö sn, Uppland. (in) *Bierkø* 1324 (avserbyn). – Namnet är sammansatt av fsv. *biærk 'björk', en sidoform till *biork*, samt ö, och syftar således på öns vegetation. Det ursprungliga naturnamnet överfördes enligt välkänt mönster på en bebyggelse, föregångaren till nuvarande Björkö by. Under vikingatid betecknade det även svearnas stadssamhälle på ön och möter i latinska källor under formen *Birca* (→ *Birka*). Det ingår även i fsv. *biærkøa rætter* 'stadsdag' (eg. 'Björköns rätt'), benämningen på den lag som gällde i Stockholm, och som således ursprungligen syftat på den särskilda rätt som gällde i Birka.

Björlanda sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. (j) *Biorlanda sokn* 1381. – I sockennamnet, som har övertagits från Björlanda by, ingår en motsvarighet till antingen fvn. *bjórr* 'bäver' eller snarare fvn. *bjórr* 'kilformigt markstycke', syftande på de kilformiga uddar som den vid kyrkan rinnande ån bildar. Efterleden innehåller → *land*.

Björna sn, Ångermanland. – Sockennamnet, som övertagits från byn *Björna* (*Bijörnaa* 1535), har från början avsett den å vid vilken byn ligger, nuvarande Lillån. Det kan antingen vara sammansatt av djurbeteckningen *björn* och å eller återgå på ett ännam fsv. *Bjørna, även det bilden till *björn*.

Björnböle by, Sidensjö sn, Ångermanland → *böle*.

Björndalen tätort, Vassända-Naglums sn, Väne hd, Västergötland. – På den plats vid Trollhättan där tätorten i senare tid vuxit fram fanns tidigare ett soldattorp (*Björndalen* 1895), vars namn tätorten bär. På platsen finns en sänka mellan markerade höjdkanter. Ortnamnets förled kan innehålla djurbeteckningen *björn* men skulle också kunna innehålla ett personnamn (soldatnamn) *Björn*.

Björneborg tätort, Visnums sn och hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk, anlagt 1656. Bakgrunden till namnet är okänd.

Björnekulla förs., Södra Åsbo hd, Skåne. (de) *Biarna-colle* 1200-talets början. – Detta gamla sockennamn, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden antingen djurbeteckningen *björn* eller något av mansnamnen *Björn* eller fda. *Biarni*. Efterleden innehåller *kulle* eller variantformen *kull*.

Björnlunda sn, tätort, Daga hd, Södermanland. (De) *Bjornlundum* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller djurbeteckningen *björn* och *lund*. Vid den 1862 öppnade järnvägsstationen, som fick sitt namn från socknen och kyrkbyn, har tätorten vuxit fram.

Björnome by, Gryta sn, Hagunda hd, Uppland → *hem*.

Björnstorp gods, Gödelövs sn, Torna hd, Skåne. (de) *Biørstorp* 1372. – Namnet är sammansatt av genitiv av mansnamnet *Björn* och → *torp* 'nybygge'.

Björnö by och ö, Mönsterås sn, Stranda hd, Småland. (jn) *Byørnø* 1300-talets andra hälft. – Namnet är sammansatt av *björn* och ö.

Björskog sn, Åkerbo hd, Västmanland. *parochia Biorna-scogh* 1346. – Namnet innehåller *björn* och *skog* och avsåg väl ursprungligen skogen där kyrkan byggdes.

Björsäter sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Biorssæter* 1279 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller djurbeteckningen *björn* eller mansnamnet *Björn* och → *sæter* 'utmarksäng'. Under medeltiden kallades socknen också *Biær(gh)sæter*. Sistnämnda form, vars förled är fsv. *biærgh* 'berg', har sannolikt uppstått genom omvandling av *Bior(n)ssæter* på grund av associationer med den ås på vilken byn ligger. Tätorten ligger vid kyrkan och har fått namn efter socknen. Björsäters järnvägsstation öppnades 1878.

Björsäter sn, tätort, Bankekinds hd, Östergötland. *Byørnmasæter* 1376. – Namnet innehåller djurbeteckningen *björn* eller mansnamnet *Björn* och → *sæter* 'utmarksäng'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Blackeberg stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är sammansatt av adjektivet *black* 'blekfärgad' och *berg*. Det omtalas 1599 som namn på ett torp beläget vid nuvarande Blackebergs sjukhus och har ursprungligen avsett något av bergen väst eller nordväst om sjukhuset.

Blacken fjärd av Mälaren, Södermanland och Västmanland. *Blaken* 1600-talet. – Namnet sammankräver med *black* 'blekfärgad'. Det kan vara bildat till holnamnet *Blackhäll* ute i fjärden.

Blacken klipphäll i Motalaträsm, Kullerstads sn, Memmings hd, Östergötland → *Skärblacka*.

Blacksta sn, Oppunda hd, Södermanland. *Blaksta* 1317. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller *black* 'blekfärgad' eller ett därtill bildat mansnamn, fsv. *Blak. Efterleden är → *sta(d)*.

Blackstad sn, Södra Tjists hd, Småland. *Blackstad* 1401. – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn. Förleden innehåller *black* 'blekfärgad' eller ett därtill bildat mansnamn, fsv. *Blak. Efterleden är → *sta(d)*.

Blackälven biflöde till Lilla Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet innehåller adjektivet *black* 'blekfärgad' med syftning på det om hösten av jökelslam grumlade vattnet, som också givit upphov till älvens lulesamiska namn *Smadjeädno*, sammansatt av *smadje* 'grums (i vatten)' och *ädno* 'älv'.

Bladåker sn, Närdinghundra hd, Uppland. (de) *Bledåker* 1303. – Sockennamnet är troligen övertaget från kyrkbyn. Namnet skrivs äldst med e eller å i förleden, vilken anses innehålla en bildning till ordet *blad*. Redan under medeltiden slog dock formen med a (*Blad-*) igenom. Efterleden är → *åker*. Hur namnet som helhet skall förstås är dock oklart.

Blankaholm tätort, gods, Hjorteds sn, Södra Tjists hd, Småland. *Blanca* 1544. – Tätorten har vuxit upp kring ett 1888 etablerat sågverk. Detta anlades invid en lastageplats (hamnplats) som kallades *Blankaholm* efter sitt läge på godset Blankaholms mark. Godset, som blev säteri 1656, hade sitt ursprung i en by med namnet *Blanka*, vilket innehåller ett tidigare namn på Blankaviken. *Blanca* kan betyda antingen 'den glänsande' eller också 'den bleka (grumliga)' och avser vikens vatten. Den nobilise-

rande efterleden → *holm* lades till vid säteribildningen. I administrativa sammanhang fortsatte det gamla namnet att brukas, och den gård som i dag motsvarar det gamla säteriet heter officiellt alltjämt *Blanka*.

Blasieholmen stadsdel, Stockholms stad. *Blasieholmen* ca 1600. – Namnet på denna nu landfast holme innehåller det ovanliga mansnamnet *Blasius*. Ett äldre namn var → *Skeppsholmen*.

Bleken sjö, Törnsfalls sn, Södra Tjusts hd, Småland → *Blekhem*.

Bleket tätort, Rönnängs och Stenkyrka snr, Tjörns hd, Bohuslän. *Bleje* 1725. – Ortnamnet har antagits innehålla dialektordet *bleja* 'blöja, klut' i jämförande användning. Vit kvarts förekommer i bergen vid Bleket. En sådan kvartsformation kan ha liknats vid en vit klut, som lagts ut för blekning.

Blekhem gods, Törnsfalls sn, Södra Tjusts hd, Småland. *Blecheem* 1544. – I förleden ingår *Bleken*, namn på den intilliggande sjön. Detta är i sin tur bildat till adjektivet *blek*, här i en äldre betydelse 'glänsande, skinande' om en lugn och stilla vattenyta. Gårdnamnets efterled är → *hem* 'boplats; gård'.

Blekinge landskap. – Landskapet omnämns som *Blekinge* i en fornengelsk reseberättelse från 890-talet (efterleden *g* betyder 'ö; strandbygd') och som *Blegunc* i slutet av 1100-talet. Namnet anses vara bildat till ett ursprungligt fjärdnamn fda. *Blek'den glänsande; den stilla', avseende en del av det stora, skyddade fjärdområdet mellan Listerby och Torhamn i sydöstra Blekinge. Bygden runt fjärden har så efter denna fått namnet *Blekung*, senare *Bleking* och *Blekinge*. Det är dock också möjligt att fjärdens namn ursprungligen varit fda. *Blekung.

Blekinge län län, Blekinge. – Länet har fått sitt namn efter landskapsnamnet → *Blekinge*.

Blentarp sn, tätort, Torna hd, Skåne. (i) *Blenterop* 1491 (avser kyrkbyn). – Namnet, vars efterled är → *torp* 'nybygge', avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Förledens innebörd är oviss. Den har förlagits innehålla ett ord med betydelsen 'rund, tjock, framskjutande' e.d., besläktat med engelskans *blunt* 'trubbig', med syftning på ett höjdparti vid kyrkan.

Blidsberg sn, tätort, Redvägs hd, Västergötland. *Blixbergh* 1405. – Kyrkbyn har givit socknen dess med -berg sammansatta namn. Förleden innehåller sannolikt ett mansnamn fsv. *Bligh eller ett fsv. *blidh 'plats med blid väderlek' e.d. Byn ligger vid en sluttning ned mot Åtran. Tätorten har fått namn efter kyrkbyn och sockenkyrkan på samma plats. Blidsbergs järnvägsstation anlades vid en 1874 öppnad linje.

Blidö ö och sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *Blijdö* 1690-talet. – Namnet avsåg äldst en ö som omfattade trakten vid nuvarande Blidö by och kyrka. Genom landhöjningen har denna och flera andra öar förenats till det nuvarande Blidö. Förleden är adjektivet *blid* 'mild, behaglig', dock oklart av vilken anledning. Efterleden är ö. Som bebyggelsenamn ersatte *Blidö* senast vid slutet av 1600-

talet ett äldre *Fänö* (*Phanø* 1274). Namnet *Fänö* är inte säkert tolkat, men kan liksom det likalydande slottsnamnet i Löts sn, Trögd's hd, Uppland, innehålla en motsvarighet till det fornvästnordiska adjektivet *fáinn* 'spräcklig, brokig, färgad'. Det skulle i så fall kunna syfta på t.ex. något egendomligt färgat klipparti.

Blikstorp tätort, Fridene sn, Vartofta hd, Västergötland.

– Det ursprungligen om en gård på platsen (*Blekztorph* 1627) använda ortnamnet innehåller mansnamnet fsv. *Blek*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Blikstorps hållplats öppnades för trafik 1873.

Blockhusudden udde, Djurgården, Stockholms stad. *Blockhuus vdden* 1601. – På udden låg ett *blockhus* 'försvarsfästning', som bevakade ett av Stockholms inlopp.

Blombacka tätort, Nyeds sn och hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring Blombacka bruk, anlagt som pappersbruk 1847 eller 1848. Detta namngavs efter grundaren, pappersmakaren Albert Blomberg, inflyttad från Mariestad.

Blomberg gods, Husaby sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Blomæbiærg* 1304. – Förleden är genitiv av fsv. *blome* 'blomma' eller det liktydiga fsv. *bloma*. Gården ligger högt på Kinnekulles nedre avsats.

Blomskog sn, Nordmarks hd, Värmland. *Blomskogh* sokn 1430-talet, *Blomoscogh* 1472 avskr. – Namnet innehåller i förleden antingen ett äldre namn för (Nedre och Övre) Blomsjön eller för Blomälven, båda bildade till *blom*(*ma*), här avseende förekomst av näckrosor. Efterleden är *skog* 'skogsbygd, utmarksskog'.

Blomstermåla tätort, Älems sn, Stranda hd, Småland. *Blomstermaale* 1545. – Förleden är fsv. *blomster*, antingen med kollektiv betydelse 'blommor' eller möjligen med innebörd 'blomning'. Efterleden är → *måla* 'avmätt jordområde'. Namnet syftar således på rik förekomst av blommor. Äldst avsåg namnet en gård, men tätorten har närmast övertagit det från en station på Kalmar-Berga järnväg, öppnad 1897.

Blomälven vattendrag, Blomskogs sn, Nordmarks hd, Värmland → *Blomskog*.

Blåhammarfjället fjäll, Undersåkers och Åre snr, Jämtland. *Blaahammer* 1742. – Fjället har sannolikt namn efter toppen Blåhammarkläppen. Ordet *hammare* används i västra Jämtland ibland om sådana kraftiga fjällformationer. Förleden *Blå-* har här en äldre betydelse 'blåsvart, svart'.

Blå Jungfrun ö i Kalmarsund, Misterhults sn, Tunälans hd, Småland → *Jungfrun*.

Blåsjön turistort, Frostvikens sn, Jämtland → *Stora Blåsjön*.

Blåsmark tätort, Hortlax sn, Norrbotten. *Bläsemarc* 1543. – Namnet, som är övertaget från en by, innehåller i förleden sannolikt en från Norrland betygad form av det ovanliga mansnamnet *Blasius* och i efterleden → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Blåvik by, Lycksele sn, Lappland → *Blåvikssjön*.

Blåvik sn, Göstrings hd, Östergötland. – Gården Blåvik

(*Blawijk* 1307) gav på 1800-talet den då nybildade socknen dess namn. Detta innehåller *blå* i den äldre betydelsen 'blåsvart, mörk' och har äldst burits av en skuggig vik vid gården.

Blåvikssjön sjö, Lycksele sn, Lappland. – Sjönamnet är bildat till *Blåvik*, namn på en by vid sjön, eller till *Blåviken* som alternativt namn på hela sjön eller som namn på en del av den. Förleden i *Blåviken* (*Stoora Blåwäikan* 1705) innehåller sannolikt *blå* i den äldre betydelsen 'blåsvart, mörk' med syftning på vattnets färg. Efterleden anger att sjön kan uppfattas som en vik av Umeälven.

Blå vägen väg, Lappland och Västerbotten (med fortsättning i Norge, Finland och Ryssland). – I samband med planerna på att bygga om vägen mellan Mo i Rana i Norge och Umeå producerade en av initiativtagarna till vägbygget en serie radioprogram om vägsträckan. Med utgångspunkt från en karta där vägen var markerad med ett blått streck kallade han sina program för *Blå vägen*. Det fick genomslag som namn på själva vägen i en lokaltidning 1962, och året därpå bildades en vägförening med detta namn.

Blädinge sn, Allbo hd, Småland. (*de*) *Blæthing* ca 1290, *Blædhingis* (genitiv) 1407. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom kyrkbyn, är sannolikt bildat till en inbyggarteknning *blädingar* med oklar syftning (→ -inge), ytterst bildad till ordet *blad*. Namnet betyder då 'blädingarnas boplats'.

Blötberget tätort, Ludvika sn, Dalarna. – Bakgrunden till förleden, ytterst väl adjektivet *blöt*, är oklar. Efterledens *berg* har kanske den från andra bergslagsnamn kända betydelsen 'bergverk, gruvfält'.

bo Elementet *bo* i ortnamn är flertydigt. Det kan vara en försvägad form av *-boda* (→ *bod*). Det kan vidare återgå på genitiv av plurala inbyggartekningar på fsv. *-boar*, i modern form *-bor*, t.ex. *Uppsalabor*, och det kan slutligen vara substantivet *bo*.

Genitivformen fsv. *-bo(a)* av inbyggartekningar förekommer i en rad häradsnamn, dels avseende folket i en bygd, t.ex. → *Albo härad*, → *Bråbo härad*, → *Selebo härad*, dels avseende ett kollektiv med gemensam samlingsplats, t.ex. → *Håbo härad*, → *Valkebo härad*, → *Åkerbo härad*. Inbyggartekningar på *-bo* ingår också i flera sockennamn, t.ex. → *Harbo*, → *Kärnbo*, → *Kärro*.

Det i ortnamn ingående substantivet *bo* är det *bo* som vi känner i betydelsen 'djurbo' och i uttrycket *sätta bo*. I fornsvenskan uppvisar *bo* bl.a. betydelserna 'boning, bostad' och '(lant)gård, egendom'. Tidiga belägg på *bo* 'gård' möter i runinskrifter, och talrika exempel förekommer i de medeltida landskapslagarna. En speciell användning har ordet fått för att beteckna överhetens och förvaltningens gods. I Skånelagen talas om *kunungs bo* *ællær archibiscops*, dvs. om kungsgård och ärkebiskopsgård. I Östgötalagens *stafs bo* *ok stols* står *stav* och *stol* som symboler för biskopen; uttrycket syftar alltså på biskopsgods. I Östgötalagen talas också om kungens bryte, dvs. förvaltare, i *Upsala bo*, varmed avses Uppsala öd, dvs. riks-

godset (jfr → *Ösmo*). På en biskopsgård syftar *Brunnsbo* (→ *Brynyolfsboo* 1424) i Skänings-Åsaka sn nära Skara, med namn efter biskop Bryniolf, som var verksam vid 1400-talets början.

En specialanvändning av ordet *bo* som ortnamnselement visar ett nära samband med detta bruk av *bo* om överhetens gods. Ordet har använts i en specialbetydelse, som kan återges med 'förvaltningsgård'. Det kan röra sig om centra för kronans förvaltning men också om centralgårdar inom privata godskomplex. I ett par fall kan man tydligt se hur ett från början appellativiskt *bo* har ersatt ett äldre namn på en gård med förvaltningsfunktion. *Bo* på Lidingö har efterträtt ett äldre *Vikby* (→ *Bosön*). Gården *Helgö* på ön med samma namn i Ekerö socken (→ *Helgö*) har levt vidare som *Boo* (ca 1510), senare *Bona* (< i *Bono*, bestämd form dativ singularis), där den bestämda formen understryker det appellativiska ursprunget. Liknande funktion har *bo* säkerligen i många andra av de talrika exemplen på osammansatt *Bo* som gård- och bynamn, som dock även kan innehålla *bo* i den allmänna betydelsen 'gård'. De enskilda namnen får bedömas var för sig utifrån de utspråkliga upplysningarna som kan finnas om förhållandena vid namnets tillkomst (→ *Boo*, → *Bosön*). Som efterled i gård- och bynamn, glest spridda särskilt över Götaland och Svealand, har -*bo* säkerligen normalt bara betydelsen 'gård' (se t.ex. → *Bjälbo*, → *Grebo*).

Ordet *bo* används i ortnamn inte bara om enstaka gårdar utan också i betydelsen 'bygd', en betydelse som lätt låter sig förstås utifrån en allmän betydelse 'boplats'. Namnen på -*bo* utgör ett karakteristiskt inslag i svenska bygdenamnsskick. Namnen finns på flera håll utan att något tydligt spridningsmönster kan konstateras. Tre koncentrationer i Sverige framträder dock, det ena i Småland, det andra på Gotland, det tredje i Gästrikland och Hälsingland. Fyra bygdenamn på -*bo* i Småland har blivit till häradsnamn, dels namnen på de tre huvudbygderna i det gamla Finnveden i söder, *Sunnerbo*, *Västbo* och *Östbo* med namn efter väderstrecken (→ *Sunnerbo härad*, → *Västbo härad*, → *Östbo härad*), dels *Vedbo* med fsv. *vidher skog*' som förled i norra delen av landskapet (→ *Norra Vedbo härad*). Det till Finnveden gränsande medeltida *Guthisbo* i Skåne, sammansatt med ett personnamn, är likaså snarast ett gammalt bygdenamn (→ *Västra Göinge härad*); något jämförbart distriktsnamn står inte att uppvisa, och *bo* är överhuvudtaget inte känt som distriktsbeteckning i så gamla namn som det här måste vara fråga om. En rad socknar på Gotland har namn på -*bo*, i de flesta fallen i betydelsen 'bygd', så t.ex. → *Atlingbo*, → *Barlingbo*, → *Follingbo*, → *Hablingbo*, → *Kräklingbo*. Förlederna i de gotländska namnen visar som synes ett enhetligt mönster. De kan alla återföras på inbyggartekningar eller andra kollektivbeteckningar. I Gästrikland och Hälsingland återgår flera sockennamn på bygdenamn på -*bo*. Ett oomtvistligt exempel är → *Delsbo* i Hälsingland, och med största sannolikhet hör till denna grupp

också → *Ockelbo*, → *Valbo* och → *Österfärnebo* i Gästrikland och → *Hanebo* och → *Norrbö* i Hälsingland. Förleden syftar i de flesta av namnen på sjöar eller andra vatten, kanske alla utom *Valbo*. I Norge finns en rad bygdenamn på -bu, som är den norska motsvarigheten till -bo. De koncentrerar sig till landskapen på Östlandet från Oslofjorden i söder till Tröndelagen i norr.

Vad förlederna beträffar visar bygdenamnen på -bo inte någon enhetlig struktur. De gotländska utgår till stor del från inbyggartekningar på -lingar, de övriga mestadels direkt från topografin, ett mönster som delvis också gäller för de norska namnen. Avvikande är några namn som är givna efter väderstreck samt framför allt *Guthisbo*. Detta innehåller som nämnt ett personnamn, och sådana är överhuvudtaget högst ovanliga som förled i nordiska bygdenamn (jfr → *Gudmundrā*).

En speciell innebörd har bo fått i det medeltida Västergötland. Enligt Äldre Västgötalagen var landskapet indelat i förvaltningsdistrikt som kallades *bon* och som var denna omfattade ett växlande antal härad. Det fanns åtta sådana distrikts, och de hade alla namn efter en kungsgård (Uppsala öd, jfr → *Ösmo*), vilket liksom deras topografiskt sett godtyckliga gränser understryker deras artificiella karaktär. Det rör sig alltså inte om självvuxna bygder, men användningen om distrikt utgår rimligen just från bygdebetydelsen hos bo, kanske i kombination med den anknytning till förvaltning som också kännetecknar ordets bruk i gård- och bynamn. Ett av de medeltida västgötska bona kom att leva kvar som härad, nämligen *Vadsbo*. Eftersom häradindelningen är äldre än boindelningen, har *Vadsbo* sannolikt ersatt ett äldre häradsnamn, kanske fsv. *Vadhs hæradh (→ *Vadsbo härad*).

Bygdenamnen på -bo sträcker sig tillbaka till förhistorisk tid. Bo som gård- och bynamn härrör bevisligen ofta från medeltiden, och detsamma gäller en sammansättning som *Brunnsbo*.

Litteratur: Stefan Brink, Sockenbildning och sockennamn. Studier i äldre territoriell indelning i Norden (1990); dens., Political and social structures in early Scandinavia. A settlement-historical pre-study of the central place, i *Tor* 28 (1996), s. 258–60; Karin Calissendorff, Helgö – unikt handelscentrum eller vanlig bondgård?, i *Fornvännen* 86 (1991), s. 106–10; Folke Hedblom, Gästriklands äldre bebyggelsenamn. En förberedande undersökning (1958); Lars Hellberg, Forn-Kalmar. Ortnamnen och stadens förhistoria, i Kalmar stads historia 1. Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling. Tiden intill 1300-talets mitt. Huvudred. Ingrid Hammarström (1979), s. 147–50; Norsk stadnamnleksikon. Red. Jørn Sandnes & Ola Stemshaug. 4. utg. (1997), art. *bu*; Sigurd Rahmqvist, Ortnamn påverkade av administration i äldre tid, i Ortnamn värdar att värda. Föredrag vid Riksantikvarieämbetets symposium Ortnamnkultur. Stockholm 5–7 maj 1993. Red. Göran Ulfspärre (1994), s. 105–10; Harry Ståhl, Bo, -bo, i Kulturhistoriskt lexikon

för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid 2 (1957), sp. 25–29.

Bo sn, gd, Sköllersta hd, Närke. *Boos gordhen* 1500 (gården). – Sockennamnet har givits efter gården Bo, vars namn innehåller → bo i betydelsen 'bostad, gård'.

Bo bostadsområde, gd (*Bo gård*), Lidingö stad, Uppland → *Bosön*.

Bobergs härad hd, Östergötland. (ii) *Bobergx hæræth* 1352. – Häradet har namn efter byn *Boberg* i Fornåsa socken, den äldsta kända tingsplatsen i häradet. Förleden *berg* syftar på den betydande höjd som byn ligger på. Förleden i bynamnet är inte säkert tolkad. Den kan innehålla substantivet *bo* i betydelsen 'boning', syftande på föreställningar om att jättar eller troll har bott i berget, eller som beteckning på förvalningsgård (jfr → *bo*).

Bockara tätort, Mörlunda sn, Aspelands hd, Småland. (i) *Bodhaklawadha* 1415 avskr. – Namnet är övertaget från en by. Det växlar under 1400- och 1500-talen med *Bobergsmo* (*Boþæbyergxmo* 1347), varav det senare får uppfattas som byns egentliga namn. *Bockara* innehåller i förleden en inbyggartekning *bodhakarlar*, bildad till *Bobergsmo*, och i efterleden fsv. *vadhi* 'gräns' eller 'avgränsat område'.

bod Av de många ortnamnen på -bo utgörs den största gruppen av den där förleden innehåller ett ursprungligt -*bodha*, pluralis av fsv. *bodh* '(förvarings)bod'. Namngruppen är spridd i större delen av Sverige. Två huvudområden kan urskiljas, dels Nordöstkånes, Blekinges, Smålands, Västergötlands och Östergötlands skogstrakter, dels skogsbygderna i Uppland, Västmanland, Dalarö, Gästrikland och Hälsingland.

Efterleden kan åsyfta förvaringsbodar av olika slag, ofta sannolikt bodar uppförda vid slättermarker för förvaring av höet, kanske även för övernattningsbruk. Dessa områden har så odlats upp och i en del fall småningom blivit fast bebodda (de äldsta jordböckerna och lantmäterikartorna upptar också obebyggda ängar och utjordar med namn på -*bodha*). Ett stadium före fast bosättning kan representeras av de s.k. bodländen i Hälsingland, ett slags filialgårdar, efterhand med fullständigt jordbruk, där gårdens folk vistades under sommaren. Dessa, kallade *bodarna*, har ofta namn på -bo och är nu i regel självständiga gårdar. Namnen på -*bodha* kan också åsyfta andra bodar än slätterbodar, t.ex. jaktbodar, fiskebodar (i t.ex. → *Falsterbo*) och, i Dalarna och Norrland, fäbodar. Huvudparten av -*bodha*-namnen är medeltida, men några har särskiligen tillkommit under vikingatiden.

Förlederna utgörs mycket ofta av personnamn eller personbeteckningar, i t.ex. → *Erigsboda* (*Eringisli*) och → *Pälsboda*, varav några få är kvinnonamn, i t.ex. → *Gunniboda* (*Gunhild*). Andra förleder kan åsyfta moderbebyggelsens namn, i t.ex. → *Månsboda* (*Munga*), läge invid någon annan lokalitet, t.ex. en sjö som i → *Grycksboda* (*Grycken*), eller på annat sätt karakterisera bebyggelserna, i t.ex. → *Habo* (*hag* 'stängsel; inhägnat område') och → *Äppelbo* (*apel* 'apel; apelbestånd').

Efterleden *-bodha* reducerades småningom oftast till *-bo*, i de flesta fall sannolikt redan på 1500-talet, och har sedan kommit att bli en allmänt bebyggelsebetecknande efterled, vanlig in i vår tid.

Litteratur: Folke Hedblom, Bodarna och fäboden. En bygdestudie i Gästrikland, i Namn och bygd 73 (1985), s. 1–17; Lars Hellberg, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 183–85; Mats Wahlberg, Ortnamnen i Västmanlands län 5:1. Heby kommun, norra delen. Bebyggelsenamn (1988), s. 17–23.

Boda sn, Dalarna. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, (*i*) *Bodom* 1539. Namnet är pluralis av → *bod*.

Boda sn, Jösse hd, Värmland. – Socknen, som 1624 utbröts ur Brunskogs socken, har sitt namn efter gården Boda, kallad *Bugården* (*Bude* 1503), där kyrkan byggdes. Det innehåller pluralis av → *bod*, i dialekten *bu*. Jfr → *Högbona*.

Bodafors tätort, Norra Sandsjö sn, Västra hd, Småland. – Namnet har i sen tid bildats till gårdnamnet *Boda* (innehållande pluralis av → *bod*). Efterleden *fors* syftar på forsen i den ström som på 1490-talet omtalas som »en ström ... heter Boda».

Boda glasbruk tätort, Algutsboda sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten har fått namn efter Boda glasbruk, grundat 1864. Namnets första del, *Boda*, innehåller en form av → *bod*, men dess bakgrund är inte känd. Det kan röra sig om ett nybildat namn i anslutning till sockennamnet.

Bodarna by, Hemsjö sn, Kullings hd, Västergötland → *Västra Bodarna*.

Bodarp sn, Skytts hd, Skåne. (*y*) *Bohetorp* 1348 avskr. (avser kyrkbyn). – Namnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett mansnamn *fda. *Boti*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Boden kn, stad, Norrbotten. *Bodom* (dativ pluralis) 1543. – Detta tidigare bynamn, i dialekten uttalat med grav accent, är lulemålets bestämda form pluralis av → *bod*, ursprungligen kanske med syftning på fäboder. I belägg från 1500-talet omtalas platsen oftast som *Bodeby(n)*. Ortens lulesamiska namn *Suttus* 'öppen, ej tillfrusen (om vattendrag)' har sannolikt ursprungligen syftat på älven nedanför Bodenforsarna.

Boliden berg, Skellefteå sn, Västerbotten → *Boliden*.

Bodsjö sn, Jämtland. (*j*) *Budsio* 1396 (avser byn). – Ortnamnet avsåg äldst sjön Bodsjön och senare nuvarande Bodsjöbyn. I sockennamnet ingår dock namnet snarast med en utvidgad betydelse syftande på bygden runt Bodsjön. Sjönamnet är sammansatt av → *bod* och *sjö*.

Bodträsket sjö, Edefors sn, Norrbotten → *Bodträskfors*.

Bodträskfors tätort, Edefors sn, Norrbotten. – Tätorten är framväxten kring ett sågverk, anlagt 1845 och namngivet efter en intilliggande fors i Bodträskän, Bodträskforsen (ursprungligen kanske *Bodträskäforsen). Ån rinner genom sjön Bodträsket, varav ånamnet. I sjönamnet ingår som förled → *bod*, möjligen med syftning på fäboder, och som efterled *träsk* ('större') sjö.

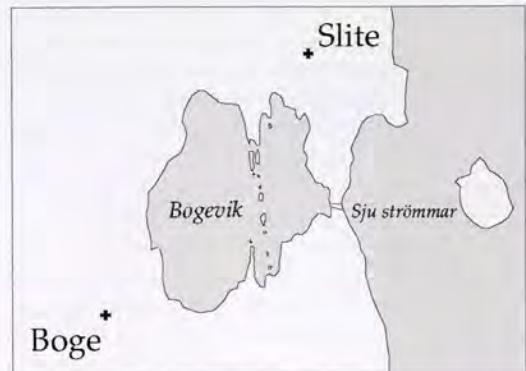

Bild 6. *Boge*. Namnet syftar ytterst på den bågformade viken *Bogevik*, nu en sjö förbunden med havet genom kanalerna *Sju strömmar*.

Bodträskän å, Lappland och Norrbotten → *Bodträskfors*.

Bodum sn, Ångermanland. *Boda* 1543 (avserbyn). – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Det innehåller stelnad dativ pluralis av → *bod* syftande på fäboder. Flera byar torde ha haft fäboder i Bodum.

Bodås samhälle, Torsåkers sn, Gästrikland. – Det f.d. gruvsamhället har namn efter en närlägen gård. Förleden innehåller ordet → *bod*, kanske avseende fäboder. Efterleden syfta på en rullstensås som åtminstone norr om gården framträder tydligt.

Boge sn, Gotland. *Boghi* 1300-talet avskr. – Sockennamnet innehåller ett äldre namn på Bogevik, innehållande en form av forngutniskt *baugr* 'ring' (med utveckling *au* > långt *o*), syftande på vikens buktande form. Vid Boge verkar det ha funnits en vikingatida handelsplats, som kan ha gjort namnet känt över ett större område. Det är därför inte osannolikt att det är *Boge* som avses med det (*i*) *buhi* som omtalas på en uppländsk runsten från 1000-talet. – Bild 6.

Bogen sn, Jösse hd, Värmland. – Socknen, som 1849 utbröts ur Eda och Gunnarskogs socknar, har sitt namn efter hemmanet Bogen (*Bogen* 1614), på vars ägor bruket → *Mitandersfors* hade anlagts 1841. På en annan del av hemmanet, nu Prästgården, byggdes en kyrka 1853. Namnet innehåller troligen bestämd form av en formsvensk motsvarighet (med utveckling *au* > långt *o*) till fvn. *baugr* 'ring', med syftning på den vida båge i vilken Bogsälven här rinner.

Bogesund gods, Östra Ryds sn, Danderyds skg, Uppland. (*in*) *Bugasundom* 1367 avskr. – Förleden innehåller ordet *båge* (fsv. *bughi*). Namnet syftade ursprungligen på ett nu upporkat, krökt sund som tidigare löpte genom Bogesundlandet.

Boglösa sn, Trögsd hd, Uppland. (*De*) *Bugløsu* 1344. – Socknen har namn efter kyrkbyn. I förleden ingår ett med *båge* nära samhörigt ord. Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'.

Bogsta sn, Rönö hd, Södermanland. *Bughastaf* 1302. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled ursprungligen innehållit *stav* med oviss syftning, senare anslutet till det vanliga → *sta(d)*. Förleden innehåller ordet *bäge* (fsv. *bughi*) eller ett därtill bildat namn, kanske åsyftande sjöviken nedanför kyrkbyn.

Bohuslän landskap. (*I*) *Bahuslæn* 1422. – Bohuslän är som landskap av ungt datum, och namnet avsåg från början endast södra hälften av detta, medan den norra delen under senmedeltiden benämndes *Viken*. Landskapsnamnet är känt först från 1400-talet och anger att Bohuslän är ett förvaltningslän under det 1308 anlagda *Bohus slott* (*Baghahus* 1319 avskr.). Förleden i det senare namnet har sammankränts med fvn. *bägr* 'besvärlig', syftande på den besvärliga farleden i Nordre älvs mynning. Efterleden är *hus* 'slott, fäste'.

Bokenäs sn, Lane hd, Bohuslän. *Boknæs kirkia* 1388. – Förleden innehåller trädbezeichnung *bok*; trakten utmärks av en påfallande rikedom på bok. Efterleden är *näs*. Namnet är äldst dokumenterat som bynamn (*j Boknese* 1317), därefter som sockennamn och sedan som namn på den halvö som utgör den västra delen av Lane härad. Näset som ursprungligen givit upphov till namnet bortroligen sökas vid kyrkbyn Bön.

bol Ortnamn som innehåller *bol* finns i större mängd bland bebyggelsenamn i västra Götaland och Värmland men påträffas också i exempelvis Södermanland och Uppland. Bland ägonamn är de kända från framför allt Skåne och Småland.

Ordet *bol* är bildat till verbet *bo*, som i äldre språkbruk och i dialekterna också kan ha betydelsen 'bereda, göra i ordning; laga'. Dialektalt förekommer *bol* med flera olika betydelser, t.ex. 'boplats, gård, nybygge' (→ *Bolshög*, → *Klässbol*), 'djurbo (fågelbo, björnide, rävlya osv.)' (*Björnebol* i Dalsland och Värmland, *Tranebol*, numera *Tranebo*, i Västergötland), men också rent ägobetecknande, 'nyodling, jordstycke, äng' med olika regionalt avgränsade betydelsevarianter (*Baggebol* i Södermanland och Västergötland, kanske till ett fsv. *baggabol 'äng där man har baggar på bete'). I de fall där *bol* i bebyggelsenamn uppträder med innebörd 'djurbo' har namnen från början säkerligen avsett vara skämtsamma eller nedsättande. Kanske har *Björnebol* legat vid eller inne i »björnskogen» och *Tranebol* nära någon myr eller mosse, dvs. vid terräng där tranor gärna håller till.

Förutom djurbeteckningar ingår i *bol*-namnen också t.ex. personnamn, *Dragabol* (*Drake*) i Halland, *Håkanbol* i Närke, yrkesbenämningar, *Länsmanbol* och *Skräddarbol* i Uppland, och terrängord, *Bäckebol* på olika håll i Västsverige och *Forsbol* i Dalsland.

Namn på -*bol* har bildats från medeltiden till nyare tid. I flera fall har -*bol* med tiden ombildats till *boda* (→ *bod*), vilket sedan kan ha ändrats till -*bo*, så t.ex. *Laggarbo* i Järlåsa socken i Uppland (*j Laggarabolen* 1362, *Laggarebodha* 1540, *Laggarbo* 1650; till *laggare* 'tunnbindare').

En särskild kategori utgör de många namnen av typen

Kyrkbol(et), *Kyrkbordet*, även *Kyrke-*, *Kyrko-*, och *Prästbol(et)*, även *Präste-*, *Prästbordet*. I sådana namn kan en sammanblandning tidigt ha ägt rum mellan *bol* 'boställe' och *bord* 'jord' anslagen för visst underhåll (t.ex. av präst eller kyrka).

Litteratur: Göran Hallberg, *Bolshus* och ägonamns-elementet *bol* i Skåne, i Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift 1972, s. 41–62; Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige*. 5 uppl. (1988), s. 53–54.

Boliden förs., tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. – Tätortsnamnet blev 1957 namn på ett nybildat kyrkobokföringsdistrikt, från 1962 församling. Tätortsnamnet är lånat antingen från den by Bjurliden, också kallad *Boliden*, på vars mark tätorten huvudsakligen anlagts, eller också från det väster om tätorten och byn belägna berget Bodliden, efter vilket byn har sitt alternativa namn. Förleden innehåller → *bod* med syftning på fäbodar, efterleden *lid*, här i betydelsen 'sluttande skogstrakt'.

Bollebygd sn, tätort, Bollebygds hd, Västergötland. *ecclesiam de Ballabu* 1255 avskr. – Socknen, vars äldre namn var *Ballaby*, har namn efter kyrkbyn, nu *Kyrkebyn*. Det nuvarande sockennamnet har anslutits till häradnamnet → *Bollebygds härad*. I det genuina uttalet av socken- och häradnamnet har *Balla-*, *Balle-* bibehållits. Formen *Bolle-* (1500-talet) har snarast tillkommit i försökande syfte. Tätorten Bollebygd har vuxit fram kring en 1894 öppnad järnvägsstation på byn Flässjums ägor sydost om kyrkbyn.

Bollebygds härad hd, Västergötland. *Ballæbygð* 1200-talets slut. – Häradnamnet återgår på ett äldre bygdenamn, avseende häradets huvudbygd kring Bollebygds kyrka, där Nolåns och Söråns dalgångar möts och förenas i Storåns dal. I centrum av denna bygd ligger *Kyrkebyn*, äldre *Ballaby*, i socknen → *Bollebygd*. Förleden *Balla-* i *Ballaby* och *Ballabyghdh* har förklarats som innehållande ett ord fsv. *bal (långt l) 'stor'. Snarare syftar den dock på någon topografisk företeelse. Bynamnet och bygdenamnet hänger samman med *Ballasjön*, namn på en sjö väster om byn, men det är ovisst vilket namn som är det primära.

Bollerup sn, gods, Ingelstads hd, Skåne. (*de*) *Bullathorp* 1310 (avser kyrkbyn). – Namnet, som ursprungligen tillkom den gamla kyrkbyn (nu Bollerups gård), innehåller i förleden troligen ett mansnamn fda. *Bulli. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Bollmora kommundel, Tyresö kn, Södermanland. *Bålmoora* 1636 (avser gården). – Området har fått namn efter gården Bollmora. I namnets förled ingår troligen *bål* 'uppstaplat bränsle'. Efterleden är dialektordet *mor(a)* ('sumpig granskog').

Bollnäs kn, stad, sn, Hälsingland. *Baldanes*, (*in*) *Baldanæs* 1312. – Bollnäs blev stad 1942 vid sammanslagning av köpingarna Björkhamre och Bollnäs, den senare tillkommen 1906 och återgående på en tätort som från 1840-talet växte fram vid Bollnäs sockenkyrka. Sockennamnet har ursprungligen syftat på ett nära kyrkan belä-

get stort näs, nu kallat *Långnäs*, som skjuter ut i sjön Varpen. Förleden har antagits vara bestämd form av ett adjektiv fsv. *balder (med ursprungligt *d*) 'stor, ansenlig'.

Bollstabruk tätort, Ytterlännäs sn, Ångermanland. –

Namnet är av ungt datum och bildat till bynamnet *Bollsta* (*Balsstads* (genitiv) 1535), som i förleden troligen innehåller ett mansnamn, snarast binamnet fsv. *Balle*. I senare tid tycks namnet ha associerats med ordet *boll* med å-ljud i första stavelsen. Efterleden är → *sta(d)*.

Bolmen sjö, Sunnerbo och Västbo hd, Småland. *Bollmen Lacus* 1689. – Sjönamnet är en bildning till fsv. *bolmber 'stor', med syftning på sjöns storlek.

Bolmsö ö, sn, Västbo hd, Småland. (*in*) *Bolmsø* 1293. – I förleden ingår genitiv av sjönamnet → *Bolmen*. Efterleden är ö.

Bolshög sn, Järrestads hd, Skåne. (*y*) *Bulshøg*, (*aff*) *Bolshøgh* 1266 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Namnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden → *bol* 'nybygge; gård'. Efterleden → *høg* syftar sannolikt på den stora forntida gravhögen vid kyrkan.

Bolstad sn, Sundals hd, Dalsland. (*j*) *Byrstadhom* 1378. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, sammansatt med → *sta(d)*. Förleden innehåller möjligen fsv. *byrdh* i betydelsen 'bärning, bärställe' med syftning på passagen förbi ett förbättrad besvärligt ställe i ett vattendrag vid kyrkan.

Bolum sn, Valle hd, Västergötland. *Buleem sokn* 1397. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled är → *hem* 'boplats; gård'. Förleden kan innehålla fsv. *bol'stor', identiskt med det nutida *bål* i t.ex. *bålgeting*.

Bommersvik förbundsskola, Tinge sn, Öknebo hd, Södermanland. *Bomelwijck* 1631, *Bomorswick* 1636. – Skolan inrättades på en gård, som kom i SSU:s ägo 1937. Gården har namn efter läget vid en vik av sjön Södra Yngern. Förleden innehåller möjligen ett mansnamn, kanske *Boman* eller *Botmar*.

Bona bebyggelse, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland → *bo*.

Bond-Arnö sn, Trögdö hd, Uppland → *Arnö*.

Bonderup sn, Torna hd, Skåne. (*af*) *Bwnderop* 1478 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden antingen ordet *bonde* eller, kanske snarare, det motsvarande mansnamnet. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Bondkyrka f.d. sn, Ulleråkers hd, Uppland → *Helga Tre-faldighet*.

Bondstorp sn, Mo hd, Småland. (*de*) *Bothengsthorp* 1299. – Socknen, som tidigare tillhörde Östbo hd, har övertagit namnet från kyrkbyn. Förleden innehåller genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Both(i)ægn*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Bonäs tätort, Mora sn, Dalarna. *Bones sextung* ['sjätte del (av socken)'] 1457, (*i*) *Boness* 1482. – Namnet, övertaget från en by och med uttalet »Bunäs», innehåller i förleden *bud*, en biform till → *bod*, snarast i genitiv pluralis. Efterleden syftar på ett näs i Orsasjön.

Boo sn, tätort, Värmdö skg, Uppland. *Boo* 1538 (avser en gård). – Sockennamnet innehåller fsv. → *bo* 'förvalningsgård' och är övertaget från gården med samma namn.

bor *Bor*-namnen är karakteristiska för mellersta Sverige; de har sitt utbredningscentrum i Dala-Bergslagen med angränsande områden, där det till funktionen jämförbara, annorstadies vanliga → *ed* är svagt representerat. Ordet *bor* är bildat till verbet *bära* och grundbetydelsen är 'bärning'. Ur denna har utvecklats betydelsen 'bärningsställe (mellan två vatten eller utmed ett vattendrag)', sträcka där man bär (båtar eller last)' och senare 'passage mellan eller utmed vatten'. Borarna, som ju varit högre än vattnen, kan ha varit bergiga och oländiga och har då kunnat uppfattas som hinder i färdvägen; jfr att dialektordet *bor* uppvisar betydelser som 'småbackig, stenig och oländig höjdsträckning mellan vatten' och 'stenig höjd'. Som förled ingår *bor* i bl.a. stadsnamnet → *Borlänge* och troligen i sockennamnet → *Borgvik* och som efterled i bl.a. sockennamnen → *Gåsborn* och → *Sundborn*.

Litteratur: Bengt Hesselman, Från Marathon till Långheden. Studier över växtnamn och naturnamn (1935), s. 154–66; Gusten Widmark, Ordet *bor* som appellativ och ortnamselement, i Namn och bygd 45 (1957), s. 43–99.

Bor tätort, Voxtorps sn, Östbo hd, Småland. (*j*) *Boor* 1446 avskr. – Namnet, som uttalas med å-ljud som i → *Borlänge*, innehåller sannolikt → *bor* 'bärningsställe (för båtar); passage mellan eller utmed vatten'. Bebyggelsen ligger på landtungan mellan sjöarna Flären och Hindsen, där man nödgats bärta båtarna. Ordet *bor* är dock uppsvenskt och nordligt, varför det är överraskande att finna detta så långt söderut som i Småland.

Boren sjö, Östergötland. (*apud*) *Borne* 1336. – Namnet betyder möjligen 'den glänsande, lysande'.

Borensberg tätort, Brunneby sn, Bobergs hd, Östergötland. – Det i senare tid till sjönamnet → *Boren* bildade ortnamnet har undantränt ett äldre *Husbyfjöl*; detta innehåller det nu försunna gärdnamnet *Husby* (→ *husaby*) och *fjöl* i betydelsen '(plank)bro, spång'. Borensbergs järnvägsstation ligger vid en linje som öppnades för allmän trafik 1907.

Borg by, Algutsrums sn och hd, Öland → *Gråborg*.

Borg sn, Memmings hd, Östergötland. *Borgh* 1333. – Den forna kyrkbyn har givit socknen dess namn, som troligen åsyftar en fornborg. En borg av jordvallstyp har funnits vid Motala ström öster om Borgs säteri.

Borgahällan bergsbrant, Frostvikens sn, Jämtland → *Norra Borgafjället*.

Borgan vattendrag, Borgvattnets sn, Jämtland → *Borgvatnet*.

Borganäs försunnen medeltidsborg, Borlänge stad, Dalarna. *Borgen* 1420 avskr. – Borgens uppfördes på 1390-talet och brändes 1434 under Engelbrektsupproret. Namnet, som återupplivats i nyare tid, har från början syftat på ett näs i Dalälven, den s.k. Hushagsudden. Förleden innehåller genitiv singularis *borgha(r)* av fsv. *borgh* 'borg',

fäste'. Lämningar av borgen har blottlagts genom arkeologiska utgrävningar på udden.

Borgeby sn, gods, Torna hd, Skåne. (in) *Borgeby* 1334 avskr. – Namnet, som äldst avsåg den gamla kyrkbyn (nu godset Borgeby), innehåller ordet *borg* med syftning antingen på en försvarsanläggning eller på en höjdformation. Efterleden är → by 'gård; by'. Jfr → *Borrby*.

Borggård tätort, Hällestads sn, Finspånga läns hd, Östergötland. *Bolgårdh* 1535. – Vid Borggårdens gård och bruk anlades Borggårdens hällplats vid en 1874 öppnad järnvägslinje. Namnet kan innehålla fsv. *bol'stor', motsvarande *bälit*.ex. *bålgeting*, och sálunda betyda 'Storgården'. Förleden kan avsiktligt, på grund av herrgårdskaraktären, ha ombildats till *Borg*.

Borghamn tätort, Rogslösa sn, Dals hd, Östergötland. – Namnet härrör från en hamn (*Borghamn* 1881) vid Vättern. På Borgs udde vid kanten av det närlägna Omberg finns en fornborg, känd som *Drottning Ommas borg*.

Borgholm kn, stad, Öland. *Borgholm* 1285 avskr. – Förleden är ett gammalt sockennamn *Borg*, ytterst syftande på en äldre befästning på platsen eller på själva kalkstenklippan, där slottsruinen är belägen. Efterleden → *holm* är given efter mönster av → *Stockholm*.

Borgsjö sn, Medelpad. (De) *Borghasjö* 1344 avskr. – Namnet har äldst tillkommit Borgsjön och den intilliggande Borgsjöbyn. *Borg, som innehåller *borg* i en äldre betydelse '(platåliknande) höjd med branta sidor', har trotsigt varit ett äldre namn på nuvarande Bergåsen, det branta berget norr om Borgsjön.

Borgsjön sjö, Borgvattnets sn, Jämtland → *Borgvattnet*.

Borgstena sn, tätort, Vedens hd, Västergötland. *Bärstena* 1540. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan innehålla *borg* i betydelsen '(platåliknande) höjd med branta sidor' eller möjligen *borg* eller ett därvat bildat fsv. *byrghe med syftning på en numera försvunnen fornborg. Ordet *sten*, som i vissa andra fall åsyftar fornborgar, skulle här kunna föreligga i ett gammalt appellativ *borghsten eller *byrghisten med innebördens 'fornborg'. Kyrkan ligger vid en markerad höjd, där fornborgen kan ha varit belägen. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn och fått dess och socknens namn. Borgstena järnvägsstation anlades vid en 1863 öppnad linje.

Borgunda sn, Gudhems hd, Västergötland. *Burghundæ* 1330-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller ett tidigare namn på Borgundaberget invid byn, ett *Borghund* '(framträdande) höjd' e.d. – Bild 7, s. 113.

Borgvattnet sn, Jämtland. – Socknen, bildad först 1873, har sitt namn efter sjön Borgvattnet (nu Borgsjön). Det är sammansatt av namnet på sjöns avloppså, *Borgan* eller *Borgän*, samt *vatten* i betydelsen 'sjö'. *Borg-* i ånamnet innehåller terrängordet *borg* 'platåliknande höjd med branta sidor' och åsyftar kanske bergsmassivet *Borgknösen*.

Borgvik sn, tätort, Grums hd, Värmland. *Østre Burwika* qvarn 1397 (avser en kvarn). – Socknen, som fram till

1795 var en del av Grums socken, har sitt namn efter gårdena och bruket Borgvik (nu en tätort) vid Borgviksälvens mynningsvik i Borgvikssjön, där också kyrkan är uppförd. Namnets förled är troligen → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten' med syftning på den forsrika älvdalen mellan Borgvikssjön och Värmeln. – Bild 76, s. 367.

Borgviksälven älvdal, Borgviks sn, Grums hd, Värmland → *Värmland*.

Borgån vattendrag, Borgvattnets sn, Jämtland → *Borgvattnet*.

Borgärdet by, Svärdsjö sn, Dalarna. *Boragierdhe* 1357 avskr. – Byn utgör huvuddelen av tätorten → *Svärdsjö*. Namnet innehåller i förleden fornsvensk genitiv singularis **bora(r)* av → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten', syftande antingen på sträckan längs Borgärdesströmmen eller på området mellan Svärdsjön och Seckan/Borångssjön. I efterleden ingår *gärde* 'inhägnat jordområde'.

Borlunda sn, Frosta hd, Skåne. (Jn) *uilla Burlundum* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Förleden är sannolikt ett i skånska ortnamn förekommande *borr* 'hål, sänka' med syftning på kyrkbyns ursprungliga läge vid den 1861 rivna medeltidskyrkan i en mycket markerad sänka invid en krök av Bråån. Efterleden innehåller *lund* 'skogsdunge'.

Borlänge kn, stad, Dalarna. – Detta tidigare bynamn (i *Borlængio* 1390) har som förled → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten' och som efterled *länga* 'något långt, t.ex. en vägsträcka'. Namnet betecknade ursprungligen den långa väg mellan Båtstad i norr och Mjälga i söder där båtfarare på Dalälven måste färdas till lands på grund av forsarna vid Forshuvud, Kvarnsveden och Domnarvet.

Borby sn, tätort, Ingelstads hd, Skåne. *Burgaby* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Namnet, som äldst avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden ordet *borg* med syftning antingen på en försvarsanläggning eller på en höjdformation. Efterleden är → by 'gård; by'. Jfr → *Borgeby*.

Borrie sn, Herrestads hd, Skåne. *Borrige* 1546. – Sockennamnet, vars efterled är → *hög*, är givet efter kyrkbyn. Förleden är sannolikt ett i skånska ortnamn förekommande *borr* 'hål, sänka', här med syftning på en fördjupning på eller invid den avsedda högen.

Borås kn, stad, Västergötland. *Boeråas* 1622. – Ett äldre höjdnamn, avseende Rydåsen, har här övergått på stanen. Förleden innehåller genitiv fsv. *bodhar* av → *bod*.

Bosarp gods, Risekatslösa sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Bosarp* 1356 avskr., (de) *Bosæthorp* 1386. – Godsets namn innehåller genitiv av mansnamnet fda. *Bosi* och → *torp* 'nybygge'. Sidoformen *Boserup*, påverkad av dansk kanslidräkt (→ *torp*), är vanligt förekommande.

Bosarp sn, Onsjö hd, Skåne. (in) *parochia Bosæthorp* ca 1350. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, är sammansatt av genitiv av mansnamnet fda. *Bosi* och → *torp* 'nybygge'.

Bosarve gårdnamn, Gotland → *Stenstugu*.

Bosebo sn, Västbo hd, Småland. *Bossebode soken* ca 1500. – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom gården Bosebo (*Bossaboda* 1477), innehåller i förleden genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Bose* eller fsv. *bose* 'hudavdragare, rackare'. Efterleden är → *bod*.

Boserup gods, Risekatslösa sn, Luggude hd, Skåne → *Bosarp*.

Bosjöklöster sn, tätort, gods, Frosta hd, Skåne. *Boosiø Sogenn* 1559, *Bosie Kloster* 1570-talet, *Busiekloster Sogenn* 1617. – Socknen har fått sitt namn efter det kloster för benediktinnunnor som på 1100-talet anlades på den f.d. ön Bosö i Ringsjön, tillhörig gården Bo. Klostret, och därmed socknen, bar äldst öns namn (*in Bosæ, de Bosø* 1100-talets mellersta del) utan tillägg av *-kloster*.

Redan under medeltiden uppstår den ursprårade namnformen på *-sjö*. Tätorten Bosjöklöster består av ett ursprungligt sommarstugeområde strax nordöst om slottet.

Bosön halvö, idrottsinstitut, Lidingö stad, Uppland. *Bosön* 1779. – Namnet innehåller i förleden genitiv av gårdenamnet *Bo* (nuvarande Bo gård) samt i efterleden *ö*; Bosön har först i sen tid genom landhöjningen blivit en halvö. Namnet *Bo* (*j Bo* 1383) innehåller → *bo* 'förvalningsgård' och kan tyda på att gården utgjorde centrum i det godskomplex som Bo Jonsson Grip på 1300-talet innehade på ön. Tidigare hette bebyggelsen *Vikby* (*j Vigby* 1371), där förleden syftar på dess läge vid Kyrkviken och efterleden är → *by* 'gård; by'.

Boteå sn, Ångermanland. (*in*) *Bota* 1344 avskr., *Botum* 1344 avskr. – Det ursprungligen plurala namnet är bildat till ett fornsvenskt **bot*, motsvarande nysländskans *böt* 'en relativt liten inskärning, som är avsedd som landningsplats'. Ångermanälven bildade en eller flera vikar i de låglänta delarna av socknen. Möjligt har namnet avsett nuvarande Sundet, den vik som tidigare funnits vid Högforsåns nedersta del, eller en vid kyrkan befintlig vik, då i båda fallen med sekundär plural (se inl. 3.3.1). Namnet har i sen tid anslutits till andra norrländska namn på *-eå* (se → *Bureå*).

Botilsäter sn, Näs hd, Värmland. (*j*) *Bydhilssæter* *sokn* 1423. – Socknen har troligen fått sitt namn efter byn *Byn* (Botilsätersbyn), i vars närhet kyrkan ligger. Det är sammansatt av personbeteckningen *bödel*, senare omtolkad till kvinnonamnet *Botild*, och → *sæter* 'utmarksäng'.

Botkyrka kn, sn, Svartlösa hd, Södermanland. (*in*) *ecclesia beati Botwidi* ['den helige Botvids kyrka'] 1283, *parochie Botuidhe kirku* 1298. – Namnet, fsv. *Bothvidhakirkia*, betyder 'Botvids kyrka'. Det avsåg ursprungligen den första kyrkan på platsen, vilken enligt Botvidslegenden uppfördes som gravkyrka åt det sörländska helgonet Botvid. Enligt samma källa stod kyrkan klar år 1129 och var belägen på Botvids fädernegård Hammarby. Den nuvarande stenkyrkan skall ha invigts på samma plats år 1176. – *Bind 8, s. 115*.

Botorp gd, Gladhammars sn, Södra Tjists hd, Småland → *Botorpström*.

Botorpsströmmen samlingsnamn på flera med varandra

sammanhängande åar väster och sydväst om Västervik, Småland → *Botorpström*.

Botorpström å, Gladhammars sn, Södra Tjists hd, Småland. – Kallas också *Botorpsströmmen*, åtminstone då det med en vidare syftning avser flera med varandra sammanhängande åar både uppströms och nedströms den egentliga Botorpström. I förleden ingår gårdenamnet *Botorp* (*Bodatorp* 1544), sannolikt på grund av att gården varit den dominerande bebyggelsen vid ån. *Botorp* har som förled en genitivform av → *bod* och som efterled → *torp* 'nybygge'. Skälet till att Botorpström kunnat ge hela å- och vattendragssystemet sitt namn kan vara, att ån börjar vid sammanflödet av systemets två västliga huvudgrenar och för deras vatten vidare ut mot havet.

Botmark tätort, Sävars sn, Västerbotten. *Botessmark* 1539. – Tätorten har övertagit ett bynamn. Förleden är genitiv av ett mansnamn, antagligen *Botulf* eller *Botvid*, efterleden är → *mark*, här i betydelsen 'nybygge i skog eller på utmark'.

Botten del av Bottniska viken norr om Norra Kvarken → *Norrbotten*.

Bottenhavet del av Bottniska viken söder om Norra Kvarken → *Bottniska viken*.

Bottensjön sjö, Kåkinds och Vadsbo hd, Västergötland. – Ortnamnet har uppkommit genom att ordet *sjö* fogats till namnet *Butn*, *Botn* (*Butn* 1220- eller 1230-talet) '(det inre av en) vik', som äldst åsyftat Bottensjön (uppfattad som vik av Vättern) eller en del därvägen.

Bottenviken del av Bottniska viken norr om Norra Kvarken → *Bottniska viken*.

Bottna sn, Kville hd, Bohuslän. (*j*) *Botnna* *sokn* 1346. – Sockennamnet, som övertagits från kyrkbyn, innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av *botten* '(det inre av en) vik', åsyftande innersta delen av Bottnafjorden.

Bottnaryd sn, tätort, Mo hd, Småland. (*in*) *Bothnarydh* 1346. – Namnet har övertagits från prästgården och innehåller i förleden troligen genitiv pluralis av *botten* '(det inre av en) vik'. Gården ligger vid en sjö, som genom en utgående längsmal udde delas i två vikar. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Bottniska viken del av Östersjön mellan Norrland och Finland. *Bottniska viken* 1743. – Bottniska viken omtalas på 1600-talet med den latinska namnformen *Sinus Bothnicus* (*sinus* 'vik', *bothnicus* 'bottnisk'). Adjektivet *bottnisk* är bildat till *Botten*, känt från äldre språkbruk och dialekter, med syftning på (den norra delen av) detta havsområde. Ordet *vik* syftar på den väldiga vik av Östersjön som Bottniska viken bildar. Se vidare → *Norrbottnen*. Bottniska viken delas in i *Bottenhavet* (*Botten-hafvet* 1811) och *Bottenviken* avseende havsområdet söder respektive norr om Norra Kvarken. Förleden i de båda namnen innehåller *Botten* (se ovan), här troligast med syftning på Bottniska viken i sin helhet eller, alternativt i fallet *Bottenviken*, på själva Bottenviken med -*viken* som förklarande tillägg. *Bottenhavet* kan tolkas som 'den del av *Botten* (Bottniska viken) som utgör själva havet' (i

motsats till *Bottenviken*) och *Bottenviken* som antingen 'den del av Botten (Bottniska viken) som utgör en vik' (i motsats till *Bottenhavet*) eller 'den vik som heter *Botten*'.

Boxholm tätort, Ekeby sn, Göstrings hd, Östergötland. – Samhället har fått namn av säteriet Boxholm, som vuxit fram ur den äldre bebyggelsen Flemminge. I det på 1600-talet etablerade namnet *Boxholm* är förleden bildad till riksrådet Arvid Stenbocks ättnamn. Efterleden → *holm* är sannolikt given efter mönster av andra säterinamn på -*holm*. Boxholms järnvägsstation öppnades för trafik 1873.

Brahehus slottsruin, Gränna lfs, Vista hd, Småland. *Brahehus* 1650. – Namnets förled erinrar om slottets grundare, riksdrotsen och greven Per Brahe d.y. Efterleden är *hus* 'borg, fäste'. Brahehus är en etymologisering form, som tillhör riksspråket och skriften. Namnet har i den genuina namnformen *Brahus* blivit ett uppkallelsenamn, som spritts till andra delar av Sverige.

Brand skog, Boglösa sn, Trödgs hd, Uppland → *Brandskogen*.

Brandskogen skog, Boglösa sn, Trödgs hd, Uppland. – Kallas också *Brand*. Båda namnformerna syftar rimligen på att skogen härjats av brand. I östra skogsanten finns en av Skandinaviens största hällristningsbilder, det s.k. *Brandskogsskeppet*.

Brandstad sn, Färs hd, Skåne. (de) *Brunstathæ* 1332 sen avskr. (avser kyrkbyn), (i) *Branstade* 1447. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden antingen fda. *bruni* i betydelsen 'svetjeland' eller något av mansnamnen fda. *Brun* eller *Bruni*. Efterleden är → *sta(d)*. Jfr → *Brönnestad*.

Brandstorp sn, Vartofta hd, Västergötland. – Gården Brandstorp (*Brandstorp* 1539) har givit socknen dess namn, som är sammansatt av mansnamnet fsv. *Brand* och → *torp* 'nybygge'.

Brantevik tätort, Östra Nöbbelövs och Simris snr, Järrestads hd, Skåne. – Namnet på detta gamla fiskeläge är äldst känt genom ägonamnet *Brantewiks Lyckor* 1810. Det avsåg ursprungligen en vik i *Branta, ett äldre ortnamn syftande på den just här bergiga, påfallande branta kuststräckan längs Östersjön. Två stenrören här benämns *Branterör* på en karta från 1684 (på dagens kartor *Brantarör*).

Brastad sn, tätort, Stångenäs hd, Bohuslän. (j) *Bragesætre* 1391 (kyrkbyn). – Sockennamnet, övertaget från byn, kan i förleden innehålla genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Braghi*. Ett troligare alternativ är dock att ett ånamn ingår. Mellan kyrkan och kyrkbyn rinner en å, Kvarnbäcken, som tidigare kallats bl.a. *Brasetteraa* (1549). Åns namn bör ha lytt *Braga* eller *Brag-a ('a å'), samhörigt med norskkans *braga* 'flamma, lysa'. Av de äldre skriftformerna framgår att efterleden är → *sæter* 'utmarksäng', som senare ändrats till *stad*.

Brattfors sn, Färnebo hd, Värmland. – Socknen, som fram till 1786 var en del av Färnebo socken, har sitt namn efter hyttan och hemmanet Brattfors (*Brattefors* hytte

1540). Det åsyftar en brant (i dialekten *bratt*) fors i Lungälven.

Braås tätort, Drevs sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätortsnamnet återgår på ett gårdnamn (*Braaas* 1538, *Bragdås* 1570). Med stöd av belägget från 1570 och äldre dialektallt har förleden föreslagits innehålla *bragd*, ett dialektalt ord för 'fisknät'. Efterleden är *ås*.

Breared sn, Tönnersjö hd, Halland. – Sockennamnet, äldst belagt 1402, är länat från kyrkbyn. Förleden *Brea* är bestämd form av adjektivet *bred*, efterleden är → *ryd* 'röjning'. Se vidare → *Simlängsdalen*.

Bred sn, Åsunda hd, Uppland. (in) *Bred* 1291. – Namnet kan innehålla en bildning till adjektivet *bred* med okänd syftning. Möjligt rör det sig om ett äldre namn på Prästgården.

Bredablick utsiktstorn på Skansen, Stockholms stad. – Tornet byggdes 1874–76 och erhöll sitt nuvarande namn då det senare införlivades med Skansen. Namnet är länat från den fornordiske guden Balders boning *Bredablick*, fornisländskskt *Breiðablik* 'den vida omkring glänsande' (*breiðr* 'bred, vid', *blik* 'glans'). Då tornet namngavs associerade man säkerligen namnet *Bredablick* med ordet *blick* i betydelsen 'utsikt, utblick'.

Bredared sn, tätort, Vedens hd, Västergötland. – Namnet har givits socknen efter kyrkbyn. Det är äldst belagt med runor inskurna på en medeltida bokpärmblock från Bredareds kyrka, i normaliserad fornsvensk form *Bredha-riudh*. Förleden innehåller troligen adjektivet *bred*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till kyrkan och kyrkbyn.

Bredaryd sn, tätort, Västbo hd, Småland. (de) *Brepa rydh* 1306. – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn. Förleden är adjektivet *bred* och efterleden → *ryd* 'röjning'.

Bredbyn tätort, Anundsjö sn, Ångermanland. *Breby* 1535, *Bredbyn* 1542. – Förleden i namnet är adjektivet *bred*. Efterleden är → *by*.

Bredene gods, Huggenäs sn, Näs hd, Värmland, samt by, Smula sn, Redvägs hd, Västergötland → *vin*.

Bredestad sn, Norra Vedbo hd, Småland. (de) *Bredhestadhum* ca 1300. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn och innehåller i förleden sannolikt adjektivet *bred*. Efterleden är → *sta(d)*.

Bredsäter sn, Kinne hd, Västergötland. *Bredæsæter* 1312. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller adjektivet *bred* och → *sæter* 'utmarksäng'.

Bredsätra sn, Runstens hd, Öland. (in) *parrochiis ... Bredhasæter* 1346 avskr. – Sockennamnet, övertaget från kyrkbyn, är sammansatt av adjektivet *bred* och → *sæter* 'utmarksäng'.

Bredviken tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. *Breduick* 1539. – Tätorten är namngiven efter en del av byn Näsbyn. Namnet har ursprungligen syftat på en bred vik av Kalixälven strax söder om bebyggelsen.

Bredån å, Tännäs sn, Härjedalen → *Bredåsjön*.

Bredåsjön sjö, Tännäs sn, Härjedalen. – Sjön är äldst omnämnd 1645. I förleden ingår ånamnet *Bredå*. Ån för-

enar Bredåsjön med sjön Rogen. Bredå är bredare på mitten än vid in- och utloppen, vilket väl förklrar namnet.

Brevens bruk tätort, Askers sn och hd, Närke. *Bredhæhueen* 1317. – Ortnamnet *Breven*, som ursprungligen åsyftade ängsmarkerna kring Brevensån, innehåller adjektivet *bred* 'vidsträckt' och *ven* 'sankäng'. Ett järnbruk grundades här 1676.

Brevik stadsdel, Lidingö stad, Uppland. *Bredeuik* 1498 (avser en gård). – Ortnamnet, övertaget från gården Brevik, avsåg äldst en bred vik sydöst om gården; landhöjningen har dock numera förändrat landskapets karaktär. Stadsdelen har kanske närmast övertagit sitt namn från stationen Brevik på Lidingöbanan, öppnad 1914.

Brevik sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Bredawic* 1220-eller 1230-talet. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn, som ligger vid den breda viken av Vättern, Bredviken, som äldst burit namnet.

Bringasjön sjö, Västra hd, Småland → *Bringetofta*.

Bringetofta sn, Västra hd, Småland. (de) *Bringatoptom* 1287. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*. Förleden kan innehålla ett äldre namn på Lillån, troligen sammanhängande med nuvarande Bringasjöns gamla namn, *Bringe, bildat till ett fornsvenskt *bringer '(liten) backe' med syftning på sjöns omgivning.

Brismene sn, Frökinds hd, Västergötland. *Brismini* 1330-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Vad förleden innehåller är ovisst, möjligt västgötamålets *bresma* 'spricka'.

Bro sn, Gotland. (in) *Bro* 1200-talet. – Namnet syftar ursprungligen på en bro över Ågången, en tidigare mäktig å som rinner strax nordöst om kyrkan.

Bro förs., tätort, Bro och Låssa sn, Bro hd, Uppland. (in) *Bro* 1286. – Det gamla sockennamnet *Bro* har ansetts återgå på ett bynamn *Bro*. Detta skulle ha avsett en bebyggelse svarande mot nuvarande *Bro gård* och *Husby*. Ytterst syftar namnet på en vägbank som åtminstone under 1000-talet förbundit byarna Husby och Härnavi med varandra. Se också häradnamnet → *Bro härad*. Församlingen var egen socken fram till 1863.

Bro sn, Bro och Vätö skg, Uppland → *Roslags-Bro*.

Bro sn, Näs hd, Värmland. (J) *Bro soken* 1367. – Socknenamnet är givet efter den gamla kyrkbyn, nu uppdelad i Västbro och Östbro. Det åsyftade äldst en bro över ån Slöan. Bebyggelsen vid kyrkan utgörs numera av tätorten Värmlandsbro, vars namn ursprungligen tillkom en på platsen 1879 öppnad järnvägsstation.

Bro f.d. sn, Åkerbo hd, Västmanland. (in) *Bro* 1338. – Sockennamnet, troligen det ursprungliga namnet på Prästgården, innehåller ordet *bro*. Den åsyftade bron kan ha lett över den närbelägna ån Hedströmmen. Alternativt avses en vägbank över sankmark. Socknen slogs 1939 samman med → *Malma* socken till *Bro* och *Malma* socken, vilken 1952 bytte namn till → *Kolsva*.

Broa by, Halla sn, Gotland → *Broe*.

Broaryd tätort, Södra Hestra sn, Västbo hd, Småland. *Broaritt* 1560. – I namnet, som ursprungligen tillkom byn *Broaryd*, ingår genitiv singularis av fsv. *bro* 'vägbank' och → *ryd* 'rötning'.

Broby tätort, Östra Broby sn, Östra Göinge hd, Skåne → *Östra Broby*.

Broby by med boplats från bronsåldern, Börje sn, Ulleråkers hd, Uppland. *Broby* 1291. – I förleden ingår *bro*. I byn finns en bro som leder en äldre väg över Jumkilsån. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Broby sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Broby* 1330-talet. – Kyrkbyn vid Mariedalsån har givit socknen dess namn, sammansatt av *bro* och → *by* 'gård; by'.

Broby by, förr sn, Strå sn, Dals hd, Östergötland. *Broby* 1208. – Byn ligger vid Mjölnaån. Namnets efterled är → *by* 'gård; by'.

Broddarp sn, Gäsene hd, Västergötland. *Bruddhatorpp* 1447. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller mansnamnet fsv. *Brudde* och → *torp* 'nybygge'.

Broddetorp sn, Gudhems hd, Västergötland. *Bruddæthorpp* 1282. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller mansnamnet fsv. *Brudde* och → *torp* 'nybygge'.

Broe by med välkänt järnåldersgravfält, Halla sn, Gotland. *Broe* 1608. – Namnet innehåller plural form av *bro*, här möjligen med syftning på ursprungligt gårdsläge vid något slags broanläggning eller vägbank i anslutning till Romamyr. Kanske var myren i äldre tid mer vidsträckt än i våra dagar. 1941 ändrades namnets officiella form från *Broa* till *Broe*.

Brogården gd, Tensta sn, Norunda hd, Uppland. *Brogården* 1680. – Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala bedrev här åren 1910–64 utbildning av hushållslärarinor. Namnet förklaras av att gården ligger vid en bro över Vendelån.

Bro härad hd, Uppland. *Brohundære* 1298 avskr. – Häradet har namn efter kyrkbyn i den gamla socknen → *Bro*. Bro är betyget som medeltida tingsplats.

Brokind tätort, Värdnäs sn, Kinda hd, Östergötland. *Broo* 1362, *Bro Kindie* 1428. – Tätorten ligger vid och har fått sitt namn från säteriet Brokind. Namnet, som betyder 'Bro i Kind(a härad)', har sitt upphov i en bro över sundet mellan sjöarna Järnlunden och Lilla Rängen. De två namnen *Bro* och *Kind* tycks ha sammansmält till ett enda först efter medeltidens slut. Jfr → *Kinda härad*. Brokinds järnvägsstation anlades vid en 1902 öppnad linje.

Bromma sn, Herrestads hd, Skåne. (de) *Bramæ* 1344 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, har tolkats som bildat till ett fda. *bram med en grundbetydelse 'något utstickande', här kanske 'kant, rand' med syftning på kyrkbyns läge vid en åstrand. Det har också föreslagits innehålla dialektordet *brom* 'fint ris, det yttersta av lökvistar' med syftning på skogsbestånd som utnyttjats för insamling av sådant ris.

Bromma förs., Stockholms stad (f.d. sn, Sollentuna hd). (De) *Brumum* 1344. – Namnet avsåg ursprungligen den by

på vars mark kyrkan uppfördes. Det är inte säkert tolkat, men kan möjligens innehålla en gammal kulturlandskaps-term fsv. *brumma 'plats för lövtäkt' e.d., jfr estlands-svenskans *broma* 'löväng', *brumme* 'betesmark'. Enligt ett annat förslag skulle det röra sig om ett ursprungligt viking- eller sjönamn bildat till det ljudhärmande verbet *bruma*. Tanken stöds av att en närlägenhet sjö har just ett sådant ljudhärmande namn, *Judarn*, bildat till verbet *ljuda* 'låta'. Ljudhärmande sjö- och fjärdnamn är väl belagda.

Bromölla kn, samt tätort, Ivetofta sn, Villands hd, Skåne. (j) *Bromölle* 1460. – Kommunens namn är givet efter tätorten. Dess namn, som är sammansatt av *bro* och skånskans *mölla* 'kvarn', avsåg äldst en kvarn vid Skräbe-åns därm, där småningom en bebyggelse växte fram. Tätorten omfattar även kyrkbyn i → *Ivetofta*.

Bromsten stadsdel, Stockholms stad. (de) *Brumasteni* 1299 (avser en by). – Namnet är övertaget från en by. Det är sammansatt av genitiv av en inbyggarteknologi *brommar* 'invånare i byn Bromma' och *sten* i betydelsen 'fornborg'. Namnet betyder således 'Brommabornas borg' och syftar ursprungligen på en fornborg belägen sydväst om korsningen Duvbovägen-Cervins Väg. Se även → *Bromma*.

Bro och Låssa sn, Bro hd, Uppland. – Socknen bildades 1863 av de dittillsvarande socknarna, därefter församlingarna, → *Bro* och → *Låssa*.

Broströmmen å, Estuna sn, Lyhundra hd, och Roslags-Bro sn, Bro och Vätö skg, Uppland. *Brostræm* 1380 avskr. – I förleden ingår sockennamnet *Bro*, nu officiellt → *Roslags-Bro*. I efterleden ingår *ström*. Namnet syftar på att ån löper genom kärnbygden i Roslags-Bro. Broströmmen utgör ett centralt parti av vattendraget mellan sjön Erken och Norrtäljeviken, varför namnet ibland brukas om hela detta system av åar och sjöar.

Brottby tätort, Össeby-Garns sn, Vallentuna hd, Uppland. (j) *Brytioby* 1473 (avser en by). – Namnet, som är övertaget från byn Brottby, är sammansatt av fsv. *bryti* 'förvaltare' och → *by* 'gård; by'.

Broåsen ås med järnåldersgravfält, Grimetons sn, Himle hd, Halland. *Broåsen* 1817–18. – Namnets förled syftar särskilt på en bro över Himleån norr om åsen.

Brucebo naturreservat, Väskinde sn och Visby stad, Gotland. – Namnet avsåg ursprungligen det hus som den kanadensiske konstnären William Blair-Bruce (1859–1906) och hans svenska hustru, skulptrisen Caroline Benedicks, låt uppföra vid Själsö i Väskinde.

Bruksvallarna fjällby, Tännäs sn, Härjedalen. – Förförd syftar på att arbetare vid Ljusnedals bruk bodde här i äldre tid. I efterleden ingår *vall* 'fäbodvall'. Bebyggelsens äldre namn, *Vallarna* (*Wallarne* 1777), har varit levande ända in i våra dagar.

Brunflo sn, Jämtland. (de) *Brunflo* 1344. – Sockennamnet innehåller ordet *brunn* i betydelsen 'naturlig källa' samt *flo* 'mosse'. Namnet kan möjligens återgå på ett nu försunnet gårdnamn och ursprungligen syfta på floden runt S:t Olofskällan ca 500 m sydväst om kyrkan. Alter-

nativt rör det sig om ett kyrkplatsnamn, ursprungligen syftande på en nu torrlagd sankmark vid kyrkan. – *Bild 9, s. 114*.

Brunkebergsåsen åshöjd, Stockholms stad. (vndher) *Brunkebærghe* 1441. – Namnet avser den höga grusåsen – även kallad *Brunkeberg* – som förr dominade Norrmalm men som nu är i det närmaste helt bortschaktad. Förföden innehåller sannolikt ett fornsvenskt *brunk med betydelsen 'brant backe' e.d., troligen besläktat med det likabetydande *brink* och bevarat i det norrbottiska dialektordet *brunk* 'gupp, hopp i skidbacke'. Redan under medeltiden kom dock namnet att förknippas med kung Birger Magnussons drots Johan von Brunkow som också kallades *Brunke*. Denne tillfångatogs efter Nyköpings gästabud och avrättades 1319, enligt traditionen på Brunkeberg.

Brunn tätort, Ingarö sn, Värmdö skg, Uppland. (j) *Brwn* 1524. – Tätortens namn är övertaget från en gård. Det är identiskt med ordet *brunn* 'källa; brunn' men den närmare syftningen är inte känd.

Brunna äldre namn på → *Vänge*, tätort, Vänge sn, Ulleråkers hd, Uppland.

Brunnby sn, Luggude hd, Skåne. (in) *parochia Brunby* första hälften av 1300-talet. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, är sammansatt av *brunn* 'källa; brunn' och → *by* 'gård; by'.

Brunnbäck by, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna → *Brunnbäcks färja*.

Brunnbäcks färja gammalt färjeställe vid Dalälven, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. *Brunnebecks färie* ca 1560. – Vid färjestället, beläget i byn Brunnbäck, ägde en sammanstötning rum 1521 mellan dansk trupp och anhängare till Gustav Vasa. Bynamnet *Brunnbäck* (*till Brwnnæbeck* 1508) är övertaget från en av de två bäckar som alldelvis vid byn mynnar i Dalälven. I förföden ingår pluralis av *brunn* 'källa; brunn'. Efterleden är *bäck*.

Brunneby sn, Bobergs hd, Östergötland. *Brunnaby* 1269? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller pluralis av *brunn* 'källa; brunn' och → *by* 'gård; by'.

Brunnhem sn, Gudhems hd, Västergötland. *Brwnnem* 1390 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller *brunn* 'källa; brunn' och → *hem* 'boplats; gård'. Nära platsen för den forna sockenkyrkan finns en god källa.

Brunnsberg tätort, Älvdalens sn, Dalarna. – Tätorten har övertagit ett bynamn, äldst belagt 1403, som ursprungligen avsåg det intilliggande berget Brunsberg. En äldre uppgift omtycker en källa (i dialekten *brunn*) på berget vid den östra delen av byn.

Brunnsbo gd, Skänings-Åsaka sn, Åsaka hd, Västergötland → *bo*.

Brunnsvik by, folkhögskola, Ludvika sn, Dalarna. – Bynamnet, äldst belagt 1562, syftar på en vid byn belägen vik av sjön Väzman, vid vilken det finns en kraftig källa (i dialekten *brunn*).

Brunnsviken sjö i Solna stad, Uppland, och Stockholms stad. *Brunswiken* 1499. – Förföden tycks innehålla ordet

brunn 'källa; brunn', dock med okänd syftning. Efterleden visar att sjön förr uppfattades som en vik av sjön Lilla Värtan.

Brunskog sn, Jösse hd, Värmland. *Bronskög soken* 1503. – Sockennamnet, vars förled innehåller fsv. *broni*, *bruni* 'brand; svedja', betyder 'skogsbygden som härjats av brand eller där det funnits svedjor'.

Brusala gd, Aspeboda sn, Dalarna. *Brushallen* 1539. – Gårdens namn, känt genom Erik Axel Karlfeldts dikt *Brusala*, kan i förleden innehålla det från bl.a. Hälsingland kända dialektordet *bruse* 'gumse' eller ett motsvarande mansbinamn fsv. *Bruse (fvn. *Brusi*). Efterleden kan vara dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' med syftning på någon kraftig stenhäll.

Bruzaholm tätort, Ingatorps sn, Södra Vedbo hd, Småland. *Brusaholm* 1770. – Tätortens namn återgår på namnet på ett järnbruk, som anlades 1630. Bruket kallades *Brusa bruk* eller *Brusaholms bruk*. Förleden innehåller ett äldre namn på *Brusaån*, givet efter vattnets ljud. Anläggarens söner skall ha benämnt sig *Bruzelius*. Detta har sannolikt föranlett stavningen med z. Efterleden är det i herrgårdsnamn vanliga → *holm*.

Brynäs stadsdel, Gävle stad, Gästrikland. – Stadsdelsnamnet, äldst belagt som förled i *Brynässudd* 1693, har länats från Brynäs herrgård. Förleden har ansetts syfta på en vid herrgården belägen källa och innehålla ordet *brya*, känt från Gotland i betydelsen 'vattenhål'. Efterleden syftar på ett genom landhöjningen nu försvunnet näs.

Bråbo härad hd, Östergötland. (*in*) *prouincia Brabohæret* 1359. – Häradsnamnet är bildat till inbyggartekninen fsv. *braboar*. Denna hänger samman med namnet → *Bråviken*. Till grund ligger ett adjektiv fsv. *brar'glänsande'. Sambandet mellan namnen är dock oklart. Häradet är beläget norr om Motala ström vid Bråvikens innersta del, och inbyggartekninen avser folket som bodde i denna bygd. *Bra*- i häradsnamnet kan utgå antingen från ett namn på Motala ström, fsv. *Bra, eller från ett namn på Bråviken, fsv. *Brae eller det betygade fsv. *Bravik*. Jfr → *Lösings härad*.

Brågap sn, Bara hd, Skåne. *Brokarps sochn* 1400-talets förra hälft sen avskr., *Broghorpp* 1460. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, är sammansatt av genitiv av mansbinamnet fda. *Broki* och → *torp* 'nybygge'. Brågarps och Nevishögs församlingar sammanslogs 1964 under namnet → *Staffanstorp*.

Brålanda sn, tätort, Sundals hd, Dalsland. *Bralanda sokn* 1382. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller → *land*. Förleden kan innehålla ett gammalt namn, fsv. *Bra 'den glänsande', på Frändeforsån vid kyrkan. Brålanda järnvägsstation öppnades för trafik 1879. Tätorten har vuxit fram vid järnvägen men inte i omedelbar anslutning till sockenkyrkan.

Bråttensby sn, Kullings hd, Västergötland. *Brotansby* 1393 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Förledens innehörd är oviss. Efterleden är → *by*; 'gård; by'.

Bråviken havsvik, Södermanland och Östergötland. *Brawiik* 1358. – Förleden innehåller ett adjektiv fsv. *brar 'glänsande'. Detta kan direkt ha ingått i *Bråviken* (*Bråvik*), som då betyder 'den glänsande viken'. *Bravik* kan emellertid också vara sammansatt med ett fjärdnamn, fsv. *Brae, 'den glänsande' eller 'fjärden där än *Bra (Motala ström) utmynnar'. Jfr → *Bråbo härad*.

Bråån å, Frosta, Harjagers och Rönnebergs hd, Skåne. – Åns namn kan vara bildat till adjektivet *brådi* i betydelsen 'rask' eller, troligare, till ett adjektiv fda. *bra med betydelsen 'glänsande'.

Bräckan ås, Fjärås sn, Fjäre hd, Halland → *Fjärås bräcka*.

Bräcke kn, sn, tätort, Jämtland. *Brecku* 1319. – Sockennamnet innehåller fsv. *brækka* 'backe, sluttning'. Det kan vara ett ursprungligt namn på sluttningen av den höjd på vilken kyrkan är byggd. Alternativt rör det sig om ett äldre namn på prästgården, vilket i så fall övertagits av socknen. Tätorten har närmast namn efter järnvägsstationen Bräcke, öppnad 1879.

Bräkne-Höby sn, tätort, Bräcke hd, Blekinge. *Hughby*, *Huby* ca 1300. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn Höby (nu en tätort), vars namn innehåller → *by* 'gård; by' och en oklar förled. Häradsnamnet → *Bräkne* tillades 1886 till åtskillnad från de skånska socknenamnen → *Västra* och *Östra Höby*.

Bräkne härad hd, Blekinge. *Vvæstærstheret* ca 1300; () *Brenne hæradh* 1500-talets början. – Det gamla landskapet → Blekinge (utom Lister) var indelat i tre härad, benämnda efter sitt inbördes läge: *Vvæstærstheret*, *Mæth-læstheret* och *Østærstheret* ~ *Østræheret*, dvs. 'västligaste (västra) häradet', 'mellersta häradet' (→ *Medelstads härad*) resp. 'östligaste (östra) häradet' (→ *Östra härad*). Det västra häradet bytte under medeltiden namn till *Bräkne härad*, givet efter namnet på den genom häradet rinnande Bräkneån, fda. *Brækna. Ånamnet är sannolikt bildat till växtteckningen *bräken*.

Brämaregården stadsdel i Göteborg, Västergötland. *Bremgården* 1634. – Ortnamnet är möjligtvis bildat till ordet *bräm* 'kant, bård' med västsvensk utvidgning av sammästningsfogen. Gården är belägen vid randen av en ås.

Brähmunt sn, Ås hd, Västergötland. *Bremholt* 1540. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förledens innehörd är oviss. Efterleden är → *hult*.

Bränna tätort, Skälleruds sn, Nordals hd, Dalsland. – Tätorten har vuxit fram vid gården Bränna (*Brändenne* 1551). Namnet innehåller dialektordet *brända*, *bränna* 'svedjeland, plats för brand' m.m.

Bränna tätort, Överkalix sn, Norrbotten → *Överkalix*.

Brännkyrka förs., Stockholms stad (f.d. sn, Svartlösa hd). (i) *Brenkiörkio soken* 1440. – Församlingen har namn efter sin kyrka, och det anspelet sannolikt på att denna helt eller delvis brunnit i början av 1400-talet. Att namnet, som föreslagits, skulle ha något med det irländska helgonet *Brennain* att göra är otänkbart. En kortform till namnet *Brännkyrka* är *Brännan*, som ibland används om själva kyrkan. Den ursprungliga socknen hette äldst *Van-*

Bild 10. Brömsebro. Namnet har blivit känt genom den fred som här slöts mellan Sverige och Danmark 1645. Ur: C. Forsell, Ett år i Sverige (1827), pl. 36.

tör (*De Wantør* 1314?). I detta namn ingår samma *tör* som *i* → *Södertörn*, men förleden *Van-* är dunkel.

Brännland tätort, Umeå sn, Västerbotten. – Tätorten har övertagit ett bynamn, äldst belagt 1530–31. Namnet har ursprungligen avsett mark som härjats av skogseld eller avbränts genom svedjebruk (i dialekten *brännland*).

Brännö ö, fiskeläge, Styrsö sn, Askims hd, Västergötland. *Brænnøe* ca 1300. – Förleden har antagits åsyfta bränningar i havet utanför ön.

Brätte område med lämningar efter försunnen stad, Vänersborgs stad, Västergötland → *Vänersborg*.

Brömsebro tätort, Kristianopels sn, Östra hd, Blekinge, samt Söderåkra sn, Södra Möré hd, Småland. – Namnet avsåg äldst en bro över Brömsebäck, som följer den gamla riksgränsen mellan Sverige och Danmark (*Brimsæ sten* 1280-talet, avser en gränssten; *ffore Brimsse bro* 1453). Bäcknamnet, ursprungligen **Brims*, är bildat till insektsbeteckningen fsv. *brims* 'broms' och åsyftar bäckens ljud. Tätorten Brömsebro har vuxit fram kring en 1899 tillkommen järnvägsstation. – *Bild 10*.

Brömsebäck vattendrag mellan Blekinge och Småland → *Brömsebro*.

Brönnestad sn, Västra Göinge hd, Skåne. *ecclesie (in) Brunæstæthæ* 1307 avskr., *ecclesiam Brunstathe* 1405. –

Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden antingen fda. *bruni* i betydelsen 'sveda' eller något av mansnamnen fda. *Brun* eller *Bruni*. Efterleden är → *sta(d)*. Jfr → *Brandstad*.

Brösarp sn, tätort, Albo hd, Skåne. *ecclesie Brysethorp* 1274 avskr., *ecclesie Brusæthorp* 1346. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett mansnamn fda. *Brusi*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Bua tätort, Värö sn, Viske hd, Halland. (i) *Bwde* 1495. – Namnet, övertaget från en by och ett fiskeläge, innehåller pluralis av fda. **buth*, en biformal till fda. *both* 'bod' (→ *bod*), här sannolikt med syftning på fiskebodar.

Buerås tätort, Onsala sn, Fjäre hd, Halland. *Bueras* 1592. – Tätorten är framvuxen på mark till byn Buerås. I förleden ingår genitiv singularis **buthar* av fda. **buth*, en biformal till fda. *both* 'bod' (→ *bod*). Efterleden innehåller *ås*. Namnet har äldst syftat på Bueråsberget.

Bullarens härad hd, Bohuslän. (a) *Bordærnom* 1334, (j) *Bordhærnom*, (j) *Bordærne* 1390. – *Bullaren*, som är ett gammalt bygdenamn, uppträder under medeltiden i två former, pluralis *Bordhænum* och singularis *Bordhærne*. Namnet är sammansatt av fvn. *borð* 'brädd, rand, kant' och → *arin* 'grusig mark'. *Bordhærne*, *Bordhænum* bör därmed syfta på grusmark(er) som bildar en kant. Denna beskrivning stämmer väl på Södra Bullaresjöns stränder. Den passar bl.a. väl för den gamla bygden, som är kon-

centrerad till sjöns västra strand med kyrkbyn i socknen → **Naverstad** och byn *Tingvall* (*j Pinguollum* 1334), vars namn minner om en gammal tingsplats. Alltefter vilket perspektiv som anläggs, kan singular eller plural form av namnet te sig naturlig. Från ett mindre område kan namnet ha överförts på en större bygd. Det har antagits att bygdenamnet skulle ha förmelats av sjönamnet *Bullaren*, avseende Södra Bullaresjön. Däremot talar dock bygdenamnets gamla form, på -ärne (singularis), alternativt -ärnum (pluralis). I stället är sjönamnet *Bullaren* (*Bolelen* 1594) att förstå som en maskulin bildning till bygdenamnet (utifrån en existerande eller tänkt sammansättning på -sjö). Sekundärt har sedan häradsnamnet anpassats till sjönamnet.

Bullaresjön, Norra, Södra sjöar, → *Bullarens härad*.

Bulleröarna naturreservat, Nämö sn, Sotholms hd, Södermanland. – Reservatet består av ca 900 ör, kobbar och skär, till stor del belägna i Bulleröfjärden. En av öarna heter *Bullerön*. Reservatets namn är tillkommet genom förmedling av fjärdnamnet eller bildat direkt till *Bullerön*. Önamnets förled kan syfta antingen på buller och dån på grund av sjögång kring ön, som ligger i yttersta havsbandet, eller också på eventuell förekomst av *bullersten* 'rund naturlig sten av en knytnäves storlek eller större, kullersten; (flytt)block'.

Bullmark tätort, Sävrs sn, Västerbotten. *Bullemarck* 1543. – Tätorten är framväxten ur en by. I förleden kan ingå ett mansbinamn *Bulle*, kanske med syftning på en tjock och rund person. Efterleden är → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Bulltofta stadsdel, f.d. flygplats, Malmö stad, Skåne. (*in*) *Booltoftæ* 1346. – Namnet, som äldst avsåg en gård (i f.d. Västra Skrävlinge socken, Oxie härad) innehåller pluralis av fda. *boltoft* 'gårdstomt'.

Bunge sn, Gotland. *Bungi* 1300-talet avskr., *Bunga* 1381. – Namnet innehåller en motsvarighet till ordet *bunge* 'skogsdunge', känt från sydsvenska dialekter. I socknenamnet, som kan återgå på ett gammalt gårdnamn, har dock ordet snarast betydelsen 'förhöjning'.

Bunkeflo sn, Oxie hd, Skåne. (*in*) *parochia Bunkaflo* 1346. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, är sammansatt av *bunke*, en beteckning för olika gräs- och halvgrässarter, och *flo* 'sankmark'. Troligen åsyftas området väster om kyrkbyn. Vid Öresund, väster om kyrkbyn, ligger tätorten Bunkeflostrand, ett villasamhälle tidigare kallat *Stranden*.

Bunkeflostrand tätort, Bunkeflo sn, Oxie hd, Skåne → *Bunkeflo*.

Bunn sjö, Norra Vedbo och Vista hd, Småland. *Bunnen Lacus* 1648. – Sjönamnet, som äldst är känt som förled i namnet på byn *Bunnström* (*Bunzrw* 1410, med efterleden → *rum* 'öppen plats'), belägen söder om sjön, kan möjligen innehålla fsv. *budhn 'kar'.

Bunnerfjällen fjällmassiv, Undersåkers och Åre snr, Jämtland. *Bunnefjället* 1645. – Vad förleden syftar på är inte fastställt. Det är därför osäkert om den innehåller

Bunnran, namn på en å som från fjällområdet rinner ut i Ånnsjön vid byn *Bunnerviken* (*Bwndher wikia* 1536) i Åre socken. Åns sydsamiska namn *Buantanjohke* innehåller kanske genitiv singularis av det nordiska länordet *båanta* 'rik man; bonde, bofast person' och *johke* 'större bäck, å'. Samma förled ingår i namnet *Buantantjahke*, som åsyftar några toppar i massivet (*tjahke* 'fjälltopp; högfjäll'). Förleden kan också vara en omvandling av det svenska namnet, som kan ha associerats med svenska *bonde* (dialektal bestämd form pluralis *bönnran*).

Bunnerviken by, Åre sn, Jämtland → *Bunnerfjällen*.

Bunnran å, Undersåkers och Åre snr, Jämtland → *Bunnerfjällen*.

Bunnström by, Gränna lfs, Vista hd, Småland → *Bunn*.

Buran älvd, Västerbotten → *Bureå*.

Bureå sn, tätort, Västerbotten. – Namnet på den 1914 inrättade socknen och på tätorten återgår på bynamnet *Bureå* (*aff Bvre* 1507). Detta innehåller det gamla och än i dag i formen *Buran* brukade namnet på Bureälven. Byn (och tätorten) ligger vid Bureälvens utflöde i Bottenviken. Namnet *Bura(n)* är säkerligen ljudhärmande, kanske med syftning på fallsträckorna i älvens nedre del (jfr dialekterordet *bura* 'surra, bullra' och dalmålets *bura* 'vara trumpen, tjura'). Stavningen med -eå i detta och andra norrländska namn (*Bygdeå*, *Umeå* m.fl.) kan ha uppstått som en kompromiss mellan yngre former på -e, *Bure*, *Bygde*, *Ume*, utvecklade ur såväl nominativ *Bura* som genitiv, dativ, accusativ *Buro* osv., och sistnämnda form på -o. Dessutom har stavningen säkerligen påverkats av ordet å, som i dialekterna kan beteckna älvar. I några fall har -eå kommit att brukas också i namn som inte har haft böjning med -o, t.ex. → *Boteå* och → *Skellefteå*.

Bureälven älvd, Västerbotten → *Bureå*.

Burge gd, Lummelunda sn, Gotland. *Borrigh* 1523. – Namnet innehåller gotländskt *burg* 'grusrygg, grusmark'. Gården är fyndplats för en silverskatt från mitten av 1100-talet.

Burge gård, Öja sn, Gotland → *Burgsvik*.

Burgsvik tätort, Öja sn, Gotland. – Namnet avsåg äldst Burgsviken. Det innehåller i förleden gårdnamnet *Burge*, bildat till gotländskt *burg* 'grusrygg, grusmark'. Tätorten torde närmast ha fått namn av järnvägsstationen som öppnades 1908.

Burlöv kn, sn, Bara hd, Skåne. (*in*) *Burlef* 1303. – Kommunen är namngiven efter socknen, vars namn äldst avsåg kyrkbyn. Det innehåller i förleden möjligen ordet *bur* i betydelsen 'mindre hus, förrådshus'. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Burs sn, Gotland. (*de*) *Burss* 1380. – Ortnamnet innehåller gotländskans *burg* 'grusrygg, grusmark'. Jfr → *Smiss*.

Burseryd sn, tätort, Västbo hd, Småland. *Bursrydh* 1350. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som sannolikt innehåller genitiv singularis av *bur* 'mindre hus, förrådshus' motsvarande dialekterns *bur* 'förvaringshus, bod'. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Burträsk sn, tätort, Västerbotten. (*i*) *Burtresk* 1500 (av-

ser kyrkbyn). – Namnet avsåg tidigare Gammelbyn, socknens kyrkby. Det syftar på byns läge vid sjön Burträsket, som genomflyts av Bureälven (→ *Bureå*). Efterleden är *träsk* 'större sjö'.

Burvattnet reglerad fjällsjö, Kalls och Offerdals snr, Jämtland. – Före regleringen 1945 utgjordes sjön av två sjöar, Stor-Burvattnet och Lill-Burvattnet. I förleden tycks ingå det jämtska dialektordet *bur* 'enkel visthusbod för bl.a. matvaror' (samerna brukade uppföra sådana i fjällen och i skogarna). Efterleden innehåller *vatten* i betydelsen 'sjö'. Sambandet med det sydsamiska namnet *Buvriegaejsie* (i en äldre stavningsform *Buregaise*) på ett intilliggande fjäll är oklart. Fjällnamnet innehåller *buvrie* 'förvaringsbod på fyra stolpar' och *gaejsie* 'hög spetsig fjälltopp'.

Buskhyttan tätort, Tunabergs sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Namnets förled innehåller ordet *busk(e)* eller, möjligen, ett därtill bildat personbinamn. Efterleden -*hyttan* erinrar om ortens bergshantering. Tätorten har vuxit fram invid gården Buskhyttan (*Bwskæhytta* 1494) och erhållit sitt namn från denna.

Bustvalen fjäll, Undersåkers och Åre snr, Jämtland. – Fjället, vars norska namnform är *Bustvola*, när in i Norge. I förleden ingår möjlichen *bust* antingen med en från dialekter i Sverige och Norge känd syftning på någon borstförsedd växt, starr, stagg e.d., eller också med en i fornvästnordiskan påträffad betydelse 'svinborst, svinrygg; takrygg', i det senare fallet avseende fjällets form. Efterleden innehåller det jämtska dialektordet *val* 'lägfjäll'. Fjällets sydsamiska namn *Gleavma* har okänd betydelse.

Buttle sn, Gotland. *Butlum* 1300-talet avskr. – Sockennamnet kan återgå på ett gårdnamn. Betydelsen är dock okänd.

by Ortnamn på -*by* förekommer i alla landsändar. De är talrikast i Mälardalskapen och Östergötland. En stor koncentration finns också i området väster om Klärälven-Vänern-Göta älvdalen. Deras sammanlagda antal i Sverige har uppskattats till ca 3 400. Grundordet *by* sammankräver med verbet *bo*, kanske i dess äldre betydelse 'bereda, ställa i ordning'. *By* kan ursprungligen ha betytt 'beredning, anordning' och mer konkret 'jordområde där man gjort anordningar (hus, röjning, odling) för att avvinna jorden nyttigheter i form av bete, gröda osv.' En utbredd uppfattning har länge varit att *by* redan från början betecknat bebyggelser. Det är dock mycket möjligt att de allra äldsta, forntida ortnamnen på -*by* i stället avsett (ny)odlingar; enligt en mening har det varit fråga om lövängar. Ortnamnselementet bör hur som helst tidigt ha kommit att brukas om bebyggelser, och i flertalet fall har man att räkna med innehördan 'gård' eller 'by'. Elementet *by* har använts om bebyggelser som tillkommit genom utvidgning av, utflyttning från eller delning av äldre moderbebyggelser. Huruvida man står inför den äldre betydelsen 'gård' eller inför 'by, samling av gårdar' får avgöras från fall till fall. Ortnamnstypen -*by* har varit produktiv under en mycket lång tid, från forntiden och in

i nya tiden. Den bortre gränsen för *by*-namnens bildningstid förlades av en äldre forskning till folkvandringsperioden (400–550 e.Kr.), men i senare tid har det hävdats att namntypens äldsta företrädare går tillbaka ända till romersk järnålder (Kr.f.–400 e.Kr.).

Förlederna i -*by*-namnen är ofta naturbeskrivande eller terrängbetecknande, så t.ex. i sockennamnen → *Asby*, → *Dalby*, → *Ekeby*, → *Hammarby*, → *Hässleby* och → *Säby*. Sockennamnet → *Vimmerby* innehåller sannolikt ett gammalt änman. Andra förleder anger storlek, relativ ålder eller läge; exempel härpå ger sockennamnet → *Myckleby*, det på olika håll uppträdande *Nyby(n)* och sockennamn som → *Mellby*, → *Norrby* och → *Sörby*. På en helig plats syftar → *Viby*. Ett mångenstädes uppträdande namn är → *Broby*, som i några fall blivit sockennamn. I många fall är förleden ett personnamn eller en personbeteckning. Namn på -*by* innehållande personnamn har ansetts vara relativt unga; sådana förekommer bl.a. i Västsverige och Uppland. Gamla bildningar är dock sockennamnen → *Karleby*, → *Rinkaby* och → *Tegneby*, som antas innehålla beteckningar för män i forntida konungars tjänst.

Personbetecknande är också den på olika håll förekommande förledstyp som består av ett mansnamn åtföljt av ordet fsv. *arve* 'arvtagare, son' i genitiv (→ *arve*); ett exempel bland många är bynamnet *Tosarby* (*Thorisaruaby* 1384) 'Tores arvinges gård' i Gustafs socken, Dalarna. En markerad mellansvensk grupp utgör de -*by*-namn som i förleden innehåller en inbyggarbeteckning sammansatt med -*karl*; ett bekant hithörande namn är → *Älvkarleby* 'älvkarlarnas, älvdornas gård eller by'.

I vissa fall har -*by* i efterhand lagts till ett äldre ortnamn; jfr diskussionen om → *husaby*.

Litteratur: Lars Hellberg, Inbyggarnamn på -karlar i svenska ortnamn 1 (1950); dens., Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 243–57; Elof Hellquist, De svenska ortnamnen på *by*. En översikt (1918); Tom Schmidt, Norske gårdsnavn på -*by* og -*bø* med personnamnforledd 1–2 (2000).

By sn, Folkare hd, Dalarna. (in) *By* 1335. – Namnet, som ursprungligen avsett nuvarande Kyrkbyn, kan tolkas som 'gården/byn framför andra' med syftning på en bebyggelse som det av någon anledning fästs särskilt avseende vid (→ *by*'gård; *by*).

By f.d. sn, Näs hd, Värmland. *By* 1326. – Sockennamnet, som innehåller → *by*'gård; *by*', kanske i en betydelse 'gården/byn framför andra', avsåg ursprungligen den vid kyrkan belägna prästgården. Socknen införlivades med Säffle 1942.

Byarum sn, Östbo hd, Småland. (apud ...) *Byarum* 1292. – Socknen har fått sitt namn efter den gård på vars mark kyrkan byggts. Det innehåller troligen ett sammansatt fornsvenskt ord **bya(r)rum* 'plats där en gård eller by har legat'.

Bydalen turistort, Hallens sn, Jämtland. – På platsen har funnits fäbodar. Orten är belägen i en dalgång, varav efterleden. Förleden kan möjligens sammanhänga med

bynamnet *Bynom* (*j By* 1478) i centralbygden.

Bygdeträsket sjö, Burträks sn, Västerbotten → *Bygdsiljum*.

Bygdeå sn, tätort, Västerbotten. (*i*) *Bygdha* 1300-talets mitt. – Tätorten omfattar kyrkbyn Skinnarbyn, vilken i folkmun också kallas för »*Bygdeå*« (lokalt uttal av *Bygdeå*). Namnet återgår ytterst på ett äldre ännamn *Bygda*, som med säkerhet burits av Rickleän (också benämnd in *Norbygdho* 1337). Det hänger samman med det från norska dialekter kända *bugda* 'bukt; böjning' och kan ursprungligen ha åsyftat de markerade åkrökarna nära byn Laxbacken. För stavningen -*å* se → *Bureå*.

Bygdsiljet vik av Bygdeträsket, Burträks sn, Västerbotten → *Bygdsiljum*.

Bygdsiljum tätort, Burträks sn, Västerbotten. – Namnet, tidigast belagt 1606, är länat från en intilliggande vik av sjön *Bygdeträsket* (belagt som bebyggelsenamn 1539, till *träsk* '(större) sjö'). Från vikens inre del, ännu på 1930-talet kallad *Bygdsiljet*, avrinner Rickleän (tidigare *Bygda* → *Bygdeå*). I de båda namnen *Bygdsiljum* och *Bygdsiljet* ingår *sel* 'lugnvatten' i å eller älvs.

Byrum by, turistanläggning, Böda sn, Åkerbo hd, Öland. *Byarum* 1360 avskr. – Namnet innehåller troligen ett sammansatt fornsvenskt ord **bya(r)rum* 'plats där en gård eller en by har legat'. Detta bör ha fungerat som ägonnamn innan det övertogs av en ny bebyggelse, som anlades på platsen.

Bysala by, Heds sn, Skinnskattebergs hd, Västmanland → *sal*.

Byske sn, tätort, Västerbotten. – Tätorts- och sockennamnet är övertaget från byn *Byske*, tidigast omnämnd (under samma form) år 1500. Namnet har äldst betecknat *Byskeälven* (*in Bredhabyskio* 1337) i Västerbotten och Lappland. Byn ligger vid älven nära mynningen i Bottenviken. Älvnamnet, språkligt nära samhörigt med ordet *buske*, betyder 'den svällande' med syftning på de stora växlingarna i *Byskeälvens* vattenstånd.

Byskeälven älvs, Lappland och Västerbotten → *Byske*.

Byxelkrok fiskeläge, Böda sn, Åkerbo hd, Öland. *Byxelkrok* 1816. – Namnet är ett förvanskat *Byskogskrok, där *Byskogen* är namnet på området innanför den bukt vid vilket samhället ligger. Namnet *Byskogen* avsåg sannolikt en av byn Torp samfällt disponerad skog. Ordet *krok* används i ortnamn ofta om olika böjda naturföreteelser. Här syftar det på själva hamnbukten eller någon del av den na.

Bålsta kn, samt tätort, Yttergrans och Kalmars snr, Håbo hd, Uppland. (*in*) *Bardestum* 1316. – Ortnamnet, som äldst avsåg en by i Yttergrans socken, kan i förleden innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Bardhe*. Alternativt innehåller förleden fsv. *bardhe 'kant, rand', svarande mot det norska dialektordet *bard(e)*, syftande på någon terrängformation. Efterleden är → *sta(d)*. Tätorten har snarast fått sitt namn efter järnvägsstationen Bålsta på banan Stockholm-Enköping-Västerås, öppnad 1879.

Bålsön ö med fiskeläge i Bottnahavet öster om Hudiksvall, Hälsingland. *Baltzönn* 1544, *Bolzöön* 1588. – Fiske-

läget, som har namn efter ön, låg tidigare vid nuvarande Gammelhamn. Vid flyttningen 1843–44 följde namnet med till den nya platsen. Förleden är oklar; den kan innehålla ordet *bål* med syftning på eld, fsv. *bardh 'kant, rand', motsvarande det norska dialektordet *bard(e)*, eller mansnamnet *Bård*, fsv. *Bardh*.

Båraryd sn, Västbo hd, Småland. (*de*) *Bardharyth* 1346. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn (*Bardhärydh* 1311). Förleden innehåller troligen genitiv singularis eller pluralis av ett ord fsv. *bardhe 'kant, rand', svarande mot det norska dialektordet *bard(e)*. Vid kyrkan finns en framträdande sluttning. Efterleden är → *ryd* 'rötning'. – *Bild 11*, s. 54.

Bårby by, Mörbylånga sn, Algutsrums hd, Öland → *Bärbyborg*.

Bårbyborg fornborg, Mörbylånga sn, Algutsrums hd, Öland. – Namnets förled syftar på den strax norr om borgen belägna byn *Bårby*. De tidiga skrivningarna av byns namn (äldst *in Borghby* 1336) visar att denna i sin tur har fått namn efter sitt läge vid fornborgen; förleden är nämligen fsv. *borgh* 'borg'. Efterleden är → *by* 'gård; by'. – *Bild 12*, s. 114.

Bårslöv sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (*de*) *Bareslef* 1200-talets början (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett mansnamn, dock ovisst vilket. Efterleden är → *lös* 'arvegods'.

Båstad kn, förs., tätort, Bjäre hd, Skåne. *Botzstædæ* 1450. – Kommunen har namngivits efter socknen, som i sin tur fått sitt namn efter den gamla kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller fda. *batstath* 'båtplats'. Bebyggelsen ligger vid Laholmsbukten.

Båtskärnsäs tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. – *Båtskärnsäs* omnämns äldst 1783 med syftning på ett år 1777 upptaget nybygge. Efterleden syftar på det näs där tätorten ligger. Förleden innehåller ett nu försvunnet namn *Båtskäret, som troligast avsett näsets yttre, förr kringflutna del. I sin förfinskade form *Paaskeri* har detta blivit de finsktalandes namn på *Båtskärnsäs*.

Båven sjö, Södermanland. (*i*) *bagi* 1000-talet? (på runsten vid sjön). – Namnet innehåller dialektordet *båg* (fsv. *bagher) 'motsträvig, hindras, besvärlig' med syftning på hårdas vindar och vågor och kanske också farliga isar.

Bäck sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Bæk* 1397. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn, där en bäck rinner.

Bäckaby sn, Västra hd, Småland. (*in*) *Bieccaby* 1309. – Byn *Bäckaby* har givit socknen dess namn. Det innehåller gammal genitiv singularis eller pluralis av *bäck* och → *by* 'gård; by'.

Bäckaskog gods, Kiaby sn, samt tätort, Kiaby, Nymö och Trolle-Ljungby snr, Villands hd, Skåne. (*de*) *Becchiasogh* 1241 avskr. – Godsets namn är sammansatt av gammal genitiv singularis av *bäck* samt *skog*. Förleden åsyftar väl det korta vattendraget mellan Ivösjön och Oppmannasjön. Tätorten *Bäckaskog* ligger 5 km sydsydväst om

Bild 11. Bäraryd. Gamla terrängbetecknande ortnamn tar ofta fasta på nyanser i landskapet, som i dag kan vara svåra att identifiera. Vid Bäraryd framträder dock den markerade sluttningen som namnets förled syftar på ganska tydligt – här syns den till vänster på bilden. Foto: Staffan Fridell.

slottsbryggnaden och har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1874.

Bäcke sn, Vedbo hd, Dalsland. *Becke* 1531. – Namnet innehåller en äldre genitivform av ordet *bäck* med ordet *socken* underförstått. Kyrkan ligger vid ett mindre vattendrag.

Bäckabo sn, tätort, Norra Möre hd, Småland. (*j*) *Bæckæ-bodhum* 1458, *Beckiabodha* 1596 (båda avser en by). – Socknen har namn efter Bäckabo kapell. Detta tillkom omkring 1600 och är i sin tur namngivet efter byn Bäckabo. Namnet är sammansatt av en äldre genitivform av *bäck* och → *bod*. Den bäck som avses är snarast Snärjbäcken. Tätorten är namngiven efter socknen och kyrkbyn.

Bäckefors tätort, Bäcke sn, Vedbo hd, Dalsland. – Bäckefors bruk ligger vid ett mindre vattendrag, men industriortens namn är sannolikt bildat till socknenamnet → *Bäcke*.

Bäckesta by, Hietaniemi sn, Norrbotten → *Päkkilä*.

Bäckhammar tätort, Visnums sn och hd, Värmland. – Tätortens namn, som äldst avsåg ett på 1600-talet anlagt järnbruk, är bildat till *Bäck*, namn på en intilliggande

gård (nu vanligen kallad *Bäckhem*), och *hammare* 'industrianställning med vattendriven hammare'.

Bäckseda sn, Östra hd, Småland. (*de*) *Beksip* 1305. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller *bäck*, syftande på läget vid ån norr om Bäckseda kyrka, och dialektordet *sid* 'sidlänt, sluttande (sank)mark'.

Bäl sn, Gotland. *Belü* 1300-talet avskr. – Sockennamnet, som troligen återgår på ett gårdnamn, innehåller ett forngutniskt *bæl 'grusås'.

Bälaryd sn, Norra Vedbo hd, Småland. (*de*) *Balarydht* ca 1300. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Efterleden är → *ryd* 'rötning'. Förleden är oklar.

Bälgyiken tätort, Husby-Rekarne sn, Österrekarne hd, Södermanland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från en vik av Näshultasjön (*Belgwijken* 1717). Viknamnets förled, ordet *bälg*, åsyftar en säckliknande del av sjön. Bälgyikens järnvägsstation öppnades för trafik 1876.

Bälinge tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (*i*) *Bæling* 1502. – Namnet, som övertagits från en by, kan vara ett uppkallelsenamn. Kanske kom byns grundare från Bälinge socken i Uppland.

Bälinge sn, Rönö hd, Södermanland. *Beling* 1284. – Ortnamnet är flertydig. Det kan vara en bildning med *-ing* till ett ord motsvarande det norska dialektordet *bale* 'vall eller jämn förhöjning längs strand' eller ett annat, därmed besläktat ord på *bal-*. Det kan äldst ha använts om en höjd – kyrkan ligger på en markerad backe – eller ö eller

om den av höjder omgivna havsfjärd som under forntiden nådde fram till den nuvarande kyrkplatsen.

Bälinge sn, Bälinge hd, Uppland → *Bälinge härad*.

Bälinge sn, Kullings hd, Västergötland. *Bälinge sockn* 1488. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Bynamnet, som närmast kan utgå från en inbyggarbeteckning *bälningar* (→ -*inge*), har sannolikt sitt yttersta upphov i ett naturnamn på *Bal-* eller *Bäl-* 'höjd' e.d. I kyrkans närhet finns flera höjder, bl.a. Bäleberget. Den genom kyrkbyn rinnande Bälingebacken kommer från Bäsön (*Balsiö* 1656). Ett med sjönamnet *Bäsön* samhörigt, äldre namn på denna bäck kan alternativt ligga bakom by- och sockennamnet *Bälinge*.

Bälinge härad hd, Uppland. (de) *Beling* 1100-talets slut, (de ...) *Bælahundere* 1281 avskr., (i ...) *Bælingahundare* 1381, (i) *Bælingx hundare* 1414. – Det medeltida namnet uppvisar en rad växlande former, som alla kan återföras på ett till grund liggande ord *bal* (med långt a). Härtill har genom tillägg av en ursprunglig ändelse -ia- bildats en plural inbyggarbeteckning, fsv. *bælar*, som i genitiv föreligger i fsv. *Bæla hundare*. Fsv. *Bæling* är att fatta som ett bygdenamn, brukat som hundaresnamn. Det till grund för *bælar* och *Bæling* liggande *bal* är vårt ord *bål*. Det bör alltså röra sig om en begränsad plats, en »bålplats», rimligen en samlingsplats för bygden. Inbyggarbeteckningen *bælar* syftar därmed på dem som sökte sig till denna samlingsplats. *Bæling*, en bildning med ändelsen -*ing*, kan från början vara ett namn på bygden, bildat till samlingsplatsens namn *Bal, alltså med innebördens 'Bal-bygden', men det kan också vara ett alternativt namn på själva samlingsplatsen, som sekundärt överförs på bygden. Vid sidan av fsv. *bælar* i *Bæla hundare* uppträder också en annan inbyggarbeteckning, fsv. *bælingar* i *Bælinga hundare*. Denna kan liksom *bælar* utgå från det antagna namnet på hundares samlingsplats men kan också vara bildad till bygdenamnet *Bæling*.

Bælinge är också sockennamn, med liknande variation i namnformerna som hundaresnamnet (*ecclesia Bæling* 1281 avskr., *j Bæla Sogn* 1368, *j Bælingasokn* 1381, *j Bælingx sokn* 1385). Bälinge socken framstår därmed som huvudbygden i häradet. Vilken roll bålplatsen har spelat i forhistorisk tid är ovisst.

Bällefors sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Bællaffors* 1376. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan vara en förtysligande, med -*fors* utvidgad, form av ett vatten- namn fsv. *Bælle 'den stora', som avsett en fors i Tidan.

Bällsta gd, numera också tätort, Vallentuna sn och hd, Uppland. (de) *Bellestum* 1318? avskr. – Vid gården finns ett märkt runmonument från 1000-talet. Förleden innehåller möjligtvis ordet *bäll* 'bredaste delen av fot, sko eller sula eller dess kant', i dialekter också 'fotsula' (uppländska) och 'våglik upphöjning' (hälsingska), eller ett med detta *bäll* samhörigt *bälle, en sidoform av dialektordet *bjälle* 'knöl'. Förleden kan ha syftat på en enda höjd eller flera upphöjningar i terrängen. Efterleden innehåller → *sta(d)*.

Bälteberga gods, Ottarps sn, Luggude hd, Skåne. (de) *Bæltbebiærya* 1387. – Namnet på godset, som ligger vid randen av en skarp markerad höjdsträckning, innehåller i förleden troligen ett ord fda. *bælti, kanske avseende längsträckta höjdformationer. Efterleden är pluralis (se inl. 3.3.1) av fda. *bærgh* 'berg'.

Bärbo sn, Jönåkers hd, Södermanland. (De) *Berghum* 1314?, *Berbosokn* 1366. – Socknen har tidigare, liksom den namngivande kyrkbyn, kallats *Berg(a)* med ursprunglig syftning på en höjd nära kyrkan. Det nuvarande sockennamnet innehåller inbyggarbeteckningen fsv. *bærghbo(a)r* 'invånare i Berg(a)' med ordet *socken* underförtäckt.

Bäreberg sn, Viste hd, Västergötland. *Bærabergh* 1364 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen åsyftat höjden med sockenkyrkan. Förleden kan innehålla ett fornsvenskt *bæri 'björn' eller mansnamnet fsv. *Bæri*.

Bärfendal sn, Sotenäs hd, Bohuslän. (j) *Berofiærdar dals* *sokn* 1391. – Sockennamnet innehåller i efterleden ordet *dal*. I förleden ingår genitiv av ett äldre namn på Åbyfjorden, fvn. *Berufjödr*. I fjordnamnet ingår genitiv av *Bera*, ett gammalt namn på nuvarande Daleåns, som flyter genom socknen. Detta kan sammanhänga med ordet fvn. *bera* 'björnhona'.

Bäsinge by, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna → *Bäsingen*.

Bäsingen sjö, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. *Besning* *Lacus* 1652. – Namnet kan vara bildat till fsv. **be(t)sn*, **bæ(t)sn* 'betesmark', i sin tur en bildning till fsv. *bet* 'bete, betesmark'. I sjönamnet har en ljututveckling fsv. **Be(t)sninger*, **Bæ(t)sninger* → *Bäsing(en)* ägt rum. Efter sjön har byn Bäsinge (ii) *Bezninge* 1353) fått sitt namn.

Bäsna tätort, Gagnefs sn, Dalarna. (a) *Beesnom* 1384. – Tätorten är framväxten ur en by. Namnet kan vara bildat till fsv. **be(t)sn*, **bæ(t)sn* 'betesmark', i sin tur en bildning till fsv. *bet* 'bete, betesmark'.

Bäve sn, Lane hd, Bohuslän. (j) *Bæfvia* *sokn* 1388. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller ett äldre namn på → *Bäveän*.

Bäveän vattendrag, Lane hd, Bohuslän. *Befia* 1300-talet. – Ånamnet sammanhänger troligen med verbet fsv. *bæva* 'bäva, darra', syftande på forsarna i ån.

Bö stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Bø* 1485 (avser en by). – Namnet är övertaget från en by. Det innehåller ett fornspråkligt *bør*, en sidoform till → *by* 'gård; by'.

Böda sn, Åkerbo hd, Öland. (de) *Bødhum* 1283 avskr. – Namnet är dunkelt.

Böja sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Bøghenesokn* 1397. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. I förleden kan ingå fsv. *bøgher 'böjning', antingen direkt eller genom ett naturnamn avseende Kräftbäcken vid byn eller någon annan formation.

böle Ortnamn som innehåller *böle* är vanliga i framför allt tre områden i landet: Dalsland–Värmland, Smålandskusten–Öland och Uppland–Norrland.

Ordet *böle* är bildat av → *bol*, också det förekommande i många ortnamn. Innebördens är 'boplats, gård', i vissa fall 'nybygge; nyodling på utmark' (→ *Baggböle*, → *Böle*, → *Kårböle*), men också betydelsen 'bo för vilda djur' anses förekomma (*Björnböle* i Ångermanland). På vissa håll har *böle* utvecklats till *byle*. Detta gäller i hög grad för Uppland, i viss mån också för Öland och Östergötland. Uppländska exempel är *Byle* och *Gunbyle* (mansnamnet *Gunne*).

De flesta av de sammansatta -*böle*-namnen har som förlit ett personnamn (*Olofsböle* i Småland, *Pål böle* i Västerbotten) eller annan personbeteckning (*Jämteböle* i Västerbotten, *Koppraböle* i Småland; *koppare* 'åderlättare'). Andra slag av förleder uppträder i *Flakeböle* (sannolikt ordet *flack* 'flat yta') på Öland, *Lockåsböle* (bynamnet *Lockasen*) i Jämtland samt *Sörböle* (*sör* 'söder') och *Toböle* (möjlig dialektertordet *to* 'liten sänka') i Västerbotten.

Namn innehållande *böle* har till övervägande del bildats under medeltiden och har oftast sin bakgrund i den medeltida utmarks kolonisationen.

Skenbart hithörande är namnbildningar med fsv. *nybylle 'nybygge, nybyggelse' och fsv. *thykbyle 'tätbebyggelse' (*thyk-* är en sidoform av adjektivet *tjock*). Dessa namn har sina rötter i järnåldern. De uppträder i dag i flera varianter, t.ex. *Nibble*, → *Nybble*, → *Nöbbelöe*, *Nöbbelöv* resp. *Tibble*, *Tybble* (→ *Källs*, *Norra*, *Västra*, *Östra Nöbbelöv* resp. *Skogs-Tibble*). *Nibble*, *Nybble* osv. är östligt orienterade i Svealand och Götaland, *Tibble*, *Tybble* återfinns framför allt i Mälardalen, med enstaka exempel också i Dalarna, Närke, Östergötland och, med formen *Tibbles*, på Gotland.

Litteratur: Lars Hellberg, *Tibble ~ Tybble*, fsv. *Pyk(k)byli*, i Namn och bygd 73 (1985), s. 50–67; Carl-Eric Thors, Om namn på -*böle*, med särskild hänsyn till de finländska namnen, i Namn och bygd 40 (1952), s. 11–28.

Böle tätort, Piteå sn, Norrbotten. (i) *Bølet* 1505. – Namnet är lånat från en by. Av äldre belägg och nutida dialektuttal framgår att namnet är bestämd form av → *böle* 'boplats; gård'.

Böne sn, Redvägs hd, Västergötland. *Bønee* 1330-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller → *bo* 'bostad, gård' och → *vin* 'betesmark; äng'.

Börje sn, Ulleråkers hd, Uppland. (in) *Birium* 1291. – Det plurala namnet (se inkl. 3.3.1) har förklarats som en bildning till → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten' (här i så fall 'höjd mellan vatten'), en tolkning som dock är mycket oviss.

Börringe sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (de) *Byrthingi* 1257 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som äldst avsåg den gamla kyrkbyn, innehåller en inbyggarteknning på -*ing* (→ -*inge*), bildad till ett ord besläktat med *bård* 'kant, rand', möjlig med syftning på läget vid Börringesjön. Socknen hette 1781–1931 *Gustav* efter Gustav III.

Börrum sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Byarum* 1439 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller fsv. **bya(r)rum* 'platser där gård eller by legat'.

Börstig sn, Frökinds hd, Västergötland. (j) *Birghestighe sokn* 1397. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som möjligen innehåller ett till *borg* bildat fsv. *byrghe med syftning på en försvarsanläggning. Efterleden är *stig* 'stig, väg'.

Börstil sn, Frösåkers hd, Uppland. (De) *Børstil* 1344. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, numera kallad *Börstilsby*. I bynamnet ingår kanske ett till *borst* 'styvt hår (hos djur)' bildat ord fsv. *børstil med ursprunglig betydelse 'något som liknar (svin)borst', senare också 'något som liknar en svinrygg'. I betydelsen 'svinryggsliknande (dvs. skogbevuxen) terrängformation', 'långsträckt höjd' e.d. kan ordet ha brukats om den barrskogsklädda rullstensås som löper i nordlig riktning från Börstilsby.

Bösarp sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Bøsathorp* 1300-talets slut eller 1400-talets början (avser kyrkbyn). – Socknenamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av mansnamnet fda. *Bøsi* och → *torp* 'nybygge'. Jfr → *Hassle-Bösarp*.

C

Casimirborg gods, Gamleby sn, Norra Tjusts hd, Småland → *Kasimirborg*.

Charlottenberg tätort, Eda sn, Jösse hd, Värmland. – Namnet avsåg äldst det järnbruk vid Morastforsen i Vrångsälven som anlades 1829. Hustrun till brukets förste ägare hette *Charlotte Berg*. Formen med -en- återgår på tyskt mönster. – *Bild 13*.

Charlottenlund gods, Snårestads sn, Ljunits hd, Skåne. – Godset, som ursprungligen hette → *Snårestad* (det var äldst en del av kyrkbyn Snårestad), kallas sedan 1803 *Charlottenlund* efter Charlotta Wahrendorff, hustru till ägaren Erik Ruuth (formen med -en- återgår på tyskt mönster). Efterleden *lund* är alltsedan 1600-talet vanlig i nybildade namn på herresäten.

Christinehof gods, Andrums sn, Albo hd, Skåne → *Kristinehof*.

Claestorp gods, Östra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland → *Klastorp*.

D

Daga härad hd, Södermanland. (j) *Dawahundære*, (j) *Dauahundare* 1358. – Namnet, som är givet efter en samlingsplats, är bildat till dialektertordet *dave* '(sumpig) sänka; liten vattensamling'. Den lokal, som ligger bakom är sakerligen häradets äldsta kända tingsplats vid Vadsbro på näset mellan Frösjön och Norrtunasjön vid gränsen mellan socknarna Frustuna och Kattnäs. Mellan Vadsbro och Frösjön utbreder sig ett låglänt åkerområde, som förr

Bild 13. Charlottenberg. Fru Charlotte Berg, hustru till Charlottenbergs grundare Lars Daniel Larsson. Det är inte ovanligt att herresäten döpts efter ägarens hustru (se t.ex. → Charlottenlund), men Charlottenberg torde vara det enda exemplet där både hennes för- och efternamn ligger till grund. Teckning efter miniatyporträtt av Léauté. Ur: Wilhelm Törnblom, Berättelsen om Charlottenbergs bruk (1953), s. 31.

varit sumpmark. Det torde vara denna sänka som givit upphov till namnet.

Den moderna formen *Daga* har utvecklats ur *Dava* på samma sätt som t.ex. *stuga* ur *stuva*. Formen *Daga* uppträder sporadiskt vid 1300-talets slut, blir allt vanligare under 1400-talet och slår slutgiltigt igenom under 1500-talet.

Dagsberg sn, Lösings hd, Östergötland. *Daxbergh* 1330. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden kan vara genitiv av mansnamnet *Dag* men innehåller snarare ordet *dag* med syftning på solens ställning vissa tider eller på ljusläge. Kyrkan ligger på en markerad höjd.

Dagsnäs gods, Bjärka sn, Gudhems hd, Västergötland. *Dagxnæs* 1491. – Gården ligger på ett förutvarande näs i Hornborgasjön. Ortnamnet kan innehålla mansnamnet *Dag* men det kan också vara sammansatt med ordet *dag* i betydelsen 'dager' och då ha innebördens 'det ljusa, solbelysta näset' e.d.

Dagstorp sn, Harjagers hd, Skåne. (in) *Dausthorp* 1200-talets mitt avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, är sammansatt av genitiv av mansnamnet *Dag* och → *torp* 'nybygge'.

Dagsås sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Daxas* 1330-talet. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn, vilket äldst bör ha tillkommit någon närlägenhet höjd. Förleden är snarast genitiv av ordet *dag*, med syftning på att solen vid en viss tidpunkt befinner sig över eller lyser på platsen.

Dal landskap → *Dalsland*.

Dal sn, Ångermanland. (i) *Daal sokn* 1488. – Namnet åsyftar den långsträckta dal i vilken huvuddelen av socknens bebyggelse ligger.

Dala sn, Gudhems hd, Västergötland. (de) *Dalum* 1308. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som har plural form (se inl. 3.3.1). Ordet *dal* i namnet åsyftar nedsänkt mark vid sockenkyrkan.

Dala-Floda tätort, Floda sn, Dalarna → *Floda*.

Dala-Järna tätort, Järna sn, Dalarna → *Järna*.

Dalarna landskap. – De äldsta beläggen för namnet är (*Jn*) *regione [området]* ... *Vesterdalum* 1248 med syftning på Västerdalarna, (*apud*) *Ualles* 1297 (latinets *valles 'dalar(na)'*), (in) *Dalum* 1303. Från början har namnet antagligen syftat på Väster- och Österdalälvarnas dalgångar. Det förekom äldst i obestämd form pluralis *Dalar*, dativ *Dalum* (jfr nusvenskans *i Dalom*). Landskapsnamnet ingår också i *Dalälven* (*Dala Elffwan* 1650), älv i Dalarna, Västmanland, Gästrikland och Uppland. Förleden, äldre *Dala-*, är fornsvensk genitivform (jfr *dalahäst*). Älvnamnet, som kan tolkas som 'Dalarnas huvudälv, älven som rinner från Dalarna', finns belagt först från 1500-talet; i medeltida källor talas enbart om *Älven*. Jfr → *Görälven*, → *Västerdalälven* och → *Österdalälven*.

Dalarnas län län. – Namnet är nyskapat utifrån landskapsnamnet *Dalarna* och har fr.o.m. 1997 gällt som länsnamn i stället för det tidigare → *Kopparbergs län*.

Dalarö förs., tätort, ö, Sotholms hd, Södermanland. *Dalelernsund* ca 1300, (J) *Dalern* 1450. – Namnet är sammansatt av *dal* 'dalgång' och → *arin* 'grusö, grusig mark'. Vad förledens *Dal-* syftar på är oklart.

Dalbosjön del av Vänern, sjö, Götaland. – Ortnamnet innehåller ordet *dalbo(a)r* 'invånare på Dal' (→ *Dalsland*).

Dalboslätten del av Dalsland. – Ortnamnet innehåller ordet *dalbo(a)r* 'invånare på Dal' (→ *Dalsland*).

Dalby sn, tätort, Torna hd, Skåne. (de) *Dalby* 1100-talets mellersta del. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn (nu en tätort), är sammansatt av *dal*, med syftning på någon närliggande sänka, och → *by* 'gård; by'.

Dalby sn, Hagunda hd, Uppland. (ab) *ecclesia Dalby* 1291. – Namnet, som övertagits från kyrkbyn, innehåller *dal* 'dalgång' och → *by* 'gård; by'.

Dalby sn, Älvdals hd, Värmland. *Dalbo sokn* 1503. – Sockennamnet innehöll ursprungligen en inbyggartekning genitiv pluralis *dalbooa* och kan översättas med '(Klarälvs)dalbornas socken'. Den nuvarande formen är en ombildning i anslutning till ortnamnet med efterleden → *by*.

Dalhem sn, Gotland. *Dalem* 1300-talet avskr. – Ortnamnet är sammansatt av *dal* 'dalgång' och → *hem* 'boplats; gård' eller 'bygd'. Dalhem ligger i dalgången kring Gotlands största vattendrag, som här bär namnet *Dalhemå*.

Dalhem sn, Norra Tjists hd, Småland. (j) *Daleem* 1364. – Ortnamnet, som är övertaget från kyrkbyn, är sammansatt av *dal* 'dalgång' och → *hem* 'boplats; gård'. Förleden syftar på den dal eller de dalar i vilka byns bruksningsmarker är belägna.

Dalköpinge sn, Skytts hd, Skåne. *Ecclesie Dalkøbingæ* 1483. – Socknens namn avsåg ursprungligen kyrkbyn. Förleden, som åsyftar dalsänkan med Dalköpingeånen vid kyrkan, har säkerligen tidigt tillagts för att åtskilja bebyggelsen från det angränsande → *Kyrkoköpinge*. Efterleden är en stelnad form i dativ singularis av fda. *køping* 'handelsplats'.

Dals-Ed sn, Vedbo hd, Dalsland. *Eðzsokn* 1305. – Ortnamnet innehåller → *ed* 'gångväg; passage mellan eller utmed vatten' med syftning på ett ed vid sydänden av Stora Le, där bebyggelsen Ed givit upphov till tätorten → *Ed*. Det särskiljande *Dals-*, som tillades 1885, anger att orten är belägen i Dalsland. – *Bild 14, s. 116*.

Dals härad hd, Östergötland. (*in*) *Dalzhæradh* 1330. – Häradet har namn efter en samlingsplats, som av namnet att döma har legat i eller vid en dal. Dals härad var under medeltiden förenat med det angränsande Lysings härad, och någon medeltida tingsplats är inte känd i häradet. Den samlingsplats som gett upphov till häradsnamnet har sannolikt legat i anslutning till en dalsänka vid Ombergs fot i Väversunda by och socken. Härom minner *Tingslyckan*, namn på ett område, i sen tid betesmark, på slutningen mot en bæk som genom dalsänkan rinner nedför Omberg och ut i Tåkern. Tingslyckan är belägen vid värdshuset Vävergården invid riksväg 50.

Dalsjöfors tätort, Toarps sn, Ås hd, Västergötland. – Tätorten ligger vid ett vattendrag från den närlägna Stora Dalsjön. Dalsjöfors järnvägsstation anlades vid en bansträcka öppnad för allmän trafik 1917.

Dalskog sn, Nordals hd, Dalsland. *Dalskog* 1531. – Sockenkyrkan ligger vid en mindre bäckdal. Namnet *Dalskog* kan åsyfta skog i eller vid denna dal. Det har dock även tolkats som 'skogsbygden vid (utanför) Dal(boslätten)' (→ *Dalsland*). Jfr → *Nordals härad*.

Dalsland landskap. *Dalsslandh* 1508. – Landskapet bar äldst namnet *Dal* (*Dal* 1100-talets slut), som ännu kvarlever. Detta användes ursprungligen inte om hela det nuvarande Dalsland utan antas ha åsyftat Dalboslätten vid Vänern. Det *dalbo(a)r* 'invånare på Dal' som ingår i → *Dalbosjön* och → *Dalboslätten* avser kanske snarast folket på Dalboslätten. Formen *Dal* har senare utvidgats med → *land* efter mönstret av andra landskapsnamn. Jfr → *Nordals härad*.

Dals Långed tätort, Steneby sn, Vedbo hd, Dalsland. – Långeds pappersbruk har givit upphov till tätorten, vars namn innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' med syftning på en gångsträcka utmed den strida Långeströmmen. Det särskiljande *Dals* åsyftar ortens läge i Dalsland.

Dals Rostock tätort, Gunnarsnäs sn, Nordals hd, Dalsland. – Ortnamnet har tolkats som ett inhemskt *Råstock*, samhörigt med torpnamnet *Råbäck* i samma område. Även om namnet inte tillkommit genom uppkallelse efter staden Rostock i Tyskland, har dess stavning dock sannolikt påverkats av det tyska namnet. Tätorten har vuxit fram kring Rostocks brunnsanläggning, tillkommen på

1700-talet. *Dals*, åsyftande ortens läge i Dalsland, är äldst belagt i namnet på poststationen, inrättad 1908.

Dalstorp sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Dalsathorp* 1342. – Sockennamnet, vars efterled innehåller → *torp* 'nybygge', har länats från prästgården. Förleden *Dals-* tycks innehålla ett äldre namn, **Dalsio(r)* eller *Dalsæ 'Dalsjön', på den intilliggande Dalstorpasjön. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan och prästgården.

Dalum sn, tätort, Redvägs hd, Västergötland. *Dalem* 1353. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta är sammansatt av *dal*, åsyftande Ätrans dalgång, och → *hem* 'boplats; gårд'. Tätorten har fått namn efter kyrkbyn på samma plats och socknen. Dalums järnvägsstation anlades vid en 1874 öppnad linje.

Dalälven älv, Dalarna, Västmanland, Gästrikland och Uppland → *Dalarna*.

Danaholmen ö, Styrsö sn, Askims hd, Västergötland. *Danæ holmbær* 1200-talets slut. – Namnet innehåller i förleden genitiv pluralis av folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk'. Efterleden är → *holm* 'holme'. Holmen har även benämnts *Danmark* (*Lilla*) (*Danmark lilla* före 1613, *Lille Danmark* ca 1613), senare förvanskat till *Danska Liljan*. Holmen ligger vid den gamla riksgränsen mot Danmark och har troligen tidvis varit en dansk besittning.

Danderyd kn, samt sn, Danderyds skg, Uppland. (*in*) *Danarø* 1291. – Namnet är sannolikt sammansatt av folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk' och *rør* 'gravröse'. Senare har namnet kommit att uppfattas som en sammansättning med → *ryd* 'rötning'. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Danderyds skeppslag*, se → *Frösakers härad*.

Danholm tätort, Sundborns sn, Dalarna. *Danneholleñ* 1585. – Tätorten har övertagit ett bynamn. Förleden tycks innehålla genitiv pluralis av folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk', efterleden är bestämd form av dialektordet *hol* 'liten kulle'. Byn är belägen på en kulle.

Danmark sn, Vaksala hd, Uppland. (*in*) *Danmarcum* 1291. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden kan innehålla dialektordet *dan(k)* 'sankmark' och → *mark* 'gräns(skog)', här snarast 'gränsområde'. Namnet kan ursprungligen ha syftat på de sanka ängsmarkerna ned mot gränsen mellan de gamla folklanden Tiundaland och Attundaland. Att det skulle ha något med riket Danmark eller folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk' att göra är inte troligt.

Danmark, (Lilla) ö, Styrsö sn, Askims hd, Västergötland → *Danaholmen*.

Dannemora sn, Olands hd, Uppland. *Danamoro* 1344. – Efterleden innehåller *mor(a)* '(sumpig) granskog'. Förleden har ansetts innehålla genitiv pluralis av folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk'.

Dannike sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Daneke Søkn* 1416. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Efterleden är *eke* 'ekskog, ekbestånd'. Förleden kan innehålla folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan.

Dannäs sn, Västbo hd, Småland. (*in*) *Danneß* 1350 avskr., *Dannæs* 1398 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Efterleden åsyftar ett näs i nordöstra Bolmen. Förleden innehåller sannolikt folkslagsbezeichningen *dan* 'dansk'.

Danska liljan ö, Styrsö sn, Askims hd, Västergötland → *Danaholmen*.

Danskefly by, Augerums sn, Östra hd, Blekinge → *Flymen*.

Danviken område i Nacka stad, Södermanland, och Stockholms stad. *Danewiken* 1551. – Namnet *Danviken* har i förleden fornsvensk genitiv pluralis av folkslagsbeteckningen *dan* 'dansk' med okänd saklig bakgrund. På vissa 1600- och 1700-talskortar är namnet fast vid en vik som utgör norra ändan av Hammarby sjö, på andra vid en vik av Saltsjön norr därom. Namnets ursprungliga exakta syftning förefaller därför osäker. Det i Nacka stad inom området Danviken belägna kända Danvikshem, servicehus för äldrevård, uppfördes 1910–15 av Stiftelsen Danviks hospital i anslutning till andra vårdinrättningar som funnits i området Danviken sedan 1551. Efterleden är *hem* 'institution för vård eller service'.

Danvikshem servicehus för äldrevård, Nacka stad, Södermanland → *Danviken*.

Danziger gatt fjärd, Utö sn, Sotholms hd, Södermanland. *Danzigergatt* 1853. – Namnet är sammansatt av tyskt *Danziger*, syftande på stadsnamnet *Danzig*, och det tysk-holländska *gatt* 'öppning'. Platsen kallades förr *Danska djupet* (*Danske diupt* 1644). Bakgrunden till de båda namnen är okänd.

Daretorp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Darrathorp* 1350. – Socknen har fått sitt namn efter en nu försvunnen kyrkby. Det är sammansatt av mansnamnet fsv. *Darre* och → *torp* 'nybygge'.

Darsgärde by, Skederids sn, Sjuhundra hd, Uppland. (*in*) *Daxgardhe* 1344. – Omfattande arkeologiska grävningar har ägt rum vid byn, som hyser flera gravfält och en fornborg. Namnets förled tycks innehålla mansnamnet *Dag*. I efterleden ingår *gård*, uppenbarligen i dativ singularis fsv. *gardhe*, kanske snarast i betydelsen 'inhägnad'. Omgestaltningen av förleden till *Dars-* och av efterleden till *-gärde* kan belysas av former som *Dalzgård* 1594, *Darssgården* 1653 och *Dardzgärde* 1684. Ännu på 1930-talet fanns den gamla efterleden *-gärde* bevarad i dialekt-uttalet »*Darsgåle*» (med s.k. tjockt *l*).

Degeberga sn, tätort, Gärds hd, Skåne. (*in*) *Deyeberg* 1386 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Efterleden *berg* åsyftar det markerade berg på vars slutning kyrkan och kyrkbyn ligger. Förleden innehåller antingen *fda*, *digher* 'stor' eller *fda*. *deghia 'sumpigt område', i det senare fallet med syftning på en nu uppodlad mindre sankmark längs Forsakarsån strax söder om kyrkan. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en strax nordväst därom belägen järnvägsstation, öppnad 1881.

Degerfors kn, samt förs. och tätort, Karlskoga hd, Värmland.

land. (*widh*) *Deijerforssen* 1647. – Kommunen, församlingen och tätorten har fått namn efter bruket på orten, som i sin tur har benämnts efter en tidigare fors i Letälven. I förleden ingår fsv. *digher*, *degher* 'stor', rikspråkets *diger*.

Degerfors sn, Västerbotten. *Degerfforssa* 1539 (avser en by). – Socknen, som bildades år 1800, återgår ytterst på en kapellförsamling med samma namn, tillkommen 1768 genom utbrytning ur Umeå socken. Församlingskyrkan uppfördes i byn Degerfors (som tätort numera kallad → *Vindeln*). Byn har fått namn efter en närlägen fors i Vindelälven, Degerforsen. I förleden ingår fsv. *digher*, *degher* 'stor', rikspråkets *diger*.

Degerhamn tätort, Södra Möckleby sn, Gräsgårds hd, Öland. – Namnet innehåller fsv. *digher*, *degher* 'stor' (rikspråkets *diger*) samt *hamn*.

Degeränget tätort, Piteå sn, Norrbotten. *Degerängen* 1880. – Tätorten, nu del av staden Piteå, är framvuxen på odlingsmark med samma namn. I förleden ingår fsv. *digher*, *degher* 'stor' (rikspråkets *diger*), i efterleden *änge* 'ängsmark'. Namnet står i motsats till *Lillängen* (*Lillängen* 1880), nu del av Piteå stad.

Deje tätort, Nedre Ulleruds sn, Kils hd, Värmland. – Södra delen av tätorten har vuxit fram kring den år 1876 öppnade järnvägsstation som efter läget nära forsen Dejeforsen i Klarälven fick namnet *Deje*. Norra delen av tätorten, på andra sidan Klarälven, är den gamla sågverksorten Dejefors (bruk) (*Deije såg* 1756, *Deijeforss* 1825). I forsen fanns under medeltiden ett laxfiske, från 1686 officiellt omnämnt som *Deje* i jordeboken. Fisket torde ursprungligen ha tillhört byarna Östra och Västra Deje (*in Vestra deghyo* 1346) på ömse sidor om Klarälven någon mil nedströms tätorten. Bynamnet *Deje* innehåller möjligen ett fsv. *deghia 'sumpigt område'.

Dejefors del av tätorten Deje, Nedre Ulleruds sn, Kils hd, Värmland → *Deje*.

Delary tätort, Göteryds sn, Sunnerbo hd, Småland. – Tätortens namn går tillbaka på ett gårdnamn *Ry(d)* (*jn Ryd* 1344), innehållande → *ryd* 'rötning'. Förleden, vars innebörd är oviss, är sent tillagd.

Dellarna två sjöar i nordöstra Hälsingland → *Dellen-sjöarna*.

Dellensjöarna två sjöar i nordöstra Hälsingland. – Sjöarna, också kallade *Dellarna*, utgörs av Norrdellen och Sördellen (*Norraillin Lacus* resp. *Söderdillin Lacus* 1689). Sjönamnets fornsvenska form har troligen varit *Delder (genitiv *Delds*, ackusativ *Deld*) 'den delade (sjön)', varur det nutida *Dellen* i bestämd form utvecklats. Dellen har sålunda betraktats som en enda sjö, tudelad av Norrbonäset. Till sjönamnet är sockennamnet → *Delsbo* bildat.

Delsbo sn, tätort, Hälsingland. *Dilsbo* 1344. – Namnet, som ursprungligen har syftat på den nuvarande kyrktrakten vid Sördellens sydvästra vik, innehåller genitiv av sjönamnet *Dellen* (→ *Dellensjöarna*) och → *bo*, här i betydelsen 'bygd'. *Delsbo* tolkas sålunda som 'bygden vid Dellen'. Att tätorten, som inte ligger i omedelbar närhet

av sockenkyrkan utan är framvuxen ur byn Ede, kallas *Delsbo* förklaras med att både post- och telegrafstationen och den 1887 tillkomna järnvägsstationen, alla lokalisera till Ede, namngavs efter socknen.

Delsjön stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Dilsio* 1312 (avser en sjö). – Namnet är övertaget från sjöarna Stora och Lilla Delsjön. Det innehåller troligen dialektordet *del* 'spene, juver (på sugga eller sto)', syftande på de långsmala uddar som karakteriseras sjöarna.

Dibjärs gd, Hörsne sn, Gotland → *Bjärs*.

Dikanäs tätort, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet är en omvandling av ett äldre *Gikanäs*, som under 1800-talet användes parallellt med *Dikanäs*. Det är bildat till sjönamnet *Gikasjön*, likaså omvänt till *Dikasjön*. Förleden *Gika*- är en försvenskning av förleden i sjöns sydsamiska namn *Gäjka(njaevrie)*, som är en bildning till verbet *gijkedh* 'lysa (om solen), blinka, glänsa'. Tätortens samiska namn är *Gäjka*.

Dikasjön sjö, Vilhelmina sn, Lappland → *Dikanäs*.

Dillnäs f.d. sn, Daga hd, Södermanland → *Gåsinge-Dillnäs*.

Dimbo sn, Vartofta hd, Västergötland. (i) *Dimum* ca 1325. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn (*Dimmu* 1248). Ursprungligen har namnet avsett det vattendrag som rinner genom byn; dess namn, fsv. *Dimma, kan betyda 'den mörka' eller 'den dimmiga'. Att by- och sockennamnet sedan åtminstone 1500-talet skrivs *Dimbo* beror sannolikt på mönsterpåverkan från ortnamnsefterleden → *bo*.

Dingle tätort, Svarterborgs sn, Tunge hd, Bohuslän. (J) *Dynglu* 1391. – Tätorten har utvecklats ur ett stationssamhälle vid Bohusbanan. Namnet tillkom ursprungligen den å som rinner genom orten. Ånamnet, fsv. *Dingla, är bildat till verbet *dingla*, syftande på åns slingrande lopp.

Dingtuna sn, tätort, Tuhundra hd, Västmanland. *parochie Dingitunum* 1322. – Sockennamnet avsåg äldst den f.d. kyrkbyn. Förleden har antagits innehålla fsv. *dyngia* 'hög' med syftning på en markant kulle strax sydväst om kyrkan, men denna tolkning är av ljudhistoriska skäl osäker. Efterleden är → *tuna*. Tätorten Dingtuna har vuxit fram kring en år 1876 öppnad järnvägsstation en knapp km från kyrkan.

Diseröd tätort, Romelanda sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. *Disserödt* 1568. – Namnet, som ursprungligen tillkom en gård, innehåller i förleden troligen genitiv av kvinnonamnet *Disa*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Diö tätort, Stenbrohults sn, Allbo hd, Småland. *Diie* 1540. – Namnet avsåg tidigare ett järnbruk, vars namn är identiskt med namnet på gården där bruket anlades. Bakom detta döljer sig troligen ett äldre vattendragsnamn med oviss innehörd.

Djurprämmen sjö, Rämmens sn, Färnebo hd, Värmland → *Rämmen*.

Djupsjön sjö, Alsens och Kalls snr, Jämtland. *Diupsön* 1685. – Sjön omges av höga berg och får därmed ett djupt läge.

Djur by, Gagnefs sn, Dalarna → *Görälven*.

Djura förs., tätort, Leksands sn, Dalarna. – Namnet på tätorten och den ca 1640 skapade församlingen återgår på bynamnet *Djura* (*Dijura* 1539). Detta, som ursprungligen har burits av den närlägna *Djurån*, är bildat till ordet *djur* och betyder 'ån vid vilken det finns mycket högvilt'.

Djurgården stadsdel, Stockholms stad. – I namnet, som är känt från 1579, ingår ett ord *djurgård* 'viltpark'. *Djur* har i detta ord betydelsen 'hjortdjur'. Djurgården var kunglig jaktpark.

Södra Djurgårdens gamla namn var *Valdemarsön* (in *Walmunzø* 1286), ännu bevarat i *Valdemarsudde*. *Valdemarsön* innehåller i förleden ett gammalt fjärdnamn *Valmunder 'den som kännetecknas av böljegång, den böljande, svallande'. Namnet har avsett Saltsjön, dvs. fjärden söder om Djurgården.

Djurmo tätort, Gagnefs sn, Dalarna. *Lijurmoo* 1539. – Tätorten är framvuxen ur ett par byar som går under samlingsnamnet *Djurmo*, tillika namn på en av byarna. I förleden ingår ett ännu in på 1900-talet levande äldre namn på Västerdalälven, *Ljuran* (*Ljöran*) (→ *Görälven*), vilken mynnar i Österdalälven nära tätorten. Efterleden är *mo* 'sandig mark'. Skrivningen med *Dj-* e.d. är äldst påträffad 1757 (*Diurmo*).

Djurröd sn, Gärds hd, Skåne. *Diurödt sogn* 1439 sen avskr., *Diwrydz kirke* 1508. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det är sammansatt av *djur* 'hjortdjur' och → *ryd* 'röjning'.

Djursdala sn, Sevede hd, Småland. *Iwrsdal* 1398 (avser en by). – Socknen har fått sitt namn från byn Djursdala. Byn ligger i en dalgång vid sydänden av sjön Juttern. Förleden innehåller sannolikt en form av sjönamnet, vars etymologi är oviss men sannolikt skall sammanhållas med *Iur, ett äldre namn på → *Slätbaken*. Efterleden är *dal* 'dalgång'.

Djursholm tätort, Danderyds sn och skg, Uppland. (aff) *Diwrsholm* 1432. – Namnet avsåg äldst en borg på den nu uppländade holme som kallas *Gamla Djursholm*. I förleden ingår troligen genitiv singularis av *djur* 'högvilt, hjortdjur' i kollektiv betydelse.

Djursö ö, Sankt Anna sn, Hammarkinds hd, Östergötland → *Slätbaken*.

Djurån å, Leksands sn, Dalarna → *Djura*.

Djurås tätort, Gagnefs sn, Dalarna. *Liuros*, *Lirurus* 1537. – Tätorten är framvuxen kring den 1884 inrättade järnvägs- och poststationen Djurås. Stationen anlades i byn Skogen men fick namn efter grannbyn Djurås, vars namn förmodligen uppfattades som mera särskiljande. *Djurås* har ursprungligen åsyftat Västerdalälvens utflöde i Dalälvens huvudfåra nära byn. Efterleden är *os* 'mynnning', förleden ett ännu in på 1900-talet levande äldre namn på Västerdalälven, *Ljuran* (*Ljöran*) (→ *Görälven*). *Djurås* betyder alltså 'Ljurans mynnning'. Stavningen med *Dj-* i stället för äldre *Lj-* uppkom på 1700-talet.

Djurö sn, ö, tätort, Värmdö skg, Uppland. *Diurö* 1538. – Namnet innehåller *djur* i betydelsen 'högvilt, hjortdjur' och *ö*.

Domnarvet stadsdel, Borlänge stad, Dalarna. (*j*) *Domarwin* (dativ) 1388. – I det tidigare bynamnet, ytterst ett ägonnamn *Domaraarvet, utgörs förleden av genitiv anstingen av ordet *domare* eller av ett mansbinamn *Domare*; efterleden är → *arvet* 'arvegods'. Förledens nutida form *Domn-* kan i skrift beläggas från 1530-talet och har uppstått genom en uttalsförenkling *Domrarvet* > *Domnarvet*.

Dompäng gd, Allerums sn, Luggude hd, Skåne → *Domsten*.

Domsjö tätort, Själevads sn, Ångermanland. *Domssjö* 1535. – Tätortens namn återgår på ett bynamn. Byn ligger vid stranden av havsviken Domsjöfjärden, på vilken efterleden -sjö syftar. Förleden kan innehålla fsv. *dumber* 'stum, dov' (identiskt med det nutida *dum*), möjligen syftande på lugnt vatten i fjärden. Även en betydelse 'dimlig, disig' hos adjektivet i fråga är tänkbar.

Domsten tätort, Allerums sn, Luggude hd, Skåne. – Detta gamla fiskeläge, äldst kallat *Domstensläger* (så 1684) och *Domstens hamn* (så 1687), har namn efter en vid senare hamnbygge borttagen sten *Domsten* (*Dompsonthenenn* 1575), belägen på strandmarken vid Öresund; jfr också sekundärnamnen *Dumstens hus* 1583 och *Dombstenn Mølle* 1621 (skånskans *mølla* 'kvarn'). Strandmarken hörde förr till hemmanet *Dompäng*, med namn efter en betesmark (*Dampe engen* 1570-talet) längre upp i land. Förleden i de båda namnen synes vara ett ord *damp av oklart ursprung. Om något av namnen är pri-märt i förhållande till det andra, eller om förleden åsyftar en gemensam eller mellanliggande lokalitet, kan inte avgöras.

Donsö ö, tätort, Askims hd, Västergötland. *Dunsö* ca 1300. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn som i sin tur återgår på önamnet. Detta innehåller genitiv av ordet *dun*, troligen i betydelsen 'ängsull' med syftning på riklig förekomst av denna växt på ön.

Dorotea kn, sn, tätort, Lappland. – Namnet, som ursprungligen åsyftade kyrkan, är givet efter Gustav IV Adolfs maka Fredrika Dorotea Vilhelmina, jfr → *Fredrika*, → *Vilhelmina*. Det ersatte 1799 ett äldre namn *Bergvattnet*, givet efter sjön, nuvarande *Bergvattensjön*, vid vilken samhället vuxit upp. Detta namn innehåller ordet *berg* – vilket av bergen i sjöns omgivning som avses är ovisst – och *vatten* i betydelsen 'sjö'. Det har av samerna övertagits som *Birjevahne*.

Dragabol gd, Enslövs sn, Tönnersjö hd, Halland → *bol*.

Dragan fjärd i Ströms Vattudal, Ströms sn, Jämtland. *Draggan* 1645. – Namnet syftar på den raka sträckan av Vattudalen mellan byarna Vedjeön och Gårdnäs. Det är besläktat med verbet *draga* och syftar på att man, om man färdas i båt, här dras framåt av vinden när det blåser i sjöns längdriktning.

Dragby by, Skuttunge sn, Bälinge hd, Uppland. (*i*) *Draghaby* 1391. – Vid byn finns ett stort gravfält ungefärligen från tiden 800 f.Kr. – 400 e.Kr. I förleden tycks ingå genitiv pluralis fsv. *dragha* av *drag* i betydelsen 'båtdrag'. Söder om byn är Björklingeån stenig och strid. Kanske

har man vid båtfärder tvingats dra båtarna förbi detta parti av ån.

Dragsmark sn, Lane hd, Bohuslän. *Dragsmark* 1331. – Dragsmark har från början sannolikt avsett de nuvarande bebyggelserna Munkeby och Kloster, och sockenamnet återgår i så fall på kyrkbyns namn. Förleden är genitiv av *drag* 'ställe där man tvingas dra en båt'. Troligen avses sträckningen från Rörbäckskilen söder och väster ut ned mot Strömmarna. Efterleden är → *mark* '(gräns)skog'.

Drev sn, Uppvidinge hd, Småland. *Dreff* *soken* ca 1500. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som har föreslagits innehålla ett fornsvenskt *drif* 'drivande' i en betydelse 'betesmark', egentligen 'ställe dit man driver kreaturen på bete'. Samma betydelse har också tyskans *Trift* (egentligen 'drivande'). I dialekterna i delar av Götaland betyder *drev* 'fägata'.

Drevviken sjö, Sotholms och Svartlösa hd, Södermanland. *Dräwikan* 1636. – Namnet, som ursprungligen kan ha avsett Lännaviken, innehåller ett ord *dräv 'sump, dy' och betyder således 'den sumpiga viken' e.d. Ett äldre namn på sjön är troligen *Vændil, vilket bevarats i → *Vendelsö*.

Drothem sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Sanctæ Drotins sokn* 1362. – Sockenamnet har äldst burits av sockenkyrkan (*Sancta Drotens kyrkio* 1359). Det nutida *Drothem* är en förvrängning – med anslutning till namn på → *hem* – av det äldre *Drotens*(s), som innehåller det om Gud använda ordet fsv. *drotin* 'anförare, hövding, furste'. *Drothem* betyder sálunda 'Herrens (kyrka, socken)'.

Drottningholm slott, tätort, Lovö sn, Färentuna hd, Uppland. – Namnet tillkom i samband med att Johan III på 1580-talet här lät uppföra ett stenhus till sin drottning Katarina Jagellonica. Gårdens äldre namn var *Torvensund* (*Torvesund* 1559). Efterleden i detta namn innehåller *sund*, kanske troligast avseende sundet mellan Lovön och Kärrsö. Förleden kan möjligen hänga samman med ett verb *torva* 'slå, hugga till' använt i fiskesammanhang. I dialekterna kan ordet användas i betydelsen 'med en käpp plaska vid armarna på en not som dras island så att fisken ej skall simma ut ur noten'.

Drottningskär tätort, befästning, Aspö sn, Medelstads hd, Blekinge. – Tätorten har sitt namn efter den på en intilliggande holme belägna befästningen. Denna uppfördes på 1680-talet för att försvara inloppet till den blyvande örlogshamnen i Karlskrona. Det samtidigt tillkomna namnet syftar på drottning Ulrika Eleonora.

Drängsäter sn, Årstads hd, Halland. (*jn*) *Drængsryth* 1288. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Förleden innehåller mansnamnet *Dräng*, efterleden → *ryd* 'röning'.

Drängsmark tätort, Byske sn, Västerbotten. *Drengxmarc* 1546. – Tätorten har vuxit fram ur en by, äldst omnämnd år 1500. Förleden innehåller mansnamnet *Dräng*. Efterleden är → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Dundret lågfjäll, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av senare ledens i fjällets finska namn *Va-*

saratunturi. I det finska namnet, som återgår på lulesam. *Vähtjerduottar* (numera endast *Duottar*), har förleden omväntats till *vasara* 'hammare'. Efterleden är det från sam. *duottar*'vidsträckt trädlös lägfjäll' i finskan inlände *tunturi* 'fjäll'. Det ursprungligen samiska namnet kan översättas 'Vahtjers fjäll'. Det är givet efter den same till vars betesmark fjället hörde i början av 1600-talet (jfr → *Gällivare*).

Dunker sn, Villättinge hd, Södermanland. *Dunker* 1304.

- Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det härrör ytterst från den intilliggande sjön Dunkern, vars namn troligen betyder 'den dånande, dovt ljudande' med syftning på sjöns kraftiga sprickbildning i isen.

Duved tätort, Åre sn, Jämtland. (j) *Dufweedhe* 1423. - Tätorten omfattar flera byar, bland andra byn Duved, och har namn efter en järnvägsstation, anlagd på byn Hamres mark vid en 1881 öppnad bana. Av allt att döma övertog järnvägsstationen namnet från den i Duveds by år 1865 inrättade poststationen, benämnd *Duved*. Förleden tycks innehålla ett till fägelbeteckningen *duva* bildat namn på den vid Duveds by belägna Forsaforsen i Indalsälven. Ljudet av forsen har väl påminnt om duvkutter. Efterleden är → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' med syftning på en gångsträcka förbi forsen.

Dvärsätt tätort, Rödöns sn, Jämtland. (i) *Duærgasæter* 1431. - Tätorten har snarast övertagit sitt namn från byn Dvärsätt. Betydelsefullt för namngivningen har också varit att namnet togs i bruk för en hållplats vid järnvägen Östersund–Storlien, öppnad i början av 1880-talet. Förleden är flertydig; den kan innehålla pluralis av antingen *dvärg* 'mytiskt väsen' eller dialektordet *dvärg* 'spindel'. Efterleden är → *sæter* 'utmarksäng'.

Dybäck gods, Östra Vemmenhögs sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (de) *Diubæk* 1347, (de) *Dybæk* 1398. - Namnet, som ursprungligen avsåg den förbi huvudbyggnaden flytande Dybäcksån, innehåller i förleden adjektivet fda. *diup* 'djup', senare utvecklat till *dyb*.

Dylta bruk samhälle, Axbergs sn, Örebro hd, Närke. (j) *Dyltom* 1386. - Namnet, som har plural form (se irl. 3.3.1), kan innehålla ett ord fsv. *dylpt, *dylft, sammanhörende med svenska dialekters *dolp*, *dul(p)a* 'sank för djupning' o.d., och syfta på vattenfylda sänkor invid den förbiflytande Dyltaån. Alternativt kan ån ha fått namn efter dessa sänkor och sedan ha givit upphov till bebyggelsens namn.

Dådrans bruk by, Rättviks sn, Dalarna. - Kallas också *Dådran*. På platsen har funnits ett bruk, grundat 1806. Namnet *Dådran*, som är otolkat, är övertaget från en intilliggande vik av sjön Ljugaren.

Dångebo tätort, Sandsjö sn, Konga hd, Småland. *Dångheboda* 1541. - Namnet, som återgår på ett bynamn, innehåller i förleden sannolikt ett äldre vattendragsnamn – ett lokalt namn på Ronnebyån – med betydelsen 'den dånande'. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Dädesjö sn, Uppvidinge hd, Småland. *Dædhisio* 1379. - Socknen har fått namn efter kyrkbyn, som i sin tur har

namn efter den nu avtappade sjön Dällingen (<*Dædhingasiø 'dädlingarnas, Dädesjöbornas sjö'). Det ursprungliga sjönamnet hänger samman med ett verb med betydelsen 'vara medvetlös, ligga i dvala' och åsyfta trögflytande eller stillastående vatten (jfr *dödvatten*).

Dänningelanda sn, Kinnevalds hd, Småland. *Dæningaland* 1336. - Byn Dänningelanda har givit socknen dess namn, som i förleden troligen innehåller genitiv av en inbyggarbeteckning pluralis *dæningar (→ *-inge*), bildad till dialektordet *dan* 'sankmark'. Efterleden är → *land*.

Dättern vik av Vänern, Åse hd, Västergötland. (widh) *Detthe* ca 1450. - Vik- eller fjärdnamnet, ett fornsvenskt *Dættir, ingår i gårdsnamnet *Dätterstorp* (*Dætherstorp* 1422) i Flo socken. Namnet sammanhänger säkerligen med det svenska dialektordet *dätt* 'fall' (jfr fvn. *detta* 'falla', *dettr* 'tungt fall') och åsyftar då nedrasande stränder. Dättern har länge utmärkts av kraftig stranderosion.

Dätterstorp gd, Flo sn, Ås hd, Västergötland → *Dättern*.

Döda fallet torrlagt vattenfall, Fors och Ragunda snr, Jämtland. - Före torrlägningen 6 juni 1796 utgjordes platsen av en fors i Indalsälven med närmare 30 meters fallhöjd, kallad *Storforsen* (se också → *Ragunda*). Torrlägningen var följen av ett misslyckat försök att bygga en timmerflottningskanal förbi Storforsen genom en sandås vid Ragundasjöns södra ände. Försöket ändade i en naturkatastrof när den kraftiga vårfloden bröt igenom sandåsen som delvis spolades bort, Ragundasjön tömdes och Indalsälven fick ett nytt lopp vid sidan av Storforsen. Jfr sockennamnet → *Fors*.

Döderhult sn, Stranda hd, Småland. *Dudhräholt* 1312 (avser kyrkbyn). - Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller ett endast från ortnamn känt fsv. *dudher eller *dudhre samt → *hult*. Betydelsen av förleden är oklar, men måhända åsyftas trögt flytande vatten, kärrartade utvidgningar av vattendrag, sankmarker e.d. Samma eller ett nära besläktat ord ingår i → *Dörby*.

Dörarp sn, Sunnerbo hd, Småland. (j) *syndra* ['södra'] *Dorathorpe* 1393 (avser kyrkbyn). - Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller → *torp* 'nybygge'. I förleden kan ingå fornspråklig genitiv *dura*, *dora*, av det i gammal tid plurala ordet *dörr*, syftande på ett sund i sjön Vidöstern.

Dörby sn, Norra Möre hd, Småland. (in) *Dudherby* 1369. - Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller i förleden ett endast från ortnamn känt fsv. *dudher eller *dudhre. Se om detta → *Döderhult*. Efterleden är → *gård*; *by*.

Dörby by, Norra Möckleby sn, Möckleby hd, Öland. *Duthraby* 1352. - Namnet har samma ursprung som → *Dörby*, sn, Norra Möre hd, Småland.

Dösjebro tätort, Västra Karaby sn, Harjagers hd, Skåne. - Tätorten, som har vuxit fram kring en år 1893 öppnad järnvägsstation, har fått sitt namn efter läget vid en gammal landsvägsbro över Välabäcken, omnämnd redan av den danske historikern Saxo (*apud Dysiam pontem* ['vid Dysia bro'] ca 1200 avskr.), emedan skåningarna där

besegrades av den danske ärkebiskopen Absalon i ett slag år 1181. Brons namn innehåller ett äldre namn på Välaån, *Dysia*. Detta kan anknytas till det norska dialekterdet *dysja* 'dugga, småregna', dock med okänd syftning.

Döudden förhistorisk boplats, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet är en översättning av arjeplogssam. *Jábmenjárgga*, sammansatt av genitiv singularis av substantivet *jábbme* 'död' och *njárgga* 'udde'. Udden, en torr grusås, har använts för tillfällig förvaring av döda före transport till kyrkogården.

E

Ebbemåla by, f.d. gjuteri, Kyrkhults sn, Listers hd, Blekinge. *Ebbemalle* 1612. – Byns namn innehåller mansnamnet *Ebbe* och → *måla* 'avmått jordområde'.

ed Ortnamn innehållande *ed* eller *ede* förekommer främst i Svealand och nedre Norrland men även i norra Götaland och övre Norrland. *Ede* är en utvidgad form av *ed*. Ordet *ed* är bildat till ett i Norden ej kvarlevande verb med betydelsen 'gå', besläktat med latinets *eo* '(jag) går' och *iter* 'väg'. Grundbetydelsen av *ed* är 'gående, gång'. Liksom ordet *gång* kom *ed* att användas om ställen där man gick och erhöll innebördens 'gångsträcka, gångställe, väg'. Denna allmänna betydelse har ordet av allt att döma i vissa gamla ortnamn; ett sådant är troligen det västgötska sockennamnet → *Edsvära*. Ordet *ed(e)* har emellertid framför allt kommit att användas om gångställen mellan vatten eller utmed vatten (förbi forsar), dvs. om ställen där man kan eller måste gå; det har därför erhållit betydelser som 'land mellan vatten' och 'landtunga, näs'. Det har också använts om vadställen och andra gångsträckor i vatten där man kunnat vada. Ursprunglig syftning på passager mellan vatten har t.ex. *Ed* som sockennamn i Småland (→ *Västra Ed*, → *Östra Ed*), Uppland och Värmland. Betydelsen 'gångsträcka, land utmed vattendrag' föreligger bl.a. i det västgötska → *Lilla Edet* och det ångermanländska sockennamnet → *Ed*. I bynamnet → *Fullerö* i Uppland åsyftar den ursprungliga efterleden *ed(e)* ett vadställe. En annan fördunklad sammansättning med *-ed(e)* är sockennamnet → *Undenäs* i Västergotland.

Litteratur: Lennart Elmevik, Utvecklingen av urnord. *ai* i icke huvudtonig ställning. Ett ljudhistoriskt problem i ny belysning, i Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 15 (1978), s. 35–64; Birgit Falck-Kjällquist i Ortnamnen i Värmlands län 1 (1984), s. 86; Bengt Hesselman, Långheden och Hälsingskogen. Namnstudier kring en gammal färdväg, i Namn och bygd 18 (1930), s. 36–38; Ivar Modéer, Färdvägar och sjömärken vid Nordens kuster. Namntolkningar (1936), s. 90–96; Eva Nyman, Det västgötska sockennamnet *Undenäs*, i Allan Rostvik den 22 mars 1990 (1990), s. 101–11; Gusten Widmark, Ordet *bor* som appellativ och ortnamselement, i Namn och bygd 45 (1957), s. 84–92.

Ed tätort, Dals-Eds sn, Vedbo hd, Dalsland. – Eds järn-

vägsstation anlades vid en 1879 öppnad linje. Se vidare → *Dals-Ed*.

Ed sn, Sollentuna hd, Uppland. (i) *ai* sannolikt 1000-talet (med runor, dvs. i *Æidhi*, här i dativ singularis; avser en gård eller by). – Sockennamnet är övertaget från en bebyggelse, motsvarande det nutida säteriet Edsby. I jordeboken är från och med 1623 *Ed* utbytt mot *Edsbyn*, numera *Edsby*. *Ed* har ursprungligen syftat på edet, dvs. landpassagen, mellan Edssjön och den närmast belägna fjärden av Mälaren (→ *ed*).

Ed sn, Grums hd, Värmland. *Eder* 1330-talet, (j) *Edz sokn* 1440. – Socknens namn har ursprungligen troligen avsett kyrkbyn, nu kallad *Kyrkebyn*. Det innehåller → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten' och åsyftar kyrkbyns läge på ett terrängparti mellan de båda Vänervikarna *Kyrkebysjön* och *Grumsfjorden*.

Ed sn, Ångermanland. *parochia Edh* 1337. – Socknen har namn efter byn *Ed*, vars namn innehåller → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten', här åsyftande en landsträcka längs nedre delen av *Forsmoforsen*.

Eda kn, samt sn, Jösse hd, Värmland. (in) *parochia Eedha* 1355 avskr. – Socknens namn, vars ursprungliga syftning är oviss, innehåller → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten'.

Eda glasbruk tätort, Eda sn, Jösse hd, Värmland. – Tätorten, ofta kallad *Eda*, har vuxit fram kring ett nu nedlagt glasbruk på byn Norra Ämteruds marker i norra delen av socknen, grundat 1833. Namnet, poststationsnamn 1912, är givet efter sockennamnet.

Edane tätort, Brunskogs sn, Jösse hd, Värmland. *Edh* 1503. – Detta gamla bynamn innehåller → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten' med syftning på en passage förbi svårframkomliga forsar i Lerholsälven mellan sjön Värmeln och den forna, nu sänkta sjön Fäen, som fordon sträckte sig betydligt längre söderut. Namnets nutida språkliga form är sannolikt att förstå som bestämd form pluralis efter mönster av maskulina ord i dialekten.

ede → *ed*.

Edebo sn, Frösåkers hd, Uppland. (Jn) *Eboeredi* 1291. – Namnets ursprungliga form kan ha varit antingen *Ebo-häradh eller *Ekbohäradh. I förstnämnda fall innehåller namnet en inbyggartekstning *edboar 'de som bor vid edet', bildad till → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten' och syftande på något ed invid Skeboån. I sistnämnda fallet innehåller namnet en inbyggartekstning *ekboar. Denna bör i så fall sammanhållas med bynamnet *Eke* ('ekdunge') och avse antingen invånare i denna by eller de personer som hade sin samlingsplats där. Efterleden i det gamla namnet är → *härad* 'bygd'. Den nuvarande formen på *Ede-* är en relativt sen uppsnyggning; namnets fsv. normalform har varit *Ebohäradh*.

Edebäck tätort, Ekshärads och Norra Råda snr, Älvdals hd, Värmland. *Edebäck* 1621, *Edbäck* 1663. – Namnet, vars genuina uttal är »*Ebäck*», innehåller → *ed* 'assage mellan eller utmed vatten' med syftning på området mellan Klarälven och Norra Lemundtjärnen, vilket genom-

flyts av Kroppbäcken. Tätorten har vuxit fram kring de gamla gårdarna Västra och Östra Edebäck inom Ekshärads socken och en angränsande järnvägsstation inom Norra Råda socken, öppnad 1878.

Edefors sn, Norrbotten. – Socknen är utbruten ur Överluleå socken 1884. Namnet är taget från Edeforsen, också benämnd *Edforsen*, en mäktig och för sitt laxfiske känd fors i Luleälven 1 1/2 mil norr om sockenkyrkan. Förleden i forsnamnet är → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. Forsen har även givit namn åt en intilliggande by, Edefors (också kallad *Edet*). Forsens och byns lulesamiska namn *Badjemuorke* är sammansatt av *badje* 'övre' och *muorke* 'landremsa mellan två sjöar; landet på ömse sidor av en fors'.

Edenryd tätort, Ivetofta sn, Villands hd, Skåne. (i) *Ietneryth* 1434 avskr. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet, vars efterled är → *ryd* 'rörning', innehåller i förleden troligen genitiv pluralis av fda. *iætaen* 'jätte', där det uddljudande *j*:et har uppfattats som prepositionen *i* och avlägsnats. En tradition om att jättar skulle ha bott i ett närläget stenröse finns belagd från 1620-talet.

Edestad sn, Medelstads hd, Blekinge. (j) *Edhestadha sonkn* 1471. – Sockennamnet avsåg äldst kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)* och förleden möjligen ett mansnamn fda. *Ethi.

Edet by, Edefors sn, Norrbotten → *Edefors*.

Edsberg sn, by, Edsbergs hd, Närke. *Eezbergh* 1304. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller ordet → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten; väg', här troligast i en allmän betydelse 'väg' med syftning på vägsträckan längs grusåsen, som löper genom häradet. Efterleden är *berg* avseende någon av höjderna vid kyrkan. – Bild 15.

Edsberg gods, Sollentuna sn och hd, Uppland. – Namnet torde ha tillkommit omkring 1640 i samband med att Gabriel Bengtsson Oxenstierna började uppföra en herrgård vid nordvästra spetsen av Edsviken. Förleden → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' syftar ytterst på edet mellan → *Edsviken* och *Norrviiken*, men utgår kanske snarast från det äldre namnet på platsen, *Edsbacka*, vilket en tid användes parallellt med *Edsberg*. Edsbacka omtalas som marknadsplats på 1400-talet, och senare anlades Edsbacka krog i närheten. Efterleden i *Edsberg* kan vara ett nobiliseringe tillägg – jfr de många herresättnamnen på -berg – men också syfta på att huvudbyggnaden ligger vid foten av en liten bergshöjd. Det kan heller inte uteslutas att det rör sig om ett gammalt namn på denna höjd som övertagits av godset.

Edsbergs härad hd, Närke. (J) *Edzbergs häradhe* 1399. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Edsberg*. Edsberg är betygat som medeltida tingsplats.

Edsbro sn, tätort, Närdinghundra hd, Uppland. (de) *Hæsbro* 1287. – Namnet, som betyder 'åbornas bro', innehåller i förleden genitiv av en inbyggarteknning *æsar 'åsbor'. Kyrkan ligger vid ett åsgenombrott och är uppförd på mark hörande till en by med namnet *Åsby*.

Beläggets initiala *H*- är ett dialektdrag. Efterledens *bro* bör ha syftat på en bro eller vägbank över vattendraget mellan sjöarna Sottern och Edsbro-Kyrksjö.

Edsbruk tätort, Västra Eds sn, Norra Tjists hd, Småland.
– Namnet avsåg äldst ett järnbruk på platsen, anlagt 1670. Förleden syftar på läget i → *Västra Ed*.

Edsby säteri, Eds sn, Sollentuna hd, Uppland → *Ed*.

Edsbyn tätort, Ovanåkers sn, Hälsingland. *Edzbin* 1542.
– Tätortsnamnet återgår på ett bynamn, ursprungligen *Ed* (*i Edhe* 1276 sen avskr.). Namnet innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', här med oklar syftning.

Edsele sn, Ångermanland. (*aff*) *Essxlehd Sokne* 1535. – Namnet har ursprungligen tillkommit än *Edslan* (*Edsle-Ån* 1750-talet), som rinner ut i Faxälven ett par kilometer söder om Edsele kyrka. Ånamnet har sammanklätts dels med ett gammalt västgötskt ånamn *Esla 'den snabbt framilande', dels med det norska älvnamnet *Eitla*, som har antagits innehålla dialektordet *eitel* 'svulst, körtel' med betydelsen 'den svällande' e.d. I senare tid har namnet anslutits till de många namn som innehåller ordet *ed*, t.ex. sockennamnet → *Ed*, och till de i intre Ångermanland förekommende namnen på -*sele*, t.ex. → *Långsele*, → *Ramsele*.

Edshult sn, Södra Vedbo hd, Småland. *Edzhvylth* 1369 avskr., (*De*) *parochia Eezhwlt* 1380-talet? – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', syftande på landförbindelsen mellan sjöarna Solgen och Mycklafon, och → *hult*.

Edslan å, Edsele sn, Ångermanland → *Edsele*.

Edsleskog sn, Tössbo hd, Dalsland. *Etlæschogh* 1308. – Namnet har ansetts innehålla ett sjö- eller ånamn, fsv. *Ætle eller *Ætla 'den svällande' e.d. (jfr *Edsele*). Kyrkan ligger i en skogrik trakt, nära sjön Edslan och vid ett däri från kommande vattendrag.

Edsta tätort, Högs sn, Hälsingland. *Estadhe* 1535, *Esta* 1542. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden är dunkel; möjliga innehållare den ett mansnamn, dock osäkert vilket. Efterleden är → *sta(d)*. Skrivformer på *Ed-* o.d. är belagda från 1569 men slår igenom först på 1600-talet.

Edsvalla tätort, Nors sn, Grums hd, Värmland. *Edswalla hammar* 1686. – Tätorten har vuxit fram kring ett 1673 grundat järnbruk och en järnvägsstation strax söder därom, öppnad i slutet av 1870-talet. Nämnets förled är → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', här med syftning på brukets läge invid svårframkomliga forser i Norsälven. Efterleden, som innehåller *vall* 'slätt, gräsbevuxen mark', är möjligt bildad efter mönster av ortnamn på -*valla*, innehållande pluralis av detta ord.

Edsviken sjö, Sollentuna sn och hd, Uppland. (*i*) *Edzwiik* 1371 (avser en försunken bebyggelse). – Förleden innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', syftande på landbryggan mellan Edsviken och Norrviken.

Edsvära sn, Skånings hd, Västergötland. (*af*) *Ezwæri* ca 1325 (avser kyrkbyn). – Förleden i ortnamnet, vars efter-

led är oklar, kan vara genitiv av → *ed*, möjliga använt som ortnamn (*Ed*). Terrängförhållandena vid den mycket högt belägna kyrkbyn gör det naturligt att här tolka *ed* som '(gång)väg'. Namnet *Edsvära* står möjlig i samband med bynamnet *Edum* (under medeltiden sockennamn) och det ca 1325 belagda skognamnet *Edsveden* i grannsocknen Larv. I namnen *Edum* och *Edsveden*, som förbinds med den gamla färdvägen mellan Varberg och Skara, har *Ed-* tolkats som 'gångstig, väg'.

Edum by, Larvs sn, Laske hd, Västergötland → *Edsvära*.

Edåsa sn, Gudhems hd, Västergötland. (*in*) *Edhasom* 1345. – Kyrkbyn, som givit socknen dess namn, ligger på en långsträckt höjd vid än Ösan. Förleden innehåller ordet → *ed*, som här kan betyda '(gång)väg, stig' och åsyfta en väg längs Ösan eller möjliga ett vadställe.

Eftra sn, Årstads hd, Halland. (*i*) *Æftræ sokn* 1415. – Sockennamnet, som har övertagits från kyrkbyn, avsåg äldst den närliggande Suseän. Ån bör ha hetat *Ælptar-a, med genitiv singularis av ett fda. *ælm(p)t svan* i kollektiv betydelse som förled och fda. *a* 'å' som efterled.

Egby sn, Runstens hd, Öland. (*de*) *Eky* 1283 avskr. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Det är sammansatt av trädbezeichningen *ek* och → *by* 'gård; by'. Efterledens tonande *b* har föranlett övergången *k* till *g* i förleden.

Eggby sn, tätort, Valle hd, Västergötland. *Eekby* 1436. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, sammansatt av trädbezeichningen *ek* och → *by* 'gård; by'. Tätorten har vuxit fram vid en vägkorsning i anslutning till kyrkan och kyrkbyn. Efterledens tonande *b* har föranlett övergången *k* till *g* i förleden.

Eggegrund ö med fyr, väderstation och fiskeläge i Bottnen havet öster om Gävle, Gästrikland. *Eggrundet* mitten av 1600-talet, *Äggegrund* 1747. – Fiskeläget och fyren har namn efter ön. Förleden innehåller ordet *ägg* och syftar på att man har plockat sjöfågelägg där. Efterleden är *grund* ('övervattens)grund'.

Eggvena sn, Kullings hd, Västergötland. *Eggwine* 1393. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden kan vara ordet *egg* med syftning på en höjdrygg eller kant i terrängen. Kyrkbyn ligger vid än Nossan och omges av höjder.

Ek sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Eegsokn* 1397. – Kyrkbyn (nu säteriet Stora Ek) har givit socknen dess namn. Detta innehåller trädbezeichningen *ek* med syftning på ett enstaka iögonfallande träd eller, snarare, ett större bestånd av ekar.

Ekby sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Eghby* 1397 (avser kyrkbyn). – Det med → *by* 'gård; by' sammansatta ortnamnet innehåller i förleden troligen trädbezeichningen *ek*, snarare med syftning på ett större bestånd än på ett enstaka träd. Kyrkbyn, som givit socknen dess namn, gränsar till den gamla kyrkbyn i Eks socken (Stora Ek), men det är osäkert om förleden såsom antagits kan ha sitt upphov i namnet *Ek*, även om en utveckling som *Ekboby 'ekbornas gård' > *Ekby* är tänkbar.

Eke sn, Gotland. *Euka* 1300-talet avskr. – Namnet innehåller ordet *eke* 'ekdunge'.

Eke by, Edebo sn, Frösåkers hd, Uppland → *Edebo*.

Ekeberga sn, Uppvidinge hd, Småland. (*i ...*) *Ekebærgha sokn* 1395. – Socknen synes ha fått sitt namn efter prästgården. Det innehåller *eke* 'ekdunge' och *berg*. Kyrkan ligger på en höjd.

Ekeby sn, Gotland. (*in*) *Ekiby* 1304. – Namnet, som är övertaget från en gård, är sammansatt av *eke* 'ekdunge' och → *by* 'gård; by'.

Ekeby sn, Sköllersta hd, Närke. (*de*) *villa Ekeby* 1312 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller *eke* 'ekdunge' och → *by* 'gård; by'.

Ekeby tätort, Almby sn, Örebro stad, Närke. – Tätortens namn avsåg äldst byn Ekeby (*Ekaebj* 1307), som innehåller *eke* 'ekdunge' och → *by* 'gård; by'.

Ekeby sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (*in*) *parochia Ekby* 1353. – Socknennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller trädbezeichnung *ek*, senare ombildad till *Eke-*, och → *by* 'gård; by'. Tätorten Ekeby bar fram till 1970 namnet → *Skromberga*.

Ekeby tätort, Ytterenhörla sn, Selebo hd, Södermanland. – Tätorten är framvuxen i sen tid på ägor till gården Ekeby (*j Ekeby* 1399). Förleden är *eke* 'ekdunge'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Ekeby sn, Olands hd, Uppland. (*de*) *parochia Echeby* 1312? – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, också kallad *Ekeby by*. I förleden ingår *eke* 'ekdunge'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Ekeby by, Skånela sn, Seminghundra hd, Uppland → *Ekebylund*.

Ekeby gd, Rimbo sn, Sjuhundra hd, Uppland → *Ekebyholm*.

Ekeby sn, Göstrings hd, Östergötland. *Eghby* 1341. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller trädbezeichnung *ek*, senare ombildad till *Eke-*, och → *by* 'gård; by'.

Ekebyborna sn, Bobergs hd, Östergötland. (*in*) *Eghby apud Borne* 1336, (*in*) *Egby Borne* 1344. – Kyrkbyn Ekeby har givit socknen dess namn, som är sammansatt av trädbezeichnung *ek*, senare ombildat till *Eke-*, och → *by* 'gård; by'. *Ekebyborna* betyder 'Ekeby vid (sjön) Boren'. Dativformen *-borne* av sjönamnet byttes så småningom ut mot *-borna*, som börjar uppträda på 1400-talet.

Ekebyholm gods, Rimbo sn, Sjuhundra hd, Uppland. – Godset anlades ursprungligen på mark till gården Ekeby (*j Ekeby* 1409), varav förleden. Gårdnamnet är sammansatt av *eke* 'ekdunge' och → *by* 'gård; by' med syftning på det rika ekbeståndet vid gården. Efterleden → *holm* i godsnamnet anknuter till andra namn med nobiliseringe efterleder. I detta fall föreligger möjligen en saklig bakgrund till efterleden. Antingen har den udde godset ligget på uppfattats som en holme, eller också anknuter efterleden, dock okänt på vilket vis, till *Holmen* (*Holman* 1562, avseende ett torp), namn på en närbelägen, nu försvunnen gård.

Ekebyhov gods, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland. *Ekebijhaf* 1725. – Förleden innehåller det nu försvunna bynamnet *Ekeby* (*de Ekeby* 1356), vars förled är *eke* 'ekdunge' och efterled → *by* 'gård; by'. Efterleden -*hov* anknuter till andra namn med nobiliseringe efterleder (→ *Sturehov*, → *Åkeshov*). I detta fall kan också finnas en saklig bakgrund till efterleden. Säteriet bildades på 1620-talet genom att ägaren till det tidigare kyrkohemmanet Ekeby lade samman flera gårdar, däribland den nu försvunna kronogården Hovgården (*Hoffgarden* 1472), vars namn innehåller ordet *hovgård* 'herrgård, huvudgård'. Möjligen har detta namn inverkat på valet av just efterleden -*hov* i säterinamnet *Ekebyhov*.

Ekebylund behandlingshem, Skånela sn, Seminghundra hd, Uppland. – Gården ligger i byn Ekeby, varav förleden. *Ekebylund* ingår i en kategori av stereotypa fastighets- och villanamn, som med herrgårdsnamn som mönster fritt spridning i modern tid. Förleden i bynamnet *Ekeby* (*Ekieby* 1586) är *eke* 'ekdunge', efterleden är → *by* 'gård; by'.

Ekedalen tätort, Acklinga och Varvs snr, Vartofta hd, Västergötland. – Ekedalens järnvägsstation öppnades 1874. Bebyggelsenamnet, som rimligen innehåller *eke* 'ekdunge', har antagits leda sitt ursprung från en dalgång väster om Ekedalens station.

Ekenässjön tätort, Vetlanda sn, Östra hd, Småland. – Tätorten har namn efter den intilliggande Ekenässjön (*Ekenäas Siön* 1646), vars förled är bynamnet *Ekenäs* (*Ekenæs* ca 1500). I bynamnet ingår *eke* 'ekdunge' och *näs*, åsyftande det näs varpå byn är belägen.

Eker sn, Örebro hd, Närke. *Eker* s. 1549. – Socknennamnet har övertagits från kyrkbyn (*i Eker* 1429). Det innehåller sannolikt fornsvensk genitiv singularis av trädbezeichnung *ek*, utlösat ur genitivförbindelse med ordet *socken*.

Ekerum by, turistanläggning, Högrums sn, Slättbo hd, Öland. (*jnnan*) *Egerhum* 1368. – Namnet är sammansatt av *eke* 'ekdunge' och → *rum* 'öppen plats'. Gammal ekskog finns än i dag i naturreservatet Halltorps hage norr om byn.

Ekerö kn, samt sn, Färentuna hd, Uppland. (*i*) *akru* 1000-talet (med runor, dvs. *i Åkru*). – Namnet har ursprungligen avsett ön Ekerö. År 1329 skrivs det *Æækro*, men annars uppträder i de tidigaste källorna vanligen former som *Ekro*, *Ækru* o.d. Det har ansetts vara sammansatt av en gammal genitivform av trädbezeichnung *ek* samt *ö*, men beläggen talar snarare för att det rör sig om ett *Ekra, *Ækra, en bildning till ordet *ek*. Betydelsen torde i båda fallen vara 'ön där det växer ek' e.d.

Ekerö sommarstad tätort, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland. – Tätorten är framvuxen ur ett område med somarbostäder, benämnt *Ekerö sommarstad*.

Ekeskog sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Ekescogh* 1412. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som svarar mot fsv. *ekeskogher* 'ekskog'.

Eket tätort, Rya sn, Norra Åsbo hd, Skåne. – Namnet (omnämnt på 1570-talet), som innehåller bestämd form

av eke 'ekdunge', avsåg äldst en by. Den nuvarande tätorten växte fram i samband med att en järnvägsstation öppnades här 1894.

Eketorp fornborg, Gräsgårds sn och hd, Öland → *Gräsgård*.

Eknäs skolhem, Vallby sn, Trögdhs hd, Uppland. – Skolhemmet har namn efter läget i byn Eknäs (*Ekenes* 1457). Förleden innehåller eke 'ekdunge'. Efterleden är *näs*. För drygt 1 000 år sedan bildade byplatsen med de närmaste omgivningarna ett *näs* i Mälaren.

Eknö ö, byar (Västra och Östra), Västrums sn, Södra Tjursts hd, Småland. *Eknö* 1634. – Namnet är sammansatt av en bildning till ordet *ek* och *ö*. Det betyder 'den ekbevuxna ön'.

Ekoln fjärd i Mälaren, Uppland. *Ekolen* 1560. – Namnet innehåller ett fornsvenskt adjektiv *ekul, *ekol, 'upprörd' e.d., motsvarande eller nära besläktat med det fornengelska *col* 'upprörd, förskräckt'. Namnet syftar på de ofta besvärliga vindförhållandena på fjärden. Jfr → *Ekolsund*.

Ekolsund gods, Husby-Sjutolfts sn, Trögdhs hd, Uppland. *Ekołssund* 1307. – Förleden i detta omdiskuterade namn sammanhänger sannolikt med fjärdnamnet → *Ekoln*, trots att slottsbyggnaden inte ligger vid denna fjärd i dess historiskt kända utsträckning. Namnet *Ekoln* kan dock tidigare ha haft en vidare syftning och även avsett en del av Mälaren som under forntiden sammanhängde med Ekolsundsviken genom ett nu uppgrundat sund. Det är också tänkbart att *Ekol-* förmedlats via ett önamn. Efterleden är ordet *sund*.

Ekshärad sn, tätort, Älvdals hd, Värmland. *Ekysherrede* 1503. – Sockennamnet, vars efterled är → *härad* 'bygd', avsåg ursprungligen sannolikt socknens centralbygd kring kyrkan och byn Mossberg. Namnets förled kan innehålla eke 'ekdunge' eller *Ekir 'Eksjön', ett antaget äldre namn på Mossbergssjön sydväst om kyrktrakten. Ekshärad ligger numera norr om ekens naturliga utbreddningsområde, men eken har under förhistorisk tid funnits betydligt längre norrut än i våra dagar; vid tiden för Kristi födelse har dess andel av det totala virkesförrådet i norra Värmland beräknats vara 2,5–5%. Även om de klimatiska betingelserna för eken därefter försämrades, kan enstaka ekdungar eller ekjättar länge ha överlevt. Under tidig medeltid var *Ekshärad* också häradsnamn, varom se → *Älvdals härad*. Den nuvarande tätorten Ekshärad vid kyrkan bar fram till 1980 officiellt namnet → *Kyrkheden*.

Eksjö kn, stad, Småland. (de) *parochija ... Ekesiø* 1337, (de) *Ekesio* 1371. – Namnet, som ursprungligen avsett en sjö, nuvarande Hunsnässjön, har äldst tillkommit en by *Eksjö* (in *Ekesyo* 1345). Det innehåller eke 'ekdunge' och *sjö*.

Eksta sn, Gotland. (til) *aista* medeltida runinskrift, *Eüstaa* 1300-talet avskr. – Sockennamnet är närmast övertaget från en försunnen gård med namnet *Este. Detta kan vara en form av ett ursprungligt vattendragsnamn *Aist 'den hastigt (vältsamt) rinnande'. Gården låg

vid en å som ett par kilometer västerut störtar ned för kustklinten. Det ursprungliga namnet har tidigt blivit obegripligt, och genom inskott av ett *k* har det förvanskats så att det synes innehålla *ek* och → *sta(d)*.

Eksund tätort, Borgs sn, Memmings hd, Östergötland. – Tätorten har fått sitt namn från gården Eksund (*Ekeswnd* 1405). Det innehåller eke 'ekdunge' och *sund*, som här kan ha åsyftat en forntida, numera igenväxt vattenled vid gården. Eksunds järnvägsstation öppnades för trafik 1872.

Eldsberga sn, tätort, Tönnersjö hd, Halland. (in) *parochia Ygelsbierge* 1392. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, numera en tätort. Förleden, från 1700-talet skriven *Elds-*, innehåller mansnamnet fda. *Ighil eller *Ighul. Efterleden, ursprungligen fda. *bærgh*, är en sidoform till nusvenskans *berg* och bevarad i ortnamnets dialektala uttalsformer, t.ex. »*Aulsbjera*».

Eling sn, Barne hd, Västergötland. *Eline sokn* 1371. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Den flertydiga förleden kan innehålla trädbezeichningen *al*; två vattendrag sammanflyter vid sockenkyrkan, i vars närhet det också finns sankmarker där alar trivs.

Elinghem sn, Gotland. *Elingiahem* 1300-talet avskr. – Sockennamnet innehåller en inbyggarbeteckning *air-lingar (→ -inge) 'de som bor i Ire' eller 'de som bor vid ån' *Aira'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård', här snarast 'bygd'. Till grund för inbyggarbeteckningen ligger ett gammalt ånamn *Aira 'den kopparfärgade', bildat till forngutniskans *air, fsv. er 'koppar'. Detta har syftat på ån mellan Elinghems myr och havet. Samma namn har överförts på gårdarna *Stora* och *Lilla Ire* invid ån.

Eljaröd sn, Albo hd, Skåne. (de) *Eliæryth* 1304 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller → *ryd* 'rötning' och troligen genitiv pluralis av *älg*.

Elleholm sn, Listers hd, Blekinge. – Socknen, som har fått sitt namn efter det försvunna slottet Elleholm (*Elleholm* 1438) norr om kyrkan, innehåller fda. *ælli 'albestånd' och → *holm* 'holme', åsyftande läget på en holme i Mörrumsån. Bebyggelsen på holmen hade stadsprivilegier 1450–1600.

Ellinge gods, Västra Sallerups sn, Harjagers hd, Skåne. *Ellinge* 1333 avskr. – Namnet är ett ursprungligt naturnamn, en bildning på -ing till fda. *ælli 'albestånd'.

Ellös tätort, Morlanda sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Ellös* 1607. – Tätortsnamnet har tidigare avsett ett fiskeläge och antas innehålla fvn. *eldr* 'eld' och fvn. *hauss*, bohuslänskt *hös* 'hjärnskål', använt i ortnamn för att beteckna rundaktiga bergknallar. Efterleden torde åsyfta bergmassivet strax söder om fiskeläget. Förledens syftning är oviss; möjligen har fordom vårdkasar tänts på berget.

Em hgd, Döderhults sn, Stranda hd, Småland → *Emån*.

Emmaboda kn, samt förs. och tätort, Södra Möre hd, Småland. (j) *Æmbebode* 1498. – Namnet innehåller i för-

leden ett gammalt namn på Lyckebyånen, *Æmb*, etymologiskt identiskt med det gamla namnet på → *Emån*. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Emmaljunga tätort, Vittsjö sn, Västra Götaland, Skåne. *Emmeljung* 1583. – Namnets efterled innehåller *ljung* i betydelsen 'ljunghed' och förleden möjligen ett försunnet namn på ett vattendrag öster om tätorten. Tätorten har vuxit fram kring byn *Emmaljunga* och en strax norr därom belägen järnvägsstation, öppnad 1892.

Emmekalv samhälle, Döderhults sn, Stranda hd, Småland. (in) *Æmbakalff* 1311. – Förleden innehåller genitiv av *Æmb*, det fornsvenska namnet på → *Emån*. Vad -kalv står för är mer oklart. I naturnamn kan ordet ofta syfta på en mindre lokal invid en större, t.ex. en mindre ö eller sjö. *Emmekalv* kan möjligen ha betraktats som »kalv» till godset *Em*. Troligare är dock kanske att namnet ursprungligen avsett en sidofåra till *Emån*; *Emmekalv* omnämndas tidigt som eniktig plats för laxfiske.

Emmislöv sn, Östra Götaland, Skåne. *Æmidhzloeff* 1407. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller → *löv* 'arvegods' och i förleden sannolikt ett mansnamn, dock ovisst vilket.

Emsfors f.d. bruk, tätort, Döderhults sn, Stranda hd, Småland. *Emmefors Fabr.* 1874. – Namnet myntades trolien i samband med brukets tillkomst 1867. Detta anlades vid *Emån* på byn *Emmekalvs* mark. *Emsfors* är bildat i anslutning till namnet → *Emån*, men den äldsta formen *Emmefors* tyder på att även namnet → *Emmekalv* spelat in vid namngivningen.

Emtunga tätort, Önumsn, Barne hd, Västergötland. – Det bynamn som givit upphov till tätortens namn skrevs 1550 *Emptongen* och 1577 *Emptånga*. Ortnamnet innehåller möjligen en bildning på -ung till fsv. *ælm(p)t 'svan'. Det är dock av flera skäl, bl.a. ett äldre uttal *äm-tånga*, troligare att *Emtunga* är en sammansättning av *äl-me* 'almdunge' och *tånge* 'långsträckt terrängformation', vilken äldst åsyftat den mindre upphöjning där Önumsn kyrka och bebyggelsen *Emtungaås* nu ligger. Den äldre formen på -ongen har med tiden anslutits till de västgötska by- och sockennamnen på -unga. Tätortens hållplats anlades vid en 1899 öppnad järnvägsbana.

Emån vattendrag, Småland. (in) *Eem* 1320, (apud) *Emb* 1300-talets senare hälft. – Åns fornsvenska namn *Æmb* är en mycket gammal namnbildning, med betydelsen 'vattnet, än', som har motsvarigheter i flera gamla europeiska vattendragsnamn. Ånamnet ingår även i herrgårdsnamnet *Em* samt ligger till grund för → *Emsfors* och → *Emmekalv*.

Enafors tätort, Åre sn, Jämtland. – Namnet, som är övertaget från en järnvägsstation, är en ombildning av det gamla forsnamnet *Enforsen*. Dess förled innehåller ånamnet *Enan* (*Ena* älf 1646), vars betydelse är oklar.

Enan vattendrag, Undersåkers och Åre snr, Jämtland → *Enafors*.

Enbacka by, Gustafs sn, Dalarna → *Gustafs*.

Endre sn, Gotland. *Endrar* 1300-talet avskr. – Namnet är

bildat till dialektordet *andre, andare* 'medar under släde, vagga eller gungstol'. Det avsåg troligen äldst den ås som går genom socknen och som alltså liknats vid en med.

Enebyberg tätort, Danderyds sn och skg, Uppland. – Tätorten uppstod som villastad 1906 på mark till gården *Enebyberg*, tillkommen med detta namn troligen 1771. I förleden ingår *Eneby*, namn på byn där gården uppfördes. Med tiden kom gården att omfatta hela byn. Efterleden *berg* ansluter till andra namn med nobiliseringe efterleder, dock möjligen med anknytning till byggherrens namn *Anders Berg* och/eller till gårdenas läge vid ett berg, beläget framför den nya mangårdsbyggnaden och bortsprängt på 1780-talet. Bynamnet (i *Eneby* 1356) har som förled *ene* 'enbestånd' och som efterled → *by* 'gård; by'.

Energyda tätort, Virestads sn, Allbo hd, Småland. (j) *Æn-deryd* ca 1500. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn, som innehåller fsv. *ænde* 'ände', snarast avseende läget i utkanten av den odlade bygden. Energyda ligger från socknens centrum sett längst norrut i slutet av ett sjösystem, som är omgivet av odlad mark och bebyggelse. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Eneskogstorp annat namn på byn (nu tätorten) → *Skogstorp*, Stafsinge sn, Faurås hd, Halland.

Enet gd, Stafsinge sn, Faurås hd, Halland → *Skogstorp*.

Engeltofta gods, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne → *Ängeltofta*.

Enhörna halvö, Selebo hd, Södermanland. (in) *Enhörne* 1281. – Namnet innehåller räkneordet *en* och en bildning till *horn* i betydelsen 'utskjutande landtunga, udde' e.d. Enhörnalandet med socknarna → *Ytterenhörna* och → *Överenhörna* är ett stort, i sin ytter del avsmalnande näs i Mälaren. Långt ut mot näsets spets ligger gården Horn.

Enköping kn, stad, Uppland. (de) *Enescopinge* 1160-talet. – Förleden i detta namn är troligen ett ortnamn **Ene*, efterleden är fsv. *kopunger* 'handelsplats'. **Ene* kan innehålla antingen *ene* 'enbestånd' eller ett likalydande **ene* 'vägmöte'. Staden växte upp vid en urgammal vägknut, vilket betygas bl.a. av att Eriksgatan i nordlig riktning här sammanträder med Eriksgatan i sydlig riktning. Jfr → *Litslena*.

Enköpings-Näs sn, Åsunda hd, Uppland. *Nes* 1313. – Namnet syftar på att socknen ligger på ett näs i Mälaren. *Enköpings-* lades till 1885 för att skilja namnet från *Stockholms-Näs* (→ *Kungsängen*) och → *Uppsala-Näs*.

Enskede förs., Stockholms stad. (i) *Ænskidhom* 1409 (avser en gård). – Församlingen har sitt namn efter gården *Enskede*. Enligt en tolkning är det sammansatt av trädbezeichningen *en* och dialektordet *skede* '(skiljande) åsyrr'. Namnet skulle således betyda ungefär 'Enåsen'.

Enslöv sn, Tönnersjö hd, Halland. (in) *Eneslef* ca 1300. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden innehåller ett mansnamn, möjligen *Enar* eller ett fda. **Enir*, efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Enstaberga tätort, Tuna sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Det svårtydda ortnamnet kan innehålla ett tidigt försunnet, äldre ortnamn **Enesta*, till *ene* 'enbestånd'; en-

trä', eller ett med samma *ene* bildat, sammansatt ord. Den äldre bebyggelsen i Enstaberga ligger på en mindre höjd. Enstaberga gård (*i Enesteberge* 1486) har givit namn åt tätorten. Platsens järnvägsstation anlades vid en bansträcka öppnad 1915.

Enviken sn, Dalarna. (*j*) *Ennoouik* 1358 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Namnet har övertagits från kyrkbyn (nu officiellt *Enviksbyn*). Efterleden åsyftar en vik av sjön Norrlingan. I namnets förled kan ingå ett namn *Ena (kanske med betydelsen 'ån vid vilken det växer en'), avseende den å som mynnar i viken.

Enåker sn, Simtuna hd, Uppland. (*j*) *Jwnaker* ... *sokn* 1395. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, har som efterled → *åker*. Dess förled kan vara ett sannordiskt adjektiv *æwinn 'ständig, permanent'. Namnet skulle således ursprungligen ha avsett en åker som ansetts ge god avkastning vid varje skörd och som kan ha haft en rituell betydelse inom den forntida kulten. Namnet är ursprungligen likalydande med det *Jönåker* som ingår i → *Jönåkers härad*.

Enånger sn, tätort, Hälsingland. (*De*) *Enanger* 1344. – Tätorten omfattar några byar vid de båda sockenkyrkorna och har sedan slutet av 1800-talet hyst en postanstalt med namnet *Enånger*. Förleden i sockennamnet innehåller troligast ett gammalt namn på Enångersån, *Ena, kanske med betydelsen 'ån vid vilken det växer en'. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik' med syftning på (den inre delen av) Enångersfjärden, där ån mynnar.

Enåsa sn, Vadsbo hd, Västergötland. (*j*) *Enosom* 1397. – Ortnamnet innehåller trädbezeichningen *en* eller kanske snarare ett äldre namn på Friaån, *Ena 'ån vid vilken det växer en'. Efterleden, omvandlad i anslutning till ordet *ås*, innehåller *os* 'åmynning'. Enåsa by, som lånat sitt namn till socknen, låg vid Friaåns utlopp i Vänern.

Eriksberg gods, Stora Mälms sn, Oppunda hd, Södermanland. – Ortnamnets förled erinrar om friherre Erik Carlsson Gyllenstierna (d. 1657), som påbörjade byggandet av den mäktiga slottsbyggnaden. Denna ligger vid en mindre sluttning ned mot Eriksbergssjön men inte på något berg; efterleden *berg* har troligen givits mera schablonmässigt. Sätesgården bar tidigare namnet *Pinnatorp* (*Pinnatorp* 1365 avskr.), sammansatt av det fornsvenska mansbinamnet *Pinne* och → *torp* 'nybygge'.

Eriksberg sn, Gäsene hd, Västergötland. *Erexbiærgh* 1308. – Förleden innehåller mansnamnet *Erik*. Efterleden *berg* åsyftar en höjd i kyrkbyn. Traditionen har förknippat ortnamnet med Erik den helige.

Eriksmåla tätort, Algutsboda sn, Uppvidinge hd, Småland. *Ericsmåla* 1539. – Det till grund liggande gårdnamnet är sammansatt av mansnamnet *Erik* och → *måla* 'avmätt jordområde'.

Erikstad sn, Sundals hd, Dalsland. – *Ericstade* *sokn* 1536. – Socknen har fått sitt namn efter den gamla kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet *Erik*. Efterleden är → *sta(d)*.

Eringsboda sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. *Eringis-*

labodha 1338 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), är sammansatt av mansnamnet fda. *Eringisli* och pluralis av → *bod*.

Erken sjö, Uppland. *Järkin*, *Erken* 1635. – Namnet återgår på ett fornsvenskt adjektiv *iarkn, *iærkn 'klar, ren, ljus, lysande', syftande på sjöns påfallande klara vatten. Namnet uttalas i dialekten »Jerken». Skriftformen *Erken* beror på att man felaktigt har uppfattat uttalet som ett exempel på den i Uppland vanliga övergången av *e* till *ie* (t.ex. i smekformen *Jerker* till *Erik*).

Erska sn, Bjärke hd, Västergötland. *Risska* *sokn* 1407, *Yrska* *sochn* 1462. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars innehörd är oviss.

Ersmark tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. *Erismark* 1539. – Tätortsnamnet, som länats från en by, innehåller mansnamnet *Erik* och → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Ersmark tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Östenmarks* 1539. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn. De äldsta formerna innehåller mansnamnet *Östen* i förleden. Den nuvarande namatformen, som framträder redan på 1600-talet, och dialektuttalet »Esmark» antyder att förleden senare kan ha blivit utbytt till *Ers-*, dialektal genitiv av mansnamnet *Erik*. Efterleden är → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Ersnäs tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (*i*) *Ericnes* 1489. – Det till grund för tätortsnamnet liggande bynamnet innehåller mansnamnet *Erik*. Det är tänkbart att efterleden inte syftat på något näs vid byn, utan att namnet i stället bildats efter mönster av bynamnet → *Anträs* på motsatta stranden av en nu uppgrundad havsvik.

Erstavik gods, Nacka stad, Södermanland. (*i*) *Æristawiik*, (*i*) *Æristæwiik* 1411. – Gårdnamnet omnämns första gången 1356. Gården ligger längst inne i Erstaviken, en vik av Östersjön, varav namnet. Förleden i viknamnet är oklar. Möjligt innehåller den ett i övrigt okänt bebyggelsenamn på → *sta(d)*.

Ervalla sn, villasamhälle, Fellingsbro hd, Västmanland. (*j*) *Ærwala* 1415. – Socknen har fått sitt namn efter gården Ervalla. Förleden innehåller antingen ett adjektiv fsv. *ær 'som ger god skörd' eller ett substantiv fsv. *ærðh, identiskt med fvn. *orð*'gröda, årväxt'. Efterleden är plural form (se inl. 3.3.1) av dialektordet *val(e)* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte' m.m. I ortnamn kan ordet antas åsyfta 'svedjeland, röjning(syta)'. *Ervalla* kan sálunda betyda antingen 'röjningen som visade sig ge god skörd' eller 'röjningen vid åkern'.

Esarp sn, Bara hd, Skåne. *Æsarp* 1490 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Æsi* och → *torp* 'nybygge'.

Eskelhem sn, Gotland. (*af*) *yskilaim* medeltida runinskrift. – Efterleden är → *hem* 'boplats; gård', här kanske snarast 'bygd'. Förleden har inte givits någon tillfredsställande förklaring.

Eskilstorp sn, Oxie hd, Skåne. (*in ...*) *Æschilsthorp*

1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet *Eskil* och → *torp* 'nybygge'.

Eskilstuna kn, stad, Södermanland. – *Tuna* ca 1120, (*in*) *Æskilstunum* 1278. – Ortnamnet, äldst *Tuna*, innehåller → *tuna*. Det tidigt under medeltiden tillagda *Eskils-* erinrar om Södermanlands skyddshelgon S:t Eskil.

Eskilstuna Fors förs., Eskilstuna stad, Södermanland. *Fors* 1257 sen avskr. – Ortnamnet åsyftar en fors i Eskilstunaånen.

Eskilstuna Kloster förs., Eskilstuna stad, Södermanland. *Eskilstune clostersokn* 1491, *Klöster Sochenn* 1598. – Ortnamnet erinrar om stadens forna johannitkloster.

Eksiläsäter sn, Näs hd, Värmland. *Eksisætær* 1330-talet. – Sockennamnet är säkerligen ett ursprungligt bynamn, avseende nuvarande Byn och Prästgården. Det innehåller dialektordet *äiske* 'bestånd av ask' och → *säter* 'utmarksäng'. Förleden har redan under 1500-talet anslutits till mansnamnet *Eskil*.

Eslöv kn, stad, Skåne. – Namnet avsåg äldst en by (*in Eslöff* 1424). Det innehåller i förleden genitiv singularis av en inbyggarbeteckning fda. *æsir 'åsbo' (eventuellt använt som mansbinamn), utgående från den lilla ås som finns vid den ursprungliga byplatsen. Förleden är → *lös* 'arvegods'.

Esplunda gods, Rinkaby sn, Glanshammars hd, Närke → *Äsplunda*.

Essingen, Lilla, Stora stadsdelar, öar, Stockholms stad. *Store och Lille Äsingen* 1580. – Namnet är möjigen bildat till det gamla namnet på → *Södermalm*, *Asø* eller *Asa 'Åson'. Ändelsen *-ing* anger i detta fall litenhet. Öarna kan med ett gemensamt namn ha kallats *Æsingarna* 'de små öarna vid Åson'.

Essunga sn, Barne hd, Västergötland. (*aff*) *Æssungi* ca 1325. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Utgångspunkten för detta är troligen ordet *ås* 'långsträckt höjd' eller ett ortnamn innehållande *ås*. I äldre tid låg kyrkbyn samlad i anslutning till en långsträckt mindre höjd med tre forntida gravfält, vilken kallas *Essunga åsar*. Formen *Essunga* synes ha undantränt en äldre namnform, kanske *Äsinge*, med betydelsen 'stället vid åsen' eller 'äsingarna(s boplatser)', 'åsborna(s boplatser)' e.d. (→ *-inge*).

Estuna sn, Lyhundra hd, Uppland. *ecclesie Æsetunum* 1289. – Sockennamnet är overtaget från kyrkbyn. Förleden har tolkats som genitiv av en inbyggarbeteckning fsv. *æsar 'åsbor' (byn ligger på en markant höjdsträckning) eller genitiv pluralis av *as* 'hednisk gud'. Förleden är → *tuna*.

Etelhem sn, Gotland. *Eytelem* 1300-talet avskr. – Förleden innehåller det gotländska dialektordet *ajtel* 'liten körtel i sten eller kött', antingen använt för att karakterisera traktens kalksten eller som öknamn på invånarna. Förleden är → *hem* 'boplats; gård', här kanske 'bygd'.

Evagraven fjällravin, Storsjö sn, Härjedalen. – Namnet avser en erosionsspricka bildad vid inlandsisens avsmältning. Äldre belägg för namnet är inte kända. Den vanligi-

gaste formen för namnet under 1900-talets tidigare del var *Eligröva*, alternativt *Evigröva* eller *Evengraven*. Efterleden är bestämd form av dialektdonet *gröv* 'grav' och syftar på själva klyftan, jfr gårnamnet *Gröv* som uppträder på flera håll i Härjedalen med syftning på lågt läge eller nedskurna vattendrag. Förleden måste betraktas som oklar. En berättelse om en samekvinnan *Eva*, *Evi* eller *Eli*, som rasat ned för stupet, har karaktären av namnförklaringssägen.

Everlöv sn, Torna hd, Skåne. (*in*) *Æwerlef* 1358 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett mansnamn, ovisst vilket. Förleden är → *lös* 'arvegods'.

Evertsberg tätort, Älvdalens sn, Dalarna. *Äuedzbergh* 1539. – Tätortsnamnet, som närmast återgår på ett bynamn, innehåller troligen mansnamnet fsv. *Øvidh*. Förleden är *berg*. Redan på 1600-talet hade ortnamnets förled felaktigt uppfattats som mansnamnet *Evert*, vilket framgår av skrivningen *Ewertzbergh* i biskop Johannes Rudbeckius dagbok 1631.

Everöd sn, tätort, Gärds hd, Skåne. (*de*) *parochia Æwærthe* ca 1228. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Förleden kan innehålla antingen dialektdonet *øv* 'liten' eller *øvja* 'gyttja, fuktig mark' och efterleden ett forn danskt *wærthi 'kant, brädd'. Byn låg ursprungligen tätt utmed stränderna av Mjöån. Förleden har senare ombildats till *röd* (→ *ryd*). Tätorten har vuxit upp kring kyrkbyn och en strax öster därom belägen järnvägsstation, öppnad 1881.

F

Fagered sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Fagraryth* 1330-talet. – Sockennamnet är overtaget från den förra kyrkbyn, vars namn sedan slutet av 1600-talet haft formen *Fare*. Förleden är bestämd form av adjektivet *fager*, här kanske i en betydelse 'passande, tjänlig' (dvs. givit god avkastning). Förleden är → *ryd* 'rötning'.

Fagerhult sn, tätort, Handbörs hd, Småland. *Faghrahult* 1337. – Socknen har overtagit namnet från kyrkbyn, numera tätort. Förleden är bestämd form av adjektivet *fager*, här kanske i en betydelse 'passande, tjänlig'. Förleden är → *hult*. Namnet kan ursprungligen ha åsyftat ett trädbestånd som givit rik avkastning (av löv och ris).

Fagerhult tätort, Gustav Adolfs sn, Vartofta hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid gården Fagerhult (*Faghrawlt* 1399), vars namn innehåller bestämd form av adjektivet *fager*, här kanske i en betydelse 'passande, tjänlig', och → *hult*. Namnet kan ursprungligen ha åsyftat ett trädbestånd som givit rik avkastning (av löv och ris).

Fagersanna tätort, Ransbergs sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från den intilliggande byn Fagersanna. Ortnamnet (*in Faghrasandum* 1352) innehåller adjektivet *fager*, kanske med syftning på byns

praktfulla läge vid sjön Örlen. Efterleden är *sand* med syftning på sandig mark. Fagersanna station ligger vid en järnvägslinje öppnad för trafik 1876.

Fagersta kn, stad, Västmanland. *Faderstha hyttha* 1486, *Fagerstad* 1539. – När namnet första gången omnämns, avser det en hytta, dvs. en smältugn för metallframställning, som senare utvecklades till Fagersta bruk. Namnets efterled är antingen *stad* 'båtplats', åsyftande en sådan i den förbiflytande Kolbäcksån, eller en förkortning av ett ursprungligt *hyttostadher* 'plats för hytta'. Förleden är snarast det fornsvenska mansnamnet *Fadher*, senare omtolkat till *Fager*. 1944 ombildades den gamla socknen → *Västanfors* till Fagersta stad. Tätortsbebyggelsen består av det gamla Fagersta bruk och det tidigare municipalsamhället Västanfors.

Fagertärn sjö, Askersunds sn, Sundbo hd, Närke. *Fager Tärn* 1718. – Namnets förled, adjektivet *fager*, är sannolikt föranledd av förekomsten av röda näckrosor i sjön. Efterleden är *tärn*, en form av *tjärn*, i Närke använt om små sjöar.

Fagerås tätort, Frykeruds sn, Kils hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring en 1871 öppnad järnvägsstation på ägorna till byn Lund. Säkerligen på grund av förvälingsrisk med staden Lund fick stationen dock sitt namn efter en gård ett stycke sydöst om tätorten. Detta (*Fageras* 1600) innehåller i förleden adjektivet *fager*, kanske i en betydelse 'passande, tjänlig'. Efterleden åsyftar gårdens läge på en höjdsträckning.

Falan geografiskt område, Västergötland. (vpp a) *Falon* ne 1389. – Namnet har ansetts innehålla ett gammalt ord *fala med betydelsen 'öppen skoglös terräng'. Enligt ett alternativt förslag innehåller *Falan* en bildning till en fornsvensk motsvarighet *fal till fvn. *fölr* '(gul-, grå-)blek' med syftning på markens färg. Med *Falan* sammanhänger områdesnamnet *Falbygden*.

Falbygden geografiskt område, Västergötland → *Falan*. **Falerum** tätort, Gårdserums sn, Norra Tjists hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till och fått sitt namn från byn Falerum (*Falerum* 1561). Ortnamnets efterled är → *rum* 'öppen plats'. Innebördens av förleden är oviss. Falerums järnvägsstation öppnades för trafik 1879.

Falkenberg kn, stad, Halland. (in) *Falkinbergh* 1298. – Namnet syftar möjligen på en till största delen nu bebyggd höjd på platsen för S:ta Gertruds kyrkoruin. Det högsta partiet har åtminstone i senare tid kallats *Falkaberget*. Redan under medeltiden uppehöll sig tyska och holländska falkfångare på platsen. Namnformen *Falkenberg* är given efter mönster av flera *Falkenberg* i deras hemländer.

Falköping kn, stad, Västergötland. *Falucopogs* (genitiv) 1200-talet, *Falakopungh* 1335. – Namnet är sammansatt av områdesnamnet → *Falan* och fsv. *kopunger* 'handelsplats'.

Falla tätort, Risinge sn, Finspångs läns hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från byn

Falla (*Ffalla* 1543). Ortnamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), innehåller *fall* 'svedjefall'.

Falsterbo förs., Skanör med Falsterbo stad, Skåne. (*apud*) *Falsterbothæ* 1268. – Namnet, vars efterled innehåller → *bod*, här i betydelsen 'fiskebod, sjöbod', syftar på att handelsmän och fiskare från bl.a. den danska ön Falster har uppehållit sig här. Stadens uppkomst hänger närmast samman med det under medeltiden rikt givande sillfisket. De båda städerna Falsterbo och Skanör förenades 1754 till en stad under namnet *Skanör med Falsterbo*.

Faludden udde, Öja sn, Gotland. – Uddens namn kan i äldre tid ha varit *Falar*, vilket bevarats i namnet på ett nu försunnet fiskeläge på udden, *Falar* (*Fahler* 1653), även *Falbodar*. Detta namn innehåller säkerligen ett fornsvärligt *fal vilket i ortnamn synes syfta på öppen, skoglös terräng, en betydelse som passar ovanligt väl för Faludden. – *Bild 16, s. 116*.

Falun kn, stad, Dalarna. (*oppa*) *Falene* 1400. – Namnet återgår på en böjd bestämd form, fsv. *Falunne* (dativ), *Faluna* (ackusativ), av det ännu år 1684 brukade områdesnamnet *Falan* på västra stranden av Faluån. Namnet sammanhänger med adjektivet *fal* '(gul-, grå-)blek' med äldsta syftning antingen på området Falan eller på Faluån. Ett ännam *Falan skulle ursprungligen ha syftat på vattnets färg. Som områdesnamn skulle namnet kunna innehålla ett ord *fala 'blekgul torrmark' med syftning på Kopparbergstraktens på Falan belägna tings- och marknadsplats eller ha getts efter de avlagringar av gulockra som Gruvhäcken avsatt i området.

Fanbyn by, Sundsjö sn, Jämtland → *Sundsjö*.

Fardhem sn, Gotland. *Farphaim*, 1300-talets mitt (*Gutasagan*). – Förleden innehåller ett forngutniskt ord *fardh 'ställe där man kan färdas, färdled', bildat till verbet *fara*. Sakligt kan detta syfta på en forntida strandvall (ancylusvallen), vilken här torde ha utgjort en god färdväg. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'. Samma ursprung har gårdnamnet *Fardume* i Rute sn, Gotland.

Fardume gd, Rute sn, Gotland → *Fardhem*.

Fare by, Fagereds sn, Faurås hd, Halland → *Fagered*.

Farhult sn, Luggude hd, Skåne. *Ffawerholt* 1499 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det är sammansatt av adjektivet *fager*, här kanske i en betydelse 'passande, tjänlig', och → *hult* och åsyftar i så fall ett trädbestånd som givit rik avkastning (av löv och ris).

Faringe sn, Närdinghundra hd, Uppland. (de) *Farungy* 1287. – Namnet, som sannolikt är ett gammalt bygdenamn, har antagits innehålla en inbyggarteknologi *faringar* (→ -*inge*) bildad till ordet *far* 'farled' e.d. Man har vid namngivningen tagit fasta på att bygden ligger vid den vattenled som via sjöarna Viken och Ginningen och Olandsån en gång har förbundit bygderna i sydöstra Öland och norra Närdinghundra med havet.

Farsta förs. och stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är övertaget från en gård (*Farlasta* 1384). Förleden innehåll-

Bild 18. Faxälven. Faxälven vid Vångforsen i Ramsele socken, Ångermanland. Vågornas skum har liknats vid »faxar», hästmanar. Bilden är tagen 1887 av N. G. Nilsson. Länmuseet Västernorrlands bildarkiv.

ler trolichen ett mansnamn fsv. *Farle. Om efterleden innehåller → *sta(d)* eller *stad* 'båtplats' går ej att avgöra.

Farstorp sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*de*) *Fatherstthorp* ca 1222. – Socknens namn avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det är sammansatt av genitiv av det forndanska mansnamnet *Fathir* och → *torp* 'nybygge'.

Fasterna sn, Sjuhundra hd, Uppland. – Namnet bildades 1797 när de båda socknarna *Esterna* och *Fasta* sammanslogs. *Esterna* (*parochie Estarnum* 1303), som är av dunkelt ursprung, är övertaget från den by där kyrkan byggdes, nuvarande Kyrkbyn. *Fasta* återgår på ett *Fastakirkia* (*ecclesie Fastakirkyu* 1317), sannolikt 'Fastes kyrka'. *Faste* torde vara namnet på den man som lät uppföra kyrkan, trolichen en storman i Svärplinge.

Fatmomakke kyrkplats, Vilhelmina sn, Lappland. *Fattmemakke*, *Fatmemakk* ca 1820. – Namnet är en försvenskning av ett äldre samiskt namn, vars förled utgör ortens nuvarande sydsamiska namn *Faepmie*. Detta namn innehåller kanske en samisk återgivning av den urnordiska motsvarigheten till fvn. *hvammr* 'en av höga backar omgiven dal eller vik' e.d. Efterleden är sydsam. *mehkie* med liknande betydelse, 'bukt, krok, ända, det innersta av något, dalbotten', vilket möjligen tyder på att förledens betydelse inte varit känd av samerna.

Faurås by, Vinbergs sn, Faurås hd, Halland → *Faurås härad*.

Faurås härad hd, Halland. *Farthusaheriz* (genitiv) 1177 avskr. – Häradet har namn efter byn Faurås (*Farthusa* 1177 avskr.) i Vinbergs socken. Bynamnet innehåller i efterleden ordet *os* 'åmynning', syftande på byns läge vid Lillåns utlopp i Ätran. Förleden utgörs snarast av ett ånamn fda. *Fartha (genitiv *Farthu), bildat till ett ur ortnamn rekonstruerat ord fda. *farth 'vadställe; vatten eller vattendrag som man kan vada över'. De äldsta beläggen på bynamnet visar plural form (se inl. 3.3.1).

Faxeholm försunnen medeltida borg, Söderhamns stad, Hälsingland. *Faxaholm* 1398. – Borgen, av vilken nu bara återstår lämningar i marken, anlades på 1390-talet och förstördes under Engelbrektsupproret 1434. Namnet avsåg ursprungligen den i Söderhamnsfjärden belägna Faxholmen, i dag en landfast kulle, på vilken borgen uppfördes. Förleden innehåller sannolikt fsv. *faxe 'hästman, manke', avseende holmens höga profil. Efterleden är → *holm*. – *Bild 17*, s. 117.

Faxnälden by, Näskotts sn, Jämtland → *Nälden*.

Faxälven älvdal, Ångermanland och Jämtland. – Namnet innehåller i förleden en motsvarighet till fvn. *fax* 'hästman'. Det syftar på det upprörda vattnet i forsarna, där vågorna skum liknats vid hästarnas manar. – *Bild 18*.

Felestad sn, Rönnebergs hd, Skåne. (*in*) *Fillistataæ* 1300-talets första del (avser kyrkbyn). – Socknennamnet är lånat från kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett ord fda. *filis

'samling av bröder', samhörigt med *fjöl* 'bräda', kanske syftande på en bro över den å som rinner genom kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)*.

Fellingsbro sn, tätort, Fellingsbro hd, Västmanland. *parochia Fælænsbro* 1331. – Namnet innehåller *bro* i betydelsen 'vägbank över sank mark'. Förleden är omdiskuterad. Sannolikt är den genitiv singularis av fsv. *f(i)ællaland* 'urfjäll, avsides liggande jordstycke'.

Femlingen sjö, Allbo hd, Småland. *Femblingen* 1600-talet? – Sjönamnet kan vara en bildning med ändelsen *-ling* till det i västra Götaland förekommende dialektordet *fem*, *fim* 'ett slags lös, ofruktbar jord med fin sand och rödlera', syftande på jordmånen vid sjön.

Femsjö sn, Västbo hd, Småland. *(ij) Femsrydha sokn* 1386. – Namnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller det i västra Götaland förekommande dialektordet *fem*, *fim* 'ett slags lös, ofruktbar jord med fin sand och rödlera'. Efterleden är → *ryd* 'rötning', senare ombildat till *sjö*. Kyrkbyn ligger vid en sjö.

Fengersfors tätort, Fröskogs sn, Tössbo hd, Dalsland. – Tätorten ligger vid Knarrbyån. En norrman med efternamnet *Fenger-Krog* förvärvade vid 1800-talets slut Lisefors bruk, som därefter kom att heta *Fengersfors* med förleden syftande på ägaren. Lisefors bruk anlades i slutet av 1700-talet; namnleden *Lise-* erinrar om en kvinna med namnet *Elisabeth*.

Fiby urskog naturreservat, Vänge sn, Ulleråkers hd, Uppland. – Namnet myntades av den kände botanisten Rutger Sernander som »upptäckte» skogen 1910. Förleden innehåller bynamnet *Fiby* (*in Fyaby* 1323), vilket kommer av ett fornsvenskt *Feaby, sammansatt av en fornsvensk genitivform *fea(r)*, senare utvecklat till *fia-*, av *fä* 'boskap' och → *by* 'gård; by'.

Fide sn, Gotland. *Fithu* 1300-talet avskr. – Namnet återgår troligen på ett fornspåkligt *Fita, bildat till dialektordet *fit* 'strandäng' o.d. Socknen ligger på ett smalt näs med flacka stränder på båda sidor. Den nutida formen med *d* kan bero på en talspråklig utveckling av *t* i ställning mellan vokaler och/eller påverkan från danska skriftformer.

Figeholm tätort, Misterhults sn, Tunälans hd, Småland. *Figaholm* 1634. – Namnet innehåller i förleden troligen en fornsvensk genitivform *fea(r)*, senare utvecklad till *fia-* och *fige-*, av *fä* 'boskap'. Efterleden är → *holm* 'holme'. Namnet skall rimligen ses i samband med namnet på den intilliggande byn Fighult, men det närmare sambandet är inte utrett.

Fighult by, Misterhults sn, Tunälans hd, Småland → *Figeholm*.

Fiholm gods, Jäders sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Fyæholm* 1275. – Det ursprungligen om en holme använda namnet innehåller i förleden en fornsvensk genitivform *fea(r)*, senare utvecklad till *fia-* och *fi-*, av *fä* 'kreatur, boskap'.

Fiholm gods, Rytterne sn, Snevringe hd, Västmanland. (*apud*) *manerium nostrum* [('på') vårt gods] *Feholm* 1320.

– Namnet är sammansatt av en fornsvensk genitivform *fea(r)*, senare utvecklad till *fia-* och *fi-*, av *fä* 'boskap' och → *holm* 'holme'. Det avsåg äldst en nu uppländad betesholme i Mälaren.

Filborga förs., Helsingborgs stad, Skåne. *(i) Følbørnæ* 1499 (avser en by). – Församlingen bröts ut ur Helsingborgs Maria (Helsingborgs stadsförsamling) 1977 och är en efterföljare till Helsingborgs landsförsamling, som 1919 uppgick i Helsingborgs stadsförsamling. Namnet, ett gammalt bynamn, har senast tolkats som 'deras gård eller by som bor vid fölhagen', genitiv pluralis av en ur-nordisk inbyggarbeteckning, sammansatt av *föl* och ett ord *byrghe 'inhägnad'. Förklaringen är dock osäker.

Filipstad kn, stad, Värmland. – Staden, som grundades 1606 och fick privilegier 1611, är namngiven efter Karl IX:s yngste son hertig Karl Filip. Efterleden är *stad* 'köpstad'.

Film sn, Olands hd, Uppland. *(Jn) Film* 1316. – Namnet är övertaget från kyrkbyn och kan vara bildat till ett gammalt ord för 'hinna, skinn' e.d. Ett sådant ord skulle här kunna ha använts för att karakterisera Filmsjön, dess tillflöde Broän eller en vik av sjön. Sakligt skulle namnet t.ex. kunna syfta på slem eller dy på stränderna, på växtdelar på vattnet eller kanske på tunn, genomskinlig is. Kyrkbyn har kanske närmast lånat sitt namn från Broän.

Filsbäck tätort, Sävare sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. – Tätortens järnvägsstation, öppnad för trafik 1897, ligger på gården Filsbäcks mark, nära det vattendrag, Filsbäcken, som givit gården dess namn. Det svårtydda ortnamnet (*Fylsbæk* 1351) innehåller möjligen fsv. *fyl* 'föl' i genitiv eller fsv. *fylgsn, svarande mot fvn. *fylsn* 'gömmäställe'. I gammal tid har vattendraget kanske delts av tät strandvegetation.

Finja sn, tätort, by, Västra Göinge hd, Skåne. *Fenie* 1510-talet sen avskr. – Sockennamnet, som har övertagits från kyrkbyn, är en bildning till dialektordet *fen* 'sank mark' med syftning på de sanka strandområdena mellan kyrkan och Finjasjön. Tätorten Finja nordost om kyrkbyn har vuxit fram kring den 1874 tillkomna järnvägsstationen.

Finnekumla sn, Kinds hd, Västergötland. *(i) Finnakumblum* 1413. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller sannolikt det personbetecknande *finn(e)*, kanske i betydelsen 'kringströvande jägare och fiskare'. Efterleden innehåller *kummel* '(grav)minnesmärke' (→ *kumla*). Ett stort bronåldersröse finns i byns närhet.

Finnerödja sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Finnerödia* 1587. – Byn Finnerödja har givit socknen dess namn, som innehåller folkslagsbeteckningen *finne* och vittnar om den finska invandring som ägde rum i slutet av 1500-talet. Efterleden är dialektordet *rydja*, *rödja* 'rötning'.

Finngrundens två stora grundområden i Bottnahavet nordost om Gävle. – Området består av grundet Västra banken med en fyr med samma namn och Östra banken (*Östra Finngrundet* 1859) med fyren Finngrundet. Förleden innehåller folkslagsbeteckningen *finne* och syftar sannolikt på att grunden är belägna långt ut mot den finska delen av havet.

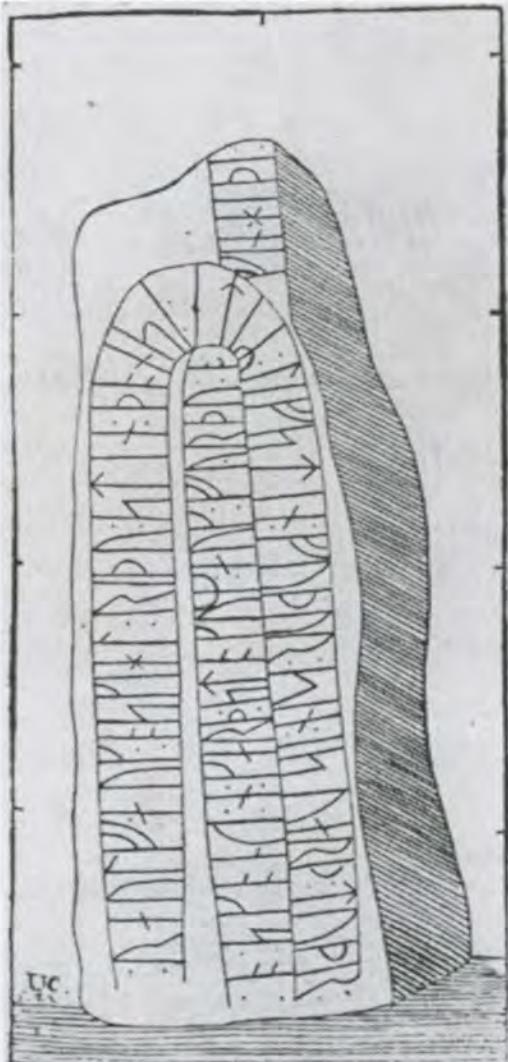

Bild 19. Finnveden. »Rolf och Eskil reste denna sten efter Livsten, sin fader, som blev död i Skåne vid Gårdstånga, och förde (honom) till Finnveden.» Den korta inskriften på Forshedastenen i södra Småland innehåller inte mindre än tre ortnamn: Finnveden, Gårdstånga och Skåne. Det är i samtliga fall de äldsta i skrift bevarade beläggen för namnen i fråga. Här återges stenen efter ett träschnitt av Johan Peringskiöld från slutet av 1600- eller början av 1700-talet.

Finnveden förr landskap omfattande Sunnerbo, Västbo och Östbo hd, Småland. (a) *finhibi*, (a) *finaiþi* ca 1000 (med runor, dvs. a *Finnhæidhi*, a *Finnæidhi*). – Ortnamnet, som tidigast är känt genom inbyggarteknningen *finaithae* (500-talet, Jordanes), är troligen bildat till *finn(e)* 'kringströvande jägare och fiskare'. Efterleden är antingen → *ed* i betydelsen 'väg' och då ett äldre namn på

Lagastigen eller *hed* 'skogsområde'. Den nutida formens v beror på felaktig association med ordet *ved* i dess från fornpräket kända betydelse 'skog'. – Bild 19.

Finspång tätort, Risinge sn, Finspångs länshd, Östergötland. (j) *Finspaangum* 1360. – Det med *spång* sammansatta ortnamnet innehåller snarast mansnamnet *Finn* eller folkslagsbeteckningen *finne*. Finspång ligger vid den korta ån mellan sjöarna Bönnern och Dovern. Finspångs bruk anlades under 1500-talet.

Finspånga läns härad hd, Östergötland. – Häradet bildades som judiciell enhet 1618. Det omfattar ett område i Östergötlands norra skogsbygd, som tidigare tillhörde Aska, Bobergs, Memmings och Bråbo härad. Häradet är bildat av Finspångs län, så benämndt efter centralorten → *Finspång*. Länet är känt som fögderi från slutet av 1500-talet.

Finsta samhälle, Skederids sn, Sjuhundra hd, Uppland. (in) *Finesta* 1291. – Ortnamnet är övertaget från en by, sedermera säteri. Det innehåller mansnamnet *Finn* och → *sta(d)*.

Fiskebäck stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet är belagt första gången 1550 och betecknade då en by. Ursprungligen avsåg det den lilla bäcken i stadsdelen östra del, i vilken förr mycket fisk gick upp, särskilt vid västlig storm.

Fiskebäckskil tätort, Skaftö sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Fiskebeckill* 1585, *Fiskebäckskijhl* 1697. – Namnet åsyftar ursprungligen den vik, bohuslänskans *kil* 'inskjutande havsvik', vid vilken ett fiskeläge, ibland kallat *Kilen*, vuxit upp. Förleden är namnet på den i viken utmyndande ån Fiskebäck (*Fiskibæk* 1388).

Fisksätra tätort, Nacka sn, Svartlösa hd, Södermanland. *Fisksesätra* 1591. – Tätorten har övertagit namnet från bebyggelsen *Fisksätra*. Det innehåller i efterleden → *säter* 'utmarksäng'. Sannolikt har bebyggelsen anlagts vid en sådan; den låg som en liten enklav i skogen upp mot Lännerstaviken. Förleden vitnar kanske om att en fiskeplats funnits i anslutning till ängen.

Fittja kommunel, Botkyrka kn, Södermanland. (in) *Fitiu* 1299, (j) *Fitiom* 1381 (båda avserbyn). – Stadsdelen har övertagit sitt namn från godset Fittja, under medeltiden en by. Namnet innehåller något av dialektorden *fit* eller *fittja* 'strandäng'. Det torde här ha syftat på strandängarna ned mot Albysjön.

Fittja sn, Lagunda hd, Uppland. (jn) *Fittium* 1310. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Detta innehåller en plural form (se inl. 3.3.1) av något av dialektdorden *fit* eller *fittja* 'strandäng', här troligen syftande på lågt ligande ängar söder om Lärstaviken.

Fivelstad sn, Aska hd, Östergötland. *Fiwlstadhir* 1311. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Ortnamnets förled kan vara personbetecknande (jfr fvn. *fifl* 'nar' och det fornengelska *fifel* 'jätte') eller innehålla en växtbeteckning (jfr det växtbetecknande äldre nysvenska *fifler* och norska *fivel* 'ängsull; maskros'). Efterleden innehåller → *sta(d)*.

Fivlered sn, Redvägs hd, Västergötland. *Fifloryd* 1278. –

Bild 20. Fjällbacka. Namnets förled fjäll 'högt berg' syftar på de branta Vettebergen som reser sig över bebyggelsen i Fjällbacka. Bilden är från sekelskiftet och visar Lilla Vetteberget. Foto: Eduard Albert. Bohusläns museum.

Kyrkbyn, som under 1800-talet såsom egendom erhöll namnet *Karlskoga*, har givit socknen dess namn, vars senare led är → *ryd* 'rötning'. Förleden innehåller sannolikt pluralis av det om olika örter använda ordet *fivla* (jfr → *Fivelstad*).

Fjelie sn, Torna hd, Skåne. *ecclesie Fialøghe*; (*in*) *Fiaeløghe* (avser kyrkbyn) 1269 avskr. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *hög* och i förleden dialektordet *fjäl* 'bräda, stock' med oviss syftning; kanske avses en spång över något av de två vattendrag som flyter samman vid byn.

Fjosoken sjö, Sorsele sn, Lappland. – Namnet på sjön, en utvidgning av → *Juktän*, är en försvenskning av umesam. *Fievsooke* med okänd betydelse. Sjön benämndes *Jux Sehl* 1670 med betydelsen 'lugnvattnet i Juktän'.

Fjugesta tätort, Knista sn, Edsbergs hd, Närke. (*in*) *Fjuhesta* ca 1200, (*ij*) *Fywghulsta* by 1385. – Orten har fått namn efter byn Fjugesta. Förleden kan vara ett fornsvenskt mansnamn *Fiughul. Efterleden är → *sta(d)*.

Fjälkestad sn, Villands hd, Skåne. (*innan*) *Filkestathæ* 1420, *Fielkestadtt* 1552. – Socknenamnet, vars efterled är → *sta(d)*, är givet efter kyrkbyn. Förleden har ansetts vara dialektordet *felke*, *filke* 'slem' med syftning på kärrmarker. Formen *Fjälke-*, som saknar motsvarighet i det genuina dialekuttalet, kan ha uppstått genom inflytande från grannsocknens namn → *Fjälkinge*.

Fjälkinge sn, tätort, by, Villands hd, Skåne. (*in*) *uilla Fialkinn* 1135 (avser kyrkbyn). – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn. Det har tolkats som sammansatt av *fjäll* 'högt berg' och fda, *kin* 'kind', här i betydelsen 'bergs-

sluttnings' med syftning på den höga Fjälkinge backe norr om tätorten. Namnet har redan under medeltiden anslutits till ortnamnen på → *-inge*. Tätorten Fjälkinge har vuxit fram kring den 1874 tillkomna järnvägsstationen strax norr om kyrkbyn.

Fjällbacka tätort, Kville sn, Tanums hd, Bohuslän. *Fieldbacke* 1617. – Namnet avsåg ursprungligen en s.k. skattestrand tillhörande flera hemman (orten kallas i folkmun ibland *Stranden*). Det innehåller i förleden ordet *fjäll* i betydelsen 'högt (brant) berg', här åsyftande Vettebergen söder om tätorten. Efterleden är en form av ordet *backe*. – Bild 20.

Fjällrämmen sjö, Rämmens sn, Färnebo hd, Värmland, samt Malungs sn, Dalarna → *Rämmen*.

Fjällsjö sn, Ångermanland. *Fiellsjö* 1535. – Socknen har namn efter sjön *Fjällsjön*. *Fjäll-* har i detta namn inte sin rikspråkliga betydelse 'högt, kalt berg'; istället möter en från ångermanländska dialekter känd innebörd 'en längre in belägen del av en socken; obygdt, skogsmark'.

Fjärdhundra tätort, Simtuna sn och hd, Uppland. – Namnet gavs ursprungligen till en poststation som inrättades på platsen 1906. Det anspelear på det gamla folklandsnamnet *Fjärdhundraland*, äldre *Fjädrundaland* 'landet med fyra hund' (→ *Uppland*, → *hundare*).

Fjärdsjömåla by, Flymens kapellförs., Augerums sn, Östera hd, Blekinge. *Fiers maalle* 1600, *Fierszemaale* 1624. –

Namnet kan i förleden innehålla ett ursprungligt namn på den strax norr om byn liggande Fjärdsjöäsen, fda. *Fjætheras 'äsen där man samlar fjäder'. Efterleden är → *måla* 'avmätt jordområde'. I byn, som också kallas *Fjärs-måla*, ligger Flymens kapell (→ *Flymen*).

Fjäre härad hd, Halland. *Fyæræ* ca 1300. – Häradsnamnet, fda. *Fjæra*, är bildat till dialektordet *fjära* 'tidvis översvämmad strand'. Det syftar på den gamla huvudbygden i häradet, kustslätten väster om → *Fjärås bräcka* vid Kungsbackafjorden. Fjäreborna, *fervir*, nämns i den romersk-gotiske historieskrivaren Jordanes beskrivning av folkstammar i Skandinavien från mitten av 500-talet e.Kr.

Fjärestad sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Fyarestatha* 1341 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden dialektordet *fjära* 'tidvis översvämmad strand', här med syftning på stränderna längs bäcken Kövlebäck, som rinner genom kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)*.

Fjärsmåla by, Flymens kapellförs., Augerums sn, Östra hd, Blekinge → *Fjärdsjömåla*.

Fjärås sn, tätort, Fjäre hd, Halland. (*apud*) *ecclesiam Pieruaas* 1357, (*infra* ['inom']) *parochiam Fieera aas* 1364. – Tärtorten, som vuxit fram vid kyrkan, har övertagit socknens namn. Namnet har ursprungligen syftat på den höjdsträckning, kallad → *Fjärås bräcka*, som kyrkan ligger på, varav efterleden ås. Namnets betydelse är antingen 'äsen vid »fjärän»' eller 'Fjärebornas ås'. Se vidare → *Fjäre härad*.

Fjärås bräcka ås, Fjärås sn, Fjäre hd, Halland. *Fläråhs Bräcka*, *Bräckan* 1752. – Åsens namn, lokalt *Bräckan*, innehåller dialektordet *bräcka* 'brink, backe'.

Fjätan älvdal, Dalarna och Härjedalen. – De äldsta beläggen (*Lille Fethan*, *Stora Fethan* 1645) avser älvens två förgreningar, Lill-Fjätan och Stor-Fjätan. I lokalt språkbruk uppträder älvnamnet i två huvudvarianter, i normalisering form *Fjätan* och *Fjäten*. Dessa hör samman med ordet *fjät* 'steg, fotspår' och syftar på (ett av) två vattenfall, Fjätfallen i Stor-Fjätan med en rad trappstegsformade berghällar och/eller ett annat likaså trappliknande fall nära Fjätans utlopp i Österdalälven. Jfr → *Fjätersvallen*. – Bild 21, s. 117.

Fjätersvallen fjäll, fritidsområde, Idre sn, Dalarna. *Fjetter-wåla* 1777. – Fritidsområdet har namn efter det närliggna fjället. Fjällnamnets förled innehåller en böjd form av namnet på en i närheten rinnande älvdal, i modernt språkbruk kallad → *Fjätan* (också *Fjäten*). I efterleden ingår dialektordet *vål* 'lägfjäll', känt bl.a. från Härjedalen.

Flackarp sn, Bara hd, Skåne. (in) *Flakathorp* 1288 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, vars efterled är → *torp* 'nybygge', avsåg ursprungligen kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett mansbinamn, bildat till verbet *flacka* 'irra, fladdra'.

Fladen grundbank och på denna uppfört fyrtorn i Kattegatt nordväst om Varberg, Halland. – Namnet, som är känt från 1771, är bildat till adjektivet *flat* (i dialekten

flad), troligast med syftning på det vidsträckta och flacka grund som här utgör havsbotten.

Flakeberg sn, Viste hd, Västergötland. *Flakæbiergh* 1325. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan innehålla dialektordet *flake* 'uppgillrad lucka för djur-fångst'. Efterleden åsyftar någon av de höjder som finns vid sockenkyrkan.

Flakeböle by, Högby sn, Åkerbo hd, Öland → *böle*.

Flarken tätort, Nysätra sn, Västerbotten. *Flarkin* 1539. – Tärtortsnamnet, som är övertaget från en by, innehåller dialektordet *flark* i betydelsen '(liten) tjärn (med sumpiga stränder)' i myrmark'. Kanske har namnet från början avsett Gammbystjärnen vid Gammbyn ('Gamla byn'), som torde vara den äldsta delen av Flarken.

Flatruet fjällplatå, Storsjö sn, Härjedalen. *Flaatrūn* 1699. – Namnet på den flacka fjällplatån är sammansatt av adjektivet *flat* och bestämd form av dialekten *ru* 'höjd vars krön nött och jämt når upp över trädgränsen'. Platåns sydsamiska namn *Fleete* är en samisk återgivning av det svenska dialektordet *flät(e)* 'vidsträckt flat terräng i fjället eller på myrlänt mark'. – Bild 22, s. 118.

Flen kn, stad, sn, Villättinge hd, Södermanland. *Flens sokn* 1367. – Flens by har givit socknen dess namn. Detta innehåller ett till dialektordet *flen* 'bar, naken' bildat substantiv med betydelsen 'kal berghäll, kalt berg' e.d. Byn ligger på en höjd, där bergrunden går i dagen. Staden har vuxit fram kring Flens 1862 öppnade järnvägsstation, som fått sitt namn från kyrkbyn och socknen. – Bild 23, s. 119.

Fleninge sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Flininge* 1300-talets senare hälft eller 1400-talets förra hälft (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som länats från kyrkbyn, är en bildning med → *-inge* till dialektordet *flen* 'bar, naken'. Det syftar på byns läge på åkermark nedanför en först sent uppdelad ås, alltså på ett, jämfört med åsen, skogslöst område.

Fleringe sn, Gotland. *Fledynge* 1304. – Namnet innehåller en inbyggartebeteckning, kanske ett forngutniskt *flaidhingar (→ *-inge*) bildat till ett ord **flaidh-* 'reve, sår'. Grundordet skulle då kunna syfta på det sår i naturen som klapperstensryggen Burgbackar strax väst och nordväst om kyrkan utgör.

Flerohopp tätort, Madesjö sn, Södra Möre hd, Småland. – Tärtorten är uppvuxen kring det järnbruk som anlades här 1725. Detta fick namnet *Flerohopp* genom en sammanställning av de inledande stavelserna i grundarnas namn: *Fleetwood*, *Rothlieb* och *Hoppenstedt*.

Flisby sn, tätort, Södra Vedbo hd, Småland. *Flydhisby* 1315 avskr. – Socknen synes ha fått sitt namn efter en gård. Det innehåller i förleden troligen ett äldre namn på Flisbysjön (*Fludhen* 1541), ett fornsvenskt *Flidhir eller *Flydhir med oviss betydelse. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Tärtorten, som fått sitt namn från socknen, har vuxit fram vid järnvägen, som öppnades för trafik 1873.

Fliseryd sn och tätort, Handbörd's hd, Småland. *Flis-rydh* 1311. – Namnet är sammansatt av *flisa* i betydelsen

'sten' och → ryd 'rötning'. Förleden torde syfta på den ste-
niga terrängen vid byn.

Flishult gd, Näsby sn, Östra hd, Småland → *Flögen*.

Flistad sn, Vadsbo hd, Västergötland. (aff) *Flytzstade* sovn 1397. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller möjligen ett med det norska dialektordet *fleda* 'tunn skiva; mycket lågt och platt skär' m.m. samhörigt fsv. *flidh med syftning på slät mark; Flistads by ligger i öppen slättbygd. Efterleden är → *sta(d)*.

Flistad sn, Gullbergs hd, Östergötland. (in) *Flydstadum* 1344. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller möjligen ett med det norska dialektordet *fleda* 'tunn skiva; mycket lågt och platt skär' m.m. samhörigt fsv. *flidh med syftning på slät mark; Flistads by ligger i öppen slättbygd. Efterleden är → *sta(d)*.

Flo sn, Åse hd, Västergötland. *Flo* 1305. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller troligen dialekterna *flo(e)* 'liten vattensamling; sumpmark; övervämningsmark' e.d. med syftning på områdets karaktär i gammal tid. Byn Flo ligger på slät mark vid sjön Dättern, som förr kunde orsaka stora översvämnningar.

Floby sn, tätort, Vilske hd, Västergötland. *Floby* 1330-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, sammansatt med → *by* 'gård; by'. Förleden kan innehålla ordet *flo(e)* 'liten vattensamling; sumpmark; översvämningsmark'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn. Floby järnvägsstation anlades vid en 1858 öppnad delsträcka av Västra stambanan.

Floda sn, tätort, Dalarna. *Flodhe* sovn 1386. – Socknenamnet är lånat från Kyrkbyn (förr *Floda*). Det innehåller en bildning till fsv. *flodh* 'vattenflöde, översvämning' med syftning antingen på Flosjön, också kallad *Floen*, norr om Kyrkbyn eller på Västerdalälvens lopp vid Kyrkbyn. Den nuvarande tätorten, som omfattar flera byar, bl.a. Kyrkbyn, hette till 1977 *Dala-Floda*, från början namn på en 1905 tillkommen postanstalt och järnvägsstation. *Dala-* tillades för att skilja namnet från Floda i Skallsjö socken i Västergötland.

Floda sn, Oppunda hd, Södermanland. (in) *Flothom* 1200-talets slut. – Namnet innehåller en bildning till fsv. *flodh* i betydelsen 'vattenflöde, översvämning' e.d. I socknens huvudbygd rinner Flodaån genom lågt liggande områden som inbegriper sjöarna Floden och Kyrksjön. Socknenamnet kan innehålla ett gammalt sjö- eller ånamn eller vara ett tidigare bygdenamn.

Floda tätort, Skallsjö sn, Vättle hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från säteriet Floda (*Flodha* 1445) vid Säveån. Namnet innehåller en bildning till fsv. *flodh* i betydelsen 'vattenflöde, översvämning'. Det åsyftar förhållanden i eller invid Säveån eller också något eller kanske båda av de två mindre vattendrag som rinner genom tätorten. Floda järnvägsstation öppnades för trafik 1857.

Florarna myrområde, naturreservat, Films och Tegelsmora snr, Olands hd, Uppland. *Florarna* 1750-talet. – Namnet kan innehålla pluralis av det uppländska dialektordet *flor* 'ladugårdsgolv'. Det får i så fall uppfattas som

ett jämförelsenamn – de stora, flata myrytorna har liknats vid ladugårdsgolv.

Flottsund delvis bebyggt område, Alsike sn, Ärlinghundra hd, och Uppsala stad, Uppland → *Kungshamn-Morga*.

Flundervalla by, Fors sn, Flundre hd, Västergötland → *Flundre härad*.

Flundre härad hd, Västergötland. *Floðnæhæræd* 1200-talets slut. – Till grund för namnet ligger sakerligen ett ånamn, fsv. *Flotn 'än som svämmar över', samhörigt med verbet *flyta*. Det antagna ånamnet, som också ingår i bynamnet *Flundervalla* i Fors socken, får antas ha avsett Slumpän, ett biflöde till Göta älv, som rinner genom häradets huvudbygd. Än är känd för att vid vår- och höstflood i sitt nedersta lopp svämma över de sanka ängarna vid Flundervalla. Formen *Flundre* återgår på en sammandragen form av det fullständiga häradsnamnet.

Flygsfors tätort, Madesjö sn, Södra Möre hd, Småland. – Namnet tillkom troligen 1889 i samband med att ett glasbruk grundades på Flögstorps ägor. Namnet skrivs på äldre kartor omväxlande *Flygs*- och *Flögsfors*. Det är tänkbart att detta återspeglar en vacklan i uttalet även för *Flögstop*, som äldst skrivs *Flyxtorp* (1535). *Flygsfors* kan då ha konserverat en äldre form av förleden, vars innebörd emellertid är oklar.

Flyinge tätort, Holmby sn, Frosta hd, samt by och gd, Södra Sandby sn, Torna hd, Skåne. *Flikingi* 1255 avskr., *Flykingh* 1322. – Namnet är en bildning med *-ing* (senare ombildat till → *-inge*), sannolikt till ordet *flik*. Byn Flyinge ligger på ett utskjutande landområde mellan Kävlingeån och dess tillflöde Sandbybäcken. Flyinge kungsärend strax norr om byn var under medeltiden danskt ärkebiskopsgods men indrogs till kronan under reformationen. Efter det svenska maktövertagandet 1658 inrättades där ett statligt stuteri. Tätorten Flyinge, som ligger på norra sidan av Kävlingeån på ägorna till byn Östra Gårdstånga i Holmby socken, har vuxit fram kring en 1906 tillkommen järnvägsstation.

Flymen förs., Augerums sn, Östra hd, Blekinge. – Församlingen blev kapellförsamling under Augerum 1908 och självständig församling 1920. Namnet är lånat från byn *Danskefly* (*Danskefly* 1555), kallad *Flymen*, invid den gamla riksgränsen mellan Sverige och Danmark. Det innehåller en stelnad bestämd form dativ pluralis av *fly* 'gungflug, kärr'. Församlingens kyrka ligger i byn → *Fjärd-sjömlå* strax sydväst om *Danskefly*.

Flären sjö, Östbo och Sunnerbo hd, Småland. *Flären Lacus* 1686. – Sjönamnet är sannolikt bildat till adjektivet fsv. *fla(r)* 'flat' och betyder i så fall 'Flatsjön'. Sjön utmärks av stora öppna ytor.

Flåsjön sjö, Ströms sn, Jämtland. *Flåsjön* 1775. – Sjönamnet innehåller i förleden dialektordet *flå* 'grund; flat', vilket beskriver sjöns södra, grunda del.

Flåsjön sjö, Alanäs sn, Jämtland och Tåsjö sn, Ångermanland. *Flå Siön* 1645. – Namnet på den delvis grunda sjön innehåller dialektordet *flå*, som har betydelsen 'grund; flat' men även 'myr(område)'. Namnet har av sa-

merna återgivits med *Pluevere*, som är en sammandragen form av sydsam. *pluevie* 'myr' och *jaevrie* 'sjö'.

Fläckebo sn, Norrbo hd, Västmanland. (j) *Flætyabo* 1356. – Sockennamnet innehåller i förleden ett äldre namn på Fläcksjön väster om kyrkan, fsv. *Flæti'den flata', väl givet på grund av sjöns flacka stränder och dess öppna vattenytan med endast en liten holme. Efterleden är → *bo*, här kanske i betydelsen 'bygd'. I skrift omformades namnet under 1600-talet till *Fläcke*- . Detta har säkerligen sin grund i att ett äldre dialektuttal »*Flättjebo*», en direkt utveckling ur den fornsvenska formen, tolkats som *Fläcke*-, vilket i dialekten skulle ha fått samma uttal.

Fläcksjön sjö, Fläckebo sn, Norrbo hd, Västmanland → *Fläckebo*.

Flädie sn, tätort, Torna hd, Skåne. *Fletogi* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn), (in) *Flathøge* 1200-talets första del (avser kyrkbyn). – Socknens namn, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort sträckande sig in även i Fjelie socken), har som efterled → *hög* och som förled antingen adjektivet *flat* eller dialektordet *flät* 'jämnt stycke mark'. Innebördens skulle alltså vara antingen 'den flata högen' eller 'högen på det släta fältet'.

Flögen sjö, Näsby sn, Östra hd, Småland. *Flögen Lacus* 1688. – Sjönamnet ingår sannolikt som förled i gårdsnamnet *Flishult* (*Jflidhult* 1434) och bör i så fall i fornsvensk tid ha lytt *Flidhir. Namnet kan innehålla ett ord besläktat med norska dialekters *fli* 'skiva' och betyda 'Flatsjön' e.d.

Flögstorp gd, Madesjö sn, Södra Möre hd, Småland → *Flygsfors*.

Fogdö sn, Åkers hd, Södermanland. *Fodø* 1200-talets mitt. – Det äldst som önamn använda ortnamnet innehåller troligen ett fornsvenskt *fodhi 'föda, foder' e.d. med syftning på bördig jord eller frödiga betesmarker eller ett därmed närsläktat och liktydigt ord. Det äldre *Fodø* har med tiden omvandlats genom påverkan från ordet *fogde*.

Fole sn, Gotland. (de) *Folu* 1316. – Sockennamnet återgår sannolikt på ett nu försvunnet gårdnamn *(*Stora*) *Fole*, svarande mot det ännu bevarade *Lillfole*. Det kan innehålla ett med dialektordet *ful* 'rutten, illaluktande' besläktat ord forngutniskt *fola och ursprungligen ha syftat på en illaluktande sankmark, kanske det sanka området omedelbart väster om kyrkan.

Folkare härad hd, Dalarna. – Folkare härad återgår på ett tingslag, som är betygat alltsedan 1520-talet (*Folkare tinglags* 1527). Ting på platsen omtalas redan 1353 (*wid Folkirio kiørkiø, a Folkirio þinge*). Folkare och socken- namnet → *Folkärna* utgör olika former av samma namn.

Folkestorp gd, f.d. bränneri, Maglehems sn, Gärds hd, Skåne. (in) *Folchestorp* 1386. – Gårdnamnets förled är troligen yngre genitiv på -s av mansnamnet *Folke*; den väntade forndanska formen vore *Folka*- eller ett därur utvecklat *Folke*- . Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. (wid) *Folkirio kiørkiø* [('vid) *Folkärna kyrka*] 1353. – Sockennamnet, som är

identiskt med *Folkare* i → *Folkare härad*, tycks vara ett ursprungligt bygdenamn, troligen åsyftande den halvö mellan Jäderssjön–Kungsgårdssjön, Dalälven och sjön Bäsingen där kyrkbygden ligger. Förleden innehåller *folk*. Efterleden är ett fornsvenskt *yryja '(fin) sand (i eller vid vatten)', motsvarande dialektordet *örja*, i Dalarna påträffat i betydelsen 'röra, smörja, sammelsurium; smågrus'. Namnet kan äldst ha avsett (ett område med) sandavlagringar (vid Dalälven). Inom detta område eller nära avläringarna har funnits en samlingsplats för folket i området (jfr → *Folkare härad*). Namnets nuvarande skriftform kom i allmänt bruk på 1500-talet (*Ffolkerna sockn* 1527).

Follingbo sn, Gotland. *Forthingaboe* 1300-talet avskr., *Fardingabø* 1502. – Namnets förled innehåller en inbyggargarbeteckning. Man har föreslagit ett **fardh(l)ingar* (→ -inge) 'de som bor vid färdvägen', jfr → *Fardhem*. Grundordet *fardh 'ställe där man kan färdas, färdled' skulle i så fall kunna syfta på någon farbar höjdrygg i de sankmarker som i äldre tid bör ha präglat Follingbo. En annan möjlighet är att det rör sig om en bildning till ett forngutniskt *fardh 'vadställe, väg över sankmark' e.d. (jf eng. *ford* 'vad' i *Oxford*, norska dialekters *ford* 'väg över sumpmark eller bäck'). Efterleden är → *bo* 'bygd'.

Foresta hotell och konferensanläggning, Lidingö stad, Uppland. – Byggnaden uppfördes 1906–10 som privatbostad på uppdrag av hotellchef Wilhelmina Skogh (1849–1926). Namnet anses vara bildat till engelska *forest* 'skog' utifrån innehavarens efternamn.

Forntomta by, Sköllersta sn och hd, Närke → *tomt*.

Fornåsa sn, tätort, Bobergs hd, Östergötland. (in) *Fornusom* 1283. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta, som har plural form (se inl. 3.3.1), är sammansatt av *form* 'gammal' och *hus*. Senare har namnet kommit att uppfattas som sammansatt med *ås*; byn är belägen på och vid en betydande höjd. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan och kyrkbyn, där Fornåsa järnvägsstation anlades vid en 1897 öppnad linje.

Fors tätort, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. (j) *Fors* 1528. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn, givet efter en fors i Forsån mellan Sävviken och Forssjön.

Fors gemensamt namn på byarna Västra och Östra Fors, Malungs sn, Dalarna → *Malungsfors*.

Fors sn, Jämtland. *ville Fors* 1331 (avser en bebyggelse). – Namnet syftar på en fors i Indalsälven, sannolikt den 1796 torrlagda Storforsen, numera → *Döda fallet*. Namnet *Fors* avsåg först en bebyggelse som uppstod i området vid forsen, i första hand nuvarande Byn, Bispgården och PrästborDET. Sedermera byggdes det en kyrka vid gårdena, varvid namnet övertogs av socknen.

Fors förs., Eskilstuna stad, Södermanland → *Eskilstuna Fors*.

Fors sn, Flundre hd, Västergötland. (in) *Forssom* 1338. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, belägen vid Slumpån och dess biflöde Lillån. Vid det intilliggande Sjuntorp finns en fors i Slumpån.

Forsa sn, Hälsingland. (de) *Forsum* 1312. – Socknennamnet är troligast övertaget från en medeltida by, kanske belägen vid kyrkans nuvarande plats söder om Kyrkströmmen nära en forssträcka, varav byns namn. Möjliggör har byn i stället legat norr om strömmen, varvid kyrkan och socknen kan ha fått namn direkt efter forsarna.

Forsa tätort, Tjärstads sn, Kinda hd, Östergötland → *Rimforsa*.

Forsakar vattenfall i Forsakarsbäcken, Degeberga sn, Gärds hd, Skåne. – Namnet, som är omnämnt i Linnés Skånska resa 1751, syftar på de »kar» som det forsandne vattnet grävt ut i bäcken. – *Bild 24*.

Forsbacka tätort, Valbo sn, Gästrikland. *Forssbacka* åå 1551 (avser Gayleån). – Namnet, som har övertagits från ett brukssamhälle, betyder 'backen vid forsen/forsarna'. På 1500-talet bedrevs här älffiske vid de stora forsarna i Gayleåns vattenfall.

Forsby sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Forsby* 1328 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som ligger mellan Ösan och dess biflöde Lillån. *Fors* kan här av topografiska skäl inte ha sin vanliga betydelse; man har föreslagit tolkningen 'vattendrag, å (i allmänhet)'. Namnets efterled är → *by* 'gård; by'.

Forserum sn, tätort, Tveta hd, Småland. (de) *parochia Forsarum* 1337. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. I förleden ingår genitiv pluralis av *fors*, syftande på forsar i den bäck som rannit från mossen norr om bebyggelsen. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Forshaga kn, samt förs. och tätort, Karlstads hd, Värmland. – Tätorten har namn efter en gård (omnämnd 1686), vars namn åsyftar dennes läge invid forsar i Klaraälven. Efterleden innehåller *hag(e)* 'inhägnad mark'. Det nuvarande industrisamhällets föregångare var en såg, anlagd här 1820. Forshaga blev 1908 kapellförsamling inom Grava socken och 1919 egen församling.

Forshed sn, tätort, Västbo hd, Småland. *Forsidhe* 1334. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn (*Forsith* 1272), och namnet innehåller ordet *fors*, syftande på en fors i Storå. Efterleden har föreslagits vara fsv. *vidher* 'skog', senare ombildad i anslutning till ordet *hed*.

Forshem sn, Kinne hd, Västergötland. *Forsheem* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förliden innehåller ordet *fors*; 1709 omtalas åbon på ett hemman i Forshems by som sågare och mjölnare. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Forshälla sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (j) *Forsoela* sockn 1326? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller ett i norska ortnamn och dialekter förekommande ord, motsvarande fvn. *forsøla* 'för solen skyddad plats'. Namnet åsyftar på läget norr om ett berg.

Forsmark sn, f.d. bruk, kärnkraftverk, Frösåkers hd, Uppland. *Forssmarkz* bruk 1606. – Socknen har namn efter bruket, där det redan på 1570-talet fanns ett järnverk med tre masugnar. Namnet kan återgå på ett ursprungligt ägo- eller naturnamn *Forsmark(en)* 'ägorna/området vid forsen'. Förleden åsyftar troligen på forsarna i ån vid bruket.

Bild 24. *Forsakar*. De två fallen är ca 8 respektive 10 m höga och har eroderat ut »kar» i berggrunden. Odaterat äldre vykort, Regionmuseet Kristianstad.

Forsmo vattenkraftverk i Ångermanälven, Eds sn, Ångermanland. – Kraftverket har fått namn efter byn *Forsmo* (*Fforsmo* 1542), som är belägen vid en fors i Ångermanälven på en mo, dvs. på sandig mark.

Forsa sn, Villåttinge hd, Södermanland. *Fors* 1329. – Byn *Forsa* har givit socknen dess namn som med tiden fått plural form (se inl. 3.3.1). Det åsyftar en fors i ån vid byn.

Forssjö tätort, Stora Malms sn, Oppunda hd, Södermanland. (j) *Forsædhom* 1439. – Namnet är en omvandling av ett äldre pluralt *Forsedha*, vars förlod åsyftar forsar vid Forssjö bruk, vid vilket tätorten vuxit fram. Efterleden innehåller möjligen *hed*, i så fall åsyftande skog, men snarare → *ed* i någon av betydelserna 'passage utmed vatten' eller 'landtunga, näs'.

Forsvik tätort, Undenäs sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från gården *Forsvik* (*Forswik* 1388); det åsyftar en vik av Bottensjön. Vid Forsvik finns en fors i vattendraget från sjön *Viken*.

Fosie förs., Malmö stad (f.d. sn, Oxie hd), Skåne. *ecclesie Fosøge* 1346. – Socknennamnet är lånat från den gamla kyrkbyn. Efterleden är → *hög*, sannolikt med syftning på en naturlig hög vid kyrkan. Förleden är oklar; den har föreslagits innehålla ett ord fda. *fos 'sankmark'.

Foss sn, Tunge hd, Bohuslän. *Fórs kirkio* 1300-talets förra del. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn, som ligger i närheten av forsar i Kvistrumsälven. Namnet innehåller ordet *fors*.

Fotskäl sn, Marks hd, Västergötland. *Fozkil* 1299. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta är svärtt. Det kan vara sammansatt av genitiv av mansnamnet *Fot* och ett fornsvenskt *skil med betydelsen 'vägskäl' eller 'gräns, rågång'.

Fotö ö och fiskeläge, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Fuodö* 1568. – Namnet, som äldst tillkom ön, har föreslagits vara ett ursprungligt *Fugøy, sammansatt av ett ord med betydelsen 'blåsa', syftande på hårt väder, och fvn. ey 'ö'.

Fredrika sn, tätort, Lappland. – Namnet åsyftade ursprungligen kyrkan. Det är givet 1799 efter Gustav IV Adolfs maka *Fredrika Dorotea Vilhelmina*. Ortens tidigare namn *Viska*, som levde kvar vid sidan av det officiella *Fredrika*, är en försvenskning av sydsam. *Vistie* 'platsen som är rik på renlav', bildat till sydsam. *vistie* 'renlav'. Jfr → *Dorotea*, → *Vilhelmina*.

Fredriksberg tätort, Säfsnäs sn, Dalarna. – Denna tidigare bruksort fick sitt namn när en hammare anlades här 1729. Med förleden har namngivaren velat hedra kung Fredrik I (1676–1751). Efterleden är given efter mörnster av andra namn på -berg, i denna landsdel ofta med betydelsen 'bergverk, gruvfält'; den sakliga bakgrundsen för denna innehörd saknas dock här.

Fredriksborg befästningsruin, Värmdö sn och skg, Uppland → *Oskar-Fredriksborg*.

Fredrikslund gd, Alsike sn, Ärlinghundra hd, Uppland → *Kungshamn-Morga*.

Fredsberg sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Frøsbærgh* 1279. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som åsyftar en höjd där sockenkyrkan ligger. Förleden är genitiv av gudanamnet *Fro*.

Frescati stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är givet efter Villa Frescati, uppförd vid Brunnsviken 1791–92. Villan uppkallades efter den italienska staden Frascati söder om Rom, vars namn, liksom *Albano*, *Montebello* och *Tivoli*, är ett minne av Gustaf III:s Italienresa 1783–84.

Fresta sn, Vallentuna hd, Uppland. (*in*) *Fræsta* 1291. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Detta är sammansatt av en sidoform till dialektordet *fro* 'fruktbar, frödig' och → *sta(d)*.

Frestaby tätort, Fresta sn, Vallentuna hd, Uppland → *Fresta*.

Fridafors tätort, Almundsryds sn, Kinnevalds hd, Småland. – Namnet avsåg äldst en trämassefabrik, anlagd 1894. Efterleden syftar på forsar i Mörrumsån. Vilken Frida som åsyftats i förleden är obekant.

Fridene sn, Vartofta hd, Västergötland. *Friðinj* 1283. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller fsv. *fridher* 'vacker' och → *vin* 'betesmark; äng'.

Fridlevstad sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. *parochie Frillungstadha* 1349 avskr., *Frillestadhe* 1400-talet avskr.

– Sockennamnet, vars efterled är → *sta(d)*, är givet efter kyrkbyn. Emedan förleden skrivs *Frille-* och liknande i alla äldre belägg utom det äldsta, synes den innehålla en kortform *Frille av mansnamnet fda. *Frithlef* (jfr → *Frillestad*); förleden *Frilling-* i det äldsta beläget från 1349 kan vara en inbyggarbeteckning. Sannolikt för att en icke önskvärd association med ordet *frilla* skulle undvikas, har förleden (så i jordeboken fr.o.m. 1825) ombildats till *Fridlev*. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och dess grannby Pålbyce.

Friel sn, Åse hd, Västergötland. *Frøial* 1305. – Namnet har sedan gammalt uppfattats som en sammansättning med genitiv av gudinnenamnet *Frøja* och → *al*. Enligt en nyare tolkning innehåller namnet i förleden dialekterdet *frø* 'fruktbar, frödig'. Namnet, som uppträder minst tre gånger i Sverige (→ *Fryele*, → *Frøjel*), är problematiskt och kan inte betraktas som säkert tolkat.

Friggeråker sn, Gudhem hd, Västergötland. *Frigiær aker* 1311. – Kyrkbyn har givit socknen dess med → *åker* sammansatta namn, som efter gammal mening innehåller genitiv, fsv. *Friggiar*, av gudinnenamnet *Frigg*. Enligt ett alternativt förslag kan namnet vara sammansatt med ett fsv. *fridhgærdh (fvn. *fridgerð*) 'förläning' e.d. och åsyfta en åker där twister bilagts.

Friggsund tätort, Bjuråkers sn, Hälsingland. *Friggesund* 1846. – Namnet tycks vara skapat på 1800-talet med syftning på ett sågverk. Namnanledningen är dunkel både vad gäller för- och efterled. Något sund finns ej på platsen. Områdets äldre namn *Heden* har avsett en tallhed.

Frigsarve gårdnamn, Gotland → *arve*.

Frillestad sn, Luggude hd, Skåne. *Frellestاد ca 1510. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *sta(d)* och i förleden sannolikt en kortform *Frille av mansnamnet fda. *Frithlef* (jfr → *Fridlevstad*).*

Frillesås sn, tätort, Fjäre hd, Halland. *Fridlessos Sogn* 1559. – Tätorten, väster om den nuvarande sockenkyrkan, har vuxit fram kring järnvägsstationen *Frillesås*, anlagd 1888. Sockennamnet, som är taget från kyrkbyn (numera vanligen *Kyrkobyn*), innehåller sannolikt mansnamnet fda. *Frithlef*. Efterleden ås syftar på höjdsträckningen norr om den gamla kyrkplatsen väster om dagens sockenkyrka.

Frinnaryd sn, tätort, Norra Vedbo hd, Småland. (*de*) *Frinnarydhūm* ca 1300. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller efterleden → *ryd* 'rönning'. Förleden har antagits vara genitiv av ett mansnamn fsv. *Frinne, kortform till ett *Fridhniut.

Fristad sn, tätort, Vedens hd, Västergötland. *Fristada* 1352, *Friitzstadha sokn* 1380. – Den gamla kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan innehålla fsv. *fridher* 'vacker, god, förträfflig', måhända använt som mansbinamn. Efterleden innehåller → *sta(d)*. Fristads järnvägsstation, i anslutning till sockenkyrkan och prästgården, anlades vid en 1863 öppnad linje.

Fritsla sn, tätort, Marks hd, Västergötland. *Friislæ sokn* 1406. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som ligger vid ett vattendrag från Frisjön, förr kallad *Friske* (tolkningen därav som 'den friska, kyliga' är osäker). By- och sockennamnet kan innehålla ett till *Friske* bildat ånamn, fsv. *Friskel, *Friskla eller *Friska. Om *Friska ingår är det troligen sammansatt med fsv. *lo 'glänta; äng' e.d. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan. Fritsla järnvägsstation anlades vid en 1880 öppnad linje.

Frosta härad hd, Skåne. *provinciam Frostam* ca 1200 avskr., (in) *Frostahæret* 1300-talets början. – Häradssnamnet har inte fått någon tillfredsställande tolkning. Det har antagits att *Frosta* är genitiv av mans(bi)namnet fda. *Frosti*, men dels saknas på gammalt nordiskt område saker exempel på häradsnamn bildade till personnamn (jfr → *Färs härad*), dels talar häradsnamnets genuina – och rimligen ursprungliga – uttal med o-ljud (som i *hosta*) mot sammanställning med det nämnda mansnamnet. Detta anses bildat till ordet *frost*, som i Frosta härad uttalas med ö-ljud. Häradsnamnets uttal talar därmed också mot samband med ordet *frost*.

Som alternativnamn till *Frosta härad* uppträder ca 1300 *Dapræheret*, som i formen *Dabir*- också ingår i medeltida belägg på sockennamnet → *Östra Strö*. *Dapra* i fda. *Dapra hærath* har sammanstälts med fvn. *dapr* 'tung, sorgmodig', med en trolig grundbetydelse 'tung, fast'. Tanken på ett mansbinamn, fda. *Dapri, som har övervägts, saknar enligt ovan stöd i nordiskt häradnamnskick; särskilt talar svårigheten att tolka *Frosta härad* utifrån ett personnamn mot att se ett personnamn i *Dapra hærath*. Snarast bör nog för båda namnen en topografisk förklaring sökas.

Tanken har framförts att *Frosta härad* och *Dapra hærath* kanske inte avsett samma distrikts utan betecknat olika områden inom häradet.

Frostkåge by, Byske sn, Västerbotten → *Kåge*.

Frostviken sn, Jämtland. *Frostviken* 1763. – Namnet betyder 'den frostutsatta viken' och avsåg från början västra delen av sjön Kvarnbergsvattnet. I motsats till sjön i övrigt fryser denna del vanligen till redan tidigt på hösten, och namnet torde syfta på att markerna kring viken ofta drabbas av frost. Förhållandet till sydsam. *Galme-loekte*, sammansatt av *galme* 'kall, frusen' och *loekte* 'vik', är oklart. Det samiska namnet åsyftar både sjön och socknen, men socknen kallas också *Froöstuge*. Detta namn är en omvandling av det svenska namnet.

Fru Alstad sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Østraalistathæ* 1300-talets senare del (avser kyrkbyn), *Alestædhæ østræ* 1359 avskr., *Wårfrue Alestada* 1512 sen avskr. – Kyrkbyn, på medeltiden kallad *Östra Alstad*, och grannsocknens kyrkby → *Västra Alstad* utgjorde tillsammans med den mellanliggande byn Lilla Alstad ursprungligen troligen en enda by. Det yngre namnet *Fru Alstad* syftar på att kyrkan är vigd åt Vår Fru, dvs. Jungfru Maria.

Frufällan tätort, Fristads sn, Vedens hd, Västergötland.

– Namnet, som tidigare avsåg en mindre bebyggelse, innehåller i efterleden dialektordet *fälla* 'skogshygge; svedjeland'. Förleden anger ett samband med hemmanet Frugården i byn Längjum i Fristad. Frufällans järnvägsstation har anlagts vid järnvägslinjen Borås–Herrljunga, som öppnades 1863.

Frustuna sn, Daga hd, Södermanland. (De) *Frøstunum* 1314? – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Förleden innehåller efter gammal mening genitiv av gudanamnet *Frø* men kan också vara bildat till ett namn på den intilliggande Frösjön. Efterleden är → *tuna*.

Fruängen stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelen har namn efter torpet Fruängen, som låg under herrgården Västberga. Namnet *Fruängen* förekommer på flera håll, inte minst i Södermanland. Förleden är det vanliga ordet *fru*, som i äldre tider användes om förnäma kvinnor. Den närmare bakgrunden till dessa namn är dock inte utredd. Här kan det möjligen vara givet i analogi med → *Herrängen*.

Fryele sn, Östbo hd, Småland. (de) *Frøl* ca 1220 → *Friel*.

Frykensjöarna sammanfattande benämning för Nedre, Mellan- och Övre Fryken, sjösystem, Värmland → *Fryke-rud*.

Frykerud sn, Kils hd, Värmland. (i) *Frykahæridhz sokn* 1389. – Sockennamnet, som betyder 'bygden kring älven Frika', innehåller ett antaget äldre namn på → *Norsälven* och → *härad* i betydelsen 'bygd', senare omtolkat till → *rud*, en i värländska ortnamn vanlig ortnamnsefterled. Härledningen av älvenamnet är oklar; det har föreslagits betyda 'den kalla', 'den vackra' och 'den renä'. Till älvenamnet är säkerligen sjönamnet *Fryken* (*Fryken* 1644) bildat (→ *Frykensjöarna*).

Fryksdals härad hd, Värmland. *Friskdal* 1300-talets slut, (i) *Frixdalin* 1397. – Namnet, som syftar på den äldsta bygdens läge i Frykens dalsgång, är sammansatt av sjönamnet *Fryken* (→ *Frykensjöarna*) och ordet *dal*. Det äldsta beläget på namnet synes vara förvanskat. Alltse- dan 1400-talets slut skrivs namnet vanligen med -s-, inte -x-, vilket svarar mot det genuina dialekttuttalet. Den moderna formen med -ks- stabiliseras i skrift först under 1700-talet.

Fryksände sn, Fryksdals hd, Värmland. *Froxende* 1503. – Sockennamnet åsyftar socknens läge vid norra änden av sjön Norra Fryken (→ *Frykensjöarna*).

Fränö by, Gudmundrä sn, Ångermanland. (J) *Franø* 1417. – Byns gamla bebyggelse ligger på västra sidan om ett bergsparti, som tidigare utgjort en ö eller halvö. Förleden innehåller sannolikt ett mot fvn. *fránn* 'starkt glänsande' svarande adjektiv, syftande på att berghipariet ligger öppet och ofta är solbelyst.

Främmerhörnäs by, Själevads sn, Ångermanland → *Överhörnäs*.

Främmestad sn, tätort, Viste hd, Västergötland. (J) *Fræ-mistadum* 1433. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller i efterleden → *sta(d)*. Förledens innebörd är oviss. Tätorten ligger ett stycke sydväst om kyr-

kan, i anslutning till Främmestads hållplats; denna anlades vid en järnvägslinje öppnad för allmän trafik 1916.

Frändefors sn, tätort, Sundals hd, Dalsland. (j) *Frændæfors* 1380. – Ortnamnet, som äldst åsyftat en fors i Frändeforså, kan i förleden innehålla ett gammalt vatten-dragsnamn men innehåller snarare genitiv av mansnamnet fsv. *Frænde*. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan. Frändefors järnvägsstation öppnades för trafik 1879.

Fränninge sn, Färs hd, Skåne. (de) *Franninge* 1291 avskr. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller en inbyggarbeteckning fda, *frænnigar* (→ -*inge*), sannolikt bildad till fda. **Fran(a)*'den glänsande', ett antaget äldre namn på Vollsjöån, som rinner genom kyrkbyn.

Fränsta by, Torps sn, Medelpad. *Ffrensta* 1543. – Namnet, äldst belagt 1422, innehåller i förleden sannolikt mansnamnet fsv. *Frænde*. Efterleden är → *sta(d)*.

Fröderyd sn, Västra hd, Småland. (in) *Freyaryd* 1309. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden är sannolikt en form av ett adjektiv svarande mot dialektordet *fro* 'fruktbar, frodig'. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Frödinge sn, tätort, Sevede hd, Småland. (j) *Ffrödhunga sokn* 1370. – Namnet är övertaget från byn Frödinge. Det innehåller en inbyggarbeteckning fsv. *frodhungar* (→ -*inge*). Till grund ligger kanske ett fsv. *froðh 'frodighet' e.d., syftande på bördig mark eller frodig växtlighet.

Fröjel sn, Gotland. *Froale* 1300-talet avskr. → *Friel*.

Fröjered sn, Vartofta hd, Västergötland. *Frøryd* 1368. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars förled innehåller dialektordet *fro* 'fruktbar, frodig' och efterled → *ryd* 'röjning'.

Frökinds härad hd, Västergötland. (in) *Frekindzhered* 1278 avskr., *Frøkinshæræp* 1200-talets slut. – Namnet har inte fått någon säker eller ens sannolik tolkning. Det har antagits höra till de götiska *-kind*-namnen (→ *kind*). Dessa innehåller dock ett feminint *kind* 'ätt; folkslag, stam', vilket är oförenligt med de äldre beläggen på häradsnamnet. Alternativt har namnet ansetts innehålla ett till det nämnda *kind* bildat *kinde (jfr → *Kinneved* och → *Väskinde*), vilket skulle förklara genitivformen på -s, men också detta förslag måste betecknas som osäkert. Förleden *Frö* har sammanställts med gudinnenamnet *Fröja*, vilket också det är osäkert.

Fröllinge gods, Getinge sn, Halmstads hd, Halland. (j) *Frølivnge* 1437. – I förleden ingår möjliga fda. *frø, motsvarande svenska dialekters *fro* 'fruktbar, frodig', eller fda. *frøth, motsvarande det norska dialektordet *frøy(d)* 'kraftigt växande'. Efterleden innehåller *ljung* i betydelsen 'ljunghed'.

Frösakull tätort, Söndrums sn, Halmstads hd, Halland. *Frøssekul* 1603. – Tätortsnamnet återgår på ett gårdsnamn i områdets norra del. Förleden är dunkel. Efterleden bör vara *kull* 'kulle', möjligens åsyftande en stor klippa vid Frösakulls havsbad.

Fröseke tätort, Åshedas sn, Uppvidinge hd, Småland.

Frösseke 1539. – Namnet, som ursprungligen betecknat en naturlokal, innehåller gudanamnet *Frö* och *eke* 'ekdunge' och torde ursprungligen ha syftat på en helig ekdunge, forbunden med guden *Frö*.

Fröskog sn, Tössbo hd, Dalsland. *Fröskog kirke* 1531. – Sockenkyrkan ligger vid Knarrybän; ett ca 1325 belagt ånamn *Frö* (bildat till det dialektala adjektivet *frö* 'fruktbar, frodig', här syftande på antingen rikedom på vattenväxter eller god tillgång på fisk) anses ha burits av detta vattendrag. Namnet *Fröskog*, som sannolikt betyder 'skog(sbygd)en kring Frö', kan då socknen tillkom ha varit namn på gården → *Stommen* vid kyrkan.

Fröslunda sn, Lagunda hd, Uppland. (De) *Frøslundum* 1344. – Namnet innehåller genitiv av gudanamnet *Frö* och pluralis (se inl. 3.3.1) av *lund*. Det torde ursprungligen ha syftat på en med guden *Frö* förbunden helig lund. Som sockennamn återgår det dock kanske närmast på namnet på en nu försvunnen by.

Frösthult sn, Simtuna hd, Uppland. (De) *Frøstolpt* 1344. – Namnet är sammansatt av en förlad *Frös-* samt fsv. *tolpt*, *tolft*. Detta senare ord betyder 'antal av tolv' och har trotsigen använts om en grupp av tolv ledungsmän, senare om ett område som skulle ställa upp en sådan grupp (jfr → *hundare*). Relationen mellan för- och efterled i *Frøstolpt* kan vara direkt. I så fall innehåller förleden genitiv av gudanamnet *Frö*. Relationen kan emellertid också vara indirekt, på så vis att förleden kan utgöra en förkortning av ett ortnamn. I så fall rör det sig snarast om ett namn på den plats där kyrkan är uppförd. Något positivt belägg för att förleden innehåller ett ortnamn går dock inte att finna. Namnet börjar spåra ur vid mitten av 1400-talet; den utlösande faktorn tycks ha varit att *f* i förbindelsen *-lt* faller. Senare har skett en anslutning till namnen på → *hult*, en namntyp som dock är främmande för Uppland.

Fröstuna gd, Kungs-Barkarö sn, Åkerbo hd, Västmanland → *tuna*.

Frösunda sn, Seminghundra hd, Uppland. (in) *Frøsvndj* 1291. – Namnet kan vara ett äldre namn på nuvarande Prästgården eller ett ursprungligt namn på den plats där kyrkan kom att byggas. Det är sammansatt av dialektordet *fro* 'fruktbar, frodig' och *sund*. Det senare ordet har här kanske betydelsen 'kärrstråk' med syftning på Kyrkåns dalgång nordöst och sydväst om kyrkan. Vid namnets tillkomst, då vattenivån var högre, kan dock dalstråket ha haft mer karaktär av vanligt sund mellan Stolp-Ekeby-sjön och den då betydligt större Helgösjön.

Frösunda stadsdel, Solna stad, Uppland → *Råsunda*.

Frösve sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Frøswid*, *Frøswij* kyrkio, (i) *Frøsswi* 1411 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan innehålla fsv. *vidher* 'skog', men efterleden kan också vara → *v* 'helig plats, kultplats'; i det senare fallet är förleden genitiv av gudanamnet *Frö*, som också kan ingå i det alternativa *Frøsvidher.

Frösakers härad hd, Uppland. (in) *Frøsakir skiplag* 1344, (j ...) *Frøsaker hundara*, (j ...) *Frøsakers hundara* 1420. –

Roslagen, där Frösåkers härad är beläget, var under medeltiden inte som Uppland i övrigt indelat i hundaren utan i skeppslag, som ursprungligen varit inordnade i ledungen, den forna sjökrigsorganisationen. Spår av denna indelning utgör några moderna distriktsnamn med skeppslagstermen bevarad: *Bro och Vätö skeppslag*, *Danderyds skeppslag*, *Frötuna och Länna skeppslag*, *Väddö och Häverö skeppslag*, *Värmdö skeppslag*, *Åkers skeppslag*. De i dessa skeppslagsnamn ingående ortnamnen är alla sockennamn, till vilka här hävnisas (för *Bro* se → *Roslags-Bro*, för *Åker* se → *Österåker*).

Frösåkers skeppslag har däremot inte bibehållit skeppslagstermen utan började redan under medeltiden kallas → *hundare* och sedan *häradh*. Namnet är liksom de andra skeppslagsnamnen bildat till ett ortnamn, fsv. *Frösaker*, som dock inte återfinns inom häradet. Namnet *Frösaker* är sammansatt av gudanamnet *Frö* och → *åker* och har alltså från början betecknat en helig åker, knuten till dyrkan av guden *Frö*.

Frösön ö, sn (Frösö sn), Jämtland. (til) *Fræseyar* 1200-talet, (De) *Frøsø* 1344. – Namnet har ursprungligen avsett själva ön. Förleden innehåller genitiv av gudanamnet *Frö*, efterleden är *ö*. Jfr → *Norderön* 'Njärds ö'. De två största öarna i Storsjön har alltså namngivits efter gudar.

Frötuna sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *parochia Frötunum* 1311. – Sockennamnet är övertaget från en by svarande mot nuvarande Prästgården. Det har i förleden antagits innehålla antingen genitiv av gudinnenamnet *Fröja* eller dialektordet *frö* 'fruktbar, frogig'. Efterleden är → *tuna*. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Frötuna och Länna skeppslag*, se → *Frösåkers härad*.

Frövettern sjö, Bjurtjärns sn, Färnebo hd, Värmland. *Fröwitun* ca 1639. – Namnet innehåller, liksom → *Vättern*, ett fornsvenskt *vætur 'vatten'. Förleden innehåller sannolikt ett från svenska dialekter känt adjektiv *frö* 'fruktbar, frogig', syftande på antingen rikedom på vattenväxter eller god tillgång på fisk. Med sjön sammanhänger sjöarna → *Alkettern*, → *Ullvettern* och → *Öjettern*.

Frövi tätort, Näsby sn, Fellingsbro hd, Västmanland. (j) *Ffrødehw* 1457. – Namnet har tolkats som en sammansättning av ett i flera ortnamn påvisbart adjektiv fsv. *frödher 'starkt växande' och fsv. *-vidhi* eller dativ singularis av fsv. *vidher*, bågge med betydelsen 'skog'.

Fuglie sn, Skytts hd, Skåne. *Fuglhøge* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är sammansatt av fda. *fughl*'fågel' och → *hög*.

Fulan älvdal i nordvästra Dalarna. – Älvenamnet, som i äldre tid lytt *Fala, är bildat till adjektivet *fal* '(gul-, grå-)blek' med syftning på älvens gulfärgade mossvatten. I den fornspråkligt böjda formen *Falu* har den första vokalen övergått till *u* genom påverkan av den andra vokalen. Ånamnet ingår i det ofta brukade binamnet *Fuluälven* och i *Fuluffjället*, ett bergmassiv väster om älven i Särna socken. Det äldsta belägget för bergsnamnet (och därmed

indirekt älvenamnet) är (i) *Falufjall* från början av 1300-talet.

Fullen sjö, Husby sn, Dalarna. *Fullen* 1685. – Namnet är bildat till adjektivet *full* och syftar troligen på att sjön lätt har svämmat över vissa tider av året.

Fullerö by, Ärentuna sn, Norunda hd och Uppsala stad, Uppland. (de) *Fuldræthum* 1299. – Förleden innehåller ett ånamn *Full'den (i flodtid) fulla (ån)', ett gammalt namn på den del av → *Fyrisån* som rinner förbi byn. Efterleden innehåller ordet → *ed*, här i betydelsen 'vadställe'.

Fullerö gods, Västerås-Barkarö sn, Tuhundra hd, Västmanland. (in) *Fuldryiu* 1318. – Namnet, som är ett ursprungligt önamn, är sammansatt av ett äldre namn på Västeråsfjärden, *Fuld 'den breda', och ett fornsvenskt *yrsa '(fin) sand (i eller vid vatten)', motsvarande dialektordet *örja*. Omformningen till den nuvarande namnformen, med anslutning till ortnamn på -ö, skedde redan under 1300-talet.

Fullestad sn, Kullings hd, Västergötland. *Fullestada* (genitiv) 1544. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller → *sta(d)*. Förleden kan innehålla ett fornsvenskt mansnamn på *Full-*, i så fall kanske *Fullhugi* eller en därtill bildad kortform *Fulle.

Fulltofta sn, gods, Frosta hd, Skåne. (in) *parochia Folætofta* 1350. – Sockennamnet, som är lånat från den forna kyrkbyn (nu Fulltofta gård), innehåller *fæle* 'hast' och *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Fullösa sn, Kinne hd, Västergötland. (de) *Fuldæløso* 1290. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller i efterleden → *lösa* 'glänta; äng'. Förleden kan innehålla ett nu försvunnet ånamn *Fuld 'den breda' eller, trots skrivningen med *Fuld*- 1290, ett *Full 'den vattenrika' med syftning på Svartån, som höstar och vårar ofta svämmar långt över sina bräddar.

Fulufjället bergmassiv, Särna sn, Dalarna → *Fulan*.

Fuluälven älvdal i nordvästra Dalarna → *Fulan*.

Funbo sn, Rasbo hd, Uppland. (q) *funum* 1000-talet (med runor), *Fundbohæreh* 1288, *ecclesie Funbohered* 1291. – Fsv. *Funbohæradh* skall förstås som en sammansättning av en inbyggarbeteckning *funboar* och → *härad* i betydelsen 'bygd'. Till grund för *funboar ligger det bygdenamn som betygas i runbelägget. Det utgår sannolikt från ett å- eller sjönamn med betydelsen 'den sumpiga'; jfr fvn. *fúinn* 'rutten'.

Funnan å, Tännäs sn, Härjedalen → *Funäsdalen*.

Funäsdalen by, Tännäs sn, Härjedalen. *Fonnesdal* 1546. – Namnet är troligen en sammansättning av ett sjönamn *Funnosior, avseende Funäsdalssjön, och *dal*. Sjönamnet innehåller i sin tur ånamnet *Funnan*, avseende den å som förbinds sjön med Ljusnedalssjön. Efterleden är fvn. *siðr* 'sjö'. Ånamnet kan höra samman med verbet *finna* och betyda 'den som går, söker sig mot något' e.d. Ortens syd-samiska namn *Biengendaelie* innehåller genitiv av den lokala formen av *bienje* 'hund' och det nordiska länordet *dælie* 'dal'. Även namnet *Bienjevuemie* 'Hundskogen' används.

Furen sjö, Sunnerbo och Östbo hd, Småland. *Furen* 1600-talet. – Namnet har bl.a. tolkats som en bildning till *fur* 'tall' med syftning på tallskog.

Furingstad sn, Lösings hd, Östergötland. *Furungxstatha sokn* 1352. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta kan innehålla genitiv av ett fornsvenskt *Furunger, bildat till trädbezeichnung *fur(a)* och använt som ortnamn eller personnamn, snarast kanske det senare. Efterleden innehåller → *sta(d)*.

Furuby sn, Konga hd, Småland. (de) *Fyriby* 1322. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller fsv. *fyri 'furudunge, furuskog' och → *by* 'gård; by'. Namnet har sedermera anslutits till ordet *fura*.

Furudal tätort, Ore sn, Dalarna. – Tätortsnamnet återgår närmast på det 1900–01 tillkomna järnvägsstations- och postanstaltsnamnet *Furudal*. Detta är i sin tur lånat från det längre mot nordöst belägna Furudals bruk (1709–1884). Bruksnamnet, förmodligen tillkommet vid grundandet, innehåller orden *fura* 'tall' med syftning på tallskogen vid bruket och *dal*. Bruket ligger i en svag sänka.

Furulund tätort, Lackalänga sn, Torna hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en filial till Malmö yllefabriksaktiebolag, som förlades till platsen på 1880-talet. Det nybildade namnet är givet efter en intilliggande barrskogsplantering.

Furusjö tätort, Habo sn, Vartofta hd, Västergötland. *Fjörösö* 1539. – Ortnamnet, som äldst avsåg den intilliggande Furusjön, innehåller fsv. *fyri 'furudunge, furuskog'. Namnet har sedermera anslutits till ordet *fura* 'tall'. Furusjö järnvägsstation, som ligger nära gården Furusjö, anlades vid järnvägslinjen mellan stationerna i Falköping (öppnad 1876) och Jönköping (öppnad 1863).

Furuskär holme i Bottenviken, Valbo sn, Gästrikland → *Furuvik*.

Furusund tätort, Blidö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *Furesund* ca 1560 (avser ett sund). – Tätorten, belägen på en ö med samma namn, har väl närmast benämnts efter en gård som i sin tur fått namn efter läget vid sundet mellan öarna Furusund och Yxlan. I förleden ingår trädbezeichnung *fura* 'tall' eller ett ortnamn innehållande detta ord (*Furuholmen, *Furuviken e.d.). Efterleden är *sund*. Önamnet *Furusund* är belagt ca 1800 men slog igenom först mot den senare delen av århundradet. Det är tillkommet i anslutning till bebyggelsenamnet. Ön kallas tidigare *Halsön* (j *Halso* 1409). Troligen har nynämnda sund liknats vid en hals.

Furuvik tätort, Valbo sn, Gästrikland. *Furuwijk* 1590. – Tätortsnamnet är övertaget från äldre bebyggelse. Det har ursprungligen syftat på en vik av Gävlebukten vid nuvarande Furuviksparken, förmodligen viken sydväst om holmen Furuskär. Både *Furuvik* och *Furuskär* innehåller *fura* 'tall'. Det är oklart om *Furuvik* skall tolkas som 'viken där det växer tall' eller 'viken vid Furuskär'.

Fuxerna sn, Flundre hd, Västergötland. *Fuxerne* 1372. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller → *arin* 'grusö, grusig mark', som här kan åsyfta en höjd-

formation. För *Fux-* har tolkningen 'dimma' övervägts.

Fyledalen dalgång kring ån → *Fyleån*.

Fyleån å, Färs och Herrestads hd, Skåne. – Ånamnet innehåller namnet *Fylan*, en bildning till *ful* i betydelsen 'smutsig, rutten, stinkande', nu använt om Fyledalen men med ursprunglig syftning på en nu utdikad vidsträckt mossmark söder om Sjöbo, varifrån ån rinner ut strax invid godset Tågra. Över den forna mossmarken löper i dag landsvägen Sjöbo-Ystad.

Fylleån å i södra Småland och södra Halland. *Fulle* 1570-talet, *Fulle åh* 1600-talets mitt. – Ånamnets ursprungliga form *Fulla är en bildning till adjektivet *full* med syftning på åns översvämnningar vid vår- och höstflod. Den nuvarande formen med *y* kan ha uppstått genom påverkan från bynamnet *Fyllinge* i Snöstorps socken, Tönnersjö härad, Halland. Detta namn innehåller en inbyggbarbezeichnung pluralis *fyllingar* (→ *-inge*) 'de som bor vid ån *Fulla'.

Fyllinge tätort, Snöstorps sn, Tönnersjö hd, Halland → *Fylleån*.

Fyrisvallarna område vid → *Fyrisån*.

Fyrisån vattendrag, Uppland. – Namnets följd återgår ytterst på ett fornsvenskt *føre 'sank slätteräng, översvämningsområde'. Sjöarna *Övre* och *Nedre Föret* utgör rester av ett av flera sådana »fören» i anslutning till *Fyrisån*. Invid något av dessa gamla »fören» i Uppsala-trakten utökades på 980-talet ett slag mellan sveakonungen Erik, senare kallad *Segersäll*, och dennes brorson Styrbjörn Starke. Slaget finns omnämnt på en samtida östgötsk runsten, som omtalar en man som »föll på Föret» (a *furi*). Svenska ortnamn med detta *føre missuppfattades i den isländska traditionen och fick sitt ø utbytt mot *y*. När den fornländska litteraturen började översättas på 1600-talet blev namnformer som *Fyrisän* och *Fyrisvallarna* kända. Olof Rudbeck d.ä. använder i Atland eller Manheim (1670-talet) namnformerna *Fyringsåan*, *Fyreaa*, *Fyris å* och *Fyringsa*. Den kallades annars vid denna tid för *Sala å*, efter en försunnen by Sala (→ *Uppsala*). Åns äldsta spårbara namn är *Full 'den (i flodtid) fulla (ån)', bevarat i bynamnet → *Fullerö*.

Fyrunga sn, Skånings hd, Västergötland. (ii ...) *Furungom* 1397. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som troligen betyder 'furungarna(s boplats, by)' e.d. Betydelsen av *fur-* i inbyggbarbezeichnung *furungar* (→ *-inge*) är oviss. Tänkbara utgångspunkter är trädbezeichnung *fura* 'tall' och det svenska dialektdonet *fura* 'gnida, gno starkt', de norska dialektdonet *fura* 'gnida, fara iväg snabbt' och *fur* 'skyndsamhet, hast'; i det senare fallet har *Fur-* troligen ingått i ett namn på en fors eller ström i den närlägna ån Lidan. Omvandlingen av *Fur-* till *Fyr-* kan bero på att långt *y* i denna del av Västergötland blivit *u* (t.ex. *gruta* för *gryta*) och *Furunga* därför felaktigt uppfattats som en dialektal form av ett *Fyrunga*.

Fågelberget by, berg, Frostvikens sn, Jämtland → *Fågeljön*.

Fågfors sn, Handbörd's hd, Småland. – Socknen har

namn efter Fågfors bruk. Detta anlades 1744 och fick sitt namn efter läget vid en fors i Nötån nedanför byn Fåglebo. Namnet *Fåglebo* (*Fogleboda* 1533) är sammansatt av ordet *fågel* och pluralis av → *bod*. Vad förleden syftat på reellt är oklart; kanske skall man i första hand tänka på matnyttig fågel som tjäder och orre.

Fågellokarna sjö, Frostvikens sn, Jämtland → *Fågelsjön*.
Fågelmara tätort, gods, Kristianopels sn, Östra hd, Blekinge. *Fulle mahr* 1600. – Tätorten har vuxit fram kring en 1899 öppnad järnvägsstation, som fick namn efter godset Fågelmara, belägen vid kusten fem km därifrån. Namnet är sammansatt av fda. *fughl* 'fågel' och *mar* 'grund vik'.

Fågelsjön sjö, Frostvikens sn, Jämtland. *Fugelsön* 1645.
– Flera namn i området innehåller förleden *Fågel-*, som vittnar om (riktig) förekomst av fågel, bl.a. bergs- och bynamnet *Fågelberget* och sjönamnen *Fågellokarna* (jämtskans *lok* 'vattenpuss' – sjön består av tre älvtutvidningar) och *Fågelvattnet*. Rikt fågelliv med rovfågelnästen på klippavsatserna och förekomst av svalor, orre och tjäder uppges vara kännetecknande för berget Fågelberget. Möjligen är *Fågelberget* kärna i namnkomplexet.

Fågelstad tätort, Fivelestad och Västra Stenby snr, Aska hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid Fågelstads järnvägsstation, som anlades vid en bana öppnad för trafik 1873 och senare blev järnvägsknut. Stationen fick sitt namn från den närlägna byn Fågelstad (in *Fughulstahum* 1345 avskr.) i Västra Stenby socken. Ortnamnet innehåller ordet *fågel* (fsv. *fughl*), här kanske använt som mansbinamn, och → *sta(d)*.

Fågelfofta sn, Albo hd, Skåne. (in) *Fulstoftæ* 1344 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *toft*, en sidoform till → *tomt*, och i förleden troligen mansnamnet fda. *Fughl* 'Fågel'.

Fågelvattnet sjö, Frostvikens sn, Jämtland → *Fågelsjön*.

Fåglavik tätort, Larvs sn, Laske hd och Hudene sn, Gäsene hd, Västergötland. *Ffwglawyc* 1546. – Tätorten har fått sitt namn från gården Fåglavik, vars namn innehåller orden *fågel* och *vik*. Det åsyftar sannolikt en vik av en närliggande mosse. Fåglaviks järnvägsstation öppnades för trafik 1858.

Fåglebo by, Fågfors sn, Handbördas hd, Småland → *Fägfors*.

Fåglum sn, Barne hd, Västergötland. *Fuglemæ sookn* 1412. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller *fågel* och → *hem* 'boplats; gård'. Formen *Fuglemæ* 1412 är genitiv pluralis av en till *Fåglum* bildad inbyggarbeteckning.

Fåker tätort, Näs sn, Jämtland. (j) *Foaker* 1456. – Tätorten är framväxten nära byn Fåker kring en järnvägs- och poststation, inrättad 1916. I förleden ingår en motsvarighet till fvn. *fōa* 'rävhona'. Efterleden är → *åker*.

Fånö gods, Löts sn, Trögdas hd, Uppland → *Blidö*.

Fårbo tätort, Misterhults sn, Tunabäcks hd, Småland. – Orten har namn efter gården Fårbo (in *Fordabodom* 1400-

talet). Förleden innehåller troligen det fornsvenska mansnamnet *Fardhe*, efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Fårö sn, ö, Gotland. *Farø* 1300-talet avskr. – Namnet brukar vanligen inte antas innehålla djurbeteckningen *fär*, då denna inte är känd från språket på Gotland. Det kan dock inte uteslutas att detta samnordiska ord en gång funnits även i gutniskan. Oftast brukar emellertid namnets förled sammanhållas med verbet *fara* i betydelsen 'färdas, resa'. I namnet skulle då kunna ingå ordet *fär* 'ställe där man färdas, farled', bildat till detta verb (namnets genuina uttal är med *a*). Vad detta ord skulle syfta på i det aktuella fallet är dock oklart. Man har pekat på färdleder längs vattendrag in till forna sjöar på ön, men tro梁are är kanske att farleden genom Fårösund avsetts.

Fårösund tätort, Bunge sn, Gotland. – Namnet är sammansatt av önamnet → *Fårö* och ordet *sund*. Det avsåg ursprungligen sundet mellan Fårö och det gotländska fastlandet.

Fäggeby tätort, Stora Skedvi sn, Dalarna. (i) *Fæggeby* 1482. – Tätortsnamnet är övertaget från en by. Förleden är dunkel, efterleden är → *by* 'gård; by'.

Fägre sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Fægra sokn* 1397. – Socknenamnet, som troligen länats från prästgården, kan innehålla ett till *fager* bildat ånamn, fsv. *Fæghra 'den vackra', som äldst burits av Fägrebacken vid sockenkyrkan.

Fällfors förs., tätort, Byske sn, Västerbotten. *Fellefors* 1544 (avser ett laxfiske). – Tätorten omfattar bl.a. byn Fällfors, kyrkby för den år 1913 tillkomna församlingen med samma namn. Namnet har ursprungligen syftat på en vid byn belägen fors i Byskeälven. Förleden innehåller dialektordet *fälla* 'genom fallning av träd eller svedning uppkommen äng eller åker'.

Fänneslunda sn, Ås hd, Västergötland. (in ...) *Fænislundum* 1327. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled innehåller ordet *lund*. Förledens innehörd är osäker; den skulle kunna innehålla ett ortnamn sammansatt av *fā* 'boskap' och *näs* (*Fänäs).

Färed sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Færithe* 1410 (avser kyrkbyn), *Feridhe* 1412 (avser kyrkbyn). (j) *Færedhe sokn* 1459. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är flertydigt. En möjlighet är att förleden innehåller fsv. *far* 'fär' eller fsv. *far* i betydelsen 'farväg' och efterleden fsv. *vidhi 'skog'. Namnet kan också tänkas innehålla genitiv fsv. *fær* av *fā* 'kreatur' och → *ed* i betydelsen 'gångsträcka' eller 'passage mellan eller utmed vatten'. Söder om sockenkyrkan sträcker sig långsmala upphöjningar mellan två mossmarker.

Färentuna sn, Färentuna hd, Uppland (in) *parochia Ferringatunum* 1302. – Namnet återgår på ett äldre namn på kyrkohederbostället, vilket har varit *Tuna* (→ *tuna*). För att skilja sockennamnet från andra *Tuna* har tillfogats en inbyggarbeteckning *färingar*, bildat till ordet *far* i betydelsen 'farled' (jfr verbet *fara*). Färingö(n) (nu → *Svartsjölandet*) var vid ett högre vattenstånd uppdelad på flera

mindre öar, belägna invid den viktiga farleden mot de inre Mälarbygderna. Befolkningen på dessa öar kallades *färinger* 'de som bor vid faret (farleden)'; jfr → *Färentuna härad*.

Färentuna härad hd, Uppland. *Ferentuna härede* 1553. – Färentuna härad bildades på 1550-talet. Dess namn utgår från sockennamnet → *Färentuna*. En föregångare till Färentuna härad var det medeltida Færingø thinglagh (*j Feringhø thinglagh* 1425), som omfattade socknarna Färentuna, Hilleskö, Lovö, Munsö, Skå och Sånga. Vid bildandet av Färentuna härad fördes till detta också Adelsö socken, som under medeltiden hörde till Trögs härad i Uppland, och Ekerö socken, som under medeltiden räknades till Svartlösa härad i Södermanland. Færingø tingslag har sitt namn efter önamnet *Færingö(n)* (*in Feringaøm* 1277). Ön, som i modern tid svarar mot → *Svartsjölandet*, har vid högre vattenstånd bestått av ett flertal mindre öar och uppträder därför också i plural form (*in Færingæ øium* 1281). I namnet *Færingö* ingår samma inbyggarbezeichnung som i *Färentuna*.

Färgaryd sn, Västbo hd, Småland. (*in*) *Ferghørydh* 1311. – Sockennamnet är övertaget från den vid Färgån belägna kyrkbyn. Förleden innehåller möjligen genitiv av fsv. *Færgha, ett äldre namn på ån. Hur ånamnet förhåller sig till namnet på sjön (Stora) Färgen, som än avvattnar, är oklart. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Färgelanda sn, tätort, Valbo hd, Dalsland. *Firghelanda* 1382. – Socknen har troligen fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Förledens innehörd är oviss, efterleden innehåller → *land*. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan.

Färla sn, tätort, Hälsingland. *Farelda* 1314. – Den vid kyrkan framväxta tätorten har övertagit sockennamnet. Detta återgår på ett nu försvunnet bynamn, förmodligen avseende den nuvarande kyrkbyn Storbyn. I namnet tycks ingå ett fornsvenskt *farældæ 'väg, farled' med syftning på den s.k. Pilgrimsvägen som längs Ljusnan ledde mot Norge (Trondheim) förbi Färlas nuvarande kyrkplats.

Färingtofta sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (*i*) *Færingatofta-sogn* 1406. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i efterleden *toft*, en sidoform till → *tomt*, och i förleden troligen *färing* 'invånare i Färs härad'.

Färjestaden tätort, Torslunda sn, Algutsrums hd, Öland. (*widh*) *Færiostadha* 1389. – Ortnamnet innehåller fsv. *færiostadher* 'färjeställe', syftande på en gammal landningsplats för transporter över Kalmarsund.

Färilö sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. (*in*) *Færaldæ* 1336, (*de*) *Færelde* 1348 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnet innehåller sannolikt ett forndanskt *farældi 'väg, farled'. Den nuvarande namnformen, som äldst uppträder under senare delen av 1500-talet, är en ombildning i anslutning till de i Skåne vanliga ortnammen på → *lös*. Tätorten har vuxit fram kring en 1886 öppnad järnvägsstation omedelbart öster om kyrkbyn.

Färnebo sn, Färnebo hd, Värmland. *Fernnebo* 1570. – Sockennamnet betyder 'de vid Färnsjön boendes socken'. Sockenkyrkan låg äldst vid Kalhyttan väster om Färnsjön men flyttades 1611 till den nyanlagda staden Filipstad. Sjöns namn innehåller växtbetekningen *färne* (*Equisetum fluviatile*), varav ett rikt bestånd finns just vid sjöns västra strand.

Färnebo härad hd, Värmland. *Jernberghet i Wærmelande* 1413, *Vermelandz bergh* 1521, *Wärmelhandz Bärgzslagh* 1628, *Philipstads bergslag* 1787, *Fernebo Härad el. Philipstads Bergslag* 1815. – Häradet har namn efter → *Färnebo* socken. Som framgår av de anförda äldre beläggen har området tidigare kallats *Järnberget*, *Värmlandsberg*, *Värmlands bergslag* och *Philipstads bergslag*.

Färnsjön sjö, Filipstads stad samt Färnebo sn och hd, Värmland → *Färnebo*.

Färnäs tätort, Mora sn, Dalarna. (*j*) *Fornes sextunge* ['sjättedel (av socken)'] 1440. – Namnet är äldst belagt 1325. Efterleden syftar på det stora näs som Färnäs är beläget på med Siljan i söder och Österdalälven och Orsa-sjöns avlopp Orsaälven i väster. Förleden *Fär-* återgår på antingen fsv. *fyre* eller fsv. *for*, båda adverb med betydelsen 'före'. Namnets ursprungliga betydelse har ansetts vara 'näset som ligger i vägen (vid färd mellan Siljan och Orsa-sjön)'.

Färs härad hd, Skåne. *Færsheret* ca 1300. – Häradsnamnet har inte fått någon sluttgiltig tolkning. Det har jämförts med förleden i fyra sockennamn på -lev/-lös, → *Förslöv* i Skåne, *Ferslev* på Jylland och Själland och *Förslev* på Själland, vilkas förled har ansetts vara ett mansnamn fda. *Fær. Eftersom det på gammalt nordiskt område saknas säkra exempel på häradsnamn bildade till personnamn (jfr → *Frosta härad*), måste tolkningen utifrån ett sådant betraktas som högst oviss.

Fättjarn fjällsjö, Vilhelmina sn, Lappland → *Fättjaure*.

Fättjaure fjällsjö, Vilhelmina sn, Lappland. – *Fättjaure* är en äldre stavningsform av en äldre namnform av sydsam. *Faahtjere*, som är en sammandragen form av en okänd förled och *jaevrie* 'sjö'. Sjöns svenska namn *Fättjarn* återgår på det äldre samiska.

Fölene sn, Kullings hd, Västergötland. *Fylene* 1411 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden djurbeteckningen *föl* eller *fäle* och i efterleden → *vin* 'betesmark; äng'.

Föllinge sn, tätort, Jämtland. (*i*) *Filinge* 1410. – Namnet avsåg ursprungligen Föllingesjön och har som sjönamn flera paralleller i Norge. Det kan möjligen innehålla en bildning med ändelsen -ing till dialektertordet *fjäl*, här i betydelsen 'spång, bro'. Sjönamnet skulle då betyda 'den broforseda', dvs. 'sjön med en broövergång'. Man får i så fall tänka sig en bro i anslutning till sjön, inte över den.

Föra sn, Åkerbo hd, Öland. (*de ...*) *Fyrum* 1283 avskr. – Namnet innehåller en plural form (se inl. 3.3.1) av fsv. *fyrī 'furudunge, furuskog'. En skog *Föra tallar* omtalas på 1760-talet.

Förberg f.d. kungsgård, Frösö sn, Jämtland. *Firir bergh*

1345. – Namnet betyder 'framför berget' och syftade på gårdens läge nedanför Öneberget på Frösön. Att den verkligen legat där och inte vid Bynäset, såsom också antagits, framgår av de historiska källorna.

Förkärla sn, Medelstads hd, Blekinge. (j) *Förkerra* 1499 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnet synes vara en bildning till en inbyggarteknning **fyrkarl(ar)*, sammansatt av fda. *fry* 'furuskog' och *karl*. Innebördens skulle då vara 'furuskogs karlarnas by'.

Förlanda sn, Fjäre hd, Halland. – Namnet, äldst belagt 1440, är lånat från den ursprungliga kyrkbyn, av vilken den nuvarande gården Förlanda (Kullagården) är en del. I namnet ingår dialektordet *förländ*, oftast med betydelsen 'vändteg', här kanske snarare 'mark omedelbart utanför den odlade jorden' (en sådan betydelse hos det med *förländ* närschläktade förlände är betygad från Vallda socken i samma härad).

Förlösa sn, Norra Mörre hd, Småland. (in) *parochia Förlösa* som 1357 avskr. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Förleden innehåller troligen ett ord fsv. *före 'vadställe' eller 'sankäng'. Båda betydelserna kan passa med landskapet på platsen. Efterleden är → *lös* 'glänta; äng'.

Förslöv sn, tätort, Bjäre hd, Skåne. (in) *Færsløf* 1289 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i efterleden → *lös* 'arvegods' och i förleden möjligen ett mansnamn fda. *Fær. Den tätort som vuxit upp kring kyrkbyn och den invid denna 1885 öppnade järnvägsstationen bar fram till mitten av 1970-talet namnet *Förslövsholm*, en namnform som sannolikt tillkom till undvikande av förväxling med → *Färlöv* (jfr → *holm*).

G

Gadden ö i Norra Kvarken, Holmöns sn, Västerbotten → *Holmön*.

Gafsele by, Åsele sn, Lappland. – Namnet syftar ursprungligen på lugnvattnet (*Gaffz Selett* 1561) i Ångermanälven vid byn. Det är troligen en försvenskning med översatt efterled av en äldre form av sydsm. *Gåpsene*, som är en sammandragen form av det samiska dialektordet *gåbte* ('även gabte') 'bred, vid' och *sovene* 'lugnvatten i å eller älvtalv, sel'. En annan tolkning utgår från att förleden innehåller det svenska dialektordet *gav* 'bred, vid, öppen'. Det innebär i så fall att ett av namnen är en översättning av det andra.

Gagnef kn, sn, tätort, Dalarna. (in) *Gangneff* 1351. – Namnet på tätorten, som omfattar byarna vid kyrkan, återgår på sockennamnet, säkerligen genom förmedling av det sedan 1831 existerande postanstalsnamnet *Gagnef*. Efterleden är dialektordet *näv* 'näbb' o.d., i ortnamn ofta med syftning på näs, förleden sannolikt en motsvarighet till adjektivet fvn. *gagn* 'gen'. Namnet har i så fall ursprungligen avsett det stora näset med kyrkplatsen, över vilket en genväg har lett förbi några forsrar i Österdalälven.

Galten fjärd av Mälaren, Södermanland och Västmanland. *Galthen* 1544. – Namnet är sannolikt bildat till ett önamn eller annat naturnamn på *Galt-*, kanske *Galtholmen* i Galtens östligaste del, norr om Kvicksund, eller *Lilla* och *Stora Galtryggen*, namn på holmar ett stycke väster om Kvicksund. Åtminstone i det senare fallet har den namnbärande holmen jämförts med en galtrygg.

Galtryggen, Lilla och Stora holmar, Torpa sn, Åkerbo hd, Västmanland → *Galten*.

Gamla Tvärålund by, Degerfors sn, Västerbotten → *Tvärålund*.

Gamla Uppsala förs., Uppsala stad, Uppland → *Uppsala*.

Gamleby sn, Södra Tjists hd, Småland. (i) *Gamblaby* 1456. – Här låg staden Västervik, innan den flyttades till sin nuvarande plats år 1433. Det gamla stadsläget kallas först *Gamla Västervik*, senare *Gamleby*. Efterleden by har här en äldre betydelse 'stad' (utvecklad ur 'gård; by') – jfr denna innebörd hos ordet i danskan och norskan.

Gamlebyviken vik, Norra och Södra Tjists hd, Småland → *Västervik*.

Gamlestaden stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland.

Gamblestaden 1643. – Ursprungligen ett yngre namn på den under senare hälften av 1400-talet grundade staden Nya Lödöse (→ *Nylöse*). Namnet uppstod då staden Göteborg anlades längre ned utefter Göta älvt.

Gammalkil sn, Valkebo hd, Östergötland. *Gambla Kıl* 1352. – Namnet innehåller *kıl* med syftning på en kilformig terräng- eller ägoformation. Sannolikt har en på slätten utskjutande höjdsträckning vid sockenkyrkan föranlett socknens ursprungliga namn, fsv. *Kıl*. Till detta äldre namn har man fogat adjektivet *gammal* för att skilja socknen från den däruturna socknen → *Nykil*.

Gammalkroppa f.d. hytta, Kroppa sn, Färnebo hd, Värmland → *Kroppa*.

Gammalsby by, Gräsgårds sn och hd, Öland → *Gammalsbyören*.

Gammalsbyören våtmarksområde, Gräsgårds sn och hd, Öland. – Inom området finns en holme med samma namn. Förleden i holmens namn anger läge nära byn *Gammalsby*. Efterleden är → *ör* '(grus)bank'. *Gammalsby* (in *Gammalsby* 1396) innehåller som förled mansnamnet fsv. *Gama* ('gammal') och som efterled → *by* 'gård; by'.

Gammalstorp sn, Listers hd, Blekinge. (j) *Gamalstorpa sogn* 1417. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är sammansatt av genitiv av mansnamnet fda. *Gamal* ('gammal') och → *torp* 'nybygge'.

Gammbyn del av tätorten Flarken, Nysätra sn, Västerbotten → *Flarken*.

Gammelbyn del av → *Östhammar*.

Gammelgarn sn, Gotland. *Gamblagarn* 1300-talet avskr. – Namnet återgår troligen på ett osammansatt *Garn*, vilket avsåg det område som i dag utgörs av socknarna *Gammel-* och → *Östergarn*. Det innehåller ett fornspråkligt *garn 'tarm', använt i överförd betydelse om smala uddar, vikar eller ör. Man har tänkt sig att namnet ursprungligen avsett en smal landtunga mellan Storemyr och en

forntida vik i norr, alternativt den inre, nordöstliga viken av denna myr.

Gammel-Gränome hembygdsgård, vandrarhem, Stavby sn, Olands hd, Uppland → *hem*.

Gammelgården tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. (i) *Gamblegardh* 1505, *Gamblegården* 1539. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet speglar det förhållandet att denna bebyggelse redan fanns vid tillkomsten av en eller flera närlägna (dotter)bebyggelser.

Gammelstaden tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. – Namnet förklaras av att staden Luleå var belägen här, innan den i mitten av 1600-talet flyttades till sitt nuvarande läge.

Gammlia friluftsmuseum, Umeå stad, Västerbotten. – Museet öppnades 1919 och fick då detta nyskapade namn. Förleden är en norrländsk sammansättningsform av adjektivet *gammal* med syftning på museets bestånd av gamla byggnader. Efterleden innehåller den dialektales bestämda formen av ordet *lid* '(bergs-, skogs-)slutning' och avser läget på höjden Stadsliden.

Ganthem sn, Gotland. *Gantheum* 1300-talet avskr. – Förleden kan möjligen innehålla dialektordet *gant(er)*, *gante* 'tok, galning, narr'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård' eller 'bygd'. Det är oklart om sockennamnet återgår på ett gård- eller bygdenamn.

Gantofta tätort, by, Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne. *Gantoffthe* ca 1524, *Gaffntoffte* 1570-talet. – Senare ledens är *toft*, en sidoform till → *tomt*. Förleden är oklar. Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation norr om den gamla byn.

Gapern sjö, Nyeds sn och hd, samt Alsters och Östra Fågelviks snr, Väse hd, Värmland. *Gaperen* 1621. – Namnet är en bildning till ordet *gap*, kanske med syftning på sjöns betydande storlek.

Garaselet stenåldersboplats, Jörns sn, Västerbotten. *Gairaselet* 1895. – Boplatsen ligger på södra stranden av Garaselet, en utvidgning av Byskeälven. Förleden återgår kanske på umesam. *gájrrá* 'tygkil, flik i tälduk eller kläder (vars nedre del skal vara vidare)', ett lån från fvn. *geiri* 'kilformat litet stycke (i kläder)', här väl åsyftande någon kilformig terrängformation, möjligen den stora udden *Lappvikudden* i selets nordvästra del. Efterleden *sel* betyder 'lugnvatten i å eller älv'.

Garde sn, Gotland. (i) *karpum* medeltida runinskrift (dvs. i *Gardhum*). – Namnet innehåller pluralis av ordet *gård* i betydelsen 'inhägnad'. Det är oklart om sockennamnet återgår på ett gårdnamn eller om det är ett ursprungligt namn på den plats där kyrkan kom att byggas.

Gardiken sjö, Stensele och Tärna snr, Lappland. – Namnet på sjön, en utvidgning av Umeälven, är sannolikt en försvenskning av en bildning till sydsam. *gierte* 'rengärde; spärrstångsel'. Sjön ligger vid → *Norra Gardfjället*.

Gargnäs förs., tätort, Sorsele sn, Lappland. – Församlingssnamnet är övertaget från byn, belägen vid ett näs i Gargnän. Förleden i ånamnet är en försvenskning av umesam. *gárgguo* 'längsmal, torr höjdsträcka (omgiven av

myrland eller slät mark)'. Det nuvarande umesamiska namnet på byn är *Drähkie* och på än *Drähkejiennuo*. *Drähkie* (*drähke-*) är ett lån från det svenska dialektordet *drag* 'ed, smal landtunga', här sannolikt med syftning på näset. Ånamnets efterled *jiennuo* betyder 'älv'.

Gargån å, Sorsele sn, Lappland → *Gargnäs*.

Garnsviken sjö, Uppland → *Angarn*.

Garnsviken vik av Mälaren, Ärlinghundra hd, Uppland → *Venngarn*.

Garpen bebyggd f.d. fiskehamn, Hasslö sn, Medelstads hd, Blekinge. – Bebyggelsen, som ingår i tätorten → *Hasslö*, ligger vid Garpahamnen (Garpaviken), vars namn innehåller fsv. *garper* 'tysk'.

Garpenberg sn, Dalarna. (wppo) *Garppaberghed* 1402. – Socknen tillkom 1607. Namnet, som ursprungligen syftat på ett gruvområde, innehåller i förleden genitiv pluralis av fsv. *garper* 'tysk'. Efterleden är *berg* 'bergverk, gruvfält'. Namnets uttal i traktens dialekt, »Gärrbäri», återgår direkt på ett äldre *Garpaberget*. Den tyskpåverkade förleden *Garpen-* finns belagd först från mitten av 1600-talet.

Garphyttan tätort, Tysslinge sn, Örebro hd, Närke. *Garpehytton* 1554. – Tätorten har fått namn efter ett bruk, som existerat åtminstone sedan mitten av 1500-talet. Namnet innehåller genitiv pluralis av fsv. *garper* 'tysk' och *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Gautstråsk sjö, Sorsele sn, Lappland → *Ammarnäs*.

Gavleån å i Gästrikland → *Gävle*.

Gedsholm gods, Ekeby sn, Luggude hd, Skåne. (aff) *Geetzholtum* 1443. – Godsets namn innehåller i förleden släktnamnet *Get*; 1443 omnämns Erik Get från Gedsholm. Efterleden → *holm* 'holme' syftar på att den ursprungliga byggnaden omgavs av vattenfylda vallgravar.

Geijersholm f.d. järnbruk, tätort, Gustav Adolfs sn, Älvdals hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana, som öppnades för trafik 1877. Namnet avsåg ursprungligen det strax norr därom befintliga järnbruket, grundlagt 1730 av Bengt Gustaf Geijer. Efterleden är det i herrgårdsnamn vanliga → *holm*.

Gemla tätort, Öja sn, Kinnevalds hd, Småland. *Gimblæ* 1423. – Tätorten, som har vuxit upp kring den år 1865 öppnade järnvägsstationen, har fått namn efter den intilliggande byn Gemla, som ligger på en smal landremsa med sankmarker och öppet vatten på ömse sidor. Namnet har sammanställts med det norska dialektordet *gimla* 'av dela' och *gimling* 'innervägg' med syftning på bebyggelsens läge.

Genarp sn, tätort, Bara hd, Skåne. (in) *parochia Genathorp* 1306. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden kanske ordet *gen* 'belägen mitt emot', med syftning på läget mitt emot byn Gödelöv. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Genevad tätort, Tjärby sn, Höks hd, Halland. – Tätortens namnet är övertaget från en järnvägsstation och en postanstalt, tillkomna 1885. Det syftar på ett närliggande

vadställe över Genevadånen. I förleden ingår troligen adjektivet *gen' rak; bekväմ'*, i efterleden *vad' vadställe'*.

Germandön ö i Bottenviken, Nederluleå sn, Norrbotten.
– Namnet, äldst belagt ca 1560, innehåller i förleden fsv. genitiv *Germunda(r)* av mansnamnet *Germund*.

Gerum sn, Gotland. *Gereüm* 1300-talet avskr. – Förleden skall sammanhållas med en grupp nordiska ord med betydelsen 'spets, kil', t.ex. fvn. *geirr*'spjut' och gotländskans *gajrer* 'kil i en särk'. I namnet får man tänka sig att ordet använts om någon spets- eller kilformig terrängformation, möjligen en krök i den å som rinner genom socknen och ut i Maistarmyr. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård' eller 'bygd'. Det är oklart om sockennamnet återgår på ett gård- eller bygdenamn.

Gessie sn, Oxie hd, Skåne. *Geshøge* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen fda. *gas* 'gås'. Efterleden är → *hög*.

Gestad sn, Sundals hd, Dalsland. (in) *Gezstadhum* 1346.
– Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller i förleden antingen djurbeteckningen *get* eller personnamnet *Get*. Efterleden är → *sta(d)*.

Gesunda by, Sollerö sn, Dalarna. – Byn har in i sen tid varit en fäbodvall (*Essundha* 1663). Den är belägen vid Gesundån och har övertagit åns gamla namn *Esund. Namnet, som är bildat med ändelsen *-und* till ett verb motsvarande fvn. *eisa* 'fara fram med stark fart', betyder 'den snabbt framforsande, den brusande' och syftar på den branta fallsträckan utefter Gesundbergets norrsluttning. Uttalet »*Es-*», ännu bevarat i t.ex. Leksand, har i sollerömål ändrats till »*Jes-*», från mitten av 1800-talet stavat *Ges-*. Den nuvarande formen på *-a* har uppstått i anslutning till den välkända plurala ortnamnstypen *Beraga* (se int. 3.3.1).

Gesunden sjö, Ragunda och Stuguns snr, Jämtland. (j) *Esunde* 1378 avskr. – Den fornspråkliga formen av sjöns namn bör ha varit **E(i)sunder*. Detta namn är sannolikt bildat till ett älvdann **E(i)sund* 'den framstörtande', avseende sjöns utloppssälvt genom Krångedeforsarna (jfrr → *Gesunda*). Stavningen med *G-* utgår från uttalet som är »*jesön*» o.d. och som kan bero på att prepositionen i uppfattats som en del av namnet och sammansmält med detta.

Gesäter sn, Vedbo hd, Dalsland. – Socknen har fått sitt namn från gården Gesäter (*Gæsetter* 1512). Det innehåller snarast djurbeteckningen *get*. Efterleden är → *säter* 'utmarksäng'.

Getinge sn, tätort, Halmstads hd, Halland. *Getyngē* 1298. – Tätorten har vuxit fram kring en 1886 anlagd järnvägsstation. Stationen fick namn efter socknen. Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, numera inlemmad i tätorten, är sannolikt en bildning med → *-inge* till ett ortnamn med djurbeteckningen *get* som förled.

Gettlinge by med järnåldersgravfält, Södra Möckleby sn, Gräsgårds hd, Öland. (j) *Getlynghe* 1393. – Gravfältet är

Ölands största. Bynamnet är sannolikt en bildning med *-linge* (→ *-inge*) till ett ortnamn med djurbeteckningen *get* som förled.

Gevsjön sjö, Åre sn, Jämtland. *Jäfwa Siön* 1440 sen avskr., *Giäfsiön* 1645. – Förleden innehåller antingen det från bl.a. jämtska kända adjektivet *gäv* 'givande', t.ex. om sjöar som ger fisk eller om fiskedon eller agn som lätt ger napp, eller genitiv *Gäva av fsv. *Gäve, ett äldre namn på sjön bildat till nyssnämnda *gäv*. I båda fallen blir betydelsen 'den (för fiske) givande sjön'.

Gideå sn, Ångermanland. – Socknen, vars namn tidigare användes om Gideå bruk, anlagt 1804, utbröts ur Arnäs socken 1811. Namnet återgår på det gamla bynamnet *Gideå* (i *Gide* 1486) i Björna socken. Socknen liksom byn ligger vid Gideälven, i äldre dialekt kallad *Giga* (*Gidhān* 1541, af *Gige* åne 1542). Älvnamnet är möjligt bildat till en ordstam **gidh-* med den i sjö- och vattendragsnamn relativt vanliga betydelsen 'gapa, ligga öppen'.

Gideälven älvd, Lappland och Ångermanland → *Gideå*.

Gillberga sn, Västerrekarne hd, Södermanland. *ecclesie Gilbergha* 1354. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet, som finns på flera håll, har tolkats bl.a. som innehållande ett ord fsv. **gilb(i)ærgh* med ännu ej fastställd betydelse.

Gillberga sn, Gillbergs hd, Värmland. (*Apud*) *Ecclesiam Gilbierghæ* 1357. – Namnet, var till paralleller finns på flera håll i Sverige, har tolkats bl.a. som innehållande ett ord fsv. **gilb(i)ærgh* med ännu ej fastställd betydelse.

Gillbergs härad hd, Värmland. *Gilbyærgæhærad* 1300-talets slut. – Häradet har namn efter samma Gillberga som socknen → *Gillberga*. Den äldre formen *Gillberga* ersätts i häradsnamnet under nyare tiden så småningom av *Gillbergs*.

Gillstad sn, Källands hd, Västergötland. (j) *Gelastadha-sokn* 1413. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnets efterled är → *sta(d)*. Förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Gele.

Gillöga ö, Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *Giloga* 1558. – Förleden är en svensk motsvarighet till fvn. *gil* 'bergsklyfta' o.d. Efterleden (*l)löga* är oklar men skall eventuellt sammanhållas med fsv. *løgh* 'bad', här möjlichen i betydelsen 'vattenbassäng'.

Gim by, Torps sn, Medelpad → *Gimän*.

Gimo tätort, f.d. bruk, Skäfthammars sn, Olands hd, Uppland. (Jn) *Gimmu* 1291. – Namnet kan vara ett gammalt vattendragsnamn, avseende den å som vid Gimo rinner ut i Olandsån. Det har sammanhållits med fvn. *gima* 'öppning' och dialektdordet *gim(a)* 'öppning (till en bakugn)' och skulle i så fall kunna syfta på den korta åsträckan - öppningen - mellan Gimo damm och Olandsån eller på själva utflödet. Det är dock svårt att bedöma terrängförhållandena före brukets tillkomst 1615.

Gimän älvd, Jämtland och Medelpad. (j) *Gim* 1466 (avser byn Gim), *Gimän* 1718. – Ordet å kan i Norrland också syfta på älvar. Den fornsvenska utgångsformen för älvdannet, äldst omnämnt 1324, är *Gim*. Detta uppträder i

bestämd form som *Gimmen* 1562, och i den formen var det ännu på 1970-talet levande i äldre dialekt. Namnet är bildat till ordet *gim* 'öppning till bakugn', känt från norrländska dialekter, med trolig syftning på älvdalen före utloppet i Ljungan. Namnet kan översättas med 'älven som har en gapliknande dalgång'. Älven har gett namn åt byn Gim i Torps socken mittför älvmynningen.

Gingri sn, Ås hd, Västergötland. *Gingrini* 1292 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnets innehörd är oviss. Det är troligen sammansatt med → *vin* 'betesmark; äng'.

Giresta sn, Lagunda hd, Uppland. *Ecclesie Girstum* 1286. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Förleden kan innehålla ett person(bi)namn fsv. *Girir bildat till fsv. *giri* 'begär, lust, girighet'. Alternativt kan den utgöras av ett äldre namn på Lärstaviken. Efterleden är → *sta(d)*.

Gislaved kn, samt förs. och tätort, Bäraryds sn, Västbo hd, Småland. *Gislawith* 1434 (avser en kvarn). – Orten har fått sitt namn efter byn Gislaved, vars namn innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Gisle* och fsv. *vidher* 'skog'.

Gislöv sn, Skytts hd, Skåne. *Gisløue* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *lös* 'arvegods'. Förleden är oklar.

Gislövs läge tätort, Gislövs sn, Skytts hd, Skåne. *Giisløff leigge* 1576, *Gissløff fiskeleye* 1596. – Namnet är sammansatt av bynamnet → *Gislöv* och *läge* 'fiskeläge'.

Gistad sn, tätort, Skärkinds hd, Östergötland. (j) *Gyslesthadom* 1375. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Gisle* och → *sta(d)*. Tätorten Gistad har vuxit fram vid Gistads järnvägsstation vid en bansträcka öppnad för trafik 1872. Stationen ligger inte vid kyrkan men fick ändå sitt namn från socknen.

Gladhammar sn, Södra Tjists hd, Småland. (*apud ecclesiam Cladhambra* 1352. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', medan förleden, som i de äldsta källorna konsekvent skrivs *Clad-* o.d., inte fått någon tillfredsställande förklaring.

Gladsax sn, Järrestads hd, Skåne. (*in* *Glathysa* 1322, (*de*) *Glatsaxa* 1344 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, anses vara ett ursprungligt, nu försunnet ånamn (kanske avseende Tommarpsån), bildat till *glad* i betydelsen 'ljus, glänsande' och *sax* i en äldre betydelse 'kniv, svärd'. Namnet skulle då kunna förstås som ett jämförelsenamn, möjligen ett noanamn, alltså ett namn givet i inskickrande syfte för att blidka än, som kan ha upplevt som farlig.

Glafsfjorden sjö, Jösse och Gillbergs hd, Värmland. *Glassfiolen* 1560. – Denna betydliga sjö har ursprungligen sannolikt burit namnet fsv. *Gladher, en bildning till *glad* i betydelsen 'ljus, glänsande'. Senare har tillagts *fjord*, här i betydelsen 'sjö', kanske till åtskillnad från andra namn inom samma namnkomplex (jfr → *Glava* och *Stora Gla*). Den ursprungliga förleden **Gladhs-* har i dialekten ut-

vecklats till *Glass-*, vilket senare ombildats till *Glafs-* genom inflytande från sockennamnet *Glava*.

Glan sjö, Östergötland. *Gladen*, *Gladh* 1560. – Namnet innehåller adjektivet *glad* i betydelsen 'ljus, glänsande'; denna betydelse och även 'öppen' är belagda i våra dialekter.

Glanshammar sn, Glanshammars hd, Närke. *Glanshamar* 1279. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden kan vara genitiv av ett ortnamn *Glan, bildat till dialektordet *glan* 'öppning, ljusning'. Efterleden är dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', syftande på en kulle intill kyrkan.

Glanshammars härad hd, Närke. (i) *Glandzhamars hæradh* 1413. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Glanshammar*. Glanshammar är betyget som medeltida tingsplats (a *Glanzhamars thinge* 1378). Ett äldre namn på häradet var *Edhmadha hæradh* (i *Enmædhahæradhe* 1429, j *Edhmada hærade* 1443), som typologiskt också det är att återföra på ett namn på en samlingsplats, *Edhmadh*, sammansatt av → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' och *mad* 'sankäng'. Edhmadh har inte säkert lokaliseras men avser sannolikt gammal sankmark vid Hjälmtorn intill en landtunga som sträcker sig söderut över sjön mellan Hemfjärden i väster och Mellanfjärden i öster och som längst i söder skiljs från land av ett sund. Den smala landtungan, nästan en halvmil lång, utgör fortsättningen av en rullstensås med en viktig väg mellan Glanshammars härad och Askers härad i söder. Landtungan genombryts på mitten av ett smalt sund, som utgör gräns mellan de båda häradena. Under 1400-talets förra hälft används de båda häradsnamnen vid sidan av varandra, därefter endast det yngre.

Glasälven älvdal, Glava sn, Gillbergs hd, Värmland → *Glava*.

Glava sn, tätort, Gillbergs hd, Värmland. *Gladwol soken* 1503, *Gladeuåll S.* 1540. – Socknen har troligen fått sitt namn efter det område där den äldsta sockenkyrkan har legat, nämligen vid gården Fors vid Glasälvens (Glaäkersälvens) mynning i Glafsfjorden. Innebördens av sockennamnet, vars efterled är *vall*, är sannolikt 'den släta gräsmarken vid älven' **Gladh(a)*', ett antaget äldre namn på Glasälven. Detta älvdalnamn är troligen en bildning till *Gladher, det ursprungliga namnet på → *Glafsfjorden*. Förleden i det nutida namnet *Glasälven* återgår på dialekternas »*Glassfjorden*» för *Glafsfjorden*, och parallelnamnet *Glaäkersälven* är givit efter → *Glaäkern*. Tätorten Glava har vuxit fram kring bebyggelsen runt den nuvarande kyrkan.

Glaäkern sjö, Glava sn, Gillbergs hd, Värmland. *Stora Gla Åker* 1767. – Sjön utgör en utvidgning av Glasälven (Glaäkersälven), som rinner från sjön Stora Gla och vidare genom Glaäkern för att mynna ut i → *Glafsfjorden*. Sjönamnets efterled är troligen ett fornsvenskt -*okr(e)* 'den svällande'. Nivåskillnaden mellan Stora Gla och Glaäkern är betydande. Vid ökat vattenstånd i Stora Gla bör därför vattnet ha pressats in ganska häftigt i Glaäkern genom det korta parti av Glasälven som förbinder de båda sjö-

arna. Förleden i namnet *Glaåkern* är antingen sjönamnet → *Stora Gla* eller Glasälvens ursprungliga namn (→ *Gla-va*).

Glaåkersälven älvsn, Glava sn, Gillbergs hd, Värmland → *Glava*.

Glemminge sn, Ingelstads hd, Skåne. *ecclesie Gleminge* 1334. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller en inbyggarteknning (→ -*inge*), kanske bildad till *Glama, ett antaget äldre namn på Fröslövsån, antingen med betydelsen 'den gråbleka' eller 'den larmade'. Tätorten Glemmingebro, numera sammanvuxen med kyrkbyn, har vuxit fram kring en 1894 tillkommen järnvägsstation. Dess namn är sannolikt givet efter läget nära en landsvägsbro över Fröslövsån, troligen till åtskillnad från → *Glimminge*, där en äldre järnvägsstation har funnits.

Glemmingebro tätort, Glemminge sn, Ingelstads hd, Skåne → *Glemminge*.

Glimminge by, f.d. järnvägsstation, Östra Broby sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Glemminge* 1510-talet sen avskr. – Namnet är sannolikt en bildning till ett forndanskt *gliming 'något som glimmar' med syftning på en glimmande vattenyta. Järnvägsstationen strax sydost om byn tillkom 1886.

Glimmingehus borg, Vallby sn, Järrestads hd, Skåne. (aff) *Glimminge* 1431. – Namnet är sannolikt en bildning till ett forndanskt *gliming 'något som glimmar' med syftning på en glimmande vattenyta. Efterleden *hus* 'befäst hus' tillades först på 1800-talet efter mönster av medeltida borgnamn på -*hus*.

Glimåkra sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. (in) *parochia Glimakrae* 1300-talets senare del. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), är sammansatt av → *åker* och *Glima 'den glimmande', ett antaget äldre namn på den genom kyrkbyn rinnande Glimån.

Glommen tätort, Morups sn, Faurås hd, Halland. – Tätorten har utvecklats ur ett på 1880-talet anlagt fiskeläge, som lånat namnet från ett flyttblock på en intilliggande udde. Flyttblocket, också kallat *Glomstenen* (*Glomma-sten*), är sedan gammalt ett känt sjömärke (*Glaumsteinn*, *Glymsteinn*) i medeltida isländska avskrifter rörande händelser i mitten av 1000- och 1200-talen, *Glummen* 1600-talets mitt; indirekt omtalat redan 1177 genom ett då känt ortnamn *Glumstenskog*). *Glommen* är förmodligen en förkortning av *Glomstenen*. En namnförklaring, dock osäker, är att namnet kan hänga samman med några norska namn på *Glom-*, bl.a. *Glomstein*, och däri ingående ord, t.ex. *glaumr* 'stojande munterhet', i namn snarare 'stoj, larm', *glymja* 'ge ifrån sig ett starkt ljud'. Orsaken till det halländska namnet vore havets ljudliga böljegång mot stenudden.

Glommersträsk kyrkobokföringsdistrikt, tätort, Arvidsjaur sn, Lappland. – Namnet är givet efter en delvis uttorkad sjö vid tätorten. Förleden återspeglar sannolikt sjöns nu försvunna umesamiska namn, som ursprungligen kanske innehållit en motsvarighet till sydsam. *gloe-*

me med betydelsen 'något som sluttar inåt' och *jávrrie* 'sjö'. Tätortens nuvarande umesamiska namn *Midtjá* är en förkortad form av *Midtjavárrie*, givet efter det berg på vilket byn är belägen. Förledens betydelse är inte känd, efterleden *várrie* betyder 'berg, fjäll'.

Glostorp sn, Oxie hd, Skåne. (in) *Glosthorp* 1300-talets senare del. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, har en oklar förled, kanske mansnamnet fda. *Glop*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Glumman å, Väse sn och hd, Värmland → *Väse*.

Glumslöv sn, tätort, Rönnebergs hd, Skåne. (aff) *Glums-loff* 1455. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), är sammansatt av mansnamnet fda. *Glum* och → *lös* 'arvegods'.

Glömminge sn, Algutstrums hd, Öland. *Glöminge* 1283 avskr. – Namnet har övertagits från en senare försvunnen kyrkby och har motsvarigheter i Möré i Småland samt i Uppland. Det innehåller en plural inbyggarteknning fsv. *glömingar* (→ -*inge*), vars grundord är oklart.

Gnarps sn, Hälsingland. (de) *Gnarps* 1344. – Namnet är svårtolkat. Som ursprunglig namnbärare har föreslagits antingen Bergsberget mitt i den öppna bygden eller Gnarpasön. Som bergsnamn kan namnet innehålla ett ord *gnarp 'liten klump, knöld e.d.', en växelform till det från norskan kända *knarp* 'knut i väv'. Bergsnamnet har i så fall först övergått till bygdenamn och sedan till sockennamn. Om man betraktar *Gnarps* som ett ursprungligt ånamn, ligger det nära till hands att uppfatta det som ljudhärmande och samhörigt med dialektordet *gnarp* 'torrt, tonlöst knarr' (Norduppland) och 'knarr (i skor)' (norra Härjedalen). I så fall har kyrkans läge nära än gett upphov till sockennamnet.

Gnesta tätort, Frustuna sn, Daga hd, Södermanland. (j) *Gnytlistum* 1383. – Tätorten har fått sitt namn från den by invid vilken den har vuxit fram. Det innehåller → *sta(d)*. Förledens innehörd är oviss.

Gnosjö kn, samt sn och tätort, Västbo hd, Småland. (jnnan) *Gnoxrydh sokn* 1397. – I jordeböckerna fr.o.m. 1538 finns ett kyrkohemman antecknat, men det är osäkert om här funnits någon kyrkby, vars namn efter vanligt mönster övertagits av socknen. Innebördens förleden är oklar. Den ursprungliga efterleden → *ryd* 'rötning' omvandlades under 1600-talet i skrift till *sjö*, väl på grund av kyrkans läge vid sjön Gnosjösjön (namnets genuina uttal är »*Gnox*»).

Godegård sn, Finspånga läns hd, Östergötland. – Socknen har fått sitt namn från bebyggelsen *Godegård* (in *Guthagarthom* 1295). Det kan i förleden innehålla ettdera av de fornsvenska mansnamnen *Godhe* och *Gudhi*. Efterledens *gård* kan här betyda 'inhägnad plats'.

Gonäs tätort, Ludvika sn, Dalarna. *Godenäs* 1562. – Tätorten, förr en by, är sannolikt namngiven efter ett vid gården Ån beläget näs i sjön Väzman. Det i förleden ingående adjektivet *god* kan syfta på givande fiske vid näset eller på bördig jord.

Gothem sn, Gotland. *Gaauthéum* 1300-talet avskr. – För-

leden innehåller ett forngutniskt *gaut 'utflöde' syftande på Gothemsåns utflöde i havet. Efterleden är → *hem* 'bo-plats; gård' eller 'bygd'. Det är oklart om sockennamnet återgår på ett gård- eller bygdenamn.

Gotland ö och landskap. (a) *kutlanti* 1000-talet (med rutor, dvs. *a Gutlandi*), *Gutland* 1300-talet. – Förleden innehåller folkslagsbeteckningen *gutar* 'utgjutarna (av sadesvätska), männen, mäniskorna', nära besläktat med *götar* och formellt identiskt med *goter*. Efterleden är → *land*, antingen i betydelsen 'område, rike' eller 'ö'. Den nuvarande skriftspråksformen *Gotland* (med o) beror på tyskt inflytande, kanske i någon mån kombinerat med lärds identifiering av *gutar* med *goter*. Jfr → *Västergötland*, → *Östergötland*.

Gotlands län län. – Namnet är bildat till landskapsnamnet → *Gotland* och syftar på länets omfattning.

Gotlands norra härad hd, Gotland. – Gotland har i modern tid varit indelat i två härad, Gotlands norra härad och → *Gotlands södra härad*.

Gotlands södra härad hd, Gotland. – Häradet är det södra av Gotlands två härad (→ *Gotlands norra härad*).

Gotska Sandön ö, Färö sn, Gotland. (*prope*) *Sandö* 1428, *Gotscasande* 1539. – Ön, lokalt kallad *Sandön*, är uppbyggd av sand och grus. Det i andra sammanhang föräldrade adjektivet *gotsk* betyder 'gotländsk'. Ön har i äldre tid också kallats *Svenska Sandön* (*Swenske Sandön* 1526).

Gottne tätort, Mo sn, Ångermanland. (i) *Gotna* 1443. – Namnet torde ursprungligen ha avsett den del av nuvarande Utterån (*Gåtne åhn* 1696), som vid Gottne mynnar ut i Möälven. Möjligt har än hetat *Gutn/*Gotn, en bildning till verbet *gjuta* 'hälla, utgjuta (en vätska)'.

Gottröra sn, Långhundra hd, Uppland. *Guttarör* 1274 (avser kyrkbyn). – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *rör* '(grav)röse' och i förleden troligen genitiv av mansnamnet fsv. *Gutte*, alternativt genitiv singularis eller pluralis av folkslagsbeteckningen *gute* 'gotlänning'. Namnet har troligen äldst avsett ett nu förstört, större gravröse vid kyrkan, vilket i sen tid har kallats *Guttis* eller *Gutkils rör*. Enligt traditionen skall detta ha varit gravplats för en viking vid namn *Gutte* (*Gutkil*). Namnet återspeglar således en tradition om gravläggningen i detta röse, vilken dock ingalunda behöver vara historiskt korrekt.

Gottskär tätort, Onsala sn, Fjäre hd, Halland. *Gasekjill* 1471 avskr. – På platsen har funnits en medeltida köpstad Gåsekil, som förlorade sina privilegier år 1539. Dess namn är sammansatt av genitiv pluralis av fågelbeteckningen *gås* och *kil* i betydelsen 'vik'. Framväxten av dagens namnform kan följas genom äldre belägg, som visar hur den ursprungliga anknytningen till *gås* och *kil* gått förlorad, t.ex. *Gåttskiähl* 1691 och *Gottskärr* 1825.

Gottsunda förs., stadsdel, Uppsala stad, Uppland. (in) *Gutasund* 1304. – Namnet är givet efter gården Gottsunda (numera omdöpt till *Eksätra*). Efterleden avsåg ursprungligen ett forntida sund i nuvarande Hågaåns lopp vid gär-

den. Förleden kan innehålla folkslagsbeteckningen *gutar*. Namnets bakgrund skulle då vara en hamn som brukats särskilt av gotländska farmän. Alternativt kan förleden innehålla det fornsvenska mansnamnet *Guti*.

Gran ö med fyralöp i Bottenviken, Gnarps sn, Härjedalen. – Önamnet är äldst belagt 1547. På ön finns gran-skog.

Gran lantbrukskola, Piteå sn, Norrbotten. *Gran* 1770. – Skolan tillkom 1914 i anslutning till gården Gran. Möjliggen har gården varit boställe åt kyrkoherde Olaus Graan, omnämnd 1667.

Grangärde sn, Dalarna. (de) *Grængia* ca 1480. – Socknens äldre namn *Gränge*, ännu i våra dagar bevarat i dialektuttalet »Gränje», är länat från nuvarande Kyrkbyn. Denna övertogs i sin tur namnet från den intilliggande Bysjön, ursprungligen troligtvis kallad **Grænughe (sior)* 'den »graniga» (sjön), *Gransjön*' (till dialektformen *grän* 'gran'), förkortat till *Gränge*. Sjönamnet är givet i motsats till grannsjön *Björken* 'Björksjön'. Urspråningen till *Grangärde* började redan på 1600-talet, t.ex. *Grängerd* 1664, *Grangierz* 1687, men formen *Grangärde* slog igenom först på 1700-talet. Till sockennamnet *Gränge* är → *Grängesberg* bildat.

Granhammar gods, Västra Ryds sn, Bro hd, Uppland. (in) *Grenhammar* 1344. – I namnet, äldst omnämnt 1299, ingår som förleden den bl.a. från Uppland kända dialektformen *grän* 'gran'. Ändringen till *gran* är äldst betygad genom belägget j *Granhamar* 1445. Efterleden är dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'.

Granhult by (f.d. sn), Nottebäcks sn, Uppvidinge hd, Småland. *Granhult* 1553. – Namnet, som ursprungligen betecknat en gård, innehåller trädbezeichnung *gran* och → *hult*.

Graninge sn, Ångermanland. *Græninge* 1547 (avser byn Västergraninge). – Graninge har betecknat ett finntorp i Långsele socken, vid vilket ett järnbruk anlades 1673. Kring bruket uppstod en församling, som 1873 blev annex under Långsele. Äldst har namnet avsett Graningesjön (*Græningen* 1646), vars namn sannolikt är bildat till *gran* och betyder 'den av granskog omgivna sjön'. Skrivingarna med ä av by- och sjönamnet torde återge ett öppet uttal av a-ljudet.

Granö tätort, Degerfors sn, Västerbotten. *Grenön* 1539, *Grannönn* 1543. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Förleden innehåller dialektformen *grän* 'gran', vilket framgår av både äldre beläggformer, bl.a. den från 1539, och av dialektuttalet. Efterleden är ö. Namnet har ursprungligen syftat på en närbelägen ö i Umeälven, numera oftast kallad *Ön*, mera sällan *Granön*. I tätortsnamnet ändrades efterleden -ön till -ö 1979, medan -ön behållits i fastighetsregisternamnet.

Grava sn, Karlstads hd, Värmland. (j) *Grawu* 1359. – Sockennamnet, länat från gårdarna Grava vid kyrkan, kan innehålla fsv. *grava* 'nedskärning' med syftning på en nedskärning i terrängen eller grop för djurfångst. En annan, kanske troligare, möjlighet är att gårdnamnet är ett

äldre namn på den förbiflytande Gravån, fsv. *Grava, en bildning till fsv. *grava* 'gräva' med syftning på åns nedskurna lopp.

Gravarne till 1963 namn på → *Kungshamn*, f.d. fiskeläge, Kungshamns förs., Sotenäs hd, Bohuslän. *Grafwen* 1746, *Grafwenne* 1748. – Namnet innehåller dativ singularis av ordet *grav* 'fördjupning i terrängen', syftande på ortens läge mellan de påfallande höga bergsformationerna. Den nutida namnformen har anslutits till plurala ortnamn i bestämd form.

Gravental samhälle, Säfsnäs sn, Dalarna. – Samhället har vuxit fram kring det järnbruk som grundades på 1720-talet av Hans Sebastian Grave och namngavs efter honom. Förledens form på -en- beror på mönster från tyskan. Efterleden *dal* är snarast schablonmässigt given efter mönster av herrgårdsnamn men är också sakligt motiverad, då bebyggelsen i huvudsak ligger i en sänka längs Sävälven.

Grebbestad tätort, Tanums sn och hd, Bohuslän. (til) *Grebystad* 1746. – Förleden i namnet på detta gamla fiskeläge innehåller bynamnet *Greby*, äldre *Grjotby, bildat till fvn. *grjót* 'sten, stenig mark', syftande på bautastenar vid byns gravfält, och → *by* 'gård; by'. Efterleden är *stad* 'båtplats'.

Grebo sn, tätort, Bankekinds hd, Östergötland. *ecclesie Grepaboo* 1354. – Socknen har troligen fått sitt namn från prästgården. Det innehåller i så fall → *bo* 'bostad, gård'. Förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Grepe. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan och fått sitt namn från socknen.

Greby by, Tanums sn och hd, Bohuslän → *Grebbestad*.

Grecken sjö, Nora lfs, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland → *Grecksåsar*.

Grecksåsar by, Nora lfs, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. *Grykkis aassa* 1490-talet. – Namnet betyder 'åarna vid sjön Grecken'. Sjöns namn (*Greken* 1692) är en parallell, med annan ljudutveckling, till *Grycken* vid → *Grycksbo*.

Grensholm gods, Vånga sn, Finspångs läns hd, Östergötland. *Grenssholm* 1512. – Ortnamnets förled innehåller genitiv av ättnamnet *Gren*. Efterleden → *holm* har schablonmässig prägel. Ett tidigare namn på gården var *Ål* (*Aal* 1321); det åsyftar sannolikt en längsträckt terrängformation på platsen (jfr → *al*).

Grevbäck sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Grutbec* 1220- eller 1230-talet (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *gryt* 'stenanhopning, stenig mark' och *bäck*. Ett mindre, stenigt vattendrag rinner förbi sockenkyrkan. Sedan förleden genom ljudutvecklingen fått formen *Gre-* har namnet felaktigt anslutits till ordet *greve*.

Grevie sn, tätort, Bjäre hd, Skåne. (j) *Græwia* 1320-talet avskr. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller en böjningsform av ordet *gravhög* (jfr → *hög*); två bronsåldersgravar finns vid kyrkan. Tätorten, norr om kyrkbyn, har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en 1885 öppnad bana.

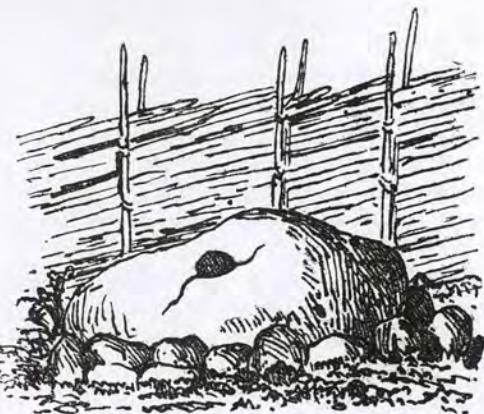

Bild 25. Grimstens härad. Grimstenen avbildad i Herman Hofbergs *Nerikes gamla minnen* (1868), s. 229.

Grillby tätort, Villberga sn, Trödgs hd, Uppland. (de) *Grillaby* 1318 (avser byn). – Namnet är övertaget från en by. Förleden är dunkel, efterleden är → *by* 'gård; by'.

Grimeton sn, Himle hd, Halland. *Grimetunæ*, (de) *Grymætún* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden kan innehålla genitiv *Grimu av ett ånamn *Grima med oklar betydelse, avseende nuvarande Mjöavadsbäcken och Långebrokanalen nära kyrkbyn. Efterleden innehåller antingen *tun* 'inhägnat område, gårdsplats' eller, ehuru mindre troligt, → *tuna*.

Grimmare sn, Marks hd, Västergötland. (j) *Grimarydha soken* 1435. – Namnet, som är länat från kyrkbyn, tycks i förleden innehålla genitiv av ett mansnamn fsv. *Grime; efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Grimslöv tätort, Skatelövs sn, Allbo hd, Småland. (j) *Sundragriimsleff* 1403. – Namnet, som äldst betecknat byn Grimslöv, innehåller i förleden genitiv av mansnamnet fsv. *Grim*. Efterleden är → *löv* 'arvegods'. Formen från 1403 (vars förlär är fsv. *sundre* 'söder-') antyder att byn vid den tiden har varit uppdelad.

Grimstens härad hd, Närke. (j) *Grymostens häradhe* 1385. – Ordet *grima* har i svenska dialekter betydelsen 'strimma, fläck'; fsv. *grima* är bl.a. känt i betydelsen '(ut-hugget) gränsmärke (i träd)'. Grimstens härad har namn efter en sten med en »grima», *Grimstenen* på Sörbyhammaren i Sörby by i Viby socken. Den ljusgrå stenen utmärks av en svart spricka, i mitten utvidgad till en grop. Invid Grimstenen får häradet antas ha haft sin samlingsplats. Ett diplom 1453 är daterat *j Viby sochn opa Grymsteens ting*. – Bild 25.

Grimstorp tätort, Norra Sandsjö sn, Västra hd, Småland. *Grimestorp* 1545, *Grymstorp* 1554. – Namnet, som äldst tillkom gården Grimstorp, innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Grim* och → *torp* 'nybygge'.

Grimsås tätort, Mossebo och Nittorps snr, Kinds hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, som öppnades för trafik 1902. Dess namn är givet

efter den närlägna gården Grimsås (*Grimsås* 1540) i Mossbo. Det innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Grim* och ås med syftning på en höjd vid gården.

Grinneröd sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (*j*) *Gryndariodærs sokn* 1388. – Någon gård eller by som ursprungligen burit namnet *Grinneröd* är inte känd. Förleden kan vara ett i de nordiska språken nu försunnet *grind 'sand, grus', syftande på jordmånen. Efterleden är fvn. *rjöðr* 'röjning' (→ ryd).

Grinstad sn, Sundals hd, Dalsland. *Grinstadha sokn* 1413. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller mansnamnet fsv. *Grim* och → *sta(d)*.

Gripsholm slott, Mariefreds stad, Södermanland. *Gripsholm* 1381. – Slottet, beläget på en holme (→ *holm*) i Mälaren, har fått namnleden *Grips-* efter drotsen Bo Jonssons vapenbild, griphuvudet. I ett brev utfärdat 1380 eller 1379 omtalas godset som *Næsboholm*; *Næsboholm Näsbybornas holme* (→ *holm*) har sannolikt ursprungligen varit namnet på den holme där Gripsholms slott vid denna tid uppfördes. Bebyggelsen Näsby var belägen på norra delen av det näs som skjuter ut i Gripsholmsyiken strax väster om Gripsholm.

Grisslan fiskeläge, Själevads sn, Ångermanland. *Griss-Land* 1714, *Grislans* 1720. – Namnet har föreslagits innehålla ett *gryta, bildat till *gryt* 'stenanhopning, stenig mark', syftande på stenig terräng vid fiskeläget.

Grisslehamn tätort, Väddö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. – Namnets förled innehåller fågelbeteckningen *grissa*. Det har ursprungligen avsett hamnen vid Gamla Grisslehamn, belägen ca 15 km söder om det nuvarande samhället. Fram till mitten av 1700-talet var denna plats överfartsort till Åland. På grund av att hamnen grundats upp, flyttades då trafiken till nuvarande Grisslehamn, varvid alltså även namnet följde med.

Grolanda sn, Vilske hd, Västergötland. (*j*) *Grolandesokn* 1397. – Socknen har troligen fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller troligen ett ord *groland 'äng med rik gräs-växt' eller möjligen 'grönskande äng'.

Grosken sjö, Grovare sn, Ås hd, Västergötland → *Grovare*.

Grovare sn, Ås hd, Västergötland. (*j*) *Growarom* 1386. – Socknen har troligen fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Namnets förled innehåller måhända ett äldre namn, fsv. **Gro(e)*, på sjön Grosken, sammanhängande med verbet *gro* 'växa' och åsyftande benägenhet att övervämma. Efterleden kan innehålla ett fornsvenskt *vara 'höglänt markområde; grusmark' e.d. Den gamla sockenkyrkan låg nära sjön Grosken, vid vilken det finns höjder.

Grude sn, Gäsene hd, Västergötland. *Ecclesiam Grodha* 1364. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det antas kunna innehålla ett med *grus* besläktat ord, fsv. *grodha 'krossgrus' e.d. Kyrkbyn ligger på en grusås.

Grums kn, samt sn och tätort, Grums hd, Värmland. (*de*) *Gromshæret* 1331. – Kommunen har fått namn efter tätorten Grums, som har vuxit fram kring kyrkan och den

1875 öppnade järnvägsstationen och fått namn efter socknen. Den grunda innersta delen av Grumsfjorden och det tidigare sanka området däromkring, väster och nordväst om sockenkyrkan, kan ursprungligen ha burit namnet *Grom. Detta kan hänga samman med dialektordet *grom* 'slipavfall; grummel; kaffesump', i äldre nysvenska med betydelsen 'drägg, slam, gyttja'. Sockennamnet, ursprungligen med efterleden → *härad* i betydelsen 'bygd', skulle då betyda 'bygden kring Grom'. Till tätorten Grums räknas också industriorten → *Slottsbron*.

Grums härad hd, Värmland. *Gromshærad* 1300-talets slut. – Häradsnamnet återgår på det bygdenamn, fsv. *Gromshæradh*, som också möter som sockennamn (→ *Grums*).

Grundkallen fyrtorn i Bottenhavet, Gräsö sn, Frösåkers hd, Uppland. – Fyrtornet är beläget i närheten av grundområdet Grundkallegården, lokalt kallat *Grundkallarna*. I efterleden ingår möjligen det bl.a. från Upplandskusten kända dialektordet (*land*)*kalle* 'isbildung vid strand', från finlandssvenska dialekter känt i betydelsen 'grund till havs (där det brukar bildas vallar av drivis)'.

Grundrämmen sjö, Malungs sn, Dalarna → *Rämmen*.

Grundsjön vattenmagasin, Hede sn, Härjedalen. *Grund-sjön* 1645 (avser Övre Grundsjön). – Före inrättandet av vattenmagasinet fanns här två sjöar, Nedre och Övre Grundsjön. Förleden i namnet kan vara adjektivet *grund* 'foga djup' eller substantivet *grund* 'undervattensgrund'. Sjöns sydsamiska namn *Grännanjaevrie*, med efterleden *jaevrie* 'sjö', återgår troligen på det svenska namnet.

Grundsunda sn, Ångermanland. (*De*) *Grundasund* 1344. – Namnet betyder 'det grunda sundet'. Möjligen har det från början betecknat den vid byn Fanbyn belägna å som rinner från en sjö nära kyrkan och långt tillbaka kan ha utgjort ett sund. Ändelsen -a är ett senare tillägg (jfr inkl. 3.3.1).

Grunnan fiskeläge vid den innersta delen av Mjällomviken, Vibygerå sn, Ångermanland. – Namnet innehåller bestämd form singularis av det ångermanländska dialektordet *grunne* 'uppgrundning'.

Grycken sjö, Stora Kopparbergs sn, Dalarna → *Grycksbo*.

Grycksbo tätort, Stora Kopparbergs sn, Dalarna. (*j*) *Grykkisbodhom* 1386. – Namnets efterled är pluralis av → *bod* med syftning på fäbodar. Förleden innehåller genitiv av en äldre form av sjönamnet *Grycken* 'den »grytiga», dvs. den steniga (sjön)', bildat till *gryt* 'stenanhopning, stenig mark'.

Gryt sn, Östra Göinge hd, Skåne. (*i*) *Gryth* 1403 sen avskr.

– Sockennamnet, som länats från kyrkbyn, innehåller fda. *gryt 'sten', här väl i betydelsen 'stenig mark'.

Gryt sn, Daga hd, Södermanland. (*de*) *Grutum* 1280- eller 1290-talet? – Socknen har fått namn från kyrkbyn. Det innehåller *gryt* eller möjligen fsv. *gryta i betydelsen 'stenanhopning, stenig mark'.

Gryt sn, tätort, Hammarkinds hd, Östergötland. (*j*) *Gryto sokn* 1378. – Sockennamnet återgår på ett fornsvenskt *Gryta* som en gång tjänstgjort som önamn. Det är bildat

till *gryt* i betydelsen 'stenanhopning, stenig mark'. Sockenkyrkan ligger på en bergig halvö, tidigare ö, som kallats *Kyrkön*. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan.

Gryta sn, Hagunda hd, Uppland. (*in*) *Grytum* 1292 (avser byn). – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Detta innehåller *gryt* i betydelsen 'stenanhopning, stenig mark' och syftar på den synnerligen blockrika moränmarken på platsen. – *Bild 26*, s. 120.

Grytan artilleriskjutfält, by, Brunflo sn, Jämtland. *Grytenæ* ca 1400. – Skjutfältet är anlagt 1893 på utmark till byn Grytan. Bynamnet är en ursprunglig sammansättning av *gryt* 'stenanhopning, stenig mark' och → *vin* 'besmark; äng'.

Grytryd sn, Västbo hd, Småland. (*in*) *Grytrydh* 1337. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden genitiv singularis av ett fornsvenskt *gryta 'stenig mark', en bildning till *gryt* 'sten'. Efterleden är → *ryd* 'röjning'. Kring byn och kyrkan finns röjnings- och odlingsrören.

Grytgöl tätort, Hällestads sn, Finspånga läns hd, Östergotland. – Ett stångjärnsbruk anlades i byn Grytgöl (*Grytagyl* 1410) på 1600-talet. Ortnamnet innehåller *göl* 'tjärn, göl' med syftning på den intilliggande lilla sjön Grytgölen. Dess namn innehåller *gryt* 'stenanhopning, stenig mark', men det är möjligt att namnet direkt eller indirekt har bildats till den närlägna sjön Grytens namn.

Grythyttan sn, tätort, Grythytte och Hällefors hd, Västmanland. *Grythehytta* ca 1539. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som har antagits innehålla *gryta* 'järngryta'. Efterleden är *hytta* 'smältugn för metallframställning'. Ursprungligen torde namnet, 'hyttan där man tillverkar järnrytor', ha avsett själva hyttan.

Grytnäs sn, Folkare hd, Dalarna. (*ii*) *Grytones* 1353 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är övertaget från Kyrkbyn, som ända in i vår tid också har kallats för *Grytnäs* (byn). I förleden ingår särskilt ett till *gryt* 'sten' bildat ånamn *Gryta med syftning på den steniga Grytnäsån. Efterleden bör ha avsett ett näs vid ån i närheten av Kyrkbyn, snarast det som bildas av den skarpa åkröken öster om kyrkan.

Gryvlan å, Älvdalens sn, Dalarna → *Grövelsjön*.

Gråbo tätort, Stora Lundby sn, Värttje hd, Västergötland. – Stationen och tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bandel öppnad för trafik 1899. Dess namn är givet efter den närliggande gården Gråbo (*Groba* 1550). Ortnamnet kan innehålla en motsvarighet till kvinnonamnet fvn. *Gråa* eller ett mans(bi)namn bildat till adjektivet *grå*. Efterleden innehåller → *bo* 'bostad, gård' eller → *bod*.

Gråborg fornborg, Algutsrums sn och hd, Öland. *Grå Borg* 1827. – Namnet är sammansatt av färgadjektivet *grå* och *borg* 'befästning', där förleden väl syftar på stenmurarnas färg. Ett äldre namn på borgen var troligen *Backaborg* (*Bakkaborgh* 1477). Efter borgen har också den intilliggande byn Borg (*i Borg* 1371) fått namn.

Gråmanstorp by, del av Klippans kn (f.d. sn, Norra Åsbo hd), Skåne. *Grymelstorp* 1378 avskr. (avser kyrkbyn). – Förleden i sockennamnet, givet efter kyrkbyn, är troligen genitiv av mansnamnet fda. *Grimulf*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Med utgångspunkt i den i dialekten utvecklade formen »*Grömmestorp*» ombildades namnet i skrift under första hälften av 1600-talet till *Gråmanstorp*. Socknen uppgick 1945 i → *Klippan*.

Gråträsk kapellby, Piteå sn, Norrbotten. – Byn har övertagit namnet från den intilliggande sjön *Gråträsket* (sjönamnet äldst belagt 1553, bynamnet 1562). Förleden är adjektivet *grå*, snarast med syftning på vattnets färg, efterleden *träsk* ('större) sjö'.

Gräfsnäs tätort, gods, Erska sn, Bjärke hd, Västergötland. *Gräffznäs* 1551. – Gräfsnäs järnvägsstation anlades vid en 1899 öppnad bandel. Den där framvuxna tätorten har fått sitt namn från Gräfsnäs säteri. Namnets efterled åsyftar det näs i sjön Anten där Gräfsnäs slottsruin ligger. Förleden kan innehålla ett fornsvenskt *græft eller *græv 'grävd fördjupning, grav'. Ett tidigare än *Gräfsnäs* belagt 1500-talsnamn på egendomen är *Loholm*, en utvidgning med → *holm* av det fornsvenska *Lo* (*Loo* 1458). *Lo* betyder troligen 'lägt liggande äng' eller 'glänta, öppen plats' e.d.

Grängesberg förs., tätort, Grangärde sn, Dalarna. – Församlingen tillkom 1904 efter att tidigare ha ingått i det år 1892 utbrutna Grängesberg-Hörkens kapellag i Ljusnarsbergs socken i Västmanland och Grangärde socken. Namnet *Grängesberg*, äldst belagt 1685, är övertaget från ett gruvområde. I förleden ingår *Gränge*, en äldre form av sockennamnet → *Grangärde*. Efterleden är *berg* 'bergverk, gruvfält'.

Gränna stad, Ifs, Småland. (*jn*) *Grænum* 1250. – Någon medeltida by Gränna har inte funnits. Nuvarande stad och tätort ligger på ägorna till den nu försvunna byn *Husaby* mellan sockenkyrkan och Vättern. I namnet ingår pluralis av ett ord fsv. *grænne 'grannelag, bygd', betecknande den långsma, avgränsade bygden mellan Vättern och den höga förkastningsbranten i öster.

Gränome by, Stavby sn, Olands hd, Uppland → *hem*.

Gränum tätort, by, Jämshögs sn, Listers hd, Blekinge. (*j*) *Grænum* 1417. – Namnet innehåller troligen dativ pluralis av ett forndanskt *græn 'gran'. Tätorten Gränum, söder om den gamla byn, har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1886. Som poststation bar samhället namnet *Grænumsby* från 1947 till början av 1970-talet.

Gräsgård sn, Gräsgårds hd, Öland. (*iuxta*) *Gresgard* 1279. – Sockennamnet är sammansatt av *gräs* och ordet *gård*, det senare troligen i en äldre betydelse 'inhägnad; inhägnat område' o.d. Socknen kan ha övertagit sitt namn från byn Gräsgård invid kyrkan; denna by förefaller dock vara en sen utflyttning från Mellstabys. Enligt ett annat förslag skulle *Gräsgård* ursprungligen ha avsett den berömda fornborgen Eketorp som i sin sista fas var i bruk fram emot år 1300. För detta talar formuleringen i två medeltida brev från 1279 där kyrkorna i Ottenby (nu Ås) och

Södra Möckleby omtalas ligga *iuxta Gresgard* 'vid Gräs-gård' och inte *iuxta ecclesie Gresgard* 'vid Gräsgårdens kyrka' som man hade väntat sig om det var kyrkan som avsågs. Det skulle i så fall kunna röra sig om ett ägonnamn, tillkommet under borgens ödeperiod under sen järnålder och syftande på rik gräsvegetation på de bördiga kulturlagen innanför borgmurarna. Namnet *Eketorp* på fornborgen är känt från 1600-talet och givet efter byn närmast söder om anläggningen.

Gräsgårds härad hd, Öland. (*i ...*) *Græsgardha hæradz* 1423, *Grægaardz hærat* 1447. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Gräsgård*. Det äldsta belägget synes innehålla genitiv av en till bynamnet bildad inbyggartekning **græsgardhar* 'Gräsgårdar'.

Gräsmark sn, Fryksdals hd, Värmland. – Socknen blev kapellförsamling under Sunne socken 1751 (ett kapell hade dock funnits sedan mitten av 1600-talet) och egen församling 1791. Namnet är troligen ett äldre namn på de gräsrika områdena kring sjöarna Övre Rottnen och Grässjön, norr om sockenkyrkan, där byn Gräsmarken (*Gresmarcke* 1564) ligger.

Grästorp tätort, Tengene sn, Viste hd, Västergötland. – Tätorten, vars järnvägsstation öppnades 1866, har fått sitt namn från byn Grästorp (*Grettistorp* 1485) på platsen. Namnet innehåller genitiv av ett mot fvn. *Grettir* svarande fornsvenskt mansnamn och → *torp* 'nybygge'.

Gräsö ö och sn, Frösåkers hd, Uppland. (*j*) *Græsø* 1490. – Namnet skall troligen förstås som 'den gräsrika ön'. Det torde ursprungligen ha syftat på en mindre ö där Gräsö herrgård nu är belägen.

Gräve sn, Örebro hd, Närke. (*De*) *Grauu* 1314?, *Curiam meam* ['min gård'] *Græwa* 1326. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller en böjnungsform *gravu* av fsv. *grava* 'grav', här troligen i betydelsen 'fångstgrop'. Övergången *a* > *å* är föranledd av följande stavelses *u*.

Grödby tätort, Sorunda sn, Södholms hd, Södermanland. (*i*) *Grodhby* 1409. – Samhället har namn efter byn Grödby. I förleden kan detta namn innehålla ett ånamn **Grodh(a)* 'den svällande, översvämmande' syftande på ån mellan Lövsjön och Muskan. Namnformen *Grödby* etableras på 1600-talet, kanske under inflytande från det närlägna → *Grödinge*, som vid samma tid ersätter ett äldre *Grödinge* (*Grodunge*). Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Grödinge sn, Svartlösa hd, Södermanland. (*de*) *Grodungy* 1300. – Till grund för sockennamnet ligger troligen ett ånamn **Grodh(a)* 'den svällande, översvämmande', sannolikt ett äldre namn på Norgaån. Till detta namn har bildats en inbyggartekning **grodhungar* 'de som bor vid ån' **Grodh(a)'* (→ *-inge*) och därav ett bygdenamn avseende området kring ån. Redan före sockenbildningen torde namnet ha fått en vidare syftning, och det har därför kommit att bli namn på socknen som omfattar ett betydligt större område än Norgaåns dalgång. Namnet ändrades på 1600-talet till *Grödinge*, vilket sannolikt skall betraktas som en uppsnyggningsform till lustigheter inbjudande *Grodunge*.

Grönahög sn, Kinds hd, Västergötland. *Grønahøgx sokn* 1366. – Sockennamnet är lånat från en bebyggelse vid kyrkan. Det betyder 'den gröna (eller grönskande) högen (höjden)'. Kyrkan ligger i kuperad terräng.

Gröna Lund nöjespark, Djurgården, Stockholms stad. – Namnet avsåg på 1700-talet ett traktörsställe, känt bl.a. från Bellmans diktning. Detta låg invid den enda trädgården som fanns i Djurgårdssjöarna, vilket har föranlett namnet. Kanske växte här höga och lummiga träd.

Grönbo f.d. bruk, Fellingsbro sn och hd, Västmanland. *Grönbo* 1655. – Bruksnamnet torde vara bildat till sjönamnet *Gröningen*, som är en bildning till färgadjektivet *grön*. Efterleden *-bo* är möjligen given efter andra ortnamn på *-bo* (→ *bod*).

Grönby sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (*pro* ['för']) *Gryndby* 1313 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden aningen *grind*, här kanske i betydelsen 'kreatursfälla', eller fda. **grind* 'grus'; ombildningen i anslutning till adjektivet *grön* har skett i sen tid. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Grönhögen fiskeläge, Ventlinge sn, Gräsgårds hd, Öland. – Namnet skall ursprungligen ha avsett en större hög (→ *hög*) invid fiskeläget. Förleden syftar på högens gröna färg (på grund av vegetationen).

Gröningen sjö, Fellingsbro sn och hd, Västmanland → *Grönbo*.

Grönsö gods, Kungs-Husby sn, Trögsd hd, Uppland. (*in*) *Grunso* 1309 (avser en ö). – Huvudgården i godskomplexet är belägen på ön Grönsö i Mälaren. Förleden i namnet är oklar; närmast till hands ligger det att anta att den utgörs av substantivet *grund*. Den nuvarande stavningen med *ö* i förleden kan föras tillbaka till mitten av 1400-talet (pa *Grønsø* 1457 om ön).

Grötlingbo sn, Gotland. *Grottingabo* 1300-talet avskr. – Förleden innehåller en forngutnisk inbyggartekning *grautilgar*, som kan förstås på olika sätt. Det kan röra sig om en bildning med *-ling* (→ *-inge*) till ett forngutniskt **graut* 'stenig mark' e.d. Alternativt kan dock ett sammansatt ord eller ortnamn **grautiling/Grautling* ligga till grund. Ett sådant ord eller namn skulle då vara sammansatt av nämnad **graut* och ett forngutniskt **ling* 'ljung, ris', 'ljungbevuxen mark' e.d. Det sistnämnda ingår i namnet *Lingen* avseende ett skogsområde i socknen. Efterleden är → *bo* 'bygd'.

Gröv gårdnamn, Härjedalen → *Evagraven*.

Grövelsjön sjö, Idre sn, Dalarna. – Sjön, som delvis ligger i Norge, är troligast namngiven efter sin utloppså. Dess namn *Grövljan* kan liksom ånamnet *Gryvljan* i Älvdalens socken och flera norska namn vara bildat till ett ord som i norska dialekter uppträder i formen *gruvl* och betyder 'grov grus; samling av stora stenar, stenigt ställe'.

Grövlan å, Idre sn, Dalarna → *Grövelsjön*.

Gualöv sn, tätort, Villands hd, Skåne. (*de*) *Guthælef* 1347 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Guthi* och → *lös* 'ar-

vegods'. Tätorten, strax öster om den gamla kyrkbyn, har vuxit fram kring en 1874 öppnad järnvägsstation.

Gubbängen stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är givet efter gården *Gubbängen* (*Gubenge* 1627), ursprungligen ett torp under Älvsjö. Torpet uppges 1744 ligga vid »Elfsjö Herregård Äng», och möjligen kan det röra sig om en skämtsam namnbildning, då ängen ägdes av en herremann, en »gubbe».

Gudhem sn, tätort, Gudhems hd, Västergötland. (in) *Gudhem* 1170-talet? (avser Gudhems kloster). – Sockennamnet härrör från kyrkbyn, där ett kloster anlades under senare hälften av 1100-talet. Namnet *Gudhem* med varianter, *Gudum* m.fl., förekommer sammanlagt elva gånger i Danmark, Norge och Sverige. Namnen kan därför säkerligen återföras på ett ord sammansatt av *gud* med syftning på hedniska gudar och *hem* i betydelsen 'hemvist' (jfr → *hem*). *Gudhem* kan återges med 'plats där gudarna uppehåller sig och ägnas särskild dyrkian'. Tätorten har vuxit fram vid en vägkorsning ett stycke söder om sockenkyrkan, i anslutning till Gudhems kungsgård.

Gudhems härad hd, Västergötland. *Gudems haræd* 1200-talets slut. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Gudhem*.

Gudingen fjärd, Lofta och Loftahammars snr, Norra Tjists hd, Småland. *Gudingen* 1600-talet. – Namnet kan vara en förkortning av den parallella formen *Gudingefjärden*. Förleden i detta senare namn är säkerligen *guding* 'ejderhane'.

Gudings gårdar, Vallstena sn, Gotland → *Gudingsåkrarna*.

Gudingsåkrarna åkrar och plats för Gotlands största oferfynd, Vallstena sn, Gotland. – Fyndet består av omkring 500 vapen, främst från 800–900-talet e.Kr. Åkrarna har tidigare hört till gården Lilla Gudings, tillsammans med gården Stora Gudings kallad *Gudings* (*Gudings* 1523). Innebördens av detta namn är oviss.

Gudmundrå sn, Ångermanland. (de) *Gudmundaradh* 1344. – Efterleden -rä återgår på fsv. *radh* 'bygd' (→ *härad*). Förleden är mansnamnet *Gudmund*. Namnet, som alltså betyder 'bygden som har Gudmund till ledare', är ett av de få bygdenamn som har ett personnamn som förled.

Gudmundstorp sn, Frosta hd, Skåne. (in) *parochia Gudmundathorp* 1300-talets början. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Gudmund* och → *torp* 'nybygge'.

Gudsberga f.d. cistercienskloster, Husby sn, Dalarna. – Klostret, också kallat *Husby kloster*, grundades 1486 vid den nu försvunna gården Riddarhyttan och upphörde 1538. Av klostret finns i dag bara lämningar kvar. Den nuvarande bebyggelsen på platsen heter *Kloster*, i äldre belägg och ännu i dag i genuint språk *Klostret* (*Clöstredt* 1535). Namnet *Gudsberga*, äldst *Gudsberg*, tycks ha valts av abbotarna vid klostren i Alvastra i Östergötland och Julita i Sörmland. Förleden är genitiv av *Gud*. Efterleden *berg* är troligast schablonmässigt given, må vara att klostrets läge i en dalgång mellan två närliggande berg kan ha verkat inspirerande.

Guldheden stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland.

Gullheden 1782. – Namnet torde ursprungligen ha avsett en ägomark under byn *Krokslätt*, senare även en mindre bebyggelse. Det är sammansatt av *gull* 'guld' och *hed*, här i betydelsen 'öppen slät mark' o.d. Innebördens av namnet är oviss, men det är möjligt att förleden skall uppfattas som berömmande.

Guldrupe sn, Gotland. *Gudurpi* 1300-talet avskr. – Senare ledens är → *torp* 'nybygge'. Förledens ursprung är oklart.

Guldsmedhyttan förs., tätort, Lindes sn, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. *Gwlsmedz hytte* 1470-talet. – Namnet, som ursprungligen betecknat en hytta, är bildat till *guldsmed*, kanske i funktion som mansbinamn, och *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Gullabo sn, Södra Möre hd, Småland. *Gwlebode* 1536 (avser en gård). – Socknen, som bildades 1870 genom utbrytning från Torsås, har namn efter gården Gullabo. Det innehåller i förleden mansnamnet fsv. *Gulle* och i efterleden pluralis av → *bod*.

Gullaskruv samhälle, Hälleberga sn, Uppvidinge hd, Småland. *Gullaskruff* 1539 (avser en by). – Samhället är framvuxet kring Gullaskruvs glasbruk, i drift 1893–1983. Glasbruket övertog namnet från byn Gullaskruv 5–6 km i sydost. Namnglidningen från byn till bruket förklaras enklast av att brukets grundare Axel Emil Lewenhaupt var bosatt i byn på Gullaskruvs säteri. Förleden i *Gullaskruv* är fornsvensk genitiv av mansnamnet *Gulle*. Efterleden innehåller ordet *skruv*, i dialekterna bl.a. med betydelsen 'strut', här med oviss syftning. Det har bl.a. satts i samband med medeltidens järnhantering, kanske som benämning på något slags smältugn.

Gullbergs härad hd, Östergötland. (i) *Gulbærjhærehed* 1353. – Häradet har namn efter tingsplatsen *Gullberg*, betygd som sådan under medeltiden. Härmad avses Gullbergshögen i Vreta klostrets socken strax öster om Vreta klostrets kyrka, en kulle som kan ha haft fornlämningar och uppenbarligen varit utsatt för skattökning. Till Gullbergshögen är knutna sägner om guldskatter, som dock kan vara sekundära till namnet. Vad *Gull*- i *Gullberg* i så fall syftar på kan inte säkert avgöras. Det kan vara allmänt berömmande, avseende den bördiga jorden runt kullen, eller syfta på gul växtlighet; det växer rikligt med gullvivor på kullen. – *Bild 27, s 98*.

Gullbrandstorp tätort, Harplinge sn, Halmstads hd, Halland. (i) *Gulbranstrom* 1501. – Tätortsnamnet utgår från ett bynamn, vars förled innehåller mansnamnet fda. *Guthbrand*, antingen i denna ursprungligare form eller också i en yngre form *Gullbrand*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Gullbranna tätort, Eldsberga sn, Tönnersjö hd, Halland. (j) *Guldbrynde* 1408 avskr., *Gulbrönde* 1570-talet. – Tätorten har i sen tid vuxit fram i anslutning till byn Gullbranna. Förleden tycks vara *gull* 'guld' med oviss syftning. Att efterleden troligen innehåller en form av *brunn* (i dialekten *brönn*), här med betydelsen 'göl; källa', an-

Bild 27. Gullbergs härad. Det är vanligt att härad och hundaren fått namn efter sina tingsplatser. Ett exempel är Gullbergs härad, där Gullberg ursprungligen syftat på Gullbergshögen vid Vreta kloster. Bilden visar hur kullen såg ut 1963 – i dag är den bevuxen med täta buskage. Foto: Thorsten Andersson.

tyds av både dialektuttalet »Gullbrönna» och äldre skriftformer.

Gullered sn, Redvägs hd, Västergötland. *Gullered sogen* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Gulle* och i efterleden → *ryd' röjning*.

Gulleråsen by, Boda sn, Dalarna. – Namnet, känt från 1530-talet, har ursprungligen syftat på den å som byn ligger på. Förleden innehåller sannolikt en dialektal genitivform av ett från bl.a. denna by känt kvinnonamn *Gulla*.

Gullholmen sn, ö, f.d. fiskeläge, Orusts västra hd, Bohuslän. *Guldholmen* 1585. – Socknen har fått sitt namn efter ön Gullholmen. Förleden, som är omdiskuterad, har bl.a. föreslagits innehålla ordet *guld*, troligen syftande på förekomst av glimmer e.d. Efterleden är *holme*.

Gullmarsfjorden havsvik, Bohuslän. (*til*) *Goðmars* ca 1300, *Gulmarn* 1594. – Namnet, som även skrivs *Gullmaren*, *Gullmarn*, innehåller fvn. *goð* '(hednisk) guð', med övergång *ð* (= *dh*) till *l*, och fvn. *mar* 'hav'. Havsviken har alltså på något sätt förknippats med högre makter. Efterleden *fjord* är ett sent tillägg.

Gullringen tätort, Södra Vi sn, Sevede hd, Småland. – Namnet har ursprungligen avsett ett kärr längs Vervelån. Som sjönamn förekommer *Gullringen* 'Guldringen' på flera platser i landet. Det rör sig troligen om s.k. noanamn, dvs. inskickrande namn, som har ersatt äldre, tabubelagda namnformer. Vilken den äldre formen har varit i detta fall är inte känt. Jfr → *Gullspångsälven*.

Gullspång tätort, Amnehärads sn, Vadsbo hd, Västergötland. – År 1685 omtalas en såg i Gullspång, och på 1820-talet anlades ett järnbruk där. Ortnamnet har uppfattats som ett inskickrande namn på Gullspångsälven (*Gullspång* 1560) med innebörd 'guldsmycke'. Namnet *Gullspång* har dock även ansetts åsyfta en spång till en holme (Gullstenen) i älven. – Ett äldre namn på Gullspångsälven

är *Amn* (*Ampn* 1249 avskr.). Det har givit upphov till sockennamnet → *Amnehärad*.

Gullspångsälven vattendrag, Amnehärads sn, Vadsbo hd, Västergötland → *Gullspång*.

Gullåkra by, Brågarps sn, Bara hd, Skåne → *Uppåkra*.

Gullänget stadsdel i Örnsköldsvik, Själevads sn, Ångermanland. *Guldänget* 1804. – Nämnets förled innehåller sannolikt ordet *guld* med berömmande innebörd. Efterleden är dialektordet *änge* '(ut)äng'.

Gumboda by, Nysätra sn, Västerbotten. (*j*) *Gwnbode* 1498. – Namnet innehåller möjligen som förled genitiv fsv. *Gumma* av det från Norrland kända mansnamnet *Gumme*, en kortform av i första hand *Gudmund*. I efterleden ingår pluralis av → *bod*. På den intilliggande Gumbodaheden (*hed* 'torr, tallskogsbevuxen mark') hade de västerbottniska soldaterna sin mötesplats, *Gumboda hed*, från mitten av 1600-talet till 1898.

Gumbodaheden skogsområde, Nysätra sn, Västerbotten → *Gumboda*.

Gumlösa sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Gumlösæ* 1372. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *lösa* 'glänta; äng'. Förleden är dunkel.

Gumlösa gods, Teda sn, Åsunda hd, Uppland → *lösa*.

Gunbyle by, Hökhuvuds sn, Frösåkers hd, Uppland → *böle*.

Gunnamåla by, Älmeboda sn, Konga hd, Småland → *måla*.

Gunnared förs., Angereds sn, Vättle hd, Västergötland. *Gunnaryd* 1545. – Församlingen har fått namn efter byn Gunnared. Namnet innehåller det fornsvenska mansnamnet *Gunne* och → *ryd' röjning*', som senare i skrift utvecklats till *-red*.

Gunnarn tätort, Stensels sn, Lappland. – Namnet infördes som poststationsnamn 1897, eftersom byns äldre namn *Bastuträsk* (*Badstuträsk* 1833) redan var upptaget som poststationsnamn av → *Bastuträsk* i Norsjö socken.

Det är sannolikt givet efter de närlägna sjöarna Övre och Nedre Gunnarsjön, äldre Gunnarn, som avvattnas av Gunnarbäcken. Sjönamnet är en försvenskning av ume-sam. Gunnere, som är en sammandragen form av en okänd förled och efterleden jávrrie 'sjö'. Tätortens umesamiska namn Vierdá innehåller vierdag 'slutning, som är sned i förhållande till färdriktningen'.

Gunnarp sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Gunnathorp* 1330-talet. – Namnets förled innehåller genitiv av mansnamnet fda. *Gunni*, efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Gunnarsbyn förs., tätort, Råneå sn, Norrbotten. – Namnet på församlingen, bildad 1962, är övertaget från den by där kyrkan byggdes 1928. Namnet, äldst belagt först 1876, är bildat till gårdenamnet *Gunnars*, vari ingår mansnamnet *Gunnar*.

Gunnarsjö sn, Marks hd, Västergötland. (y) *Gwnnersrydh* 1530 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. I förleden ingår genitiv av mansnamnet *Gunnar*, efterleden är → *ryd* 'rötning'. Omtolkningen till -sjö uppträder redan i början av 1600-talet.

Gunnarskog sn, tätort, Jösse hd, Värmland. *Gwnderskog soken* 1503. – Sockennamnet betyder 'skogsområdet kring sjön Gunnern'. Innebördens av sjönamnet *Gunnern* (*Siön Gunnaren* 1702) är dunkel. Tätorten består av bebyggelsen kring kyrkan, Stommen och Södra Backa.

Gunnarsnäs sn, Nordals hd, Dalsland. *Gunnarssnäss soken* 1531, *Gundersnes* 1540. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller genitiv av mansnamnet *Gunnar* och ordet *näs*. Kyrkan ligger norr om ett markerat näs i sjön Kolungen.

Gunnarstorp tätort, Bjuvs sn, Luggude hd, Skåne. – Tätorten, som har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1875, har sitt namn efter det öster därom belägna godset → *Vrams Gunnarstorp*.

Gunnebo tätort, Gladhammars sn, Södra Tjists hd, Småland. (j) *Gunnabodhom* 1383. – Namnet, som övertagits från en gård, innehåller i förleden genitiv av mansnamnet fsv. *Gunne*, och i efterleden pluralis av → *bod*.

Gunnern sjö, Gunnarskogs sn, Jösse hd, Värmland → *Gunnarskog*.

Gunnilbo sn, Skinnskattebergs hd, Västmanland. (i) *Gunnillabodhom* 1403 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn (nu kallad *Gunnilboby*), innehåller kvinnonamnet *Gunhild* och pluralis av → *bod*.

Gunsta tätort, Funbo sn, Rasbo hd, Uppland. *Gunzsta* 1375. – Namnet, som har övertagits från en by, har i förleden antagits innehålla antingen mansnamnet fsv. *Gunne* eller kvinnonamnet fsv. *Gunna*. Efterleden är → *sta(d)*.

Gusselby samhälle, Lindes sn, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. *Gwsszaleby* 1539. – Namnet, som ursprungligen avsett en by, har som efterled → *by* 'gård; by'. Förfleden är oklar.

Gussjön två sjöar (Norra och Södra Gussjön), Ludvika sn, Dalarna → *Sörvik*.

Gussnava by, Skärby sn, Ljunits hd, Skåne. *kupis snaba* ca 1000 (med runor, dvs. *Guthissnapa*). – Namnet är sammansatt av genitiv av mansnamnet fda. *Guthir* och dialektordet *snabe* (fda. *snapi*) i en ursprunglig betydelse 'kilformigt stycke mark'.

Gustafs sn, Dalarna. – Sockennamnet är övertaget från en år 1777 i Stora Tuna socken tillkommen församling. Församlingsnamnet skapades för att hedra den dåvarande kungen, Gustav III. Församlingen hade föregåtts av det på 1630-talet bildade Enbacka kapellag. *Enbacka*, nu ett bynamn, innehåller trädbezeichningen *en* och *backe*, det senare med syftning på den höjd där kapellet byggdes.

Gustav Adolf förs., Helsingborgs stad, Skåne. – Namnet på den 1927 bildade församlingen är givet efter Gustav Adolfs kyrka (byggd 1897), i sin tur namngiven till minne av kung Gustav II Adolf.

Gustav Adolf sn, Villands hd, Skåne. Socknen bar tidigare samma namn som kyrkbyn Viby (i Vigby 1401). Detta är sammansatt av *vik*, med syftning på läget vid en nu uppgrundad vik av Hammarsjön, och → *by* 'gård; by'. Sockennamnet ändrades till *Gustav Adolf* 1778 i samband med att kronprins Gustav Adolf (sedermera Gustav IV Adolf) döptes. Tätorten Viby, nordväst om kyrkbyn, har vuxit fram kring den 1886 öppnade järnvägsstationen och har från 1945 också kallats *Skånes Viby*.

Gustav Adolf sn, Älvdals hd, Värmland. – Gustav Adolfs kapellförsamling bildades 1765 av hemman inom Ekshärads och Norra Råda socknar tillhörande Uddeholmsbolaget. Namnet gavs 1791 efter dåvarande kronprinsen, sedermera Gustav IV Adolf. Den lokala namnformen av sockennamnet är *Gustava* (med betoning på andra stavelsen).

Gustav Adolf sn, Vartofta hd, Västergötland. – Socknen har brutits ut ur Habo socken. Den förekommer i jordeboken första gången år 1783. Namnet gavs för att hedra den dåvarande kronprinsen, sedermera konung Gustav IV Adolf.

Gustavsberg förs., tätort, Uddevalla stad, Bohuslän. – Handelsmannen Anders Knape Hansson donerade år 1774 sin gård Baggetofta till ett barnhus. Bebyggelsen, som är belägen på ett berg, döptes om till *Gustavsberg*. Förfleden syftar på dåvarande regenten Gustav III.

Gustavsberg förs., tätort, Värmdö skg, Uppland. – Församlingen har sitt namn närmast efter Gustavsbergs porslinsfabrik, grundad 1827. Fabriken har i sin tur övertagit namnet från ett på 1600-talet anlagt säteri, namngivet efter dess innehavare friherre Gustav Oxenstierna.

Gustavsbro bro över Gavleån, Gävle stad, Gästrikland → *Gävle*.

Gusum tätort, Ringarums sn, Hammarkinds hd, Östergötland. – Tätorten har fått sitt namn från godset och bruket *Gusum* (*Gudhisrum* 1415). Namnet innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Gudhir* och → *rum* 'öppen plats'.

Gyljen tätort, Överkalix sn, Norrbotten. – Tätortensnamnet är övertaget från en del av byn Vännäs och innehåller ett ord *gylja 'utvidgning av en å', här sannolikt med syft-

ning på en sådan formation i Kvarnbäcken (Kvarnån) mitt i bebyggelsen.

Gylle sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Gylle* 1300-talets mitt (avser kyrkbyn). – Socknen är namngiven efter kyrkbyn, vars namn är dunkelt.

Gyllebo f.d. gods, Östra Vemmerlövs sn, Järrestads hd, Skåne. (j) *Gyllæbodhe* 1447. – Namnets förled innehåller möjlichen fda. **gyl’ göl’* med oviss syftning; det är osäkt om Gyllebosjön, vid vilken gården ligger, har kunnat karakteriseras med detta ord. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Gysan å, Aspås, Föllinge och Offerdals snr, Jämtland → *Gysen*.

Gysen sjö, Föllinge sn, Jämtland. *Gysn Lacus* 1646. – Sjön avvattnas av Gysån, i lokalt språk också kallad *Gysan*, i Aspås, Föllinge och Offerdals socknar. Troligen är sjönamnet bildat till ånamnet, vilket i sin tur kan vara bildat till en motsvarighet till fvn. *gjósa* ‘våldsam bryta fram’.

Gysinge tätort, Österfärnebo sn, Gästrikland. – Tätortsnamnet är övertaget från det numera nedlagda järnbruket Gysinge bruk, grundat omkr. 1670, i äldre dialekt kallat *Gysingen*. Detta namn har från början avsett (en av) de intilliggande forsarna i Dalälven och är bildat till en motsvarighet till fvn. *gjósa* ‘våldsam bryta fram’.

Gysån å, Aspås, Föllinge och Offerdals snr, Jämtland → *Gysen*.

Gyttrorp tätort, Nora lfs, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. *Gydetorp* 1545, *Gyetorp* 1558, *Göyetorp* 1562. – Orten har vuxit upp kring den år 1858 anlagda sprängåmnnesfabriken, som fick namn av ett närläget torp. Namnet kan i förleden innehålla antingen mansnamnet fsv. *Gydh* eller kvinnonamnet fsv. *Gyda*. Efterleden är → *torp* ‘nybygge’.

Gålrum brons- och järnåldersgravfält, Alskogs sn, Gotland. – Förledens ursprung är okänt. Efterleden är → *rum* ‘öppen plats’.

Gålsjö f.d. bruksförs., Boteå sn, Ångermanland. *Gålsjö Bruk* 1790. – Ett järnbruk tillkommet på 1700-talet har givit församlingen dess namn, som äldst betecknat sjön Gålsjön, vid vilken bebyggelsen ligger. Förleden i sjönamnet är *gård*, som troligen har betecknat en anordning för fångst av djur, sannolikt fiske- eller älbgård.

Gånghester tätort, Toarps sn, Ås hd, Västergötland. – Tärtornen har vuxit fram kring en järnvägshållplats, som öppnades för trafik 1902. Namnen *Gånghesters mader* (*Gonghesters Mader* 1783) och *Gånghesters svedjor* (*Gånghesters svedjor* 1795) hade funnits tidigare som ägonnamn, och *Gånghester* har använts som lägenhetsnamn. Namnets efterled innehåller → *hest* ‘skottskog, småskog’. Förledens innehörd är oklar.

Gårda stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Gorde* 1550 (avser en gård). – Stadsdelen har närmast övertagit sitt namn från municipalsamhället Gårda, inrättat 1900 och införlivat med Göteborgs stad 1923. Detta namngavs i sin tur efter gården Gårda i Örgryte socken, på vars mark

samhället delvis uppfördes. Namnet innehåller snarast en stelnad dativform i singularis av ordet *gård*, som senare anslutits till bebyggelsenamn på -a (se inl. 3.3.1).

Gårdby sn, tätort, Möckleby hd, Öland. (de ...) *Gorby* 1283. – Socknen har övertagit kyrkbmys namn. Detta innehåller i förleden dialekterdet *gorr* ‘gyttja, dy’ och i efterleden → *by* ‘gård; by’. Jfr *Sandby*, namn på en grannsocken. Den nuvarande formen med *Gård-* är resultatet av en senare omtolkning av förleden, sannolikt parad med en medveten »upsnyggning» av namnet.

Gårdeby sn, Skärkinds hd, Östergötland. *Gardby* 1377. – Socknen har fått sitt namn från en gård vid kyrkan. Det innehåller fsv. *gardher* ‘hägnad, stängsel; inhägnad plats’ och → *by* ‘gård; by’.

Gårdbsy sn, Norrvidinge hd, Småland. (in) *Garzby* 1282 samtidia avskr. – Socknen har fått namn efter herrgården Gårdbsy. Namnet innehåller genitiv singularis av fsv. *gardher* ‘hägnad, stängsel; inhägnad plats’ och → *by* ‘gård; by’.

Gårdsjö tätort, Hova sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten har sitt ursprung i en järnvägsstation, vars lastplats vid Västra stambanan öppnades för trafik 1862. År 1910 öppnades bansträckan Mariestad–Gårdsjö. Stationen fick sitt namn från gården Gårdsjö (*Gorsziö* 1540); dennas mark når fram till stationssamhället, men själva gårdsanläggningen ligger inte i anslutning till tätorten. Namnet, äldst använt om den vid gården belägna Gårdsjön, innehåller fsv. *gardher* ‘hägnad, stängsel; inhägnad plats; fiskegård, fiskeverke (inrätningsför fiske)’.

Gårdskär tätort, by, Älvkarleby sn, Örbyhus hd, Uppsala. (j) *Gordskeriæ* 1409. – Tätorten har övertagit byns namn. Detta är i sin tur ett gammalt önmän sammansatt av fsv. *gardher* ‘fiskegård, fiskeverke (inrätningsför fiske)’ och *skär* ‘liten ö’. Exakt var detta skär legat är dock svårt att avgöra bl.a. på grund av det flacka landskapet. Bebyggelsen, som tillkommit redan under järnåldern, torde dock ursprungligen ha legat längre västerut än i dag.

Gårdsten stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet är närmast övertaget från gästgiveriet Gårdsten, ursprungligen en avsöndring från byn Steken vid Göta älv i Angereds socken, Vätte härad. Namnet är inte tolkat, men efterleden -sten kan ursprungligen ha avsett det berg vid vars fot gården är belägen. Bynamnet *Steken* innehåller bestämd form pluralis av ett fornpräktigt *stik ‘i vattnet nedslagen päle’; troligen har det syftat på något slags förpålningar i Göta älv.

Gårdstånga sn, tätort, Frosta hd, Skåne. (i) *karþ stákum* 1000-talets början (med runor, dvs. i *Gardstangum*), *Garstangæ* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Socknens namn, som är länat från kyrkbyn, tycks innehålla fda. *garth* ‘hägnad, stängsel; inhägnad plats’ och *stāng*, kanske med syftning på en stängningsanordning. Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation nära kyrkbyn, vid en bana öppnad 1906. – *Bild 19, s. 74*.

Gårdveda sn, Aspelands hd, Småland. (jn) *Gardhwidhe* 1301. – Namnet är länat från en gård vid vilken socken-

kyrkan, riven troligen på 1820-talet, uppfördes. Förleden är fsv. *gardher* 'hägnad, stängsel; inhägnad plats'. I efterleden ingår fsv. *vidher* 'skog'.

Gåsborn sn, Färnebo hd, Värmland. – Socknen har sitt namn efter en hytta för metallframställning, som anlades på 1500-talet och namngavs efter ett intilliggande torp (*Gåsebåren* 1570). Här byggdes en kyrka 1652, och 1693 inrättades en kapelförsamling, omfattande de nuvarande socknarna Gåsborn och Rämnen, vilka bröts ut ur Färnebo socken 1786. Namnet, väl ett ursprungligt *Gåstjärnsboren, innehåller → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten', här med syftning på området mellan Gästjärnen och Bjursjön. Förleden i namnet *Gästjärnen* åsyftar vildgäss.

Gåsevadholm gods, Töölö sn, Fjäre hd, Halland. *Gåsevadholm* 1686. – Gården har ursprungligen hetat *Gåsevad* (*Gasawadh* 1406), så ännu i vår tid i lokalt språkbruk. I förleden ingår fda. genitiv pluralis *gasa* av fågelbeteckningen *gås* '(vild)gås'. Efterleden är *vad* 'vadställe'. Namnet har från början syftat på ett vadställe i Rolfsån där (vild)gäss har vistats. Efterleden → *holm* har som i så många andra namn på slott och herrgårdar tillagts i statushöjande syfte.

Gåsinge-Dillnäs sn, Daga hd, Södermanland. – Socknar na Gåsinge och Dillnäs sammanslogs 1941. Gåsinge (*De Gasunge* 1314?) har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är en bildning med *-unge* (→ *-inge*) till *gås*, som här, sannolikt med syftning på vildgäss, har ingått i ett forntida ortnamn, kanske avseende Gåsingeviken av Storsjön nedanför sockenkyrkan. Dillnäs (*de Dyllenæs* 1314?) har fått sitt namn från kyrkbyn, belägen på ett näs i sjön Klämningen. Förleden kan innehålla en växtbeteckning; jfr det norska dialektordet *dylla* 'åkermolle' (fnv. *dylla*).

Gästjärnen tjärn, Gåsborns sn, Färnebo hd, Värmland → *Gåsborn*.

Gåvsta tätort, Rasbo sn och hd, Uppland. (*in*) *Gaghastum* 1329 (avser en by). – Namnet, som är övertaget från en by, är sammansatt med → *sta(d)*. Förleden är dunkel.

Gåxsjö sn, by, sjö, Jämtland. (*i*) *Goksio* 1410 (avser byn). – Socknen har övertagit namnet från byn som i sin tur namngivits efter sitt läge vid sjön. Förleden i sjönamnet innehåller en dialektal form av fågelbeteckningen *gök*, möjligens använd som mansbinamn. Efterleden är *sjö*.

Gäddede tätort, Frostvikens sn, Jämtland. *Gädd Edet* 1763. – Tätortens namn är troligen övertaget från post- och tullstationen på platsen. Namnet avsåg ursprungligen landbryggan mellan sjöarna Kvarnbergsvattnet och Hetögeln. Förleden innehåller fiskbeteckningen *gädda* och efterleden → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. Namnets förhållande till ortens sydsamiska namn *Tjeedtege*, en bildning till *tjeedte* 'gädda', är dock inte klart.

Gäddeholm gods, Irsta sn, Siende hd, Västmanland. (*i*) *Geddeholm* 1457. – Namnet, innehållande fiskbeteckningen *gädda* och fsv. *holmer* 'holme', torde ursprungligen ha avsett en mindre, sedan länge uppländad holme i Mälaren.

Gällared sn, Faurås hd, Halland. (*in*) *parochia Giallaryth* 1309. – Socknen har övertagit kyrkbmys namn. Förleden är sannolikt genitiv av mansnamnet fda. *Gælli, efterleden är → *ryd* 'räning'.

Gällaryd sn, Östbo hd, Småland. (*de ...*) *Gyalleryth* 1290. – Socknen har fått namn efter byn Gällaryd. Namnets förled är sannolikt genitiv av mansnamnet fsv. *Gælle*. Efterleden är → *ryd* 'räning'.

Gällersta sn, Sköllersta hd, Närke. (*De*) *Giellestum* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden sannolikt innehåller mansnamnet fsv. *Gælle*. Efterleden är → *sta(d)*.

Gällinge sn, Fjäre hd, Halland. (*i*) *Gellinge sogn* 1407. – Socknennamnet har länats från kyrkbyn. Det innehåller antingen en inbyggarbeteckning pluralis *gællingar*, bildad till ett ortnamn innehållande *gall* 'ofruktbar' (→ *-inge*), eller ett ägonnamn *Gælling, använt om ofruktbar mark.

Gällivare kn, sn, tätort, Lappland. (*in*) *monte* ['berget'] *Gillewara* 1673. – Namnet är en svensk återgivning av lulesam. *Jiellevárre*, som ursprungligen avsåg → *Malmberget*. Förleden betyder 'spalt; mellanrum (t.ex. mellan moln)' och syftar här möjligen på en dalgång i det malmrika berget. Efterleden är *värre* 'berg, fjäll'. Bergets namn blev kyrkbmys och socknens, i finsk återgivning *Jällivaara* (norrbottensfi. *Jellivaara*). Det samiska *Jiellevárre* syftar nu på socknen, medan Gällivare tätort på lulesamiska heter *Vähjer* efter en same som haft betesmark i trakten i början av 1600-talet (jfr → *Dundret*).

Gällstad sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. (*in*) *Gelstadum* 1335. – Socknen har namngivits efter en bebyggelse vid kyrkan. Efterleden är → *sta(d)*. Förleden är flertydig. Den kan innehålla ett med fsv. *gælla* 'skrika, ropa; vina, dåna' samhörigt forsnamn eller mansbinamn men också ordet *gäl* med syftning på en trång terrängfordjupning. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan; denna ligger vid Sämän, som där har nedskuret och fallande lopp.

Gällö tätort, Revsunds sn, Jämtland. (*i*) *Geldø* 1420. – Tätorten har namn efter en järnvägsstation, som i sin tur namngivits efter byn Gällön. Dessa namn har ursprungligen avsett nuvarande Storön, en ö i Revsundssjön. Förleden kan vara ett adjektiv fsv. *gælder 'ofruktbar', syftande på ön som sådan eller fisket där.

Gärde by med hällristningsplats, Offerdals sn, Jämtland. *Gerde* 1553. – Hällristningarna är belägna vid Gärdesän nära byn. Namnet innehåller *gärde* i betydelsen 'hägnad; inhägnat område'.

Gärdet stadsdel, Stockholms stad → *Ladugårdsgärdet*.

Gärdhem sn, Väne hd, Västergötland. (*in*) *Giærdhem* 1338. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *hem* 'boplats; gård'. Förleden innehåller sannolikt *gärde* i betydelsen 'hägnad; inhägnat område' eller ett därmed besläktat ord.

Gärdserum sn, Norra Tjests hd, Småland. *ecclesie Giæluesrum* 1370, (*i*) *Gerszrum sochen* 1596. – Socknennam-

net, äldst belagt 1305, är snarast övertaget från en äldre by eller gård, av vilken nuvarande Bodsgård och Brant-häll utgör delar. Förleden kan innehålla ett äldre namn på Båtsjön, fsv. *Gælvir, besläktat med ordet *gul* och syftande på vattnets färg eller, möjligen, mansnamnet fsv. *Gelvir*. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Gärds härad hd, Skåne. (a) *Geri* ca 1120, (a) *Gære* 1100-talets slut. – Häradsnamnet är ett gammalt bygdenamn, fda. (a) *Gæri*. Såsom dialekttalalet av namnet visar, innehåller detta forndanskt långt *æ*, dvs. i-omljud av långt *a*. Till grund för namnet ligger en ordgrupp i nordiska dialekter, *går*, *gåre*, *gåra*, med betydelser som 'strimma; ådra; rämna, skåra, repa'. Sannolikt har Vramsån burit namnet *Gara. Den rinner mitt igenom större delen av häradet, bl.a. förbi Lyngsjö, som på grund av vissa namn, bl.a. *Tingvängen* (*Ting wongan* 1570-talet), förmidas ha varit en gammal samlingsplats. Till det antagna ånamnet *Gara har bildats *Gæri*, avseende bygden kring ån.

Gärdsjö samlingsnamn för tätorten Nedre Gärdsjö ochbyn Övre Gärdsjö, Rättviks sn, Dalarna → *Nedre Gärdsjö*.

Gärds Köpinge tätort, Köpinge sn, Gärds hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn → *Köpinge*, vilken efter läget i → *Gärds härad* sedan 1875 som poststation burit namnet *Gärds Köpinge* till åtskillnad från flera andra skånska byar med namnet *Köpinge*, t.ex. → *Stora Köpinge*.

Gärdslösa sn, Runstens hd, Öland. (de) *Gærsløso* 1283. – Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'. Förleden innehåller ett fornsvenskt *gære, vilket man har ansett betyda 'strimma; rämna' e.d. Det skulle i det här fallet syfta på landborgen (en åsliknande forntida strandvall) norr om byn eller kanske snarare på den bäckravin som bryter igenom landborgen söder om kyrkan. Bäcken ifråga lär för övrigt vara den som inspirerat Erik Johan Stagnelius i dikten *Näcken* (1821–23): »[...] gigan tystrar. / Aldrig näcken / spelar mer i silverbäcken». Östra landborgen har tidigare dämt upp flera sankmarker och sjöar, och de platser där dessa vattenmassor bröt igenom den gamla strandvallen bör ha varit påtagliga och välkända inslag i landskapet.

Gärdslösa by, Kumla sn, Lysings hd, Östergötland → *lösa*.

Gärdslöv sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Gersløff* 1412 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Namnet innehåller mansnamnet fda. *Ger* och → *lös* 'arvegod's'.

Gärsnäs gods, Östra Herrestads sn, Ingelstads hd, samt tätort, Stiby sn, Järrestads hd, Skåne. (in) *Gerisnæs* 1333 (avser den by som föregick godset). – Förleden i godsets namn kan vara en forndansk motsvarighet till fsv. *gere* 'kilformigt (jord)stykke'. Efterleden är *näs* – bebyggelsen ligger vid Tommarpsån. Tätorten norr om godset har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad för trafik 1882.

Gäsene härad hd, Västergötland. *Giæsini* 1200-talets slut. – *Gäsene*, som är ett gammalt bygdenamn, är sammansatt av *gås* och → *vin* 'betesmark; äng'. Namnet syftar

på ett område där vildgäss har uppehållit sig. Sannolikt avses Hudene mader längs Nossans dalgång mellan Mörlunda i Hovs socken och kyrkbyn Hudene.

Gässie sn, Oxie hd, Skåne → *Gessie*.

Gässlösa gd, Rolfstorps sn, Himle hd, Halland, samt byar, Ölme sn och hd, Värmland, och Torpa sn, Vedens hd, Västergötland → *lösa*.

Gästriklанд landskap. *Gestrikalandia* (latiniserad form) 1253, *Gestricaland* 1280. – Namnet betyder 'gästrikarnas land'. Någon allmänt godtagen tolkning av inbyggarteknningen *gästrike* har ännu ej lämnats. Om utvandrade gästrikar vittnar flera *Gästerby* (fsv. *Gæstrikaby*) på Åland och Finlands fastland.

Gäuta sjö, Tärna sn, Lappland. *Juta jaur* 1791. – *Gäuta*, och den lokala svenska formen *Gäutan*, återgår på syd-sam. *Geavhta*. Namnet ingår även som förled i fjällnamnet *Geavhtavaartoe* (*vaartoe* 'lägfjäll; skogsbevuxet berg'), med en äldre stavningsform *Gäutavardo*. Namnets betydelse är oklar. Efterleden i det anförda belägget återger sydsam. *jaevrie* 'sjö'.

Gävle kn, stad, Gästrikländ. (ij) *Gæffla* 1432. – Vid tolkningen av *Gävle* har man utgått från att de branta åbrinkarna vid Gävleå'n nära Gustavsbros kallats för *gavlар*. Detta får stöd av det gamla bronamnet *Gavelbro(n)* (fsv. *Gaflabro 'bron vid gavlarna'), ändrat 1773 till *Gustavbro* för att hedra Gustav III. Stadsnamnet kan förklaras på två sätt, antingen som 'gavlarna(s) bebyggelse', innehållande en inbyggarteknning *gävlar 'de som bor/vistas vid gavlarna', eller också som 'bebyggelsen vid Gävla(n)', innehållande ett äldre namn på Gävleå'n med betydelsen 'ån med gavlarna'. Det är nämligen osäkert om den ursprungliga bebyggelsen legat vid Gustavsbros, i närheten av Gävle slott eller någon annanstans. Det nuvarande ånamnet *Gävleå'n* är av ungt datum, äldst belagt på 1700-talet. Äldre namn på ån är *Gävleå'n* och *Storå'n*, det senare förekommande i lokalt språkbruk ända in på 1900-talet.

Gävleborgs län län. – Gävle blev 1654 residensstad i det då ombildade Västernorrlands län, vilket också kallas *Gävleborgska länet* efter *Gävleborg*, ett förr brukat namn på Gävle slott. Det nya länet omfattade Ångermanland, Jämtland, Medelpad, Härjedalen, Hälsingland och Gästrikland. De tre sistnämnda landskapen kom 1762 att bilda ett eget län kallat *Gävleborgs län*, från vilket Härjedalen år 1810 fördes till Jämtlands län.

Gödelöv sn, Torna hd, Skåne. *Goteleue* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Göte* och → *lös* 'arvegod's'.

Gödestad sn, Himle hd, Halland. (i) *Gøtestade* 1363 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet *Göte*, efterleden är → *sta(d)*.

Gödäker by, Tensta sn, Norunda hd, Uppland. (i) *Gydakrom* 1492. – Namnet på denna by med sitt berömda gravfält från äldre järnålder har tolkats som ett sakralt

namn, sammansatt av en motsvarighet till fvn. *gyðja* 'prästinna' och pluralis av → *åker*.

Gökhem sn, Vilske hd, Västergötland. (de) *Gochem* 1257.

– Socknenamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller fågelbeteckningen *gök* och → *hem* 'boplats; gård'.

Gökholm gods, Stora Mellösa sn, Askers hd, Närke. *Gökholm* 1307. – Förleden är sannolikt genitiv singularis av djurbeteckningen *gök* med kollektiv betydelse. Efterleden är → *holm* 'holme'. Gökholm ligger på en utsiktstjande halvö. Den lilla upphöjningen som byggnaden ligger på har varit kringfluten av vatten innan Hjälmare sänktes.

Göran älvs i Särna och Transtrands snr, Dalarna, och i Norge → *Görälven*.

Görslöv sn, Bara hd, Skåne. *Götterslef* 1100-talets mellersta del. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet *fda*. *Götar* och → *lös* 'arvegods'.

Görväln gd, fjärd av Mälaren, Järfälla sn, Sollentuna hd, Uppland. (*wid*) *Görwæl* 1471 avskr., *Giörwâlen Lacus* 1651 (avser sjön). – Namnet har troligen tidigare avsett en kiformig vik som sträckt sig åt sydöst in och förbi gården Görväln (en rest finns ännu kvar). Förleden skall sammanhållas med en grupp nordiska ord med betydelsen 'spets, kil', t.ex. isl. *geirr* 'spjut', fsv. *gere* 'kil'. Efterleden kan vara det endast från ortnamn kända fsv. *vædhil 'vadställe', syftande på ett sådant vid vikens botten eller i dess förlängning.

Görälven älvs i Särna och Transtrands snr, Dalarna, och i Norge. – I lokala dialekter brukas alltjämt älvens gamla namn »*Jöra*». Namnen borde rätteligen skrivas *Ljörälven* och *Ljöran* (jfr *Ljurán* 1607, *Lör Elfwen* 1773 och älvens norska namn *Ljøra*). Namnet *Ljöran* brukas på orten också med syftning på Västerdalälven, till vilken Görälven är en källflod; i Gagnef har Västerdalälven kallats »*Jirälva*« (<*Ljurälven*). Älvarna har alltså tidigare betraktats som ett enda vattendrag. Utgångspunkt för namnet kan vara en i Gagnefs socken belägen djupt nedskuren förträning med en forsträcka, belägen uppströms Västerdalälvens mynning i Dalälvens huvudfåra. Förträningen har i så fall omtalats som *ljur, att sammanhålla med *ljur(e)* 'taköppning'. Till ett sådant substantiv har också bildats *Ljur* (j*Lioor* 1381, numera stavat *Djur*), namn på en by vid förträningen.

Gösslunda sn, Källänds hd, Västergötland. *Gythislundhae* 1367. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen genitiv av ett mansnamn fsv. *Gydhir. Efterleden innehåller *lund*.

Göstrings härad hd, Östergötland. (in) *prouincia Gilstringis hæradh* 1311. – Häradet har namn efter en samlingsplats, fsv. *Gilstringer. Som häradets tingsplats är Hogstad, kyrkby i socknen med samma namn, betygat alltifrån mitten på 1300-talet fram t.o.m. 1894. Tingsplatsen visar en sällsynt kontinuitet och traditionsfasthet, varför förklaringen till *Gilstring* otvivelaktigt är att söka i Hogstad. Namnet är unikt, och något appellativ att anknyta det till är inte känt i nordiska språk. En möj-

lighet att tolka namnet är att utgå från en bildning med *-ing* till ett ånamn motsvarande det tyska *Gelster* och med betydelsen 'den brusande'. Strax öster om Hogstad rinner Skenaåns källflöde (→ *Skänninge*), som bl.a. drivit en kvarn och efter traktens förhållanden gör skäl för ett sådant namn. En reflex av ånamnet kan föreligga i ett bronamn, upptecknat i två varianter, *Gölsbron/Görsbron* (*Giöls bro wråna* 1767–76) och *Gålsbron/Gårsbron*. En bildning med *-ing* till det antagna ånamnet kan ha avsett en plats invid ån eller en utvidgning av denna.

Utvecklingen från *Gilstring*- till *Göstring* har skett under längre tid. Den moderna formen förekommer först från nyare tidens början.

Göta tätort, Fuxerna sn, Flundre hd, Västergötland. – Tätorten ligger vid Göta älvs mynning i havet. Göta järnvägsstation ligger vid en 1906 öppnad linje.

Götaland del av Sverige. (i) *Gothalandom* 1384. – Ortnamnet innehåller genitiv av folkslagsbeteckningen *götar* och pluralis av → *land* och betyder 'götarnas landområden'. *Götar* är en bildning till verbet *gjuta* med betydelsen 'gjutare', närmare bestämt 'utgjutare (av sädsvätska), män'. Götarna kallade sig alltså 'männien', en typisk beteckning som ett folk givit sig självt (jfr *swear*, se → *Svealand, Sverige*).

Göta älvs älvs, Bohuslän och Västergötland. *Gautelfr* 1200-talet, *Giötha Elf* 1686. – Göta älvs omtalas hos Adam av Bremen på 1070-talet (avskr. 1200-talet) dels som *Albis*, en latinisering av den germanska formen av ordet *älv*, dels som *Gothenba*. Båda formerna har sin motsvarighet i den fornvästnordiska litteraturen: *Elfr* och *Gautelfr*. *Elfr* 'älv' svarar etymologiskt mot det tyska flodnamnet *Elbe*. *Gautelfr* kan jämföras med fvn. *Saxelfr*, använt om Elbe. Liksom *Saxelfr* 'saxarnas älvs' innehåller *Gautelfr* särklingen en folkslagsbeteckning som förled: 'götarnas älvs'. Jfr → *Västergötland* och → *Östergötland*.

Göteborg kn, stad, Västergötland. *Giötheborgh* 1605. – År 1473 grundades Nya Lödöse (jfr → *Lödöse*), i privilegiebrevet kallat *Gothæholm*, föregångaren till staden Göteborg, som anlades 1603. Denna plats förstördes 1611 av danskarna, och en ny stad med samma namn anlades på den södra älvstranden. Namnet har tidigare satts i samband med → *Göta älvs*, men eftersom både det gamla *Gothæholm* och Göteborg har anlagts genom statligt initiativ, kan namnvalen vara uttryck för beundran av det forntida Norden (jfr → *Götaland*).

Göteborgs och Bohus län Länet bildades 1680 genom sammanslagning av → *Bohuslän*, tidigare eget län, och → *Göteborg* samt angränsande härad av Västergötland. Det ingår sedan 1998 i → *Västra Götalands län*.

Götene sn, tätort, Kinne hd, Västergötland. *Götene* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Vid denna har tätorten vuxit fram på grund av Götene station, som anlades vid en järnvägslinje öppnad för trafik 1900. Namnet innehåller → *vin* 'betesmark; äng' och i förleden kanske ett på vatten syftande namn eller appellativ som hör samman med verbet *gjuta*.

Götteryd sn, Sunnerbo hd, Småland. (*apud ecclesiam ... Götarydh* 1350. – Vad sockennamnet ursprungligen avsett är ovisst. Det kan ha övertagits från ett äldre försunnet by-, gård- eller kyrkplatsnamn. Förleden är genitiv av mansnamnet *Göte* och efterleden → *ryd* 'röjning'.

Göteve sn, Vilske hd, Västergötland. (*innan* *Götiwe* 1393 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *vi* 'helig plats, kultplats' eller dess sidoform *væ och har ansetts betyda 'götarnas helgedom' (→ *Götaland*).

Götlanda sn, tätort, Glanshammars hd, Närke. (*De*) *Götälundum* 1314? – Namnet har troligen äldst burits av det hemman där kyrkan byggts, dvs. prästgården. Tätorten, som vuxit upp kring kyrkan, har lånat namnet från socknen. Efterleden innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av *lund* 'skogsunge'. Förleden kan innehålla folkslagsbeteckningen *götar* (→ *Götaland*).

Götlund sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Götelunde sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av *lund* 'skogsunge'. Förleden kan innehålla folkslagsbeteckningen *götar* (→ *Götaland*).

H

Habblarp gd, Jäla sn, Vilske hd, Västergötland → *torp*.

Hablingbo sn, Gotland. *Hagbardlingabo* 1320. – Namnet innehåller i förleden en inbyggarbeteckning *haghbardh-lingar* 'de som håller ting på Haghbardh' (→ *-inge*). Tingsplatssnamnet *Haghbardh är i sin tur sammansatt av forngutniskt *hagh 'inhägnad' och *bardh 'höjdrygg' och syftar på åsen där kyrkan ligger. Efterleden är → *bo* 'bygd'.

Habo kn, samt sn och tätort, Vartofta hd, Västergötland. (*de*) *Hagabodhom* 1349. – Innan det togs i bruk som sockennamn, bars namnet *Habo* troligen av Prästebolet vid kyrkan. Förleden innehåller fsv. *hagh* 'gärdsgård' eller fsv. *haghi* 'gärdsgård; inhägnad mark, hage'. Efterleden är pluralis av → *bod* eller möjligen ett med förleden *Haga-* utvidgat ortnamn, fsv. *Bodha. Tätorten, som inte ligger i kyrkans omedelbara närhet, har fått sitt namn från socknen. Habo järnvägsstation öppnades för trafik 1863.

Hacksta sn, Trögdhs hd, Uppland. (*De*) *Hakastum* 1344. – Socknen har övertagit namnet från byn *Hacksta*. Förleden innehåller sannolikt genitiv av ett mansnamn fsv. *Haki eller möjligen ett terrängbetecknande *hake* 'udde, utskjutande terrängformation'. Efterleden är → *sta(d)*.

Hackvad sn, Grimstens hd, Närke. (*De*) *Hakuas* 1314? – Vad namnet ursprungligen har syftat på är oklart. Det tycks innehålla fornsvensk genitiv av *haka* i betydelsen 'utsprång' och *ås* och bör ha åsyftat ett framskjutande parti av en ås. Efterleden har av oviss anledning senare ombildats till *vad*.

Hackås sn, tätort, Jämtland. (*in*) *Hakaas* 1391. – Namnet är sammansatt av *haka* använt om ett utskjutande ter-

rängparti och *ås* 'höjdsträckning'. Troligen avses området norr om kyrkan, där byarna Hov och Fäste ligger. I norr och öster avgränsas detta av en djup dalgång, där möjliggen tidigare ett vattendrag som avvattnat sjön Näkten runnit. Namnet *Vinälven* (*j Huinnel* 1469) skulle i så fall kunna innehålla namnet på detta vattendrag, en bildning till verbet fvn. *hvína* med betydelsen 'den vinglade' (syftande på det krökta loppet) eller 'den rasande, larmande'.

Haga kunglig lustpark, slott, Solna stad, Uppland. – Gustav III förvärvade 1771 den egendom som då benämndes *Prästtorp* eller *Hagen*, belägen norr om Stallmästaregården vid Brunnsvikens södra del. I köpekontraktet kallas den dock *Hagen* eller *Haga gård*, och under kungens regim slår namnet *Haga* igenom, en form bildad i anslutning till äldre bebyggelsenamn på -*a* (se inl. 3.3.1). Den dåvarande huvudbyggnaden, nuvarande *Gamla Haga*, låg ett par hundra meter längre norr ut vid Brunnsvikens strand. Huset flyttades till sin nuvarande plats 1785, samma år som kungen förvärvade den norra grannfastigheten Brahelund. Det nya området kallas *Nya Haga*. Gustav III inledder där ett stort slottsbygge samt lät bygga om Brahelunds huvudbyggnad till den mer intima Konungens paviljong. Det nuvarande slottet uppfördes först i början av 1800-talet.

Haga sn, Ärlinghundra hd, Uppland. *ecclesie Haga* 1317. – Socknen har övertagit gården *Hagas* namn. Detta innehåller en böjd form av *hage* 'hägnad, stängsel; inhägnad'.

Haga stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Hagen* 1637, *Hagerne* 1649, *Haga* 1671. – Namnet är först känt från mantalslänger från slutet av 1630-talet. År 1640 omtalas fyra personer som boende i *Hagen*, vilket sägs tillhöra »Göteborgs landeri». Ursprungligen rör det sig om ett gammalt ägonnamn, innehållande bestämd form singularis av ordet *hage*. Senare har namnet erhållit plural form; *Haga* motsvarar här rikspråklig bestämd form pluralis *hagarna*.

Hagalund stadsdel, Solna stad, Uppland. – Namnet går tillbaka på ett torpnamn som 1731 skrivs *Haglund* (sammansatt av *hage* och *lund*). År 1825 möter formen *Hagalund*, där mellanstavelsens *a* kan ha tillkommit för att anknyta namnet till det närlägna, kungliga → *Haga*.

Hagby sn, tätort, Södra Möré hd, Småland. (*i*) *Haghaby* *sokn* 1384. – Socken- och tätortsnamnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i förleden fsv. *hagh* 'gärdsgård' eller fsv. *haghi* 'gärdsgård; inhägnad, hage'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Hagby sn, Hagunda hd, Uppland. (*de*) *Hagbi* 1220, (*in*) *parochia Haghaby* 1316. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, också kallad *Hagby* *by*. Förleden innehåller fsv. *hagh* 'gärdsgård' eller fsv. *haghi* 'gärdsgård; inhägnad, hage'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Hagebyhöga sn, Aska hd, Östergötland. *Haghaby högha* 1323. – Socknen har fått sitt namn från en av kyrkbyn *Hagebys* två delar, s.k. holmar, nämligen *Hagebyhöga* 'det

höga Hageby, den högt belägna delen av Hageby'. Namnet *Hageby* innehåller fsv. *hagh* 'gärdesgård' eller fsv. *haghi* 'gärdesgård; inhägnad, hage'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Hagelberg sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Hagelberga* sockn 1403 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden *berg* åsyftar en höjd på den gamla byboplatsen. Den flertydiga förleden kan återgå på ett fornsvenskt *Haghla-* innehållande ett adjektiv motsvarande fvn. *hagall* 'tjänlig, nyttig'; adjektivet har i detta fall måhända använts som mansnamn, då väl med betydelsen 'skicklig'.

Hagestad by, Löderups sn, Ingelstads hd, Skåne. (i) *Hagesthæ* 1413. – Namnet innehåller i förleden troligen fda. *haki* 'något framskjutande' med syftning på något framskjutande terrängparti. Efterleden är → *sta(d)*.

Hagfors kn, stad, Värmland. – Namnet är givet efter det på 1870-talet grundade järnbruket, kring vilket staden vuxit fram. Järnbruket fick sitt namn efter läget vid Hagforsen, en fors i älven Uvans (Uvåns) utflöde i sjön Värmullen. Forsen i sin tur är namngiven efter en intilliggande äldre bebyggelse med namnet *Hagen*.

Hagshult sn, Östbo hd, Småland. (jn ...) *Hagsiohylta* 1259 (avser byn). – Socknen har fått sitt namn från en by. Det innehåller i efterleden ursprungligen *hylta* (→ *hult*), senare omformad till *hult*. Förleden är namnet på Hagsjön, som ligger nordnordöst om kyrkan. I sjönamnet ingår fsv. *hagh* 'gärdesgård'.

Hagsjön sjö, Haghults sn, Östbo hd, Småland → *Hagshult*.

Hagsättra stadsdel, Stockholms stad. *Axsetra* 1627, *Hagsättra Torpet* 1803 (avser ett torp). – Namnet är övertaget från ett torp. Förleden kan innehålla dialektordet *hag* 'hägnad, stängsel, gärdesgård', men de vanliga skrivningarna utan *H-* i äldre källor gör att även växtbeteckningen *ag* är tänkbar. Efterleden innehåller → *säter* 'utmarksäng'.

Hagunda härad hd, Uppland. (de) *Hachundia* (latinisrat) 1253, (in) *Haghundi* 1298. – Fsv. *Haghund* innehåller liksom några andra gamla hundaresnamn det *hund* som är en föregångare till → *hundare*. Förleden är att sammanhålla med *by-* och *sockennamnet* → *Hagby*. Hagby bör ha utgjort centrum och samlingsplats för Hagunda härad.

Vid sidan av fsv. *Haghund* uppträder under medeltiden så småningom *Haghunda hundare* (*hæradh*), där *Haghunda* historiskt sett är att fatta som genitiv av en plural inbyggarbeteckning på -ar.

Hajom sn, Marks hd, Västergötland. *Haghema kirkioby* ['haghemsbornas (hajomsbornas) kyrkby] 1403. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller fsv. *hagh* 'gärdesgård' eller fsv. *haghi* 'gärdesgård; inhägnad, hage'; efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Hakarp sn, Tveta hd, Småland. (i) *Haketorpsochen* 1386 avskr., (j) *Hakathorpa* sockn 1401. – Socknen har fått sitt namn efter byn Hakarp. Det innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. Förleden är troligen genitiv av mansbi-namnet fsv. *Haki*.

Hake fjord farvatten mellan ön Tjörn och fastlandet, Bohuslän. *Hakefiord(en)* 1594. – Namnet har troligen givits efter halvön Hakenäs (aff *Hakanese* 1354). Denna skjuter ut som en hake på Tjörns östsida. Efterleden är *fjord* 'stor vik som skär djupt in i landet'.

Hakkas förs., tätort, Gällivare sn, Lappland. – Församlingsnamnet är övertaget från byn, vars namn ursprungligen avsåg det första nybygget (*Hackasvari* 1763, *Haukasvara* 1785). Namnet är kanske en bildning till en böjningsform av ortens finska namn *Hakanen*, sammansatt av det från svenska lånade *haka* 'hage, inhägnad' och ändelsen → -nen, eller till ortens samiska namn *Häkkes*, som kan innehålla ett från fi. *hangas* 'spärrstängsel med öppningar för snaror, använd vid vildrensjakt' lånat (*h)ákkes*). Efterleden i de anförda äldre beläggen återspeglar lulesam. *várre* 'berg' eller det liktydiga fi. *vaara*, med syftning på den höjd där nybygget anlades.

Hall sn, Gotland. *Haldrin* 1300-talet avskr. – Namnet är troligen bildat till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten', och man har pekat på klinten vid → *Hallshuk* som namngivningsgrund. Den äldsta skrivningen tycks återspeglar beständ form singularis.

Hall kriminalvårdsanstalt, gods, Östertälje sn, Öknebo hd, Södermanland. (i) *Halle* (dativ) 1405. – Namnet är äldst omnämnt 1331 i en sen avskrift. Vid godset inrättades 1875 en uppfostringsanstalt, från 1940 fängvårdsanstalt. Godset tillkom 1639 genom utflyttning av en gård från den numera försunna byn Hall. Namnet innehåller dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'. Byn låg 1 km sydost om den nuvarande mangårdssyrggnaden i södra ändan av en markerad höjdsträckning,

Halla sn, Gotland. (in) *Hally* 1300-talet. – Namnet innehåller av allt att döma ett feminint *halla, troligen sammankopplad med dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'. Möjligt är det att uppfatta som ett äldre namn på bebyggelsen Hallegårde (*Hallegorde* 1523).

Halla gd, Vallda sn, Fjäre hd, Halland → *Halla Heberg*.

Halla sn, Jönåkers hd, Södermanland. (De) *Hallu* 1314?, *Hallæ* sockn 1356. – Den allra största delen av Halla socken är nästan helt omfluten av Hallbosjön, Skräddartorpsån och Yngaren; sockenkyrkan ligger på denna öliknande landtunga, som inrymmer hållar eller berg på olika håll. Ortnamnet kan äldst ha varit ett till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' bildat önamn med innebördens 'ön med berghällarna'. Det är också möjligt att *Halla* eller ett *Hall som senare utvidgats till *Halla* ursprungligen varit namnet på en framträdande klippformation öster och nordöst om kyrkan.

Hallabro tätort, Backaryds sn, Medelstads hd, Blekinge. – Tätorten har vuxit fram kring en 1896 tillkommen järnvägsstation på ägorna till byn Västra Hallen. Namnet är givet efter Halla bro, en bro över Hallabäcken på den väg som förenar byarna Västra och Östra Hallen. Östra Hallen kallas äldst *Stora Helvetet* (*Storre Helffude* 1580-talet), medan Västra Hallen, ursprungligen en utflyttarbebyggelse, äldst bar namnet *Helvetesmåla* (*Helluedismalle*

Bild 28. Halland. De storslagna klippformationerna vid Hovs hallar ligger bakom landskapsnamnet Halland. Fotot är taget 1935 av den framstående kulturgeografen Mårten Sjöbeck. SJ:s bildarkiv, Sveriges Järnvägsmuseum.

1580-talet), där efterleden är → *måla* 'avmätt jordområde'. För det på flera håll i Norden spridda namnet *Helvetet* har olika förklaringar framförts, bl.a. att det varit allmänt nedsättande. I början av 1700-talet ändrades namnen *Stora Helvetet* och *Helvetesmåla* till *Östra* och *Västra Hallen*, säkerligen i förskönande syfte.

Halla Heberg tätort, Vallda sn, Fjäre hd, Halland. – Tätorten är framvuxen vid gården Halla på utmark till byarna Heberg och Vallda. *Halla* är bestämd form pluralis av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'. *Heberg* (*Hedberrig* 1592) innehåller i förleden ordet *hed*, här väl snarast i betydelsen 'ljunghed'. Efterleden *berg* syftar kanske på bergsområdet väster om byn.

Halland landskap. (de) *Hallandia* (latiniserad form) 1100-talets mellersta del, (af) *Hallandi* 1280-talet. – Möjligen innehåller förleden en till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' bildad inbyggartekning med betydelsen 'hällbor, de som bor i trakten kring → *Hovs hallar* (på Bjäre-halvön i nordvästra Skåne)'; med formen *hallin* omtalas detta folk redan ca 550 av den romersk-gotiske historieskrivaren Jordanes. *Halland* kan därmed tolkas som 'landet vid hällarna (*Hovs hallar*)' eller 'hällbornas (de vid *Hovs hallar* boendes) land' med syftning på bygderna norr om *Hovs hallar*. Namnet *Halland* avsåg i forntiden bara den södra delen av landskapet. – Bild 28.

Hallands län län. – Namnet är bildat till landskapsnamnet → *Halland* och syftar på länets omfattning.

Hallands Väderö ö i Kattegatt, Torekovs sn, Bjäre hd, Skåne. *Wæthærø* ca 1300, *Hallandeswedderø* 1376, *Hallandz Vædærøy* 1423. – Namnet *Väderö* tolkas vanligen som 'ön vid vilken det blåser' eller 'ön med vars hjälper man (i Torekov) spår väder'. En annan möjlighet är att genitiv pluralis av ordet *vädur* 'bagge' ingår i namnet; det skulle då syfta på att man låtit baggar beta på ön. Tillägget *Hallands* är säkerligen givet av sjöfarare för att markera att landskapet Halland tar vid norr om ön. Det lokala namnet på ön är *Torekov ö* (efter läget utanför → *Torekov*) eller enbart *Ön*.

Hallandsås höjdsträckning längs gränsen mellan Halland och Skåne. (vppa) *Hallandaas* 1406. – *Hallandsås* (med betoningen på -ås) är den officiella och den, vid sidan av *Åsen*, lokalt brukade namnformen. Därutöver uppträder i allmänt bruk också *Hallandsåsen*. Då förleden innehåller landskapsnamnet *Halland* bör åsen vara namngiven söderifrån.

Hallaren sjö, Enåkers sn, Simtuna hd, Uppland, samt Möklinta sn, Övertjurbo hd och Sala stad, Västmanland. *Hallaren* 1650. – Sjönamnet, som ingår i gårdnamnen *Hallarsbo* i Möklinta socken (jn *Halorsbodhum* 1371), där efterleden är pluralis av → *bod*, och *Hallarsjö* i Enåkers socken (j *Hallarsøe* 1394), där efterleden är ö, är en bildning till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'. Det syftar på klippiga holmar och stränder.

Hallarsbo gd, Möklinta sn, Övertjurbo hd, Västmanland → *Hallaren*.

Hallarsjö gd, Enåkers sn, Simtuna hd, Uppland → *Hallaren*.

Hallaryd sn, Sunnerbo hd, Småland. *Hallaryd soken* ca 1500. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller antingen genitiv singularis (med kollektiv betydelse) eller genitiv pluralis av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' och → *ryd* 'rötning'. Marken vid kyrkbyn är stenig, och runt åkrarna finns stora stenmurar.

Hallaröd sn, Onsjö hd, Skåne. (i) *Hallaryd sogn* 1406. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller genitiv singularis av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' – strax öster om kyrkan finns en markant berghäll. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Hallbjänne gd, Närs sn, Gotland → *Smiss*.

Hallbjäns gärdnamn, Gotland → *Smiss*.

Halleberg berg, Väne och Åse hd, Västergötland. *Haal* ca 1325. – Namnet är ett fornsvenskt *Hal*, till vilket fogats -berg. Det innehåller dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' och syftar på de branta bergsidorna tillsammantagna eller ursprungligen på bara en del av berget.

Hallegårde bebyggelse, Halla sn, Gotland → *Halla*.

Hallen sn, tätort, Jämtland. *Halliinni* 1344. – Namnet innehåller bestämd form av dialektordet *hall* 'sluttnings', syftande på bygdens läge i en sluttning ned mot Storsjön. Troligen har namnet avsett den första bebyggelsen i området, men vid tiden för sockenbildningen torde det snarast ha antagit karaktären av bygdenamn.

Hallingeberg sn, Södra Tjists hd, Småland. *Hallingaberg* 1325. – Socknen har fått sitt namn efter byn *Hallingeberg*. Det är sammansatt av en inbyggarbeteckning *hallingar* och *berg*. Inbyggarbeteckningen *hallingar* är bildad till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' och syftar på den höjd med storlagen utsikt där kyrkan nu ligger.

Hallkved gd, Funbo sn, Rasbo hd, Uppland. *Halquj* 1288. – Förleden innehåller med stor sannolikhet dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' med syftning på den blockrika terrängen vid gården. I efterleden ingår dialektordet *kvi* 'fälla, inhägnad'. Skrivningar med -*kvid* och -*kved* dyker upp på 1500–1600-talen (*Haleqwizd siöönn* 1559, avseende Funbosjön, *Halqued* 1635).

Hallsberg kn, samt sn och tätort, Kumla hd, Närke. (j) *Halsbergha sокн* 1391. – Namnet har äldst burits av den bebyggelse på vars mark kyrkan byggdes, dvs. nuvarande prästgården. Det innehåller i efterleden troligen namnet på den intilliggande gården Berga (äldre *Berg*), väl åsyftande gruskullen på vilken kyrkan står. Förleden innehåller möjliga genitivform av ett mansnamn motsvarande fvn. *Hallr*. Namnet kan i så fall återges med 'Halls gård i Berg'.

Hallshuk udde med fyr och fiskeläge, Halls sn, Gotland. *Halls-huk* 1805. – I förleden ingår sockennamnet → *Hall*. Efterleden är dialektordet *huk* 'i havet utskjutande (hög) udde'.

Hallsjö f.d. sn, by, Dörarps sn, Sunnerbo hd, Småland. (j ...) *Halsuge* 1390. – Socknen, som senare kom att ingå i Dörarps socken, har fått namn efter den gamla kyrkbyn.

Namnet innehåller efterleden → *hög*, här sannolikt i betydelsen 'gravhög'. Denna har senare ombildats till *sjö*. Förleden kan vara ett terrängbetecknande *hals* eller ett ord motsvarande fvn. *halr* 'man', eventuellt använt som mansnamn.

Hallsta by, Häverö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland → *Hallstavik*.

Hallstahammar kn, samt förs. och tätort, Snevringe hd, Västmanland. *Hallsta hammare* 1662. – Namnet avsåg ursprungligen den hammare för järn- och kopparsmide som anlades 1638 på byn Hallstas mark vid Kolbäcksån. Det gamla bynamnet *Hallsta* (i *Halstaam* 1386) innehåller i förleden troligen dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'; efterleden är → *sta(d)*. Hallstahammars församling bildades 1943 av → *Svedvi* och en mindre del av → *Kolbäck*.

Hallstavik tätort, Häverö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. – Orten har fått sitt namn av järnvägsstationen, som stod färdig 1915. Det är sammansatt av bynamnet *Hallsta* och *vik*, det senare syftande på läget vid Edeboviken. *Hallsta* (*Halstadha* 1409) är sammansatt av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' och *sta(d)*, här kanske i betydelsen 'tillägningsplats för båtar'.

Halltorp sn, tätort, Södra Möre hd, Småland. (i) *Halltorppa sокн* 1424. – Socknen har fått namn av en bebyggelse *Halltorp*. Detta namn innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. Förleden kan innehålla genitiv pluralis av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' men är troligare att uppfatta som genitiv av dialektordet *hale* 'svans'. Detta ord används inte sällan i överförd betydelse om svans-formiga terrängformationer. Vad ordet skulle syfta på i detta fall är dock oklart.

Hallunda kommundel, Botkyrka kn, Södermanland. (j) *Halundum* 1442. – Namnet är övertaget från byn *Hallunda*. Det kan innehålla en bildning på -*und* till dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten', syftande på den steniga terrängen på platsen. Alternativt rör det sig om en sammansättning av nämnda ord och *lund*.

Halmsjön sjö, Husby-Ärlinghundra sn, Ärlinghundra hd, och Lunda sn, Seminghundra hd, Uppland. *Holm Siön* 1671, *Almsiön* 1741. – Då namnets förled i dialekten uttalas »*Alm*-» är det osäkert om förleden kan vara *halm*, i så fall snarast i betydelsen 'säv, vass'. I stället kan ingå trädbezeichningen *alm* eller möjligen ett adjektiv *alm 'växande' med syftning på översvämmade vatten i sjön eller dess avloppså. Som arbetsnamn för den år 1947 nära sjön påbörjade utbyggnaden av Stockholms storflygfält brukades först *Halmsjöfältet*. Senare beslöts att flygplatsen skulle heta → *Arlanda*.

Halmstad kn, stad, Halland. *Halmstæde* 1241 avskr. – Stadsnamnet är övertaget från en nu försunnen by vid Övraby kyrkoruin nära Nissan. Här grundades staden. Förleden kan vara *halm* i betydelsen 'säv, vass', efterleden är → *-sta(d)*. På 1320-talet flyttades Halmstad till sin nuvarande plats vid den sedermera försunna gården Brok-torp nära älven Nissan. Se också → *Övraby*.

Halmstad sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Halmstahæ* 1200-

talets mitt (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden *halm* i betydelsen 'säv, vass' och i efterleden → *sta(d)*. Kyrkbyn genomflyts av ett vattendrag, som kommer från den närlägna Barmossen, fordom säkerligen en sjö.

Halmstads härad hd, Halland. (in) *provincia Halmstade* 1257 avskr., (in) *Halmstath härað* 1298. – Häradet har namn efter byn, sedermera staden → *Halmstad*.

Halna sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Halnadha* sockn 1440. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet innehåller fsv. *halfnadher* 'hälft'. Enligt ett förslag åsyftas här en gård som tillkommit vid klyvning av en äldre gård. Namnet kan också tänkas sammanhänga med fsv. *half-nadhatrædhe* 'åkerbruk vid vilket halva åkern besås och halva ligger i trädé'.

Halvarsgårdarna tätort, Stora Tuna sn, Dalarna. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn, äldst belagt 1715. Förleden innehåller mansnamnet *Halvard*. Med efterleden *gårdarna* avses här utflyttningar från äldre bebyggelse.

Halvarsnoren sjö, Nora och Hjulsjö hd samt Grythyttte och Hällefors hd, Västmanland. *Haluardz nora* 1490-talet. – Sjön består av två sjöar, som är förenade genom ett smalt sund, ett nor. Efterleden innehåller sannolikt ett sjönamn *Nore 'sjön med noret'. Förleden är genitiv av mansnamnet *Halvar*.

Halvås by, Ryda sn, Barne hd, Västergötland → *Helås*.

Hamburgsund tätort, Kville sn och hd, Bohuslän. (I) *Hornborosvandom* 1300-talet. – Namnet avsåg äldst sundet mellan Hamburgö och fastlandet och överfördes i sen tid på samhället, som växte fram kring en poststation. Det innehåller i efterleden ordet *sund*. I förleden ingår namnet på ön, *Hornbora 'den med horn försedda', syftande på de många utskjutande uddarna i väster och söder. Namnet har senare associerats med det tyska stadsnamnet *Hamburg*.

Hamburgö ö, Kville sn och hd, Bohuslän → *Hamburgsund*.

Hammar sn, tätort, Sundbo hd, Närke. (in) *parochia Hamar* 1296. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det är bildat till dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', åsyftande grusåsen på vilken kyrkan är belägen.

Hammar by, Nosaby sn, Villands hd, Skåne → *Hammarslund*.

Hammar gods, Väse sn och hd, Värmland. *Hamar* 1268. – Namnet innehåller dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Gården ligger invid en höjd vid stranden av Arnöfjorden av Vänern.

Hammarby tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. – Namnet är övertaget från en by som var belägen inom dagens tätort. Till byns namn, äldst förmodligen *Hammar, innehållande dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', fogades med tiden -*by(n)* som förtigligande tillägg för att skilja gårdarna på själva bytomten från andra gårdar på byns mark. Både bestämd och obestämd form av efterleden påträffas i de äldsta beläggen från 1540-talet liksom i nutida dialekttal.

Hammarby sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Hammarby* sockn 1379. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', med syftning på en upphöjning vid byn, och → *by* 'gård; by'.

Hammarby gd, Danmarks sn, Vaksala hd, Uppland → *Linnés Hammarby*.

Hammarby sn, Vallentuna hd, Uppland. (in) *Hamarbosokn* 1291, (de) *Hamarby* 1323. – Socknennamnet är i sin nuvarande form övertaget från kyrkbyn med samma namn. Det innehåller dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' samt → *by* 'gård; by'. Belägget från 1291 innehåller en inbyggarteknning bildad till detta namn, *hammarboar* 'invånare i Hammarby'.

Hammarbyhöjden stadsdel, Stockholms stad. – Namnet tillkom 1948. Det innehåller i förleden det gamla bynamnet *Hammarby* (*Hambarby* 1330, innehållande *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' och → *by* 'gård; by'). Efterleden syftar på stadsdelens läge på en höjd. Hammarby gård låg på Luma-fabrikens område i nuvarande Södra Hammarbyhamnen; mangårdsbyggnaden revs 1945.

Hammaren udde, Östergarns sn, Gotland → *Katthamarsvik*.

Hammarforsen vattenfall, kraftverk, Ragunda sn, Jämtland. *Hammars Forssen* 1819, *Hammarfors* 1825 (sist-nämnda avser en vattentullmjölkvarn). – Vattenfallet, utbyggt med kraftverk 1925–28, bildades vid Ragundasjöns tömning 1796 (se → *Döda fallet*). I förleden ingår *Hammaren*, namn på en by nära forsen (→ *Hammarstrand*). På sockenmålet liksom i belägget från 1819 är forsens namn *Hammarforsen*.

Hammarkinds härad hd, Östergötland. (in) *Hamarkin-daheret* 1332 avskr. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradstraktet av ett »land» benämnt *Kind (→ *kind*). *Hammar-* är säkerligen det i ortnamn vanliga dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', syftande på en gammal samlingsplats. Någon sådan höjd har dock inte med säkerhet kunnat påvisas.

Hammlund sn, Frosta hd, Skåne. (in) *Hamerlunda* 1353 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Förleden är dialektordet *hammar* i betydelsen 'sandhöjd', med syftning på den sandås där kyrkbyn ligger. Efterleden är pluralis av *lund* 'skogsdunge'.

Hammlöv sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Hamarleef* 1348 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden dialektordet *hammar* i betydelsen 'sandhöjd', med syftning på den höjd där kyrkbyn ligger. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Hammarsjön sjö, Gärds och Villands hd samt Kristianstads stad, Skåne. *Hammars sjö* 1854, *Hammarsjön* 1874. – Sjönamnet är givet efter byn Hammar i Nosaby socken, belägen invid sjöns nordvästra strand (→ *Hammarslund*). Sjön har också kallats *Helgesjön* (*Helige Siöö Lacus* 1680-talet), på grund av att den genomflyts av → *Helge å*.

Hammarslund tätort, Nosaby sn, Villands hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en

bana som öppnades för trafik 1886. Järnvägsstationen bar fram till 1944, liksom tätorten fram till 1990-talet, namnet *Hammar*, medan poststationsnamnet sedan 1895 var *Hammarslund*. Det senare namnet är givet efter den intilliggande gården Hammarslund (*Hammerslund* 1618), anlagd som utflyttarbebyggelse från byn Hammar vid en skogsdunge, omtalad på 1680-talet (*Hammar Lund*). Bynamnet *Hammar* (*Hammer* 1405 avskr.) innehåller dialektordet *hammar* i betydelsen 'sandhöjd'.

Hammarstrand tätort, Ragunda sn, Jämtland. – Namnet innehåller i förleden bynamnet *Hammaren* (*de Hambri* 1300) innehållande dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', här syftande på den kulle som nu kallas *Trätjordsbacken*. Efterledens *strand* syftar på läget vid Indalsälven.

Hammarö kn, samt sn, Karlstads hd, Värmland. – Socknen omfattar ön Hammarön (*Hammarø* 1296) med kringliggande småöar och har sitt namn efter den stora huvudön. Det innehåller dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', här sannolikt med syftning på de klippuddar som sjöfarande först uppmärksammat, när de söderifrån över Vänern närmat sig ön.

Hammenhög sn, tätort, Ingelstads hd, Skåne. (*de*) *Hamundahøgh* 1379 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Hamund* och → *hög*. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och den intilliggande järnvägsstationen.

Hammerdal sn, tätort, Jämtland. (*De*) *Hambradal* 1344. – Detta ursprungliga bygdenamn betyder troligen 'år Ammers dal'. Det initiala *h* är således inte ursprungligt utan kan bero på en »förbättring» av namnet gjord av de skrivare som på 1300-talet upprättade sockennamnslängder för Jämtland och som kände till dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' men inte ånamnet *Amber (→ *Ammersån*).

Hamneda sn, Sunnerbo hd, Småland. (*i*) *Hafnaja* 1353. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som troligen innehåller → *ed* i betydelsen 'väg', syftande på den gamla led som i yngre tid kommit att kallas *Lagastigen*. Förleden är flertydig. Om begynnelsseksonanten inte är ursprunglig, kan den innehålla ett ånamn fsv. **Am(p)n* 'vattnet, år'. Det sistnämnda är då ett gammalt namn på en del av Lagan.

Hamra förs. i Dalarna (hörande till Los sn, Hälsingland). *Hamra* 1698. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', säkerligen syftande på den höjd som kyrkan är byggd på.

Hamra sn, Gotland. *Hambrj* 1300-talet avskr. – Namnet innehåller dialektordet *hammar*, som på Gotland används om grusuddar i havet eller i sankmarker. I det här fallet har det ansetts syfta på den låga men längsträckta höjden öster om kyrkan.

Hamra gd, Botkyrka sn, Svarrlösa hd, Södermanland → *Hamra gård*.

Hamra gård forskningscentrum för inomgårdsmekanisering, Botkyrka sn, Svarrlösa hd, Södermanland. – Förvär-

vat av AB Separator 1894 och uppfört vid gården *Hamra* (*Hamra* 1298). Gården ligger på en sluttning i kanten av en ås. Namnet innehåller plural form av dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'.

Hamränge sn, Gästrikland. (*De*) *Hambrunge* 1344. – Sockennamnet, sannolikt ett tidigare bygdenamn, tycks vara bildat till en inbyggarbeteckning fsv. *hambrungar* (→ -*inge*) 'de som bor på/vid hammaren', i formen *hamrungar* brukad ända in i våra dagar med innehörden 'Hamrängebor'. Med *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' avses här den genom centralbygden löpande bergsryggen. Skrivningar med å i stället för äldre u dyker upp i mitten av 1500-talet.

Hamrängefjärden tätort, Hamränge sn, Gästrikland. *Hambrångz Fiälen* 1672 (avser en havsfjärd). – Tätorten har övertagit namnet från en järnvägs- och poststation, inrättad 1926 och belägen vid en f.d. havsfjärd, numera insjö, med samma namn. I förleden ingår sockennamnet.

Hanaskog tätort, gods, Kviinge sn, Östra Göinge hd, Skåne. (*in*) *Hanæscogh* 1344. – Godsets namn innehåller *hane* i betydelsen 'tupp av skogsfågel' och *skog*. Tätorten nordväst om godset har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1886.

Handbörd härad hd, Småland. (*in*) *Andhbyrdia* (latiniserat) 1299, (*in*) *Anbyrdhi* 1311. – Handbörd är ett av de »land» i → *Småland* som inordnats som distrikt i häradindelningen. Namnet, vars fornsvenska form var *Andbyrdh*, i ackusativ och dativ *Andbyrdhe*, innehåller fsv. *byrdh* 'bärande', här avseende ett bärställe, dvs. ett ställe där man måste bära båt eller last förbi forsar (jfr → *bor*, → *ed*). I *Andbyrdh* syftar *byrdh* säkerligen på en sådan passage förbi forsar i Emån, där denna i Högsby bryter igenom en rullstensås, som den gamla landsvägen mellan Kalmar och Linköping här följer (jfr → *Aspelands härad*). *And*- är prefijxet *and-* 'emot', som föreligger i t.ex. *ansvar* (< fsv. *andsvär*). *Andbyrdh* avser då platsen mitt emot bärstället, på andra sidan ån. Den platsen bör ha varit »landet» Handbördas gamla samlingsplats; Högsby med dess fördelaktiga kommunikationsläge var under medeltiden häradets tingsplats. *Handbörd* utgör exempel på ett bygdenamn som utgår från bygdens samlingsplats.

Namnformen med *H-*, *Handbörd*, som visar en folketymologisk omtolkning, är känd först från 1600-talet.

Handen tätort, Österhaninge sn, Södholms hd, Södermanland. – Tätorten har fått namn av den förenade post- och järnvägsstationen Handen. Stationen hette från början (1901) *Österhaninge*, men fick 1913 sitt nuvarande namn efter en lägenhet under Söderby. Namnet är dunkelet.

Handöl by, Åre sn, Jämtland. *Handöll* 1564. – Byns namn innehåller en form av ånamnet *Handölan*, dvs. *Handölsån*. Namnets efterled *döla(n)* anses betyda 'dal- älvin'. Förleden är otolkad.

Hanebo sn, Hälsingland. *Hanabo* 1302. – Förleden innehåller säkerligen ett (förkortat) naturnamn, där ordet *hane* i betydelsen 'tupp av skogsfågel' ingår. Ett sådant

namn kan ha lytt *Hanasior eller möjligen *Hani 'sjön som det finns (orr)tupper vid' och avsett Kyrkby- och Innantjäratjärnarna. Efterleden är → *bo*, här snarast i betydelsen 'bygd'.

Hanekinds härad hd, Östergötland. (*j*) *Hanakinda hæredh* 1370. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradsdistrikt av ett »land» benämnt *Kind (→ *kind*). *Hana*- syftar på häradets äldsta kända tingsplats i Haninge i S:t Lars församling söder om Linköping. *Hanakinda* är en förkortad bildning till den fornsvenska formen av bynamnet *Haninge* (*Hanøge* 1382), en sammansättning av *hane* i betydelsen 'tupp av skogsfågel' och → *hög*. Haninge ligger vid en betydande höjd i kanten av ett skogsområde.

Hangelösa sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Hagnelösə sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller efter gammal mening genitiv av mansnamnet fsv. *Hagne*, men kan också tänkas innehålla en ålderdomlig genitiv pluralis fsv. *haghna av *haghi* 'gärdesgård; inhägnad, hage'. Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'.

Hangvar sn, Gotland. *Hangwerj* 1300-talet avskr. – Namnet har tolkats som sammansatt av två fornspråkliga ord, *hang 'hängande' och *var, motsvarande fornengelskans *waroð* 'strand'. Namnet kan ursprungligen ha syftat på de »hängande» klintarna vid kusten. Det skulle i så fall snarast röra sig om ett bygdenamn givet ur sjöfararperspektiv.

Hanhals sn, Fjäre hd, Halland. (*in*) *castris Hunæ hals* 1306. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn (i lokalt språkbruk *Hanhalsby*). Denna har i sin tur övertagit namnet från en väster om byn i Kungsbackafjorden utstickande udde, numera *Hanhålsholme*, på vilken det i slutet av 1200-talet anlades ett fäste. Förleden tycks vara ett forneldsamt *hun (motsvarande fsv. *hun* 'låshus' och fvn. *hunn* 'björnunge; tärling' m.m.), sannolikt med en grundbetydelse 'kubbe, kloss', här troligast med syftning på den höga udden. Efterleden *hals* bör ha avsett udden något insnörda landfäste.

Haninge kn, Södermanland → *Västerhaninge*.

Haninge by, S:t Lars förs., Linköpings stad, Östergötland → *Hanekinds härad*.

Hannas sn, Ingelstads hd, Skåne. (*in*) *Hannes* 1483 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden sannolikt *hane* i betydelsen 'tupp av skogsfågel'. Efterleden är *ås* med syftning på den ås där kyrkbyn ligger, knappast *näs*, då någon terrängformation som kan karakteriseras som ett näs inte finns vid kyrkbyn. De äldsta skrivformerna, genomgående på -*nes*, kan förklaras som en kanslidansk skrifttradition, där namnet uppfattats som genitiv av kvinnonamnet *Hanna* (danskt *Hanne*).

Hannäs sn, Norra Tjists hd, Småland. *Hananes* 1360, (*jnnan*) *Hananæss sokn* 1383. – Namnet är sammansatt av genitiv av *hane* i betydelsen 'tupp av skogsfågel' och *näs*. Det syftade ursprungligen på den smala udde i sjön Vin-

dommen på vilken socknens medeltida kyrka (nu ruin) är belägen.

Hanveden skogsområde, Sotholms och Svartlösa hd, Södermanland → *Västerhaninge*.

Hanö ö, Sölvesborgs lfs, Listers hd, Blekinge. *Hannøø* 1507 avskr. – Ön, vars namn är oklart, kallades ca 1300 *Ønæhøghæ* 'den höga ön' och på 1600-talet även *Högöö* och liknande (öns höjd uppgår till 60 m).

Haparanda kn, stad, Norrbotten. – Namnet är en försvenskning av fi. *Haaparanta*, som innehåller *haapa* 'asp' och *ranta* 'strand'. Det har sitt ursprung i hemmansnamnet *Haapaniemi* 'Aspnäs', som avser den gård på vars ägor tätorten vuxit fram, och är bildat till **Haapaniemens ranta* '(hemmanet) Haapaniemis strand', skrivet *Haapaniem strandh* 1610.

Harads tätort, Edefors sn, Norrbotten. *Haralssz* 1539. – Namnet har antagits innehålla mansnamnet *Harald*, en tolkning som dock är osäker. Ortens lulesamiska namn *Háralt* är en uttalsvariant av namnet *Harald*.

Haraker sn, Norrbo hd, Västmanland. (*in*) *parrochia Haraker* 1288. – Sockennamnet innehåller i förleden dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse' och i efterleden fsv. *aker* 'åker' med syftning på stenig terräng bl.a. invid Prästgården. Någon äldre bebyggelse med namnet *Haraker* är inte känd, varför namnet från början antagligen avsett kyrkplatsen.

Harbo sn, tätort, Våla hd, Uppland. *Harir* 1312? – Socknens ursprungliga namn, fsv. *Harir*, *Hara*, innehåller pluralis av dialekterdet *har* 'stenig mark, stenröse' med syftning på den steniga terrängen mellan kyrkan och gården Viby. Den nuvarande namnformen, som blir allmän under 1500-talet, utgår från ett *Harboa* ('harbornas') *socken*. Tätorten har vuxit fram kring bebyggelsen vid kyrkan.

Hardeberga sn, Torna hd, Skåne. (*de*) *Harabiærgh* 1304 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden fda. *biærgh* 'berg', med syftning på någon av höjderna vid kyrkbyn. Förleden är oklar; möjligt innehåller den djurbeteckningen *hare*.

Hardemo sn, Hardemo hd, Närke, (*De*) *Harpeme* 1314? – Sockennamnet återgår troligen på ett by- eller gårdnamn. Förleden har föreslagits innehålla ett ord motsvarande medelhögtyskans *hart* 'skog, betesmark m.m.'. Efterleden innehåller en stelnad dativform av → *hem* 'bo-plats; gård'. På 1500-talet har namnet omtytts och uppfattats som en sammansättning med *mo*.

Hardemo härad hd, Närke. (*ii*) *Hardhemishærathe* 1381. – Häradet har namn efter den by eller gård som socknen → *Hardemo* bör ha fått sitt namn av. Hardemo är betyget som medeltida tingsplats.

Harefjorden sjö, By och Kila snr, Näs hd, Värmland. *Harefiolen* 1559. – Namnet innehåller *fjord*, här i betydelsen 'sjö'. Förleden är oklar.

Harestad sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. (*j*) *Harondastaf* 1388. – Namnet har tidigare sannolikt avsett den bebyggelse som sedanmera blivit kyrkby i socknen. Byn he-

ter nu *Kyrkeby* (*j Kirkiubønum* 1388). I förleden ingår genitiv singularis av ett naturnamn *Harund'den (det) berigiga' eller genitiv pluralis av en därtill bildad inbyggartekning. *Harund har avsett den halvö (förr ö), där socknen är belägen, eller ett mer begränsat område med bergig terräng söder om Kyrkeby. Efterleden, ursprungligen ordet *stav*, är flertydig. Möjligen avses en brant terrängformation, men möjligheten att *stav* syftat på ett rest märke, kanske ett kultföremål, kan inte uteslutas. Namnet har senare associerats med den stora gruppen av ortnamn på → *sta(d)*.

harg Ordet *harg* uppträder jämte sidoformen *horg* (uttalas »håhr») i en rad svenska ortnamn. Det är emellertid inte alltid lätt att utifrån dagens namnformer genomskåda att t.ex. → *Höör*, → *Härja* och *Väggarö* hör hit. Ordet *harg* (*horg*) är besläktat med dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse; stengrund' och lever ännu i dialekterna i betydelsen 'stenig mark' o.d. I denna betydelse ingår det också i flera ortnamn, t.ex. → *Hårga*. Jämte en sådan terrängsyftande betydelse finns emellertid också en förkristen sakral innehörd, väl belagd från flera germanska språk. I Norden möter ett kultplatsbetecknande fvn. *högr* bl.a. i Eddadikterna, och i Äldre Gulatingslagen – en norsk medeltidslag – finns bland stadgandena mot hedisk kult ett förbud mot att »göra hus och kalla [det] högr». I Sverige betygas en motsvarande sakral betydelse av ortnamn som *Odensharg* (→ *Odensala*) och *Tors-harg* (→ *Torshälla*), där förlederna utgörs av gudanamnen *Oden* respektive *Tor*. Även för flera osammansatta *Harg* har man anledning att räkna med en sakral innehörd, t.ex. för det uppländska sockennamnet → *Harg*. En sakral betydelse kan också föreligga i det *skædhargh (-*härghe*) som förefaller ingå i de båda sockennamnen → *Skederid* och → *Skerike*. Den närmare innehördan av dessa namn är dock oklar.

Litteratur: Thorsten Andersson, Kultplatsbeteckningar i nordiska ortnamn, i Sakrale navne. Rapport fra NORNAS sekstende symposium i Gilleleje 30.11. – 2.12.1990. Red. Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg (1992), s. 83–85; Stefan Brink, Political and social structures in early Scandinavia. A settlement-historical pre-study of the central place, i *Tor* 28 (1996), s. 265–66; Allan Rostvik, *Har och harg* (1967); Per Vikstrand, Tomt- och husbeteckningar i äldre ortnamn. En forskningsöversikt, i *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 33 (1997), s. 212; dens., *Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalskapen* (2001), s. 207–25.

Harg sn, samhälle, Frösåkers hd, Uppland. (*in*) *parochia Harg* 1291. – Sockennamnet har övertagits från en bebyggelse, vilken sannolikt legat söder om det nuvarande brukssamhället i närheten av den punkt där järnvägen korsar landsvägen. Namnet innehåller → *harg*.

Harge by, vandrarehem, Hargebaden, Hammars sn, Sundbo hd, Närke. (*i*) *Hargh* 1405. – Namnet innehåller → *harg* i betydelsen 'stenig mark'. Det nutida *Harge* är en stelnad dativform.

Hargshamn tätort, Hargs sn, Frösåkers hd, Uppland. – Tätorten har snarast namn efter den gamla lastageplatsen *Hargs hamn*, senare också järnvägsstation. Namnet innehåller i förleden bruks- och sockennamnet → *Harg*.

Harjagers härad hd, Skåne. (*in*) *Hartagreherrit* 1285. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Stora Härrie*. Ågonamn som *Tingstumpen* och *Tingstycket* (1570-talet) minner där om en gammal tingsplats.

Harlösa sn, tätort, Frosta hd, Skåne. (*de*) *Harthløse* 1100-talets senare del eller 1200-talets förra del. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen adjektivet fda. *arth* 'hård' med syftning på styv jordmån. Efterleden är → *lösa* 'glänta'; äng'. Tätorten söder om kyrkbyn har vuxit fram kring en 1906 öppnad järnvägsstation.

Harmånger sn, tätort, Hälsingland. (*De*) *Harmanger* 1344. – Tätorten, som omfattar byarna vid kyrkan, har länat namnet från socknen. Sockennamnet, kanske ett tidigare bygdenamn, har från början syftat på den forntida »ånger» (fsv. *anger), dvs. (havs)vik, av vilken Kyrksjön och Harmångersåns nedre lopp är rester. Förleden kan innehålla ett ånamn **Harm(a)* med syftning på Harmångersån. Ett sådant ånamn skulle kunna vara bildat till ett formspråkligt ord *harm '(lösrivet) block, sten' med syftning på åns stenrika fåra närmast Storsjön.

Harplinge sn, tätort, Halmstads hd, Halland. *Harpælyung* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Den år 1886 tillkomna post- och järnvägsstationen, kring vilken tätorten vuxit fram, namngavs efter socknen, som i sin tur har namn efter kyrkbyn. Förleden hör troligen samman med dialektordet *harpa* 'vara stel, vara styv' och det från haländsk dialekt kända *harpe* 'skorvig hud, skovor (av smuts) på huden', väl med syftning på något skorvigt i terrängen, hårbearbetad jord e.d. Efterleden är *ljung* 'ljunghed'.

Harrsele by, vattenkraftverk, Vännäs sn, Västerbotten. – Byn, omnämnd som *Herrselet* 1801, återgår på ett år 1799 upptaget nybygge. Detta fick namn efter ett närläget parti av Umeälven, kallat *Harrselet* (*Harrsellet* 1823). Förleden innehåller fiskbeteckningen *harr* och efterleden bestämd form av *sel* 'lugnvatten i å eller älv' med syftning på älvsträckan mellan Fällforsen och Harrselsforsen. Sist-nämnda fors togs i anspråk för det år 1957 färdigställda Harrsele kraftverk, beläget i byn Harrselsfors (*Harrselsfors* 1801 avseende ett nybygge).

Harrselsfors by, Vännäs sn, Västerbotten → *Harrsele*.

Harsprånget kraftwerk, tidigare vattenfall i Stora Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en översättning av lulesam. *Mjoammelsasskam*, skrivet *Niomel Saski* 1671, vars efterled är en bildning till verbet *sasskat* 'hoppa (jämfota)'. Före utbyggnad av älven var den på det smalaste stället vid fallet inte bredare än att en hare (lulesam. *njoammel*) sades kunna hoppa över. Namnet är överfört på kraftverket vid fallet. – *Bild 29*, s. 112.

Hassela sn, tätort, Hälsingland. *Hassale* 1531. – Tätör-

Bild 29. Harspränget. Den smala förträngningen vid Harspränget på ett fotografi från tiden före utbyggandet – inte bredare än att en hare kunde hoppa över? Foto: Borg Mesch. Kiruna kommunens bildarkiv.

ten, som utgör socknens centrum och hyser sockenkyrkan, fick 1980 namnet ändrat från Kyrkbacken till Hassela. Sockennamnet har förr sannolikt burits av nuvarande Kyrkbyn, där den gamla sockenkyrkan, riven 1856, stod. Namnet Hassela är språkligt svärförklarat men tycks hänga samman med trädbezeichnung *hassel*, kanske genom förmedling av ett äldre, nu okänt namn på den mitt i bygden belägna Hasselasjön.

Hasselmarken by, Visnums-Kils sn, Visnums hd, Värmland → *mark*.

Hasselö ö och by, Loftahammars sn, Norra Tjists hd, Småland. *Halsø* 1429, *Haslø* 1473. – Namnet är sammansatt av trädbezeichnung *hassel* och ö och skall ses i ljuset av den ekonomiska betydelse hasseln hade, främst för sina nötters skull.

Hasslarp tätort, Kattarps sn, Luggude hd, samt by, Strövelstorps sn, Norra Åbo hd, Skåne. *Hasslerop* 1524 (avser byn). – Tätorten, som har vuxit fram kring ett sockerbruk, har sitt namn efter byn Hasslarp strax norr därom. Det innehåller i förleden dialekten *hassel* 'haspel'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Hassle sn, Vadsbo hd, Västergötland. (*de*) *Haslu* 1306. –

Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn (nu *Nolhassle*; *Nol-* 'norr'). I begynnelsen har namnet kanske snarast tjänstgjort som ånamn, ett till trädbezeichningen *hassel* bildat fsv. *Hasla. Vid Nolhassle rinner ett vattendrag.

Hassle-Bösarp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (*i*) *Haslæ* 1456, *Hasle Bösserup* ca 1530. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller dialekten *hassel* 'hassel' samt mansnamnet fda. *Bøsi* och → *torp* 'nybygge'. Det är oklart om *Hassle* ursprungligen avsett en självständig by vid sidan av Bösarp, eller om det enbart är en framförställd bestämning till åtskillnad från socknen → *Bösarp* i Skytts hd, vilken ca 1530 benämns *Västra Bösarp*. 1624 omtalas en hasselskog vid Hassle-Bösars by.

Hasslerör tätort, Hassle sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätortens namn är en sammansättning av sockennamnet → *Hassle* och bynamnet *Rör* (*Röör* 1455); det senare innehåller *rör* 'stenrör, stenröse'. Gästgivargården i Rör kallas 1701 *Hasslerör* och en 1875 på samma plats inrättad poststation fick detta namn. Tätorten har vuxit upp kring en järnvägsstation som inte ligger i byn Rör men ändå erhållit namnet *Hasslerör*.

Hasslö sn, tätort, ö, Medelstads hd, Blekinge. *Haslø* ca 1300. – Socknen, som fram till 1888 var en del av Förkärla socken, utgörs av ön Hasslö och några kringliggande småöar och har fått sitt namn efter huvudön. Det är sammansatt av trädbezeichnung *hassel* och ö. Tätorten, med

Bild 3. Alsen. Alsen, Adelsö och Alnö är alla bildade till en fornsvensk motsvarighet till dialektordet ala 'växa' med syftning på relativt höglänt mark som »växer» upp från en vattenyta. I fallet Alsen rör det sig sannolikt om ett gammalt namn på Alsensjön, och man har menat att namnet tar fasta på sjöns höga och brant stigande stränder.

Foto: Per Vikstrand.

Bild 7. Borgunda. Borgundaberget i Västergötland. Sockennamnet Borgunda innehåller ett mycket gammalt ord *borghund, som syftat på framträdande bergsformationer, i det här fallet just Borgundaberget. Ordet ingår även i andra ortnamn, t.ex. i önamnet Bornholm, äldre *Burghunda(r)holm. Foto: Per Vikstrand.

Bild 9. Brunflo. Det är mycket möjligt att det är S:t Olofskällan nedanför Lövberget, som ligger bakom brunn i Brunflo. Källan är i dag förstörd av pumphus och damm, men i slutningen intill porlar ännu små källsprång. Foto: Per Vikstrand.

Bild 12. Bårbyborg. Fornborgen är belägen på västra landborgen, nära Ölands högsta punkt. Bortom borgen syns Bårby, vars namn betyder just 'byn vid borgen'. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 8. Botkyrka. Botkyrka har namn efter det sörmländska helgonet S:t Botvid, här avbildad i Arboga stads kyrka. Foto: Per Vikstrand.

Bild 14. Dals-Ed. Ordet → ed 'gångväg; passage mellan eller utmed vatten' är mycket vanligt i ortnamn. Här syftar det på den smala landtungan mellan sjöarna Lilla och Stora Le. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 16. Faludden. I många fall försvåras tolkningen av gamla ortnamn av att naturförhållandena förändrats sedan namngivningen. Så verkar dock inte vara fallet med Faludden, vars namn innehåller ett ord *fal- som syftat på öppen och skoglös terräng. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 17. Faxeholm. Den forna holmens vällda profil har liknats vid en »faxe», manken på en häst. Foto: Mats Mogren.

Bild 21. Fjätan. I namnet ingår ordet fjät 'steg', syftande på trappstegsliknande fall i ån. Här ses Fjätfallet i Stor-Fjätan. Foto: Eva Brylla.

Bild 22. Flatruet. Precis som namnet utsäger är Flatruet både platt och skoglöst. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 23. Flen. Kala hällar vid Flens gamla bytomt, belägen på höjden ovanför Loftet Hotell & Gästgiveri. Det är dessa hällar som givit upphov till namnet Flen. Foto: Per Vikstrand.

Bild 26. *Gryta*. Att ortnamn ofta tar fasta på det mest karakteristiska på en plats illustreras tydligt av *Gryta* i Uppland: namnet betyder 'stenig mark'. Foto: Per Vikstrand.

namn efter ön och socknen, består av flera sammanvuxna bebyggelser (Horn, Fiskaregården, Hallarna och *Gårpen*).

Hasslösa sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Haslösa sokn* 1415. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen växtbeteckningen *has-sel*. Efterleden är *lös-a* 'glänta; äng'.

Hasslöv sn, tätort, Höks hd, Halland. (i) *Hathersløf* 1406. – Namnet, som äldst avsett kyrkbyn, är sammansatt av mansnamnet *Hadar* och *løv* 'arvegods'.

Haurida sn, Norra Vedbo hd, Småland. (de) *Hagrydh* ca 1300. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet är sammansatt av fsv. *hagh* 'gärdesgård' och *ryd* 'röjning'. Namnet har senare anslutits till de plurala ortnamnen på -a (se inkl. 3.3.1).

Havdhem sn, tätort, Gotland. *Haffthem* 1300-talet avskr. – Namnets förled kan innehålla dialektordet *havde*. Den belagda betydelsen av detta ord är 'upphöjd gräskant mellan slagen vid slätter', men det kan i äldre tid ha använts även om långsmala förhöjningar i terrängen; jfr de båda grusuddarna *Norrhavden* och *Suderhavden* på Öster-garnsholm. Tänkbara terrängformationer bakom sockennamnet är den långsträckta men dock mycket flacka åsen vid kyrkan eller också ancylusvallen, en gammal strandvall. Efterleden är *hem* 'boplats; gård' eller 'bygd'. Tätorten har närmast namn efter järnvägsstationen *Havdhem* kring vilken den vuxit upp.

Haverdal tätort, Harplinge sn, Halmstads hd, Halland. (j) *Hawærydh* 1466. – Vid sin tillkomst låg den blivande tätorten i huvudsak på byn Haverdals utmark. Förleden är halländska *have* 'hage', efterleden är *ryd* 'röjning'. I sockenmålet uppträder bynamnet som »Haverda» med plural form på -a (se inkl. 3.3.1), vilket föranlett omtolkning till *dal*, äldst belagd i skrivningen *Haffredall* 1603.

Havern sjö, Haverö sn, Medelpad. (j) *Hafra minni* ['mynning'] 1273? avskr. – Namnet synes vara bildat till ett ord motsvarande fvn. *hafri* 'bock' och betyda 'Bocksjön'. Det skulle även kunna syfta på sjöns »horn» i form av djupa smala vikar.

Haverö sn, Medelpad. *ecclesie Hafræ* 1366. – Socknenamnet återgår på sjönamnet *Havern*. Det nuvarande namnslutet på -ö är ett sent tillägg.

Haväng gd, strandområde, Ravlunda sn, Albo hd, Skåne. – Namnet, omnämnt 1878, har äldst avsett ängsområdet vid Verkaåns mynnning i Östersjön (varav förleden *Hav-*) och området norr därom.

Heberg by, Vallda sn, Fjäre hd, Halland. *Halla Heberg*.

Heberg tätort, Årstads sn och hd, Halland. (in) *Hæyg-byær* 1352. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn. Förleden är *hed* 'ljunghed', efterleden *fda. biærg* 'berg', bevarat i »Habbjer», en av sockenmålets uttalsformer av namnet. Möjliga syfta namnet på höjdsträckningen Hebergabjären öster om byn.

Heby tätort, by, Västerlövsta sn, Simtuna hd, Uppland. (j) *Hedeby* 1416. – Tätorten, som har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1873, har sitt namn efter en by i

den östra delen av tätorten. Namnets förled innehåller *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark', här med syftning på den mäktiga å som sträcker sig norrut från samhället. Efterleden är *by* 'gård; by'.

Hed sn, Skinnskattebergs hd, Västmanland. – Socknen var fram till 1648 en del av Malma socken under namn av *Malma fjärding*. Namnet *Hed*, äldst omnämnt i jordeboken 1715 (*Mallma Fierding Eller Heed Sochn*), innehåller ordet *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark' och åsyftar den å som löper från Malma till Skinnskatteberg.

Heda by, Enångers sn, Hälsingland. *Hedninghällan*.

Heda sn, Lysings hd, Östergötland. (de) *Hedeskyrke* 1294, (in) *Hedhe* 1327. – Sockenkyrkan anlades under medeltiden på hedmark i utkanten av byn Jussbergs ägor. Det på detta läge syftande sockennamnet innehåller en böjd singularform, i de äldsta fornsvenska beläggen *Hedhe*, av terrängbeteckningen *hed*. Belägget *Hedeskyrke* 1294 betyder 'kyrkan på Heden'.

Hedared tätort (f.d. socken), Sandhults sn, Vedens hd, Västergötland. – Det genom ortens stavkyrka bekanta namnet (*Hædærydh* 1288?) innehåller fornsvensk genitiv av terrängbeteckningen *hed*; efterleden är *ryd* 'röjning'. Tätorten har vuxit fram ur byn Hedared och fått namn efter denna och dess kyrka.

Hede sn, Sörbygdens hd, Bohuslän. *Hæida kirkia* 1391. – Sockennamnet synes ej återgå på något by- eller gärdnamn. Det innehåller en böjningsform av *hed* i betydelsen 'obebödd, skoglös och jämn sträckning, ofta högt belägen', troligen syftande på området där kyrkan är belägen.

Hede sn, tätort, Härjedalen. (ii) *Hedha sokn* 1397. – Tätorten är framvuxen ur Kyrkbyn, också kallad *Hede*. Sockenamnet är ytterst en böjd form av *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark'.

Hedekas tätort, Krokstads sn, Sörbygdens hd, Bohuslän. *Kasen* 1803. – Tätortsnamnet är givet efter soldattorpet *Hedekas* (*Kasen*). Efterleden är bohuslänskans *kas* 'rötning, svedjeland'. Förleden innehåller gärdnamnet *Hede* och har lagts till för att skilja torpet från Hajumskasen i samma socken.

Hedemora kn, stad, sn, Dalarna. (in) *parochia Henamorum* 1370. – Socknens namn har övertagits från kyrkbyn, som utvecklades till stad redan under medeltiden. Förleden i namnet, fsv. *Hednamor, sammanhänger ytterst med ordet *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark' och kan innehålla ett till detta ord bildat adjektiv *heden 'hörande till en *hed*'. Heden i fråga utgörs av den å som bär den nuvarande stadskärnan. I efterleden ingår dialektordet *mor* '(sumpig) granskog'. Hedemora är därmed att tolka som '(den sumpiga) granskogen vid heden'. Skrivningen *Hede-* för äldre *Hene-* slår igenom ca 1600. *Hene-* finns bevarat i dialekttuttal som »*Hemmora*» och »*Hännmora*». Samma förled som stadsnamnet har också namnet på en av stadens sjöar, *Hönsan*, fsv. *Hedhniesior 'Hedsjön'.

Heden stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Tidigare kallades området *Exercitie Heden* med syftning på dess funktion som övningsfält för Göta artilleriregemente och tävlingsplats för beväringen. 1891 övergick området i staden ägo.

Hedensberg gods, Tillberga sn, Siende hd, Västmanland. *curiam Hidhinsbergh* 1326? avskr. – Namnet innehåller i förleden det fornsvenska mansnamnet *Hidhin*. Efterleden *berg* åsyftar den höjd på vilken mangårdsbyggnaden ligger. En nu nedlagd järnvägshållplats med namn efter godset finns ett par km i nordväst.

Hedenäset tätort, Hietaniemi sn, Norrbotten *Hietaniemi*.

Hedeskoga sn, tätort, Herrestads hd, Skåne. *Hedeskoff* 1547 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller *hed* i betydelsen 'kal slätt' och *skog*. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn.

Hedesunda sn, tätort, Gästrikland. (*De*) *Hæsunde* 1344. – Tätortsnamnet utgår närmast från ett stationsnamn, övertaget från socknen, vid en år 1900 öppnad järnvägslinje. Sockennamnet har ursprungligen syftat på Norra Färjsundet i Öbyfjärden nära sockenkyrkan. Förleden är möjliga dialektordet *häls* 'hässja, höstack'. *Hedesunda* kan i så fall tolkas som 'sundet där det finns många hässjor/höstackar'. Den redan på 1500-talet belagda skrivningen *Hede-* blir vanlig på 1600-talet. Områdets folkmål har ända in i våra dagar bevarat det gamla uttalet ('Hänsunda' o.d.).

Hedninghällan stenåldersboplats, Enångers sn, Hälsingland. *Hedningahällen* 1863. – Namnet, med genuint uttal »*Heninghälla*» men i arkeologiska sammanhang ofta *Hedningahällan*, syftar på en 8 m hög brant klippa, boplats för säljägare under tredje årtusendet f.Kr. Enligt folktraditionen har klippan varit en åttetupa. Förleden innehåller ordet *hedning*. I efterleden ingår dialektordet *hälla* '(sten)häll'. Förmodligen är namnet tillkommet under påverkan av att platsen ligger nära byn *Heda* (*Hedha* 1535) och den sandhed byn fått namn efter.

Heds stenar skeppssättning, Kåseberga, Valleberga sn, Ingelstads hd, Skåne *Ales stenar*.

Hedströmmen å, Västmanland. – Ån avvattnar Södra Malingsbosjön strax norr om gränsen mot Dalarna och rinner ut i Mälartviken Galten efter att ha passerat socknen *Hed*, varav namnet (känd från 1741). Åns övre och nedre lopp har tidigare burit flera andra namn.

Hejde sn, Gotland. *Heithum* 1300-talet avskr. – Namnet är en stelnad form i dativ pluralis av gotländskans *hajd* 'hed' och torde syfta på läget ned mot det stora skogsområdet Lojsthajd. Vilken närmare innehöld *hed* haft i gotländskan är dock oklart. Ordet har på östsvenskt område betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark' e.d. men på götländska område 'mager, skoglös mark; ljunghed' e.d. I flera sockennamn på Gotland tyder vegetationsförhållanden snarast på den förstnämnda betydelsen.

Hejdeby sn, Gotland. *Heydeby sogenn* 1523. – Socknen, som är omnämnd på 1300-talet, har övertagit namnet

från en gård. Förleden är troligen genitiv singularis av gotländskans *hajd* 'hed'. Om betydelsen av detta ord på Gotland se *Hejde*. Efterleden är *by* 'gård; by'.

Hejnum sn, Gotland. (*af*) *Hainaim* 1300-talets mitt (Gutasagan). – Efterleden i detta namn är *hem* 'boplat'; *gård* här kanske 'bygd'. Förleden är omdiskuterad. Enligt en uppfattning innehåller den en forngutnisk inbyggarbeteckning **hai(dh)nir* 'hedborna, de på heden'. Inom socknen särskiljs en rad olika »*hedar*»: *Bjärshajd*, *Orrhajd*, *Ringshajd* m.fl., för vilka det gemensamma namnet är *Hejnumshällar*. Sockennamnet skulle med denna tolkning vara ett bygdenamn, där förleden sammanfattande syftar på invånarna i de olika »*hedarna*». Enligt en annan tolkning innehåller förleden ordet *hen* (gotländskt *hajn*) 'brynstén' i betydelsen '(spetsig) sten'. Namnet skulle i så fall ta fasta på de omfattande hällmarkerna i socknen. Alternativt kan det med den senare tolkningen uppfattas som ett äldre namn på en gammal bebyggelse motsvarande nuvarande Lilla och Stora Kyrkebys samt Prästgården.

Hejnums hällar naturområde, Hejnums sn, Gotland *Hejnum*.

Helagsfjället fjäll, Storsjö sn, Härjedalen. *Helagzfjället* 1645. – Namnets förled innehåller ett sjönamn **Helagen* syftande på någon av Helagssjöarna. Detta namn innehåller i sin tur en efterled *-agen* 'vatten, sjö'. Förleden kan antingen vara en form av adjektivet *helig* eller *fyn*. *hela* 'rimfrost'. I det förstnämnda fallet skulle sjönamnet således betyda 'den heliga sjön', i det andra 'sjön med frostbenägna strandmarker' e.d. För *Helagsfjället* används vanligen kortformen *Helags*. Fjällets sydsamiska namn *Maajäelkie* innehåller sam. *maaje* '(stort) avstånd, sträcka; (avlägsen) trakt, land' och *äelkie* 'fjällaxel, utlöpare från fjällmassiv'. Namnet kan tydas 'fjällutlöpare som sträcker sig långt' med syftning på att fjällområdet här sträcker sig långt österut.

Helagssjöarna sjöar, Storsjö sn, Härjedalen *Helagsfjället*.

Helgarö sn, Åkers hd, Södermanland. (*in*) *Helgarna* 1233. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *arin* 'grusö', grusig mark. Förleden innehåller adjektivet *helig* eller genitiv av mansnamnet *Helge*.

Helgasjön sjö, Småland. *Helge siö* 1658. – Sjönamnet innehåller adjektivet *helig*, vilket antyder att sjön under förkristen tid varit antingen fredad eller kanske föremål för något slags dyrkan.

Helga Trefaldighet, förs., Uppsala stad, Uppland. (*in*) *parochia ecclesie Sancte Trinitatis* 1316. – Församlingen har namn efter sin kyrka som på 1300-talet kallas *Ecclesia (sancte) Trinitatis* '(Helga) Trefaldighets kyrka'. Namnet visar att kyrkan var helgd åt treenigheten. I ett dokument från 1384 uppträder dock socknen under namnet *Bonda kyrkio soknene*, och namnet *Bondkyrka socken* blir sedan socknens benämning fram till 1947, då den inkorporerades med Uppsala stad. Namnet är säkerligen en folklig benämning, som tar fasta på att kyrkan tillhörde

en landssocken i motsats till de två andra, nu försunna, församlingskyrkorna i staden, Sankt Per och Vårfrukyrka.

Helgaån å, Småland. – Ån rinner från *Helgasjön* och har sannolikt fått namn efter denna. Ån utgör en del av *Mörrumsån*.

Helgeandsholmen ö i Norrström, Stockholms stad. (*in insula dicta* ['på ön som heter'] *Helgaanzholm* 1320. – Namnet innehåller i förleden en förkortad form av fsv. *hælgha ands hus*, 'den helige andens hus', benämning på en medeltida värdinrätningsplats för fattiga, gamla och sjuka. Efterleden är *holm* 'holme'. Hertig Valdemar donerade kort före 1300 en tomt på ön till Stockholms helgeands-hus, och namnet kan alltså inte vara äldre än från omkring 1300. Vad ön hette innan dess är okänt. Nuvarande Helgeandsholmen har uppkommit genom att flera mindre öar vuxit samman. Namnet avsåg från början den sydligaste av dessa, vilken i sin tur äldst bestod av två mindre öar. Den ena av dessa har uppkommit genom att en grav grävts genom en från Stadsholmen utskjutande halvö på 1000-talet. Norr om den ursprungliga Helgeandsholmen låg *Barkarholm* (1441; till *barkare* 'garvare') och *Stockholm* eller *Lilla Stockholm* (1559), ej att förväxla med *Stadsholmen* (jfr *Stockholm*).

Helgerum gods, Västrums sn, Södra Tjuts hd, Småland. *Helgarum* 1544. – Förleden är snarast genitiv av mansnamnet *Helge*, men man kan alternativt tänka sig att den innehåller adjektivet *helig* i betydelsen 'fredad'. Enligt en gammal tradition skall området kring det forna kapellet vid Björnhuvud strax väster om Helgerum ha utgjort en fristad för fredlösa. Efterleden innehåller *rum* 'öppen plats'.

Helgesta sn, Villättinge hd, Södermanland. (*De*) *Helgestum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla antingen genitiv av mansnamnet *Helge* i sammansättning med *sta(d)* eller fsv. *helghestadher ('helig) fredad plats'.

Helge å å, Småland och Skåne. *fluvium* ['år'] *Helgam* ca 1200 avskr. – Namnet, 'den heliga eller lyckobringande ån', kan ha givits den fruktade ån för att blidka dess makter.

Helgon sn, Rönö hd, Södermanland. *Ecclesia omnium sanctorum* ['Alla helgons kyrka'] 1314? – Ortnamnet visar att den medeltida sockenkyrkan viggs åt eller förbundits med alla helgon.

Helgum sn, Ångermanland. *Helghijöm* 1535. – Socknen har fått sitt namn efter byn Helgum. Namnet är troligen en sammansättning av adjektivet *helig* och *hem* 'bo-plats; gård'. Om det ursprungligen avsett en kultplats är ovisst. Det kan också röra sig om uppkallelse efter det centralt liggande Helgum i Säbrå socken.

Helgö ö, Ekerö sn, Färrentuna hd, Uppland. *curiam nostram* ['vår gård'] *Helghö* 1287. – Namnet, som förekommer på flera håll, återgår på ett fornsvenskt **Hælh(a)ø* 'den heliga ön' eller 'ön där det råder helgd (fred)'. Dessa ör var avsatta för särskilda aktiviteter i samband med t.ex.

vara utbyte, kult och sjöfart, och åtnjöt därigenom en särskild, fredad status. För Helgö i Ekerö del kan man peka på öns funktion som hantverks- och redistributionscentrum för metallprodukter, väl belyst genom mångåriga arkeologiska undersökningar. Det finns dock även spår av rituella aktiviteter på ön. På 1600-talet hade namnet *Helgö* fallit i glömska och ön kallades istället *Lillön*. 1967 återtogs dock det gamla namnet *Helgö*.

Heliga fallet f.d. vattenfall, Jokkmokks sn, Lappland *Seitevare*.

Hellvi sn, Gotland. (*de*) *ecclesia Helghawie* 1277 avskr. – Namnet är sammansatt av adjektivet *helig* och *vi* 'helig plats, kultplats'. Det är möjligt att socknen har övertagit namnet från en gård, som omfattat ungefärligt samma område som nuvarande Kyrkebols och Hellvi annex. Etymologiskt identiskt är gårdenamnet *Hellvis* i Fole socken. Formen med *-s* i detta namn beror på anslutning till den på Gotland vanliga gårdenamnstypen bestående av ett personnamn i genitiv, t.ex. *Rangvalds* till mansnamnet *Ragnvald*.

Hellvis gd, Fole sn, Gotland *Hellvi*.

Helsingborg kn, stad, Skåne. (*in*) *Helsingaburg* 1100-talets mellersta del. – Namnets förled innehåller en inbyggargarbeteckning pluralis *hälsingar*, bildad till *hals* med syftning på Öresunds markanta förträngning i höjd med Helsingör och Helsingborg. Efterleden är antingen *borg* i betydelsen 'befästning', avseende en äldre föregångare till Kärnan, eller samma ord i en äldre betydelse 'höjd med branta sidor', åsyftande den kraftiga höjdsträckningen längs havet.

Helvetesfallet vattenfall, Orsa sn, Dalarna. – Fallet är beläget i en kanjon längs Ämän, ett biflöde till Oreälven. Platsen har, får man förmoda, gjort ett kusligt intryck med ån sammanträngd mellan lodräta klippväggar och vattnet enligt uppgift kokande som i en häxkittel. Namnet uppträder också på andra håll i landet.

Helås tätort, Ryda sn, Barne hd, Västergötland. – Vid en 1899 öppnad bandel blev *Helås* namnet på en järnvägsstation i byn Halvås. *Helås* var av allt att döma en nykonstruktion, bildad i kontrast mot det gamla bynamnet *Halvås*.

hem Namntypen *-hem* har i Sverige, med ett par hundra representanter, en huvudsakligen västlig utbredning. Man finner *-hem*-namn över ett sammanhängande område bestående av Halland, Västergötland (där utbredningen av namntypen är tätast, framför allt i f.d. Skaraborgs län, med cirka 80 representanter), Bohuslän och södra Värmland samt dessutom, mer eller mindre sparsamt, i östra Skåne, på Gotland, i Östergötland, Närke, Södermanland, Uppland och i tre norrländska landskap, Jämtland, Medelpad och Ångermanland. Finland saknar *-hem*-namn. Käronområdet för namntypen på nordiskt område – den finns också företrädd på kontinenten, i England och på Orkney och Shetland – är Norge, som har tusentals namn. I Danmark är *-hem*-namnen vanliga på Jylland, på de danska öarna däremot är de endast sparsamt företrädda.

diskt förekommande. Island har ett 30-tal *-hem*-namn, men de är av en speciell schablonartad karaktär, t.ex. *Sölvheimar, Vindheimar*.

Namnelementet *-hem* uppträder oftast i förändrad form, som *-em* (*Ålem*), *-im* (*Markim*), *-om* (*Hajom*), *-ome* (*Gränome*: fsv. *græn*'gran'), *-um* (*Tanum*) och t.o.m. bara *-m* (*Norra Säm*), och namnen hörande till denna grupp kan därför vara svåra att identifiera.

Förlederna i namngruppen är av växlande slag. Vanliga är framför allt natur-, växt- och djurbeteckningar, t.ex.

Bergum; Askim, Ljunghem; Fåglum, Tranum. Adjektiviska förleder anträffas i ett antal fall, bl.a.

Bolum, Helgum, Länghem. Om hednisk kult vittnar förutom nämnda *Helgum* namnet *Viad* (fsv. *Viem*, vi 'helig plats, kultplats') i Södermanland. Det finns inget enda säkert exempel på personnamn eller personbeteckning i *-hem*-namn.

Ortnamnsleden *hem* är med avseende på sitt ursprung identisk med vårt vanliga substantiv *hem*. Ordet är av allt att döma besläktat med grekiskans *keimai* 'ligga' och *koit* 'läger', och dess grundbetydelse bör därför ha varit 'liggplats, läger'. Som ortnamselement har ordet fått innebördens 'platser där man slår sig ned, hemvist', varav dels 'trakt, bygd', dels (i ett yngre skede) 'gård'. En speciell användning föreligger i sockennamnet *Gudhem*. I den absoluta majoriteten av de svenska *-hem*-namnen har *-hem* med all sannolikhet den yngre betydelsen 'gård'.

En särskild diskussion har förts kring *-hem*-namn med beteckningar för vilda djur och fåglar som förled, t.ex.

Bjurum (*bjur* 'bäver'), *Björnöme*, *Gökhem*, *Tranum*,

Uggum. Sålunda har t.ex. *Gökhem* bl.a. antagits kunna betyda 'hemvistet där göken hörs', 'trakten där det är gott om gökar' eller 'gökboet' (det sistnämnda i så fall ett namn med snarast skämtsamt anstrykning, givet från grannars sida). Även det förslaget har lanserats att t.ex. *Tranum* och *Uggum* skulle kunna vara tidiga förkortningar – av samma typ som vårt *tefat* för *tekoppsfat – av ett fornspråkligt *Tranumoss hem e.d. respektive *Ugluskogshem e.d. Enklast och naturligast tycks det vara att tolka namnen som 'gården där (i vars närhet) det är gott om bäver, björn, där göken ofta hörs' etc.

Namnen på *-hem* hör till de äldsta namntyperna. Oftast är *-hem*-bebyggelserna gamla moderbyar, från vilka andra bebyggelser (gårdar, byar) har flyttats ut. Ett tecken på hög ålder är också att *-hem*-namnen i stor utsträckning blivit sockennamn. Namntypen är huvudsakligen forvikingatida; det stora flertalet av namnen har sannolikt tillkommit under romersk järnålder (Kr.f.-400) eller folkvandringstid (400-550). – *Bild 30*, s. 233.

Litteratur: Gösta Franzén, i Nordisk kultur 5. Ortnamn (1939), s. 133-35; Bengt Pamp, Ortnamn i Sverige. 5 uppl. (1988), s. 31-32; Harry Ståhl, Ortnamn och ortnamnforskning. 2 uppl. (1976), s. 73-76.

Hemavan samhälle, Tärna sn, Lappland. – Namnet, som är sammansatt av *hem* och bestämd form av *ava* ('ofta säckformig') vik eller bukt i vattendrag', betyder 'den närmaste bebyggelsen liggande viken' och avsåg ursprungligen en vik i Umeälven. Det blev 1918 namn på ortens poststation och kom senare att åsyfta samhället, som tidigare kallats *Björkfors* efter det första nybygget. Ortens sydsamiska namn *Säkieboelte* är sammansatt av *säkie* 'björk' och *boelte* 'bergssluttnings med skog'.

Hemmesdynge sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (in) *Hæmmindixdyngæ* 1283 avskr. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden mansnamnet *Hemming* och i efterleden *dynga* i en äldre betydelse 'hög' eller möjigen 'underjordiskt rum'.

Hemmesjö f.d. sn, Hemmesjö med Tegnaby sn, Konga hd, Småland. (j) *Hemesøg* 1481. – Namnet innehåller i förleden troligen genitiv av ett mansnamn motsvarande fvn. *Heimir*. Efterleden är *hög*, här sannolikt i betydelsen 'gravhög'; den har senare uppfattats som *sjö*. 1854 sammanslogs Hemmesjö socken med *Tegnaby* socken till *Hemmesjö med Tegnaby* socken.

Hemnesta tätort, Värmdö sn och skg, Uppland. (de) *Hemestum* 1323. – Namnet är övertaget från herrgården Hemnesta. Det innehåller i efterleden *sta(d)* och i förleden troligen ett mansnamn fsv. *Hemer eller *Heme.

Hemmingsmark tätort, Hortlax sn, Norrbotten. – Namnet, äldst belagt 1539, är övertaget från en by. I förleden ingår mansnamnet *Hemming*. Efterleden är *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Hemmor vanligt gårdnamn, Gotland. – Namnet är en sammansättning av personnamnet *Häggmund* och *arve* 'arvinge'. Betydelsen är 'Häggmunds arvinges eller arvingars (gård)'.

Hemse sn, samt tätort, Hemse och Alva snr, Gotland. *Hemsü* 1300-talet avskr. – Namnet är otolkat.

Hemsjö samhälle, Kyrkhults sn, Listers hd, Blekinge. – Samhället har vuxit fram kring en järnvägsstation som öppnades 1874 och gavs namn efter den strax sydväst därom liggande sjön *Hemsjön*. Sjöns namn, som innehåller ordet *hem*, betyder 'den närmast bebyggelsen liggande sjön'. Den ifrågavarande bebyggelsen är byn *Hemsjöhult*, belägen omedelbart sydöst om sjön. Bynamnet (*Himsholdt* 1612), vars efterled är *hult*, innehåller i förleden sjöns namn. Om byn tidigare burit ett annat namn är okänt.

Hemsjö sn, Kullings hd, Västergötland. *Heemsiø* 1405. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det betyder 'sjön hemmavid' och har äldst burits av en sjö vid *Hemsjö* by.

Hemsjöhult by, Kyrkhults sn, Listers hd, Blekinge. *Hemsjö*.

Hemsö sn, Ångermanland. – Socknen omfattar ön *Hemsön* (*Hemsöö* 1552), som före 1871 hörde till Högsjö socken. Förleden har föreslagits vara en sammantagen form av *Hemás 'Hemåsen', åsyftande berget *Hemsö* hatt.

Hene by, Norra Kyrketorps sn, Käkinds hd, Västergötland. *Norra Kyrketorp*.

Hennan tätort, Ljusdals sn, Hälsingland. – Tätorten har sitt namn efter den 1881 tillkomna järnvägs- och post-

stationen, belägen vid och i sin tur namngiven efter sjön Hennan (*Henna lacus* 1697). Sjönamnet innehåller möjligen ett adjektiv fsv. *heden 'hörande till en hed', bildat till *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark', kanske med syftning på den stora sandheden, kallad *Heden* och *Väljemon*, vid sjöns södra ände. Sjönamnet skulle därmed betyda 'sjön vid heden' (Heden).

Hennickehammar hgd, Färnebo sn och hd, Värmland. *Hemekehyttenn* 1622, *Hänicehyttan* 1665. – Här anlades i början av 1600-talet en hammare för järnsmide. Namnets förled är det tyska mansnamnet *Hennike*.

Henriksholm gods, Ånimskogs sn, Tössbo hd, Dalsland. – Egendomen på en ö i Ånimmen erhöll på 1600-talet namnet *Henriksholm* efter ägaren Henrik Månesköld. Dessförinnan hette bebyggelsen *Ön(a)*.

Henån tätort, Röra sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Heinne* 1420, *Heynån* 1519. – Förleden innehåller ett ånamn, fvn. *Hein, i vilket ingår ett ord svarande mot dialektordet *hen* 'slipsten, brynsten', syftande på berggrunden. Namnet har senare övergått på en gård vid ån, och den nuvarande tätorten har vuxit upp kring denna.

Herrberga sn, Vifolkha hd, Östergötland. *ecclesie Harbiærgum* 1322. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet innehåller kanske dialektordet *har* eller *harg* i betydelsen 'stenig mark, stengrund' e.d.; *berg* i efterleden åsyftar en mindre upphöjning i byn.

Herrborum gods, Sankt Anna sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Herborwm* 1375. – Ortnamnet innehåller i efterleden *rum* 'öppen plats'. Förleden synes innehålla en inbyggarbeteckning fsv. *hærboar, vars bakgrund är oklar; den åsyftar möjliga folk från bebyggelsen Härstad på motsatta sidan av Trännöfjärden, i Rönö socken.

Herrestad sn, Lane hd, Bohuslän. *Heregstader* 1320-talet, (j) *Hæræxstodom* 1396. – Socknen har fått namn efter byn Herrestad. Förleden är sannolikt genitiv av ett mansnamn fvn. *Hærekr, en biform till *Hárekr*. Efterleden är *sta(d)*.

Herrestad sn, Dals hd, Östergötland. (de) *Hærastadhum* 1208. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla genitiv av ett mans(bi)namn fsv. *Hære 'den gråhåriga'; efterleden är *sta(d)*.

Herrestads härad hd, Skåne. *Hæruæstatheret* ca 1300. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen *Stora Herrestad*.

Herrevadskloster gods, Riseberga sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (de) *Herivado* 1100-talets mellersta del. – Namnet avsåg äldst det i mitten av 1100-talet grundade cisterciensklostret, vars byggnader revs på 1670-talet. Namnets förled syftar på läget vid ett äldre vadställe över Rönneå, vars äldre namn (på denna del av ån) sannolikt har varit *Hæria, en bildning till dialektordet *har* 'stengrund i vatten; stenig mark, stenröse'.

Herrljunga sn, tätort, Kullings hd, Västergötland. (in) *Herielungum* 1293. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller möjliga genitiv pluralis av ett till dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse' bildat

*här med samma eller likartad innehörd. Det är ovisst om efterleden ursprungligen innehållit *ljung* 'ljung(hed)' eller fsv. *lung 'sand- eller grusmark; sandås, grusås'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn; järnvägsstationen ligger vid en 1858 öppnad del av Västra stambanan.

Herrskog tätort, Skogs sn, Ångermanland. *Hersskogh* 1535 (avser byn). – Tätorten har vuxit upp kring byn Herrskog. Namnets förled har sammanställts med dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse'. Även alternativet *herre* har föreslagits. Båda dessa tolkningar är osäkra. Efterleden är *skog*.

Herråkra sn, Uppvidinge hd, Småland. *Heråkra Sochnn* 1629. – Socknen har vid 1600-talets början brutits ut ur Dädesjö socken. Någon gård eller by med namnet *Herråkra* finns inte. Efterleden är en form av ordet *åker*. Någon plausibel tolkning av förleden finns inte.

Herräng tätort, Häverö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. *Herrängen* 1804. – Tätorten har snarast sitt namn efter gruvfältet Herrängsfältet. Det återgår på ett gammalt ägonamn, sammansatt av *herre* 'herreman' och *äng*; namnets bakgrund är dock inte känd.

Herrängen stadsdel, Stockholms stad. *Herrängen* 1687 (avser en äng). – Stadsdelen har namn efter gården *Herrängen*, ursprungligen ett torp under Långbro säteri. Som belägget visar är namnet äldst känt som ägonamn och kan vara givet i analogi med *Fruängen*.

Herstadberg tätort, Kvillinge sn, Bråbo hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från gården Herstadberg. Ortnamnet (*Hæristathe* 1359, *Hirikstadha* 1409) kan innehålla genitiv av ett forntida mansnamn. Efterleden i bebyggelsens ursprungliga namn *Herstad* är *sta(d)*; namnleden *berg* är belagd från 1700-talet. Herstadbergs hållplats anlades vid en 1866 öppnad del av Östra stambanan.

hester Bebyggelsenamn på singularart *hester* och pluralt *hestra* finns huvudsakligen i centrala Götaland, framför allt i norra Småland och södra Västergötland. Det förekommer både sammansatta namn, t.ex. *Angerdshestra* (kvinnonamnet fsv. *Arngærd*) och osammansatta, t.ex. sockennamnen *Norra Hestra* och *Södra Hestra*. I östra Småland finns en koncentration av natur- och ägonamn med denna efterled. Sådana ägo- och naturnamn finns eller har funnits mer sporadiskt även söderut i Sverige och det är troligt att ordet och namnelementet en gång haft en mer eller mindre sammanhängande förekomst från norra Frankrike, Belgien, Holland och nordvästra Tyskland via Danmark och Skåne och upp till Göteborg. Efterleden åsyftar primärt något slags skogsmark, och det finns två huvudhypoteser om den närmare innehörd: tidigare allmänt 'ungskog' av fruktbarande träd (ek och bok)' men senare snarast 'skottskog', dvs. skog där träd huggits ned eller beskurits kraftigt för att stimulera skottbildning för lövtäkt. Namnen kan antagligen gå tillbaka till vikingatid, men de allra flesta är medeltida.

Litteratur: Verner Ekenwall, De svenska ortnamnen på *hester* (1942); dens., *Hester, heister, heester, hêtre*. Ett

genmäle, i Namn och bygd 33 (1945), s. 11–21; Ljunggren, K. G., Om ortnamnselementet hester's utbredning, i Namn och bygd 50 (1962), s. 163–72; dens., Till frågan om ortnamnselementet hester's utbredning i Norden, i Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift 1969, s. 3–35; Modéer, Ivar, Hester, i Namn och bygd 31 (1943), s. 13–27; dens., *Hester och skog* i sydsvenska ortnamn, i Namn och bygd 34 (1946), s. 15–23; Lars Gunnar Romell, Heister: Deutung und Vorkommen, i Gedenkschrift für Jost Trier. Hrsg. Hartmut Beckers & Hans Schwartz (1975), s. 243–51.

Hestra tätort, Torpa sn, Ydre hd, Östergötland. – Tätorten ligger vid och har fått sitt namn från säteriet Hestra (*Heestra* 1369 avskr.). Ortnamnet innehåller *hester* 'skottskog, småskog'.

Hidine sn, Edsbergs hd, Närke. (*De*) *Hipinge* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller en inbyggarteknning fsv. *hidhingar* (–*inge*), trotsigen bildad till fsv. *hidhe* '(djur)ide', möjligen syftande på bärverhus i Svartå.

Hietaniemi sn, tätort, Norrbotten. *Heijthanimj* 1543. – Namnet är sammansatt av fi. *hieta* 'sand' och *niemi* 'udde'. Det syftade ursprungligen på den udde där kyrkan uppfördes. I tätortens svenska namn *Hedenåset*, som tillkom som järnvägsstationsnamn, är efterleden en översättning från finskan och förleden en felaktig anslutning till svenskans *hed*. Orten har sammanvuxit med byn Koivukylä, tornedalsfi. *Koijukylä*. Namnet är sammansatt av fi. *koivu*, *koiju* 'björk' och *kylä* 'by'.

Hillared sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Hildærydh* 1358 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet innehåller det västgötska dialektordet *hill* eller *hille* 'skogklädd höjd' med syftning på en ås i huvudbygden. Efterleden är *ryd* 'rötning'. Hillareds järnvägsstation öppnades för trafik 1902. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan och stationen.

Hille sn, Gästrikland. – Sockennamnet, äldst belagt 1319, är lånat från kyrkbyn. Det innehåller en böjd form av det från bl.a. Gästrikland kända dialektordet *hill* 'hylla', här i betydelsen 'avsats, upphöjd plats' och med syftning på terrängen vid åsbranten mot Hillesjön.

Hillerstorp tätort, Kävsjö sn, Östbo hd, Småland. (*ij*) *Hillistorpi* 1399, (*j*) *Hildolfstorp* 1407. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1902 tillkomna post- och järnvägsstationen. Namnet har övertagits från den nordväst därom liggande byn Hillerstorp. Namnets förled är trotsigen genitiv av mansnamnet fsv. *Hildolf*. Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Hilleshög sn, Färentuna hd, Uppland. (*in*) *Hildishøgh* 1310. – Socknen har namn efter kyrkbyn, som i sin tur fått namn av en stor gravhög, Hilleshögen (*Hildershøgen* 1785). Förleden innehåller ett mansnamn fsv. *Hildir och efterleden *hög*. *Hildir kan vara namnet på den höglagde personen eller på en (fiktiv) person, som i traditionen kommit att förknippas med denna. Fram till 1940 var den urspråkade varianten *Hillersjö* namnets officiella form.

Himle härad hd, Halland. *Hænøflæ*, *Henøflæ* ca 1300. – Namnets fornspråkliga form, som inte med säkerhet läter sig fastställas, kan ha varit *Henyfli* (neutrumb) eller *Henyflir* (maskulinum), i det senare fallet med normalt -rbortfall. Med utgångspunkt från den senare namnformen har namnet sammankopplats med några norska namn, uppfattade som ursprungliga fjordnamn, vilka slutar på -yflir, ett namnselement med ovisst ursprung. Det antagna *Henyfli* skulle från början ha syftat på ett tidigare sammahängande vattenområde mellan Getterön och fastlandet norr om Varberg, omfattande de nuvarande Farehamnsviken i norr och Hamnviken i söder. Förleden *Hen* antas vara ett äldre namn på Himeån, *Hena, som mynnar i den forna fjärden innanför Getterön. Det antagna ånamnet skall ha fått sitt namn av dialektdelen *hen*, dock inte i betydelsen 'brynst' utan i en äldre betydelse '(spetsig) sten'. Namngivningsgrunden skulle vara berg i Himeåns omgivning. Dessa kan emellertid inte sägas karakterisera än men väl trakten. Den föreslagna tolkningen framstår därmed som oviss.

Den moderna formen *Himle* går tillbaka på *Hymfla*, *Himbla* (*hærath*) o.d. Denna form på -a kan vara genitiv pluralis av en inbyggarteknning eller genitiv singularis av ett maskulint *Henyfli* (<*Henyflir*), som övergått till svag böjning och alltså böjts som t.ex. fsv. *bonde*, genitiv *bonda*.

Himmelsberga by, museum, Långlöts sn, Runstens hd, Öland. *Hemmelsbergh* 1535. – Förleden i namnet kan – som den moderna formen antyder – vara genitiv av ordet *himmel*, men det har också föreslagits att ett mansnamn som t.ex. *Hemming* eller fsv. *Hemvidh* kan ingå. Tillräckligt gamla belägg saknas för att frågan säkert skall kunna avgöras. Efterleden är en form av ordet *berg*, men namnets ursprungliga syftning är inte klarlagd.

Himmeta sn, Åkerbo hd, Västmanland. *parochia Himitum* 1346. – Sockennamnet har med tvekan antagits innehålla ett ord fsv. *him 'skimrande, ljus' och *ett* i en äldre betydelse 'trakt' med syftning på den öppna bygden väster om kyrkan.

Hindsekind gods, Värnamo sn, Östbo hd, Småland. (*i[n]*) *Inzachind* 1272. – Hindsekind ligger vid sjön *Hindsen*, vars namn utgör godsnamnets förled. Efterleden är ett ord svarande mot fvn. *kind* 'ätt; folkslag, stam'. Namnet antas ha avsett en gammal bygd vid sjön. Se närmare *kind*.

Hindsen sjö, Fryele, Växtorps och Värnamo snr, Östbo hd, Småland. *Hinsin Lacus* 1679. – Sjönamnet, som ingår som förled i gårdnamnet *Hindsekind*, har föreslagits betyda 'Hindsjön' ('hind' 'hjorthona').

Hindås tätort, Björketorps sn, Bollebygds hd, Västergötland. *Hinnås* 1568. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1894 tillkomna post- och järnvägsstationen. Namnet, som äldst avsett ett krononybygge, innehåller djurbeteckningen *hind* 'hjorthona' och ås. Bebyggelsen ligger på en höjd.

Hinneryd sn, Sunnerbo hd, Småland. (*in*) *parochia Hyn-*

dorydh 1350. – Socknennamnet har övertagits från kyrkbyn. Det är sammansatt av ett äldre namn på Hinneånen, *Hynda, med oklar betydelse och *ryd* 'rötning'.

Hinneånen by, Hinneryds och Torpa snr, Sunnerbo hd, Småland *Hinneryd*.

Hinseberg hgd, kvinnofängelse, Näsby sn, Fellingsbro hd, Västmanland. (*på*) *Hindzberg* 1552. – Namnet innehåller i förleden det från Tyskland inlänade mansnamnet *Hinze*, smekform till *Hinrik*. I ett dokument från 1352 nämns en »*hinza pape a berghe*» 'Hinze Pape på (i) Berg', som skulle kunna vara den person som ligger bakom namnet. Efterleden är *berg*. Gården ligger på en höjd.

Hinsen sjö, Sundborns och Svärdsjö snr, Dalarna. – Namnet, vars fornsvenska form varit *Hyrne (*Hyrnde*) *sior*, innehåller troligen ett adjektiv fsv. *hyrn eller *hyrndr 'försedd med horn eller hörn', sannolikt med syftning på det stora, utstickande Hinsnäset eller på sjöns spetsiga vikar (hörn). Efterleden *-sen* är bestämd form av *sjö*, fsv. *sior*.

Hishult sn, tätort, Höks hd, Halland. *Izhwlte leen* 1475 (*län* här syftande på ett därtida förvaltningsdistrikt). – Namnet avsåg äldst kyrkbyn. Dess fornsvenska form bör ha varit antingen *Idheshult eller *Hidheshult. I det förra fallet, som stöds av de äldsta beläggen, vore förleden genitiv av fsv. *idhe 'bestånd av idegran', i det andra, som får stöd av dialektuttalet »*Hiselt*», genitiv av fsv. *hidhe* 'ide, lya'. Efterleden är *hult*. Former på *H-* uppträder i mitten av 1500-talet men blir bestående först från 1600-talet.

Hisingen ö, Bohuslän. *Hising* 1200-talet. – Ortnamnet är bildat till ett *His-* med en grundbetydelse 'klyva, skära av, skilja'. Hisingen är skild från fastlandet genom två armar av Göta älvd. Ön var delad av åtminstone ett sund ända in i medeltiden. Namnet kan sålunda betyda 'den avskurna eller kluvna (ön)' e.d.

Hissjön tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Hiedzskeiö* 1539.

– Tätorten är framvuxen ur en by, som fått namn efter läget vid sjön Hissjön. Förleden i sjönamnet tycks vara antingen genitiv pluralis *hiskia av fsv. *hiskiar 'inbyggare i (byn) Hiske' eller genitiv *Hiskar av fsv. *Hisk, det senare åsyftande byn Hiske vid nuvarande Umeå stad. Namnet kan tolkas som 'Hiskebornas sjö' eller '(byn) Hiskes sjö, sjön som tillhör (byn) Hiske'. Man får tänka sig att byn Hiske haft utmark vid sjön. *Hiske* (*de Hisky* 1324), senare uppdelad i två byar, *Västerhiske* (*Vestrahiske* 1546) och *Ytterhiske* (*Ytherhiskee* 1546), numera stadsdelar i Umeå stad, förefaller vara dativ singularis av fsv. *Hisk, kanske ursprungligen namn på den ö som för 1 000 år sedan kan ha funnits vid Ytterhiske nära Umeälvens dåvarande mynning. Namnet kan förstås på flera sätt. En möjlig tolkning är att det hör samman med det norska dialekterdet *hisk* 'något substansfattigt, något som krymper ihop vid torka' med syftning på den sandiga terrängen i området.

Hittarp tätort, Allerums sn, Luggude hd, Skåne. *Hitterup* 1691, *Hittarp* 1696. – Namnet avsåg äldst ett litet fiske-

läge (*Hittarpaläger* 1684) i norra delen av den nuvarande tätorten. Det innehåller i efterleden *torp* 'nybygge', men är säkerligen inte särskilt gammalt. Förledens ursprung är ovisst. Tätortens sydöstra del kallas *Laröd*.

Hjo kn, stad, Västergötland. *Hyo* 1327. – Ortnamnet har äldst fungerat som namn på Hjoån. Ånamnets betydelse är snarast 'den oklara, grumliga'.

Hjorted sn, tätort, Södra Tjists hd, Småland. *ecclesia parochialis* ['sockenkyrkan'] *Hiorthedhe* 1400. – Socknen har närmast övertagit sitt namn från gården Hjorted. Det är sammansatt av sjönamnet *Hjorten* (bildat till djurbezeichningen *hjort*) och *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. Gården och kyrkan ligger på ett ed mellan sjöarna Hjorten och Långsjön.

Hjorthagen stadsdel, Stockholms stad. *Hjorthagen* 1820.

– Stadsplan för området fastställdes 1920. Namnet har från början avsett en inhägnad för hjortar. På 1830-talet syftade namnet på ett område väster om nuvarande Kungliga tennishallen.

Hjortkvarn tätort, Bo sn, Sköllersta hd, Närke. – Tätorten, som fått sitt namn från en gård (känd från 1553), har vuxit fram vid järnvägen, som öppnades för trafik 1874. Namnet kan i förleden innehålla ett ursprungligt namn på nuvarande Hjortkvärnsån med betydelsen 'Hjortån'. Efterleden är *kvarn*.

Hjortsberga sn, Medelstads hd, Blekinge. (*j*) *Hiorsbærgsongh* ['Hjortsberga socken'] 1471. – Socknen har lånat sitt namn ('berg där hjortar brukar hålla till') från kyrkbyn. Denna ligger på en höjdsträckning.

Hjortsberga sn, Albo hd, Småland. (*de*) *Hiorzbyrgghom* 1287, (*i*) *Hiorzbergha sokn* 1380. – Socknen har lånat sitt namn ('berg där hjortar brukar hålla till') från kyrkbyn.

Hjularöd gods, Harlösa sn, Frosta hd, Skåne. *Hywleröd* 1474. – Förleden i godsets namn, som äldst är omnämnt 1350, kan vara genitiv pluralis av *hjul* i betydelsen 'kvarnhjul'; 1662 omtalas Hjularöds landgillemölla, sannolikt nuvarande Holstermöllan i Hästskobäcken strax sydväst om gården. Efterleden i namnet innehåller *ryd* 'rötning'.

Hjulsbro tätort, Landeryds sn, Hanekinds hd, Östergötland. *Giordzbroo* 1506. – Kring en järnvägsstation vid en 1902 öppnad järnvägslinje har tätorten vuxit upp; den har närmast fått sitt namn från gården Hjulsbro och ytterst från en bro över Stångån. Ortnamnet innehåller genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Giurdh*.

Hjulsjö sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. (*i*) *Hiwlsøe* 1490-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen tillkom den intilliggande sjön. Sjönamnet har antagits betyda 'sjön med vattenhjulet'. En å, där det funnits en vattenkvarn, rinner ut i sjön.

Hjuvik tätort, Torslanda sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Julvik* 1802. – Samhället har fått namn efter den närliggande viken. Namnets förled kan innehålla ordet *hjul* med oviss syftning.

Hjällbo stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Hielbo* 1545. – Namnet är övertaget från byn Hjällbo i Angereds

socken, på vars mark stadsdelen vuxit fram. Förleden kan vara genitiv av ett fornsvenskt mansnamn *Hiælle. Efterleden innehåller pluralis av *bod*.

Hjälm tätort, Fjärås och Tölö snr, Fjäre hd, Halland. (i) *Hiælmeem* 1407. – Tätorten har vuxit fram ur byn Hjälm. Namnet, fda. *Hiælmhem*, är sammansatt av *hjälm* och *hem* 'boplats; gård'. Förleden bör ha avsett en hjälm liknande terrängformation, sannolikt den stora rundade höjden Brattabjär sydost om byn.

Hjälmaren sjö, Närke, Södermanland och Västmanland. *Ialmans* (genitiv) 1100-talets senare del. – Det nutida sjönamnet återgår på ett med det svenska dialektordet *jalm* 'skrik; jamande' samhörigt fsv. *Jalman*, yngre *Jælman*' den ljudande (sjön), sjön med starkt dån'e.d. Ljudet från vågor och vindar och (eller) från räkbildningar vintrtid har givit upphov till detta namn. Genom mörnerpåverkan (jfr *Mälaren*) omformades *Jælman* till *Jälmanren*. Under nya tiden har sjönamnet felaktigt förknippats med ordet *hjälm*.

Hjälmsryd sn, Västra hd, Småland. (de ...) *Hialmyrd* 1300-talets början, (in) *Hialmsryd* 1312 (avser byn). – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden är trolingen genitiv singularis av dialektordet *hjälm* 'skyddstak för hö; lada utan väggar'. Efterleden är *ryd* 'rötning'.

Hjälsta sn, Lagunda hd, Uppland. *parochia Hiælestum* 1298. – Socknen har fått namn efter byn där den nuvarande kyrkan ligger. Den svårtolkade förleden kan kanske innehålla ett äldre namn på Hjälstaviken. Man har också tänkt sig möjligheten av ett personbinamn fsv. *Hiæli, bildat till en motsvarighet till fvn. *hjala* 'prata', alltså 'den pratsjuke' e.d. Efterleden är *sta(d)*. Ett äldre namn på socknen, eller en del därav, var *Julbovik* (de *Jolbowich* 1291). Detta namn syftar på Hjälstaviken och bör sättas i samband med att en äldre kyrka låg längre ned mot detta vatten, vid nuvarande Skönsberg. *Julbovik* innehåller i förleden en inbyggarteknologi *julboar*, vars bakgrund är okänd.

Hjälstad sn, Vadsbo hd, Västergötland. (de) *Hialistadum* 1354. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet kan innehålla ett mansnamn fsv. *Hiali, yngre *Hiæli, bildat till en motsvarighet till fvn. *hjala* 'prata', alltså 'pratmakaren' e.d.; efterleden är *sta(d)*.

Hjärnarp sn, tätort, Bjäre hd, Skåne. (j) *Hiernorp sogn* 1406. – Socknen, som lånat sitt namn från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden antingen mansnamnet fda. *Hiarni* eller fda. *hiarni* 'hjärna' i betydelsen 'höjd'. Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Hjärsås sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. (j) *Hiærzaas* 1426. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Förleden har tolkats som innehållande en form av ordet *hjort*, vilket dock innebär problem av ljudhistorisk art. Kyrkbyn och kyrkan ligger på och invid en åssträckning.

Hjärtlanda sn, Västra hd, Småland. (de) *Hiatlandum* 1287. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller genitiv singularis eller pluralis av djurbeteckningen *hjort* och *land*.

Hjärtum sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (a) *Hiærtheimi* 1273? (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller genitiv singularis eller pluralis av djurbeteckningen *hjort* och *hem* 'boplats; gård'.

Hjärup tätort, Uppåkra sn, Bara hd, Skåne. (in) *Hiathorp* 1200-talets förra del. – Detta gamla bynamn innehåller i efterleden *torp* 'nybygge'. Förleden är dunkel.

Hoan älvdal, Hälsingland, Härjedalen och Jämtland Ytterhogdal.

Huburgen klippa, Sundre sn, Gotland. *Hoborch* 1300-talet. – Namnet på detta kända sjömärke är sammansatt av dialektdelen *ho* 'hög' och *burg*, i gotländskan vanligen med betydelsen 'grusrygg, grusmark' men här syftande på den höga kalkstensklippan.

Hofors kn, sn, tätort, Gästrikland. – Namnet på bruksområdet avsåg tidigare en hytta och ett järnbruk från 1500- resp. 1600-talet. *Hofors* som sockennamn är övertaget från en kapellförsamling, utbruten ur Torsåkers socken 1911. Namnet tillkom ursprungligen en fors i Hofan mellan nuvarande Hammardammen (Smeddammen) och den nu försvunna Hosjön. Förleden i *Hofors* kan antingen innehålla ordet *ho* 'vattenho' med syftning på dessa båda åutvidgningar eller någon rännformation i åloppet eller innehålla ett ånamn *Hoa 'å' med en eller flera utvidgningar/rännformationer'.

Hofterup sn, tätort, Harjagers hd, Skåne. (de) *Hortethorp*, (de) *Horto thorp* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden trolingen mansnamnet fda. *Horta*. Fr.o.m. andra hälften av 1500-talet uppträder ortnamnet i skrift som *Houfftorp* (1554), *Houfftrup* (1574), *Hofftrup* (1590) o.l., senare som *Hotterup* (1621), *Hoffteroph* (1662) o.l.; det genuina dialektuttalet är dock »*Hottarp*». Efterleden i namnet är *torp* 'nybygge'. Tätorten Hofterup har vuxit fram kring fritidsbebyggelse norr om kyrkbyn.

Hogdal sn, Vette hd, Bohuslän. *Hodal* 1277 (avser byn). – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden har föreslagits innehålla adjektivet fvn. *hór*, en biform till fvn. *hár* 'hög', en betydelse som sakligt sett passar väl till byns och kyrkans läge i en högt belägen dal. Ett alternativ är att ett ånamn innehållande *ho* 'vattenho' ingår. Efterleden är *dal*.

Hogrän sn, Gotland. *Haugren* 1300-talet avskr. – Namnet anses vara sammansatt av adjektivet *hög* (forgutniskt *haur*) och dialektordet *grän* 'gran'. Det skall alltså från början ha syftat på någon eller några höga och därför iögonenfallande granar.

Hogstad sn, tätort, Göstrings hd, Östergötland. (in) *Hukstadium* 1282 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnets förled är oviss; efterleden är *sta(d)*. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan och kyrkbyn, där Hogstads hållplats anlades vid en 1910 öppnad linje.

Hogstorp tätort, Skredsviks sn, Lane hd, Bohuslän. (J) *Haughporse* 1396, *Hugs-*, *Hogstorp* 1573. – Tätorten har

fått namn efter byn Hogstorp och har vuxit fram kring järnvägen, som öppnades för trafik 1888. Formen från 1396 torde vara en felskrivning för *Haugsþorpe. Förleden har antagits innehålla genitiv av ett ortnamn, fvn. *Haugr(inn) 'Hög(en)', eller genitiv av mansnamnet fvn. Haukr. Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Hok tätort, hgd, Svenarums sn, Västra hd, Småland. (*in*) *villa Hook* 1349 avskr. – Tätorten, som fått namn efter en herrgård, har vuxit fram kring den år 1880 tillkomna järnvägs- och poststationen. Namnet innehåller ett ord fsv. *hok 'krok, hörn, näs', beläktat med *hake*, sannolikt syftande på den i Haksjön utskjutande udde på vilken herrgården ligger.

Hol sn, Kullings hd, Västergötland. *Hool* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet innehåller dialektordet *hol* 'kulle, rund höjd' e.d. med syftning på en höjd i kyrkbyn.

holm Det nu enbart i dialekterna bevarade ordet *holm* (fsv. *holmber*) ingår, jämt den nu vanliga sidoformen *holme*, i många ortnamn i betydelsen 'mindre, kringfluten ö', t.ex. i *Danaholmen*. Vanlig är också innehördens 'upphöjning över kringliggande mark, kulle', t.ex. i *Holm*, socknennamn i Dalsland, Halland och Medelpad, och i *Rydaholm*.

I betydelsen 'mindre, kringfluten ö' ingår *holm* i flera namn på medeltida borgar och sätesgårdar, belägna på nu eller tidigare kringflutna mindre ör och holmar i sjöar eller vattendrag, i t.ex. *Elleholm*, *Göcksholm* och *Laholm*. En stor del av dessa namn har ursprungligen betecknat själva holmen och senare överförts på bebyggelsen. Det faktum att flera av dessa borgar och sätesgårdar hade hög social status och var välkända i hela riket, t.ex.

Gripsholm, ledde från medeltidens slut till att en efterled *holm* i statushöjande syfte småningom kom att användas i namn på nyanlagda sätesgårdar, som inte var belägna på holmar, t.ex. *Grensholm* och *Hörningsholm*. Bruket av en sådan nobiliseringe efterled har från 1600-talet och in i vår tid blivit vanligt i namn på herrsäten, bruksanläggningar och även mindre gårdar, torp och lägenheter, antingen genom ett senare tillägg till ett äldre namn, t.ex. i *Gåsevadholm*, eller i nyskapade namn, t.ex. i *Bruzaholm*. Förlederna i dessa namn är ofta personnamn, i t.ex. *Geijersholm* och *Mariholm*. Efterleden *holm* har enligt detta mönster även kunnat fogas till ett äldre ortnamn vid nyskapande av namn på post- och järnvägsstationer, när förväxling med snarlika namn annars kunde ha befarats (t.ex. *Förlövsholm* till *Förlöv*). Namn på -*holm* har i regel slutleds betoning.

Litteratur: Ann-Christin Mattisson, Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -*holm* (1986).

Holm sn, Nordals hd, Dalsland. (*de*) *Holme* 1340. – Socknen har fått sitt namn från gården Holm, som ligger vid ett vattendrag. Namnet innehåller *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'.

Holm sn, Halmstads hd, Halland. (*j*) *Skeppsholm* song

[‘socken’] 1456, (*i*) *Holmsogn* 1489. – Socknennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'. Socknen har i äldre tid också kunnat kallas för *Skeppsholm*, vilket kan antyda att man tagit virke för skeppsbygge på platsen.

Holm sn, Medelpad. (*j*) *Holm* *sokn* 1480. – Socknen synes ha fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'. Kyrkan ligger på en höjd.

Holm sn, Lagunda hd, Uppland. (*j*) *Holm* *sokn* 1424. – Förmodligen har *Holm* (*holm*) äldst varit namn på den nuvarande prästgården med syftning på en upphöjning i landskapet eller en holme, helt eller delvis kringfluten av Mälarens vatten. För det senare talar möjligen det äldsta sakra socknennamnsbelägget, *parochie Aggoholm* 1313, där namnets förled kan vara en form av dialektordet *agg* 'bakström', även 'dyning, bränning'.

Holmby sn, Frosta hd, Skåne. *ecclesiam (de) Haulumbi* 1290 avskr., *ecclesie Hulumbi* 1353. – Socknennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i efterleden *by* 'gård; by'. Förleden har tolkats som innehållande *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark' med syftning på den höjd där kyrkbyn ligger. I ljudförbindelsen -*lmb*- har en uttalsunderlättande vokal skjutits in mellan *l* och *m*, i de äldsta skriftliga beläggen *u*, i det nutida dialekttualla *e*.

Holmedal sn, Nordmarks hd, Värmland. *Holmadal* 1539. – Namnet är äldst känt från en isländsk 1300-talshandskrift som namn på en bygd (*þa bygdð er Holmadalir hei-ta*). Det har tolkats som ursprungligen avseende en av två olika dalar, antingen dalgången längs Holmerudsälven i socknens östra del eller den längs Djupedalsbäcken, som rinner strax öster om kyrkan och mynnar ut i Holmedalssjön. I båda fallen kan ett vattendragsnamn *Holma, bildat till *holm* 'holme', tänkas ingå i förleden. *Holmedal* kan som bygdenamn ha kommit att avse båda dalgångarna. Enligt ett annat förslag avses den öppna dalen norr om Holmedalssjön, där kyrkan och prästgården ligger, och namnet skulle då via prästgården ha övergått på socknen. I så fall kunde i namnets förled tänkas ingå ett äldre namn på Holmedalssjön, *Holme 'sjön med holmen'.

Holmestad sn, Kinne hd, Västergötland. *Holmistada kyrkies* (genitiv) 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet kan innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Holme* men innehåller snarare genitiv av *holm* eller *holme* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'. Kyrkan ligger på en liten höjdrygg invid ett vattendrag. I näheten, vid samma å, finns en särskilt markerad, friliggande höjd och i omgivningen flera andra mindre upphöjningar. Efterleden är *sta(d)*.

Holmsjö by, tätort, Sillhövda sn, Medelstads hd, Blekinge. (*in ...*) *Homlmasio* 1349 avskr., *Holmssoö* 1580-talet. – Namnet avsåg ursprungligen den vid byn liggande Holmsjön, som har sitt namn efter en tidigare holme i sjön. Tätorten söder om sjön, som också innehåller be-

byggelsen kring Sillhövda kyrka, har vuxit fram kring en 1874 öppnad järnvägsstation.

Holmsund sn, tätort, Västerbotten. – Tätorten består av fyra mindre samhällen, bland dessa Holmsund med församlingskyrkan, byggd vid socknens tillblivelse 1863. Tätortens historia kan föras tillbaka till anläggandet av en lastageplats i mitten av 1800-talet. Namnet förklaras av att denna låg vid ett sund mellan Holmen, en ö i Österfjärden, och Holmsundshalvön.

Holmögadd fyrlägen och väderstation, Holmöns sn, Västerbotten *Holmön*.

Holmön sn, Västerbotten. – Socknen, en ögrupp i Bottnahavet, utbröts ur Umeå socken 1802 och fick namn efter huvudön, där den enda bebyggelsen (*Holmeön* 1539) fanns. I förleden ingår möjligen mansnamnet fsv. *Holme*. Fyrlägen och väderstationen *Holmögadd* är belägna på Sörgadden, ön Gaddens sydspets. Ordet *gadd* syftar här säkerligen på något spetsigt. Topografen Abraham Hülphers talar 1789 om de »märkeliga klippor eller långa stengrund» som kännetecknar *Gaddarne*, dvs. ön Gad-den.

Holsbybrunn tätort, Alseda sn, Östra hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram vid en gammal hälsobrunn söder om byn Holsby och den 1906 öppnade järnvägen. I förleden ingår bynamnet (*in Holsby* 1339), som i sin tur innehåller genitiv av sidoformen *holt* till *hult* och *by* 'gård; by'.

Holsjön sjö, Holsljunga sn, Kinds hd, Västergötland *Holsljunga*.

Holsljunga sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Hols-ljunga* 1366. – Socknen har fått sitt namn från gården eller byn Holsljunga (nu *Stommen*). Ortnamnet är sammansatt med en äldre form av den intilliggande Holsjöns namn och betyder 'ljungheden (-hedarna) vid Holsjön'. Sjönamnets förled är substantivet *häl* eller det äldre svenska adjektivet *hål* i betydelsen 'djupt liggande'. Tätorten, som namngivits efter socknen och gården Holsljunga (Stommen), har vuxit fram på platsen för Holsljunga järnvägsstation, som öppnades 1899.

Horda tätort, Rydaholms sn, Östbo hd, Småland. (*j*) *Horedhe* 1423. – Tätorten har vuxit fram kring den 1902 öppnade järnvägen och har fått namn efter byn Horda. Efterleden i det ursprungligen sammansatta namnet är *ryd* 'röjning'. Förleden kan vara en reducerad form av ett äldre namn, fsv. **Hosio(r)*, på den nu sänkta Hordasjön, som, med syftning på sjöns form, bildats till ett form-svenskt *ho 'krok, böjning'.

Horla sn, Kullings hd, Västergötland. *Horla sokn* 1421. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det svårtydda ortnamnet innehåller möjligen en bildning till *horn* i betydelsen 'hörn', 'krök' eller 'utsprång' med syftning på någon terrängformation.

Horn gd, Överenhörna sn, Selebo hd, Södermanland *Enhörna*.

Horn sn, Vadsbo hd, Västergötland. (*in*) *Horne* 1313. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller

horn i betydelsen 'hörn; krök; utsprång' e.d., här kanske snarast åsyftande (ett landparti vid) en krök av ån Ösan.

Horn gd, Högsby sn, Åkerbo hd, Öland *Hornsviken*.

Horn sn, tätort, Kinda hd, Östergötland. (*de*) *Horn* 1319. – Socknen har fått sitt namn från prästgården Horn (nu Ekeby). Det innehåller ordet *horn*, sannolikt med syftning på det hornliknande näs i Åsunden där gården ligger eller på en från näset utskjutande udde. Tätorten ligger vid kyrkan och har fått namn efter socknen.

Hornaryd sn, Uppvidinge hd, Småland. (*j*) *Hornarydh* 1429. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Efterleden är *ryd* 'röjning'. I förleden ingår genitiv pluralis av ordet *horn*. Eftersom något »hornaktigt» i form av en sjö, vik, åkrök e.d. ej står att finna, avses sannolikt i stället formen på den äga som ursprungligen har burit namnet.

Hornavan sjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Hornafwan* 1650.

– Namnets efterled är bestämd form av *ava*, som i norrländska dialekter har betydelsen '(ofta säckformig) vik el. bukt i vattendrag'. Hornavan torde ha uppfattats som en avsnörd vik till *Uddjaur*; de bågge sjöarna genomflyts av Skellefteälven. Jfr *Storavan*. Förleden syftar troligen på sjöns form. Sjöns arjeplogssamiska namn *Tjärvek* är en bildning till *tjoarve* 'horn'. Det är oklart om det svenska eller det samiska namnet är det ursprungliga.

Hornborga sn, Gudhems hd, Västergötland. (*ii*) *Hoorn-boro* 1378 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som ligger vid en mycket kraftig krök av Hornborgaån. Ortnamnet innehåller troligen ett ånamn fsv. *Hornbora med betydelsen 'den hornbärande', dvs. den som gör en krök.

Hornborgasjön sjö, Gudhems och Valle hd, Västergötland. *Hornborga-sjön* 1741. – Sjöns nutida namn är bildat till by- och socknennamnet *Hornborga* vid östra stranden. Ett tidigare namn på sjön var fsv. *Lodhne* (*Loðne* ca 1325, *Lodnan* 1560, *Lonen* 1650); det innehåller en fornsvensk sidoform till adjektivet *luden* och betyder 'sjön med (rikerom på) vattenväxter' e.d.

Horndal förs., tätort, By sn, Folkare hd, Dalarna. (*vid*) *Hornadal* 1367. – Den 1940 tillkomna församlingen är namngiven efter tätorten, ett brukssamhälle. Järnbruksorten, Horndals bruk, är anlagt vid byn Horndal, nu kallad *Horndalsbyn*. Förleden innehåller ett äldre namn på Horndalsåns, möjligtvis fsv. *Horn-a, en sammansättning av *horn* och fsv. *a* 'å'. Med *horn* avses här de krökar än gör. Efterleden *dal* syftar på åns dalgång.

Hornsjön sjö, Högsby sn, Åkerbo hd, Öland *Hornsviken*.

Hornslandet halvö i Bottnahavet utanför Hudiksvall, Hälsingland. – Namnet är äldst belagt på 1600-talet. Förleden är genitiv av *Horn (innehållande *horn* 'horn; udde'), ett förmodat äldre namn på den framträdande Hornslandsudden i sydost. I efterleden ingår *land*, sannolikt i betydelsen 'landsträcka längs vatten'. Det gamla namnet på Hornslandet, förr en ö, var *Arnö* 'Örnön'. Att *Hornslandet* så småningom kommit att avse inte enbart landsträckan närmast Hornslandsudden utan hela halvön bör ha gynnat av att *Arnö* redan under medeltiden hade

blivit namn på en by vid landfåstet och av att efterleden -landet lätt förknipps med hela landområdet.

Hornstull del av Södermalm, f.d. tullport, Stockholms stad. *Horns Tullport* 1664. – Med namnet menas i dag vanligen området mellan Högalidskyrkan och Liljeholmsviken. Det avsåg ursprungligen den västligaste av de tre tullportarna på Södermalm. *Horn* är från början ett namn som torde syfta på Södermalms västra udde, vilken liknats vid ett utskjutande horn.

Hornsviken sjö, Högby sn, Åkerbo hd, Öland. *Horns wijk* 1634, *Horn Siöön* 1682. – Sjön, också kallad *Hornsjön*, är Ölands enda riktiga insjö och är känd som fågelsjö. I förleden ingår *Horn*, närmast med syftning på en gård som ligger strax väster om sjön. Gården har namn efter läget i området vid Hornudden, en utbuktning i havet som i äldre tid bör ha omtalats som *Horn*, här i betydelsen 'udde'. Efterleden *vik* föranleds väl av att denna längsträckta sjö, som förbinds med havet endast genom en kort å, uppfattats som en vik av havet.

Hornö behandlingshem, Vallby sn, Trödgs hd, Uppland. *Hornnö* 1573. – Namnet på behandlingshemmet återgår på ett gärnamn. Gården ligger i ett område som i forntiden utgjordes av en numera uppländad ö, varav efterleden. Förleden i detta ursprungliga önamn, äldst omnämnt 1369, innehåller (en bildning till) *horn* med syftning på Hornö udd, områdets sydöstspets mot Mälaren.

Hored sn, tätort, Marks hd, Västergötland. *Hornaryth sooghn* 1393. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Med syftning på en eller flera hornliknande naturformationer ingår ordet *horn* eller en bildning därtill i ortnamnet. Detta kan t.ex. innehålla genitiv av ett om Lilla och Stora Hornsjön fordom använt *Horne'sjön med horn (hörn eller vikar). Efterleden är *ryd* 'rötning'. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt den på samma plats belägna tätorten, vars järnvägsstation anlades vid en 1880 öppnad järnvägslinje.

Hormunden sjö, Transtrands sn, Dalarna. *Hormondar vathn* 1355. – Namnet, fsv. *Harmunder, *Hormunder, är möjligen bildat till ett fornspråkligt ord *harm '(lösrivet) block, sten'. Namnet kan ha syftat på sjöns steniga bottnen, men mera sannolikt är att det är bildat till ett ånamn fsv. *Harmund, *Hormund, avseende Hormundsvallen, som är avlopså för sjön och mynnar i Västerdalälven. Ånamnet skulle i så fall ha fått sitt namn på grund av rikedomen på stenblock särskilt i det nedre ällopet. Åns nuvarande namn *Hormundsvallen* (*Hármonswalla* 1674) innehåller i förleden sjönamnet och i efterleden dialektordet *vassel* 'större bäckdrag', som i västliga dalmål bl.a. har formen *vall*.

Hormundsvallen å, Transtrands sn, Dalarna *Hormunden*.

Horsfjärden fjärd, Sotholms hd, Södermanland. *Hårs Fiehlen* 1716. – Förleden i detta namn innehåller fsv. *hors* 'häst; sto' och efterleden *fjärd*. Möjliga kan förleden ursprungligen ha innehållit ett ortnamn sammansatt med *Hors-*, t.ex. *Horsviken.

Hortlax sn, tätort, Norrbotten. (i) *Hörtelax* 1505. – Namnet är en förvenskning av fi. *Hurttalaksi, sammansatt av *hurtta* '(stor) hund; varg' och *laksi*, äldre form av *lahti* 'vik'.

Hosjö förs., Vika sn, Dalarna. (in) *Hosio* 1370. – Församlingens namnet, före 1930 kapellagtsnamn, har övertagits från Hosjön. Förleden i sjönamnet kan innehålla ett äldre namn på den genom Hosjön rinnande Sundbornsån, fsv. *Hoa, bildat till *ho* 'vattenho' med syftning antingen på göllknande utvidgningar av ån eller på ett ränformat ålopp.

Hossmo sn, Södra Möre hd, Småland. *Hwsamo* 1362 avskr. – Namnet innehåller i förleden ett gammalt bebyggelsenamn *Husa, avseende en föregångare till den »husaby» (*husaby*) som senare funnits i socknen. Efterleden är *mo* 'sandig mark'. Kyrkan är uppförd på momark vid Ljungbyån strax nedanför den gamla husabyn. Här finns emellertid även gammal bebyggelse, och det är oklart om namnet *Husamo återgår på ett namn på denna bebyggelse eller om det skall uppfattas som ett kyrkplatsnamn.

Hotagen sn, Jämtland. *Hotagen Lacus* 1645 (avser sjön). – Namnet på denna unga socken är övertaget från sjön Hotagen. Förleden *agen* betyder 'vatten, sjö'. Förleden kan innehålla ett ord besläktat med fvn. *hvata* 'stinga, stöta' och adjektivet fvn. *hvatr* 'snabb'. Innebördens skulle då vara 'den stingande, hotande sjön' e.d. Ortens sydsamiska namn *Jijnjevaerie* är även namn på Hotagsfjällen och på Hotagens sameby. Förleden, som till synes innehåller *jijnje* 'mycket', har dunkel betydelse. Efterleden är *vaerie* 'berg, fjäll'.

Hoting tätort, Tåsjö sn, Ångermanland. *Håttvng* 1543. – Tätorten är framvuxen strax invid byn Hoting kring en järnvägsstation vid en 1914 öppnad linje. Förmodligen har *Hoting* äldst varit namn på Hotingssjön (i *Hottængs sio* 1482 avskr. men möjligt äldst omnämnd redan 1273). Byn är belägen vid sjön. Namnet kan vara bildat till ett med fsv. *hvater, dialekternas *vat(er)* 'flink, hurtig' e.d., besläktat ord med syftning på snabbt flytande vatten i en på vintern öppen strömfåra nära stranden vid Andersnäset.

hov Namnet *Hov* uppträder ca 35 gånger från Skåne i söder till Jämtland i norr. Därtill ingår *hov* som ursprungligen efterled i det bohusländska sockennamnet *Skee* samt möjlichen som förled i ett par norrländska *Höven* (med efterleden *vin* 'betesmark; äng'). Det osammansatta *Hov* är vanligt i Uppland men har annars en västlig spridning och saknas t.ex. på Gotland och Öland. Namnen innehåller ett ord som motsvarar fvn. *hof*, vilket brukar översättas 'tempel, gudahus' men som under järnåldern också kan ha använts som beteckning för en stor hallbyggnad, salen. Betydelsen av fvn. *hof* är således oklar, men det tycks som om ordet har avsett en byggnad med sakrala funktioner. Den religiösa aspekten understreks ytterligare av norska ortnamn som *Torshov* och *Ullinshov* där förlederna utgörs av gudanamn. Man har dock även

räknat med en mer allmän innehörd 'gård; stormannagård', och ordets äldsta skönjbara betydelse är 'höjd', ännu levande i norska dialekter. Vilken av dessa betydelser som föreligger i svenska ortnamn är sällan lätt att avgöra. *Stora Hov* i Tråvads socken i Västergötland ligger dock mitt ute på slätten varför en höjdbetecknande innehörd är utesluten. Andra fall där man bör räkna med en i någon bemärkelse sakral betydelse är de båda *Hov* på Bolmsö och utanför Växjö i Småland samt de fem *Hov* som grupperar sig på ör och stränder kring Storsjön i Jämtland. En höjdbetecknande betydelsekomponent verkar dock finnas med för *Hov* i Hovs socken i Västergötland och *Hov* i Bolums socken i Västergötland samt för *Hov* i Skärstads socken i Småland m.fl. Namnen förefaller i Västergötland vara av betydande ålder, och mycket tyder på att detta landskap utgör ett spridningscentrum. De norrländska namnen, vilka likaledes ger ett ålderdomligt intryck, hänger dock snarast samman med de tvärskandinaviska förbindelserna under äldre järnålder. Till Svealandskapen tycks däremot *Hov* ha kommit under ett förhållandevis sent skede under järnåldern.

Litteratur: Per Vikstrand, Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälarlandskapen (2001), s. 253–72.

Hov sn, Bjäre hd, Skåne. (*in*) *parochia Haafh* 1392. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller *hov*.

Hov by, Skärstads sn, Vista hd, Småland *hov*.

Hov by, Bolmsö sn, Västbo hd, Småland *hov*.

Hov stadsdel, f.d. by, Växjö stad, Småland *hov*.

Hov sn, Gäsene hd, Västergötland. (*de*) *Houe* 1308. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *hov*.

Hov by, Bolums sn, Valle hd, Västergötland *hov*.

Hov sn, Göstrings hd, Östergötland. *Huw* 1268 avskr. – Socknen har fått sitt namn (*hov*) från kyrkbyn.

Hova sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Howa* 1345. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det åsyftar troligen åsen vid kyrkan och innehåller då, här med betydelsen 'upphöjning, höjd', det *hov* som vi har i ordet *upphov* eller en därmed samhörig bildning. Sockennamnet uttalas med samma o-ljud som föreligger i riksspråkets *hov* ('häst)hov'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn; vid den senare anlades en järnvägsstation vid en 1909 öppnad bandel.

Hovby sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Hoffby* 1347. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Detta namn, som i fornsvenska belägg vanligen skrivs *Hoby*, innehåller sannolikt ett till *ho* 'ho, träränna; kvarnränna' bildat ånamn, fsv. *Hoa. Efterleden är *by* 'gård; by'. Ett vid utloppet i Lidan nedskuret vattendrag rinner genom byn. Formen på *Hov-* kan bero på association med ordet *hov* 'furste(hov)'.

Hovdala gods, Brönnestads sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*i*) *Hoofdaala* 1389 avskr., (*af*) *Hofdala* 1426. – Innehördens av namnets förled är oklar. Efterleden, pluralis (se inl. 3.3.1) av *dal*, åsyftar bebyggelsens läge på en tidigare

vattenomfluten platå i ett flackt och tidigare sankt terrängparti omgivet av skogklädda höjder.

Hovenäset tätort, Askums sn, Sotenäs hd, Bohuslän. (*a*) *Hauganæse* 1391. – Tätorten har vuxit fram kring ett fiskeläge. Namnet innehåller i förleden genitiv pluralis av fvn. *haugr* 'hög' och i efterleden *näs*. Nåset består av höga bergshöjder. – *Bild 31*.

Hoverberget berg, Bergs sn, Jämtland. *Hofverberget* 1720. – Det väldiga berget, beläget på ett näs i Storsjön, gör ett starkt blickfångande intryck med sin puckelliknande form och tvära avslutningar i norr och i söder. I förleden kan ingå ett gammalt, nu försunnet ord fsv. *hofre eller liknande som bör ha betytt 'puckel; förhöning' e.d. – *Bild 32*, s. 234.

Hovgården by med fornlämningsområde, Adelsö sn, Färentuna hd, Uppland. (*i*) *Høffgardhum* 1482. – Byn hyser ett stort gravfält med fynd från och med folkvandingstid och fyra storhögar. Redan under vikingatiden fanns här en kungsgård, samtidig med Birka. I namnet ingår ordet *hovgård* 'herrgård, huvudgård'.

Hovid tätort, Alnö sn, Medelpad. (*i*) *Hoff* 1535. – Tätorten har fått namn efter byn Hovid. Det innehåller *hov*. Den ombildade formen *Hovid*, utgående från dativformen *Hovi*, är känd från 1700-talet. Byn är högt belägen på Alnöns nordvästra udde. Inom byns område och i angränsande byar har påträffats forngravar.

Hovmantorp sn, tätort, Konga hd, Småland. *Hamundathorp* 1389 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller genitiv av mansnamnet fsv. *Hamund* och *torp* 'nybygge'.

Hovs hallar bergsområde, Hovs sn, Bjäre hd, Skåne. *Howa Hallar* 1671. – I namnet ingår sockennamnet *Hov* och dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten'. Jfr *Halland*. – *Bild 28*, s. 106.

Hovsta sn, tätort, Örebro hd, Närke. *parochie Hosto* (genitiv) 1304, *parochia Hoostæ* 1335. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet har i förleden antagits innehålla genitiv av ett mansnamn fsv. **Ho(r)* eller **Ho(e)*, bildat av en fornsvensk motsvarighet till adjektivet fvn. *hór* 'hög'. Tolkningen är dock osäker. Efterleden är *sta(d)*.

Huaröd sn, tätort, Gärds hd, Skåne. (*in*) *parochia Hwerödh* 1488. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn (nu en tätort), synes i förleden innehålla ordet *huv*, kanske i en betydelse 'skyddstak över säd, halm eller hö'. Efterleden innehåller *ryd* 'rötning'.

Hubbo sn, Siende hd, Västmanland. (*j*) *Hoo sokn* 1368, (*j*) *Hobo sokn* ca 1400. – Sockennamnets tidigast belagda form innehåller ordet *ho* 'ho, tråg', sannolikt med syftning på en djupt nedskuren sänka ca 1 km nordväst om kyrkan. Namnet kan vara ett ursprungligt bygdenamn, men mycket talar för att det i stället burits av en äldre storbebyggelse, omfattande den nuvarande byn Alvesta och gårdarna Näs och Gryta. Det från och med 1400-talet uppträdande *Hobo sokn* betyder 'Hobornas socken'. Genom förkortning av den första vokalen i ställning före

Bild 31. Hovenäset. Borgen bratta är en av de bergshöjder som ligger bakom namnet Hovenäset. Bilden tagen vintern 1924. Foto: Dan Samuelsson. Bohusläns museum.

ordet *socken* uppstod namnformen *Hobbo socken*, där det korta *o*-ljudet senare ersatts med *u* (äldst känt från 1628) efter mönster av dialekternas *huppa* 'hoppa' och *kupp* 'kopp'.

Huddinge kn, samt sn, Svartlösa hd, Södermanland. (*de*) *Wddunge* 1314? – Sockennamnet är ett gammalt bygdenamn *Uddunge, bildat till en inbyggartebeteckning *uddungar* 'de (som har sin mötesplats) vid udden' (-*inge*). Troligen avses en udde i närheten av Vårby. Det initiala *h* är således, som de äldre beläggen visar, inte ursprungligt.

Huddunge sn, Våla hd, Uppland. (*de*) *Huddungi* 1300. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, till åtskillnad från socknen kallad *Huddungeby*. Kyrkbyns namn, ursprungligen *Uddunge* (*in Vddungh* 1374), innehåller en inbyggartebeteckning *uddungar* (-*inge*), bildad till ordet *udde* med syftning på byns läge på en längsmal, spetsig terrängsträckning. Det initiala *h* är inte ursprungligt – s.k. *h*-bortfall och därmed sammanhängande tillägg av ursprungligt *h* finns belagda i dialekten och i medeltidsdokument från Våla härad.

Hudene sn, Gäsene hd, Västergötland. (*i*) *Hudyni* 1347 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Innebördens av *Hud-* är oviss; efterleden innehåller *vin* 'be-temark; äng'.

Hudik stad, Hälsingland *Hudiksvall*.

Hudiksvall kn, stad, Hälsingland. – Staden tillkom 1582. Sannolikt har *Hudiksvall*, äldst (1531) använt om en hamn vid sjön Lillfjärden, brukats som sidoform till *Vallen*, namn på en därtida, närbelägen by. På byns mark byggdes stadens äldsta kyrka, av vilken i dag bara återstår grundstenarna, och en stor del av staden, som dock flyttades i början av 1600-talet. *Vallen*, äldst belagt 1535, innehåller *vall* i betydelsen 'slät, gräsbevuxen mark', kanske med syftning på området söder om den gamla kyrkplatsen. I förleden i *Hudiksvall* ingår *Hudik*, äldst bl.a. *Hudick* 1391 (sen avskr.) om en nu försunnen by. *Hudiksvall* tolkas lämpligen som 'den bebyggelse *Vallen* som hör till (ev. ligger nära) byn *Hudik*' eller 'den »vall»', den släta gräsmark, som hör till byn *Hudik*'. Efterleden -*ik* <-*vik* i namnet *Hudik* har avsett en vik, nu en uppgrundad dalgång vid området Hudiksbacke. Byn låg vid vikens östra ände. Förleden *Hud-* kan innehålla antingen *hud*, här väl åsyftande ett om en utspänd djurhud påminnande markavsnitt, eller *huvud* med syftning på Galgbergets rundade, mot den forntida viken framskjutande västra parti. I folkspråket har staden kallats både *Vallen* (ännu på 1700-talet) och *Hudik* (från åtminstone 1800-talets mitt och ännu i dag).

Huggenäs sn, Näs hd, Värmland. (*J*) *Hugganæs* sockn

1423. – Socknenamnet, vars ursprungliga syftning är oklar, innehåller dialekterns *hugg* 'kalhuggen plats' och *näs*.

Hukejaure sjö, Gällivare sn, Lappland. – *Hukejaure* är en äldre stavningsform av nordsam. *Huvkijávri*. Förleden är bildad till verbet *huvkit* 'hojta'. Efterleden *jávri* betyder 'sjö'. Namnet ansluter sig till den vanliga namntypen på *Rop-*, som betecknar platser där man har ropat efter en båt.

Hulared sn, Kinds hd, Västergötland. *Holaryd sockn* 1454. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller *ryd* 'rönning'. Förleden kan innehålla genitiv pluralis av fsv. *hul*, *hol* 'hål', varvid namnet skulle betyda 'den lågt liggande röjningen' (jfr *hälväg*). En annan möjlighet är att förleden innehåller genitiv av ett *Huli, *Holi 'Hålsjön' eller 'sjön med nedsänkt läge', som används om Grytterydssjön.

Hulingen sjö, Mållila sn, Aspelands hd, samt Vena sn, Sevede hd, Småland. *Hoolunde Siöön* 1648. – Sjöns namn, fsv. *Hulunder, kan antingen uppfattas som en bildning med -und till fsv. *hul* 'hål' ('den med hålor försedda sjön') eller som en sammansättning av sistnämnda ord och fsv. *under 'sjö'. Sjön karakteriseras av flera djuphålor.

Hulingsryd by, Vena sn, Sevede hd, Småland *Hultsfred*.

hult Bebyggelsenamn på *hult* är vanliga i södra och mellersta Sverige, i synnerhet i Skåne, Småland, Halland och Östergötland. Ordet *hult* motsvarar formellt tyskans *Holz* 'trä; ved'. Den grundläggande betydelsen i ortnamn är sannolikt helt enkelt 'skog' (avsett storlek, trädslag eller användningsområde). Denna innebörd är fornspråkligt väl belagd genom flera medeltida namn på stora skogsområden. En senare framförord mening är att ordet också kan ha en mer speciell betydelse, nämligen 'skottskog', dvs. skog där träd huggits ned eller beskurits kraftigt för att stimulera skottbildning för lövtäkt.

Det stora antalet medeltida bebyggelsenamn på -*hult* i tidigare obebyggda skogsområden talar för att namnen i stor utsträckning har avsett nybyggen i skogsmark. Det finns ett litet antal namn som kan föras tillbaka till vikingatid, men de allra flesta är medeltida.

Förelärna kan vara av varierande slag, såsom ord för vegetation (t.ex. *Älmhult*; *älme* 'alm(bestånd)'), ord för vilda djur (t.ex. *Älghult*), personnamn (t.ex. *Råshult*; mansnamnet *Ragnvid*), ord för kulturförteelser (t.ex. *Stenbrohult*) eller adjektiv (t.ex. *Fagerhult*). Efterleden *hult* har dialektalt efter vokal i uttalet utvecklats till *alt* eller *ilt*. För vissa namn har detta även slagit igenom i stavningen.

Ett till *hult* bildat *hyulta* 'liten skog' är ovanligare i ortnamn och begränsat till Sydsverige.

Litteratur: Lars Hellberg, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 100–06.

Hult förs., tätort, Södra Vedbo hd, Småland. *parrochie Hylz* 1284, *Hulti* 1298. – Namnet, som ursprungligen tillkommit en gård, innehåller *hult*.

Hultafors tätort, Bollebygds sn och hd, Västergötland. – Hultafors hållplats anlades vid en 1894 öppnad järnvägslinje. Tätorten ligger vid ett vattendrag och i anslutning till byn *Hultet* (*Holt* 1546), till vars namn *Hultafors* snarast är bildat. *Hultet* innehåller *hult*.

Hulterstad sn, Möckleby hd, Öland. *Hulterstadhum* 1283 avskr. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Det är sammansatt av ett mansnamn fsv. *Hultger och *sta(d)*.

Hulterstad gods, Mjölby sn, Vifolka hd, Östergötland. (*in*) *Hulterstadha* (eller *Hulte*-?) 1372. – Det med *sta(d)* sammansatta ortnamnet har en flertydig förled; den kan innehålla ett mansnamn, fsv. *Hultger eller *Hulte*, men också ortnamselementet *hult*.

Hultet by, Bollebygds sn och hd, Västergötland *Hultafors*.

Hultsfred kn, samt tätort, Vena sn, Sevede hd, Småland. – Ortnamnet återgår på ett bynamn fsv. *Hulundsrýdh* (*Huluszrydh* 1320), sammansatt av sjönamnet *Hulingen* och *ryd* 'rönning', alltså 'röjningen vid sjön Hulingen'. Bynamnet har utvecklats till vår tids *Hulingsryd*. Parallelt har emellertid, utifrån uttalsformen *Hullsre*, förm en *Hultsfred* vuxit fram genom anslutning till de kända orden *hult* och *fred*. En viktig förutsättning för denna klyvning av namnet i två varianter har varit exercisplatsen *Hultsfreds* slätt. Denna medfördde att namnet kom att nyttjas inom två delvis skilda namnbrukaretsar: en lokal bestående av dem som bodde i och runt byn *Hulingsryd*, och en annan större, regional, omfattande alla som på ett eller annat sätt hade med exercisplatsen att göra.

Hultsjö sn, Västra hd, Småland. (*de*) *Hølsio* 1270-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vilket inte, som man skulle kunna tro, innehåller *hult* i förleden; t-inskottet skedde i slutet av 1500-talet. Det återgår i stället på det ursprungliga namnet på den intilliggande Hultsjön, vars förled är fsv. *hyl* 'fordjupning eller utvidgning i sjö eller vattendrag'.

Hulu tätort, Tvärreds sn, Kinds hd, Västergötland. – Samhället har vuxit fram kring gården *Hulu* (*Hullu* 1548), vars namn innehåller en böjnungsform av den västgötska dialekten *hula* av *håla* i betydelsen 'sänka'.

Humla sn, Redvägs hd, Västergötland. *Hombla Sochn* 1300-talet avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), kan innehålla en svensk motsvarighet till norska dialekters *hummel* 'sten' eller ett med detta sammanhangande ord. Marken vid Humla är stenig.

Hummelsta tätort, Tillinge sn, Åsunda hd, Uppland. (*ii*) *Humbrastom* 1370. – Samhället har övertagit namnet från byn *Hummelsta*. Efterleden innehåller *sta(d)*. Förleden är oklar, möjligt innehåller den ett mansbinamn bildat till en fornsvensk motsvarighet till norska dialekters *humra* 'fara bullrande fram'.

hundare Götaland och Svealand kännetecknas av en gammal indelning i häradsdistrikter (härad). Termen *härad* är emellertid inte ursprunglig inom hela området; den

Bild 33. Medeltida hundares- och häradssindelning i Sverige och Danmark. Förutom på svenska fastlandet förekommer termen hundare i Gutalagen. Den avser där tingslagen på Gotland, vilka annars kallas ting. Gammal häradssindelning är också betygd i södra delen av det fordom norska Bohuslän. Ur: Thorsten Andersson, Hund, hundare och härad från språklig synpunkt (i Bebyggelsehistorisk tidskrift 4, 1982), s. 53.

infördes som gemensam term först med Magnus Erikssons landslag från omkring 1350. Dessförinnan kallades distrikten i de tre Mälardalskapen Södermanland, Uppland och Västmanland för hundaren, vilket ännu avspeglas i några uppländska häradsnamn, *Lyhundra härad*,

Långhundra härad, *Närdinghundra härad*, *Se-minghundra härad*, *Sjuhundra härad*, *Ärlinghundra härad*.

Hundare är ett gammalt germanskt ord, som är välkänt från Sverige, särskilt genom hundaresnamnen, och dessutom betygetat genom ortnamn på kontinentalgermanskt område. Hundare är bildat till det gamla germanska räkneordet *hund* 'hundra'. Ett äldre skikt bland hundaresnamnen uppvisar just detta *hund*, nämligen fsv. *Haghund* (*Hagunda härad*), *Laghund* (*Lagunda härad*) och *Norund* (*Norunda härad*) i Uppland och *Oppund/Upp-*

und (*Oppunda härad*) i Södermanland, och det ingår också i de tre forntida uppländska folklandsnamnen *Attundaland*, *Fjädrundaland* (jfr *Fjärdhundra*) och *Tiundaland*, som anger det ursprungliga antalet *hund*-distrikt eller hundaren i folklandet, nämligen åtta, fyra resp. tio. Ett hundare, det medeltida *Valænda hundare* (*Vallen-tuna härad*), omtalas på en uppländsk runsten från 1000-

talet just som *hundare*. Organisationen i *hund-/hundare*-distrikt sträcker sig liksom häradsorganisationen långt tillbaka i förhistorisk tid.

Hundare är sammansatt av *hund* 'hundra' och en speciell kompositionssform av ordet *här*, alltså samma ord som utgör förled i *härad*. Distrikstermerna *hund* och *hundare* visar att hundratalet, som överhuvudtaget spelat en viktig roll i den germanska världen, ligger till grund för hundaresindelningen. För båda orden har vi att utgå från en betydelse '(skara på) hundra man'. I det gamla kust- och skärgårdslandskapet kring den havsvik som Mälaren utgjorde fram till medeltidens början bör *hund(are)* ha syftat på skeppsmanskap; hundaret skulle ställa upp med hundra man eller förfogade över hundra vapenföra män, och därmed framstår hundarena som distrikt inom ledningen, dvs. den gamla sjökrigsorganisationen. En liknande bakgrund har den från Uppland betygade distriktsbeteckningen *tolft*, som betyder 'antal av tolv', konkret 'tolv man' (se *Frösthult* och *Husby-Sjutolft* samt *Lunda* i Uppland). I motsats till *härad* ger således själva termerna *hund* och *hundare* viktig information om distriktsindelningens ursprung.

En del av Uppland, Roslagen, var under medeltiden inte indelad i hundaren utan i skeppslag, en indelning som också hör hemma inom ledungväsendet (*Frösåkers härad*).

Hundaresnamnen överensstämmer till sin struktur i allt väsentligt med häradsnamnen (*härad*). Gamla bygdenamn har tagits i bruk, t.ex. fsv. *Arland* (*Ärlinghundra härad*), *Soland* (*Sollentuna härad*) och *Trøghdh* (*Trögsd härad*) i Uppland. Namn på samlingsplatserna ligger till grund för exv. fsv. *Ullakers hundare* (*Ulleråkers härad*) i Uppland och *Dava hundare* (*Daga härad*) i Södermanland.

Inbyggarbeteckningar som syftar på samlingsplatserna exv. i fsv. *Akerbo(a) hundare* i Västmanland och Södermanland (*Åkerbo härad*, *Åkers härad*), med motsvarigheter i ett östgötskt och ett ölandskt häradsnamn. Beteckningar på invånare i bygder ingår bl.a. i de till fsv. *Arland* och *Soland* bildade *Arlända hundare* och *Solända hundare* och i fsv. *Hölbo(a) hundare* (*Hölebo härad*) och *Silbo(a) hundare* (*Selebo härad*) i Södermanland.

Litteratur: Thorsten Andersson, Svenska häradsnamn (1965); dens., Die schwedischen Bezirksbezeichnungen *hund* und *hundare*. Ein Beitrag zur Diskussion einer germanischen Wortfamilie, i Frühmittelalterliche Studien 13 (1979), s. 88–124; dens., Hund, hundare och härad från språklig synpunkt, i Bebyggelsehistorisk tidskrift 4 (1982), s. 52–66; dens., Hundare, i Reallexikon der germanischen Altertumskunde. 2. Aufl. 15 (2000). – Bild 33, s. 135.

Hundshögen fjälltopp i Oviksfjällen, Ovikens sn, Jämtland. (j) *Hu(n)dz haugh* 1480. – Förleden innehåller möjligens mansbinamnet fvn. *Hund*. I efterleden ingår *hög*, här i betydelsen 'höjd'. Fjälltoppen, vars sydsamiska namn *Vinhtseåelkie* är sammansatt av *vinhtse* 'båt' och

åelkie 'fjällaxel, utlöpare från fjällmassiv', liknar kölen på en upp- och nedvänt båt.

Hundsjön by, Högsjö sn, Ångermanland *Högsjö*.

Hunn sjö, Skedevi sn, Finspånga läns hd, Östergötland. *Hunden* 1560. – Namnet kan sammanhänga med fsv. *hun* 'kubbe, kloss' och åsyfta de många bergknallarna i och intill sjön.

Hunneberg berg, Västergötland. *Hundæbiærg* ca 1325.

– Bergnamnet har ansetts innehålla ett höjdbezeichnande fornspråkligt *hund men kan även innehålla djurbeteckningen *hund*.

Hunnebostrand f.d. förs., tätort, Tossene sn, Sotenäs hd, Bohuslän. – Församlingen har namn efter gården Hunnebo (*Hunnebou* 1659) med tillägg av *strand*, åsyftande ett strandområde med fiskebodar. Gårdnamnets förled är oklar. Dess efterled är *bo* 'bostad, gård'.

Hunnestad sn, Himle hd, Halland. (j) *Hwndestade* 1461 (avser kyrkbyn). – Namnet är lånat från kyrkbyn. Förleden innehåller antingen genitiv pluralis av djurbeteckningen *hund* eller, om än mindre sannolikt, ett från Västnorden betyget mansbinamn *Hundi*, bildat till djurbeteckningen. Efterleden är *sta(d)*.

Hurva sn, tätort, Frosta hd, Skåne. (in) *Huirwe* 1393. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller dialektordet *hurva* (*horva*) 'inhägnad liten äker'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och den intilliggande järnvägsstationen, öppnad 1866.

husaby Ordet *husaby* är i fornsvenskt lagspråk känt som beteckning på en kungsgård, där en representant för kungen bodde. Husabyarna antas normalt ha ingått i godskomplexet Uppsala öd, som hörde till kungaämbetet (jfr *Ösmo*). Husabyinstitutionen dateras vanligen till slutet av vikingatiden och början av medeltiden, kanske främst till 1000- och 1100-talen. Det har antagits att *husaby* haft en föregångare i centralorter benämnda *Husa* (*Husum*), -*husa* (med en speciell pluralform av det neutrala ordet *hus*, se inl. 3.3.1) och att appellativet *husaby* som ortnamselement faktiskt uppkommit genom att *Husa*-bebyggelser vid reglering till ett slags »idealbyar» fått tillägget *-by* i betydelsen 'byalag'. Appellativet *husaby* skulle därmed vara sekundärt uppkommet ur *Husaby* som ortnamn. Det är en tänkbar utveckling, men det är lika troligt att *husaby* bildats som appellativ av ordet *hus* i genitiv pluralis och *by* 'gård; by'. Det är också möjligt att en sådan normal ordbildning fått stöd av ortnamn uppkomna ur *Husa + by*, om alltså också enbart *Husa*, såsom verkar sannolikt, kunnat användas om förvaltningscentra. Under alla omständigheter bör *Husaby*-namnen huvudsakligen ha bildats till det från lagspråket kända appellativet. Den för både *husaby* och *Husa*, -*husa* etymologiskt avgörande frågan är vad pluralis av *hus* syftat på. Sannolikt rör det som om olika förrådshus, som varit viktiga för förvaring av naturauppbördens vid en förvaltningsgård. Ett förslag att *Husa* ytterst skulle vara ett slags uppkalelse efter handelssorten *Husum* i Schleswig låter sig svårigen upprätthållas.

Husaby-namnen, som alltså är relativt unga, får normalt antas ha undanträgt tidigare ortnamn. Ibland lever sådana äldre namn kvar som ett tillägg till *Husaby*, t.ex. i fsv. *Husaby Årnavi*, äldre namn på → *Husby-Långhundra*. Vanligare är det att ett tillägg som i *Husby-Långhundra* anger det distriktsnamnet *Husby-Lyhundra* (1952 ändrat till → *Husby-Sjuhundra*), → *Husby-Oppunda*, → *Husby-Rekarne*, → *Husby-Sjutolft*, → *Husby-Ärlinghundra*. Ibland kan det vara svårt att avgöra om ett tillägg till *Husaby* varit ett äldre namn på bebyggelsen ifråga eller avsett ett större område (→ *Markim*).

Namnet *Husaby*, i modern tid med varianter som *Huseby*, *Husby*, förekommer med ca 70 representanter i Sverige. Rikligast är namntypen företrädd i Mälarskapspen, främst i Uppland med 25 namn, och i anslutning därtill i Närke och norra Östergötland. Enstaka *Husaby*-namn förekommer därutöver i Dalarna, Värmland, Dalsland, Västergötland, Bohuslän, Småland och Blekinge. Utanför Sverige förekommer motsvarande namn i Norge, särskilt i sydost vid Oslofjorden, i Danmark och på Orkneyöarna.

Jfr → *tuna*.

Litteratur: Stefan Brink, Nordens husabyar – unga eller gamla?, i Et hus med mange rom. Vennebok til Bjørn Myhre på 60-årsdagen. Red. Ingrid Fuglestvedt, Terje Gansum & Arnfrid Opedal. B (1999), s. 283–91; dens., *Husby*, i Reallexikon der germanischen Altertumskunde. 2. Aufl. 15 (2000); Lars Hellberg, Forn-Kalmar. Ortnamnen och stadens förhistoria, i Kalmar stads historia 1. Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling. Tiden intill 1300-talets mitt. Huvudred. Ingrid Hammarström (1979), s. 133–36, 140–46.

Husaby sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Hosaby* 1311. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *husaby*.

Husarö ö, Ljusterö sn, Åkers skg, Uppland → *arin*.

Husby sn, tätort, Dalarna. (vidh) *Husæby kirkio* 1347. – Tätorten utgörs av byar i kyrktrakten. Socknen har övertagit det äldre namnet på nuvarande Husby kungsgård, äldst omtalad 1347 (→ *husaby*).

Husby stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är övertaget från gården Husby, som bildades under 1800-talets första hälft av mark från byarna Akalla och Granby. Ortnamnet är dock sannolikt mycket äldre. På en karta från 1630-talet kallas ett område söder om gården *Husby gärde*, och sannolikt har en forntida bebyggelse Husaby funnits här. För tolkning av namnet se → *husaby*.

Husby by by, Kungs-Husby sn, Trögds hd, Uppland → *Kungs-Husby*.

Husby-Lyhundra sn, Lyhundra hd, Uppland → *Husby-Sjuhundra*.

Husby-Långhundra sn, Långhundra hd, Uppland. *parochia Husaby Årnawij* 1320, *in parochia Husæbyhernævi* 1333, (j) *Husaby Longhundret* 1513. – Som framgår av det äldsta belägget kallades socknen på 1300-talet *Husaby-*

Ärnavi eller -*Härnavi*. Den senare komponenten i detta dubbelnamn är det äldre namnet på kyrkbyn, *Härnavi* eller *Ärnavi*. Byns funktion som »husaby» (→ *husaby*) påverkade här, liksom på många andra håll, dess namn. Den kom att kallas för *Husaby*, men för att skilja den från andra husabyar behölls det gamla namnet som ett förtydligande tillägg. Mot slutet av medeltiden ersattes detta av häradsnamnet → *Långhundra* efter mönster av andra *Husaby*-namn. Beträffande det gamla kyrkbynämet se → *Härnevi*.

Husby-Oppunda sn, Oppunda hd, Södermanland. (De) *Husaby* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *husaby*. Det 1885 tillagda häradsnamnet *Oppunda* har särskiljande funktion.

Husby-Rekarne sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Husaby arech* ['*Husaby* på Rek(arne)'] 1292 (avser kyrkbyn), *Husaby Byringhi* 1316. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *husaby*. I *Husby-Rekarne* har bygdenamnet *Rekarne* särskiljande funktion liksom det medeltida distriktsnamnet *Byring* i belägget *Husaby Byringhi* 1316.

Husby-Sjuhundra sn, Lyhundra hd, Uppland. (de) *Husaby* 1303, (in) *Husabylyhunderi* 1336. – Socknen hette ursprungligen *Husaby* (→ *husaby*), ett namn övertaget från kyrkbyn. För att skilja detta från andra socknar med samma namn tillfogades redan på 1300-talet häradets namn. Då socknen hörde till → *Lyhundra härad*, blev namnet *Husaby-Lyhundra*. 1952 ändrades det dock till *Husby-Sjuhundra* (→ *Sjuhundra härad*), på grund av att socknen då kom att ingå i Sjuhundra kommun.

Husby-Sjutolft sn, Trögds hd, Uppland. *curiam Husaby Siutolft* 1344. – Namnet, som övertagits från kyrkbyn, betyder 'det Husaby som ligger i Sjötolften' (→ *husaby*). Ordet *tolft*, egentligen 'antal av tolv', betecknade en underavdelning till hundaret (→ *hundare*). Troligen avsågs ett område som skulle bidra med tolv man till ledungen. Namnet *Sjötolft* skall förstås som 'den tolft som ligger närmast (eller vid) sjön', alltså Hjälstaviken av Mälaren.

Husby-Ärlinghundra sn, Ärlinghundra hd, Uppland. (in) *Husaby Arlandi* 1291. – Namnet är ursprungligen övertaget från kyrkbyn. Namnformen från 1291 består av → *husaby* samt snarast ett gammalt bygdenamn *Arland* i dativ. I det nutida namnet ingår istället *Ärlinghundra*, hämtat från det till namnet *Arland* bildade häradsnamnet → *Ärlinghundra härad*.

Huseby gods, Skatelövs sn, Kinnevalds hd, Småland. *Hosaby* 1419. – Namnet innehåller → *husaby*.

Husie förs., Malmö stad (f.d. sn, Oxie härad), Skåne. (de) *Hwsæ* 1345 (avser kyrkbyn). – Detta gamla sockennamn, lånat från kyrkbyn, synes innehålla dativ singularis av ordet *hus*, säkerligen i någon specialbetydelse, ovisst vilken. Namnets nuvarande form är en ombildning i anslutning till de talrika namnen på -ie, ursprungligen → *hög*.

Huskvarna stad, förs., Småland. (widh) *Hwsqwærnen* ca 1525. – Namnet innehåller i förfleden *hus* 'befäst stenhus', troligen syftande på det 1366 anlagda fästet Rumblaborg.

Efterleden är *kvarn* och syftar på kvarnbyggnader vid Huskvarnaån.

Husum tätort, Grundsunda sn, Ångermanland. *Husum* 1535. – Tätorten har vuxit upp kring en tråmassefabrik. Namnet, dativ pluralis av *hus*, är lånat från den nordväst därom liggande byn (senare benämnd *Husbyn*).

Huså by, f.d. bruk, Kalls sn, Jämtland. – Namnet är känt sedan mitten av 1700-talet, då en kopparhytta anlades vid Husåns. Dess namn är sammansatt av *hus* 'byggnad' och å 'vattendrag', men vad för slags hus som åsyftas är inte känt. Huså bruk hette under större delen av sin verksamhetstid *Gustafs* och *Carlsbergs kopparberg*. Detta namn var resultatet av en fusion mellan bolagen Gustafberg och Carlsberg år 1751. *Gustafberg* var det äldre namnet för Huså bruk, givet efter bolagets viktigaste gruva Prins Gustaf. Gruvan hade i sin tur fått namn 1746 efter den då födde prins Gustav, sedermera Gustav III. Det konkurrerande bolaget Carlsberg namngavs 1748 efter den då födde prins Karl, sedermera Karl XIII. Det nuvarande namnet *Huså* (*bruk*) började användas först efter brukets nedläggning på 1880-talet.

Huvudskär ögrupp, Ornö sn, Sotholms hd, Södermanland. – Namnet, omnämnt vid mitten av 1400-talet, innehåller i förleden ordet *huvud* eller ett med detta nära besläktat *hovde*. Sannolikt syftar det på en huvudliknande bergsknalle på Lökskär, en av ögruppens största ör.

Huvudsta stadsdel, Solna stad, Uppland. (*j*) *Hudhastum* 1356, *Hufwudsthad* 1686. – Namnet är övertaget från godset Huvudsta. Förleden har antagits innehålla genitiv av ett mansnamn fsv. *Hudhe. Efterleden är → *sta(d)*. Den ogenomskinliga förleden har om tolkats till ordet *huvud*, vilket slår igenom i skrivningarna från 1600-talets senare del och framåt.

Hviderup gods, Gårdstånga sn, Frosta hd, Skåne → *Viderup*

Hybo tätort, Ljusdals sn, Hälsingland. *Högieboda* 1542, *Hyaboda* 1557. – Efterleden i detta ursprungliga bynamn innehåller pluralis av → *bod*, troligast avseende en medeltida utgårdsbebyggelse, ett s.k. bodland. Hur förleden skall tolkas är osäkert. Den skulle kunna dölja ett äldre namn på Hybosjön, fsv. *Hye, möjligen med betydelsen 'den blanka sjön' och samhörigt med ordet *hy*.

Hyby sn, gods, Bara hd, Skåne. (*de*) *Høghby* 1302 avskr. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden ordet *hög* med syftning på en av de höjder som finns vid kyrkbyn; omvandlingen *Hög-* till *Hy-* äger rum redan under 1300-talet. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Hycklinge sn, Kinda hd, Östergötland. *Hyklinges sokn* 1377. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med → *-inge* till ett om kullar, höjder använt fsv. **huk(u)l* e.l.

Hylinge gods, Västra Husby sn, Hammarkinds hd, Östergötland. (*in*) *Hyllinge* 1343. – Namnet är bildat med → *-inge*, kanske till dialektformen *hul(a)* av ordet *häl(a)* 'fördjupning, sänka' eller ett därtill bildat ortnamn.

Hylletofta sn, Västra hd, Småland. (*de*) *Hylthoptum*

1295. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Det innehåller i förleden fsv. *hyl* 'utvidgning i sjö eller vatten drag', här troligen syftande på en göl eller damm vid byplatsen. Efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Hyllie förs., Malmö stad (f.d. sn, Oxie härad), Skåne. (*in*) *villa Hullogu* 1100-talet, (*in*) *Hølløge* 1303. – Detta gamla sockennamn, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *hög*. Förleden har antagits innehålla skånskans *hyl* 'fläder' (eller *hylle* 'bestånd av fläder'). En annan möjlighet är att den innehåller adjektivet fda. *hul* i en betydelse 'sluttande'.

Hyllinge tätort, Västra Broby sn, Södra Åsbo hd, Skåne. *Høllinge* 1574, *Hølling(e)*, *Hølling*, *Hyllinge* 1584. – Detta gamla bynamn är en bildning med → *-inge*, sannolikt till dialekterns *höl* 'fördjupning i å' med syftning på hälör i den intilliggande Vege å. Namnets genuina dialektuttal har ö-ljud – de huvudsakligen yngre skrivformerna med y torde ha sin grund i att dialekterns ö ofta motsvaras av riksspråkligt y. Tätorten, tidigare benämnd *Hyllinge gruva*, har vuxit fram kring en stenkolsgruva på byns ägor.

Hyllstofta by, samhälle, Vedby sn, Norra Åsbo hd, Skåne. *Hølftote* (f sannolikt fel för s) 1100-talets andra hälft avskr., *Hølstoffe* 1584. – Namnet kan i förleden innehålla dialekterns *höl* 'fördjupning i å', i så fall med syftning på en håla i den intilliggande Bäljane å. Efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*. Det lilla samhället har vuxit fram kring en sydöst om byn liggande järnvägsstation, öppnad 1876.

Hylte kn, Halland och Småland. – *Hylte* togs i bruk som kommunnamn 1952. Namnet valdes mot bakgrund av att det i Färgaryds socken belägna Hyltebruk, också kallat *Hylte*, numera tätort, var bygdens centralort. Denna har vuxit fram kring ett sulfit- och pappersbruk, taget i drift år 1910, på utmark till byn Hylte. Bynamnet, äldst belagt 1311, är en böjnungsform av *hylta*, bildat till → *hult*.

Hyltebruk tätort, Färgaryds sn, Västbo hd, Småland → *Hylte*.

Hyltinge sn, Villåttinge hd, Södermanland. (*De*) *Hyltinge* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med → *-inge* till → *hult* (eller till det därtill bildade *hylta*).

Hyndevad gd, Gillberga sn, Västerrekarne hd, Södermanland → *Hyndevadsström*.

Hyndevadsström vattendrag, Gillberga sn, Västerrekarne hd, Södermanland. – Vattenamnet innehåller bebyggelsenamnet *Hyndevad* (*Hindawat* 1216), sammansatt av *hind* 'hjorthona' och *vad* 'vadställe'.

Hyppehn ö, fiskeläge, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Hyppell* ca 1528. – Namnet, som ursprungligen tillkommit ön, innehåller dialekterdet *hyppel* 'knöl, svulst, puckel', syftande på någon karakteristisk terrängformation.

Hyringa sn, Viste hd, Västergötland. *Hyrninghe* 1412. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med → *-inge*, troligast till *horn* med syftning på ett eller

flera höjdutsprång vid byn. Ändelsen -a har införts efter mönster av andra ortnamn på -a (se inkl. 3.3.1).

Hyssna sn, tätort, Marks hd, Västergötland. (in) *Hysnom* 1333. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Dess innehörd är oklar. Tätorten har vuxit fram i anslutning till kyrkbyn och sockenkyrkan.

Håbo härad hd, Uppland. (de) *Habohundere* 1275. – Häradsnamnet innehåller genitiv av en plural inbyggarbeteckning, fsv. *haboar*. Förleden i denna är dialektordet *hå* 'vik', syftande på en vik i Mälaren, Hätunaviken, som skjuter in vid Hätunaholm, det medeltida Hätuna i socknen → *Hätuna*. Hätuna är känt som medeltida tingsplats för hundaret (→ *hundare*), och på denna samlingsplats kan inbyggarbeteckningen i hundaresnamnet syfta; *Habo(a) hundare* kan då återges med 'deras hundare som har sin samlingsplats vid »hå»'. Hundaresnamnet kan emellertid också återgå på en inbyggarbeteckning till *Hätuna*: **Ha[tuna]bo(a) hundare*. Omvänt har det övervägts att *tuna*-namnet kunde vara givet efter läget i Håbo hundare: **Ha[bo(a)hundaris]tuna*. Enklast synes dock vara att betrakta hundaresnamnet och gårdnamnet *Hätuna* som två självständiga namnbildningar med syftning på samma vik.

Håbol sn, Vedbo hd, Dalsland. *Hoböll* 1531. – Socknen har fått sitt namn från gården Håbol (nu → *Stommen*). Ortnamnet innehåller → *bol* 'nybygge; gård' eller det därmed liktydiga → *böle*. Förleden kan innehålla en motsvarighet till adjektivet fvn. *hår* 'hög'.

Håbo-Tibble sn, Håbo hd, Uppland. (in) *parochia Thigibili* 1316. – Namnet *Tibble*, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller ett sammansatt ord fsv. *thykbyle 'tätbebyggelse' (→ *böle*). Häradsnamnet → *Håbo* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Skogs-Tibble*.

Håby sn, Tunge hd, Bohuslän. *Haugbya kirkia* 1391. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fvn. *haugr* 'hög', syftande antingen på en naturlig terrängförhöjning eller på en gravhög. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Häckren sjö, Mörsils sn, Jämtland. *Häkern* 1645. – Sjön utgör det östligaste partiet av ett väldigt regleringsmagasin, Häckrenmagasinet, färdigställt 1966 och omfattande flera sjöar med mellanliggande terräng. Magasinet fördämning är uppförd vid sjöns avloppså, Häckerströmmen. Sjönamnet hör samman med det jämtska dialekterdet *häckra*, *huckra* 'ge ifrån sig ljud (om tjäder- och orrspel)'. Det är osäkert om ett sådant ljud ansetts känne- teckna avloppsån, äldre **Häckra(n)*, varvid sjön fått heta *Häckren* efter ån, eller om ånamnet är bildat till sjönamnet.

Häcksvik sn, Kinds hd, Västergötland. *Haswika soghn* 1356. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta, fsv. *Hasvik*, har troligen bildats till en tidigare form av namnet *Håvsjön*, som avser en utvidgning av Stångån norr om kyrkbyn och innehåller dialekterdet *hå* 'utvidgning, avsnörd vik' e.d. Sjönamnet betyder 'sjön som utgör en hå' eller snarare 'sjön med en hå', och namnet *Hasvik* har väl

en gång burits av den vik som åsyftas med *hå* i sjönamnet.

Hågahögen bronsåldershög, Uppsala, Uppland → *Kung Björns hög*.

Hågelbyparken folkpark, hgd, Tumba förs., Södermanland. – Herrgården Hågelby omvandlades vid mitten av 1970-talet till en folkpark med namnet *Hågelbyparken*. Förleden i namnet *Hågelby* (in *Hoghalby* 1331 avskr.) innehåller ett fornsvenskt *hoghal 'hög'. Det syftar på de karakteristiska små kullar som finns runt herrgården. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Håkanbol by, Nysunds sn, Edsbergs hd, Närke → *bol*.

Håkantorp sn, Gudhems hd, Västergötland. *Haquner thorp* 1287. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller en fornsvensk genitivform av mansnamnet *Håkan*, fsv. *Hakon*; efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Håksberg tätort, Ludvika sn, Dalarna. – Namnet, äldst belagt som gruvnamn 1757, tycks i förleden innehålla mansnamnet *Håkan*. Efterleden är *berg* 'bergverk, gruvfält'.

Hålanda sn, Ale hd, Västergötland. *Haalandia sokn* 1426. – Socknen har fått sitt namn från gården Hålanda (nu → *Stommen*). Det kan innehålla ett tidigare namn på den intilliggande Hålsjön, fsv. *Holi, *Huli 'den djupa, lägt liggande', bildat till fsv. *hul*, *hol* 'ihålig'. Efterleden innehåller → *land*.

Hålaveden skog, Småland och Östergötland. (a) *Holæuid* ca 1296 avskr., (in) *silua Holauith* 1343. – Namnet är sammansatt av fsv. *hul*, *hol* 'ihålig' och fsv. *vidher* 'skog'. Det betyder ungefär 'den djupa skogen', jfr äldre svenska »dän håle skog» (1687) och »i hola skogen» (1755).

Håle sn, Åse hd, Västergötland. *Härde* 1546. – Socknen har fått sitt namn från den forna kyrkbyn. Det kan innehålla ett gammalt ånamn, fsv. *Hardha, möjligen besläktat med medelhögtyskans *hart* 'skog; betesmark' m.m. Den nutida formen med -l- beror på övergång av fsv. *rdh* till »tjockt» l.

Hällen by, Hällnäs sn, Olands hd, Uppland → *Hällnäs*.

Hällnäs sn, Olands hd, Uppland. *parochie Holdanes, (De) Hwldanes* 1312. – Namnets förläder är identisk med bynamnet *Hällen*, fsv. *Huld*. Byn ifråga ligger på en uppgrundad ö, och namnet är ursprungligen ett önamn med betydelsen '(ön) som döljer', troligen syftande på ett undangömtn hamnläge på den forna öns östra sida. Sockennamnet, fsv. *Huldanæs*, återgår sannolikt på ett bygdenamn. Det innehåller genitiv av namnet *Huld* och har betytt antingen 'näset mot ön *Hällen*' eller 'näset där byn *Hällen* ligger'.

Hällsta tätort, Husby-Rekarne sn, Österrekarne hd, Södermanland. (in) *Holstom* 1319. – Tätorten har vuxit fram vid Hällsta järnvägsstation, som öppnades för trafik 1876 och fick sitt namn från byn *Hällsta*. Det flertydiga namnet kan innehålla fsv. *hol*, *hul* 'hål' eller kanske → *holm* 'upphöjning över kringliggande mark'; efterleden är → *sta(d)*.

Hällsta

Hällö holme med fyrlats, Kungshamns förs., Sotenäs hd, Bohuslän. – Namnet innehåller sannolikt bohuslänskans *hole* 'upphöjning', nära samhörigt med fvn. *höll* med samma betydelse, vilket passar väl sakligt sett.

Hälta sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Holta kirkia* 1388. – Socknen har fått namn efter prästgården. Det innehåller fvn. *holt* (→ *hult*). Bebyggelsenamnet har plural form (se inl. 3.3.1).

Hänger sn, tätort, Östbo hd, Småland. (de) *Hangor* 1299. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. I detta ingår möjlig en sammansättning av ett med verbet *hänga* besläktat adjektiv fsv. *hanger med innebördens 'sluttande' och ett i flera svenska ortnamn ingående substantiv med betydelsen 'strand', svarande mot fornengelskans *warop*. Bebyggelsen ligger vid sjön Vidöstern.

Hångsdala sn, Vartofta hd, Västergötland. *Hanxdal sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla ett fornsvenskt **hang(er)* 'slutning' med syftning på Gissebergets sydslutning men också mansnamnet fsv. *Hang*, nysvenskans *Hång*. Ortnamnet hade ursprungligen singular form men har med tiden anslutits till de plurala bebyggelsenamnen på -a (se inl. 3.3.1).

Håra by, Villberga sn, Trögdhs hd, Uppland → *Kungsåra*.

Hårga by, Hanebo sn, Hälsingland. (de) *Horghum* 1324. – Namnet innehåller *horg*, en variant av → *harg*, kända som dialektord från Götaland, Värmland och Härendalen. Namnet syftar här troligast på de väldiga flyttblock som finns i byn. Byn har blivit känd genom sägnen om den av djävulen ledda dansen på Hårgaberget.

Hårkan älvd, Föllinge, Häggenås och Lits snr, Jämtland. (j) *Horkin* 1538. – Enligt en osäker tolkning kan namnet sammanhänga med dialektordet *har* 'stengrund', i så fall troligen med syftning på älvens steniga nedre lopp.

Hårsbäck byar (*Norr* och *Sör Hårsbäck*), naturreservat, Västerlövsta sn, Simtuna hd, Uppland. (ii) *Hukursbæk* 1370. – Efterleden är ordet *bæk*, syftande på det vattendrag som mellan byarna Norr och Sör Hårsbäck rinner ut i Örsundaån. Förleden är otolkad; belägget från 1370 visar att den inte kan innehålla fsv. *hors* 'häst'.

Håsjö sn, Jämtland. *parochia Hasio* 1347. – Socknen har övertagit namnet från *Håsjöbyn*, vars efterled -*byn* är ett sent tillägg, gjort för att skilja bynamnet från sockennamnet. Ursprungligen avsåg *Håsjö* den sjö som nu kallas *Lillsjön*. Förledens *hå* är ett dialektord med betydelsen 'vik'. *Lillsjön* är en markerad utvidgning av ån *Singsån*.

Håslöv sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Hasløf* 1409 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som är länat från kyrkbyn, kan i förleden innehålla en motsvarighet till adjektivet fvn. *håss*, dialekterns *hås* 'hes' i en ursprunglig betydelse 'torr, förtorkad, skrovlig' med syftning på markens eller vegetationens beskaffenhet. Efterleden är → *lös* 'arvegods'.

Håstad sn, Torna hd, Skåne. (Jn) *villa Hastathum* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller ett adjektiv fda. *har 'hög' med syftning på byns läge på en höjd-

rygg vid Kävlingeåns. Efterleden är → *sta(d)*.

Håtuna sn, Häbo hd, Uppland. (Jn) *parochia Håtuna* 1200-talet avskr., (in) *Hatunum* 1318. – Namnet är övertaget från gården Håtuna, en föregångare till nuvarande Håtunaholm. Förledens *hå*, ett dialektord med betydelsen 'vik', syftar ursprungligen på Håtunaviken som på grund av landhöjningen nu är betydligt mindre än i äldre tid. I det här aktuella namnet kan förleden möjligen avse en gammal samlingsplats vid viken, jfr → *Häbo härad*. Efterleden är → *tuna*.

Håverud tätort, Skälleruds sn, Nordals hd, Dalsland. – På platsen där tätorten har vuxit fram fanns i slutet av 1800-talet en kanalstation och ett pappersbruk. Ortnamnet är oklart. Det har förknippats med Häverudsström (kallad *Häfueström*, *Hofveström* under 1600- eller 1700-talet), sjön Åklängens korta avlopp vid Häverud, och har ansetts kunna innehålla ett ånamn bildat till det forn-nordiska adjektivet *hár* 'hög'. Efterleden → *rud* 'rötning' kan vara en sen nybildning.

Häckeberga gods, Genarps sn, Bara hd, Skåne. (de) *Hikkebyærghe* 1381. – Namnet innehåller i efterleden fda. *biærg* 'berg'. Förleden är oklar.

Hägerstad sn, Kinda hd, Östergötland. *Hægrastadh* 1247 avskr., *Hæghirstadh* 1261 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller genitiv pluralis av fågelbeteckningen *häger* eller genitiv av ett därtill bildat mansnamn, fsv. *Hæghre eller *Hægher. Efterleden är → *sta(d)*.

Hägersten stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelens namn är övertaget från gården Hägersten (*Hæghrasteen* 1432). Förleden innehåller fågelbeteckningen *häger*. Efterleden *sten* syftar antagligen på den klippa där gården Hägersten är byggd. Det är troligt att hägrar har hållit till på klippan och fiskat i Mälaren; man vet att södermalmsborna använde vattnet utanför Hägersten som fiskeplatser redan på 1500-talet.

Häggdånger sn, Ångermanland. (De) *Hedanger*, (in) *Hægdangiir* 1344. – Namnet bars från början troligen av Byviken och överflyttades till en intilliggande by, som nu heter *By*. När en kyrka uppfördes söder om denna, erhöll kyrkplatsen och kanske också prästgården namnet *Häggdånger*, som så småningom kom att beteckna hela socknen. I förleden ingår sannolikt ett gammalt ånamn *Hæghdha, som betecknat den nuvarande Byän. Detta namn har sammanstälts med dialektordet *hägd* 'spar-samhet' och skulle då betyda 'den med sans och måttा framflytande ån'. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik', här snarast i en sjöbetecknande funktion.

Häggeby sn, Häbo hd, Uppland. *Egby* 1305, *Heggeby* 1715. – Socknen har övertagit sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ursprungligen trädbezeichningen *ek* och → *by* 'gård; by'. I förbindelse med efterledens tonande *b* har *k* i *ek* också blivit tonande, dvs. *g*. Förleden har därvid associerats med ordet *ägg* och senare med trädbezeichningen *hägg*. Det senare hänger troligen samman med en osäkerhet i dialekten beträffande bruket av initialt *h*.

Häggene by, Råda sn, Källands hd, Västergötland → *vin*.
Hägenås sn, Jämtland. (j) *Heggenos* sokn 1420. – Namnets förled kan utgöras av ett ortnamn *Häggvin, sammansatt av trädbezeichnung *hägg* och → *vin* 'betesmark; äng'. Efterleden är i så fall *ås*. Alternativt har föreslagits att namnet är en sammansättning av *hägge* 'häggbeständ' och *nos* 'näsa' anynt om en utskjutande terrängformation. Någon tillräckligt markerad sådan formation är dock svårt att utpeka. Rimligen är namnet också relaterat till bynamnet *Häggesta* (*Heggestad* 1566), hur är dock oklart.

Häggesled sn, Källands hd, Västergötland. *Heggeslef* 1366 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller möjligens genitiv av ett mansnamn fsv. *Hæggir. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Häggesta by, Hägenås sn, Jämtland → *Häggenås*.

Häggihult by, stenbrott, Örkeneds sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Hegolt* 1584. – Byns namn är sammansatt av trädbezeichnung *hägg* och → *hult*. Norr om byn finns ett stenbrott, öppnat 1899.

Häggum sn, Valle hd, Västergötland. *Heggeem* 1320. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller trädbezeichnung *hägg* eller möjligens dialektordet *hägge* 'hage' i en äldre betydelse 'hägnad, stängsel'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Häglinge sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Hææklinge* 1360-talet. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, är antingen en bildning med *-linge* (→ *-inge*) till ett ord fda. *hak eller med *-inge* till ett till detta ord bildat fda. *hækill eller *hakull, i samtliga fall med betydelsen 'framskjutande terrängparti', kanske med syftning på den lilla höjd där kyrkan ligger.

Hägvalds gärddnamn, Gotland → *Stenstugu*.

Häjla by, Röks sn, Lysings hd, Östergötland. (i) *Hægril-dom* 1406. – Häjla, som är moderby till Röks kyrka och prästgård (→ *Rök*), har fått sitt namn efter en mjukt rundad höjd, som trots att den inte är särskilt hög klart framträder i det flacka slättlandskapet. Fram till hösten 1999 gick E 4 över denna höjd. Landsvägsbacken, *Häjla backe*, är allmänt känd i trakten. Namnet *Häjla*, som uppträder i plural form (se inkl. s. 3.3.1), är bildat till verbet *hägra*, som ursprungligen betytt 'göra/bli hög(re)'.

Häljarp tätort, Tofta sn, Rönnebergs hd, samt Saxtorps sn, Harjagers hd, Skåne. (i) *Hælgathorp* 1361. – Tätorten består till en mindre del av bebyggelse kring den 1893 öppnade Häljars station, strax sydväst om byn Häljarp i Tofta socken. Huvuddelen av tätorten utgörs av yngre fri-tids- och villabebyggelse inom Saxtorps socken sydöst därom, söder om Saxån. Bynamnet *Häljarp* innehåller mansnamnet *Helge* och → *torp* 'nybygge'.

Hällabrottet tätort, Kumla sn, Kumla hd, Närke. *Helle-brottet* 1621. – Namnet innehåller beständig form av ett ord *hällabrott 'stenbrytning; plats där man bryter sten', snarast syftande på att man här brutit kalkstenshällar.

Hällaryd sn, tätort, Bräcke hd, Blekinge. (i) *Helgeryth-sokn* 1471. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn,

innehåller mansnamnet *Helge* och → *ryd* 'röjning'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn.

Hällberga tätort, Stenkista sn, Österrekarne hd, Södermanland. – Tätorten har vuxit fram vid Hällberga järnvägsstation, som öppnades för trafik 1895 och fick sitt namn från byn Hällberga (*Hellebergh* 1348) på samma plats. Ortnamnet innehåller snarast det sammansatta ordet *hälleberg* 'berg med i dagen gående häll(ar)'.

Hällby by, förs. (tidigare i Torshälla lfs), Västerrekarne hd, Södermanland → *Hällbybrunn*.

Hällbybrunn tätort, Hällby förs. (tidigare i Torshälla lfs), Västerrekarne hd, Södermanland. – Tätortens namn är bildat till bynamnet *Hällby* (*Hællyby* 1322), som innehåller *häll*'stenhäll' och → *by* 'gård; by'. Efterleden i *Hällbybrunn* åsyftar en brunns- och badinrättning (*Hellby-källa* 1882) på platsen. Hällbybrunns järnvägsstation öppnades för trafik 1895.

Hälleberga sn, Uppvidinge hd, Småland. (i ...) *Hælgah-bærgha* sokn 1395. – Ortnamnet innehåller i förleden angående adjektivet *helig* eller genitiv av mansnamnet *Helge* och i efterleden *berg* med syftning på den lilla höjd där kyrkan är uppförd. Bebyggelsenamnet har plural form (se inkl. 3.3.1).

Hällefors kn, sn, tätort, Grythyte och Hällefors hd, Västmanland. (wedh) *Hellefårs Sillfwerbruk* 1643. – Namnet avsåg ursprungligen den silvergruva som fanns på platsen från 1639 till in på 1800-talet. Det innehåller orden *häll* och *fors* och betyder sálunda 'forsen med stenhällarna' med syftning på en sådan i Svartälven invid det gamla bruket. – *Bild 34, s. 234*.

Hälleforsnäs tätort, Mellösa sn, Villåttinge hd, Södermanland. – Hälleforsnäs järnvägsstation öppnades för trafik 1876. Ortnamnet bildades av *Näs*, namnet på den gård där stationen anlades, och *Hällefors*, namnet på ett närläget bruk. Den sakliga bakgrund till dessa båda namn är oklar.

Hällekis tätort, Medelplana sn, Kinne hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från godset Hällekis (*Helie-kiis* 1473) men ligger inte i nära anslutning till gården. Namnets förled innehåller adjektivet *helig* eller mansnamnet *Helge*. Efterleden innehåller kanske en mot norska *kis(e)* 'bula, buckla' svarande terrängbezeichnung (jfr → *Kisa*). Herresätet ligger på Kinnekulles sluttning. Hällekis station öppnades för trafik 1897. Namnets äldre genuina uttal är »Hälletjis».

Hällesjö sn, Jämtland. (i) *Hælsio* ca 1270 avskr., (j) *Hælsio* sokn 1444. – Det äldsta belägget kommer från en berömd uppräkning av gränsmärken längs den medeltida riksgränsen mellan Sverige och Norge. Sannolikt är det Hällesjö som avses. Socknen har fått namn efter kyrkans läge invid sjön, och förleden syftar på en stor stenhäll i sjöns södra ände. Under medeltiden kallades socknen också *Rotakäl* (*de Rotakyl* 1344), ett namn sammansatt av ett äldre namn på *Rotän* och dialektordet *käl* 'utmärk, ödemark'. *Kälen* eller *Kälarna* (→ *Kälarme*) användes tidigare som ett gemensamt namn på socknarna Hällesjö och → *Häsjö*.

Hällestad sn, Torna hd, Skåne. (*i*) *Hellista* 1501. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Det innehåller i efterleden → *sta(d)* och i förleden antingen mansnamnet *Helge* eller adjektivet *helig*. Efter belägenheten i Torna härad bär kyrkbyn i egenskap av tätort namnet *Torna Hällestad* sedan 1985, detta till undvikande av sammanblandning med → *Hällestad* i Östergötland.

Hällestad sn, Gäsene hd, Västergötland. (*i*) *Hellistadæ* 1481 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnets förled är oklar; efterleden är → *sta(d)*.

Hällestad sn, tätort, Finspånga läns hd, Östergötland. *Herlastadh* 1316. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Hærlev* eller av ett mansnamn fsv. *Hærle, en kortform av ett eller flera tvåleddade mansnamn på *Hær-*. Efterleden är → *sta(d)*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan och kring Hällestads station vid en 1874 öppnad järnvägslinje.

Hällevadsholm tätort, Svarteborgs sn, Tunge hd, Bohuslän. – Ett äldre namn på tätorten är *Gässje* (*J Getsio* 1391) 'Getsjön', som vid anläggandet av järnvägsstationen byttes ut mot *Hällevadsholm* (1899). Detta namn innehåller i förleden gårndamnet *Hällevad* (*Hellewad* 1659), som är bildat av *häll* 'berghäll' och *vad* 'vadställe' med syftning på ett gammalt vadställe över den bäck som bildar gräns mellan de gamla gårdarna Hällevad och Gässje (Hällevadsholm). För tillägget av efterleden *holm* se → *holm*.

Hällevik tätort, Mjällby sn, Listers hd, Blekinge. *Hellewigh* 1473 sen avskr. – Tätorten har vuxit fram kring ett fiskeläge. Namnets förled kan innehålla en bildning till dialekten *hall* 'klippa, häll, sten' (inloppet från sydväst till fiskeläget är kantat av grund och stenar) eller adjektivet *helig* (ett kapell fanns på platsen under slutet av medeltiden). Efterleden *vik* syftar på läget vid Hälleviksbutiken.

Hälleviksstrand tätort, Morlanda sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Hellewijkstrand* 1697. – Tätorten har uppstått kring fiskeläget med samma namn. Sådana »lägen» kallas ofta i dialekten för *strand*, åsyftande ett strandområde med fiskebodar. Orten kallas i dagligt tal *Stranden* och var byn Hälleviks (*Hælga vik* 1388) gemensamma strand. Bynamnet har i förleden föreslagits innehålla antingen genitiv av mansnamnet fvn. *Helgi* eller bestämd form av adjektivet *helig*. Efterleden är *vik*. Några sakliga skäl för tolkningen av Hällevik som 'den heliga viken' kan emellertid inte anföras.

Hällingsåfallet vattenfall, Frostvikens sn, Jämtland. – Vattenfallet, som är 42 m högt, är beläget i Hällingsåns vid Nordens största kanjon, 800 m lång. Förleden i ånamnet (*Hellingh Elfv.* 1645; än har också i vår tid kallats *Hällingsåsälven*) innehåller sannolikt ordet *hälling* som påträffas i sydsvenska och norska dialekter med betydelsen 'starkt sluttande backe, lutning' och i isländskan bl.a. med betydelsen 'öregn'. Vattnet faller fritt utför Hällingsåfallet utan beröring med klippväggen bakom, var-

vid det uppstår ett regn av droppar. Kanske har *hälling* här en betydelse liknande den i isländska.

Hällingsån å, Frostvikens sn, Jämtland → *Hällingsåfallet*.

Hällnäs tätort, Degerfors sn, Västerbotten. – Tätorten är framvuxen ur en by, vid vilken det 1892 inrättades järnvägsstation och postanstalt. Förleden tycks innehålla *häll* 'berghäll'. Efterleden är *näs*, kanske med syftning på en av de båda uddarna i Vindelälven nära byplatsen.

Hällstad sn, Ås hd, Västergötland. (*jn*) *Hælfstadh* 1299. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller sannolikt genitiv av mansnamnet fsv. *Hælf*. Efterleden är → *sta(d)*.

Hällösö tätort, Tanums sn och hd, Bohuslän. *Hellisöe* 1586. – Namnet har övertagits från öarna Norra och Södra Hällösö. Det innehåller genitiv av det västsvenska dialektdonet *häller* 'klipphåla under framskjutande bergkant' och ö.

Hällum sn, Barne hd, Västergötland. *Hællem* 1409 avskr. – Socknen har fått sitt namn från den forna kyrkbyn Hällum (den nuvarande, under 1900-talet byggda kyrkan ligger på Stora Halla mark). Namnet innehåller *häll* 'berghäll' och → *hem* 'boplats; gård'. I Hällums by går urberget i dagen.

Hälsingland landskap. – Landskapet omtalas av historieskrivaren Adam av Bremen på 1070-talet men är möjligens omnämnt redan 835 i samband med Ansgars verksamhet. Namnet, fsv. *Hælsing(i)aland*, betyder 'hälsingarnas land' med inbyggartekningen i genitiv pluralis (formen bevarad som *hälsinge* i t.ex. *Hälsinge regemente* och *hälsingehambo*). Inbyggartekningen *hälsing(e)* är bildad till ordet *hals* eller ett ortnamn *Hals. Det är oklart vad för slags halsliknande naturformation dessa »halsbor» ursprungligen har bott vid (ett sund, en långsmal sjö eller förhöjning, sänka mellan höjder e.d.), likså om det rört sig om en enda halsformation, Halstasåsen i Högs och Hälsingtuna socknar, eller flera, de smala passagerna i vattenvägarna in till landskapets forntida huvudbygder, dvs. Söderhamns- och Hudiksvallsområdena samt Nordanstig. I sistnämnda fall vore *hälsing(e)* att uppfatta som 'en som bor i landet innanför »halsarna«'. Inbyggartekningen har dock troligtvis hämfört sig till en enda halsförsedd lokal. Denna kan i så fall ha varit det under järnåldern i sin södra del ännu ej igengrundade Arnösundet (Arnöviken) i Rogsta socken. Denna inre, säkerligen betydelsefulla farled förbi det utskjutande Hornslandet kan ha framstått som en »hals« gentemot de bredare vattenytorna norr och söder därom. Med betydelsen 'en som bor i bygden innanför Arnösundet (*Halsen)' skulle *hälsing(e)* därmed kunna knytas till det nuvarande Hudiksvallsområdet.

Hälsingtuna sn, Hälsingland. *Tunir, (De) Tunum* 1344. – Den nuvarande namnformen med ett lokaliserande *Hälsing-* som förled efterträddé 1885 ett äldre *Tuna*, ännu i dag förekommende i lokalt språkbruk. Sannolikt har *Tuna* i äldre tid burits av den nära kyrkan belägna Tunbyn (→ *tuna*).

Händelöp ö, fiskeläge, Västrums sn, Södra Tjists hd,

Småland. *Hendelöp* 1544. – Namnet skall sannolikt uppfattas som en sammansättning med *lop* i betydelsen 'sund; farled', syftande på sundet mellan Händelöp och Stomsö. Förleden innehåller troligen ett fornsvenskt substantiv *hændil 'något handliknande'. Öns nordsida mot den gamla segelleden är sönderflükad av vikar och har därför kunnat karakteriseras med ett sådant ord. Snarast återgår namnet på en sammansättning av fsv. *Hændilø och *lop*, från början avseende farleden och sedan överförd på ön.

Händene sn, Skänings hd, Västergötland. (de) *Hændini* 1339 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller *hand* med syftning på en om handens fingrar påminnande terrängbildning vid kyrkbyn och än Dofsan. Efterleden är → *vin* 'betesmark; äng'.

härad Härdena har i Götaland och Svealand fram mot vår tid utgjort administrativa distrikter. Först genom häradsträternas avskaffande genom domstolsreformen 1971, då tingsrädder infördes både på landsbygden och i städerna, miste härdena sluttgiltigt sin ställning inom landets officiella indelning. I folkmedvetandet är de emellertid fortfarande i viss mån levande, och de nyttjas också för lokalisering i detta lexikon (jfr → *socken*).

Häradindelningen var under tidig medeltid kännetecknande för Götaland (utom Gotland) samt svealandskapen Närke och Värmland, liksom också för Danmark. Däremot var Mälardalskapen Södermanland, Uppland (utom Roslagen) och Västmanland under tidig medeltid indelade i hundare (→ *hundare*). Genom Magnus Erikssons landslag från omkring 1350 infördes fsv. *hæradh* som gemensam term för distrikten ifråga, och den termen kom därefter så småningom att ersätta fsv. *hundare* också i distriktsnamnen.

Häradindelningen sträcker sig långt tillbaka i förhistorisk tid, till vikingatiden eller kanske till ännu äldre tid. Under medeltiden är härdena främst kända som distrikt inom rättsskipningen, men de hade också andra gemensamma uppgifter, t.ex. ansvar för allmänningar, vägar, broar och vattenleder. I kustlandskapen tjänade de också som distrikt inom ledningen, dvs. sjökrigsorganisationen. Samma syfte hade de för Roslagen utmärkande skeppslagen (→ *Frösåkers härad*).

Härad är ett specifikt nordiskt ord, fsv. *hæradh*, fda. *hærath*, fvn. *herað*, med betydelsen 'bygd', en betydelse som dock i fornsvenskan i hög grad trängts undan av den tekniska betydelsen 'häradsträkt'. Betydelsen 'bygd' är bevarad i ett antal ortnamn, huvudsakligen sockennamn, främst inom området med gammal hundaresindelning, t.ex. → *Lillhärad* i Västmanland, → *Lohärad* i Uppland och → *Vagnhärad* i Södermanland, men i enstaka fall också inom området med gammal häradindelning, → *Amnehärad* och → *Upphärad* i Västergötland. Man brukar i sådana fall tala om »bygdhärad». Enstaka häradsträkt kan också återgå på sådana. I utkanten av området med häradindelning är så fallet med → *Grums härad*, → *Väse härad* och → *Ölme härad* i Värmland, vilkas namn

också förekommer som sockennamn (→ *Grums*, → *Väse*, → *Ölme*). I Bohuslän är gammal häradindelning säkert betygd bara i södra delen av detta gamla norska landskap. → *Vätte härad* längst i norr i Bohuslän är ett gammalt bygde- eller landskapsnamn, medan det är osäkert om → *Tunge härad* i landskapets mitt är ett nybildat häradnamn eller återgår på ett gammalt bygdenamn. Under medeltiden var Bohuslän indelat i skeppsredor, en indelning som överlämnar den äldre häradindelning som förekommit. Skeppsredetern, fvn. *skipreiða*, avsåg från början distrikt som var avsedda för att utrusta ledungs-skepp. Till sitt ursprung svarar alltså skeppsredorna mot de medeltida skeppslagen i Roslagen.

Etymologin av ordet *härad* har länge varit omdiskuterad, men nu uppfattas ordet praktiskt taget allmänt som en sammansättning av orden (i modern form) *här* och *rād*. *Här* betyddes under medeltiden inte bara 'krigshär' utan också 'folk'; folket, de vapenföra männen, var ett folk i vapen. *Rād* (fsv. *radh*) betyder i detta sammanhang 'makt'. Ur betydelsen 'makt över folk' har utvecklats en konkret, territoriell betydelse 'bygd'. Det fornsvenska ordet *radh* förekommer också ensamt som bygdebeteckning i en rad norrländska sockennamn på -*rād*, t.ex. → *Arbrā*, → *Gudmundrā*, → *Nordingrā*, → *Säbrā*. Själva ordet *härad*, som alltså endast anger området för något slags maktutövning, säger således inget om det ursprungliga syftet med häradindelningen (jfr → *hundare*).

Bland de medeltida häradnamnen finns två huvudgrupper, dels nybildade häradnamn, som från början innehåller ordet fsv. *hæradh*, dels gamla bygdenamn som i oförändrad form tagits i bruk som häradnamn, t.ex. fsv. *Asboland* (→ *Aspelands härad*), *Thiust* (→ *Norra Tjusters härad*), *Vidhbo* (→ *Norra Vedbo härad*) i Småland, *Ballabyghdh* (→ *Bollebygds härad*), *Gæsini* (→ *Gäsene härad*), *Mark* (→ *Marks härad*) i Västergötland. De nybildade häradnamnen är ofta givna efter en samlingsplats, som inte sällan är betygd som tingsplats under medeltiden. Dess namn uppträder då i genitivform, t.ex. → *Gullbergs härad*, → *Lysings härad* i Östergötland. Samlingsplatsen kan i häradnamn också anges med en plural inbyggarbeteckning i genitiv, t.ex. i → *Åkerbo härad* i Östergötland och på Öland, som då kan återges med 'deras härad som har sin samlingsplats på eller vid en åker (eller snarast: i/vid Åker)'. Inbyggarbeteckningar används också med en mera normal syftning på folket i en bygd, så t.ex. i → *Bråbo härad* i Östergötland och i → *Norrvidinge härad* och → *Uppvidinge härad* i Småland. Häradnamn har nybildats ännu i sen tid, t.ex. → *Karlstads härad* och → *Nyeds härad* i Värmland, som härrör från 1800-talet. Som naturligt är anknytning häradnamnen på olika sätt till det namnländskap som föreläg då de skapades.

Litteratur: Thorsten Andersson, Svenska häradnamn (1965); dens., Hund, hundare och härad från språklig synpunkt, i Bebyggelsehistorisk tidskrift 4 (1982), s. 52–66; dens., Herred, i Reallexikon der germanischen Altertumskunde. 2. Aufl. 14 (1999). – Bild 33, s. 135.

Härad sn, tätort, Åkers hd, Södermanland. *Liuiaheret* 1257 sen avskr. – Sockennamnet innehåller → *härad* i betydelsen 'bygd'. Äldst belagd är den sammansatta namnformen fsv. *Liviahæradh*. Den svårtydda förleden däri kan innehålla ett gammalt namn på Eksågsån, fsv. *Lif'den klippiga, slemmiga' e.d. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Häradsbygden tätort, Leksands sn, Dalarna. *Heradsbygden* 1641. – Namnet är ett samlingsnamn för flera byar. Det är bildat till *Härad(et)*, skrivet (ij) *Häradheno* 1325 avskr., ett tidigare bygdenamn med samma syftning. Ordet → *härad* har här betydelsen 'bygd'.

Häradsbäck tätort, Härlunda sn, Allbo hd, Småland. *Hernesbeck* 1548, *Häresbech* 1598. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1874 öppnade poststationen. Namnet har övertagits från byn Häradsbäck, vars namn i sin tur går tillbaka på ett bäcknamn. Detta har föreslagits syfta på att bäcken i fråga varit häradets egendom.

Häradshammar sn, Östkinds hd, Östergötland. *parochie Hersemæ* 1343. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden har sammantälts med fvn. *hjarsi* 'hjässa', men dess innebörd får tills vidare betraktas som oviss (även hövdingatiteln fvn. *hersir* har nämnts i diskussionen). Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'. Den nutida formen *Häradshammar* har uppkommit genom omtolkning av *hem*-namnets dativform *Härs(h)e*me.

Häradsskär ö, Gryts sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Hærskær* 1517. – Förleden i *Häradsskär*, vars genuina uttal svarar mot 1500-talsbeläget, innehåller sannolikt → *harg* (med övergång a > ä framför r) i betydelsen 'stensamling' och syftar då på ett sjömärke. Efterleden innehåller fsv. *skær* 'skär', över vattenytan uppskjutande klippa'.

Härdal sn, Härjedalen → *Lillhärdal*.

Häringe gods, Västerhaninge sn, Sotholms hd, Södermanland. (*iuxta*) *Häringe* 1278. – Namnet är en bildning med → -*inge* till dialektordet *har* eller dess varianter *hara* eller *hare*, alla med betydelsen 'stengrund i vatten; stenig mark, stenröse' o.d. Gården eller byn kan i forntiden ha legat ett stycke söder om godset, närmare platsen för ett gravfält och den nu upplandade Byholmen. Hela detta område, nu ett näs kallat *Häringenäs*, var i äldre tid uppsplitrat i sund, holmar, skär och stengrund.

Härja sn, Vartofta hd, Västergötland. *Hargh sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *harg* i betydelsen 'stenig mark' e.d. Förändringen till *Härja* beror på att uttalet *Harja* av den äldre formen *Hargha* felaktigt uppfattats som en dialektal form av ett *Härja*.

Härjarö hgd, friluftsområde, Veckholms sn, Trögd hd, Uppland. (*jnnan*) *Heriernom* 1378. – Namnet avsåg ursprungligen en nu uppländad ö. Förleden innehåller sannolikt en fornsvensk bildning *hær till dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse' och syftar på den utpräglade blockmarken på eller invid den ursprungliga ön. Efterleden är, som det äldsta beläget visar, inte ordet ö utan

det i många önamn ingående → *arin* 'grusö, grusig mark'. En spridd uppfattning är att namnet skulle hänga samman med den Hergeir som av Ansgars levnadstecknare Rimbert (800-talet) omtalas som hövitsman i Birka. Detta är dock språkligt omöjligt.

Härjedalen landskap, kn. (ij) *Heriardale, (mote 'mot')* *Heriardall* 1273 avskr. – Namnet har äldst åsyftat kärnbryggen i den nuvarande socknen → *Lillhärdal*. Förleden innehåller genitiv fno. *Herjar av *Her, Härjåns gamla namn, vilket är bildat till dialekterdet *har* 'stengrund i vatten; stenig mark, stenröse' med syftning på åns nedre lopp där både älbottnen och stränderna är mycket steiniga.

Härjevad sn, Skänings hd, Västergötland. *Heriewatz soghen* 1464. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som ligger vid ån Lidan. Efterleden är *vad* 'vadställe'; förleden kan innehålla ett till dialekterdet *har* 'stengrund' bildat ånamn, fsv. *Heria. Vid den gamla kyrkplatsen strömmar Lidan utför den nakna berggrundens. – *Bild 35, s. 235*.

Härjän å, Lillhärdals och Svegs snr, Härjedalen → *Lillhärdal*.

Härkeberga sn, Trögd hd, Uppland. (in) *Herkibierghum* 1322. – Ortnamnet är övertaget från kyrkbyn. Efterleden innehåller *berg* (om den plurala formen på -a se inl. 3.3.1). Förleden har antagits innehålla en bildning till dialekterdet *hark* 'möda, besvära, uselt tillstånd', syftande på mager och stenbunden jord. Tolkningen får betraktas som osäker. På 1600-talet ville man i förleden se den antika mytologins *Herkules*, vilket förklrar skrivningar som *Herkulsberga* o.d. ända in på 1800-talet.

Härlanda förs., Göteborgs stad, Västergötland. *Herlanda* 1474 avskr. (avser byn). – Härlanda var förr egen socken och har fått namn efter kyrkbyn. Förleden innehåller ett ånamn *Hæra eller *Hær-a med betydelsen 'den gråa (ån)', åsyftande nuvarande Härlandabäcken. Efterleden innehåller → *land*.

Härlunda sn, Allbo hd, Småland. *Herlunde Sochn* 1603. – Socknen hörde till Västra Torsås fram till sekelskiftet 1600. Någon by eller gård med namnet *Härlunda* står ej att finna. Namnets förled är flertydig. Möjlig kan ett till dialekterdet *har* 'stenig mark, stenröse; stengrund' bildat ord ingå. Efterleden skulle kunna vara pluralis av *lund* 'skogsunge' (om plural form på -a se inl. 3.3.1), men namnet kan också vara bildat med andra namn på -lunda som mönster.

Härlunda sn, Skänings hd, Västergötland. *parokye Herlundum* 1287. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *lund* och i förleden kanske sidoformen fsv. *hæri* till djurbeteckningen *hare*. Då marken i kyrkbyn är mycket stenig, kan namnet också tänkas innehålla ett med dialekterdet *har* 'stenig mark, stenröse' besläktat fsv. *hær.

Härlöv sn, Allbo hd, Småland. (de) *Hærælde* 1273. – Namnet har övertagits från kyrkbyn. Det är flertydig. Bl.a. har det föreslagits återgå på ett ord *hærælde 'sten-

moras' e.d., bildat till dialektordet *har'stenig mark, stenröse'*. Det har senare, under 1600-talet, anslutits till namnen på → *lös*.

Härna sn, Ås hd, Västergötland. (j) *Härnom* 1386 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan vara höjdbetecknande och innehålla en sidoform till ordet *hjärna* eller ett med *hjärna* nära samhörigt ord, fsv. *hærn 'huvud, topp, hjässa'. Kyrkan ligger på en höjd ovanför Viskan.

Härnevi by, Bro och Låssa sn, Bro hd, Uppland. (jn ...) *Hernawi* 1291 → *Härnevi*, sn, Torstuna hd, Uppland.

Härnevi sn, Torstuna hd, Uppland. *Hernevi* 1330-talet. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn Stora Härnevi. Namnet fsv. *Hærnavi/Aernavi* uppträder ytterligare tre gånger i Uppland. Efterleden i dessa namn är → *vi* 'helig plats, kultplats', och förleden innehåller sannolikt ett namn eller en beteckning på en gudom. Länge menade man att det rörde sig om ett gudinnenamn fsv. *Hærn, en fornsvensk motsvarighet till ett av Fröjas binamn fvn. *Horn*. Denna uppfattning är dock svår att försvara ljudhistoriskt. Ett senare förslag är att *h* är sekundärt och att förleden innehåller genitiv pluralis av ett fornsvenskt *ærin eller *æri 'fruktbarhetsgud', en bildning till fsv. *ar* 'är' i betydelsen '(god) årsväxt'. Formerna med *h*- skulle då återspeglar en osäkerhet om bruket av initialt *h* i dialekterna.

Härnösand kn, stad, Ångermanland. (in) *portu quodam dicto* ['en hamn som kallas'] *Hernosundh* 1374, *Hærnesand* 1478. – Det 1374 anförla *Härnösundh* avser sundet mellan Härnön och fastlandet, känt som en utmärkt hamn. Namnet *Härnösand* 'den sandiga platsen på Härnön' nämnts från slutet av 1400-talet som en handelsplats. I förleden ingår ett önamn, som i sin tur innehåller ett med *hjärna* nära samhörigt ord fsv. *hærn 'huvud, topp, hjässa', troligen syftande på det karakteristiskt formade Vårdkasberget.

Härryda kn, samt sn, Sävedals hd, Västergötland. *Herryda, Herrida kyrkes* (genitiv) 1540. – Socknen har troligen fått sitt namn efter gården Härryda. Dess äldsta kyrka kan ha legat på denna gårds mark. I namnets förled ingår ett ånamn *Hæra eller *Hær-a med betydelsen 'den gråa (ån)', troligen åsyftande den öster om gården flytande Härsjöbäcken, även kallad *Härån*. Efterleden är en böjningsform av → *ryd* 'rötning'.

Härslov sn, tätort, Rönnebergs hd, Skåne. (in) *parochia Herslef* 1300-talets mitt. – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, har antagits innehålla ett mansnamn i förleden, ovisst vilket. Efterleden är → *lös* 'arvegods'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn.

Hässelby förs., Stockholms stad. – Namnet återgår ytterst på ett bynamn *Hässelby* (*Hæsliby* 1333), där förleden innehåller dialektordet *hässle* 'hasseldunge' och efterleden → *by* 'gård; by'. På byns mark uppfördes på 1650-talet Hässelby slott. Församlingsnamnet är dock snarast bildat i anslutning till stadsdelsnamnen *Hässelby Gård, Hässelby Strand* och *Hässelby Villastad*.

Hässjö sn, Medelpad. (in) *Hæsum* 1344. – Vad namnet ursprungligen åsyftat är oklart, kanske snarast en by eller en bygd. Efterleden är sannolikt pluralis av *sjö*, fsv. *sio(r)*, syftande på Krigsbysjön och Sunnsjön invid kyrkan. Förleden kan bl.a. tolkas som innehållande en motsvarighet till fvn. *hæð* 'höjdformation', i så fall syftande på den höjd där kyrkan ligger.

Hässleby sn, Södra Vedbo hd, Småland. (de) *Hæsleby* 1300. – Namnet, givet efter kyrkbyn, innehåller dialektordet *hässle* 'hasseldunge' och → *by* 'gård; by'.

Hässleholm kn, stad, Skåne. – Namnet, som är givet efter det gods (*Hesleholm* 1563) på vars ägor stadens äldsta del ligger, innehåller dialektordet *hässle* 'hasseldunge' och → *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'.

Hässlunda sn, Luggude hd, Skåne. *parochia Haslwnda* 1300-talets senare del, (i) *Heslundhe* 1471 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i efterleden *lund* 'skogsdunge' och i förleden sannolikt dialektordet *hässle* 'hasseldunge'.

Hästhagen tätort, Nacka stad, Södermanland. *Hästhagen* 1787 (avser ett torp). – Tätorten är framvuxen kring ett torp med detta namn. Ursprungligen har namnet syftat på en hästhage.

Hästholmen tätort, Västra Tollstads sn, Lysings hd, Östergötland. *ville Hestholma* 1310-talet, (in ...) *Hestholm* 1327, (in) *Hæstholmom* 1377. – Tätorten har namn efter en by, som redan under medeltiden utvecklades till stad men som överflyglades av Vadstena med dess kloster. Namnet är givet efter en eller flera holmar i Vättern, som tjänat som bete för hästar. Hästholmens järnvägsstation öppnades för trafik 1888; vid Hästholmens by och hamnplats fanns dessförinnan bl.a. post- och telegrafstation och gästgivargård.

Hästveda sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. *Hestwite* 1145 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Det innehåller i förleden *häst* och i efterleden troligen pluralis (se inl. 3.3.1) av fda. *with* 'skog'. Namnet skulle i så fall ursprungligen ha åsyftat en skog där hästar hållits i bet. Tätorten har vuxit fram kring en väster om kyrkbyn belägen järnvägsstation, öppnad 1862.

Häverö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. (De) *Hæwer* 1344. – Detta ursprungliga önamn innehåller en bildning till fsv. *haver 'getabock', bildat som *ärn* till *arm*. Betydelsen är således ungefär 'Bockön'. Efterleden -ö är ett senare tillägg. Namnet ingår i *Väddö och Häverö skeppslag*, se → *Frösäkers härad*.

Hävla tätort, Skedevi sn, Finspånga läns hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram kring Hävla bruk. Hävla gård (i *Heffla* 1371?) och ett tidigare bruk med namnet *Hävla* (Hävla stångjärnsbruk anlades på 1680-talet) ligger vid sjön Vagnaren, ett stycke ifrån tätorten. Bakom bebyggelsenamnet kan ligga ett gammalt å- eller sjönamn med flertydig innehörd, knutet till vattenleden mellan sjöarna Regnaren och Stöparen.

Hävringe ö, fyrläts, Sankt Nikolai sn, Jönåkers hd, Sö-

dermanland. *Heffringen* 1644. – Ortnamnet är möjlig en bildning till djurbeteckningen fsv. *haver 'bock'.

hög Forntida ortnamn innehållande ordet *hög* med syftning på naturliga högar eller gravhögar finns spridda i hela landet upp till Jämtland och Ångermanland. Det förekommer dels i ett flertal osammansatta namn, i t.ex. → *Hög* och → *Högom*, dels som efterled i sammansatta namn, i t.ex. → *Grönahög* och → *Ödeshög*. Som efterled i obetonad ställning har *hög* ofta kraftigt omformats, i t.ex. → *Nöttja* och → *Vessige*, och inte sällan anslutits till någon annan ortnamn efterled, i t.ex. → *Hallsjö* (Småland).

De talrika hithörande skånska namnen, som åsyftar både mindre naturliga höjder och forntida gravhögar, in tar en särställning. För flertalet av dem tycks följande regler gälla:

1) I namn med ursprungligen två- eller flerstavig förled kvarstår *hög*, i t.ex. → *Hammenhög* och → *Vemmenhög*, ibland dock med försvagning till -e i uttalet, i t.ex. → *Nevishög* (»Növse»).

2) I namn med enstavig förled följd av genitiv-s kvarstår i regel *hög* i skrift, i uttalet dock med försvagning till -e, i t.ex. → *Bolshög* (»Bolse»).

3) I övriga namn med enstavig förled har *hög* utvecklats till -ie, sannolikt ur dativ singularformen fda. -*höghe*, både i skrift och uttal, i t.ex. → *Flädie* och → *Oxie*. Till namngruppen på -ie har anslutits flera namn som inte har *hög* som ursprunglig efterled, t.ex. → *Lilla* och *Stora Harrie* och → *Husie*.

Litteratur: Bengt Pamp, *I-omljud och skånska -ie-namn. Onomastisk ljud- och skrifthistoria*, i Namn och bygd 85 (1997), s. 5–21.

Hög sn, Hälsingland. (*apud*) *Högh* 1314. – Namnet har sannolikt övertagits från en medeltida tingsplats nära den nuvarande kyrkan, möjligt förmedlat av ett nu försvunnet gårdnamn (*edtt gotz benämpdt Högen i Högs soken* 1529). Samlingsplatsen låg i anslutning till en stor gravhög från romersk järnålder (Kr.f.-400 e.Kr.), den s.k. Kungshögen (→ *hög*).

Hög sn, Harjagers hd, Skåne. (*in*) *Högh* ca 1286. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller ordet → *hög* med syftning antingen på höjdpunkten norr om kyrkan eller, möjligt, på en försvunnen gravhög i kyrkbyn. **Höga kusten** kustzon, Ångermanland. – Namnet skapades någon gång under 1970-talet för turistnäringens syften. Vid Höga kusten är den postglaciale landhöjningen störst i Sverige.

Högalid förs., Stockholms stad. – Församlingen har namn efter sin kyrka, Högalidskyrkan, så kallad efter sitt läge i Högalidsparken. Parkens namn återgår i sin tur på namnen *Högalidsgatan* och *Högalidsberget*, vilka antogs 1885 och skulle återspeglar belägenhet eller naturförhållanden på platsen (*lid* 'backe, sluttning').

Höganäs kn, stad, Skåne. (*over for*) *Høyenæss* 1488. – Namnet avsåg äldst det näs på sydsidan av vilket ett fiskeläge, stadens föregångare, växte fram. Förleden kan innehålla antingen substantivet eller adjektivet *hög*.

Högbo tätort, Sandvikens stad, Gästrikland. – *Högbo* har också varit namn på ett järnbruk och en socken. Socknen, numera inkorporerad i Sandvikens stad, tillkom 1869 och hade föregåtts av en 1622 skapad kapellförsamling. Namnet återgår på en nu försvunnen storby som i dag motsvaras av byarna Överbbyn, Västanbyn och Östanbyn. Förleden i bynamnet innehåller adjektivet *hög* med syftning på byns läge på en hög rullstensås. Efterleden, som är svårbestämbar utifrån de skiftande äldsta beläggen (i *Högaby* 1497, *Högeboda* 1541, *Högboo* 1542), är troligen → *bo*, snarast i betydelsen 'bygd'.

Högboda tätort, by, Boda sn, Jösse hd, Värmland. *Hogebude* 1503. – Tätorten har vuxit fram kring en vid byn Lerboda strax söder om sockenkyrkan belägen järnvägsstation. Denna öppnades 1871 och gavs efter socknen namnet *Boda*. Till åtskillnad från andra orter med liktydande namn ändrades namnet 1917 till *Högboda*, namnet på Lerbodas grannby. Bynamnet *Högбoda* innehåller i efterleden pluralis av → *bod* i den dialektala formen *bu* och i förleden adjektivet *hög*; bebyggelsen är belägen på mindre höjder.

Högby sn, Åkerbo hd, Öland. (*de*) *Høghaby* 1283 avskr. – Namnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är troligen bildat till fsv. *hoghabyr* 'by med gravhögar, by som varit bebyggd sedan hednisk tid'. Några gravhögar är i dag inte kända från *Högby* men kan ha funnits tidigare.

Högby sn, Göstrings hd, Östergötland. *hugbu* 1000-talet (med runor, dvs. *Høghby*). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av → *hög* i betydelsen 'gravhög' och → *by* 'gård; by'. Enligt äldre uppgifter har det funnits ett flertal gravhögar i *Högby*, vilka dock nu är försvunna.

Högenorum by, Norums sn, Nordre hd, Bohuslän → *Norrum*.

Högerud sn, Gillbergs hd, Värmland. *Hudherud* 1542. – Sockennamnet, som är givet efter gården Högerud nära kyrkan, innehåller → *rud* 'rötning' och en ursprunglig förled *Hud-* med oviss innebörd.

Högestad sn, gods, Herrestads hd, Skåne. (*de*) *Høkestethe* 1256 avskr., (*in*) *Høkestathe* 1331 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden antingen fågelbeteckningen *hök* eller, möjligt, ett mansnamn fda. **Høki(r)*. Efterleden är → *sta(d)*.

Högfors tätort, Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland. *Høgforssen* 1684. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk. Namnet är föranlett av att Högforsälven här faller ca tio meter utför ett bergstup.

Högklev gd, Mårdaklevs sn, Kinds hd, Västergötland → *Mårdaklev*.

Högom by, gravfält, Selångers sn, Medelpad. (*i*) *Hogum* 1453, (*j*) *Høgom* 1496. – Namnet är dativ pluralis av → *hög*. Byn har namngivits efter de stora gravhögar från folkvandringstiden som finns på platsen. – *Bild 36, s. 235*.

Högsbo förs., Västra Frölunda sn, Askims hd, Västergöt-

land. *Högsboda* 1527. – Församlingsnamnet, som ursprungligen avsåg byn Högsbo, har i förleden antagits innehålla antingen mansnamnet fsv. *Hök* eller hemmansnamnet *Högen*. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Högsby sn, tätort, Handbördens hd, Småland. *Høxby* 1337.

– Namnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen namnet på en gammal centralbebyggelse *Hög. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Namnet skall sannolikt ses i relation till det intilliggande *Huseby* (→ *husaby*); man har skilt mellan *Högs by och den kungliga *husabyn*. Båda dessa bebyggelser leder antagligen sitt ursprung från det gamla *Hög. Detta namn torde ursprungligen ha avsett en grav- och/eller tingshög på platsen. Tingsplatsen i → *Handbördens härad* har legat vid Högsby.

Högseröd sn, Frosta hd, Skåne. *Høgzyrh* 1349 sen avskr., (vdi) *Høgxredh* 1496 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden troligen innehåller ett dera av de fordnadskna mansnamnen *Hök* eller *Hogh*. Efterleden innehåller → *ryd* 'röjning'.

Högsjö tätort, Västra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland. – Tätorten ligger vid Högsjön, men det är snarast Högsjö gård (*Høgesiø gård* 1415 avskr.) som givit namn åt brukssamhället Högsjö. Ortnamnet har äldst tillkommit Högsjön och betyder troligen 'den högt (uppe i skogen) belägna sjön'. Namnet *Högsjö* har senare också givits åt en i samma trakt belägen, 1875 öppnad järnvägsstation vid Västra stambanan, som dock inte går fram vid tätorten Högsjö.

Högsjö sn, Ångermanland. *Høssijø Sokne* 1535. – Socknen omtalas i källorna först på 1500-talet. Namnet anses vara identiskt med det ursprungligen likalydande bynamn (*Høssijø* 1535) som så småningom ersatts av *Hundsjön* (*Hundiø* 1657). I förleden ingår troligen dialektordet *hös* 'kul' (eg. 'huvudskål'). Det är ovisst om namnet ursprungligen var sammansatt med ordet *sjö*. Om så är fallet, åsyftas snarast Mörtsjön öster om byn. Namnet har ombildats till *Högsjö*.

Högrum sn, Slättbo hd, Öland. (j) *Høghsrume* 1360 (avser kyrkbyn). – Socknen har namn efter kyrkbyn. I förleden ingår möjligen adjektivformen *högst* med syftning på högt läge (strax norr om kyrkan finns landskapets högsta punkt). Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Högstena sn, Gudhems hd, Västergötland. *Høsteen* 1300 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla dialektordet *hös* 'huvudskål' användt om gravkullar och *sten* i betydelsen '(samling av) stenar' och då syfta på någon eller några av gånggrifternas vid byn. Förleden har i så fall omtolkats till *Hög-*, tidigast belagt 1380.

Högsäter sn, tätort, Valbo hd, Dalsland. j *Høghæsætær* 1382 (avser en gård eller by). – Socknen har sannolikt fått sitt namn från prästgården. Det innehåller adjektivet *hög* och → *säter* 'utmarksäng'. Sockenkyrkan ligger på en höjd ovanför Valboån. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan.

Högträsk bebyggelse, Jokkmokks sn, Lappland → *Allak-jávrre*.

Högvålen by, turistort, fjäll, Tännäs sn, Härjedalen. *Høgwælen* 1761. – Namnet, vars förled är adjektivet *hög*, avsåg ursprungligen fjället och har via ett fabodställe förmeldats till byn, som uppstod på 1700-talet. Det innehåller i efterleden dialektordet *väl* 'lägfjäll'.

Högås sn, Lane hd, Bohuslän. (j) *Haukaas(e)* sockn 1388.

– Namnets efterled är *ås*; socknens centrala delar ligger på en åssträckning. Förleden i sockennamnet synes ursprungligen ha betecknat kyrkplatsen. Den innehåller troligen ett med verbet *huka* 'sitta böjd' besläktat terrängbetecknande *hök 'hög, kulle', en betydelse som passerar väl in på terrängen vid kyrkan.

Höja sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (ii) *Hoghæ* 1412. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller pluralis av *hög*; flera höjder finns inom byn.

Höje å å, Bara, Torna och Vemmenhögs hd, Skåne. *Høja* 1749. – Åns namn är givet efter den redan under medeltiden omnämnda Höjebro (*Høghebro* 1361 avskr.) 'den höga bron', vilken leder över ån strax söder om Lund. För ett äldre namn på ån se → *Lomma*.

Hökarängen stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelens namn efter gården *Hökarängen* (1715), ursprungligen ett torp under → *Farsta*. Namnets förled innehåller *hökare* 'livsmedelshandlare' eller ett motsvarande mansbinamn.

Hökensås höjdrygg, Västergötland. *Høkelsas* 1312 avskr. – Namnet innehåller ett fornsvenskt *høkil, svarande mot det svenska dialektordet *høkel* 'knäled på djurs bakben' och här syftande på ett parti av Hökensås, kanske den branta norra sluttningen.

Hökerum tätort, Södra Vings sn, Ås hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från säteriet Hökerum (*Høghrem* 1389) på samma plats. Det innehåller snarast ordet *rem* med syftning på en höjdsträckning vid gården. Förleden synes äldst ha innehållit adjektivet *hög*. Hökerums järnvägsstation anlades vid en bansträcka som öppnades för allmän trafik 1917.

Hökhuvud sn, Frösåkers hd, Uppland. (in) *parochia Hökhuvut* 1316. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Det är sammansatt av fågelbeteckningen *hök* och *huvud*. Troligen avsågs från början den bergknalle ca 500 m öster om kyrkan på vars krön gravröset Tore Höks hög ligger. Hödden har sannolikt liknats vid ett hökhuvud; jfr det på flera håll uppträdande ortnamnet *Björnhuvud*(et).

Höks härad hd, Halland. *Høheret* ca 1300, (in) *Høghæ-hæret* ca 1340. – Namnet skrivs under medeltiden omväxlande *Høx*- o.d. och *Høghs*- o.d. Motsvarande växling fortsätter under nyare tiden. Formen *Höks-* stabiliseras först under 1700-talet. Namnformerna talar snarast för att namnet innehåller ordet → *hög* eller ett motsvarande namn, avseende en gammal samlingsplats. Detta antagande får stöd av att en gravhög, benämnd *Högen*, funnits på kyrkoården i Tjärby by, under nyare tiden betygd som häradets tingsplats. Även andra gravhögar kan komma i fråga som bakgrund till namnet. Häradsnamnet har alternativt tolkats ur ett *høki'näs', bildat till det ord

som föreligger i tätortsnamnet → *Hok*. Härmed skulle avses en antagen tingsplats på näset mellan Lagan och Laholmsbukten norr om Mellbystrand, där en kronopark, *Höka* eller *Hökfället*, är belägen. Detta senare alternativ förutsätter tidigt och konsekvent bortfall av andra vokalen i den antagna genitivformen *Hökis.

Höökäsen tätort, Hubbo sn, Siende hd, Västmanland. – Tätorten, ett yngre villasamhälle vid Badelundaåsen, har sitt namn efter ett torp. Om förleden är fågelbeteckningen *hök* eller möjligen ett motsvarande tillnamn är ovisst.

Hökön samhälle, by, Loshults sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Høgaøan* 1555. – Namnet innehåller fågelbeteckningen *hök* och *ø* i betydelsen 'upphöjning i sankmark'. Samhället har vuxit fram kring en strax norr om byn belägen järnvägsstation, öppnad 1901.

Hököpinge sn, tätort, Oxie hd, Skåne. (*in*) *Høkøpinge* 1346 (avser kyrkbyn). – Det efter kyrkbyn givna sockennamnet innehåller i efterleden dativ singularis av fda. *køping* 'handelsplats' och i förleden troligen ordet *høg* 'höjd'. Tätorten har vuxit fram kring en strax väster om kyrkbyn belägen järnvägsstation, öppnad 1886.

Hölebo härad hd, Södermanland. (*j*) *Hylbohundare* 1362, (*j*) *Hølbohundare* 1381. – Namnet innehåller genitiv av en plural inbyggarbeteckning, fsv. *hølboar*, bildad till → *Hölö*, som är ett gammalt bygdenamn. Det betyder alltså 'Hölöbornas hundare' (jfr → *hundare*).

Höljes tätort, Norra Finnskoga sn, Älvdals hd, Värmland. *Høølosse* 1503. – Tätorten har vuxit fram kring gården Höljes vid Norra Finnskoga kyrka och omfattar bebyggelse på båda sidor om Klarälven. Namnet är sammansatt av dialekternas *høl* 'fördjupning/utvidgning av vattendrag' och dialektordet *øse* 'utlopp'. Det åsyftar sannolikt det ställe där den stora älvtvätningen vid bebyggelsen åter blir »älv» strax nedanför bron nära kyrkan.

Hölle vattenkraftverk, Fors sn, Jämtland. – Kallas också *Hölleforsen*. Vattenkraftverket stod färdigt 1949. Bygget utplånade flera forsar med kända namn. Kraftverkets namn kan dock inte knytas till någon av dessa, och ingenting i övrigt är känt om bakgrunden till detta tydliga nybildade namn.

Hölleforsen vattenkraftverk, Fors sn, Jämtland → *Hölle*.

Höllviken vik av Öresund norr om Falsterbonäset, Skåne. *Hvyl* 1336, *Høøl* 1389, *Høllwijk* 1684, *Høllevenken* 1761. – Vikens namn innehåller dialekternas *høl* 'håla, fördjupning', troligen med syftning på vikens djupare del.

Höllviken tätort, Rängs och Stora Hammars snr, Skytts hd, Skåne. – Samhället har vuxit fram ur sommarbebyggelse i anslutning till en järnvägsstation, som öppnades 1904 och gavs namn efter läget vid viken → *Höllviken*. 1943–84 kallades orten officiellt *Höllvixnäs*, eftersom man ville undvika sammanblandning med järnvägs- och poststationen *Hörviken* i Blekinge (→ *Hörvik*). Den sydöstra delen av tätorten utgörs av → *Kämpinge*.

Hölö sn, tätort, Hölebo hd, Södermanland. (*jn*) *fundo Ecclesie Høle* ['(i) Hölö prästgård'] 1279. – Detta gamla

bygdenamn innehåller en bildning till dialektordet *hol'* 'iten höjd, kulle', syftande på de många bergknallar och småhöjder som karakteriseras bygden. Nuvarande Hölö socken återgår på två medeltida socknar, Övre och Yttre Hölö. En av dessa – troligen Yttre Hölö – har också kallats *Sighridhakirkia* 'Sigrids kyrka' (*in parrochia Sigredakyrkyu* 1317). Vem denna Sigrid var är okänt.

Hömb sn, Vartofta hd, Västergötland. *Høm* *sokn* 1394. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av *hø* och → *hem* 'boplats; gård' och anger kanske att marken i Hömb givit rika höskördar.

Hönsan sjö, Hedemora stad, Dalarna → *Hedemora*.

Höngärde by, Husby-Långhundra sn, Långhundra hd, Uppland. *Hidhinskelf* 1333. – Förleden innehåller mansnamnet fsv. *Hidhin*. Efterleden är ett höjdbezeichnande fsv. *skialf, *skiælf (besläktat med engelskans *shelf* 'hylla'), här troligast i en betydelse 'terrängavsats'. Byn ligger på en platåliknande höjd. Utifrån en ljudutveckling *Hidhins-* > *Hens-* har förleden i skrift förvrängts till *Höns-*, första gången dokumenterat i belägget *Hönnsgell* 1572. Efterleden har anslutits till ordet *gärde*, i dialekten uttalat *jäle* (med s.k. tjockt *l*), vilket framgår av belägget *Heenssiärde* 1631. De båda ursprungligen förekommer första gången tillsammans i belägget *Hönssgiärde* 1640.

Hönsäter gods, Österplana sn, Kinne hd, Västergötland. (*in*) *Hønsætrom* 1348 avskr. – Förleden innehåller troligen *høns* med syftning på orrar, tjädrar eller andra vilda fåglar; efterleden är → *säter* 'utmarksäng'.

Hönö tätort, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. (*j*) *Høynøy* 1388. – Tätorten har vuxit upp kring byn Hönö, som i sin tur hämtat namnet från ön. Detta innehåller i förleden fvn. *hein* 'slipsten, brynsten', syftande på öns runda, avslipade hällar. Diftongen *øy* (> *ö*) i förleden i belägget från 1388 beror på påverkan från efterledens *øy*. Efterleden är *ö*.

Höra by, Järpås sn, Källands hd, Västergötland → *vin*.

Hörby by, Mjällby sn, Listers hd, Blekinge. *Hørby* 1414. – Namnet är sammansatt av fda. *hørg, en sidoform till dialektordet → *harg*, som här ansetts ha kultisk betydelse, och → *by* 'gård; by'.

Hörby kn, samt sn och tätort, Frosta hd, Skåne. (*de*) *Hørby* 1316. – Kommunen har sitt namn efter socknen, vars namn i sin tur är givet efter den gamla kyrkbyn (nu en tätort). Namnet är sammansatt av fda. *hørg, en sidoform till dialektordet → *harg*, och → *by* 'gård; by'.

Höreda sn, Södra Vedbo hd, Småland. *Høryth* 1335. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Eftersom det förekommer ett tiotal andra likaledande namn i Småland, kan en sammansättning *hørydh ligga till grund, syftande på ägor för höslätter (jfr → *ryd* 'röjning').

Hörja sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Hørie lehn* 1510-talet sen avskr. (avser ett större distrikts). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller fda. *hørg, en sidoform till dialektordet → *harg*.

Hörle tätort, hgd, Värnamo sn, Östbo hd, Småland. *Hyr-*

lægwern 1360. – Tätorten har vuxit upp kring gården, som är belägen vid en fors i Lagan (vaar strøem *Hyrlø, Hyrle strøm* 1475). En vattenkvarn fanns där redan 1360. Troligen innehåller *Hörle* ett gammalt ånamn besläktat med ordet *virvel* och dialekterdet *hurvel* 'örfil'.

Hörnefors sn i Västerbotten och Ångermanland, tätort i Västerbotten. – Socknen, utbruten 1913 ur Nordmalings socken i Ångermanland och Umeå socken i Västerbotten, och tätorten med sockenkyrkan har namn efter Hörnefors järnbruk (1775–1902). I förleden ingår *Hörneå* (i *Hörne* 1494), namn på den by vid Hörnån där bruket anlades (för stavningen -*ed* se → *Bureå*). Bynamnet är en böjd form av åns gamla namn, fsv. *Hörna, bildat till *horn* eller det därmed besläktade *hörn*, vilket syftar på vindlingar i älloppet.

Hörneå by, Hörnefors sn, Västerbotten → *Hörnefors*.

Hörningsholm gods, Mörkö sn, Hölebo hd, Södermanland. *Hörningxholm* ca 1500. – Förleden i namnet innehåller troligen ett gammalt namn, fsv. *Hyrninger, som bildats till *horn* i betydelsen 'utskjutande formation' e.d. och avsett den höga udde där slottet ligger. Efterleden → *holm* är här troligen schablonmässig, presenterande Hörningholm som en borg.

Hörröd sn, Gärds hd, Skåne. *Hethoryd* 1160-talet avskr. (osäker identifiering), *Hörydt* 1522. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Om belägetet från 1160-talet avser detta Hörröd (flera likalydande namn finns i Skåne) får förleden anses vara dunkel. Har förleden, i enlighet med belägetet från 1522, ursprungligen varit *Hö-*, kan den tolkas som innehållande ordet *hö*. Efterleden innehåller → *ryd* 'rötning'. Jfr → *Höreda*.

Hörsne sn (fullständigt namn *Hörsne med Bara*), Gotland. (Jn) *Hyrns* 1304. – Namnet är dunkelt. Jfr → *Bara*.

Hörup sn, Ingelstads hd, Skåne. (i) *Hoeffwerp* 1491, *Hoerup* 1498 avskr. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Förleden är oviss. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Hörvik tätort, Mjällby sn, Listers hd, Blekinge. (udi) *Hörvig* 1494 avskr., *Hörwiig* 1570-talet. – Bebyggelsen, ursprungligen ett fiskeläge, ligger vid Hörviksviken, en vik av Östersjön. Namnets förled kan vittna om ett äldre samband med den i väster belägna byn → *Hörby*. Den intilliggande f.d. järnvägsstationen, öppnad 1920, kallades *Hörviken* (jfr → *Höllviken*).

Hössna sn, Redvägs hd, Västergötland. (j) *Høsnom* 1366. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller troligen en bildning till fsv. *høs* 'huvudskål' som höjdbezeichnung. Kyrkan ligger vid höjder.

Höven by, Resele sn, Ångermanland → *hov*.

Höviksnäs tätort, Valla sn, Tjörns hd, Bohuslän. – Tätorten har vuxit upp kring ett fiskeläge, som ligger på ett näs. Förleden har övertagits från bynamnet *Hövik* (j *Høyuikum* 1388). Detta namn har sannolikt äldst tillkommit viken vid Höviksnäs. Förleden i det senare namnet syftar på höighbning och ängsslätter. Innanför viken ligger slätt- och ängsmarker.

Höör kn, samt sn och tätort, Frosta hd, Skåne. *Hørg* 1160-talet avskr. (avser kyrkbyn). – Kommunen har sitt namn efter socknen, som i sin tur är namngiven efter den gamla kyrkbyn (nu en tätort). Namnet innehåller fda. *hørg, en sidoform till dialekterdet → *harg*. Igelfors

I

Idala sn, Fjäre hd, Halland. (j) *Ydale sogn* 1461 avskr. – Socknen har fått namn efter den ursprungliga kyrkbyn, numera uppdelad på flera gårdar och byar. I förleden ingår fda. *y 'idegran'. Efterleden innehåller *dal*. Kyrkan ligger i bäcken Idebäcks dalgång. I området förekommer idegran.

Idala tätort, gd, Veberöds sn, Torna hd, Skåne. – Tätorten, ursprungligen sommarbebyggelse, har fått sitt namn efter en intilliggande gård. Den närmare bakgrunden till gårdenas namn, som synes vara ungt, är okänd. Likalydande namn finns på flera håll i Skåne och övriga Sverige. Möjligt rör det sig i några fall ytterst om uppkallelse efter *Ýdalir*, i den fornordiska mytologin namnet på guden Ulls boning, kanske i kombination med anspelning på kvinnonamnet *Ida*. Det kan också vara fråga om en bildning till kvinnonamnet *Ida* och *dal*.

Idébo by, Maleanders sn, Göstrings hd, Östergötland → *Ydre härad*.

Idenor sn, Hälsingland. (*wtåäff*) *Ydenora kerke* ['(ut)av Idenors kyrka'] ca 1531. – Förleden innehåller fiskbeteckningen *id*, efterleden *nor* 'smalt vattendrag som förerar två öppna vattenpartier'. Ett sådant forntida nor bör, kanske under yngre järnålder, ha följt det nutida bäckloppet i dalgången vid kyrkan och förenat en därtida vattensamling vid byarna Hallen och Vik med Hudiksvallsfjärden. Socknen kan ha övertagit detta naturnamn på grund av kyrkans läge nära noret. En annan möjlighet vore att norets namn först övergått till bygdenamn och utifrån detta fått status som sockennamn.

Idhult by, Svinhults sn, Ydre hd, Östergötland → *Ydre härad*.

Idkerberget tätort, Stora Tuna sn, Dalarna. – Namnet, äldst belagt 1648, innehåller i förleden ett tjärnnamn, *Idtjärnen*, och i efterleden *berg*, antingen med syftning på ett närliggande berg eller också i betydelsen 'bergverk, gruvfält'. *Idtjärnen* tycks innehålla fiskbeteckningen *id*.

Idre sn, tätort, Dalarö. (a) *Jdhre* 1378. – Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn. Namnet har antagits vara ett äldre namn på Idresjön, vid vilken kyrkbyn är belägen. Sjönamnet innehåller möjligens *fvn*. *iðri* 'inre' med syftning på sjöns läge från Särnabygden sett.

Idtjärnen tjärn, Stora Tuna sn, Dalarna → *Idkerberget*.

Igelfors tätort, Regna sn, Finspångs läns hd, Östergötland. *Igelforssen* 1876. – Bruksförrådet ligger vid ett fall i Igelforså, vilken fått sitt namn efter samhället. Förleden i brukets och tätortens namn är hämtad från efternamnet *Igelström*. En Sven Igelström var verksam vid tillkomsten av en industrianställning på platsen under 1800-talet.

Igelstorp tätort, Sventorps sn, Kåkinds hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från byn Igelstorp (*Igulstorp* 1474). Förleden i *Igelstorp* är genitiv av mansnamnet fsv. *Ighul*, efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tätortens järnvägsstation ligger vid en linje öppnad för trafik 1876.

Igelösa sn, Torna hd, Skåne. (in) *Igheløsæ* 1333 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller → *lösa* 'glänta; äng' och i förleden sannolikt djurbeteckningen *igel*.

Iggesund tätort, Njutångers sn, Hälplingland. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn, äldst belagt 1542. Efterleden syftar på Iggesundsåns lopp mellan Viksjön och Iggesundsfjärden. Förleden innehåller möjligen (en bildning till) dialektordet *igga* 'ärg', känt från Hälplingland, med syftning på någon färgning i eller invid vattendraget.

Ignaberga sn, Västra Götinge hd, Skåne. (i) *Ecnabiarghum* ca 1222 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i efterleden fda. *biærgh* 'berg' (om den plurala formen se inkl. 3.3.1). Förleden innehåller troligen ett adjektiv fda. *ekin 'ekbevuxen'.

Ilsbo sn, tätort, Hälplingland. (y) *Ighelbode* 1503, *Ilsbode* ca 1531. – Tätorten omfattar byarna vid kyrkan och har fått sitt namn efter socknen. Sockennamnet, som tidigare bör ha burits av en gård eller by vid den nuvarande kyrkplatsen, innehåller snarast ett mansnamn, kanske fsv. *Ighil, identiskt med djurbeteckningen *igel*. I efterleden ingår pluralis av → *bod*, kanske avseende en medeltida utgårdsbebyggelse, ett s.k. bodland.

Iilstorp sn, Färs hd, Skåne. *Jlstrup* 1510-talet sen avskr., *Igelstrup* 1546. – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller ett forndanskt mansnamn *Ighel, *Ighul och → *torp* 'nybygge'.

Immeln sjö, Blekinge och Skåne. *Imell* 1624. – Sjöns namn är besläktat med ordet *imma* och betyder 'den ångande', 'den disiga' eller 'den dimmiga'. På orten kallas sjön även *Immelsjön*.

Immeln tätort, Hjärsås sn, Östra Götinge hd, Skåne. – Tätorten, som är namngiven efter läget vid sydspetsen av sjön → *Immeln*, har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1885.

Indal sn, tätort, Medelpad. (De) *Indal* 1344. – Sockennamnet utgör en sammansättning av ett äldre namn på Indalsälven och *dal*. Älvnamnet är omdiskuterat och någon allmänt omfattad tolkning har ännu inte framlagts. Möjligen är det besläktat med ordet *imma* 'imma, ånga', med en betydelse 'den som immar eller ångar'.

Indalsälven älvs, Jämtland och Medelpad → *Indal*.

Ingared tätort, Hemsjö sn, Kullings hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från gården Ingared (*Jngarydh* 1412), vars namn innehåller genitiv av mansnamnet *Inge* och → *ryd* 'röjning'.

Ingarö sn, Värmdö skg, Uppland. *Inga fiærdinge* 1527, *Ingan* 1619. – Namnet är övertaget från en av de fjärdingar (Inga fjärding) som Värmdö socken och skeppslag varit

indelade i. Det återgår på ett fornsvenskt *Inga(n)* av osvisst ursprung. Från och med 1825 blir *Ingarö* den vanliga formen, en anslutning till de i Stockholms skärgård vanliga önamnen på -*arö* (→ *arin*).

Ingatorp sn, tätort, Södra Vedbo hd, Småland. (in ...) *Ingathorp* 1337. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Förleden innehåller genitiv av mansnamnet *Inge*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Ingbo källor källor, Nora sn, Våla hd, Uppland. – De berömda källorna, belägna på Östahalvön, har namn efter byn *Ingbo* (i *Yghabodom* 1362 avskr., *Jngabo* 1396 avskr.). Detta namn är sammansatt av genitiv av mansnamnet *Inge* och pluralis av → *bod*.

-inge Ortnamnen på -*inge*, med växelformen -*unge*, hör till de äldsta bland de svenska bebyggelsenamnstyperna. De synes i huvudsak ha tillkommit under förra hälften av första årtusendet e.Kr., men möjligen kan -*inge*-namn ha bildats ännu under vikingatiden. Namntypen är i Sverige utbredd över större delen av Götaland och i Svealand över Närke och de tre Mälardalskapen Södermanland, Uppland och Västmanland. Den omfattar vidare Danmark och utbreder sig därtill över ett stort område i nordvästra Tyskland och utefter Nordsjökusten samt sträcker sig också till England. Namntypen är därmed ett tydligt tecken på ett nordvästgermanskt samband under de första århundradena av vår tideräkning. Till det stora sammanhängande -*inge*-namnsområdet hör dock inte Norge och inte heller de till Norge gränsande svenska landskapen Dalsland, Värmland och Bohuslän, där särskra representanter saknas.

Ändelsen -*ing/-ung* används för att beteckna tillhörighet av högst varierande slag. En viktig funktion är att bilda inbyggartekningar, vilket kan exemplificeras med ett landskapsnamn som → *Hälplingland* och häradsnamn som → *Konga härad*, → *Lösings härad*, → *Norrvidinge härad*, → *Semiringhundra härad*, → *Snevringe härad*, → *Uppvidinge härad*, *Västra* och *Östra Götinge härad* (→ *Västra Götinge härad*). Ortnamnsformerna på -*inge/-unge* har tillkommit genom tillägg av en ursprunglig ändelse -*ia* (senare utvecklad till -*e*) till inbyggartekningar på -*ingar/-ungar*. Dessa kan antingen ha betecknat inbyggarnas boplats eller endast haft kollektiv betydelse. Ett namn som → *Äspinge* skulle då kunna återges med 'äspingarnas boplats' eller 'äspingfolket', varvid i det senare faller folkbeteckningen efter urgammalt mönster sekundärt överförts på folkets boplats. I sak spelar den nämnda distinktionen alltså inte någon roll. Efter det att -*inge*-namnstypen etablerats, kan namn ha bildats direkt utan förmedling av en inbyggartekning eller som ett naturligt komplement till en sådan. I namnets urnordiska form framstod samhörigheten mellan -*ingar* och -*inge* hur som helst såsom självtalar. Vid sidan av -*ingar* och -*inge* förekommer ibland variantformerna -*lingar* och -*linge*; de härrör från bildningar till ord som slutar på -*l*, t.ex. i → *Hycklinge*, men har sedan utvecklats till självständiga varianter, så t.ex. i → *Kävlinge*, → *Skeglinge*.

Basen för de till inbyggartekningar bildade -inge-namnen utgörs av en lång rad rikt varierade ord för olika företeelser i topografin. Vanligt förekommande är höjdtekningar (och ord som bildligt används med syftning på höjder), så i → *Billinge*, → *Hycklinge*, → *Källunge*, → *Kävlinge*, → *Skällinge*, → *Sköldinge*, → *Valinge*. Tekningar för uddar och utskjutande terrängpartier är likaså vanliga, t.ex. i → *Huddinge*, → *Huddunge*, → *Häglinge*, → *Nävlinge*, → *Trönninge*. En skogstekning föreligger i → *Hytinge*, en trädtekning i → *Äspinge*, ord för markförhållanden i → *Fleninge*, → *Slimminge*, → *Steninge*. Anknutning till vattendrag uppvisar → *Faringe*, → *Kvillinge*, → *Tillinge*. I många fall kan man räkna med att -inge-namn har bildats till redan existerande ortnamn. Väster- och Österhaninge är bildade till ett betygt skogsnamn (→ *Västerhaninge*), → *Stafsinge* sannolikt till ett sjönamn *Stavsjö*, där -s- utgör en rest av efterleden *sjö*. Försunna ånamn ligger med all sannolikhet till grund för → *Almunge*, → *Grödinge* och → *Skuttunge*. Namn som innehåller djurbeteckningar, t.ex. → *Gåsinge* och → *Taxinge*, utgår rimligen från förkortade namn med respektive djurbeteckning som förled. Detsamma gäller namn som innehåller adjektiv, t.ex. → *Vittinge*. Mera undantagsvis ligger kulturföreteelser till grund för -inge-namn, så särkligent i → *Värdinge*.

I de flesta fall utgår -inge-namnen från smärre lokaliteter, och vanligen har namnen kommit att beteckna gårder eller byar. Bland namnen finns emellertid också bygdenamn representerade, t.ex. → *Almunge*, → *Huddinge*, → *Värdinge*, Väster- och Österhaninge (→ *Västerhaninge*). *Huddinge* är sättillvida intressant som basordet, *udde*, inte är knutet till bygden utan till bygdelagets samlingsplats, på samma sätt som ofta är fallet med inbyggartekningar i häradsnamn (→ *härad*).

Vid sidan av -inge/-unge uppträder undantagsvis också plurala former på -unga, mera sällan -inga (fsv. -unga/-inga, dativ -ungum/-ingum), och i en del av fallen är dessa former särkliggen ursprungliga. Namnen utgör då exempel på det nyssnämnda sättet att överföra folkbeteckningar på det område där folket bor. Exempel på detta slags namn synes → *Fyrunga*, → *Nårunga* och → *Ornunga* i Västergötland utgöra.

Förutom -inge-namn bildade med utgångspunkt från topografin förekommer enstaka namn som kan vara bildade med ett personnamn som bas. Bildningar på -ingar synes då ha betecknat ett kollektiv kring personen ifråga, en grupp som kan ha bestått av både anhöriga och underlydande, vilket är vanligt i motsvarande namn på kontinenten. Nordiska namn, som kan tolkas utifrån personnamn, kan emellertid liksom t.ex. namn som innehåller djurbeteckning också gå tillbaka på sammansatta ortnamn med personnamn som förled. Under alla omständigheter intar namn som består av personnamn + -inge en helt undanskymd plats vid sidan av namnen med topografisk förankring.

Namnen på -inge är vanligare än de på -unge, och -unge

har i många fall ombildats till -inge. Frånvaron av s.k. i-omljud i namn som → *Baldringe*, → *Faringe*, → *Taxinge*, → *Valinge*, → *Värdinge*, Väster- och Österhaninge (→ *Västerhaninge*) (med a eller å i stället för ä), visar att de tidigare slutat på -unge.

Eftersom -inge-namnen är så vanliga, har inte sällan andra namn ombildats efter dem. Det kan gälla namn som tidigare slutat på -ing, t.ex. → *Bälinge* i Uppland. I sammansatta namn har ibland en efterled ombildats i anslutning till -inge-namnen, så t.ex. -äng(e) i → *Torskinge*, *ljung* i → *Harplinge*.

Litteratur: Thorsten Andersson, Nordische und kontinentalgermanische Orts- und Personennamenstruktur in alter Zeit, i Nordwestgermanisch. Hrsg. Edith Marold & Christiane Zimmermann (1995), s. 1–39 (spec. s. 10–13); Gillian Fellows-Jensen, Hastings, Nottingham, Mucking and Donnington. A survey of research into ing-formations in England, i Namn och bygd 84 (1996) s. 43–60; Carl Ivar Stähle, Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län (1946).

Ingelstad tätort, Östra Torsås sn, Konga hd, Småland. (i) *Ingelstade* ca 1500. – Tätorten har vuxit fram kring poststationen och den 1897 öppnade järnvägsstationen, som fick namn efter byn Ingelstad. Namnets förled innehåller troligen mansnamnet fsv. *Ingjæld*. Efterleden är → *sta(d)*. En inbyggartekning till Ingelstad ingår i namnet på den bekanta gravhögen *Inglingehög*.

Ingelstads härad hd, Skåne. (de) *Ingilstathahæret* 1200-talets mitt. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Östra Ingelstad*.

Ingelstorp sn, Ingelstads hd, Skåne. (de) *Ingæltorp* 1330 avskr. – Socknens namnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Ingiald* och → *torp* 'nybygge'.

Ingelström lantbrukskola, gd, Dörby sn, Norra Möre hd, Småland. *Ingelstorp* ca 1515. – Skolan fick egna lokaler på Ingelstrops gård 1951. I förleden ingår mansnamnet fsv. *Ingjæld*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Ingelstråde tätort, Väsby sn, Luggude hd, Skåne. (j) *Ingelsroth* 1488. – Namnet innehåller mansnamnet fda. *Ingiald* och → *ryd* 'rötning'. Efterleden har efter uttalsunderlättande inskott av t mellan s och r anslutits till dialekterns stråte 'smal väg'. Tätorten har vuxit fram kring den gamla byn Ingelstråde och en vid denna 1885 öppnad järnvägsstation.

Inglingehög gravhög, Östra Torsås sn, Konga hd, Småland → *Ingelstad*.

Ingmarsö ö, Ljusterö sn, Åkers skg, Uppland. (på) *Ingemarsø* 1495 avskr. – Enligt det äldsta belägget ser namnet ut att vara sammansatt av genitiv av mansnamnet *Ingemar* och ö. En alternativ tolkning är att förleden innehåller ett dialektord *inmar* syftande på en eller flera marar ('grund vik') som avsnörs från havet av landhöjningen.

Inlands Fräkne härad hd, Bohuslän. (j) *Friknum* 1317. – *Inland* (*Inland*, aff alt *Jndlandit* 1485) är namn på ett

ganska stort område av Bohusläns fastland, mellan Nordre älvs söder och Uddevallatrakten i norr. Ett område söder och sydost därom, omfattande Hisingen och den »västgötska korridoren» till havet, har kallats *Utland(en)* (*all Utlandin* 1200-talets slut, i *Utlandum* 1346). De båda namnen, det singulara *Inland* och det plurala *Utland*, hör rimligen ihop. De avser snarast den yttre resp. den inre delen av landet vid Göta älvs, sett från älvens mynning. Inland är uppdelat på fyra härad, från söder till norr *Inlands Södra härad*, *Inlands Nordre härad*, → *Inlands Torpe härad* och *Inlands Fräkne härad*.

I *Inlands Fräkne härad* ingår ett gammalt bygdenamn, (*i*) *Friknum*, som under medeltiden varit namn på en skeppsreda (→ *härad*). Häradet kallas i dagligt tal fortfarande bara *Fräkne*. Namnet har antagits ytterst återgå på ett namn antingen på fjorden Ljungskilen vid Ljungskile eller på sundet mellan Orust och fastlandet, ett *Frekn, en bildning med -n till fvn. *frekr* 'sträng, hård', avseende hård sjö. Till detta *Frekn skall en inbyggarbeteckning fvn. *friknir ha bildats och sekundärt använts om bygden.

Inlands Nordre härad hd, Bohuslän. – Inlands Nordre härad ligger norr om Inlands Södra härad. Se vidare → *Inlands Fräkne härad*.

Inlands Södra härad hd, Bohuslän. – Inlands Södra härad omfattar den sydligaste delen av Inland, varom se → *Inlands Fräkne härad*.

Inlands Torpe härad hd, Bohuslän. (*j*) *Thorpa hæredh* 1410 avskr. – I *Inlands Torpe härad* lever det medeltida härads- och skeppsredenamnet (→ *härad*) *Thorp* *hæradh* vidare. Detta innehåller genitiv av en plural inbyggarbeteckning *thorpar bildad till bynamnet *Torp* (*j* *Ytra Porpe*, *j* *Øfraporpe* 1388) i Hjärtums socken och därmed utpekande Torp som gammal samlingsplats för häradet.

Inlängan ö, Torhamns sn, Östra hd, Blekinge → *Utlängan*.

Innaren sjö, Söraby och Gårdsby snr, Norrvidinge hd, samt Dädesjö sn, Uppvidinge hd, Småland. *Innaren* 1600-talet. – Sjönamnet betyder 'den innanför (Helgasjön) ligande sjön'.

Inner tavle tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Indertaffle* 1543. – Tätorten återgår på en by. Förleden syftar på att byn ligger längre inåt land efter Tavelån än grannbyn *Yttertavle* (*Yther taffle* 1539) som ligger närmare åns utlopp i havet. Om efterleden se → *Tavelsjö*. Byarna tillsammans, eller en av dem, omtalas 1494 som *Tavle* (*i Taf-læ*).

Insjön tätort, Åls sn, Dalarna. – Tätortsnamnet återgår ytterst på sjönamnet *Insjön*, äldst belagt 1619. Sjönamnet förklaras av att det från början troligen syftat enbart på sjöns sydöstligaste del innanför Brenäsudden och Prästön. Något äldre namn på hela sjön är dock inte känt. Vid sjöstranden anlades 1884 en postanstalt och en ändstation för järnvägen, vilka båda fick heta *Insjön*. När järnvägen förlängdes till Rättvik 1914, flyttades namnet över till en nyinrättad postanstalt och järnvägsstation

längre åt sydväst och till de byar som omgav de nya anläggningarna, dvs. den nuvarande tätorten.

Ire, Stora, Lilla gårdar, Hangvars sn, Gotland → *Elinghem*.

Irsta sn, tätort, Siende hd, Västmanland. (*in*) *parrochia Yristum* 1292. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden möjligen ett mansnamn fsv. *Ire, motsvarande fvn. *Íri*. Efterleden är → *sta(d)*. Den unga tätorten Irsta ligger väster om kyrkbyn på gården Ullvis mark och bar tidigare namnet → *Ullvi*.

Isala by, Svärdsjö sn, Dalarna. (*j*) *Iselie* 1524, *Isaledt* 1617. – Förleden är möjligen prepositionen *i*, som har vuxit ihop med det ursprungliga namnet. Detta är troligen pluralis av *säl* 'fäbodställe'. Byn figurerar i berättelsen om Gustav Vasas äventyr i Dalarna.

Ismantorps borg fornborg, Långlöts sn, Runstens hd, Öland. – Borgen har namn efter byn *Ismantorp* (*Yssmundetorp* 1535). Detta namn är sammansatt av genitiv av ett personnamn fsv. *Ismund och → *torp* 'nybygge'.

Ismunden sjö, Jämtland. – Sannolikt är det *Ismunden* som avses med den sjö *Ysmæ*, vilken enligt Hälsingelagen (1300-talet) bildar gräns mellan Hälsingland och Jämtland. Namnet återgår på ett fornsvenskt *Isme, i bestämd form *Ismen 'den som rör sig hastigt'. Bakgrund kan vara den svåra sjögång som kan drabba sjön vid vissa vindriktningar. Alternativt skulle ett ännamn *Isma kunna ligga till grund, t.ex. ett äldre namn på Brattfallån, som i söder rinner ut i sjön. Den moderna formen *Ismunden* är en omformning i anslutning till andra sjönamn på -unden.

Istorp sn, Marks hd, Västergötland. *Ystatorp* 1355 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla böjd form av ett fornsvenskt *yzter 'ytterst' syftande på bebyggelsens läge i landskapet. Efterleden innehåller → *torp* 'nybygge'.

Istrum sn, Valle hd, Västergötland. *Ystreem* 1275. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'. Förleden är oklar; den kan tänkas innehålla ett mycket gammalt namn på Mariedalsåns–Ölandaån, ett fornsvenskt *Istr 'den framströmmande' som äldst åsyftat åns lopp längre västerut, mellan Lundbrunn och Vänern.

Ivetofta sn, Villands hd, Skåne. (*in*) *Ywætoffte* 1319 avskr. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett äldre namn på → *Ivösjön*, vid vars östra strand kyrkbyn ligger. Efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Iväg sjö, Steneby och Ödskölts snr, Vedbo hd, Dalsland. *Iwäh-Lacus* 1658. – Sjönamnet är möjligtvis bildat till det fornnordiska ordet *yr* 'idegran', som i sin ursprungliga form innehållit ett *iv-*. Betydelsen är då 'sjön vid vilken det växer idegran', och namnet har i så fall anslutits till det vanliga ordet *väg*.

Ivö sn, Villands hd, Skåne. *Jfø* ca 1300 (avser ön). – Socknen utgörs av ön *Ivö* i → *Ivösjön*.

Ivösjön sjö, Villands hd, Skåne. *Jffø Siø* 1624. – Sjöns

namn har ursprungligen sannolikt varit *Iwi, en bildning till fda. *i 'idegran'. Idegran är känd från området norr om sjön. I sjön ligger ön → *Ivö* och vid dess östra strand → *Ivetofta*.

J

Jakobsberg gods, Björnlunda sn, Daga hd, Södermanland. – Ett tidigare namn på egendomen var *Löta*, som innehåller dialektordet *löt* 'slutning; betesmark'. Anna Nilsdotter Bielkenstierna (död 1663) upprättade ett säteri i Löta; förleden *Jakobs-* i säteriets nya namn uppges erinra om hennes man, Jakob Skytte (d. 1654). Efterleden *-berg* kan vara schablonmässigt given men den är sakligt motiverad; huvudbyggnaden ligger på en mindre höjd omgiven av bergknallar.

Jakobsberg förs., kommundel, Järfälla kn, Uppland. – Stadsdelen har fått sitt namn av säteriet *Jakobsberg*. Detta är i sin tur namngivet efter grundläggaren, Jakob Liliehöök, som 1642 ärvde byn Vibble, på vars mark säteriet anlades.

Jaksarve gd, Rone sn, Gotland → *arve*.

Jamtli friluftsmuseum, Östersunds stad, Jämtland. – Museet inrättades 1912. Namnet är nyskapat. I förleden ingår det i jämtländska dialekter förekommande *jamt* 'jämte'. Efterleden är en dialektal form av ordet *lid* 'slutning'. Terrängen sluttar på platsen.

Jairekaska landområde vid Stora Lulevatten, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Jávrregasska*, sammansatt av *jávrre* 'sjö' och *gas-ka* 'mellanrum, sträcka, avstånd'. Det betecknar området mellan sjöarna Langas och Stora Lulevatten.

Jenny stadsdel, Västerviks stad, Småland. – Stadsdelen har namn efter en station på Norsholm-Västervik-Hultsfreds järnväg, öppnad 1879. Ursprungligen har namnet avsett ett torp som i äldre källor uppträder under olika namn, t.ex. *Zackris torp* 1680 och *Bokbindare torpet* 1725. Namnet *Jenny* är belagt första gången 1794. Det är uppenbarligen identiskt med kvinnonamnet *Jenny*, men bakgrunden till namngivningen är inte känd.

Jillesnåle kapellplats, Sorsele sn, Lappland. *Gillesnöle* 1789. – Namnet, med en äldre stavningsform *Gillesnuole*, är en försvenskning av umesam. *Jilliesnållie*, som innehåller en bildning till *jillie* 'väster' och *nållie* '(litet) röse (fungerande som vägmärke)'. Namnet syftar på en tilläggsplats vid Storvindelns västra ände för båtfarande samer på väg västerut.

Jockfallet vattenfall i Kalixälven, Överkalix sn, Norrbotten. – Namnet ingår bynamnet *Jock*, som sannolikt är en kortform av *Joakim*, efter en nybyggare vid fallet. Vattenfallets finska namn *Jokinlinkka* innehåller genitiv av bynamnet och *linkka* 'tvärbrant, högt vattenfall'. Ett äldre namn är *Kengisfors* (*Kijngisforsz* 1541), som är bildat till sam. *geavyyjis* 'stor fors; vattenfall'.

Johanneberg stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Johannæberg* 1800. – Stadsdelen har övertagit sitt namn

från landeriet Johanneberg, vars huvudbyggnad ännu finns bevarad vid Korsvägen. Landeriet bör ha namngivits efter en person, men vilken är inte klarlagt. Närmast till hands ligger kanske Johanna Printz, dotter till Georg Printz, som innehade egendomen vid slutet av 1770-talet. Uppgiften att namnet skulle syfta på den Johan af Dittmer som förvärvade gården 1793 är däremot inte trovlig, liksom naturligtvis inte heller den tradition som sätter namnet i samband med Johannes Döparen.

Johanneshov stadsdel, Stockholms stad. – Namnet avsåg äldst ett torp under → *Ärsta gård*. Troligen rör det sig om skäntsamt namngivning efter mönster av herresätesnamn som *Sturehov*, *Åkeshov* etc. Kanske har det förhållanden att krogverksamhet bedrivits på platsen också spelat in, då en del andra krognamn på *-hov* förekommer.

Johannishus tätort, gods, Hjortsberga sn, Medelstads hd, Blekinge. – Godset bildades 1670 av gårdar i byarna Dagstorp och Åstorp och gavs då namnet *Skunckenberg* efter sin ägare Nils Skunk. 1686 köptes godset av generalmiralen Hans Wachtmeister, som då hade för avsikt att ändra namnet till *Johannishus*. Först 1769 skedde dock officiellt en namnändring. Namnets förlid är genitiv av *Johannes*, varur *Hans* har utvecklats. Efterleden är given efter mönster av medeltida borgnamn på *-hus*. Tätorten Johannishus har vuxit fram kring en 1889 öppnad järnvägsstation ett par kilometer söder om Johannishus slott.

Johansfors tätort, Algutsboda sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten är framvuxen kring och namngiven efter ett glasbruk, grundat 1891. Detta fick namn efter grundaren, Johan Israelsson. Efterleden syftar på läge vid en fors av Lyckebyån.

Jokkmokk kn, sn, tätort, Lappland. – Orten har vuxit fram vid en krök av Lilla Luleälven, där det tidigare fanns ett samiskt vinterviste. Namnet, lulesam. *Jähkämähkke*, är känt sedan mitten av 1500-talet, då som benämning på samebyn. Det är sammansatt av *jähkå* 'större bäck, å' och *mähk*'e 'krok, krök'. Namnet torde dock ursprungligen innehålla sam. *muorkke* 'landremsa mellan två sjöar; landet på ömse sidor av en fors', med syftning på landsträckan vid älvröken. Samernas nuvarande namn på tätorten är *Dálvvadis* 'vintermarknadsplats' (ursprungligen 'vinterboplats'), en bildning till *dálvve* 'vinter'.

Jonsberg sn, Östkinds hd, Östergötland. – Socknen, som bildades på 1700-talet, har fått sitt namn från säteriet Jonsberg (*Jonsbergh* 1358). Förleden innehåller genitiv av mansnamnet *Johan* (*Jon*). Jonsbergs gård ligger i en kuperad trakt.

Jonsered tätort, Partille sn, Sävedals hd, Västergötland. *Iogenszredh* 1526, *Joensrijd* 1532. – Tätorten har vuxit upp kring Jonsereds fabriker. Namnet, som ursprungligen tillkom ett hemman, innehåller genitiv av mansnamnet *Johan* och → *ryd* 'rötning'. Den äldsta skrivformens *-g-i* förleden har utvecklats i ställning mellan vokaler, jfr dialektformer som *roga* och *snöga* för *roa* och *snöa*.

Jonslund tätort, Barne-Åsaka sn, Barne hd, Västergöt-

land. – Tätorten ligger vid en vägkorsning. Den har fått sitt namn från en lägenhet på platsen. Den närmare bakgrundens till lägenhetens namn är inte känd.

Jonstorp sn, tätort, Luggude hd, Skåne. *ecclesie Jons-torp* 1361. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller mansnamnet *Jon* och → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och fritidsbebyggelse invid kusten av Skälerviken norr om byn.

Jordberga gods, samhälle, sockerbruk, Källstorps sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (*in*) *Jorthbierghæ maclæ* ['stora'] 1355. – Godsets namn åsyftade ursprungligen en jordhöjd. Bebyggelsen har sedan medeltiden varit delad i Stora och Lilla Jordberga. På ägorna till Lilla Jordberga strax väster om godset ligger det lilla samhället Jordberga, som har vuxit fram kring en 1887 öppnad järnvägsstation och ett 1891 grundat sockerbruk.

Jordbro tätort, Österhaninge sn, Sotholms hd, Södermanland. – Tätorten har namn efter en anhalt på Nynäsbanan. Denna har i sin tur fått namn efter Jordbro krog, känd sedan 1700-talet. Namnet innehåller ett ord *jordbro* 'vägbank av jord'.

Jordbärs-muren våtmark vid Hedesundafjärden, Hedesunda sn, Gästrikland. – Området utgörs av en högmosse. I namnets förled ingår det i bl.a. Hedesunda förekommande dialektordet *jordbär* 'hjortron'. Efterleden innehåller det framför allt från gästrikeälen kända *mur* 'myr'.

Jormsjön reglerad fjällsjö, Frostvikens sn, Jämtland. *Kerm watnedt* 1602. – Före uppdamningen 1961 var sjön uppdelad i *Stor-Jormsjön* och *Lill-Jormsjön*. Förleden går tillbaka på sjöns äldre sydsamiska namn *Gärma*, numera *Gärmajaevrie* med efterleden *jaevrie* 'sjö'. Namnets ursprung är oklart. Efterleden i det anförla äldre beläget är *vatten* i betydelsen 'sjö'.

Judarn sjö, Bromma förs., Stockholms stad → *Bromma*. **Jukkasjärvi** förs., tätort, Kiruna stad, Lappland. *Juckles tresk* 1556 (avser byn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det är en förfinskning av en äldre form av nordsam. *Čohkkirajávri*, som är namnet på sjön vid samhället. Förleden är oklar, efterleden fi. *järv*, sam. *jávri*, betyder 'sjö'. Socknens samiska namn *Čohkkiras*, som tidigare avsåg samernas samlingsplats, har sannolikt sitt ursprung i sjönamnet.

Juktå fjällälv, biflod till Umeälven, Lappland. *Juxåän* 1670. – Namnet är en försvenskning av umesam. *Sjuktajuhka*. Förledens betydelse är inte känd; efterleden *juhka* betyder 'större bäck, å'.

Julita sn, Oppunda hd, Södermanland. *Jolattha* 1100-talets senare del. – Socknen har fått sitt namn från ett begränsat markområde vid kyrkan. Det plurala (se inl. 3.3.1) namnet *Julita* innehåller fsv. *ior, *iur 'häst' och dialektordet *löt* 'betesmark'.

Jumkil sn, Ulleråkers hd, Uppland. (*in*) *parochia Jumaki* 1316. – Efterleden i detta ursprungliga bygdenamn innehåller ordet *kil*, troligen syftande på att bygden utgör en kilformig del av Ulleråkers härad, vilken skjuter in

mellan Hagunda och Bälinge härad. I förleden har man velat se ett nu försunnet bebyggelsenamn *Johem, sammansatt av fsv. *iur 'häst' och → *hem* 'boplats; gård'.

Jung sn, tätort, Skänings hd, Västergötland. *Jwng* 1352 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Dess *Ju-* kan innehålla fsv. *iur 'häst', men namnets ursprungliga form är oviss. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn.

Jungfrun ö i Kalmarsund, Misterhults sn, Tunälans hd, Småland. *Blaakulla* 1400-talets början, *Jonffrn* 1507 avskr., *Jomfrn* 1519. – *Jungfrun* är ett s.k. noanamn, som ersatt det äldre *Blåkulla*. Ön betraktades av sjöfarare som mycket farlig. Olaus Magnus berättar vid 1500-talets mitt att sjömän kallar den för *Jungfrun* i stället för dess rätta namn för att slippa drabbas av stormar. Namnet *Blåkulla* är ofta knutet till platser som ansågs farliga; jfr föreställningen att häxorna samlades på *Blåkulla*. Det nu vanliga *Blå Jungfrun* är en sammanblandning av *Jungfrun* och det äldre namnet *Blåkulla*.

Juni by, Njurunda sn, Medelpad → *Juniskär*.

Juniskär tätort, Njurunda sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit upp kring ett fiskeläge och den är 1943 öppnade poststationen. Namnets efterled är *skär*. Förleden innehåller bynamnet *Juni* (i *Wgnø* 1472 sen avskr., i *Wnny* 1535). Detta namn är svårtytt. Möjligt ingår ett äldre namn på → *Ljungan*. Ett j-ljud har sedan tillkommit i namnets början genom sammansmältning av prepositionen *i* med namnet.

Junosuando sn, tätort, Norrbotten. – Namnet är en försvenskad form av fi. *Junosuanto*, som i sin tur återgår på nordsam. *Čunasavvon*, sammansatt av *čunu* 'fin, torr sand' och *savvon* 'sel, lugnvatten i å eller älvs'. Efterleden, nordfi. *suanto*, är liktydig med den samiska. Namnet beskriver den del av Torneälven vid vilken tätorten vuxit fram. Sockennamnet är övertaget från tätorten.

Junsele sn, tätort, Ångermanland. *Juensell* 1531, (aff) *Jönssijldh Sokne* 1535. – Sockennamnets efterled är böjd form av ordet *sel* 'lugnvatten i å eller älvs'. Namnet har ursprungligen betecknat lugnvattnet vid centrum av Junsele, som sträcker sig från Edsforsen till Långbjörnsforsten. Förleden, som är svårtydd, har föreslagits hänga samman med ettdera av ånamnen *Juvanán* eller *Uman* (där J- i så fall tillkommit genom sammansmältning av prepositionen *i* med namnet). *Juvanán* är namnet på ån från Juvansjön till Ysjön, medan den sista delen av ån från sjön Gysingen till lugnvattnet vid Junsele kyrka heter *Uman*.

Juoksengi tätort, Övertorneå sn, Norrbotten. *Juxenghe* 1539. – Namnet är en försvenskning av fi. *Juoksenki*, som möjligt är en bildning med ändelsen → -*nki* till lulesam. *juoksa* 'båge', här använd i den överförda betydelsen 'bågformad företeelse', syftande på den intilliggande Torneälvens lopp. Byn delas av riksgränsen i en svensk och en finsk del.

Jursla tätort, Kvillinge sn, Bråbo hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från byn

Jursla (*j Hiurzlo* 1354). Namnet kan innehålla ett fornsvenskt *hiurzla (äldre *hirdhsla) 'betesplats; mjölkningsplats' e.d. formellt en motsvarighet till fornisländska *hirzla* 'förvaring, värld'.

Jutten sjö, Djursdala sn, Sevede hd, Småland → *Djursdala*.

Juvuln sjö, Kalls sn, Jämtland. *Juglan Lacus* 1645, *Jufuln lacus* 1685. – Möjliga sammanhänger namnet med fsv. *iughul 'igelkott', dock obekant med vilken syftning.

Jäder sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Jæper* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *iædhur* 'kant, rand' med syftning på en långsträckt mindre upphöjning vid kyrkbyn eller på byområdets forna kantläge vid stranden av Mälaren.

Jäderfors tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. – Namnet, äldst belagt 1642, har övertagits från en by. Förleden syftar på den å, → *Jädraän* (*Jädran*), vid vilken byn är belägen. Efterleden avser en fors i ån.

Jädran å i västra Gästrikland → *Jädraän*.

Jädraän å i västra Gästrikland. *Jädran Fluvius* [‘å’] 1684. – Åns gamla namn *Jädran*, fsv. *Iædhra*, är belagt redan 1293 och har ända in i våra dagar förekommit i traktens folkspråk. Det är bildat till fsv. *iædhur* 'kant, rand', bevarat i svenska dialekter bl.a. som *jäder* 'kant (på väg)', här med syftning på de raviner med tvära kanter och branta strandbrinkar som än bildar i Järbo socken. Ånamnet *Jädran* bildar förled i → *Jäderfors*, → *Jädraås* och → *Järbo*.

Jädraås tätort, Ockelbo sn, Gästrikland. – Namnet kan över de på 1880-talet inrättade järnvägs- och poststationerna föras tillbaka till anläggandet av Jädraås masugn 1856–57. Förleden avser läget vid än → *Jädraän* (*Jädran*). Efterleden syftar väl på någon av traktens rullstensåsar.

Jägarvallen tätort, Kärna sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram i utkanten av Linköping. Namnets bakgrund är obekant.

Jägersro trav- och galoppbana, Malmö stad, Skåne. – Denna tävlingsbana för hästsport anlades 1907 på markerna till den i f.d. Västra Kattarps by (i f.d. Västra Skrävlinge sn, Oxie hd) belägna gården Jägersro, vilken inköpts för ändamålet av A.B. Skånes galopp- och trafabana. Gårdens namn, äldst belagt 1891, är ett tidstypiskt modenamn. Namn på *Jägers-* bars äldst av kungliga jaktslott, jägar- och skogvaktarboställen; det är obekant hur förleden i detta fall kan motiveras. Efterleden *ro*, som väl ursprungligen avspeglade en önskan om ett rofyllt liv och återgår på tyska namn på -ruhe med samma innebörd, är vanlig i nyskapade 1800-talsnamn på slott, gårdar och torp.

Jäkkvik fjällby, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet är en fornsvenskning av arjeplogssam. *Jäggeluokta*, som innehåller den lokala formen av *jiegge* 'myr' och *luokta* 'vik'. Det är övertaget från den vik av Hornavan vid vilken byn uppförts. Platsen har sameprästen Petrus Læstadius i sin Journal (1831) kallat för myggornas huvudstad.

Jäla sn, Vilske hd, Västergötland. (*jn*) *Ialum* 1308. – Socknen har fått sitt namn, som har plural form (se inl. 3.3.1), från kyrkbyn. Det innehåller sannolikt ett forntida naturnamn, kanske ett fornsvenskt *Iali 'den gulbruna' e.d. som används om en intilliggande stor mossmark eller möjligen om en nu försvunnen sjö på platsen.

Jälla naturbruksgymnasium, gods, Vaksala sn och hd, Uppland. (*in*) *Eldhu* 1334 avskr., (*i*) *Ielda* 1500. – Lantbruksundervisning förlades till gården 1937. Namnet, fsv. *Elda*, hänger samman med ordet *eld*, i uppländska dialektter »jell», kanske med syftning på (platsen för) en forntida vårdkase.

Jällby sn, Gäsene hd, Västergötland. *Jædarby* 1347 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *iædhur* 'kant, rand' med syftning på byns kantläge vid en mosse. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Jällunden sjö, Jälluntofta sn, Västbo hd, Småland → *Jälluntofta*.

Jälluntofta sn, Västbo hd, Småland. (*in*) *Jæluntomptom* 1268. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Denna ligger vid en sjö, vars namn, *Jällunden*, ingår i bynamnets förled. Sjönamnet kan innehålla ett adjektiv fsv. *iælunder larmande, högt ljudande' (om t.ex. ljud vid is- och råkbildning). Efterleden i *Jälluntofta* innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Jämjö sn, tätort, Östra hd, Blekinge. *Jemgöde* 1570-talet. – Sockennamnet, känt från 1400-talet, är givet efter kyrkbyn. Det kan innehålla en forndansk motsvarighet till en antagen term fsv. *iæmgøðhe, en bildning till adjektivet *jäm* och verbet *göda* i betydelsen 'förbättra'. En sådan term har satts i samband med vissa stadganden i den medeltida Östgötalagen rörande likställandet av tomterna i en nyanlagd by med markområdet i moderbyn. Tätorten Jämjö har vuxit fram kring den järnvägsstationen vid kyrkbyn som öppnades 1899. Järnvägs- och poststationen gavs då namnet *Jämjöslätt*, eftersom man ville undvika sammanblandning med järnvägsstationen → *Hemsjö* i Kyrkhults socken i nordvästra delen av landskapet. Något särskilt motiv för valet av efterleden *slätt* kan inte påvisas. Samhällets postadress blev under 1980-talet åter *Jämjö*.

Jämshög sn, tätort, Listers hd, Blekinge. *Gemshø* 1100-talets mellersta del. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, är dunkelt. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en 1901 väster därom öppnad järnvägsstation. Den senare, tillika poststation, benämndes fram till 1946 *Jämshögsby* till åtskillnad från en äldre poststation, benämnd *Jämshög*, i den egentliga kyrkbyn. Öster om kyrkbyn anlades 1909 en annan, nu försvunnen järnvägsstation, vilken gavs namnet *Jämshög*.

Jämtebölle by, Vännäs sn, Västerbotten → *bölle*.

Jämtland landskap. *eqatalant* 1000-talet (med runor, dvs. *Iamtaland*), *Jamtaland* 1257, *Iæmtæland* ca 1303. – Namnet är sammansatt av genitiv pluralis av folkslagsbeteckningen *jämtar* och → *land*. Betydelsen är således 'jämtar-

nas land'. Trots många försök att komma till rätta med folkslagsbeteckningen *jämtar* har någon helt övertygande tolkning inte presenterats. En rimlig tanke är dock att den utgår från ett äldre namn på Storsjön, kring vilken de äldsta bygderna i landskapet grupperar sig. Enligt ett förslag i denna riktning skulle *jämtar* vara besläktat med tyskans *emsig* 'flitig' och återgå på ett äldre namn på Storsjön med betydelsen 'den rörliga; den som aldrig är stilla'. Enligt ett annat förslag skulle folkslagsbeteckningen vara att sammanhålla med adjektivet *jämnen* och syfta på Storsjön ('den jämma sjön'). Motsvarande sjönamnsbildningar, t.ex. *Långjämnaren*, *Flaten*, *Slätten*, tar ofta fasta på att sjöarna saknar ör, och i Storsjöns fall skulle man då kunna tänka sig en ursprunglig syftning på det stora och huvudsakligen öfria sjöflaket norr om Norderön.

Jämtlands län län. – Länet, som omfattar Jämtland, Härjedalen samt mindre delar av Hälsingland och Ångermanland, har sitt namn efter landskapet → *Jämtland*.

Jämtön tätort, Råneå sn, Norrbotten. – Namnet, äldst belagt 1539, återgår på ett bynamn. I förleden ingår antingen inbyggarbeteckningen *jämte* 'person från Jämtland' eller ett personbinamn *Jämte*. Efterleden syftar på en numera landfast ö.

Järbo sn, Valbo hd, Dalsland. *Jerbode kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från en gård eller by vid kyrkan. Det innehåller troligen fsv. *iædhur* 'kant, rand' med syftning på läge vid en kant av något slag i landskapet. Kyrkan ligger nedanför en långsträckt, mycket markerad bergkant och på en sluttning ned mot Valboån. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*. – *Bild 37, s. 236*.

Järbo sn, tätort, Gästrikland. – Namnet på socknen, utbruten ur Ovansjö 1862, har övertagits från en by, nuvarande Överbyn och Ytterbyn. Tätorten har vuxit fram kring den år 1876 nära kyrkan inrättade Järbo järnvägsstation. Förleden syftar på byns läge vid ån → *Jädraån* (*Jädran*). Efterleden, som är svårbestämbart utifrån de skiftande äldsta beläggen (i *Jædherbo* 1495, *Jederboda* 1542), är troligen → *bo*, snarast i betydelsen 'bygd'.

Järeda sn, Aspelands hd, Småland. *Jæritha* 1337. – Namnet är övertaget från Järeda by. Det innehåller i efterleden → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', här syftande på passagen förbi Järnforsen. Förleden skall säkerligen sammanhållas med namnet på den intilliggande *Järnsjön*, men förhållandet mellan de båda namnen är oklart.

Järfloffa gd, ö, naturreservat, Nynäshamns stad, Södermanland. *Gerflotta* 1562. – Namnet har tolkats som en sammansättning med dialektordet *flott*, vilket används om stora, jämna marker och som här skulle syfta på ett område strax väster om gården. Förleden kan vara antingen fsv. *iædhur* 'kant, rand' eller ett ord svarande mot fvn. *geirr* 'spjut'. Det senare kan i ortnamn användas om kilformiga terrängformationer.

Järfälla kn, f.d. sn, Sollentuna hd, Uppland. (in) *Gerfelli* 1310. – Kommunen har övertagit namnet från den f.d.

socknen *Järfälla*, i sin tur namngiven efter den by som senare kallas *Kyrkbyn*. Namnet innehåller i förleden troligen ett mot fvn. *geirr* 'spjut' svarande ord. Efterleden kan vara en fornspråklig sidoform till dialekterdet *fjäll* 'ägostycke' e.d. (pluralis *fjällar*, ej att förväxla med *fjäll* 'högt berg'). Namnet skulle således äldst betyda 'det kileller spjutformiga ägostycket'. Tidigare har ett direkt samband med fjärdnamnet → *Görvän* diskuterats, men bortsett från att förlederna innehåller besläktade ord har någon övertygande gemensam grund för de båda namnen inte kunnat påvisas.

Järlåsa sn, tätort, Hagunda hd, Uppland. *Jarlasum* 1291.

– Socknen har övertagit sitt namn från den by som nu heter *Kyrkbyn*. Förleden har tolkats som innehållande mansnamnet *Jarla*; efterleden är ås 'höjdsträckning', syftande på rullstensåsen Järlåsåsen som löper genom socknen. Tätorten, belägen ca 2,5 km söder om kyrkan, har närmast namn efter järnvägsstationen Järlåsa kring vilken den vuxit fram.

Järn sn, Nordals hd, Dalsland. *Jeders kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från gården Järn. Det innehåller bestämd form av fsv. *iædhur* 'kant, rand'. Gården ligger vid kanten av en långsträckt höjd.

Järna sn, tätort, Dalarna. (j) *Iærnom* 1386. – Socknenamnet innehåller möjligen *järn*, kanske i betydelsen 'myrjärn', dock med oklar syftning, eller fsv. *iarn, *iærn 'grus- eller sandaktig jord' avseende bygdens till stor del magra och sandiga jordmän. Tätortsnamnet återgår på namnet på järnvägs- och poststationen Dala-Järna, tillkommen 1907 och namngiven efter socknen. Förleden *Dala-*, tillagd för att skilja namnet från *Järna* i Överjärna socken i Södermanland, utgick ur tätortsnamnet 1977.

Järna tätort, Överjärna sn, Öknebo hd, Södermanland. (in) *Giernum* 1291 (avser Ytterjärna socken). – Tätorten har närmast fått sitt namn efter järnvägsstationen Järna vid vilken den växte fram. Stationen är i sin tur namngiven efter sitt läge i Överjärna (a *Øwra Gyænum* 1353) socken. Liksom i grannocknens namn Ytterjärna (i *Ytrægænum* 1450) ingår i *Järna* ett gammalt bygdenamn, fsv. *Gærna(r)*. Till grund ligger ett fornspråkligt ord *garn, här i betydelsen 'smal vik eller smalt sund'. Vanligen har man räknat med att *Gærna(r)* innehåller en inbyggarbeteckning bildat till ett ortnamn *Garn. Vad beträffar syftningen av det ursprungliga *Garn har man främst pekat på själva den smala sjöleden mot Söderläje. Enligt ett alternativt förslag skulle dock en vik, som under järnåldern skurit in i Järnabygden ha varit namngivningsgrund. Förlederna *Över-* och *Ytter-* i socknenamnen syftar på lägena längre in från respektive ut mot kusten längs Moraån.

Järnboås sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. (i) *Jernboåhs kyrkia* 1683. – Namnet innehåller en form av ordet *järnbod* och ås. Socknen har fått namn efter de järnbodar som fanns vid grusåsen invid Järnboås station. Man hade tidigare här stora upplag av järn.

Järnbrott stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. (i)

Jambrudhe 1413. – Namnet är övertaget från en gård. Det skall sannolikt uppfattas som ett ursprungligt *Iampnaruðh, sammansatt av fsv. *iampn* 'jämn' och → *rud* 'rötning', således 'rötningen med jämn mark' e.d. Den nuvarande, urspårade formen beror på att ett senare utvecklat *Iambrudh felaktigt uppfattats som en sammansättning med *brott*.

Järnforsen tätort, Järeda sn, Aspelands hd, Småland. *Järnfors quern* 1400-talets slut (avser en kvarn). – Tätorten är framvuxen vid en fors i Emån med samma namn. Forsen ligger i samma vattenled som den närliggande Järnsjön. De båda namnen liksom sockennamnet (→ *Järeda*) innehåller uppenbarligen ordet *järn*, dock oklart med vilken syftning.

Järnlunden sjö, Tjärstads och Värdnäs snr, Kinda hd, Östergötland. *Jälunder* 1362 avskr., *Jærlundasyø* 1386. – Namnet *Järnlunden* återgår på ett fornsvenskt *Jälunder*, som bildats av ett adjektiv fsv. *íælunder med betydelsen 'larmande, högt ljudande' e.d. Järnlunden är en stor och öppen sjö som lätt blåser upp. Sjöns namn har tidigt förknippats med ordet *järn* och omformats i anslutning här till.

Järnsjön sjö, Silbodals och Silleruds snr, Nordmarks hd, Värmland. *Jernsiön* ca 1640. – Den närmare anledningen till sjönamnets förled, väl metallbeteckningen *järn*, är okänd.

Järnskog sn, Nordmarks hd, Värmland. *Herneskog* 1531, *Hierneskog* 1540. – Sockennamnet, som väl ursprungligen betecknat ett skogsområde, har en oklar förled, möjligen ordet *hjärna* använd som höjdbezeichnung.

Järnäs by, Nordmalings sn, Ångermanland → *Järnäs-klubb*.

Järnäsklubb fiskeläge med väderstation, Nordmalings sn, Ångermanland. – Kallas också *Klubben*. Efterleden är dialektordet *klubb* 'hög holme', antagligen med syftning på den i viken in mot fiskeläget belägna holmen Storklubben. Förleden anger att fiskeläget ligger på utmark till byn Järnäs (af *Geranes* 1413). Bynamnet har från början åsyftat ett näs i det genom landhöjningen starkt förändrade kustlandskapet. Bynamnets förled är flertydig. Här kan ingå fsv. *gere* 'kil, trekant' o.d., kanske med syftning på näsets utseende eller läge vid någon kilformig vik, det bl.a. från Nordmaling kända dialektordet *gere* 'ånga, hetta, halsbränna, var i sår' med okänd syftning eller mansnamnet *Gere*, troligen kortform av t.ex. *Germund*.

Järpen tätort, Åre sn, Jämtland. (i) *Hærope* 1400-talets senare del. – Tätorten är namngiven efter den järnvägsstation runt vilken den vuxit fram. Stationen har i sin tur namn efter byn *Järpen*, belägen ca 5 km nordväst om tätorten. Namnet innehåller enligt en tolkning ett terrängbetecknande ord *harp 'torr, grusig, skrovlig mark', ursprungligen avseende något område i byn Järpen. Den nuvarande namnformen har enligt detta förslag uppkommit genom att prepositionen *i* sammansmält med namnet. Alternativt har föreslagits att namnet innehåller ett

ljudhärtande (i fornvästnordisk form) *Herpr syftande på någon av forsarna i Järpenströmmen.

Järpås sn, tätort, Kållands hd, Västergötland. *Jarpaas* 1387. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla fägelbeteckningen *järpe* men också en motsvarighet till fvn. *jarpr* 'brun', i så fall med syftning på markens färg. Kyrkan ligger på en liten längsträckt upphöjning nedanför en större höjd. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt tätorten, belägen invid kyrkan kring en station vid en 1877 öppnad järnvägslinje.

Järrestad sn, Järrestads hd, Skåne. (in) *Iarlestatha* 1322. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller mansnamnet fda. *Iarli* och → *sta(d)*.

Järrestads härad hd, Skåne. *Iarlæzstatheret* ca 1300. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Järrestad*.

Järsnäs sn, Tveta hd, Småland. *Jærpsnæs* 1336. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg en gård, innehåller i förleden troligen det fornsvenska mans(bi)namnet *Iærp*, egentligen 'den brune'. Efterleden är *näs*.

Järstad sn, Göstrings hd, Östergötland. *Jærpstadhæ* *kyrkia* 1399. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla genitiv av mans(bi)namnet fsv. *Iærp, egentligen 'den brune'. Efterleden är → *sta(d)*.

Järstorp sn, Tveta hd, Småland. *Iarnwixthorp* 1309. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Förleden har föreslagits innehålla en form av ett för övrigt okänt mansnamn fsv. *Iærnvigh, en tolkning som är osäker. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Järvafältet f.d. exercisfält, Solna stad, samt Järfälla och Sollentuna snr, Sollentuna hd, Uppland. – Namnet tillkom 1905 i samband med att ett militärt övningsfält skapades i trakten. Det innehåller i förleden bynamnet *Järva* (in *Hyrsa* 1291, in *Yruæ* 1347). Utgångspunkten för namnet är troligen den grusås på vilken byn ligger, vilken bör ha haft ett namn besläktat med fvn. *jørvi* 'grus'. Till detta namn har bildats en inbyggartbeteckning *irvar e.d. 'de som bor på grusåsen', vilken ligger till grund för bynamnet, som under fornsvensk tid har lytt *Irva*, *Yrva*, senare *Erva*, *Ørva*. Den nutida formen *Järva* slår igenom först på 1600-talet och har sannolikt uppstått ur en prepositionsförbindelse i *Erva*.

Järvsö sn, tätort, Hälsingland. *Yærpsø* 1314. – Tätorten har vuxit fram kring järnvägsstationen, tillkommen 1879 och namngiven efter socknen. Förleden i namnet innehåller ett mans(bi)namn, fsv. *Iærp, egentligen 'den brune'. Efterleden ö syftar på den i Ljusnan belägna Kyrkön med sockenkyrkan. Möjliga har *Järvsö* vid sockenbildningen varit ett gårdnamn.

Jät sn, Kinnevalds hd, Småland. *Yaat*, *parochie Østeryaat* 1326. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn (j *Jæth* 1453). Byn har varit uppdelad i en östlig och en västlig del. Namnet är sannolikt bildat till fsv. *iæt, ett med verbet *äta* nära samhörigt ord med betydelsen 'betsplats'.

Jättendal sn, tätort, Hälsingland. (i) *Ietunda sokn* 1402 sen avskr., (j) *Jætundall* 1483. – Tätorten, som omfattar byar i kyrktrakten, har övertagit sockennamnet. Vid ti-

den för socknens tillblivelse var detta förmodligen ett bygdenamn. Dess fornsvenska form har sannolikt varit *Iætundadal, vars föled – liksom i beläget från 1402 – är genitiv pluralis fsv. *iætunda av en inbyggarteknologi *iætundar. Inbyggarteknologin är en bildning till fsv. *Iætunder, namn på den forntida fjärd som den nuvarande havsfjärden Mellanfjärden och Kyrksjön är återstoder av. Ett sådant fjärdnamn är sannolikt bildat till fsv. **iæt 'betesmark'*, ett med verbet *äta* nära samhörigt ord, med syftning på betesmarkerna vid fjärden. Efterleden i *Jättendal* åsyftar den dal som både Kyrksjön och socknens kärnbygd är belägna i.

Jättene by, Friggeråkers o. Gudhems snr, Gudhems hd, Västergötland → *vin*.

Jävre tätort, Hortlax sn, Norrbotten. – Namnet är övertaget från en by, äldst omtalad 1481 och belägen vid Jävre-ån. Troligast har namnet först burits av ån, fsv. *Iævra, i böjd form *Iævro, varav i båda fallen senare uppstått en form *Jävre*. Ånamnet kan höra samman med verben *java* 'gå planlöst omkring' (Norrbotten), *javva* bl.a. 'gå fram med vinglig gång' (Ångermanland) och syfta på vattnets rörelse och det ljud denna framkallar. Dock finns även möjligheten att namnet sammanhänger med det sydvästfinska ånamnet *Eura*, ursprungligen ett urgermanskt lånord med betydelsen '(vatten)ådra'.

Jävsjön sjö, Kalls sn, Jämtland. *Giäfwan* 1645, *Jeffsiön* 1685. – Halva sjön ligger i Norge där den kallas *Gjevsjøen*. Förleden innehåller sannolikt ett äldre namn på den älvdelen som avvattnar sjön, *Jävsjöströmmen* (Björkedesån), 1742 kallad bl.a. *Giævra* och 1800 *Ilöftra*. Detta namn är en bildning till det bl.a. från jämtska kända adjektivet *gäv* 'givande', t.ex. om vattendrag som ger fisk eller om fiskedon eller agn som lätt ger napp.

Jönköping kn, stad, Småland. (in) *castro Junakøpung* 1278. – Namnets efterled är *køping* 'handelsplats'. I närheten av handelsplatsen rann i äldre tid en bäck, som i äldre Västgötalagen kallas *Junæbækær*. Bäcknamnet har föreslagits innehålla samma förled som → *Enåker* och därvid betyda 'den aldrig sinande bäcken'. – Bild 38, s. 237.

Jönköpings län län, Småland. – Länet, bildat 1687, har sitt namn efter residensstaden → *Jönköping*.

Jönåker tätort, Lunda sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Tätorten har fått sitt namn från → *Jönåkers härad*. Jönåkers järnvägsstation anlades vid en 1915 öppnad bansträcka.

Jönåkers härad hd, Södermanland. (ii) *Junaaker* 1353. – Jönåkers härad har namn efter en samlingsplats. Namnets form, fsv. *Iunaker*, är sällvilda påfallande som namnet äldst uppträder utan tillagt → *hundare* (jfr t.ex. → *Ulleråkers härad*). Detta innebär att *Iunaker* får antas ha övergått till bygdenamn, avseende en bygd med samlingsplats i *Iunaker*, och att bygden sedan inordnats i hundaresorganisationen. Samlingsplatsens läge är okänt.

Jönåker är formellt identiskt med sockennamnet → *Enåker*.

Jörlanda sn, tätort, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Jorolanda kirkia* 1388. – Socknen har övertagit namnet från gården Jörland (Jörland 1659). Förleden i detta namn kan innehålla ett gammalt namn på Jörlanda å, *Jora, kanske med betydelsen 'den vattenrika' eller 'vattenet'. Efterleden är → *land*. Sockennamnets -a beror på anslutning till andra sockennamn på -a, t.ex. → *Björlanda*.

Jörn sn, tätort, Västerbotten. *Jörn* 1778. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, är kanske en försvenskning av ett finskt namn innehållande *jyrä* 'bäck med branta stränder; djup dal, brant', med syftning på bergsbranten vid sjön *Jörnstråket*.

Jössefors tätort, Älgå sn, Jösse hd, samt Arvika stad, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring Jössefors bruk vid forsen Jösseforsen i Jösseälven, där ett litet träsliberi fanns redan på 1760-talet, samt kring en 1930 öster därom anlagd sulfitfabrik. För tolkning av forsens namn, omnämnt flera gånger under medeltiden (*Iessaffors* 1441, *Jwssesfors* 1469), se → *Jösse härad*.

Jösse härad hd, Värmland. *Jusedzherad* 1355 avskr. – Häradet har namn efter ett → *ed*, en passage förbi Jösseforsen (→ *Jössefors*). Som ursprungligen form brukar ansättas *Iudhsedh; 1394 omtalas ett fiske benämnt *Iudz edhe*. Det *Iudh som antas ha varit namn på forsen har inte fått någon tillfredsställande förklaring.

K

Kaalasjärvi sjö i Kalixälvens vattensystem, Lappland. *Caliis tresk* 1553. – Namnet är en förfinskning av nord-sam. *Gálásjávri*. Efterleden *jávri* betyder 'sjö'. Sjön har namn efter → *Kalixälven*.

Kaga sn, Hanekinds hd, Östergötland. (de) *Kafuøgum* 1266. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden substantivet *hög*, snarast åsyftande den mindre upphöjning på vilken byn ligger (för den plurala formen på -a se inl. 3.3.1). Förleden kan innehålla ett fornsvenskt *kaf med syftning på stillastående, översvämmade vatten eller ett till detta ord bildat ånamn, fsv. *Kava, använt om Svartåns nedre lopp i dalen vid kyrkan.

Kaggeholm gods, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland. – Egendomen fick detta namn kort efter det att den kommit i blivande fältmarskalken Lars Kaggs ägo 1647. Efterleden → *holm* har här liksom i många andra namn på slott och herrgårdar en statushöjande funktion. Gårdens äldre namn var *Vettersjö* (j *Witulssa* 1511, *Withelszö* 1544). Förleden innehåller sannolikt fsv. *vitul* 'vårdkase'. Efterleden tycks vara ö, vilket i så fall visar att namnet äldst kan ha varit knutet till en ö som utgjorde den nuvarande västra delen av Helgö. Vårdkasen kan ha stått på ett berg vid Bockholmsundet.

Kaihnuunväylä Kalixälvens nedre lopp, Norrbotten. – Namnet, som används av finsktalande, innehåller genitiv singularis av den dialektala formen av ett finskt namnlement *Kainuu* med betydelsen 'öppning, åmynning' (nordiskt länord), som här syftar på Kalixbygden. Ele-

mentet har sekundärt erhållit betydelsen 'läglänt, fuktig mark'. Efterleden *väylä* betyder 'stor älv'.

Kaitumälven källflöde till Kalixälven, Lappland. – Namnet är en förvenskning av nordsam. *Gáidumeatnu*. Förleden kan vara en bildning till verbet *gáidat* 'avlägsnas sig', efterleden är *eatnu* '(stor) älv'. Älven flyter genom sjöarna *Kaitumjaure*, som är en samlingsbenämning på de tre fjällsjöarna *Padje Kaitumjaure*, *Kaska Kaitumjaure* och *Vuolep Kaitumjaure* (äldre stavningsform), nordsam. *Bajip Gáidumjávri*, *Gaska Gáidumjávri* och *Vuolip Gáidumjávri*. De särskiljande förlederna betyder 'övre', 'mellersta' och 'nedre'. Efterleden är *jávri* 'sjö'.

Kakel sjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Kakelträsk* 1790-talet. – Namnet, arjeplogssam. *Gáhkál*, har okänd betydelse.

Kaknäs bebyggelse på Ladugårdsgärdet, Stockholms stad → *Kaknästornet*.

Kaknästornet TV-torn på Ladugårdsgärdet, Stockholms stad. – Tornet invigdes 1967. *Kaknäs* är numera namn på en bebyggelse i området och har i äldre tid syftat på en sedan länge försvunnen by (*Kakunæs* 1435), vars gravfält finns nära tornet. Förleden tycks innehålla ordet *kaka*, dock med okänd saklig bakgrund. Efterleden är *näs*. Det är obekant vilket *näs* namnet äldst har åsyftat.

Kalix kn, tätort, Norrbotten. – Kommunnamnet har sitt ursprung i sockennamnet → *Nederkalix*. Tätortsnamnet avsåg ursprungligen den gård som senare vuxit till tätort.

Kalixälven älvdal, Lappland och Norrbotten. – Namnet, tidigare även *Kalixån*, är en förvenskning av en äldre form av nordsam. *Gálaseatnu*. Förleden är sannolikt en bildning till *gálit* 'vada' men kan även hänga samman med adjektivet *gálus* 'sval (om vädret)'. Efterleden *eatnu* betyder '(stor) älv'. Formen *Kalix* har troligen inspirerats av en av finsktalande använd böjnungsstam *Kaalikse-*, som senare associerats med latinets *calix* 'nattvardskalk'; i *Kalix* nuvarande kommunvapen ingår en nattvardskalk. Det finska namnet *Kaalasväylä* på älvens övre lopp är en återgivning med översatt efterled av sam. *Gálaseatnu*. Det nedre loppets finska namn är → *Kaihuunväylä*.

Kall sn, sameby, Jämtland. *ecclesia Karl* 1344. – Namnet har tidigare avsett bygden, som även omfattar sjön *Kallsjön*. Det innehåller *karl* 'man', med ursprunglig syftning på fjället → *Åreskutan*. Namnet har sannolikt varit den norr om fjället boende befolkningens namn på Åreskutan. Det är oklart hur ortens sydsamiska namn, *Gaelpie*, med betydelsen 'kalv (av ko)' förhåller sig till det svenska.

Kallax flygplats, by, Nederluleå sn, Norrbotten. *Kallelax* 1539. – Flygplatsnamnet, som är övertaget från byn, är en förvenskning av fi. *Kalalaksi, sammansatt av *kala* 'fisk' och *laksi*, äldre form av *lahti* 'vik'.

Kalleberga by, Ronneby sn, Medelstads hd, Blekinge → *Kallinge*.

Kallgateburg naturreservat, Tingstäde sn, Gotland. – Namnets förled är ett vägnamn *Kallgatu* (*Kallgate*) innehållande ett gotländskt *karlgata 'allmän landsväg', jfr Upplandslagens *karls vægher* med samma betydelse. För-

leden är ordet *karl* 'bonde, fri man' o.d. Namnet har avsett en gammal väg mellan Hejnum och Läbro. Efterleden i *Kallgateburg* är det gotländska dialektordet *burg* 'grusås', vilket här syftar på den forntida strandvall (Ancylusvallen) på vilken vägen löper.

Kallhäll förs., kommundel (Kallhäll-Stäket), Järfälla kn, Uppland. *Kalheld* 1539 (avser en gård). – Församlingen tillkom 1990 vid delning av Järfälla församling och fick namn efter stadsdelen. Denna är framvuxen ur den bebyggelse som uppstod efter etableringen av Bolinders mekaniska verkstad 1907 på mark som tillhörde Kallhälls herrgård. En 1907 tillkommen järnvägshållplats och en 1908 inrättad postanstalt fick namnet *Kallhäll*. Kallhälls gård, som blev kontor åt företaget, har förmodligen namn efter en stor stenhäll sydöst om gården. Förledens innebörd är oviss.

Kallinge tätort, flygplats, Ronneby sn, Medelstads hd, Blekinge. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk, som anlades 1849. Dess namn är lösgjort ur ett ursprungligt *Kallingekvarn*, namnet på en äldre kvarn i Mörrumsån (*Kallingeqvarn* 1686), som tillhörde *kallingarna*, dvs. invånarna i den närlägna byn Kalleberga. Förleden i bynamnet *Kalleberga* (*Kallebierg* 1570-talet) är möjlig adjektivet *kall* med syftning på en kallkälla eller på att den höjd där byn ligger varit särskilt utsatt för köld och frost. Efterleden innehåller fda. *bisægh*, ursprungligen i singular form, senare med anslutning till plurala ortnamn på -a (se inl. 3.3.1).

Kallsjön sjö, Kalls sn, Jämtland → *Kall*.

Kalmar kn, stad, Småland. *Calmarna oppidum [stad]* ca 1200 (se också → *Kalmarsund*). – Staden anlades ca 1200 i den nuvarande stadsdelen *Gamla staden*. På 1650-talet byggdes en ny stad upp på Kvarnholmen. Namnet, fsv. *Kalmarna*, har som förled det sydostsvenska dialektordet *kalm* 'stenröse, stenanhopning'. Efterleden innehåller pluralis av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Möjliga har namnet ytterst åsyftat nuvarande Stensö två kilometer söder om Gamla staden. Hur i så fall namnet förmedlats från Stensö till staden är oklart. Den nutida namnformen *Kalmar* slår igenom på 1550-talet, särskilt genom påverkan från tyska namn som *Wismar*. – Bild 39, s. 236.

Kalmar sn, Häbo hd, Uppland. *Ecclesie Kalmar* 1286. – I förleden ingår möjliga dialektordet *kalm* 'stenröse, stenanhopning', i nutiden känt från sydöstra Sverige. Efterleden kan vara *mar* 'grund vik'. Det är oklart om namnet från början avsett den mindre Frösundaviken strax söder om sockenkyrkan eller den stora Kalmarviken längs socknens östsida.

Kalmar län län. (j) *Kalmarna län* 1428. – Ett slottslän, kallat bl.a. *Kalmar län*, med Kalmar slott som huvudsäte fanns under medeltiden. Vid den allmänna länsindelningen 1634 fördes namnet över till ett nyinrättat län, också omfattande Öland. Kalmar blev länet residensstad. Under tiden härefter var länet tidvis sammankört med andra län. Åren 1819–24 bildade Öland eget län, varefter det återgick till Kalmar län.

Kalmarsund sund mellan Småland och Öland. – Namnet, fsv. *Kalmarna sund*, är äldst omnämnt på en sörmländsk runsten från 1000-talet. Namnet har uppstått utifrån ortnamnet fsv. *Kalmarnar, nu *Kalmar*, med den syftning detta namn hade innan det blev stadsnamn (→ *Kalmar*).

Kalv sn, Kinds hd, Västergötland. *Kalff* 1351. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ytterst stammar namnet från den intilliggande sjön Kalven, vars namn innehåller djurbeteckningen *kalv* och uttrycker att sjön liknats vid en kalv i jämförelse med den närliggande, mycket större sjön Fegen.

Kalven sjö, Norbergs sn, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland → *Norberg*.

Kalvsvik sn, Kinnevalds hd, Småland. *Ecclesie Kalfswijk* 1336. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller antingen djurbeteckningen *kalv* eller det motsvarande fornsvenska mansnamnet *Kalf*. Efterleden är *vik*, syftande på en vik av sjön Åsnen.

Kalvråsk förs., Burträsksn, Västerbotten. – Namnet är taget från kyrkbyn, som i sin tur lånat namnet från den intilliggande sjön Kalvråsket. I förleden ingår *kalv*, kanske med syftning på ett par avsnörda vikar, »kalvar», av sjön. Efterleden är *råsk* i betydelsen '(större) sjö'.

Kangos tätort, Junosuando sn, Norrbotten. – *Kangos* (även *Kangosfors*) är den på svenska använda formen för fi. *Kangonen*. Jfr → -nen. De tornedalsfinska dialektorden *kangos* och *kangonen* betyder 'stor fors; vattenfall'. Namnet syftar på läget vid en stor fors i Lainioälven.

Kapellskär hamnplats, Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *Kappelskär* 1555. – Namnet, tills för några år sedan i enlighet med det genuina uttalet officiellt skrivet *Kappelskär*, har av allt att döma först betecknat Kapellskärsskäret, en holme utanför Kapellskär. Förleden förklaras av att det vid en av de gamla begravningsplatserna på holmen möjligtvis stått ett kapell. Namnets överföring på den nuvarande hamnplatsen kan ha förmedlats av att *Kapellskär* brukats som namn på en i samma område belägen krog (senare gästgiveri).

Kapelludden vätmarksområde vid Ölands östkust. – Området har namn efter *Kapelludden* (*Kappeludden* ca 1760), en udde i Bredsätra socken i Runstens härad. På udden fanns Sankta Britas kapell, troligen tillkommet i början av 1200-talet och senare helgat åt Heliga Birgitta (*Sancte Byrgitte Capell* 1551). Kapellet ligger sedan länge i ruiner. – *Bild 40*, s. 238.

Kapellskär hamnplats, Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland → *Kapellskär*.

Karaby sn, Åse hd, Västergötland. *Karleby Sochn* 1397 avskr. – Socknen har fått sitt namn (→ *Karlaby*) från kyrkbyn

Karats by, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är givet efter sjön *Karats* (*Karragien* 1671), vid vilken byn är belägen. Det är en försvenskning av lulesam. *Gárásj*, som kanske är en bildning (diminutiv) till *gárre* 'matskål' (nordiskt lån), med syftning på att sjön är fiskrik. Byns äldre namn *Tjádjá* är givet efter läget på udden *Tjájánjárgga*,

vars namn är bildat till verbet *tjádjánit* 'fara eller gå vilse' och *njárgga* 'udde'.

Karbenning sn, samhälle, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland. (j) *Karinæbøning* 1461. – Socknen har sitt namn efter en strax öster om kyrkan belägen f.d. järnframställningshytta, nu kallad *Karbenningby*. Det är sammansatt av fornsvensk genitiv av kvinnonamnet *Karin* och → *benning* '(hytt)byggnad'. Det lilla samhället Karbenning en dryg halv mil norr om kyrkan har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1900.

Karby tätort, Vada och Össeby-Garns snr, Vallentuna hd, Uppland. (in) *Karlaby* 1303. – Tätorten är i huvudsak framvuxen på mark till byn Karby i Össeby-Garns socken (→ *Karlaby*).

Kareby sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. *Karlaby sokn* 1388. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. För tolkningen → *Karlaby*.

Karesuando sn, tätort, Lappland. *Karas soone* 1553. – Socknen har namn efter byn, som delas av riksgränsen. Namnet är en svensk form av nordfi. *Kaaresuanto*, officiellt *Kaaresuvanto*. Det finska namnet återgår på sam. *Gárasavvon*, vars förled är dunkel. Efterleden nordfi. *suanto*, standardfi. *suvanto* och nordsam. *savvon* betyder 'lugnvatten (i å eller älvdal)'. Namnet avsåg ursprungligen den del av Muonioälven vid vilken tätorten växte fram. Socknens äldre namn *Enontekis* återgår på fi. *Enontekiö* (numera socken i finska Lappland), som i sin tur är en förfinskning av nordsam. *Eanodat*. Det samiska namnet är bildat till *eatnu* 'stor älvdal' och karakteriseras av orden, som kännetecknas av stora älvar.

Karlaby I Sverige finns inemot 35 orter med namnet *Karlaby* eller därur utvecklade varianter, t.ex. *Karleby*, *Karlby*, *Kareby*, *Karby*. Den fornsvenska formen är *Karlaby*. Den stora mängden likalydande namn talar för att vi har att göra med ett fornsvenskt appellativ *karlaby, sammansatt av genitiv pluralis av ordet *karl* och → *by* 'gård'; *by*. Vid sidan av *Karlaby* finns det andra ortnamn på -by med genitiv pluralis av en personbeteckning som förled, t.ex. fsv. *Rinkaby* (→ *Rinkaby*, → *Rinkabyholm*), *Svenaby* (→ *Sveneby*, → *Svenneby*), *Th(i)æghnaby* (→ *Tegnaby*, → *Tegneby*), vilka också kan återgå på redan existerande appellativ. Såsom framgår av hävningarna, rör det sig i dessa fall av allt att döma om grupper av män med speciella uppgifter av militär art i kungens, »kronans», eller stormäns tjänst. På samma sätt förhåller det sig otvivelaktigt med *karlar* i *Karlaby*. De här nämnda personbeteckningarna anger olika rang och ställning. Lägst står »karlarna», som här bör avse allmogekrigare, bondekrigare. Namnen på -by med förleder av här anfört slag får antas ha betecknat ett slags garnisoner. Också i andra namn än *Karlaby*, kan *Karla-* syfta på bondekrigare (jfr → *Karlevi* på Öland).

Den geografiska fördelningen av *Karlaby*-namnen är ojämn. Tätast förekommer de i Uppland, som har 11 representanter, och i de söder därom liggande landskapen Södermanland och Östergötland med vartdera fem namn.

Enstaka representanter finns i Västmanland, Närke, Värmland, Västergötland, Bohuslän, Småland, Gotland och Skåne. I Norrland saknas ortnamnstypen helt. *Karlaby*-namn finns också i Finland och Danmark, däremot inte i Norge eller överhuvudtaget på västnordiskt område. *Karlaby*-namnen sträcker sig tillbaka i förhistorisk tid, ovisst hur långt. Frågan om ålder och utbredning är intimt förknippad med diskussionen om förhistorisk samhällsorganisation i Norden.

Litteratur: Lars Hellberg, De finländska *karlabyarna* och deras svenska bakgrund, i Studier i nordisk filologi 65 (1984), s. 85–106.

Karlanda sn, Nordmarks hd, Värmland. (*j*) *Kaflandæ sokn* 1344. – Sockennamnet, som troligen är givet efter prästgården, innehåller i efterleden → *land*. Förleden kan vara genitiv pluralis av ett dialektord *kavle* med syftning på en kavelbro eller innehålla ett dialektord *kav* 'stillastående vatten, översvämnings'. Strax sydväst om kyrkan utbreder sig kring Karlandabäcken låga sankområden. Former på *Kar-* uppträder redan på 1500-talet.

Karlberg slott, Solna stad, Uppland. – Riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhielm bildade på 1620-talet ett säteri av tre byar i hans ägo. Utifrån sitt eget namn gav han 1630 egendomen namnet *Karlberg*. Ett slott uppfördes där på 1630-talet. Efterleden *berg* är typisk för nybildade slotts- och herrgårdsnamn från denna tid.

Karleby sn, Vartofta hd, Västergötland. (*in*) *Karlæby* 1309 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn (→ *Karlaby*) från kyrkbyn.

Karlevi by, Vickleby sn, Algutsrums hd, Öland. *Karlawi* 1346. – Namnets efterled är → *vi* 'helig plats, kultplats'. Förleden kan innehålla genitiv pluralis av *karl* i en äldre betydelse 'bonde, fri man' o.d. Betydelsen kan ha varit 'den allmänna helgedomen; helgedomen som är tillgänglig för alla' e.d. Enligt en annan uppfattning skall namnet istället tolkas som 'karlarnas (särskilda) helgedom', där *karlar* avser allmogekrigare, bondekrigare (→ *Karlaby*).

Karl Gustav sn, Norrbotten. – När Karungi kapellag (→ *Karungi*) blev eget pastorat 1783 namngavs detta efter kung Gustav III:s son Karl Gustav (1782–83).

Karl Gustav sn, Marks hd, Västergötland. – Socknens gamla namn *Skedeskamma* (*Skidskemma* 1540) var övertaget från kyrkbyn, äldst omnämnd 1353. I förleden ingår dialektdonet *sked(e)*, dock osäkert i vilken betydelse ('vägsträcka, avtagsväg; vägskäl', 'rägång', 'kluven stock, bräda' e.d.). Efterleden är fsv. *skemma* 'liten byggnad', ända in i vår tid bevarat i dialekttuttalet av namnet. Förleden skrevs i äldre tid ofta *Skit-*, *Skett-* o.d. Namnet ansågs väl i sin helhet som mindre välklingande, varför man från 1782 brukade *Karl Gustav* som alternativt sockennamn, detta som en hyllning till Gustav III:s son Karl Gustav (1782–83). 1828 gavs tillstånd att anta *Karl Gustav* som officiellt sockennamn. Vid sin begäran om namnbyte lär de finurliga sockenborna ha anspelat på att dåvarande kronprins Oskars två små söner hette *Karl* och *Gustav*.

Karlholm tätort, Västlands sn, Örbyhus hd, Uppland → *Karlholmsbruk*.

Karlholmsbruk tätort, Västlands sn, Örbyhus hd, Uppland. – Tätorten, också kallad *Karlholm*, återgår på bebyggelse kring ett järnbruk, grundat på 1720-talet. Förleden minner om brukets grundare Charles (Carl) de Geer. Efterleden → *holm* anknyter till andra namn med nobiliserande efterleder. Dock kan i detta fall finnas en saklig bakgrund, då bruket enligt uppgift från 1741 var anlagt på en holme.

Karl Johan förs., Göteborgs stad, Västergötland. *Göteborgs Karl Johan* 1828. – Församlingen har namngivits efter konung Karl XIV Johan.

Karlsborg tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. – Orten grundades 1871, när två ångsågar uppfördes. Namnbakgrunden är okänd. *Karlsborg* ingår i en kategori av stereotypa fastighets- och villanamn, som med herrgårdsnamn som mönster fått stor spridning i modern tid.

Karlsborg sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. – Socknen, som 1884 infördes i jordeboken, har fått sitt namn från Karlsborgs fästning. Denna, som ursprungligen kallas *Vanäs fästning* (en gård Vanäs har funnits där), byggdes under perioden 1820–1909 och namngavs efter Karl XIV Johan. Samhällets järnvägsstation ligger vid en linje öppnad för trafik 1876.

Karlshamn kn, stad, Blekinge. – Staden fick sitt namn 1666 efter kung Karl X Gustaf. Efterleden åsyftar läget vid Östersjön.

Karlskoga kn, stad, Karlskoga hd, Värmland. *Karlskogh* s. 1602, *Carlskogha* 1651. – Karlskoga blev egen församling 1586 och fick namn efter hertig Karl, sedermera Karl IX. Efterleden åsyftar skogsbygden mellan Värmland och Närke.

Karlskrona kn, stad, Blekinge. *Carls Crona* 1679. – Staden anlades som flottstation 1680 och fick namn efter kung Karl XI med efterled efter mörster av det skånska stadsnamnet → *Landskrona*.

Karlslunda sn, Södra Möre hd, Småland. – På 1650-talet bröts en del av Arby socken ut som egen kapellförsamling. 1873 blev Arby kapellförsamling egen socken och fick då det nyskapade namnet *Karlslunda*. Förleden skall minna om den året innan avlidne Karl XV. Efterleden är schablonartat given.

Karlstad kn, stad, Värmland. – Staden grundades 1584 och fick namn efter hertig Karl (sedermera Karl IX).

Karlstads härad hd, Värmland. – Häradet är i sin tid utbrutet ur → *Kils härad*. Namnet, som härrör från 1883, är bildat till socken- och stadsnamnet → *Karlstad*.

Karlstens fästning fästning, Marstrands stad, Bohuslän. *Carlsstein* 1677. – Fästningen började byggas 1667 och fick sitt namn 1676 efter Karl X Gustav. Den kallas även för *Marstrands fästning* eller *Skansen*.

Karlstorp sn, Östra hd, Småland. (*de ...*) *Ka[rls]thorp* 1300-talets början. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller mansnamnet *Karl* och → *torp* 'nybygge'.

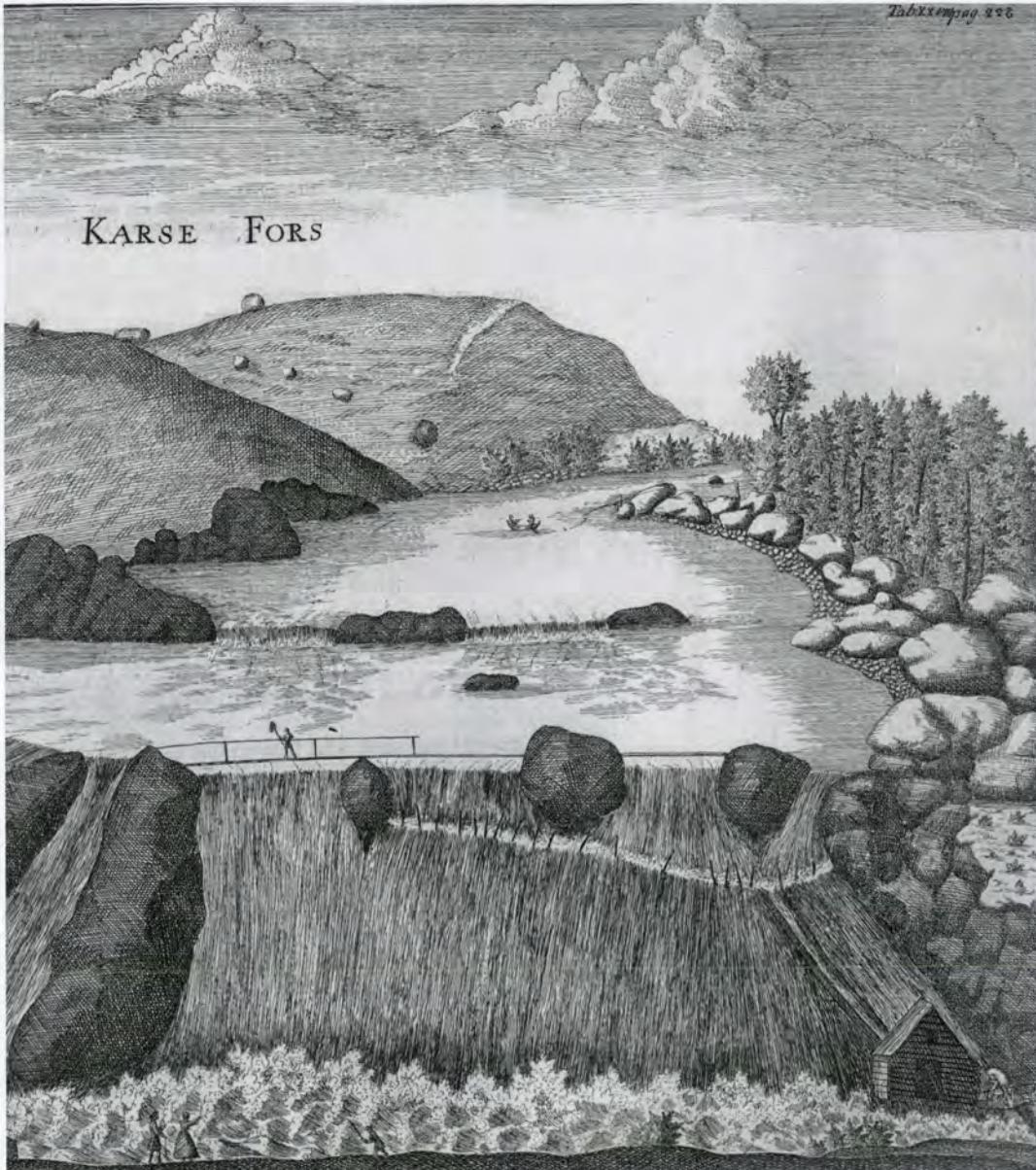

Bild 41. Karsefors. På detta kopparstick, tryckt i Jacob Richardson's *Hallandia antiqua & hodierna* 1752, syns fasta fiskeanläggningar en bit ned i forsen. Notera också mannen eller pojken med en häv på den lilla spängen ovanför fallet. Detalj av Tab. 28

Karlsö, Lilla, Stora öar, Eksta sn, Gotland. (wnder) Karlsö ca 1450. – Namnen innehåller *karl* 'karl, man', syftande på öarna, jfr att dessa tidigare också kallades *Läikkarl* 'lillkarl' och *Storkarl*. Att ordet *karl* använts på detta sätt om ör eller holmar finns många exempel på i Norden, och från Gotland känner man också *karl* använt om sjö-

märken. Lokalt används nu vanligen namnen *Storö* 'Storö' och *Läiloj* 'Lillö'.

Karlösa by, Söderby-Karls sn, Lyhundra hd, Uppland → *Söderby-Karl*.

Karmansbo samhälle, Heds sn, Skinnskattebergs hd, Västmanland. (j) *Karmansbodum* ca 1400. – Bebyggelsen har vuxit fram kring ett järnbruk, som grundades här på 1600-talet. Namnet innehåller mansnamnet fsv. *Kar(l)man* och pluralis av → *bod*.

Karsefors kraftstation, festplats, Ysby sn, Höks hd och Laholms stad, Halland. (aff) *Karste fos* 1570-talet. – Namnets förled innehåller dialektordet *karse* 'korg av bast el-

ler rep' e.d. Sådana korgar eller kassar användes för laxfångst i det vattenfall som fanns här innan kraftstationen byggdes 1930. – Bild 41.

Karsholm gods, Österslövs sn, Villands hd, Skåne. (de) *Karsthaholm* 1366, (med) *Karsholm* 1491. – Herresätts namn innehåller i förleden namnet på den intilliggande byn Karstad och i efterleden → *holm* med syftning på läget på en tidigare kringfluten holme i Oppmannasjön. Namnet betyder således 'den holme som tillhör Karstad'. Bynamnet *Karstad* (in *Karsthatha* 1336 avskr.) innehåller i förleden ordet *kar*, kanske åsyftande en stenkista använd som landningsplats för båtar eller som fäste för fiskeanordning. Efterleden är → *sta(d)*.

Karstad by, Österlövs sn, Villands hd, Skåne → *Karsholm*.

Karums alvar gravfält, Högsrums sn, Slättbo hd, Öland. – Namnet är sammansatt av genitiv av bynamnet *Karum* och det ölandska dialektordet *alvar* 'stenig utmark' (→ *Alvaret*). Bynamnet *Karum* (j *Katerum* 1360, j *Kattarwm* 1480) innehåller i efterleden → *rum* 'öppen plats'. Förleden är flertydig.

Karungi tätort, Karl Gustavs sn, Norrbotten. *Karuunghe* 1539. – Namnet, som är en svensk form av fi. *Karunki*, är förmodligen bildat till lulesam. *gárggo* 'torr, hård mark i eller vid myrland' med tillägg av ändelsen → *-nki*. Byn delas av riksgränsen i en svensk och en finsk del. Namnet överfördes 1745 på *Karungi* kapellag, äldre namn på socknen → *Karl Gustav*.

Kasimirborg gods, Gamleby sn, Södra Tjists hd, Småland. – Godset fick sitt nuvarande namn ca 1630 efter den dåvarande ägaren Johan Casimir Leijonhufvud. Dess äldre namn var *Mem*, vilket troligen är en sammansättning av en sidoform *mær till fsv. *mior* 'smal' och → *hem* 'boplats; gård'.

Kastlösa sn, tätort, Gräsgårds hd, Öland. (in) *Kastarlöso* 1271 (avser kyrkbyn). – Tätorten är framvuxen vid kyrkan på mark till byn Kastlösa. Socknen har övertagit kyrkbrys namn. I förleden ingår fornsvensk genitiv av ordet *kast* 'något uppkastat (grenar, ris, sten, jord)'. Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'.

Katrineholm kn, stad, Södermanland. *Fulbonäs kalles Catarinholm* 1665 (avser Katrineholms gård). – Säteriet Katrineholm i Stora Malms socken gav i början av 1860-talet namn åt en station på den plats där Västra och Östra stambanorna löper samman. 1917 blev det snabbt uppblomstrande samhället stad. Ortnamnets förled erinrar om Catharina Gyllenhorn eller hennes dotter Catharina von der Linde eller möjligen om båda. Säteriet ligger vid en obetydlig upphöjning på en udde i sjön Näsaren; efterleden → *holm* kan därför också, om än schablonmässigt, ha viss topografisk täckning. Ett äldre namn på sätesgården var det från och med 1300-talet betygade *Fulbonäs* 'fulabornas näs', syftande på invånarna i byn Fula (nu Fågelö) i Stora Malm, vars namn med betydelsen 'den smutsiga, dyluktande än' e.d. äldst avsett ett intilliggande vattendrag.

Katslösa sn, Ljunits hd, Skåne. (de) *Kastløse* 1314 avskr.

(avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden ordet *kast* 'något uppkastat; jordvall' (i skrift har det ursprungliga *st* omkastats, medan *t* har fallit i det genuina uttalet). Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'. Ett likalydande bynamn finns i Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne (→ *Risekatslösa*).

Katslösa by, Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne → *Risekatslösa*.

Kattarp sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (de) *Katathorp* 1200-talet. – Socknennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen mansnamnet fda. *Kati*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en 1885 strax väster därom öppnad järnvägsstation.

Kattegatt havsområde avgränsat av Jylland och Själland samt svenska västkusten. Liksom → *Skagerrak* härrör namnet från 1600-talet och är av holländskt ursprung. Namnet kommer in på sjökorten på 1700-talet. Ännu under 1800-talet används de bågge namnen om varandra. *Skagerrak* var det officiella namnet och *Kattegatt* en skämtsamt benämning myntad av sjömännen. *Kattegatt* konkurrerade sedanmera delvis ut namnet *Skagerrak*, så att det senare kom att enbart beteckna farvattnet mellan Skagen och den norska sydöstkusten. *Kattegatt* innehåller ett ord med betydelsen 'katthål', betecknande ett hål i en vägg eller dörr för huskatten. Senare har ordet kommit att beteckna en smal passage, ett trångt farvatten e.d. I holländska sjömansspråk har ordet använts för att beteckna farliga farvatten i allmänhet. *Kattegatt* utmärks av många ör och farliga grund.

Katterjäkk meteorologisk station, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet, som är givet efter en bäck, är en svensk återgivning av nordsam. *Gätterjohka* (*Kattere-jok* 1743). Förleden förekommer i ett flertal namn i området. Den kan möjligen innehålla en sammandragen form av *gáddi* 'strand' och *jávri* 'sjö', med ursprunglig syftning på sjön *Gätterjávri* (*Kadder-Jaure* 1763). Efterleden i sjönamnet är i så fall senare tillkommen. Bäcknamnets efterled *johka* har betydelsen 'större bäck, å'.

Katthammars gd, Östergarns sn, Gotland → *Katthammarsvik*.

Katthammarsvik samhälle, Östergarns sn, Gotland. – Namnet, belagt från början av 1700-talet, innehåller i förleden gårdenamnet *Katthammars* (*Kathammers* 1614). Efterleden i detta namn är dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' e.d., syftande på den mindre höjdrygg på vilken gården ligger och som bildar en liten udde norr om gården. Förleden är djurbeteckningen *katt*, som i ortnamn ibland används för att uttrycka att något är litet eller i någon bemärkelse dåligt. I detta fall kan förleden syfta på att den »hammar» som gården ligger på är mycket liten i förhållande till den större udden *Hamma-re* öster om Katthammarsvik, en udde vilken i sin tur givit namn åt gården *Stora Hamre*.

Katthavet → *Trälhavet*.

Bild 42. Kekkonentoppen.

Landshövding Ragnar Lassinantti, president Urho Kekkonen och professor Gunnar Hoppe framför Kekkonentoppen 1971. Foto: Bert Persson. Arctic Circle Press.

Kattlunds museigård, Grötlingbo sn, Gotland. *Katlund*, *Kattelvnd* 1412. – Namnet kan i förleden innehålla djurbeteckningen *katt*. Efterleden är *lund* 'bestånd av lövträd'. Ett ursprungligt genitiv-s har kopplats till namnet efter mönster av den på Gotland vanliga gårtnamnstypen bestående av ett personnamn i genitiv (→ *Smiss*).

Kattnäs sn, Daga hd, Södermanland. – *Kattænes* 1314. Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Denna är belägen på ett näs mellan sjöarna Klämmingen, Frösön och lågt liggande mark. Förleden i namnet åsyftar kanske snarast lokatter (lodjur).

Kattunga f.d. sn, Marks hd, Västergötland → *Surteby-Kattunga*.

Kavläs gods, Hömbs sn, Vartofta hd, Västergötland. *Kaf-las* 1391 avskr. – Förleden kan innehålla det fornsvenska mansbinamnet *Kafe*. Efterleden är *ås*. Gården ligger på en svagt markerad terrängupphöjning.

Kaxholmen tätort, Skärstads sn, Vista hd, Småland. *Kaxholm* 1541. – Tätorten har fått namn efter ett tidigare militieboställe. I förleden ingår troligen dialektordet *kax* 'hundloka'. Efterleden är → *holm* eller *holme* med ovissh syftning.

Kebnekaise högfjällsområde, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är en försvenskning av fjällets lulesamiska namn, sammansatt av *giebrnne* 'kittel' och *gässse* 'hög och spetsig fjälltopp'. Det lokala, nordsamiska namnet *Giebmegáisi* har samma betydelse. I nordsamiskan används även *Giebnegáisi*, ett namn som uppstått genom påverkan från den svenska formen; det nordsamiska standardspråkets ord för kittel är *gievndni*. Namnet syftar ursprungligen på den branta kraterformade topp i bergmassivet som nu kallas → *Tolpagorni*.

Keinovuopia bebyggelse, Karesuando sn, Lappland. – Namnet är övertaget från en vik i Könkämälven. Det innehåller fi. *keino* 'väg, stig' och *vuopio* 'smal vik (med branta stränder)'. Namnet har sannolikt sitt ursprung i

vikens nordsamiska namn *Geaidnovuohppi*, i lokalt språk *Geainovuohppi*, med samma betydelse. En gammal samisk flyttled passerar viken.

Kekkonentoppen fjällformation i Tarfalamassivet, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet, som avser en enligt uppgift tidigare namnlös topp, är givet efter Finlands president Urho Kekkonen som 1971 besökte området tillsammans med landshövding Ragnar Lassinantti. – Bild 42.

Kengis by, Pajala sn, Norrbotten. *Kinges* 1544. – Namnet, som ursprungligen avsåg den stora fors i Torneälven vid vilken ett nu nerlagt järnbruk uppfördes år 1649, är en försvenskning av nordsam. *geavyyjis*'stor fors; vattenfall'. Ortens finska namn *Köngänen* är bildat till ett från det samiska ordet lånat nordfinskt *köngäs* med ändelsen → -nen.

Kestad sn, Kinne hd, Västergötland. (de) *Kiðestaðum* 1310 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller sannolikt genitiv pluralis av fsv. *kidh* 'killing' eller ett därtill bildat mansnamn, fsv. *Kidhi eller *Kidhir. Efterleden är → *sta(d)*.

Kiaby sn, Villands hd, Skåne. *ecclesiam* (de) *Kiebu* 1180-talets början sen avskr. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, har en dunkel förled. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Kil sn, Örebro hd, Närke. *Kijl* 1301. – Socknen har troligen fått sitt namn av den vid kyrkan belägna Prästgården, som en gång väl har hetat *Kil*. Namnet innehåller *kil* med syftning på ett kilformigt jordstykke e.d.

Kil tätort, gd, Boo sn, Värmdö skg, Uppland. *Kiil* 1538. – Tätorten är framväxten i området vid gården Kil. Namnet innehåller ordet *kil*, här förmodligen med ursprunglig syftning på den närlägna långsmala Kilsviken, en vik av Baggensfjärden.

Kil kn, samt tätort, Stora Kils sn, Kils hd, Värmland → *Stora Kil*.

Kila sn, Jönåkers hd, Södermanland. (*in*) *parochia Killæ* 1303, *Kil* 1362. – Socknen bevarar ett forntida och medeltida bygdenamn, som ursprungligen hade singular form, fsv. *Kil*. Detta om Kilaåns dalgång använda bygdenamn innehåller ordet *kil*, som äldst avsåg en synnerligen lång och smal havsvik, som under tidig järnålder från havet gick in mot huvudbygden i den senare uppkomna socknen Kila. För formen på -a se inkl. 3.3.1.

Kila sn, Näs hd, Värmland. *Killa soken* 1503. – Socknenamnet innehåller antingen pluralis (se inkl. 3.3.1) av *kil*, eller singularis av det likabetydande dialektordet *kile*, troligen med ursprunglig syftning på en kilformig vik av Harefjorden vid kyrkan. En annan möjlighet är att viken burit namnet *Kile.

Kila sn, Övertjurbo hd, Västmanland. (*de*) *Kilum* 1312. – Socknen omfattade äldst också en del av nuvarande Kumla socken och utgjorde den nordligaste delen av det försvunna distriktet Gorunda hundare (som nu ingår i → *Siende härad*). Denna del av det forna Gorunda sköt in som en kil mellan de därtida hundarena Tjurbo och Norrbo och kan alltså översättas med 'socknen i hundares kil'. För namnets plurala form på -a se inkl. 3.3.1. – *Bild 43*.

Kilafors tätort, Hanebo sn, Hälsingland. – Tätorten har vuxit fram kring en år 1878 inrättad järnvägs- och poststation. Denna uppfördes på mark som ägdes av Kilafors järnbruk, grundat 1725 vid byn Kilarne. Bynamnet, äldst belagt 1503, är bestämd form pluralis av *kil* med syftning på kilformiga jordstycken e.d. Förleden i *Kilafors* innehåller en form av bynamnet. Efterleden syftar på en vid bruket belägen fors i Kilän.

Kilanda sn, Ale hd, Västergötland. (*j*) *norra Kilande*, (*i*) *sudhro Kilanda* 1424 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *land* och i förleden sannolikt *kil* med syftning på ett kilformigt jordstykke eller en kilformig terrängformation.

Kilarne by, Hanebo sn, Hälsingland → *Kilafors*.

Killeberg tätort, Loshults sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Killeberg* 1813. – Tätorten, som har vuxit fram kring en industriellläggning omnämnd 1813 (*Kjällebergs Manufaktur Verk*) och en järnvägsstation vid södra stambanan, ligger på byn Killebodas (*Killeboe* 1573) ägor. Förleden i bynamnet är skånskans *killa* 'källa', efterleden är pluralis av → *bod*. Efterleden i tätortsnamnet synes vara schablonmässigt tillagd.

Killinge by, Gällivare sn, Lappland. *Killing(e)swando* 1738 avskr. – Namnet är övertaget från en gård. Det är en svensk form av fi. *Killinkki*, som uppstått genom förkortning av det äldre finska namnet, vars efterled är nordfi. *suanto* 'lugnvatten' med syftning på läget vid ett lugnvatten i Kaitumälven. *Killinkki*, en bildning med ändelsen → -*nki*, är liksom byns lokala samiska namn *Gillam*, och den därav bildade finska parallelformen *Killimä*, kanske bildningar till sam. *gillat* 'lida, tåla, uthärda'. Den sakliga bakgrundsen är dock inte känd.

Kilpisjärvi gränssjö, Karesuando sn, Lappland. – Namnet är en förfinsknings av nordsam. *Gilbesjávri*. Sjön de-

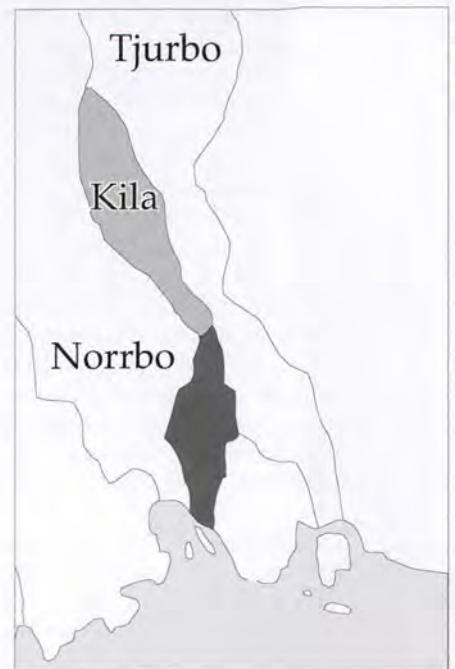

Bild 43. *Kila socken i Västmanland (ljusgrå markering utgjorde norra delen av Gorunda hundare. Karta: Staffan Fridell.*

las av en udde i två delar, fi. *Ylinen* och *Alanen Kilpisjärvi*, nordsam. *Bajit* och *Vuolit Gilbesjávri*, dvs. 'övre' och 'nedre' Kilpisjärvi. Förleden är mörk, efterleden fi. *järvi*, sam. *jávri* betyder 'sjö'.

Kilsbergen höjdsträckning, Närke och Västmanland. *Kilsbergen* 1786. – Namnet är givet efter läget vid socknen → *Kil*.

Kilsby gd, Visnums-Kils sn, Visnums hd, Värmland → *Visnum-Kil*.

Kils härad hd, Värmland. (*vppa [på]*) *Kiilz hærædz ting* 1426. – Häraderet har namn efter socknen → *Stora Kil*.

Kilsmo tätort, Askers sn och hd, Närke. *Kijlingxmora* 1555. – Tätorten har vuxit upp vid en postanstalt och den 1862 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som ursprungligen avsåg en by, innehåller troligen en inbyggarteknning fsv. *kiling 'person från Killinge' (Killinge är en by nordväst om Kilsmo) och plural form av dialektordet *mor* '(sumpig) granskog'. Efterleden har senare ersatts av *mo*.

Kimstad sn, tätort, Memmings hd, Östergötland. (*in*) *Kimstadium* 1237. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett ord fsv. *kim 'spricka; klyfta, ravin' syftande på en del av den närlägna Motala ström; söder om Kimstads by och sockenkyrkan är strömmen sammantränd mellan höga och branta stränder. Efterleden är → *sta(d)*. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt tätorten, vars järnvägsstation öppnades för trafik 1885.

Kina slott kungligt lustslott, Lovö sn, Färentuna hd,

Uppland. – Kallas också *Kina*. Till sin födelsedag år 1753 fick drottning Lovisa Ulrika i gåva av sin make, kung Adolf Fredrik, en trädgård, ett »kinesiskt» hus. Byggnaden ersattes av nuvarande *Kina* slott 1769, också det med detaljer påminnande om kinesisk byggnadsstil. Namnet *Kina* lär ha givits åt denna senare byggnad.

kind *Kind* är som ortnamnselement känt från Västergötland, Östergötland och Småland. Särskilt har sex häradsnamn i östra Östergötland, som innehåller *-kind*, uppmärksammats: → *Bankekinds*, → *Björkekinds*, → *Hammarkinds*, → *Hanekinds*, → *Skärkinds*, → *Östkinds härad*. Dessa namn har lett till tanken att *kind* varit en götisk term för administrativa distrikts, jämförbar med → *härad* och → *hundare*. De östgötska *-kind*-häraderna har emellertid tillsammans med → *Kinda härad* (fsv. *Kind*) i Östergötland utgjort ett »Stor-Kind», ett »land» jämförbart med dem i → *Småland*, och tillkommit genom uppdelning av detta. Elementet *kind* ingår också i tre västgötska häradsnamn, → *Kinds härad* (fsv. *Kind*), → *Kinne härad* (fsv. *Kinda häradh*) och → *Käkinds härad* (fsv. *Kakind*), i ett småländska gårdnamn, → *Hindsekind* (fsv. *Hinzakind*), som antas ha avsett en gammal bygd, samt som följd i det namn som ett småländskt häradsnamn, → *Kinnevalds härad*, är bildat till.

I *kind*-namnen har av älder räknats med en motsvarighet till fvn. *kind* 'ätt; folkslag, stam', varvid namnen från att ha betecknat »folket» i en bygd eller ett »land» naturligen kunnat överföras på det bebodda området. *Kinda häradh* visar en avvikande form gentemot de två andra västgötska häradsnamnen, fsv. *Kakind* och *Kind*; det synes vara bildat inte till ett bygdenamn utan direkt till ett namn på bygdens invånare.

Namn eller beteckningar på folket i en bygd överförs lätt på bygden. Det osammansatta *Kind* 'Folket' kan därvid jämföras med det gamla norska bygdenamnet *Folk* i Sogn og Fjordane fylke och det jylländska landskapsnamnet *Thy* (*Thiud* ca 1300), bildat till en motsvarighet till fvn. *þjóð* 'folk'. Bakgrund till sådana namn är att bygderna på något sätt är avgränsade mot omgivande bygder. För det östgötska »Stor-Kind» är det fråga om skogs- och bergsbygder i söder och sydost gentemot slättbygden i den centrala delen av landskapet. Huvudbygden i det västgötska *Kinds härad* är en väl avskild bergstrakt utefter Åtran, och *Kinne härad* under yngre järnåldern har karakteriseras som ett utmarksområde.

Enligt en avvikande tolkning är fsv. *kind en bildning till ordet *kind* (i ansiktet), fsv. *kin*, fvn. *kinn*, i den överförda betydelsen 'fjällsida, sluttning', bildat som *däld* till *dal*. Ett fsv. *kind 'bergssluttnings, bergsbygd' låter sig sakligt motiveras i *Kinda härad* och *Kinds härad* samt likaså i *Käkinds härad*, vars huvudbygd ligger på Billingens östra sluttningar, och *Kinne härad*, som domineras av *Kinnekulle*. Landskapet kring *Hindsekind* är dock inte fallande flackt. Något terrängbetecknande fornsvenskt ord *kind är inte heller känt, vare sig som appellativ eller som ortnamnselement.

Ordet *kind* 'ätt; folkslag, stam' är dock välkänt, på germanskt område betyget dels i nordiskan, dels indirekt i gotiskan genom den därtill bildade ledartermen *kindins* 'stāthällare', ursprungligen 'stamhövding, bygdehövding' e.d. Tolkningen av *kind* i de ovannämnda namnen stöds också av det småländska häradsnamnet → *Kinnevalds härad*. Förleden i *Kinnevald*, fsv. *Kinda*, innehåller enligt allmän mening just det här aktuella *kind*.

Det östgötska »Stor-Kind» har delats in i härad, i norr med namn på fsv. *-kinda häradh*, som anger att häradena är utbrutna ur det gamla landet *Kind*, i söder med namnet fsv. *Kind*, som betecknar återstoden av detta land. Till *kind* föreligger möjligen en bildning *kinde med liknande betydelse (jfr → *Frökinds härad*, → *Kinneved*, → *Väskinde*). – *Bild 82*, s. 392.

Litteratur: Thorsten Andersson, Svenska häradsnamn (1965), kap. 5, De götiska *kind*-namnen; dens., *Kind* som ortnamnselement, i Namn och bygd 88 (2000), s. 143–51.

Kinda härad hd, Östergötland. (jn) *Kind* 1250. – Häradet är den sydliga återstoden av ett »land» benämndt *Kind i Östergötland, varur i norr en rad härad med namn på fsv. *-kinda härad* brutits ut, nämligen → *Bankekinds*, → *Björkekinds*, → *Hammarkinds*, → *Hanekinds*, → *Skärkinds* och → *Östkinds härad*. Se närmare → *kind*.

Kinds härad hd, Västergötland. (inter [‘mellan’] ...) *Kind* 1270. – *Kind*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller → *kind* 'ätt; folkslag, stam', avseende invånarna i den avskilda bygd som häradet utgör. *Kind* har överförts på bygden, och namnet har övertagits av det härad som denna kommit att utgöra.

Kinna sn, tätort, Marks hd, Västergötland. (de) *Kyrnæ*, *Kynnum* 1314 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det flertydiga plurala (se inl. 3.3.1) namnet innehåller möjligen ett natur- eller ägonamn på *Kyrn*, bildat till *korn* 'säd'. Enligt ett tolkningsförslag innehåller *Kinna* pluralis av en motsvarighet till fornvästnordiskans *kinn* 'bergssluttnings'. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan. *Kinna* järnvägsstation anlades vid en 1880 öppnad linje.

Kinnared sn, tätort, Halmstads hd, Halland. (in) *Kynnariuth* 1298. – Tätorten, ett stationssamhälle, har vuxit fram nära kyrkan på mark tillhörande gården *Kinnared*. Socknen har övertagit gårdenas namn. Förleden kan vara genitiv av fda. *kin* 'kind', här i betydelsen 'bergs-sida, sluttnings' med syftning på åsslutningen söder om kyrkan. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Kinnarp tätort, *Kinneveds* sn, *Frökinds* hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till *Kinneveds* kyrka och kyrkby. *Kinnarp*s hållplats anlades vid en järnvägslinje som öppnades 1906. Ortnamnet synes vara en bildning till by- och sockennamnet → *Kinneved* med anslutning till den i trakten förekommande ortnamns efterleden *-arp* (→ *torp*).

Kinnarumma sn, tätort, Marks hd, Västergötland. (i) *Kindarum* 1361 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla genitiv av en

inbyggarteknning *kindar 'invånare i Kinds härad'. Efterleden anses innehålla *rem* i betydelsen 'höjdsträckning' med samma utveckling -em > -um som i västgötska ortnamn på → *hem*, t.ex. → *Kvänum* och → *Naum*. Tätorren Kinnarumma har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan.

Kinnefjärdings härad hd, Västergötland. *Kinna Fierding* 1685. – Häradet tillkom 1685 genom utbrytning ur huvudsakligen → *Kinne härad*. Detta var under medeltiden indelat i fjärdingar. Kinnefjärding svarar med all sannolikhet mot den fjärding som under 1400-talet är känd som *Væbofjærdrunger*. Inbyggarteknningen fsv. *væboar*, bildad till fsv. *væ, en växelform till → vi 'helig plats, kultplats' (fvn. vē), har en motsvarighet i *Vedbo* i → *Vedbo härad*.

Kinne härad hd, Västergötland. (in) *Chyndahæredhy* 1279. – *Kinda*, som är den normala fornsvenska formen, innehåller → *kind* 'ätt; folkslag, stam'. Kinne härad under yngre järnåldern har haft karaktär av ett utmarksområde. Medan *Kind* som bygdenamn i två fall övergått till häradsnamn, avseende nuvarande → *Kinda härad* och → *Kinds härad*, synes i detta fall häradsnamnet utgå från ett namn på bygdens invånare. *Kinda hæradh* är då jämförbart med häradsnamn bildade till inbyggarteknningar (→ *härad*).

Kinne-Kleva sn, Kinne hd, Västergötland. (de) *Klewomh* 1290. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller dialektordet *klev* 'bergsklyfta; trång bergsstig; brant backe eller klippa'. Kyrkbyn ligger på Kinnekulles sluttning. Det 1889 tilltagda häradsnamnet → *Kinne* skiljer detta *Kleva* från → *Vilske-Kleva* i samma landskap.

Kinnekulle berg, Kinne och Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Kindculle* ca 1325. – Under fornsvensk tid kallas des berget också *Kindabergh*. Berget har sannolikt namn efter läget i → *Kinne härad*.

Kinnevalds härad hd, Småland. (in) *Kyndæwaxheredh* ca 1290, (in) *Kindawadzh Heradh* 1354 avskr., *prouincie Kindawazheredh* 1390. – Kinnevalds härad är ett av de fem häradena i det gamla landet Varend (→ *Allbo härad*). Det till grund för häradsnamnet liggande namnet innehåller i förleden genitiv av → *kind* 'ätt; folkslag, stam'. Efterleden är på grund av en besvärlig beläggsituation osäker. Det äldsta belägget innehåller genitivformen *Kindavax*. Den formen är emellertid enastående. Alltifrån mitten av 1300-talet fram mot slutet av 1400-talet skrivs namnet *Kindavaz (-vatz) hæradh* o.d. Möjligheten av fel-skrivning i det äldsta belägget kan inte uteslutas men heller inte underbyggas. Man nödgas därför räkna med två tänkbara utgångsformer.

Med utgångspunkt från den äldsta belagda formen har föreslagits att -vax i *Kindavax* skulle vara genitiv av fsv. *vagher*, en biform till *vægher* 'väg', här i betydelsen 'riktning, håll, sida'. Genitivformen *Kinda* sätts i detta förslag i relation till landet Varend med dess fem härad, och namnet antas ha betytt 'häradet på den sidan (av Helgasjön)

där ätten (stammen) har sina centrala mötesplatser'. Parallelle till ett häradsnamn bestående av genitiv singuläris + *hæradh* med sådan innebörd saknas dock. Om -vax är den äldre formen, finge övervägas, om fsv. *vagher* 'vik' kunde ligga till grund.

Om -vax är den äldre formen, kan det vara fråga om genitiv av antingen *vad* (fv. *vad*) eller *vatten* (fv. *vatn*). Snarast kommer i så fall det förra alternativet i fråga, syftande på ett vadställe över Helgaån vid Huseby norr om sjön Åsnen, som i så fall får antas ha varit en gammal samlingsplats. *Kinda* kan i så fall syfta på »folket» i bygden, men det kan också tänkas ha samma betydelse som förleden i fsv. *thiudhvægher* 'allmän landsväg', egentligen 'folkväg'.

Den moderna formen med -l-, *Kinnevalds*, tidigast betygad 1475, kan ses som ett sätt att förhindra en utveckling -vats > -vass. Även -vax skulle kunna ses som en reaktion mot en sådan utvecklingstendens.

Kinneved sn, Frökinds hd, Västergötland. *Kindwi* 1382 (avser kyrkbyn), *Kindewe soknn* 1405. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden fsv. → vi (ve, væ) 'helig plats, kultplats'. Den flertydiga förleden kan tänkas innehålla genitiv av → *kind* 'ätt; folkslag, stam' eller en bildning därtill, *kinde.

Kinne-Vedum sn, Kinne hd, Västergötland. (de) *Widhemh* 1290. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *vidher* 'skog' och → *hem* 'boplats; gård'. Det 1885 tilltagda häradsnamnet → *Kinne* skiljer detta *Vedum* från → *Laske-Vedum* i samma landskap.

Kirseberg förs., Malmö stad, Skåne. – Namnet på denna unga församling är givet efter stadsdelen Kirseberg, som i sen tid vuxit fram på och kring höjden med samma namn (*Keseberg* 1517, *Kæsebiergh* 1529). Höjdnamnet innehåller dialektna *kirs(e)* 'körsbär(sträd)' och fda. *biærgh* 'berg'.

Kiruna kn, stad, Lappland. – Namnet är en svensk form av fi. *Kiiruna*, som i sin tur är en översättning av nord-sam. *Giron* 'Fjällripan'. Det avsåg ursprungligen det nu bortsprängda berget *Kiirunavaara* (skrivet *Berget Kieruna* 1736, med en dialektal form av fi. *Kiiruna*) och grundar sig förmodligen på jämförelse. *Kiruna* blev år 1900 det officiella namnet på samhället, vilket tidigare hade kallats *Luossavare* (→ *Luossavaara*) efter ett annat berg i närheten.

Kisa sn, tätort, Kinda hd, Östergötland. (de) *Kysæ* 1287. – Socknen har fått sitt namn från en äldre kyrkby. Namnet innehåller sannolikt en motsvarighet till det norska dialektordet *kis(e)* 'bula, buckla' med syftning på det markerade Borgarberget vid Kisa kyrka. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt tätorten, belägen vid kyrkan och järnvägsstationen; den senare ligger vid en 1902 öppnad bana.

Kista stadsdel, Stockholms stad. *Kijsta* 1725 (avser en gård). – Namnet är övertaget från gården Kista. Denna var i äldre tid en utjord som låg i byn Ärvinge men tillhörde byn Kista i Sollentuna socken. Gården, som upp-

stod på 1600-talet, kallades äldst *Norgården*, senare *Kista* efter den ägande byn i Sollentuna. Namnet *Kista* – som alltså inte har någon verklig förankring på platsen – är sammansatt av *kvi* 'kreatursfälla' och → *sta(d)*.

Kivik tätort, Södra Mellby och Vitaby snr, Albo hd, Skåne. *Kywigh* 1532. – Tätorten har vuxit fram ur ett fiskeläge. Namnet kan i förleden innehålla ett äldre namn *Kipa (till skånskt *kipa* 'rinna långsamt och ryckigt') på bäcken Skitnebäck, som mynnar ut i en liten vik söder om hamnen i Kivik.

Kjula sn, Österrekarne hd, Södermanland. (i) *Kiulum* 1257 sen avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller en motsvarighet, fsv. *kiul, till fvn. *kiöll*'spepp' eller samma ord i en ursprunglig betydelse 'något välv; välv höjd'. I båda fallen är det den framträdande *Kjulaåsen* vid kyrkbyn som avses; den kan ha jämförts med kölen på ett spepp.

Kjulaås tätort, Kjula sn, Österrekarne hd, Södermanland. – Den unga tätorten har vuxit fram på och vid *Kjulaåsen* invid kyrkbyn i → *Kjula*. Under medeltiden hade Österrekarne härad sin tingsplats vid *Kjulaåsen* (*In placito Kiulaas* 1347).

Klagshamn samhälle, Västra Klagstorps och Tygelsjö snr, Oxie hd, Skåne. – Bebyggelsen har vuxit fram i anslutning till det 1895 grundade Klagstorps Kalkbrodds-AB och dess hamn samt en 1898 öppnad järnvägsstation. Namnets förled är given efter sockennamnet → *Västra Klags-torp*; efterleden kan vara given efter mönster av → *Lim-hamn* strax i norr.

Klagstorp tätort, Östra Klagstorps sn, Vemmenhögs hd, Skåne → *Östra Klagstorp*.

Klara förs., Stockholms stad. – Församlingen har namn efter sin kyrka, belägen på platsen för det medeltida *Klara* kloster. Detta var ett nunnekloster av klarissornas orden, stiftat i början av 1280-talet. Orden har namn efter sin stiftarinna, den heliga Klara, född i Assisi i Italien 1194.

Klarälven älvd, Värmland. – Älven har i äldsta tid givits olika benämningar, alltefter de platser som den flyter förbi. Det vanligaste namnet från 1600-talets slut var *Storälven* (*Stoor Elffwen* ca 1670). Det nuvarande namnet (även i formen *Klaran*), som åsyftar vattnets klarhet, dyker upp i början av 1700-talet (*Store- el. Clara Elf*).

Klastorp gods, Östra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland. *Klasstörp* 1628. – En vanlig skriftform är *Claestorp*. Förleden erinrar kanske om *Claes Arvidsson* (död 1611), som vid 1600-talets början ägde gården. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. I äldre tid bar gården namnet *La(s)storp*, som i förleden troligen innehåller ett fornsvenskt namn **Ladhusio(r)* 'Ladusjön', använt om den intilliggande Lassjön.

Klavrestrom tätort, Nottebäcks sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten är framvuxen ur den gamla bruksorten *Klavreström* vid den 1895 öppnade järnvägslinjen. I tätortsnamnet ingår namnet på byn *Klavreda* (*Klafura*

quærn 1428), vars ursprung är oklart. Möjligen är det ursprungligen ett kvarnnamn eller ett ånamn. Tätorten har numera vuxit ihop med → *Norrhult*.

Klevén gd, Mårdaklevs sn, Kinds hd, Västergötland → *Mårdaklev*.

Klevshult tätort, Åkers sn, Östbo hd, Småland. (in) *Klæpsyohylto* 1360. – Tätorten har vuxit upp vid den år 1880 öppnade järnvägslinjen. Namnets förled synes innehålla ett namn på en nu försunnen sjö med oviss betydelse. Möjligen utgörs förleden av fsv. *klæpper* 'kläpp (i klocka)' avseende någon terrängformation. Den ursprungliga efterleden *hylta* 'liten skog' (senare ombildad till *hult*) är en bildning till → *hult*.

Klimpfjäll tätort, Vilhelmina sn, Lappland. – Tätorten, som inom socknen även kallas *Klimpen*, är namngiven efter fjället *Klimpfjället*. Namnets förhållande till ortens sydsamiska namn *Klimhpie* är ovisst, eftersom *klimp*, som i ortnamn används för att beteckna begränsade, markrade toppar, även är inlänat i samiskan.

Klinete sn, Gotland. *Clintj* 1300-talet avskr. – Namnet är bildat till *klint*, i gotländskan 'hög, brant stupande kalkstenklippa', och har ursprungligen syftat på den klint nedanför vilken kyrkan ligger. Förekomsten av en gård *Klinetbys* (*Klinetbye* 1608) kan tyda på att socknen övertagit ett äldre gärnamn. Tätortsnamnet *Klinethamn* (*Klinthampn* 1644) innehåller socknens namn i förleden.

Klinetbys gd, Klinte sn, Gotland → *Klinete*.

Klinethamn tätort, Klinte och Sanda snr, Gotland → *Klinete*.

Klippan kn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. – Namnet avsåg tidigare Klippans pappersbruk (*papiermollen på Clippen* 1649), nu inom tätorten Klippans bruk i Västra Sönnarslövs socken strax söder om tätorten och än Rönneå, och åsyftar en klippa i Rönneå, vid vilken bruket uppfördes 1637. Den nuvarande tätorten Klippan växte fram kring en 1875 anlagd järnvägsstation inom f.d. Gråmantorps socken och blev 1887 municipalsamhälle med namnet *Åby-Klippan* (samhället låg på mark tillhörig byn *Åby*), från 1925 med namnet *Klippan*. 1945 inkorporerades hela Gråmantorps socken i den då bildade köpingen Klippan.

Klippans bruk tätort, Västra Sönnarslövs sn, Södra Åsbo hd, Skåne → *Klippan*.

Klitten tätort, Älvdalens sn, Dalarna. – Detta bynamn, äldst belagt 1539, innehåller ordet *klitt* i betydelsen 'starkt framträdande bergstopp', en sidoform till *klint*. Troligen har namnet från början syftat på berget Skärklitt strax nordöst om byn.

Klockrike sn, tätort, Bobergs hd, Östergötland. (in) *parochia Klokkarie* 1345. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Dess innebörd är oviss. Det har återförts på ett fornsvenskt *Klokara-eke 'klockarens ekskog', men denna tolkning är osäker redan p.g.a. att namnet kan ha tillkommit före kristendomens införande. Järnvägsstationen och den därmed framvuxna tätorten har fått sitt namn från socknen och kyrkbyn. *Klockrike* järnvägs-

station, ett stycke söder om kyrkan, ligger vid en linje öppnad 1897.

Kloster bebyggelse, Husby sn, Dalarna → *Gudsberga*.

Kloster gods, Ås sn, Viske hd, Halland → *Åskloster*.

Kloster förs., Eskilstuna stad, Södermanland → *Eskilstuna Kloster*.

Klostret by, Varnhems sn, Valle hd, Västergötland → *Varnhem*.

Klubben fiskeläge med väderstation, Nordmalings sn, Ångermanland → *Järnäsklubb*.

Klägerup tätort, gods, Hyby sn, Bara hd, Skåne. (in) *villa*

Clauethorp 1100-talets mellersta del, (de) *Klæpæthorp* 1310, (de) *Klapæthorp* 1314 avskr. (avser godsets föregångare). – Namnets efterled är → *torp* 'nybygge'. Förleden innehåller antingen genitiv pluralis av ett fornadsnt *klap, motsvarande svenska dialekters *kláp* 'tjockända' (den medeltida bebyggelsen låg på en åkerholme strax sydost om det nuvarande slottet), eller genitiv av ett därtill bildat mansnamn fda. *Klapi. Tätorten har vuxit fram i anslutning till en 1875 öppnad järnvägsstation strax sydväst om slottet.

Kläckeberga sn, Norra Mörre hd, Småland. (in) *parochia Klækkeberghæ* 1350. – Socknen har övertagit namnet från en gård, möjligen den 1100-talsbebyggelse av vilken lämningar påträffats norr om kyrkan. I förleden ingår ett ord fsv. *klække, kanske en kollektivbildning till *klack* 'bergshöjd'. Ordet kan i så fall ha syftat på en anhopning av höjder. Efterleden innehåller *berg*.

Klädesholmen sn, tätort, Tjörns hd, Bohuslän. *Klædes-, Kledesholmen* 1594, *Klessholmen* 1659. – Socknenamnet, som givits efter en ö, kan vara bildat till ett ord som hör samman med *klase* 'klunga'. Utmärkande för ön är att den tillsammans med omgivande mindre holmar bildar en klunga. Skrivningen med -de- är i så fall en anslutning till ordet *klade*.

Klämmingen sjö, Daga hd, Södermanland. *Clemingen* 1560. – Sjöns namn sammanhänger troligen med dialektordet *klämma* 'träng plats mellan två berg' m.m. Klämningen är långsmal och har till stor del höga stränder.

Klässbol tätort, Stavnäs sn, Gillbergs hd, Värmland. *Klädeboll* 1540, *Kledisborl* 1542. – Namnets efterled är → *bol* 'nybygge; gård'. Förleden är dunkel. Tätorten har vuxit fram kring olika mindre industrialläggningar i anslutning till byarna Norra och Södra Klässbol.

Klövedal sn, Tjörns hd, Bohuslän. (i) *Kluadallssongh* 1377. – Socknen har fått namn efter en gård. Detta namn innehåller sannolikt ett ord motsvarande fvn. *klauf* 'klyfta'. Kyrkan, intill vilken gården legat, ligger på ett berg med en markerad vinkelformig spricka. Efterleden är *dal*.

Klövertråsk tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. – Tätorten är framvuxen ur en by, 1825 angiven som *Klöfvertråsk nybygge*. Bebyggelsen har namn efter den intilliggande sjön Klöverträsket. Förleden tycks innehålla *klöver* 'vattenklöver'. I efterleden ingår *tråsk* i betydelsen '(större) sjö'.

Klövsjö sn, Jämtland. (i) *Klifso* 1410. – Socknen har

namn efter kyrkbyn, också kallad *Klövsjöby*(n). Denna har i sin tur övertagit namnet från den intilliggande Klövsjön. I förleden ingår en motsvarighet till dialektordet *klöv* 'kluven hästbörd, klövjobörd; klövjadesadel' med en ursprunglig betydelse 'något kluvet'. Det kluvna är i detta fall den med Klövsjön sammanhängande Lännessjöns norra del. Den klyvs av Lännessudden i en nordvästlig och en nordöstlig förgrening. I äldre tid bör således namnet *Klövsjön* också ha brukats om Lännessjön.

Kneippbaden stadsdel, Norrköpings stad, Östergötland → *Kneippbyn*.

Kneippbyn turistort, Västerhejde sn, Gotland. – Namnet återgår på den kurort som läkaren Karl Oskar Kallenberg öppnade på platsen 1907. Här tillämpades ett slags vattenterapi, kneippkuren, uppkallad efter den tyske naturläkaren Sebastian Kneipp (1821–97). På området fanns småhus, pensionat, restaurang, dansrotunda m.m., således en lång rad byggnader vilket gjorde det naturligt att kalla det för by. En liknande bakgrund har stadsdelsnamnet *Kneippbaden* i Norrköping.

Knislinge sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. (in) *Knydhzlingæ* 1407 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är en bildning med -linge (→ -inge), ovisst till vilket ord. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en vid denna 1886 öppnad järnvägsstation.

Knista sn, Edsbergs hd, Närke. (de) *Knistum* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden är kanske ordet *knä*, i ortnamn använt om buktningar i terrängen. Efterleden är → *sta(d)*.

Knivsta kn, sn, tätort, Ärlinghundra hd, Uppland. *ecclesie Knifsta* 1288. – Tätorten är framvuxen vid en år 1866 inrättad järnvägs- och poststation. Denna förlades knappt 2 km norr om Knivsta kyrka och namngavs efter socknen. Socknen har övertagit namnet från en gård. I förleden ingår möjligen ett mansbinamn fsv. *Knif. Efterleden är → *sta(d)*.

Knutby sn, tätort, Närtinghundra hd, Uppland. (de) *Knutabü* 1287. – Tätorten har vuxit fram i området vid kyrkan. Socknen har övertagit namnet från en gård eller by, kanske motsvarande (en del av) nuvarande Prästgården. I förleden ingår dialektordet *knut(e)* 'bergknalle'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Knutstorp gods, Kågeröds sn, Luggude hd, Skåne. (de) *Knuthstorp* 1354. – Namnet är sammansatt av genitiv av mansnamnet *Knut* och → *torp* 'nybygge'.

Knåda tätort, Ovanåkers sn, Hälsingland. *Knuda* 1542. – Tätorten är framvuxen ur en by. I namnet ingår förmodligen ett med verbet *knåda* sammanhörande ord *knåde*, *knåda*, påträffat i norrländska dialekter med betydelsersom 'tätt sammanpackad massa, hop, mängd; degstycke'. Ordet kan också användas om husgrytter. Vad det ursprungligen syftat på i detta fall är oklart.

Knäred sn, tätort, Höks hd, Halland. (i) *Knerodh* 1470 (avser kyrkbyn). – Socknen har namn efter kyrkbyn, den nuvarande tätorten. Förledens *knä* syftar troligast på Krokåns krökning öster om byn eller möjligen på en väg-

krök vid bron öster om den gamla kyrkplatsen. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Knästorp sn, Bara hd, Skåne. (in) *Knæstorp* 1200-talet (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett mansbinamn fda. *Knæ, kanske avseende en person med skadat knä (»han med knät»). Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Knätte sn, Redvägs hd, Västergötland. (j) *Knætte* sockn 1396. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialekterdet *knatt* 'bergknalle' och → *vin* 'beutesmark; äng'. Flera kullar finns i byn; kyrkan ligger på en markerad höjd.

Koberg gods, Lagmansereds sn, Bjärke hd, Västergötland. *Kobergh* 1508. – Namnet kan vara sammansatt av *ko* och *berg*, men det kan också tänkas ha tillkommit efter mönster av slottsnamnet *Coburg* i Bayern. Gården ligger på en mindre höjd.

Kode tätort, Solberga sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. (j) *Kotom* 1388, *Kode* 1573. – Tätorten har fått namn efter en gård. Gårdnamnet innehåller ett i svenska dialektet förekommande *kota* 'trissa; knöl, klump, utväxt', syftande på den runda höjd vid vilken Kode ligger. Som bebyggelsenamn synes namnet äldst ha haft plural form (se inl. 3.3.1).

Koivukylä by, Hietaniemi sn, Norrbotten → *Hietaniemi*.

Kolbäck sn, tätort, Sneinge hd, Västmanland. *parrochia Kolbæk* 1335. – Det efter kyrkbyn givna sockennamnet åsyftar ursprungligen knappast den förbi tätorten rinnande → *Kolbäcksån* utan i stället en bäck med mörkt, kolsvart vatten, kanske nuvarande Oxelbybäcken, som rinner förbi kyrkbyn och mynnar i Kolbäcksån. Tätorten har vuxit fram kring en på 1870-talet öppnad järnvägsstation norr om Kolbäcksån.

Kolbäcksån å, Västmanland. *Kohlbacks Å* 1741. – Ån rinner bl.a. förbi → *Kolbäck*, varav namnet.

Kolmården skog, Södermanland och Östergötland. *Culmard* 1303. – Namnet innehåller ett fornsvenskt *mardher 'grusig mark; stenrik eller blockrik mark; grusig eller stenig skog' e.d. Förleden *Kol-* står snarast för 'mörk, skuggig' e.d. eller för 'svart, förlonad (på grund av skogsbrand)', även om ett samband med kolning inte kan uteslutas. Jfr → *Ämål* och → *Ödmården*.

Kolsnaren sjö, Västra Vingåkers sn, Södermanland. *Kolsnaren* 1560. – Sjönamnet kan vara bildat till ett äldre ånamn, fsv. *Kolsn 'den mörka', en bildning med *-sn-* till *kol*, som burits av Vingåkersån eller den korta ån mellan Kolsnaren och Viren.

Kolsva förs., tätort, Åkerbo hd, Västmanland. (ij) *Kolswadh* 1391. – Namnet, som är sammansatt av genitiv av mansnamnet fsv. *Kol och vad*, åsyftade äldst ett vadställe i Hedströmmen och kom sedan att bli namn på en by, där ett järnbruk anlades på 1540-talet. Församlingen och socknen hette 1939–51 *Bro och Malma* (→ *Bro* och → *Malma*).

Konga sn, Onsjö hd, Skåne. (in) *Kunghe* 1390 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn,

är av oklart ursprung.

Konga tätort, Södra Sandsjö sn, Konga hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp vid en poststation, som tillkom 1889, och den 1896 öppnade järnvägslinjen. Namnet är givet efter häradnamnet → *Konga härad*.

Konga härad hd, Småland. (i) *Kurungahæredh* 1379. – Konga härad är ett av de fem häradena i det gamla landet Värend (→ *Allbo härad*). Det i häradnamnet ingående *kurungar* är säkerligen en till namnet på en samlingsplats bildad inbyggarbeteckning. Det har föreslagits att denna utgör en bildning till bynamnet *Kärestad* (*Korastadha* 1402) i Furuby sn, som i sin tur anses bildat av ett mansnamn fsv. *Kori och → *sta(d)*. Kärestad är emellertid inte styrkt som häradets tingsplats. Den föreslagna tolkningen kan inte betraktas som sluttgiltig.

Konungsund sn, Björkekinds hd, Östergötland. *parochie Kununxsunda* 1362. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Konungsunds by och den intilliggande egodomen Svensksund är troligen delar av ett ursprungligt Sund. Den särskiljande förleden i *Konungsund* anger sannolikt att kronan ägt jord i byn. Ordet *sund* åsyftar i detta namn snarast en nu upptorkad vattenförrängning vid Konungsund och Svensksund men kan även ha avsett ett kärrsund.

Kopparberg tätort, Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland. *Nya Kopparbergeett* 1635. – Tätorten återgår på ett äldre gruvsamhälle. Namnet innehåller ordet *kopparberg* 'kopparmalsfyndighet'. Nya kopparfyndigheter gjordes här på 1600-talet och orten kom att benämns *Kopparberg* eller *Ljusnars Kopparberg* (→ *Ljusnarsberg*). Jfr → *Kopparbergs län*.

Kopparbergs län län. – Länet bildades med namnet *Kopparbergs län* år 1647. Namnet är från och med 1997 ersatt av → *Dalarnas län*. I det gamla länsnamnet ingår ett äldre namn på Falu gruva, *Kopparberget* 'bergverket, gruvfältet där man utvinner koppar' (*montis cupri* ['kopparberg'] 1288, *a Coparbergheno* 1347). I samband med upptäckten på 1600-talet av nya kopparfyndigheter i Ljusnarsberg i Västmanland vid *Nya Kopparberg* eller *Ljusnars Kopparberg* (→ *Kopparberg*, → *Ljusnarsberg*) kom Falu gruva att i särskiljande syfte kallas *Stora Kopparberg*. Socknen *Stora Kopparberg* (till och med 1938 *Kopparberg*) vid Falun har övertagit gruvans namn.

Kopparmor tätort, Värmdö sn och skg, Uppland. *Kopparemore* 1545. – Tätorten har uppstått vid gården Kopparmor och på dess utmark. I förleden ingår troligen *koppa* 'åderlättare', kanske i betydelsen 'fältskär'. Efterleden innehåller dialekterdet *mor* '(sumpig) granskog'.

Koppom tätort, Järnskogs sn, Nordmarks hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring en järn- och manufaktursmedja, i bruk 1838–97, samt trå- och pappersindustri-anläggningar tillkomna på 1890-talet. Namnet är länat från den intilliggande byn Koppom (j *Koppem* 1396), vars namn är sammansatt av *kopp*, troligen i den från norska dialekter kända betydelsen 'rund förhöjning, kulle', och → *hem* 'boplats; gård'. Vid byn finns flera runda höjder.

Koppraböle by, Mörlunda sn, Aspelands hd, Småland → *böle*.

Kornheddinge by, Kyrkheddinge sn, Skåne → *Kyrkheddinge*.

Korpilombolo sn, tätort, Norrbotten. – Namnet, en svensk form av fi. *Korpilompolo*, avsåg ursprungligen sjön (*Korbolome* 1553) vid vilken samhället växte fram. Förleden, fi. *korpi*'sank granskog, ödemark', är sannolikt en omvandling av sam. *guorba* 'mager betesmark, land härjat av skogseld'. Efterleden är nordfi. *lompolo* 'tjärn, sjöliknande utvidgning i en å', ett lån från en äldre form av nordsam. *luoppal* med samma betydelse. Tätortens nord-samiska namn *Dállogilli* återgår på byns äldre finska namn *Talonkylä*. Förleden i detta namn betyder 'gård, hemman' och efterleden 'by'.

Korrö gd, vandrarehem, Linneruds sn, Konga hd, Småland. *Coroquern* 1545 (avser en kvarn), *ij Korre* 1570. – Namnet innehåller dialektordet *korra* 'pöl'. Formen med ö, som är ett försök till tolkning av den fornsvenska ändelsen, tillkom på 1900-talet.

Korsberga sn, tätort, Östra hd, Småland. (de ...) *Corsberg* 1300-talets början. – Namnet innehåller i förleden ordet *kors* med oviss syftning. Ordet kan i ortnamn syfta på resta kors eller korsliknande företeelser i terrängen. Efterleden är *berg*. Kyrkan ligger på en höjd. Namnet har anslutits till plurala ortnamn på -a (se inl. 3.3.1).

Korsberga sn, tätort, Vartofta hd, Västergötland. *Kasberga sokn* 1380 avskr. – Socknen har fått sitt namn från gården Korsberga Stommen (→ *Stommen*). Det innehåller sannolikt dialektordet *kås* 'avlång, trång dal mellan berg och höjder' och betyder då 'berget med ravinen'. Nära kyrkan finns en smal och djup ravin mellan höga kullar. Korsberga järnvägsstation öppnades 1873. Socknen och kanske också Korsberga Stommen har givit namn åt den vid järnvägen och kyrkan framvuxna tätorten.

Korsbetningen område, Visby stad, Gotland. – Förleden syftar på det s.k. Valdemarskorset. Detta stenkors restes på medeltiden som minnesmärke över de omkring 1 800 män som i slutet av juli 1361 stupade i en sammandräbning mellan gotländsk allmoge och den danske kung Valdemar Atterdags trupper. De är begravda på denna plats. Efterleden innehåller dialektordet *betning* 'hage' och visar att området senare använts som betesmark.

Korskrogen tätort, Färila sn, Hälsingland. – Namnet avsåg från början säkerligen en krog, dvs. ett enklare värdshus. Förleden bör ange att krogen legat vid en vägkorsning, troligast den mellan en tidigare sträckning av vägen Färila-Härjedalen och vägen till Los. Eftersom *Korskrog(en)* också påträffas på fem andra platser i Dalarna, Närke och Östergötland kan det röra sig om ett vandringsnamn.

Korstråsk tätort, Älvsby sn, Norrbotten. – Tätorten (också kallad *Kvarnheden*) har vuxit fram kring stationen *Korstråsk* vid en 1894 öppnad järnvägslinje och har närmast fått namn efter stationen. Denna uppfördes på mark till byn *Korstråsk* (*Korstråsk by*) längre västerut,

varav namnet. Byn har i sin tur fått sitt namn från den intilliggande sjön *Stor-Korstråsket*. Förleden *Kors-* är otolkad. Efterleden är *träsk* ('större') sjö'.

Korsvattnet reglerad sjö, Offerdals sn, Jämtland. *Korsvattnet* 1645. – Sjön, som även har kallats *Storvattnet*, har fyra utpräglade vikar så att dess form påminner om ett kors. Efterleden är *vatten* i betydelsen 'sjö'. Sjöns syd-samiska namn *Kroessejaevrie* (*jaevrie* 'sjö') har samma betydelse som det svenska namnet. Det är möjligt att det samiska namnet är en översättning av det svenska.

Kortedala förs., stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet, som tidigare tillkommit en gård och ursprungligen en naturlokal (*Korta dahlen* 1827), betyder 'den korta dalen'. Det antas ha givits i motsats till *Djupedalen*, förr namn på en gård och numera kvartersnamn. Namnet har anslutits till plurala ortnamn på -a (se inl. 3.3.1).

Koskullskulle tätort, Gällivare sn, Lappland. – Namnet gavs ursprungligen till en 1825 igångsatt järnmalmsgruva. Förleden syftar på Georg Adolph Koskull, landshövding i Norrbottens län 1816–21 och medlem av en kommission för undersökning av länets malmtillgångar. Efterleden är *kulle* med obekant syftning.

Kosta tätort, glasbruk, Ekeberga sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring glasbruket, som grundades 1742. Namnet är bildat av de första stavelsen i grundläggarnas släktnamn, Anders *Koskull* och Georg *Stael von Holstein*.

Kosteröarna ögrupp, Tjärnö sn, Vätte hd, Bohuslän. (j) *nordr Kostom* 1398, (j) *Kostom* 1399. – Namnet har föreslagits motsvara fvn. *kostir* i betydelsen 'matplatser', syftande på öarnas goda fiske- och fångstmöjligheter. Efterleden tillades på 1600-talet.

Kovland tätort, Sättna sn, Medelpad. (i) *Koffle* 1479 avskr. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1901 öppnade poststationen, som fick sitt namn från en by. Namnet har från början sannolikt åsyftat Sättnaän. Det har sammantäts med det dialektalet verbet *kovla* 'vackla, slingra', ett namn som passar väl in på åns lopp mellan Kovland och Sättna kyrka. Namnet har i sen tid omtolkats som en sammansättning med → *land*.

Krageholm gods, Sövestads sn, Herrestads hd, Skåne. (aff) *Kraghaholm* 1401. – Namnets förled innehåller trolien fda. *kraka* 'kråka'. Efterleden är → *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark' med syftning på sådant läge invid Krageholmsjön.

Kramfors kn, stad, Ångermanland. – Namnet har ursprungligen tillkommit ett sågverk (*Kramforss ... såg-wärk* 1795), som 1742–43 uppfördes av byggmästaren Johan Kristoffer Kramm vid en fors i Skvälsån (nuvarande Kramforsån).

Krankesjön sjö, Revinge och Silvåkra snr, Torna hd, Skåne. *Krancke* 1684. – Sjöns namn, ursprungligen i formen *Kranke*, har ansets kunna innehålla ett adjektiv fda. *krank 'böjd'.

Krappetur gods, Brunnby sn, Luggude hd, Skåne. (de) *Krappæthorp* 1354. – Namnet innehåller i förleden an-

tingen dialektordet *krapp* 'trång passage', i så fall med oviss syftning, eller ett mansbinamn fda. *Krappe 'den krokige'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Kriberg tätort, Lycksele sn, Lappland → *Kristineberg*.

Kristberg sn, Bobergs hd, Östergötland. *Cristbiærg* 1335. – Namnet, som skapats som namn på kyrkan och socknen, uttrycker en bekännelse till Kristus (*Krist* är en äldre form av *Kristus*) eller en önskan om hans beskydd över sockenkyrkan. Denna ligger på en liten terrängupphöjning.

Kristdala sn, tätort, Tunälans hd, Småland. *parochie Kristdal* 1353, (in) *parrochia Crisdalæ* 1357. – Tätorten har vuxit fram kring kyrkan. Sockennamnet har uppenbarligen skapats vid sockenbildningen. Förleden innehåller *Krist*, en i äldre tid ofta brukad form av *Kristus*. Förleden uttrycker en bekännelse till Kristus eller en önskan om att han skulle vara sockenkyrkans beskyddare. Efterleden *dal* synes inte kunna motiveras.

Kristianopel sn, samhälle, Östra hd, Blekinge. *Christianopel* 1600. – På platsen för det nuvarande samhället kring sockenkyrkan grundades 1600 en stad, som gavs namnet *Kristianopel* efter (den danske) kungen Kristian IV. Namnets efterled är bildad i anslutning till *Konstantinopel*, det äldre namnet på nuvarande Istanbul i Turkiet (grundat av kejsar Konstantin den store; namnets efterled återgår på grekiskans *polis* 'stad'). Kristianopel miste sina stadsprivilegier 1679.

Kristianstad kn, stad, Skåne. – Namnet är givet efter den danske kungen Kristian IV, som grundade staden 1614.

Kristianstads län f.d. län, Skåne. *Christianstads Len* 1617. – Länet inrättades efter tillkomsten av staden → *Kristianstad* 1614 och fick 1719 den omfattning länet hade tills det 1997 uppgick i → *Skåne län*.

Kristina förs., Jönköpings stad, Småland. – Församlingen, fram till 1921 officiellt kallad *Jönköpings östra*, har fått sitt namn efter drottning *Kristina* (jfr → *Sofia*).

Kristineberg tätort, Lycksele sn, Lappland. – Det nuvarande gruvsamhällets första bebyggelse var ett krononybygge som upptogs 1887 av Carl Hultdin och hans hustru Kristina. Nybygget fick namn efter hustrun. Efterleden i ortnamnet är väl snarare inspirerad av att nybygget anlades vid berget Viterliden än av nybyggarens kända förhopningar om att finna rik malm på ägorna (jfr ortnamnselementet *berg* 'gruvfält, bergwerk'). I lokalspråket dras *Kristineberg* ofta ihop till *Kriberg*.

Kristineberg tätort, gd, Malmö stad, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring Oxie station (i f.d. Oxie sn, Oxie härad), öppnad 1874, och kallas därför fram till 1975 för *Oxie station* (järnvägsstationens namn gavs efter socknen och läget strax sydväst om kyrkbyn Oxie). Det nuvarande namnet, som väl tillkom för undvikande av sammanblandning med tätortsnamnet → *Oxie*, är givet efter gården Kristineberg (*Christinæberg* 1810). Gården, som är bildad av hemman tillhörande godset Skabersjö, har sitt namn efter Ulrica Christina Barnekow (1736–1823), ma-

ka till Tage Thott på Skabersjö. Efterleden *berg* är typisk för nybildade herrgårdsnamn från denna tid.

Kristineberg stadsdel, Stockholms stad. *Christinæberg* 1733. – Namnet är övertaget från Kristinebergs slott. Det är troligen givet efter Christina Stenbock, sonhustru till fältmarskalk Lennart Torstenson som erhöll området i donation av drottning Kristinas förmyndarregering 1644.

Kristinehamn kn, stad, Värmland. – Staden fick sitt namn 1642 efter drottning Kristina. Efterleden åsyftar läget vid Vänern.

Kristinehov gods, Andrarums sn, Albo hd, Skåne. *Christine Häf* 1754. – Namnet är givet av och efter ägarinnan Christina Piper (1674–1752), som 1747 instiftade det fideikommiss inom ätten Piper vari godset kom att ingå. Efterleden, som är given efter tysk förebild, var populär i nybildade namn på herresäten under 1600- och 1700-talen.

Kristvalla sn, Norra Möre hd, Småland. *Christvalla Capell* 1656. – Socknen bildades 1657 genom sammanslagning av delar av Dörby och Förlösa socknar. Av allt att döma innehåller förleden *Krist*, en i äldre tid ofta brukad form av *Kristus*. I efterleden ingår ordet *vall*, kanske enbart med namnbildande funktion utan att någon bestämd betydelse avsetts. Till sockennamnet har namnet på en hällsobrunn, *Kristvallabrunn*, bildats. Kring brunnsinrättningen har en tätort vuxit fram.

Kristvallabrunn tätort, Kristvalla sn, Norra Möre hd, Småland → *Kristvalla*.

Krogsered sn, Årstads hd, Halland. – Namnet, äldst omnämnt 1439, är övertaget från kyrkbyn. Efterleden är → *ryd*'rötning'. I förleden kan ingå *Kroksjön*, namn på en sjö vid kyrkbyn, varvid namnet från början lytt *Kroksjöryd. Namnet kan innehålla ordet *krok*, men vad för slags krogig bildning sjönamnets förled i så fall här avsett är obekant. Det är också möjligt att namnet återgår på *Kroksryd med en förled som innehåller genitiv *Kroks* av det från medeltiden kända mansnamnet *Krok* med en inskotts-vokal mellan *s* och *r*. Med denna tolkning vore *Kroksjön* snarast att se som en förkortning av *Kroksrydssjön.

Krokek sn, tätort, förr kloster, Lösings hd, Östergötland. (til) *Krokeekina* 1440 (avser klostret). – Socknen har fått sitt namn från klostret och gästgivargården *Krokek*. Klostret låg där en gammal färdväg från Södermanland till Östergötland korsade landskapsgränsen. Ortnamnet har äldst avsett en krokväxt ek som tjänstgjort som gränsmärke. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan och Krokeks järnvägsstation, den senare anlagd vid en linje som öppnades 1915.

Krokom kn, samt tätort, Rödöns sn, Jämtland. (j) *Krokom* 1437. – Tätorten, tillika kommunens centralort, är framvuxen kring en 1882 inrättad post- och järnvägsstation. Den övertog namnet från en närlägen bygdedel i söder på ömse sidor av Indalsälven. Namnet innehåller en fornsvensk dativ pluralform av ordet *krok*, kanske med syftning på en eller flera krökar i Indalsälven.

Krokstad sn, Sörbygdens hd, Bohuslän. *Krokstada kirkia*

1391. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. I förleden ingår antingen mans(bi)namnet fvn. *Krókr* eller kanske snarare det häri ingående ordet med betydelsen 'krok, böjning, utbuktning', i så fall väl syftande på en krök av ån som rinner förbi sockenkyrkan. Efterleden är → *sta(d)*.

Kronoberg förr kungsgård, nu slottsruin, Småland. (j) *Kronobiergh* 1355. – Namnet har i likhet med → *Landskrona* antagits vara ett uppkallelsenamn med tyska slottsnamn som mönster.

Kronobergs län län, Småland. – Länet, inrättat 1674 och med i stort nuvarande gränser sedan 1687, har fått namn efter den medeltida kungsgården, sedermera borgen → *Kronoberg*.

Kronovall gods, Fågeltofta sn, Albo hd, Skåne. *Crone-woldgaard* 1656. – Godset bildades som säteri 1643 av fem gårdar i byn Fågeltofta. Bakgrunden till det samtidigt givna namnet är okänd.

Krontorp gods, Visnums sn och hd, Värmland. *Crone-torpp* 1539. – Namnet syftar troligen på att gården ursprungligen var ett s.k. kronotorp, dvs. en odling på mark tillhörig kronan.

Kropp sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Chrop* 1368 avskr. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller ordet *kropp* i betydelsen 'klump, förhöjning' med syftning på den höjd där kyrkan ligger.

Kroppa sn, Färnebo hd, Värmland. – Socknen, som bildades 1642 genom utbrytning av delar av Färnebo, Karlskoga och Varnums socknar, har sitt namn efter gården *Kroppa* (*Kräppa Gårdh* 1611), kallad *Nykroppa* liksom en där belägen hytta, dvs. smältugn för metallframställning (*Nykroppens hytte* 1540), där en kyrka uppfördes på 1620-talet. Namnet *Nykroppa*, som nu också är namnet på den tätort som vuxit fram kring kyrkan och hyttan, är givet i motsats till *Gammalkroppa* (*Gamblekrops hytte* 1540), som avser en annan hytta några kilometer längre norrut. I namnen ingår ordet *kropp* i betydelsen 'klump, förhöjning', men vad som varit den ursprungliga namnbäraren kan ej avgöras.

Kroppefjäll höjdsträckning, Dalsland. *Kroppe-fiähl* 1600-talet. – Nämnets förled innehåller troligen ordet *kropp* i betydelsen 'klump, förhöjning'. Efterleden har sammantäts med *fjäll* i betydelsen 'höglänt, ofta kuperad och länge obebyggd och väglös vildmark' e.d.

Krylbo tätort, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. *Krylsboda* 1570, *Krylbo* 1686. – Tätortsnamnet återgår närmast på de år 1873 tillkomna järnvägs- och poststationerna, namngivna efter en bebyggelse *Krylbo*. Denna betecknades i jordeböckerna 1565 och 1570 som nybygge. Förleden är möjligent genitiv av det i fornsvenskan belagda mansbinamnet *Kryl*, snarast med betydelsen 'den puckelrygige'. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Järnvägsstationsnamnet ändrades 1970 från *Krylbo* till *Avesta Central* i samband med att järnvägsstationen Avesta upphörde, 1986 till *Avesta-Krylbo* och 1987 till *Avesta Krylbo*. Jfr → *Avesta*.

Kråkshult sn, Östra hd, Småland. (de ...) *Kracsholth* 1300-talets början. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller i förleden sannolikt ett ord motsvarande fvn. *kräkr* 'korp' eller ett mans(bi)namn bildat till detta. Efterleden är → *hult*.

Kräksmåla sn, Handbördhs hd, Småland. *Krogsmala sochn* 1465. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn. Förleden kan innehålla *krok* med syftning på någon krokig äga eller terrängbildning, eller också ingår där mansnamnet fsv. *Krok*. Efterleden är → *måla* 'avmått jordområde'.

Krängede vattenkraftverk, by, Ragunda sn, Jämtland. (j) *Krangedhe* 1410. – Kraftverket, som togs i drift 1936, har namn efter läget vid byn Krängede. I bynamnets förled ingår dialektordet *krång* 'brant sluttning, dalsida' med syftning på sluttningen mot Indalsälven vid de nu utbyggda Krängedesforsarnas nedre del. Efterleden innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', vilket i detta fall utgörs av det s.k. Krängedesedet förbi nyssnämnda forsa.

Kräcklinge sn, Hardemo hd, Närke. (De) *Kräcklinge* 1314? – Sockennamnet, som ursprungligen tillkom kyrkbyn, innehåller sannolikt en inbyggarteknisk fsv. *kräcklingar (→ -*inge*), bildad till ett ord besläktat med de i svenska dialekter förekommande orden *krake* 'torr trädgren', *kräkla* 'krokig gren'. Namnet betyder då 'kräcklingarnas boplats'.

Kräcklingbo sn, Gotland. *Krecliningabo* 1300-talet avskr. – Namnet är sammansatt av en inbyggarteknisk *kräcklingar* (→ -*inge*) och → *bo* 'bygd'. Inbyggartekningen bör ursprungligen ha avsett invånarna i gården *Kräcklings*. Detta flertydiga namn kan bl.a. sammanhållas med gotländskans *kräkla* 'torr gren' och *krak* 'krok, böjning'. Man kan tänka sig att *kräcklingar* tar fasta på att folket bodde vid en krokig naturformation av något slag, eller också att det rör sig om ett nedsättande ortsöknamn med innehörden 'de krokiga'.

Kräklings gd, Kräcklingbo sn, Gotland. *Kreglings* 1523 → *Kräcklingbo*.

Kräkånger äldre namn på Lövsele, by, Lövångers sn, Västerbotten. *Kreckångher* 1539. – På begäran av invånarna i Kräkånger beslutades officiellt år 1951 att *Kräkånger* skulle ändras till *Lövsele*. Byborna hävdade i första hand till det obehag de fått vidkännas på grund av samsättningen *Kräkångersnoret* (*Kräkångers-Noret*), binamn på grannbyn *Noret*. Förleden i *Kräkånger* kan höra samman med det svenska och norska dialektordet *krik(e)* 'böjning, krok, (skarp) vinkel' m.m. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik'. Namnet har ursprungligen syftat på en forntida tvärgående vik av Avafjärden öster om byn. Av viken återstår nu restsjön *Selet* och dess avloppsbäck. Förleden i det nykonstruerade namnet *Lövsele* är tagen från socknens namn → *Lövånger*. Efterleden ansluter bland annat till det ovannämnda *Selet*, bestämd form av *sel* 'lugnvatten i å eller älvt', här dock med en också på andra håll i Norrland påträffad betydelseutveckling till 'sjö' e.d. Bynamnet *Noret* är bestämd form av *nor*, här sna-

rast 'sund' med syftning på ett nu uppgrundat sund väster om Ön vid Lövselefjärden. Binamnet *Kräkångersnoret* har uppstått i förtydligande syfte för att skilja detta namn från t.ex. *Noret* (också *Risbölsnoret*), en del av byn Risböle i Lövångers socken.

Kräkångersnoret by, Lövångers sn, Västerbotten → *Kräkånger*.

Kuddby sn, Björkekinds hd, Östergötland. *Kutbo sockn* 1377, *Kwta* 1386. – Namnet *Kuddby*, äldre *Kutby*, är en omformning av *Kutbo* (*sokn*) 'kutabornas (socken)', vilket anslutits till → *by* 'gård; by'. Till grund för inbyggarbeteckningen *kutbo(a)r* ligger fsv. *Kuta* (pluralis; se inl. 3.3.1), som innehåller dialektordet *kut* 'knöl, puckel på ryggen; backe, kulle', här åsyftande den mycket markerade, puckelliknande höjd, på vilken *Kuddby* kyrka ligger.

Kuggören ö med fiskeläge och väderstation i Bottenväret, Rogsta sn, Hälsingland. *Kuggörn* 1689, *Kuggörm* 1748. – Ön och fiskeläget kallas också *Kuggörarna*. Förleden kan innehålla ordet *kogg* (mera sällan *kugg*), beteckning på ett slags medeltida lastfartyg, eller ordet *kugg(e)* 'kugge', här kanske med innebördens 'upphöjning' (jfr dialektordet *kugg* 'upphöjning' t.ex. i en ojämnn väg e.d.' från Nederkalix i Norrbotten). I efterleden ingår → *ör* '(grus)bank'. Den alternativa plurala formen förklaras av att *Kuggörarna* längre tillbaka bestod av två eller flera grus- eller stenholmar.

Kukkola by, Karl Gustavs sn, Norrbotten → *Kukkolaforsten*.

Kukkolaforsten fors i Torneälven, Karl Gustavs sn, Norrbotten. – Namnet är bildat till bynamnet *Kukkola*, skrivet *Kuckula* 1539, sammansatt av ett finskt personbinamn *Kukko* 'tupp' och ändelsen *-la*, som anger boplats. I försens finska namn *Kukkolankoski* ingår genitiv av bynamnet och *koski* 'fors'. Ett finskt parallellnamn är *Jylhäkoski*, bildat till *jylhä* 'väldig, mäktig'.

Kulla sn, Lagunda hd, Uppland. *Collar* 1344. – Under medeltiden och fram till mitten av 1500-talet kallades socknen också *Bondekulla* (*De Bondakullum* 1344), detta för att skilja den från en annan socken i trakten med namnet *Kulla*, → *Biskopskulla*. I namnet ingår pluralis av *kulle* eller det liktydiga dialektordet *kull*, här väl med syftning på kullarna vid Kulla kyrka.

Kulla sn, Åkers skg, Uppland → *Roslags-Kulla*.

Kullaberg bergsrygg, Brunnby sn, Luggude hd, Skåne → *Kullen*.

Kulladal förs., Malmö stad, Skåne. – Den ursprungliga namnbäraren var en gård i f.d. Fosie sn, som på 1880-talet fick sitt namn av ägaren efter läget nära en kulle. Det är obekant om efterleden *dal* är sakligt motiverad eller enbart given efter mönster av de stereotypa fastighets- och villanamn som med herrgårdsnamn som mönster fått stor spridning i modern tid. Namnet överfördes 1898 på den intilliggande järnvägsstationen, som dessförinnan kallats → *Fosie*, och småningom till ett framväxande egnahemssamhälle samt 1967 slutligen till den då inrät-

tade församlingen.

Kulla-Gunnarstorp gods, Allerums sn, Luggude hd, Skåne. *Gunderstorp* 1581, *Kulle Gundestorp* 1708. – Godsets namn innehåller mansnamnet *Gunnar* och → *torp* 'nybygge'. *Kulla*, efter läget på Kullaberg (→ *Kullen*), är tillagt till åtskillnad mot → *Vrams Gunnarstorp*. Väster om godset ligger tätorten → *Gunnarstorp*.

Kullen halvö, Luggude hd, Skåne. *Kollæ* ca 900 avskr., *Kollæ* 1200-talet. – Namnet, som uttalas med akut accent (som *boken* av *bok*), är bestämd form av dialektordet *kull* 'större, brant kulle', ursprungligen med syftning på halvöns yttersta bergiga udde, nu vanligen kallad *Kullaberg*. Redan tidigt har namnet *Kullen* kommit att avse en större bygd, norra delen av Luggude härad.

Kullerstad sn, Memmings hd, Östergötland. (*jn*) *parrochia Kullerstadha* 1230- eller 1240-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller antingen ett fornsvenskt *kullar 'kulle, höjd' (jfr dialektordet *kuller* 'liten backe, kulle') eller ett mansnamn fsv. *Kullar (jfr dialektordet *kuller* 'trind Karl'). Byn är belägen på en mindre men markerad höjd. Efterleden är → *sta(d)*.

Kullings härad hd, Västergötland. (*per* ['genom']) *Collanhereth* 1257, *Colans-, Colandshæræd* 1200-talets slut. – Det äldsta belägget, utan -s- i fogen, är en avvikande form. Det samlade fornsvenska beläggmaterialet visar att *Kollandshærædh* skall ansättas som fornsvensk utgångsform. Häradsnamnet utgår därmed sannolikt från ett fornsvenskt *Kolland. Detta namn, som bör ha avsett en samlingsplats, är att uppfatta som en sammansättning av *kol* och → *land*, snarast kanske avseende en plats som utsatts för skogsbrand. Den nuvarande namnformen, som börjar uppträda på 1600-talet, innebär en omtolkning.

Kullings-Skövde sn, Kullings hd, Västergötland. *Sködwæ* 1338. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Sockennamnet har samma ursprung som → *Skövde*. Från och med 1886 heter socknen officiellt *Kullings-Skövde*. Häradsnamnet → *Kulling* tillades i särskiljande syfte 1885; jfr → *Ale-Skövde*.

Kulltorp sn, tätort, Västbo hd, Småland. (*de*) *Kuwlf-thorpp* 1346, *ecclesie Kuwlthorpp* 1352 avskr. – Förleden innehåller fsv. *kuvul* 'kåpa, kapuschong', använt som höjbeteckning; f i det äldsta belägget är sannolikt en fel-skrivning. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Kultsjön fjällsjö, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av sjöns äldre sydsamiska namn, skrivet *Kulther* 1602. Detta namn är en sammandragen form av *Gähkoe* (sjöns nuvarande samiska namn) och *jaevrie* 'sjö'. Namnets betydelse är inte känd.

kumla *Kumla* och namn på -*kumla* är utmärkande särskilt för Mälardalskapen, därtill väl företrädda i Närke, Östergötland och på Gotland samt sporadiskt också i sydvästra Sverige. *Kumla*-namnen betecknar så gott som genombgående gamla byar och gårdar inom områden med förhistorisk bebyggelse. Undantagsvis är *Kumla* inte knutet till bebyggelse utan till ägo- eller terrängområden, så det östgötska sockennamnet → *Kumla*.

Bild 44. Kungens kurva. Nyfikna

Segeltorpsbor inspekterar Gustav V:s svarta Cadillac som kört i diket på väg hem från en jakt på Tullgarn. »Det var ju tur i oturen», lär kungen ha yttrat när han oskadd klev ur bilen.

Händelsen ligger bakom namnet

Kungens kurva. Foto: Pressens Bild.

Kumla-namnen är bildade till ordet *kummel*, runsvenskt *kumbl*, i betydelsen '(grav)minnesmärke', som i namnen i första hand anses ha avsett resta stenar eller trästavar eller minnesmärken där sådana ingått. Namnen har plural form, fsv. *Kumblar*, (i) *Kumblum*. Det rör sig om en speciell ortnamnsplurals till det neutrala ordet *kummel* (se int. 3.3.1). Såsom det nämnade östgötska sockennamnet visar, kan den plurala namnformen vara knuten till ett ägo- eller terrängområde.

Kumla-namnen syftar på gravminnesmärken efter äldre bebyggelse. Normalt får man alltså räkna med ödeläggelse och etablering av ny bebyggelse i anslutning till en äldre bebyggelses gravar. En förmedlande länk har rimligen för en huvudpart av *Kumla*-namnen varit ett icke bebyggelsebetecknande namn *Kumla(r)* av den typ som ligger till grund för det östgötska sockennamnet → *Kumla*.

De allra flesta representanterna för namntypen är osammansatta, men vid sidan av *Kumla* uppträder också -*kumla* som efterled. Förlederna är i vissa fall sekundärt tillagda i särskiljande syfte, så t.ex. i de västmanländska bebyggelsenamnen *Stockkumla* (efter en ägare, Niels Stok i Kombblom 1473) och *Utkumla* (efter läge längre ut mot Mälaren) i Dingtuna socken och sannolikt i de gotländska sockennamnen → *Stenkumla* och → *Träkumla*.

Litteratur: Lars Hellberg: Kumlabygdenas ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 83–99.

Kumla kn, samt sn och tätort, Kumla hd, Närke. (in) *parochia Kumblum* 1307. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller plural form av ordet *kummel* '(grav)minnesmärke' (→ *kumla*).

Kumla sn, Övertjurbo hd, Västmanland. (ad) *ecclesiam Kumblum* 1312. – Sockennamnet innehåller *kummel* '(grav)minnesmärke' (→ *kumla*), sannolikt med syftning på nu försvunna kummel vid kyrkan. Strax söder om kyrkan har i sen tid vuxit fram en mindre tätort, som givits namnet *Kumla kyrkby*.

Kumla sn, Lysings hd, Östergötland. *Kumbla* 1332. – Sockenkyrkan och senare socknen har fått sitt namn från det markområde där kyrkan anlades under medeltiden. Namnet innehåller pluralis av *kummel* '(grav)minnesmärke' (→ *kumla*). Vid kyrkan fanns förr en mängd ätvehögar med stenvårdar.

Kumla härad hd, Närke. (ij) *Kwmlahæredh* 1385. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Kumla*. Kumla omtalas 1365 som (in) *placito generali*, dvs. som »rätt tingstad».

Kumla kyrkby by, Kumla sn, Övertjörbo hd, Västmanland → *Kumla*, sn, Övertjörbo hd, Västmanland.

Kummavuopio bebyggelse, Karesuando sn, Lappland. – Namnet på denna Sveriges nordligaste bosättning innehåller fi. *vuopio* 'smal vik (med branta stränder)'. Ortens nordsamiska namn *Gobmevuohppi* har samma efterled i samisk form. Namnet hänger samman med älvenamnet *Kummaeno*, sammansatt av fi. *kumma* 'besynnerlig(het)' och *eno* '(huvud)älv'. Älvens nordsamiska namn *Gobmeeatnu* innehåller *gobmi* 'spöke' och *eatnu* '(stor) älvdal'. Förhållandet mellan de två älvenamnen är oklart.

Kummelnäs tätort, Boo sn, Värmdö skg, Uppland. *Kumbilenäs* 1539. – Tätorten är framvuxen kring en gård med detta namn. Förleden innehåller ordet *kummel*, här kanske i betydelsen 'vårdkase'. Vilket näs efterleden syftar på är oklart.

Kung Björns hög bronsåldershög, Uppsala, Uppland. *Kung Biörns hög* 1704. – På grund av läget vid byn Håga förknippades högen troligen redan vid slutet av 1600-talet med den från isländsk tradition kände sveakanungen *Björn at haugi* ('Björn vid högen').

Kungens kurva affärsområde, Huddinge kn, Södermanland. – Namnet anspelar på en händelse 1946, då kung Gustav V:s bil körde av vägen i en kurva vid Segeltorp. En bensinmack, som några år senare öppnades i närheten, fick namnet *Kungens kurva*, och därifrån har namnet

överfört till det expansiva affärs- och företagsområdet mellan Segeltorp och Värby. – *Bild 44, s. 175.*

Kung Karl sn, Åkerbo hd, Västmanland. – Socknen bröts ut ur Torpa socken 1700 och namngavs efter den då nyuppförda kyrkan. Namnet (tidigare även *Karlskyrka*), en hyllning till Karl XII, är väl givet i anslutning till den intilliggande f.d. kungsgården → *Kungsör*. 1952–70 var *Kung Karl* även namn på nuvarande Kungsörs kommun (som då inte innehöftade dåvarande Kungsörs köping).

Kungsbacka kn, stad, Halland. *pars mea* ['min del (av)'] *castri Konghensbacke* 1382, (*i*) *Kongæsbacke* 1403. – Förleden syftar på att platsen hyste kunglig egendom. Efterleden innehåller antingen en böjningsform av *backe* 'backsluttnng' eller ett ortnamn i böjd form, **Backa*, i båda fallen dock med obekant syftning. *Kungs-* har lagts till i särskiljande syfte med tanke på andra *Backa* i norra Halland, t.ex. i grannsocknen Vallda.

Kungs-Barkarö sn, Åkerbo hd, Västmanland. *Berkarnæ* 1347, *Kwnunxberkarnæ* 1350 (avser en gård). – Socknen har fått sitt namn efter den gamla kungsgården vid kyrkan, varav tilläget *Kungs-* till åtskillnad från socknen → *Västerås-Barkarö*, tidigare *Bond-Barkarö*. Förleden i *Barkarö*, fsv. *Bærk-*, syftar på björkbestånd. Efterleden innehåller pluralis av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Bebyggelsen vid kyrkan ligger på en höjd.

Kungsgården tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. *Konungx gårdhen* 1541. – Tätortsnamnet tycks närmast återgå på en järnvägs- och en poststation, inrättade 1857 resp. 1863. Järnvägsstationen lär ha byggts på mark tillhörig gården Kungsgården. Gårdens namn förklaras av att den var kronoegendom till 1549. På medeltiden kallades den *Vibol*. Förleden i detta namn kan innehålla ett ännu äldre namn på gården, **Vi* (→ vi 'helig plats, kultplats'). Efterleden är → *bol* 'nybygge; gård'.

Kungshamn förs., tätort, Sotenäs hd, Bohuslän. *Stranden Kongs-Hamn* 1746. – Namnet avsåg ursprungligen ett fiskeläge. Det kan möjligen sammanhållas med *Kungsviken* i Morlanda socken (j *Kunungx vikenne* 1423). Fiskeläget kan antingen ha legat på kungens, dvs. kronans, mark eller temporärt ha fungerat som kronans tullstation.

Kungshamn gd, Alsike sn, Ärlinghundra hd, Uppland → *Kungshamn-Morga*.

Kungshamn-Morga naturreservat, Alsike sn, Ärlinghundra hd, Uppland. – Området omfattar i huvudsak mark under gårdarna Kungshamn och Morga (den senare nu benämnd *Fredrikslund*). Bakgrund till namnet *Kungshamn* (*Kungzhampn* 1679) är inte känt. Ett äldre namn på gården är *Flottasund* (*iuxta Flötasvnd* 1295, avseende ett sund). I förleden kan ingå dialektordet *flöte* 'avlagring från vatten, sediment; grund'. Namnet har ursprungligen syftat på Fyrisåns utlopp i sjön Ekoln. *Flottasund* betecknar numera området vid Flottsundsbron och den intilliggande villabebyggelsen. *Morga* (*in Morgħæ* 1303) sammanhänger med dialektordet *morg* 'boss, skräp; murket träd', i sin tur en bildning till dialektordet

mår 'hög av sönderkrossade ting; kornig, sandig eller pudraktig massa' m.m. Namnet kan i detta fall ha åsyftat den sandiga terrängen. Bebyggelsen Morga splittrades med tiden i det nu försvunna Nedermorga (*Nedhre Mārga* 1596) och Övermorga (*Öffre Mōrga* 1554), numera kallat *Fredrikslund*, möjligen efter Fredrik Ulrik Sack som ägde gården under 1700-talets senare hälft. *Morga* brukas i dag som namn på terrängen vid den gamla bebyggelsen.

Kungshatt ö i Mälaren, Lovö sn, Färentuna hd, Uppland. *Kongzhatt* 1652. – På öns sydsida finns ett berg med samma namn. Ön har fått namn efter berget. Förleden syftar med största sannolikhet på att området varit i kunglig ägo. Efterleden är *hatt*, här i betydelsen 'hattliknande höjd'.

Kungsholmen stadsdel, Stockholms stad. *Konungsholmen* 1672. – Öns gamla namn var *Munkelägret*. I samband med att en församling instiftades på ön 1672 framkom dock från kyrkans håll önskemål om att det katolskt klingande namnet skulle bytas ut. Riksrådet föreslog namnet *Karlsholmen* till kung Karl XI:s ära, men denne skall ha svarat: »Efter Riddarholmen ligger här vid stan, Drottningholms ett stycke härfirån, varför må icke Kongsholmen ligga där emellan?» Därmed var namnet knäslatt. Det äldre *Munkelägret* är känt från 1550-talet; av allt att döma är det en ombildning av ett äldre *Munkelederne*. Förleden i detta namn syftade på att större delen av ön under medeltiden ägdes av gräbrödraklostret på Riddarholmen. Efterleden innehåller öns äldsta belagda namn, *Lederne* (*Liderne*), känt sedan 1200-talet men med oklar betydelse. På Kungsholmen ligger *Kungsholms församling*, även benämnd *Ulrika Eleonora* efter sin kyrka, ett namn givet efter drottning Ulrika Eleonora (1656–93), Karl XI:s gemål.

Kungshult tätort, gd, Skarhults sn (tätorten även i Östra Strö sn), Frosta hd, Skåne. – Gården Kungshult, som bildades i mitten av 1800-talet genom sammanläggning av flera mindre gårdar, har sannolikt fått sitt namn i anslutning till en närbolagen, nu försvunnen bebyggelse *Kungshultshus* (*Kongshultshuset* 1794). Namnet, som i efterleden innehåller → *hult*, avsåg ursprungligen Kungshulta skog, en skog tillhörig kronan (varav förleden), som ligger söder om Kungshults gård. Tätorten norr om gården har vuxit fram kring en 1897 öppnad järnvägsstation.

Kungs-Husby sn, Trögdhs hd, Uppland. *Kongs Huseby* 1528. – Kallas också, liksom i äldsta tid, *Husby* (*ii Husaby-sogn* 1392). Socknen har lånat namnet från en kungsgård (→ *husaby*), vilken i dag väl närmast motsvaras av den nuvarande kyrkbyn, Husby by. Kungsgården kallades under medeltiden också för *Husby Trögd* och liknande (*Husaby Trög* 1270; se → *Trögdhs härad*). Då det inom Trögdhs härad finns två andra husabyar, → *Husby-Sjutolft* och *Husby* i Vallby socken, har tilläget *Kungs-* gjorts i förtydligande syfte.

Kungsleden långfärdssled, Lappland. – Då leden planerades i början av 1900-talet var den tänkt som fjällvandrarnas »*kungsväg*», dvs. som fjällvärldens viktigaste vand-

ringsled i turistsammanhang. Namnet lär ha tagits i bruk på 1920-talet.

Kungslena sn, Vartofta hd, Västergötland. *Leena sookn* 1277. – Socknen har fått sitt namn, som har plural form (se inkl. 3.3.1), från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *len 'slutning', samhörigt med bl.a. det norska dialektordet *lein* 'slutning' och gotiskans *hlain(s)* 'kulle, höjd'. Namnet syftar på byns läge på Varvsbergets sluttning. Den redan under medeltiden tillagda förleden *Kungs-*, äldre *Konungs-*, utvisar byns gamla egenskap av kronodömnan.

Kungsnäs gd, Näs sn, Jämtland. *Konngsness* 1362 avskr. – Förleden syftar på att gården tidigt hörde till kronan. Enligt traditionen var det hit kung Magnus Eriksson och drottning Blanka flydde undan digerdöden vid 1300-talets mitt. Under samma århundrade tycks gården även ha kunnat kallas *Hackås-Näs* (efter grannsocknen → *Hackås* till vilken Näs socken var annex) eller enbart *Näs*. Efterleden avser det breda näset i sjön Nänkten på vilket gården ligger, jfr → *Näs*.

Kungsåra sn, Siende hd, Västmanland. (*apud ecclesiam Haara* 1308; *Konungxhara* 1371 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn, nu kallad *Kungsbyn*, en f.d. kungsgård. Kungsbyn och kyrkan ligger på en betydande höjd, som markant framträder i landskapet. Det ursprungliga namnet, fsv. *Hara* (med långt första a), som skulle ha gett nusvenskt *Håra*, har sekundärt fått tillägget *Konungs-*. Namnet *Hara* är att förstå som en ursprunglig sammansättning **Ha-hara* (med långt a i *Ha*) med dialektordet *har* 'stenig mark, stenröse' som efterled och en motsvarighet till adjektivet fvn. *hår* 'hög' som förled med syftning på den steniga höjden. Samma ursprung har *Håra* (*in Harum* 1347), by, Villberga sn, Trögd hd, Uppland.

Kungsängen sn, tätort, Bro hd, Uppland. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation, tillkommen vid en 1875 öppnad linje och benämnd *Kungsängen*. Från och med 1877 var namnet också knutet till en poststation. Det innehåller ordet *kungsäng* 'kronoäng, äng tillhörande kronan', dock oklart med vilken närmare syftning. Socknen, vars kyrka är belägen invid tätorten, namnändrades till *Kungsängen* 1967 efter att ha hetat *Stockholms-Näs* sedan 1885. Dessförinnan var sockennamnet *Näs* (*in Næsi* 1307) med syftning på läget på ett i Mälaren utskjutande näs. Namnet *Stockholms-Näs* hade tidigare burits av en postanstalt 1875–76. Samtidigt som *Näs* 1885 byttes ut mot *Stockholms-Näs* ändrades *Näs* som namn på två andra uppländska socknar till → *Enköpings-Näs* och → *Uppsala-Näs*. Av tydlighetsskäl hade stadsnamnen *Stockholm*, *Enköping* och *Uppsala* vid den tidpunkten länge ingått i socknarnas adresser.

Kungsäter sn, tätort, Marks hd, Västergötland. *Kunngasætter* 1326 avskr. (avser en gård eller by). – Tätorten är framvuxen ur några bebyggelser i kyrkstrakten. Namnet har socknen länat från en by som numera är uppdelad i en prästgård och flera byar. Förleden kan förklaras

av att bl.a. prästgården varit kronoegendom. Efterleden är → *säter* 'utmarksäng'.

Kungsör kn, tätort, Södermanland och Västmanland. – Namnet avsåg äldst en sedan Gustav Vasas tid känd kungsgård (*Konungzör* 1539, *Ören* 1540), vars sentida avläggare är Norra Kungsladugården och Södra Kungsladugården, belägna norr och söder om tätorten i Kungs-Barkarö respektive Kung Karls socken. Efterleden i namnet *Kungsör* är → *ör* 'grus(bank)', väl med syftning på en passage över Arbogaån. Efter en flyttning av kungsgården 1554 bar den en kortare tid namnet *Ulvesund* (*ulv* 'varg') efter en närbelägen del av Mälaren. I kungsgårdens närhet växte under 1600-talet fram ett mindre samhälle, där en kyrka byggdes för den år 1700 ur Torpa socken utbrutna socknen → *Kung Karl*. Samhället, som därefter tillhörde Kung Karls församling, var köping 1907–51. 1971 blev *Kungsör* namn på de sammanslagna kommunerna Kungsör och Kung Karl. Kommunen Kungsör hör i sin helhet till Västmanlands län men är delad mellan landskapet Västmanland (socknarna Kungs-Barkarö och Björskog) och landskapet Södermanland (socknarna Kung Karl och Torpa).

Kungälv kn, stad, förs., Bohuslän. *Konungahellu* ca 1280. – Ortnamnet har troligen äldst lytt **Hella*, åsyftande en berghäll använd som landningsplats e.d. i det medeltida Kungahälla väster om den nuvarande staden. Förleden, som är genitiv pluralis av *konung*, har väl lagts till i särskiljande syfte. Den har antagits åsyfta ett konungamöte som skall ha skett på denna plats. Efterleden förvanskades i slutet av 1400-talet till *älv* (*Congelfff* 1498), beroende på läget vid Nordre älvs mynningsarmar.

Kurrravaara by, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet, som är övertaget från ett berg med en djup ravin vid samhället, är en förfinskning av nordsam. *Gurra-vári*. Namnlederna är *gurra* 'skåra, smal sänka i en fjällrygg' och *vári* (fi. *vaara*) 'berg'.

Kusmark tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. (*i*) *Kuse-march* 1500. – Tätortsnamnet är taget från en by. Förleden kan innehålla ett mansbinamn fsv. **Kuse*, sammanhängande med ordet *kuse* som i norrländska dialekter kan ha många betydelser, 'husbonde; skalbagge; orm; varg' m.fl. Efterleden är → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Kutjaure sjö, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Guvtjávrre*, som är en sammardragen form av *gutvtje* '(havs)öring' och *jávrre* 'sjö'.

Kuttainen tätort, Karesuando sn, Lappland. – Namnet på byn, som delas av riksgränsen, är den officiella formen av nordfi. *Kuttanen* och anses innehålla namnet på den förste bebyggaren. Tätortens nordsamiska namn *Guhttás* återgår på det finska namnet, jfr → *-nen*. Byns äldre parallellnamn *Tulinkisuanto*, skrivet *Tulinge soua* 1553, är givet efter ett lugnvatten i Muonioälven. Detta innehåller ändelsen → *-nki* och återgår sannolikt på en bildning till nordsam. *dolla* 'eld', belagd i bergnamnet *Dolosvárri*,

fi. *Tulinkivaara*, i närheten. Efterleden är nordfi. *suanto* 'lugnvatten'.

Kvarken del av Bottniska viken mellan Umeå i Västerbotten och Vasa i Finland → *Norra Kvarken*.

Kvarnberget bergsträckning, Frostvikens sn, Jämtland → *Kvarnbergsvattnet*.

Kvarnbergsvattnet sjö, Frostvikens sn, Jämtland. *Quarnbärgz Wattnet* 1645. – I förleden ingår *Kvarnberget*, namn på en bergsträckning, också kallad *Kvarnbergsåsen*, längs sjöns södra sida. Förleden i berghamnet syftar på äldre tiders brytning av kvarnsten i området. Efterleden i sjönamnet innehåller *vatten* i betydelsen 'sjö'.

Kvarnbergsåsen bergsträckning, Frostvikens sn, Jämtland → *Kvarnbergsvattnet*.

Kvarnsveden stadsdel, pappersbruk, Borlänge stad, Dalarna. – Namnet är taget från en gård som låg vid Dalälven och som finns omnämnd 1843 tillsammans med en tullmjölkvarn. Förleden syftar på denna eller en tidigare existerande kvarn. Efterleden är *sved* 'svedjeland'. Pappersbruket, som igångsattes år 1900, namngavs efter den närliggande gården. Bruket och de 1903 resp. 1904 tillkomna järnvägs- och poststationerna har väl medverkat till att *Kvarnsveden* blev namn också på stadsdelen.

Kvarntorp tätort, Ekeby sn, Sköllersta hd, Närke. *Quarinetorp* 1554. – Tätorten, vars namn återgår på en gård, har vuxit upp kring det där belägna skifferoljeverket. Namnet innehåller ordet *kvarn*, väl syftande på en dylit i den förbiflytande bäcken. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Kvarsebo sn, Östkinds hd, Södermanland (Östergötlands län). – Socknen kallades äldst *Christinæ kapell* efter ett kapell som i sin tur fått namn efter Karl IX:s gemål Kristina. Senare erhöll socknen namnet *Kvarsebo* från kyrkbyn (*Qwærnosaboda* 1377). Ortnamnets efterled är pluralis av → *bod* eller av fsv. *abodh* 'åbod, bod vid en å'. Förleden innehåller ett fornsvenskt *qværnos 'åmynning med kvarn' eller ett ortnamn fsv. **Qværn(o)os(a)* 'ån Qværnas (dvs. Kvarnåns) mynning'. Kyrkan ligger nära utloppet av en mindre å.

Kvekgården museigård, Frösunda sn, Lagunda hd, Uppland. (in) *Kwek* 1347. – Bynamnet *Kwek* innehåller sannolikt ett ord besläktat med adjektivet *kvick* som egentligen betyder 'levande'. En motsvarighet till *kvek i ortnamnet är bevarat i det norska dialektordet *kveik* som kan betyda 'uppriskning, nya krafter, uppmuntran' eller 'nyuppväxande skog, yngel' m.m. Vad ordet skulle syfta på i ortnamnet är oklart; man har föreslagit antingen 'källa' eller 'ungskog'.

Kvenneberga sn, Allbo hd, Småland. *ecclesie Quænabiærgum* 1273. – Prästgården har givit socknen dess namn. Detta kan i förleden innehålla antingen en inbyggarsbeteckning med betydelsen 'sumpmarksbor', bildad till ett fornsvenskt *kvadhn 'smuts, dy', eller ett gammalt namn på Tvarån, bildat till samma ord. Prästgården ligger på en markerad förhöjning i landskapet. Den omgivande terrängen kan i forntiden ha utmärkts av sankmark. Ef-

terleden är fsv. *biærg*, en biform till *berg*. Om namnets plurala form se inl. 3.3.1.

Kverrestad sn, Ingelstads hd, Skåne. (ij) *Qwærnastadha* 1396 (avser kyrkbyn), (in) *Quærstatha* 1404. – Sockennamnet, som har länats från kyrkbyn, kan vara en sammansättning av → *sta(d)* och genitiv av ett mansnamn fda. **Kværir/Kvære* eller ett äldre namn **Kvær(a)* på den strax söder om kyrkan rinnande ån. En annan möjlighet är att namnet innehåller pluralis av fda. *kværnastath* 'kvarnplats', då emellertid bortfallet av *n* blir svår förklarat.

Kvibile sn, tätort, Halmstads hd, Halland. (in) *parrochia Quithbillæ* 1300-talets förra del. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn, den nuvarande tätorten. I förleden kan ingå fda. *kvith* 'mage, kved' med syftning på någon terrängformation. Efterleden kan innehålla *bill* 'plogbill' och syfta på någon plogbilsläkande berghformation.

Kvicksund tätort, Tumbo sn, Västerrekarne hd, Södermanland. – Vid det smala Kvicksundet mellan Mälarfjärdarna Blacken och Galten fanns i början av 1880-talet järnvägsstation (öppnad för trafik 1877), post- och telegrafstation, tegelbruk och ångbåtsstation. Namnet innehåller troligen adjektivet *kvick* med syftning på strömdrag i sundet.

Kvidinge sn, tätort, Södra Åsbo hd, Skåne. *ecclesie (in) Qwithingi* 1307 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller en inbyggarsbeteckning (→ -inge), kanske bildad till fda. *kvith* 'mage, kved' med syftning på någon terrängformation. Tätorten strax söder om den gamla kyrkbyn har vuxit fram kring en år 1875 öppnad järnvägsstation. Jfr sockennamnet → *Kviinge* som har tolkats på samma sätt som *Kvidinge*.

Kviinge sn, Östra Göinge hd, Skåne. *ecclesie Qujthinge* 1372. – Sockennamnet, som har givits efter kyrkbyn, har tolkats på samma sätt som sockennamnet → *Kvidinge*.

Kvikkjokk fjällby, Jokkmokks sn, Lappland. *Quickjock* 1671. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Guojkkajähkå*, ett äldre namn på den forsraka bäcken *Gamajähkå*, som flyter förbi byn. Namnet är sammansatt av *guojkk* 'fors' och *jähkå* 'större bäck, å'. Byns samiska namn sedan 1660-talet, *Huhttán*, återgår på ett svenskt *Hyttan* och åsyftar malmhantering.

Kville sn, Kville hd, Bohuslän. (j) *Kuilda sokn* 1315. – *Kville* är ett gammalt bygdenamn (*A Quilldum* ca 1250). Det är också namn på kyrkbyn i Kville socken, och i kyrkbyn finns förklaringen till namnet. Detta innehåller dialektordet *kvill*, sannolikt i betydelsen 'gren av å; (platser för) sammanflöde av vattendrag'. Vid kyrkbyn rinner flera åar samman och bildar en större å, Kvillebäcken. Bygdenamnet utgår från det till byn knutna namnet.

Kvillebäcken stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Qwillebäcken* 1717. – Stadsdelens namn är övertaget från en mindre bebyggelse, som var belägen vid mynningen av Kvillebäcken. Bäcken hette i äldre tid *Kvillen* och var ett större vattendrag som löpte tvärs över Hisingen och förband den norra och södra armen av Göta älvd. Namnet

innehåller dialektordet *kvill*, här i betydelsen 'en mindre arm av ett vattendrag' e.d.

Kville härad hd, Bohuslän. (A) *Quilldum* 1200-talet. – Häradsnamnet är ett gammalt bygdenamn, som också tjänat som skeppsredenamn (→ *härad*). Se vidare sockennamnet → *Kville*.

Kvillinge sn, Bråbo hd, Östergötland. *Quyllinge* 1348. – Socknen har fått sitt namn från gården Kvillinge. Det är bildat med → *-inge* till svenska dialekters *kvill*'(plats för) sammanflöde av vattendrag', här åsyftande ett bäckmöte sydväst om kyrkan och prästgården.

Kvillsfors tätort, Ökna sn, Östra hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring pappersbruket och järnvägen, som öppnades för allmän trafik 1885. Namnet är bildat till bynamnet *Kvill* (*Quill* 1530-talet), som betyder 'gren av å; (plats för) sammanflöde av vattendrag'. Byn ligger vid en gren av Emån. Till bynamnet har fogats *fors*, en för namn på bruksorter vanlig efterled.

Kvinnaböske by, Grevie sn, Bjäre hd, Skåne. *Quindeboske* 1584. – Namnet är sammansatt av genitiv pluralis *kvighna* av fda. *kviga* 'kviga' och dialekten *byske* 'busknär' och kan översättas med 'buskaget där kvigor brukar hålla till'.

Kvinnestad sn, Gäsene hd, Västergötland. *Quinnizstaha sokn* 1413. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla fsv. *qvinda* 'kvinnfolk'. Efterleden är → *sta(d)*.

Kvismaren f.d. sjöar, våtmark, Sköllersta och Askers hd, Närke. *Quisnaren* 1560. – Sjönarnets fornsvenska form bör ha lytt *Kvisnir och betydelsen ha varit 'sjön som förgrenar sig'. Formen på *-maren* är sannolikt påverkad av sjön Hjälmares nutida namnform.

Kvissleby tätort, Njurunda sn, Medelpad. (i) *Quyssle* 1535, *Quislö* 1545. – Byn Kvissle har givit tätorten dess namn. Detta innehåller det norrländska dialektordet *kvissel* 'älvfåra', syftande på en tidigare älvfåra eller ett sund, som skilt en i Ljungans mynningsfjärd utskjutande udde från fastlandet.

Kvisslingeby tätort, Björlanda sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Kutlung(h)abø* 1388, 1402, *Kwsslingeby* 1544, *Quislingbi* 1568. – Namnets förled är genitiv av en personbeteckning *kutlungar*, snarast bildad till ett från svenska dialekter känt terrängbetecknande *kut* 'knöl, kulle'. Skrivningen *Kwssl-* (att utläsa *Kus(s)l-*) har på 1500-talet uppfattats som *Quissl-*. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Kvistbro sn, Edsbergs hd, Närke. (in) *Ecclesia Quistbro* 1309. – Namnet avsåg äldst den bro (*Qwisbro broo* 1428) som vid Kvistbro kyrka går över Svartån. Denna bro bör enligt namnets förled ha föregåtts av en brobank gjord av ris och kvistar.

Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne. *ecclesie Quistofthæ* 1351. – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, innehåller i förleden kanske ordet *kvist* med syftning på en frampringande del av en ås på platsen för den gamla kyrkbyn. Senare ledens innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Kvänum sn, tätort, Skånings hd, Västergötland. *Quenem sokn* 1428. – Socknen har fått sitt namn från den medeltida kyrkbyn. Det kan innehålla ett gammalt namn på Kvänumslän, ett fornsvenskt *Qvædhna 'Dyän, Sumpän' e.d. Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'. Socknen och Kväums by har givit namn åt tätorten. Kväums järnvägsstation, ett stycke norr om sockenkyrkan, anlades vid en 1899 öppnad bandel; kring stationen har tätorten vuxit fram.

Kvärlöv tätort, Annelövs sn, Onsjö hd samt Saxtorps sn, Harjagers hd, Skåne. *Quædelöf* 1245 sen avskr., *Kuæthælof* 1352 avskr. (avser byn). – Förleden i detta gamla bynamn kan innehålla fda. *kvæthar 'sumpmarksbor', fda. *kvæth 'smuts, slam, sumpmark' eller ett likalydande *Kvæth som äldre namn på den förbiflytande Saxtorpsän. Trakten kring byn synes i äldre tid ha utmärkts av sankmark. Namnets efterled är → *lös* 'arvegods'.

Kymbo sn, Vartofta hd, Västergötland. (de) *Tiumu* 1225 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det återgår på böjd form av ett fornsvenskt *Tiuma* som kan betyda 'höjdsträckning'. Byn har ett högt läge på en moränvall. Inskottet av *b* i namnet kan bero på inverkan från ortnamnsefterleden → *bo*.

Kymmendö ö, Ornö sn, Sötholms hd, Södermanland. *Tijmmendö* 1539, *Kimendö* 1578 (beläggen avser en gård). – Namnet bär också av en gård på ön. Gårdnamnets officiella stavning ändrades 1952 från *Timende* till *Kymmendö*; i andra sammanhang hade stavningen med *T-* övergivits redan i början av 1600-talet. Namnets fornsvenska form var sannolikt **Thiudhmunda(r)ö*. I detta ingår i förleden troligen genitiv av mansnamnet fsv. *Thiudhmund*, kanske avseende öns förste bosättare. Efterleden är ö. Namnet kan ha kommit till i sen vikingatid med syftning på en därtida ö som utgjorde den södra delen av dagens Kymmendö. Namnets genuina uttal är → *Tjymmendö*.

Kynnefjäll bergsträckning, Bullarens, Sörbygdens och Tunge hd, Bohuslän samt Valbo och Vedbo hd, Dalsland. – Namnet är givet efter *Kynne* älvs, ett äldre *Kyrna, en bildning till förleden i namnet på dess källsjö, (*Södra*) *Kornsjön*. Efterleden är *fjäll* i betydelsen 'vidsträckt, kal bergsmark'.

Kynne älvs älvs, Bohuslän → *Kynnefjäll*.

Kyrkebols gd, Hellvi sn, Gotland → *Hellvi*.

Kyrkeby by, Harestads sn, Inlands Södre hd, Bohuslän → *Harestad*.

Kyrkefalla f.d. sn, Kåkinds hd, Västergötland → *Tibro*.

Kyrkenorum by, Norums sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän → *Norum*.

Kyrkheddinge sn, tätort, Bara hd, Skåne. (de) *Heddingi* 1100-talets mellersta del, (i) *Kirkehæddinge* 1483 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Denna samt grannbyn Kornheddinge och byn Moss heddinge i grannsocknen Esarp utgör delar av ett ursprungligt område kallat *Heddinge*, senare uppdelat på tre byar, vilkas namn småningom försetts med särskiljande förleder

(Kyrk- på grund av att en kyrkby avses). Namnet *Heddinge* innehåller en inbyggartebeteckning (-+ -inge), sannolikt bildad till den dialektala växtbeteckningen *hadd*, avseende ängsull, som växer på sankmark. Moss heddinge ligger vid en förr vidsträckt kärrmark längs Torrebergabäcken (varav förleden fda. *mos* 'mosse'), och mellan Kornheddinge och Kyrkheddinge utbredder sig förr en annan vidsträckt sankmark. Förleden i *Kornheddinge*, förr *Koddheddinge* (*Kwdhæddinge* 1483), innehåller dialekterns *kodd* 'knöl; pung, testikel', möjligen med syftning på en eller flera höjder vid bebyggelsen. På grund av icke önskvärda associationer byttes förleden kring sekelskiftet 1600 ut mot *Korn*-, alternativt det på orten ännu brukade *Mellom*- med syftning på byns läge mellan Kyrkheddinge och Moss heddinge. Tätorten Kyrkheddinge har vuxit fram kring kyrkbyn och längs landsvägen mot Staffanstorps.

Kyrkheden f.d. namn på tätorten Ekshärad, Ekshäradssn, Älvdals hd, Värmland. – Namnet avsåg ursprungligen ett mindre område invid Ekshärdas kyrka, bestående av klockarbostaden och dess ägor, och kom senare att beteckna den under 1900-talet framväxande tätorten. Området är en del av en längs Klarälven löpande, brant, skogbeväxt sluttning, i dialekten benämnd *hed*. Tätortens namn ändrades 1980 till → *Ekshärad*.

Kyrkhult sn, tätort, Listers hd, Blekinge. *Kyrckhylt* 1555, *Kirkeholdt* 1612 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *hult* och kan tolkas antingen som 'hultet vid kyrkvägen mot Jämshög' (Kyrkhults socken bröts ut ur Jämshög på 1860-talet) eller som 'hultet ägt av kyrkan'. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn.

Kyrkoköpinge sn, Skytts hd, Skåne. (*Jn*) *Kirkyköpingæ* 1303 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet innehåller i efterleden en stelnad form i dativ singularis av fda. *köping* 'handelsplats'. Förleden har säkerligen tidigt tillagts för att åtskilja bebyggelsen från den angränsande kyrkbyn → *Dalköpinge*. De båda byarna kan ursprungligen, tillsammans med den mellanliggande byn Mellanköpinge (inom Kyrkoköpinge socken), ha utgjort en enda by som senare delats. Den äldsta kyrkan kan ha byggts i nuvarande Kyrkoköpinge.

Kyrksten tätort, Bjurtjärns sn, Karlskoga hd, Värmland. – Tätorten, som har vuxit fram från 1970-talet, har sitt namn efter en gård (*Kyrkiosten* 1648). Den ursprungliga namnbäraren är en nära gården belägen stor sten, *Kyrkstenen*, men anledningen till namnet är inte känd. Gårdens namn skrivs sedan gammalt officiellt *Kyrkosten* (så fortfarande i fastighetsregistret), medan tätortens officiella namnform är *Kyrksten*.

Kyrkås sn, Jämtland. (*J*) *Kirkivos soken* 1440. – Socknen kallades först *Hjällsjöås* (*i Hiælsziosa sokn* 1407), där förleden utgörs av sjönamnet *Hjällsjön* (numera stavat *Gällsjön*) och efterleden *ås* syftar på den ås i vars sydsluttning både Gällsjön och socknens medeltidskyrka ligger. I början av 1400-talet ändrades sockennamnet till

Kyrkås. Möjligt hade kyrkan och närlägna gårdar dessförinnan lagts öde i samband med digerdöden omkring 1350. Kyrkås skulle i så fall betyda 'åsen med ödekyrkan'. Om namnet av okänd anledning ändrats utan att kyrkan varit ödeland blir betydelsen helt enkelt 'åsen med kyrkan'. Möjligt har socknen övertagit *Hjällsjöås* och/eller *Kyrkås* från nuvarande Kyrkbyn. På 1840-talet byggdes ny sockenkyrka i byn Lungre.

Kyrkås sn, Barne hd, Västergötland. *Kyrkieåss* 1540 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. På en höjd på byns mark är kyrkan uppförd. Ett äldre namn på socknen var *Sandbäck* (*Såndbech* 1540), som lämnats från gården Sandbäck och äldst burits av ett vattendrag rinnande genom sandig mark vid gården.

Kåbdalis by, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Goabddális*, som är en bildning till *goabdes* 'spåtrumma'. Den sakliga bakgrundens är okänd.

Kåddis by, Umeå sn, Västerbotten. (*de*) *Caadis*, (*de*) *villa Kadiis* 1324. – Namnet innehåller troligen en bildning med -s till umesam. *gáddie* 'strand', med betydelsen 'något som hör till stranden', syftande på älvs- eller havsstranden. En äldre, mindre sannolik tolkning utgår ifrån en böjnungsform av samma ord.

Kåge tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. (*i*) *Stora Kogha*, (*i*) *Kogha* 1500, *Kawa* by 1505, (*i*) *Kåge* 1539. – Tätorten är framväxt ur byn Storkåge, också kallad *Kåge*, belägen vid Kågeälvens mynning i Kågefjärden, en fjärd av Bottniviken. Både älven och fjärden har föreslagits som den första bäraren av namnet *Kåge*. För ett ursprungligt fjärdnamn talar att byn Frostkåge i Byske socken också ligger vid Kågefjärden, däremot inte vid Kågeälven. Ingen förklaring har getts till *Kåge* som fjärd- eller älvnamn eller till förekomsten av förleden *Stor*- i *Storkåge*.

Kågedalen förs., Skellefteå sn, Västerbotten. – Namnet är säkerligen av ungt datum, kanske skapat i samband med församlingens utbrytning ur Skellefteå landsförsamling 1933. Församlingens huvudbygd med kyrka i Kusmark omfattar dalgången längs Kågeälven. Förleden syftar antingen på byn Kåge, församlingens viktigaste tätort, eller på Kågeälven. I det senare fallet är *Kågedalen* att se som en sammandragning av ett *Kågeälvdalen.

Kågeröd sn, tätort, Luggude hd, Skåne. *Kaaryth* 1351, *Kaagryth* 1387. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Efterleden är → *ryd* 'röjning', medan förleden är oklar. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och den invid denna år 1886 öppnade järnvägsstationen.

Kähög tätort, Partille sn, Sävedals hd, Västergötland. (*j*) *Kahög* 1496. – Tätorten har fått namn efter byn Kähög. Namnet innehåller i förleden möjligt ett ord bildat till ett verb med grundbetydelsen 'välva, bukta' och syftar i så fall på krökar i Säveån. Snarare innehåller dock förleden ett ord motsvarande danskans *kå* 'kaja'. Efterleden är *hög*. De intilliggande Kähögsbergen är kända såsom tillhåll för kajor.

Kåkinds härad hd, Västergötland. (*de*) *prouincia Kakynd*

1225. – **Kakind**, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller som efterled → *kind* 'ätt; folkslag, stam'. Förleden är oklar. Det har antagits att den kan vara ett ord motsvarande danskans *kå* 'kaja'. I så fall får man räkna med en bildning till förleden i ett med *Ka-* sammansatt ortnamn.

Källands härad hd, Västergötland. *Qualni* 1200-talets slut. – Häradsnamnet återgår på ett gammalt bygdenamn, fsv. *Kvaldin*, dativ *Kvaldn*. Detta namn, bildat till fsv. **kvald-* 'bergknalle', egentligen 'uppsvällning', kan återges med 'den av bergknallar uppfyllda bygden', en träffande karakteristik av större delen av häradet, särskilt Kållandshalvön i Vänern och den med ett smalt sund därifrån avskilda Källandsö. I skrift och därav betingat uttal har namnet associerats med ortnamn på → *land*.

Källands-Åsaka sn, Källands hd, Västergötland. *Asaka sokn* 1440. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Om Åsaka se → *Barne-Åsaka*. Det sedan 1885 särskiljande tillägget Källands anger läget i Källands härad.

Källandsö ö i Vänern, Västergötland. *Qualdinshø* 1288. –

Ortnamnet är bildat till häradsnamnet → *Källands härad*.

Källered sn, tätort, Askims hd, Västergötland. (ij) *Kollarudz sokn* 1421. – Socknen har fått namn efter en gård. Namnets förled kan vara antingen genitiv av mansbinamnet fsv. *Kolle* 'han som är utan hår' eller av ordet *kulle*, i dialekten *kolle*. Efterleden innehåller ursprungligen → *rud* 'rötning'.

Källerstad sn, Västbo hd, Småland. (i) *Kullirstadha sokn* 1427. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn (*Kollérstad* 1345). I förleden ingår möjligen ett ord *kvald, besläktat med rikspråkets *kväll*, med betydelsen 'solnedgång'. Efterleden är → *sta(d)*.

Kånpa sn, tätort, Sunnerbo hd, Småland. (j) *Quannom* 1388. – Det plurala namnet (se inl. 3.3.1), givet efter kyrkbyn, har antagits innehålla ett äldre fsv. *kvadhn, en bildning till ett ord som finns belagt bl.a. i medellågtyskan med betydelsen 'smuts, orenlighet' e.d. Namnet bör ha åsyftat sank och dyig mark.

Kårböle förs., Färla sn, Hälsingland. *Korebölet* 1542. – Namnet är länat från kyrkbyn. Förleden kan innehålla mansnamnet *Käre*. Efterleden är → *böle* 'boplats; gård'.

Kärestad by, Furuby sn, Konga hd, Småland → *Konga härad*.

Kårsavagge fjälldal, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Kårsavagge är en äldre stavningsform av nordsam. *Gorsavaggi*, sammansatt av *gorsta* 'ravin; trång, djup (bäck)dal' och *vaggi* 'fjälldal'. Namnet beskriver den djupa dalen med branta sidor.

Kårsta sn, tätort, Långhundra hd, Uppland. (de) *Korsta* 1320. – Tätorten har vuxit fram vid en 1885 inrättad järnvägs- och poststation. Stationen, som inte ligger i omedelbar närhet av kyrkan, fick namn efter socknen. Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, numera kallad Kårstaby. Förleden kan innehålla *korn* (sädesslaget). Efterleden är → *sta(d)*.

Kåseberga f.d. fiskeläge, Valleberga sn, Ingelstads hd, Skåne. *Kosseberg* 1523, *Kaasebiergh* 1545. – Namnet in-

nehåller i förleden dialektordet *käs* 'båtplats, mindre hamn'. Bebyggelsen har ett skyddat hamnläge nedanför den mäktiga Kåsebergaåsen.

Käglan bergs- och skogsområde mellan Närke och Västmanland. *Kiægglu* 1280-talet. – Namnet är äldst belagt i Tjuvabalken i Äldre Västgötalen. Det innehåller trolien ett fornsvenskt *kæghla med grundbetydelsen 'klump, kloss' e.d. Namnet skulle i så fall åsyfta bergformationen och inte skogen.

Kägleholm gods, Ödeby sn, Glanshammars hd, Närke. *Datum Kegleholm* 1551. – Gården hette tidigare *Tuna* (*Thwna* 1444; → *tuna*). Den köptes på 1540-talet av Gustav I, som gjorde den till fogdeboställe. Namnet ändrades 1551 till *Kägleholm*. Förleden i detta namn utgörs av → *Käglan*, namnet på det stora bergs- och skogsområdet på gränsen mellan Närke och Västmanland. Efterleden är det i herrgårdsnamn vanliga → *holm*. Möjligt har det faktum att gården ligger på en ö i Väringen haft betydelse vid namngivningen.

Kålarne tätort, Håsjö och Hällesjö snr, Jämtland. – Samhället har vuxit upp vid och fått namn av en järnvägsstation som öppnades 1883. Namnet innehåller bestämd form pluralis av dialektordet *kål* 'utmark, ödemark'. *Kålarna* (*Kålarne*) eller *Kålen* användes tidigare som ett gemensamt namn på socknarna Håsjö och Hällesjö.

Källa sn, Åkerbo hd, Öland. *Keldo sokn* 1360. – Socknen har namn av att kyrkan, nu ödekyrka, byggdes vid en källa (fsv. *kælda*). Sannolikt är det rester av denna som har påträffats i nordvästra delen av kyrkogården.

Källby sn, tätort, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Kialby* 1290. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förledens betydelse är oviss; den kan innehålla en fornspråklig form av ordet *köl* med terrängbeskrivande innehörd. *Köl* bevarar här möjlichen den ursprungliga innehörd 'hals' och kan då syfta på en avsmalnande vinkel mellan Mariedalsån och ett annat vattendrag. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt tätorten, som vuxit fram vid järnvägsstationen, öppnad för trafik 1897, och vid kyrkan.

Källeryd sn, Mo hd, Småland. *Keldorydh* 1411. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller genitiv singularis av fsv. *kælda* 'källa' och → *ryd* 'rötning'.

Källna sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (J) *Kylnæ sogen* 1458. – Socknennamnet är länat från den gamla kyrkbyn invid den nu rivna ursprungliga sockenkyrkan i socknens sydligaste del vid Rönne å. Det innehåller en forndansk böjningsform av ordet *källa*. Nedanför höjden där den forna kyrkan stod, rinner på tre ställen fram intensiva vattenflöden, vilka bildar en vattensamling, som sedan länge är känd som offerkälla.

Källsjö sn, Faurås hd, Halland. *Kædelssrydh* 1492. – Socknennamnet, först omnämnt på 1330-talet, är länat från den därtida kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet *Kjell* (*Kätil*). Efterleden är → *ryd* 'rötning'. Skrivformen -sjö slår igenom i början av 1700-talet. Kyrkan ligger inte vid någon sjö; dock är trakten sjörik.

Källs Nöbbelöv sn, Onsjö hd, Skåne. (in) *Kællersnybølæ* 1300-talets mitt. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller som första del genitiv av mansnamnet fda. *Kældor*. Namnets andra del är ursprungligen fda. *nybyli 'nybygge' (→ *bôle*), från slutet av 1600-talet med anslutning till de i Skåne vanliga ortnamnen på → *lös*. Sockennamnets form var från 1600-talet och officiellt fram till 1903 enbart *Nöbbelöv* (*Nöbbölle* o.l.), därefter *Kells Nöbbelöf* och från 1945 *Källs Nöbbelöv*.

Källstad sn, Dals hd, Östergötland. *Ecclesie Ketastadum* 1292, *Kiætestadh* 1336, *Kætilstadha* 1347. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det ligger med tanke på de äldsta beläggen nära till hands att anta att förleden ursprungligen innehållit genitiv av mansnamnet fsv. *Kæti* och att detta senare ersatts av mansnamnet *Kætil*. Efterleden är → *sta(d)*.

Källstorp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *ecclesie Kætilstorp* 1346. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av genitiv av mansnamnet fda. *Ketil* och → *torp* 'nybygge'.

Källunga sn, Gäsene hd, Västergötland. *Tielwnga* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet är bildat med *-unge* (→ *-inge*), kanske till ett med *tjäle* samhörigt ord. Namnets sakliga bakgrund är oviss.

Källunge sn, Gotland. *Kelungj* 1300-talet sen avskr. – Socknen har särklen övertagit namnet från en gård, den nuvarande Prästgården. Namnet tycks vara bildat med *-unge* (→ *-inge*) till det från Gotland kända dialektordet *käl* 'köl', i ortnamn ofta med syftning på kullar som liknar uppochnedvända båtar med kölen i vädret. Sockenkyrkan ligger på en mjukt välvd höjdsträckning.

Källö-Knipplan tätort, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1920 öppnade poststationen. Förleden i önamnet *Källö* (*Thielö* 1568, *Kiälön* 1673) åsyftar sannolikt en offerkälla, Saramors källa. Namnet *Knipplan* (*Knipplerna* 1673), som betecknar tre små skär, innehåller bohuslänskans *knebbel* 'fröhus på lin', troligen avseende skärens hopgyttrade utseende.

Kälvene sn, Vartofta hd, Västergötland. *Kelwene sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller djurbeteckningen *kalv* och → *vin* 'betesmark; äng'.

Kämpinge by, f.d. fiskeläge, villabebyggelse, Rängs sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Kempinge* 1368 avskr. – Namnet innehåller en inbyggarbeteckning fda. *kæmpingar* (→ *-inge*), sannolikt bildad till ett dialektord *kamp* 'klappersten, små rundaktiga stenar'. Fram till 1632 utgjorde Kämpinge en egen socken. Bebyggelsen ingår numera i tätorten → *Höllviken*.

Kärda sn, tätort, Östbo hd, Småland. (de) *Kerit* 1238. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Förleden innehåller troligen ordet *kärr*. Byn är omgiven av sankmarker. Efterleden är → *ryd* 'rötning'. Om namnets plurala form se inl. 3.3.1.

Käringön sn, ö, fiskeläge, Orusts västra hd, Bohuslän. – Som sockennamn är *Käringön* ungt. Det har ursprungligen betecknat ön (*Kierlingøen* 1659) och antas innehålla ordet *käring* i betydelsen '(vitmålat) röse till ledning för sjöfarande'. Namnet sammanhänger möjligen med *Bonden*, en intilliggande holme.

Kärna tätort, Torsby sn, Inlands Södra hd, Bohuslän. (j) *Kiærna rudi* 1388. – Tätorten har vuxit upp kring byn Kärna. Namnet är ett ursprungligt *Kiarnarud, där förleden troligen innehåller det fornvästnordiska personnamnet *Kjarni*. Efterleden är fvn. *ruð* 'röjning' (→ *rud*).

Kärna sn, Hanekinds hd, Östergötland. (in) *Kernom* 1334. – Det svårtydda ortnamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), kan tänkas innehålla ett ord bildat till *kärr* med syftning på en mindre vattensamling eller snärskog. Vid en sankmark östsydöst om kyrkan låg förr en bebyggelse kallad *Kärrret*.

Kärnbo sn, Selebo hd, Södermanland. (Jn) *Kirna* 1257 sen avskr. – Namnet innehåller en inbyggarbeteckning med ordet *socken* underförstått och betyder 'Kirnabornas (socken)'. Innebördens av det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet fsv. *Kirna* är oviss. Det har sammanställts med (smör) *kärna* (fsv. *kirna*).

Kärrbo sn, Siende hd, Västmanland. *parochia Kiefri* 1302, (ij) *Kæwrbosokn* 1357. – Det svårtolkade sockennamnet, fsv. *Kæver*, har ursprungligen möjligen avsett en ö eller halvö. Namnet kan vara besläktat med dialektorden *kvaver* 'sumpig plats kring källa' och *käva* 'blindå, uttorkad ågren'. Den nuvarande namnformen utgår från fsv. *Kæverboa sokn* 'Käverbornas socken'.

Kärråkra sn, Ås hd, Västergötland. *Kidräka* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden fsv. *kidh* 'killing' och i efterleden troligen det västgötska dialektordet *råk* 'långsträckt sumpmark med källdrag'. Vid kyrkbyn ligger den ganska långsträckta Kartmossen.

Kärsö gd, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland. (in) *Kyærso* 1287 (avser en ö). – Namnet har ursprungligen betecknat en ö, numera landfast med Ekerön i söder och Munsön i norr. En mycket osäker tolkning är att förleden innehåller ordet *kärr*, här kanske med syftning på busksnår eller småskog. Efterleden är ö.

Kärvingeborn f.d. järnbruk, by, Grythytte sn, Grythytte och Hällefors hd, Västmanland. *Käringaboren* 1539, *Kärrfingeboren* 1624. – Namnet är sammansatt av fsv. *kærling* '(gammal) kvinna' och → *bor* 'passage mellan eller utmed vatten', här med syftning på läget på den smala landsträckningen mellan sjöarna Halvarsnoren och Malen. Den nuvarande namnformen *Kärvinge-* är väl resultatet av en ombildning i försökande syfte.

Kättismlåla tätort, Augerums sn, Östra hd, Blekinge. *Keddellsmaale* 1624 (avser byn). – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet innehåller mansnamnet fda. *Keitil* och → *måla* 'avmått jordområde'.

Kättilstad sn, Kinda hd, Östergötland. *parochia Kætilstad* 1295 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrk-

byn. Det innehåller mansnamnet *Kjell*, fsv. *Kætil*, och → *sta(d)*.

Kättilstorp tätort, Ylestads sn, Vartofta hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, som öppnades för trafik 1878. Denna fick sitt namn från gården Kättilstorp (*Kælstorp* 1494). Gårdnamnet är sammansatt av mansnamnet *Kjell*, fsv. *Kætil* och → *torp* 'nybygge'.

Kävlinge kn, samt sn och tätort, Harjagers hd, Skåne. *Kyflingi* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Kommunen har fått namn efter socknen, som i sin tur länat namnet från kyrkbyn, nu en tätort. Namnet är en bildning med *-linge* (→ *-inge*), sannolikt till en forndansk motsvarighet till svenska och norska dialekters *kuv* 'höystack; rundaktig topp, puckel' med syftning på den höjdrygg söder om Kävlingeånen som skjuter ut som en spets mitt emot den gamla kyrkbyn. Den moderna formen *Kävlinge*, betygad sedan 1600-talet, kan förklaras som en särutveckling i skrift – det genuina dialektuttalet är »*Kövlinge*», en direkt utveckling ur det äldsta *Kyplinge*.

Kävsjö sn, Östbo hd, Småland. *Kiæpsyo* 1290. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Namnet har ursprungligen tillkommit den intilliggande Kävsjön, som nu består av mossmark. Det kan innehålla ett ord besläktat med verbet *kväva* och åsyftar då en benägenhet hos sjön att kväva fisken genom syrebrist på grund av bottenfrysning e.d.

Köinge sn, tätort, Faurås hd, Halland. *ecclesie Kønge* 1330-talet. – Socknen har namn efter kyrkbyn, den nuvarande tätorten. I namnet ingår möjligen en inbyggarbeteckning *kviing, *kying, bildad till ett ortnamn som innehåller det från dialekterna kända *kvi(a)*, *kya* 'inhägnad, fälla' m.m. Se vidare → *-inge*.

Köla sn, Jösse hd, Värmland. (j) *Kyol* 1379. – Socknenamnet, vars ursprungliga syftning är oklar, innehåller dialektordet *köl* 'höglänt (skogs)mark'.

Kölaby sn, Redvägs hd, Västergötland. *Kylæby* 1358 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan möjligen innehålla en motsvarighet till fvn. *kylr* 'kyla' eller en bildning till sistnämnda ord, här betingad av frostländig mark. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Kölingared sn, Redvägs hd, Västergötland. *Kylwingared* 1360. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden är → *ryd* 'röjning'. Förleden innehåller efter gammal mening genitiv pluralis av en inbyggarbeteckning med betydelsen 'invånare i → *Kölaby*'. Med denna tolkning kan namnet *Kölingared* sälunda vittna om utflytning från Kölaby socken i samma härad.

Könkämäälv gränsälvt mot Finland, Lappland. *Kyngima älf* 1598. – Namnet på den forsraka älven återgår på fi. *Könkämä(eno)*, vars efterled *eno* betyder 'huvudälvt'. *Könkämä* används i tornedalsfinskan vid sidan av nordfi. *köngäs* som beteckning för 'stor fors', en betydelse som ordet troligen fått via älvnamnet. Namnets ursprung är sannolikt samiskt. Älvens nuvarande nordsamiska namn *Geaggáneatnu* återgår på det finska namnet; efterleden

är *eatnu* '(stor) älvt'. *Könkämä* är även det finska namnet på Sveriges nordligaste sameby, området längs älven. Byns samiska namn *Geaggánvuopmi* innehåller efterleden *vuopmi* 'skogbevuxen älvdal; myrmark i älvdal'.

Köping kn, stad, Västmanland. *Kaupinga* ca 1120?, *ecclesie Køpung* 1300. – Namnet innehåller fsv. *køpunger* 'handelsplats'. Det äldsta belägget, hämtat från en italiensk handskrift där de svenska stiftsstäderna räknas upp, avser troligen Köping. Ett område strax söder om staden, kring det under 1300-talets senare del uppförda s.k. Köpingshus, kallades under medeltiden *Laglösaköping* (*Laghlysakypung* 1257), sannolikt därför att det låg utanför det stadsplanerade området.

Köping sn, Slättbo hd, Öland. (aput) *Køpungskyrku* 1315 (avser kyrkan). – Namnet innehåller fsv. *køpunger* 'handelsplats'. Socknen har fått detta namn på grund av att sockenkyrkan byggdes vid en känd tings- och marknadsplats.

Köpinge sn, Gärds hd, Skåne. *Ecclesie Køpinge* 1361. – Sockennamnet, som är länat från den gamla kyrkbyn, innehåller en stelnad form i dativ singularis av fda. *køping* 'handelsplats'. Kring kyrkbyn har vuxit fram en tätort kallad → *Gärds Köpinge*.

Köpingebro tätort, Stora Köpinge sn, Herrestads hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en 1894 öppnad post- och järnvägsstation i byn Lilla Köpinge. Förleden i det samtidigt tillkomna namnet åsyftar väl socknen (→ *Stora Köpinge*); efterleden syftar på en bro över den förbiflytande Nybroån.

Köpingsvik tätort, Köpings sn, Slättbo hd, Öland. *Kiöpins vicken* 1653 (avser en vik). – Tätorten är framväxten kring kyrkan och har fått namn efter läget intill en välkänd badstrand vid en bukt av Kalmarsund, Köpingsvik(en). I förleden ingår sockennamnet. Namnet blev definitivt bebyggelsenamn i samband med att järnvägs- och poststationsnamnet 1947 ändrades från *Tingsdal* till *Köpingsvik* och att det samma år beslöts att den storkommun som skulle inrättas från år 1952 också skulle heta *Köpingsvik*. Namnvalet kan ha stärkts av att tätorten skulle bli huvudort i kommunen och att Köpings socken var den nya kommunens dominerande del. Sockennamnet *Köping* befanns dock olämpligt som järnvägs- och poststationsnamn och kommunnamn med tanke på staden Köping i Västmanland.

L

Lackalänga sn, Torna hd, Skåne. (in) *Lakkælengæ* 1326. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen ett äldre ånamn, bildat till fda. *lakka* 'gå långsamt' med syftning på långsamt rinnande vatten. Den åsyftade ån är i så fall Vegarännan, ett biflöde till Lödde å. Efterleden är *länga* i en betydelse 'långsträckt areal'.

Låddjoväggi fjälldal, Gällivare sn och Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet, vars äldre stavnings-

form är *Ladtjovagge*, är sammansatt av den lokala formen av nordsam. *ládju* 'slätter' och *váaggi* 'fjälldal'. I dalen finns sjön *Láddjojávri*. Efterleden i detta namn betyder 'sjö'.

Ladugårdsgärdet stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelen bildades 1926. Namnet (numera oftast *Gärdet*) avsåg ursprungligen ett gärde till den kungliga Ladugården (dvs. gård för kreatursskötsel) som på 1400-talet anlades vid nuvarande Nobelparken.

Lagan å i Halland och Småland. *Laghæ* ca 1300. – Ånamnet innehåller antingen ordet *lag* 'vatten, vätska' (i t.ex. *sockerlag*), här snarast med en betydelse 'vattendrag', eller också en bildning till detta ord, fsv. och fda. *Lagh, i båda fallen senare utvidgat till *Laga(n)*, så i det anförda beläget. Ånamnet ingår i → *Laholm*.

Lagan tätort, Berga sn, Sunnerbo hd, Småland. – Då en poststation inrättades i Prästtorp 1893 gav man den namnet *Lagan* efter järnvägsstationen, som då var under planering vid ån → *Lagan*. Då denna stod färdig 1899, flyttades poststationen dit. Tätorten, som uppstod kring de båda inrättningarna, övertog stationsnamnet. Att sockennamnet inte valdes trots närheten till kyrkan förklaras av att ett järnvägs- och poststationsnamn *Berga* redan fanns på annat håll i Småland, i Högsby socken.

Lagerlunda gods, Kärna sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Förleden *Lager-* erinrar om en tidigare ägare, Israel Lagerfelt (död 1684). Bebyggelsen hette i äldre tid *Ledingelunda* (in *Lathingälundom* 1343). Detta plurala (se inl. 3.3.1), med *lund* sammansatta namn innehåller troligen en gammal inbyggarteknologi på *-ing* eller *-ung*, bildad till fsv. **ladh(a)* 'bro, vägbank' (jfr *-inge*). Vid Lagerlunda går vägen mellan Linköping och Mjölby över Kapellsån.

Lagersberg gods, Fors sn, Österrekarne hd, Södermanland. – Häradshövdingen Erik Dryselius Lagerqvist (död 1692) erhöll 1668 privilegier för ett säteri på platsen, vilket sedermera efter honom kallas *Lagersberg*. Efterleden *-berg* kan vara schablonmässigt given; mangårdsbyggnaden ligger dock vid en markerad mindre höjd i ett kuperat område. Gårdens äldre namn var *Hunsta* (in *Hunsta* 1356). Detta med → *sta(d)* sammansatta namn innehåller antingen djurbeteckningen *hund* eller fsv. *hun* 'kubbe, kloss', i betydelsen 'klump(liknande höjd)' e.d.; användning som person(bi)namn kan inte uteslutas i nägotdera fallet, men ett höjdteckenande *hun* med syftning på höjden vid gården är sakligt tilltalande.

Lagga sn, Långshundra hd, Uppland. (in) *Huseby Laghreddhi* 1299 (avser byn Husby i Lagga), (i) *Lagga sokn* 1481. – I de äldsta källorna kallas socknen *Lagg(a)härad*. Detta namn, där → *härad* har betydelsen 'bygd', kommer ur bruk först mot mitten av 1500-talet. *Lagga* är bildat till *lagg*, i dialekter ofta 'kant, strand (av mosse, kärr, sjö eller å)', och kan äldst ha varit namn på en ö i den forntida fjärd som fylde dalängen sydost om Uppsala. Ön har kanske motsvarat den upphöjda terrängen mellan Norrdal i norr över området vid Lagga kyrka till Örby i söder. Vilket markavsnitt som uppfattats som en »lagg» är svårt att avgöra.

Laggarberg tätort, Timrå sn, Medelpad. *Laggareberg* 1562. – Tätorten har vuxit upp kring byn Laggarberg, tidigare benämnd enbart *Berg* (i *Bergh* 1535). Gården och hithörande marker ligger högt. Den särskiljande förleden kan innehålla ordet *laggar* 'person som tillverkar laggkärl', möjlig i funktion som personbinamn.

Leggarbo gd, Järlåsa sn, Hagunda hd, Uppland → *bol*.

Lagmansered sn, Bjärke hd, Västergötland. *Lamanzrydh soknn* 1465. – Socknen har fått sitt namn från gården *Lagmansryd*. Namnets förled är genitiv av ordet *lagman*, här troligen använt som mansbinamn. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Lagunda härad hd, Uppland. (in ...) *Lauunde* 1296, (in ...) *Laghundi* 1298. – Fsv. *Laghund* innehåller liksom några andra gamla hundaresnamn det *hund* som är en föregångare till → *hundare*. Förleden *Lagh-* innehåller ordet *lag*, fsv. *lagher* 'vätska', svarande mot fvn. *logr* 'vätska; vatten', här syftande på en del av Mälaren som benämnts med detta ord. Motsvarande fornvästnordiska form, *Loegrinn* (nyisländskt *Lögurinn*), är känd som namn på Mälaren; på svenska har detta namn återgetts med *Lögaren*.

Vid sidan av fsv. *Laghund* uppträder under medeltiden så småningom *Laghunda hundare* (*häradh*), där *Laghunda* historiskt sett är att fatta som genitiv av en plural inbyggarteknologi på *-ar*.

Laholm kn, stad, sn, sistnämnda i Höks hd, Halland. *Lagæholm* 1275 avskr. – Förleden innehåller en äldre form av ånamnet → *Lagan*. Efterleden syftar på en holme i Lagan där det uppfördes en gård och en borg; den senare finns kvar som ruin. Här gick kustvägen genom Halland över ån, och här mötte den Lagastigen som förde mot Småland. Namnet *Laholm* (*Lagaholm*) kan ha bildats i samband med gårdens och/eller borgens tillkomst men kan också ha varit i bruk dessförinnan som namn på holmen på grund av dennas betydelse för samfärdsseln (→ *holm*). Namnet överfördes till det stadsliknande samhälle som kanske redan på 1200-talet uppstod på platsen och till socknen. Stadsförsamlingen och landsförsamlingen (socknen) hade gemensam kyrka i staden och utgör sedan 1972 Laholms församling.

Laimoluokta vik av Torneträsk, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet (i en äldre stavningsform *Laimoluokta*) är samiskt. Vikens försvenskade namn *Laimoviken* återgår på fi. *Laimolahti*, skrivet *Laimo Lax* 1576 (*lax* är en försvenskning av fi. *laksi*, en äldre form av *lahti* 'vik'). Förleden hänger möjligens samman med nordsam. *läibmat* 'lägga sig platt i vattnet (om fiskegarn och not)'; efterleden är *luokta* 'vik'. Namnet är även överfört på ett samiskt viste.

Lainioälven biflod till Torneälven, Lappland och Norrbotten. – Namnet återgår på fi. *Lainiojoki*, som är en förflinskning av nordsam. *Lávnjiteatnu*. Det samiska namnets förled är dunkel. Efterlederna är fi. *joki* 'älv' respektive sam. *eatnu* '(stor) älvd'.

Laisan sjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Store Laiis jerff* 1553.

– Namnet på den längsmala sjön är en försvenskning av arjeplogssam. *Lájso*. Även namnet *Stor Laisan*, sam. *Stuor Lájso*, används. Jfr → *Laisälven*, till vars namn sjönamnet är bildat. Efterleden *jerff* i namnformen från 1500-talet är en finsk skrivarkonstruktion (jfr → *Arvidsjaur*).

Laisdal fjälldal, Lappland. – Namnet betecknar fjällalen utmed Laisälven och ett naturreservat. Det är givet efter → *Laisälven*.

Laisvall tätort, blygruva, Arjeplogs sn, Lappland. – Gruvan har namn efter tätorten, vars namn är bildat till sjönamnet → *Laisan* med tillägg av *vall* 'slätt, gräsbevuxen mark'.

Laisälven älvt, Arjeplogs och Sorsele snr, Lappland. – Namnet återgår på arjeplogssam. *Lájso(jähkå)*, med okänd betydelse hos förleden. Den senare tillagda efterleden *jähkå* betyder 'större bäck, å'.

Laitaure fjällsjö, Jokkmokks sn, Lappland. – *Laitaure* är en äldre stavningsform av lulesam. *Lájtávrre*, som troligen är en sammandragen form av *lájutto* 'klander' och *jávrre* 'sjö'. Vattnet i den slamrika sjön har ansetts dåligt.

Lajves gd, Levide sn, Gotland. *Leuides*, *Lef(f)uide* 1523 → *Levide*.

Lambohov gods, Slaka sn, Hanekinds hd, Östergötland. (ij) *Landhbotorpe* 1420. – Ortnamnet innehåller ursprungligen fsv. *landbo(a)thorp* 'torp (nybygge) som innehås av arrendator'. Efterleden *hov*, som uppträder sedan 1600-talet, markerar i detta fall säteriets adliga status (jfr → *Sturehov*).

Lammen sjö, Aneboda sn, Norrvidinge hd, Småland → *Lammhult*.

Lammhult tätort, Aneboda sn, Norrvidinge hd, Småland. *Lamhult* 1416. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den 1864 öppnade poststationen. Namnet, som övertagits från byn Lammhult, har ansetts innehålla en äldre form av sjönamnet *Lammen*, troligen bildat till fsv. *lamber* 'svag, utmattad', syftande på trögflytande vatten. Efterleden är → *hult*.

land Efterleden *land* ingår i namn på flera forntida bygder, t.ex. de uppländska folklandsnamnen *Attundaland*, *Fjädrundaland* och *Tiundaland* (→ *hundare*) samt de likaledes uppländska forntida bygdenamnen *Arland* (→ *Ärlinghundra härad*), *Soland* (→ *Sollentuna härad*) och **Valand* (→ *Vallentuna härad*). Namnelementet utgör också efterled i en rad landskapsnamn, t.ex. → *Småland*, → *Södermanland*, → *Uppland* och → *Ångermanland*.

I vissa namn, t.ex. → *Svartsjölandet* och kanske även → *Gotland*, har *land* innehörd 'ö'. En närmststående betydelse är 'land i motsats till vatten; strandområde', i t.ex. *Ambrickalandet*, älvtandområde vid byn Ambricka (Älvkarleby socken, Uppland), *Mörttjärnlandet* (Råneå socken, Norrbotten) och det flerstädes förekommende *Sandlandet*.

Större skogs- och terrängområden i norra Sverige har inte sällan namn med efterleden *land*, såsom *Blåbärlan-*

det (Stuguns socken, Jämtland) och *Storhedlandet* (Skellefteå socken, Västerbotten).

I ett stort antal ägonnamn har *land* betydelsen 'odlat stycke jord, (mindre) åker, teg', i t.ex. de vanliga *Bastulandet*, *Hamplandet* (odling av hampa) och *Nylandet*.

Bebyggelsenamnen innehållande efterleden *land* har beräknats till ca 300. De är särskilt vanliga i Bohuslän och Västergötland och förekommer även i varierande antal i bl.a. Småland, Dalsland, Värmland, Uppland, Medelpad, Jämtland och Ångermanland. De flesta namn uppvisar plural form på *-landa* (se inl. 3.3.1); i de norrländska landskapen är dock singulara namnformer på *-land* förhåskande. I Norden i övrigt har namntypen ca 80 representanter på norra Island och ca 2 000 representanter i Norge, med stark tyngdpunkt i den sydvästra delen.

Bebyggelsenamnen på *-land(a)* är ursprungliga ägonnamn, och namnelementet synes ha en allmän betydelse 'jordstycke; åker'. Direkt åkerbruksanknytning har t.ex. det vanliga *Råglanda* (*Råglanna*) och → *Vetlanda* (*vete*). Andra förleder beskriver områdets beskaffenhet, såsom i → *Morlanda* (*mo*), → *(Västra) Frölunda* (*frö* 'frodig') och det flerstädes förekommande *Eklanda*.

Vanliga är också vattendragsbetecknande förleder, i t.ex. → *Härlanda* och → *Lommeland*.

Att bebyggelsenamn på *-land(a)* kan ha hög ålder framgår av att förlederna i flera fall utgörs av hedniska gudanamn, i t.ex. *Odenslanda* (*Vederslövs socken, Småland*) och → *Torslanda*. De norska *-land*-namnen har senast knutits till två expansionsperioder inom jordbruket, ca 200–550 och ca 650–1000.

Litteratur: Harry Ståhl, Ortnamn och ortnamnsforskning. 2 uppl. (1976), s. 81–83; Inge Særheim, Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på *-land* (1999).

Landa sn, Fjäre hd, Halland. *Landæ sogen* 1455. – Namnet, som från början avsåg ett område vid kyrkan, innehåller → *land*.

Landa sn, Kullings hd, Västergötland. *Landa sonk* 1402. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *land*.

Landala stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet är belagt från 1789 och har avsett en hemmansdel i Nordgården i byn Krokslätt. Det är givet efter kopparslagaren Bengt Landin som ägde Nordgården på 1780-talet.

Landeryd tätort, Långaryds sn, Västbo hd, Småland. (i) *Landærydh* 1471. – Tätorten har vuxit fram kring den 1877 tillkomna järnvägs- och poststationen, som uppfördes i anslutning till byn Landeryd. Bynamnet kan innehålla ett ord fsv. **land(a)rydh* 'uppröjt land, röjning'.

Landeryd sn, Hanekinds hd, Östergötland. *Lannærø* 1312 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden är oviss. Efterleden kan innehålla *rør* 'stenröse', då med en tidig utveckling *-ror* → *-ro* som man räknat med på andra håll i Östergötland. Ortnamnet har senare anslutits till namnen på → *ryd*.

Landsbro tätort, Lannaskede sn, Östra hd, Småland. –

Tätorten har vuxit upp kring järnvägslinjen, som öppnades för allmän trafik 1885. Namnet är bildat till socknenamnet → *Lannaskede* och bynamnet *Broby*.

Landskrona kn, stad, Skåne. *Landeskrone* 1414. – Stadens namn är bildat efter mönster av det vanliga medeltida tyska slottsnamnet *Landeskrone* o.l. 'landets krona'.

Landsort fyr, väderstation, samhälle, Törö sn, Sotholms hd, Södermanland. (*omkring*) *Langxordh* 1464, *Landzort* 1550, *Landzöll* 1562. – Namnet avser dessutom den ö, också kallad → *Öja*, på vars sydspets bebyggelsen är belägen. Förleden innehåller → *land*. Efterleden är fsv. *ordh* 'spets; udde, näs; begynnelsepunkt', motsvarande nusvenskt *ort* 'bebodd plats' m.m. Namnet har ursprungligen avsett södra udden på ön Järfolotta som ligger nordöst om Landsort i Ösmo socken och omtalas som *Gambla Landzorth* ca 1670. Förmölgiken har båda öarnas sydspetsar från havet uppfattats som utsprång från fastlandet. Eftersom fsv. *ordh*, nusvenskt *ort*, är inlän från (lägtyskan finns möjligheten att namnet *Landsort* har bildats av utländska sjöfarare.

Landvetter sn, tätort, flygplats, Sävedals hd, Västergötland. *Landwittard* 1540. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden troligen innehåller ett ord **landviti*, sammansatt av → *land* och ett ord motsvarande fvn. *viti* 'vårdkase'. Efterleden är → *ryd* 'röjning', som senare avkortats. Namnet har tagits i bruk för den internationella flygplatsen Landvetter. Denna ligger visserligen i Härryda sn, vars namn dock ansågs mindre lämpligt internationellt sett.

Lane härad hd, Bohuslän. (*i*) *Laneskiprede* 1405, (*i*) *Lana skipredho* 1411. – Häradsnamnet, som återgår på ett medeltida skeppsredenamn (→ *härad*), har inte fått någon tillfredsställande tolkning. För *Lana* har man sökt anknytning till ord som fvn. *lon* 'husrad; längsträckt hög', fsv. *lani* 'förstuga', norska dialekters *län* 'husrad; svalgång', danska dialekters *lane* 'öppen plats mellan två hus'. Två huvudförslag har framförts, dels att *Lana* är genitiv av ett fjordnamn, fvn. **Lani*, ett antaget äldre namn på den smala och raka Byfjorden, dels att det är genitiv av ett likalydande namn med betydelsen '(den höga, branta) längan', avseende bergen längs Gullmarsfjordens strand. Den medeltida namnformen med *skipredha* som fast komponent talar dock snarast för att *Lana* har avsett en samlingsplats.

Lane-Ryr sn, Lane hd, Bohuslän. (*j*) *Riodra sokn* 1388, *Maggarioders kirkia* 1399. – Socknens namn har ursprungligen tillkommit Kyrkbyn, på vars mark kyrkan ligger. Under en period bör namnet ha lytt **Maggoridher* (jfr beläget från 1399 med felaktig form på -a-). Efterleden är fvn. *riōðr* 'öppet ställe i skogen; röjning' (→ *ryd*). Förleden är troligen genitiv av fvn. *Magga*, en smekform av *Margareta*. Socknen har även benämnts *Norra Ryr* (*i Norderyther, j Nordhæ Rydher* 1486), att skilja från *Södra Ryr*, nuvarande → *Väne-Ryr*, och enbart *Ryr* (se beläget 1388). 1886 tillades häradsnamnet → *Lane* i särskiljande syfte.

Langas fjällsjö, Jokkmokks och Gällivare snr, Lappland.

– *Langas* är ett ungt namn på den övre delen av → *Stora Lulevatten*. Det är en svensk form av lulesam. *Lájás*, troligen bildat till det nordiska ordet *lång*. Namnet syftar på sjöns avlånga form.

Lanna tätort, Hidinge sn, Edsbergs hd, Närke. *Landha* 1444. – Tätorten har utvecklats ur byn *Lanna*. Namnet innehåller → *land*.

Lannaskede sn, Östra hd, Småland. (*in*) *Landdakirkiu* 1314, (*j*) *landaskediß sochn* 1425 avskr. – Socknen har troligen fått namn efter en gård (prästgården?). Detta innehåller ett fsv. **landaskede* 'gräns mellan land', här troligen avseende gränsen mellan det forntida landskapet Njudungs västra och östra delar, senare Västra härad och Östra härad. Beläget 1314 uppvisar en variantform med fsv. *kirkia* 'kyrka' som efterled, en sammansättning, där mellanleden *skede* utelämnats (jfr t.ex. *tefat* i stället för *tekoppsfat).

Lansjärv by, Överkalix sn, Norrbotten. *Landzjerf* 1699. – Byn, vars norra del tidigare haft tillägget *Övre* 'längre in i älven' (det lokala namnet är *Inre Lansjärv*) till skillnad från den södra delen *Ytre* 'längre ned mot havet', är namngiven efter den sjö vid vilken den är belägen. Samma tillägg har senare fogats till sjönamnet. Sjönamnet (fi. *Laini(o)järvi*), skrivet *Lais Jerffue* 1553, är sannolikt en omvandling av sam. *Lájnnesjávре*. Förledens betydelse är oklar; efterleden *järv* är en försvenskning av fi. *järvi* 'sjö', liktydig med lulesam. *jávrre*.

Lappland landskap. (*ij*) *Lappalandh* 1526, *Lapland* 1606. – Förleden innehåller fornsvensk genitiv plural *lappa* av folkslagsbeteckningen *lapp*. Denna har oklart ursprung men hänger samman med landskapets finska namn *Lappi*. Efterleden är → *land* 'land, landskap'. Samernas egena namn, som nordsam. *Sápmi* och lulesam. *Sámeednam* 'Sameland', syftar på samernas hela traditionella bosettingsområde i norra Skandinavien och Ryssland.

Lapporten fjälldal, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – *Lapporten* är det svenska namnet på dalen, som är en gammal samisk flyttled. Dalens samiska namn *Čuonávággi* (en äldre stavningsform är *Tjuonavagge*) innehåller nordsam. *čuonjá* 'gås', som ingår som förled i många namn i trakten, och *vággi* 'fjälldal'.

Larv sn, tätort, Laske hd, Västergötland. (*j*) *Larof* 1386. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det svårtydda ortnamnet kan innehålla ett gammalt ånamn, fsv. **Larf*, samhörigt med dialektordet *larva* 'springa längsamt'. Kyrkbyn ligger vid ett vattendrag. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn. Vid kyrkan ligger Bäsingen (*Bässingen* 1672), en stor hög vars namn sammanstälts med ordet *bäsing* i Äldre Västgötalagens bekanta stadgande om lekares rätt. Namnet *Bäsingen* sammanhänger troligen med ordet *bås* och åsyftar då snarast en inhägnad av något slag, kanske en som används vid tingssammankomster i gammal tid. Den forntida centralpunkten i → *Laske härad* har troligen legat just i Larv.

Laröd by, Allerums sn, Luggude hd, Skåne. *Lawerød*

1524. – Namnet, som nu även avser en del av den intilliggande tätorten → *Hittarp*, innehåller i förleden mansnamnet fda. *Laghi* eller möjligens ordet *lada*. Efterleden innehåller → *ryd* 'rönning'.

Laske härad hd, Västergötland. (*in*) *prouincia Lassca-häradh* 1279. – Namnet innehåller en bildning med -sk till bynamnet *Larv* i socknen → *Larv*; den tunga ljudförbindelsen **Larf-ska-* har reducerats till *Laska-*. Sannolikt är **Larf-ska-* genitiv av en inbyggartebeteckning fsv. *larfskar 'Larvbor', i häradsnamnet 'de som har sin samlingsplats i Larv', men det kan formellt också vara bestämd form av ett motsvarande adjektiv, fsv. *larfsker. Larv med Bäsingen är häradets gamla huvudort, en gång även betyget som medeltida tingsplats.

Laske-Vedum sn, Laske hd, Västergötland. *Vidhemmæ sokn* ['Vedumsbornas socken'] ca 1325. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *vidher* 'skog' och → *hem* 'boplats; gård'. Det 1885 tillagda *Laske*, efter läget i Laske härad, skiljer socknen från → *Kinne-Vedum*.

Latikberg by, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet är givet efter det berg på vars sluttning nybygget anlades. Förleden är en försvenskning av sydsam. *Laadtege* innehållande ett ord med betydelsen 'hjortron'.

Latorpsbruk tätort, Tysslinge sn, Örebro hd, Närke. – Tätorten har vuxit upp vid en järnvägsstation och den 1897 öppnade postanstalten och har fått namn efter Latorps bruk. Namnet på detta är i sin tur bildat till bynamnet *Latorp* (*Laadatorp* 1566), som i förleden sannolikt innehåller ordet *lada* i dess dialektala betydelse 'stack; stapel; vägbank' e.d.; efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Lau sn, Gotland. (*de*) *Law* 1316 avskr., *Lau* 1414. – Sockennamnet innehåller forngutniskt *lau, motsvarande fsv. *lo, fvn. *lō, ett ord som brukar översättas med 'lägt liggande äng, ängsmark vid vatten', men vars betydelse i ortnamnen inte är klarlagd. Ursprungligen har ordet endast betytt 'ljusning, glans' och kunnat syfta på ljusningar och öppningar i terrängen. Ett nära samhörigt fsv. *la kan från början huvudsakligen ha avsett glänsande vatten, och möjligtvis har *lau/*lo som ortnamselement avsett ägomarker som varit sanka och tidvis haft synliga vattenspeglar. I Lau har man tänkt sig att det är ängarna vid Lausmyr som avses. Ordet uppträder dessutom i sockennamnet *Viklau*. Förleden i detta namn ser ut att innehålla ordet *vik* och man har tänkt sig att det är en vik av Roma myr som avses.

Lauks gd, Lokrume sn, Gotland → *Lokrume*.

Lavad sn, Källands hd, Västergötland. *Lawadhd* 1397 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *vad* 'vadställe'; kyrkan ligger vid Storebergsån. Förleden innehåller möjligens fsv. *lagh* 'vätska, vatten'.

Laxarby sn, Vedbo hd, Dalsland. *Laxabygda sokn* 1457. – Ortnamnet sammanhänger med den intilliggande, stora Laxsjöns namn. Den ursprungliga efterleden *bygd* (i betydelsen 'bygd, trakt' eller 'nybygge') har senast under

1500-talet utbytts mot eller omvandlats till → *by*. Namnet *Laxsjön* har förknippats med fiskbeteckningen *lake*, men det har också ansetts kunna innehålla ett älvnamn *Laxa, bildat till fiskbeteckningen *lax*.

Laxede kraftverk, Edefors sn, Norrbotten. *Lax Eede* 1671. – Kraftverket, som togs i drift 1962, övertogs ett gammalt, av allt att döma ännu i slutet av 1800-talet levande namn. Förleden innehåller fiskbeteckningen *lax*. I efterleden ingår bestämd form av → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', i detta fall förbi Edeforsen i Luleälven. Platsen har varit känd för sitt rika laxfiske. Att det vanligaste namnet för denna plats, → *Edefors* (*Edeforsen*), inte togs i anspråk som kraftverksnamn berodde på att det redan fanns ett kraftverk i Stöde i Medelpad som hette *Edefors* och en kraftstation i Järvsö i Hälsingland som hette *Edeforsen*.

Laxsjö sn, Jämtland. *Laxsion* 1761 (avser en *by*). – Socknen tillkom i slutet av 1880-talet och fick namn efter kyrkbyn. Denna har i sin tur övertagit namnet från en intilliggande sjö, Laxsjön, vars namn äldst är belagt 1646. Förleden är sannolikt *lax*, snarast med syftning på laxöring. Det kan dock inte uteslutas att sjönamnet är ett ursprungligt *Lagsjön med syftning på att man fiskat i lag.

Laxsjön sjö, Laxarby sn, Vedbo hd, Västergötland → *Laxarby*.

Laxvik tätort, Trönninge sn, Tönnersjö hd, Halland. – Tätorten har övertagit namnet från en intilliggande mindre bebyggelse vid en vik av Laholmsbukten. Förleden i det ursprungliga viknamnet, äldst belagt 1503, innehåller fiskbeteckningen *lax*.

Laxå kn, samt tätort, Ramundeboda f.d. sn, Grimstens hd, Närke. – Tätorten har vuxit upp vid en järnvägsstation och den 1863 öppnade postanstalten. Namnet, som ursprungligen avsett *Laxān* (*i Lassähna* 1529) och senare ett järnbruk, innehåller i förleden troligen svenska dialekters *lad* 'hög, stapel; vägbank' e.d., väl åsyftande en vägbank, där Eriksgatan passerade än.

Ledberg sn, Valkebo hd, Östergötland. *Ledhabergh* 1351 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller sannolikt genitiv av fsv. *ledh* 'väg' med syftning på en forntida väg invid eller på den markerade upphöjning på vilken sockenkyrkan ligger.

Lebet gd, Enslövs sn, Tönnersjö hd, Halland → *Åled*.

Ledsjö sn, Kinne hd, Västergötland. *Lidsio* 1383 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *lidh* 'slutning' eller fsv. *lidh* 'sida' och har äldst använts om en intilliggande mindre sjö med nedsänkt läge.

Lekaryd sn, Allbo hd, Småland. (*j*) *Lökarydh* 1422, (*j*) *Lekarydh* 1423. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller sannolikt ordet *lekare* 'gycklare, spelmann', som personbeteckning eller personbinamn. Efterleden är → *ryd* 'rönning'.

Lekeberg kn, Närke. – Kommunen bildades 1995 genom utbrytning ur Örebro kommun. Namnet har övertagits från Lekebergs bergslag (*vppa Lecaberge* 1458), som i sin tur namngivits efter de höga och långsträckta Leke-

Bild 45. Leksand. På det här flygfotot över Kyrkudden från 1940-talet syns tydligt den sandiga strandplanen kring Dalälvens utlopp. Foto: Oscar Bladh. Ur: Jord och vatten i Leksands socken (1974), s. 166.

bergen. Förleden i bergsnamnet innehåller sjönamnet *Leiken* (*Leeken* ca 1639), som anses syfta på fisklek men också kan syfta på vattnets rörelse.

Lekeryd sn, Tjeta hd, Småland. (de ...) *Lekarydh* 1333 avskr., (in) *Lekaryd* 1359. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller sannolikt ordet *lekare* 'grycklare, spelman', som personbeteckning eller personbynamn. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Leksand kn, sn, tätort, Dalarna. (in) *Leksand* 1318. – Tätorten, som omfattar det tidigare municipalsamhället Leksands-Noret med kyrkplats och ett par byar, har övertagit sockennamnet. Socknen har sannolikt fått namnet från en någonstans vid den nuvarande kyrkan belägen icke dokumenterad gård. Efterleden anger att namnet ursprungligen avsåg den sandiga stranden vid Kyrkudden. Förleden syftar på fisklek på grundet utanför udde. Platsen är en välkänd lekplats för sik. Tätortens centrum, Leksands-Noret, är framvuxet ur byn Noret, vars namn, äldst belagt 1539, ursprungligen syftade på Norsån mellan Limsjön och Österdalälven (*nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'). Det särskiljande sockennamnstilläget motiveras av förekomsten av ett bynamn *Noret* (*Mora-Noret*) i Mora socken. – Bild 45.

Leksands-Noret f.d. municipalsamhälle, Leksands sn, Dalarna → *Leksand*.

Leksberg sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Lekbärg* sockn 1380 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller genitiv av *lek*, då troligen i betydelsen 'fagelkelle, fåglars parningslek', eller genitiv av det forn-

svenska mansnamnet *Lek*. Efterleden åsyftar den höjd där kyrkan ligger.

Lekvattnet sn, Fryksdals hd, Värmland. – Socknen, som bröts ut ur Fryksände och Östmarks socknar 1849, har sitt namn efter en gård (*Lekewattn* 1649), där kyrkan ligger. Den ursprungliga namnbäraren är Lekvattensjön, i vars namn *lek* troligen syftar på vattnets rörelse.

Lekåsa sn, Barne hd, Västergötland. (ij) *Lekasum* 1358 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet innehåller *lek*, troligen i betydelsen 'fagelkelle, fåglars parningslek', och pluralis (se inl. 3.3.1) av *ås*. Kyrkbyn ligger vid en terrängupphöjning.

Lelång sjö, Dalsland och Värmland. *Lelång* 1582. – Namnet erinrar dels om sjöns mycket långsträckta form, dels om närheten till sjön → *Stora Le*.

Lemnhult sn, Östra hd, Småland. *Limandahult* 1290. – Socknen har troligen fått namn efter prästgården. Efterleden innehåller → *hult*. Förleden är oklar. Möjliggen innehåller den genitiv pluralis *limvanda* av ett mot nyisländska *limvöndur* 'riskvist' svarande ord.

Lena sn, Norunda hd, Uppland. (Jn) *Lenum* 1296 (avser en by). – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, numera *Lenaberg* (a *Lenaberg* 1497). *Lena* är plural form (se inl. 3.3.1) av fsv. *len 'slutning, backe' o.d., samhörigt med bl.a. det norska dialektordet *lein* 'slutning' och gotiskans *hlain(s)* 'kulle, höjd'. Kyrkbyn ligger på den branta sidan av en rullstensås. – Bild 46, s. 239.

Lena sn, Kullings hd, Västergötland. (i) *Lenom* 1411. – Socknen har fått sitt namn från Lena by. Ortnamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), innehåller fsv. *len 'slutning, backe' o.d., samhörigt med bl.a. det norska dialektordet *lein* 'slutning' och gotiskans *hlain(s)* 'kulle, höjd'. Byn ligger på en höjd.

Lenhovda sn, Uppvidinge hd, Småland. (in) *Linhofd* 1266. – Namnet, givet efter kyrkbyn, har föreslagits vara ett ursprungligt namn på Lenhovdasjön. Detta innehåller troligen genitiv av ett ånamn *Lina med oviss innebörd och efterleden fsv. *-hofdhe* 'huvud', utpekande sjön som åns »huvud» eller källsjö.

Lennartsfors tätort, Trankils sn, Nordmarks hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk. Namnet gavs 1839 efter brukets grundare Lennart Ugglा. En äldre ság på platsen, *Ränken* eller *Ränkefors*, hade sitt namn efter en fors (*Ränke fors* 1656) i det korta vattendraget som rinner genom tätorten och förbindet sjöarna Fuxen och Lelång. Forsens namn är dunkelt.

Lennartsnäs gods, Kungsängens sn, Bro hd, Uppland. *Lennartznäs* 1715. – Då gården ombildats till säteri 1647, namngavs detta efter dåvarande ägaren, fältherren och riksrådet Lennart Torstenson (1603–51). Efterleden *näs* anknyter till andra namn med nobiliseringe efterleder. I detta fall föreligger möjligen saklig grund för efterleden, då socknens namn vid den aktuella tidpunkten var *Näs* (→ *Kungsängen*).

Lerberget berg, Lima sn, Dalarna → *Lima*.

Lerberget tätort, Värsby sn, Luggude hd, Skåne. *Läärberg* 1729. – Namnet på detta gamla fiskeläge är sammansatt av *ler* 'lerjord' och *berg*.

Lerbo sn, Oppunda hd, Södermanland. *Lerbo* 1314? – Ortnamnet innehåller genitiv av en inbyggarbeteckning, fsv. *lerbo(a)r* 'ler(a)borna' med det åtföljande ordet *socken* underförstått. Inbyggarbeteckningen åsyftar sannolikt folket i ett område med lermark i den del av socknen där kyrkan uppfördes.

Lerbäck sn, Kumla hd, Närke. (de) *Lerbek* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, 'den leriga bäcken', som ursprungligen har tillkommit det förbiflytande vattendraget.

Lerdal sn, Valbo hd, Dalsland. *Lerdall kirke* 1531. – Sockenkyrkan och prästgården ligger i Lerdalsåns dalgång. Ortnamnet innehåller sannolikt ett gammalt namn på ån, bildat till *ler(a)* 'lera'.

Lerdala sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Leerdala* 1397 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, och tätorten har namngivits efter kyrkbyn och socknen. Ortnamnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), innehåller i förleden *ler* 'lerjord' med syftning på jordmånen. Efterleden åsyftar byns läge vid foten av Billingen. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn.

Lerkaka by, Runstens sn och hd, Öland. *Leerkaka* 1467. – Namnet innehåller i förleden *ler* 'lera', och efterleden synes vara ordet *kaka*. Att detta ord uppträder som efterled i ett ortnamn verkar vara närmast unikt, och det är oklart hur det skall förstås. Möjliga kan det röra sig om ett ursprungligt åkernamn som syftar på den leriga jordens tendens att »kaka ihop sig», jfr det med *kaka* besläktade *koka* 'jordklump'. Omfattande lertäkt har bedrivits på byns mark.

Lerum sn, tätort, Vättle hd, Västergötland. *Lereem* 1338.

– Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av *ler(a)* 'lerjord' och → *hem* 'boplats; gård'. Tätorten ligger i anslutning till kyrkbyn och har fått sitt namn från denna och socknen. Lerums järnvägsstation öppnades för trafik 1857.

Lesjöfors tätort, Rämmens sn, Färnebo hd, Värmland.

Lessjöfors hammar 1686. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk anlagt 1680. Namnet åsyftar läget vid en fors i Lesjöforsälven söder om sjön Lesjön. Sjönamnet innehåller i förleden troligen ordet *led* 'farled'; sjön är på grund av sin långsträckta form utmärkt väl lämpad till farled.

Lesjön sjö, Rämmens sn, Färnebo hd, Värmland → *Lesjöfors*.

Lessebo kn, samt tätort, Hovmantorps sn, Konga hd, Småland. *Lesboda* 1541. – Tätorten har vuxit upp kring en poststation och den 1874 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som tidigare avsett ett bruk, har sammanställts med det svårforklarade namnet på den intilliggande sjön *Läen*. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Letsi kraftverk i Lilla Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Liehtse*, som var namnet på forsen före utbyggnaden. Ordet *liehtse* betyder 'dåligt väder (dimma, duggregn)' och syftar antagligen på att forsen orsakade dimma om vintern.

Letstigen skogsområde, gammal färdväg mellan Närke och Värmland → *Letälven*.

Letälven älvdal, huvudsakligen i Nysunds sn, Närke och Värmland. *Leetälff* ca 1652. – Älvnamnet kan vara sekundärt bildat till *Letstigen* (*Littestygh* 1520), namnet på den gamla färdvägen mellan Närke och Värmland, som korsar älven vid gården Sund (*wiidh Letha swndh* 1520) i Nysunds socken. Färdvägens namn, som redan på 1500-talet också kunde avse det skogsområde som vägen genomkorsade, har tolkats som 'stigen där man letar sig fram'.

Levene sn, Viste hd, Västergötland. *Liwine* 1395. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Den svårtydda förleden innehåller möjligtvis ett gammalt ånamn, fsv. *Lif eller *Liva 'den klibbiga; den dyiga' e.d. med syftning på Håkantorpsbäcken. Den nära sockenkyrkan belägna tätorten Stora Levene har vuxit fram vid en hällplats vid en järnvägslinje öppnad 1877. Ett av hemmanen i Levene by har kallats *Storegården*.

Levide sn, Gotland. *Liewidj* 1300-talet avskr. – Socknenamnet återgår sannolikt på gårdnamnet *Lajves*. Möjlig kan till grund för de båda namnen ligga ett personnamn *Laifvidh. Sockenamnet skulle då ursprungligen innehålla en äldre genitivform på -a(r) (> e), medan gårdnamnet sekundärt har fått en yngre genitivform på -s. Gårdnamnstypen består av ett personnamn i genitiv, t.ex. *Sallmunds* till mansnamnet *Salmund*, är mycket vanlig på Gotland, se → *Smiss*.

Liared sn, Redvägs hd, Västergötland. *Leiaryd* 1351. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *ryd* 'röjning'. Förleden kan innehålla red-

skapsbeteckningen *lie* med syftning på jämn och stenfri mark som till skillnad från vissa andra marktyper kunnat slås med lie.

Liatorp tätort, Stenbrohults sn, Allbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den 1863 öppnade poststationen. Namnet synes innehålla fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av ordet *lid* 'backe, sluttning' och → *torp* 'nybygge', men dess ursprungliga syftning är okänd.

Lickedarve gd, Fleringe sn, Gotland → *arve*.

Lickershamn hamnläge, Stenkyrka sn, Gotland → *Stenkyrka*.

Licknatte gd, Östergarns sn, Gotland → *Stenkyrka*.

Lid sn, Rönö hd, Södermanland. *Lyth* 1200-talets senare del. – Namnet innehåller *lid* 'backe, sluttning' med syftning på en mycket markerad sluttning vid sockenkyrkan.

Lidan å, Västergötland. *Liðæ* ca 1325. – Ånamnet är sannolikt bildat till ordet *lid* 'backe, sluttning' med syftning på de branta stränderna vid detta vattendrag.

Liden sn, tätort, Medelpad. (*De*) *Lidh* 1344. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller *lid* 'backe, sluttning'. Byns läge i en backslutning har givit upphov till namnet. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn.

Lidhult sn, tätort, Sunnerbo hd, Småland. (*j*) *Lidhult sogn* 1405. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden *lid* 'backe, sluttning'. Kyrkan ligger på en höjd och byn invid denna. Efterleden är → *hult*.

Lidingö kn, stad, ö (*Lidingön*), Uppland. (*in*) *Lydhingø* 1328 (avser en ö). – Lidingö blev köping 1910 och stad 1926. Dessförinnan syftade namnet på en socken i Danderyds skeppslag. Namnet återgår sannolikt på ett fornsvenskt *Lydhinga ø 'lydingarnas' ø med syftning på den ö, Lidingön, som nästan helt och hället utgör socknen och den nuvarande staden. Inbyggartekningen *lydingar* kan vara bildad till fsv. *Ludh, *Ludhi, *Ludhvik eller liknande, ett äldre namn för den nuvarande Kyrkviken, och har äsyftat de mäniskor som bodde vid viken. Vikens äldre namn sammanhänger med adjektivet *luden* och motiveras av att viken har riklig växtlighet av vass.

Lidköping kn, stad, Västergötland. *Lideköping* 1446 avskr. – Ortnamnet betyder 'handelsplatsen vid Lidan'. Det är sammansatt av fornsvensk genitiv *Lidho* av ånamnet → *Lidan* och fsv. *köpunger*, *köpinger* 'handelsplats'.

Liffride gårndnamn, Gotland → *Smiss*.

Ligga kraftwerk i Stora Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, med en ursprunglig syftning på det tidigare vattenfallet, är en svensk form av lulesam. *Liggá*. Det innehåller ordet *liggá*, som är ett lån från fi. *linkka* 'tvärbrant, högt vattenfall'. Det lulesamiska namnet på forsens vid fallet, *Likkáguojkka*, är sammansatt av genitivformen *Likká* av fallets namn och *guojkka* 'fors'.

Likanå f.d. järnbruk, Dalby sn, Älvdals hd, Värmland → *Likenäs*.

Likenäs tätort, Dalby sn, Älvdals hd, Värmland. – Tätortens namn tillkom ursprungligen en gård (*Lykenes* 1503).

Det äsyftar bebyggelsens läge på ett näs invid utloppet av ån *Likan* i Klarälven. Åns namn är otolkat. På platsen fanns i slutet av 1600-talet och början av 1700-talet ett kapell. Ett järnbruk, kallat *Likanå*, tillkom 1837 men lades ned redan 1862.

Liljeholmen stadsdel, Stockholms stad. *Lillieholmen* 1687 (avser en halvö), *Lilljholm* 1689 (avser ett värdshus). – Stadsdelen återgår på det samhälle som på 1870-talet växte fram kring en 1860 inrättad järnvägsstation, benämnd *Liljeholmen* efter området där den uppfördes. Förleden innehåller troligen växtbeteckningen *lilja*. Efterleden anger förmodligen att området vid namnets tillkomst ännu var en holme mellan sjön Trekanten och Årstaviken.

Lilla Alstad by, Västra Alstads sn, Skytts hd, Skåne → *Västra Alstad*.

Lilla Atlings gd, Atlingbo sn, Gotland → *Atlingbo*.

Lilla Beddinge sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *min Gaard Bedhinge lit[e]* 1430-talet (avser en gård), (*j*) *Bedinge lille kirkeby* 1445 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, är en bildning med → -inge, kanske till ordet *bett* i en äldre betydelse 'betesmark'. Kyrkbyn och grannbyn *Stora Beddinge* (*in Bithinge makla* ['stora'] 1392) i Tullstorps socken var äldst troligen delar av samma bebyggelse. Vid kusten söder om kyrkbyn ligger tätorten → *Beddingestrand*. En nu nedlagd järnvägsstation med namnet *Beddinge* har funnits vid byn *Stora Beddinge*.

Lilla Bjärs gd, gravfält, Stenkyrka sn, Gotland → *Bjärs*.

Lilla Edet tätort, Fuxerna sn, Flundre hd, Västergötland. – Namnet har äldst äsyftat en passage utmed Göta älvs (widt *Edhet* 1544, *Lilla Edet* 1685). Det innehåller ordet → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. På platsen fanns förr slussar och kanalstation. Ett pappersbruk i *Lilla Edet* grundades 1880. *Lilla* har tillagts i särskiljande syfte gentemot ett *Stora Edet* med omstridd syftning.

Lilla Essingen stadsdel, ö, Stockholms stad → *Essingen, Stora och Lilla*.

Lilla Gudings gd, Vallstena sn, Gotland → *Gudingsåkrarna*.

Lilla Hammar by, Stora Hammars sn, Skytts hd, Skåne → *Stora Hammar*.

Lilla Harrie sn, tätort, Harjagers hd, Skåne. (*in*) *Harthakar* litlæ 1343 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), är ett ursprungligt ägonnamn, bildat till fda. *harth* 'hård', med syftning på hård, svårbehandlebar mark, och fda. *aker* 'åker'. Den nuvarande formen, känd sedan 1600-talet, beror på anslutning till de talrika namnen på -ie (→ *hög*). Jfr → *Harjagers* härad. Kyrkbyn och kyrkbyn i grannsocknen → *Stora Harrie* utgjorde äldst en enda by.

Lilla Horn by, Persnäs sn, Åkerbo hd, Öland → *Horns-viken*.

Lilla Isie sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Isheogi* 1133 avskr. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *hög* och i förleden troligen ett mans-

namn fda. *Isi. Kyrkbyn och grannbyn Stora Isie i Hemmesdynge socken var äldst delar av samma bebyggelse.

Lilla Karlsö ö, Eksta sn, Gotland → *Karlsö, Lilla och Stora*.

Lilla Köpinge by, Stora Köpinge sn, Herrestads hd, Skåne → *Stora Köpinge*.

Lilla Malma sn, Villättinge hd, Södermanland. *Malmæ* 1310. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark'. Kyrkan ligger på en mäktig grusås. Namnleden *Lilla* skiljer sedan 1940 denna socken från *Stora Malm* i samma landskap.

Lilla Runhällen torp, Enåkers sn, Simtuna hd, Västmanland → *Runhällen*.

Lilla Råby gd, Lunds lfs, Lunds stad, Skåne → *Stora Råby*.

Lilla Slågarp sn, Skytts hd, Skåne. *Lille Slogerup* 1510-talet sen avskr. (avser kyrkbyn). – Det från kyrkbyn lännade sockennamnet innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. Förleden har antagits innehålla ett mansnamn fda. *Sloki. Kyrkbyn och kyrkbyn i grannsocknen → *Stora Slågarp* utgjorde ursprungligen en enda by.

Lilla Tjärby tätort, Laholms sn, Höks hd, Halland. – Tätorten har namn efter en intilliggande by, ursprungligen en del av byn Tjärby i grannsocknen → *Tjärby*. Namnet *Lilla Tjärby* är belagt från mitten av 1600-talet.

Lilla Värtan fjärd, Uppland → *Värtan, Lilla och Stora*.

Lillberget berg med spår av kustbosättning från yngre stenålder, Överkalix sn, Norrbotten. – Namnet uttrycker motsats till *Storberget*, namn på ett intilliggande berg i sydväst.

Lill-Blåsjön reglerad fjällsjö, Frostvikens sn, Jämtland → *Stor-Blåsjön*.

Lill-Burvattnet sjö, Kalls och Offerdals snr, Jämtland → *Burvattnet*.

Lillehem by, Maglehems sn, Gärds hd, Skåne → *Maglehem*.

Lillfole gd, Fole sn, Gotland → *Fole*.

Lillfors bebyggelse i Storfors, Kroppa sn, Färnebo hd, Värmland → *Storfors*.

Lillhåggen fjälltopp, Idre sn, Dalarna → *Storvätteshåggen*.

Lillhärad sn, Tuhundra hd, Västmanland. (j) *Lithlæhæradh sookn* 1387. – Sockennamnet, ett ursprungligt bygdenamn, är sammansatt av fsv. *lilik* 'liten' och → *härad* i betydelsen 'bygd'.

Lillhärdal sn, tätort, Härjedalen. (j) *Lidzlahærdale* 1404. – Tätorten består av flera byar i kyrkbygden. I lokalt språkbruk har socknen ända in på 1900-talet kallats *Härdal*. Detta namn har äldst uppträtt som bygdenamn avseende dalgången längs Härjån, vilket i huvudsak motsvarar den nuvarande socknens kärnbygd. Förleden i *Härdal* innehåller åns äldre namn *fno*. *Her. Förleden *Lill-* har tillagts sockennamnet i förtydligande syfte möjlingen på grund av att *Härdal* med tiden också fick beteckna hela landskapet. Jfr → *Härjedalen*.

Lillkyrka sn, Glanshammars hd, Närke. (De) *Litlækirkju* 1314? – Socknen har fått sitt namn, som innehåller fsv. *lilik* 'liten' och *kirkia* 'kyrka', efter sin kyrka. Av namnet framgår att denna vid tiden för sockenbildningen var liten i förhållande till kyrkorna i grannskapet.

Lillkyrka sn, tätort, Trögdhs hd, Uppland. (De) *Litlakirku* 1344. – Tätorten är framväxten vid kyrkan. Socknen har fått sitt namn, som innehåller fsv. *lilik* 'liten' och *kirkia* 'kyrka', efter sin kyrka. Av namnet framgår att denna vid tiden för sockenbildningen var liten i förhållande till kyrkorna i grannskapet.

Lillkyrka sn, Åkerbo hd, Östergötland. *Litla kirkiosokn* 1430. – Socknen har fått sitt namn, som innehåller fsv. *lilik* 'liten' och *kirkia* 'kyrka', efter sin kyrka. Av namnet framgår att denna vid tiden för sockenbildningen var liten i förhållande till kyrkorna i grannskapet.

Lill-Lungen sjö, Lungsunds sn, Färnebo hd, Värmland → *Lungsund*.

Lillpite tätort, Piteå sn, Norrbotten. (i) *Lytlepiithæ* 1505. – Tätorten återgår på en by och är belägen vid Lill-Piteälven. Byn har säkerligen övertagit ett äldre namn på älven, fsv. *Litla Pita ('Lilla Pita'), så kallad till åtskillnad från den större → *Piteälven* som mynnar i samma havsfjärd. Förleden i det nuvarande älvnamnet *Lillpiteälven* innehåller förmodligen bynamnet *Lillpite*.

Lillpiteälven älvs, Piteå sn, Norrbotten → *Lillpite*.

Lillsaivis by, sjö, Gällivare sn, Lappland → *Unna Saiva*.

Lillsved gymnastik- och idrottsfolkhögskola, Värmdö sn och skg, Uppland. *Litzle Sued* 1535. – Folkhögskolan inrättades på Lillsveds herrgård 1937. Gårdnamnet är sammansatt av fsv. *lilik* 'liten' och *sved* 'svetjeland'.

Lillvreta by, Rasbo sn och hd, Uppland → *Storvreta*.

Lillvätteshåggen fjälltopp, Idre sn, Dalarna → *Storvätteshåggen*.

Lillänget stadsdel, Piteå stad, Norrbotten → *Degeränget*.

Lillöhus borgruin, Norra Åsums sn, Kristianstads stad.

(j) *Lillø* 1458 avskr. – Namnet på borgen, som uppfördes i mitten av 1400-talet och raserades 1658–59, åsyftar denas läge på en ursprunglig mindre ö i Helge å, vars nedre lopp kraftigt förändrades på 1800-talet. Efterleden *hus* har tillagts i sen tid efter mönster av medeltida borgnamn.

Lillön numera landfast ö, Nederkalix sn, Norrbotten → *Storön*.

Lima sn, tätort, Dalarna. *ecclesie Limæ* 1356. – Tätorten omfattar kyrkan och flera byar. Namnet, kanske bygdenamn före sockenbildningen, innehåller ordet *lim*, i dalmål bl.a. 'murkalk', här troligen åsyftande kalkhaltig legra. Enligt uppgifter från 1700-talet har murningslera tagits vid Lerberget, en sydlig del av berget Limhön 5 km nordväst om kyrkan.

Limeden fors i Västerdalälven, Lima sn, Dalarna → *Limedsforsen*.

Limedsforsen tätort, Lima sn, Dalarna. – Tätorten har vuxit fram kring en 1903–04 inrättad post- och järnvägsstation. Stationen erhöll det nyskapade namnet *Limeds-*

forsen efter en närbelägen fors, *Limeden*, i Västerdalälven. I forsnamnets förled ingår sockennamnet; efterleden är → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', möjligent med en för Västerdalarna speciell betydelseglidning till 'fors'.

Limhamn stadsdel, Malmö stad, Skåne. *Limhaffnen* 1522. – Namnet, vars förled är *lim* i betydelsen 'kalk', avsåg äldst en hamn (i f.d. Hyllie sn, Oxie härad) varifrån kalk utskeppades. Här uppstod efter 1830 ett fiskeläge och senare under 1800-talet ett fabriks- och villasamhälle.

Limmared tätort, Södra Åsars sn, Kinds hd, Västergötland. – Samhället har ytterst fått sitt namn från säteriet Limmared (*Limarydh* 1356) i Tranemo socken. Efterleden innehåller → *ryd* 'röjning'. Förleden kan sammanhänga med det formvästnordiska ordet *limr* 'kvist'; den sakliga bakgrundens är dock i så fall oviss. Limmareds järnvägsstation öppnades för trafik 1902. Tidigare fanns på platsen Limmareds glasbruk.

Lina myr numera utdikat våtmarksområde, Gothems, Hörsne med Bara och Vallstena snr, Gotland. *Lina Myre* 1646. – I myrområdets östra kant, i Hörsne med Bara socken, ligger byn Line (*Lijna* 1653; den officiella stavningen av bynamnet ändrades 1941 från *Lijna* till *Line*). I bynamnet ingår ett med det norska dialektordet *lein* 'sluttnings' besläktat ord med liknande betydelse. En sluttning finns vid byn.

Linafallet vattenfall, Överkalix sn, Lappland. – Fallet finns i *Linaälven*, lulesam. *Lijnääđno* (Gällivare och Överkalix socknar). Namnets förled återgår på det samiska namnelementet *lijná* med oklar betydelse. Fallets finska namn *Linkka* har betydelsen 'tvärbrant, högt vattenfall'. Det har givit upphov till det finska äbynamnet *Linkkajoki*.

Linan å, Linsells sn, Härjedalen → *Linsell*.

Linaälven ålv, Gällivare och Överkalix snr, Lappland → *Linafallet*.

Lindberg sn, Himle hd, Halland. (*in*) *Lymbergom* 1362 (avser kyrkbyn). – Namnet är länat från kyrkbyn. Efterleden, fda. *biærgh* 'berg', syftar på den höjd byn ligger på. Förleden är oklar. Den kan innehålla dialektordet *lim* 'kalk(sten)' men, då trakten lär sakna kalkberg, i så fall i överford bemärkelse med syftning på fågelspillning, ett från Hallandskusten känt språkbruk. Trots de medeltida skrivningarna på *Lim-* o.d. finns också möjligheten att trädbezeichningen *lind* ingår i förleden, varvid namnet tidigt kan ha genomgått en helt normal ljudutveckling -*ndb*- > -*nb*- > -*mb*- med det nutida dialektalet »Limbjer» o.d. som resultat. Stavningen av förleden som *Lind-* slår igenom på 1500-talet.

Linde sn, Gotland. *Lindum* 1300-talet avskr. – Ortnamnet innehåller en pluralform (se inl. 3.3.1), sannolikt av trädbezeichningen *lind*. Namnet bör ursprungligen ha syftat på en eller flera lindar.

Linde sn, Lindes och Ramsberg hd, Västmanland. (*j*) *Lindesokn* 1383. – Sockennamnet har troligen givits efter byn Lindesby, som i sin tur är namngiven efter Lindes-

sjön, vars namn i förleden säkerligen innehåller svenska dialekters *linde* 'bestånd av lind'.

Linderås sn, Norra Vedbo hd, Småland. *Linderaas* 1310. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller sannolikt svenska dialekters *linde* 'bestånd av lind' och *rås* 'kärr', möjligent åsyftande det sanka området nordväst om kyrkan.

Linderöd sn, tätort, Gärds hd, Skåne. (*in*) *Linderyth* 1332 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det är sammansatt av fda. *lin-di* 'bestånd av lind' och → *ryd* 'röjning'. Jfr → *Linderödsåsen*.

Linderödsåsen höjdsträckning, Skåne. – Åsens namn, som är givet efter socknen → *Linderöd* i norra delen av åsen, har inte gammal genuin hävd. Det kom i bruk först under senare delen av 1800-talet, kanske på grund av att en gammal huvudväg till och från Kristianstad löper genom Linderöds socken. Ett äldre namn är *Lindebjär* (ingår i *Lindebiergs agir* ['åker'] 1570-talet), där efterleden är fda. *biærgh* 'berg'. Förleden, fda. *lindi* 'bestånd av lind', åsyftar de stora förekomsterna av lind, som här av gammalt utnyttjats för tillverkning i stor skala av bastrep.

Lindesberg kn, stad, Västmanland. (*in*) *Lindisbergh* 1436 samtidia avskr. – Namnet vittnar om bergsbruk i → *Linde*.

Lindholmen borgruin, Svedala sn, Oxie hd, Skåne. *castrum ... Lindholm* 1332 avskr. – Namnet innehåller trädbezeichningen *lind* och → *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'.

Lindholmen tätort, Orkesta sn, Seminghundra hd, Uppland. (*pa ...*) *Lindholm* 1458, (*aff*) *Lindholmen* 1491. – Tätorten är framvuxen kring en år 1885 inrättad post- och järnvägsstation. Den fick namn efter läget på mark till Lindholmens herrgård. Förleden syftar på ett lindbestånd vid gården. Efterleden innehåller → *holm* i betydelsen 'upphöjning över kringliggande mark'. Namnet avsåg äldst en förr kringfluten höjd mellan Lillsjön och Storsjön, belägen väster om den nuvarande gården. Höjden hyser rester av den medeltida gården.

Lindholmen stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Ursprungligen namn på en ö i Göta ålv, på vilken en borg var belägen under medeltidens förra hälft. Platsen omtalas i Håkon den gamles saga, där namnet genomgående skrivs *Lindis holma* o.d. (ca 1325). Uppenbarligen har namnet i den västnordiska traditionen uppfattats som en sammansättning med *lindi* 'lindskog, lindlund'. Av de inhemska källorna att döma (äldst *Lyndholm* 1334) rör det sig däremot om trädbezeichningen *lind*. Efterleden innehåller *holme* 'mindre ö'. Den åsyftade holmen är nu sammanvuxen med Hisingen.

Lindome sn, tätort, Fjäre hd, Halland. (*i*) *Lyngemæ* *soken* 1403. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller dialektformen *lyng* av växtbezeichningen *ljung* och en stelnad dativform av → *hem* 'boplats; gård'. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn.

Lindsdal tätort, Förlösa och Kläckeberga snr, Norra Möre

hd, Småland. *Lindsdal* 1875. – Tätorten växte till en början fram kring en fastighet med detta namn. Denna hade avsöndrats 1875 från byn Lindeberga i Kläckeberga socken. Möjligen har detta inverkat på förleden i det nyskapade namnet *Lindsdal*. Det är obekant om sakliga skäl bestämt valet av efterleden *dal* eller om den är schablonartat given.

Lindshammar glasbruk, Nottebäcks sn, Uppvidinge hd, Småland. – Namnet är ungt. Efterleden *hammar* syftar troligen på en anläggning för spik tillverkning från 1860-talet. Förleden kan vara ett soldatnamn *Lind*.

Lindås del av tätorten Emmaboda, Vissefjärda sn, Södra Mörö hd, Småland. – Namnet har övertagits från en tätbebyggelse som är framvuxen kring en järnvägsstation vid en 1874 öppnad linje och en poststation inrättad 1877, namngivna efter en fastighet med namnet *Lindås*. I förleden ingår sannolikt trädbezeichnung *lind*. Efterleden är *ås*.

Lindärva sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Linnærfwe sokn* 1402 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ett fornsvenskt *ærve 'arvegods'; förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Linne.

Lindö tätort, Sankt Johannes sn, Lösings hd, Östergötland. – Samhället har vuxit fram vid säteriet Lindö (*Lindhø* 1250), som har fått namn av en tidigare ö vid Motala ströms utlopp i Bråviken. Namnet kan innehålla fsv. *linda* 'trädesäker' eller det östgötska dialektordet *lind* med samma betydelse men är snarare sammansatt med trädbezeichnung *lind*.

Line by, Hörsne med Bara sn, Gotland → *Lina myr*.

Lingan sjö, Ockelbo sn, Gästrikland, samt Skogs sn, Hälsingland → *Lingbo*.

Lingarö by, Hälsingtuna sn, Hälsingland → *arin*.

Lingbo förs., tätort, Skogs sn, Hälsingland. *Lingabodha* 1437 (avser en by). – Tätorten, som omfattar byarna Fallet och Lingbo, utgör kyrktrakt i det 1815 skapade Lingbo kapellag, från 1923 annexförsamling. Kyrkan är belägen vid byn Lingbo. Förleden innehåller genitiv av fsv. *Linge (nu *Lingan*), namn på den intilliggande sjön. Sjönamnet är en bildning till *ling*, en sidoform till *ljung*. I efterleden ingår pluralis av → *bod*, här möjligen med syftning på en medeltida utgårdsbebyggelse, ett s.k. bodland.

Lingen skogsområde, Grötlingbo sn, Gotland → *Grötlingbo*.

Lingen terräng, Vamlingbo sn, Gotland → *Vamlingbo*.

Linghed tätort, Svärdsjö sn, Dalarna. – Detta ursprungliga bynamn är äldst omnämnt 1358. Förleden innehåller sannolikt *ling* 'ljung, bärries', en sidoform till *ljung*. Efterleden är *hed* 'torr, tallskogsbevuxen mark'.

Linghem tätort, Törnevalla sn, Åkerbo hd, Östergötland. – Samhället har fått sitt namn från gården Linghem (*Lingeheim* 1318). Det innehåller en sidoform *ling* av växtbezeichnung *ljung* och i efterleden → *hem* 'boplats; gård'. Linghems station, vid vilken samhället vuxit fram, anlades vid en del av Östra stambanan som öppnades för trafik 1872.

Linköping kn, stad, Östergötland. *Liunga kaepinga* ca 1120. – Ortnamnet innehåller genitiv pluralis av *ljung* – kanske som ortnamn, fsv. *Liunga – och fsv. *köpunger*, *köpinger* (äldre *kaup-*) 'handelsplats'. Utvecklingen i namnet från *Liung-* till *Lin-* har sannolikt skett under påverkan från medeltida latiniserade former som *Linco-pia* 'Linköping' och *Lincopensis* (adjektiv) 'Linköpings-'.

Linneryd sn, tätort, Konga hd, Småland. (de) *Lindiryd* 1304. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Det innehåller svenska dialekters *linde* 'bestånd av lind' och → *ryd* 'rötning'. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn.

Linnés Hammarby gd, Danmarks sn, Vaksala hd, Uppland. – Namnet, som har använts åtminstone sedan 1880-talet, förklaras av att Carl von Linné köpte gården, den tidigare byn Hammarby (*in villa Hamarby* 1337), år 1758 och uppförde dess huvudbyggnad 1762. I bynamnet ingår som förled dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' och som efterled → *by* 'gård; by'.

Linnéstaden administrativ stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Namnet skapades i samband med införandet av stadsdelsnämnder i Göteborg 1 januari 1990. Det fanns med bland förslagen från allmänheten i en pristävlan. Namnet tar fasta på Linnégatan, ett huvudstråk i området, som är namngivet till minne av Carl von Linné. Området kring Linnégatan kallas också enbart *Linné*.

Linsell sn, Härjedalen. *Lijnsjill* 1564 (avser en by). – Sockennamnet, i dialekten bl.a. med uttalet »Linnssälld», återgår på en kapellförsamling, tillkommen 1798, med kyrka i byn Linsell. Byn har namn efter Linsälret, Ljusnans lopp söder om byn. Förleden innehåller ånamnet *Linan* (*Line rivus* ['å, älv] 1685) med dunkelt ursprung. I efterleden ingår dialektordet *sälder* 'lugnvatten'. Linan rinner ut i Ljusnan vid Linsälret.

Linsälret parti av Ljusnan, Linsells sn, Härjedalen → *Linsell*.

Liseberg nöjespark, Göteborgs stad, Västergötland. *Lisa-berg* 1769. – Namnet avsåg tidigare ett landeri, dvs. en herrgård belägen på stadens mark. Det är givet efter fru Elisabeth (Lisa) Lamberg, maka till Johan Anders Lamberg som innehade egendomen från 1753. Liseberg inlösts av Göteborgs stad 1908, och i samband med Göteborgsutställningen 1923 inrättades en nöjespark på dess ägor.

Lista sn, Västerrekarne hd, Södermanland. (De) *Liæstum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla redskapsbezeichnung *lie* med syftning på jämn och stenfri mark, som till skillnad från vissa andra marktyper kunnat slås med lie. Efterleden är → *sta(d)*.

Listerby sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. (j) *Liisterby sogn* 1425. – Sockennamnet, vars efterled är → *by* 'gård; by', avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Förleden innehåller troligen ett äldre namn, fda. *Liustra (→ *Lystra) 'den ljusa', på den genom kyrkbyn rinnande Listerbyån (Listerån). Jfr → *Listsersjön* och → *Ljusterhöven*.

Listerbyån å, Medelstads hd, Blekinge → *Listerby*.

Listerlandet sydligaste delen (Mjällby socken) av → *Listers härad*, Blekinge.

Listers härad hd, Blekinge. *Lystær* ca 1300. – Huvuddelel av häradet utgörs av en f.d. ö, senare halvö, känd som *Listerlandet*. Namnet *Lister* är bildat med en för gamla ö- och vattennamn karakteristisk ändelse *-str-*. Det har föreslagits att *Lister* är bildat till ordet *lid*, syftande på en udde och höjd vid Hanöbukten, Listershuvud. Berget på udden höjer sig drygt 83 m över havet och sluttar relativt likformigt åt norr och söder och mot havet i öster. I medeltida urkunder intar *Lister* en självständig ställning; det näms t.ex. ofta sida vid sida med Skåne och Blekinge. Som häradsdistrikts synes *Lister* uppträda först långt fram under medeltiden. Häradets utsträckning norrut till Smålandsgränsen är av yngre datum.

Listersjön sjö, Hjortsberga sn, Medelstads hd, Blekinge. – Namnet är trotsigen en förkortad form av ett ursprungligt *Listeråsjön. Sjön genomflyts av Listerbyån (Listerån) (→ *Listerby*).

Lit sn, tätort, Jämtland. (de) *Lijth* 1303. – Namnet har trotsigen ursprungligen syftat på en utvidgning av Indalsälven. Det hänger sannolikt samman med sjönamnet *Litten*, som avser en annan utvidgning av älven (inom Mörsils och Underåkers socknar), och med sydsam. *lijtie*, försvenskat som *lite*, efterled i namn på några sjöliknande utvidgningar av Ångermanälven i Vilhelmina socken. Namnlementets betydelse och härstamning är oklara.

Liten sjö, Mörsils och Undersåkers snr, Jämtland → *Lit*.

Litslena sn, Trögds hd, Uppland. *parochie Litleni* 1301. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, numera *Litslenaby*. Förleden innehåller beständig form av fsv. *litil* 'liten'. Efterleden är antingen *ene* 'enbestånd' eller ett likalydande fsv. *ene'vägmöte'. I det senare fallet skulle ha åsyftats mötet mellan den väg som Eriksgatan följe och en led i östvästlig riktning, senare tiders väg mellan Stockholm och Enköping. Vägskälet kan ha betecknats som litet i förhållande till den större (och viktigare) vägknut som kanske ligger bakom namnet → *Enköping*.

Ljuder sn, Konga hd, Småland. (de) *Liuthersaas* 1368. – Socknen har trotsigen fått namn efter prästgården. Det innehåller enligt de äldsta skrivningarna efterleden *ås*, väl syftande på åssträckan norr om kyrkan. Förleden är sannolikt ett äldre namn på Ljuderssjön, kanske med betydelsen 'den ljudande' e.d. Den moderna formen *Ljuder* ersätter under 1400-talet *Ljudersås*. *Ljuder* är tidigast belagt 1434 (*J liwdher sokn*).

Ljugarn tätort, Ardre sn, Gotland. *Lougards hamn* 1646, *Långgarns hamn* 1695. – Namnets efterled innehåller ett fornpräktigt ord *garn 'tarm', använd i överförd betydelse om smala uddar, vikar, ör eller andra naturformationer. Här kan det ha syftat på Lotsbacken ytterst mot kusten, där den äldsta bebyggelsen är belägen. Förleden är dunkel.

Ljung sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (j) *Lyngs sokn*

1341. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller fvn. *lyng* 'ljung, ljungbevuxen mark', åsyftande ljungvegetation på bergen i närheten av kyrkan. Namnets nuvarande form är en ombildning i anslutning till rikspräkets *ljung*.

Ljung tätort, Grude sn, Gäsene hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid Ljungs järnvägsstation, anlagd vid en järnväg öppnad 1863. Stationen tillkom vid byn Ljung, vars namn (*Liwing* 1419) åsyftar ljungbevuxen mark.

Ljung sn, Gullbergs hd, Östergötland. (j) *Liwghe* 1367. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det åsyftar ljungbevuxen mark.

Ljunga tätort, Dagsbergs och Styrstads snr, Lösings hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid och fått sitt namn från byn *Ljunga* (i *Lyngom* 1426 avskr.). Det plurala (se inkl. 3.3.1) namnet innehåller *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark'.

Ljungan älvdal, Härdedalen, Jämtland och Medelpad. – Älvnamnet är äldst belagt i sammansättningen *Oghnaroos* (1412) 'Oghns os, mynning'. Namnet är bildat till en motsvarighet till fvn. *ogn* 'fruktan'. I nedersta delen av Ljungan finns det gott om forsar, som kan ha lett sig besvärliga. Den nuvarande namnformen har uppstått genom att prepositionen *i* sammansmält med det ursprungliga älvdamnet.

Ljungarum sn, Tveta hd, Småland. (Jn) *Liongarum* 1278. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller i förleden *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark'. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Ljungaverk tätort, Torps sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit fram vid olika industrialläggningar och den är 1912 öppnade järnvägslinjen. Namnet innehåller i förleden älvdamnet → *Ljungan*. Efterledens *verk* är givet efter mönster från namn på tyska industrialläggningar.

Ljungby sn, Faurås hd, Halland. (in) *parochia Lyungby* 1200-talets senare del – 1300-talets förra del. – Socknenamnet är länat från kyrkbyn. Förleden är *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Ljungby by, Riseberga sn, Norra Åsbo hd, Skåne → *Ljungbyhed*.

Ljungby kn, stad, Småland. – Staden har fått namn efter en f.d. socken (*iuxta Liongby* 1301). Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark'. Efterleden är *by* 'gård; by'.

Ljungby sn, Södra Möre hd, Småland. *Longby* 1248, (*iuxta*) *Liongby* 1301 (beläggen avser en by). – Socknen har namn efter kyrkbyn. Förleden är *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark', efterleden → *by* 'gård; by'.

Ljungbyhed tätort, Riseberga sn, Norra Åsbo hd, Skåne. – Namnet har äldst åsyftat den stora ljunghed invid byn *Ljungby* (*Liungby* 1499 avskr.), till *ljung* i betydelsen 'ljungbevuxen mark' och → *by* 'by; gård') som sedan 1690-talet varit mötes-, läger- och övningsplats för flera skånska regementen.

Ljungbyholm tätort, Ljungby sn, Södra Möre hd, Små-

land. – Tätorten är framvuxen vid kyrkan kring en poststation och en järnvägsstation. Poststationen, som inrättades 1888 (järnvägsstationen tillkom senare vid en 1899 öppnad linje), kunde inte namnges efter socknen med tanke på en redan förefintlig postanstalt i nuvarande Ljungby stad. I stället togs namnet från det närlägna godset Ljungbyholm i byn Ljungby. Förleden i *Ljungbyholm* innehåller by- och/eller sockennamnet, varigenom poststationen ändå fick ett namn där sockennamnet ingick. Efterleden → *holm* i gärdnamnet, vilket var i bruk redan under första hälften av 1600-talet, har som i så många andra namn på slott och herrgårdar tillagts i statushöjande syfte.

Ljunghem sn, Gudhems hd, Västergötland. (*jn*) *Lyong-eem* 1346 (avser troligen kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *ljung* med syftning på ljungbevuxen mark och → *hem* 'boplats; gård'.

Ljunghusen tätort, Rängs och Stora Hammars snr, Skytts hd, samt Skanörs förs., Skanör med Falsterbo stad, Skåne. *Ljunghus(en)* 1839. – Tätortens namn ('husen på ljungheden') bars ursprungligen av några hus på platsen för den 1904 tillkomna järnvägsstationen Ljunghusen. Tätortens västra del, med sommarhusbebyggelse, benämns *Ljungskogen*.

Ljungsarp sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Liungsa-thorp* 1361. – Socknen har fått namn från kyrkbyn. Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta namnet innehåller i förleden sannolikt genitiv av ett äldre **Liungsio(r)* 'Ljungsjön', som avsett den intilliggande Stomsjön. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan.

Ljungsbro tätort, Vreta klosters sn, Gullbergs hd, Östergötland. – Ortnamnet har bildats till sockennamnet → *Ljung* i samma trakt; efterleden åsyftar en bro över Motala ström. Den unga tätorten har vuxit fram vid olika industrialläggningar. *Ljungsbro* var 1892 namnet på ett postkontor på platsen.

Ljungskile tätort, Ljungs sn, Inlands Fräckne hd, Bohuslän, – Tätorten har vuxit upp vid järnvägen och den 1875 öppnade poststationen. Namnet har ursprungligen betecknat den långsmala vik (*Ljungskile* 1594) som skjuter in i Ljungs socken. Efterleden *kile* är en sidoform till *kil* och betyder här 'vik'.

Ljungskogen del av → *Ljunghusen*.

Ljungå by, Hällesjö sn, Jämtland. *Lungå nybygge* 1761, *Lungå Gård* 1802. – Byn, där omfattande sågverksamhet bedrevs från mitten av 1700-talet till 1800-talets andra hälft, har namn efter läget vid ån Ljungån. Ånamnets förled innehåller troligast ett dialektord *lung*, sidoform till det bland annat från Jämtland kända *lunger* 'sandås, grusås', här kanske snarare med en betydelse 'sandmark'. Att detta ord kan ingå visas dels av att en sjö som avvattnas av ån heter *Lungsjön* (officiell stavning *Lugn-sjön*) med en sannolik betydelse 'sjön som hör ihop med "Lungån (Ljungån)", dels av att det är påfallande mycket sand kring Ljungån nära byn.

Ljunits härad hd, Skåne. *Lyfneshereth* ca 1145, *Lyug-*

næsheret ca 1300. – Häradet har säkerligen namn efter en samlingsplats, som dock inte kunnat lokaliseras. Efterleden i namnet på samlingsplatsen, *Lyfnes* e.d., är säkerligen ordet *näs*, men förleden har inte fått någon tillfredsställande förklaring.

Ljur sn, Gäsene hd, Västergötland. *Liwr* 1443. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller det västgötska dialektordet *ljur* 'glugg' och åsyftar något ljust el ler öppet i terrängen, t.ex. en glänta.

Ljusdal kn, sn, tätort, Hälsingland. *Lyusdal* 1314. – Tätorten, som omfattar flera byar, har vuxit fram i närheten av sockenkyrkan och kring den efter socknen namngivna järnvägsstationen, tillkommen 1880. Sockennamnet, ett ursprungligt bygdenamn, innehåller i förleden adjektivet *ljus* och i efterleden substantivet *dal* med syftning på Ljusnans dalgång. I socknens kärnbygd är denna rik på glittrande vattenytor och bred i jämförelse med älvdalarna närmast uppströms, vilket bör ha gett ett ljust intryck också före bygdens uppodling.

Ljusfall by, Hällestads sn, Finspångs läns hd, Östergötland → *Ljusfallshammar*.

Ljusfallshammar tätort, Hällestads sn, Finspångs läns hd, Östergötland. – Namnet tillkom i äldre tid en industrialläggning, en bergsmanshammar, på platsen. Förleden innehåller namnet på den närliggande bebyggelsen *Ljusfall* (de *Lyusæ fallum* 1351), vars namn innehåller *fall* 'svedjefall' och i förleden snarast adjektivet *ljus*.

Ljushult sn, Kinds hd, Västergötland. *Lyshwltha soogn* 1393. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden är → *hult*. Ett samband råder mellan *Ljushult* och *Lyssjön*, namnet på en intilliggande sjö; namnen har sannolikt med adjektivet *ljus* och verbet *lysa* att göra.

Ljusnan älvdal i Härjedalen och Hälsingland. *Lusn* 1320-talet, *Luxna* 1552. – Äldre former av älvdamnet har fram till våra dagar levtt kvar som »*Lussn*« och »*Lussna*« (i det senare fallet med uttal med både akut och grav accent) i Härjedalsmål. Namnet, som hör samman med adjektivet *ljus*, kan tolkas som 'den ljusa (älven)'. Älvens mestadels vida, glänsande yta skapar ett ljust intryck mot en mörk inramning av berg och skog.

Ljusnaren sjö, Nya Kopparbergs hd, Västmanland → *Ljusnarsberg*.

Ljusnarsberg kn, sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland. *Liusnars kopparberg* 1641. – Sockennamnet vittnar om nyare tidens bergsbruk (jfr *Bergslagen*). Det betyder '(koppar)bergslaget vid sjön *Ljusnaren*'. Nya kopparfyndigheter gjordes här på 1600-talet (→ *Kopparberg*). Sjönamnet är bildat till fsv. *liusn 'lysande, ljusning', åsyftande klart vatten, vidsträckt vattenyta eller öppen omgivning.

Ljusne förs., tätort, Söderala sn, Hälsingland. (*j*) *Lussne*, (*j*) *Lusne* 1540 (avser en by). – Tätorten, från början en bruksort, har vuxit fram på mark till byarna Norrljusne (Ljusnebyn) och Sörljusne. Namnet är dativ fsv. *Lusno, bevarat i dialektuttalet »*Lussne*«, av *Lusna, vid sidan av *Lusn* fornspråkligt namn på älven → *Ljusnan*. Byarna lig-

ger vid älven nära dess utlopp i havet. En tidigare bruksförsamling ombildades 1896 till kapellag med nyttillkomnen kyrka i Ljusne, varvid kapellaget, från 1917 egen församling, erhöll namnet *Ljusne*.

Ljusnedal förs., kyrkby, Tännäs sn, Härjedalen. – Församlingen, som uppstätt som bruksförsamling till Ljusnedals bruk, fick sitt nuvarande namn 1757. Namnet åsyftar ursprungligen Ljusnans övre dalgång. Ortens syd-samsiska namn *Provhek* innehåller ordet *provhe* (nordiskt länord), som vanligen betyder 'bruk, sedvana' men här 'bruk, fabrik, industri' och åsyftar Ljusnedals bruk och brukssamhälle.

Ljusterhövden sjö, Eringsboda och Tvings snr, Medelstads hd, Blekinge. *Justerhofd* 1684. – Sjönamnets förlag utgörs troligen av ett äldre namn på Listerbyån (→ *Listerby*), som avvattnar sjön. Efterleden är en forndansk motsvarighet till fsv. *höfdhe*, en bildning till ordet *huvud*. Ljusterhövden har alltså uppfattats som Listerbyåns »huvud», dvs. källsjö.

Ljusterö sn, Åkers skg, Uppland. *Sydraliustra* 1301 (avser ön Södra Ljusterö), (*Jn*) *Liustro* 1344 (avser en av öarna Norra och Södra Ljusterö). – Socknen har namn efter sina båda huvudöar Norra och Södra Ljusterö (numera hopvuxna). Kyrkan ligger på Norra Ljusterö. Namnet, fsv. *Liustra, är möjligen en bildning till adjektivet *ljus* med ursprunglig betydelse 'den ljusa ön'. Tillägget ö är belagt en gång under medeltiden (*Lyustrø* 1322) men uppträder i övrigt först från slutet av 1600-talet. Den gamla namnformen, uttalad »*Justra*» (med långt *u*), levde ännu på 1800-talet.

Ljustorp sn, Medelpad. (*De*) *Liusthorp* 1344. – Socknenamnet återgår på ett äldre bygdenamn. Detta innehåller i efterleden → *torp*, här dock möjligen inte i betydelsen 'nybygge' utan i en ursprunglig betydelse 'inhägnad, betesmark' e.d. Förleden kan antingen betyda 'ljus; öppen' eller innehålla ett äldre namn på Ljustorpsån med syftning på dess ljusa vatten.

Ljöran älvdal i Särna och Transtrands snr, Dalarna, och i Norge → *Görälven*.

Lockarp sn, Oxie hd, Skåne. (*in*) *Lokkæthorp* 1283 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Lokki* 'den lockige' och → *torp* 'nybygge'.

Locketorp sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Lokkatorp sokn* 1395. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansbinamnet fsv. *Lokke* 'den lockige' och → *torp* 'nybygge'.

Lockne sn, Jämtland. (*a*) *Locne* 1312. – Socknens kärnbygd ligger vid Locknesjön. Namnet, som ursprungligen burits av sjön, sammanhänger sannolikt med fsv. *luka* 'stänga; innesluta' med syftning på att vattenleden från Revsundsbygden västerut är stängd efter färd över Locknesjön på grund av ett större mellanliggande landområde mellan denna sjö och Storsjön.

Locknevi sn, Södra Tjists hd, Småland. (*de*) *Lödhkonuwj* 1371. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn.

Namnet, fsv. *Ludhkonuvi, *Lodhkonuvi, innehåller som förlag genitiv singularis av fsv. *ludhkona, *lodhkona och som efterled → *vi* 'helig plats, kultplats'. Förleden består i sin tur av ett med bl.a. *ludd* och *luden* besläktat ord, kanske identiskt med det småländska dialektordet *lad* (uttalat *lö* med öppet ö) 'djurhår, vårull', här med syftning på riktig växtlighet, och fsv. *kona* 'kvinnan'. Socknenamnet kan översättas med 'växtlighetsgudinnans kultplats' (jfr → *Ludgo*).

Lockvattnet sjö, Björnlunda sn, Daga hd, Södermanland. *Lockwatn* 1560. – Namnet innehåller troligen ett ord som hör samman med fsv. *luka* 'stänga; innesluta' och betyder 'instängd; något inneslutet; (in)hägnad; gömställe' e.d. Lockvattnet ligger mycket nära den stora Båven men är skild från denna sjö genom ett näs.

Lofsdalen by, Linsells sn, Härjedalen. (*j*) *Lapsadall* 1426. – Namnet utgör en sammansättning av en äldre form av älvnamnet *Lofsen* och *dal* 'dalgång'. Älvnamnet *Lofsen* återgår på ett fornspråkligt *Laps eller *Lapsá, i det senare fallet sammansatt med fvn. á 'å, vattendrag'. **Laps(-)* skall troligen sammanhållas med det svenska dialektordet *laffsa* 'gå illa och tungt; gå släpande' o.d. Det hör i så fall till en stor grupp vattendragsnamn vilka beskriver vattenföringen, här snarast syftande på långsamt rinnande vatten. Ett problem med tolkningen är att byn inte ligger vid själva Lofsen utan vid den sjö *Lofssjön* från vilken älven utgår.

Lofsen älvdal, Härjedalen → *Lofsdalen*.

Lofta sn, Norra Tjists hd, Småland. (*in*) *Loptho* 1333. – Namnet kan ursprungligen ha syftat antingen på den höjd där kyrkan är belägen eller på Loftaån. I det förra fallet hör det samman med *loft* 'övervåning', i fornsvenskan även 'upphöjning', i det senare med verbet *löpa*, här snarast i den från fornvästnordiskan kända betydelsen 'hoppa, göra ett språng' med syftning på Loftaåns livliga lopp. Hur i sistnämnda fall ånamnet kunnat övergå till sockennamn är med tanke på avståndet mellan ån och kyrkplatsen inte helt klart.

Loftahammar sn, tätort, Norra Tjists hd, Småland. (*oppa* ['uppå']) *Lophthambrum* 1383. – Tätorten är framvuxen kring kyrkan och har övertagit sockennamnet. I förleden ingår → *Lofta* antingen som namn på grannsocknen eller som genitiv pluralis av en inbyggarteknologi fsv. *loftar 'Loftabor'. Loftahammar hörde tidigare till Lofta men bröts ut 1609. I efterleden uppträder dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke' eller ett ortnamn *Hammar innehållande detta ord. *Lofta-* har säkerligen tillagts i särskiljande syfte. Loftahammar skulle därför betyda 'stenbacken (»hammaren») som hör till Lofta, Loftabornas »hammar» eller 'det *Hammar som hör till Lofta eller till Loftaborna'.

Lohärad sn, Lyhundra hd, Uppland. *Ecclesie Lohærædhe* 1337. – I förleden ingår sannolikt ett ortnamn *Lo med betydelsen 'öppen plats, glänta', troligen syftande på det öppna landskapet i trakten kring kyrkan och byn Loskälva (jfr → *Lau*). Efterleden är → *härad*, här 'bygd'.

Namnet har sålunda varit bygdenamn vid sockenbildningen.

Lojsta sn, Gotland. (i) *Lestum* 1412. – Namnet innehåller ett gotländskt ord *lojst*, *lojstar* 'flackt fält; kal ofruktbar slätt', motsvarande det ord som ingår i flera fastländska Lövsta (→ *Västerlövsta*). Vilken plats eller vilket område namnet ursprungligen avsett är dock oklart.

Loka brunn hälsökälla, Grythyttans sn, Grythyttte och Hällefors hd, Västmanland. – Brunnsorten har fått namn efter sjöarna Norra och Södra Loken. I sjönamnet ingår svenska dialekters *lok* 'liten vattensamling'. Hälsobrunnen började utnyttjas på 1720-talet (*Looka Hälsobrun* 1727).

Lokrume sn, Gotland. *Lukarum* 1300-talet avskr. – Efterleden i detta namn är → *rum* 'öppen plats' och förleden sannolikt ordet *lök* (gotländskans *lauk*). Betydelsen bör då vara 'den öppna platsen där det växer lök'. Med *lök* kan avses skogs- eller backlök, på Gotland kallad *kaipe* (*gaitlauk*, *gaitakaipa*). Alternativt kan förleden i *Lokrume* innehålla genitiv pluralis *lauka* av en inbyggarteknning bildad till gårndammet *Lauks* (*Lavk* 1380) i socknen. Betydelsen blir då 'den öppna platsen (ågomarken) som hör till Lauksborna' e.d.

Loktačohkka fjäll, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är sammansatt av nordsam. *lokta* 'loft; terrass eller avsats i en fjällsida' och *čohkka* 'bergs- eller fjälltopp'. Fjället är känt genom fjällstationen *Läktatjäkka* (efter en äldre stavningsform av fjällnamnet).

Lomma sn, tätort, Bara hd, Skåne. (in) *Lumaby* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn), *Ecclesie in Lummæ* 1304. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, återgår på ett äldre namn på → *Höje* Å, som rinner förbi kyrkbyn ut i Öresund. Ånamnet, fda. *Luma*, äldst omnämnt ca 1200, betyder 'den ljumma'.

Lommaryd sn, Norra Vedbo hd, Småland. (in) *Lomarydh* ca 1300. – Prästgården har givit socknen dess namn, som innehåller efterleden → *ryd* 'rönning'. Förleden är oklar, kanske kan den innehålla genitiv av ett mansbinamn fsv. *Lome, bildat till en fornspråklig motsvarighet till det dialektala adjektivet *lommer* 'trög' (jfr verbet *lom(m)a* 'gå med tunga, klumpiga steg').

Lommeland sn, Vätte hd, Bohuslän. (a) *Lumulandum* 1391. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det har i förleden föreslagits innehålla ett bärknamn med betydelsen 'den dásiga, lugna', syftande på långsamt lopp. Efterleden innehåller → *land*.

Long sn, Barne hd, Västergötland. *Lung* 1277. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ett i andra svenska ortnamn belagt fsv. *lung 'sand- eller grusmark; sandås, grusås' e.d. Byn ligger på en långsträckt upphöjning med sandmark.

Lorensberg stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. – Efter landeriet (dvs. en herrgård belägen på staden mark) Lorensberg, med namn efter handlanten Lorens Petersén, som ägde Lorensberg 1770–1800.

Los sn, tätort, Hälsingland. *Losz* 1552. – Tätorten omfat-

tar kyrktrakten. Socknen återgår på en ur Färila 1748 utbruten bruksförsamling, namngiven efter den därtida byn Los. Namnet sammanhänger med den i kyrkbygden belägna sjön Losjön och dess avloppslå Loån. Vad *Lo-* betyder är oklart. *Los* kan ha utvecklats ur ett sjönamn *Lose, avseende Losjön, med den i bl.a. Hälsingland uppträdande varianten -*se* för -*sjö*.

Loshult sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Losgrouo* 1520-talet, *Losrydz gruffue* 1554 (beläggen avser ett gränsmärke vid gränsen mot Småland); *Lorsiø Sogenn* 1555, *Lousrodt Sognn* 1570-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Dess ursprungliga form är troligen *Losrydh*, sammansatt av genitiv singularis av djurbeteckningen *lo* och → *ryd* 'rönning', i dialekten utvecklat till »*Loset*«. Den nuvarande formen på → *hult* (jfr → *hult*) har väl sin grund i att ortnamnsefterlederna -*ryd* och -*hult* i dialekten båda kommit att få uttalat »-et».

Loskälva by, Lohärads sn, Lyhundra hd, Uppland → *Los-härad*.

Lotorp tätort, Risinge sn, Finspånga läns hd, Östergötland. – Lotorps bruk, anlagt 1635, har fått sitt namn från gården Lotorp, vars med → *torp* 'nybygge' sammansatta namn (i *Lorothorpe* 1364) innehåller ett nu försvunnet ånamn, fsv. *Lora 'den ljudande' e.d.; bebyggelsen ligger vid Lotorpsån.

Lottefors tätort, Bollnäs sn, Hälsingland. – Tätorten är framvuxen kring den 1878 tillkomna järnvägsstationen, namngiven efter det närlägna Lottefors bruk. *Lottefors* är omnämnt på 1750-talet i samband med en 1753 tillkommen saganläggning dels med nutida stavning, dels – tydlig med återgivande av dialektuttal – som *Löttfors* (i resedagbok av Abraham Hülphers 1758). Namnet har syftat på en vid bruket belägen fors i Ljusnan, den s.k. Lotteforsen. Om detta verkligen är ett gammalt forsnamn, skulle förleden möjligen kunna innehålla *lott* 'andel', avseende böndernas andelar i ett laxfiske vid forsen.

Lovikka by, Junosuando sn, Norrbotten. – Byn grundades 1638 av Nils Ludvigsson, som kom från gården *Lovikka* (skrivet *Loduika* 1596) i byn Kainuunkylä i finska Övertorneå. Namnet innehåller en tornedalsfinsk återgivning av mansnamnet *Ludvig*. Orten är känd genom tillverkning av yllevarter, efter byn kallade *Lovikkavantar*.

Lovö sn, Färentuna hd, Uppland. *ecclesie Logø* 1289. – Socknen har namn efter kyrkans läge på ön Lovön i Mälaren. Ånamnet är dunkelt.

Lovön ö i Mälaren → *Lovö*.

Lucksta tätort, Attmars sn, Medelpad. (j) *Locstadha* 1480. – Tätorten är framvuxen ur byn Lucksta. Förleden i namnet är dunkel; möjligt kan ett mansbinamn ingå. Efterleden är → *sta(d)*.

Ludgo sn, Rönö hd, Södermanland. *Liuthguthuwi* 1293, (in) *Ludghudawi* 1368 (båda avser kyrkbyn). – Socknen har namn efter kyrkbyn, senare Ludgo kungsgård. Namnet innehåller efterleden → *vi* 'helig plats, kultplats'. Förleden är enligt det äldsta belägget genitiv av fsv. *liudh-gudha, sammansatt av fsv. *gudha* 'gudinna' och ett till

fv. *liudha 'växa' bildat ord, fsv. *liudh, med betydelsen 'växande, växtlighet' och alltså åsyftande en växtlighets-, äringsgudinna. Om yngre former med förled på fsv. -*gudha*- skulle vara ursprungliga, får namnet i stället antas innehålla genitiv pluralis av fsv. *liudhgudh, åsyftande växtlighetsgudomar. Formen *Liudh-* har genom uttalslättnad i det långa namnet förenklats till *Ludh-*. Den moderna formen *Ludgo* uppträder först vid 1500-talets slut.

Etymologiskt identiskt med *Ludgo* är sannolikt bynamnet *Luggavi* i Kräcklinge socken i Närke (*de Ludhgudvi* 1310, *Ludguduvi* 1313). Alternativt innehåller förleden i *Luggavi* en variant fsv. *ludh med samma betydelse som *liudh. Former med *Ludhgudha*- är tidigast betygade från 1400-talet. *Ludgo* och *Luggavi* talar snarast för dyrkan av en gudinna med (bi)namnet *Ludhgudha. Samma namn eller en motsvarighet till ett eventuellt förekommande fsv. *liudhgudh ingår säkerligen i → *Luggude härad*. Jfr också → *Locknevi*.

Ludvigsborg tätort, gods, Fulltofta sn, Frosta hd, Skåne.
– Tätorten, som har vuxit fram kring en nu nedlagd järnvägsstation, öppnad 1882, har sitt namn efter det inom tätorten belägna godset Ludvigsborg (*Ludvigsborg* 1812). Förleden i godsnamnet åsyftar C. Ludvig Stiernblad, som 1798 gavs tillstånd att hans gård i byn Röinge skulle få åsättas namnet *Ludvigsborg*. Efterleden *borg*, ytterst återgående på tyskt mörster, är vanlig i yngre skånska bebyggelsenamn.

Ludvika kn, stad, sn, Dalarna. *Loduika* 1539 (avser en by). – Staden återgår på en bebyggelse vid Ludvika station kring en 1873 öppnad järnvägslinje i närheten av Ludvika bruk, grundat ca 1550, och vid Ludvika herrgård i stadens norra del. Socknen utbröts som kapellag ur Grangärde socken ca 1652 och är möjliga namngiven efter bruket och/eller gården. Bebyggelsenamnet *Ludvika* med dessa olika syftningar är ytterst övertaget från byn Ludvika i stadens södra del. Byn har namn efter en intilliggande vik av sjön Väzman, *Lyyviken*. Viknamnets förled kan innehålla fsv. genitiv *Lydhia av ett vattendragsnamn *Lydhia avseende Lorensbergatjärnens avlopp till Lyyviken. Detta namn vore i så fall bildat till ett med t.ex. *ludd* och *luden* besläktat ord med syftning på växtlighet av vass. I namnet *Ludvika* är förleden en senare ombildning.

Luggavi by, Kräcklinge sn, Hardemo hd, Närke → *Ludgo*.
Luggude härad hd, Skåne. (in) *Liudguthäret* 1250-talet avskr., *Lyuthgudheret* ca 1300, (in) *Luthgudheret* 1332 avskr. – *Luggude* innehåller snarast genitiv *liuthguthu av ett fda. *liuthgutha, brukat som (bi)namn på en växtlighets-, äringsgudinna. Ett motsvarande fornsvenskt ord ingår i sockennamnet → *Ludo* och snarast i bynamnet *Luggavi*, Kräcklinge socken, Närke, båda sammansatta med → vi 'helig plats, kultplats'. Eftersom häradsnamnets äldsta forndanska form inte med säkerhet läter sig fastställas – vokalen i kompositionsfogen är bortfallen i de äldsta beläggen – vore det också tänkbart att förleden ursprungligen varit *liuthgutha, genitiv pluralis av fda. *liuthguth 'äringsgud'. (Se närmare → *Ludo*.)

En helt annan tolkning har också föreslagits för *Lug-gude*, nämligen att det skulle vara en sammansättning av ett ord för 'växtlighet' och en fornspråklig form av det i skånska dialekter förekommande *guda*, äldre *guta*, 'häl-väg; väg mellan två gärdesgårdar'. Namnet skulle då syfta på Rååns av sàv och vass kännetecknade dalgång, som med sin omgivning har uppfattats som häradets kärnområde. Mot denna tolkning talar dels att de fornspråkliga formerna inte pekar på en form *-*gutu*-, dels att *Ludgo* och *Luggavi* med samma (eller besläktad) förled genom efterleden -*vi* framstår som klart kultiska. För kultisk tolkning av *Luggude härad* talar vidare namnet på ett grannhärad, → *Onsjö härad*, som har namn efter Oden. Liksom fda. *Othinshærat* hör då också *Luggude härad* till en liten exklusiv grupp distriktsnamn med gudanamn som förled (jfr också → *Frösthult*). Båda namnen kan för övrigt ha bildats till ortnamn med gudanamnet som förled. Till grund för *Luggude* kan ligga en direkt motsvarighet till fsv. *Liudhgudhuvi*.

Lugnaro boningshus, Hasslövs sn, Höks hd, Halland → *Lugnarohögen*.

Lugnarohögen gravhög från yngre bronsålder, Hasslövs sn, Höks hd, Halland. – I namnets förled ingår *Lugnaro*, namn på ett boningshus invid gravhögen. Detta förmodligen i sen tid tillkomna namn uttrycker förhopplingar om en lugn och rofylld tillvaro i huset.

Lugnet idrotts- och fritidsanläggning, Falu stad, Dalarna. *Lugnet* 1892 (avser en gård). – Anläggningen har övertagit namnet från en gård. Detta sentida modenamn återspeglar en önskan om att platsen skall präglas av lugn och ro.

Lugnsjön sjö, Hällesjö sn, Jämtland → *Ljungå*.

Lugnås sn, tätort (i Björsäters sn), Kinne hd, Västergötland. *Lugnas* 1354. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden ås syftar på Lugnåsberget. Förleden kan vara substantivet *lugh* i en äldre betydelse 'ljus (plats)' eller adjektivet *lugh* i betydelsen 'ljus' med syftning på ej skogbevuxen terräng. Stationssamhället Lugnås ligger vid en 1889 öppnad bandel. Det ligger i grannsocknen Björsäter men har ändå fått namn efter Lugnås socken.

Lule lappmark del av Lappland. – Namnet är ursprungligen en historisk-administrativ benämning på samebygden som handels- och beskattningsområde. Det är givet efter huvudorten → *Luleå* i Norrbotten.

Luleå kn, stad, Norrbotten. – Kommunen har sitt namn efter den gamla centralorten (nu → *Gammelstaden*), som är namngiven efter → *Luleälven*. För stavningen -*eå* → *Bureå*. Ortens samiska namn *Luleju* och den därur uppkomna, nu använda variantformen *Julevu* avser också älven.

Luleälven älvdal, Lappland och Norrbotten. – Namnet återgår troligen på lulesam. *lulij'* den som bor i öster', en gammal beteckning för 'skogssame', och kan tolkas som 'skogssamernas älvdal'. Det avsåg ursprungligen älvdalsträckan nedanför sammanflödet av Stora och Lilla Luleälven. I

älvens nuvarande samiska namn, lulesam. *Julevädn*, även *Lulejuädn* eller *Julevu*, har efterleden *ädn* 'älv' tillagts efter svenskt mönster. *Stora Luleälven* heter på samiska *Stuor Julevu* (jfr → *Stora Lulevatten*). Älvennamnet överfördes på handelsorten och på den nybildade socknen *Luleå* (*parochia Lulu* 1339 avskr.) (jfr → *Bureå*). Vid delning av socknen 1831 uppkom namnen *Nederluleå* och *Överluleå*, som betecknar läget vid älvens lopp.

Lummelunda sn, Gotland. *Lomalunda* 1350. – Namnets förled är dunkel. Efterleden är *lund* 'skogsdunge' o.d. Socknen har möjliga namngivits efter en bebyggelse motsvarande prästgården (Lummelunda annex). Troligen har namnet ursprungligen avsett en forntida helig lund. Denna kan ha legat på höjden väster om kyrkan, såsom antyds av gärdnamnet *Lundbjärs* (*Lwndebergh* 1486) 'Lundberg(s)'.

Lund by, Forsta sn, Hälsingland → *Sörforsa*.

Lund kn, stad, Skåne. (*in*) *Lundy* 1100-talets mellersta del. – Stadens namn torde innehålla *lund* 'skogsdunge', kanske med syftning på en helig hagtorndlund, benämnd *Lund*, som kan ha legat mellan de båda byarna Vallkärra Torn och Östra Torn norr om staden (jfr → *Torna härad*).

Lunda sn, Jönåkers hd, Södermanland. (*De*) *Lundum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *lund* 'skogsdunge', möjliga med syftning på en forntida kultplats.

Lunda sn, Seminghundra hd, Uppland. *ecclesie Lundatolft*, (*de*) *Lundum* 1344. – Det nuvarande sockennamnet är en förkortning av ett ursprungligare *Lundatolft*. Förleden i ett sådant namn är en form av *lund* 'skogsdunge', här kanske med syftning på en helig lund. Efterleden är *tolft* 'antal av tolv', i detta fall avseende ett forntida distrikt som kunde ställa upp med tolv man som krigsfolk (→ *hundare*). Sockennamnet har övertagits från ett äldre förkristet militärt distrikt (kanske också med gemensamt kultutövande) vars samlingsplats legat vid en (helig) lund.

Lundbjärs gd, Lummelunda sn, Gotland → *Lummelunda*.

Lundby förs., stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. (*j*) *Lundby* 1417 avskr. – Kyrkbyn har givit församlingen dess namn, som innehåller ordet *lund* 'skogsdunge' och → *by* 'gård; by'.

Lundby sn, Västerås stad, Västmanland. *parochie Lundby* 1322. – Socknens namn avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det är sammansatt av ordet *lund* 'skogsdunge' och → *by* 'gård; by'.

Lunde tätort, Gudmundrå sn, Ångermanland. *Lundhe* 1535. – Tätorten är framvuxen ur byn Lunde. Namnet är stelnad dativform av ordet *lund* 'skogsdunge'.

Lund(en) by, Ledsjö sn, Kinne hd, Västergötland → *Lundsbrunn*.

Lundsberg hgd, internatskola, Lungsunds sn, Färnebo hd, Värmland. *Lundsberg* 1779. – Föregångaren till herrgården Lundsberg var ett järnbruk, anlagt någon gång mellan 1628 och 1635 på ägorna till hemmanet Matlång och benämndt efter detta. Hemmanets namn är givet efter

läget vid sjön Matlång (Matlången 1603) söder om Lundsberg. Förleden i den långsträckta sjöns namn syftar säkerligen på gott fiske. Herrgårdens och därmed senare även brukets namn är bildat till släktnamnet *Lundstedt*; ägare 1779 var bergmästaren Gustaf Olofsson Lundstedt. Efterleden *berg* är typisk för nybildade herrgårdsnamn från denna tid. Internatskolan, grundad 1896, ligger på egendomens ägor och har namn efter denna.

Lundbrunn tätort, Ledsjö sn, Kinne hd, samt Ova och Skälvums snr, Kinnejärdings hd, Västergötland. *Lundbrunn* 1807. – Samhället har vuxit fram vid en hälsobrunn på platsen. Ortnamnets förled innehåller genitiv av *Lund(en)*, namnet (till *lund* 'skogsdunge') på en intilliggande bebyggelse i Ledsjö socken. Lundsbrunns järnvägsstation ligger vid en bandel öppnad för trafik 1887.

Lungsund sn, Färnebo hd, Värmland. *Lungesundh* 1666. – Vid sundet Lungsundet mellan sjöarna Stor-Lungen och Öjevettern nära gården Lungsund (*Lungesundh* 1581) invigdes ett kapell 1643. Sjönamnet *Lungen* torde vara en bildning till adjektivet *lughn*; *Stor-* är tillagt till åtskillnad från den intilliggande mindre sjön Lill-Lungen.

Lunnarp tätort, Kverrestads sn, Ingelstads hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en 1882 öppnad järnvägsstation, vilken fick sitt namn efter byn Lunnarp (*Lundorp* 1398 avskr., *y Lunderupp* 1570-talet), belägen strax norr om tätorten. Bynamnets förled innehåller *lund* 'skogsdunge'; efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Luosastugan hembygdsgård, Skattlösberg, Grangärde sn, Dalarna. – Stugan, som ligger i skalden Dan Anderssons födelseby → *Skattlösberg* i Grangärde finnmark (jfr inl. 4.1), är inrättad som minnesgård över Dan Andersson. Här bodde dennes familj 1912–15. Namnet är givet efter Luosaberget, på vars sluttning stugan ligger. Bergets namn, vars äldre lokala uttal är »Losaberget», kan innehålla ett östfinskt dialektord *luosa* 'vattensjuk dal-gång'. Dan Anderssons stavning i den kända dikten Omkring tiggarn från Luossa är således inte genuin; kanske är den påverkad av det kända → *Luossavaara* i Lappland.

Luossavaara malmberg, Kiruna stad, Lappland. *Luosawara* 1736. – Namnet är en förfinskning av nordsam. *Luossavári*. Förleden är sam. *luossa* 'läx', efterleden fi. *vaara* och sam. *várri* 'berg'. Berget har sitt namn efter sjön *Luossajávri* (fi. *Luossajärvi*) intill. Efterleden i sjönamnet är nordsam. *jávri* (fi. *järvi*) 'sjö'. Det samiska bergnamnet, med en äldre stavningsform *Luossavare*, var tidigare även namn på ortens poststation, omdöpt till → *Kiruna* 1900.

Luppio berg, Hietaniemi sn, Norrbotten. – Namnet är en finsk ombildning av ett samiskt namn; jfr nordsam. *luhpu* 'brant, farbar klyfta'. Det branta berget karakteriseras av trappstegsformade slutningar. Namnet överfördes på en 1914 inrättad järnvägshållplats och poststation vid byn Niemis (se → *-nen*) och används numera allmänt även om byn, varför berget av svenska talande kallas *Luppioberget*. – Bild 47, s. 239.

Lur sn, Tanums hd, Bohuslän. *Ludærs kirkia* 1391. –

Sockennamnet går sannolikt tillbaka på ett gammalt bygdenamn. Detta innehåller ett ord motsvarande fvn. *lúðr* 'urholkad stock; tråg' m.m., här väl syftande på den dalsänka i vilken Lursjön ligger.

Lurön ö i Vänern, Eskilsäters sn, Näs hd, Värmland. (pa) *Lwdhra* 1469. – Namnet är från början inte sammansatt med ö. Äldsta belägg för en sådan sammansättning är *Lwröö* 1572. Namnet återgår ursprungligen på fsv. *Ludhra(r)*, ännu levande i dialekuttalet »Lure» (< »Lura»). Detta är pluralform av fsv. *ludher*, nusvenskans *lur* 'ett slags blåsinstrument', i äldre nordiskt språk och nutida svenska dialekter också med betydelser som 'underlag för kvarn; skorstenspipa; urholkad stock; tråg'. En mycket osäker tolkning är att ett par höjder på ön kan ha liknats vid lurar (instrument).

Luttra sn, Vartofta hd, Västergötland. (de) *Lutrum* 1225? (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller ett ord för 'slutning', besläktat med verbet *luta*. Kyrkbyn ligger vid en sluttning.

Lyby sn, Frosta hd, Skåne. (in) *parochia Lyby* 1353. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *by* 'gård; by' och i förleden möjligen fda. *liuth 'folk, allmoge', i så fall med syftning på en gammal samlingsplats, kanske tingsplats.

Lycke sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. *Lykkia sokn* 1354 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller böjd form av ordet *lycka* 'inhägnat jordstycce, inhägnad mark'.

Lyckeby tätort, Lösens sn, Östra hd, Blekinge. – Tätortens föregångare, som bar namnet *Lyckå* (*Lyckeaa* 1449 avskr.) fick stadsprivilegier på 1440-talet men miste dessa 1600 till förmån för det nygrundade → *Kristianopel*. Den nuvarande formen med efterleden *by*, här kanske i betydelsen 'stad', tillkom på 1500-talet. Namnet *Lyckå*, som ursprungligen tillkom nuvarande Lyckebyån, är sammansatt av å och ett äldre bebyggelsenamn, bildat till ordet *lycka* 'inhägnad'.

Lyckebyå å, Östra hd, Blekinge → *Lyckeby*.

Lycksele kn, stad, sn, Lappland. *Lyksälie* 1606. – Namnet har tidigare avsett socknens gamla kyrkplats, *Gammplatsen*, i stadens norra del. Den ligger väster om det sel (lugnvatten) av Umeälven som namnet *Lycksele* först syftade på. Förleden innehåller ett samiskt ord som också påträffas i andra med *Lycksele* samhöriga namn norr om älven och i ortens sydsamiska namn *Likssjoe* (umesam. *Likssjuo*). Det samiska namnelementets betydelse och ursprungliga syftning är oklar.

Lye sn, Gotland. *Lüuum* 1300-talet avskr., (i) *lyum*, (i) *lyom* 1300-talet (med runor). – Sockennamnet hänger antagligen samman med *ly* 'lä, skydd' eller *lya* 'håla under marken som utgör boplats för vilda djur', men hur det närmare skall förstås är oklart. Enligt ett mindre troligt förslag skulle det röra sig om en inbyggarteknning *lyar bildad till → *Lau*.

Lygnern sjö, Halland och Västergötland. (i) *Lygni* ca

1325. – Sjönamnet återgår på ett fornsvenskt *Lyghnir*. Det är bildat till ordet *lughn*, kanske i en äldre adjektivbetydelse 'ljus, lysande, blänkande' e.d.

Lyhundra härad hd, Uppland. (de) *Lyhundari* 1291. – Namnet innehåller en plural inbyggarteknning, fsv. *lyiar, bildad till det *Lo som ingår i sockennamnet → *Lohärad* och bynamnet *Loskälva* i Lohäradens socken. Lobygden söder om sjön Erken får antas ha utgjort ett centrum i häradet med en gammal samlingsplats för dess invånare. Namnelementet → *hundare* är bevarat i den moderna namnformens *-hundra*. Häradsnamnet ingår i sockennamnet *Husby-Lyhundra*, vid omorganisation 1952 ändrat till → *Husby-Sjuhundra*.

Lyngby sn, Bara hd, Skåne. (aff) *Lywngby* 1435 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av *ljung* i betydelsen 'ljungmark' och → *by* 'gård; by'.

Lyngsjö sn, Gärds hd, Skåne. (in) *Lyngsø* 1350 avskr. (avser kyrkbyn), (i) *Lyngxsø* 1447 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, som i sin tur har sitt namn efter den strax sydväst om kyrkan liggande lilla Lyngsjön 'sjön på ljungmarken'.

Lyrestad sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Lyristedhæ* 1346. – Socknen har troligen fått sitt namn från prästgården. Förleden kan innehålla ett på öppna partier i skog syftande fsv. *lyre, som bildats till det från Västergötalagen belagda fsv. *liure* 'öppning i taket' (jfr → *Ljur*). Efterleden är → *sta(d)*. Socknen har givit namn åt tätorten, som ligger vid kyrkan och Göta kanal. Lyrestads järnvägsstation anlades vid en 1909 öppnad bandel.

Lysan å, Lysviks sn, Fryksdals hd, Värmland → *Lysvik*.

Lyse sn, Stångenäs hd, Bohuslän. (j) *Lysa* 1317. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet kan sammankallas med adjektivet *ljus* och verbet *lysa* och kan ursprungligen ha åsyftat antingen den närbelägna Trälebergsfjorden eller den bäck, tidigare å, som rinner förbi kyrkan och byn, nuvarande Kyrkobäcken.

Lysekil kn, stad, förs., Bohuslän. *Liussekild* 1592. – Lysekil, under 1500-talet känt som ett av Bohusläns största fiskelägen, blev stad år 1900. I förleden ingår sockennamnet → *Lyse*. Efterleden är *kil*, här i betydelsen 'vik'.

Lysings härad hd, Östergötland. (in) *Lysingshæradh* 1347. – Häradet har namn efter en samlingsplats, fsv. *Lysinger. Detta namn kan antas ha betytt 'ljus öppen plats, glänta'. Ett gammalt utjords- och torpnamn, *Tingsmaden* (*Tingzmaa* 1682, till *mad* 'sankäng'), i Stora Åby socken vid gränsen mot Röks socken, anger sannolikt en gammal tingsplats i Lysings härad. På denna utjord har också funnits ett torp *Lysingslyckan*. Sammantaget talar detta för att här har legat den samlingsplats som givit upphov till häradsnamnet. En från 1400-talet välbetygad tingsplats för Lysings härad, *Haraker*, kan avse en åker invid maden. Sakligt sett skulle ett sådant åkernamn, till dialektdonet *har* 'stenig mark' e.d., passa väl på platsen. Tingsmaden ligger i övergångsområdet mellan skogs- och

slättbygd, där det antagna tingsplatsnamnet bör ha varit passande. Invid Tingsmaden finns nu en rastplats vid f.d. E4 drygt 1,5 km sydväst om Röks kyrka.

Lysvik sn, tätort, Fryksdals hd, Värmland. *Lisswig soken* 1503. – Socknens namn åsyftar kyrkans belägenhet vid ån Lysans utlopp i en vik av Övre Fryken. Ånamnet är en bildning till adjektivet *ljas* (i dialekten *lys*). Tätorten, namngiven efter socknen, har vuxit fram kring bebyggelse vid kyrkan.

Lyviken vik av Väsman, Ludvika sn och stad, Dalarna → *Ludvika*.

Läktatjäkka fjällstation, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland → *Loktačohkka*.

Långared sn, Kullings hd, Västergötland. *Langarwdh sокн* 1491, *Longeriidh Soken* 1529. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller adjektivet *lång*; senare leden är snarare → *ryd' röjning'* än det liktydiga → *rud*.

Långaryd sn, Västbo hd, Småland. (de) *Langaryd* 1303. – Namnet är lånat från kyrkbyn. Förleden innehåller adjektivet *lång*. Efterleden är → *ryd' röjning'*.

Långaröd sn, Färs hd, Skåne. *Langeryd* 1160-talet avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är sammansatt av adjektivet *lång* och → *ryd' röjning'*.

Långasjö sn, tätort, Konga hd, Småland. (i) *Langæsio sокн* 1355. – Tätorten är framväxten ur kyrkbyn, som lånat sitt namn åt socknen. Bynamnet är i sin tur övertaget från en intilliggande, numera till stora delar igenväxt sjö, i våra dagar kallad *Långasjösjön*. Sjön är långsträckt, varav dess äldre namn *Långasjö*.

Långban samhälle, Färnebo sn och hd, Värmland. *Langbänshytt* 1566, *Lonngbändz Hyttan* 1570. – Vid denna gamla järnbruksort, tidigare också kallad *Långbanshyttan*, har funnits en hytta, dvs. en smältugn för metallframställning. Orten är belägen vid sjön → *Långban*.

Långban sjö, Färnebo sn och hd, Värmland. *Långbann* 1658. – Den långsträckta sjöns namn innehåller i efterleden möjligtvis ordet *band*.

Långbansände f.d. järnbruk, Gåsborns sn, Färnebo hd, Värmland. *Långbannsende* 1638. – Orten är belägen vid norra änden av sjön → *Långban*.

Långeboda by, Ringamåla sn, Bräkne hd, Blekinge → *Ringamåla*.

Långe Erik fyr, Böda sn, Åkerbo hd, Öland. – Fyren, belägen på Ölands norra udde och med sina 32 meter Ölands högsta näst efter → *Länge Jan*, stod färdig 1845. Vad som föranlett personnamnet *Erik* i fyrnamnet är okänt.

Långe Jan fyrtorn, Ås sn, Gräsgårds hd, Öland. – Hur det 1784–85 uppförda fyrtornet fått sitt namn är inte utrett. Enligt en lokal tradition skulle namnet bero på att man tog sten till fyren från det närliggande S:t Johannes kapell (personnamnet *Jan* är utvecklat ur *Johannes*).

Långelanda sn, Orusts östra hd, Bohuslän. (j) *Langalande* 1331. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller adjektivet *lång* och → *land*, syftande på byns läge vid en lång, smal bäckdal. Den plurala formen

på -*landa* (se inkl. 3.3.1) är en ombildning av dativ singularis -*lande*.

Långemåla sn, Handbörs hd, Småland. (aff) *Langama-lom* 1378 (avser en by). – Socknen, bildad 1740, har övertagit namnet från en annexförsamling, utbruten 1732 ur Högsby socken och namngiven efter kyrkbyn. I förleden ingår adjektivet *lång*. Efterleden är → *måla* 'avmått jordområde'.

Lången sjö, Husby sn, Dalarna → *Långshyttan*.

Långhalsen sjö, Södermanland. *Long Halssen* 1560. – Sjönamnet, som innehåller *lång* och *hals* i betydelsen 'sund', åsyftar utan tvivel ett eller flera av sunden eller förträningarna i den slingrande och synnerligen långsträckta sjön. Åtskilligt talar för att denna sjö eller en del därav under forntiden burit ett namn *Vighre 'den slingrande, sjön med böjningar' e.d., som ingår i bynamnet *Vegred* (i *Wighredhe* 1379) i Lerbo socken. Det senare innehåller i efterleden → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten; landtunga, näs'.

Långholmen ö i Mälaren, Stockholms stad. *Longholm* 1435, (*opa* ['uppå']) *Langholmen* 1436. – Ön är långsmal, varav namnet.

Långhundra härad hd, Uppland. (de ...) *Langhundære* 1298 avskr. – Hundaresnamnets förled är adjektivet *lång*. Namnet syftar på hundares långsträckta form i en dalsträckning som går åt sydost från Uppsala. Efterleden → *hundare* är bevarad i den moderna namnformens *-hundra*. Häradsnamnet ingår i sockennamnet → *Husby-Lång-hundra*.

Långjämnaren sjö, Ore sn, Dalarna → *Jämtland*.

Långlöt sn, Runstens hd, Öland. *Langaløet* ca 1300 avskr. – Förleden innehåller adjektivet *lång*. Efterleden är *löt* 'betesmark', i äldre tid också 'sluttnings'. Socknen kan ha övertagit namnet från kyrkbyn med syftning på dess läge vid en långsträckt sluttning eller betesmark. Alternativt kan det röra sig om ett ursprungligt namn på platsen där kyrkan byggdes – *Löt. Förleden *Lång-* har i så fall tillagts för att skilja namnet från sockennamnet → *Löt* i samma härad

Långsele sn, tätort, Ångermanland. (De) *Langasild* 1344. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Detta innehåller i efterleden dativ av ordet *sel* 'lugnvatten' i å eller älvs'. Mellan forsarna vid Fosse och Hjälta bildar Faxälven ett ca tre kilometer långt lugnvatten, nuvarande Långseleselet. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn.

Långserud sn, Gillbergs hd, Värmland. *Langxret sокн* 1503. – Sockennamnet, sannolikt lånat från den f.d. gård på vars mark kyrkan ligger, är sammansatt av genitiv av namnet på den intilliggande sjön *Lången* (fsv. *Langer) och → *rud' röjning'* med senare inskott av ett uttalsunderlättande *e*.

Långshyttan tätort, Husby sn, Dalarna. – Namnet, äldst belagt 1539, avsåg äldst en by nära sjön *Lången*. I förleden ingår genitiv av fsv. *Langer eller fsv. *Langesior 'den långa sjön'. Efterleden innehåller *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Långtora sn, Lagunda hd, Uppland. (*in*) *Languthoru* 1291. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn. Förleden innehåller adjektivet *lång*. I efterleden ingår ett fornsvenskt *thora som sannolikt haft betydelsen 'något uppsvällt; »uppsvälld» terräng, höjd'. Namnet syftar ursprungligen på den långsträckta höjd där längre tillbaka hela kyrkbyn var belägen.

Långvik tätort, Ingarö sn, Värmdö skg, Uppland. – Tätorten är framvuxen kring hemmanet Långvik, vilket i sin tur fått namn efter läget vid den inre, numera uppgrundsade delen av en långsträckt vik. Av viken återstår i dag det yttre partiet mot Björnfjärd, kallat *Långviksviken*.

Långås tätort, Morups sn, Faurås hd, Halland. *Langaas* 1561. – Tätorten har vuxit fram kring den 1886 inrättade post- och järnvägsstationen, som anlades vid en av gårdena i byn Långås. Byn ligger vid en långsträckt höjd.

Låssa förs., Bro och Låssa sn, Bro hd, Uppland. (*de*) *parochia Lasza* 1299. – Församlingen var egen socken till 1863. Namnet, som är otolkat, kan från början ha åsyftat en numera uppgrundad ö.

Låstad sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Lostha* 1490 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett från äldre svenska känt ord *lodh*, *låd*, dialektalt *lä* 'ludd, tjock hårbeklädnad' med syftning på tjockt gräs eller genitiv av ett formellt motsvarande mansbinamn. Efterleden är → *sta(d)*.

Läby sn, Ulleråkers hd, Uppland. (*in*) *parochia Ladhuby* 1316. – Socknen har övertagit namnet från den medeltida kyrkbyn, numera uppdelad på *Västerby* (*in* *Wæstræ Ladhuby* 1321) och *Österby* (*in* *Østra Lædhuby* 1344). I förleden ingår fornsvensk genitiv singularis av ordet *lada* (med en för bl.a. uppländskan i vissa fall kännetecknande ljudövergång *a* > *ä*), här sannolikt i betydelsen 'vägbank' (jfr dialektordet *la(d)* 'stapel, hög' och runsvenskt (*h*)*laðbro* 'stenfyllt vägbank'). Efterleden är → *by/gård; by*. En del av den vägbank förleden åsyftar är ännu bevarad söder om Läby kyrka.

Läckeby tätort, Åby sn, Norra Möre hd, Småland. *Lekaby* 1539. – Tätorten är framvuxen kring Läckeby järnvägsstation, inrättad vid en 1897 öppnad linje. Järnvägsstationen hade övertagit namnet från en poststation, kallad *Läckeby* sedan 1882. Dessförinnan hade poststationen, som låg i kyrkbyn Åby, från sin tillkomst 1874 kallats *Österåker*. Åby bör trots status som sockennamn ha varit otänkbart som poststationsnamn, då det brukades som sådant på annat håll. Upprepad sammanblandning med sockennamnet *Österåker* i Uppland föranledde emellertid en namnändring år 1882 till *Läckeby*. Det nya poststationsnamnet lånades från en herrgård i närheten. Förleden i namnet är dunkel; möjligen ingår där ett mycket svagt belagt mansnamn fsv. *Leke*. Efterleden är → *by/gård; by*.

Läckö kungsgård, slott, Otterstads sn, Kållands hd, Västergötland. (*de*) *Læchiu* 1292. – Namnet har ursprungligen inte innehållit ordet *ö*. Det återgår på ett fornsvenskt *Lækkia*, som kan höra samman med svenska *länk* och

det norska *lekkia* 'länk, kedja'. Om namnet har sådan språklig bakgrund, kunde det åsyfta en rad av likartade terrängformationer eller också avspärningar med kedjor i vattnet vid Läckö.

Läget tätort, Träslövs sn, Himle hd, Halland → *Träslövs-läge*.

Längbro sn, Örebro hd, Närke. (*De*) *Lengebro* 1314? – Socknenamnet synes vara ett namn på kyrkplatsen, då enligt traditionen sockenkyrkan äldst skall ha legat på höjden söder om Lillån inom nuvarande Örebro stad. Platssen har alltså namngivits efter läget vid en bro över Lillån. Förleden är genitiv av fsv. *Længia, Lillåns gamla namn, vilket i sin tur är bildat till sjönamnet *Längen*, avseende den sjö varur Lillån rinner.

Länghem sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Langeem* 1327. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av fsv. *langer* 'lång' och → *hem* 'boplats; gård'. Jfr → *Längjum* och → *Längnum*. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan. Länghems järnvägsstation öppnades för trafik 1902.

Längjum sn, Laske hd, Västergötland. *Langum sokn* 1435. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av fsv. *langer* 'lång' och → *hem* 'boplats; gård'. Jfr → *Länghem* och → *Längnum*.

Längnum sn, Viste hd, Västergötland. *Langema sokn* ['Längnumbsbornas socken'] 1386. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av fsv. *langer* 'lång' och → *hem* 'boplats; gård'. Jfr → *Länghem* och → *Längjum*.

Länna sn, Åkers hd, Södermanland. (*De*) *Lennum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från en mycket vidsträckt bebyggelse kallad *Länna*; en del av detta tidigt uppdelade Länna är kyrkbyn Merlänna, vars namn (fsv. *Mædhala-lænna*) betyder 'Mellan-Länna'. Det plurala (se inl. 3.3.1) *Länna* innehåller ett ord, fsv. **læn(d)n*, för 'landningsplats', samhörigt med fsv. *lænda* 'lägga till'. Lännablebyggnelsen ligger vid Lännsjön, som genom åar står i förbindelse med Mälaren och andra sörländska sjöar.

Länna sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. (*de*) *Lennum* 1303. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn, numera *Länaby*. I namnet ingår ett fornsvenskt **læn(d)n* 'landningsplats', samhörigt med fsv. *lænda* 'lägga till'. Byn ligger vid Länna kyrksjö. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Frötuna och Länna skeppslag*, se → *Frösåkers härad*.

Länna tätort, Almunge sn, Näringshundra hd, Uppland. (*af*) *Lænnum* 1364. – Tätorten är framvuxen kring Länna masugn, i drift 1758–1905, och järnvägsstationen Länna vid en 1876 öppnad linje. Masugnen var anlagd på ägor under Länna säteri (nu en gård) drygt 1 1/2 km längre norrut. I namnet ingår ett fornsvenskt **læn(d)n* 'landningsplats', samhörigt med fsv. *lænda* 'lägga till'. Gården ligger vid förbindelsen mellan den västra och östra delen av Lännsjön.

Lännäs sn, Askers hd, Närke. (*De*) *Lennæs* 1314? – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *näs*; byn ligger på en höjdsträckning som förr varit

Bild 48. Lärbro. I samband med plöjning påträffades dessa rester av en vikingatida bro vid Lärbro kyrka. Vid den arkeologiska undersökningen av platsen 1975 upptäcktes dessutom lämningar av en ännu äldre bro, daterad till romersk järnålder (0–400 e.Kr.). Broarna, som varit byggda med längsgående virke, har legat vid det smalaste stället av den sankmark som tidigare skar av den nordöstra delen av ön. Här har i alla tider huvudvägen mot Färösund gått fram. Foto: Anna-Lena Gerdin.

ett näs i Hjälmaren. Förleden har föreslagits hänga samman med verbet fsv. *lända* 'landa, lägga till' (jfr → *Länna*) och syfta på någon gammal landningsplats.

Länsipohja del av Norrbotten och Lappland. – *Länsipohja* är finsktalandes namn på den finskspråkiga delen av nordligaste Sverige. Namnet betyder 'Västerbotten' men täcker inte samma geografiska område som landskapet Västerbotten, jfr → *Norrbotten*.

Lärbro sn, tätort, Gotland. *Leduhbro* 1300-talet, *ecclesie Ladhbro* 1414 avskr. – Namnet, vars senare led är *bro*, syftar på broanläggningar över en forntida sankmark vid kyrkan, i äldsta tider ett sund som förband Kappelshamnviken med Vägomeviken. Det är således att betrakta som ett ursprungligt namn på den plats där kyrkan kom att byggas. Förleden innehåller en bildning till fsv. *ladha* 'stapla, lasta', här troligen med betydelsen 'något uppstaplat' och syftande på broanläggningens konstruktionstyp. – Bild 48.

Lärkstaden del av stadsdelen Östermalm, Stockholms stad. – Förleden innehåller det nu utgångna kvartersnamnet *Lärkan*. I efterleden ingår *stad*, här med syftning på en del av en stad. Sedan förslag antagits 1907 om att kvarteret Lärkan skulle bebyggas med fyra mindre kvarter, Piplärkan, Sånglärkan, Tofslärkan och Trädslärkan, kom namnet *Lärkstaden* i bruk.

Lästern sjö, Sättersta sn, Rönö hd, Södermanland → *Lästringe*.

Lästringe sn, Rönö hd, Södermanland. *Læstrunge* sockn 1382. – Sockennamnet innehåller sannolikt en inbyggars beteckning på *-ung-* (→ *-inge*), åsyftande en forntida

bygd. Det svårtolkade och flertydiga namnet sammanhänger med sjönamnet *Lästern* i grannsocknen Sättersta, dock ovisst hur. Elementet *Lästr-* kan ytterst härröra från ett ånamn eller annat sjönamn i trakten.

Löberöd gods, Hammarlunda sn, samt tätort, Hammarlunda och Högsereds snr, Frosta hd, Skåne. *Löbberödt* 1554 (avser godset). – Tätorten har vuxit upp kring en järnvägsstation, som öppnades 1866. Namnet är givet efter det väster om tätorten belägna godset. Det innehåller i efterleden → *ryd* 'rötning' och i förleden sannolikt *löpare*, använt som yrkesbeteckning i betydelsen 'budbärlare' eller som binamn på en snabb person.

Löddeköpinge sn, tätort, Harjagers hd, Skåne. (de) *Loddækøpingh* 1300-talets mitt. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden namnet på den söder om tätorten förbiflytande → *Lodde* å och i efterleden fda. *køping* 'handelsplats'.

Lödde å å, Harjagers hd, Skåne. (juxta) *Ludde* 1255 sen avskr. – Ånamnet är en bildning till ordet *ludd* med syftning på rik växtlighet.

Löderup sn, samt tätort, Löderups och Hörups snr, Ingelstads hd, Skåne. (de) *Ludathorp* 1383. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge' och i förleden möjligen ett forn danskt mans(bi)namn *Luti 'den lutande, den framåtböjd'. Tätorten norr om kyrkbyn har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1892.

Lödöse tätort (förr stad), Sankt Peders sn, Ale hd, Västergötland. *Liuthusiam* ca 1200 (latiniserad form), *Lödhos* 1285. – Efter anläggandet av Nya Lödöse i det senare

Göteborg kom orten att kallas *Gamla Lödöse*. De talrika fornsvenska beläggen för (*Gamla*) *Lödöse* uppvisar en växling i efterleden mellan former innehållande *os* 'ämning' och det därav bildade fsv. *øse med samma innehörd. Det är Gårdååns mynning i Göta älv som åsyftas. Namnets förled innehåller efter gammal mening ett tidigare namn på Gårdååns, fsv. *Liudha*; denna tolkning är dock svår att förena med en stor del av de fornsvenska beläggen för *Lödöse*. Lödöse hållplats anlades vid en 1877 öppnad bansträcka.

Lögdeå tätort, Nordmalings sn, Ångermanland. *Lijgdhe* 1542, *Lögde* 1543. – Tätorten, som har övertagit namnet från en by, är belägen vid Lögdeälvens nära dess mynning i havet. Namnet innehåller en böjd form av Lögdeälvens äldre namn, fsv. *Lyghdha. Älvnamnet är samhörigt med ordet *läga* 'eldslåga' och kan tolkas som 'den ljusa'. För stavningen -*eå* se → *Bureå*.

Lögdeälven älvs i Lappland och Ångermanland → *Lögdeå*.

Lökarydsmåla bebyggelse, Jämjö sn, Östra hd, Blekinge → *måla*.

Lönneberga sn, tätort, Aspelands hd, Småland. *parochia Lynebærg* 1343. – Tätorten har vuxit fram vid en järnvägsstation, inrättad vid en 1874 öppnad linje. Stationen förlades drygt 2 kilometer nordost om sockenkyrkan och namngavs efter socknen. Socknen har övertagit namnet från den vid kyrkan belägna gården Lönneberga, i vår tid också kallad *Klockaregården*. Förleden innehåller dialektordet *lönne* 'lönnbestånd', fsv. *lyni. I efterleden ingår *berg*.

Lönsboda tätort, Örkeneds sn, Östra Göinge hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse vid Örkeneds kyrka och en 1901 öppnad järnvägsstation norr därom. Stationen och därmed den senare tätorten gavs emellertid av okänd anledning inte namn efter socknen utan efter byn *Lönsboda* (*Lønisboe* 1601, *Lønnsboe* 1611) strax sydväst om kyrkan. Det innehåller i efterleden pluralis av → *bod* och i förleden genitiv av trädbezeichnung *lönn*, sannolikt med kollektiv syftning på lönnbestånd.

Lönsås sn, Bobergs hd, Östergötland. *Lønsaas* 1361. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen trädbezeichnung *lönn* i kollektiv syftning på ett bestånd av lönnar. Efterleden *ås* syftar på den höjd där kyrkan ligger.

Lörby tätort, Mjällby sn, Listers hd, Blekinge. (*in*) *Lutherby* 1182 sen avskr., *Loffuirby*, *Leffuerby* 1570-talet. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnets förled kan innehålla ordet *lur* (fda. *luther*) i dess ursprungliga betydelse 'urholkad stock; tråg', här använd med syftning på någon naturformation. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

lösa Ortnamn på -*losa* (-*leysa* o.d.) är känta från hela det nordiska området. Sedan gammalt är man på det klara med att detta ortnamnselement har dubbelt ursprung. Man skiljer mellan »äkta» -*losa*-namn, där -*losa* är ett sannolikt naturbezeichnande ord av omdiskuterat ursprung, och »bristbezeichnande» -*losa*-namn, där ortnamnselementet är identiskt med ett från de nordiska

fornspråken väl betydat -*losa*, -*leysa* som anger brist på det som förra sammansättningsleden betecknar, t.ex. fsv. *kost-*, *vatulosa*. Exempel på ortnamn innehållande detta -*losa* är gårdnamnen *Fläsklösa*, *Gässlösa* (som sannolikt har ordet *gäst* som förra led och betyder 'gården där man inte brukar ha några gäster'), *Hölösa*, *Kakelösa* och *Ägglösa*.

Namntypen »äkta» *losa* har säkerligen sitt ursprung i Danmark, där den är särskilt vanligt förekommande på Själland. Från Själland har den spritts till Sydsverige, varifrån den främst via olika vattenvägar vandrat norrut till Småland, Öland, Västergötland, Östergötland och trakterna kring Hjälmaren och Mälaren. Antalet namn av denna typ i Sverige uppgår till ca 135. I Finland saknas namntypen. Namnen på -*losa* är i huvudsak bebyggelsebetecknande. I Danmark finns exempel på elementet även i ägonnamn.

Härledningen av det »äkta» *losa* är alltså omdiskuterad. Namnlementet har bl.a. sammanställts med ordet *löt* 'betesmark' (egentligen 'slutning', besläktat med verbet *luta*) och med adjektivet *lös*, varvid det enligt en forskare skulle ha betytt 'äng, (fuktig) slätt, fält' e.d., enligt en annan 'skoglös terräng' och enligt en tredje 'jord som var fri (>*lös*)', ett slags utjord, utmark'. Störst anslutning har ett förslag fått enligt vilket -*losa* är samhörigt med ordet *ljus* och betytt 'ljusning (i skog), glänta, äng' e.d. Det kan ursprungligen ha syftat på betesängar eller på utglesning av skog i samband med fast bosättning.

Förleden utgörs oftast av ett terräng- eller naturbetecknande ord. Det bekanta → *Ramlösa* utanför Helsingborg innehåller det skånska dialektordet *ramm* 'fuktig äng', det östgötska *Bjälösa* fsv. *biærgh* 'berg', de västgötska sockennamnen → *Hasslösa* och → *Vätlösa* trädbezeichningen *hassel* respektive det fornsvenska *vætur 'vatten', som också ligger till grund för sjönamnet → *Vättern*. Ett mindre antal hithörande namn har personnamnsförled, t.ex. bynamnet *Gärdslösa* (*in Jærunzløsa* 1306) i Östergötland och herrgårdsnamnet *Gumlösa* (*Gudmundaløsa* 1345) i Uppland, sammansatta med fsv. *Iæ-rund* respektive *Gudmund*. Det rör sig genomgående om förkristna personnamn.

De »äkta» -*losa*-namnen är förvikingatida, snarast från folkvandringstiden (400–550 e.Kr.).

Litteratur: Lennart Elmevik, Nyare undersökningar av de svenska ortnamnen på -*losa*. En kritisk översikt, i *Namn och bygd* 59 (1971), s. 15–36; dens., Om ortnamnselementen -*sta(d)* och -*losa*, i *Namn och bygd* 88 (2000), s. 69–87; dens., Om ortnamnselementet *losa* än en gång, i *Namn och bygd* 90 (2002), s. 37–43; Gösta Franzén i *Nordisk kultur* 5. *Ortnamn* (1939), s. 132; Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige*. 5 uppl. (1988), s. 27–29; Harry Ståhl, *Ortnamn och ortnamnsforskning*. 2 uppl. (1976), s. 77–78; Gun Widmark, *Normlösa, rätzlösa* och den lösa jorden. Till tolkningen av ortnamnselementet -*losa*, i *Namn och bygd* 87 (1999), s. 25–42; dens., *Forskningens*

framsteg – apropå -lösa, i Namn och bygd 89 (2001), s. 21–27.

Lösen sn, Östra hd, Blekinge. *Lusn* ca 1300, *Lössn* 1400-talet (avskr.), *Lössen Sogn* 1570-talet. – Socknens namn, som är lånat från kyrkbyn, innehåller ett med ljus besläktat ord, fda. *lusn eller *løsn (jfr → *Ljusnan*, → *Lösings härad*). Namnet syftar sannolikt på det öppna, ljusa landskapet vid kyrkbyn gentemot skogsbygden i norr.

Lösings härad hd, Östergötland. (j) *Lösningahæreh* 1369. – Häradnamnet innehåller inbyggarteknningen fsv. *lösningar*. Till grund för denna ligger ett till adjektivet fsv. *løsn 'ljus, glänsande' bildat ortnamn. Dettas syftning är dock inte säkert fastställd. Å ena sidan har antagits att det ansatta *Løsn syftar på den samlingsplats som utpekas av gårdnamnet *Tingstad* i socknen → *Tingstad*, å andra sidan har föreslagits att det varit namn på Bråvikens inre del. Inbyggarteknningen skulle alltså i det första fallet avse dem som hade *Løsn som samlingsplats, i det senare fallet syfta på folket i bygden vid Bråviken. Om *Løsn syftar på Bråviken, bör *Brå-* i → *Bråbo härad* inte antas utgå från ett namn på viken.

Löt sn, Trögdhs hd, Uppland. *Ecclesie Løth* 1286. – Namnet innehåller ordet *löt* 'betesmark', ursprungligen 'slutting'. Socknen har namngivits efter det terrängavsnitt där kyrkan byggdes.

Löt sn, Runstens hd, Öland. *Løøt* ca 1300 avskr. – Namnet innehåller ordet *löt* 'betesmark', ursprungligen 'slutting'. Socknen har namngivits efter det terrängavsnitt där kyrkan byggdes.

Löttorp tätort, Högsby sn, Åkerbo hd, Öland. *Løthetorp* 1535. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid en 1906 öppnad linje. Stationen anlades på utmark till byn Löttorp. Förleden i *Löttorp* tycks innehålla ordet *löt* 'betesmark', ursprungligen 'slutting'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

löv Efterleden, som i ortnamnen betyder 'arvegods' (jfr → *arve* och → *arvet*), hör till de äldsta svenska bebyggelsenamnstyperna. Den ursprungliga formen, som är fda. *lef*, besläktat med verbet *lämna*, har äldst betytt 'något efterlämnat'.

Namngruppen har sitt centrum i Danmark, där den är spridd över hela landet med undantag av Bornholm. Den förekommer även i Sydnorge och i det tidigare norska Bohuslän. Därutöver förekommer -lev-namn i Schleswig i Nordtyskland. I Sverige är efterleden främst företrädd i Skåne men förekommer också i Halland, Västergötland, Värmland, Småland, Öland och Östergötland.

Förlederna i -lev-namnen utgörs oftast av personnamn av äldre nordisk typ, t.ex. fda. *Rether* i → *Reslös*, fda. *Withar* i → *Vederslös*. Dessa personnamn åsyftar den som lämnat egendomen i arv. Även andra ord kan ingå, t.ex. dialektordet *hammar* 'sandhöjd' i → *Hammarlös*, ordet *bur* 'litet hus, förråd' i → *Burlöv*. Också singulära inbyggarteknningar har föreslagits komma i fråga, t.ex. fda.

*æsir'asbo' i → *Eslöv*, fda. *withing'skogsbo' i → *Vinslöv*.

De äldsta -lös-namnen anses vara från folkyandringstid (400–550 e.Kr.). Inget av de i namnen ingående personnamnen härrör från kristen tid.

Litteratur: Lennart Elmevik, Om förlederna i några ortnamn på -lev, -lös, i Sydsvenska ortnamnssällskapets årskrift 1979, s. 68–84; Bent Søndergaard, Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (lös) (1972); dens., Fortsatte studier over den nordiske stednavnetype lev (lös) 1, i Festschrift til Kristian Hald. Navneforskning, dialektologi, sproghistorie. På halvfjerdarsårsdagen 9.9.1974 (1974), s. 145–56; dens., Fortsatte studier over den nordiske stednavnetype lev (lös) 2, i Fortid og nutid 26 (1976), s. 372–78.

Löwenströmska lasarettet tätort, Hammarby sn, Vallentuna hd, Uppland. *Löwenströmska Lazarettet* 1827 (avser ett sjukhus). – Tätorten är framvuxen kring sjukhuset med samma namn. Detta upprättades 1809 av ryttmästare G. A. Löwenström.

Lövestad sn, tätort, Färds hd, Skåne. (de) *Løhestathæ* 1367 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden troligen fda. *løth 'lödder, skum', med syftning på skummande vatten i den förbi-flytande Tolångaån. Efterleden är → *sta(d)*. Former med v i förleden uppträder redan på 1400-talet. Tätorten strax norr om kyrkbyn har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1865.

Lövsele by, Lövångers sn, Västerbotten → *Kräkånger*.

Lövsta by, Bälinge sn och hd, Uppland → *Lövstalöt*.

Lövstabruk bruk, Österlövsta sn, Olands hd, Uppland → *Österlövsta*.

Lövstad gods, Kimstads sn, Memmings hd, Östergötland. *Leffstadhe ægor* 1478. – Bebyggelsenamnet innehåller sannolikt ett mot fvn. *Leifr* och nusvenskans *Leif* svårande mansnamn, fsv. *Lef. Efterleden är → *sta(d)*.

Lövstalöt tätort, Bälinge sn och hd, Uppland. – Tätorten är framvuxen vid ägomark med detta namn. Förleden innehåller *Lövsta*, namn på en närlägen by. Efterleden är *löt* 'betesmark', ursprungligen 'slutting'. Bynamnet (*in Lydistum* 1344, *Lødistha* ca 1480, *Löstad* 1540; med ombildning till *Löv-* från 1600-talet, t.ex. *Löfstadh* 1633) har som förlöd möjligent ett mansbinamn fsv. *Lydhir 'Lyssnaren', bildat till verbet fsv. *lydha* 'lyssna'. Efterleden är → *sta(d)*.

Lövånger sn, tätort, Västerbotten. *capella* ['kapellet'] *Lefanger* ca 1350? – Den vid sockenkyrkan belägna tätorten bär namn efter socknen. Socknennamnet återgår, förmodligen genom förmedling av ett bygdenamn, på namnet på en forntida havsarm. Denna omfattade den nuvarande Avafjärden och dess norra förlängning vid tätorten, eventuellt inbegripet den anslutande Gärdefjärden. Förleden har antagits innehålla ordet *lä*, urnordiskt *hlewa- (jfr dialekttuttalet »Levanger», »Lävanger»), men denna tolkning är omdiskuterad. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik'. Namnet skulle i så fall ha betecknat en havsvik som gav lä.

Lövö ö och by, Ålems sn, Stranda hd, Småland. *Löfföö*

1545. – Namnet är sammansatt av *löv* och *ö*. Den reella bakgrunden kan vara att lövtäkt tidigt bedrevs på ön.

M

Madesjö sn, Södra Möre hd, Småland. (*aff*) *Madasiöö* 1506. – Socknen har möjligen fått namn efter kyrkans läge på utmark till den drygt 2 km åt sydväst belägna byn Madesjö. Byn har namn efter läget strax sydost om en numera utdikad sjö, Madesjön. En annan möjlighet vore att sjön i äldre tid fortsatt längre österut mot den nuvarande kyrkplatsen och att socknen fått namn direkt efter kyrkans läge vid sjön. Sjönamnets förled innehåller ordet *mad* 'sank ängsmark'.

Madäng by, Baltaks och Velinge snr, Vartofta hd, Västergötland → *Madängsholm*.

Madängsholm tätort, Baltaks sn, Vartofta hd, Västergötland. – Madängsholms järnvägsstation anlades vid en 1906 öppnad linje. Vid egendomen Madängsholm fanns på 1800-talet olika industrialläggningar. Ortnamnet är bildat till namnet på en intilliggande by, *Madäng* (fv. *Madhunge*), som är en bildning med *-unge* (→ *-inge*) till *mad* 'sank ängsmark'. Vid Madängsholm ligger holmar i ån Tidan.

Magelungen sjö, Huddinge sn, Svartlösa hd, Södermanland, och Stockholms stad. *Magerungen* 1635, *Magelungen* 1685. – Namnet är möjligen bildat med ändelsen *-ung* till adjektivet *mager* (med den inte ovanliga övergången av *r* till s.k. tjockt *l*) med syftning på sjöns särskilt i väster rätt smala och långsträckta form.

Maglarp sn, Skydds hd, Skåne. (*de*) *Maklathorp* 1368. – Sockennamnet, som har övertagits från kyrkbyn, innehåller i förleden en sidoform till fda. *mikil* 'stor'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Maglehem sn, Gärds hd, Skåne. (*in*) *parochia Maglahem* 1386. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Eftersom en ursprunglig efterled *hem* (med ursprungligt kort e-ljud) regelrätt borde ha utvecklats till *-um*, har namnets efterled tolkats som ett ursprungligt ortnamn fda. *Hahheim, sammansatt av en forndansk motsvarighet till adjektivet fvn. *hár* 'hög' och → *hem* 'boplats; gård', varur småningom uppstått ett *Hem (med långt e-ljud). Förleden *Magle-* innehåller en sidoform till fda. *mikil* 'stor' och är given till åtskillnad från grannbyn *Lillehem*; dessa båda bebyggelser var äldst troligen delar av en enda bebyggelse.

Magra sn, Bjärke hd, Västergötland. *Maghra sokn* 1403. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet sammankräver troligen på ett eller annat sätt med adjektivet *mager*. Det har antagits att namnet syftar på jordmånen beskaffenhet. Åkerjorden i Magra by uppges vara sandig.

Majorna stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Mayerne* 1652. – En äldre tolkning att Majorna skulle vara »*Mariorna*» och syfta på området kring Mariebergs kyrka och den 1820 nedbrunna Mariakyrkan på Gamla Varvet kan avvisas, eftersom namnet påträffas i källorna långt innan

dessa kyrkor fanns. Ett senare förslag är att namnet innehåller pluralis av ett från finskan eller estniskan lånat *maja* 'koja, bod'. På en karta från 1655 står namnet invid sju små hus.

Mala tätort, Vankiva sn, Västra Götinge hd, Skåne. *Malum* 1100-talets mellersta del. – Tätorten har vuxit fram kring en 1890 öppnad järnvägsstation strax norr om byn Mala. Namnet är dativ pluralis av fda. *mal'(område) med grovt grus eller runda stenar'; nordväst om byn finns flera smala åssträckningar med rullstensgrus.

Malexander sn, Göstrings hd, Östergötland. *Malghasan-da* 1345. – Ortnamnets förled innehåller eller sammankräver med sjönamnet *Malgen* 'den steniga; sjön med smästen och grovt grus' ett stycke norr om sockenkyrkan. Efterleden har sitt upphov i sandig mark vid kyrkan och sjön Sommen. Hela namnet har ansetts betyda 'det Sand(a) som ligger åt Malgen till, utanför Malgen' e.d. Det är dock mycket möjligt att förleden fsv. *Malgha* i *Malexander* i stället åsyftar en konkret förbindelse mellan Malgen och kyrkplatsen vid Sommen och då innehåller ett ånamn, fsv. *Malgha-a 'än som sammankräver med, kommer från sjön Malgen'. Ett vattendrag från Malgen utmynnar i Sommen öster om kyrkan.

Malgen sjö, Malexanders sn, Ydre hd, Östergötland → *Malexander*.

Malgomaj sjö, Vilhelmina sn, Lappland. *Malgomai* 1740. – Namnet är en försvenskning av sydsam. *Malkoemaaje*, med ursprunglig syftning på ett landområde vid sjön. Det innehåller en bildning till verbet *malkedh* 'bli avbetad och nedtrampad' samt *maaje* '(stort) avstånd, sträcka; (avlägsen) trakt, land' och kan tolkas som 'den nedtrampade trakten'. Samernas nuvarande namn på sjön är *Jitneme* 'snötäckt område'. Ett svenska parallelnamn är *Storsjön*.

Malingsbo sn, Dalarna. (*i*) *Malungxbodom* 1459. – Socknen är tillkommen 1708. Den återgår på ett kapellag, utbrutet ur Söderbärke socken ca 1650, med Malingsbo järnbruk och by som centrum. Förleden innehåller ett äldre namn på Malingsbosjön, fsv. *Malunger, bildat till dialektordet *mal* 'sand, grus eller smästen (på stranden)'. Efterleden är pluralis av → *bod*, troligen med syftning på fäbodar.

Malma sn, Viste hd, Västergötland. *Malma* 1362. – Socknen har fått sitt namn från gården Malma. Det plurala (se inl. 3.3.1) namnet innehåller dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark'.

Malma f.d. sn, Åkerbo hd, Västmanland. (*in ...*) *parochia Malnum* 1331. – Sockennamnet kan tidigare ha avsett en by motsvarande nuvarande Prästgården och den intilliggande byn Holmsmalma. Namnet innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark'; kyrkan ligger på en rullstensås. Socknen slogs 1939 samman med → *Bro* socken till *Bro och Malma socken*, vilken 1952 bytte namn till → *Kolsva*.

Malmerget förs., tätort, Gällivare sn, Lappland. – Namnet avsäger ursprungligen ett malmrikt berg, för vilket sa-

merna använde namnet *Jiellevårre* (→ *Gällvare*). *Malmberget* har av lulesamerna översatts som *Málmmavárre*, av nordsamerna som *Málbmavárrí*, av finsktalande som *Malmivaara*.

Malbäck sn, tätort, Västra hd, Småland. (de) *Malbæc* 1292. – Socknen har troligen fått namn efter en gård i närheten av kyrkan. Namnet har ursprungligen tillkommit den bäck som rinner intill. Det innehåller i förleden dialektordet *mal* 'sand, grus, småsten' (på stranden). Skrivningar med -*m-* uppträder först på 1400-talet.

Malmköping tätort, Lilla Malma sn, Villåttinge hd, Södermanland. – Gustaf III beslöt 1773 att Södermanlands regemente skulle ha sin mötesplats (Malma hed) vid kyrkbyn Malma i Lilla Malma socken. Översten Gustaf Adolf von Siegroth, chef för Södermanlands regemente, fick 1784 kungligt tillstånd att anlägga en köping på platsen. Ortnamnet är bildat av bynamnet *Malma* (→ *Lilla Malma*) och *köping* 'handelsplats'.

Malmslätt tätort, Kärna sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Malmslätts järnvägsstation öppnades för trafik 1873; kring denna har tätortsbildningen skett. På platsen har länge, sannolikt redan på 1500-talet, funnits en vapenövningsplats; till dess terrängbetecknande äldre namn, *Malmen* (*Malmen* 1574, till dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark'), som också använts om en gård, har *Malmslätt* bildats. Efterleden *slätt* 'slät, öppen mark' har på olika platser använts om militära övningsfält (→ *Ränneslätt*). Namnet *Malmslätt* erinrar således om öppen sandig mark: »att namnet är befogat har generationer av östgötska beväringar fått erfara», har det sagt.

Malmö kn, stad, Skåne. (in) *Malmøi* 1100-talets mellers-ta del. (de) *Malmøge* 1303. – Stadens namn är en ursprunglig sammansättning med → *hög* i efterleden och dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark' i förleden. Det avsedda området kan i dag inte utpekas.

Malmö ö, Loftahammars sn, Norra Tjists hd, Småland. *Malmö* 1544. – Namnet är sammansatt av dialektordet *malm* 'sand, grus; sandig eller grusig mark' och ö.

Malmöhös län f.d. län, Skåne. – Länet, äldst kallat *Malmö län* (så 1552–1625), fick senare namn efter det medeltida slottet Malmöhös i Malmö (*Malmöhös len* 1647). Det fick 1719 den omfattning länet hade tills det 1997 uppgick i → *Skåne län*.

Malmön sn, tätort, ö, Sotenäs hd, Bohuslän. *Malmöö* 1573. – Socknen, som före 1909 ingick i Askums socken, har sitt namn efter ön. Det innehåller i förleden ordet *malm*, troligen syftande på öns karakteristiska granit.

Malmö Sankt Petri förs., Malmö stad. *ecclesie beatorum Petri et Pauli* ['Sankt Pers och Sankt Paulus kyrka'] 1346, *ecclesie beati Petri* ['Sankt Pers kyrka'] 1378. – Församlingsnamnet är givet efter församlingskyrkan, helgd åt aposteln Petrus (äldst Petrus och Paulus). Fram till 1890-talet kallas kyrkan ofta *Svenskkyrkan* i motsats till *Tyskkyrkan*, dvs. *Caroli kyrka*, efterträdare till en kyrka byggd för den tyska församlingen.

Malsta sn, Lyhundra hd, Uppland. (in) *Malstadhum* 1298

(avser kyrkbyn). – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, nuvarande Malstabys. I förleden ingår dialektordet *mal* 'sand, grus eller småsten'. Efterleden är → *sta(d)*.

Maltesholm gods, Östra Sönnarslövs sn, Gärds hd, Skåne. *Maltesholm* 1642. – Slottet, som anlades 1635 och stod färdigt tre år senare, har sitt namn efter den förste ägaren, Malte Juel. Efterleden → *holm* åsyftar slottets läge på en mindre vattenomfluten holme.

Malung kn, sn, tätort, Dalarna. – Namnet är med den västnordiska formen *Molungr* första gången omnämnt i samband med händelser år 1177 i den norske kungen Sverres saga från ca 1200. Sockennamnet återgår förmodligen på ett ursprungligt områdesnamn, en bildning med -*ung* (variant till -*ing*) till dialektordet *mal* 'sand, grus eller småsten' (på stranden)' o.d. I socknen finns rikliga förekomster av slamsand. Tätorten, som vuxit ut över flera byar, har namn efter den 1898 tillkomna järnvägsstationen, som förlades till byn Grönland men namngavs efter socknen.

Malungsfors tätort, Malungs sn, Dalarna. – Tätorten omfattar byarna Västra och Östra Fors, som tillsammans kallas för *Fors* (*Ffors* 1539). Namnet syftar på en lång fors i Västerdalälven mellan den nuvarande tätorten och Tandö i Lima socken. *Malungsfors* (förr också skrivet *Malungs-Fors*) upptogs som namn på den 1904 i Fors inrättade järnvägs- och poststationen. Sockennamnstillägget gjordes i särskiljande syfte, säkerligen med tanke på att en annan järnvägs- och poststation i Dalarna, i Folkärna socken, redan hette *Fors*.

Malå kn, sn, tätort, Lappland. – Sockennamnet är givet efter byn, belägen vid sjön Malåträsket, som genomflyts av Malå. Namnet, med ursprunglig syftning på ån (*Mållå* år 1553), har antagits innehålla dialektordet *mal* 'sand, grus eller småsten' (på stranden)', men dess förhållande till åns umesamiska namn *Målliege*, som kanske är bildat till *mållie* '(djur)blod, sav', är oklart. Ortens samiska namn *Målåge* återgår dock sannolikt på det svenska. Tätorten har även kallats *Malåträsk* efter läget vid Malåträsket.

Malören ö i Bottenviken sydost om Kalix, Norrbotten. – Namnet är sammansatt av dialektordet *mal* 'sand, grus eller småsten' (på stranden)' och → *ör* 'grus(bank); stengrund'. Det har av finsktalande inlänats som *Maluri*. – Bild 49, s. 240.

Mangen sjö, Brunkogs och Mangskogs snr, Jösse hd, Värmland → *Mangskog*.

Mangskog sn, Jösse hd, Värmland. – Socknen har sitt ursprung i en 1705 bildad kapellförsamling under Brunkogs socken. Dess namn betyder 'skogstrakten kring sjön Mangen'. Sjönamnet (*Mangen* 1641) har tolkats som en bildning till adjektivet *fsv. manger* 'mången', i en betydelse 'stor'.

Mantorp tätort, Veta, Viby och Östra Tollstads snr, Vifolka hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid Mantorps järnvägsstation, som öppnades för trafik 1873.

Mantorps herrgård (*Mantathorp* 1415), som givit namn åt stationen, ligger inte i direkt anslutning till tätorten. Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta ortnamnet innehåller det fornsvenska mansnamnet *Mante*.

Marby sn, Jämtland. (*j*) *Marghaby* *sokn* 1440. – Namnets bakgrund är oklar. Förleden tycks innehålla adjektivet fsv. *margher* 'mången', fvn. *margr* 'mången, stor' m.m. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Namnet kan ursprungligen ha syftat på någon nära kyrkan belägen gård eller by av omfattande storlek. Den har sedan fått socknen sitt namn. En utbredd uppfattning att förleden kanske innehåller kvinnonamnet *Maria* med syftning på att kyrkan vore vigid åt jungfru Maria är inte hållbar.

Marbäck sn, Norra Vedbo hd, Småland. (*de ...*) *Marbæk* 1337. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden troligen innehåller → *mark*, sannolikt i betydelsen '(gräns)skog', där *k* gått förlorat i förbindelsen -*rkb*- . Efterleden *bäck* åsyftar det förbiflytande vattendraget.

Marbäck sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Marbækkia sookn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som i sin tur erhållit det från ett vattendrag vid byn. *Marbäck* kan vara ett äldre fsv. *Markbækker med → *mark* '(gräns)skog' i förleden, där *k* gått förlorat i förbindelsen -*rkb*- . Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn och sockenkyrkan.

Margretetorp tätort, Hjärnarps sn, Bjäre hd, Skåne. *Margrettetorp* ca 1524. – Namnet på tätorten, som i sen tid vuxit fram kring en by och gästgivargård, är sammansatt av kvinnonamnet *Margareta* och → *torp* 'nybygge'.

Mariannelund tätort, gods, Hässleby sn, Södra Vedbo hd, Småland. *Marianälund* 1770. – Tätorten har vuxit fram kring en 1871 tillkommen tändsticksfabrik och den 1874 öppnade järnvägslinjen. Namnet har övertagits från det intilliggande godset. Detta hette ursprungligen *Torp* och blev 1664 säteri, kallat *Strömstorp* (äldst belagt 1684), från 1767 *Marianelund* efter Elisabet Mariana Makaléer, hustru till ägaren Gustaf Adolf von Siegroth. I jordböckerna kvarstod dock namnet *Torp* till slutet av 1800-talet. Efterleden *lund* är vanlig i nybildade slotts- och herrgårdsnamn från 1600-talet. Namnändringen från *Marianelund* till *Mariannelund* för godset och tätorten har skett under 1900-talet.

Marieberg stadsdel, Stockholms stad. *Mariæberg* 1733. – Stadsdelen har fått namn efter egendomen Marieberg. Två uppfattningar finns om vilken person som namnets förled syftar på. Enligt den ena skulle det röra sig om en dotter till riksrådet Bengt Skytte, som innehade gården från 1663. Enligt den andra är det Anna Maria Soop, hustru till greve Carl Gyllenstierna som förvärvade egendomen 1713.

Mariby sn, Jämtland. *Mariby* *sokn* 1528. – Namnets bakgrund är oklar. Förleden har ansetts innehålla kvinnonamnet *Maria* med syftning på att sockenkyrkan kanske varit vigid åt jungfru Maria, men den tolkningen ter sig oviss.

Mariedal gods, Ova sn, Kinnefjärdings hd, Västergöt-

land. *Mariädall* 1682. – Egendomen har ägts av Magnus Gabriel De la Gardie. Ortnamnets förled erinrar om hans gemål, den tyska furstinnan Maria Eufrosyne, syster till Karl X Gustav. Efterleden *dal* åsyftar läget i en sänka vid Mariedalsåns. Bebyggelsen hette på 1500-talet *Sö(de)rbo* 'Södergården'.

Mariefred stad, förs., Södermanland. – Mariefred, som erhöll stadsrättigheter 1605, har fått sitt namn från det 1493 anlagda kartusianklostret på platsen (*conuentus Pacis-marie* ['Mariefreds kloster'] 1496). Klosters svenska namn, *Mariefred*, motsvaras av latinets *Pax Mariae*.

Marieholm tätort, Reslövs sn, Onsjö hd, Skåne. – Tätorten, som har vuxit fram kring en 1865 öppnad järnvägsstation och en där 1898 etablerad yllefabrik, har sitt namn efter en närlägen gård i byn Sibbarp, namngiven ca 1805 efter dåvarande ägaren Fredrik Holm och dennes hustru Maria. Namnbildningen anknyter till en välkänd kategori slotts- och lägenhetsnamn (→ *holm*).

Marieholm tätort, Åsenhöga sn, Mo hd, Småland. – Tätorten har fått namn efter ett järnbruk, som anlades 1836. Namnets förled är kvinnonamnet *Maria*, men det är obekant vem som här åsyftas. Efterleden är det i herrgårdsnamn vanliga → *holm*.

Mariestad kn, stad, Västergötland. *Mariestad* 1583. – Staden anlades 1583 av hertig Karl och fick sitt namn till erinran om hertigens första gemål, Maria av Pfalz. På platsen fanns tidigare kungsgården Tunaholm (nu Marieholm).

mark Namn som innehåller *mark* påträffas i varierande antal framför allt i södra och mellersta Sverige, dvs. från och med Småland till och med Värmland, Bergslagen, Västmanland och Gästrikland, samt i ett nordligt område, omfattande norra Ångermanland, Västerbotten och Norrbotten till och med Överluleå socken. Också utanför dessa områden finns enstaka *mark*-namn.

Den äldsta betydelsen av ordet *mark* är sannolikt 'rand, gräns' (besläktat med latinets *margo* 'rand', jfr länordet *marginal*). Möjligt kan denna ursprungliga innehörd ingå i vissa svenska namn (→ *Marka*). Från 'rand, gräns(område)' utvecklades med tiden en betydelse 'gränsskog' och därur '(stor) skog; obygdt, utmark, ödemark' och riks-språkets olika betydelser: 'landområde (obebyggt eller som ägomark), terräng; jordtyg' m.m. I ortnamn är ursprunglig syftning på skogsområden mycket vanlig (→ *Danmark*, → *Dragsmark*, → *Marbäck*, → *Markim*, → *Marks härad*, → *Nössemark*, → *Skillingmark*, → *Ärtemark*). Ännu levande som namn på skogar är t.ex. *Norra mark* i Småland, *Norra* och *Södra marken* i Östergötland, *Norremark* i Blekinge, *Norr i marken* i Hälsingland, *Norrmarken* i Dalarna, Gästrikland och Uppland, *Sör i marken* i Hälsingland och Jämtland, *Sör på marken* i Jämtland osv. De många nordnorrländska bebyggelsenamnen på *mark* (→ *Blåsmark*, → *Bullmark*, → *Ersmark*, → *Kusmark* m.fl.) har redan från början varit bebyggelsenamn. Ordet *mark* betyder här 'nybygge i skog eller på utmark'.

Förlederna i -*mark*-namnen är av skiftande slag. Man

lägger särskilt märke till dem med väderstrecksbeteckningar (→ *Nordmarks härad* liksom de nyssnämnda skogsnamnen) och med mans(bi)namn, de senare ett kännemärke för -mark-namnen i övre Norrland, t.ex. → *Blåsmark* (mansnamnet *Blasius*), → *Botsmark* (*Botulf* eller *Botvid*), → *Bullmark* (*Bulle*), → *Hemmingsmark* (*Hemming*), → *Sjulmark* (*Sigurd*). I andra -mark-namn kan i förleden ingå sjönamn (→ *Nössemark*, → *Töcksmark*, → *Ärtemark*), växtbeteckningar (→ *Gräsmark* och det likaså värmländska bebyggelsenamnet *Hasselmarken*), andra naturord (*Strömsmark*, en bebyggelse vid en ström i Värmland) osv.

De -mark-namn som redan i medeltida källor betecknar bygder kan ha kommit till under järnåldern. En stor del av -mark-namnen är från medeltiden, så t.ex. kärnan av de nordnorrländska bebyggelsenamnen på -mark. Då *mark* i olika betydelser ju alltjämt är ett levande ord i både dialekter och rikspråk, får man räkna med att många -mark-namn har uppstått också i nyare tid.

Litteratur: Birgit Falck-Kjällquist, Om namnelementet -mark i värmländska ortnamn, i *Namn och bygd* 72 (1984), s. 101–08; Lars Hellberg, Kumlabygdena ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 172–75; Gösta Holm, Ortnamnen i Lövånger, i Lövånger. En socknenbeskrivning [...] 2 (1949), s. 95–101; dens., Några äldre ortnamn, i *Umeå sockens historia* (1970), s. 53–56.

Marka sn, Vilske hd, Västergötland. (jn) *Markom* 1305. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *mark*, här kanske i den ursprungliga betydelsen 'rand, kant' eller också i betydelsen 'gräns'. Byn ligger vid kanten av Falbygdens kalkstensterrass.

Markaryd kn, samt sn och tätort, Sunnerbo hd, Småland. *ecclesie Madhkarydh* 1350. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller genitiv pluralis av fsv. *madhker* 'mask, insekt' och → *ryd* 'rönning'.

Markim sn, Seminghundra hd, Uppland. *parrochia Mar-kem* 1287. – Namnet kan ursprungligen ha avsett en bebyggelse, närmast motsvarande byn Husby. Det kan emellertid också ha syftat på den väl samlade bygd som socknen utgör. Förleden är → *mark*, här i en äldre betydelse '(större) skog' med syftning på skogsområdet väster om Husby. Efterleden är → *hem*, som vanligen har betydelsen 'boplat'; *gård*' men som också uppvisar betydelsen 'bygd'. Namnet *Husby* hade under medeltiden formen *Hus-saby* *Markim*, vilken är dubbelydig. *Husaby* *Markim* kan betyda 'Husaby som (egentligen) heter *Markim*' eller 'Husaby i (bygden) *Markim*' (jfr → *husaby*).

Marks härad hd, Västergötland. *Mark* 1200-talets slut. – *Mark*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller → *mark* i betydelsen 'gränsskog, gränsmark'. *Mark* var Västergötlands gränsland mot Halland.

Marma tätort, Söderala sn, Hälsingland → *Marmaverken*.

Marma tätort, Älvkarleby sn, Örbyhus hd, Uppland. (in) *Marma* 1365. – Namnet är också välbekant med syftning på ett artilleriskjutfält som brukades åren 1881–1963.

Tätorten är framvuxen vid en år 1874 inrättad post- och järnvägsstation, byggd på utmark till byn Marma. Bynamnet kan möjligen återgå på ett fornsvenskt *Marme, från början avseende en (numera uppdämd) intilliggande sjöliknande utvidgning av Dalälven. Namnet sammanhänger kanske med norskans *marm* '(havs)brus', *marma* 'brusa, larma (särskilt om havet)'.

Marmaskogen tätort, Söderala sn, Hälsingland. – Namnet tycks vara ungt. Förleden innehåller *Marma*, binamn på den intilliggande tätorten → *Marmaverken*. Efterleden syftar på den skog där detta egnahemsområde tillkom.

Marmaverken tätort, Söderala sn, Hälsingland. – Tätorten kallas också *Marma*, som officiellt tätortsnamn 1980 utbytt mot *Marmaverken*. Detta namn hade från och med 1921 burits av post- och järnvägsstationen (dessförinnan benämnd *Myssje/Myskje* efter den by på vars mark *Marma* växte fram). *Marmaverken* är bildat till det äldre *Marma*. Efterleden innehåller bestämd form pluralis av *verk*, sannolikt med syftning på två sågverk (möjligen också på ett timmeruppfördingsverk) i Marma. Det äldre och etablerade *Marma* kunde inte komma i fråga som nytt stationsnamn vid namnbytet 1921 på grund av förekomsten av post- och järnvägsstationen *Marma* i Älvkarleby socken i Uppland. *Marma* är en bildning till *Marman*, en i skrift traderad biform av *Marmen*, namn på den intilliggande sjön. Sjönamnet (*Marman* 1552) kan möjligen hänga samman med norskans *marm* '(havs)brus', *marma* 'brusa, larma (särskilt om havet)'.

Marmen sjö, Söderala sn, Hälsingland → *Marmaverken*.

Marmorbyn tätort, Västra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland. – Det unga ortnamnet åsyftar marmorbrrott på platsen.

Marsfjällen fjällmassiv, Vilhelmina sn, Lappland. – Massivet har namn efter dess högsta topp, *Marsfjället*. Namnet är en försvenskning (med översatt efterled) av sydsam. *Maaresvaerie*. Förledens betydelse är inte känd. Efterleden är *vaeer* 'berg, fjäll'.

Marstrand stad, förs., Bohuslän. (apud) *Mastrand* 1293, (apud) *Malstrand* 1313. – Namnet, som ursprungligen har tillkommit ett fiskeläge, innehåller i förleden dialektordet *mal* 'sand, grus eller småsten (på stranden), grusbank', syftar på den stora sandbank som dominar stränderna vid staden. Efterleden *strand* åsyftar ett strandområde med fiskebodar.

Marstrands fästning fästning, Marstrands stad, Bohuslän → *Karlstens fästning*.

Marsvinsholm gods, Balkåkra sn, Ljunghusen hd, Skåne. – Egendomen bar äldst namnet *Borrsjö* (de *Borsyo* 1310, de *Bursyo* 1371) efter dess ursprungliga läge vid en nu uttorkad, mindre sjö strax sydväst om slottet. Sjönamnet innehåller fda. *bur* 'hål' med syftning på sjöns litenhet. Den nuvarande slottsbyggnaden uppfördes 1644–48 på en holme i en uppdämd sjö och fick sitt namn efter ägaren Otto Marsvin (släktnamnet innehåller fda. *marsein* 'delfin'). För efterleden se vidare → *holm*.

Martebo sn, Gotland. *Marthabo* 1324 avskr. – Namnet är

övertaget från en bebyggelse och innehåller i efterleden → *bo* 'bostad, gårд'. Förleden är dunkel.

Marum sn, Skänings hd, Västergötland. *Marhem* 1257. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *hem* 'boplats; gårд'. Förleden är flertydig; en möjlighet är att den innehåller fsv. *mar 'häst'.

Masthugget stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Mastehugget* 1647. – Efterleden är bestämd form av dialektordet *hugge* 'plats där man hugger träd, hygge'. Namnet anses tidigast ha åsyftat det område nere vid hamnen, där master förfärdigats.

Masugnsbyn gruvort, Vittangi förs., Kiruna stad, Lappland. – Orten, där gruvdrift fortfarande pågår, har namn efter en äldre gruva och masugn, som var i drift 1647–1804. Namnet används av den norrbottensfinska befolkningen i en förfinskad form *Masuuni*.

Matarengi tätort, Övertorneå sn, Norrbotten → *Övertorneå* ned.

Matfors tätort, Tuna sn, Medelpad. *Mattffärss* 1552. – Tätorten har vuxit upp kring ett järnbruk, som erhöll privilegier 1833. Namnet har ursprungligen tillkommit Matforsen. Förleden är *mat*, vittnande om ett givande fiske.

Matlången sjö, Lungsunds sn, Färnebo hd, Värmland → *Lundberg*.

Matteröd sn, Västra Göinge hd, Skåne. (i) *Mathelyrds sokn* 1466. – Förleden i det från kyrkbyn lånade socknenamnet kan vara kvinnonamnet fda. *Makthild* (en sidoform till *Mekthild*). Efterleden är → *ryd* 'rönning'.

Mattmar sn, Jämtland. *Matmar* 1564. – Socknen har övertagit namnet från en bygdedel, omfattande den nuvarande kyrkbygden. Denna har i sin tur fått namn av en närlägen tjärn, numera kallad *Mattmartjärnen*. I förleden ingår ordet *mat* med syftning på fiskrikedom. Efterleden är dialektordet *mar* 'grund och sumpig vik' o.d. Tjärnen är förenad med Indalsälven genom en kort å. Topografen Abraham Hülphers omtalar 1775 att älven i maj och juni, då flödet står högst, bildar gemensam vattenytta med tjärnen och att mycket fisk då kommer in i tjärnen och därvid fångas.

Mavasjaure fjällsjö, Arjeplogs sn, Lappland. – *Mavasjaure* är en äldre stavningsform av arjeplogssam. *Mávasjávре*. Förledens betydelse är okänd, efterleden *jávrre* betyder 'sjö'.

Medelpad landskap. (in) *Mizalpaz* 1257, *Medal pada* ca 1273. – Landskapsnamnets förled innehåller sannolikt en motsvarighet till nusvenskans *medel-* 'i mitten belägen'. Efterleden är mycket omdiskuterad. Ett äldre förslag är att den motsvarar tyskans *Pfad* och engelskans *path* 'väg, stig', varvid namnet skulle betyda 'den mellersta vägen eller stigen'. Ett senare, mer sannolikt, förslag är att elementet skulle ha en betydelse '(flack och/eller sank) strandterräng' och då syfta på terrängen vid Selångers nuvarande kyrkoruin i närlheten av S:t Olofs hamn, som just är belägen i mitten i förhållande till Selångerfjärdens två armar. Möjliga utgör Selångerstrakten landskapets gamla kärnbygd.

Medelplana sn, Kinne hd, Västergötland. (I) *Mædal Wplandum* ca 1325. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det sammanhänger med socken- och kyrkbynämnen → *Västerplana* och → *Österplana*. De tre socknarna ligger invid varandra uppe på Kinnekulles avsatser, Västerplana västligast och Österplana östligast. Förlederna *Medel-*'mellan-', *Väster-* och *Öster-* har lagts till ett ursprunglikt osammansatt, pluralt (se inl. 3.3.1) ortnamn, fsv. *Uplandir, *Uplanda. Detta namn kan ha burits av enbart Västerplana by, som kan vara moderby för kyrkbyarna i Medelplana och Österplana. Till grund för namnet ligger fsv. *upland 'uppland', dvs. högt uppe eller i förhållande till omgivande bebyggelser högre upp beläget land'.

Medelstads härad hd, Blekinge. *Mæthlaestheret* ca 1300. – Häradet är det mellersta av de tre häradena i det gamla landskapet → *Blekinge*. Formellt har namnet alltifrån 1500-talet anslutits till -sta(d)-namnen. Se vidare → *Bräke härad*.

Medevi brunnsort, Västra Ny sn, Aska hd, Östergötland. – Den berömda, av Urban Hjärne 1677 påträffade hälso-källan, ligger i närheten av Medevi säteri. Ortnamnet (*Midhianwidh* 1369) innehåller fsv. *midher* 'mellan-, i mitten befintlig' och fsv. *vidher* 'skog' och betyder 'den mellersta (delen av) skogen' eller 'mitt i skogen'. Den skog som avses är Tylöskogen mellan Östergötland och Närke; Medevi ligger nära gränsen till Närke.

Medle tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. *Medlee, Medleth* 1539. – Tätorten är framvuxen ur en by med detta namn. Namnet är sammansatt av *medel-* 'mellerst, i mitten belägen' och → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' med syftning på en gångsträcka förbi en fors i Skellefteälven. Edet kan ha uppfattats som det mellersta i förhållande till ett ed längre västerut vid Selsforsten och ett österut beläget ed som grannbyn → *Myckle* har fått namn efter.

Medåker sn, tätort, Åkerbo hd, Västmanland. (in) *Midhaker* 1347. – Socknenamnet är sammansatt av *mid-* 'mellan-, i mitten befintlig' (jfr *middag*, *midskepps*, *midsommarr* m.fl.) och → *åker*. Det antas ursprungligen ha åsyftat en central samlingsplats i → *Åkerbo härad*. Tätorten har i sen tid vuxit fram kring bebyggelsen vid kyrkan.

Mehede by, Tierps sn, Örbyhus hd, Uppland → *Mehedeby*.

Mehedeby tätort, Tierps sn, Örbyhus hd, Uppland. (i) *Midhedhe* 1426, *Mehedeby* 1741. – Tätorten är framvuxen ur en by, ännu in i våra dagar kallad *Mehede*. Förleden innehåller *mid-* 'mellan-, i mitten befintlig' (jfr *middag*, *midskepps*, *midsommarr* m.fl.). Efterleden är en äldre böjningsform av *hed* 'torr, tallskogsbevuxen mark'. Namnet har ursprungligen syftat på en plats mitt på sandheden mellan Älvkarlebys och Tierps kärnbygder eller på den mellersta delen av heden. Till namnet *Mehede* har by senare tillagts i förtydligande syfte. Den 1913 inrättade poststationen benämndes *Mehedeby*, vilket torde förklara valet av tätortsnamn.

Mellan-Grevie sn, Oxie hd, Skåne. (in) *Myæthlestægrew-*

øyæ 1346 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller ordet *gravhög* (jfr → *hög*). Tillägget *Mellan-* (ursprungligen adjektivformen *mellerst*) åsyftar byns läge mellan kyrkbyn i → *Östra Grevie* socken och byn *Västra Grevie* i Södra Åkarps socken. De tre byarna har ursprungligen utgjort en bebyggelseenhet.

Mellanköpinge by, Kyrkoköpinge sn, Skytts hd, Skåne → *Kyrkoköpinge*.

Mellby sn, Södra Vedbo hd, Småland. *ecclesie Mythalby* 1291. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller fsv. *midhal-* 'mellan-' och → *by* 'gård; by'. Namnet anger kyrkbrys läge mellan byarna Norrby och Söraby.

Mellby sn, Kållands hd, Västergötland. *Mædhalby* 1375. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av fsv. *mædhal-* 'mellan-' och → *by* 'gård; by'.

Mellbystrand tätort, Laholms sn, Höks hd, Halland. – Namnet har från början varit knutet till tätortens norra del, till ett område nära byn *Västra Mellby*. Förleden innehåller bynamnet *Mellby*. I detta utgörs förleden av fda. **mæthal-* 'mellan-', efterleden av → *by* 'gård; by'. Mellby har möjligen sitt namn efter läget mellan byn Skummesslöv i söder och den försunna bebyggelsen Höka i norr. Efterleden *-strand* påträffas i flera namn längs samma kuststräcka, t.ex. → *Skummesslösstrand*, *Eskilstorpsstrand* och *Hemmeslösstrand* söder om Mellbystrand. De betecknar områden med fritids- och åretruntbebyggelser nära havsstranden.

Mellerud tätort, Holms sn, Nordals hd, Dalsland. – Samhället har fått sitt namn från gården Mellerud (*Mellom Radho* 1565), som en gång ingått i byn Råda. Namnet betyder 'den mellersta bebyggelsen med namnet Råda'. *Råda* innehåller → *rud* 'röjning'. Melleruds järnvägsstation öppnades för trafik 1879.

Mellösa sn, tätort, Villättinge hd, Södermanland. (*De) Mæpælsum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av fsv. *mædhal-* 'mellan-' och → *lösa* 'glänta; äng'. Tätorten ligger i anslutning till kyrkbyn. Mellösa järnvägsstation öppnades för trafik 1876.

Mem gods, Täby sn, Björkekinds hd, Östergötland. *Mæm* 1359. – Ortnamnet är troligen en sammansättning med → *hem* 'boplats; gård' i efterleden. Förleden kan innehålla ett fornvenskt **mæ(r)*, en sidoform till fsv. *mio(r)* 'smal' med syftning på läget på en smal bergshöjd med tvärt stupande sidor.

Memmings härad hd, Östergötland. (*j) Mithmiga hærræthe* 1366. – I häradsnamnet ingår inbyggartekning- en fsv. *midhmingar*. Till grund för denna ligger ett ortnamn fsv. *Miædhim, bildat av ett likalydande substantiv med betydelsen 'mitt, mellanparti'. Namnet syftar otvivelaktigt på den del av Motala ström som sträcker sig mellan sjöarna Roxen och Glan. De som bodde i bygden på ömse sidor om *Miædhim har kallats *midhmingar*, vartill häradsnamnet bildats.

Mensalvret hedområde, Böda och Högby snr, Åkerbo hd, Öland → *Alvaret*.

Merlänna by, Länna sn, Åkers hd, Södermanland → *Länna*.

Messaure kraftverk i Stora Luleälven, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, som är givet efter en sjö i närheten, är en försvenskning av lulesam. *Miessávrre*, en sammandragen form av *miesse* 'renkalv' och *jávrre* 'sjö'.

Mestoskoski fors i Kalixälven, Tärendö sn, Norrbotten. – Namnets förled kan vara en finsk återgivning av nord-sam. *meastos* 'maträtt tillagad av fisk och bär'. Vattnet i forsen kan ha liknat den hoprörda maträdden. Efterleden är fi. *koski* 'fors'. Längre söderut i samma älvdal finns vattenfallet *Mestoslinkka* (i Korpilombolo socken), vars namn hänger ihop med forsnamnet. Efterleden i detta namn är fi. *linkka* 'tvärbrant, högt vattenfall'.

Mickels gårdnamn, Gotland → *Smiss*.

Middagsberget vanligt bergnamn → *Undersåker*.

Midsommarkransen stadsdel, Stockholms stad. *Midsommarkrantzen* 1772 (avser ett torp). – Namnet avsåg äldst ett torp och en krog, belägen ungefär i korsningen av nuvarande Svandammsgatan och Södertäljevägen. Namnet har troligen sin bakgrund i att krogen haft en krans med midsommarblommor som skylt. Seden att skylda krogar med kransar är känd redan från 1500-talet.

Millesvik sn, Näs hd, Värmland. *Midilswik* 1330-talet, *Myldeswik* 1347. – Socknenamnet har äldst troligen åsyftat Kalvöiken vid kyrkan och kan, innan det blev sockennamn, antingen ha varit ett namn på bygden kring viken eller ett namn på en gård vid kyrkan (nuvarande Prästgården och Klockargården). Namnets förled är oklar.

Mistelås sn, Albo hd, Småland. (*i) Mistila* 1419, *Mistelaass* soken ca 1500. – Socknen synes ha fått sitt namn efter prästgården. Det innehåller troligen ett sjönamn *Mistil, här avseende en äldre sjö, som numera motsvaras av mossmarker. Sjönamnet är bildat till ett nu försunnet ord som hör samman med fvn. *mistr* 'ånga' och norska dialekters *mist(r)* 'duggregn, dimregn' (det svenska *mist* 'tätt fuktdis på sjön' är lånat från holländska eller engelskan). Efterleden syftar på kyrkans belägenhet på en ås.

Misterhult sn, tätort, Tunälans hd, Småland. *Mistrult* 1417 (avser socknen). – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn. Ur denna har tätorten utvecklats. I förleden ingår ett nu försunnet ord som hör samman med fvn. *mistr* 'ånga' och norska dialekters *mist(r)* 'duggregn, dimregn' (det svenska *mist* 'tätt fuktdis på sjön' är lånat från holländska eller engelskan). Efterleden är → *hult*.

Misundet nu upptorkat sund mellan Hamrängefjärden och Bottenhavet, Hamränge sn, Gästrikland → *Norrundet*.

Mitandersfors f.d. bruk, Bogens sn, Jösse hd, Värmland. – Här anlades 1841 ett järnbruk av John Mitander vid en fors mellan Varaldsjön och Bogsälven på hemmanet Bogens mark. Anläggningen var orsak till uppståndet av kapellförsamlingen → *Bogen*. Driften vid bruket upphörde på 1870-talet.

Mittådalen by, Ljusnedals förs., Tännäs sn, Härdedalen. –

Namnet är givet efter ådalen (skrivet *Metudahlen* 1697) kring **Mittå**, vars namn anses syfta på läget mellan Ljungan och Ljusnan. Det sydsamiska namnet *Mihte*, som även åsyftar den lokala samebyn, kan återgå på det svenska ånamnet. Det kan också innehålla ordet *mihte*, som i traktens samiska dialekt har betydelsen 'fjälldal'; i så fall bör det svenska namnet utgå från det samiska.

Mittå å, Härjedalen → *Mittådalen*.

Mjäldrunga sn, Gäsene hd, Västergötland. *Myalrunge* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med *-unge* (→ *-inge*), kanske till ett ord samhörigt med *mjäll* och *mjöl* och åsyftande jordmånen på platsen.

Mjällby sn, tätort, Listers hd, Blekinge. *ecclesie Myatholby* 1310. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), är sammansatt av adjektivet fda. *miæthal 'i mitten befintlig' och → *by* 'gård; by'. Namnet avser belägenheten mellan byarna Lörby och Hörby.

Mjälle by, numera del av staden Östersund, Frösö sn, Jämtland → *Mjälleborgen*.

Mjälleborgen fornborg, Frösö sn, Jämtland. – Borgen från ca 400 e.Kr. är äldst omnämnd 1676 som, med modern stavning, *Mjälleborg*. Förleden syftar på läge nära byn Mjälle (*Mielleim* 1345), numera del av staden Östersund. Bynamnets förlöd innehåller ordet *mjäll*, som i äldre språk också hade betydelsen 'mjölför sand' o.d., eller ett därmed nära sammanhangande ord såsom det dialektala *mjälla* 'lös, fin sand'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'. Namnet *Mjälle* har från början avsett en gård på eller vid sandig mark.

Mjällom tätort, Nordingrå sn, Ångermanland. *Miä(h)lom* 1689. – Tätorten är framväxten kring byn Mjällom. Ett äldre namn är *Nordom* (*Nordhom* 1535), ett ursprungligt **Nordh(er)hem* 'den nordligt liggande gården' (→ *hem* 'boplats; gård'). I slutet av 1600-talet ersattes detta namn av det nuvarande *Mjällom*, något som nu ter sig svår förståeligt, eftersom Nordom var en av Nordingrås största byar, omfattande hela nordöstra delen av socknen. *Mjällom*, en stelnad form i dativ pluralis, är bildad till *mjäll* i betydelsen '(ställe med) fin sand'. Byns mark är flerstädes torr och sandig.

Mjärdevi by, Hogstads sn, Göstrings hd, Östergötland → vi.

Mjärdevi by, Slaka sn, Hanekinds hd, Östergötland → vi.

Mjöbäck sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Miobek* 1314. – Socknen har fått sitt namn från gården Mjöbäck (Prästegården). Det är sammansatt av fsv. *mio(r)*, *miø(r)* 'smal' och *bäck* och åsyftar ett vattendrag vid gården. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan och Mjöbäck Prästegården. Mjöbäcks järnvägsstation öppnades 1899.

Mjöhult tätort, Farhults sn, Luggude hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1885. Den har sitt namn efter den strax i norr belägna gården Pottmjöhult (*Pottmiøllt* 1578), nu kallad *Mjöhultsgården*. Förleden *Pott-*, som innehåller dialekterdet

pott 'mindre vattensamling', är troligen tillagd för att detta Mjöhult skulle kunna skiljas från den större byn Mjöhult i Allerums socken några km sydväst om tätorten. *Mjöhult* (*Møyelt* 1624) är sammansatt av adjektivet fda. *mio* 'smal' och → *hult*.

Mjölb kn, stad, Östergötland. – Staden har fått sitt namn från Mjölb socken (*Mylluby* 1285). Svartåns fall på denna plats gav tidigt upphov till kvarndrift. Birger Jarls broder Elof skänkte två kvarnar i Mjölb till Vreta kloster. Ortnamnet innehåller i förleden genitiv av fsv. *mylna*, *mylla* 'mölla, kvarn' och i efterleden → *by* 'gård; by'. Förleden har sedanmera anslutits till ordet *mjölb*.

Mjönås tätort, Norra Råda sn, Älvuds hd, Värmland. *Miönås* 1621. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet, vars förled är fsv. *mio(r)*, *miø(r)* 'smal', åsyftar det av Klarälven omflutna, långsmala näset väster om samhället.

Mjörn sjö, Västergötland. *Mior* 1300-talets senare del. – Sjönamnet sammanhänger med bl.a. fda. *mior* 'mör' och fvn. *merja* 'krossa' och åsyftar anhopning av sten. Mjörn är rik på klappersten och blockvallar.

Mo sn, Bullarens hd, Bohuslän. (j) *Moa sokn* 1334. – Socknen synes ha fått namn av en äldre bebyggelse med namnet *Moar*, innehållande pluralis av ordet *mo* 'sandig mark', åsyftande den mo på vilken kyrkan ligger. Denna bebyggelse har troligen varit en utflyttargård till gården Fressland, på vars mark större delen av den åsyftade sandmon är belägen.

Mo sn, Tössbo hd, Dalsland. *Moo sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från gården Mo stom (→ *Stommen*). Det innehåller *mo* 'sandig mark'.

Mo sn, Hälsingland. *Moo, (de) Moum* 1314. – Socknenamnet bör från början ha avsett den sandiga marken (mon) mellan huvudbygden i Söderala socken och Florsjön i Mo. Socknen fick sitt namn på grund av att sockenkyrkan (nu en ruin) byggdes i norra kanten av sandmon, i nuvarande Kyrkbyn. Möjligen har *Mo* också varit namn på Kyrkbyn.

Mo sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Moo sokn* 1439. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *mo* 'sandig mark'. Jordmånen på platsen för den gamla bybebyggelsen är sandig morän.

Mo sn, Ångermanland. – Mo var fram till 1824 en del av Själevads socken. Namnet, efter byn Mo (*Mo* 1443), innehåller *mo* 'sandig mark'.

Mockfjärd förs., tätort, Gagnefs sn, Dalarna. *Myklafjærð, Mykla fiærð* 1529. – Tätorten omfattar byarna vid Mockfjärds kyrka. Församlingen återgår på ett kapellag, utbrutet ur Gagnef på 1620-talet. Namnets förled innehåller bestämd form av fsv. *mykil* 'stor'. Efterleden är *fjärd*. Namnet har ursprungligen syftat på den vid tätorten belägna Storfjärden, en utvidgning av Västerdalälven. Skrivningar med *Mock-* uppträder från slutet av 1600-talet.

Mofalla sn, Käkinds hd, Västergötland. (in) *parochia Mothgofallum* 1257. – Namnet *Mofalla* har före socknens

tillkomst troligen burits av en bebyggelse vid den senare uppförda kyrkan. Förleden innehåller genitiv av ett gammalt ånamn, fsv. *Modhgha 'den moddiga, dyiga' e.d., som tillkommit ett vattendrag öster om kyrkan. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnets efterled innehåller *fall* 'svedjefall'.

Mogata sn, tätort, Hammarkinds hd, Östergötland. (de) *Mogatu* 1355. – Mogata har äldst varit namnet på en väg. Det innehåller *mo* 'sandig mark' och *gata* '(inhägnad) väg'. Landsvägen från Söderköping till Stegeborg går vid Mogata kyrka fram över en rullstensheds. Socknen har givit den vid kyrkan framvuxna tätorten dess namn.

Mohed tätort, Mo sn, Hälsingland. – Namnet tycks vara förhållandevis ungt och är kanske från början bildat som namn på Hälsinge regementes mötesplats (1689–1909). I förleden ingår sockennamnet. Efterleden är *hed*. Dess vanliga betydelse 'torr tallskogsbevuxen mark' är sakligt motiverad i *Mohed*, men en specialbetydelse 'exercished' är också tänkbar.

Moheda sn, tätort, Allbo hd, Småland. (in) *Moadhe* 1334, (i) *Moadhis ssokn* 1443. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller ordet *mo* 'sandig mark'. Efterleden kan antingen innehålla en böjningsform av *vad* 'vadställe' eller *ede* i en antagen betydelse 'väg' (→ *ed*), i så fall snarast syftande på den grusås som löper genom socknen i nord-sydlig riktning och på vars östra sluttning kyrkan ligger.

Moholm tätort, Hjälstads och Mo snr, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid Moholms säteri på och invid en ö i Tidan. Ortnamnet (*Moohällm* 1641?) är bildat till by- och sockennamnet → *Mo* och → *holm*. Moholm ligger i anslutning till Mo kyrka och kyrkby. Moholms järnvägsstation öppnades för trafik 1859.

Mo härad hd, Småland. *Moaherath* 1259. – Till grund för häradsnamnet ligger ordet *mo*, fsv. *mor*, antingen i den ursprungliga betydelsen 'sand' eller i den sekundära betydelsen 'barrskog på sandmark'. Häradets huvudbygd i Nissans övre dalgång kännetecknas av sandmo, och häradet är rikt på tallskog. Den fornsvenska förleden *Moa*- kan innehålla genitiv pluralis av fsv. *mor* eller genitiv av en därtill bildad plural inbyggarbeteckning, fsv. *moar. En inbyggarbeteckning skulle snarast syfta på invånarna i bygden, men pluralis av *mo* kan likaväl avse en samlingsplats.

Molkom tätort, Nyeds sn och hd, Värmland. *Molchen*, *Molchom* 1503. – Tätorten har vuxit fram kring gården Molkom vid Nyeds kyrka och en norr om gården belägen järnvägsstation, öppnad 1876 och namngiven efter gården. Gårdnamnet kan hänga samman med fsv. *muld*, *mold* 'mull'.

Molla sn, Gäsene hd, Västergötland. *Molla sokn* 1413. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller möjligen ett höjdetecknande ord, sammanhangande med fornengelskans *molda* 'hjässa'. Fjällnamnet *Molden* i Sogn og Fjordane fylke i Norge har förknippats med detta fornengelska ord.

Molla by ligger i en kuperad trakt; en markerad höjd reser sig vid byboplatsen.

Mollsund sn, tätort, fiskeläge, Orusts västra hd, Bohuslän. *Molsund* 1565. – Socknen har fått sitt namn efter fiskeläget. Det innehåller i förleden önamnet *Mollön*, i vilket troligen ingår en motsvarighet till fornengelskans *molda* 'hjässa', i så fall sannolikt syftande på öns övre del med dess avrundade kulle. Efterleden avser sundet mellan Orust och Mollön.

Montebello villa på Norra Djurgården, Stockholms stad → *Frescati*.

Mora kn, sn, tätort, Dalarna. (i) *Mora sokn* 1325 avskr. – Namnet är pluralis av dialektordet *mor* '(sumpig) granskog', här sannolikt med syftning på ett skogsparti som legat i trakten av nuvarande Lisselby-Morkarby-Hemus och i vars närhet sockenkyrkan byggdes. Den nuvarande centralorten kring kyrkan heter officiellt *Mora* (1959–70 som köping och från 1983 som tätort). Tidigare hade den officiellt kallats *Morastrand*, först i egenskap av municipalsamhälle 1893–1907 och sedan som köping 1908–58. Namnet *Morastrand* är äldst belagt 1616. Varianten *Stranden* förekommer också som namn på en del av tätorten. Dessa båda namn har från början sannolikt syftat på en slätterstrand vid Saxviken i Siljan.

Mora tätort, Gustafs sn, Dalarna. (j) *Mooroo* 1384. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet innehåller dialektordet *mor* '(sumpig) granskog'.

Mora stenar historisk plats, Lagga sn, Långhundra hd, Uppland. – Namnet avser egentligen platsen där de åtta stenarna eller stenfragmenten förvaras i en år 1770 uppförd byggnad. Ålminstone två av stenarna är vittnesbörd om kungaval 1396 och 1448. Namnets nuvarande plurala form (*Morasteenar* 1700) har ersatt det singulära *Mora-sten* (til *Mora stens* 1362, oppa ['uppå'] *Mora sten* 1396) med syftning på den sten från vilken den nyvalde kungen under medeltiden lät sig hyllas. Man har antagit att stenen av politiska skäl forslades bort redan under senmedeltiden, men den torde ha legat i omedelbar närhet av den plats där stenarna nu finns. *Mora* i namnet syftar på ängarna i dalbottnen, från våra dagar kända som bl.a. *Moran* och *Mororna* (j *Morum* 1387), bildade till dialektordet *mor(a)* '(sumpig) granskog'. Ängsnamnet kan ses på två sätt. En tanke är att det avsett läge vid en (sumpig) granskog, i detta fall (en del av) skogsområdet söder och väster om ängsmarken. En annan tanke är att namnet, med *mor* i en ursprungligare betydelse 'sumppmark, sank mark', åsyftat ängarnas sanka läge på denna tidigare sjöbotten eller, om sjön ännu fanns kvar vid namn tillblivelsen, betecknat läge på sumpiga stränder.

Morastrand tätort, Mora sn, Dalarna → *Mora*.

Morga naturområde, Alsike sn, Ärlinghundra hd, Uppland → *Kungshamn-Morga*.

Morgongåva tätort, Vittinge sn, Torstuna hd, Uppland. – Tätorten har vuxit fram kring en 1873 invigd stålverksanläggning, kallad *Kung Oskars hyttan*. Den samtidigt tillkomna järnvägsstationen invid hyttan gavs namnet *Mor-*

gongåva efter ett närbeläget torp, äldst känt från 1667. Torpets namn innehåller ordet *morgongåva* 'gåva från brudgum till brud efter bröllopsnatten' (ursprungligen avsedd för hennes försörjning eftermannens död), men den direkta anledningen till namnet är inte känd.

Morjärv tätort, Töre sn, Norrbotten. *Yther Morairerff* 1539. – *Morjärv* är ett järnvägsstationsnamn, som har ersatt ortens äldre namn *Yttermorjärv* (*Ytter-* till skillnad från byn *Övermorjärv* längre upp vid Kalixälven). Det är en svensk form av sjön *Morjärvträskets* ursprungliga namn, som sannolikt är sammansatt av fi. *mura* '(grusig) dy' och *järvi* 'sjö'.

Morkarla sn, Olands hd, Uppland. *ecclesie Olandamorus* 1331, (*J*) *Morakarla sokn* 1397. – Det i äldre tid också brukade *Olandamor(a)*, före sockenbildningen kanske ett bygdenamn, innehåller som förled genitiv pluralis av fsv. *olandar 'invånare i Olands härad'. I efterleden ingår dialektordet *mor* '(sumpig) granskog' eller en bildning till detta ord, också ingående som förled i namnvarianten *Morkarla*. Detta är att se som en förkortning av *Morkarla socken*, där *karla* är fornsvensk genitiv pluralis av ordet *karl*. *Morkarla* kan översättas med 'granskogsbornas (socken)' e.d.

Morlanda sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Molanda kirkia*, (*i*) *øystra Molandum* 1388, (*a*) *Moland* 1457, *Moland(h)* 1665–1758. – Socknen har fått sitt namn efter gården Morlanda. Det innehåller i förleden ordet *mo* 'sandig mark'. Kyrkan är belägen på en torr och höglänt sandmo. Efterleden är → *land*. Namnet uppväxer först plural och senare singular form (om plural form se inl. 3.3.1). En förskjutning i uttalet från vanligt *l* till »*tjockt*» *l* har sedermera skett, och fr.o.m. 1600-talet inskjuts i skrift ett *r*, troligen ett försök att återge detta »*tjocka* *l*.

Mortorp sn, Södra Möre hd, Småland. (*j*) *Morathorpæ sokn* 1391. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. I förleden ingår dialektordet *mor* '(sumpig) granskog'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Morup sn, tätort, Faurås hd, Halland. *Mothorp* 1200-talets början, sen avskr. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn, ur vilken tätorten är framvuxen. Förleden är *mo* 'sandig mark' m.m. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Mosebacke del av Södermalm, Stockholms stad. *Mosis Backe* 1725, *Mosæ backe* 1731. – Mosebacke har åtminstone sedan 1730-talet varit det vanliga namnet på detta parti av Södra bergen. Från 1698 är två kvarnar i området kända under namnet *Mosis kvarnar*. Kvarnarna och Mosebacke har namn efter kvarnägaren, mjölnaren Moses Israelsson, bosatt i kvarteret Fiskaren Mindre (Mosebacke torg–Fiskargatan–Svartensgatan) och död 1689.

Mosjö sn, Örebro hd, Närke. (*De*) *Mossas* 1314? – Socknen har fått sitt ursprungliga namn, *Mosæ-as, efter kyrkbyn Mosås (*paa Moses aas* 1452). Det innehåller den numera torrlagda Mosjöns namn och fsv. *as* 'ås', efter kyrkans läge på en ås. Formen *Mosjö* dyker upp på 1600-talet.

Moskosel tätort, Arvidsjaur sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning med översatt efterled av den lokala for-

men av umesam. *Måskuosuvvane*, bildat till *måskuos*'sluten, instängd' och *suvvane* 'lugnvatten i å eller älvdal'. Det är givet efter läget vid ett lugnvatten i Abmoälven med samma namn.

Mossebo sn, Kinds hd, Västergötland. *Mosebode sogn* 1476. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden pluralis → *bod* och i förleden *mosse* eller möjligen en förkortad form av ett äldre namn innehållande *mosse* på den intilliggande Marjebosjön. *Mossebo* by ligger vid en mosse.

Mosschedinge by, Esarps sn, Bara hd, Skåne → *Kyrkhedinge*.

Mosås tätort, Örebro hd, Närke → *Mosjö*.

Motala kn, stad, Östergötland. (*in*) *Motalum* 1322. – *Motala* var redan under medeltiden namn på en socken. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller i förleden dialekterordet *mot* 'vägmöte'. Efterleden har ansetts kunna innehålla → *al*.

Motjärnen, Norra, Södra tjärnar, Nordmarks sn, Färnebo hd, Värmland → *Motjärnshyttan*.

Motjärnshyttan f.d. hytta, Nordmarks sn, Färnebo hd, Värmland. *Mokiärshytta* 1649. – Förleden i namnet på denna gamla hytta för metallframställning torde ha samband med *Norra* och *Södra Motjärnen*, namn på två mindre tjärnar en knapp mil sydsydost om hyttan; dessa står genom Hyttälven/Nordmarksälven i förbindelse med den invid hyttan belägna *Hyttjärnen*. Förleden i tjärnnamnen är *mo*, i värmländska med betydelsen 'sandmo, torr sandslätt'.

Muddus nationalpark, Gällivare och Jokkmokks snr, Lappland. *Mudde* 1595. – Namnet, som är en svensk form av lulesam. *muttos* 'lagom stor, rimlig, måttlig', förekommer som förled i ett flertal namn inom området. Dess ursprungliga syftning är oklar.

Mularp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Mulathorp* 1225. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta namnet innehåller i förleden genitiv av ett mansnamn, fsv. *Mule* (eller *Muli*?), eller möjligen *mule* 'kreaturmule' med syftning på ett terrängutsprång.

Mullhyttan tätort, Kvistbro sn, Edsbergs hd, Närke. *Mullhyttan* 1684. – Namnet har äldst tillkommit en järnhytta och föreslags vara ett ursprungligt **Mullsättershyttan*, bildat till namnet på byn Mullersätter på vars mark hyttan var belägen. *Mullhyttan* ligger vid sjön Multens avlopp, vars tidigare namn var *Mullän*, men det språkliga sambandet är ej klarlagt.

Mullsjö tätort, Nykyrka sn, Vartofta hd, Västergötland. – Tätortens namn har ursprungligen burits av den intilliggande Mullsjön (*Mulsio* 1481). Förleden i sjönamnet är dunkel. *Mullsjö* järnvägsstation öppnades för trafik 1862.

Mulseryd sn, Mo hd, Småland. *Mwlsarydz kyrkies* (genitiv) 1540. – Gården *Mulseryd* (*Multzserid* 1530) har givit socknen dess namn, som i förleden sannolikt innehåller det gamla namnet på *Mulserydjssjön*, *Muldgio, vid vilken gården ligger. Förleden i sjönamnet är dunkel. Gårdnamnets efterled är → *ryd* 'röjning'.

Multrä sn, Ångermanland. (aff) *Multtradh Sokne* 1535. – Namnet har tolkats som 'Hjortronmyren', bildat till dialektorden *multa* 'hjortron' och *rå* 'litén (skogbeväxt) myr', väl syftande på en numera utdikad och uppodlad myr nedanför Multräberget. Kyrkan, och därmed socknen, kan ha fått namn efter kyrkans läge vid myren. Med denna tolkning får namnet hållas isär från de bygdetecknande -*radh*-namnen, som förekommer på andra håll i Norrland, t.ex. → *Gudmundrä*, → *Säbrä*, → *Vibygerä*.

Munga by, Tierps sn, Örbyhus hd, Uppland → *Mänkarbo*.

Munka-Ljungby sn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. *Munckeliungbye* 1560 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av *ljung* i betydelsen 'ljunghed' och → *by* 'gård; by'. Tillägget *Munka-* tyder på ett samband med det närlägna → *Herravärdskloster*. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en 1904 öppnad järnvägsstation strax söder därom.

Munkarp sn, Frosta hd, Skåne. *Monckerup* 1543 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, har som efterled → *by* 'gård; by'. Förleden, genitiv pluralis av *munk*, kan syfta på att en eller flera kringvandrande, missionerande munkar anlagt bebyggelsen eller slagit sig ned här för en tid.

Munkedal kn, samt tätort, Foss sn, Tunge hd, Bohuslän. *Munchedahl* 1665. – Namnet avsåg ursprungligen en gård, som under medeltiden var ett hemman under Dragsmarks kloster. Det är ovisst om efterleden åsyftar en viss dalsänka. Ordet *dal* är ett i klostersammanhang vanligt element med positiv klang, jfr → *Nydala* och *Näddadal* i Finland.

Munkerud by, Ransäters sn, Kils hd, Värmland → *Munkfors*.

Munkfors tätort, Ransäters sn, Kils hd, Värmland. *Munkerudz hammar* 1672, *Munkeforss* 1703. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk, anlagt på 1670-talet. Namnet är givet efter en laxfors i Klarälven (*Monkerudz Forssen* 1666, *Monke forssen* 1670), ursprungligen tillhörig hemmanet Munkerud. Detta hemman, vars namn (*Munkerud* 1540) innehåller genitiv pluralis av *munk* och → *rud* 'röjning', har tillhört klostret → *Alvastra*.

Munktorp sn, tätort, Snevringe hd, Västmanland. (de) *Munkkathorp* 1313. – Sockennamnet har ursprungligen troligen avsett den gamla kyrkbyn (nu prästgården). Namnet kan vara ett ursprungligt *Torp (→ *torp*, här kanske i en ursprunglig betydelse 'inhägnad' e.d.), till vilket förleden *Munk-* kan ha fogats i syfte att skilja namnet från det närlägna sörländska sockennamnet → *Torpa*. Förleden skulle då ange att bebyggelsen på något sätt förknippats med munkar. En senmedeltida legend omtalar Västmanlands apostel David och knyter honom till Munktorps kyrka, som också sägs hysa hans grav. Tätorten har vuxit fram kring kyrkan och kringliggande bebyggelse.

Munsö sn, Färentuna hd, Uppland. (in) *Munseo* 1185. – Socknen består huvudsakligen av ön Munsön med sock-

enkyrkan. Möjligen har bebyggelsen Bona, nu ett gods, i äldre tid varit kyrkby under namnet *Munsö* och därmed i viss grad kunnat förmedla bruket av önamnet som sockennamn. Munsön är numera i söder sammanhängande med Kärsön och Ekerön. Namnet *Munsö* avsåg i äldre tid endast den nuvarande Munsöns västra del, en därför ö. I förleden ingår sannolikt ordet *mun* med syftning på Svin sundet mellan Adelsön och Munsön. Sundet förenar Norra Björkfjärden med Hovgårdsfjärden.

Muodoslompolo kyrkby, Muonionalusta förs., Pajala sn, Norrbotten. – Det finska namnets förled *Muodos* har sannolikt samiskt ursprung, men betydelsen är okänd. Efterleden, nordfi. *lompolo*, betyder 'tjärn, sjöliknande utvidgning i en å'; jfr → *Korpilombolo*. Namnet är givet efter den sjö vid vilken byn vuxit fram, nuvarande *Muodosjärvi* (fi. *järvi* 'sjö'). Församlingens kyrka finns i byn sedan 1926.

Muonionalusta förs., Pajala sn, Norrbotten. – Namnet, som är övertaget från en by, är finskt. Det är bildat till *Muonio*, → *Muonioälven*, och *alusta* 'platsen nedanför (något)'. Efterleden i församlingens nordsamiska namn *Muonávuolli* har samma betydelse. Den ursprungliga kyrkplatsen låg vid älven.

Muonioälven gränsälv mot Finland, Lappland och Norrbotten. – Namnet återgår på fi. *Muonionjoki*, som innehåller genitivformen av det ursprungligen sannolikt samiska forsnamnet *Muonio* (skrivet *Monia* 1598) med obekant betydelse, och *joki* 'älv'. Älvens tornedalsfinska namn är *Muonionväylä* med efterleden *väylä* 'stor älvs'. Efterleden i nordsam. *Muonáeatnu* har samma betydelse. *Muonio* är även namn på en gränskommun på den finska sidan av älven.

Murjek tätort, Jokkmokks sn, Lappland. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, som namngivits efter en närlägenhet by. Namnet är en förvenskning av lulesam. *Muorjek* med betydelsen 'platsen som är rik på bär', bildat till *muorje* 'bär'.

Murum sn, Ås hd, Västergötland. *Mwreem sokn* 1380. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'. I förleden har man av gammalt räknat med det inländade ordet *mur* 'stenmur', men denna tolkning är osäker.

Muskö sn, tätort, Sötholms hd, Södermanland. (in) *insula* ['ön'] *Muskø* 1278. – Tätorten är framvuxen i näheten av sockenkyrkan. Socknen, som omfattar flera öar och holmar, har övertagit namnet från huvudön Muskö, där kyrkan finns. Förleden sammanhänger med det bl.a. i Södermanland påträffade dialekterbetet *musk* 'mörker, skugga' (jfr rikspråkets adjektiv *svartmusig*). Inget närmare är känt om bakgrunden till namnet.

Myckle tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. *Mykell* 1539, *Mykelee* 1543. – Tätorten är framvuxen ur en by med detta namn. Namnet är sammansatt av fsv. *mykil* 'stor' och → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' med syftning på en gängsträcka förbi en fors i Skellefteälven. Jfr → *Medle*.

Myckleby sn, Orusts östra hd, Bohuslän. *Myklaby* kirkia

1399. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller bestämd form av adjektivet fsv. *mikil* (*mykil*) 'stor' och → *by* 'gård; by'.

Myggénäs tätort, Valla sn, Tjörns hd, Bohuslän. (j) *Mykinesi* 1396. – Tätorten har utvecklats ur byn Myggénäs. Namnet innehåller ett mot fvn. *myki* 'gödsel' svarade ord och antas betyda 'näset där man haft tångupplag för gödning eller där tång drivit i land'.

Myre by, Ovikens sn, Jämtland → *Myrviken*.

Myresjö sn, tätort, Östra hd, Småland. (de ...) *Myrisio* 1290. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller en form av ordet *myr* och *sjö*, efter läget vid en numera igenvuxen sjö.

Myrviken tätort, Ovikens sn, Jämtland. *Myre-wiken* 1775 (avser en vik). – Tätorten är framvuxen vid byn Namn och på dennes mark. *Namn* befanns emellertid olämpligt som namn på den i denna by år 1943 inrättade poststationen. Sockennamnet bars redan av en 1875 inrättad poststation och kunde inte komma i fråga. Det nya poststationsnamnet togs i stället från Myrviken, en vik av Storsjön vid vars inre del Namn är beläget. Förleden innehåller *Myre* (j *Myre* 1441) avseende en annan by vid vikens nordända. Detta namn återgår på den fornsvenska dativformen av ordet *myr*. Bynamnet *Namn* (*Nampn* 1566) kan förklaras på ett par olika sätt, båda osäkra. Det kan vara fråga om det vanliga ordet *namn* med syftning antingen på att det på denna plats kanske funnits ett eller flera namn inristade någonstans eller att platsens rätta namn av något skäl varit onämndbart och därför helt enkelt ersatts med *Namn*. Enligt en annan förklaring utgörs namnet av ett nordiskt *nafn 'något utstickande (i terrängen)'.

Mysinge hög gravhög, Resmo sn, Algutsrums hd, Öland. – Högen har namn efter den närlägna byn Mysinge. Dess namn (*Mysinge* 1452) innehåller en inbyggartekning fsv. *mysingar* (→ *-inge*) 'de som bor vid mossen', bildad till fsv. *musi* 'mosse'. En sankmark finns sydost om byn, dock belägen på Bärbys ägor i grannsocknen Mörbylånga. Då Mysinges historiska byläge på landborgen inte heller behöver vara detsamma som vid namngivnings tillfället, är det oklart vilken mosse inbyggartekningen tar fasta på.

Mysingen fjärd av Östersjön mellan Muskö och Ornö-Utö, Södermanland. *Mysingen*, *Myssingen* 1668. – Namnet, på 1930-talet noterat med uttalet »Myssingen», är oklart.

Myssjö sn, Jämtland. *Myskio* ca 1370. – Socknen har särskilt övertagit namnet från en by, som i dag i huvudsak motsvaras av Prästbordet och som också tycks ha omfattat några gårdar söder om kyrkan i grannbyn. Dessa gårdar kallas nämligen *Skarp-Myssjö* (j *Skarpamyskæ* 1478) med *skarp* i betydelsen 'mager, torr, ofruktbar' med syftning på markens beskaffenhet. Namnet *Myssjö*, fsv. *Myskia*, sammanhänger med dialektordet *musk* 'mörker, skugga' (jfr riksspråkets adjektiv *svartmusig*). Storsjöns strand och botten vid kyrkan och gårdarna är täckta av

ett slags mörk skiffer. Den nuvarande stavningen med anslutning till ordet *sjö* är i jordeböckerna belagd först från 1800-talet.

Mäkläppen ö, Falsterbo förs., Falsterbo med Skanörs stad, Skåne. *Maageklaperne* 1685, *Møgekleppen* 1689. – Öns namn innehåller dialektorden *måg(e)* 'mås' och *kläpp*, här i betydelsen 'sandrevl'.

måla Bebyggelsenamn på *måla* är mycket vanliga inom ett geografiskt begränsat område i sydöstra Sverige (Blekinge, östra Småland, södra Östergötland). Ortnamns-elementet är egentligen en böjd form av det maskulina fornsvenska ordet *male*, med sannolik ursprunglig innebörd 'avmätt jordområde' (jfr danska och norska verbet *måle* 'mäta'), varav senare 'inhägnat jordområde, intaga'. Ordet lever kvar i dialekterna som *måle* med liknande betydelse. Namnen har avsett medeltida nybyggen. Förlederna är ofta personnamn, t.ex. *Gunne* i *Gunnamåla* (Älvmeboda socken, Småland), och anger alltså sannolikt namnet på nybyggaren. Det finns dock även andra förledstyper såsom sjönamn, t.ex. **Ælmpete'Svansjön* i *Ältamåla* (Sillhövda socken, Blekinge), och namn på en moderbebyggelse, t.ex. *Lökarydsåmåla* (Jänjö socken, Blekinge). Namn med efterledsvarianten *målen* (i norra Småland och södra Östergötland) har fått bestämd artikel tilllagd först på 1500- och 1600-talen.

Litteratur: Nils Ödeen, Studier i Smålands bebyggelsehistoria. Ett bidrag till svensk ortnamnforskning (1927–30).

Målerås tätort, Härleberga sn, Uppvidinge hd, Småland. *Målarås* 1599. – Tätorten är framvuxen vid en gård med detta namn. Namnet tycks innehålla två bl.a. från Småland kända dialektord, i förleden *måle* 'avmätt jordstycke; torp eller bebyggd intaga av skog eller utmark' (→ *måla*), i efterleden *rås* 'kärr, sumpigt ställe i för övrigt fast och torr mark där vatten rinner fram' e.d.

Målhammar gods, Björksta sn, Ytterturbo hd, Västmanland. *curiam meam* ['min gård'] *Mulhammär* 1306 sen avskr., (ij) *Molhamar* 1391, (wid) *Mulhamar* 1453. – Godssets namn innehåller i efterleden dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke', med syftning på den höjd där gården ligger. Förleden kan innehålla *mule* 'nos' i överförd betydelse, åsyftande något utskjutande terrängparti.

Målilla sn, tätort, Aspelands hd, Småland. *Malhælla* 1337 (avser socknen). – Dagens tätort är en hopväxning av i första hand Målilla by vid kyrkan och stationssamhället Målilla. Det senare är framvuxet på mark till byn Hägelåkra kring en järnvägsstation vid en 1874 öppnad linje. Stationen namngavs efter socknen, vilken i sin tur övertagit kyrkbyns namn. I förleden ingår möjligent ordet *mål* 'mått' i betydelsen 'avmätt jordstycke'. Efterleden innehåller *häll(a)* 'stenhäll'.

Målsryd tätort, Toarps sn, Ås hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid gården Målsryd, vars namn (*Mägisrydh* 1542) bildats av mansnamnet fsv. *Mæghin* och → *ryd* 'röjning'. Målsryds järnvägsstation öppnades för trafik 1902.

Måkarbo tätort, Tierps sn, Örbyhus hd, Uppland. (i) *Mwnkarabode* 1496. – Tätorten återgår på en by. I förleden ingår fornsvensk genitiv pluralis av *Mungakarl* '(manlig) invånare i Munga'. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*. Byn Munga, vars namn är oklart, ligger närmare en mil norr om Måkarbo. Namnet berättar att »Mungakarlarna» haft något slag av bodar, kanske slätterbodar, på platsen.

Månsarp sn, Tveta hd, Småland. (i) *Magnosathorpa sokn* 1376. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Det är bildat till mansnamnet *Magnus*, som senare utvecklats till *Måns*, och → *torp* 'nybygge'.

Månstad sn, Kinds hd, Västergötland. *Magnustadha sokn* 1432. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet *Magne*. Efterleden är → *sta(d)*.

Mänstorp gods, Västra Ingelstads sn, Oxie hd, Skåne. (i) *Magenstorp* 1465. – Namnet innehåller i förleden mansnamnet *Magnus*, äldst i dess forndanska form *Magens*, senare utvecklat till *Måns*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. De s.k. kallade Mänstorps gavlar, ruinerna av en på 1540-talet uppförd borg, finns på platsen.

Mänstorps gavlar borgruin, Västra Ingelstads sn, Oxie hd, Skåne → *Mänstorp*.

Mårbacka hgd, Östra Ämterviks sn, Fryksdals hd, Värmland. *Mårbakenn* 1609, *Mårebackenn* 1610. – Namnet innehåller i förleden troligen växtbeteckningen *måra*; gulmåran användes i gammal tid för växtfärgning. Efterleden innehåller ursprungligen bestämd form singularis av ordet *backe*, så ännu i äldre lokalt uttal, i skrift dock med senare anslutning till plurala ortnamn på -a (jfr inl. 3.3.1).

Mårdaklev sn, Kinds hd, Västergötland. *Marthakelf* 1351. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller antingen samma ord fsv. *mardher 'grusig mark; stenig eller blockrik mark; grusig eller stenig skog' e.d. som ingår i → *Kolmården* eller också djurbeteckningen *mård*. Kyrkbyn ligger på en grusås. Efterleden innehåller dialektordet *klev* 'bergsklyfta; trång bergsstig; brant backe eller klippa'. Förleden i Mårdaklev har möjligen fogets till ett ortnamn, fsv. *Klef; i omgivningen finns gårdenamnen *Kleven* och *Högklev*.

Måtsund tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (i) *Mattawnda* 1482. – I förleden på detta tidigare bynamn ingår möjligtvis det finska mansnamnet *Matti*. Efterleden syftar på det nu upprundade sund öster om Öberget som i äldre tid förenade Ersnäsfjärden med längre in belägna fjärdar.

Mälaren sjö, Södermanland, Uppland och Västmanland. (i) *Mæle* 1320-talet?, *Mælir* 1396. – Sjönamnet, fsv. *Mælir*, är troligen bildat till dialektordet *mal'* grovt grus och stenar vid stränder' och betyder då 'Grussjön' e.d. Namnet Mälaren användes i början inte om hela den nuvarande Mälaren. Det bör tidigt ha använts om vattnen vid Mariefred och Selaön; i Ytterselö socken påträffas slottsnamnet *Mälsäker* (*Mælisaker* 1383) 'åkern vid Mälaren'.

Mälarhusen bebyggelse, Borrby och Löderups snr, Ingelstads hd, Skåne. – Med namnet *Mälarhusen* avsågs ur-

sprungligen en samlingshus inom Löderups socken, men det har sedan 1930-talet också kommit att avse intilliggande sommarstugebebyggelse inom Borrby socken. Namnet syftar på läget vid strandreven Mälarna (*Store Mälar*, *Små Malarne* 1821, Löderups socken; *Mälarne* 1833, Borrby socken). Det innehåller ett forndanskt ord *mel 'grus-, sandbank', motsvarande fvn. *melr*. Den ursprungliga namnformen torde ha varit *Melahuksen* (uppgivet som äldre uttal på 1930-talet).

Mälarhöjden stadsdel, Stockholms stad. – Den villastad som växte upp här mot slutet av 1800-talet kallas ursprungligen *Fridhems villastad*. För att undvika förväxlingar med andra *Fridhem* önskade man dock ett nytt namn. *Mälarhöjden* skall ha lanserats av hushållerskan Emma Hedin vid ett möte med villaföreningens ledamöter 1909. Namnet avsåg dels att påminna om den vackra Mälaren som satte sin prägel på resorna till och från området, dels att beskriva stadsdelens läge på en höjdplatå. *Mälarna* rev, Borrby och Löderups snr, Ingelstads hd, Skåne → *Mälarhusen*.

Mälby by, Hedemora sn, Dalarna → *Västerby*.

Mälsäker gods, Ytterselö sn, Selebo hd, Södermanland → *Mälaren*.

Märsta tätort, Husby-Ärlinghundra (huvudsakligen), Norrsunda och Odensala snr, Ärlinghundra hd, Uppland. (i) *Mersta* 1427. – Tätorten är framvuxen kring en år 1866 inrättad järnvägs- och poststation. Stationen anlades på mark till byn Sätuna men namngavs efter en annan närlägen by. Båda byarna, belägna i Husby-Ärlinghundra socken, är numera införlivade i tätorten. Till valet av stationsnamn bidrog kanske den omständigheten att *Märsta* som namn på en gästgivargård (med tingsställe) var inarbetat i kommunikationssammanhang. Bynamnet innehåller möjlichen fsv. *mærdhra-stadher* 'ställe där mjärde sätts ut', kanske här om en fast fiskeinrätnings med mjärdar. Den vid Märsta by löpande Märstaån var ett sund för ca 1 000 år sedan.

Mässlingen by och sjö, Storsjö sn, Härjedalen. *Misslingen* 1645 (avser sjön). – Byns historia går tillbaka till 1673 då tillstånd gavs för ett nybygge norr om sjön Mässlingen. Bebyggelsen kom att överta sjöns namn. Detta utgår från namnet *Mittån* (→ *Mittådalen*), vilket avser ett vattendrag som rinner genom sjön. Till förleden *Mitt*- (av samiskt ursprung) har antagligen bildats ett sjönamn *Mittlingen 'sjön som hör samman med Mittån', senare utvecklat till *Mässlingen*, där förbindelsen -tl- har blivit -sl- på samma sätt som t.ex. fsv. *nætla* har blivit *nässa*.

Mässvik gods, Bro sn, Näs hd, Värmland. *Messowich* 1367. – Godset ligger invid Vänerviken Mässviken, vars namn kan innehålla ett oklart äldre namn fsv. *Mæssa på den i viken mynnande bäcken.

Mästerby sn, Gotland. (de) *Mestraby* 1270. – Socknenamnet, som övertagits från en gård, innehåller i efterleden → *by*, här i betydelsen 'gård'. Förleden har uppfattats som superlativformen *mestr* av fornugniskans *mikil* 'stor', varvid namnet skulle betyda 'den största byn'. Det

genuina uttalet av namnet med diftong »Majstaböj» talar dock mot denna tolkning. Enligt ett annat förslag innehåller förleden det från tyskan inlänade *maisteri* 'mästare'. Emellertid skulle då namnet vara oväntat ungt. En möjlighet är att det ursprungligen innehåller *mestr* 'mest' men har ombildats under inflytande av *maisteri* 'mästare', vilket ingår i många andra gotländska ortnamn på *Majsta(r)*.

Mästermyr f.d. våtmark, Gotland. (i) *Meistremyrr* 1653.

– Efterleden är *myr* 'sankmark'. Om förleden se → *Mästerby*.

Möckeln sjö, Småland. *Möklen* 1650. – Sjönamnet är bildat till adjektivet fsv. *mykil* 'stor', syftande på sjöns storlek.

Möckeln sjö, Degerfors köping, Karlskoga hd, samt Karlskoga stad, Värmland. *Mycklesiön* 1560, *Möckern Lacus* ca 1639, *Siöen Mykern* 1651, *Moker* 1676, *Möckeln* 1755. – Sjönamnets fornsvenska form synes ha varit *Mykri; en vid sjön belägen, nu försunnen, bebyggelse omnämns som *Mukrisbother* 1288 och *Mycrisbodher* 1336 (efterleden innehåller pluralis av → *bod*). Sjöns namn är oklart; som framgår av beläget från 1560 och den nuvarande formen har det anslutits till fsv. *mykil* 'stor' (jfr → *Möckeln*, sjö, Småland).

Möckleby härad hd, Öland. (j) *Myklabohäradhe* 1390, *Myclaby hærat* 1447. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Norra Möckleby*. De äldsta medeltida beläggen innehåller genitiv av en till bynamnet bildad inbyggarbetekning, *myklaboar*.

Möja sn, Värmdö skg, Uppland. *Myghi* ca 1300 (avser en ö). – Socknen, tillkommen 1922, återgår på en ur Värmdö socken före 1638 utbruten kapellförsamling med kapell beläget på ön Möja. Önamnet kan vara en bildning till dialektordet *moge*, *muga* 'hög, massa' och har kanske som utgångspunkt ett högt och avrundat berg mellan byarna Berg och Löka.

Möklinta sn, tätort, Övertjурbo hd, Västmanland. (de) *Myclittum* 1339. – Sockennamnets ursprungliga efterled är pluralis av dialektordet *löt* 'betesmark', ursprungligen med betydelsen 'slutning'. Förleden innehåller troligen ett äldre namn på den vid kyrkan liggande Storsjön, fsv. *Mykle, en bildning till fsv. *mykil* 'stor'. Namnet skulle alltså åsyfta de vid kyrkan belägna slutningarna ned mot Storsjön. Det är oklart om sockennamnet återgår på ett äldre bebyggelsenamn eller ägonamn. Namnets äldre fornsvenska form *Myk-litta* utvecklades småningom till *Möckleta*, som under senare hälften av 1600-talet ombildades till *Möklinta* (med anslutning till ordet *klint* 'höjd'). Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse vid kyrkan.

Mölle tätort, Brunnby sn, Luggude hd, Skåne. (wet) *Krapperop möllen hoess Myllæ* ['vid Krappeturp-möllan vid Mölle'] 1491, *Molle leye* 1570-talet. – Namnet på detta gamla fiskeläge (ursprungligen kallat *Mölle läge*) innehåller skånskans *mölla* 'kvarn'.

Mölleberga sn, Bara hd, Skåne. (j) *Meleberge song* 1432.

– Sockennamnet har sitt namn efter kyrkbyn. Det inne-

håller i förleden ett forndanskt *mel 'sand- eller grus(formation)', redan på 1500-talet urspårat till dialekternas *mölla* 'kvarn'. Efterleden är pluralis av fda. *biærg* 'berg'. De åsyftade höjderna ligger söder om kyrkbyn.

Möllevången förs., Malmö stad, Skåne. – Stadsdelen växte fram i början av 1900-talet på mark kallad *Möllevången* (*Möllevången* 1678). Namnet innehåller skånskans *mölla* 'kvarn' och *vång* 'sammanhängande stycke av odlad jord eller äng på en gårds eller bys inägor'.

Mölltorp sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Mölnatorpa* socken 1437 avskr. – Socknen har fått sitt namn från gården Mölltorp Stommen (→ *Stommen*). Det innehåller i förleden genitiv av fsv. *mølna* 'kvarn' och i efterleden → *torp* 'nybygge'. Tätorten, vars järnvägsstation anlades vid en 1876 öppnad linje, ligger i anslutning till stationen och sockenkyrkan.

Mölnbo tätort, Värdinge sn, Öknebo hd, Södermanland. (jn) *Mølnabodhum* 1366. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid en 1861 öppnad bandel. Stationen anlades på mark till gården Mölnbo. I förleden ingår fsv. *mølna* 'kvarn'. I än vid gården finns en kvarn. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Mölnadal kn, stad, Västergötland. (in) *Mølnadalaa* 1406. – Staden omfattar f.d. Fässbergs socken. Namnet tillkom ursprungligen en by. Förleden innehåller fsv. *mølna* 'kvarn', syftande på en eller flera kvarnar i Mölndalsan. Efterleden är *dal*.

Mölnlycke tätort, Råda sn, Askims hd, Västergötland. *Mölnlycko* 1576. – Tätorten har utvecklats ur gården Mölnlycke. Namnet innehåller fsv. *mølna* 'kvarn' och en böjd form av *lycka* 'inhägnat område'.

Mölstad by, Mönsterås sn, Stranda hd, Småland → *Mönsterås*.

Möne sn, Ås hd, Västergötland. *Mønøne* 1331. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med efterleden → *vin* 'betesmark; äng' ursprungligen sammansatta namnet sammanhänger med dialektorden (*kropp*)*mon* och *møn* 'takås'; förleden åsyftar en höjdrygg. Jfr norska dialekters *åsmøne* 'översta delen av en bergrygg, där det lutar åt båda hållen'.

Mönsterås kn, samt sn, tätort, Stranda hd, Småland. *Mylostadhaas* 1326. – Tätorten har utvecklats ur en 1862 bildad köping som återgår på en kyrkby och handelsplats. Socknen har namn efter kyrkbyn. Förleden innehåller *Mölstad*, namn på en grannby. Förleden i detta bynamn innehåller kanske ordet *mjöl*, i så fall med syftning på sandig terräng. Efterleden är → *sta(d)*. Efterleden i *Mönsterås* är *ås*, möjligtvis som ortnamn med syftning på kyrkbyn, dagens tätort. Ända in i vår tid har denne nämligen kallats för *Åsen* (*Åsen* 1596) efter läget på en *ås*. I det senare fallet har grannbyns namn *Mölstad* lagts till i särskiljande syfte för att skilja detta *Ås från andra platser med samma namn. *Mönsterås* kan tolkas som 'åsen vid (eller som hör till) *Mölstad*' eller '(den bebyggelse) *Ås som ligger vid *Mölstad*'. I ett äldre *Mölstadås* kan övergången *l* > *n* iakttas i vissa 1400-talsbelägg men blir van-

lig först på 1600-talet, medan övergången *d* > *r* är mycket vanlig redan på 1500-talet. I jordregistret ändrades *Mölstadäs* till *Mönsteräs* först 1913.

Mörarp sn, Luggude hd, Skåne. *Myruthorp* 1200-talets förra del (avser kyrkbyn), (*in*) *Mørøthorp* 1330 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden möjigen dialektordet *myra* 'myr, mosse' med oviss syftning. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Mörby slottsruin, gd, Fasterna sn, Sjuhundra hd, Uppland. (*in*) *willa Myraby* 1387, *Myreby* 1412. – Efter försäljning 1729 av det redan då förfallna Mörby slott lämnades detta att förfalla till dagens ruin. Slottets och gården namn återgår på ett bynamn. Förleden innehåller ordet *myr*, säkert med syftning på (forntida) sankmark nära byns ursprungliga tomt 500 m väster om ruinen. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Mörbylilla by, Ventlinge sn, Gräsgårds hd, Öland → *Mörbylånga*.

Mörbylånga kn, samt sn, tätort, Algutsrums hd, Öland. *Myrby* ca 1300 avskr., (*i*) *Mørebylånga sokn* 1412. – Tätorten är framvuxen ur Mörbylånga köping, inrättad 1820 på utmark till kyrkbyn Mörbylånga. Tätorten omfattar numera också kyrkbyn. Socknen har namn efter kyrkbyn. I förleden ingår det äldre bynamnet *Mörby* med i sin tur troligast en form av ordet *myr* som förled och → *by* 'gård; by' som efterled. Efterleden i *Mörbylånga* innehåller bestämd form av adjektivet *lång*. Namnets innebörd, 'det långa Mörby', förklaras av att den gamla byplatsen var Ölands längsta, troligen nästan 900 meter lång. Tilläget *-långa* har gjorts i förtidligande syfte med tanke på *Mörbylilla* (*Myreby lille* 1535, *Mörby, Mörbylille* 1547) i Ventlinge socken längre söderut på Öland, ännu på 1930-talet också kallat *Mörby* med samma betydelse som i *Mörbylånga*.

Möre del av Småland, omfattande Norra och Södra Möre härad. *Meore* 890-talet (fornengelska), *Møre* 1280-talet. – Namnet på detta gamla »land» (→ *Småland*) är dativ singularis av fsv. *mør, motsvarande det från sydöstra Småland kända dialektordet *mör* 'myr, kärr'. Det kan ursprungligen ha syftat på den stora sankmark, Mören, som tidigare sträckte sig från Ljungby ned mot → *Vassmolösa*, i centrum av det gamla landet Möre.

Mörkö sn, Hölebo hd, Södermanland. (*in*) *Myrky* 1291, *Myriku* 1310. – Socknen har fått namn efter kyrkans läge på Mörkö, socknens huvudö. I förleden ingår en form av önamnets äldre form, fsv. **Myrk(i)a*, en bildning till adjektivet *mörk*. Efterleden är *ö* och har tillagts den äldre namnformen redan under medeltiden. Namnet har möjligen betingats av en jämförelse mellan öns instängda läge och det öppna havet utanför.

Mörlunda sn, tätort, Aspelands hd, Småland. *ecclesie Mörlunda* 1329 avskr. – Tätorten är resultatet av en hopväxning av Mörlunda kyrkby och bebyggelsen kring en 1874 på utmark till kyrkbyn inrättad järnvägs- och poststation, benämnd *Mörlunda*. Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn. I förleden ingår sannolikt det från syd-

östra Småland kända dialektordet *mör* 'myr, kärr'. Efterleden innehåller *lund* 'träddunge'.

Mörrum sn, tätort, Listers hd, Blekinge. *Mørum* ca 1300. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det är antingen dativ pluralis av dialektordet *mör* 'myr, kärr' eller en sammansättning med detta ord och → *rum* 'öppen plats'.

Mörrumsån å, Blekinge och Småland. *Møra* aa 1555. – Ånamnet är givet efter socknen → *Mörrum* vid åns nedre lopp. I sitt lopp söder om Helgasjön i Småland kallas ån → *Helgaån*.

Mörsebo by, Nye sn, Östra hd, Småland → *Nye*.

Mörsil sn, tätort, Jämtland. (*mællum*) *Møresildræ monna* ['mellan Mörsils män'] 1351. – Tätorten är framvuxen i kyrkbygden. Socknen har övertagit namnet antingen från kyrkbyn, nuvarande Bye, eller från en bygdedel omfattande denna och ytterligare en eller två grannbyar. Förleden innehåller ett ord motsvarande fvn. *mørr* 'jämnt, fuktigt land'. Efterleden innehåller det från södra Jämtland kända dialektordet *siller* 'lugnvatten' eller möjligtvis något med detta närbesläktat och liktydigt ord. Namnet har från början avsett ett vid kyrkbygden beläget lugnvatten i Indalsälven.

Mörtnäs tätort, Gustavsbergs sn, Värmdö skg, Uppland. *Mörsnes* 1535, *Mörtznes* 1544, *Mörtness* 1590. – Tätorten är framvuxen på utmark till och kring byn Mörtnäs. Uttalet »Mörtsnes» har noterats 1934. Förleden är oklar. Den innehåller förmodligen inte fiskbeteckningen *mört*, där emot möjligtvis ett mansbinamn *Mört*. Efterleden syftar troligast på ett stort nordligt näs i Torsbyfjärden.

Mösseberg berg, Gudhems och Vilske hd, Västergötland. *Myrsibiærg* ca 1325. – Förleden innehåller möjligtvis genitiv av ett sjönamn, fsv. **Myrisio(r)* 'sjön i myrmarken'; ett sådant namn kan ha använts om den av myrmark omgivna Bergsjön uppe på berget.

N

Nacka kn, stad, förs., Södermanland och Uppland. (*j*) *Nackaa* 1505. – Namnet innehåller ordet *nacke* i betydelsen 'bergshöjd', troligen syftande på Nackabergets utsprång åt öster vid Nackaåns mynning i Järlasjön. Socknenamnet återgår närmast på herrgården och bruket Nacka vid Nacka kvarn.

Naglarby tätort, Gustafs sn, Dalarna. (*i*) *Naghlaraby* 1390. – Tätorten utgörs av en by. Namnet återgår förmodligen på fsv. *Naghlaarvabyr. Förleden bör vara genitiv singularis av ett personbinamn fsv. *Naghlaarve 'Nagles arvinge', bildat till det från medeltiden kända mansnamnet *Nagle*. Efterleden är → *by* i betydelsen 'gård'.

Naimakka fjällägenhet, Karesundo sn, Lappland. *Naimacka* 1796. – *Naimakka* är en finsk återgivning av platssens nordsamiska namn, som nu skrivs *Njáimmit*. Betydelsen är inte känd.

Namádis fjäll i Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Det lulesamiska namnet, med en äldre stav-

ningsform *Namatis*, har betydelsen 'namnlös'. Berget (eller något andeväsen som dyrkades där) har uppfattats som så heligt, att namnet inte fick nämnas.

Namn by, Ovikens sn, Jämtland → *Myrviken*.

Nasafjället fjäll, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning med översatt efterled av arjeplogssam. *Ná-savárre*. Förleden kan återgå på fvn. *nasi*, *nasa* 'näsa, nos'. Ur fjället bröts silvermalm på 1600-talet samt vid slutet av 1700-talet. Under den tidigare perioden fanns även en församling vid gruvan.

Nattavaara stationssamhälle, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är givet efter en närbelägen by, nu en tätort med det officiella namnet *Nattavaara by*. Det gamla bynamnet är i sin tur övertaget från ett där beläget berg. Namnet är en förfinskning av lulesam. *Nahtavárre*, vars efterled är *várre* 'berg, fjäll'. Förleden kan vara *nahta* 'skafft (till kniv eller yxa)'.

Naum sn, Barne hd, Västergötland. *Naweem* 1380-talet (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla *nav* 'hjulnav' i terrängbeskrivande funktion, men syftningen är i så fall oklar. Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'.

Naverstad sn, Bullarens hd, Bohuslän. (a) *Nafuarstodum* 1334. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller mansnamnet fvn. *Nafarr*. Efterleden är → *sta(d)*.

Nedansjö tätort, Stöde sn, Medelpad. (i) *Nydhansyo* 1450-talet. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägslinjen och den 1875 öppnade poststationen. Namnet, som övertagits från en by, betyder '(byn) nedanför, vid nedre ändan av sjön (dvs. Stödesjön)'.

Nederkalix sn, Norrbotten. – Namnet, som uppkom vid delningen av Kalix socken, betyder 'den längre ut mot havet liggande delen av Kalix' till skillnad från *Överkalix* (norrbottensiska *Yli-Kainus*, äldre *Yli-Kainuu*, jfr → *Kaihnuunväylä*) 'den längre upp i älvdalen liggande delen av Kalix'. Socknarnamnet *Kalix* (*in Ecclesia Caliis* 1472 avskr.) är givet efter → *Kalixälven*.

Nederluleå sn, Norrbotten → *Luleälven*.

Nedertorneå sn, Norrbotten. *then nedra Socknen i Tornö* 1543. – Socknen fick sitt namn vid delningen av Torne storsocken, vars namn skrevs (*de*) *Thorna* 1344. För stavningen -*ea* se → *Bureå*. *Nedertorneå* betecknar det sydliga läget i förhållande till → *Övertorneå socken*. Namnet har sitt ursprung i → *Torneälven*.

Nedräby by, Övraby sn, Ingelstads hd, Skåne → *Övraby*.

Nedre Blomsjön sjö, Blomskogs sn, Nordmarks hd, Värmland → *Blomskog*.

Nedre Föret sjö, Uppsala → *Fyrisån*.

Nedre Gunnarsjön sjö, Stensele sn, Lappland → *Gunnarn*.

Nedre Gärdsjö tätort, Rättviks sn, Dalarna. – Tätorten, som utgörs av en by, har tillsammans med grannbyn Övre Gärdsjö förr bildat en enda by, *Gärdsjö* (*Gjirsse*, *Gersse* 1539). Namnet, som är övertaget från sjön Gärdsjön, innehåller i förleden fiskbeteckningen *gärs* och i efterleden

sjö. Bestämningarna *Nedre* och *Övre* avser bebyggelernas läge vid sjön respektive längre inåt land från sjön räknat och/eller deras olika höjdlägen i terrängen.

Nedre Soppero by, Vittangi förs., Kiruna stad, Lappland → *Övre Soppero*.

Nedre Ullerud sn, Kils hd, Värmland. *Vtreullærø* 1315, *Nidhra Wlarø* 1440. – Socknarnamnet innehåller i efterleden ursprungligen ö (kyrkplatsen var förr kringfluten av Klarälven), från 1600-talet ombildat i anslutning till de i landskapet vanliga bebyggelsenamnen med efterleden → *rud*. Förleden innehåller antingen gudanamnet *Ull* eller ett äldre namn fsv. *Ul på Klarälven, samhörigt med verbet fsv. *vælla* 'bubbla, sjuda' med syftning antingen på älvens strida lopp eller på att dess fiskrikedom fått vattnet att bubbla. Tillägget *Nedre* (äldst *Ytre*) åsyftar läget nedströms → *Övre Ullerud*.

Nedre Vojakkala by, Nedertorneå sn, Norrbotten. *Way-kala* 1539. – *Vojakkala* innehåller namnet på byns grundare, vilket sannolikt är bildat till ett från ryskan lånat *vojáka* 'krigare' (med en ironisk biton). Till det har en finsk boplatssangivande ortnamnsändelse -*la* fogats. Byn, vars huvuddel ligger på den finska sidan av Torneälven, är officiellt delad i *Nedre* och *Övre Vojakkala* (fi. *Ala-Vojakkala* resp. *Yli-Vojakkala*) med syftning på läget vid älvens lopp.

-nen Den finska ändelsen -*nen* bildar diminutiver (dvs. ord som anger litenhet), men den har ursprungligen även angivit samhörighet. En i dialekter utbredd form är -*inen*, som sammanfaller med en adjektivbildande ändelse. Ändelsen är ett gammalt släktnamnselement, som kan fogas till ett förnamn, ortnamn eller appellativ. Ortnamn på -*nen* kan innehålla ett terrängbetecknande ord, t.ex. *nie-minen* 'liten udde; (sjön) med flera uddar', eller ett släktnamn, t.ex. *Nieminen*, eller ett till mansnamnet *Matti* bildat *Mattinen*. Elementet -*nen* kan också vara en primär ortnamnsändelse, som ersätter efterleden. Således kan sjönamnet *Nieminien* uppstå ur *Niemijärvi* 'Uddsjön'. Vid ordböjning växlar -*nen* med -*s(e)-*, t.ex. singularis *Nieminen*, *Niemiselle*, pluralis *Niemiset*, i sammansättningar *Niemis-*. På norrbottensfinskt område återgår finska -*nen*-namn ofta på samiska namn, som slutar på -*s* eller -*sj* (sj.), eftersom sådana namn lätt kan anpassas i -*nen*-namnets böjningsmönster; etymologiskt motsvaras den finska ändelsen av sam. -*sj* (sj.). Namntypen -*nen* är vanlig över hela utbredningsområdet för finska namn och omfattar alla typer av ortnamn.

Nevishög sn, Bara hd, Skåne. *Nefishog* 1160-talet avskr. (avser kyrkbyn). – Socknarnamnet, som är givet efter kyrkbyn, kan i förleden innehålla en fornansk motsvarighet till mansnamnet fvn. *Nefir*. Efterleden är → *hög* med syftning på den mindre höjd där kyrkbyn ligger.

Nianfors sn, Hälsingland. – Socknen återgår på en år 1798 skapad kapellförsamling med kyrka vid det år 1795 anlagda Nianfors järnbruk. Förleden i bruksnamnet ansluter närmast till namnet på den närbelägna byn *Niarne* (dialektuttal »Nian(e)», *Niarne* 1680, också kallad *Nian-*

byn). Efterleden syftar på en fors i Nianån. *Niarne*, som genuint också brukas som sockennamn, är bestämd form pluralis med syftning på sjöarna Lill-Nien och Stor-Nien. Byn ligger vid Stor-Nien. Bakgrunden till sjönamnet är okänd.

Niarne by, Nianfors sn, Hälsingland → *Nianfors*.

Nibble ortnamn, Svealand → *böle*.

Nidingen fyr och väderstation i Kattegatt, Onsala sn, Fjäre hd, Halland. *Niding*, *Nyding* 1541. – Namnet, som äldst har avsett den klippa fyren står på, kan innehålla ordet *nying* (förr också *nyding*) 'stockeld' och därmed tolkas som 'klippan där man har tänt stockeld (för de sjöfarande)'. Namnet på den låga och svårupptäckta, av förrädiska rev omgivna klippan har senare anslutits till ordet *niding* 'illgärningsman'.

Niemis by, Hietaniemi sn, Norrbotten → *-nen*.

Niemisel by, Råneå sn, Norrbotten. *Nimesiil* 1539. – Namnet syftar troligen på byns läge vid Råneälven. Förleden har antagits innehålla fi. *niemi* 'udder', efterleden en svensk översättning av en ursprunglig finsk efterled *suvanto* 'lugnvatten'. Enligt en annan, mindre sannolik tolkning är efterleden en återspeglung av en böjnungsform av den finska ändelsen → *-nen*. Sambandet mellan *Niemisel* och byns samiska namn *Nimar* är dock oklart. Namnet skrevs vid 1700-talets slut *Niemisell* men även *Nimersel* eller *Nimmersel*, varför en tolkning utifrån finskan inte är självklar.

Nikkala tätort, Nedertorneå sn, Norrbotten. – Namnet, äldst nämndt 1825, är troligen övertaget från en gård. Det är bildat till mansnamnet *Nikka*, en nordfinsk variant av *Nikolaus*, med ändelsen *-la* som anger boplats. Byns äldre namn, skrivet *Kelspeske* 1539, innehåller lulesam. *gielas* 'tallhed; ås' och *biesske* 'smalt näs som förbindar en bred halvö med fastlandet'.

Nikkaluokta fjällby, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är en svensk form av nordsam. *Nihkkaluokta*, bildat till mansnamnet *Nihkká* 'Nikolaus (Nils)' (efter en same som haft sommarkåtor på orton) och *luokta* 'vik'.

Nilivaara förs., tätort, Gällivare sn, Lappland. – Namnet, som är finskt, avsåg ursprungligen en plats för fågeljakt och har senare överförts på kyrkbyn. Det är bildat till nordfi. *nili* 'stolpbod', avseende en liten bod för förvaring av fågelkött på fångstplatsen, och *vaara* 'berg'. Byns nordsamiska namn *Njallavári* innehåller ett med *nili* liktydigt sam. *njalla*. Det samiska namnets efterled betyder också 'berg, fjäll'. Det är oklart om det finska eller det samiska namnet är det ursprungliga.

Nissafors tätort, Källeryds sn, Mo hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägslinjen och den 1873 öppnade postanstalten. Namnet är givet efter en fors (*Nissa Forsen* 1745) i Nissan.

Nissan älvdal, Halland och Småland. – Namnet, som i fornsvensk tid har lytt *Niz* (*Nizærgvild* ['Nissans åmöte']), (i) anæ ['än'] *Niz* 1300-talet) har bl.a. antagits vara bildat till ett ord besläktat med det latinska verbet *nitere* 'glänsa'.

Nitta tätort, Varnums sn, Ås hd, Västergötland. – Tätorten har sitt yttersta ursprung i en kvarn i Åtran (*Nittequarn* 1552). Ortnamnet kan äldst ha varit ett ånamn, besläktat med fvn. *hnita* 'stöta, slå' och det norska dialekterna *nita* 'glida, skjuta fram' och åsyftande snabbt rinnande vatten. Viskan bildar ett större vattenfall i Nittra. Järnvägsstationen på platsen ligger vid en bansträcka som byggdes 1914–17.

Nittorp sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. (i) *Nitthorpe* 1413. – Socknen har fått sitt namn från den tidigare kyrkbyn Nittorp. Förleden kan innehålla genitiv av ett ånamn på **Nit(t)-*, besläktat med fvn. *hnita* 'stöta, slå' och norska dialekters *nita* 'glida, skjuta fram'. Nittorp ligger vid Lillån, där det finns flera kvarnar. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Njudung förr landskap omfattande nuvarande Västra och Östra hd, Småland. (Jn) *Niudhungis* 1170-talet avskr. – Namnet kan vara bildat till ett ord **niudhung(er)* med innebördens 'klump, stock', väl syftande på någon central höjd som tjänat som samlingsplats, snarast Tjustkulle vid Vetlanda. Njudung kan betyda 'bygden med samlingsplats vid kullen »Klumpen»'.

Njullá fjäll, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet på berget, vars karakteristiska form gör det synligt på långt håll och skiljer det från de omgivande fjällen, är möjligen bildat till det nordsamiska verbet *njullit* 'plötsligt komma till synes'. Fjället är även känt som *Nuolja* (äldre stavning).

Njunjes fjäll vid Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet innehåller ett vanligt ortnamnselement, lulesam. *njunjes* 'utlöpare från ett fjäll eller berg', bildat till *njunne* 'häsa, nos; udde'.

Njurunda sn, Medelpad. (De) *Nyurundum* 1344. – Namnet återgår sannolikt på ett ursprunglit fjärdförnamn, fsv. *Niurunder 'den avsmalnande, hopklämda', som senare överförts på den omgivande bygden. Vid högre vattenstånd har en smal havsfjärd sträckt sig långt in i nuvarande Ljungangs dalgång. – *Bild 50, s. 222*.

Njurundabommen tätort, Njurunda sn, Medelpad. – Tätorten är framvuxen vid en bro över Ljungan, där utsocknes enligt uppgift fått stanna till vid en bom för att betala broavgift. Förleden är sockenamnet → *Njurunda*.

Njutånger sn, tätort, Hälsingland. (apud) *ecclesiam Nyutanger* 1363. – Att tätorten bär sockenamnet sannahänger dels med läget inte långt från kyrkan, dels med tätortens framväxt kring de 1927 inrättade järnvägs- och poststationerna, vilka namngavs efter socknen. Sockenamnet har ursprungligen varit namn på Kyrkbyfjärden, en fjärd av Bottnishavet, och fungerade kanske som bygdenamn vid socknens tillkomst. I förleden ingår genitiv *Niuto av fsv. *Niuta, äldre namn på Nianån som mynnar i Kyrkbyfjärden. Detta forntida ånamn hör ihop med verbet *njuta* i dess äldsta betydelse 'fånga', här troligast med syftning på laxfångst vid en stor fors strax före åns utlopp. Efterleden är fsv. *anger ('havs)vik'.

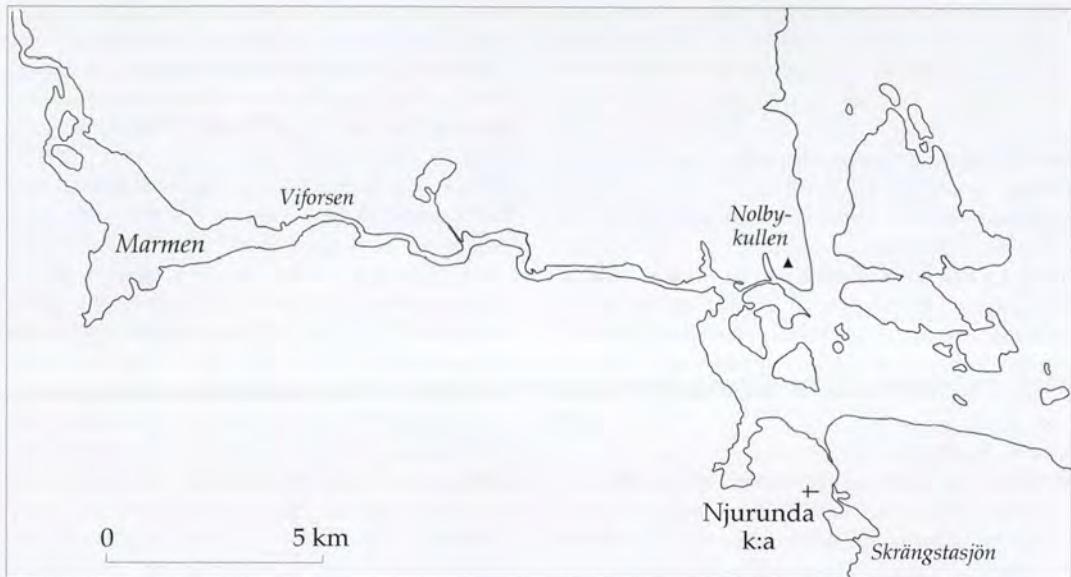

Bild 50. *Njurunda*. *Njurundabygden vid 20 m högre vattenstånd*. Här framträder tydligt en forntida fjärd som sträcker sig upp mot Viforsen och Marmen. Det är denna fjärd eller vik som ursprungligen avsetts med namnet *Niurunder 'den avsmalnande, hopklämda'. Efter Eva Nyman, *Nordiska ortnamn på -und (2000)*, Fig. 66, s. 419.

-nki Med denna finska ordbildningsändelse har bildats substantiv till både verb och substantiv. Dess ursprung är oklart, men ändelsen kan jämföras med den ursamiska ändelsen *-ŋye, som i dag motsvaras av sydsam. -ege, nordsam. (dialekt) och lulesam. -k. Den samiska ändelsen bildar adjektiv av substantiv och har betydelsen 'som har eller karakteriseras av det som grundordet anger'. Som ortnamnsändelse förekommer -nki huvudsakligen i östra och norra Finland samt i Tornedalen. En stor del av namnen är etymologiskt dunkla, vissa är bildade till ett finskt appellativ, andra har samisk härkomst. Ändelsen förefaller ha varit ett produktivt namnbildningselement, med vars hjälp även samiska namn anpassats till finskan. En svensk återgivning av denna ändelse i norrbottensfinska namn är -ngi (-nge).

Nockeby stadsdel, Stockholms stad. (j) *Nokkaby* 1400 (avser en by). – Namnet är övertaget från den by som utgjorde ursprunget till egendomen Åkeshov. Det är sammansatt av ett fornsvenskt personnamn *Nokke* och → by 'gård; by'. Stadsdelsnamnet *Nockebyhov* återgår på namnen på två mindre bebyggelser från 1900-talets början: Stora och Lilla Nockebyhov. Namnen är bildade med → Åkeshov som mönster.

Nockebyhov stadsdel, Stockholms stad → *Nockeby*.

Nogersund tätort, Mjällby sn, Listers hd, Blekinge. *Nogersund* 1718. – Förleden i namnet på detta gamla fiske-

läge är dunkel. Namnet kan ursprungligen ha åsyftat sundet mellan fastlandet och Hanö.

Nol del av tätort, Starkärrs sn, Ale hd, Västergötland → *Nödinge-Nol*.

Nolhassle by, Hassle sn, Vadsbo hd, Västergötland → *Hassle*.

Nolvik tätort, Västra Hisings hd, Bohuslän. – Tätorten är framvuxen ur byn Nolvik, som äldst har hetat *Nordvik* (j Nordvik 1381). Förbindelsen -rdh- har utvecklats till »tjockt» l, och skrivningar med l förekommer från 1600-talet (*Nohlwijke byss äng* 1697). Efterleden syftar på en vik (numera benämnd *Nordvike kile*) i Ndre älvs fjord.

Noppikoski by, Orsa sn, Dalarna. – Namnet på den i Orsa finnmark belägna byn är övertaget från en fors, som i sin tur är namngiven efter det vitt omkring synliga berget *Noppimäck*. Förleden är en svensk återgivning av fi. *nuppi* 'knopp, höjd', ett vanligt ortnamselement i mellersta Sveriges finnbygder (jfr inl. 4.1). Efterleden är fi. *koski* 'fors'. Efterleden i bergnamnet är en svensk återgivning av fi. *mäki* 'berg, backe'.

Nor sn, Grums hd, Värmland. *Noor* 1359. – Socknen har troligen fått sitt namn efter en gård (nu Prästgården och Lillnor). I namnet ingår nor, här kanske i en betydelse 'utloppså', avseende än Ävjans utlopp i Norsälven från en närliggande, nu uttorkad sjö.

Nora sn, Våla hd, Uppland. (de) *parochia Norum* 1312? – Socknenamnet, säkerligen ett ursprungligt bygdenamn, innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av nor 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier; utloppså'. Bakgrund till namnet står troligen att finna i den förgrening av Dalälven som utgörs av Andersboviken och Nordmyrasjön nordväst om kyrkan. Exakt vad som här har betecknats som ett nor kan dock inte avgöras.

Nora kn, stad, sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. (*in Noree* 1336. – Namnet, ett ursprungligt ånamn *Nora, är bildat till ordet *nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'. Det betecknade ursprungligen den korta Hagbyän mellan Åsbosjön och Norasjön. Ortnamnet kan antingen ha överförts till en bebyggelse och där efter blivit sockennamn, eller också har den plats där kyrkan byggdes kallats *Nora*. Samhället har uppstått i samband med bergshanteringen.

Nora sn, Ångermanland. (*De*) *Norum* 1344. – Socknen har troligen fått sitt namn från det område vid kyrkan som utgör det nuvarande Prästbordet. Namnet, som innehåller plural form (se inkl. 3.3.1) av ordet *nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier', har sannolikt ursprungligen syftat på det tidigare segelbara sundet mellan Nora och Norafjärden.

Norberg kn, sn, tätort, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland. *Norobergh* 1303 sen avskr., (*af*) *Noraberghe* 1367. – Namnet, vars efterled är *berg* i en äldre betydelse 'bergslag' (jfr → *Bergslagen*), är ett ursprungligt bygdenamn. Förleden innehåller troligen ett äldre ånamn *Nora på Norbergsån, sjön Norens avloppsså till Trätten. Sjönamnet *Noren* i sin tur innehåller *nor* 'smalt vattendrag som förenar två vattenpartier' med syftning på den korta ån mellan Noren och den lilla sjön Kalven. Det sistnämnda namnet, vanligt på flera håll i Sverige, betecknar sjön som den större sjön Norens »kalv». Kommunen Norberg har sitt namn efter socknen. Tätorten har vuxit fram ur bebyggelsen kring kyrkan och kringliggande byar.

Nordals härad hd, Dalsland. *Nordal* 1287. – Slättlandet vid Vänern i → *Dalsland*, *Dal*, som ligger till grund för landskapsnamnet, har av gammalt bestått av två huvudbygder, Nordal och Sundal, benämnda efter läget i norra respektive södra delen av Dal. Häradsnamnen *Nordals härad* och → *Sundals härad* återgår på dessa bygdenamn.

Nordansjö by, Hedemora sn, Dalarna → *Västerby*.

Nordanstig kn, Hälsingland. – Namnet, som brukats med nuvarande syftning sedan 1974, är givet efter ett kyrkligt kontraktsnamn, vars upphovsman var ärkebiskop Nathan Söderblom (1866–1931). Han återupplivade ett äldre namn, som på medeltiden avsåg den nordöstligaste delen av Hälsingland (*i Nordansteeg* 1358 sen avskr.). Efterleden, ursprungligen innehållande hälsingska dialekters *steg* 'stig', syftar på den stora skogen mellan socknarna Rogsta och Harmånger, i äldre tid kallad *Stig(en)* efter *Norrstigen*, den därtida kustlandsvägen, som genomlöpte skogsområdet. Detta namn lever kvar som *Steg*, avseende några gårdar i denna skog inom Rogsta socken. Förleden *Nordan-* syftar på läget norr om skogen *Stig*.

Nordanö tätort, Folkärna sn, Folkare hd, Dalarna. (*j*) *Nordhanø* 1413. – Tätorten är framväxten på utmark till byn Nordanö. Namnet, vars förled är prepositionen *nordan* 'norr om' och efterled *ö*, syftar på läget i förhållande antingen till byn Ön eller till den halvö vid Dalälven som Ön ligger på.

Norderö(n) sn (*Norderö socken*) och ö (*Norderön*), Jämt-

land. (*j*) *Nærdrø* 1438. – Namnet är sammansatt av genitiv av gudomsnamnet *Njärd* och *ö*, således 'Njärdens ö'. Jfr namnet på Storsjöns andra stora ö, → *Frösön* 'guden Frös ö'.

Nordingrå sn, tätort, Ångermanland. (*De*) *Norungarad* 1344, (*in*) *Nordungaradh* 1344. – Efterleden -rä återgår på fsv. *radh* 'bygd' (→ *härad*). Förleden är genitiv av inbyggarbeteckningen fsv. *nordhungar* 'de som bor i norr'.

Nordkalotten sammanfattande namn på Norrbottens län (Norrbotten och norra Lappland) och de norra delarna av Norge och Finland (vid behov också nordvästra Ryssland). – Förleden avser det nordliga läget. I efterleden ingår *kalott* 'liten rund, skålformig, tättslutande huvudbonad utan brätte', här i överförd, geografisk betydelse med syftning på det ena av jordklotets båda polarbälten. Namnet lanserades i turistsammanhang åren kring 1950 och blev officiellt vedertaget inom Nordiska rådet 1957.

Nordmaling kn, sn, tätort, Ångermanland. (*i*) *Nordanmalungen* 1494. – Tätorten, som har övertagit sockennamnet, återgår på en kyrkstad från 1600-talet. Topografen Abraham Hülphers uppger i sin Ångermanlandsskildring 1780 att socknen har namn efter läget norr om skogen »Malingen» vid gränsen mot Grundsunda socken. Förleden är prepositionen *nordan* 'norr om'. Efterleden innehåller ett ortnamn, fsv. *Malunger, i nutida dialekter »Maringen» (jfr uttalet »Nolmaring» av sockennamnet) med syftning dels på gränskogen, dels på ett i anslutning till skogen beläget strandområde vid Degerfjärden. *Malunger är bildat till svenska dialekters *mal* 'sand, grus eller smästan (på stranden)'. Den nuvarande namnformen med förleden *Nord-* och obestämd form finns belagd alltför 1530-talet.

Nordmark sn, tätort, Färnebo hd, Värmland. *Nordmarks Capell* 1786. – Socknen, som bröts ut ur Färnebo socken 1786, har sitt namn efter Nordmarkshyttan, även kallad *Nordmarken* (*Norebärgs hytte* 1540, *Nohlmarckzhytta* 1649). I den äldsta namnformen för hyttan ingår *Norberg*, det äldsta namnet på det gruvfält till vilket hyttan hör, kanske ett uppkallelsenamn efter det äldre → *Norberg* i Västmanland; efterleden är *hytta* 'smältugn för metallframställning'. Alternativt kan efterleden vara given efter mönster av andra gruvfältsnamn, t.ex. → *Persberg*; förleden kan då syfta på att gruvfältet är det nordligaste i denna del av Värmlands gruv- och hyttbygder. Namnet *Nordmark(en)* syftar sannolikt på att området är en nordlig utmark (→ *mark*) till Färnebo härad centralbygd vid Filipstad och en del av landskapets gränskog mot öster.

Nordmarks härad hd, Värmland. *Nordmarchæ* 1287, *Norpmarcum* 1300-talets slut. – Namnet *Nordmark*, som äldst uppvärs plural form men som under medeltiden antar singular form, avser norra delen av *Markerna*, i fornisländsk litteratur *Markir*, dvs. gränskogen mellan Sverige och Norge. *Mark* betyder här 'gränskog, gränsmark' (→ *mark*).

Nordom förr by, Nordingrå sn, Ångermanland → *Mjäl-lom*.

Norde älvd del av Göta älvd, Bohuslän. *Den norde elff* 1597. – Älven utgör norra mynningsgrenen av Göta älvd. Den har förr även kallats *Norges älvd*, då den före 1658 flöjt inom norskt område.

Nordvåra by, Värö sn, Viske hd, Halland → *Värö*.

Nore tätort, Ljusdals sn, Hälsingland. – Detta tidigare bynamn, äldst belagt 1542, innehåller fornsvensk dativ singularis av ordet *nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'. Namnet syftar på läget nära Noret, vattendraget mellan sjön Växnan och älven Ljusnan.

Noren sjö, Norbergs sn, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland → *Norberg*.

Noret by, Leksands sn, Dalarna → *Leksand*.

Noret vattendrag mellan sjön Växnan och älven Ljusnan, Ljusdals sn, Hälsingland → *Nore*.

Noret by, Lövängers sn, Västerbotten → *Kräkånger*.

Noret bäck mellan Vajsjön och Norsjön, Norsjö sn, Västerbotten → *Norsjö*.

Norje tätort, Ysane sn, Listers hd, Blekinge. *Noore* 1506, *Norge* 1537. – Detta gamla bynamn är troligen en ursprunglig sammansättning med *nor* som förled, här i en betydelse 'vattensamling med trångt utlopp' eller 'utloppså' med syftning på den f.d. sjön Vesan väster om tätorten eller på Norje sund, dess utlopp i Pukaviksbusken. Efterleden är oklar.

Normalösa sn, Vifolka hd, Östergötland. *Normaløso* 1177. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden är → *läsa* 'glänta; äng'. Förleden är oklar. Den innehåller möjligen ett **nordhma-* 'nordligast' eller **Norhemha-* 'inbyggarnas i Norrhem'.

Norra Björke sn, Väne hd, Västergötland. *Byrkie kyrkies* (genitiv) 1540. – Socknen har fått sitt namn från den gamla kyrkbyn. Det innehåller fsv. *birke 'björkbestånd'. Från och med 1886 är socknens officiella namn *Norra Björke*. Namnleden *Norra* skiljer socknen från → *Södra Björke* i samma landskap.

Norra Borgafjället fjällmassiv vid riksgränsen mellan Jämtland och Lappland. *Borchfellet* 1649. – Fjällområdet utgör den norra delen i förhållande till *Södra Borgafjället*. Namnet innehåller *borg* i en äldre betydelse '(platåliknande) höjd med brant sida', möjligen åsyftande den mot Borgasjön brant sluttande Borgahällan (i Södra Borgafjället). Den norska delen av massivet heter *Børgefjell*. Förleden i detta namn utgörs av ett till *borg* bildat fvn. *byrgi. Massivets sydsamiska namn *Byrkje* återgår på det norska namnet.

Norra Bro tätort, Gällersta sn, Sköllersta hd, Närke. (*in*) *Bro* 1279. – Namnet har äldst avsett den gamla byn Bro, namngiven efter läget vid en bro över Täljeån. Senare har den nordligaste delen kallats *Norra Bro* (*i Norrabro* 1434). Tätorten har utvecklats ur byn.

Norra Finnskoga sn, Älvdals hd, Värmland. *Norra Finnskoga Capellförsamling* 1840. – Namnet på socknen, som bröts ut ur Dalby socken 1840, betecknar socknen som den norra delen av finnskogarna, de skogsområden i nordvästra Värmland som koloniserades av finnar med

början på 1600-talet (se inl. 4.1). Formen *-skoga* är den dialektala motsvarigheten till riksspråkets *skogarna*. Jfr → *Södra Finnskoga*.

Norra Fågelås sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Fugl as* 1225. – Socknen har sannolikt fått sitt namn från prästgården. Det innehåller *fågel*, här troligen åsyftande skogsfågel. Efterleden *as* avser den mindre höjd där kyrkan och prästgården i Norra Fågelås ligger. Norra Fågelås är den norra och Södra Fågelås den södra delen av den gamla socknen Fågelås; genom kungligt brev 1889 beständes att Norra och Södra Fågelås i jordeboken skulle redovisas som olika socknar.

Norra Gardfjället fjällmassiv, Stensele, Tärna och Vilhelmina snr, Lappland. – Norra Gardfjället utgör den nordligare delen av det fjällområdet (*Garve field* 1742) vars södra del kallas *Södra Gardfjället*. Namnet är troligen en försvenskning av den norra delens sydsamiska namn, bildat till *gierte* 'rengärde; spärrstångsel' (nordiskt ländord). En samisk flyttled passerar fjället, där det funnits ett rengärde. Det anförda äldsta beläget 1742 är en norsk form av namnet.

Norrahämmer förs., Barnarps sn, Tveta hd, Småland. *Taberghs Norre Hammar* 1760. – Församlingen har fått sitt namn efter Norrahammars bruk, grundat 1877. Namnet har äldst avsett Taberghs bergslags vattendrivna norra hammare.

Norra Hestra sn, Mo hd, Småland. *Heestra sochn* 1383 avskr. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), är bildat till fsv. → *hester* 'skottskog, småskog'. Tillägget *Norra* gavs 1885 för att skilja socknen från → *Södra Hestra* i Västbo härad.

Norra Härene sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Hæ-rini* 1386. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla djurbeteckningen *hare* eller ett äldre namn, fsv. *Hæra 'den grå', på det vattendrag vid vilketbyn ligger. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Namnleden *Norra*, tillagd 1885, skiljer socknen från → *Södra Härene* i samma landskap.

Norra Kedum sn, Källands hd, Västergötland. *Kythem* 1291. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *kidh* 'killing' och → *hem* 'boplats; gård'. Namnleden *Norra*, tillagd 1885, skiljer socknen från → *Södra Kedum* i samma landskap. Ett 1899 upptecknat namn på Norra Kedums socken är *Fiska Kedum*, som har rötter i åtminstone medeltiden: kyrkbyn kallades 1387 *Fiskekithem*. Förleden *Fiske-* har väl att göra med byns för fiske gynnsamma läge vid Vänern.

Norra Kvarken del av Bottniska viken mellan Umeå i Västerbotten och Vasa i Finland. *Öster Qwerkan* 1694 (avser havsområdets östra del). – Kallas också enbart *Kvarken*. Namnet, som betecknar den smalaste delen av Bottniska viken, hör ihop med dialektdorden *kvärk* 'strupe, hals' och *kvarka*'den smala delen av en skosula'. Tillägget *Norra* motiveras av att den del av Ålands hav och Bottnishavet som ligger mellan Uppland och Åland kallas *Södra Kvarken*.

Norra Kyrketorp sn, Kåkinds hd, Västergötland. (*in*)

Kirkuthorpe 1380 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *torp* 'nybygge' och betyder 'nybygget där kyrkan ligger' eller 'det Torp där det finns en kyrka'. Kyrkbyn kan före kyrkans tillkomst ha burit det osammansatta namnet *Thorp. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Norra Kyrketorp*. Namnleden *Norra* skiljer socknen från → *Södra Kyrketorp* i samma landskap. Under medeltiden kallades socknen *Henene* (så 1380) efter en likabenämnd by (nu *Hene*). Förleden i detta namn innehåller troligen dialektordet *hen* 'brynstensfräställning lämpligt material. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'.

Norrala sn, Hälsingland. *Norale* 1314. – Förlederna i *Norrala* och i grannsocknens namn → *Söderala* anger socknarnas läge i förhållande till varandra. Efterleden i de båda namnen innehåller *Alir*, namn på en förhistorisk del av Hälsingland. Under medeltiden avsåg namnet socknarna i södra och västra Hälsingland (Alfta-Bollnäs-Söderhamnsområdet och Ljusnans dalgång upp mot Färila). *Alir* (*Alyr* 1314) är pluralis av → *al*. Namnet torde höra samman med bynamnet *Ale* (*Alij* 1535) i Norrala.

Norra Ljunga f.d. sn, Sävsjö stad, Småland. *Lyunga* 1300-talets början. – Socknen, äldst omnämnd 1292, har fått sitt namn av kyrkbyn. Det innehåller pluralis av *ljung* 'tjunged' (om plural form se inl. 3.3.1). *Norra* lades till 1885 för att socknen skulle åtskiljas från → *Södra Ljunga* i Sunnerbo härad. Sedan 1947 kallas församlingen → *Sävsjö*.

Norra Loken sjö, Grythyttans sn, Grythytte och Hällefors hd, Västmanland → *Loka brunn*.

Norra Lundby sn, Valle hd, Västergötland. *Lwndby* 1436. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. *Lundby* innehåller *lund* och → *by* 'gård; by'. Namnleden *Norra*, tillagd 1885, skiljer socknen från → *Södra Lundby* i samma landskap.

Norra Mellby sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*j*) *Myæthilby* 1426. – Socknennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av adjektivet fda. *miæthal 'i mitten befintlig' och → *by* 'gård; by'. Namnet avser belägenheten mellan byarna Sösdala och Sandåkra. Sedan 1885 heter socknen officiellt *Norra Mellby* till åtskillnad från → *Södra Mellby*.

Norra Möckleby sn, Möckleby hd, Öland. *ecclesie Myklaebi* 1343. – Namnet, som är övertaget från en by, är sammansatt av bestämd form av det fornsvenska adjektivet *mykil* 'stor' och → *by* 'gård; by', således 'den stora byn'. Bestämningen *Norra* har fogats till namnet för att skilja det från → *Södra Möckleby* i Gräsgårds härad. Efter Norra Möckleby har också → *Möckleby härad* fått sitt namn. Under medeltiden omtalas socknen även som *Östra Möckleby*, dvs. det Möckleby som är beläget på öns östra sida. Ett alternativt namn på byn och socknen tycks dessutom ha varit *Långanäs* (*Langanæss* 1283 avskr.), syftande på den långa Bröttorpsören som från byn skjuter ut mot kusten i sydöstlig riktning.

Norra Möré härad hd, Småland. (*j*) *Mørøø j Nordhrahaæradhe* 1382. – Det småländska → *Möré* har alltsedan de äldsta källorna varit indelat i två efter väderstreck benämnda härad, *Norra härad* och *Södra härad* (se → *Södra Möré härad*). I de medeltida beläggen kombineras de båda namnen ofta med tillägget »i Möré». Först vid övergången till nyare tiden uppträder belägg som inkluderar *Möré* i själva häradnamnen.

Norra Ny sn, Älvdals hd, Värmland. *Ny soken* 1503. – Socknennamnet är givet i förhållande till en intilliggande äldre socken, Dalby eller Ekshärad. *Norra* tillades 1885 till åtskillnad från socknennamnen → *Ny* och → *Södra Ny*.

Norra Näs by, Lindbergs sn, Himle hd, Halland → *Södra Näs* och → *Trönningeby*.

Norra Nöbbelöv sn, Torna hd, Skåne. (*in*) *Nybøle* 1300-talets första del (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller ett forndanskt *nybygge 'nybygget' (jfr → *böle*). Den nuvarande formen, känd sedan början av 1700-talet, beror på anslutning till de vanliga bebyggelsenamnen på → *löv*. *Norra* tillades 1885 till åtskillnad från socknennamnen → *Västra Nöbbelöv* och → *Östra Nöbbelöv*.

Norra Råda sn, Älvdals hd, Värmland. *Rode soken* 1503. – Socknennamnet, som möjligen är givet efter gårdarna *Västra* och *Östra Råda* vid kyrkan, innehåller fsv. *rudh* eller *rudha* 'röjning'. *Norra* tillades 1885 till åtskillnad från socknennamnet → *Södra Råda*.

Norra Rörum sn, Frosta hd, Skåne. (*in*) *parrochia de Rytharum* 1200-talets mitt, *Nörre Rörum* 1546. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden genitiv pluralis av dialektordet *ryd* 'rötning' (jfr → *ryd*). Efterleden är → *rum* 'öppen plats'. Tillägget *Norra* skiljer socknen från → *Södra Rörum* i samma härad.

Norra Sandby sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*in*) *Sandby* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är sammansatt av *sand* och → *by* 'gård; by'. Byns ägor består av sandjord. *Norra* tillades 1885 till åtskillnad från → *Södra Sandby*.

Norra Sandsjö sn, Västra hd, Småland. (*de*) *Sanzsio* 1304. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det är givet efter den intilliggande Sandsjön. Socknen kallas från 1885 *Norra Sandsjö* för att skiljas från → *Södra Sandsjö* i Konga härad.

Norra Skrävlinge sn, Onsjö hd, Skåne. *ecclesie Skräpplinge* 1300-talets senare del. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller en inbyggarteknig (→ *-inge*), kanske bildad till ett namn på ett nu försvunnet biflöde till Saxån, sammanhängande med verbet *skrapa* med syftning på vattnets ljud. *Norra* tillades 1885 till åtskillnad från → *Västra Skrävlinge*.

Norra Solberga sn, Södra Vedbo hd, Småland. *ecclesie Solbærgha* 1335?, (*de ...*) *Solbærgha* 1337. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Namnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), har avsett en eller flera särskilt solbelysta höjder. Det är oklart om belägget från 1335 avser denna socken eller → *Södra Solberga* i Västra härad. Tilläggen

Norra och Södra tillkom 1885 för att skilja socknarna åt.

Norra Storfjället fjällmassiv, Tärna sn, Lappland. – Namnet åsyftar det stora fjällområdets läge i förhållande till *Södra Storfjället* sydväst om Norra Storfjället. Fjällets sydsamiska namn *Stoerevaerie* 'Storfjället' återgår på det svenska. Fjällmassivet är det högsta i trakten. Det omnämns äldst (1735) i en norsk form, *Tærnefjeld*, och åsyftar då läget vid → *Tärnasjön*.

Norra Strö sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Strø* 1404. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som anses innehålla ett ord fda. **strø'* ström, vattendrag' med syftning på Vinne å. *Norra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Strö* och → *Östra Strö*.

Norra Säm sn, Gäsene hd, Västergötland. *Sææm* 1406. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. **sæ(r)* 'sjö' och → *hem* 'boplats; gård'. Byn ligger vid Sämsjön. Från och med 1885 är socknens officiella namn *Norra Säm*. Namnleden *Norra* skiljer socknen från → *Södra Säm* i samma landskap.

Norra Tjists härad hd, Småland. – Norra Tjists härad och Södra Tjists härad har bildats genom delning av det medeltida häradet *Thiust* (*in Thiust* 1200-talets senare hälft), ett av de »land» i → Småland som inordnats som distrikts i häradindelningen. På Tjust syftar sannolikt (q) *piusti* (med runor) på en sörmländsk runsten från början av 1000-talet, vilket i så fall visar att vi har att göra med ett maskulint namn, fsv. *Thiuster. Det är tilltalande att se en ännu äldre till *Tjust* bildad folkstamsbezeichnung i den uppräkning av nordiska stammar som möter hos den romersk-gotiske historieskrivaren Jordanes i ett verk från mitten av 500-talet e.Kr., nämligen *theusters*, som i källorna växlar med *theutes*.

Namnet *Tjust* är att hålla samman med fvn. *pjóstr* 'häftighet, väldsamhet', syftande på brusande vatten. Som tänkbar ursprunglig namnbärare har i det senaste tolkningsförslaget nämnts en arm av fjärden Gudingen, som tidigare sträckt sig långt in i landet utefter Loftaåns dalgång. I denna ligger byn Tingstad i Lofta socken, som genom sitt namn minner om en gammal tingsplats. Upp till Tingstad har man enligt beräkningar kunnat färdas med båt ännu under de första århundradena e.Kr. Ett namn på viken har lätt kunnat föras över på den omkringliggande bygden och sedan, utifrån detta centrum med den gamla samlingsplatsen, på hela »landet». Om anställandet av ett viknamn fsv. *Thiuster (maskulinum) med den antagna betydelsen är riktigt, bör viknamnet snarast vara sekundärt bildat till ett ånamn *Thiust (femininum), avseende än som mynnar i den förhistoriska viken och som har gjort gott skäl för att kallas 'den brunsande'.

Norra Unnaryd sn, Mo hd, Småland. (*apud*) *ecclesiam Unnarydh* 1346. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnet är flertydigt. Dess förled har bl.a. antagits innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Unne*. Efterleden är → *ryd* 'rötning'. Tillägget *Norra* gavs 1885 för att skilja socknen från → *Södra Unnaryd* i Västbo härad.

Norra Vedbo härad hd, Småland. (*j*) *Norra Withbo* 1443.

– *Vedbo* (*Widbo* 1271 avskr.) är ett av de »land» i → Småland som inordnats som distrikts i häradindelningen. Namnet är bildat av fsv. *vidher* 'skog' och → *bo* 'bygd' och betyder alltså 'Skogsbygd'. Vedbo var långsträckt, och såsom framgår av belägg från slutet av 1300-talet räknade man med en nordlig och en sydlig huvudbygd. Vid mitten av 1400-talet delades häradet judiciellt i två härad, motsvarande de moderna Norra Vedbo härad och → *Södra Vedbo härad*.

Norra Vi sn, Ydre hd, Östergötland. *Wj* 1337. – Socknen har fått sitt namn från gården Vi. Det innehåller → *vi* 'helig plats, kultplats'. Namnleden *Norra* skiljer sedan 1700-talets början socknen från → *Södra Vi* i Småland.

Norra Ving sn, Valle hd, Västergötland. *Vign* 1361. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det har bl.a. tolkats som ett gammalt namn på Vingsjön, ett fornsvenskt *Vighn 'den böjd, krokiga'. Namnleden *Norra*, tillagd 1885, skiljer socknen från → *Södra Ving* i samma landskap.

Norra Vram sn, Luggude hd, Skåne. (*in*) *Norrævraam* 1330 (avser en by). – Den gamla socknen Vram delades 1888 i två socknar, varvid den nordliga delen gavs namnet *Norra Vram* efter byn Norra Vram. Den södra delen fick namnet → *Södra Vram* efter den gamla socknens kyrkby. Dessa båda byar är sannolikt delar av samma ursprungsbefolggelse. Namnet *Vram* innehåller dativ pluralis av *vrah* (fda, *vra*) i betydelsen 'krok, hörn' med syftning på någon terrängföreteelse. Jfr → *Västra Vram* och → *Östra Vram*.

Norra Vånga sn, Skänings hd, Västergötland. (*de*) *Vanghum* 1257. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) namnet innehåller fsv. *vanger* 'fält, mark', svenska dialekters *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'. Namnleden *Norra*, tillagd 1885, skiljer socknen från → *Södra Vånga* i samma landskap.

Norra Åkarps sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Agerop* 1499 avskr. – Socknenamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Åke* och → *torp* 'nybygge'. *Norra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Södra Åkarps*.

Norra Åsarp sn, Redvägs hd, Västergötland. *Asathorppa sokn* 1376. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Den flertydiga förleden kan innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Ase*, pluralis av höjdbezeichningen *ås* eller ett äldre ortnamn bildat av *ås*. Kyrkan ligger vid flera långsträckta höjder. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Norra Åsarp*. Namnleden *Norra* skiljer socknen från → *Södra Åsarp* i samma landskap. Tätorten Åsarp har vuxit fram vid sockenkyrkan.

Norra Åbo härad hd, Skåne. *Asboheret* *norræ* ca 1300, *Norraasboheret* 1343. – *Asbo-*, som också ingår i → *Södra Åbo härad*, är genitiv av en inbyggarbeteckning fda, *asboar* 'åbor', snarast syftande på dem som bor vid (norr om) Söderåsen. Åsbornas bygd har uppdelats på ett nordligt och ett sydligt härad.

Norra Åsum förs., tätort, Kristianstads stad (f.d. sn, Gärds hd), Skåne. *ecclesie Asum* 1361. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller dativ pluralis av *ås* med syftning på höjdsträckningar väster om kyrkbyn. *Norra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Södra Åsum*.

Norrbbo sn, Hälsingland. (*De*) *Norbo* 1344. – Förleden är antingen väderstrecksbeteckningen *norr* eller, dock osäkert, ordet *nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier', i det senare fallet med förkortning av det långa *o*-et framför konsonantgruppen *rb*. Med *nor* skulle i så fall avses den korta Norrboån mellan sjöarna Norr- och Sördellen. Efterleden är → *bo*, snarast i betydelsen 'bygd'.

Norrbbo härad hd, Västmanland. *Norbohundare* 1366 avskr., *Nordbohundare* 1367 avskr. – Häradsnamnet innehåller genitiv av en plural inbyggarteknning på fsv. -*boar*, men det är ovisst om denna förled är *Nor*- eller *Nordh*--. Något nor, dvs. trångt sund, som kunnat ge upphov till namnet är inte känt. *Nordh*- skulle kunna syfta på läge norr om Västerås, men inte heller den tolkningen känns övertygande. Tolkningen av häradsnamnet kompliceras av bynamnet *Nortuna* (*in Nortunum* 1371) i Romfartuna socken. Till detta kan ha bildats ett hundaresnamn (→ *hundare*), **Nor[tuna]boa hundare* (*Nordh-?), varvid Nortuna antas vara den gamla samlingsplatsen i hundaret, men *tuna*-namnet kan också ha bildats till hundaresnamnet, **Nordh[boahundaris]tuna* (*Nor-?).

Norrbotten landskap. – Namnen *Norrbotten* och *Botten* (ofta i bestämd form) syftar i äldre språkbruk och i områdets folkmål på Bottenviken, dvs. Bottniska viken norr om Kvarken. Ordet *botten* betyder här '(det inre av en) vik'. Förleden i *Norrbotten* särskiljer namnet från dialekternas *Sörbotten*, det senare med syftning på Bottniska viken söder om Kvarken. *Norrbotten* och *Botten* (*in Norrabutn* 1361, *jnnan* ['inom'] *Butnin* 1374) har också kunnat användas om landområdena vid Bottenviken, dvs. de nuvarande landskapen Västerbotten och Norrbotten i Sverige samt Österbotten i Finland. Denna användning ledde till uppkomsten av landskapsnamnen *Västerbotten* (*j Westerbotnen* 1491) för landområdet väster om Bottenviken och *Österbotten* för den motsatta sidan. Västerbottnens län skapades 1637 genom utbrytning ur det dittillsvarande Västernorrlands län. Till det nya lännet fördes det dåvarande Västerbotten, vari ingick nutidens Norrbotten, och de anslutande lappmarkerna. Länets norra del avskildes 1810 såsom *Norrbottnens län*. Den del av det gamla landskapet Västerbotten som hörde till Norrbottens län kom därvid att under namnet *Norrbotten* betraktas som ett eget landskap, officiellt erkänt som sådant av länsstyrelsen i Norrbottens län först 1995. I nordsvenskt dagligt språkbruk avses med *Västerbotten* och *Norrbotten* också de delar av landskapet Lappland som ingår i Västerbottens respektive Norrbottens län.

Norrbottnens län län → *Norrbotten*.

Norrbys sn, Simtuna hd, Uppland. *parochia Norby* 1345. – Sockennamnet, som är sammansatt av adjektivet *norr*

och → *by* 'gård; by', har säkerligen från början varit namn på nuvarande Prästgården. Denna och grannbyn i söder, Sörby, har troligen äldst utgjort en gemensam bebyggelse, som senare delats och därvid förlorat sitt ursprungliga namn.

Norrbyås sn, Sköllersta hd, Närke. (*jn ...*) *Nerboahs* 1275. – Socknen har fått sitt namn från en gård. Namnet betyder 'närboarnas ås'. Förleden synes innehålla ett ord fsv. *nær med betydelsen 'smal höjdsträckning' eller 'smalt sund'. Kyrkan ligger omedelbart norr om Kvismaren vid Åsby på den rullstensås som delar Kvismaren. Sannolikt syftar namnet på denna ås. Den nuvarande formen på *Norr-* uppträder redan 1486, mer allmänt först fr.o.m. 1600-talet.

Norrbarke sn, Dalarna → *Barken*.

Norrkjärden sn, tätort, Norrbotten. – Tätorten utgörs av byarna Håkansön och Porsnäs. Att tätorten övertagit sockennamnet förklaras av att Porsnäs är kyrkby och att den 1937 tillkomna poststationen Norrkjärden förlades dit. Socknen bildades 1915 genom utbrytning ur Piteå socken och fick då ett i viss mån konstruerat namn. Utgångspunkt för namnet var benämningen *Norr-i-fjärden* avseende några byar, bl.a. Håkansön och Porsnäs, vid de norra stränderna av fjärdarna norr om Piteå stad.

Norrfors by och nu förvunnet vattenkraftverk, Umeå sn, Västerbotten → *Stornorrifors* och → *Sörfors*.

Norrhavden udde, Östergarns sn, Gotland → *Havdhem*.

Norrhult tätort, Nottebäcks sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten är framväxten ur den gamla bruksorten *Norrhult* (*Norhult* 1540) vid den 1902 öppnade järnvägslinjen. *Norrhult* innehåller orden *norr* och → *hult*. Tätorten har numera vuxit i hop med → *Klaveström*.

Norrköping kn, stad, Östergötland. (*in*) *Norköponge* 1283. – Ortnamnet innehåller väderstrecksbeteckningen *Norr*- och fsv. *köpunge* 'handelsplats'. Förleden *Norr*, som skiljer orten från → *Söderköping*, kan ha lagts till ett äldre osammansatt ortnamn *Köpunger.

Norrland del av Sverige. *Norland* ca 1450. – Förleden är väderstrecksbeteckningen *norr*. Också det därmed samhöriga adjektivet *norra* uppträder som förled i vissa äldre skrivningar. Efterleden är pluralis av → *land* med innebörd 'landskap', ibland i bestämd form, t.ex. (*i*) *Norrelanden* 1495. Namnet har först åsyftat de norra delarna av Sverige och Finland tillsammans, vilket framgår av latiniseringen (*in*) *Östernorlandia* 1329 avskr., avseende Österbotten i Finland. Från 1490-talet räknas Gästrikland till Norrland.

Norrlanda sn, Gotland. *Norlandum* 1300-talet avskr. – Namnet är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *norr* och pluralis av → *land*. Det syftar på kyrkans läge norr om den nu utdikade sjön Kyrkmyr.

Norr malm stadsdel, Stockholms stad. *Norræmalm* 1288. – Under tidig medeltid har Brunkebergsåsen kallats *Malm*. Ordet *malm* är besläktat med verbet *mala* och betyder i fornsvenskan 'sandig mark, sandfält, sandig skogstrakt, sandig höjd' o.d. – innébördens 'bergmalm' har

tillkommit senare. I fallet *Norrmalm* har *malm* ursprungligen syftat på åsmarken på och omkring Brunkebergsåsen (→ *Brunkeberg*). Redan tidigt tycks dock ordet här ha erhållit betydelsen 'förstad' och man kom att skilja mellan *Norrmalm* och → *Södermalm*. Från början av 1600-talet är det dessutom belagt att man delade upp Norrmalm i *Västermalm* och → *Östermalm*. Stadsdelsnamnen på -*malm* har blivit mönsterbildande och finns nu i flera svenska städer, t.ex. i Skövde, Luleå och Lycksele.

Norrmjöle by, Hörnefors sn, Västerbotten → *Sörmjöle*.

Norrskedika tätort, Börstils sn, Frösåkers hd, Uppland. (j) *Skedekæ* 1456. – Namnet, som tätorten övertagit från en by, är inte säkert tolkat. Efterleden har uppfattats som *eke* 'ekdunge', men enligt ett senare förslag skulle det röra sig om ett förvanskat *vik*. Förledens *Sked-* är också flertydig, men flera forskare har identifierat det med runsvenskans *skæið* 'ledungsskepp'. Utifrån detta har man tolkat namnet antingen som 'viken varifrån ledungsskeppen utgår' e.d. eller 'ekdungen där man hämtar virke till ledungsskeppen'. Förleden *Norr-* är tillfogad i sen tid för att skilja namnet från *Uppskedika* i Hökhuvuds socken.

Norrstrand förs., stadsdel, Karlstads stad, Värmland. – Församlingen bröts ut ur Karlstads domkyrkoförsamling 1962 och fick namn efter stadsdelen *Norrstrand* (*Norr Strand* 1908), norr om Klarälvens östra gren.

Norrswana sn, Ärlinghundra hd, Uppland. *ecclesie Nor-sundum* 1334. – Socknen har namn efter kyrkans läge vid ett forntida sund, som väster om kyrkan ledde in till en större, lagunliknande vik eller sjö (för den plurala formen på -a se int. 3.3.1). Sådana lokaler kunde i äldre tid kallas för *nor*, och det är detta ord – inte väderstrecksbeteckningen *norr* – som ingår i förleden. Jfr → *Rosersberg*.

Norrundai tätort, Hamrägne sn, Gästrikland. – Tätorten har namn efter det intilliggande sund (*Norrundai* 1702) som förenar Hamrängfjärden med Bottenviken. Namnet på sundet är givet i förhållande till två andra avloppssund för Hamrängfjärden, det nu upptorkade Misundet mellan Lindön och Björnön (egentligen *Misundet* 'det mellersta sundet') och Sörsundet söder om Björnön.

Norrälje kn, stad, Uppland. (in) *Telgium* 1298. – Till grund för namnet ligger ett fornsvenskt *talgh (ev. *taelghia), besläktat med verbet *tälja* och med innebördön 'skära, inskärning, nedskärning' eller 'vik'. Den sakliga bakgrundens till namnet har säkerligen varit den långsmala Norrtäljeviken, som här skär långt in i landet. Själva namnet kan innehålla en inbyggarbeteckning *tælgħiar bildat till ett gammalt namn på Norrtäljeviken, *Talgh. Förleden *Norr-* är tillfogad för att skilja namnet från → *Södertälje*.

Norrvidinge sn, Onsjö hd, Skåne. (in) *Hwitingy Nøre* 1256 avskr. (avser kyrkbyn), (in) *Norhwithingæ* 1352 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det kan vara en bildning med → -*inge* till ett namn fda. *Norhvítiner på en nu försvunnen sjö vid kyrkbyn. Sjö-

namnets efterled är i så fall en bildning till adjektivet *vit*, troligen med syftning på vit växtlighet (ängsull e.d.) runt sjön; förleden, adjektivet *norr*, relaterar namnet till det sjönamn som ligger till grund för namnet på den angränsandebyn och socknen → *Södervidinge*.

Norrvidinge härad hd, Småland. (de) *Norwipingahæ-rath* 1273. – Norrvidinge härad är ett av de fem häradena i det gamla landet Varend (→ *Allbo härad*). Namngivningen har liksom när det gäller grannhäradet → *Uppvidinge* härad skett från Varends gamla huvudbygd mellan sjöarna Åsnen, Salen, Helgasjön och Rottnen. Norrvidinge och Uppvidinge härad utgör gentemot centralbygden söder om Helgasjön en kraftigt kuperad, skogrik del av Varend. Sett från huvudbygden i Varend låg det nära till hands att för häradena i norr och nordöst utgå från fsv. *vidher* 'skog', svarande mot nusvenskt *ved*. *Norr-* anger väderstreck och *Upp-* belägenhet »längre upp» i skogen. Namnet betyder således 'deras härad som bor norrut i skogsbygden'.

Norrvik by, Ludvika sn, Dalarna → *Sörvik*.

Norsholm tätort, Kimstads sn, Memmings hd, Östergötland. – Tätorten har fått sitt namn från herresätet Norsholm, vars namn bildats till ett äldre *Nor* som används om samma gård. Detta innehåller ordet *nor*, kanske i den vanliga betydelsen 'sund; kort å' med syftning på en del av Motala ström vid Norsholm. En holme har funnits vid gården; efterleden → *holm* behöver sälunda inte vara rent schablonmässig. Ett ännu äldre namn på gården var *Munkabodha* (*Munkabodha* 1178?), innehållande genitiv pluralis av *munk* och pluralis av → *bod*. Munkaboda tillhörde under medeltiden kyrkan. 1527 kallades egendomen *Braskeholm* med syftning på biskop Hans Brask, som en tid var gården herre. Norsholms järnvägsstation öppnades för trafik 1872.

Norsjö kn, sn, tätort, Västerbotten. *Norsiö* 1539. – Tätorten är framväxten ur kyrkbyn, vilken lånat sitt namn åt socknen. Kyrkbyn har i sin tur fått namn efter läget vid sjön Norsjön. Sjönamnets förled syftar på *Noret*, en genom kyrkbyn rinnande bäck som förenar Väjsjön med Norsjön. Bäckens namn innehåller *nor* 'smalt vattendrag som förenar två öppna vattenpartier'. – *Bild 51*.

Norsälven älvd, Värmland. *Frikaelf* 1540, *Noorselfven* 1644. – Älvens namn är givet efter sockennamnet → *Nor*. För det äldre namnet *Frika se → *Frykerud*.

Nortuna by, Romfartuna sn, Norrbo hd, Västmanland → *Norrbo härad*.

Norum sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Noræima kirkia* 1388. – Socknens namn ingår i namnet på tre byar inom denna, *Höge-*, *Kyrke-* och → *Strandnorum*. Det anförda belägget från 1388 avser sannolikt *Kyrkenorum*. I namnet ingår ordet *nor*, här i betydelsen 'förträngning, trängt ställe', möjligens åsyftande en förträngning i den dal vid vars slutning nuvarande *Kyrkenorum* ligger. Efterleden är plural form av → *hem* 'boplats; gård' eller 'bygd'.

Norunda härad hd, Uppland. *Norunde*, *Norundhe* 1280. – Fsv. *Norund* innehåller liksom några andra gamla hun-

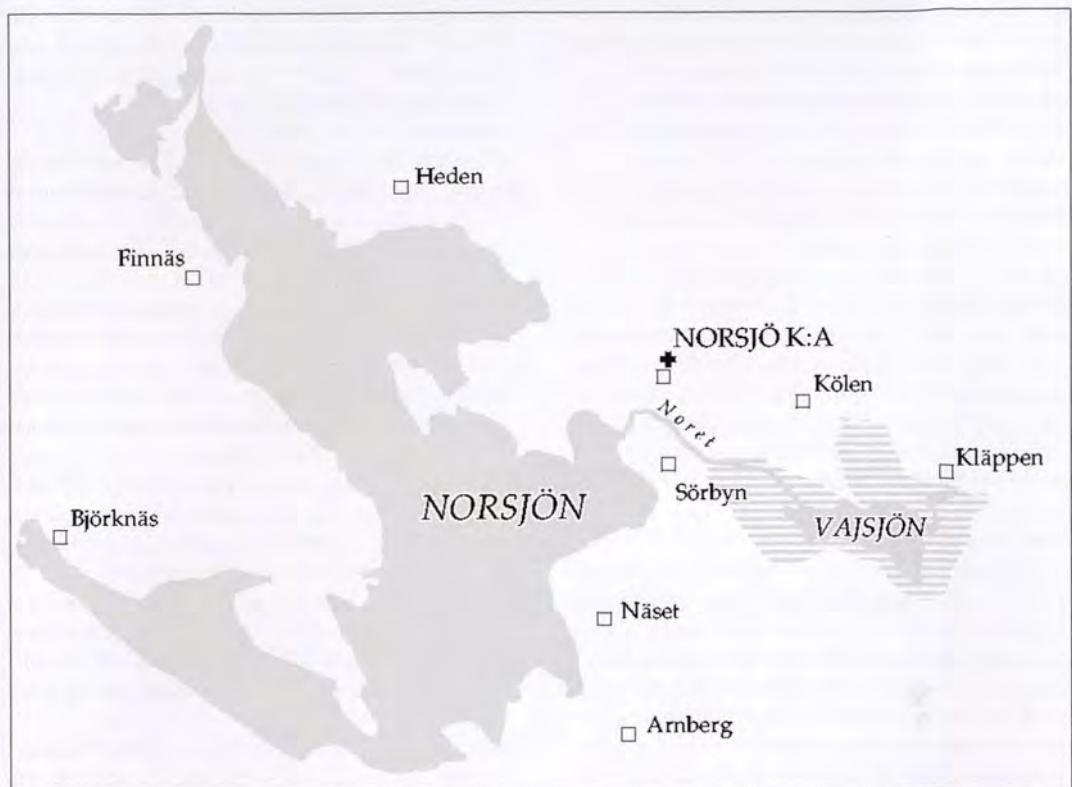

Bild 51. Norsjö. Nor är ett urgammalt ortnamnselement (se t.ex. → Nor, → Nora och → Norum), som de svenska nybyggarna fört med sig till övre Norrland. Ordet antas vanligen betyda 'smalt vattendrag som förenar två större vattenytter', en tolkning som illustreras väl av förhållandena i Norsjö i Västerbotten.

daresnamn det *hund* som är en föregångare till → *hundare*. Förleden *Nor*- innehåller ordet *nor* i betydelsen 'förträning av vattendrag', sannolikt syftande på ett smalt ställe i Vendelän väster om Tensta kyrka, mellan bredare vattenytter som ännu vid högvatten utbreder sig norr och söder därom.

Vid sidan av fsv. *Norund* uppträder under medeltiden så småningom *Norunda hundare* (*hæradh*), där *Norunda* historiskt sett är att fatta som genitiv av en plural inbyggarsbezeichnung på *-ar*.

Nosaby sn, Villands hd, Skåne. (de) *Nosaby* 1200-talets första del, *Noseby* 1468. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden möjligen ett äldre namn på den förbi byn flytande Råbelövskanalen, bildat till fda. *nos* 'näs', dock med oklar syftning. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Nossan å, Västergötland. *Noss* ca 1325. – Namnets innebörd är oviss. Enligt ett, dock mycket osäkert, förslag innehåller det den fornsvenska motsvarigheten till fvn. *hnoss* 'klenod'; med sådan bakgrund kan ånamnet vara ett så kallat noanamn, givet i insmickrande syfte för att beveka naturens makter. En annan möjlighet är att *Nossan* innehåller ett urgammalt ord med betydelsen 'vattnen(dräg)' e.d.

Nossebro tätort, Essunga sn, Barne hd, Västergötland. – Tätorten ligger vid → *Nossan* och har fått sitt namn från

en bro över denna å. Nossebro järnvägsstation ligger vid en bandel öppnad för trafik 1899.

Nottebäck sn, Uppvidinge hd, Småland. (i) *Nutabek* 1377. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det har ursprungligen tillkommit den förbiflytande bäcken. Förleden i bæknamnet är genitiv pluralis av fsv. *nut* 'nöt (i frukt)'.

Notviken tätort, Luleå stad, Norrbotten. *Notviken* 1783. – Tätorten är framväxten i anslutning till en poststation och en järnvägsstation, benämnda *Notviken* och tillkomna i mitten av 1880-talet. Troligast genom förmedling av hemmanet (Gamla) *Notviken*, beläget ett stycke från tätorten, är namnet ytterst lånat från en vik av Luleälven. Förleden syftar på notfiske.

Nusnäs tätort, Mora sn, Dalarna. (i) *Nwsnæs* 1485. – Tätorten utgörs av en by. Namnet kan i förleden innehålla ett ord motsvarande det norska dialektordet *nut* 'utväxt på träd; framskjutande klippa, bergstopp' (*Nutsnæs* > *Nusnäs*). Med *nut* kan man här ha avsett det i Siljan utskjutande näs som *Nusnäs* är beläget på. Efterleden syftar också på detta näs.

Ny sn, Jösse hd, Värmland. (*j*) *Nysoken* 1400. – Socknenamnet anger socknen som ny i förhållande till en äldre intilliggande socken, sannolikt → *Arvika*.

Nya Lödöse tätigare stad, S:t Peders sn, Ale hd, Västergötland. *Nylösse* 1474. – Namnet är givet efter den forna staden → *Lödöse* vid Göta älvs.

Nybälle samhälle, Visnums sn och hd, Värmland. (*in*) *Nybele* 1340. – Detta gamla bynamn innehåller ett fornsvenskt *nybylle 'nybygge' (jfr → *böle*).

Nybjärs gd, Hörsne sn, Gotland → *Bjärs*.

Nyborg tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. – Tätorten har vuxit fram ur byn Ytterbyn och omfattar numera också denna. Namnet är övertaget från den 1898 inrättade poststationen *Nyborg*, namngiven efter ett sågverk som var i drift från 1875 till ca 1900. Bakgrunden till sågverkets namn är okänd. *Nyborg* ingår i en kategori av stereotypa fastighets- och villanamn, som med herrgårdsnamn som mönster fått stor spridning i modern tid.

Nybro kn, stad, Småland. – Namnet, belagt från omkr. 1770, avsåg ursprungligen en vid mitten av 1700-talet anlagd bro på landsvägen mellan Kalmar och Växjö. Bron kallades även *Lortbron*, anspelande på ett motsatsförhållande till den närliggande *Fagerbron*. Som namnorsak har man tänkt sig att vägen i den sanka terrängen kring bron varit sönderkörd och »lortig». Förleden *Ny-* visar sannolikt att en äldre bro funnits på platsen. Via ett torp och en krog – *Nybrotorpet* eller *Nybro* (även *Lortkrogen*) – överfördes namnet till en 1865 bildad köping som blev stad 1925.

Nybrostrand tätort, Stora Köpinge sn, Herrestads hd, Skåne. – Namnet på denna unga tätort, som i huvudsak består av fritidsbebyggelse, är givet efter den strax i väster liggande äldre bebyggelsen *Nybro* (*Nyebro* 1675) vid en bro över Nybroån. Bron (*hooss Nybroo* 1465 avskr.) har väl betecknats som ny i förhållande till en äldre bro. Efterleden *strand* är vanlig i nybildade namn på områden med fritids- och åretruntbebyggelser nära havsstranden.

Nydala sn, Västra hd, Småland. (*de*) *Nova valle* 1100-talets mitt, (*ii*) *Nydal* 1366. – Socknen har fått sitt namn efter Nydala kloster, vars namn är en översättning av det latinska *Nova vallis* 'den nya dalen', givet efter mönster av *Clara Vallis* 'den ljusa dalen', det latinska namnet på det franska klostret Clairvaux. På svenska uppträder namnet under medeltiden omväxlande med singular och plural form, *Nydal* och *Nydala* (jfr inl. 3.3.1).

Nye sn, tätort, Östra hd, Småland. (*jnnan*) *Nyokirkio sokn* 1402, (*j*) *Nya sokn* 1413. – Namnet, äldst *Nyakirkia* och senare förkortat till *Nye*, betyder 'den nya kyrkan' och torde ha förantletts av att en äldre kyrka vid Mörsebo övergivits och att en ny kyrka tillkommit på den nuvarande kyrkplatsen. *Mörsebo* (*de ... Myrisbodom* 1290) innehåller ett äldre namn på sjön Smedbälgen sydost om byn, fsv. *Myrisæ 'Myrsjön', och pluralis av → *bod*.

Nyed sn, Nyeds hd, Värmland. *Nye Edz S.* 1600. – Socknenamnet är givet efter den nu i tätorten → *Molkom* ingående byn Ed, där kyrkan är belägen. Förleden anger sock-

nen som ny i förhållande till socknen → *Ed* i Grums härad. Bynamnet *Ed*, som innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten', åsyftar byns belägenhet på en landtunga mellan Molkomssjön och Borssjön.

Nyeds härad hd, Värmland. – Häradet bröts 1805 ut ur → *Väse härad*. Namnet är bildat till sockennamnet → *Nyed*.

Nygård tätort, Ale-Skövde sn, Ale hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid en järnvägsstation, som öppnades för trafik 1878. Den fick namn från gården *Nygård* (*Nygård* 1547) på samma plats.

Nyhammar tätort, Grangärde sn, Dalarna. – Orten är framvuxen vid en under senare delen av 1600-talet tillkommen bruksanläggning. Förleden i namnet på denna bruksort är adjektivet *ny* och efterleden *hammar* 'stångjärnshammare'. Förleden syftar troligen på att en äldre hytta, Abäckshyttan, fanns i närheten.

Nyhem sn, Jämtland. *Nyhem* 1825. – Namnet betyder 'det nya hemmet' med *hem* brukat i riksspråkets betydelse. Den unga socknen har sitt ursprung i en kapellförsamling instiftad 1851, men namnet är som synes belagt redan 1825. Kyrkan ligger i byn Ulvsjö, vilken tillkom som nybygge vid slutet av 1700-talet, och namnet kan därför inte vara äldre än från denna tid. Namnet *Nyhem* används också om den bebyggelse som uppstått kring Nyhems järnvägsstation.

Nyhyttan tätort, Järnboås sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. *Nyhyttan* 1624. – Tätorten, som utvecklats ur byn med samma namn, har vuxit fram vid järnvägslinjen och den 1877 öppnade poststationen. Namnet innehåller orden *ny* och *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Nykil sn, tätort, Valkebo hd, Östergötland. *Nyakyl* 1346. – Förleden *Ny-* erinrar om att Nykil som nybildad socken en gång utbrutits ur en äldre socken Kil; den äterstående delen fick namnet → *Gammalkil*. Socknen har givit namn åt tätorten, som vuxit fram vid kyrkan.

Nykroppa tätort, Kroppla sn, Färnebo hd, Värmland → *Kroppa*.

Nykvarn kn samt tätort, Tinge sn, Öknebo hd, Södermanland. *Nyqvarns Säterie* 1676. – Tätorten har övertagit sitt namn från säteriet och bruket Nykvarn, vilket leder sitt ursprung till 1590-talet. Namnet syftar på att den ursprungliga hammarsmedjan anlades invid en äldre sågkvarn.

Nykyrka sn, Jönåkers hd, Södermanland. *ecclesie Nyakyrko* 1352. – Socknen har fått sitt namn från själva kyrkobyggnaden, vars namn visar att den, när den byggdes, var yngre än en eller flera andra kyrkor i trakten. – *Bild 52, s. 240*.

Nykyrka sn, Vartofta hd, Västergötland. *Nykyrcke* 1783 (genitiv). – Ortnamnet åsyftar en på 1600-talet nyuppförd kyrka. Nykyrka socken, utbruten ur Sandhems socken, upptas 1783 första gången i jordeboken.

Nykyrke tätort, Västra Ny sn, Aska hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram vid bebyggelsen Nykyrke och sockenkyrkan, som ännu kallas *Nykyrke* (→ *Västra Ny*).

Nyköping kn, stad, Södermanland. *Nycopiam* 1250 (lati-

nisering, accusativ). – Ortnamnet innehåller adjektivet *ny* och fsv. *köpungen* 'handelsplats'. Betydelsen är 'den nya handelsplatsen' eller möjigen 'det nya Kämpungen'.

Nyköpingsåns å, Södermanland. – Det stora vattendraget har fått sitt namn, belagt från 1500-talet, från staden Nyköping, där än utmynnar i Östersjön. *Nyköpingsåns* är i våra dagar ett sammanfattande namn på en lång kedja av åar mellan sjön Tisaren i Närke och Östersjön. De olika delarna av denna vattenväg hade förr liksom nu särskilda egna namn. I sitt nedersta lopp kallas Nyköpingsåns i gammal tid sannolikt *Sledh'den framglidande' eller möjligen 'den (på vintern) farbara'; detta ånamn synes dölja sig i det nu försvunna bynamnet *Släbro* i Sankt Nikolai socken.

Nyland tätort, Ytterlännäs sn, Ångermanland. *Nyland* 1535. – Tätorten, som fått namn efter byn Nyland, har vuxit upp kring den 1893 år öppnade järnvägslinjen. Namnet betyder ungefär 'nyodling' (jfr → *land*).

Nylöse förs., Göteborgs stad, Västergötland. *Nylösse* 1474. – År 1969 återtog församlingen Göteborgs Gamlestads sitt gamla namn *Nylöse*. Detta avsåg ursprungligen en stad som 1473 anlades vid Göta älv i syfte att ersätta det äldre Lödöse. Namnet är en sammansättning av adjektivet *ny* och en talspråklig variant *Löse* av stadsnamnet → *Lödöse*

Nymö sn, Villands hd, Skåne. (i) *Nyme* 1434 avskr. (avser kyrkbyn), (i) *Nymæ* 1483 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är sannolikt sammansatt av adjektivet *ny* och → *hem* 'boplats; gård'.

Nymölla tätort, Gualövs och Ivetofta snr, Villands hd, Skåne. *Nyquernæ* 1351, *Nye mølle* 1584. – Tätorten har vuxit fram kring en kvarn, senare pappers bruk och trämasseindustri. Namnet, vars efterled är skånskans *mölla* 'kvarn' (äldst det liktydiga fda. *kværn*), betecknar väl kvarnen som ny i förhållande till en äldre kvarn.

Nynäs gods, Bälinge sn, Rönö hd, Södermanland. *Nyanes* 1328. – Ortnamnet kan betyda 'det nya (den nya bebyggelsen) Näs'.

Nynäshamn kn, stad, Södermanland. *Nynäs hamn* 1873. – Namnet *Nynäshamn* tycks ha tillkommit under andra hälften av 1800-talet, då planerna på en vinteröppen hamn för Stockholm diskuterades livligt. Äldst torde det ha avsett själva hamnsundet. Förleden innehåller namnet på det närliggande herresätet *Nynäs*, på vars mark samhället Nynäshamn (köping 1911, stad 1946) senare anlades.

Nyskoga sn, Älvdals hd, Värmland. – Socknen, som bröts ut ur → *Norra Ny* socken 1872, kallas tidigare *Ny sockens finnbygd*. Efterleden *skoga* är säkerligen skapad efter mönster av namnen på de närliggande socknarna → *Norra Finnskoga* och → *Södra Finnskoga*.

Nysund sn, Edsbergs hd, Närke samt Visnums hd, Värmland. (i) *Sundh Sochn* 1641, *Nyssundh* 1684. – Socknen är med Letälven som gräns delad mellan landskapen Närke och Värmland. Värmländsdeln, som ursprungligen hörde till Värmlands län, överfördes 1923 till Örebro län. Gården

Sund (med namn efter ett sund vid → *Letälven*) har givit socknen dess namn. Socknen har även benämnts *Nykyrka*. Kyrkoherden Petrus Magni Gyllenius skriver omkring 1670 omväxlande *Sundzsockn*, *Sundzkyrka sockn*, *Nykyrkie* eller *Sundzsockn* (m.fl. former). Namnet *Sunds socken*, som så småningom segrade, vällade förväxling med den äldre Sunds socken, sedan 1891 Sunne socken, i Frykdals härad i Värmland. Med anledning härav tillkom på 1600-talet namnet *Nysund*.

Nysäter tätort, Gillberga sn, Gillbergs hd, Värmland. *Nwseter* 1460-talet, *Nuuesætter* 1540, *Nysätter* 1744. – Namnet på denna i sin tid framvuxna tätort (tidigare kallad *Värmlands Nysäter*), återgår på ett bynamn. Det har i förleden, som omtolkats till adjektivet *ny*, antagits innehålla antingen en fornsvensk motsvarighet till mansbnamnet fvn. *Hnūfa* eller ett äldre namn på Byälven. Efterleden är → *säter* 'utmarksäng'.

Nysätra sn, Lagunda hd, Uppland. *Ecclesie Nysæter* 1286.

– Namnet är sammansatt av *ny* och → *säter* 'utmarksäng'. Ursprungligen bör namnet ha syftat på ny ängsmark som landhöjningen frigjort i Örsundaåns dalgång. Vid kyrkan finns också *Nysätra* by. Enligt vanlig mening har socknen närmast övertagit denna bys namn, men detta är osäkert.

Nysätra sn, Västerbotten. – Den 1821 tillkomna socknen bröts ut ur *Bygdeå* socken som kapellag 1624, och ett kapell uppfördes vid byn *Nybyn* (*Nyby* 1539). Namnet *Nysätra* är första gången omnämnt i slutet av 1650-talet. Av allt att döma är det ett nytt namn, varvid man tycks ha lånat förleden från *Nybyn*. Att man inte övertog hela bynamnet kan ha berott på att -byn ansågs vara en olämplig efterled i ett distriktsnamn. Vad som föranlett valet av just -sätra som efterled är dunkelt. Kanske har namnet satts av kapellagens förste kaplan Christian Turdin som hade studerat i Uppsala och därvid kan ha kommit i beröring med sockennamnet → *Nysätra* sydväst om Uppsala.

Närunga sn, Gäsene hd, Västergötland. (in) *Narungum* 1350. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet, som innehåller en plural inbyggartekstning på -ung (→ -inge), kan vara bildat till ett ord fsv. **nar-* 'förträning' e.d. med syftning på ett sammanträgt terångparti vid byn.

Näs sn, tätort, Dalarna. (i) *Nass* 1479 avskr. – Tätorten omfattar kyrktrakter och har övertagit sockennamnet. Detta innehåller en motsvarighet till norska dialekters *nås* 'nåsa; framspringande brant förhöjning' o.d., här särkliggen med syftning på det näslänkande landområde som bildas av Västerdalälvens stora krökning mellan Näs i öster och Vansbro i väster. Däröver har förr den s.k. Näs-vägen löpt, en del av den betydelsefulla vintervägen mellan Falun och Röros.

Nättrö ö, Ösmo sn, Sötholms hd, Södermanland. *Nutarn* ca 1300. – Önamnet är sammansatt av fsv. *nut* 'nöt' och → *arin* 'grusö, grusig mark'. Sannolikt har man på ön samlat hasselnötter.

Näkten sjö, Bergs, Hackås och Näs snr, Jämtland. (fraan) *Nækten* 1488. – Namnet är inte säkert tolkat. Enligt ett

försag skall det sammanhållas med *näck* 'sjörå' och ta fasta på att sjön är svårrodd och anses opärlig, vilket då skulle bero på näckens närvor. Enligt ett annat hör det samman med ett ord svarande mot norska *nækk*, som bl.a. kan ha betydelsen 'krökning eller böjning i älvdal'. Med sistnämnda tolkning skulle namnet kunna syfta på den stora böj som Sörviken bildar i sjöns södra del.

Nälden tätort, Näskotts sn, Jämtland. (i) *Nälhd* 1407. – Tätorten har närmast övertagit sitt namn från järnvägs- och poststationen *Nälden*, öppnad 1881. Stationen har i sin tur namngivits efter sitt läge vid Näldsjön vars äldre namn är *Nälden*, jfr också bynamnet *Faxnälden* (j *Faxanæghld* 1410), vars förled syftar på läget vid *Faxån*. Någon säker tolkning av namnet *Nälden* finns ej. Möjligen kan det röra sig om ett med *nål* besläktat ord, syftande på sjöns mot nordväst avsmalnande och nälliknande form.

Näljsjön sjö, Jämtland → *Nälden*.

Nämdö sn, Sotholms hd, Södermanland. *Neffo* ca 1300, *Nemdoö* 1539. – Enligt det mest troliga tolkningsförslaget skall förleden sammanhållas med fsv. *næf/næbb* med syftning på någon del av ön som liknats vid en fägelnäbb eller näsa. Den moderna formen *Nämdö* kan bero på associationer med ordet *nämnd*.

Nämforse kraftverk, fors, Ädals-Lidens sn, Ångermanland. *Nempne fiiskett* 1552, *Nempnde fors* 1568. – Namnet är flertydig. Ett förslag är att förleden innehåller ett ord fsv. *næmd 'tagbarhet, ställe där fisk finns att ta, fiskefångstplats'. Det kan ha varit fisket, som i forntiden lockade skaparna av de kända hällristningarna på forsens stränder och på öarna i denna.

När sn, Gotland. (in) *Ner* 1316. – Namnet kan vara övertaget från ett äldre namn på nuvarande Prästgården. Man har räknat med att det rör sig om en bildning till ett fornsvärtligt ord *nær med betydelsen 'förträning' med syftning på en förträning i Närsåns lopp vid kyrkan. Naturförhållandena på platsen ger dock mycket svagt stöd för en sådan tolkning, och den måste därför betraktas som osäker.

Närdingen sjö, Lyhundra och Närdinghundra hd, Uppland. *Nälingen* 1635. – Sjönamnet är en bildning med ändelsen *-ung* (senare ombildad till *-ing*) till ett fornsvenskt **nærdh(er)* 'förträning', besläktat med engelskans *narrow* 'trång'. Säkerligen avses formen på sjön, som är mycket smal med flera trånga sund. En till sjönamnet bildad inbyggarteknologi ingår i → *Närdinghundra härad*.

Närdinghundra härad hd, Uppland. (in) *Nerdungahunderi* 1291. – Namnet innehåller genitiv av en plural inbyggarteknologi, fsv. *nærdhungar*, bildad till sjönamnet → *Närdingen*. Den långsmala sjön ligger längst i öster i häradet och utgör i större delen av sin längd gräns mot Lyhundra härad. Bygden vid Närdingen får antas ha utgjort ett centrum i häradet med en gammal samlingsplats för dess invånare. Namnelementet → *hundare* är bevarat i den moderna namnformen *-hundra*.

Närke landskap. *Neeric* 1100-talets slut avskr., (in) *Nerchia* 1200-talet. – Landskapsnamnet är omdiskuterat.

Det innehåller troligen en inbyggarteknologi. Denna har sammanställts med sockennamnet → *Norrbyås*.

Närtuna sn, Långhundra hd, Uppland. *ecclesie Nerhetenum* 1291, (de) *Nierdhatunum* 1298. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *tuna*. Förleden är omdiskuterad. Enligt en uppfattning innehåller den genitiv av gudomsnamnet *Njärd*, fvn. *Njörðr*. Enligt ett annat förslag utgörs den av ett gammalt sjönamn fsv. *Nærdhe, bildat till fsv. **nærdh(er)* 'förträning', syftande på förträningar i en forntida fjärd eller sjö i närheten av nuvarande Närtunaby.

Näs sn, Gotland. *Nes* 1296. – Namnet är sannolikt ett gammalt bygdenamn som syftar på bygdens läge på ett större näs (*Näsudden*) i Östersjön.

Näs by, Lindbergs sn, Himle hd, Halland → *Södra Näs* och → *Trönningeby*.

Näs by, Träslövs sn, Himle hd, Halland → *Södra Näs*.

Näs sn, Jämtland. (de) *ecclesia Næs* 1344. – Namnet syftar ytterst på det breda näs som söder om kyrkan buktar ut i sjön → *Näkten*. Sockennamnet kan ha övertagit gårdenamnet *Näs* (→ *Kungsnes*) eller också har det förmedlats via ett bygdenamn.

Näs sn, Vartofta hd, Västergötland. (jn) *Næsi* 1299 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *näs* i betydelsen 'i sankmark framskjutande terrängparti' och har sitt upphov i äldre tiders terrängförhållanden vid byn.

Näs bruk tätort, By sn, Folkare hd, Dalarna. – Tätorten har ytterst sitt ursprung i en by *Näs* (*Nääs* 1535), så benämnd på grund av läget på ett näs mellan Dalälven och Bysjön. Byn blev brukssamhälle efter anläggandet av en masugn 1873. Namnet *Näs bruk* kom att befästas sedan det 1921 ersatt *Näs station* som namn på poststationen.

Näsby sn, Östra hd, Småland. *Nesby* 1300-talets början. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller orden *näs* och → *by* 'gård; by'. Byn ligger på ett näs i sjön → *Flögen*.

Näsby gods, Taxinge sn, Selebo hd, Södermanland. *Næsby* 1281. – Förrleden åsyftar bebyggelsens läge vid ett näs i Mälaren; efterleden är → *by* 'gård; by'.

Näsby sn, Fellingsbro hd, Västmanland. *Nesby* 1330-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller ordet *näs*, åsyftande ett näs i sjön *Väringen*, och → *by* 'gård; by'.

Näsbyggebyn by, Sijljansnäs sn, Dalarna → *Sijljansnäs*.

Näsbyholm gods, Gårdslövs sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (de) *Nesby holm* 1347. – Namnets efterled torde syfta på att gården ursprungligen har legat på en hög ö eller holme i den nu utdikade Näsbyholmssjön norr om bebyggelsen. Förleden innehåller namnet på en försunnen by (*Nesby* 1410), belägen på det näs i den f.d. Näsbyholmsjön där godsets huvudbyggnad nu ligger. Bynamnets efterled är → *by* 'gård; by'. – Bild 53, s. 241.

Näset officiellt *Övernäs*, by, Forsa sn, Hälsingland → *Näsviken*.

Näshult sn, Östra hd, Småland. (in) *parrochia Nessiohult*

ORTNAMNSEFTERLEDEN

-HEM

- 10 namn
- 5 namn
- 1 namn

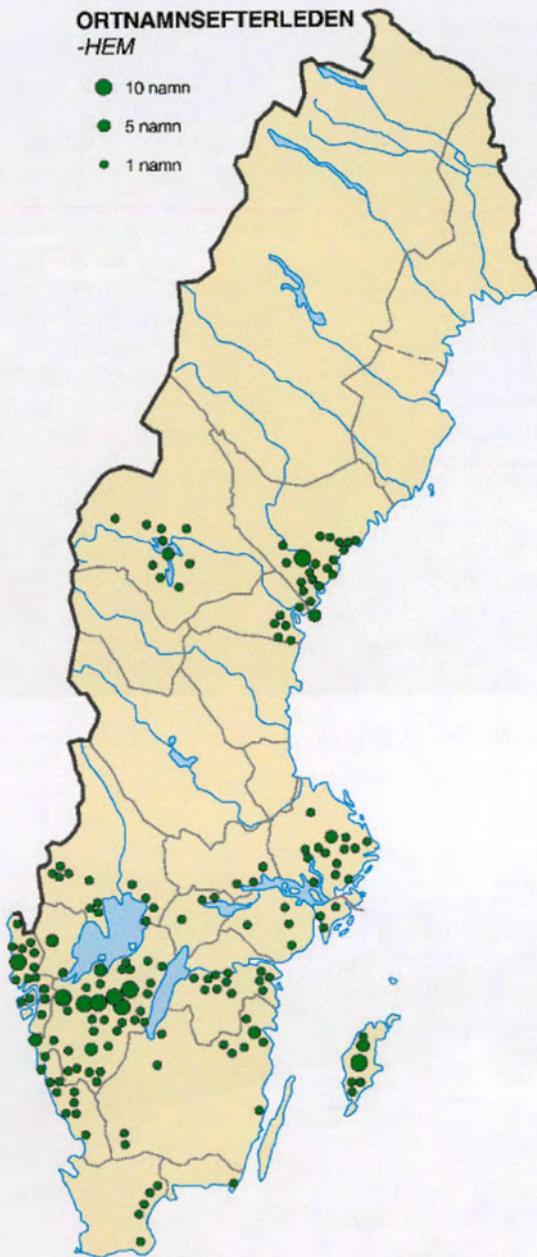

Bild 30. Utbredningen av ortnamnen på -hem i Sverige. Efter Sveriges Nationalatlas/Kulturmiljövården (1994).

Bild 32. Hoverberget. Socknen Berg i Jämtland har fått namn av det väldiga Hoverberget nära Storsjöns södra ände.
Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 34. Hällefors. Hällar i forsen vid Hällefors. Foto: Mats Wahlberg.

Bild 35. Härjevad. Nedanför kraftstationen vid Härjevads gamla kyrkplats kan man se de hällar som ytterst ligger till grund för socknens namn. Foto: Per Vikstrand.

Bild 36. Högom. Namnet Högom syftar ursprungligen på de berömda gravhögarna från folkvandringstid utanför Sundsvall. Foto: Per Vikstrand.

Bild 37. Järbo i Dalsland. Förleden i namnet Järbo syftar på den skarpa förkastningsbrant som löper genom socknen. Här framträder den som en skogsklädd höjdrygg bortom gården Vinnsäter, som syns till höger på bilden. Foto: Per Vikstrand.

Bild 39. Kalmar. Möjligt är det den steniga terrängen på Stensö som ligger bakom namnet Kalmar. I bakgrunden anas dagens Kalmar. Foto: Per Vikstrand.

Bild 38. Jönköping. Junebäcken har givit namn åt Jönköping och var dessutom en viktig plats under svensk medeltid. Det var där som kungen, när han red sin eriksgata, utväxlade eder med västgötarna. Bäcken är i dag nästan helt kulverterad, men i Friaredalen rinner den en kort sträcka ovan mark. Foto: Per Vikstrand.

Bild 40. Kapelludden på östra Öland. Medeltida stenkors på Kapelludden. I bakgrunden syns ruinen av Sankta Birtas kapell. Foto: Per Vikstrand.

Bild 46. Lena. Två socknar i Sverige – en i Uppland och en i Västergötland – bär namnet Lena. I Västergötland finns dessutom socknen Kungslena. Alla namnen innehåller ett ord *len 'slutning' som tidigt dött ut i svenska. På bilden syns Lena kyrka i Lenabergs by i Uppland, belägen på krönet av en sluttning upp från Vendelån. Foto: Per Vikstrand.

Bild 47. Luppio. Luppio (Luppioberget) med dess karakteristiska trappstegsform. Foto: Pär Domeij.

Bild 49. Malören. Malören är inget misstag utan en sammansättning av orden mal 'grus, småsten' o.d. och → ör 'grus(bank)' o.d. Ön gör skäl för sitt namn. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Bild 52. Nykyrka i Södermanland. Namnet Nykyrka avser sannolikt den ännu bevarade 1100-talskyrkan. Gravkoret i förgrunden är dock en senare tillbyggnad. Kyrkan stod länge övergiven men återinvigdes 1929. Namnet representerar tillsammans med t.ex. → Lillkyrka och → Stenkyrka en grupp sockennamn som syftar på själva kyrkobyggnaden. Foto: Per Vikstrand.

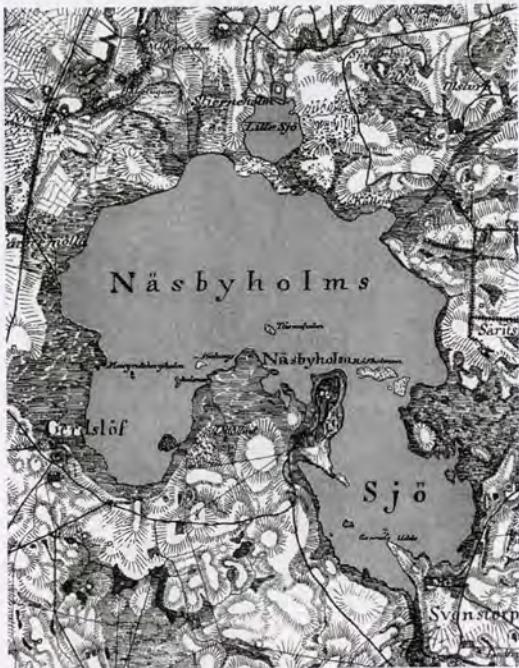

Bild 53. Näsbyholm. På den svenska rekognosceringskartan (1812-20) är Näsbyholmssjön ännu bevarad, och man ser hur herrgården ligger på en holme omgiven av vatten och sankmarker.

1278. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden det äldre namnet på Serarpasjön, *Nässjö. Sjön är rik på näs och vikar. Efterleden är → hult.

Näshulta sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Nesulta* 1244. – Någon gård eller by kallad Näshulta finns inte nu i socknen, men mycket talar för att Näshulta under medeltiden var namnet på kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller näs och → hult. Fsv. *Næshult(a) kan allra äldst ha varit namnet på ett näs i Näshultasjön eller på hela det stora landpartiet mellan Näshultasjön, Näshultaån och Hyndevadsströmmen.

Näs härad hd, Värmland. *Næshærad* 1300-talets slut. – Häradsnamnet syftar på → Värmlandsnäs (*Näset*), den stora halvön i Vänern.

Näsinge sn, Vätte hd, Bohuslän. (wider) *Næsini kirku* 1378. – Socknen synes ha fått namn efter prästgården. Namnet innehåller i förleden antingen näs – i så fall åsyftande det näs på vars främre del kyrkan ligger – eller det därmed besläktade fvn. nos 'näsa; framspringande höjdparti'. Efterleden är → vin 'betesmark; äng', som senare har ombildats efter namnen på → -inge.

Näskott sn, Jämtland. (i) *Nesgath* 1403, (i) *Næsgatw* 1407. – Namnet är sammansatt av orden näs och gata, det senare här i en äldre betydelse 'väg'. Med näs avses trolien den landtunga i Storsjön på vilken Rödöns socken är

belägen. Namnet har således ursprungligen betytt 'vägen till näset' e.d. och så småningom överförts till bygden runt denna väg.

Näsrännen sjö, Rämmens sn, Färnebo hd, Värmland → Rämmen.

Nässja sn, Dals hd, Östergötland. *Næsia* 1330. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av näs. Nässja kyrka och kyrkby ligger på ett stort näs i Vättern.

Nässjö kn, stad, Småland. (de) *Næsiom* 1270-talet, *Nes-sio* 1333. – Namnet avsåg ursprungligen kyrkbyn (nuvarande Nässjöbyn) i Nässjö landsförsamling och innehåller plural dativform (jfr inl. 3.3.1) av ordet näs. Nässjö gamla kyrka ligger på en platå som tidigare torde ha utgjort ett näs i Ryssbysjön. Redan i början av 1300-talet uppträder skrivningar med två s, vilket tyder på att man uppfattat namnet som en sammansättning av näs och sjö.

Näsudden näs, Näs sn, Gotland → *Näs*, sn, Gotland.

Näsum sn, tätort, Villands hd, Skåne. (in) *parochia Næsyom* 1379 avskr., (j) *Næseme sokn* 1442, (i) *Nesyom* 1425?, (vti) *Næsom* 1465 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn (nu en tätort), kan antingen vara dativ pluralis (se inl. 3.3.1) av näs eller en ursprunglig sammansättning av näs och → hem 'boplats; gård'. Tätorten ligger innanför ett näs i Ivösjön.

Näsviken tätort, Forsa sn, Hälsingland. – Tätorten har uppstått kring en 1887–88 tillkommen järnvägs- och poststation. Denna länade namnet från en på annan plats belägen äldre järnvägsstation, inrättad 1874 och namngiven efter det intilliggande partiet av sjön Sördellen, av järnvägsbyggarna benämnt Näsviken. Namnets egentliga syftning är emellertid ett annat, närliggande vattenområde i samma sjö, viken Näsviken, på 1860- och 1870-talen känd som timmervagasin. Viknamnets förled avser läget antingen vid byn Näset (Övernäs), äldst omtalad 1535, eller också vid det näs som byn har namn efter.

Näsåker tätort, Ådals-Lidens sn, Ångermanland. *Nes-ackar* 1535. – Tätorten, uppkommen ur byn med samma namn, har vuxit upp vid den 1875 öppnade poststationen. Förleden kan betyda 'landsträcka längs vatten' eller 'udde' och i så fall syfta på en utbuktning av Ångermanälven vid Nämforssen. Efterleden är → åker.

Nätra sn, Ångermanland. (De) *Netru* 1344. – Namnet har ursprungligen tillkommit Nätraån, som flyter genom socknen förbi kyrkan. Ånamnet, fsv. *Nætra, är bildat till ett fornspråkligt ord med betydelsen 'våt, fuktig', antingen med innebörd'en 'vattnet; ån' eller med syftning på åns sanka stränder eller översvämnningar.

Nätterhövden sjö, Eringsboda och Sillhövda snr, Medelstads hd, Blekinge, samt Vissefjärda sn, Södra Möré hd, Småland. *Nættahoffda siö* 1554. – Sjönamnets förled utgörs av ett äldre namn på Nättrabyån (→ Nättraby). Efterleden är en forndansk motsvarighet till fsv. *høfdhe*, en bildning till ordet *huvud*. Nätterhövden, som är en av Nättrabyåns två källsjöar, har alltså uppfattats som Nättrabyåns »huvud».

Nättraby sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. (*in*) *Nædherby* 1347 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, vars efterled är → *by*'gård; *by*', avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Förleden innehåller ett äldre namn på den genom kyrkbyn rinnande Nättrabyån, fda. *Nætr, bildat till ett fornspråkligt ord med betydelsen 'våt, fuktig'. Namnet kan betyda 'vattnet; ån' eller åsyfta sanka stränder eller översvämnningar. Jfr → *Nätterhövden*.

Nättrabyån å, Medelstads hd, Blekinge → *Nättraby*.

Nävekvarn tätort, Tunabergs sn, Jönåkers hd, Södermanland. – På platsen, sedan länge en industriort, fanns kvarn under medeltiden (*Næffuo qwærn* 1447). Ortnamnet innehåller ett äldre namn, fsv. *Næva, på Näveån som rinner genom tätorten. Ån kommer från Nävsjön, och dess namn kan vara bildat till sjöns namn, som har oklar innebörd.

Nävelsjö sn, Östra hd, Småland. (*de ...*) *Neivilsyo* 1290. – Namnet, efter kyrkbyn, innehåller i förleden en bildning till fsv. *næf*'näbb', väl åsyftande den höjd varpå kyrkan ligger. Efterleden är *sjö* och avser den 1868 torrlagda Nävelsjösjön, som nu består av mossmarker.

Nävlinge sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*in*) *Næflingi* ca 1250 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är en bildning med *-linge* (→ *-inge*), sannolikt till en forndansk motsvarighet till fsv. *næf*'näbb', i ortnamn ofta med betydelsen 'utskjutande terrängparti'. Möjligens åsyftas en kilformig udde i sankmarken väster om byn.

Nävragöl tätort, Fridlevstads sn, Medelstads hd, Blekinge. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana, som öppnades 1874. Namnet är givet efter en by (*Neffuergøls querne* ['kvarn'] 1580-talet) söder om tätorten, vilken i sin tur fått sitt namn efter den intilliggande tjärnen Nävragölen. Norr om tätorten ligger sjön Nävrasjön, vilken förbinds med Nävragölen genom en å, som rinner vidare söderut förbi byn. Tjärnnamnet kan vara bildat i anslutning till sjönamnet, vars förled innehåller ordet *näver* med syftning på nävertäkt.

Nävrasjön sjö, Fridlevstads och Sillhövda snr, Medelstads hd, Blekinge → *Nävragöl*.

Nöbbele sn, Konga hd, Småland. (*j*) *Nybele sokn* 1377. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som återgår på en sammansättning fsv. *nybyle 'nybygge' (jfr → *böle*).

Nödinge sn, Ale hd, Västergötland. *Nödhunghe sonkth* 1463. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med *-unge* (→ *-inge*), möjligent till ett fsv. **nødh-*, som åsyftat en förträngning i landskapet. Socknen och kyrkbyn har givit namn åt tätorten.

Nödinge-Nol tätort, Nödinge och Starrkärrs snr, Ale hd, Västergötland. – Nödinge-Nol är en sammanväxning av de två stationssamhällena Nol och Nödinge. Tätorten Nol har fått sitt namn från en by i Starrkärrs socken (*Noor* 1396); det innehåller *nor* i betydelsen 'förträngning av vattendrag' med syftning på en trängre del av Göta älvs. Tätorten Nödinge har fått sitt namn från by- och socknenamnet → *Nödinge*. Nols järnvägsstation och Nödinge hållplats öppnades för trafik 1877.

Nömmen sjö, Östra och Västra hd, Småland. (*ij*) *Nemen* 1541. – Namnet är en substantivering av ett adjektiv fsv. *nømber 'trång'. Sjön kan förefalla smal och trång på grund av sina många ör och holmar. Ett ånamn (*ena qwærn* ['en kvarn'] som *hether Nøma* 1416) med samma betydelse kan eventuellt ligga till grund för sjönamnet.

Nöre by, Dalums och Timmele snr, Redvägs hd, Västergötland → *vin*.

Nössemark sn, Vedbo hd, Dalsland. *Nöfsemark* 1413 avskr. – Socknen gränsar till Norge. Kyrkan ligger nära Nössjön. Namnet har tolkats som '(den del av) Markerna som ligger kring Nössjön' (jfr → *Nordmarks härad*).

Nösslinge sn, Himle hd, Halland. *ecclesie Nyslinge* 1330-talet. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn, som är oklart.

Nöttja sn, Sunnerbo hd, Småland. (*i*) *Nothøghom* 1353. – Namnet, efter kyrkbyn, innehåller fsv. *not*, *nut* 'nöt', troligen åsyftande bestånd av hassel, och pluralis av → *hög*.

O

Obbla tätort, Holmsunds sn, Västerbotten. *Wbla* 1543. – Tätorten har utvecklats ur en by, nu under namnet *Obbolaby* en del av tätorten. Denna ligger på Obblaön, förr en ö mellan två utloppsarmar av Umeälven. I namnet, som äldst åsyftat ön, kan ingå antingen ett från finlands svenska dialekter känt ord *åbörd* 'isvall, bildad av på stranden uppvräkta isblock och issörja; strängar av vass, säs, tång, som sköljs upp på stranden' eller ett ord *uppbörd med liknande innebörd, i båda fallen med tänkbar syftning också på vrakgods, stockar o.d., som drivit ifrån, eller möjligens slamavlagringar.

Ockelbo kn, sn, tätort, Gästrikland. (*De*) *Oklabo* 1344. – Tätorten har utvecklats kring kyrkan och den efter socknen namngivna järnvägs- och poststationen, tillkommen 1876. Förleden innehåller genitiv av fsv. *Ukle, *Okle, äldre namn på Bysjön (därmed sammanhänger också namnet *Ycklaren*, avseende en sjö som står i förbindelse med Bysjön). *Ukle, *Okle är besläktat med verben *öka* och *växa* liksom med norska *okla seg* 'föröka sig' och syftar på benägenhet för översvämnningar till följd av de stora, snabba växlingarna i Bysjöns vattenstånd. Efterleden i *Ockelbo* är → *bo*, snarast i betydelsen 'bygd'.

Od sn, Gäsene hd, Västergötland. *Ood* 1394. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett fornsvenskt *odh 'vadställe', besläktat med verbet *vada*. Byn ligger vid en bäck.

Odarslöv sn, Torna hd, Skåne. (*in*) *Wæstre Øtherslef* 1300-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknenamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu Västra Odarslöv), har i förleden antagits innehålla ett forndansk mansnamn, antingen *Ottar* eller ett icke belagt *Otar. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Odensala stadsdel, Östersunds stad, Jämtland. (*i*) *Odhinsal* 1410 (avser byn). – Stadsdelen har namn efter byn *Odensala* som var belägen i parken sydväst om Stenå-

dersvägen. Namnet innehåller i förleden genitiv av gudanamnet *Oden*. Efterleden kan vara antingen → *sal* eller → *al* – vilketdera går inte att avgöra. Möjigen kan det förhållandet att en av gårdarna i byn hette *Sal* tyda på att efterleden innehåller *sal*. Namnet har sekundärt anslutits till de vanliga plurala namnen på -a (se incl. 3.3.1). Stadsdelsnamnen *Odenslund* och *Odenskog* är unga och bildade med *Odensala* som mönster. Det bör noteras att det närliggna *Torvalla* (*i Torwal* 1508) inte innehåller gudanamnet *Tor* utan ett sammansatt ord *torrvall* 'torr ängsmark'.

Odensala sn, Ärlinghundra hd, Uppland. *Ecclesie Othins-harg* 1286. – Sockennamnet är sammansatt av gudanamnet *Oden* och → *harg*. Det har sannolikt förmedlats till socknen via namnet på en nu försvunnen by, svarande ungefär mot prästgården. Namnet kan ursprungligen ha avsett en Odenshelgedom. Förleden har fogats till namnet för att skilja detta från ett annat *Harg* i samma socken.

Odensbacken tätort, Askers sn och hd, Närke. *Odens backe* 1700-talet. – Tätorten har vuxit fram vid en gammal marknadsplats vid Kvismare kanal, där landsvägen mellan Örebro och Vingåker korsar kanalen. En poststation inrättades 1896. Namnet saknar medeltida belägg. Det är ovisst om det är gammalt och har levat kvar enbart i den muntliga traditionen eller om det är en konstruktion av någon forntidssvärmare på 1600- eller 1700-talet, som velat anknyta till guden *Oden*. – *Bild 54*, s. 353.

Odensberg tätort, Gökhems sn, Vilske hd, Västergötland. – Odensbergs järnvägsstation, öppnad för trafik 1892, ligger nära gården Odensberg, som erhöll sitt nuvarande namn (tidigare hette den *Kräketorp*) 1874. Gårdens och tätortens namn sammanhänger med *Odens kulle* (*Odens kulle* 1561), det till gudanamnet *Oden* bildade namnet på en mäktig höjd vid samhället.

Odensjö sn, Sunnerbo härad, Småland. (*i*) *Odhinsredha sokn* 1389, (*j*) *Odhænsøryth sokn* 1413. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är flertydig. Förleden har föreslagits innehålla ett annat namn på sjön Bolmen (jf! belägget 1413), 'den åt Oden helgade sjön'. Den kan också förklaras som genitiv av gudanamnet *Oden*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Odensjö tätort, Barnarps sn, Tveta hd, Småland. *Odhen-sioo* 1394. – Tätorten har utvecklats ur byn Odensjö. Namnet innehåller troligen det gamla namnet på Barnarpasjön, 'den åt Oden helgade sjön'.

Odensjön sjö, Röstånga sn, Onsjö hd, Skåne. *Odensiö* 1729. – Sjöns namn anses vara givet efter häradnamnet → *Onsjö härad*.

Odenskog stadsdel, Östersunds stad, Jämtland → *Odensala*.

Odens kulle höjd, Gökhems sn, Vilske hd, Västergötland → *Odensberg*.

Odenslanda by, Vederslövs sn, Kinnevalds hd, Småland → *land*.

Odenslund stadsdel, Östersunds stad, Jämtland → *Odensala*.

Odensvi sn, Södra Tjusts hd, Småland. (*in*) *Odhinswj* 1371. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller gudanamnet *Oden* och → vi 'helig plats, kultplats'. Det bör ursprungligen ha avsett en för bygden gemensam kultplats.

Odensvi sn, Åkerbo hd, Västmanland. (*in*) *manerio nos-tro* ['vår gård'] *Odhinswi* 1351. – Socknen har säkerligen fått sitt namn efter den f.d. kyrkbyn, nu Prästgården. Det innehåller gudanamnet *Oden* och → vi 'helig plats, kultplats'.

Odensåker sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Ecclesie Othens-aker* 1292. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller gudanamnet *Oden* och åsyftar en åker (→ *åker*) som förbundits med *Oden*, snarast kanske som plats för rituella handlingar.

Oderljunga sn, Norra Åsbo hd, Skåne. *Oderliunge* ca 1524. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden sannolikt ett äldre namn, fda. *Otra (en bildning till fda. *otær* 'utter'), på Bäljane å, som rinner förbi kyrkbyn. Efterleden innehåller *ljung* i betydelsen 'ljunghed'.

Offerdal sn, Jämtland. (*De*) *Afflodal* 1344. – Socknen har övertagit namnet från en bygd. I förleden ingår bynamnet *Åflo* (*i Aflo* 1410). Sockennamnets efterled är *dal*. Förleden i *Åflo* är å, avseende Åfloån, och efterleden dialektordet *flo*, som förekommer med betydelser som 'öppen, sank myr' och '(brett) parti av älvdal eller å med lugnvatten'. *Åflo* tycks från början ha avsett en tjärnlänkande utvidgning av Åfloån vid byn. Då kyrkan ligger 8 km från Åflo, har namnet *Offerdal* vid sockenbildningen syftat på ett betydligt större område än dalgången vid Åflo. Utvecklingen *Åflo*->*Offer*- i sockennamnet har ägt rum redan under medeltiden (*i Offidal sokn* 1420).

Oknö ö, stugområde, f.d. by, Mönsterås sn, Stranda hd, Småland. (*in*) *Vknø* 1300-talets senare hälft (avser byn). – Namnet innehåller i förleden ett till ordet *ok* (i fornsvenskan och dialekterna även *uk*) bildat *okn, vilket här syftar på öns okliknande form. Efterleden är ö.

Okome sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Okheem* 1330-talet. – Sockennamnet, omtalat redan 1177, är övertaget från kyrkbyn. Förleden innehåller *ok*, förmodligen med syftning på någon av höjderna vid kyrkan. Efterleden -*ome* återgår på dativ singularis av → *hem* 'boplats; gård'.

Ola by, Bladåkers sn, Olands hd, Uppland → *Olands härad*.

Olands härad hd, Uppland. (*in*) *Olandia* (latiniserat) 1288, *Oland* 1291. – För *Oland*, namn på en gammal bygd som inordnats i hundaresorganisationen (→ *hundare*), har olika tolkningar föreslagits. *O-* har antagits innehålla en biform *o till å, varvid *Oland* antingen kan ha betytt 'ålandet, landet vid Olandsån och dess tillflöden' eller vara sammansatt med *O som namn på Olandsån. Enligt ett annat förslag kan *Oland* innehålla ett äldre namn på Olandsån, fsv. **Ol(a)*'det krökande vattnet', som då också kan ge förklaring till bynamnet *Ola* (*in villa Olum* 1366) i Bladåkers socken i Närdinghundra härad, vilken gränsar

till Olands härad. Ola ligger vid en skarp krök i Olandsåns lopp, som vid byn svänger från östlig till nordvästlig riktning. Denna åkrök skulle vara det sakliga underlaget för det ansatta ånamnet. Bynamnet *Ola* kan emellertid också förklaras utifrån fsv. *ol' rem'*, syftande på den långsträcka ås som byn ligger på.

Oleby tätort, Fryksände sn, Fryksdals hd, Värmland. *Ålingebyn* 1540, *Olinghebynn* 1542, *Ollebynn* 1564. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnets förled innehåller mansnamnet fsv. *Ole*, i de äldsta beläggen genitiv av *olinger 'Ölebybor'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Olivehult gods, Kristbergs sn, Bobergs hd, Östergötland. *Olivenhult* 1760. – Bebyggelsen bar tidigare namnet *Hult*, innehållande → *hult*. Förleden i *Olivehult* erinrar om släkten Oliveblad; Hans Måansson Oliveblad (död 1650) upprättade ett säteri i *Hult*.

Olofsbölle by, Ljungby sn, Södra Möre hd, Småland → *böle*.

Olofstorp tätort, Bergums sn, Vättle hd, Västergötland. (j) *Olafsthorp* 1436. – Tätorten har vuxit upp kring poststationen och den 1899 öppnade järnvägen. Namnet, som ursprungligen avsåg en by innehåller genitiv av mansnamnet *Olof* och → *torp* 'nybygge'.

Olofström tätort, Jämshögs sn, Listers hd, Blekinge. – Tätortens namn gavs 1759 efter den dåvarande ägaren till ortens järnbruk, Olof Olsson. Järnbruket kallades tidigare *Petrifors* efter den förste ägaren, Petré, som grundade bruket 1732. Efterlederna *ström* och *fors* är vanliga i namn på järnbruk belägna vid vattendrag.

Olsfors tätort, Bollebygdas sn och hd, Västergötland. – Tätorten har föregåtts av en kvarn i Sörån (*Olsfors* 1868). Namnet innehåller genitiv av mansnamnet *Olof*. Olsfors järnvägsstation anlades vid en järnvägslinje öppnad 1894.

Olshammar tätort, gd, Hammars sn, Sundbo hd, Närke. *Oshamar* 1300-talets början. – Tätorten är framvuxen i anslutning till gården Olshammar. Namnet innehåller i förleden troligen ordet *os* 'åmynning', dock med oklar syftning. Efterleden är dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Namnet har tidigt missuppfattats som en sammansättning med mansnamnet *Olof*.

Olskroken stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Ohlskroken* 1676. – Namnet skall sättas i samband med begreppet *olsmässkroken*, *olskroken*, avseende tiden kring Olovsdagen den 29 juni. Detta var en ur försörjningssympunkt kritisk tid på året, då den gamla sädan kunde ta slut och årets ännu inte var skördad. Namnet *Olskroken* avsåg äldst en äng, som på grund av sin magra avkastning har jämförts med denna knappa tid på året.

Olstorp tätort, Stora Lundby sn, Vättle hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från den intilliggande byn Olstorp (fsv. *Olafsthorp*); det innehåller mansnamnet *Olof* och → *torp* 'nybygge'.

Ombenning by, Västervåla sn, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland. (j) *Amundabygning* 1400. – Namnet är sammansatt av genitiv av mansnamnet fsv. *Amund* och → *benning* '(hytt)byggnad'. Jfr → *Ämänningen*.

Omberg berg, Dals och Lysings hd, Östergötland. *Ammobiærh* 1200-talets senare del? – Namnet innehåller fsv. *ama 'dimma, rök'; jfr dialekterorden *åmme* 'ånga, imma, ljum blåst' och *åmma* 'ånga, lukta'. I trakten har det sagt att Omberg *åmmar*, då dis eller dimma uppträder vid berget.

Onsala sn, Fjäre hd, Halland. (de) *Othænsæle* 1231 avskr., (aff) *Othænsalæ* 1403. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i förleden genitiv av gudanamnet *Oden*. Efterleden kan antingen innehålla en form av ordet → *sal*, här kanske i betydelsen 'hallbyggnad', eller också → *al*. Den första uppfattningen är i dag vanligare. Platsen bör ha varit av central religiös betydelse för Onsalalandet.

Onsjö härad hd, Skåne. *Othænsheret* ca 1300. – Häradnamnet innehåller gudanamnet *Oden*. Det hör därmed till en liten exklusiv grupp distriktsnamn, som innehåller gudanamn som förled (jfr → *Frösthult*, → *Luggude härad*); → *Odensjö(n)* i Röstånga socken i Onsjö härad är troligen ett ungt sjönamn, sekundärt bildat till häradnamnet. I princip är det annars möjligt att fda. *Othins-hærath* har bildats till ett sammansatt ortnamn med gudanamnet som förled. Den moderna formen *Onsjö*, med *sjö* som efterled, uppträder först mot slutet på 1600-talet. Den föregås av danska 1500-talsformer som *Oensse*, undantagsvis även *Oensøe* o. 1590.

Onslunda sn, tätort, Ingelstads hd, Skåne. (aff) *Othæns-lundæ* 1401 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn (nu en tätort), minner om att det på platsen har funnits en lund helgad åt guden *Oden*.

Ope tätort, Brunflo sn, Jämtland. (a) *Opo* 1346. – Tätorten är framvuxen ur en by. Bynamnet återgår på *Opa, ett äldre namn på *Opeän*. Ånamnet, som sammanhänger med fvn. *óp* 'rop, skrik', syftar på ljudet från än och kan översättas med 'den ropande, skrikande (än)' e.d.

Oppeby sn, Kinda hd, Östergötland. *Vppeby* 1300. – Socknen har fått sitt namn från en by (numera kallad *Stjärnvik*). Namnet innehåller → *by* 'gård; by' och betyder 'gården (byn) där uppe (högre upp än intilliggande bebyggelse)'.

Oppmanna sn, Villands hd, Skåne. (aff) *Opmadinge* (avser kyrkbyn) 1479. – Sockennamnet, ett ursprungligt fda. *Upmathung, är givet efter kyrkbyn och betecknade ursprungligen den övre, avsnörda, delen av Oppmannasjön, invid vilken kyrkan är belägen. Namnet är sammansatt av adverbet *upp* och ett sjönamn *Mathung, en bildning till fda. *math* 'fuktig äng, strandäng'.

Oppunda härad hd, Södermanland. (in) *communi placito Vppunde* ['på Oppunda allmänna ting'] 1340, (in) *Vppundia* (latiniserat) 1346 avskr., (i) *Oppunde* 1357. – Fsv. *Oppund/Uppund* innehåller liksom några uppländska hundaresnamn det *hund* som är en föregångare till → *hundare*. Förleden innehåller adverbet fsv. *up*, *op* 'upp', här avseende läge längre upp, nämligen från Östersjön sett.

Vid sidan av *Oppund/Uppund* uppträder under medelti-

den så småningom *Oppunda/Uppunda hundare* (*hæradh*), där formen på -a historiskt sett är att fatta som genitiv av en plural inbyggarteknning på -ar.

Oran dialektal benämning på Oreälven, Dalarna → *Ore*.
Ore sn, Dalarna. *Oretth* 1541 (avser en by). – Namnet kan vara en ursprunglig sammansättning, fsv. *Oruhedh*. Efterleden är i så fall *hed* i betydelsen 'torr, tallskogsbevuxen mark'. I förleden ingår genitiv av fsv. *Ora, avseende Oreälven (kallad bl.a. *Oran* och *Öran* i folkmålen längs älven). *Ora är bildat till *or*, en dialektal sidoform till → ör 'grus(bank)'. Stavnningen *Ore* i stället för *Oret* o.d. slår igenom i jordeböckerna i slutet av 1700-talet.

Orkesta sn, Seminghundra hd, Uppland. *Orcuste, ecclesia Orkasta* 1344. – Socknen har övertagit namnet från en by, troligast motsvarande dagens Orkestaby nära kyrkan. I förleden kan ingå mansnamnet fsv. *Orøkia* som betyder 'slarver' o.d. Efterleden är → *sta(d)*.

Orlunda sn, Aska hd, Östergötland. *Odhlunda sokn* 1385. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden är oklar; efterleden innehåller *lund* 'skogsdunge'.

Ormmaryd tätort, Norra Solberga sn, Södra Vedbo hd, Småland. (de) *Ormmaryd* 1380-talet. – Tätorten har vuxit fram kring järnvägslinjen, som öppnades för trafik 1873. Namnet, efter grannbyn *Ormmaryd*, innehåller i förleden genitiv pluralis av ordet *orm* eller genitiv av det i runsvenskan belagda mansnamnet *Ormi*. Efterleden är → *ryd* 'rönning'.

Ormesberga sn, Norrvidinge hd, Småland. (j) *Ormsbergæ sogn* 1407, (i) *Ormarsberge sogn* 1470-talet. – Socknen synes ha fått sitt namn efter prästgården. Förleden innehåller troligen genitiv av mansnamnet fsv. *Orm*, men det mer sällsynta namnet fsv. *Ormar* kan också komma i fråga (jfr belägget från 1470-talet). Efterleden är pluralis av *berg*, avseende höjder vid kyrkan.

Ornunga sn, Gäsene hd, Västergötland. *Ornunga sokn* 1402. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller en plural inbyggarteknning på -ung (-ing), kanske till ett ännu äldre ortnamn som innehållit *orne* 'fargalt'.

Ornäs tätort, Stora Tuna och Torsångs snr, Dalarna. (i) *Wrnæss* 1491 (avser byn Ornäs i Torsång). – Tätorten är framväxten kring en år 1876 tillkommen post- och järnvägsstation i Stora Tuna. Stationen anlades nära utmark till byn Ornäs i Torsång och fick namn efter byn. Förleden i bynamnet, äldst omnämndt 1368, är *or*, en dialektal sidoform till → ör 'grus(bank)'. Efterleden syftar på det näs i sjön Runn som byn ligger på.

Ornö sn, Sotholms hd, Södermanland. *Ornæ* ca 1300, *Ornø* 1476. – Socknen har namn efter sin huvudö, där kyrkan ligger. Om namnet äldst lytt *Orn kunde det vara en bildning till ett fornordiskt ord *or 'skydd'. Om namnet redan från början varit *Ornö*, dvs. en sammansättning med ö, skulle förleden kunna innehålla fsv. *orun* eller *oran* 'fejd, blodshämd (som skydd för äran)', också detta med en ursprungligare betydelse 'skydd'. Kanske har namnet sin förklaring i att man vid färd längs en inre farled sett ön som ett värn mot havets stormar.

-orp → *torp*.

Orrefors tätort, Hälleberga sn, Uppvidinge hd, Småland.

– Tätorten har utvecklats ur bebyggelsen vid Orrefors järnbruk med privilegier från 1726 och järnvägsstationen Orrefors vid en 1876 öppnad linje. Efterleden *fors* syftar på den förs i Vapnebäcksån vid vilken järnbruket anlades. Förleden sammanhänger med förleden i *Ornanäs* (Arnanäs 1538, Ornaness 1539, Orrenes 1558), avseende en nu försvunnen gård på ett näs i Orranäsasjön strax väster om Orrefors. Hur namnen förhåller sig till varandra och vilken innehörd deras förleder har är oklart.

Orrviken tätort, Sunne sn, Jämtland. (ij) *Arwik* 1365. – Tätorten har utvecklats ur en by. Förleden är otolkad. Efterleden innehåller *vik*, åsyftande en vik av Storsjön, oklart vilken.

Orsa kn, sn, tätort, Dalarna. *ecclesie Orosum* 1325. – Socknennamnet har möjligen övertagits från nuvarande Kyrkbyn. Denna by har med tiden vuxit ut till dagens tätort. Namnet, fsv. *Oruos, *Oruus, har från början syftat på Oreälvens mynning i Orsasjön. I förleden ingår genitiv av fsv. *Ora, avseende Oreälven (→ *Ore*) och bildat till *or*, en dialektal sidoform till → ör 'grus(bank)'. Efterleden är os 'mynning' eller *us, en dialektal variant av detta ord. Som bebyggelsenamn har namnet fått plural form (se inl. 3.3.1), fsv. *Oruosa (*Oruusa), varav *Orsa*.

Orust kn, ö, Orusts östra och västra hd, Bohuslän. (j) *Orđost* 1320. – Namnet, som äldst tillkommit ön, innehåller i förleden troligen en motsvarighet till fornengelskans *waroð* 'strand'. Efterleden är omdiskuterad. Möjliga ingår häri fvn. *vøzt* 'fiskeplats'. Önarnets innehörd skulle kunna vara 'ön invid stranden (kusten)', där fisket är gott'.

Orusts västra härad hd, Bohuslän. – Häradet omfattar västra delen av ön → *Orust*. Den östra delen utgörs av → *Orusts östra härad*.

Orusts östra härad hd, Bohuslän. – Häradet omfattar östra delen av ön → *Orust*. Jfr → *Orusts västra härad*.

Osby sn, tätort, Östra Göinge hd, Skåne. (de) *Osby* 1200-talets första del. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Förleden är os 'åmynning' med syftning på läget vid Driveåns utflöde i Osbysjön. Efterleden är → by 'gård; by'.

Osbyholm tätort, gods, Hörby sn, Frosta hd, Skåne. – Namnet innehåller i förleden bynamnet *Osby* (*in uilla Oesbyy* 1182 sen avskr.), sammansatt av os 'åmynning' och → by 'gård; by'. Detta åsyftar byns ursprungliga läge vid Hörbyåns utflöde i Ringsjön. I namnet på det ur byn utbrutna godset *Osbyholm* (*Ousbygaard* 1589, *Ousbyholms gård* 1754) har efterleden → *holm* tillagts efter mönster av äldre namn på slott och herresäten. Tätorten *Osbyholm* sydost om godset har vuxit fram kring en nu nedlagd järnvägsstation, öppnad 1897.

Osset naturreservat vid Svartåns mynning, Örebro stad, Närke. (i) *Aositth* 1483. – Namnet innehåller fsv. a-os 'åmynning', åsyftande Svartåns mynning i Hjälmaren.

Oskar sn, Södra Möré hd, Småland. – Socknen bildades

1847 genom utbrytning ur Mortorps socken. Den fick namn efter Oskar I (1799–1859), kung från 1844.

Oskar-Fredriksborg tätort på Rindö, Vaxholms stad, Uppland. – Tätorten har utecklats ur en befästning med detta namn, tillkommen 1870–78 och namngiven efter kung Oskar II, tillträdd 1872, vars prins- och författarnamn var Oscar Fredrik. Det kan väl inte uteslutas att man vid namnsättningen inspirerades av att en vid denna tidpunkt övergiven, på motsatta sidan av sundet Oxdujupet belägen befästning i Värmdö socken kallades *Fredriksborg*. Denna hade uppförts 1735 och namngivits efter den dåvarande kungen, Fredrik I.

Oskarsberg tätort, Vallda sn, Fjäre hd, Halland. – Tätortsnamnet återgår förmodligen på ett i sen tid tillkommet gärdnamn. I förleden ingår mansnamnet *Oskar*. Efterleden är *berg*, väl med syftning på läge vid bergig terräng.

Oskarshamn kn, stad, förs., Småland. – Församlingen tillkom 1873 genom utbrytning ur Döderhults socken, varvid församlingskyrka uppfördes i Oskarshamns stad. Staden återgår på fiskeläget och hamnen Döderhultsvik, från mitten av 1600-talet lydköping främst under Kalmar. *Döderhultsvik* (*Döderhult wijk*, *Dörelt wijk* 1634 avseende en ort, *Dörels wijk* 1634 avseende en vik) har som förled sockennamnet → *Döderhult* och som efterled *wijk* med ursprunglig syftning på den vil av Kalmarsund som ledde in mot kyrkbygden i Döderhult. Vid stadsbildningen 1856 ändrades namnet till *Oskarshamn*. I förleden ingår den dåvarande kungen Oskar I:s namn. Efterleden anknuter till ortens funktion som hamnstad.

Oskarström förs., tätort, Enslövs sn, Tönnersjö hd, och Slättakra sn, Halmstads hd, Halland. *Oscarströms sågverk* 1864, *Oscarsström* 1867. – Församlingen, som funnits från och med 1957, har fått namn efter den nuvarande tätorten, där en kyrka hade byggts redan 1917. Tätorten återgår på ett industrisamhälle. I förleden ingår möjligtvis namnet på en kunglighet, i så fall troligast kung Oskar I (1799–1859), mindre sannolikt prins Oskar Fredrik (från 1872 kung Oskar II). Efterleden syftar på än Nissans strömmande flöde vid den intilliggande forsen. För den 1877 tillkomna järnvägs- och poststationen tillämpades stavningen *Oskarsström*, av okänd anledning ändrad till *Oskarström* år 1939.

Ostnäset näs vid Bottenviken, Byske sn, Västerbotten → *Ostvik*.

Osträsket sjö, Byske sn, Västerbotten → *Ostvik*.

Ostvik tätort, Byske sn, Västerbotten. *Osteuik* 1539. – Tätorten återgår på en by. Namnet har från början syftat på en havsvik, av allt att döma en nu uppgrundad inre del av Ostviksfjärden längs Storbäckens lopp vid byn. Då en sjö ett par kilometer uppströms Storbäcken heter *Osträsket*, skulle förleden i *Ostvik* enligt ett tolkningsförslag kunna innehålla ett äldre namn på bäcken, *Osta, dock ovisst med vilken innebörd. Till osäkerheten bidrar att ett näs sydost om byn ut mot havet heter *Ostnäset*. Kanske hör namnet, som uttalas »Åsstvik», på något sätt

ihop med matvarubeteckningen *ost*, på Byskemål »åsst».

Othem sn, Gotland. *Oteim* 1336, (*af*) *otaim* 1400-talet (med runor). – Sockennamnet är sannolikt övertaget från en bebyggelse svarande mot nuvarande *Othemars*. Det innehåller i efterleden → *hem* 'boplats; gård'. Förleden är dunkel.

Othemars gd, Othems sn, Gotland → *Othem*.

Ottarp sn, Luggude hd, Skåne. *ecclesie Othæthorp* 1351. – Sockennamnet avsåg äldst kyrkbyn. Det är sammansatt av genitiv av mansnamnet *fda*. *Otti* och → *torp* 'nybygge'.

Ottarshögen stor gravhög, Vendels sn, Örbyhus hd, Uppland. *Utters högen* 1675, *Otters högen* 1677. – De båda äldsta beläggen tycks ingå i en folklig tradition, likaså den år 1931 bland ortsbor noterade uttalsformen »*Utters-högen*». Förleden innehåller sannolikt mansnamnet *Ottar*, som i traderingen associerats med ordet *utter*. Den i graven lagde stormannen, död ca 500 e.Kr., kan enligt en forskningstradition vara sveakungen Ottar Vendelkråka. Hans historiska existens är emellertid mycket osäker. Det är ovisst om det föreligger något sakligt samband mellan honom och högens folkliga namn.

Ottenby gd, natureservat, Ås sn, Gräsårds hd, Öland. *ecclesie (de) Othanby* 1279 (avser Ås socken), (*pro*) *curia mea* [‘(för) min gård’] *Othamaby* 1293. – Naturreservatet omfattar mark till Ottenby gård. Gården var under medeltiden i Nydala klostrets ägo men omvandlades på 1500-talet till kungsgård under kronan. *Ottenby* föregick → Ås som sockennamn. Förleden innehåller troligen genitiv *Otama av ett mansnamn fsv. *Otami 'den otame, den motspänstige'; ett mansnamn *Otamr* ('otam') är omnämnt på en sörländsk runsten.

Otterbäcken tätort, Amnehärads sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten har fått sitt namn från gärdar (*Otter beckan* 1634) belägna vid en bäck; förleden innehåller den västgötska dialektformen *ot(t)er* av djurbeteckningen *utter*. Otterbäcken fick järnvägsstation under 1800-talets senare del och var då också lastageplats vid Vänern.

Otterstad sn, Källands hd, Västergötland. (*jn*) *Otaras stادум* 1283 (avser prästgården). – Socknen har fått sitt namn från gården Otterstad (Stommen) (→ *Stommen*). Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller genitiv av mansnamnet *Ottar* och i efterleden → *sta(d)*.

Otravad sn, Vartofta hd, Västergötland. *Oterwadh sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden fornsvensk genitiv pluralis av den västgötska dialektformen *ot(t)er* av djurbeteckningen *utter* och i efterleden *vad* 'vadställe'. Byn ligger nära än Ösan.

Ova sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Oowa* 1361 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från den nu försunna kyrkbyn, som låg vid Mariedalsåns, ovanför dess nedre lopp. *Ova* kan innehålla ett forntida fors- eller strömnamn, fsv. *Ovi 'den övre', eller ett gammalt ånamn med samma innebörd.

Ovansjö sn, Gästrikland. *Owansyo* 1330-talet. – Namnet, som innehåller prepositionen *ovan* 'ovanför' och *sjö*, har

från början betecknat den nuvarande kyrktraktens läge högre eller längre upp mot land från Storsjön räknat.

Ovanåker by, Torsåkers sn, Gästrikland → *Torsåker*.

Ovanåker kn, sn, tätort, Hälsingland. *Offuanåker* 1542 (avser en by). – Tätorten har utvecklats kring Kyrkbyn med närliggande bebyggelser och den efter socknen namngivna järnvägsstationen vid en 1899 öppnad bana. Ovanåkers socken bröts ut ur Alfta 1639 och fick namn efter kyrkbyn, som då hette *Ovanåker*. Förleden är prepositionen *ovan* 'övanför', efterleden → *åker*. Namnet har ursprungligen betecknat ett bebyggelseläge högre eller längre upp i förhållande till en närlägen åker. I jordeböckerna brukas *Ovanåker* som kyrkbynämne ännu 1761 men är 1825 ersatt av *Kyrkbyn*.

Ovesholm tätort, gods, Träne sn, Gärds hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en 1882 öppnad järnvägsstation, vilken namngavs efter det ett par kilometer nordväst därom belägna godset Ovesholm (*Offuitzholm*, *Ofvisholm* 1591, *Owisholm* 1624, *Affuesholm* 1626, *Åkesholm* 1751, *Åkesholm som ock kallas Owitsholm* 1767). Godsets namn innehåller i förleden mansnamnet fda. *Aghi*, varav under medeltiden även fanns en variantform *Owe*. Förleden har senare kommit att anknytas till mansnamnet *Åke* (fda. *Aki*). Efterleden → *holm* kan åsyfta gården ursprungliga läge invid norra änden av Ovesholmssjön på en holme, avgränsad av sjön, en bäck och sankmarker, men efterleden kan också ha givits i statushöjande syfte.

Oviken sn, Jämtland. (*De*) *Owik* 1344. – Namnet har från börjat åsyftat den i socknen inskjutande Myrviken, en stor vik av Storsjön. Troligen avsåg namnet vid sockenbildningen all bygd kring viken. Förleden är oklar. Möjliggör ingår däri det bland annat från Jämtland kända dialektordet *od* 'liten fisk, fiskkyngel'. I källorna dyker bestämd form av namnet upp i slutet av 1400-talet (*Owiiken* 1470) men blir inte vanlig förrän i mitten av 1500-talet.

Oviksfjället fjällmassiv, Ovikens sn, Jämtland. – Namnet anger läget i socknen → *Oviken*. Fjällets sydsamiska namn *Luvlietjahkh* är sammansatt av *luvlie-* 'öst' och *plurals* av *tjahke* 'fjäll(topp)'.

Oxbacken tätort, Helgona sn, Rönö hd, Södermanland. – Namnet på detta villaområde i utkanten av Nyköpings stad har äldst troligen använts om en betesmark för oxar.

Oxelösund kn, stad, Södermanland. *Oxlösundh* 1438. – Hamnstadens namn bars i begynnelsen av ett sund vid ön Oxelö (*Oxlø* 1438). Önamnet innehåller trädbezeichningen *oxel*. Under 1800-talet fanns på platsen järnvägs- och poststation och gästgivargård.

Oxie sn, Oxie hd, Skåne. (*in*) *villa Oshoegu* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Detta ursprungligen sammansatta namn innehåller i förleden *os*, antingen i betydelsen 'källsprång' eller i betydelsen 'åmyning', då kanske med syftning på Oxiebäckens mynning i en nu försvunnen sjö strax öster om kyrkbyn. Efterleden är → *hög*. Jfr → *Oxie härad* och → *Kristineberg*.

Oxie härad hd, Skåne. *Oshøgheret* ca 1300. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Oxie*.

Pelarne

P

Padjelanta nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Badjelánnda* 'högland', vars efterled *lánnda* 'land(område)' är ett ungt nordiskt län. Namnet syftar på renbeteslandet närmast Norge.

Paittasjärvi sjö i Kalixälvens vattensystem, Lappland. *Paitze* 1568. – Namnet är en förfinskning av sjöns nord-samiska namn *Báittasjávri*. Förleden är kanske en omvandling av sam. *spáittas* 'snabb, kvick', med syftning på det snabbt strömmande vattnet vid sjöns utlopp, som nu kallas *Báittasluspi* (*luspi* 'utlopp, forsnacke'), fi. *Paittasluspa*. Efterleden fi. *järvi*, nordsam. *jávri* betyder 'sjö'.

Pajala kn, sn, tätort, Norrbotten. *Paiala* 1603 (avser byn). – Sockennamnet, som är finskt, är lånat från byn, vars namn är bildat till personnamnet *Pajainen* (byns förste bebyggare) med tillägg av en boplatssangivande ändelse *-la*. I personnamnet ingår *paja* 'smedja'. Orten nordsamiska namn *Bájal* återgår på det finska namnet.

Partille kn, sn, Sävedals hd, Västergötland. *parrochie Parthelle* 1362 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller *hälla* 'stenhäll'. Förleden är dunkel.

Pataholm samhälle, Ålems sn, Stranda hd, Småland. (*j*) *Pata* 1504. – Namnets förled innehåller *fsv. pate, pata* 'fiskegård', här avseende fasta redskap för fiske vid kusten eller i Alsteråns nedre lopp. Platsen hette tidigast endast *Pata*. Efterleden → *holm* lades till vid mitten av 1600-talet och syftar på den nu uppgrundsade holme på vilken samhället huvudsakligen är beläget.

Pater Nosterskären ögrupp, Klädesholmens sn, Tjörns hd, Bohuslän. *Pater noster* 1583. – Namnet *Pater Noster* är vida spritt över världen. Det gemensamma för sådana lokaler är farvattnens farlighet för sjöfarande. Sjömänner skall här ha läst bönen Fader vår (på latin *Pater noster*).

Pauliström tätort, Karlstorps sn, Östra hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring ett gammalt järnbruk (*Pauliströms Järnbru* 1770), som anlades 1726 av major Vilhelm Mauritz Pauli.

Paviken vik, Västergarns sn, Gotland. – Tyvärr saknas äldre belägg för detta namn, vilket försvårar en tolkning. Förleden skulle dock kunna innehålla en sammandragen form av ordet *pata*. Detta uppträder i svenska ortnamn och dialekter i östra Sverige och Finland, ofta med syftning på flack och sank terräng, gärna invid stränder (*jfr* → *Medelpad*). En sådan innehörd skulle passa bra även för *Paviken*. Ordets ursprung är dock dunkelt och det kan inte uteslutas att det i gamla ortnamn har en mer specialiserad betydelse. Namnet har sitt intresse inte minst för att det under yngre järnåldern fanns en viktig hamn vid Paviken.

Pelarne sn, Sevede hd, Småland. (*in*) *Pilernom* 1330

avskr. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn. I förleden ingår möjliga trädbezeichnung *pil*. Efterleden innehåller → *arin* 'grusö, grusig mark'.

Pello tätort, Svansteins förs., Övertorneå sn, Norrbotten. – Byn delas av riksgränsen i en svensk och en finsk del. Namnet, äldst belagt 1539, återgår kanske på nordsam. *biellu* 'skälla, klocka' (nordiskt länord), som kan ha varit förleden i en samisk namnform på sjön *Pellonjärvi*. Sjön ligger på den finska sidan av gränsen.

Pengsjö by, Vännäs sn, Västerbotten. *Pengesiö* 1539. – Namnet är givet efter sjön vid vilken byn är belägen. Det är en försvenskning av sydsam. *Biengejaevrie, sammansatt av en dialektal form av *bienje* 'hund' och *jaevrie* 'sjö'.

Penningby gods, Länna sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. (in) *Pitingæby* 1339. – Godsets huvudbyggnad uppfördes troligen på 1540-talet och övergick namnet från en där belägen bebyggelse. I förleden ingår genitiv pluralis av fsv. *pitingar 'folk bosatta i en dalkjusa', bildat till det bland annat från Uppland kända dialektordet *pita* 'dalkjusa, liten trång dal'. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Namnet genomgick redan under medeltiden ljudutvecklingen *Pitingaby* > *Pidhingaby > *Pingaby, vilket omtolkades som *Pinningby* (jfr *Pinningaby* 1413) och *Penningby*.

Persberg tätort, Färnebo sn och hd, Värmland. *Persberg* 1651. – Tätorten, som har vuxit fram kring ett gruvfält, innehåller mansnamnet *Per* och *berg* i betydelsen 'gruvfält'.

Persbo tätort, Ludvika sn, Dalarna. *Perssboda* 1539. – Tätorten återgår på en by. Förleden innehåller mansnamnet *Per*, efterleden pluralis av → *bod*, här troligen avseende fäbodar.

Pershagen tätort, Tveta sn, Öknebo hd, Södermanland. – Tätorten är framvuxen ur bebyggelse tillkommen under 1900-talets första år. Namnet påstås ha sin upprinnelse i att en torpare *Per* var bosatt på en plats kallad *Haga* intill den första nybyggnelsen. Då det dåvarande Pershagen och det närliggande Bränningestrand hade vuxit samman, uppstod diskussion om vilket sammanfattande namn den på detta sätt uppkomna tätorten borde ha. Frågan avgjordes i och med att den 1938 inrättade postanstalten fick heta *Pershagen*.

Persnäs sn, Åkerbo hd, Öland. *Petznes* 1404. – Namnet är äldst omnämnt på 1280-talet och har från kyrkbyn förts över på socknen. Förleden är oklar. Efterleden syftar på någon av de i Östersjön utskjutande uddarna i kyrktraktens ändringen av förleden till *Pers-* är belagt från 1500-talet.

Perstorps sn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. (j) *Pæthers-torp* 1504. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Per* (*Peter*) och → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram kring den strax öster om kyrkbyn belägna järnvägsstationen, öppnad 1875.

Persön tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (i) *Pedersöö* 1480, *Persöön* 1539. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden innehåller mansnamnet *Per* (*Peder*), här möjlig avseende en år 1339 som testamentsvittne omtalad

person, Petrus »in Ø». Efterleden syftar på den forntida, numera landfast ön som byn ligger på.

Peuraure sjö, Jokkmokks sn, Lappland. – *Peuraure* är en äldre stavningsform av lulesam. *Bievavrre*. Det är en sammändringsform, vars förlag troligen hänger samman med adjektivet *bievrek* 'reslig', med långa lemmar (om djur, människor). Efterleden återgår på *jávrre* 'sjö'.

Pieljekaise nationalpark, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet, som är givet efter ett fjäll i parken, är en försvenskning av arjeplogssam. *Belijgájsse*, sammansatt av genitiv pluralis av *bällje* 'öra' och *gáisse* 'spetsig topp'. Fjället, som har två örönliknande toppar, kallas tidigare av svenskspråkiga för *Örfjäll*.

Pieskehaure källsjö till Piteälven, Arjeplogs sn, Lappland. *Pieskejaur* 1673. – *Pieskehaure* är en äldre stavningsform av arjeplogssam. *Bieskehávrre*, som är en bildning till *biesske* 'smalt näs som förbinder en bred halvö med fastlandet' och *jávrre* 'sjö'. Efterleden har sannolikt uppstått efter mönster från det stora antalet sammändragna sjönamn på -hávrre i Lule lappmark. Sjöns äldre namn, skrivet *Pita-Jaure* 1743, var i bruk till slutet av 1700-talet.

Piksborg borgruin, Anerstads sn, Sunnerbo hd, Småland. *Piikxborgh* 1402. – Namnet har förknippats med frälsevännen *Pik*.

Pilgrimstad tätort, Revsunds sn, Jämtland. *Pelagrims-staden* 1749 (avser slättermark). – Tätorten är framvuxen kring en 1879 inrättad järnvägs- och poststation, namngiven efter en närlägen bebyggelse. I förleden ingår *pilgrim*. Efterleden är *stad* 'båtplats'. Pilgrimstad ligger vid västra änden av Anviksjön. Det anses ha gått en pilgrimsled till Trondheim här i äldre tid.

Pilkalampinoppi berg, Hamra förs., Los sn, Hälsingland. – Berget ligger i Orsa finnmark. Dess namn innehåller *Pilkalampi*, namnet på en tjärn i närheten, numera försvenskat som *Pilkalam*. Tjärnnamnet är ursprungligen sammansatt av fi. *pilkka* 'blecka, i trädstam uthugget märke' och *lampi* 'tjärn'. Efterleden *noppi* är en svensk återgivning av fi. *nuppi* 'knopp, höjd', i de mellansvenska finnbygderna ofta återgivet som *knoppen*. Sammansättningen *Pilkalampinoppi* följer inte finskans språkregler och torde därför ha skett i sen tid (jfr inl. 4.1). Namnet har anpassats till svenska som *Pilkalammsnoppen* i stället för det mer korrekta **Pilkalammsknoppen*.

Piperskärr tätort, Lofta sn, Norra Tjists hd, Småland. *Räfkiäret* 1780, *Piperskärr* 1880. – Tätorten har vuxit fram kring en gård (längre tillbaka torp) med detta namn. I förleden ingår släktnamnet *Piper*. Efterleden är *kärr*. Namnet lär anknyta till karolinen Gustaf Abraham Piper (1692–1761), år 1738 boende på Gränsö herrgård, som torpet lydde under. Bakgrundens och tidpunktens för namnbytet från *Räfkiäret* till *Piperskärr* är okända.

Pite lappmark del av Lappland. – Namnet är ursprungligen en historisk-administrativ benämning på samebygden som handels- och beskattningsområde. Det är givet efter huvudorten → *Pited* i Norrbotten.

Pite-Rönnskär ö med fiskeläge och väderstation i Bottniviken, Byske sn, Västerbotten. – Ön och fiskeläget kallas också enbart *Rönnskär* (*Rönnskär* 1743). Med tilläget *Pite* har man velat skilja namnet från andra *Rönnskär*, två inom socknen och ett vid Skellefteå (→ *Rönnskärsverken*). Pite-Rönnskär ligger nära gränsen till förutvarande Piteå socken (efter utbrytning 1918 Hortlax socken) i Norrbotten. Förleden i *Rönnskär* utgörs av trädbezeichningen *rönn*. Efterleden anger att ön var ett skär vid namnets tillkomst.

Piteå kn, stad, sn, Norrbotten. (in) *Pitu* 1339. – Orten har sitt namn efter den gamla centralorten, som är namngiven efter → *Piteälven*. Dessa lulesamiska namn *Bihtám*, umesam. *Byöhdame*, avser också primärt älven. För stavningen -eå → *Bureå*. Ur socknen utbröts 1686 *Piteå* stadsförsamling.

Piteälven älvs, Norrbotten och Lappland. – Namnet, vars ursprung diskuterats utifrån svenska, finska och samiska, saknar ännu säker tolkning. Älvens nuvarande umesamiska namn *Byöhdameiednuo*, lulesam. *Bihtámäddno*, innehåller efterleden *iednuo* resp. *äddno* 'älv'. Jfr → *Piteå*.

Pjätteryd sn, Sunnerbo hd, Småland. (j) *Piadoryd*, (ij) *Piæderyz sokn* 1400. – Sockennamnets ursprungliga syftning är oklar. Någon historiskt belagd kyrkby finns inte utan endast en prästgård. Namnet kan i förleden innehålla genitiv av en personbeteckning bildad till dialektordet *pjätt* 'litet barn; slag med handen; fjärt'. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Polacksbacken universitetsområde, Uppsala stad, Uppland. *Pälackz Bachan* 1663 (avser ett åsparti). – Till området var mötes- och lägerplatsen för Upplands regemente förlagd 1680–1912. Tiden 1912–82 hade regimentet sina kaserner här. Namnet avsåg först delen av Kronåsen norr om regementsplatsen, vilket förklarar förekomsten av det höjdbezeichnande *backe* i efterleden. Syftningen på nuvarande område är belagd 1773 men slår igenom först från 1810-talet och framåt. Förleden har tolkats som innehållande antingen nationalitetsordet *polack* eller släktnamnet *Pollack*. I det förra fallet skulle namnet kunna minna om vissa icke närmare kända omständigheter kring den svensk-polske kung Sigismunds kröning på Uppsala slott 1594. Enligt en tolkning, återgiven 1666, skulle det på åsen ha inträffat en skärmytsling med polska soldater som drivits ut ur slottet, eller också skulle polackerna helt enkelt ha haft sitt läger vid åsen. En annan förklaring, som kanske är sannolikare, tar fasta på att en man som hette *Bertil Pollack* på 1540-talet förfogade över flera tomter mellan åsen och Fyrisån.

Porjus förs., tätort, kraftwerk, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, vars lulesamiska form är *Bärjás* 'Seglet', är övertaget från en gård. Den sakliga bakgrundens är oklar.

Porla brunn brunnsort, Skagershults sn, Edsbergs hd, Närke. *Pullerkälla* 1616. – Namnet har föreslagits innehålla ett dialektord med betydelsen 'porlande', syftande på gasbubblor som stiger upp från källans botten. Brun-

nens nuvarande namn *Porla* bygger på det ord rikspråket har som motsvarighet för nämnda dialektord.

Porsi kraftwerk, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Bärssse*, som var namnet på forsen före utbyggnaden. Det går antingen tillbaka på *bärssji* med betydelsen '(forsen) som ger kaskader av vattnet' eller på *bärssjo* 'det forsande fallet'.

Pukavik tätort, Ysane och Mörrums snr, Listers hd, Blekinge. *Pugeuigs haffnn* 1575. – Namnet på detta gamla fiskeläge, beläget vid en vik av Pukaviksbuskten, innehåller i förleden dialektordet *puke* 'övernaturligt väsen, djävul', också använt som mansbinamn, men namngivningsbakgrundens är okänd.

Pukeberg glasbruk, Madesjö sn, Södra Mörne hd, Småland. *Pukeberg* 1542. – Glasbruket grundades 1871 intill byn Pukeberg. Förleden innehåller dialektordet *puke* 'övernaturligt väsen, djävul'. Efterleden syftar på något berg vid byn.

Pullinki berg, Svansteins förs., Övertorneå sn, Norrbotten. *Pullingi* 1789. – Namnet, som även påträffas i Bergslagens finnbygder och i en försvenskad form *Pälänge* i Nederkalix sn, är troligen en bildning med → -nki till det finska naturnamnselementet *pulli* 'uppsväld, pösig, rund'.

Puoltikasvaara by, Gällivare sn, Lappland. – Namnet avsåg ursprungligen ett berg med björnid vid byn. Det är en förfinsknings av nordsam. *Buolddagašvári*, som är sammansatt av *buolddagaš*, ett noaord för 'björn', och *vári* 'berg, fjäll'. Ortens nuvarande samiska namn *Buoldávári* innehåller *buolda* 'bergslutning, backe'.

Påarp tätort, Välluvs sn, Luggude hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram kring en 1875 öppnad järnvägsstation vid byn Påarp (*Poerup* 1524). Namnet innehåller mansbinamnet *fda*. *Pa* ('påfågel') och → *torp* 'nybygge'.

Pålböle by, Sävars sn, Västerbotten → *böle*.

Pålsboda tätort, Sköllersta sn och hd, Närke. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den 1863 öppnade poststationen. Namnet går tillbaka på en gård (*Päfwalsboda* 1549) som tjänstgjorde som kaptensboställe. Det innehåller mansnamnet *Pål* (*Pävel*) och pluralis av → *bod*.

Pålsjö stadsdel, hgd, Helsingborgs stad, Skåne. *Pawelsköb* 1491. – Namnet på herrgården, som givit namn åt en stadsdel, innehåller mansnamnet *Pål* (*fda. Pavel*) och *köp* i en betydelse 'köpt gård; köpt mark'. Ombildningen av efterleden till sjö uppträder äldst i mitten av 1700-talet.

Pärte högfjällsområde, Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – *Pärte* är en äldre stavningsform av lulesam. *Bärdse*. Namnet är givet efter fjället *Pärtetjåkkå*, lulesam. *Bärdetjåhkå*, skrivet *Porta waari* (lulesam. *várre* 'berg, fjäll') 1671. Förleden är möjlig en bildning till verbet *bärdet* 'sätta, ställa, lägga i rad, stapla', dock med okänd bakgrund. Efterleden *tjåhkå* betyder 'fjälltopp'.

Påryd tätort, Karlslunda sn, Södra Mörne hd, Småland. (i) *Påryd*, (pa) *Rydtt* 1535. – Tätorten återgår på en by. Då poststation inrättades i byn 1874 fick den namn efter byn

och inte efter socknen trots läge nära sockenkyrkan. Den omständigheten att en poststation i Undenäs socken i Västergötland hette *Karlslund* har möjigen spelat roll i sammanhanget. Förleden i *Påryd* är av allt att döma prepositionen *på*, medan efterleden innehåller byns ursprungliga namn *Ryd* (→ *ryd* 'rötning'). Ur prepositionsuttrycket *på Ryd* har ett nytt bynamn *Påryd* och därmed också ett nytt prepositionsbruk i *Påryd* uppstått.

Påskallavik tätort, Döderhults sn, Stranda hd, Småland. *Paskalwich* 1614, *Porsskalla wijk* 1634 (beläggen avser en vik). – Tätorten återgår på en köping. Bebyggelsen skall förmodligen föras tillbaka till 1689 då platsen blev marknadsplats och lydköping under Kalmar. Namnet har från början syftat på en med hamnplats försedd vik, varav efterleden. Förleden i *Påskallavik* måste betraktas som oklar mot bakgrund av de äldre beläggen för detta namn och för ett tidigare namn på antingen Lilla Fågelö eller Hulta Fågelö (*Porskäreö* 1541 m.fl.) i Påskallaviks-fjärden. Till osäkerheten bidrar också förekomsten av den alternativa namnformen *Påskalle(n)* för tätorten.

Päkkilä by, Hietaniemi sn, Norrbotten. *Peckella* 1539. – Bynamnet är bildat till det finska mansnamnet *Pekka* med tillägg av ändelsen *-la*, som anger boplats. Vid järnvägens tillkomst på 1910-talet skapades hållplatsnamnet *Bäckesta* som en mindre lyckad svensk motsvarighet till namnet *Päkkilä*. Namnen har inget etymologiskt samband.

Pältsan gränsfjäll, Karesuando sn, Lappland. – *Pältsan* är en äldre stavningsform av nordsam. *Bealčán*. Namnet är otolkat.

Pärlälven älvdal, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet har sin grund i det pärlfiske som bedrivits i älven fram till 1950-talet. Älvens lulesamiska namn *Silbbaätno* är sammansatt av *silbba* 'silver' och *ätno* 'älv'. Det samiska ordet för 'silver' kan tolkas som 'skatt, rikedom' eller som 'silver(pengar)', som man fick vid avyttringen av pärlorna.

ett slags bygdenamn. Namnet har, troligast i formen fsv. *Ravund*, från början åsyftat ett 25 km långt, bredare parti av Indalsälven. Mellan kyrkbygden i Ragunda och den nu försvunna Storforsen utgjorde detta snarast en långsträckt sjö, Ragundasjön. Större delen av detta vattenområde tömdes genom mänskligt ingrepp 1796 (se → *Döda fallet*). *Ravund* är en bildning med *-und* antingen till (ett ord besläktat med) dialektordet *rave* 'trasa, fragment, kvarleva' (Jämtland), '(ej sammanhängande) slätteremsa; kil eller utkant från ett fält' (Härjedalen) eller till ett ord besläktat med *revel* 'sandbank, ås'. I vilketdiera fallet bör namnet ha sin bakgrund i det kända faktum att Ragundasjön kännetecknades av långsträckta små ör och uddar. De första originalskrivningarna med *g* i stället för *v* dyker upp mot slutet av 1400-talet men slår inte igenom förrän under 1600-talet. Ett äldre uttal med *v*, »*Raven*», har bevarats in i vår tid.

Ramdala sn, tätort, Östra hd, Blekinge. *ecclesie Randala* 1330-talet, *ecclesie Rafndalæ* 1345. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, är sammansatt av fda. *rafn* 'korp' och *dal*. Tätorten strax norr om kyrkbyn har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1899.

Ramkvilla sn, Västra hd, Småland. (j) *Ramgwilla sokn* 1407. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller en form av dialektordet *kvill* 'åforgrening', här åsyftande en förgrening i det vattendrag som faller ut i Ramsjön. I förleden ingår troligen dialektordet *ramm* 'fuktig äng'. Även fsv. *ramn* 'korp' kan komma i fråga.

Ramlösa stadsdel, hälsobrunn, Helsingborgs stad, samt Raus sn, Luggude hd, Skåne. – Den 1707 öppnade hälsobrunnen är namngiven efter läget invid de gamla byarna Västra Ramlösa i Helsingborgs stad och Östra Ramlösa i Välluvs socken, Luggude härad, ursprungligen en enda by (in *Ramflöse* 1349 avskr., aff *Ramlösæ* 1499). Namnet är sammansatt av skånskans *ramm* 'fuktig äng' och → *lösa* 'glänta; äng'.

Ramnaån å, Ramsele sn, Ångermanland → *Ramsele*.

Ramnäs sn, tätort, Snevringe hd, Västmanland. (j) *Rampnes sokn* 1384, (j) *Ramnæs sokn* 1412. – Socknen har troligen fått sitt namn från den gamla kyrkbyn. Det innehåller i förleden fsv. *ramn* 'korp' eller möjigen dialektordet *ramm* 'fuktig äng, sankmark'. Efterleden åsyftar ett näs i sjön Gnién. Tätorten har vuxit fram kring det 1590 grundade Ramnäs bruk strax norr om kyrkan.

Ramsberg sn, tätort, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. (i) *Rampnszberg sogn* 1540, *Ramshytte Capell* 1589. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan äldst ha lytt **Ramns[hytto]bergh*, där förleden är sammansatt av *hytta* 'smältugn för metallframställning' och mansnamnet fsv. *Ramn* och efterleden är *berg* 'bergs slag, gruvfält'. En annan möjlighet är att namnet är ett ursprungligt *Ramsberg*, där förleden är fågelbeteckningen fsv. *ramn* 'korp' i kollektiv betydelse.

Ramsele sn, tätort, Ångermanland. (i) *Rafnasill* 1270-talet. – Namnet innehåller i efterleden ordet *sel'* lugnvatten

R

Rabbalshede tätort, Kville sn och hd, Bohuslän. (j) *Rambadzheidhi* 1346. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den 1885 öppnade poststationen. Namnet, som hämtats från gården Rabbalshede, anses i förleden innehålla ett från kontinenten inlänat mansnamn *Ragnbaldr, forn högtyskans *Raginbald*. Efterleden innehåller en böjningsform av *hed*.

Rackeby sn, Källands hd, Västergötland. *Rakkæby* 1358. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → *by* 'gård; by' sammansatta namnet har antagits innehålla genitiv av ett mansnamn fsv. *Rakke.

Ragunda kn, sn, Jämtland. (de) *silua Rawnd* [(från) *Ragundaskogen*], (apud) *ecclesiam Rawndir* 1290. – Socknen har sannolikt lånat namnet från en medeltida gård eller by vid vilken kyrkan uppfördes nära Indalsälven. Möjigen fungerade namnet vid sockenbildningen som

i å eller älv' (jfr t.ex. → *Långsele*, → *Resele*). Förleden har föreslagits vara ett ånamn *Ramna-a, nuvarande Ramna-å, bildat till fågelbeteckningen fsv. *ramn* 'korp'. Namnet skulle då betyda 'Korpän' eller 'ån med korpsvart vatten'. Lugnvattnet i Faxälven sträcker sig vid Ramsele kyrka ned förbi utloppet av Ramnaån. Någon by med namnet *Ramsele* finns inte, varför socknen kan ha fått namn efter den plats där kyrkan byggdes.

Ramsjö sn, tätort, Hälsingland. *Ramsjö* 1542 (avser en by). – Tätorten omfattarbyn Ramsjö, också kallad *Kyrkbyn*. Namnet på den ca 1860 tillkomna socknen återgår på kyrkbyns namn genom förmedling av en kapellförsamling, inrättad 1852, och ett kapellag, utbrutet ur Ljusdals socken på 1830-talet. Förleden innehåller fsv. *ramn* 'korp', efterleden är *sjö*. Namnet kan ursprungligen ha syftat på Västersjön och angett att korpar höll till vid sjön eller möjligen att sjöns vatten uppfattats som korpsvart.

Ramsta sn, Hagunda hd, Uppland. (*jn*) *Ramstæ* 1282. – Socknen har övertagit namnet från en nu försunnen gård eller by. I förleden ingår antingen fsv. *ramn* 'korp' eller det därtill bildade mansnamnet, från början särskilt binamn på person med korpsvart hår. Efterleden är → *sta(d)*.

Ramsåsa sn, Färs hd, Skåne. (*in*) *Ramsosæ* 1387 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det synes i efterleden innehålla os 'åmynning', i så fall med syftning på Nybroåns utlopp i Fyleån. Förleden är oviss.

Ramundberget skidort, Tännäs sn, Härjedalen. – Namnet skall eventuellt sättas i samband med den spridda folkvisan om Ramunder den unge. Enligt denna kämpar och besegrar Ramunder en jätte uppe på ett berg. Därefter går han in i berget, fäller en mängd små troll och drar vidare med sju skepp lastade med guld och ädla stenar. Tyvärr saknas äldre belägg för namnet.

Ramundeboda f.d. sn, omfattande bl.a. tätorten → *Laxå*, Grimstens hd, Närke. (*til*) *Romondæ bopæ* 1300-talet. – Namnet innehåller genitiv av mansnamnet *Ramund* och pluralis av → *bod*. Under 1600-talet användes de kortare formerna *Boda* eller *Boder(n)a*. Vid 1900-talets början återfick socknen sitt gamla namn *Ramundeboda*. Detta hade burits av ett kloster på vars mark kyrkan stod, innan den flyttades till Laxå.

Ramvik tätort, Högsjö sn, Ångermanland. – Tätorten har vuxit upp kring poststationen och järnvägslinjen, som öppnades för trafik 1893. Namnet, efter en by (*Ramwijk* 1535), innehåller fågelbeteckningen fsv. *ramn* 'korp' och *vik*, här troligen åsyftande den stora inbuktningen av Ångermanälvens utloppsvik söder om Ramön.

Randjaure sjö i Lilla Luleälvens vattensystem, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av en äldre form av lulesam. *Rádnávrre*, som är en sammandragen form troligen av *ráddna* 'camrat, granne' och *jávrre* 'sjö'.

Rankhyttan gd, Vika sn, Dalarna. (*a*) *Rankkahytto* 1470. – Förleden tycks innehålla genitiv av mansnamnet fsv.

Ranke, kortform av ett mot fvn. *Hrafnikell* svarande *Rankil* (*Rankell*). En Jönis Rankilsson är känd från Vika socken i mitten av 1400-talet, och en ägare till Rankhyttan är 1539 kallades av allt att döma både *Ranke* och *Rankell*. Efterleden innehåller *hytta* 'smältugn för metallframställning', här med syftning på en kopparhytta. Gården figurerar i berättelsen om Gustav Vasas äventyr i Dalarna.

Ransarn sjö, Vilhelmina sn, Lappland. *Raanswattn* 1670.

– Namnet, som tillhör en namngrupp med namn på bågge sidor om riksgränsen, är en försvenskning av en äldre form av sydsam. *Raentsere*. Detta namn är en sammandragen form av ett namn med en förled som kanske länats från norskins *rein* 'gränslinje mellan egendormar', och efterleden *jaevrie* 'sjö'. Området bildar gräns mellan samebyarna.

Ransberg sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Ransbiergh* 1350. – Socknenamnet avsåg sannolikt ursprungligen gården Prästebolet. Förleden innehåller snarast fågelbeteckningen fsv. *ramn* 'korp', här kanske använd som mansnamn. Efterleden åsyftar troligen höjden Ranekulle vid kyrkan.

Ransta tätort, by, gods, Kumla sn, Överturbo hd, Västmanland. – Tätorten, som har vuxit fram kring en 1875 öppnad järnvägsstation och en vid sekelskiftet grundad industri, har sitt namn efter byn Ransta (*super* ['rörande'] *villa Randastum* 1312) sydväst om tätorten. Namnets efterled är → *sta(d)*; förleden är oklar.

Ransäter sn, Kils hd, Värmland. – Socknen, som är utbruten ur → *Övre Ullerud*, blev kapellförsamling 1670 och har sitt namn efter gården Ransäter (*Ranesetter* 1503). Vid Ranån norr om gården uppfördes i mitten av 1600-talet tre stångjärnshamrar. Gårdens namn innehåller i efterleden → *säter* 'utmärksamhet' och i förleden troligen ett äldre namn på Ranån, *Rann, bildat till en fornsvensk motsvarighet till fvn. *hronn* 'bölja'.

Ranån vattendrag, Ransäters sn, Kils hd, Värmland → *Ransäter*.

Rapadalen älvdal i Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är bildat till älvdamnet → *Rapaätno*. I dalens lulesamiska namn *Ráhpavuobme* har efterleden *vuobme* betydelsen 'skog; skogsländet i motsats till kal fjället'.

Rapaälven fjällälv i Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland → *Rapaätno*.

Rapaätno fjällälv i Sareks nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – *Rapaätno* är en äldre stavningsform av lulesam. *Ráhpäädno*, vars förled sannolikt är en förkortad form av adjektivet *rähpat* 'rikt' givande (om fiskeställe); snabb (att färdas), strid, stark (om vattendrag). I älvens svenska namn *Rapaälven* är efterleden en översättning av lulesam. *ädno*.

Rappestad sn, Valkebo hd, Östergötland. *parochia Rapustadum* 1348. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)*. Förleden innehåller särskilt en gammalt namn på Lillån vid kyrkbyn, ett fsv. *Rapa som sammanhänger med fvn. *hrapa, fsv. *rapa*

'falla, nedstörta' och med norska dialekters *rap* 'nedstörtande; ras, skred'. I de branta strandkanterna i den djupt nedskurna ån syns tydliga spår av jordras.

Rasbo sn, Rasbo hd, Uppland. (*Jn*) *Rasbohunderi* 1291. – Socknen kallas äldst *Rasbohundare* efter det äldre namnet på → *Rasbo härad*. Att socknen övertagit ett häradnamn hänger samman med att den utgjorde huvudbygd i häradet och hyste häradskyrkan. Ordet *hundare* kunde tidigt utelämnas i sockennamnet (*in Resbo* 1316), och den förkortade namnformen blir enarådande redan på 1400-talet.

Rasbo härad hd, Uppland. (*Jn*) *prouinciis ... Resbohundære* 1298 avskr., (*in*) *Rasbohundere* 1304. – Rasbo härad och socknen → *Rasbo* uppträder under medeltiden under samma namn. Vid sidan av *Ras-* i *Rasbo* förekommer under medeltiden även *Ræs-/Res-*; formen *Ras-* stabiliseras mot slutet av medeltiden. Häradnamnet, äldst med namnelementet → *hundare*, innehåller genitiv av en plural inbyggarteknning, fsv. *rasboar/ræsboar*. *Ras-/Ræs-* har tilltalande antagits innehålla fsv. *ras i vat(n)ras* 'vattdrag, strömfåra', med variantformen *ræs*, och uppändska dialekters *ras* i samma betydelse. Förleden i inbyggarteknningen bör i så fall syfta på Lejstaån, som rinner genom centralbygden i Rasbo socken.

Rasbokil sn, Rasbo hd, Uppland. *parochia Resbokil*, (*in*) *parochia Killungasoken* 1316. – Förleden i *Rasbokil* innehåller härad- eller sockennamnet *Rasbo* eller inbyggarteknningen fsv. **Rasboar* (se → *Rasbo härad*). Efterleden är *kil* och syftar på att socknen är formad som en kil med spetsen i norr. Namnet på socknen, som förefaller vara utbruten ur Rasbo socken, kan översättas med 'Rasbo härad/sockens kil', **Rasbornas kil* och har vid sockenbildningen avsett en bygdedel inom Rasbo härad eller socken. Socknen kallas ännu i dag också *Kilen* (också noterat med obestämd form, *Kil*). Till detta bildades i äldre tid en inbyggarteknning fsv. **kilungar* 'invånare i Kilen, Kilbor', vartill, med inbyggarteknningen i genitiv pluralis, fsv. *Kilunga sokn* 'Kilbornas socken' (se det ena äldre belägget ovan).

Ratan hamnplats, Bygdeå sn, Västerbotten. *Ratan* 1650. – Namnet har från början syftat på Båkskäret, också kallat *Rataskär* (dessutom *Högratan* 1736), en hög holme som ger hamnen lä. Namnet är bestämd form av dialektordet *rate* (*rata*) 'stengrund, klippholme'. Vid Ratan stod ett slag 1809 mellan svensk och ryssar.

Raus förs., Helsingborgs stad (f.d. sn, Luggude härad), Skåne. (*de*) *Raoos* 1300-talets senare del. – Kyrkbyn, som är belägen nära Rååns mynning i Öresund, har givit socknen dess namn. Det innehåller i förleden den forndanska formen av Rååns namn (→ *Råå*) och i efterleden *os* 'åmynning'.

Rautasjaure fjällsjö, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – *Rautasjaure* är en äldre stavningsform av nordsam. *Rávttasjávri*. På finska benämns sjön *Rautasjärvi* (äldre *Rautasjärvi*). För betydelsen av namnets förled se → *Rautasälven*. Efterleden nordsam. *jávri*, fi. *järvi* betyder 'sjö'.

Rautasälven biflod till Torneälven, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är en svensk form av nordsam. *Rávttaseatu* (äldre stavning *Rautasátno*), sammansatt av *rávttas* 'äxing (ett styvt gräs)' och *eatnu* '(stor) älvd'. I älvens förflinskade namn *Rautasväylä* eller *Rautasjoki* betyder efterleden *väylä* 'stor älvd' och *joki* 'älvd'.

Ravlunda sn, Albo hd, Skåne. *Raflund* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden dialekternas *rav* 'bärnstens' och i efterleden singularis av *lund* 'skogsdunde' (från 1600-talet med anslutning till plurala ortnamn på -a, varom se inl. 3.3.1). Den ursprungliga namnbäraren torde vara en f.d. skog i byns östra väng (*Stigalund* 1692, *Raflunda Lund* ca 1800), där en mindre väg ledde mellan byn och havet. Enligt en uppgift från ca 1730 fanns bärnsten både vid havsstranden och i en stor sandbacke nära kyrkan vid en boklund kallad *Lund*.

Rebbelberga sn, Bjäre hd, Skåne. (*j*) *Rebleþærghæ* by 1430 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller troligen ett forndanskt ord *ripel eller *riple 'strimma', åsyftande byns läge på den långsträckta höjden mellan Rössjöholmsån och Rönne å.

red → **ryd**.

Redslande sn, Kinds hd, Västergötland. *Rislardih* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla en motsvarighet till fvn. *hrísla* 'buske'; jfr det västsvenska dialektordet *risla*, *resla* 'avhuggen trädgren'. Efterleden innehåller → *ryd* 'rötning'.

Redvägs härad hd, Västergötland. *Reðuægh* 1200-talets slut. – *Redväg*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller som efterled *väg* och som förled fsv. *redh* 'ritt'. Namnet, som kan återges med 'ridväg, färdväg', har från början avsett Åtrastigen, den urgama strävågen genom Åtradalen, och sedan överförts på bygden kring vägen. – *Bild 55, s. 354*.

Reftele sn, tätort, Västbo hd, Småland. *ecclesie Reptilæ* 1311. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som kan innehålla ett till svenska dialekters *raft* 'grov käpp, stör' bildat fsv. *ræptil med liknande betydelse, här med oviss syftning.

Regna sn, Finspångs läns hd, Östergötland. *Regna sokæn* 1332. – Socknen synes ha fått sitt namn från en gård eller by vid kyrkan. *Regna* är bildat till en äldre form av den vid kyrkan belägna sjön Regnarens namn; detta har sammantänts med det fornordiska *regin* 'härskande makter, gudar'.

Reimersholme ö i Mälaren, stadsdel, Stockholms stad. *Rejmersholt* 1798. – I den år 1798 daterade inskriften på en minnessten, rest på denna ö, föreslås att man skall ta i bruk det då förmodligen nyskapade namnet *Rejmersholt*. Namnet i inskriften kan avse antingen en malmgård, byggd och ägd av hattstofferaren och rådmannen Anders Reimers (1727–1816), eller också hela ön, vars östra del var i Reimers ägo. Om *Rejmersholt* bara avsåg malmgården skall efterledens → *holm* kanske ses som enbart statushöjande, även om viss saklig bakgrund vore

tänkbar med tanke på gården läge. Det nya namnet kom under 1800-talet att alltmer tränga ut öns gamla namn *Räkningeholmen*, även *Räkneholmen* och *Räkenholmen* (*Räckningaholm* 1382) med oklar förled. Trots det genuina Stockholmsspråkets »Rejmersholm» (också enbart »Rejmers») fastställdes år 1926 namnet till *Reimersholme* (med *holme* i efterleden).

Rejmyre tätort, Skedevi sn. Finspånga läns hd, Östergötland. (in) *Rægymørum* 1353, *Ræghinmyre* 1385. – Tätorten är framvuxen vid ett 1810 grundat glasbruk. Bruksegendomen återgår på en by. Förleden förefaller innehålla det fornnordiska ordet *regin* 'härskande makter, gudar', den sakliga bakgrunden är dock okänd. I efterleden ingår sannolikt dialektordet *mör* 'myr, mosse, kärr', känt från Småland, eller möjligen *myr(a)* 'myr'. Sålunda har namnet äldst syftat på sankmark.

Rekarne ett område omfattande nordvästra delen av Södermanland. (de) *Reik* 1100-talets senare hälft, (a) *Rech* 1292. – *Rekarne*, fsv. *Rek*, är namnet på en gammal bygd, ett förhistoriskt »land» i nordvästra Södermanland. Organisatoriskt har Rekarne varit indelat i två hundaren, sedermera härad, Västerrekarne och Österrekarne (→ *Västerrekarne härad* och → *Österrekarne härad*). *Rek* uppträder tidigt, med enstaka belägg redan under 1300-talets slut, med bestämd artikel, (a) *Rekinne*, och ur denna form utvecklar sig så särnämnden den moderna formen *Rekarne*, uppfattad som pluralis med avseende på den västra och den östra delen.

Rek är bildat till ett i nordiska dialekter spritt ord, *reik*, *rek*, som betyder 'bena i håret' men också 'stripa, fära' och '(ristad) rand'. Tolningen av *Rek* har förlöpt efter två linjer. Enligt ett förslag har namnet varit knutet till en gammal vattenled väster och sydväst om Eskilstuna, från Kälby i söder norrut till Eskilstunaån vid Närjeholme, närmare bestämt till den s.k. Kälbyravinen som omges av höga bergväggar. Detta område vid Eskilstuna uppfattas då som centralbygden i Rekarne. Enligt ett annat förslag syftar det till grund för *Rek* liggande ordet inte på en nerkuren linje i topografin, varpå dess användning i dialekterna snarast tyder, utan på en åslinje. I så fall kommer dels Kjulaåsen i Österrekarne, dels Tumboåsen i Västerrekarne i fråga. Betydelse och syftning hos det ord som ligger till grund för *Rek* ter sig sålunda ovissa.

Remmarlöv sn, Harjagers hd, Skåne. (in) *Ruthmerlef* 1346 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Rothmar* och → *lös* 'arvegods'.

Remmene sn, Kullings hd, Västergötland. *Ræmines sokn* ca 1400? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden innehåller dialektordet *ramm* 'kärrmark' eller fsv. *ramn* 'korp'.

Rengsjö sn, tätort, Hälsingland. *Ringshø, Raengsse* 1314. – Tätortsnamnet avser bebyggelse nära kyrkan. Förleden är oklar. Kanske innehåller den ett med adjektivet *vrång* i betydelsen 'vriden, sned, krokig' samhörigt dialektord

räng 'vinkel, hörn', som genomgått en ljudförenkling *vr->r-*. Ordet kan ha syftat på någon krokig formation. Också efterleden är svårtydd. Möjligen innehåller den ordet *sjö* med syftning på Västersjön och/eller Östersjön. Innan det blev sockennamn har *Rengsjö* i så fall särskilt ingen avsett bygden vid (en av) dessa båda sjöar.

Repbäcken tätort, Stora Tuna sn, Dalarna. *Räffwebecken* 1548, *Repebecken* 1586. – Tätorten omfattar byarna Repbäcken och Pusselbo. Tätortsnamnet återgår på namnet på järnvägs- och poststationerna, inrättade 1883 resp. 1904 i byn Repbäcken. Byn har övertagit namnet från den bäck som här mynnar i Dalälven. Förleden är oklar.

Resarö tätort, ö, Österåkers sn, Åkers skg, Uppland. (in) *Risarnum* 1303 (avser en ö). – Tätorten är framvuxen i sen tid ur ett område med fritidsbebyggelse. Namnet åsyftar läge på ön Resarö. I förleden ingår öns gamla namn **Risarna(r)*, vars förled säkerligen är *ris* 'småskog' och efterled pluralis av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Tillägg av ordet *ö* i Resarö är betygat från 1500-talet (*Reszaröön* 1536).

Resele sn, Ångermanland. (De) *Resild* 1344. – Efterleden innehåller ordet *sel* 'lugnvatten i å eller älvs', här syftande på det lugnvatten i Ångermanälven som sträcker sig från byn Rödsta förbi Resele kyrka till översta delen av Eds socken. Förleden har föreslagits innehålla ett fsv. *re'flat jordplatå; terrassliknande jordformation'. Sannolikt har området vid sockenkyrkan äldst burit detta namn. Området kring kyrkan bildar en klart markerad platå, terrass, med ett brant stup ned mot älven och avgränsas inåt av den branta bergväggen. *Bild 56*, s. 254.

Reslöv sn, Onsjö hd, Skåne. *ecclesie Retherslöff* 1299 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Rether* och → *lös* 'arvegods'.

Resmo sn, Algutsrums hd, Öland. *Rysme* ca 1300 avskr. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn. Namnet innehåller möjligen det bland annat från Öland kända dialektordet *risma* 'avrisspat tygstycke, lång trasa' med syftning på någon terrängformation, obekant vilken. Skrivningar med *-mo* är kända först från 1600-talet (*Ressmoo Sochn* 1644).

Resteröd sn, Inlands Fräkne hd, Bohuslän. (j) *Rista riode* 1388. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller fvn. *ryðr* (→ *ryd* 'rötning'). Förleden innehåller enligt ett förslag ett mot fvn. *ryst* 'bergkant, översta kanten av en berghrygg' svarande ord. På Resteröd ligger ett höjdparti, som är skarpt markerat och något utskjutande i havet. Ett annat förslag är att ett ursprungligt, med fvn. *a* 'å' sammansatt ånamn *Rista-a, bildat till verbet *rista*, ligger till grund för namnet. Detta skulle då åsyfta vattnets framfart. Från Resterödsvatnet i Forshälla rinner en å in i Resteröds socken förbi kyrkan. Denna kan ha hetat *Rist-a.

Revengrundet grund i Östersjön, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland. – Namnet erinrar om det brittiska linjeskeppet *Revenge* grundkänning på denna plats 1862.

Bild 56. Resele. På denna gamla teckning framgår tydligt hur Resele kyrka ligger på en terrass ovanför älven.
Odaterad teckning i Länmuseet Västernorrlands bildarkiv.

Grundet kallas vanligtvis *Revingegrundet*, men också utanförtalet »Reve'n(d)schgrundet» förekommer.

Revesjö sn, Kinds hd, Västergötland. *parochia Riuasio* 1368. – Kyrkbyn har fått sitt namn från den intilliggande Kyrksjön och i sin tur givit det åt socknen. Sjönamnets földe antas innehålla ordet *rev' sandrevel'*.

Revinge sn, Torna hd, Skåne. (*j*) *Rebinge* 1468 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, är en bildning med → -*inge*, kanske till ordet *rep* med syftning på det smala partiet mellan Kävlingeån och Kranksjön. Kyrkbyn utgör numera en tätort med namnet *Revingeby*; öster härom ligger → *Revingehed*.

Revingegrundet grund i Östersjön, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland → *Revengegrundet*.

Revingehed militärt övningsfält, Revinge sn, Torna hd, Skåne. – Området blev 1888 övningsplats för Södra skånska infanteriregementet. Namnet är sammansatt av sockennamnet → *Revinge* och *hed* 'sandhed' eller 'exercised'. Namnet har liksom en del andra namn på militärövningsplatser betoning på sista namnleden (jfr → *Ränneslätt*, → *Rommehed*, → *Salbohed*, → *Sannahed*).

Rev sund sn, Jämtland. (*de*) *ecclesia Ræfsundum*, *Refsundir* 1344. – Socknen har fått namn efter kyrkplatsen vid ett sund i Revsundssjön. Det är oklart om förleden innehåller *rev* ('sand- eller klippgrund', djurbeteckningen *räv* eller ett till denna bildat mansbinamn).

Riala sn, Åkers skg, Uppland. (*De*) *Rial* 1344. – Namnet kan enligt en tolkning vara sammansatt av dialektordet

ri 'stolpe, påle' och → *al*. Enligt en annan tolkning innehåller namnet en bildning till ett fornsvenskt *re 'rad, linje', i ortnamn utvidgat och konkretisert till 'platåkant, platå, terrass' o.d. Sockennamnet har antagits återgå på ett nu försvunnet bynamn, men troligare är att det rör sig om ett bygdenamn givet efter en central samlingsplats.

Riddarfjärden fjärd av Mälaren, Stockholms stad. *Ridder Fjärden* 1675. – Förleden syftar på fjärdens läge väster om → *Riddarholmen* (jfr *Ridderholms Fierden* 1600-talets slut). Fjärden har i äldre tid gått under flera kända namn. Ett av dessa, *Lortfjärden*, brukades ännu av Karl XI (*Lortfiellen*, *Lort-Fielen* i kungens almanacksanteckningar 1687–97). Enligt samtidiga uppgifter innehöll fjärden svavelaktig materia på grund av dynga och orenlighet som dagligen kastades dit, varav namnet. Ett annat vid denna tid förekommande namn på fjärden, *Gullfjärden* (*Gwllfiahlen* 1679), måste uppfattas som utslag av skämtlynne.

Riddarholmen ö i Mälaren, stadsdel, Stockholms stad. *Ridderholmen* 1650. – Inget närmare är känt om bakgrunden till namnet. Holmen är äldst känd som *Kidaskär* (*Kidha skær* 1300-talets förra hälft avskr.) med i förleden fornsvensk genitiv pluralis av *kid* 'killing'. Andra medeltida namn är *Brödraholmen* (*uppa Brödhra holm* 1455), *Gräbrödraholmen* (*po Grobrödhre holm* 1466), *Grämunkeholmen* (*vppa Gramunkaholm* 1454) och *Munkholmen* (*Munke holmen* 1520) med syftning på att där fanns ett gräbrödrakloster (franciskankloster). *Grämunkeholmen* var det vanligaste namnet och användes ännu av drottning Ulrika Eleonora (1688–1741), trots att namnet *Riddarholmen* hade varit i bruk åtminstone sedan 1630-talet.

Riddarhyttan tätort, hgd, Skinnskattebergs sn och hd, Västmanland. (paa) *Ryddare hytthen* 1498. – Namnet, som ursprungligen avsåg en hytta för järnframställning vid nuvarande Riddarhyttans herrgård, innehåller i förleden ordet *riddare* 'riddare; ryttare, soldat', trots att funktion som mansbinamn. Tätorten Riddarhyttan har vuxit fram kring en söder om herrgården belägen järnvägsstation, som öppnades 1880 invid den gamla hyttan Lienshyttan, tillhörig Riddarhyttans bruk.

Riebnes fjällsjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Rebnessjön*, *Rebnehaure* 1833. – *Riebnes* är en förkortad form av arjeplogssam. *Riebnesjávrre*. Förleden *riebnes* har jämförts med ett kolasamiskt ord för 'rödröv', men etymologin är osäker. Efterleden är *jávrre* 'sjö'. Det äldre beläget *Rebnehaure* återspeglar en sammansatt form *Riebne-hávrre*.

Riksby stadsdel, Stockholms stad. (i) *Rodhgersby* 1409, *Rödgörby* 1447 (avser en by). – Namnet är övertaget från en by. Det är sammansatt av genitiv av mansnamnet fsv. *Rödhger* och → *by* 'gård; by'.

Rimbo sn, tätort, Sjuhundra hd, Uppland. *ecclesie Ringboheredhi* 1303, (i) *Rymboo soken* 1448. – Tätorten är framvuxen kring en 1 1/2 km sydväst om sockenkyrkan belägen järnvägsstation vid en 1884 öppnad sträcka. Stationen namngavs efter socknen. Socknens äldsta namn är *Ringbohärad*. Förleden i detta namn innehåller en inbyggartekning på *-bo*, bildad till *ring* möjligen i betydelsen '(ringformad) fornborg', avseende fornborgen strax sydost om Kundbysjön. I efterleden ingår → *härad* i betydelsen 'bygd'. *Ringbohärad* kan därför tänkas betyda 'bygden tillhörande dem som bor i området vid fornborgen, »ringbornas» bygd'. Namnet var sälunda bygdenamn vid sockenbildningen. Att efterleden *härad* utgått ur sockennamnet är belagt från 1400-talet. Utalet »*Ringbo*» har varit i bruk ända in i våra dagar trots att ljudutvecklingen *Ringbo* > *Rimbo* är belagd åtminstone från ca 1400.

Rimforsa tätort, Tjärstads sn, Kinda hd, Östergötland. (in) *Forsom* 1386, (i) *Remaforsse* 1402. – Tätorten återgår på en by, äldst förmögeligen kallad enbart *Forsa*. Detta namn, som var levande ännu på 1920-talet, syftar på forfar i det intilliggande sundet mellan sjöarna Järnlunden och Åsunden. Förleden *Rim-* har tillkommit i särskiljande syfte och innehåller förmögeligen det från Småland kända dialektordet *rem* eller *remme* 'spjälverk (bl.a. för laxfiske i åar)'. Ett »fiskeri» i Rimforsa omtalas 1402.

Ringamåla sn, by, Bräkne hd, Blekinge. – 1872 beslöts att norra delen av Asarums socken skulle avskiljas och namnges efterbyn *Ringamåla* (*Ringemaalle* 1595). Sockenkyrkan kom emellertid att byggas i byn *Långeboda* ett par kilometer sydväst om *Ringamåla*. Namnet *Ringamåla* innehåller i förleden antingen genitiv av mansnamnet *fda*. *Ringe* eller dialektal genitiv på *-a* av det på 1600-talet i Småland vanliga mansnamnet *Ring*. Efterleden är → *måla* 'avmått jordområde'. Byn kallades äldst *Starrgöls-måla* (*Stargylsmalle* 1583), där förleden innehåller ett äldre namn *Starrgölen* (*Starregölen* 1671; förleden inne-

håller växtbeteckningen *starr*) på den lilla tjärn invid byn som nu kallas *Ringagölen*. Bynamnet *Långeboda* (*Langebou* 1583) innehåller adjektivet *lång* och pluralis av → *bod*.

Ringarum sn, tätort, Hammarkinds hd, Östergötland. *eclesie Ringaruma* 1358. – Socknen har fått sitt namn från en tidigare bebyggelseenhet vid kyrkan. Det innehåller → *rum* 'öppen plats'. Förleden kan innehålla ett numera okänt ånamn bildat till *ring* eller sammansatt av *ring* och fsv. *a* 'å'. Det antagna ånamnet betyder 'den ringlande ån, ån vars lopp bildar slingor som liknar ringar'. Ett vattendrag söder om sockenkyrkan har tidigare haft ett serpentinliknande lopp.

Ringhalsverket kärnkraftverk, Värö sn, Viske hd, Halland. – I förleden ingår *Ringhals*, namn på en udde i Kattegatt ca 1 1/2 km från kärnkraftverket (*Hansen* 1652, *Ringelhals* 1691, *Ringhals* 1770, sistnämnda om en båk, dvs. ett slags större sjömärke). Efterleden är *verk* 'större anläggning för viss enhetlig typ av produktion'. I dagligt tal brukas *Ringhals* också som namn på själva anläggningen. Namnet tycks i förleden innehålla ordet *ring* eller en bildning till detta ord med syftning på någon rund form, möjligen den stensättning som finns på udden. Efterleden är *hals*, här i betydelsen 'udde, näs'.

Ringsjön sjö, Skåne. *Ringzsio* 1182 sen avskr., *Ryngsø* 1512 avskr. – Sjöns namn kan innehålla ordet *ring* med syftning på dess runda form. Snarast rör det sig dock om en bildning till det forndanska namnet på ån → *Rönneå*, som rinner ut ur sjön.

Ringvide gårdnamn, Gotland → *Smiss*.

Rinkaby sn, Glanshammars hd, Närke. (De) *Rinkæby* 1314? – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller genitiv pluralis av fsv. *rinker 'man, krigare' och → *by* 'gård; by' (jfr → *Karlaby*). Under 1700-talet och ända in i våra dagar har socknen oetymologiskt också kallats för *Ringkarleby*.

Rinkaby sn, tätort, Villands hd, Skåne. (in) *Rinkæby* 1351. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller genitiv pluralis av fda. *rink 'man, krigare' och → *by* 'gård; by' (jfr → *Karlaby*).

Rinkaby by, Hossmo sn, Södra Möré hd, Småland → *Rinkabyholm*.

Rinkabyholm tätort, Dörby sn, Norra Möré hd, och Hossmo sn, Södra Möré hd, Småland. – Tätorten har utvecklats ur bebyggelse kring en hållplats, sedermera station, vid en 1899 öppnad järnvägssträcka. Hållplatsen fick namn efter en närlägen fastighet med det unga namnet *Rinkabyholm*. I förleden ingår *Rinkaby* (*Ryngkaby* 1386), namn på den by i Hossmo socken som fastigheten hörde till. Till detta har som efterled fogats det statushöjande → *holm*, säkerligen i syfte att efterlikna vissa namn på slott och herrgårdar. *Rinkaby* innehåller genitiv pluralis av fsv. *rinker 'man, krigare' och → *by* 'gård; by' (jfr → *Karlaby*).

Rinkeby stadsdel, Stockholms stad. (in) *Rynkaby* 1347 (avser en by). – Namnet är övertaget från en by. Det är

sammansatt av genitiv pluralis av fsv. *rinker 'man, krigare' och → by 'gård; by' (jfr → Karlaby).

Rinna sn, Göstrings hd, Östergötland. *Rinna sockn* 1382.

– Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller möjligen en motsvarighet till norska dialekters *rind(e)* 'jordrygg, hög bank' eller ett gammalt namn, som sammanhänger med verbet *rinna*, på den intilliggande Rinna-sjön. Kyrkbyn omges av småkuperad terräng.

Ripsa sn, Rönö hd, Södermanland. (de) *Rypsum* 1293. – Socknen har sannolikt fått sitt namn från bygd eller från en lokalitet vid sockenkyrkan. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet kan innehålla ett ord besläktat med något av dialekterorden *ripa* 'skåra' eller *riva* 'skåra, rispa' och åsyftande en längsträckt sänka vid kyrkplatsen eller olika öppna partier i skogsområdet på platsen.

Risbäck förs., Dorotea sn, Lappland. – Församlingen med kyrka från 1858–59 bröts ut ur Dorotea församling 1905 efter att ha varit kapellag senast från 1883. Kyrkan ligger vid Risbäckens utlopp i Stor-Arksjön. Bäcken avvattnar Väster-, Mellan- och Ytter-Rissjön. Ordet *ris* betecknar här småskog, ris och grenar eller risiga busksnår.

Riseberga sn, Norra Åsbo hd, Skåne. *Risseberig Sogn* 1551. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller *ris* i betydelsen 'småskog' och *berg*.

Riseberga kloster f.d. cisterciensiskt nunnekloster, Edsbergs sn och hd, Närke. (in) *Risebærg* 1100-talets slut. – Förleden innehåller ordet *ris* i betydelsen 'småskog' eller 'skog där man samlar in ris'. Efterleden är dativform av *berg*.

Risekatslösa sn, Luggude hd, Skåne. (*iuxta*) *Kastlöse* 1362 avskr., *Risse Katzløsse* 1578. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen saknade förleden *Rise-* (för betydelsen se → *Katslösa*, sn, Ljunits hd, Skåne). Det nuvarande namnet betyder 'det Katslösa som ligger i risbygden' (*ris* 'småskog') och är givet i kontrast till byn *Katslösa* i Kvistofta socken i samma hd, tidigare ibland även kallad *Rya Katslösa* (*Rye Kadsløse* 1630), efter läget invid byn *Rya*.

Risinge sn, Finspångs läns hd, Östergötland. *ecclesie Risinge* 1357. – Socknen kan ha fått sitt namn från prästgården Risinge, men möjligt är också att det äldst fungerat som bygdenamn; i sistnämnda fall har prästgården namngivits efter socknen. Till grund för namnet ligger ytterst ordet *ris* 'småskog'; *Risinge* kan närmast vara bildat till en inbyggarbeteckning med betydelsen 'de som bor vid (i) småskogen' eller 'de som bor vid en lokalitet med namn på *Ris-*' (→ -inge).

Risudden by, Hietaniemi sn, Norrbotten → *Vitsaniemi*.

Risögrund tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. – Namnet bars från början av ett grund som nu är hopvuxet med den östra delen av ön Risön. Önamnets förled innehåller *ris* i betydelsen 'småskog'. *Risögrund* blev så småningom namn på viss bebyggelse inom det på ön belägna samhället Risön. Då samhället fick poststation 1936 fick denna heta *Risögrund*, sannolikt på grund av att *Risön* var olämpligt med tanke på andra poststationsnamn såsom

Risen i Sibbarps socken i Halland och det norrbottiska *Risudden* i Hietaniemi socken. Som poststationsnamn blev *Risögrund* sedan hela tätortens namn.

Risön ö vid Bottenviken, Nederkalix sn, Norrbotten → *Risögrund*.

Ritaberg museigård, Lekvattnets sn, Fryksdals hd, Värmland. – Namnet på den numera obeboda gården, som ligger i nordvästra Värmlands finnmarker (jfr inl. 4.1), är en försvenskning med översatt efterled av fi. *Riitämäki*, vars förled *riita* betyder 'tvist'. Det finska namnet har i olika sammanhang återgivits med skiftande stavning av efterleden.

Ritsem underjordiskt kraftverk, Gällivare sn, Lappland. – Namnet, som är övertaget från ett sameviste, är en försvenskning av lulesam. *Rijtsem* med okänd betydelse. Det kan ha sitt ursprung i den intill flytande bäcken *Rijtsem-jähkä* (lulesam. *jähkä* 'större bæk, å').

Rixö tätort, ö, Brastads sn, Stångenäs hd, Bohuslän. *Rykzøn* 1430. – Namnet har ursprungligen tillkommit ön. Önamnet är i sin tur bildat till bynamnet *Ryk* (i *Riuken* 1380), som innehåller fvn. *hrjúkr* 'liten stack av sädeskärvar', troligen åsyftande de stackliknande kullarna i byn.

Roasjö sn, Kinds hd, Västergötland. *Rowardz kyrko* 1540, *Roerssrid* 1561. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *ryd* 'röjning'. Förleden kan vara genitiv av mansnamnet *Roar*. Ljudförbindelsen -rsryd förändrades tidigt till -rse e.d. och anslöts då till det vanliga ortnamnselementet *sjö*.

Robertsfors kn, samt förs. och tätort, Bygdeå sn, Västerbotten. – Församlingen bröts ut ur Bygdeå som bruksförsamling 1799 och blev kapellförsamling 1917. Tätorten, längre tillbaka en bruksort, har föregåtts av byn Edfastmark. Det på platsen 1759 anlagda järnbruket fick namn efter en av grundarna, Robert Finlay. Efterleden syftar på Bruksforsen, också kallad *Masugnsforsen*, i Rickleån. Förleden i *Edfastmark* (*Öffastemarc* 1543) innehåller mansnamnet fsv. *Ødfast*. Efterleden är → *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Rockelsta gods, Helgesta sn, Villättinge hd, Södermanland. (j) *Roklistom* 1382. – Namnet innehåller i förleden ett höjdbezeichnande ord, kanske ett fornsvenskt *rokle, *rukla, besläktat med gotländskans *rauk* 'strandpelare, klippformation' och sockennamnet → *Rök*. Herresätet ligger i småkuperad terräng.

Rockesholm f.d. bruk, Grythytte sn, Grythytte och Hällefors hd, Västmanland. – Ett här anlagt järnbruk, med privilegier från 1723, gavs namn efter ägarinnan Emerentia Stockenström, född Rokes. Efterleden är det i herrgård- och bruksnamn vanliga → *holm*.

Rockhammar tätort, Fellingsbro sn och hd, Västmanland. *Rockebro-hammar* 1558. – Tätorten har vuxit upp kring bruket med likalydande namn. Detta innehåller i förleden en förkortad form av *Rockebro* 'bron över än *Rodhka 'den rödfärgade', väl åsyftande Sverkeståan. Efterleden är *hammar* 'vattenhammare'.

Rockneby tätort, Ryssby sn, Norra Möre hd, Småland.

Bild 57. Rogsta. På detta äldre foto framträder Rogsta kyrkas läge på ett litet berg. Kanske innehåller namnets förled ett ord *rok 'höjd, kulle', syftande just på denna höjd. Foto: Hälsinglands museum.

Rocnaby 1312. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en 1897 öppnad sträcka. Stationen, som fick sitt namn trots att den inte anlades på byn Rocknebys mark, har säkerligen övertagit namnet från den i denna by belägna poststationen, inrättad 1874. Att poststationen trots grannskapet till sockenkyrkan och kyrkbyn Ryssby inte namngavs efter socknen sammanhänger troligast med att Ryssby redan var reserverat för den år 1878 inrättade järnvägs- och poststationen i Ryssby socken i Sunnerbo hd, också den i Småland. Förleden i *Rockneby* innehåller det från Småland kända dialektordet *räcken* 'låg, sammanhängande ås'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Rogberga sn, Tveta hd, Småland. (*jn* ...) *Rugbiarger* 1250, (*jn*) *Rugbiargh* 1310. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller sädesslagsbeteckningen *råg* och plural form av *berg* (fsv. *biargh, biærg*). Bergåsar bildar gränser i öster och väster för socknen.

Rogen sjö, Tännäs sn, Härjedalen. *Rogen* 1645. – En mindre del av sjön med dess utlopp ligger i Norge. Namnets innehörd är okänd.

Rogslösa sn, Dals hd, Östergötland. (*in*) *Roslösum* 1286, (*in*) *Rogslösæ* 1363. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förledens innehörd är oviss. Efterleden är → *lös* 'glänta; äng'.

Rogsta sn, Hälsingland. (*in*) *Rokstadhum* 1344. – Namnet är övertaget från en forntida gård eller by vid dagens kyrkplats, kanske nuvarande Prästgården. Förleden innehåller möjligen ett ord *rok, troligast i betydelsen 'höjd, kulle', med motsvarigheter i dialekterna *rök* 'toppigt föremål, stapel' och gotländskans *rauk* 'strandpelare, klippformation'. Detta *rok bör i så fall ha syftat på den höjdklack som i dag bär sockenkyrkan. Efterleden är → *sta(d)*. – Bild 57.

Roknäs tätort, Piteå sn, Norrbotten. *Rokness* 1539. – Tätorten har utvecklats ur en by. Efterleden *näs* kan syfta på byns läge på en längsmal höjd mellan Rokåns och Lillpiteälvens utlopp i Svensbyfjärden, förr säkerligen två vikar. En annan möjlighet är att det åsyftade näset varit

en markerad udde vid Rokåns medeltida mynning 3 km uppströms, där i så fall byn ursprungligen legat. Hur förleden skall tolkas är osäkert. Möjligen innehåller den Rokåns namn, kanske fsv. *Rok-a (med efterleden fsv. a 'ä'), bildat till ett från Västerbotten känt ord *räk* (här med formen *rok*) 'fuktig dalsänka mellan höjder' med syftning på terrängförhållanden vid det därtåta utloppet.

Rokån å, Piteå sn, Norrbotten → *Roknäs*.

Rolfs tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. *Rolffsby* 1543, *Rolfs* 1619. – Tätorten är framväxten ur en by. Bynamnet har först haft formen *Rolfsby(n)* med genitiv av mansnamnet *Rolf* i förleden. Från 1600-talet uppträder bynamnet i en förkortad form, *Rolfs*, som slår igenom och blir allenarådande.

Rolfstorp sn, tätort, Himle hd, Halland. (*i*) *Rowelstorp* 1475 (avser kyrkbyn), (*i*) *Rolfttorpe Sogen* 1400-talets senare del. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, den nuvarande tätorten. Förleden innehåller kanske mansnamnet *Rolf*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Roma sn, samt tätort, Roma och Björke snr, Gotland. *Rum* 1300-talets början?, (*in*) *Rumum* 1318. – Namnet innehåller en plural form (se inl. 3.3.1) av → *rum* 'öppen plats'. Formen *Roma* istället för *Ruma kan bero på att namnet i själva verket innehåller en sidoform *rom*, ännu levande på Färö. Man kan emellertid inte utesluta att associationer till det italienska *Roma* kan ha spelat in, särskilt som det på platsen funnits ett cistercienskloster.

Romelanda sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. *Rimalanda kirkia* 1388. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnets förled innehåller sannolikt ett ånamn *Rima, bildat till fvn. *rimi* 'långsträckt forhöjning'. *Rima är i så fall namnet på den å som rinner från Romesjön i sydöstlig riktning, gör en skarp krök söder om kyrkan och sedan rinner åt nordost och mynnar i Göta älvs. Den flyter under

Bild 58. Ronnebyåns vattenfall i Ronneby ger en god illustration till Ronnebyåns gamla namn *Rotn 'den rytande'. Fotografiet är från 1870-talet. Foto: Emil Bergman. Nordiska museets bildbyrå.

större delen av sitt lopp utefter en lång bergsträckning. Förleden har fram till och med 1500-talet ljudlagsenligt skrivits även *Rymme-*, *Røm(m)e-*, *Rwm(m)e-* e.d. Det är ovisst, hur den nutida formen med *o* har uppstått. Efterleden är → *land*.

Romeleklint högsta punkt på Romeleåsen, Veberöds sn, Torna hd, Skåne → *Romeleåsen*.

Romeleåsen ås, Skåne. – Åsens namn är givet efter dess högsta punkt Romeleklint (*Rummene klint* ca 1590) i Veberöds socken, Torna härad. Namnet innehåller troligen mansnamnet fda. *Romund, namn på en berömd forntida nordisk sagohjälte, som kan ha förknippats med Romeleklint.

Romfartuna sn, Norrbo hd, Västmanland. (in) *Rumfartunum* 1325. – Socknens namn avsåg troligen äldst nuvarande kyrkoherdebostället. Det innehåller säkerligen genitiv av en inbyggarteknning *rumfarar 'slättbor' (jfr → *rum*). Efterleden är → *tuna*.

Romme by, Stora Tuna sn, Dalarna → *Rommehed*.

Rommehed f.d. exercisplats, Stora Tuna sn, Dalarna. *Rome-heden* 1743. – Området var Dalregementets övnings- och mötesplats 1796–1908. I förleden ingår bynamnet *Romme* (a *Rume* 1383), fornsvensk dativ av → *rum* 'öppen plats' med syftning på slättlandskapet. Efterleden är *hed*, förmodligen i den i bl.a. Dalarna vanliga betydelsen 'torr'.

tallskogsbevuxen mark'. Liksom flera andra namn på exercisplatser har namnet betoning på sista stavelsen (jfr → *Revingehed*).

Rommelé sn, Flundre hd, Västergötland. *Romvndælef* 1349 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fsv. *Romund* och → *löv* 'arvegods'.

Rone sn, Gotland. (af) *ronum* 1200-talet (med runor). – Namnet innehåller sannolikt ett forngutniskt *raun, motsvarande fvn. *hraun* 'stenhop, stengrund'.

Ronneby kn, stad, Blekinge. *Rotnæby* ca 1300. – Stadens namn innehåller i förleden fda. *Rotn 'den rytande', ett äldre namn på Ronnebyåns vattenfall vid utloppet vid Ronneby. Efterleden är → *by* 'gård; by'. – Bild 58.

Ronnebyå å, Blekinge → *Ronneby*.

Rosendal gods, Kropps sn, Luggude hd, Skåne. *Rossendal* 1617 avskr. – Namnet är ett populärt uppkallelsenamn av tyskt ursprung (*Rosenthal* 'Rosendalen'), troligen ytterst efter ett kloster med detta namn mellan Koblenz och Trier.

Rosendal kungligt lustslott på Södra Djurgården, Stockholms stad. *Rosendal* 1792. – Namnet är ett populärt uppkallelsenamn av tyskt ursprung (*Rosenthal* 'Rosendalen'), troligen ytterst efter ett kloster med detta namn mellan Koblenz och Trier. Slottet, byggt av Karl XIV Johan i mitten av 1820-talet, övertog namnet efter en på samma plats belägen, av kungen ägd gård, nedbrunnen 1819. Gården hade tidigare varit djurvaktar- och skogsvaktarboställe. Namnets anknytning till denna plats kan beläggas från 1600-talets slut (*Rosendalsbacken* 1690).

Rosendal bebyggelse, Tranemo sn, Kinds hd, Västergötland → *Rosenlund*.

Rosenfors tätort, Mälilla och Mörlunda snr, Aspelands hd, Småland. *Rosenforss* 1825. – Tätorten är framvuxen ur bebyggelse vid en bruks- och lantegendom. Förledens ursprung är okänt. Efterleden syftar på en fors i Silverån.

Rosengård stadsdel, Malmö stad, Skåne. – Den gård som givit stadsdelen sitt namn var ursprungligen en del av kyrkbyn i Västra Skrävlinge sn, Oxie hd. Den flyttades ut från byn vid enskiftet 1810 och gavs då namnet *Rosengård* av ägaren Svedin Karström. Namn med förleden *Rosen-* blev från och med 1600-talet brukliga som namn på slott och större egendomar (jfr → *Rosendal*).

Rosenlund tätort, Tranemo sn, Kinds hd, Västergötland.

– Tätorten återgår på två mindre bebyggelser, Rosendal och Rosenlund. Inget är närmare känt om namnets bakgrund. *Rosenlund* är ett modenamn, och → *Rosendal* är ett populärt uppkallelsenamn.

Rosersberg tätort, slott, Norrsunda sn, Ärlinghundra hd, Uppland. *Rosenbärg* 1634, *Rosersberg* 1726. – Tätorten är framvuxen på mark utanför ägorna till Rosersbergs slott men i närheten av järnvägs- och poststationen Rosersberg. Denna inrättades 1866 på mark till det 1634–38 uppförda slottet. Namnets förled lär anknyta till ätten Tre Rosor. Delar av egendomen hade ägts av medlemmar av denna ätt, till vilken modern till slottets förste ägare och namngivare hörde. Efterleden *berg* ansluter till andra namn med nobiliseringe efterleder, här möjligent med syftning på slottets läge på en liten höjd.

Roslagen den till Stockholms länhörande delen av Upplands kust och skärgårdsområde. (i) *all* ['hela'] *Rodzlagen* 1493. – Förleden i *Roslagen*, ett namn som kom i bruk först i medeltidens slutskede, innehåller sannolikt områdets äldre namn *Roden*. Detta namn hänger samman med fsv. *rodher* 'rodd' med ursprunglig syftning på svearnas sjökrigsorganisation och är möjligtvis äldst belagt i obestämd form på två uppländska runstenar från ca 1080 (i *rop*, i *rūpi*, dvs. i *Rodh*, i *Rodhi*) och i bestämd form från medeltiden (in *Rodhinum* 1316, *Rodhin* 1344). I talspråket drogs *Roden* senare i tiden samman till *Ron* (*Ron* 1545, *Roon* 1608), innan det så småningom dog ut i allmänspråket. *Roden* var indelat i skeppslag, och det är sannolikt det i ordet *skeppslag* ingående *lag* 'samverkande grupp av personer' som återfinns i namnet *Roslagen* där *Ros-* går tillbaka på fsv. *Rodhs-*.

Roslags-Bro sn, Bro och Vätö skg, Uppland. (de) *ecclesia Bro* 1322. – Socknens äldre namn *Bro*, levande i äldre språk ända fram i vår tid, syftar på kyrkans läge vid en bro över Broströmmen. Det ingår också i skeppslagsnamnet *Bro och Vätö skeppslag*, se → *Frösåkers härad*. Den 1875 inrättade poststationen fick namnet *Roslags-Bro* efter socknen med ett förtysligande tillägg som markerade läge i Roslagen för att skilja den från en samtidigt inrättad poststation med namnet *Bro* i Bro och Låssa socken, också i Uppland. Socknennamnet *Bro* ändrades till *Roslags-Bro* 1885.

Roslags-Kulla sn, Åkers skg, Uppland. (a) *Kulla* 1402 (avser en by). – Socknens äldre namn *Kulla*, levande i äldre språk ända fram i vår tid, är övertaget från en nu försvunnen kyrkby. Socknen bröts ut ur Riala på 1640-talet. Socknennamnet *Kulla* ändrades till *Roslags-Kulla* 1885 för att det skulle särskiljas från socknennamnet *Kulla* i Lagunda härad. I namnet ingår *kulle*. Terrängen öster om Roslags-Kulla kyrka där kyrkbyn *Kulla* sägs ha legat är småkullig.

Rossön tätort, Bodums sn, Ångermanland. *Rossöhn* 1782 (avser en ö). – Tätorten har säkerligen övertagit namnet från en 1884 inrättad poststation (järnvägsstationen Rossön vid en 1925 invigd bana tillkom mycket senare). Att den i kyrkbygden belägna poststationen inte namngavs efter socknen kan möjligen bero på risk för sammablandning med andra poststationsnamn, t.ex. *Boden*. Skälet är okänt till att just namnet *Rossön*, avseende en ö i kyrkbygden mellan Bodumsjön och Bölessjön, valdes till poststationsnamn. Tätorten omfattar i dag inte bara bebyggelse på ön. I förleden ingår ordet fsv. *ros 'häst', nära samhörigt med *russ* '(gotländsk) häst (av ponnytyp)'.

Rostojávri gränssjö, Karesuando sn, Lappland. *Rästa Tresk* 1559. – Namnet *Rostojávri* (med en äldre stavningsform *Rästojauvre*) är nordsamiskt. Förleden förekommer i ett flertal namn i området, bl.a. som namn på ett stort fjällområde (*Rostu*). Dess betydelse är okänd. Efterleden är *jávri* 'sjö'.

Rosvik tätort, Norrfjärdens sn, Norrbotten. *Rodzwiick* 1543. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn. Förledens innehörd är oviss. Både äldre norrbotttniskt *rodsel 'röjning' och det finska ordet *ruotsi* i betydelsen 'svensk' har föreslagits. Efterleden avser en forntida vik med bl.a. Nedreträsket och Viken som nutida restsjöar. Tolkat som finskt skulle namnet kunna vittna om svensk bosättning i finsktalande miljö. Den ursprungliga finska efterleden, troligen *laksi*, äldre form av *lahti* 'vik', har av de svenska talande i så fall ersatts med *vik* efter ett i tvåspråkiga områden välkänt mönster.

Rot tätort, Älvdalens sn, Dalarna. *Roott, Rott* 1539. – Tätorten, en by, har fått namn efter läget vid älven Rotnens utlopp i Österdalälven. Älvenamnet, fsv. *Rotn, betyder 'den rytande'. Älven lär ge ifrån sig ett dovt ljud som hörs vida omkring. Det är oklart hur formen *Rot* har utvecklats ur älvenamnet *Rotn.

Roteberg tätort, Ovanåkers sn, Hälsingland. *Rotebärg* 1542. – Tätortsnamnet återgår på ett bynamn. Förleden är otolkad. Efterleden är *berg*.

Rotnen älvdal, Dalarna och Härjedalen → *Rot*.

Rottnan å, Fryksdals hd, Värmland. (i) *Anne* ['ân'] *Rothno* 1400. – Åns namn, fsv. *Rotn 'den rytande', syftar på de höga vattenfallen vid → *Rottneros* vid mynningen i Mellan-Fryken. På sin väg från Norge rinner ån genom sjön Rottnen (*Rättnen Lacus* 1645), vars namn är en bildning till ånamnet.

Rottne tätort, tidigare sn, Söraby sn, Norrvidinge hd, Småland. *Røtne* 1350. – Namnet avsåg äldst byn Rottne.

Rottne

Namnet innehåller troligen ett äldre namn, *Rotn 'den rytande', på det vattendrag som rinner mellan Innaren och Helgasjön. Av de forna socknarna Norra Rottne och Södra Rottne har senare bildats socknen → *Söraby*.

Rottnen sjö, Konga hd, Småland. *Rotnen* 1650. – Sjönamnet kan sammanställas med det äldre namnet på Ronnebyån (→ *Ronneby*), *Rotn 'den rytande'.

Rottnen sjö, Gräsmarks och Sunne snr, Fryksdals hd, Värmland → *Rottnan*.

Rottneros tätort, gods, Sunne sn, Fryksdals hd, Värmland. *Rotnaroos* 1435 avskr. – Namnet på godset, som ligger vid än Rottnans mynning i Mellan-Fryken, är sammansatt av genitiv fsv. *Rotnar* av ånamnet → *Rotnan* och os 'åmynning'. Tätorten har vuxit fram kring ett under 1600-talet på platsen anlagt järnbruk.

Roxen sjö, Östergötland. (*Circa* ['vid, omkring']) *Rogx* 1493. – Sjönamnet sammanhänger sannolikt med ordet *rāk* 'isräk'. Roxen utmärks av råkbildning.

rud Bebyggelsenamn på -rud är vanligast i Värmland, Dalsland och Bohuslän, dvs. landskap som gränsar till Norge, där namntypen också är mycket frekvent. Namn på -rud förekommer också, fast i mindre utsträckning, i angränsande landskap, t.ex. Västergötland, Småland och Närke. Ännu större men samtidigt mer sporadisk utbredning har osammansatt *Rud(a)*, ibland utvecklat till *Råd(a)*. Ortnamnselementet, som är ett fornsvenskt *rudh* (neutrumb), är besläktat men inte identiskt med → *ryd*. *Rud* betyder 'röjning'. Namn med efterleden *rud* är medeltida eller yngre. Vissa av de osammansatta namnen kan dock vara äldre. Förleden är oftast ett personnamn, t.ex. mansnamnet fsv. *Ølver* i → *Ølserud*, eller en personbezeichnung, t.ex. *mjölnare* i det flerstädes förekommande *Mölnerud*.

Litteratur: Bertil Ejder, Ryd och rud (1979).

Ruda tätort, Högsby och Långemåla snr, Handbörs hd, Småland. (*i*) *Rudw* 1441 sen avskr., *Rudu* 1543. – Tätorten är framvuxen kring en 1897 inrättad post- och järnvägsstation, uppförd på utmark till gården Ruda i Högsby socken. Namnet innehåller dialektordet *ruda* 'röjning'.

Rudskoga sn, Visnums hd, Värmland. (*in*) *Ruzskoghun* 1329. – Sockennamnet, som ursprungligen betecknade ett skogsområde, innehåller sannolikt ett fornsvenskt *rudhaskogher 'skog med röjningar'.

rum Bebyggelsenamn på -rum förekommer mest i östra Götaland (östra Skåne, Blekinge, Öland, östra och norra Småland, södra Östergötland). Namnlementet betyder sannolikt 'öppen plats, öppen mark'. Många namn har antagligen ursprungligen betecknat slätter- och betesmarker. Förlederna är av varierande karaktär, bl.a. personnamn (t.ex. → *Algutsrum*), benämningar på naturlakaler (t.ex. → *Augerum*; av ave 'grund vik') och växt- och djurbeteckningar (t.ex. → *Ljungarum* och → *Yxnerum*, innehållande fornsvensk genitiv pluralis *yxna* av *oxe*). Namn på -rum har bildats under både vikingatid och medeltid.

Det relativt vanliga → *Byarum* hör inte hit utan skall

tolkas på annat sätt, nämligen som 'plats för övergiven gård; by'.

Litteratur: Sigurd Fries, Vad betecknar ortnamnsefterleden -rum?, i Nordiska studier i filologi och lingvistik. Festskrift tillägnad Gösta Holm på 60-årsdagen den 8 juli 1976 (1976), s. 122–26; Hjalmar Lindroth, De nordiska ortnamnen på -rum (1916); Jan Paul Strid, Ortnamnen på -rum och kontinuiteten i kulturlandskapet, i Bebyggelsehistorisk tidskrift 11 (1986); dens., Ortnamnen på -rum i namnsemantisk belysning, i Nionde nordiska namnforskarkongressen Lund 4–8 augusti 1985. Red. Göran Hallberg, Stig Isaksson & Bengt Pamp (1987).

Rumskulla sn, tätort, Sevede hd, Småland. *Ecclesie Rumskullum* 1320. – Tätorten är framvuxen kring kyrkan. Socknen har namn efter den by på vars mark kyrkan byggdes. Förleden innehåller → *rum* 'öppen plats'. Efterleden är pluralis av *kulle* eller det liktydiga *kull*.

Rundvik tätort, Nordmalings sn, Ångermanland. – Tätorten återgår på bebyggelse vid en 1861 anlagd ångsåg (*Rundvikens sågverk* 1883). Namnet har från början avsett den mellan fastlandet och Kallskäret–Grammaholmen belägna Rundviken, en vik av Nordmalingsfjärden. Det är oklart om förleden kan vara adjektivet *rund*.

Runemo tätort, Alfta sn, Hälsingland. *Rodhmo* 1535. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Förleden är otolkad, och efterleden är möjligen *mo* 'sandig mark'. Beläget från 1535 härrör från en källa med inte alltid tillförlitliga namnformer. Senare skrivningar av namnet, som i dialekten ungefärligen uttalas »*Rönnmo*», är *Rönnmoo* 1635, *Runmoo* 1761 och 1880 samt *Runemo* 1883.

Runhällen tätort, Enåkers sn, Simtuna hd, Uppland. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1900. Dess namn är givet efter torpet Stora Runhällen (*Stoora Runhällen* 1667–82) i Västerlövsta socken sydost om tätorten. Torpets namn i sin tur är givet efter en närbelägen runsten. Tillägget *Stora* är givet till åtskillnad från torpet (*Lilla*) *Runhällen* (*Rundhällen* 1659, *Lilla Runhällan* 1682) i Enåkers socken, en knapp mil i norr. Detta torp har sitt namn efter ett närbeläget runstensfragment.

Runmarö ö, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland. (*in*) *Ruthma* 1200-talets mitt, *Rødma*, *Rødmæ* 1288, *Rudmi* ca 1300. – Namnet sammanhänger med fsv. *rudhme*, *rødhme* 'rodnad; rost' och syftar troligast på berghällar av någon rödaktig bergart. Berg med sådant utseende är Rödberget på Storön invid Runmarö mot Nämdöfjärden och Telegrafberget på Runmarös sydöstra udde. Namnets nutida form förklaras av att fsv. *Rudhman*, där bestämd artikel -n tilläggs fsv. *Rudhma*, under inflytande av andra önamn som → *Dalarö* och → *Resarö* ändrats först till *Rudhmarn och så småningom till *Runmarö*. Ännu år 1897 levde i dialekten uttalet »*Ruddmarn*», medan »*Runnman*» belagts på 1930-talet (båda uttalsformerna med kort a). Jfr → *Rådmansö*.

Runn sjö vid Borlänge och Falun, Dalarna. *lacus Runden* 1558. – Namnet är flertydigt. Möjligtvis sammanhänger

det med fsv. *røn 'stengrund; stenhög' (fn. *hraun*) med syftning på sjöns steniga holmar och grund.

Runnö by och ö, Döderhults sn, Stranda hd, Småland. *Runø* ca 1300. – Önamnets förled innehåller sannolikt *runne* 'buske', ett dialektord som ännu är levande i Småland. Ordet används på sina håll om busksnår mellan slättertytor i ängsmark och kan ta fasta på de många slättermarker som funnits på ön.

Runsten sn, Runstens hd, Öland. (*in*) *Ronasten*, (*de*) *Runästen* 1299. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, dagens Södra Runsten, och uttalas genuint »Rånnsten». Namnet syftar troligast på en nu försvunnen runsten vid kyrkbyn.

Runstens härad hd, Öland. (*innan*) *Runosten ... j sama hærade* 1406. (*wthij*) *Rwnasthens hæredhe* 1525. – Häradet har namn efter kyrkbyn, Södra Runsten, i socknen → *Runsten*. Belägget 1406 avser räfsteting i Runsten.

Runtuna sn, tätort, Rönö hd, Södermanland. (*De*) *Røntunum* 1314? – Namnets efterled är → *tuna*. Förleden har direkt eller indirekt utgått från fsv. *røn 'stengrund; stenhög'. Den kan åsyfta berg i dagen vid sockenkyrkan; möjligt är emellertid också att fsv. *Røntuna* är en förkortning av ett äldre **Rønbo(a)tuna* 'Rönö(härads)bornas Tu-na' (→ *Rönö härad*). Beträffande ljudutvecklingen *Røn*->*Run-* kan nämnas att sörländska folkmål har formen *runn* för *rönn*. Tätorten, som inte ligger vid kyrkbyn, har fått sitt namn från socknen.

-rup → *torp*.

Rusksele tätort, Lycksele sn, Lappland. – Namnet är gitvet efter ett sel (lugnvatten) i Vindelälven. Ortens ume-samiska namn *Ruosskuosuvvane* innehåller *suvvane* 'lugnvatten i å eller älvs'. Förledens betydelse är inte känd, varför förhållandet mellan det svenska och det samiska namnet är oklart.

Russfjärden fjärd i Ströms Vattudal, Ströms och Hammedals snr, Jämtland. *Russfjälen* 1771. – Namnet är sammansatt av dialektordet *russ* 'häst' och *fjärd* i betydelsen 'del av sjö'. Den sakliga bakgrunden till namnet är dock okänd.

Rute sn, Gotland. *Rutar* 1300-talet avskr. – Namnet är otolkat.

Rutvik tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. (*de*) *Rutuvik* 1344 avskr. – Tätorten är framväxten ur en by. Förleden innehåller genitiv av fsv. *Riuta (redan på medeltiden utvecklat till *Ruta) genom en från området känd ljudförändring). Detta äldre namn har troligen burits av den genom byn rinnande Gravabäcken och är bildat till verbet *ryta* med syftning på vattnets läte. Efterleden avser den nu uppgrundsade vik vid byn som Gravabäcken fordorn mynnade i.

Rya by, Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne → *Rydebäck*.

Rya sn, Norra Åsbo hd, Skåne. *Ryde* 1503 (avser kyrkbyn), *Rye soggn* 1570-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller → *ryd* 'rötning'.

Rya bebyggelse, Kinnarumma sn, Marks hd, Västergötland → *Rydboholm*.

ryd Bebyggelsenamn på -ryd är vanliga i Sydsverige (Skåne, Blekinge, Halland, Småland, Västergötland, Östergötland, Dalsland, Bohuslän). Enstaka namn förekommer sporadiskt längre norrut. Namnelementet motsvarar fornsvenskt *rydh* som utvecklats ur ett äldre *riudh (motsvarande fvn. *rjóðr*). Den ursprungliga betydelsen är 'rötning'. Enligt en hypotes har man också att räkna med en allmänare innehörd 'öppen plats, öppen mark'. Många namn har ursprungligen avsett slätter- eller betesmark, men också medeltida nybyggen i skogsmark har fått namn på -ryd. En inte obetydlig andel av namnen går tillbaka till vikingatid, men majoriteten är ändå otvivelaktigt medeltida.

Förlederna kan bl.a. vara personnamn (t.ex. → *Götteryd*; av *Göte*), benämningar på naturokaler (t.ex. → *Tingsryd*; till sjönamnet *Tiken*) eller åsyfta vegetation (t.ex. → *Linneryd*; av *linde* 'lind(bestånd)').

Efterleden har regionalt förändrats till *röd* (Skåne och Bohuslän) och *red* (Halland och Västergötland).

Litteratur: Bertil Ejder, Ryd och rud (1979); Staffan Fri-dell, Ortnamn på -ryd i Småland (1992).

Ryd tätort, Almundsryds sn, Kinnevalds hd, Småland.

Ryd 1420. – Tätorten har vuxit upp kring poststationen och järnvägslinjen, som öppnades för trafik 1874. Namnet, efter byn Ryd, innehåller → *ryd* 'rötning'.

Ryd sn, Käkinds hd, Västergötland. *Ryudz sokn* 1400. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller → *ryd* 'rötning'.

Ryd bebyggelse, Kinna sn, Marks hd, Västergötland → *Rydal*.

Ryda sn, Barne hd, Västergötland. *Ryodha sokn* 1414. – Socknens namn är lånat från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) namnet innehåller → *ryd* 'rötning'.

Rydaholm sn, tätort, Östbo hd, Småland. (*in*) *Rythaholm* 1299. – Sockennamnet är sannolikt ett ursprungligt namn på platsen där kyrkan byggdes. Kyrkan ligger på en välvd förhöjning, som i fornsvensk tid bör ha hetat *Rydhaholmber. I detta ägo- eller naturnamn är förleden genitiv pluralis av → *ryd* 'rötning' och efterleden → *holm* 'upphöjning över kringliggande mark'.

Rydal tätort, Kinna sn, Marks hd, Västergötland. – Tätorten återgår på bebyggelse nära det 1853 anlagda Rydals bomullsspinneri. I förleden ingår rimligen *Ryd* (*Rydh* 1528; se → *ryd* 'rötning'), namn på byn där Rydal ligger. Efterleden är *dal*.

Rydbo tätort, Östra Ryds sn, Danderyds skg, Uppland. – Tätorten är framväxten intill en järnvägsstation vid en bana, öppnad 1901. Järnvägsstationen övertog namnet från en poststation som sedan 1880 hade hetat *Rydbo*. Dessförinnan hade denna under sitt första år, 1875, kallats → *Östra Ryd* efter socknen, därefter, 1876–80, *Rydboholm* efter slottet → *Rydboholm*. Namnbytena förorsakades av förväxlingsrisk med poststationerna *Östra Ryd* i Östergötland och *Rydboholm* i Västergötland. Poststationsnamnet *Rydbo* kan ses som en förkortning av det förutvarande namnet *Rydboholm*, säkerligen i anslutning till de många svenska bebyggelsenamnen på -bo.

Rydboholm gods, Östra Ryds sn, Danderyds skg, Uppland. (j) *Rydzbyholm* 1449, *Rydboholm* 1490. – Slottet återgår på en sättesgård, förmodligen tillkommen under 1400-talets förra hälft. Förleden innehåller inbyggarbezeichningen *rydbo* 'invånare i (Östra) Ryd', här använd i stället för sockennamnet. Jfr *Riudboa skipplagi* ('Rydbornas, dvs. Ryds, skeppslag') 1280; se också → *Östra Ryd*. Kyrkan ligger på Rydboholms mark. Efterleden → *holm* anknyter till andra namn med nobiliseringe efterleder. Dock kan i detta fall finnas en saklig bakgrund då platsen möjligen var en kringfluten holme ännu vid namnets tillkomst.

Rydboholm tätort, Kinnarumma sn, Marks hd, Västergötland. – Tätorten återgår på bebyggelse vid det år 1834 anlagda Rydboholms väveri. Förleden *Rydbo*- anknyter till *Rya*, namn på den by på vars mark väveriet anlades. Efterleden → *holm* har liksom i många namn på slott och herrgårdar tilltogs i statushöjande syfte. *Rya* (j *Nørre Rydhæ* 1484, avseende gården Norr-Rya, *Rydhe* 1540) innehåller → *ryd* 'rönning'.

Rydebäck tätort, gods, Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne. *Rybeck* 1622. – Godsets namn avsåg ursprungligen den bäck, nu kallad *Rydebäcksbäcken*, som rinner från den intilliggande byn *Rya*; bynamnet (*Ryda* 1410) innehåller → *ryd* 'rönning'. Tätorten Rydebäck i anslutning till godset utgörs av ett villasamhälle, som tillkom på 1960-talet.

Rydet tätort, Onsala sn, Fjäre hd, Halland. – Tätorten har namn efter en inom området belägen gård. I namnet ingår bestämd form av → *ryd*, här snarast i betydelsen 'hed, utmark'.

Rydsgård gods, Villie sn, Ljunits hd, samt tätort, Örsjö sn, Vemmenhögs hd, Skåne. – Godset, som tillkom 1683, har övertagit namnet från en äldre medeltida gård (i *Ryssgard* 1470). Förleden innehåller → *ryd* 'rönning'. Tätorten Rydsgård en knapp mil söder om godset har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1874.

Rydsnäs tätort, Västra Ryds sn, Ydre hd, Östergötland. *Rysznes* 1556. – Tätorten är framvuxen i kyrktrakten och har väl närmast namn efter poststationen, inrättad 1875 och namngiven efter socknen men namnändrad 1879 till *Rydsnäs*. Detta namn länades från prästgården. I förleden ingår *Ryd* i egenskap av socken- eller gårdnamn (se → *Västra Ryd*). Efterleden kan syfta på läge nära något näs i sjön Östra Lägern.

Rydöbruk tätort, Torups sn, Halmstads hd, Halland och Småland. – Tätorten har övertagit namnet från ett där befinligt järnbruk, vilket i sin tur är namngivet efter gården Rydö (*Rödt* 1589, *Rye* 1603, *Rydd* 1818). Namnet innehåller en form av → *ryd* 'rönning'. Den nuvarande stavningen ger det felaktiga intrycket att ordet *ö* skulle ingå i namnet.

Ryfjället fjällmassiv, Tärna sn, Lappland. – Namnets förled är en försvenskning av sam. *Ryvvie* med betydelsen 'den rykande'; karakteristiskt för fjället är att vindarna där blåser kraftigt och nyckfullt och rör upp snön. Fjället

är även känt under de äldre stavningsformerna *Rivovardo* och *Ryivevardo*, där efterleden, sydsam. *vaartoe* 'lägfjäll; skogsbevuxet berg', är ett senare tillägg. En samisk flyttled passerar fjället, där det även funnits en offerplats.

Ryk by, Brastads sn, Stångenäs hd, Bohuslän → *Rixö*.

Rynge gods, Sjörups sn, Ljunits hd, Skåne. (i) *Ronde* 1457 avskr., *Rynnegardh* 1492. – Bebyggelsen omnämns 1397 som ödetorp; den nuvarande godsbildningen tillkom 1768. Namnet innehåller dialekterns *rynga* (danska *rønne*) 'ruckel, förfallet eller oansenligt hus'.

Ryssberget berg på gränsen mellan Blekinge och Skåne. (y) *Riissbier* 1570-talet. – Namnets förled är sannolikt ordet *ris* i betydelsen 'småskog'.

Ryssby sn, Norra Möre hd, Småland. (in) *Ryzby* 1336 (avser troligast kyrkbyn). – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. I förleden ingår → *ryd* 'rönning', här sannolikt som bebyggelsenamn. Om byn ursprungligen hetat *Ryd*, bör efterleden → *by* 'gård; *by* uppfattas som ett förklarande tillägg till det gamla gård- eller bynamnet. Namnet kan därför tolkas antingen som '(gården vid) rönningen' eller mera sannolikt 'Ryds gård/by'.

Ryssby sn, tätort, Sunnerbo hd, Småland. (de) *Ryzby* 1306. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn. Det innehåller sannolikt ett ursprungligt *Rydh (→ *ryd* 'rönning') med ett förklarande tillägg av → *by* 'gård; *by*'.

Rystad sn, Åkerbo hd, Östergötland. *ecclesia Rystatha* 1280. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet kan innehålla ett fornsvenskt *rydhstadher 'rönningsplats, plats med rönning'.

Rytterne sn, Snevringe hd, Västmanland. *parochia Rytru* 1304. – Sockennamnet kan vara ett ursprungligt önamn, fsv. *Rytra*. Dess innebörd är dunkel.

Råbelöv gods, Fjälkestads sn, Villands hd, Skåne. *Robelloffe* 1469. – Namnet är oklart. Det har tolkats dels som en sammansättning med → *löv* 'arvegods', varvid förleden är oviss, dels som ett ursprungligt *Råbölle, sammansatt av *rå* 'gräns' och → *bölle* 'boplats; gård'. Fram till 1836 utgjorde Råbelöv egen kyrksokn och fram till 1883 egen jordebokssocken.

Råby-Rekarne sn, Västerrekarne hd, Södermanland. *ecclesie Thraboheradhe* 1318. – Socknens äldre medeltida namn utgår från ett bygdebetecknande fsv. *Thra, som med innebörd'en 'förträngning, trängt ställe' äldst avsett en trång passage i ett vattendrag i trakten. Formen *Råby*, fsv. *Raby*, är en omvandling – med anslutning till det bl.a. i Södermanland vanliga ortnamnet *Råby* (jfr → *Råby-Rönö*) – av ett äldre *Thrabo* i sammansättningen *Thraboheradhe* 'Thrabornas bygd' eller *Thrabo sovn* 'Thrabornas socken'. Ordet → *härad* i belägget från 1318 betyder 'bygd'. Det 1885 tillagda häradsnamnet → *Rekarne* särskiljer socknen från → *Råby-Rönö* i samma landskap.

Råby-Rönö sn, Rönö hd, Södermanland. (De) *Raby* 1314? – Socknen har erhållit sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *by* 'gård; *by*' och i förleden sannolikt ordet *rå* 'stång; råmärke' eller *rå* 'rådjur'. Det 1885 tillagda

häradsnamnet **Rönö** (→ *Rönö härad*) särskiljer socknen från *Råby-Rekarne* i samma landskap.

Råbäck gods, Medelplana sn, Kinne hd, Västergötland. *Rabek* 1347. – Gården ligger vid en mindre bäck. Förleden innehåller snarast *rå* 'rädjur'.

Råda tätort, Norra Råda sn, Älvdals hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring byarna Västra och Östra Råda vid kyrkan i → *Norra Råda*.

Råda sn, Askims hd, Västergötland. (*j*) *Rode ssoken* 1530, *Rwda kyrke* 1540, *Rwdha* 1546. – Socknen har fått sitt namn från en gård (*j Rödh* 1493). Det innehåller → *ryd* 'rönjning'. Även en form *Ruda* synes ha förekommit.

Råda sn, tätort, Källlands hd, Västergötland. (*de*) *Rodho* 1405. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller sidoformen *rodha av fsv. *rudha* 'till odling uppörjt jordstycke'.

Rådene sn, Gudhems hd, Västergötland. (*de*) *Rothene* 1259. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden är flertydig.

Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. (*in*) *insula ['ön'] Rudhma* 1331. – Socknen, som består av en halvö och en vidsträckt skärgård, tillkom 1873 och föregicks av ett kapellag, utbrutet i slutet av 1500-talet ur Frötuna socken. Namnet är ett ursprungligt önamn. Den del av halvön som hyst sockenkyrkan var längre tillbaka en ö. Namnet sammanhänger med fsv. *rudhme*, *rodhme* o.d. 'rodnad; rost' och syftar troligast på (halv)öns berggrund av delvis rödlätt gnejs. Namnets nutida form förklaras av att fsv. *Rudhman*, där bestämd artikel -n tillagts fsv. *Rudhma*, förknippats med ordet *rådman* (*Rådmans* ö 1689). I dialekten var namnets ursprungliga form ännu bevarad som »*Röddma*» (med öppet ö) och »*Råddma*» på 1930-talet. Jfr → *Runmarö*.

Råggård sn, Valbo hd, Dalsland. *Roggerde kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Namnets betydelse är snarast 'råggårdet, gårdet där man odlar råg'.

Rågsved stadsdel, Stockholms stad. *Rogsueedh* 1627 (avser ett torp). – Namnet är övertaget från ett torp som var beläget nära den plats där tunnelbanan går över Nynäsbanan. Det innehåller ett sammansatt ord *rågsved* 'avbränd, svedjad, mark där man sätter råg'. I äldre tid uttalades namnet med kort å.

Råneträsket sjö, Gällivare sn, Lappland → *Råneälven*.

Råneå sn, tätort, Norrbotten. (*in*) *Rano* 1339 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, även kallad *Rånby*, vars namn är givet efter → *Råneälven*. För stavningen -eå → *Bureå*. Ortens lulesamiska namn är *Rávnna* med okänd betydelse.

Råneälven älvdal, Lappland och Norrbotten. – Namnet har sannolikt samiskt ursprung. Det nuvarande lulesamiska namnet är *Ráddneáidn*. Förleden i detta namn, som även ingår i namnet på kållsjön *Ráddnejávrre* (svenskt *Råneträsket*), synes vara *ráddna* 'kamrat, granne'. Efterleden är ädno 'älvdal'. Förhållandet mellan älvens och → *Råneå* sock-

ens samiska namn *Rávnna* är dock oklart.

Rångedala sn, tätort, Ås hd, Västergötland. *Rangadall* 1399. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *dal* med syftning på Rångedalaåns sänka. Förleden kan innehålla ett äldre namn på ån, sammansatt av dialektordet *rång* 'stång' och å, fsv. a.

Rånnaväg tätort, Gällstads sn, Kinds hd, Västergötland. *Randawægh* 1445. – Tätorten återgår på en by. Förleden innehåller ordet *rand*, västgötskt *rånn*, här i betydelsen 'kant'. Det är dock oklart vad för slags kant i terrängen som åsyftas. Efterleden är *väg*.

Rånäs tätort, Fasterna sn, Sjuhundra hd, Uppland. (*J*) *Ranæsi* 1365. – Tätorten har vuxit fram kring en 1884 inrättad järnvägs- och poststation. Denna anlades på mark under gården och bruksegendomen Rånäs. Förleden är *rå* 'gränsmärke, gränslinje'. Efterleden är *näs* med syftning på ett näs, obekant vilket, i sjön Skedviken nära gården.

Råshult by, Stenbrohults sn, Allbo hd, Småland. *Råshult* 1540, *Raffuishulth* 1552. – Byn är bekant som Carl von Linnés födelseort. Namnet innehåller efterleden → *hult*. Förleden har föreslagits vara genitiv av mansnamnet fsv. *Ragnvidh*.

Råsta gd, Sundbybergs stad, Uppland → *Råsunda*.

Råstasjön sjö, Solna och Sundbybergs städer, Uppland → *Råsunda*.

Råsunda förs., fotbollsstadion, Solna stad, Uppland. – Församlingen, utbruten 1963 ur Solna församling, och stadion, invigt 1937, är belägna i stadsdelen Råsunda, tidigare ett municipalsamhälle. Namnet torde ha tillkommit i samband med att ett bolag, kallat *Råsunda förstadsaktiebolag*, 1908 inleddé bygget söder om Råstasjön av denna dåvarande förstad till Stockholm. Förleden är lånad från *Råsta* (in *Røsta* 1375), namn på en gård nordväst om sjön i Sundbybergs stad, eller direkt från *Råstasjön* (*Råssta Siön* 1600-talets slut). I förleden i gårdnamnet ingår möjligen mansnamnet fsv. *Rödh*, ursprungligen säkerligen binamn på någon med rött hår eller rött skägg. Efterleden i *Råsta* är → *sta(d)*. Efterleden i *Råsunda* är tagen från *Frösunda* (in *Frösunde* 1337), namn på en gård, nu stadsdel, i Solna stad. Förleden innehåller dialektordet *fro* 'frodig, fruktbar' avseende rikedom på vattenväxter. Efterleden är *sund* med syftning på det fornärliga sund som avskilde den ö som gett sitt namn åt → *Solna*. Råstasjön är en rest av denna vattenled; jfr *Fröfjärden* (*Fröfierden* 1675) som äldre namn på sjön.

Råå stadsdel, Helsingborgs stad. (*aff*) *Raa* 1521. – Detta gamla fiskeläge (i f.d. Raus sn, Luggude härad) vid Rååns mynning i Öresund har fått namn efter ån (in amne dicta *Raa* ['i ån som kallas Raa'] 1398). Ånamnet är en bildning till fda. *ra* 'rä, stång; gränsmärke'; på en lång sträcka bildar ån gräns mellan Luggude och Rönnebergs härad. Jfr → *Raus*.

Rälla tätort, Högsrums sn, Slättbo hd, Öland. (*J*) *Rælle* 1455. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet innehåller det bl.a. från Öland kända dialektordet *rälla* 'räんな, vattenfära, dike'.

Rämmen sn, hgd, Färnebo hd, Värmland. *Näsräms Capell* 1805, *Rämmens socken* 1808. – Socknen, som bröts ut ur Gåsborns socken 1777, har sitt namn efter kyrkans läge vid sjön Näsrämmen (*Siön Nääsremmen* 1703), mitt emot det 1649 anlagda järnbruket Rämmen (Rämshyttan), äldst kallat *Näsrämshyttan*. Förleden i sjönamnet *Näsrämmen* syftar på det stora näs som i det närmaste delar sjön i två delar och på vilket kyrkan ligger. Efterleden -rämmen kan vara lånad från ett intilliggande sjö- och älvsystem. Strax nordöst om Näsrämmen ligger den mycket djupa och djupt liggande sjön Djuprämmen, vilken genom Oforsälven/Liljendalsälven står i förbindelse med de norrut belägna sjöarna Fjällrämmen och Grundrämmen och vidare norrut genom Upprämmesälven med den överst belägna sjön Upträmmen (Grundrämmen och Upträmmen belägna i Malungs socken, Dalarna). Till grund för dessa namn kan ligga ett vattendragsnamn fsv. *Rämma, bildat till fsv. *ramn* 'korp'.

Räng sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Rængæ* 1200-talets senare del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det kan innehålla en forndansk motsvarighet till det svenska dialektordet *ränge* 'gles inhägnad'.

Rännelanda sn, Valbo hd, Dalsland. *Rendelande kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det med → *land* sammansatta namnet innehåller i förleden möjligen ett namn använt om det mindre vattendrag som flyter fram vid kyrkan och sammanhängande med dalslandsmålets *ränna* 'rinna'.

Ränneslätt militärt övningsfält, Eksjö stad, Småland. *Ränneslätt* 1684. – Efterleden är *slätt*. Slätten har använts som övningsfält sedan 1600-talet. Namnet har liksom en del andra namn på militära övningsplatser betoning på sista namnleden (jfr → *Revingehed*). Förleden i *Ränneslätt* har troligen samband med verbet *ränna* i betydelsen 'deltaga i strid till häst med lans såsom vapen; rida till anfall'; jfr även sammansättningar som *ränn(e)-bana*, *ränn(e)plats* 'plats för (kapp)ridning'.

Ränneslöv sn, tätort, Höks hd, Halland. *ecclesie Randersleef* 1351. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, den nuvarande tätorten. Förleden är förmodligen ett personnamn, dock osäkert vilket. Efterleden är → *löv* 'arvegods'.

Räplinge sn, Slättbo hd, Öland. (i) *Ræplingsis sokn* 1376. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet förefaller vara en bildning med *-inge* eller *-linge* (→ *-inge*) till ett ord samhörigt med bl.a. de svenska dialekterorden *rape* 'bråte', *skräp*' och *rappel* 'stenig och stubbig (ojämnn) mark' och här åsyftande det ofruktbara Alvaret. Detta når fram till byn Räplinge.

Rätan sn, tätort, Jämtland. (j) *Rætan* 1479. – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn, officiellt benämnd *Rätansbyn* men i dagligt tal oftast *Rätan*. Tätortsnamnet *Rätan* fastställdes 1979. Dessförinnan hade *Rätansbyn* bytts ut mot *Rätan* som poststationsnamn 1973. Socknen återgår på en kapellförsamling, utbruten omkring 1530 ur Bergs socken och förmodligen namngiven efter bebyggelsen

vid kapellet. Förleden kan vara ett äldre namn på Rätanssjön, fsv. *Ræt eller **Ræt(t)e*, bildat till adjektivet *rät* 'rak, rät' och tolkat som 'den räta, den raka (sjön)'. Efterleden är → *vin* 'betesmark; äng'. Namnet bör sálunda ursprungligen ha syftat på ängs- eller betesmark vid Rätanssjön.

Rättvik kn, sn, tätort, Dalarna. *Rættawik*, *Rætwik* 1442. – Tätorten har vuxit fram kring järnvägsstationen på kyrkans och byn Lerdals mark. Stationen tillkom 1890 och namngavs efter socknen. Denna har i sin tur namn efter kyrkans läge vid Rättviken, en vik av Siljan. Det är dock oklart om namnet från början har avsett hela den stora Rättviken eller bara Lerdalsviken, en mindre vik av Rättviken mellan kyrkplatsen och Enåns mynning. Förled i namnet är adjektivet *rät* 'rak, rät', i dialektuttalet *rätt*, med syftning på de förhållandevis raka stränderna vid Lerdalsviken och vid Rättvikens inre del.

Rävemåla tätort, Älvmeboda sn, Konga hd, Småland. *Reffuemåla* 1558. – Tätorten har vuxit upp kring poststationen och den 1910 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som övertagits från byn Rävemåla, innehåller genitiv pluralis av djurbeteckningen *räv* och → *måla* 'avmått jordområde'.

Rävinge sn, Halmstads hd, Halland. (i) *Ræffwyngħae* 1447. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Namnet är sannolikt en bildning med → *-inge* till ett ortnamn med djurbeteckningen *räv* som förled.

Rävlanda tätort, Björketorps sn, Bollebygds hd, Västergötland. *Refflanda* 1540. – Tätorten, som fått sitt namn efter byn Rävlanda, har vuxit upp kring poststationen och den 1894 öppnade järnvägslinjen. Förleden är genitiv pluralis av djurbeteckningen *räv*. Efterleden innehåller → *land*.

Rävlidenfältet malmfält, Lycksele sn, Lappland. – Namnet innehåller djurbeteckningen *räv* och *lid* i betydelsen 'sluttande skogstrakt' med syftning på den höjd där gruvan anlagts. Höjdens umesamiska namn *Riebijtjuvvälge* innehåller *riebij* 'räv' och *tjuvvälge* 'bergrygg'.

Rävsnäs gods, Toresunds sn, Selebo hd, Södermanland. (in) *Ræfsnæsi* 1346. – Ortnamnet betyder 'näset där rävar häller till'. Mangårdsbyggnaden ligger på ett näs i Mälaren.

Rävvåla by, Grangärde sn, Dalarna → *Saxdalen*.

Rö sn, Sjuhundra hd, Uppland. *ecclesia Rødho* 1344. – Sockennamnet är en bildning till adjektivet *röd*, kanske ett namn fsv. *Røðha, som burits av något vattendrag nära kyrkan, sannolikt med syftning på rödfärgat vatten.

Röbäck tätort, Umeå sn, Västerbotten. (i) *Rødbæk* 1494. – Tätorten återgår på en by. Namnet har äldst burits av Röbäcken, som rinner genom byn. Förleden innehåller adjektivet *röd* med syftning på järnhaltiga utfällningar på bäckens stränder och botten.

röd → *ryd*.

Rödberget berg på Storön vid Runmarö, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland → *Runmarö*.

Rödbo sn, tätort, Västra Hisings hd, Bohuslän. – Sock-

nen kallades officiellt *Kungälvs socken* (se → *Kungälv*) fram till 1888. Namnet torde innehålla genitiv pluralis av en inbyggarteknig med innehördan 'Rödbornas bygd' e.d. Numera finns ej någon bebyggelse med namnet *Röd*, men sex av socknens byar har namn på -röd (→ ryd 'rönning').

Röddinge sn, Färs hd, Skåne. *ecclesie Røthinge* 1361. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det kan antingen vara en bildning med → -inge till ett terrängord eller ortnamn bildat till adjektivet *röd* eller innehållande ett ord fda. *rythiung 'rönning'.

Rödeby sn, tätort, Östra hd, Blekinge. *Rodheby* 1400-talet avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett forndanskt *rutha (*rotha) 'rönning'. Efterleden är → by 'gård; by'.

Rödene sn, Kullings hd, Västergötland. *Rödhene* 1409 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla adjektivet *röd*. Efterleden innehåller → vin 'betesmark; äng'.

Rödkallen ö med fyra och väderstation i Bottenviken öster om Piteå, Norrbotten. *Rökallen* 1789. – Förleden innehåller färgbeteckningen *röd* med okänd syftning. I efterleden ingår det i bl.a. Norrbotten förekommande ordet *kalle* 'isbildung vid strand', från finlandssvenska dialekter känt i betydelsen 'grund till havs (där det brukar bildas vallar av drivis)'.

Rödon sn, Jämtland. (a) *Rödene* 1300-talets början. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, nuvarande *Rödögården*. Förleden innehåller det bland annat från Jämtland kända dialektordet *ro(d)a* '(hässje)stång' m.m. Efterleden är → vin 'betesmark; äng'. Skrivenningar på -ön är kända från 1500-talets senare del.

Röfors tätort, Ramundeboda f.d. sn, Grimstens hd, Närke. (i) *Röda forsen* 1529 avskr. – Tätorten har fått sitt namn efter bruket Röfors, som namngivits efter en fors i Laxån. Enligt traditionen skall stenarna i forsen ha varit rödaktiga.

Rögle gods, samhälle, Välinge sn, Luggude hd, Skåne. (vdi) *Rigle* 1503, (i) *Røgle* 1506. – Godsets namn innehåller skånskans *röglia* 'liten kulle, höjd'. Det lilla samhället Rögle ett par km norr om godset har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1885.

Rök sn, Lysings hd, Östergötland. (de) *Røskyrc* ['Röks kyrka'] 1282. – Kyrkan och socknen har sannolikt fått sitt namn, som innehåller dialektordet *rök* 'toppig föremål, stapel', från den höga runstenen, känd som Rökstenen, på platsen. – Bild 59.

Röke sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Røge soggn* 1570-talet. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, kan innehålla en forndansk motsvarighet till det svenska dialektordet *rök* 'toppig föremål, stapel' m.m., här kanske i en betydelse 'mindre kulle'.

Rölanda sn, Vedbo hd, Dalsland. *Rødelunde kirke* 1531, *Röland* 1541. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan (Stommen, → *Stommen*). Det med →

Bild 59. Rök. Rökstenen – med världens längsta runinskrift – hör till Sveriges mest kända fornlämningar. Mindre bekant är nog att själva namnet Rök sannolikt ursprungligen syftat just på stenen. Foto: Margarete Andersson.

land sammansatta ortnamnet innehåller enligt ett förslag → ryd 'rönning', enligt ett annat ett ånamn, fsv. *Rødha ('den rödaktiga'), på Rölandaå.

Rönndalen tätort, Envikens sn, Dalarna. *Rundahla* 1698, *Röndahl* 1750. – Tätorten återgår på en by. Förleden i namnet innehåller förmodligen trädteckningen *rönn*. I efterleden ingår *dal*, i dialekttuttalet av namnet i bestämd form pluralis, dock med obekant syftning.

Rönnebergs härad hd, Skåne. *Rønæbyargheret* ca 1300. – Till grund för häradnamnet ligger bynamnet *Rönneberga* (in *Runibiargh* 1132 avskr., i *Rønnæbieræ* 1471) i Asmundtorps socken, sammansatt av *rønne* 'bestånd av rönn' och *berg*. Namnet förknippas med höjder, som numera kallas *Rönneberga backar* (högar). Bynamnet är emellertid ursprungligen singular, vilket visar att backarna betraktats som en enhet. Rönneberg är känt som häradets tingsplats i äldre tid. Bynamnet kan inte direkt ingå i häradnamnet; i så fall skulle genitivform på -s ha varit att vänta i de äldsta namnbeläggen. I stället får man utgå från en till bynamnet bildad inbyggarteknig i genitiv pluralis på -a, som drags ihop med det följande (h)æ. Sekundär form på -s av *Rönneberg* börjar i häradnamnet uppträda under senare hälften av 1400-talet, blir allt vanligare under 1500-talet och är praktiskt taget al-lenarådande under den svenska tiden efter 1658.

Rönneholm gods, Stehags sn, Onsjö hd, Skåne. *Ryneholm* 1548, *Röneholm* 1570-t. – Namnets förled utgörs av namnet på ån → *Rönne å*. Efterleden → *holm* åsyftar bebyggelsens läge på en tidigare av Rönne å kringfluten holme.

Rönneshytta tätort, Lerbäcks sn, Kumla hd, Närke. *Rönneshytta* 1554. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den år 1873 öppnade poststationen. Namnet, från byn Rönneshytta, innehåller i förleden genitiv av gårdenamnet *Rönne* (*in Rönde* 1320), som betyder 'bestånd av rönn'. Efterleden är *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Rönne å å, Skåne. (*in*) *Rogen* 1201 sen avskr., (*ad*) *fluvium* ['ån'] *Rygni* 1317 sen avskr., (*i*) *Røyen* 1482. – Åns namn, fda. *Røghn, är oklart. Jfr → *Ringsjön*.

Rönnskär ö med fiskeläge och väderstation i Bottenviken, Byske sn, Västerbotten → *Pite-Rönnskär*.

Rönnskär ö vid Skelleftehamn, Skellefteå stad, Västerbotten → *Rönnskärsviken*.

Rönnskärsviken smältverk vid Skelleftehamn, Skellefteå stad, Västerbotten. – Anläggningen uppfördes 1928–30 på ön Rönnskär. Efterleden är bestånd form pluralis av *verk* 'större anläggning för viss enhetlig typ av produktion' med syftning på att anläggningen består av flera specialverk. Förleden i *Rönnskär*, äldst belagt 1666, innehåller sannolikt trädbezeichningen *rönn*. Efterleden anger att namnet från början avsåg ett skär.

Rönnäng sn, tätort, Tjörns hd, Bohuslän. *Rönnäng* 1528. – Socknen har fått sitt namn från gården Rönnäng. Tätorten har vuxit upp kring ett fiskeläge på mark tillhörande denna gård. Namnet innehåller troligen fvn. *ruðning* 'rötning'; -*ing* har redan på 1500-talet felaktigt associerats med ordet *äng*.

Rönö sn, Björkekinds hd, Östergötland. – Socknen har fått sitt namn från Rönö kungsgård (*Rønhø* 1331). Det innehåller i förleden ett fsv. *røn 'stenig mark', en motsvarighet till fvn. *hraun* 'stenhög', danskt *røn* 'grund täckt av stora stenar'. Området vid kyrkan, Rönö kungsgård och Rönö Övergård är nästan helt uppfyllt av berg, främst stora, ganska flacka höllar och långsluttande bergsidor. Efterleden -*ö* är betingad av att det bergiga höjdområdet med kyrkan och kungsgården förr, ännu under medeltiden, varit i det närmaste kringflutet.

Rönö härad hd, Södermanland. (*apud*) *Aspuløt in communi placito* ['den allmänna tingsplatsen'] *prouincie Røntunum* 1302, (*in*) *Rønø hundery* 1322, (*j*) *Røna hundare* 1360 avskr. – Häradet har namn efter den gamla samlingsplatsen vid byn Aspa i Ludgo socken. *Røn-* innehåller ett fornsvenskt ord *røn 'stenig mark', motsvarande fvn. *hraun* 'stenhög', danskt *røn* 'grund täckt av stora stenar'. I häradsnamnet syftar ordet snarast på välvda, rundsliade höllar som utmärker terrängen invid Tingshögen (Tingskullen) i Aspa. De fornsvenska former som det i häradsnamnet ingående *Rönö* uppväxer låter sig inte osökt återföras på en bestämd grundform. Vid sidan av *Rønø* och *Røna* uppträder, förutom *Rønæ* och *Røne* med försva-

gad slutvokal, också *Røno*. En komplikation innehåller det vidare att *Røna* kan vara genitiv av en till tingsplatsnamnet bildad inbyggbarbetekning, fsv. *rønar. Förknipningen med by- och sockennamnet → *Runtuna* i det äldsta beläget synes vara tillfällig.

Röra sn, Orusts västra hd, Bohuslän. (*j*) *Riodrom* 1388. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller plural form av fvn. *rjóðr* 'rötning, öppen plats' (nära besläktat med → *ryd* 'rötning').

Rörum sn, Albo hd, Skåne. *RythaRvmi* 1100-talets mellersta del. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden genitiv pluralis av dialekterdet *ryd* 'rötning' (jfr → *ryd*). Efterleden är → *rum* 'öppen plats'. Jfr → *Norra Rörum* och → *Södra Rörum*.

Rörvik tätort, Stockaryds sn, Västra hd, Småland. *Rørwik* 1370 avskr. – Tätorten har vuxit upp kring en järnvägsstation. Namnet, från byn Rörvik belägen vid en vik av Allgunnen, innehåller i förleden troligen växtbeteckningen *rör* 'vass'.

Rörö tätort, ö, Öckerö sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Rørø* ca 1528. – Tätorten har utvecklats ur byn Rörö, som har fått namn efter ön. Namnet innehåller sannolikt växtbeteckningen *rör* 'vass' och ö. Det förekommer vass på ön.

Rösaring forminneslokal, Bro och Lässa sn, Bro hd, Uppland. *Röraring* 1741. – Anläggningen består av ett rösegravfält av bronsålderstyp, en labyrinth, en större hög och en mer än 500 meter lång vikingatida vägbank som leder till högen. Förleden, som ursprungligen innehållit *rör* 'röse', har senare bytts ut mot en form av det åtminstone nuförtiden vanligare *rös(e)*. Efterleden *ring* syftar på labyrinthen.

Rössjöholm gods, Tåssjö sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (*i*) *Rysshholm* 1487. – Godset har sitt namn efter belägenheten vid Rössjön. Efterleden → *holm* åsyftar sannolikt läge på en tidigare holme. I de äldsta namnbeläggen har -*sjö*-(-*sö*-) reducerats på grund av betoning på efterleden -*holm*; den nuvarande formen med -*sjö*- uppträder fr.o.m. 1700-talets början. Sjöns namn (*Rytzesø* ca 1590) innehåller i förleden dialekterdet *ryd* 'rötning' (jfr → *ryd*).

Röstånga sn, tätort, Onsjö hd, Skåne. (*i*) *Reffstangh* 1472 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det kan vara sammansatt av genitiv singularis av *räv* och dialekterdet *tång* 'terrängkil' eller, välsnarare, innehålla ett forndanskt *rævastang 'rävstång', dvs. en gillerstång för fångst av räv.

S

Saggat fjällsjö, Jokkmokks sn, Lappland. – *Saggat* är en äldre stavningsform av lulesam. *Sakkat*, som troligen hänger samman med ordet *sagga* 'fort, hastigt, häftigt'. Det är karakteristiskt för sjön att vinden hastigt blåser upp och förorsakar stora vågor.

Sagån å, Uppland och Västmanland. (*mellum*) *haffs ok* *Sæw strøms* 1296 avskr., *Sagahn* 1600-talet. – Det gamla

namnet på gränsan mellan Uppland och Västmanland har varit *Sæva. Detta är en bildning till adjektivet fsv. *sæver* 'stilla, lugn' och syftar på åns påfallande lugna lopp. Till det gamla namnet har med tiden ett förtydligande å fögats, och ur sammansättningen *Sævu a 'Sæva å'* har dagens namnform *Sagån* uppkommit.

sal Ordet *sal* uppträder i en rad förhistoriska och medeltida ortnamn i Sverige. Ofta är dessa namn osammansatta, → *Sal* och → *Sala*, men också sammansättningar som *Bysala* och *Ömmesala* förekommer. Vanligast är *Uppsala*, vilket dock har en särskild bakgrund (se → *Uppsala*). Som förled uppträder *sal* i bl.a. → *Saleby* och → *Salsta*. Sammansättningar med → *hem* (*Salom*, *Salum*) visar att det rör sig om en förhistorisk namntyp, så också sammansättningar med gudanamnet *Oden* (→ *Odensala*, Jämtland, → *Onsala*) för så vitt dessa namn innehåller *sal* och inte → *al*. Det förhistoriska ursprunget bekräftas av bebyggelsehistoriska förhållanden, som dock antyder att -*sal*-namnen kan ha fortsatt att bildas in i medeltiden. Etymologiskt är *sal* samma ord som det nusvenska *sal* 'större rum'. Den ursprungliga innebördén har av allt att döma varit 'byggnad med ett rum', men i de nordiska fornspråken verkar ordet ha utvecklat en dubbel betydelse, dels 'tillfällig bostad, härbärge, bod' o.d., dels 'festsal, hallbyggnad'. Båda dessa alternativ har diskuterats för -*sal*-namnen. Till stöd för den förstnämnda uppfattningen har man bl.a. anfört att det med *sal* nära besläktade *säl* (fvn. *sel*) betyder 'fäbodställe, bod' o.d. (jfr → *Sälen*). En linje har varit att knyta -*sal*-namnen särskilt till slätterbodar och ängslador för förvaring av vinterfoder. Ett argument för detta har varit att många av namnen, som t.ex. *Samsala* i Närke och → *Sala* i Västmanland, är lokaliserade till lerslätter vilka i förhistorisk tid bör ha utgjort stora och viktiga ängsområden. Namnen skulle därvid ursprungligen syfta på slätterlador i anslutning till sådan marker. Räknar man i stället med en betydelse 'festsal, hallbyggnad' kan *sal* ha syftat på de hallbyggnader som utgjorde viktiga prestigebyggnader under yngre järnåldern och som kan knytas till centralorter och ett högre socialt samhällsskikt. Till stöd för denna uppfattning har man pekat på att ordet *sal* och dess motsvarigheter i fornvästnordiskan och andra germanska fornspråk uppväxer en sådan eller liknande betydelse. En del bebyggelser med -*sal*-namn förerter också tecken på att ha varit stora och viktiga under järnåldern; här kan särskilt nämnas → *Sal* i Västergötland.

Säkrare besked om namnelementets innebörd eller växlande innebörd i ortnamn kan förväntas först efter en systematisk undersökning av de nordiska ortnamn som innehåller *sal*.

Litteratur: Stefan Brink, Political and social structures in early Scandinavia. A settlement-historical pre-study of the central place, i *Tor* 28 (1996), s. 255–58; Lars Hellberg, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 180–92; Jöran Sahlgren, Från Morasten till Håga, i *Namn och bygd* 41 (1953), s. 26–32.

Sal sn, Åse hd, Västergötland. *Salal Sokn* 1397 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *sal*.

Sala kn, stad, Västmanland. (in) *Salum* 1335. – Stadens namn är givet efter socknen Sala, vars namn i sin tur är givet efter den gamla kyrkbyn. Det innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av → *sal*.

Sala backe stadsdel, Uppsala stad, Uppland → *Uppsala*.

Salbohed tätort, Västerfärnebo sn, Vagnsbro hd, Västmanland. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till Västmanlands regementes övnings- och mötesplats *Salbohed*, belägen strax norr om tätorten. Området blev mötesplats för en av regementets bataljoner redan under indelningsverkets första tid på 1680-talet och användes från 1780-talet av hela regementet fram till 1906, då det flyttade till → *Viksäng* vid *Västerås*. Innebördén av namnet, som liksom flera andra namn på exercisplatser har betoning på sista namnleden (jfr → *Revingehed*), är 'exercishededen vid Norrsalbo och Sörsalbo'. Byarna Norrsalbo och Sörsalbo ligger strax väster om tätorten.

Saleby sn, tätort, Skänings hd, Västergötland. *Salaby* 1290. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → *by* 'gård; by' sammansatta ortnamnet innehåller i förleden genitiv pluralis av → *sal*, som här kanske åsyftar mindre ekonomibyggnader, slätterbodar, ängslador e.d. Mycket talat emellertid för att bynamnet *Saleby* liksom bynamnen *Friggeråker*, *Slöta* och *Synnerål* i samma socken tillkommit genom uppkallelse efter bebyggelser i trakten kring Falköping och Ålleberg. Tätorten Saleby ligger i anslutning till sockenkyrkan.

Salem kn, sn, Svartlösa hd, Södermanland. (in) *ecclesia Slæm* 1283. – Namnets fornsvenska form var, som belägget visar, *Slæm*. Detta är sannolikt en sammansättning av växtbeteckningen fsv. *sla* 'slän' och → *hem* 'boplats; gård', eller här möjligen 'bygd', då det är oklart om sockennamnet återgår på ett by- eller ett bygdenamn. Ännu i sen tid har Salemsbygden karakteriseras av omfattande slåsnår. Den nuvarande namnformen *Salem* är resultatet av en medveten uppsnyggning som ägde rum vid 1600-talets början; förebild för det nya namnet har varit det bibliska *Salem*, ett poetiskt namn för Jerusalem.

Sallmunds vanligt gårdnamn, Gotland → *Levide*.

Sallohaure fjällsjö, Jokkmokks sn, Lappland. *Salus jaur* 1559. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Sállo-hávrra*, en sammandragen form av ett äldre samiskt namn. Förledens betydelse är inte känd, efterleden är ursprungligen *jávrre* 'sjö'. Namnet är överfört på ett samiskt sommarviste.

Salom by, Hackås sn, Jämtland, samt byar i Torsåkers respektive Nora snr, Ångermanland → *sal*.

Salsta gods, Lena sn, Norunda hd, Uppland. (in) *Sialastum* 1301, *Curiam meam* ['min gård'] *Salastæ* 1304. – Namnet, som har flera paralleller i Mälardräget, är sammansatt av → *sal* och → *sta(d)*.

Saltoluokta fjällstation, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, givet efter en vik i sjön → *Langas*, har uppkom-

mit genom en svensk felskrivning av lulesam. *Gálldoluokta*, sammansatt av *gálldo* 'kallkälla' och *luokta* 'vik'. Det äldre namnet har kommit ur bruk. Ortens nuvarande samiska namn *Sálldoluokta* återgår på det svenska namnet.

Saltsjöbaden förs., tätort, Svarrlösa hd, Södermanland.
– Namnet tillkom i samband med att villasamhället Saltsjöbaden anlades på 1890-talet, ursprungligen som en badort vid Saltsjön, dvs. → *Östersjön*.

Saltsjön havsfjärd i Södermanland och Uppland → *Östersjön*.

Salum by, Ullängers sn, Ångermanland → *sal*.

Samsala by, Hallsbergs sn, Kumla hd, Närke → *sal*.

Sanda sn, Gotland. (*Jn* ...) *Sandum* 1304. – Namnet innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av ordet *sand* och syftar på sandig jordmän. Socknen torde snarast ha övertagit namnet från en bebyggelse svarande mot nuvarande *Sandgårde* (*Sandgårdt* 1608).

Sandarne förs., tätort, Söderhamns stad (tätorten också i Söderala socken), Hälsingland. – Församlingen återgår ytterst på ett kapellag, tillkommet 1868 genom utbrytning ur Söderhamns församling. Tätorten har utvecklats ur ett industrisamhälle. Namnet innehåller bestämd form pluralis av *sand* med syftning på sandig terräng eller sandbildningar vid havsstranden och har väl ursprungligen brukats som naturnamn, innan en industri anlades på platsen.

Sandby sn, Möckleby hd, Öland. *Sandby* 1283 avskr. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Det är sammansatt av *sand*, syftande på sandig jordmän, och → *by* 'gård; by'. Namnet kan ses i relation till grannsocknen → *Gårdby*, vars namn i förleden innehåller dialektordet *gorr* 'gyttja, dy'.

Sandegårde gd, Sanda sn, Gotland → *Sanda*.

Sandemar gods, Österhaninge sn, Sötholms hd, Södermanland. (*j*) *Sandamar* 1400-talets mitt. – Namnet är sammansatt av en form av ordet *sand* och dialektordet *mar* 'grund havsvik med tät vassvegetation; strandäng'. Namnet bör ursprungligen ha syftat på den flacka terrängen runt godsets huvudbyggnad eller en del därav.

Sandhammaren strandområde, fyrlägen, Löderups sn, Ingelstads hd, Skåne. *Sanhammer* 1523. – Namnet är sammansatt av *sand* och dialektordet *hammar* i betydelsen 'höjd, brant'. Området karakteriseras av höga sanddyner.

Sandhamn badort, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland. (*aff*) *Sandha hamn* ca 1500, *Sandöhamn* 1670, *Sand hamn* 1672. – Namnet är sammansatt av önamnet *Sandön* och *hamn*. *Sandön* (*Swea Sandhø* 1288, *Swenske Sandön* 1507) är i sin tur sammansatt av *sand* och ö, således 'den sandiga ön'. Bestämningen *Swea* eller *Swenske* i de äldsta beläggen kan vara tillagd i syfte att skilja namnet från *Sandö* i Nagu socken i Åbolands skärgård, Finland.

Sandhem sn, tätort, Vartofta hd, Västergötland. *Sandeem* 1359. – Socknenamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller ordet *sand* syftande på sandig mark i byn och → *hem* 'boplats; gård'. Tätorten ligger vid järnvägen och i anslutning till sockenkyrkan.

Sandhult sn, Vedens hd, Västergötland. *Sandwlta sokn* 1380. – Socknenamnet är givet efter gården Sandhult. Det innehåller *sand* med syftning på sandig mark och → *hult*.

Sandseryd sn, Tveta hd, Småland. (*de*) *Sandsioryd* 1345. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller namnet på en nu försvunnen sjö, fsv. **Sandsio(r)* 'Sandsjön', och → *ryd* 'röjning'.

Sandsjöfors tätort, Norra Sandsjö sn, Västra hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring olika industrianställningar och namngivits efter Sandsjön (jfr sockenamnet → *Norra Sandsjö*). Efterleden är *fors*, dock med oviss syftning.

Sandskär ö, Haparanda skärgård, Norrbotten. *Sand Skiär* 1736. – Namnet är givet efter ön *Sandskär*. Det har av finsktalande ombildats till *Sanskeri*.

Sandslån tätort, Ytterlännäs sn, Ångermanland. – Tätorten har vuxit upp under timmerflottningsepoken. Här fanns världens största sorteringsverk, anlagt 1874. Namnet betecknar ett lågt liggande sandigt område vid Ångermanälvens östra strand, som i sen tid har höjt sig ur älven. I efterleden ingår ett dialektord *lå*, som uppträder i sammansättningen *sandlå* 'sandbotten, sandrev'; jfr → *Svartlå*.

Sandvik sn, Västbo hd, Småland. *Ecclesie Sandwik* 1268. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Namnet har ursprungligen tillkommit en sandig vik av sjön Fegen.

Sandviken kn, stad, förs., Gästrikland. – Församlingen med kyrka i Sandvikens stad bytte namn vid årsskiftet 1935–36 från → *Högbo* till *Sandviken*. Orten, som blev köping 1927 och stad 1943, uppstod i anslutning till Sandvikens järnverk, grundat 1862, och fick namn efter industrien. Denna hade övertagit namnet från en närlägen vik av Storsjön. Förleden syftar av allt att döma på sandmark vid viken.

Sandön ö, Fårö sn, Gotlands norra hd, Gotland → *Gotska Sandön*.

Sangis tätort, Nederkalix sn, Norrbotten. *Sangiis* 1539. – Namnet, vars betydelse är oklar, anses vara av finskt ursprung.

Sankt Anna sn, Hammarkinds hd, Östergötland. – Sankt Anna församling bildades 1537. Skärgårdsförsamlingens namn är lånat från kyrkan (*S: Anne kyrckie* 1542), som var helgd åt Sankta Anna, skyddshelgon för de sjöfarande. I en förteckning över kapell utan själasörjare från 1500-talets början omnämns *Anne in scopolis* 'Anna i skären'.

Sankt Ibb sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Sanchite Ibbz Sochn* 1671. – Socknen, som omfattar ön → *Ven*, har sitt namn efter sockenkyrkan, som är invigd åt Sankt Jakob d.ä. eller d.y. (*Ib* är en dansk form av mansnamnet *Jakob*). I stället för sockenamnet används i dagligt tal öns namn.

Sankt Johannes sn, Lösings hd, Östergötland. *Sancti Johannis soken* 1488. – Namnet har sitt ursprung i den åt Johannes döparen helgade sockenkyrkan.

Sankt Lars sn, Hanekinds hd, Östergötland. *Sancta Laf-*

rintza *sokn* 1383. – Socknen har fått namn från sin åt martyren Laurentius helgade kyrka.

Sankt Nikolai sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Namnet har sitt ursprung i den åt Sankt Nikolaus helgade sockenkyrkan (*Ecclesia beati Nicolai* 1314?).

Sankt Olof sn, tätort, Albo hd, Skåne. *Lunkænde* 1398 avskr., *Sanctæ Oluffi kirke Innen Lwnckende* 1435 avskr. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn (nu en tätort), avsåg ursprungligen kyrkan, helgad åt den norske helgonkungen Olav Haraldsson. En berömd medeltida träskulptur av helgonet finns i kyrkan, och en undergörande källa som bär hans namn finns i närheten. Kyrkbyns och socknens äldsta namn *Lunkende* är troligen ett ursprungligt namn på ett intilliggande vattendrag, antingen Skälbacken eller Raskarums å, bildat till *lunka* 'gå långsamt' med syftning på vattnets lopp.

Sankt Peder sn, Ale hd, Västergötland. – Socknen har fått sitt namn från en kyrka (*ecclesia beati Petri* 1330), helgad åt aposteln Petrus.

Sankt Per sn, Dals hd, Östergötland. *Parochia Sancti Petri i Vatzstena* 1502. – Socknen har fått sitt namn från en kyrka helgad åt aposteln Petrus. Kyrkan var den gamla stadskyrkan i Vadstena. Den kallades efter färgen vanliggen *Rödkyrkan*; efter kyrkans rivning 1829 återstår nu endast Rödtornet.

Sankt Petri förs., Malmö stad → *Malmö Sankt Petri*.

Sankt Sigfrid sn, Södra Möre hd, Småland. – Socknen bildades 1856 som annexförsamling till Ljungby. Den fick namn efter missionären Sankt Sigfrid, som enligt lokal tradition uppfört ett kapell i trakten. Socknen motsvarar huvudsakligen den gamla kapellförsamlingen vars namn var *Kumlamad* (*in Kumblamad* 1515). Detta innehåller i förleden *kummel*, vanligen '(grav)minnesmärke' (→ *kumla*), en betydelse som här dock knappast kan komma i fråga. Om efterleden se → *Madesjö*. Kapellet låg vid byn Kyrkeryd; enligt de äldsta uppgifterna var det dock helgat åt S:t Olof och inte S:t Sigfrid.

Sannahed tätort, militärt övningsfält, Kumla sn och hd, Närke. – Sannahed var under 1800-talet ett militärövningsområde, och tätorten har vuxit upp vid detta. Den gamla exercisplatsen låg på Sanna bys (*de Saandum* 1307) ägor. Bynamnet innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av ordet *sand* 'sandig terräng'. Namnet har liksom en del andra namn på övningsplatser betoning på sista namnleden (jfr → *Revingehed*).

Sanne sn, Sörbygdens hd, Bohuslän. *Sandarudz kirkia* 1391, *Sanda kirkia* 1399. – Socknen har troligen fått sitt namn efter prästgården, nuvarande *Prästebol*, som väl äldst även benämnts *Sandarud* (se beläget 1391; → *rud* 'röjning'). Förleden i det ursprungliga gårdsnamnet kan innehålla pluralis av fvn. *sandr*, här snarast i betydelsen 'sandstrand, sandmo'. Det kan också vara ett äldre namn, *Sande, på den intilliggande Sannesjön.

Sarek nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är givet efter fjällmassivet *Sarek* med toppen *Sarektjäkkå*, en äldre stavningsform av lulesam. *Sarektjähkkå* (*tjähkkå*

'fjälltopp'). Tänkbart är att man vid tolkningen skall utgå från det lilla berget *Sarekvaratj*, lulesam. *Sarekvárásj* ('várásj' 'litet berg'), som är beläget intill fjällmassivet. Förleden i detta namn kan tolkas som *sarek* 'en svagare rentjur som måste fly för en starkare i brunsttider'.

Satihaure sjö, Gällivare sn, Lappland. – *Satihaure* är en äldre stavningsform för lulesam. *Sáidhávrre*, som är en sammandragen form av ett äldre samiskt namn. Numer används mest namnformen *Sádjávrre*. Förleden kan sammanhållas med *sádim* och *sádek* 'fågelflake, fälla'; efterleden är ursprungligen *jávrre* 'sjö'.

Saxdalén tätort, Grangärde sn, Dalarna. – Poststationen, tillkommen år 1900 och då benämnd *Rävvåla* efter läget i en by med samma namn, har från och med 1948 hetat *Saxdalén*. Detta namn har också kommit att brukas om den tätort som vuxit fram ur byn *Rävvåla*. Vid byte av poststationsnamnet hänvisades till förväxlingsrisk i tal och skrift med andra poststationer, t.ex. de småländska *Rävemåla* i Älmeboda socken och *Rösmåla* i Urshults socken. Namnet *Saxdalén* är en nybildning och syftar på *Rävvålas* läge i en dalgång vid sjön *Saxen*. *Rävvåla* (*Refwåla* 1664, dock känd från 1620-talet) innehåller i förleden djurbeteckningen *räv*. I efterleden ingår pluralis av dialektordet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälje, röjningsbråte'.

Saxnäs fjällby, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet går tillbaka på sydsam. *Saadtesknjuana*, namnet på den lanttunga där byn ligger. Förleden *Sax-* är en försvenskad sammandragning av det samiska namnets förled *saadteske* 'sandig; sandstrand', jfr → *Saxán*, medan förleden i andra namn i byns närhet har försvenskats till *Sats-*. Efterleden *nás* motsvarar den samiska efterleden *njuana* 'näs'. Byn benämns på samiska både *Saaksneese*, som är en till sydsamiskan anpassad form av det svenska namnet, och *Skaarjalaedtie*, vars förled *skaarja* 'sax' är ett översättningsslän, medan efterleden *laedtie* här betyder 'by' (annars vanligen 'svensk el. norsk (bonde) i motsats till same').

Saxtorp sn, Harjagers hd, Skåne. (*in* *Saxsthorp* 1200-talets senare hälft. – Socknen har givit kyrkbyn dess namn, vars efterled är → *torp* 'nybygge'. Förleden har vanligen tolkats som innehållande ett äldre namn på *Saxán*, fda. *Sax, bildat till en forndansk motsvarighet till fvn. *sax* 'kniv; svärd', kanske med syftning på en nedskärning i terrängen. Enligt en annan tolkning utgörs förleden av ett icke säkert styrt mansbinamn fda. *Sax.

Saxtorpsskogen tätort, Saxtorps och Västra Karaby snr, Harjagers hd, Skåne. – Tätorten, som huvudsakligen ligger inom Saxtorps socken, består av fritids- och villabebyggelse i ett skogsområde. Äldst kallades tätorten *Svanabacken* efter en äldre fastighet, som särskiligen övergått ett äldre naturnamn; bakgrundens till detta namn är okänd.

Saxán å, Vilhelmina sn, Lappland. *Saxo Elfwen* 1744. – Förleden är troligen en sammandragen försvenskad form av sydsam. *saadteske* 'sandig; sandstrand', jfr → *Saxnäs*.

Förleden i åns nuvarande sydsamiska namn *Saeksien-johke* återgår på det svenska namnet. Efterleden *johke* betyder 'större bæk, å'.

Saxån å, Skåne → *Saxtorp*.

Sege å å, Bara och Oxie hd samt Malmö stad, Skåne. *Seie, Seje* ca 1590. – Åns namn, fda. *Sekia, sammanhänger med dialektordet *seke* (*sege*) 'sidlänt mark, sankmark', kanske med syftning på stränderna vid åns utlopp i Öresund.

Segersjö gods, Lännäs sn, Askers hd, Närke. *curiam Syharsö* 1278. – Förleden har föreslagits innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Sighar*. Alternativt kan förleden uppfattas som samhörig med dialektordet *sig, seg* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe'. Den ursprungliga efterleden är *ö*; gården ligger vid stranden av Hjälmaren. Förbindelserna *-rs-* och *-rsj-* har i dialekten uttalats med samma slags *sje-ljud*, varför *-ö* missuppfattats som *-sjö*. Skrivningar med *-sjö* börjar uppträda på 1500-talet.

Segersta sn, tätort, Hälsingland. (*apud*) *ecclesiam Sær-stadhum* 1302. – Tätorten omfattar byarna vid kyrkan. Sockennamnet är lånat från den by där kyrkan uppfördes, dvs. nuvarande Segersta prästbord och Byn (*Byn* 1535). I förleden kan ingå ett mansnamn fsv. *Særir eller *Særidh. Efterleden innehåller → *sta(d)*. Dialektuttalet »*Särsta*» och skrivningar som *Särstad Sochn* 1715 kan ledas tillbaka på den fornsvenska formen, men i skrift omgestaltades namnet också till *Sädersta*, *Sedersta* o.d., former som är vanliga på 1500- och 1600-talen, och till dagens officiella namnform *Segersta* (*Segerstadh sochn* 1635).

Segerstad sn, Grums hd, Värmland. *curia Sigarstad* 1287 (avser en gård). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Namnet är sannolikt en sammansättning av det fornsvenska mansnamnet *Sighar* och → *sta(d)*.

Segerstad sn, Gudhems hd, Västergötland. (*j*) *Segherstادhum* 1423. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Se → *Segerstad*, sn, Grums hd, Värmland.

Segerstad sn, Gräsgårds hd, Öland. *parrochie Sigarstad* 1285. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Se → *Segerstad*, sn, Grums hd, Värmland.

Seglingsberg samhälle, Ramnäs sn, Sneviringe hd, Västmanland. – Samhället har vuxit fram kring ett järnbruk, grundat 1610. Namnets förled är bildat till namnet på en nu försunnen by Seglingbo (*j Sigloghabodhum* 1401, *j Siglingebode* 1474), vars namn i sin tur innehåller kvinnonamnet fsv. *Sighlög* och pluralis av → *bod*. Efterleden i järnbrukets namn är bildad efter mönster av andra namn sammansatta med *berg* i betydelsen 'bergsdrag, plats för bruksrörelse'.

Seglora sn, Marks hd, Västergötland. *Sæghloræ* 1294 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Efterleden innehåller det från Västergötland belagda dialektordet *ora* 'stenig (skogs)backe'. Förleden hänger sannolikt samman med dialektordet *sig, seg* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe'. Den kuperade terrängen vid kyrkan inrymmer sankmarker och ett mindre vattendrag.

Segmon tätort, Eds sn, Grums hd, Värmland. *Segmo* 1503. – Tätorten har vuxit fram kring en 1879 öppnad järnvägsstation, belägen mellan gårdarna Västra Segmon och Östra Segmon (Segmons gård). Namnet är sammansatt av dialektordet *sig, seg* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe' och *mo* 'sandig mark'.

Seitevare kraftverk, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, som är givet efter ett närläget berg, är en försvenskning av lulesam. *Siejdevárre*, bildat till genitiv av *siejdde* 'sejte (sten som var föremål för dyrkan bland samerna)' och *várre* 'berg, fjäll'. Det tidigare vattenfallet bär ännu namnet *Bassegårtje* (tidigare stavat *Passegårtje*), vars svenska namn *Heliga fallet* är en översättning från samiskan.

Selaön ö, Selebo hd, Södermanland. *Sila* 1285. – Önamnet, fsv. *Sila*, är sannolikt bildat till namnet på en intilliggande fjärd, fsv. *Sili 'den lugna' e.d. Detta fjärdnamn har snarast avsett den långa skyddade vattenarmen mellan Selaön och det sörmländska fastlandet.

Selebo härad hd, Södermanland. *Silbohundare* 1348. – Huvuddelen av häradet utgörs av Selaön. Namnet innehåller genitiv av en plural inbyggarteknig, fsv. *sil-boar*, bildat till Selaöns gamla namn eller till ett till grund för detta liggande viknamn (→ *Selaön*).

Selet sjö vid Lövsele (Kräkånger), Lövängers sn, Västerbotten → *Kräkånger*.

Selja tätort, Mora sn, Dalarna. (*j*) *Seliom* 1539. – Tätorten har övertagit ett bynamn. Detta innehåller pluralis av dialekterns *säl* 'fäbodställe'.

Selånger sn, Medelpad. (*De*) *Silanger* 1344. – Namnet har äldst avsett den del av Medelpadskusten som ligger vid nuvarande Selångersfjärden. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik' och syftar på Selångersåns forna mynningsvik. I förleden ingår sannolikt åns äldre namn **Sil-*, som nu lever kvar i bynamnet *Silje*. Ånamnet har betydelsen 'än som rinner stilla och långsamt' eller 'än med lugnvatten (sel)'. Att *Selånger* såsom föreslagits skulle vara bildat direkt till ordet *sel* är mindre troligt.

Seminghundra härad hd, Uppland. (*de*) *Semingia hundari* 1291. – Häradsnamnet innehåller genitiv av en plural inbyggarteknig, fsv. *sæmingiar*. Till grund för denna har antagits ligga ett ånamn, bildat till en motsvarighet till adjektivet fvn. *sámr* 'mörk' och syftande på mörk lera. Det är dock ovisst vilket vattendrag som skulle avses. Namnelementet → *hundare* är bevarat i den moderna namnformens *-hundra*.

Semla f.d. bruk, Västanfors sn, Gamla Norbergs hd, Västmanland. (*j*) *Sømle* 1461, (*i*) *Symble* 1496. – En hytta omtalas på platsen 1562, där ett järnbruk anlades 1607. Namnet, fsv. *Symbla, har sannolikt ursprungligen avsett den förbi bebyggelsen flyttande delen av Kolbäcksån. Ett sådant ånamn skulle kunna vara bildat till ett fornsvenskt *simbl'ställe där vatten sipprar fram, sankmark', samhörigt med dialektordet *simla* 'röra sig långsamt'. Om bynamnet *Semlan* i Mörsils socken i Jämtland (*Sembla* 1745, *Semelå Gärhytta* 1825 – en smälthytta för koppar-

framställning anlades här 1752), som är givet efter byns läge vid ån Semlan (*Sembla Ån* 1775), skall tolkas på samma sätt är ovisst.

Semlan by, Mörsils sn, Jämtland → *Semla*.

Sennan tätort, Enslövs sn, Tönnersjö hd, Halland. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid en år 1877 öppnad bansträcka. Stationen fick namn efter läget vid ån Sennans utlopp i Nissan. Ånamnet, fda. *Sænda, äldst belagt i mitten av 1600-talet, kan vara bildat antingen till det nuvarande namnet på åns källsjö, *Sandsjön*, eller direkt till ordet *sand*.

Seskarö tätort, Nedertorneå sn, Norrbotten. – Namnet är övertaget från ön *Seskarön*. Det är en försvenskning av ett ursprungligen finskt namn (*Seitzenkarj* 1554), som innehåller *seitsen* 'sjö' och *kari* 'skär'. Ön har bildats av vid landhöjningen sammanväxta småöar. Öns och tätortens tornedalsfinska namn *Seittenkaari* är en dialektal form av det ursprungliga namnet.

Sevalla sn, Ytterturbo hd, Västmanland. *Silwaldha* 1345. – Sockennamnet avsåg troligen ursprungligen den plats där kyrkan kom att byggas. Det innehåller i förleden fsv. *sil 'lugnvatten', motsvarande norrländska dialekters *sel*, med syftning på ett parti av den förbiflytande Sagån. Efterleden är *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Sevede härad hd, Småland. (in) *Sigwidhæ* 1311. – Sevede är ett av de »land» i → *Småland* som inordnats som distrikts i häradssindelningen. Efterleden, fsv. *vidhe*, innehåller dativ av fsv. *vidher* 'skog' eller ett till detta ord bildat fsv. *vidhe*, brukat just som efterled. Förleden, fsv. *Sigh-*, är att sammanhålla med dialektdelen *siga*, *segā* 'sakta rinna fram, sippa fram' och *sig*, *seg* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe'. Namnet *Sevede* antas ha syftat på centralbygden i det sidlänta området runt sjön Krön och Stångån.

Sexdrega sn, Kinds hd, Västergötland. (in ...) *Sexdræghum* 1314. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet är flertydigt. Enligt en mening skulle namnet åsyfta sex platser för notdragning. Kyrkbyn ligger vid Ätran.

Sibbarp sn, Faurås hd, Halland. (in) *parochia Sigbiornathorp* 1200-talets senare del eller 1300-talets första del. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden innehåller ursprungligen mansnamnet *Sigbjörn*, som genom ljudutveckling reducerats och anslutits till *Sibbe*, en redan från äldre vikingatid känd kortform av detta namn. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Skrivningar som *Sibbarp* och *Sibborp* dyker upp i slutet av 1400-talet.

Sibbhult tätort, Hjärås sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Sebbeholt* 1583. – Tätorten, som har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1865 och olika industri-anläggningar, har sitt namn efter en intilliggande gård. Det innehåller mansnamnet fda. *Sibbi* och → *hult*.

Sibo tätort, Hanebo sn, Hälsingland. *Sideboda* 1542. – Tätorten är framvuxen ur en by. I förleden ingår bestämd form av dialektdordet *sid* 'läglänt (och sank)'. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*, troligast avseende en me-

deltida utgårdsbebyggelse, ett s.k. bodland.

Sidensjö sn, tätort, Ångermanland. *Sidunxsio* 1386 avskr.

– Namnet har ursprungligen betecknat en sjö, sannolikt nuvarande Bysjön, som är belägen i socknens centrum norr om kyrkan. Sjönamnet (fsv. *Sidhunger med senare tillägg av -*sjö*) är bildat med ändelsen -*ung* till dialektdordet *sid* 'läglänt (och sank)' med syftning på sjöns stränder, som i äldre tid troligen varit sanka.

Siende härad hd, Västmanland. (*Mædh*) *Siundahundare* 1357, *Seundahundere* 1366 avskr. – Siende härad, som från början omfattade socknarna Furuby (nu en del av Badelunda), Kungsåra, Kärrbo och Irsta, sammanslogs under 1300-talets senare hälft med grannhäradet *Gorunda hundare* (*Mædh* ... *Gorundahundare* 1357), som bestod av socknarna Badelunda, Hubbo, Kila och Tillberga (jfr → *Tuhundra härad*). Det nya, sammanslagna hundaret benämndes till en början med båda namnen (*j Sewnda oc Gorundahundare* 1382, af *Sewndagorundahundarom* 1385), men redan under 1400-talet kom *Siende* att ensamt användas i namnet på det sammanslagna häradet.

Seunda och *Gorunda* utgår sakerligen från sammansättningar med det *hund* som är en föregångare till → *hundare* och som lever kvar i vissa ortnamn. Formen på -a är historiskt sett att fatta som genitiv av en plural inbyggarsbeteckning, *-hundar. Förleden i *Seund-* är fsv. **sæ(r)* 'sjö' (jfr → *Säby*, → *Sätuna*). Den syftar på hundarets läge vid Granfjärden i Mälaren. Förleden i *Gorund-* är det dialektala *gorr*, *går* 'orenighet, gyttja, dy'. Det är dock ovisst vilken terräng som därmed avses.

Siene sn, Kullings hd, Västergötland. *Sighenesokn* 1420, *Sidene* 1540 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → *vin* 'betesmark; äng' sammansatta ortnamnet kan i förleden innehålla dialektdordet *sid* i betydelsen 'läglänt (och sank)' eller möjigen dialektdordet *sig*, *seg* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe'. Nedanför kyrkan utbreder sig låg, sumpig mark vid Säveån.

Sifferbo tätort, Gagnefs sn, Dalarna. *Seffareboda* 1541. – Tätorten har utvecklats ur en by. I namnets förled ingår fornsvensk genitiv *Sighfridhar* av mansnamnet *Sigfrid*. Efterleden innehåller pluralis av → *bod* med syftning på fäbodar.

Sigtom by, Överlännäs sn, Ångermanland → *Sigtuna*, kn, stad, Uppland.

Sigtuna by, Frustuna sn, Daga hd, Södermanland → *Sigtuna*, kn, stad, Uppland.

Sigtuna kn, stad, Uppland. (til) *sihtunum* 1000-talet (med runor), *Sigituna* ca 1120. – Staden har övertagit sitt namn från den närliggande kungsgården Signhildsberg, under medeltiden kallad *Fornsigtuna* (*Fornesitune* 1170-talet). Namnet *Sigtuna* är omdebatterat. Enligt en uppfattning rör det sig om en sammansättning med → *tuna*, där förleden innehåller ettdera av de två besläktade dialektdorden *sig* 'framsipprande vatten; vattensjukt ställe' eller *sik* 'vattensjukt ställe'. Man har som namngivningsgrund pekat på den bäck som rinner söder om Signhilds-

berg eller på att gården varit omgiven av vatten och låglänta (sanka) områden. Enligt ett annat förslag skulle *Sigtuna* snarast vara ett prestigeladdat vandringsnamn med förebild i det keltiska ortnamnet *Segodunon* 'stark befästning'. Vid bedömningen av *Sigtuna* måste man också ta hänsyn till att namnet uppträder på flera håll i Norden. Flertalet av dessa är troligen uppkallelser efter det ryktbara *Sigtuna* vid Mälaren, men åtminstone *Sigtuna* i Frustuna socken i Södermanland (ij *Siktune* 1386) och *Sigtom* i Överlännäs socken i Ångermanland (j *Sijchttune* 1535) avser gamla byar, vars ursprung sannolikt kan ledas tillbaka till järnåldern. Uppkallelse är i dessa fall mindre sannolik, om än ej otänkbar.

Sikfors tätort, Piteå sn, Norrbotten. *Sickforssen* 1546. – Tätorten, som utecknats ur en by, har ytterst namn efter den intilliggande Sikforsen i Piteälven. Det finns en uppgift från 1568 att kronofisket i Sikforsen erlade skatt i rökt sik.

Sil sn, Kinne hd, Västergötland. *Sil* 1397. – Socknen har lånat sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller sannolikt ett fornsvenskt *sil 'sakta framflytande vattendrag' e.d., som sammanhänger med verbet *sila* 'rinna sakta', eller ett gammalt namn, fsv. *Sil, på Göteneåns lopp förbi herrgården Silboholm.

Sibodal sn, Nordmarks hd, Värmland. *Silbyrdhædal* 1396. – Sockennamnet är troligen lånat från prästgården och betecknade ursprungligen dalgången kring Silbodalsälven norr om sjön Västra Silen. Innebördens av mellanleden -byrdhæ- (redan på 1500-talet ombildad till -bo) är oklar. Sjönamnets härledning är dunkel.

Silbojokk äldre förs. och hyttplats, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet åsyftar den bäck vid vilken hyttan anlades på 1630-talet. Det är en försvenskning av arjeplogssam. *Silbbajähkä*, sammansatt av *silbba* 'silver' och *jähkä* 'större bäck, å'. Sannolikt härledd samman med den gruvverksamhet som under 1600-talet bedrevs vid → *Nasafjället* och *Silbojokk*.

Siljan sjö, Dalarna. (*nordhan* ['norr om']) *Silghis sio* ['Siljans sjö'] 1442. – Namnets äldre form, fsv. *Sylghir, kvarlever i dialekternas *Siljen*, *Sölen* o.d., medan *Siljan* är en ombildning efter andra sjönamn på -an. Namnet sannolikt hänger med ett från gotländskan känt ord *sylgå* 'räenna på havsbottnen', besläktat med verbet *svälja*. Sannolikt har *Siljan* fått sitt namn av den flerstädes mer än 100 meter djupa rännan som löper på sjöns botten från ett område söder om Mora ned i Österviken vid Leksand.

Siljansnäs sn, tätort, Dalarna. – Tätorten omfattar kyrkobygden. Namnet skapades då Näsbygge fjärding ('Näsboras fjärding', jfr dialekternas *Näsbyggar* 'Näsbor'), bröts ut ur Leksand som egen socken år 1875 efter beslut 1866. Förleden syftar på läget vid *Siljan*. I efterleden ingår *Näs*, folklig benämning på Näsbygge fjärding och äldst belagt som (j) *Näsy* 1440 med syftning på byn Näsbyggebyn. Kärnbygden är belägen på ett stort näs i *Siljan*. Tillägget *Siljans-* är föranlett av att *Näs* förekommer som socken- namn på flera håll i landet.

Silje by, Selångers sn, Medelpad → *Selånger*.

Sillen sjö, Södermanland. *Sillen* 1560. – Sjönamnet innehåller ett fornsvenskt *Sild-*; det kan vara bildat till ett fornsvenskt *sil'sakta framflytande vattendrag' e.d., som hänger samman med verbet *sila* 'rinna sakta'.

Sillerud sn, Nordmarks hd, Värmland. (j) *Sillarudz sokn* 1383. – Sockennamnet är troligen givet efter hemmanet Sillerud, där intill sen tid sockenkyrkan haft sin plats. Det innehåller i förleden sjönamnet (*Östra*) *Silen* och i efterleden → *rud* 'röjning' eller möjligen en omtolkning av ett ursprungligt → *härad* i betydelsen 'bygd'. Sjönamnets härledning är dunkel.

Silletorp gd, Lösens sn, Östra hd, Blekinge → *Sillhövda*.

Silletorpsån å, Medelstads och Östra hd, Blekinge → *Sillhövda*.

Sillhövda sn, Medelstads hd, Blekinge. – Socknen bröts ut ur Fridlevstads socken 1843 och fick sitt namn efter gården Sillhövda (*Sildhoffde* 1580-talet) öster om sjön Sillhövden. I sjönamnets förled ingår ett äldre namn på Silletorpsån (*Silleeae* 1554), som avvattnar sjön; efterleden är en fornansk motsvarighet till fsv. *hefdhe*, en bildning till ordet *huvud*. Sillhövden har alltså uppfattats som åns »huvud». Innebördens av ånamnet är oklar. Åns nuvarande namn, *Silletorpsån*, är givet efter gården *Sillettorp* (*Siltorp* 1570-talet; efterleden är → *torp* 'nybygge') i Lösens sn, Östra hd, vid åns utlopp i Östersjön.

Silte sn, Gotland. *Siltha* 1300-talet avskr. – Namnet hänger sannolikt samman med dialektordet *sylt(a)* 'sank äng; sankt markområde; sankmark' o.d. Socknens centralbygd gränsar i norr och nordöst till den stora sankmarken → *Mästermyr* (nu utdikad), och namnet kan ursprungligen ha syftat på sanka marker ned mot myren eller kanske på myren själv.

Silvberg sn, Dalarna. (vpa ['uppå']) *Silbergheno* (bestämd form dativ) 1396. – Socknen är bildad 1868 av en kapellförsamling under Stora Tuna socken. Denna hade namn efter läget för det nu försvunna medeltida timmerkapellet som låg vid (*Östra*) Silberget och Silvbergs gruva. Den nuvarande kyrkan, byggd 1830–34, står i Grängshammar en halvmil längre västerut. I namnet ingår fsv. *silberg* 'silvergruva, gruvfält med silverfyndigheter'.

Silverdalen tätort, Lönneberga sn, Aspelands hd, Småland. – Namnet skapades för den 1932 öppnade förenade post- och järnvägsstationen på järnvägen Nässjö–Oskarshamn, vilken ersatte en äldre hållplats med namnet *Råsa*. Det anspelar på läget vid *Silverån* (*Silfverån* 1835), vars namn i sin tur hänger samman med prästgårdens namn *Silverhult* (*Silfwerhult* 1714). Bakgrundens till det *Silver-* som ingår i dessa namn är dock inte utredd.

Silverhult prästgård, Lönneberga sn, Aspelands hd, Småland → *Silverdalen*.

Silvervägen vägsystem mellan Bottenvikskusten och Norge. – Vägsträckningen mellan Bottenvikskusten och Norge har namn efter de gamla transportlederna för silver mellan kusten och gruvan vid → *Nasafjället* samt hyttan vid → *Silbojokk*.

Silverån vattendrag, Lönneberga sn, Aspelands hd, Småland [ ] *Silverdalen*.

Silvåkra sn, Torna hd, Skåne. (i) *Selagher sogen* 1494. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen trädbezeichnung *sälg*, senare ombildat i anslutning till ordet *silver*. Efterleden är [ ] *åker*.

Simlinge sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (i) *Symblinghæ* 1359 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, är en bildning med *-linge* ([ ] *-inge*), kanske till en fornansk motsvarighet till halländskans *sim* 'blandning' av pulvriserad slipsten och vatten' i en betydelse 'sumpig, dyig mark'.

Simlängsdalen tätort, Breareds sn, Tönnersjö hd, Halland. – Tätorten är framvuxen ur byn Breared (se sockennamnet [ ] *Breared*) men har övertagit namnet *Simlängsdalen* från en postanstalt och en järnvägshållplats, tidigare benämnda *Bredared* resp. *Bredared*. Bl.a. på grund av förväxlingsrisk med t.ex. sockennamnet *Bredared* i Västergötland och socken- och postanstaltsnamnet *Bredaryd* i Småland ändrades post- och hållplatsnamnet 1912 till *Simlängsdalen*, ett namn brukat om Fylleåns dalgång. Förleden i detta namn innehåller sjönamnet *Simlängen* (*Szömlangh* 1570-talet, ännu i början av 1900-talet uttalat »Sömmlängen»). *Sim-* kan återgå på ett vattendragsnamn, kanske fsv. *Svimb eller *Symbla, med betydelsen 'den översvämmade' eller på ett med det halländska dialekterdet *sim* 'blandning' av pulvriserad slipsten och vatten' samhörigt ord, här med syftning på stränder som genom översvämning blivit vattensjuka och sumpiga. Efterleden i *Simlängen* syftar på sjöns långsmala form.

Simonstorps sn, tätort, Bråbo hd, Östergötland. – Socknen har fått sitt namn från gården Simonstorp (*Simans-torp* 1535). Det är sammansatt med [ ] *torp* 'nybygge' och innehåller i förleden mansnamnet *Sigmund* eller möjligen *Simon*. Tätorten med sin järnvägsstation har vuxit fram vid sockenkyrkan.

Simpa källa källa, Simtuna sn och hd, Uppland [ ] *Simtuna*.

Simremaren tätort, Lilla Isie sn, Vemmenhögs hd, samt Gislövs sn, Skytts hd, Skåne. *Sømmere*, *Sommere* 1570-talet. – Namnet på denna unga villa- och sommarstugebebyggelse avsåg äldst ett ägomarks- och strandområde. Det innehåller troligen det lågtyska länordet *sömere* (*somer*) 'kärl; spannmålsmått' och kan åsyfta den mängd spannmål som området gav i skörd.

Simris sn, tätort, Järrestads hd, Skåne. *Simbrosa* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Det ursprungligen sammansatta sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden ett äldre namn på Tommarpsån, fda. **Sim(b)r(a)* 'den långsamt flytande' och i efterleden *os* 'åmyntning'. Namnet avsåg alltså ursprungligen Tommarpsåns utlopp i Östersjön. För ett antaget äldre noanamn på ån se [ ] *Gladsax*.

Simrishamn kn, stad, Skåne. *Symbirshafn* 1161 avskr. – Namnet betyder 'Simris hamnplats' ([ ] *Simris*).

Simtuna sn, Simtuna hd, Uppland. *Ecclesie Symbætum* 1296. – Socknen har troligen namngivits efter en stor by med namnet *Tuna* ([ ] *tuna*), varav det nuvarande Tuna endast utgör en rest. Förleden *Sim-* skall sammanhållas med hundares gamla namn *Simbo(a) hundare*, som innehåller en inbyggarbezeichnung *simboar* ([ ] *Simtuna háræd*). Till grund för denna inbyggarbezeichnung ligger ett ortnamn **Simb(-)*. Detta är sannolikt bildat till en ordstam **simb-* med betydelsen 'flyta långsamt' o.d. Det kan röra sig om ett äldre namn på Lillån, men troligare är att det syftat på *Simpa källa* vid Bredgården strax väster om kyrkan. Det rör sig i så fall sannolikt om ett namn på hundares gamla tingsplats. Relationen mellan bynamnet *Tuna* och sockennamnet *Simtuna* skall fattas så att *Tuna* är en lokal namnform, medan *Simtuna* används i sammanhang där man behövde skilja namnet från de närlägna ([ ] *Altuna* och [ ] *Torstuna*).

Simtuna härad hd, Uppland. *Prouincia Simbohundæri* 1344, (a) *Simbitunæ pingstadhi* 1353, (j) *Simetuna hæ-rædhe* 1416. – Häradsnamnet uppvisar äldst formen *Simbohundare*, och denna är dominerande genom hela medeltiden. *Simtuna* förekommer till att börja med främst i kombination med fsv. *thingstadher* och först vid 1400-talets början tillsammans med fsv. *hæradh*, som vid den tiden häller på att ersätta ([ ] *hundare*). I ett brev från 1416, alltså från just den tidsperioden, förekommer (j) *Simbohundare* och (a) *Simbetuna tinge* vid sidan av varandra. Beläggssituationen talar därför mot tanken att *Simbo-* genitiv av en plural inbyggarbezeichnung fsv. *simboar*, skulle vara en förkortning av *Simtunabo-a. *Simboar* är i stället sannolikt bildat till den lokalitet, **Simb(-)*, som ingår i sockennamnet ([ ] *Simtuna*, och *Simbo(a) hundare* kan i så fall återges med 'deras hundare som har sin samlingsplats vid **Simb(-)*'. Den formella motsättningen mellan *Simbo(a) hundare* och (i) *Simbatunum* talar mot en annars framförd tanke att *Simba-* skulle innehålla genitiv av en inbyggarbezeichnung fsv. *simbar. Inte heller kan *Simbatunum* ha fått sin förled från hundaresnamnet, eftersom vi då skulle ha väntat *Simbo-* som förled. *Simbatunum* som tingsplatsnamn bekräftar därför att **Simb(-)* är namn på den namnlärande samlingsplatsen. Först under nyare tiden slår *Simtuna* igenom i häradsnamnet.

Sinclairsholm gods, Gumlösa sn, Västra Götinge hd, Skåne. *Sinklarsholm* 1616. – Godset anlades av Anders Sinclair (död 1625). Slottsbyggnaden är belägen vid Almaån, men efterleden ([ ] *holm* är troligen tillagd i statushöjande syfte).

Singicohkka fjäll vid Kungsleden, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnets förled är en försvenskad form av förleden i nordsam. *Sijicohkka* med okänd betydelse. Efterleden är *cohkka* 'fjälltopp'. Fjället är i dag känt genom fjällstugor.

Singö sn, ö, Väddö och Häverö skg, Uppland. (in) *insula* ['på ön'] *Singæ* (avser ön) 1334 avskr. – Socknen har övertagit namnet på den ö där kyrkan ligger. Namnets forn-

svenska form tycks ha varit *Singa*, och det rör sig således inte om en ursprunglig sammansättning med ö. Namnet är inte säkert tolkat, men man har föreslagit att det skulle innehålla ett adjektiv bildat till dialektordet *sina*, *sena* 'visset, på rot över vintern stående gräs; förra'.

Sireköpinge sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Sygrithetikop* ca 1300 (avser kyrkbyn), (in) *parochia Sigrithæköpinge* 1300-talets förra hälft. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden kvinnonamnet *Sigrid* och i efterleden ursprungligen *köp* i en betydelse 'köpt gård; köpt mark', tidigt ombildat till *köpinge* (se □ *Köpinge*).

Sitasjaure fjällsjö, Gällivare sn, Lappland. – *Sitasjaure* är en äldre stavningsform för nordsam. *Siiddasjávri*, bildat till *siiddas*, en bildning till *siida* 'viste, by', och *jávri* 'sjö'. Vid sjön har flera samebyar haft sitt viste.

Sitojaure fjällsjö, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en förvenskning av lulesam. *Sijddojávrre*, sammansatt av *sijddo* 'sida' (nordiskt län) och *jávrre* 'sjö'. Anledningen till namnet är obekant. Namnet har överförts till några fjällstugor längs □ *Kungsleden*.

Sjangleri äldre gruvfält, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. *Skangala* 1743. – Namnet är en förvenskning av det nordsamiska namnet på fjället *Skáygaleapmi*. Det samiska namnet är en form av verbet *skaygalit*, som troligen har betydelsen 'vara lång, se lång ut', varvid namnet kan tolkas som 'det långsträckta (fjället)'.

Sjaunja naturreservat, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är givet efter ett myrområde. Det är en förvenskning av lulesam. *Sjávnja*, troligen bildat till *sjávnje* 'ragg, man, svans', med syftning på någon terrängformation som uppfattats som karakterisande för området.

Sjogerstad sn, Gudhems hd, Västergötland. *Signalzstadum* 1288. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet *Sigvald* och □ *sta(d)*.

Sjonhem sn, Gotland. (af) *sianaim* (med runor), *Siane-üüm* 1300-talet avskr. – Namnets efterled innehåller □ *hem* 'boplats; gård'. Förleden kan innehålla ett forngutniskt *sjaun 'syn, vad man ser; synförmåga', men det är oklart hur en sådan tolkning skulle kunna motiveras.

Sjugare by, Leksands sn, Dalarna. (vidh) *Syo* 1450, *Ssiugar* 1539. – Namnet är förmodligen en förkortning, troligast av fsv. *Siugharby, där förleden är genitiv singularis av fsv. *sior* 'sjö' och efterleden □ *by* 'gård; by'. Efter mönster av ord på -are, t.ex. dialekterns *snickare* men riks-språkets *snickare*, har i skrift *Sjugare* ändrats till *Sjugare* senast 1661. Den sjö som åsyftas i *Sjö* (i belägget från 1450 m.fl.) och i *Sjugarby är Opplimen, belägen alldeles vid byn.

Sjuhundra härad hd, Uppland. (de ...) *Søhundari* 1291, (de ...) *Sæhundære* 1298 avskr. – Förleden i *Sjuhundra* är ordet *sjö*, och hundaresnamnet betyder alltså 'Sjöhundret'. Häradet utbreder sig kring den betydande sjön Skedviken och flera smärre sjöar. Efterleden □ *hundare* är bevarad i den moderna namnformens -*hundra*. Häradsnamnet ingår i sockennamnet □ *Husby-Sjuhundra*.

Sjuhäradbygden del av Västergötland. – Ortnamnet

åsyftar de sju häradena Bollebygd, Gäsene, Kind, Mark, Redväg, Veden och Ås. Häradena har sedan gammalt bildat en näringssgeografisk enhet, den s.k. knallebygden, med textilarbete, hemslöjd och gårdfarihandel som huvudnäring. Namnet *Sjuhäradbygden*, tidigare ofta »De sju häradena», lanserades först i den bebyggelsegeografiska litteraturen (1919).

Sjulmark tätort, Norrfjärdens sn, Norrbotten. *Siwrds-marc* 1543. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden innehåller *Sjul*, en i folkmålen vanlig form av mansnamnet *Sigurd*. Efterleden är *mark* 'nybygge i skog eller på utmark'.

Sjunken tätort, Skede sn, Östra hd, Småland. *Sjunden* eller *Sjunnefall* 1846. – Tätorten har vuxit fram vid en rälsbusshållplats på linjen Vetlanda–Holsbybrunn. Namnet har tidigare tillkommit ett husartorp, som låg intill vattenfallet Sjunken i Emån, ett fornsvenskt *Siudhander innehållande presens particip av verbet fsv. *siudha* 'sjudा, koka'.

Sjuntorp tätort, Fors sn, Flundre hd, Västergötland. *Sy-wendetorp* 1494. – Tätorten är framvuxen kring ett bomullsspinneri, grundat 1813 och beläget vid Sjuntorps gård. Intill gården i Slumpånn finns en fors (se □ *Fors*), år 1348 kallad *Syundafors*. Förhållandet mellan gård- och forsnamnet är inte helt klart. Möjligt ingår som förled i båda namnen mansnamnet *Sjunge* 'den sjunde'. Efterleden i gårdnamnet är □ *torp* 'nybygge'.

Själevad sn, Ångermanland. (De) *Salaua* 1344, (apud) *ecclesiam Siælawa* 1347. – Namnet, som ursprungligen troligen har betecknat området runt kyrkan, är sammansatt av djurbeteckningen *säl* (*själ* i östliga dialektformer) och norrländska dialekters *ava* 'grund, trång vik (av sjö eller ström)', syftande på någon tidigare vik i närheten av kyrkplatsen.

Sjö gods, Holms sn, Lagunda hd, Uppland. (i) *Syo* 1409. – Namnet innehåller ordet *sjö* och syftar på godsets läge vid Mälaren. Ibland förekommer den icke officiellt fastställda dekorativa stavningen *Sjöö*.

Sjöbo kn, samt tätort, Södra Åsums sn, Färs hd, Skåne. (i) *Søbo* 1502. – Kommunen har sitt namn efter tätorten. Denna har vuxit fram ur en by. Namnets förled åsyftar en nu försunnen sjö vid byplatsen. Efterleden innehåller troligen ursprungligen □ *bod*.

Sjödiken tätort, Svedala sn, Oxie hd, Skåne. – Tätorten, nu en förort till Svedala, har vuxit fram kring äldre bebyggelse. Namnet (*Sjödiken* 1812) avsåg ursprungligen obebyggd ängsmark på platsen för en sjö, tidigt utdikad genom grävdå kanaler och vallar (efterleden är bestämd form pluralis av *dike*, i dialekten med betydelsen 'uppkastad vall').

Sjögestad sn, tätort, Valkebo hd, Östergötland. *Sigwalzstadhe* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet *Sigvald* och □ *sta(d)*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Sjöholm gods, Östra Vingåkers sn, Oppunda hd, Söder-

manland. *Sjöholm* 1514. – Namnet gavs åt en bebyggelse på en holme i sjön Näsnaren.

Sjömarken tätort, Borås stad, samt Sandhults sn, Vedens hd, Västergötland. *Sjömarken* 1685. – Tätorten är framvuxen kring gästgivargården Sjömarken i Sandhults socken, belägen nära Viaredssjön. Namnet innehåller förmodligen ordet *sjömark* 'mark(område) intill insjö eller hav'.

Sjöröd del av tätorten Hästveda, Hästveda sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Sjörödt* 1570-talet. – Bebyggelsen, som ligger väster om sjön Lilla sjö, har vuxit fram kring gården Sjöröd. Namnet är sammansatt av *sjö* och *röd* 'rötning'.

Sjörup sn, Ljunits hd, Skåne. (de) *Syothorp* 1376 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller i förleden *sjö* med syftning på en försunnen sjö strax öster om kyrkbyn (nu *Sjöängen*). Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Sjösa tätort, gods, Svärta sn, Rönö hd, Södermanland. (i) *Søsæ* 1473. – Tätorten är framvuxen nära godset Sjösa. Förleden är *sjö*. Efterleden innehåller *os* 'myntning' eller *hus*. Gården ligger nära Svärtaåns utlopp i Sjösafjärden.

Sjösås sn, Uppvidinge hd, Småland. (de) *Sioarsaas* 1322. – Sjösås är antingen ett äldre namn på prästgården eller på den plats där kyrkan kom att byggas. Det kan vara ett ursprungligt *Sioar-as 'åsen vid sjön', som vid sammantällning med ordet *sokn* försvagats till *Sioars sokn och därefter försets med ett extra förtydligande *-as*. Namnet torde i så fall ha syftat på åsen som börjar söder om Sjösås gamla kyrka och sträcker sig längs den sydöstra stranden av sjön Örken.

Sjötofta sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Skeggetoff-thæ sogen* 1455. – Socknen har fått sitt namn från gården Sjötofta (Stommen, *Stommen*). Det innehåller i efterleden *toft*, en sidoform till *tomt*. Förleden, som senast under 1600-talet anslutits till ordet *sjö*, innehåller mansnamnet fsv. *Skægge*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Sjötorp tätort, Lyrestads sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Sjötorp* 1590. – Tätorten är framvuxen vid en by. Förleden är *sjö* med syftning på läge vid Vänern. Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Sjövik tätort, Östads sn, Ale hd, Västergötland. *Sjövik* 1897. – Tätorten är framvuxen vid gården Sjövik och den vid årsskiftet 1899–1900 inrättade post- och järnvägsstationen med samma namn. Platsen ligger nära en större vik av sjön Mjörn.

Skabersjö sn, gods, Bara hd, Skåne. (de) *Skapruse* 1349 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Namnet innehåller i förleden sannolikt yrkesbeteckningen fda. *skapare* 'tillskärare (av tyg)'. Efterleden är pluralis av *hus*. Skrivningar med *-sø* 'sjö' uppträder redan under 1300-talets senare hälft.

Skaftö sn, Orusts västra hd, Bohuslän. *Skaftøy* 1388. – Namnet har sannolikt ursprungligen tillkommit den norra delen av ön. En av uddarna i nordöst har namnet

Skaftö udd eller bara *Udden*. Denna kan ha liknats vid ett skaft.

Skagern sjö på gränsen mellan Värmland, Närke och Västergötland. *Scaður* 1300-talets början. – Namnet torde vara en bildning till ett fornspråkligt **skadh-* med betydelsen 'välla fram'. Formen med *g* uppkommer på 1600-talet.

Skagerrak havsområde mellan Jylland, Sydnorge och Bohuslän. – Namnet härrör från 1600-talet och är av holländskt ursprung. På 1600-talets holländska sjökort användes *Skagerrak* om vad som nu kallas *Kattegatt*. Det senare namnet kom in på sjökorten på 1700-talet. Ännu under 1800-talet användes de bågge namnen om vartannat. *Skagerrak* var det officiella namnet och *Kattegatt* en skämtsamt benämning myntad av sjömännen. *Kattegatt* konkurrerade sedanmera delvis ut namnet *Skagerrak*, så att det senare kom att enbart beteckna farvattnet mellan Skagen och den norska sydöstkusten. *Skagerrak* innehåller i förleden en form av namnet *Skagen* och i efterleden ett holländskt-lägtyskt ord *rak* 'räk sträcka'. Namnet betyder alltså 'den raka sträckan till eller förbi Skagen'.

Skagershult sn, Edsbergs hd, Närke. *Skarshult Socken* 1656. – Socknen ingick tidigare i Tångeråsa socken, som delades på 1600-talet. Skagershult har fått namn efter skogen (*i Skar(t)shult* 1553) mellan Tångeråsa och sjön *Skagern*, vars namn ingår i förleden. Efterleden är *hult*.

Skagersvik tätort, Amnehärads sn, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten är framvuxen kring en såg, en järnvägsstation vid en 1917 öppnad bana och en 1918 inrättad poststation, alla vid byn Björtorp. Omständigheterna kring tätortsnamnets tillkomst är inte kända i detalj. I förleden ingår sjönamnet *Skagern*. Efterleden är *vik*. Tätorten ligger vid en vik av Skagern.

Skallmeja sn, Skänings hd, Västergötland. *Skalmøia soghen* 1462. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnets efterled innehåller *ø* i betydelsen 'land vid vatten'. Förleden, ordet *skalm*, kan här åsyfta byns läge vid en terrängformation mellan två vattendrag eller vattenarmar. Byn ligger mellan två år där dessa närmar sig varandra.

Skallsjö sn, Vättle hd, Västergötland. *Skalsøya sokn* 1445. – Socknen har fått sitt namn från den gamla kyrkbyn. Det innehåller ordet *ø* i betydelsen 'upphöjning i sankmark' med syftning på en sådan formation vid byn. Förleden är flertydig. Ordslutet *-sø* har med tiden anslutits till det vanliga ortnamnselementet *sjø*.

Skalmodal fjällby, Tärna sn, Lappland. – Namnet är givet efter en av riksgränsen delad älvdal, på den norska sidan benämnd *Skarmoden*. Förleden innehåller troligen ett äldre namn på den del av älven som passerar dalen, skrivet *Skalmað* 1744, bildat till ordet *skalm*, som i ortnamn åsyftar något avgrenat eller kluvet. Det norska namnets förled har anslutits till de i fjälltrakterna vanliga namn som innehåller norska *skar* (< *skardh*) 'inskärning i fjällrygg'. Byns sydsamiska namn *Skaalma*, som förekommer som förled i andra namn i trakten, återgår sannolikt på det svenska.

Skalunda sn, Källands hd, Västergötland. *Skalandæ* bo 1200-talet. – Innebördens av sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, är oviss. Det är dock troligen en sammansättning, vars efterled kan innehålla pluralis (se inl. 3.3.1) av *land*. Skalunda var centrum i ett av de »bon» som Västergötland under medeltiden var indelat i (*bo*); därpå syftar det anförda beläget.

Skansen fästning, Marstrands stad, Bohuslän *¶ Karlstens fästning*.

Skansen friluftsmuseum, Stockholms stad. – Namnet är övertaget från den bergshöjd på vilken museet är beläget. Militära befästningar – skansar – uppfördes här redan på 1600-talet. Den direkta namngivningsgrunden torde dock vara en liten skans, som Karl XIV Johan uppförde åt sin son prins Oscar och dennes lekmakrater.

Skanör förs., Skanör med Falsterbo stad, Skåne. *Schanør* 1200-talets förra del. – Namnet, 'det farliga sandområdet', innehåller i efterleden *ör* 'grus(bank)' och i förleden samma ord som i *¶ Skåne*. De båda städerna Skanör och Falsterbo förenades 1754 till en stad under namnet *Skanör med Falsterbo*.

Skara kn, stad, Västergötland. *civitas* ['staden'] *Scarane* 1070-talet. – Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller ett ord som sammanhänger med verbet *skära* och sannolikt har använts om nedskärningar eller inskärningar i terrängen. Hurudan formation namnet äldst var knutet till och hur stort område det användes om innan det blev stadsnamn är ovisst. I diskussionen om namnets ursprung har man fått uppmerksamheten på ravinerna vid Tvetabäcken norr om Skara.

Skaraborgs län f.d. län, Västergötland. – Länsnamnet har sitt upphov i *Skaraborg* (*Skareborgh* 1604), namnet på ett tidigt under 1600-talet förstört kungshus i Skara. Länet, tillkommet 1634, ingår nu i *¶ Västra Götalands län*.

Skarhult sn, gods, Frosta hd, Skåne. (de) *Skarholtæ* 1352 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter den gamla kyrkbyn. Förleden innehåller en terrängbeteckning fda. *skar 'kant', samhörig med *skåra* och *skära*, med syftning på bebyggelsens ursprungliga läge vid en ravin ned mot en krök av Bråån. Efterleden är *¶ hult*.

Skarke by, Varnheims sn, Valle hd, Västergötland *¶ Varnhem*.

Skarp-Myssjö gårdar, Myssjö sn, Jämtland *¶ Myssjö*.

Skarpnäck förs., stadsdel, Stockholms stad. *Skarpeneck*, *Skarfnech* 1665. – Namnet tillkom ursprungligen ett säteri, som Marie Sophie de la Gardie lät anlägga på byn Skarpas mark på 1660-talet. Namnet *Skarpa* innehåller adjektivet *skarp* i betydelsen 'hård, torr, ofruktbar' och syftar i detta fall på byns dåliga åkerjord. Sannolikt ville man ha ett stärtligare namn på det nya säteriet, och *Skarpa* ombildades därför efter förebild av ett tyskt *Scharfeneck*, avseende en borg vid Rhen, som var känd inom släkten.

Skarpö halvö, Djurö sn, Värmdö skg, samt ö, Vaxholms stad, Uppland. – Namnet, som förekommer på flera håll i skärgården, innehåller adjektivet *skarp* i betydelsen

'hård, torr, ofruktbar' och syftar vanligen på öarnas dåliga jordmån.

Skarstad sn, Barne hd, Västergötland. (ii) *Skarfstadhum* 1395. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett ord motsvarande det norska dialektordet *skarv* 'naken klippa, berg där ingenting växer' och här åsyftande att berget går i dagen vid kyrkbyn. Efterleden innehåller *¶ sta(d)*.

Skatelöv sn, Allbo hd, Småland. *Skatelefca* 1290. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnets förled kan vara genitiv av ett mansnamn fsv. *Skati. Efterleden är *¶ lœv* 'arvegods'.

Skattkärr tätort, Östra Fågelviks sn, Väse hd, Värmland. *Brotorp* 1587, *Brotorp el.* *Skattekiär* 1610. – Tätorten, som har sitt namn efter en gård, har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1869. Efterleden syftar på sank mark vid gården; förleden är oklar. Gårdens äldsta namn *Brotorp* åsyftar gårdens läge nära en landsvägsbro.

Skattlösberg by, Grangärde sn, Dalarna. *Skattelössberget* 1643. – Namnet på denna by i Grangärde finnmark (jfr inl. 4.1) åsyftar väl den skattefrihet som nybyggare för viss tid kunde erhålla för nyanlagda torp vid tiden för den finska invandringen i mellersta Sverige under senare delen av 1500-talet och förra hälften av 1600-talet.

Skattungbyn tätort, Orsa sn, Dalarna. *Skattunge bij* 1539. – Tätorten är framvuxen ur en by som fått namn efter läget vid västra ändan av sjön Skattungen. Sjönamnet, som är bildat till dialekterdet *skate* 'trätopp; (kort) svans (t.ex. på får eller get); stjärt på fisk', känt bl.a. från Ovansiljan, föranleds av sjöns långsträckta västra vik.

Skattungen sjö i Ore och Orsa snr, Dalarna *¶ Skattungbyn*.

Skaulo tätort, Gällivare sn, Lappland. – Namnet, som infördes som poststationsnamn 1944, är givet efter en gård. Det är en svensk form av nordsam. *Skávhlu*, som kanske är en bildning till *skáhli* '(fisk)mås', med en ursprunglig syftning på en udde i sjön Soutujärvi. Sjönamnet är en förfinskning av sam. *Savdijávri*, som även är samernas namn på tätorten. Detta namn innehåller kanske *savdi* i en äldre betydelse 'kokgrop'; efterleden är *jávri* 'sjö'.

Skavsta flygplats, Sankt Nikolai sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Flygplatsen har fått sitt namn från gården *Skavsta* (j *Skawastom* 1381). Efterleden är *¶ sta(d)*. Förledens innebörd är oviss; ett med verbet *skava* samhörigt substantiv eller mansbinamn *Skave kan komma i fråga.

Skebobruk tätort, Ununge sn, Närđinghundra hd, Uppsala. – Tätorten har namn efter ett järnbruk vars äldsta namn förefaller att ha varit *Skedbokvarn* (*Skedboo qwærn jærnhyttona* 1444), senare *Skedboholms bruk* efter säteriet *Skedboholm* eller bara *Skebo bruk*. Det häri ingående *skedbo* är ursprungligen genitiv pluralis *skedboa* av en inbyggarsbeteckning *skedboar*, bildad till bynamnet *Skede* (in *Skædhedhe* 1319). Efterleden i detta namn är *¶ ed*

'passage mellan eller utmed vatten', här avseende sträckan mellan sjöarna Närden och Edeboviken. Den senare nådde under vikingatiden ända fram till byn. Förleden kan vara dialektordet *sked* 'gräns' och syfta på läget vid gränsen mellan [] Roslagen och det egentliga Uppland. Det kan också röra sig om ett terrängbetecknande *sked*, avseende det skiljande landavsnittet mellan Närden och Edeboviken.

Skebokvarn tätort, Helgesta sn, Villättinge hd, Södermanland. *Skedbo qvarn* 1558. – Tätorten har vuxit fram vid en gård. Namnet har ursprungligen syftat på en kvarn därintill. I förleden ingår fsv. *skedhbo* 'person från Skedevi'. Namnet upplyser om att kvarnen en gång ägdes av folk från det i Forssa socken belägna Skedevi strax söder om Skebokvarn.

Skeby sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Scipeby* 1397 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med [] *by* 'gård; by' sammansatta ortnamnet innehåller i förleden genitiv pluralis av fsv. *skip* 'skepp'. Kyrkbyn ligger vid Vänern.

Skeda sn, Hanekinds hd, Östergötland. *parochia Skethæ* 1352. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet kan innehålla dialektordet *skede* i någon av betydelserna 'vägsträcka, avtagsväg; vägskäl' eller 'rågång'.

Skedala tätort, Snöstorps sn, Tönnersjö hd, Halland. *Skethædalæ* 1409, (*aff*) *Skedalæ* 1413. – Tätorten har uppstått vid en järnvägsstation, öppnad 1889. Denna anlades på mark till den närlägna gården Skedala och namngavs efter den. Förleden innehåller fda. *sketh*, förmodligen i någon av betydelserna 'vägsträcka, avtagsväg; vägskäl' eller 'rågång'. I efterleden ingår *dal* 'dalgång'.

Skeda udde tätort, Skeda sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Tätorten har vuxit fram kring ett torp, kallat *Skeda udde* eller *Udden* (*Udden* 1878). Den sakliga bakgrunden till att namnet innehåller ordet *udde* är obekant. Sockennamnet har tillagts i särskiljande syfte.

Skede sn, tätort, Östra hd, Småland. (*de ...*) *Skedom* 1290. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är bildat till dialektordet *skede* 'gräns', här möjligen åsyftande ett vägskäl eller en rågång. Socknens norra gräns sammanfaller med gränsen mellan Njudung och Vedbo. För den plurala formen se inl. 3.3.1.

Skede by, Ununge sn, Närdinghundra hd, Uppland [] *Skobo bruk*.

Skederid sn, Sjhundra hd, Uppland. (*in*) *Skætharg* 1287, *Skiædhærghi* 1337. – Namnet, sannolikt övertaget från en bebyggelse, kan innehålla ett sammansatt ord fsv. *skædhærgher (-*hærghe*) med oklar betydelse. Förleden i detta ord är dock densamma som i [] *Skedevi*. Efterleden innehåller [] *harg* eller möjligen ett till detta bildat fsv. *hærghe. Hur namnet skall förstås är emeller-tid ovisst. Ett identiskt eller närlägande namn är [] *Skerike*.

Skedeskamma by i och äldre namn på Karl Gustavs sn, Marks hd, Västergötland [] *Karl Gustav*.

Skedevi sn, Finspånga läns hd, Östergötland. *preben[de]* *Skædhvi* 1350-talet. – Namnet innehåller ett sammansatt ord fsv. *skædhvi som ingår i en rad ortnamn i östra Sverige (*Sked(e)vi*, *Skäve* m.fl.). En variantform uppträder dessutom sannolikt i [] *Skövde*. Efterleden i *skædhvi är [] *vi* 'helig plats, kultplats'. Förleden är flertydig och omdebatterad. Bland annat har den sammantälts med det *skede* 'kappridning' som ingår i *Staffansskede*, dvs. den kappridning/åkning som under olika former äger rum på Staffansdagen (annandag jul), jfr fvn. *skeid* 'kapplöpning, kapplöpningsbana'. I delar av Norge har långt fram i tiden bevarats en festtradition kallad *skeid*, vars centrala element varit hästkapplöpningar och hingsthetsning. *Skædhvi-namnen skulle med denna tolkning kunna ha samband med platser för hästkapplöpning eller hingsthetsning under förhistorisk tid, aktiviteter som då får tänkas ha utgjort led i en religiös ritual. Enligt ett annat förslag kan förleden innehålla dialektordet *sked* 'planka, bräde', varvid *skædhvi skulle kunna syfta på en med bräder omgärdad helgedom.

Skedvi sn, Dalarna [] *Stora Skedvi*.

Skee sn, tätort, Vätte hd, Bohuslän. (*af*) *Skeðuhofi* ca 1265. – Prästgården har givit socknen dess namn. Dess ursprungliga efterled har tolkats som [] *hov*. Namnet som helhet kan ännu ej sägas ha erhållit någon tillfredsställande tolkning.

Skeglinge sn, Frosta hd, Skåne. *Stoore Skiægglinge* 1351 sen avskr. (avser kyrkbyn), *Skeylynge* 1498. – Socknen har sitt namn efter den gamla kyrkbyn (kyrkan revs 1872), även kallad *Maglaskeglinge*. Förleden *Magla-*, som innehåller en biform till fda. *mikil* 'stor', är given till åtskillnad från grannbyn Lilla Skeglinge. Namnet *Skeglinge* är en bildning med *-inge* ([] -*inge*), sannolikt till fda. *skaghi* 'udde, framskjutande terrängparti' med syftning på bebyggelsens läge på ett höjdparti mellan Brååns djupt nedskurna ådal i norr och den djupa Rödabäcks-ravinen i söder.

Skegrie sn, tätort, Skytts hd, Skåne. *Schethrøgum* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Det ursprungligen sammansatta sockennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller i efterleden [] *hög*. Förleden är oklar. Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en strax öster därom belägen järnvägsstation, öppnad 1886.

Skellefteå kn, stad, sn, Västerbotten. (*De*) *Skellopta* 1344. – Namnet, som är övertaget från socknen, är givet efter [] *Skellefteälven*. För stavningen *-eå* se [] *Bureå*.

Skellefteälven älvd, Lappland och Västerbotten. – Namnets ursprung är dunkelt. Det övre loppets arjeplogssamiska namn är *Seldutiedno*, medan det nedre loppet på umesamiskt område kallas *Syöldateiednuo*. Efterleden *iedno*, *iednuo* betyder 'älvd'.

Skenaån å, Skänninge stad, Östergötland [] *Skänninge*.

Skene samhälle, Örby sn, Marks hd, Västergötland. *Skædhene* 1494. – Namnet innehåller i efterleden [] *vin* 'besmark; äng'. Förledens innehörd är oviss.

Skenäs gods, Västra Vingåkers sn, Oppunda hd, Söder-

manland. (j) *Skedhanæsi* 1397. – Bebyggelsen ligger på ett mycket långt och smalt näs i sjön Kolsnaren. Dess namn innehåller troligen ett fornpräktigt ord på *skedh*- med betydelsen 'landtunga, (skiljande) höjdsträckning' e.d.

Skepparkroken tätort, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne. *Skibekrogen* 1624. – Namnets förled är ursprungligen genitiv pluralis av fda. *skip* 'skepp', från slutet av 1700-talet i skrift ombildad i anslutning till ordet *skeppare*. Efterleden *krok* åsyftar den kraftigt markerade bukt vid vilket detta gamla fiskeläge ligger. Skämtsamt har namnet *Kaptensvrän* kunnat användas om fiskeläget.

Skepparslöv sn, Gärds hd, Skåne. *ecclesie Skypærsløf* 1361. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *løv* 'arvegods' och i förleden troligen ett mansnamn, dock ovisst vilket.

Skepperstad sn, Västra hd, Småland. (de) *Skiparsstad* 1300-talets början. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Dess förled innehåller troligen ett mansnamn, dock ovisst vilket. Efterleden är *-sta(d)*.

Skephult sn, Marks hd, Västergötland. *Skipolta sokn* 1419. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det är en förkortad form av fsv. *Skipvidhahult 'skogen där man hämtar virke till fartyg' (innehållande fsv. *skipvidher 'skeppsvirke' och *hult*), namnet på den gamla allmänningsskog där kyrkbyn ligger.

Skeplanda sn, tätort, Ale hd, Västergötland. *Skipplanda sogn* 1400-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *land*. Förleden innehåller fsv. *skip* 'skepp' eller, möjligen, en förkortad form av ett äldre **Skipvidh(a)-* åsyftande virkestäkt till fartyg (jfr *Skephult*). Kyrkbyn ligger vid Grönån, ett biflöde till Göta älvs. Tätorten ligger i anslutning till sockenkyrkan.

Skeppsalsström tätort, Värmdö sn och skg, Uppland. – I namnet, som ursprungligen avsåg sundet mellan Södra Lagnö och Värmdölandet, ingår ett gammalt torpnamn *Skeppsdal* (1627). Detta är sammansatt av genitiv av *skepp* samt *dal*, men den närmare bakgrunden till namnet är inte utredd. Ordet *ström* kan i Stockholms skärgård användas om sund – som det verkar även sådana utan strömt vatten.

Skeppsholmen stadsdel, ö, Stockholms stad. – Öns äldsta kända namn är *Vångsön* (*Waghensonne* 1432, *oppa* ['på'] *Wanxø* 1438) och åtminstone från 1600-talets början *Lustholmen*. Namnet *Vångsö* kan möjligen innehålla dialektordet *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage', men vad det skulle ha avsett i namnet är okänt. Kanske har ön under medeltiden brukats som betesmark. Namnet *Lustholmen* syftar på att ett kungligt lusthus fanns på ön. *Skeppsholmen* (*Skiipholman* 1565) avsåg äldst *Blasieholmen*. Namnet hänger samman med den skeppsgård som på 1550-talet flyttades över från Stadsholmen (Gamla Stan) till Blasieholmen. När flottan flyttade vidare till nuvarande Skeppsholmen på 1640-talet följde namnet med.

Skeppshult tätort, Villstads sn, Västbo hd, Småland. *Skipshult* 1433. – Tätorten har vuxit upp kring den 1877 öppnade järnvägslinjen och namngavs efter byn Skeppshult. Dess namn, vars efterled är *hult*, kan vara en förkortning av ett ursprungligt *Skipsvidhahult, innehållande fsv. *skipsvidher 'skeppsvirke', och betyda 'skogen där man hämtar skeppsvirke'.

Skeppsås sn, Bobergs hd, Östergötland. *Skipsaas* 1350. – Socknen har fått sitt namn från prästgården. Kyrkan ligger på en höjdrygg, som norrifrån sett visar en påfallande likhet med en uppochnedvänt båt.

Skeptuna sn, Seminghundra hd, Uppland. (de) *Skieptunum* 1287. – Namnet har övertagits från kyrkbyn och innehåller i efterleden *tuna*. Förleden har man velat sammanhålla med fsv. *skapt* 'stång, spjutspets, skaft' o.d. Den kan i så fall innehålla ett substantiv *skæpte, bildat till detta ord och syftande på en framskjutande terrängformation. Alternativt kunde det röra sig om en inbyggartebeteckning *skæptar 'de som bor på den skaftliknande terrängformationen'.

Skerike sn, Norrbo hd, Västmanland. *parrochia Skedherge* 1306. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, kan innehålla ett sammansatt ord fsv. *skædhargher (-*härghe*) med oklar betydelse. Förleden i detta ord är dock densamma som i *Skedevi*. Efterleden innehåller *harg* eller möjligent ett till detta bildat fsv. *härghe. Hur namnet skall förstås är dock ovisst. Ett identiskt eller närlänt namn är *Skederid*.

Skillingaryd tätort, Tofteryds sn, Östbo hd, Småland. (i) *Scöfflingerydh* 1415. – Namnet avsåg tidigare en gård. Tätorten har vuxit upp vid den 1880 öppnade järnvägslinjen. Namnet innehåller i förleden troligen genitiv pluralis av en inbyggartebeteckning *sköglingar 'folk från Skog'. *Skog* är namnet på en by i samma socken. Efterleden är *ryd* 'rötning'.

Skillinge fiskeläge, Östra Hoby sn, Ingelstads hd, Skåne. *Skiellinge* 1543 avskr. – Namnet är troligen en bildning med *inge* till ordet *skäl* 'gräns'. Skillinge ligger vid gränsen mellan Ingelstads och Järrestads härad.

Skillingmark sn, Nordmarks hd, Värmland. *Skeringemark* 1531. – Sockennamnet, vars efterled är *mark* 'gräns(skog)', är sannolikt ett ursprungligt bygdenamn (jfr *Nordmarks härad*). Förleden utgörs av en inbyggartebeteckning *på-ing* med oklar härledning.

Skinnskatteberg kn, samt sn och tätort, Skinnskattebergs hd, Västmanland. *Skynzækkeberge* 1360-talet (avser ett större område). – Namnet, fsv. *Skinsækkiabærg*, åsyftade ursprungligen ett invid sockenkyrkan beläget berg, som liknats vid en skinnsäck. Det har senare omtolkats till 'berget (berglagen) som betalar skatt i skinn'. – Bild 60.

Skirö sn, Östra hd, Småland. (in) *parrochia Skire* 1278. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller det gamla namnet på Skirösjön, som i sin tur är bildat till adjektivet *skir* 'klar, glänsande'.

Skirösjön sjö, Skirö sn, Östra hd, Småland *Skirö*.

Bild 60. Skinnskatteberg. Att bergsklacken invid kyrkan kunnat liknas vid en skinnsäck är lätt att förstå. Foto: Allan Rostvik.

Skivarpsn sn, tätort, Vemmenhögs hd, Skåne. (i) *Skipathorp* 1359 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i efterleden $\square$ torp 'nybygge'. Förleden är oklar.

Skoby tätort, Alunda och Stavby snr, Ölands hd, Uppland. (de) *Skogby* 1312 (avser byn). – Namnet, som är övertaget från en by, är sammansatt av skog och $\square$ by 'gård; by'.

Skog sn, tätort, Hälsingland. – Tätorten omfattar kyrkbygden. Då socknen skapades på medeltiden kallades den först *Beruvik* (se $\square$ *Bergvik* i Söderala socken). Från början av 1500-talet och in på 1600-talet omtalas den som *Skogskyrka* (*Skoxkirkä* 1531) och från 1500-talets mitt som *Skog* (*Skog S[okn]* 1557). *Skog* bör ha varit i bruk som namn långt dessförinnan att döma dels av förekomsten av det nyssnämnda *Skogskyrka*, ursprungligen namn på själva sockenkyrkan (nu en ruin), dels av den från 1400-talet kända beteckningen *skogskarlar* avseende sockenborna. Namnet *Skog* syftar på (bygdens läge vid) Ödmården, den stora gränsskogen mellan Gästrikland och Hälsingland, vilken når ända fram till och i huvudsak omger socknens kärnbygd.

Skog sn, Ångermanland. (aff) *Skogh Sokne* 1535. – Socknen omtalas i skrift först under 1500-talet, men kyrkan anses härstamma från medeltidens senare del. Namnet har äldst troligen tillkommit prästbostället och åsyftat bygdens stora skogsområden.

Skoghall tätort, Hammarö sn, Karlstads hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram invid en 1855 anlagd ångsåg och senare tillkomna industriellläggningar på den udde i Vänern i västra delen av tätorten som är den ursprungliga namnbäraren. Namnet (*Skoohall* 1600-talets mitt), vars efterled är dialektordet *hall* 'berghäll', betyder 'den skogbevuxna berghällen'.

Skogsby tätort, by, Torslunda sn, Algutsrums hd, Öland. (ij) *Skogxby* 1375. – Namnet är sammansatt av genitiv av *skog* och $\square$ by 'gård; by'. Tätorten har vuxit upp kring

järnvägsstationen Ölands Skogsby, ursprungligen vid Södra Ölands järnväg, öppnad 1909–10. Namnet är övertaget dels från stationen, dels från byn.

Skogsbygden sn, Kullings hd, Västergötland. – Socknen utbröts 1825 ur Närunga socken. Dess namn (*Närwnga Skoga* 1540, *Norska Skobygd* 1550) avsåg tidigare ett skogsområde inom Närunga. Den 1550 belagda namnformen *Norska Skobygd* betyder 'Närungabornas skogsbygd'.

Skogshöjden tätort, Trollhättans stad, Västergötland. – Tätorten är tillkommen på senare tid i ett skogsområde. Namnet innehåller rimligen ordet *skogshöjd*.

Skogsled gd, Enslövs sn, Tönnersjö hd, Halland $\square$ *Åled*.

Skogslyckan förs., Växjö stad, Småland. – Församlingen utbröts 1977 ur Växjö domkyrkoförsamling. Namnet är hämtat från en bebyggelse belägen intill kyrkogården. Efterleden är lycka 'inhägnad'.

Skogs-Tibble sn, Hagunda hd, Uppland. (in) *parochia Thigibili* 1295. – Namnet *Tibble*, som är övertaget från kyrkbyn (nuvarande *Tibbleby*), innehåller ett sammansatt ord fsv. *pykbyle 'tät bebyggelse' (jfr $\square$ böle). *Skogs-* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från $\square$ *Håbo-Tibble*.

Skogstorp tätort, Stafsinge sn, Faurås hd, Halland. *Skovgtorp* 1540. – Tätorten är framvuxen ur en by, vars officiella namn ändrades från *Eneskogstorp* (*Eneskoutorp* 1691) till *Skogstorp* 1967. *Skogstorp* innehåller i förleden *skog* och i efterleden $\square$ torp 'nybygge'. Möjligen utgörs namnet av ett sammansatt ord *skog(s)torp* 'nybygge i skogen'. Förleden i *Eneskogstorp* kan ha syftat på en skog där det växer en; en gård i byn heter *Enet* (innehållande *ene* 'enbestånd, enbacke'). Men då det 1571 talas om »Kronens fri Enemærkeskov til Skouftorp ['Skogstorp']», kan det också tänkas att förledens *Eneskog(s)*- är en förkortning av det danska *enemærkeskov* 'skog som tillhör enskild ägare'.

Skogstorp tätort, f.d. Fors sn, Eskilstuna stad, och Husby-Rekarne sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Skogx-*

torpet 1535, *Skoxtorp* 1561. – Tätorten är framväxten kring en gård med detta namn i Husby-Rekarne socken. Den mindre delen av tätorten i f.d. Fors socken väster om Hyndevadån har uppstått kring den 1876 tillkomna järnvägs- och poststationen Skogstorp. I förleden ingår *skog*, rimligen med syftning på Vilstaskogen norr om gården. Efterleden är □ *torp* 'nybygge'. Möjligt utgörs namnet av ett sammansatt ord *skogstorp* 'nybygge i skogen'.

Skokloster sn, gods, Häbo hd, Uppland. (de) *Sco* 1160-talet. – Socknen har äldst hetat *Sko* eller *Skoboa hærad* (in *Skoboherethi* ca 1300) 'skobornas bygd' (□ *hærad*). Namnet innehåller ordet *sco* 'skodon' fast i en äldre, inte fullt klarlagd betydelse. Den ursprungliga innehördens synes ha varit 'något täckt, skyddat', och man har gissat på att namnet kan ha avsett enklare byggnader, bodar; jfr det besläktade *skjul*. Det senare namnet *Skokloster* avsåg ursprungligen ett nunnekloster inom cisterciensorden, grundat av Knut Länge ca 1230 och beläget i närheten av det nuvarande slottet.

Skorped sn, Ångermanland. – Skorped var tidigare en del av Sidensjö socken. Först under 1800-talet blev Skorped en egen socken. Byn Skorped (*Skorpe* 1535) har givit socknen dess namn. Det innehåller ett ordelement *skorp-*, avseende ett ofruktbart område. Exakt vilken terräng som åsyftats är dock oklart. Senare har ett *d* lagts till namnet i anslutning till ortnamn på □ *ed*.

Skottorp tätort, Skummeslövs sn, Höks hd, Halland. (i) *Skottorp* 1436. – Tätorten har vuxit fram intill en järnvägs- och poststation vid en 1885 öppnad del av Västkustbanan. Trots läget nära kyrkan namngavs stationen inte efter socknen utan efter den närlägna herrgården (Gamla) Skottorp. Egendomen omfattade på 1880-talet större delen av socknen. I förleden ingår nationalitetsbeteckningen *skotte*, antagligen som mansbinamn. Efterleden är □ *torp* 'nybygge'.

Skottlund tätort, Njurunda sn, Medelpad. (i) *Skötthesundh* 1535. – Tätorten har vuxit upp kring en by under sågverksepoken. Förleden kan innehålla *sköte*, ett slags fiskenät. På 1500-talet skulle här ha fångats lax med näť. Efterleden syftar på ett sund i Ljungan.

Skrea sn, tätort, Årstads hd, Halland. (i) *Skrethe* 1447. – Tätorten är belägen på mark tillhörig kyrkbyn Skrea. Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Detta innehåller sannolikt pluralis av *skred* med syftning på dyner av flygsand, något som kännetecknar området väster och nordväst om sockenkyrkan.

Skredsvik sn, Lane hd, Bohuslän. (i) *Scrics-vic* ca 1300. – Ortnamnet har föreslagits vara ett äldre namn på Gullmarsvik. Det har bl.a. antagits sammanhänga med namnet *Skris(s)ås*, avseende ett berg öster om kyrkan och innehållande *skred* 'jord-, stenras'. På sydsidan av åsen finns spår av ett stort ras.

Skromberga f.d. by, tätort, Ekeby sn, Luggude hd, Skåne. (j) *Skrombergh* 1503 avskr. – Här påbörjades stenkolsbrytning 1876, och det gruvsamhälle som då växte fram invid den gamla byn namngavs efter denna. Namnet kan

Bild 61. *Skuleberget*. *Skuleberget* i Ångermanland. *Skulegrottan* kan anas i bergväggen ovanför och till vänster om ledningsstolpen nära bildens mitt. Foto: Birgit Falck-Kjällquist.

äldst ha avsett den inte oansenliga höjd invid vilken den gamla bebyggelsen ligger. Förleden sammanhänger möjligen med dialektordet *skrom* 'något stort och åbäktigt'. Eftersom samhället ligger nära kyrkbyn Ekeby, ändrades det officiella tätortsnamnet 1970 till □ *Ekeby*.

Skrub tätort, Ljuders sn, Konga hd, Småland. *Skruff* 1541. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen, som öppnades för trafik 1874. Namnet, som är hämtat från byn Skrub, innehåller ordet *skruf*, i dialekterna bl.a. med betydelsen 'strut', här med oviss syftning. Det har bl.a. satts i samband med medeltidens järnhantering, kanske som beteckning på något slags smältugn.

Skräddarbol bebyggelse, Fasterna sn, Sjuhundra hd, Uppland □ *bol*.

Skuleberget berg, Nätra sn, Ångermanland. *Scvla mons* ['berg'] 1539. – Namnet är flertydig. Förleden har bl.a. ansetts syfta på Skulegrottan och innehålla fsv. *skul 'gömställe; tillflyktsort'. – Bild 61.

Skultorp tätort, Norra Kyrketorps sn, Kåkinds hd, Västergötland. (i) *Skwletorp* 1495. – Tätorten återgår på en by. Förleden tycks innehålla mansnamnet fsv. *Skule*. Efterleden är □ *torp* 'nybygge'.

Skultuna sn, tätort, Norrbo hd, Västmanland. *ecclesie Skultunum* 1330-talet, (J) *Skulptuna* *sockn* 1366. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden □ *tuna* och i förleden möjligt ett ord besläktat med verbet *skvalpa* med syftning på en kraftig källa. Tät-

orten Skultuna, norr om kyrkbyn, utgörs av det gamla mässingsbruket, grundlagt 1607.

Skummeslöv sn, Höks hd, Halland. *ecclesie Scuthmans-lef* 1340. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden kan innehålla en motsvarighet antingen till svenska *skottman* 'skatteuppbördsmann' (om äldre tid) eller till fsv. *skotmadher 'skytt' (en motsvarighet till fvn. *skotmaðr*), möjligtvis brukade som mansbinamn. Efterleden är $\square$ *löv* 'arvegods'.

Skummeslösstrand tätort, Skummeslövs sn, Höks hd, Halland. – Tätorten har uppstått vid ett havsbad på mark till byn $\square$ *Skummeslöv*, varav förleden. Efterleden *-strand* påträffas i flera namn längs samma kuststräcka, t.ex. $\square$ *Mellbystrand* norr om och *Eskilstorpsstrand* och *Hemmeslösstrand* söder om Skummeslösstrand. De betecknar områden med fritids- och åretruntbebyggelser nära havsstranden.

Skurugata bergsklyfta, Eksjö stad, samt Hults sn, Södra Vedbo hd, Småland. *Skuuregata* 1667. – Namnet innehåller i förleden ordet *skåra*, fsv. *skura*, *skora*. Efterleden är *gata*, åsyftande den långa klyftan som går genom berget.

Skurup kn, samt sn och tätort, Vemmenhögs hd, Skåne. (j) *Skurop* 1443 (avser kyrkbyn). – Kommunens namn är givet efter socknen och tätorten. Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller i efterleden $\square$ *torp* 'nybygge' och i förleden möjligtvis dialektordet *skur* 'enklare skjul'. Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation norr om den gamla kyrkbyn.

Skutskär förs., tätort, Örbyhus hd, Uppland. – Skutskär var på 1700-talet lastageplats för Söderfors och Älvkarleö bruk. Namnet avsåg ursprungligen en holme i hamnen, motsvarande nutidens Fyrudden. Förleden innehåller ordet *skuta* 'båt; mindre fartyg' och kan syfta på att skutor lade till här för att lasta trävaror. Efterleden är *skär* 'mindre ö'.

Skuttunge sn, Bälinge hd, Uppland. (de) *Skutungi* 1299. – Namnet, vilket övertagits från en bebyggelse (Skuttunge by), innehåller en inbyggarbeteckning *skutungar* 'de som bor vid än *Skuta'. Namnet *Skuta har avsett det vattendrag som rinner genom Skuttunge by. Det är beläktat med substantivet *skott* och har betytt ungefär 'den snabba (snabbt framdrivande)' syftande på hastigt framströmmande vatten. Namnet kan vara identiskt med det vattendragsnamn *Skuta* (å *beði Skútu*) som omtalas i den fornorska dikten Ynglingatal från ca 900.

Skyttorp tätort, Tensta sn, Norunda hd, Uppland. – Tätorten har övertagit namnet från stationen Skyttorp vid järnvägen Uppsala–Gävle, öppnad 1874. Ursprungligen avsåg namnet ett torp (*Skyttorpet* 1711) under Åsby. Förleden innehåller sannolikt ett personbetecknande *skytt* som kunde användas bl.a. om anställda jägare, tillstyrningsmän över jakt eller skyttesoldater. Efterleden är $\square$ *torp* 'nybygge'.

Skytts härad hd, Skåne. (in) *Skiøtzherrit* 1299 avskr. – Häradsnamnet innehåller ordet *sköt*, fda. *sköt*, i betydelsen 'utskjutande hörn'. *Sköt* avser här den hammarlik-

nande ungefär en mil långa halvön med Skanör och Falsterbo.

Skå sn, Färentuna hd, Uppland. *parochia Ska* 1310. – Namnet är inte säkert tolkat. Enligt ett förslag hör det samman med dialekterdet *skå* 'snedhet, kant' och skulle då vara terrängbetecknande, möjligtvis avseende själva kyrktrakten. Enligt en annan tolkning hör namnet samman med det *sko* som uppträder i $\square$ *Skokloster*. Det är tilltalande att tänka sig att namnet ursprungligt avsett en ö, vilken genom landhöjningen uppgått i Svartsjölandet. Det är emellertid även tänkbart att det rör sig om ett äldre namn på byn Tuna strax nordväst om kyrkan.

Skällerud sn, Nordals hd, Dalsland. *Skollerødh sokn* 1446. – Socknen har fått sitt namn från gården Skällerud. Efterleden innehåller $\square$ *rud* 'röjning' eller det liktydiga $\square$ *ryd*. I förleden har man räknat med ett mansnamn motsvarande fvn. *Skoll*.

Skåne landskap. (a) *skanu* 1000-talets början (med ronor, dvs. a *Skano*). – Landskapet omnämns som *Sconeg* i en engelsk reseberättelse från 890-talet (efterleden *eg* betyder 'ö; strandbygd') och i den fornisländska litteraturen som *Skáney* (efterleden *ey* betyder 'ö'). Namnets ursprungsform är sannolikt ett urgermanskt *Skaðinawi~, en sammansättning där förleden sammanhänger med ordet *skada* och efterleden *awi~ betyder 'land vid vatten, land helt eller delvis omgivet av vatten; ö' (motsvarande nusvenskans *ö*). Ursprungligen kan namnet ha åsyftat Falsterbohalvön, utanför vilken det finns förrädiska strandrevlar; samma förled ingår också i stadsnamnet $\square$ *Skanör*.

Den germanska ursprungsformen för *Skåne* har av romarna latinisrats som *Scandinavia* (så hos Plinius d.ä. första århundradet e.Kr.). Denna latinska namnform har så, med senare inskott av *n*, i sen tid länats in i nordiska språk och kommit att beteckna hela den skandinaviska halvön. – *Bild 19*, s. 74, och *bild 62*, s. 282.

Skånela sn, Seminghundra hd, Uppland. *ecclesie Schanal* 1289. – Namnet har övertagits från en föregångare till Skånelaholms säteri, byn Skånela. Denna låg väster om den markanta höjden med kyrkan. *Skän* innehåller dialekterdet *skän* 'skorpa, bark', i ortnamn syftande på skrovliga berghällar. På kullen vid den gamla byn, som nu huvudsakligen upptas av kyrkan, finns just en sådan berghäll, som (urgröpt genom sprängning) korsas av gångvägen upp till kyrkan. Det bör ha varit denna höjd som från början burit namnet *Skanald*. Medan *Skanosökt* låter sig tolkas, kan *-ald* förklaras på olika sätt, dels som en ändelse, dels som en efterled, fsv. *hald 'betesmark' eller en sidoform *hald till dialekterdet *hall* 'slutning'. – *Bild 63*, s. 355.

Skåne län län, Skåne. – Länet bildades 1997 genom sammanslagning av $\square$ *Kristianstads län* och $\square$ *Malmöhus län*.

Skånes-Fagerhult sn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. *Farolt* 1524 (avser kyrkbyn). – Socknen, vars ursprungliga namn är *Fagerhult*, har sitt namn efter kyrkbyn (nu

Bild 62. Häradsindeleningen i Skåne.

en tätort). Det är sammansatt av adjektivet *fager*, här kanske i en betydelse 'passande, tjänlig', och *hult* och åsyftar i så fall ett trädbestånd som givit rik avkastning (av löv och ris). Till åtskillnad från andra likalydande namn, bl.a. det småländska sockennamnet *Fagerhult*, kallades den poststation som 1874 inrättades i kyrkbyn äldst för *Åsbo(-)Fagerhult* (efter häradet), från 1923 *Skånes(-)Fagerhult*. 1949 ändrades sockennamnet från *Fagerhult* till *Skånes-Fagerhult*.

Skåne-Tranås tätort, Tranås sn, Herrestads hd, Skåne □ Tranås.

Skånings härad hd, Västergötland. *Skanungshæræd* 1200-talets slut. – Till grund för häradsnamnet ligger otvivelaktigt ett namn på en samlingsplats, fsv. *Skanunger. Detta är med ändelsen *-ung* (variant av *-ing*) bildat till svenska dialekters *skån* 'skorpa, bark', snarast som i *Skånela* med syftning på berghällar. Någon sådan lokalitet är emellertid inte påvisad.

Skånings-Åsaka sn, Skånings hd, Västergötland. *Asaka* 1390. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Om

innebördens av *Åsaka* se □ *Barne-Åsaka*. Det till namnet fogade häradsnamnet *Skåning* särskiljer sedan 1885 socknen från andra västgötska socknar med namnet *Åsaka*.

Skåpfors tätort, Laxarby sn, Vedbo hd, Dalsland. *Skåpfors* 1852 (avser ett hemman och en såg), *Skåpforsen* 1852 (avser ett vattendrag). – Tätorten är framväxten vid ett hemman, en såg och ett pappersbruk vid strömmen *Skåpfors* (också kallad *Skåpfälven*) med en fors, varav efterleden. Förleden innehåller vattendragets äldre namn, *Skåpa* (*Skåpa* 1672), ännu i våra dagar vardaglig benämning på samhället. Namnet hänger samman med dialektordet *skåpa* 'skumpa, springa (omkring), ta språng'.

Skårby sn, Ljunits hd, Skåne. *ecclesiam Scarby* 1160-talet avskr., *Skørby*, *Skorby* 1499 avskr. – Socknenamnet, vars efterled är □ *by'gård*; *by*, är lånat från kyrkbyn. Det innehåller i förleden fda. *skarth* eller *skor 'skåra' med syftning på kyrkbyns läge vid en ravin i det kuperade landskapet.

Skåre tätort, Grava sn, Karlstads hd, Värmland. (i) *Skornore* 1359 (avser ett vattendrag), (ij) *Skore* 1391? – Tätort-

ten, som har vuxit fram kring ett par på 1870-talet anlagda sågverk invid Skäre järnvägsstation, har sitt namn efter en söder om tätorten belägen gård. Namnet, sannolikt fsv. *Skora, innehåller väl ordet *skåra* med syftning på någon inskärning i terrängen. Kanske är det ett ursprungligt namn på vattendraget *Skärnoret* norr om gården.

Skäftekärr by, friluftsmuseum, Böda sn, Åkerbo hd, Öland. *Skäffthekär* 1535. – Namnet är sammansatt av *skäfte* 'skavfräken' (*Equisetum hiemale*) och *kärr* 'sankmark'. Av denna fräkenart gjordes förr tvagor, vilka användes för att skura trädskärl. Namnet har ursprungligen avsett någon av de sankmarker som ligger runt byn, kanske den i söder, där stora bestånd av skäfte finns.

Skäfthammar sn, Olands hd, Uppland. (in) *Skeiptambri* 1291. – Namnets förled innehåller ett fsv. *skæpte 'bergutsprång, höjdutsprång', bildat till ordet *skäft*. Efterleden är dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Ursprungligen har det avsett den höjdsträckning på viken byarna Norra och Södra Skäfthammar är belägna, och socknen har närmast övertagit dessa byars namn.

Skäggenäs halvö, Ryssby sn, Norra Möre hd, Småland. *Skægge nes* ca 1300. – Förleden innehåller sannolikt ett med ordet *skägg* nära besläktat fsv. *skægge 'något utskjutande'. Här skulle kunna avses den i Kalmarstrand utskjutande halvön eller någon del därvärt. Efterledens *näs* syftar på förträningarna vid Drag.

Skälerviken vik av Kattegatt, samt samhälle, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne. *Skellder wijk* 1680-talet. – Vikens namn är oklart. Bebyggelsen (nu ingående i Ängelholms tätort) har vuxit fram kring en 1885 öppnad järnvägsstation och har sitt namn efter läget vid viken.

Skällinge sn, tätort, Himle hd, Halland. (i) *Skællinge soken* 1490-talet. – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn Skällinge. Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Namnet är sannolikt en bildning med *-inge* till ordet *skalle*, kanske med syftning på Lyngås, en markerad rund och skoglös bergknalle vid byn.

Skällvik sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *parochia Skyaldowik* 1325. – Socknennamnet är lånat från borgen och kungsgården Skällvik (*Skyældowich* 1287), nu en ruin. Namnet bars ursprungligen av Yxeltorpsviken, en vik av Slätbaken. Förleden i *Skällvik* innehåller en fornsvensk genitivform av *sköld* eller en namnbildning till detta ord, vilket här åsyftar en höjd vid Yxeltorpsviken.

Skälvum sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Skelueems sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *hem* 'bostad; gård' och i förleden ett höjdbetecknande fsv. *skialf, *skiælf (besläktat med engelskans *shelf* 'hylla'), här troligast i betydelsen 'terrängavsats'. Kyrkbyn ligger på en svagt markerad höjdplatå.

Skänninge stad, förs., Östergötland. (iuxta) *Skeningiam* (latiniserad namnform) 1178. – Ortnamnet är bildat med *-inge* till ett gammalt namn, fsv. *Skena, på Skenaån. Ånamnet åsyftar en nedskuren, skärlirknande sträckning av loppet i Skänninge.

Skärblacka tätort, Kullersts sn, Memmings hd, Östergötland. *Skæroblakka gwærn* 1424 (avser en kvarn). – Tätorten är framvuxen vid ett på 1600-talet grundat järnbruk. Namnet har ursprungligen burits av en klipphäll, kallad *Blacken*, i ett vid bruket beläget fordrag i Motala ström. Förleden kan innehålla dialektordet *skära* 'klar fläck på himlen' eller fsv. *Skæra som namn på vattendraget, båda bildningar till *skär* 'ren; klar'. Efterleden är bildad till *black* 'gulgrå, urblekt' o.d. Namnet skulle därmed kunna tolkas antingen som 'den (grå)bleka hällen som kännetecknas av ljusa fläckar på ytan (t.ex. på grund av vattenstänk) eller i strömmen runtomkring' eller som 'den (grå)bleka hällen i än' *Skära ('än med det rena vattnet, än som lyser klar' e.d.).

Skärhamn tätort, Stenkyrka sn, Tjörns hd, Bohuslän. *Skierhamn* 1779. – Tätorten har vuxit upp kring ett fiskeläge. Namnet betyder 'hamnen innanför skären'.

Skärholmen förs., stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelen har fått sitt namn efter torpet *Skärholmen*, omtalat första gången 1627. Namnets efterled innehåller *holm* eller *holme*, och förleden kan vara dialektordet *skär* 'sten' och berghällar som sticker upp ur marken'.

Skärkind sn, Skärkinds hd, Östergötland. *Skierkind* 1308 avskr. – Socknen har fått sitt namn från *Skärkinds härad*. Häradets huvudbygd eller en del av denna blev en socken som fick häradets namn.

Skärkinds härad hd, Östergötland. *prouinciam Sker-kindh* 1357, (ij) *Skærkinda hæraþe* 1361. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradsdistrikterna av ett »land» benämnd *Kind (*kind*). *Skær-* är ordet *skär*, här i en äldre betydelse 'stenblock'. Det syftar säkerligen på en gammal samlingsplats. Möjligen har den äldsta kända tingsplatsen, Skurusäter (*Skvrwsæter* 1368), som dock ännu inte kunnat lokaliseras, utmärkts av blockmark.

Skärstad sn, tätort, Vista hd, Småland. *Schærdæstadhe* 1296 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller ett ord fsv. *skærdhe, besläktat med verbet *skära* och substantivet *skåra* 'inskärning', åsyftande läget i den nedskurna Skärstadsdalens. Efterleden är *sta(d)*.

Skärv sn, Valle hd, Västergötland. *Skiærrf* 1309 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det har antagits innehålla dialektordet *skärv* 'stenröse; stenigt ställe', men den sakliga bakgrundsen är oklar.

Skärva gods, Nätraby sn, Medelstads hd, Blekinge. *Schierue* 1580-talet. – Namnet innehåller dialektordet *skärv* 'stenröse; stenigt ställe'.

Sköldinge sn, tätort, Oppunda hd, Södermanland. *Skiol-dunge* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är bildat med *-unge* (*-inge*) till *sköld*, här använt som ortnamn eller terrängbeteckning och åsyftande en sköldliknande höjd invid kyrkbyn. Tätorten har vuxit fram vid järnvägsstationen, som anlades vid en 1862 öppnad del av Västra stambanan.

Sköllersta sn, tätort, Sköllersta hd, Närke. (De) *Skiolde-stum* 1314? – Kyrkbyn (nu en tätort) har givit socknen

dess namn, som i förleden har föreslagits innehålla ett mansnamn svarande mot fvn. *Skioldr*. Efterleden är *sta(d)*.

Sköllersta härad hd, Närke. (*i*) *Skyollasta hwndare* 1381, (*j*) *Skiollasta hæradhe* 1385. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen *Sköllersta*. Sköllersta är betyget som medeltida tingsplats. Det äldsta kända belägget på häradsnamnet innehåller undantagsvis fsv. *hundare* i stället för *hæradh*.

Skölvene sn, Gäsene hd, Västergötland. *Skylwine* 1382. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Efterleden innehåller *vin* 'betesmark; äng'. Förleden innehåller ett höjdbetecknande fsv. **skialf*, **skiælf* (besläktat med engelskans *shelf* 'hylla'), som avser den upphöjning där kyrkan ligger.

Skön sn, Medelpad. (*apud*) *ecclesiam Skøn* 1300. – Sockennamnet, som går tillbaka på ett bygdenamn, har trolien äldst avsett en havsvik. Det kan antingen vara bildat till ett ord, fsv. **skøn*, med innebördens 'tus, glänsande' eller till ett likalydande ord med betydelsen 'säck, något som är format som en säck', här syftande på en påsformig vik.

Skönberga sn, Hammarkinds hd, Östergötland. (*de*) *Skinberghum* 1293. – *Skönberga* kan vara ett äldre, till socknen länat namn på den vid kyrkan belägna byn Husby (jfr *husaby*); denna ligger på markerade bergshöjder. Det plurala (se incl. 3.3.1) ortnamnet innehåller fsv. *skin* 'sken, glans; solskens' och uttrycker att den namnbärande höjden (eller höjderna) framstår som särskilt solbelyst(a).

Skönsmon förs., Sundsvalls stad, Medelpad. – Församlingsnamnet har i sen tid bildats till sockennamnet *Skön*. Efterleden är bestämd form av ordet *mo* 'sandig mark'.

Skörstorp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Skoristhorp sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *torp* 'nybygge' och i förleden kanske ett mansnamn fsv. **Skørir*.

Skövde kn, stad, förs., Västergötland. (*i*) *Sködwe* 1200-talets slut. – Staden, omtalad som sådan 1413, har namn antingen efter en tidigare socken, på 1500-talet uppdelad i en stads- och en landsförsamling, eller efter den by socknen fått namn efter. Från och med 1916 är de båda församlingarna sammanslagna till nuvarande Skövde församling. Se vidare *Skedevi*.

Slaka sn, tätort, Hanekinds hd, Östergötland. (*de*) *Slaku* 1247 avskr. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse, sannolikt prästgården. Det innehåller snarast ett till adjektivet *slak* i betydelsen 'sluttande' bildat substantiv **slaka* 'sluttnings'. Från sockenkyrkan sluttar marken ned mot Slakaån. Det är också tänkbart att *Slaka* är gammalt namn på ån, fsv. **Slaka* 'den långsamma'. Tätorten har vuxit fram i närheten av sockenkyrkan.

Slimminge sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Slimminge* 1459 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller en inbyggarteknisk pluralis *slimming-*

ar (*sl* -*inge*), bildad till ett ord nära besläktat med *slem* med syftning på ortens läge invid kärrmarker.

Slite tätort, Othemsn, Gotland. *Sljt* 1398. – Namnet kan vara besläktat med verbet *slita*, vars grundbetydelse är 'fläka sönder, göra en skåra i' o.d., men syftningen är oklar.

Slottbsbron industriort, Eds sn, Grums hd, Värmland. – Samhället har vuxit fram kring en sulfitfabrik, som anlades 1898. Namnet är givet efter en bro (*Slätts bron* 1740) över det smala Slottsbrovandet (*Edzsundet* 1637, *Slottz Broo Sundet* 1698) mellan Grumsfjorden och Vänerviken Åsfjorden norr om samhället. Brons namn åsyftar en medeltida borg, Edsholm, uppförd under 1370- eller 1380-talet och bränd 1434, som låg på en nu uppländad holme i Slottsbrovandet alldeles norr om gränsen till Eds socken. Dess namn, 'holmen på gränsen till Eds socken' (*holm*), tillkom sakerligen ursprungligen holmen.

Slädene sn, Viste hd, Västergötland. *Slædini* 1298 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *vin* 'betesmark; äng'. Förleden innehåller eller sammanhänger med det norska och svenska dialektordet *slad* 'flat, längsluttande' eller det norska *slad* 'slutning; fördjupning i jorden'. Slädene gamla kyrka låg på en framträdande grusås.

Släp sn, Fjäre hd, Halland. (*in*) *parochia Slep* ca 1300. – Socknen har övertagit namnet från den dåvarande kyrkbyn, numera kallad *Kyrkbyn*. Namnet sammanhänger möjligt med dialekterdet *slipa*, *slepa*, *släpa* 'släpa, dra; hänga ned (och släpa)' o.d., här kanske med syftning på en släpväg (ett slags enklare väg för släptransporter) eller ett bäckflöde som rör sig släpigt eller för med sig växtmaterial, lera, issörja e.d.

Släpptråsk by, Malå sn, Lappland. – Namnet är givet efter sjön *Släpptråsket*. Det är troligen en omvandling av umesam. *Slähpejaevrie*, vars förled torda vara en bildning till verbet *slähpet* 'mjölna i handen'. Efterleden *jaevrie* betyder 'sjö'. Namnet kan tolkas som 'Mjölkningssjön'.

Slätbaken havsvik, Östergötland. – Namnet kan vara en förkortning av ett äldre *Slätbaksviken, bildat till ett naturnamn innehållande ordet *bak* 'rygg' och åsyftande en ryggligande holme. Ett tidigare om Slätbaken använt namn var **Iur*, som möjligen betyder 'vattnet, sjön, fjärden' e.d. Detta **Iur* ingår bl.a. i önamnet *Djursö* (*Iwrsø* 1488) vid inloppet till Slätbaken i Sankt Anna sn.

Slätbo härad hd, Öland. (*j*) *Sletboheradh* 1360. – Namnet innehåller genitiv av en inbyggarteknisk fsv. *slætboar* 'slättbor'. Säkerligen syftar förleden i denna liksom i inbyggartekniskningen *akerboar* i Åkerbo härad, namnet på ett grannhärad, på en samlingsplats. Den namnlärande slätten har emellertid inte kunnat lokaliseras.

Slätten, Stora, Lilla sjöar, Södra Unnaryds sn, Västbohd, Småland *Jämtland*.

Slätthög sn, Allbo hd, Småland. (*de*) *Slæto* 1292. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som kan innehålla en substantivering av adjektivet *slät(t)*, sannolikt avseende

flatmark. Nuvarande efterled *hög* är en urspårad form, som uppträder på 1600-talet.

Slättåkra sn, Halmstads hd, Halland. (i) *Slettagher S[ogn] 1447*. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Förleden innehåller adjektivet *slät(t)*. I efterleden ingår *åker*.

Slöinge sn, tätort, Årstads hd, Halland. (i) *Slönge socken 1396* sen avskr., (i) *Slynge 1467* (avser kyrkbyn). – Tätorten är delvis framvuxen på kyrkbyns mark kring en 1886 anlagd järnvägsstation, namngiven efter socknen. Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Namnets innehörd är oviss. Möjligen är det en bildning med *-ing* till en motsvarighet till dialektordet *slo(d)* 'vinterväg (varpå timmer släpas)', känt bl.a. från Halland, eller till ett ortnamn där ordet ingår.

Slöta sn, Vartofta hd, Västergötland. (jn) *Slötum 1350*. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller ett med verbet *slutta* samhörigt ord fsv. *slöt e.d. 'sluttnings', åsyftande den brant sluttande terrängen vid sockenkyrkan.

Smedby sn, Gräsgårds hd, Öland. (de) *Smydaby 1312*. – Sockennamnet har övertagits från kyrkbyn. Det är sammansatt av genitiv singularis eller pluralis av fsv. *smidher* 'smed; hantverkare' och *by* 'gård; by'.

Smedjebäcken kn, samt tätort, Norrbärke sn, Dalarna. *Smedjebäcken 1762*. – Tätorten återgår på en handelsplats som fick postanstalt redan 1806. Antingen innehåller namnet, i dialekten »Smebacken», ordet *smedbacke*, i äldre språkbruk också *smedjebäcke*, '(slutning av) höjd eller kulle vid eller i anslutning till smedja; mark(område) utanför smedja' eller också är det en direkt namnbildning med syftning på en backe där en smedja stått eller en smed bott e.d.

Smedstorp sn, tätort, gods, Ingelstads hd, Skåne. (i) *Smitztorpp 1441*. – Sockennamnet, länat från den gamla kyrkbyn (nu ett gods), är sammansatt av genitiv av yrkesbeteckningen *smed*, kanske brukad som personbinamn, och *torp* 'nybygge'. Tätorten Smedstorp, belägen en kilometer söder om kyrkan, har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en bana öppnad 1882.

Smiss gårdnamn, Gotland. – Detta vanliga gotländska gårdnamn innehåller genitiv av forngutniskt *smidher* 'smed; en som arbetar i trä eller metall'. Namnen skall förstås som 'smedens [gård]', där alltså gård är underförtäckt. Gårdnamn av denna typ, bestående av ett personnamn eller personbeteckning i genitiv, är mycket vanliga på Gotland. Andra exempel är bl.a. *Ajmunds, Snaulvalds, Mickels* och, med annan genitivändelse (ursprungligen -*ar*), *Ringvide, Liffride* och *Hallbjänne* (även *Hallbjäns*).

Smula sn, Redvägs hd, Västergötland. *Smula 1330-talet*. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet har antagits innehålla ordet *smula* i betydelsen 'sand, grus' och åsyfta en rullstensås på platsen.

Smygehamn tätort, Östra Torps sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Smøge 1543, Smye leye 1570-talet*. – Namnet på

denna gamla fiskeläge innehåller sannolikt skånskans *smyga* 'trång passage; undangömd vrå', dock med oklar syftning. Fiskelägets ursprungliga och ännu brukade namn *Smyge* ändrades 1950 som poststationsnamn till *Smygehamn*, som senare även blev det officiella tätortsnamnet.

Smygehuk fyrläts, udde i Östersjön, Östra Torps sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Smyge huk 1864*. – Efterleden i namnet på denna udde, belägen strax väster om *Smygehamn*, är antingen ett län från holländskans *hoek* 'udde' eller given av holländska sjöfarare. Namnets genuina uttal är »*Smye hock*». På orten kan udden också kallas enbart *Hugen* (uttalat »*Hocken*»).

Smyghålet sund, Smögens sn, Sotenäs hd, Bohuslän *Smögen*.

Småland landskap. (jn) *Smalandiis ca 1240* avskr., (af) *Smalandum ca 1280*. – Namnet betyder 'de små landen'. Härri inbegreps under medeltiden alla de härad som vi vanligen förbinder med landskapet. Därtill kommer Ydre och Kinda hd, senare förda till Östergötland. Mo härad hörde däremot under medeltiden till Västergötland.

Smålands Anneberg tätort, Norra Solberga sn, Södra Vedbo hd, Småland *Anneberg*.

Smålandsstenar tätort, Villstads sn, Västbo hd, Småland. *Smålands stenar 1846*. – Tätorten har vuxit upp vid järnvägslinjen, som öppnades för trafik 1877. Namnet har givits efter de fem domarringar, ca 60 stenar, som finns norr om samhället.

Smålands Taberg tätort, Månsarps sn, Tveta hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring en poststation och den år 1894 öppnade järnvägslinjen. Namnet har givits efter läget vid sydöstra delen av berget Taberg, som i sin tur fått namn efter gården Tahe (*Toda 1542, Tada 1543*). Gårdnamnet innehåller fsv. *tadha* '(gödslad) äng'.

Smögen sn, ö, tätort, Sotenäs hd, Bohuslän. *Smögen 1705*. – Socknen har fått namn efter ön Smögen. Namnet är besläktat med verbet *smyga* och betecknar ursprungligen Smyghålet, den trånga infarten för mindre båtar väster om Smögens hamn (jfr *Smygehamn*). – *Bild 64, s. 356*.

Snasahögarna fjällmassiv, Undersåkers och Åre snr, Jämtland. – Namnet *Snasahögen* avsåg ursprungligen endast fjället Storsnasan. Senare har en plural form av detta namn kopplats till ett större massiv omfattande bl.a. även *Lillsnasan*. Namnet innehåller ett jämtländskt *sñas, motsvarande fvn. *snös* 'framskjutande del av fjäll'. Ordet ingår i flera andra jämtländska namn på berg och fjäll.

Snaulvalds gårdnamn, Gotland *Smiss*.

Snavlunda sn, Sundbo hd, Närke. (De) *Snaulundum 1314?* – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden kan innehålla ett ånamn bildat till ett adjektiv *snav 'trång' eller 'snabb', i så fall syftande på ett parti mellan Kyrksjön och Östersjön. Efterleden är pluralis av *lund* 'skogsduunge' (om plural form på -a se inl. 3.3.1).

Snevinge härad hd, Västmanland. *Snewingiahunderi 1326*. – Häradsnamnet innehåller genitiv av en plural

inbyggarteknning fsv. *snævingiar*. Denna har antagits utgå från ett äldre namn på Kolbäcksån. Snevringe hundare (✉ *hundare*) omfattade enligt de medeltida källorna en landremsa på västra sidan av Kolbäcksån; häradet har senare utvidgats med ett par socknar på östra sidan, som under medeltiden räknades till Tuhundra hundare. Det har antagits att hela detta hundare på östra sidan av Kolbäcksån och Snevringe hundare har utgjort ett storhundare, vars invånare benämnts efter ån, som genom det antagna storhundaret rinner till Mälaren. Ån förmödas ha burit namnet **Snav(a)*, bildat till ett adjektiv *snav, besläktat med *snäv* och med betydelsen 'trång', eventuellt 'snabb'. Raden av antaganden gör att detta tolkningsförslag framstår som högst ovisst.

Den moderna namnformen med ett sekundärt *-r-*, vars ursprung är ovisst, börjar uppträda under slutet av 1400-talet och slår så småningom igenom under nyare tiden.

Snogeröd samhälle, by, Gudmuntorps sn, Frostas hd, Skåne. *Snogerödt* 1510-talet sen avskr. – Bynamnet innehåller djurbeteckningen *snok*, möjligen använd som mansbinamn, och ✉ *ryd* 'rötning'. Samhället har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1897.

Snårestad sn, Ljungets hd, Skåne. (*j*) *Snorstade* 1502. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen en forndansk motsvarighet till svenska *snår*. Efterleden är ✉ *sta(d)*.

Snöstorps sn, Tönnersjö hd, Halland. (*af*) *Snøystørp* 1451 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. I förleden kan ingå ett adjektiv använt som mansbinamn, antingen *sned*, kanske om en snedvuxen person, eller dialektordet *snöd* 'korthårig; skallig; bar, naken; utblottad'. Efterleden är ✉ *torp* 'nybygge'.

socken Socknen har fram mot vår tid utgjort ett grundläggande distrikt inom både världslig och kyrklig administration i Sverige. Genom kommunreformen 1952 miste socknen sin dubbla ställning som kyrklig och borgerlig primärkommun. De gamla socknarna levde därefter kvar som församlingar, men i och med den sammanslagning av församlingar som förekommit under lång tid och som kulminerat efter skilsmässan mellan kyrka och stat år 2000 kommer detta stöd att i allt högre grad försvinna. I folkmotvetandet är emellertid de gamla socknarna alltjämt levande, och de nyttjas också för lokalisering i detta lexikon (jfr ✉ *härad*).

Socknenamnen är knutna till den kristna kyrkan. Försök att konstatera en motsvarande förkristen indelning har inte lett till positivt resultat. Konstitutiv för socknen är kyrkbyggnaden, och för att kunna bedöma framväxten av socknar är därför frågan om byggherrar viktig. I princip kommer därvidlag den kyrkliga överheten, kungen och stormännen samt kollektiv såsom bygdalag och tingslag ifråga. För kyrksocknar skapade av kollektiv är utsträckningen i stort sett given. Så är däremot inte fallet för socknar, vilkas kyrkor byggs på initiativ av en kyrklig överhet eller – kanske som privatkyrkor, s.k. egenkyrkor – av enskilda personer. Socknarnas fram-

växt har skett så småningom och slutligen lett till en helställande sockenindelning. Socknenamnen i Sverige liksom i övriga Norden har huvudsakligen skett under 1100- och 1200-talen, i Sverige med en tydlig åldersskillnad mellan äldre socknar i söder och yngre i norr. Nybildning av socknar har genom utbrytning ur äldre socknar skett långt fram under nyare tiden (se t.ex. ✉ *Tived*, ✉ *Trehörna*, ✉ *Tunaberg*, ✉ *Ulrika*, ✉ *Öm*). Liksom i fallet *Ulrika* har kungligheter i flera fall hedrats vid byte av äldre sockennamn, t.ex. ✉ *Gustav Adolf* på flera håll och ✉ *Dorotea*, ✉ *Fredrika* och ✉ *Vilhelmina* i Lappland.

Socken, fda. och fsv. *sockn*, fvn. *sókn*, är det helt dominerande ordet för 'kyrksocken' i Norden. Det är bildat till verbet *söka* och betyder alltså 'sökande'. Ur denna betydelse har en rad specialbetydelser utvecklats, bl.a. 'folksamling' (i både abstrakt och konkret betydelse). Redan i förkristen tid har ordet *socken* haft territoriell betydelse, så i fvn. *bingsókn* 'tingslag'. Det förefaller sannolikt att *socken* i betydelsen 'kyrksocken' har sina rötter i det förkristna tingssamhället. Härpå tyder också den äldsta beteckningen för 'kyrksocken' på Island, som är just *bing*.

Det har gjorts försök att förklara det nordiska *socken* i betydelsen 'kyrksocken' genom påverkan från England, där motsvarande ord, fornengelskt *s̄cn*, också förekommer i territoriell användning. En närmare analys av förhållandena i England talar emellertid för att betydelsen 'kyrksocken' sannolikt har utvecklats i Norden.

Socknenamnen i Norden speglar de förhållanden under vilka socknarna bildats. Den vanligaste typen utgör de namn som övertagits från den by eller gården på vars mark kyrkan byggs. I de gamla danska landskapen Skåne, Halland och Blekinge hör praktiskt taget alla socknenamn till den typen, och denna är också förhårskande i övriga Götaland och Svealand, därtill rikligt representerad också i Norrland. Socknar som går tillbaka på gamla bygder och övertagit dessas namn är sällsynta i Götaland. I Svealand är de talrikare, och i ännu högre grad är de karakteristiska för Norrland. Exempel utgör namn på ✉ *bo* och på *-härad* och *-rā* (✉ *härad*). De båda här nämnda typerna utgör ett grundmönster för de nordiska socknenamnen. Till själva landskapsbildens anknytning också de namn som syftar på platsen där kyrkan byggs. Exempel på denna namntyp uppvisar t.ex. tre östgötska socknar, ✉ *Heda*, ✉ *Kumla* och ✉ *Rök*. Själva kyrkans centrala betydelse kan i sådana fall understyrkas med att fsv. *kirkia* 'kyrka' äldst ingår i namnen, så i fallen *Heda* och *Rök*. Andra exempel på kyrkbyggnadens roll för socknenamnen utgör sammansättningar med helgonnamn, t.ex. ✉ *Botkyrka*, och med ord som anger egenskaper hos kyrkan, t.ex. ✉ *Lillkyrka* och ✉ *Stenkyrka*. Speciellt intresse tilldrar sig några få namn på *-kirkia*, som anger namnet på kyrkans byggherre och väl därför från början betecknat egenkyrkor. Till denna kategori hör fsv. *Sighridhakirkia* (✉ *Hölö*) och *Ulfhildakirkia* (✉ *Överselö*), sannolikt också fsv. *Fastakirkia* (✉ *Fasterna*) och *Karlungskirkia* (✉ *Söderby-Karl*). Häradsnamnen utgår från det namnländskap

som förelåg då de skapades (⇒ *härad*), och så gör i huvudsak också sockennamnen. Kyrkbyggnadens centrala roll har emellertid lett till nya inslag i namnskicket, med namn som inte anknyter till redan förefintliga ortnamn.

Litteratur: Thorsten Andersson, Det förkristna ordet *socken* i Norden, i Namn och bygd 80 (1992), s. 115–19; dens., Kirchspielnamen (Skandinavien), i Reallexikon der germanischen Altertumskunde. 2. Aufl. 16 (2000); Stefan Brink, Sockenbildung und sockennamn. Studier i äldre territoriell indelning i Norden (1990); Gillian Fellows-Jensen, Old English *s'cn* 'soke' and the parish in Scandinavia, i Namn och bygd 88 (2000), s. 89–106.

Sofia förs., Jönköpings stad, Småland. – Församlingen, 1852–1921 officiellt kallad Jönköpings västra, har trolien fått sitt namn efter den 1888 tillkomna Sofiakyrkan, vars namn i sin tur är givet efter Oskar II:s hustru, drottning Sofia (jfr ⇒ *Kristina*).

Sofia förs., Stockholms stad. – Församlingen har namn efter Oskar II:s hustru, drottning Sofia.

Sofielund förs., stadsdel, Malmö, Skåne. – Namnet avsåg äldst en nu försvunnen större gård i Västra Skrävlinge sn, Oxie hd (huvudbyggnaden riven 1953), som 1786 bröts ut ur kyrkbyn i Västra Skrävlinge och på 1790-talet namngavs efter ägarens hustru Sofia af Trolle. Efterleden *lund* är vanlig i nybildade slotts- och herrgårdsnamn från denna tid. Den stadsdel som med början på 1870-talet tillkom kring gården, äldst kallad *Sofielund* eller *Sofielundshusen*, växte snart samman med stadsbebyggelsen i Malmö. Sofielunds församling tillkom 1969.

Sofiero slott, Helsingborgs lfs, Luggude hd, Skåne. – Det 1865 färdigställda slottet är namngivet efter den dåvarande ägaren, hertiginnan (sedermera drottning) Sofia. Efterleden *ro*, som väl ursprungligen avspeglade en önskan om ett rofyllt liv och återgå på tyska namn på -ruhe med samma innebörd, är vanlig i nyskapade 1800-talsnamn på slott, gårdar och torp.

Solberga sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. (j) *Solbærga sokn* 1320. – Socknen har fått sitt namn efter byn Solberg, vars namn betyder 'det solbelysta berget'. Den höjd som avses ligger centralt i bygden. Här skall förr ha funnits en tingsplats, och kyrkan är belägen på denna höjd. Om den plurala formen på -a se inl. 3.3.1.

Solberga by, Gustafs sn, Dalarna ⇒ *Solvarbo*.

Solberga sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (j) *Solberig* 1447. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som betyder 'det solbelysta berget'. Den ursprungligen singulara efterleden har anslutits till plurala namn på -berga (se inl. 3.3.1).

Solberga tätort, Norra Solberga sn, Södra Vedbo hd, Småland. – Tätorten, som har vuxit fram kring järnvägen och den år 1874 öppnade poststationen, har fått namn efter socknen (⇒ *Norra Solberga*).

Solberga sn, Redvägs hd, Västergötland. *Solbergha sokn* 1493. – Socknen har fått sitt namn, som har plural form (se inl. 3.3.1), från kyrkbyn. Det har äldst åsyftat en eller flera särskilt solbelysta höjder. Strax öster om socknen

kyrkan ligger den markerade höjden Backgårdsberg.

Solberga gods, Sya sn, Vifolka hd, Östergötland. *Solberga* 1544. – Namnet åsyftar en eller flera särskilt solbelysta höjder. Gården ligger ovanför Svartån, nära en mindre höjd.

Solbjärge gd, Fröjels sn, Gotland ⇒ *Bjärs*.

Sollebrunn tätort, Erska sn, Bjärke hd, Västergötland. *Sollabrynna*, *Sollabrunna* 1466. – Tätorten har vuxit fram ur en by. I förleden ingår möjligt ett från nordiska dialekter och fornvästnordiskan känt *soll* 'blandning av bröd och mjölk, hoprörd blandning av flytande och fasta livsmedel; röra' e.d., här kanske med syftning på sumpmark. Efterleden kan innehålla dialektordet *bråne* 'svetjeland' eller *brunn* med syftning på en naturlig källa. På platsen sägs ha funnits en rikt flödande källa.

Sollefteå kn, stad, förs., Ångermanland. (a) *Solatnum* 1273?, (De) *Solatum* 1344 *Solefta* 1639, *Sollefteå* 1714. – Namnet har föreslagits innehålla *sol* och ett ord motsvarande gotiskans *aihts* 'egendom'. Betydelsen är då antingen 'de solbelysta ägorna' eller 'den solbelysta trakten'. Den moderna formen är en urspråning i anslutning till namn av typen ⇒ *Bureå*; det ännu bevarade äldre dialektuttalet är emellertid »Sålat» o.l.

Sollentuna kn, samt sn och tätort, Sollentuna hd, Uppland. (de) *Solendatunum* 1287. – Socknenamnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden innehåller en plural inbyggarbeteckning fsv. *solændar* bildad till ett gammalt bygdenamn *Soland*. Efterleden är ⇒ *tuna*. Se vidare ⇒ *Sollentuna härad*.

Sollentuna härad hd, Uppland. (Jn) *Soland* 1200-talet sen avskr., (de ...) *Solendahundære* 1298 avskr., (in) *prouincia Solendathunum* 1344, (j) *Solentwne hundare* 1389. – *Soland* är namn på en bygd som inordnats i hundaresorganisationen (⇒ *hundare*). Härtill har bildats en plural inbyggarbeteckning fsv. *solændar*. Med genitiv av denna har bildats ett nytt hundaresnamn, *Solænda hundare*. Samma inbyggarbeteckning ingår i by- och socknenamnet ⇒ *Sollentuna*, vilket visar att Sollentuna varit centralort i hundaret. Så småningom kommer detta till uttryck i distriktsnamnet, där *Solænda-* undanträngs av *tuna*-namnet. Alltför slutet på 1300-talet förekommer inte längre den gamla namnformen. Jfr ⇒ *Vallentuna härad*.

Soland innehåller den i bygdenamn vanliga efterleden ⇒ *land*. Som förled ingår sannolikt ordet *sol*, men den närmare innebördens, som bör utgå från soligt läge, ter sig oviss (jfr ⇒ *Solna*).

Sollerön sn, tätort, Dalarna. (i) *Sold* 1325 sen avskr., *Solrön* 1566. – Tätorten omfattar kyrkbygden. Efter att ha varit kapellförsamling under Mora blev Sollerön egen socken år 1775, varvid namnet ändrades till *Sofia Magdalena* efter Gustav III:s gemål. Från 1888 heter socknen också i officiella sammanhang *Sollerön*. Efterleden syftar på den ö i Siljan som hyser socknens kärnbygd. Förleden innehåller genitiv *Soldar* av fsv. *Sold*. Detta äldre namn på ön och bygden var förhärskande fram till 1600-talet och

Sollerön

har brukats i folkmålen ända in i vår tid. Namnet *Sold* är bildat till *sol* och syftar på att ön under vissa förhållanden kan ligga solbelyst medan dess (och Siljans) omgivningar skuggas av moln.

Solliden kungligt slott, Räplinge sn, Slättbo hd, Öland. – Namnet är sannolikt givet av dåvarande kronprinsessan Victoria, som lät uppföra slottet (färdigt 1906). Formellt sett innehåller det en sammansättning av orden *sol* och *lid* 'backe, sluttning'. Namnet *Solliden* var runt sekelskiftet och i början av 1900-talet ett populärt namn på villor och nybyggen, och dess popularitet i Sverige kan säkert ha ökat genom den kungliga villan på Öland.

Solna kn, stad, sn, Sollentuna hd, Uppland. *parochie dicte* ['socknen som heter'] *Solnø* 1305. – Socknen kan ha övertagit ett gammalt önamn fsv. *Solnø*, vilket i så fall har avsett den ö som de centrala delarna av socknen tidigare utgjort. Förleden i *Solnø* kan vara ett äldre namn på denna ö, *Soln, bildat till ordet *sol* och med betydelsen 'den solbelysta ön'.

Solvalla travbana, Stockholms stad. – Travbanan, invigd 1927, har namn efter torpet, sedermera gården, Solvalla (*Solwalla* 1497). Namnet betyder 'den solbelysta vallen' där vall har sin gamla betydelse 'slät, gräsbevuxen mark'. *Solvalla* är ett spritt och vanligen ungt modenamn, vars popularitet hänger samman med den positiva klangen som förledens *sol* skänker. Det finns dock också några namn som kan vara äldre, däribland detta.

Solvarbo tätort, Gustafs sn, Dalarna. (*j*) *Solbergæbodum* 1383. – Tätorten utgörs av en by. I förleden ingår troligast ett annat bynamn i socknen, *Solberga* (*j* *Solbergum* 1386), ett mycket vanligt ortnamn, oftast avseende (en bebyggelse på) ett solbelyst berg. Efterleden i *Solvarbo* innehåller pluralis av *bod*, av allt att döma med syftning på fäbodar som hört till *Solberga*. Skrivformer som liknar den nuvarande dyker upp i början av 1700-talet (*Sölfwarbo* 1715).

Sommen sjö, tätort, Säby sn, Norra Vedbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram kring den år 1874 öppnade järnvägslinjen. Sjönamnet (*ffran Sooma* 1447), som ligger till grund för tätortsnamnet, är bildat till ett i bygden brukat ord *somme*, avseende ett kärl som är för stort för sitt ändamål. Använtningen av detta dialektord kan i en jämförelse åsyfta inte bara sjöns storlek utan också dess höga och branta stränder.

Sonstorp tätort, Hällestads sn, Finspångs läns hd, Östergötland. (*ij*) *Sonstorpe* 1374. – Tätorten är framvuxen kring en 1874 inrättad post- och järnvägsstation. Den namngavs efter Sonstorps gård och järnbruk 2 resp. 3 km norr om stationen. I gårdenamnet ingår i förleden mansnamnet *Son*, känt bl.a. från det medeltida Östergötland. Efterleden är *torp* 'nybygge'.

Sorsele kn, sn, tätort, Lappland. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller *sel* 'lugnvatten i å eller älvdal'. Förleden är en försvenskning av umesam. *Suorssá*, som i sin tur kan återgå på ett äldre, icke belagt svenskt *Sörsele (norr om byn finns *Norrsele*).

Sorunda sn, tätort, Sötholms hd, Södermanland. (*in*) *parochia Sorundum* 1281. – Namnet innehåller en bildning med ändelsen *-und* till en sidoform *sor till dialektordet *sör* 'dyig, gyttig mark'. Det har syftat på ett större stråk av sankmarker, Dyarna, som ännu in på 1800-talet karakteriserade bygden.

Sotenkanalen kanal, inomskärsled mellan Hunnebostrand och Smögen, Sotenäs hd, Bohuslän. – Namnet innehåller fjordnamnet *Sote* (för tolkningen se □ *Sotenäs härad*).

Sotenäs härad hd, Bohuslän. (*j*) *Sotanese* 1317. – *Sotenäs*, som är ett gammalt bygdenamn och som under medeltiden uppträder som skeppsredenamn (□ *härad*), avser från början det näs som skjuter ut i Sotefjorden, i dagligt tal kallad *Soten*. *Sota-* är genitiv av fjordens namn, fornvästnordiskt *Sóti. Detta namn har ansetts vara bildat till ordet *sot*, en tolkning som dock inte kunnat sakligt underbyggas. I stället föreligger här sannolikt en till verbet *suga* hörande bildning, syftande på den starka sugning som uppstår då de för fjorden kännetecknande brottsjöarna viker tillbaka.

Sotholmen gd, Västerhaninge sn, Sötholms hd, Södermanland □ *Sötholms härad*.

Sotholms härad hd, Södermanland. *Sotholms härad* 1527. – Det äldre namnet på häradet var *Ytra Tør* (*J Ytro Tør* 1369), avseende den ytter, ut mot havet liggande delen av det medeltida *Tør* (□ *Södertörn*; jfr □ *Svartlösa härad*). Det nya namnet är givet efter *Sotholmen* vid Landfjärden i Västerhaninge socken vid gränsen mot Ösmo socken, numera en udde, benämnd *Betholmen*. En gård har övertagit namnet *Sotholmen* (*Sotholmstorp* 1553). Förleden i *Sotholm* antas vara ett äldre namn på Landfjärden, fsv. *Sote, bildat till ordet *sot* och med betydelsen 'den mörka', syftande på instängt och mörkt läge i motsats till den längre ut liggande öppna fjärden *Mysingen*.

Soutjärvi sjö, by, Gällivare sn, Lappland □ *Skaulo*.

Spannarp sn, Himle hd, Halland. (*in*) *Spandorp* 1379. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Efterleden är □ *torp* 'nybygge'. I förleden ingår förmödlig en personbeteckning, antingen genitiv *Spanna* av mans(bi)namnet *fda*. *Spanni*, belagt endast en gång och kanske bildat till längdmåtsbeteckningen *spann* 'så mycket som vidden (helt eller delvis) av en utspänd hand', eller också genitiv *spannara av en forndansk motsvarighet till västgötskt *spannare* 'person som tröskar såd mot erhållande av viss del av den tröskade sädén'. Möjligt har *spannare* också haft betydelsen 'spannmakare, tunnbindare'.

Spannarp gods, Ausås sn, Södra Åsbo hd, Skåne. *Spannerup* 1584. – För tolkning av namnet se □ *Spannarp*, sn, Himle hd, Halland.

Sparlösa sn, Viste hd, Västergötland. *Sparlösa kirkia* 1395. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller □ *lösa* 'glänta; äng'. Förledens innehörd är oklar.

Sparreholm tätort, gods, Hytinge sn, Villåttinge hd,

Södermanland. *Spareholm* 1717. – Tätorten är framvuxen vid en 1862 inrättad järnvägs- och poststation. Denna namngavs efter det närliggande godset Sparreholm (tidigare kallat *Hyltingenäs*), som 1643 fick namn efter ägaren, landshövdingen Göran Bengtsson Sparre. Slottet ligger på en holme (holm) i Båven.

Sparrsätra sn, Åsunda hd, Uppland. (i) *Sparsæther* ca 1330. – Namnet har tolkats som en sammansättning av en dialektform av ordet *sparv* och holm 'utmarksäng'. Möjligt rör det sig om ett ursprungligt kyrkplatsnamn, som sekundärt kommit att kopplas även till byn Sparrsätra (nu *Sparrsätraby*), vars äldre namn i så fall gått förlorat.

Spekeröd sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Spikkario-dær's kirkia* 1388. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Dess förled har föreslagits hänga samman med svenska dialekters *speka* 'blålera', syftande på den lerslätt genom vilken socknens största å rinner. Efterleden innehåller fvn. *rjöðr* 'rötning, öppen plats' (nära besläktat med holm 'rötning').

Spelvik sn, Rönö hd, Södermanland. *Spieldouikh* 1330. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Ortnamnet har äldst använts om den intilliggande Ludgosjön eller en vik därav. Viknamnet kan innehålla fsv. *spiæld*, nysvenskt *spjäll* i betydelsen 'liten del av åkermark', men förleden kan i stället vara ett om Ludgosjön använt namn bildat till fsv. *spiæld* i betydelsen 'skiva'.

Spenshult by och där beläget reumatikersjukhus, Slättåkra sn, Halmstads hd, Halland. *Speningshollt* 1558. – I förleden ingår möjligt ett mansnamn fda. *Spænnung; jfr det norrländska dialektordet *spänning* '(sparv-, duv-)hök'. Efterleden är holm 'hult'.

Spjutsbygd tätort, Rödeby sn, Östra hd, Blekinge. *Spids-bye* 1628, *Spitzbögdh* 1673. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnets förled är väl genitiv av ett mansnamn fda. *Spjut. Det är oklart om den ursprungliga efterleden är by 'gård; by' eller bygd 'nybygge'.

Spjutstorp sn, Ingelstads hd, Skåne. *Spystorp* 1491. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars efterled är torp 'nybygge'. Förleden är väl genitiv av ett mansnamn fda. *Spjut.

Spraxky by, Stora Tuna sn, Dalarna. *Sprattekyior* 1539, *Sprakian* 1557. – Namnet är välkänt också för många utsocknes på grund av den bristande överensstämmelsen mellan stavning och uttal (»Sprascha»). Efterleden innehåller pluralis av dialektordet *kya* 'inhägnad, fälla'. Sannolikt ingår i förleden genitiv av ett mansnamn fsv. *Sprak, kanske motsvarande mansnamnet fda. *Spragh* och troligast samhörigt med mansnamnet fsv. *Spraki*. Prosten Magnus Sahlstedts uppgift från 1743 att den vid byn belägna lilla sjön tidigare skulle ha hetat *Spraken*, namnet angivet också på moderna kartor, har sävt bekant inget stöd från annat håll, varför det är tveksamt om det är sjönamnet som ingår i förleden. Den säkraste tolkningen av *Spraxky* är därför 'de fällor som tillhör (en person vid namn) *Sprak*'.

Sproge sn, Gotland. *Spragum* 1300-talet avskr. – Namnet är otolkat.

Spånga förs., Stockholms stad (f.d. sn, Sollentuna hd, Uppland). (apud) *Ecclesiam Spangar* 1300. – Socknenamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller pluralis av ordet *spång*. Det har sannolikt syftat på spänger över vattendrag eller sanka marker.

Spångsholm tätort, Veta sn, Vifolka hd, Östergötland. – Tätorten är framvuxen kring ett bruk. På platsen har sedan länge funnits kvarn. Namnet torde vara en sentida bildning med det nobiliseringen holm utifrån platsens äldre och ännu på 1930-talet noterade namn *Spången*, i dialekten »Spånga» (*Spongha* 1544 avseende ett hemman, *Spångs qwarn* 1825). Namnet har äldst syftat på en spång över Svartån.

sta(d) Näst namnen på -by är namnen på -sta(d) den vanligaste typen av gamla sammansatta bebyggelsenamn i Sverige. De förekommer från Skåne i söder t.o.m. Jämtland och Ångermanland i norr. Störst utbredning har de i Mälardalskapen och i Östergötland. Av hävd har efterleden kommit att skrivas -stad (med -d som inte hörs i genuint uttal) i Götaland och Värmland, i övrigt -sta. Motsvarigheter förekommer i norska namn på -stad och danska på -sted. Enligt den tills nyligen allmänt omfattade etymologin av -sta(d) hör de nordiska namnen, till vilka då räknas också gotländska namn på -stade, samman med tyska namn på -statt, -stedt, -stätten och engelska namn på -stead. Det rör sig enligt denna syn om en samgermansk ortnamnstyp. Man räknar med att de nordiska namnen kunnat bildas under en lång tidsperiod, alltifrån århundradena efter Kr.f. till vikingatiden; från Norge har namnen i formen -staðir förts över till Island, som bebyggdes under vikingatiden

Ortnamnen på -sta(d) uppträder i fornsvenskan i plural form, -stadir, svarande mot den fornisländska formen, som är bevarad ännu i modern isländska. Ortnamnselementet -sta(d), fsv. -stadir, har diskuterats under lång tid, men ännu har forskningen inte nått fram till någon slutgiltig tolkning. Tills nyligen har enighet rått om att -sta(d) är det vanliga ordet *stad*, fsv. *stadher*, 'plats, ställe', som föreligger ex. i sammansättningarna *eldstad*, *gödselstad* och i uttrycket »var och en i sin stad». Diskussionen har i hög grad rört sig om frågan hur ett ord med så allmänt innehåll kunnat komma till användning som ortnamnselement. Tanken har också framförts att *stad* kan ha haft ett mera specifikt betydelseinnehåll, såsom 'grund för bebyggelse' eller 'förvaringshåssja', vilket dock måste avvisas.

En väg ur detta dilemma erbjuds, om man utgår från att *stad* i ortnamn är en förkortning av en sammansättning med *stad* som efterled. Det är vanligt att vid sammansättning förkortas, t.ex. *kam(ulls)-garn*, *te(kopps)-fat*, *Vinter(vägs)-viken* (om en vik där en vinterväg går över isen). Ovanligare är det att efterleden förkortas, men exempel förekommer, t.ex. *arm-(ljus)stake*, *bomb(fly)plan*. På samma sätt, har man tänkt sig, skulle olika

sammansättningar med *stad* som efterled kunna ligga till grund för -sta(d)-namn, t.ex. (i nusvensk form) *bostad*, *husstad*, *hemstad*, *höstad*, *hässjested*. Nyligen har en sådan förklaring kombinerats med ett tidigt förslag att det plurala *stadhír* skulle ha avsett flera hus och skilda anordningar, olika »ställen», på en gård. En version av dena hypotes utgår från att *stad* i ortnamn avsett en ställning av något slag (jfr ovan), varvid användningsområdet begränsas till att omfatta hägnader, förvaringsställningar för hö och andra grödor o.d. Intressant är nu att det finns ortnamn som i sin helhet kan återgå på ord av det slag som här nämnts, t.ex. *Boestad* till fsv. *bodhastadher* 'lägerplats', *Hagstad* till fsv. *haghstadher 'inhägnad plats', *Halmstad* till fsv. *halmstadher 'halm(upp-lags)plats'. Tanken att utgå från en förkortad form av en sammansättning tilldrar sig just nu speciellt intresse i diskussionen om de engelska namnen på -stead. Ett resonemang efter dessa linjer leder till att skillnaden mellan s.k. äkta -sta(d)-namn, som är nybildade som ortnamn, och s.k. oäkta -sta(d)-namn, som utgår från redan existerande ord, blir upphävd.

Som en variant till den här skisserade förklaringen kan man se förslaget att *stad* som efterled helt enkelt används med specialiserad syftning, som kan ha växlat alltefter rådande förhållanden. Enligt detta synsätt kan -sta(d) syfta på högst olika företeelser i landskapet. Enligt den nyssnämnda snävare uppfattningen om basorden för -sta(d)-namnen skall det emellertid ha rört sig om ägonamn, i första hand avseende slättterräng, ofta sidlänt sådan. Hur än ursprunget till -sta(d) skall förstås, får man räkna med att fsv. -stadhír efterhand kommit att brukas som namnbildningselement utan aktgivande på ursprunget, dvs. att -stadhír närmast fått karaktär av ändelse. När -staðir från Norge fördes över till Island, kom det uppenbarligen att brukas för att ange någons gård, t.ex. *Grímsstaðir*.

Den plurala formen hos -sta(d)-namnen har varit föremål för diskussion. Det har hävdats att den har sin grund i att namnen från början skall ha varit ägonamn och av den anledningen fått plural form. Denna fråga hör hemma i ett större sammanhang, nämligen det som rör ursprunget till en för vissa bebyggelsenamn speciell plural form, som bl.a. förklarats just såsom härrörande från ägonamn (se inl. s. 3.3.1).

På senare tid har ett helt nytt förslag att tolka -sta(d)-namnen föreslagits. Namnen antas utgå inte från ordet *stad* 'plats, ställe', som är maskulint, utan från *stad* 'kant' (neutrumb), som föreligger i exv. *stadcant* (på väv). *Stad* skall ha brukats i betydelsen 'gränsområde, utkantsområde' och som ortnamnselement (med sekundär pluralform på -ir) ha betytt 'utmarksgård, utflyttargård'. Med denna tolkning skiljs de svenska namnen på -sta(d) liksom de norska på -stad och de danska på -sted från de engelska på -stead och de tyska på -statt, -stedt, -stätten samt också från de gotländska på -städe, vilka alla innehåller motsvarigheter till *stad* 'plats, ställe'.

Innebördens av ortnamnselementet -sta(d) är alltså just nu föremål för en intensiv debatt. Diskussionen gäller dels vilket ord som ligger till grund för ortnamnselementet, dels hur detta, om det går tillbaka på *stad* 'plats, ställe', närmare skall förstås.

Förlederna i -sta(d)-namnen utgörs till stor del av personnamn, närmare bestämt mansnamn, däribland många binamn, t.ex. i [] *Erikstad*, [] *Järrestad*, [] *Sjögestad*, *Tollstad* ([] *Västra/Östra Tollstad*), [] *Vikingstad*. Trädbezeichningar är också vanliga, t.ex. i [] *Björksta*, likaså terrängbeteckningar av skilda slag, t.ex. i [] *Skärvstad*, [] *Stenestad*. Andra förleder utgörs av ord för kulturmärke, så kanske i [] *Brönnestad*, och adjektiv, t.ex. i [] *Bredestad*.

Litteratur: En diskussion om sta-namnen. Förhandlingar vid symposium i Lund 1963 utg. av Gösta Holm (1967); Lennart Elmevik, Ortnamnselementet -staðir – innebörd och ursprung, i Vikingetidens sted- och personnamne. Rapport fra NORNAs 22. symposium i København 14.–16. januar 1993. Red. Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg (1994), s. 113–25; dens., Om ortnamnselementen -sta(d) och -lösa, i *Namn och bygd* 88 (2000), s. 69–87; Lars Hellberg, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 243–369; Gösta Holm, De germanska sta-namnens uppkomst och de nordiska sta-namnens pluralitet. Förslag till problemens lösning, i *Namn och bygd* 81 (1993), s. 33–47; dens., Ortnamnselementet fornordiskt -staðir – innebörd och ursprung, i *Namn och bygd* 87 (1999), s. 43–46; John Kousgård Sørensen, Danske bebyggelsesnavne på -sted (1958); Gunnar Linde, Studier över de svenska sta-namnen (1951); Jørn Sandnes, Staðir-forsknings og staðir-navn i Norge, i *Namn och bygd* 88 (2000), s. 53–67; Karl Inge Sandred, English place-names in -stead (1963); dens., Det engelska *stead* och det nordiska *stad* 'kant, rand', i *Namn och bygd* 87 (1999), s. 47–55; Harry Ståhl, Ortnamn och ortnamnforskning. 2 uppl. (1976), s. 67–71; Inge Særheim, Sørvestnorske staðir-namn – føreledda og alderen til namna, i *Namn och bygd* 89 (2001), s. 29–51. – *Bild 65*, s. 357.

Stadsforsen vattenkraftverk, Fors sn, Jämtland. – Kraftverket har namn efter forsen *Stadsforsen* (*Stedhforssen* 1690, *Stads Forsen* 1784). Förleden innehåller *stad* 'båtstad' (tilläggningsplats för båtar' eller *stad* '(strand)-kant'.

Stadshagen stadsdel, Stockholms stad. *Stadens hage* 1691, *Stadshagen* 1695. – Namnet har sin bakgrund i att området på 1600-talet användes som betesmark för kreatur, som ägdes av Stockholms borgare.

Staffanstorp kn. samt förs. och tätort, Bara hd, Skåne. – Kommunen har sitt namn efter tätorten, liksom församlingen, som bildades 1964 genom sammanslagning av [] *Brågap* och [] *Nevishög*. Tätorten har vuxit fram kring en 1875 öppnad järnvägsstation invid byn *Stanstorps* (*Stafnsthorp* 1304) i Nevishögs socken. Bynamnet, vars efterled är [] *torp* 'nybygge', innehåller i förleden trotsigen det forndanska mansnamnet *Stafn*, egentligen med

innebördens 'stäv (på ett skepp)'. Under 1800-talet skrevs bynamnet officiellt ofta *Staffanstorps*, en namnform som valdes som järnvägsstationsnamn till undvikande av förväxling med bynamnet *Stanstorp* i Bosjöklosters socken i Skåne. Det senare bynamnet (*Staffensterup* 1559, *Staffnstrup* 1651) skall tolkas på samma sätt som *Stanstorp* i Nevishög.

Stafsinge sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Stefsinge* 1330-talet, (i) *Stafsinghe S[ogn]* 1474. – Namnet är lånat från kyrkbyn. Sannolikt är det en bildning med $\square$ -inge till *Stavsjö*, förr namn på en nu försvunnen sjö vid byn, ännu på 1800-talet en mosse, och numera namn på en gård vid den forna sjön. Förleden i sjönamnet är ordet *stav*, dock obekant i vilken betydelse, kanske 'rämärke' eller 'rest sten (för kultutövning)'.

Stala sn, Orusts östra hd, Bohuslän. (a) *Stadhlla* 1399. – Socknen har fått sitt namn efter en gård. Det innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av fvn. *stödull*, norska dialekters *støl*, *stul* 'säterbyggnad (jämte platsen däromkring)'.

Stallarholmen tätort, Toresunds och Ytterselö snr, Selebo hd, Södermanland. *Stallereholmen* 1549. – Tätorten är framvuxen vid ett färjeställe (och i senare tider ångbåtsstation) med detta namn. Förleden innehåller ordet *stallare* 'person (i hög ställning) med uppsyn över kungs eller stormans stall och hästar (ofta med ansvar också för kungens resor, krigsmakten till lands o.d.)', i vissa trakter 'stallarbetare, hästskötare'. Vilken av betydelserna som det rör sig om här är oklart. Efterleden innehåller ordet *holme*. Namnet bör ha avsett det näs i Toresunds socken som hyser färjestället, längre tillbaka en holme (enligt vissa uppgifter två holmar kallade *Stallarholmarna*).

Staloluokta samiskt viste, Padjelanta nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är givet efter den vik i $\square$ *Virihaure* vid vilken vistet är beläget. Det är en försvenskning av lulesam. *Ståloluokta*, sammansatt av genitiv singularis av *stállo* 'dum, grym mäniskoätande jätte (i samisk folkdiktning)', en i samiska ortnamn inte ovanlig förled, och *luokta* 'vik'.

Stalon underjordiskt kraftverk i övre Ångermanälven, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet ingår som förled i flera namn i trakten. Det är en försvenskning av genitivformen av sydsam. *staalo* 'dum, grym mäniskoätande jätte (i samisk folkdiktning)', jfr $\square$ *Staloluokta*.

Stammared sn, Himle hd, Halland. (i) *Staffnærydh* 1478 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är belagt från 1400-talets början, är lånat från kyrkbyn. Förleden kan innehålla fda. *Stafni, en biform till mansbinamnet fda. *Stafn*, egentligen med innebördens 'stäv (på ett skepp)'. Efterleden är $\square$ *ryd* 'röjning'.

Stanstorp byar, Nevishögs sn, Bara hd, samt Bosjöklosters sn, Frosta hd, Skåne $\square$ *Staffanstorps*.

Starby sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (de) *Starby* 1404. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Dess efterled är $\square$ *by* 'gård; by' och dess förled sannolikt växtbeteckningen *starr*.

Starrkärr sn, Ale hd, Västergötland. *Starker sokn* 1415. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det är sammansatt av växtbeteckningen *starr* och *kärr*. Vid byn finns kärrmark.

Stattena stadsdel, Helsingborgs stad, Skåne. *Stattena* 1787. – Stadsdelsnamnet betecknade ursprungligen ett fattighus vid Ängelholmsvägen. Det i Skåne mycket vanliga bebyggelsenamnet *Stattena* (vars betoning ligger på andra stavelsen) betyder egentligen 'stå ensam!' Eftersom *Stattena*-bebyggelserna genomgående betecknar enstaka hus som ligger (har legat) ensligt, är innebördens dock snarast 'det som står ensamt'.

Stavby sn, Olands hd, Uppland. (Jn) *parochia Stalby* 1291, (De) *Staby* 1312, *Stafby* 1375. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, har som efterled $\square$ *by* 'gård; by'. Förleden innehåller ett mångtydigt *stav* som bl.a. kan syfta på gränsmärken, klippstup eller resta stavar som haft en funktion i den förkristna kulten.

Stavgard ägonamn, Gotland. – Ägonamnet *Stavgard* förekommer ett 50-tal gånger på Gotland och skall rimligen sammanhållas med det från Gutalagen och Gutasagan kända *stafgardher*. Ordet omtalas där två gånger, i båda fallen i samband med den förkristna religionen. Berömt är Gutalagens stadgande att »ingen må åkalla hult eller högar eller hedniska gudar, helgedomar eller stavgårdar». Utifrån detta sammanhang har *stafgardher* vanligen uppfattats som syftande på något slags heliga platser eller kultplatser i förkristen tid. Språkligt sett kan det avse antingen en inhägnad av stavar eller också en inhägnad – gård – runt en eller flera stavar, och båda alternativen har övervägts. Enligt ytterligare ett förslag skulle betydelsen vara '(plats med) järnåldershushusgrund(er)', motiverat av att det vid ungefär hälften av de kända *Stavgard*-lokalerna finns husgrunder från järnåldern, s.k. kämpgravar. En sådan tolkning är dock svår att förena med den språkliga innebördens av ordet. Det förefaller mest rimligt, att namnen innehåller en gammal hägnadsterm, jfr dialektordet *stavgård* 'gärdesgård', vilken av allt att döma har kunnat användas om hägnader för rituella ändamål. Många *Stavgard*-namn är knutna till små höjder i gammal ängesmark, vilket måhända säger något om lokaliseringen av dessa sakrala platser, och det är väl heller inte helt uteslutet att järnåldershushusgrunderna på något sätt är relaterade till dem.

Litteratur: Ola Kyhlberg, Gotland mellan arkeologi och historia (1991), s. 105–16; Ingemar Olsson, Gotlands stavgardar. En ortnamnsstudie (1976); dens., Stavgardsproblem – ännu en gång, i Fornvännen 87 (1992), s. 91–97; dens., Gotländska ortnamn (1994), s. 139–47. – Bild 66, s. 358.

Stavnäs sn, Gillbergs hd, Värmland. (de) *Stauanæs* 1353. – Sockennamnet åsyftar kyrkans läge på ett näs i Sölje-flagan. Förleden är genitiv pluralis av *stav*, som i ortnamn bl.a. kan syfta på gränsmärken, klippstup eller resta stavar som haft en funktion i den förkristna kulten.

Stavre tätort, by, Revsunds sn, Jämtland. (j) *Stafrom*

1410 (avser byn). – Namnet är ursprungligen en pluralform av det norrländska dialekterna *stavar* 'smågran'. Tätorten har fått namn dels av byn, dels av järnvägsstationen *Stavre* på bansträckan Bräcke–Östersund, öppnad 1879.

Stavreviken tätort, Hässjö sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit fram kring den år 1924 öppnade järnvägslinjen och en poststation, som 1926 bytte namn från *Fjöl* till *Stavreviken*. Tätorten har fått sitt namn från byn *Stavre* (*i Staffra* 1513). Denna är belägen nära sockengränsen, och namnet har ansetts syfta på att gränslinjen skall ha markerats med en stav, fsv. *stavur*, dialektternas *staver*. Det i ångermanländska och västerbottniska dialekter förekommande *stavar* 'smågran' kan också tänkas ingå i namnet.

Stavsjö gd, Stafsinge sn, Faurås hd, Halland *□* *Stafsinge*. **Stavsjö** bruksegdom, Kila sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Det på 1600-talet tillkomna bruket har fått sitt namn från gården Stavsjö (*Stafsiön* 1642), som i sin tur erhållit det från det intilliggande Stavsjön. Namnet innehåller väl snarast *stav* i betydelsen 'gränsmärke'. Det har antagits att gränsen mellan Södermanland och Östergötland i gammal tid haft en annan sträckning än nu och gått fram vid sjön. Bruket har givit namn åt den långt från Stavsjö belägna Stavsjö järnvägsstation vid Östra stambanan.

Stavsnäs tätort, Djurö sn, Värmdö skg, Uppland. (*i*) *Stafnäs* 1410, *Stafznäs* 1584. – Tätorten har övertagit sitt namn från byn *Stavsnäs*. Förleden innehåller *stav*, här möjlig i betydelsen 'sjömärke'. Efterleden är *näs*, snarast syftande på den förträning mellan fjärden Stråket och viken Östersjöviken på vilken byn varit belägen.

Steg gårds, Rogsta sn, Hälsingland *□* *Nordanstig*.

Stegeborg gods, Skällviks sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Stækaborgh* 1310. – Namnet avsåg ursprungligen en på Stäkholmen i Slätbaken belägen borg. Sedan denna raserats i början av 1700-talet kom namnet att överföras på gården Södra kungsladugården. Ortnamnet innehåller fsv. *stæk'påle' e.d., som här troligen används om försvarsanordningar (förpålningar) i vattnet vid borgen.

Steglarp by, Fuglie sn, Skytts hd, Skåne. *Stiellerop* 1537, *Steylerup* 1570-talet. – Byns namn innehåller i förleden genitiv pluralis av fda. *stæghl* 'påle' o.d., dock med oviss syftning. Efterleden är *□ torp* 'nybygge'.

Stehag sn, tätort, Onsjö hd, Skåne. (*de*) *Stothæghæwæ* 1302 avskr. (avser kyrkbyn), *Stødhafve* S. 1541, *Stehafe* S. 1542. – Socknamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller fda. *stoth* 'hästflock' och *hage* i betydelsen 'inhägnad' och åsyftade alltså ursprungligen en inhägnad där hästar gick i bet. Tätorten, belägen ca 1 km nordväst om kyrkbyn, har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1858.

Stek äldre namn på gården Berg, Källsjö sn, Faurås hd, Halland *□* *Berg*.

Steken by, Angereds sn Vättle hd, Västergötland *□* *Gårdsten*

Stekenjokkgruvan nedlagd gruva, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet på den 1988 nedlagda gruvan är en försvenskning av sydsam. *Stihkenjohke*, givet efter en bäck, vars namn i sin tur är givet efter fjället *Stihke* (försvenskat *Stikken*). Bäcknamnet innehåller genitiv av fjällnamnet, vars betydelse inte är känt, och *johke* 'större bäck, å'.

Stenberga sn, Östra hd, Småland. *ecclesie Stenabergh* 1337. – Socknen har troligtvis fått sitt namn efter en bebyggelse. Detta torde syfta på berghällar som finns i socknen.

Stenbrohult sn, Allbo hd, Småland. *ecclesie Stenbrohult* 1337. – Socknen synes ha fått sitt namn efter en gård. Det har givits efter läget vid en *stenbro*, ett slags väg-anläggning i sankmark. Efterleden är *□ hult*.

Steneby sn, Vedbo hd, Dalsland. *Stenabygdh* 1330-talet, *Steneby gard* 1502. – Socknen kan ha fått sitt namn från prästgården. Den ursprungliga efterleden *bygd* kan i så fall betyda 'nyodling; nybygge' e.d. Innebördens av förleden är oklar. En tradition gör gällande att det funnits »domarestenar» söder om kyrkan, nära sjön Ivåg.

Stenestad sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (*imod*) *Stenestade* 1503 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknamnet, lånat från kyrkbyn, är sammansatt av genitiv pluralis av *sten*, med syftning på stenig terräng, och *□ sta(d)*.

Stengårdshult sn, Mo hd, Småland. (*i*) *Stengarshulth* 1462. – Socknen har fått sitt namn från gården Stengårdshult, som är socknens gamla prästgård. Namnets förled är genitiv av en motsvarighet till finlandssvenska och estlandssvenska dialekters *stengård* 'inhägnad av sten'. Efterleden är *□ hult*.

Stenhammar slott, Flens stad, Södermanland. (*i*) *Slædhambre* 1399, *Steenhammar* 1717. – Slottet, vars huvudbyggnad man började uppföra 1658, efterträdde en gård. Gårdens mer exakta läge är inte närmare känt. Namnet ändrades från *Slædhammar* till *Stenhammar* vid tiden för slottsbygget. Förleden *Sten*- lär syfta på ett år 1647 på platsen uppfört stenhus med torn. Det nya namnet finns belagt från ca 1660. Förleden i det äldre namnet *Slædhammar* sammanhänger bland annat med *slæde* och den äldre svenska *slida* 'glida, halka, slira' och kan syfta på något sluttande i terrängen, på vinterkörning eller på ett ställe där man har tagit slädvirke. Efterleden är *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'.

Stenhamra tätort, Sånga sn, Färentuna hd, Uppland. – Tätortens namn är övertaget från det stenhuggeri som anlades på Bålberget vid slutet av 1800-talet. Möjligt kan namnet dock vara äldre. Ordet *sten* har i uppländska ortnamn ofta betydelsen 'fornborg' och en sådan finns på platsen. Efterleden innehåller dialekterna *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'.

Stenhuse gd, Sanda sn, Gotland *□* *Stenstugu*.

Steninge sn, tätort, Halmstads hd, Halland. (*in*) *Steningæ* 1355. – Tätorten ligger inte vid kyrkan utan är framvuxen kring Steninge glasbruk och badorten Steninge strand. Socknen har övertagit kyrkbryns namn. Detta

är en bildning med $\square$ -inge till ordet *sten*. Socknen har beskrivits som en bergig trakt med stenbunden jordmån.

Steninge gods, Husby-Ärlinghundra sn, Ärlinghundra hd, Uppland. (de) *Stenungum* 1299. – Namnet innehåller en plural inbyggarteknologi *steningar* ($\square$ -inge) bildad till ordet *sten*. Detta kan här antingen syfta på den steiniga terrängen vid den gamla bytomten eller också på en fornborg på Västerängsudd. Ordet *sten* i betydelsen 'fornborg' är välkänt från andra ortnamn.

Stenkumla sn, Gotland. (i) *Stenkommelthing* 1412 (avser tinget, se nedan). – Namnet återgår tillsammans med sockennamnet *Träkumla* (*Trekumblum* 1300-talet) sannolikt på ett ursprungligt *Kumla, innehållande *kummel* '(grav)minnesmärke', dock med oklar syftning ($\square$ *kumla*). Förlederna *Sten-* och *Trä-* kan ha fogats till sockennamnen i samband med att en stenkyrka uppfördes i nuvarande Stenkumla, medan Träkumla ännu hade kvar sin äldre träkyrka. Gotland var i äldre tid indelat i distrikts som kallades *ting*. Ett sådant ting hette *Stenkumla ting*, och det är detta som det äldsta beläget avser. Relationen mellan socken- och tingsindelningen är omdebatterad.

Stenkista sn, Österrekarne hd, Södermanland. (De) *Stenquistæ* 1314? – Socknen har fått sitt namn från en tidigt uppdelad kyrkby. Det plurala (se int. 3.3.1) ortnamnet har äldst åsyftat en utskjutande och stenig, nägot upphöjd terrängformation nära kyrkan.

Stenkyrka sn, Tjörns hd, Bohuslän. (a) *Stæin kirkinu* 1387 avskr. – Byggnadsmaterialet i Bohusläns äldsta kyrkor var vanligen trä, och det förhållandet att kyrkan var byggd av sten var tydlig särskilt värtytta att socknen har fått sitt namn härvat.

Stenkyrka sn, Gotland. *Stainkirchiu* 1300-talets mitt (Gutasagan). – Namnet hör troligen till en välbelagd sockennamnstyp som utgår från kyrkans utseende, ålder eller byggnadsmaterial, t.ex. $\square$ *Lillkyrka* och $\square$ *Stenkyrka* i Tjörns hd, Bohuslän (jfr $\square$ *socken*). Då kyrkan är uppförd på mark som hör till gården $\square$ *Stenstugu*, kan man emellertid inte utesluta att namnet utgör en sammandragning av ett ursprungligt *Stenstugukyrka. Gutasagan omtalar Likair den vise som lät döpa sig och byggde den första kyrkan på norra Gotland »på den plats som nu kallas Stenkyrka». På en gravsten i Stenkyrka omtalas en *Licnatvs de Stenstyf* ('Liknat från Stenstugu') som dog år 1200, jfr gårtnamnet *Licknattie* (*Lingnatt* 1608). Namnformerna *Likair* och *Liknat* samt kopplingen till Stenkyrka kan tyda på släktskap dem emellan. Likair den vise skall sannolikt kopplas till den gamla centralorten på norra Gotland vars centrum legat vid Stenkyrka och som indiceras bl.a. av namnet *Tune* (*Tune* 1614; $\square$ *tuna*). Likair har också satts i samband med namnet *Lickershamn* (*Leerkersshampn* 1653), Stenkyrka sockens naturliga hamnplats.

Stensele sn, tätort, Lappland. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Namnet innehåller *sten* och *sel* 'lugnvatten i å eller älvdal' med ursprunglig syftning på Umeälvens lopp vid byn. Förhållandet till ortens liktydiga ume-

samska namn *Geärggiesuvvane* är oklart.

Stensjön tätort, Björkö sn, Östra hd, Småland. – Tätorten, som har vuxit fram vid den år 1874 öppnade järnvägslinjen, har fått namn efter den intilliggande Stensjön.

Stensjön förs., Mölndals stad, Västergötland. – Församlingen, som 1977 bröts ut ur Mölndals församling, har troligen fått sitt namn från sjön Stensjön 'den steniga sjön'.

Stenstorp sn, tätort, Gudhems hd, Västergötland. *Stödhvngxstorp* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden $\square$ *torp* 'nybygge' och i förleden troligen mansnamnet fsv. *Stödhing* eller *Stödhung*. Tätorten ligger i anslutning till sockenkyrkan och platsens järnvägsstation.

Stenstugu vanligt gårdnamn, Gotland. – Namnet uppträder ett 20-tal gånger, därtill finns två *Stenstugårds* i Ekeby (*Stenhusgarde* 1523) och Viklau (*Stenstugårds* 1653) socknar samt ett *Stenhuse* i Sanda socken (*Stenhuse* 1614). *Stenstugu* innehåller snarast ett sammansatt ord *stenstuga* 'av sten uppförd stuga'. Ordet *stuga*, fsv. *stuva*, tycks under medeltiden ha varit den normala benämningen på gården boningshus, och namnen har uppfattats som ett minne från den tid då man började uppföra hus av sten istället för av trä, vilket bör ha skett under tidig medeltid. Det äldsta beläget för ett *Stenstugu*-namn är från år 1200 ($\square$ *Stenkyrka*), vilket visar att namnen kunnat bildas åtminstone under 1100-talet. Ett stort antal medeltida stenhus är kända från den gotländska landsbygden, bl.a. från Stenstugårds i Viklau socken och Stenhuse i Sanda socken. Från arkeologiskt håll har man velat relatera *Stenstugu*-namnen till en tidig territoriell indelning av Gotland, och namnen har av vissa författare snarast uppfattats som resultatet av en centralt styrd namngivning. Som argument har man bl.a. pekat på namnens jämma fördelning över ön. Möjligheterna för en extern namngivare eller namngivarkrets att påverka namnbruket i enskilda bygder måste dock ha varit mycket små under tidig medeltid. Däremot är det rimligt att namnen är kopplade till en samhällselit som tidigt hade möjlighet att uppföra prestigefyllda hus av sten. *Stenstugu*-namnens stora genomslag i gårdnamnskicket hänger sannolikt samman med den kraftiga omstruktureringen av det gotländska bebyggelsenamnsskicket som resulterade i de karakteristiska och förhållandevis unga gårdnamnen av typen personbeteckningar i genitiv och namn på -ave ($\square$ *arve*). Återkommande namn som t.ex. $\square$ *Smiss*, *Mickels*, *Hägvards*, *Bosarve* och *Stenstugu* tyder på att denna omstruktureringsprocess i någon mån skett i form av namngivning utifrån ett givet ortnamnsförråd.

Litteratur: Åke Hyenstrand, Socknar och stenstugor. Om det tidiga Gotland. Med bidrag av Anders Carlsson (1989); Ola Kyhlberg, Gotland mellan arkeologi och historia (1991), s. 105–16; Ingemar Olsson, I marginalen på ett par doktorsavhandlingar i arkeologi, i Fornvännen 79 (1984), s. 200–03.

Stenstugårds gårda i Ekeby och Viklau snr, Gotland [ ]
Stenstugu.

Stenum sn, Valle hd, Västergötland. *Steneems sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av *sten* och [ ] *hem* 'boplats; gård'. Terrängen vid kyrkbyn är mycket stenig.

Stenungsund kn, samt förs. och tätort, Norums sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. – Samhället har fått namn efter läget vid sundet mellan fastlandet och Stenungsön. I förleden ingår bynamnet *Stenung* (*j Steinungum* 1388). Detta är en bildning till ordet *sten* med betydelsen 'Stenkullen', väl syftande på Vetteberget, kring vilket byns gårdar ligger. Om den ursprungliga pluralformen se inl. 3.3.1.

Stenåsa sn, Möckleby hd, Öland. *Stenhusom* 1283? avskr.
– Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller som de äldre beläggen visar en plural form (se inl. 3.3.1) av ordet *stenhus*. Sedan *h* fallit i sammansättningsfogen har namnet blivit ogenomskinligt och så småningom uppfattats som en sammansättning med *ås*.

Stiby sn, Järrestads hd, Skåne. (*in*) *Stighby* 1333 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av *stig* 'mindre gångväg' och [ ] *by* 'gård; by'.

Stidsvig tätort, Östra Ljungby sn, Norra Åsbo hd, Skåne.
(*i*) *Stygswægæ* 1503. – Förleden i detta gamla bynamn är troligen genitiv av mansnamnet *Stig*. Efterleden innehåller dialektordet *vege* '(landtunga *i*) åkrök' med syftning på läget vid en krök av Pinnån.

Stigberget berg, Klövedals sn, Tjörns hd, Bohuslän [ ] *Stigfjorden*.

Stigberget stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Stegiebergz watz* (dvs. *Stigbergs vass*) 1593. – Namnet avsåg ursprungligen det berg på vilket Masthuggskyrkan nu är belägen. Det betyder 'berget med stigen eller stigarna' och syftar på att den österifrån kommande strandvägen här fortsatte i en stig över berget.

Stigen tätort, Färgelanda sn, Valbo hd, Dalsland. (*i*) *Stigh-enom* 1382. – Tätorten återgår på en by. Namnet innehåller ordet *stig*, förmodligen med syftning på en gammal färdled mellan Sundals och Valbo härad.

Stigfjorden havsvik mellan Orusts västra härad och Tjörn, Bohuslän. *Stiefiord* 1594. – Namnet är en förkortad form av **Stig(e)bergsfjorden*, vars förled innehåller *Stigberget*, namnet på det höga berget på nordvästra delen av Tjörn. Bergnamnets förled kan innehålla ett ord motsvarande fsv. *stighi* 'stege, trappa'. Namnet skulle då betyda 'berget med avsatser'.

Stigsjö sn, Ångermanland. *Stygsjö* 1543. – Någon by eller gård med namnet *Stigsjö* existerar ej; namnet kan i stället ha givits efter socknens kyrkojord. Ursprungligen har det dock betecknat en sjö, sannolikt nuvarande Långsjön. Förleden är *stig*, möjligtvis åsyftande den vinterväg som enligt den medeltida Hälsingelagen gick över byn Älgsjö och som ej långt från kyrkan nådde Långsjön.

Stigtomta sn, tätort, Jönåkers hd, Södermanland. (*De*)

Stighatotum 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *stig* 'väg, stig' och [ ] *tomt*. En huvudväg mellan Nyköping och sydvästra Södermanland går fram vid Stigtomta. Tätorten ligger i anslutning till sockenkyrkan och platsens järnvägsstation.

Stjärnhov tätort, gods, Gryts sn, Daga hd, Södermanland. *Stjernhof eller Nässelsta* 1825. – Tätorten är framväxten kring en järnvägsstation vid en 1862 öppnad bana och en 1863 inrättad poststation. Dessa var namngivna efter det närliggande godset Stjärnhov. Förleden minner om en tidigare ägare, Carl Christian Stiernefelt (1752–1820), vilken ändrade gårdens namn från *Nässelsta* till *Stjärnhov*. Efterleden *hov* anknyter till andra namn med nobiliseringe efterleder ([ ]) *Sturehov*, ([ ]) *Åkeshov*), här möjligen inspirerad av namnet på det angränsande Hovgården. Förleden i gården är äldre namn *Nässelsta* (*j Netlastom* 1368) sammanhänger troligen med *Naten* och *Natän*, namn på en intilliggande sjö respektive en å som rinner genom sjön. Ursprunget för *Naten* och *Natän* är ett forntida vattennamn på *Nat-* 'Vattnet, Ån' e.d. I *Nässelsta* ingår snarast ett namn, möjligtvis *Nætle, på ett annat med *Naten* sammanhängande vattendrag. Efterleden är [ ] *sta(d)*.

Stjärnorp sn, gods, Gullbergs hd, Östergötland. – Socknen har fått sitt namn från godset Stjärnorp (*Skernetorp* 1535). Det innehåller i efterleden [ ] *torp* 'nybygge'. Förleden innehåller ett fornsvenskt *skärna 'skåra, nedskärning', samhörigt med verbet *skära*, eller ett därtill bildat ånamn *Skärna. Godset ligger vid Stjärnorpebäckens djupt nedskurna lopp.

Stjärnsund brukssamhälle, Husby sn, Dalarna. – Namnet är övertaget från ett järnbruk. Detta grundades år 1699 av uppfinnaren och industrimannen Christopher Polhammar (senare Polhem) och finansiären Gabriel Stierncrona och var i drift till 1942. Förleden är hämtad från den senares efternamn. Efterleden innehåller ortens gamla namn *Sund*, använt år 1553 om ett nybygge och i bruk ännu på 1900-talet. Åtminstone en sträcka av den å som rinner genom bruket har uppfattats som ett sund.

Stjärnsund gods, Askersunds sn, Sundbo hd, Närke. (*till*) *Stiernsundh* 1661. – Namnet är bildat till släktnamnet *Oxenstierna*. År 1637 blev godset sätesgård för en medlem av släkten, och i samband därmed gavs namnet. Ett äldre namn är *Ölmesund* (*Ølandæswndh* 1331). Förleden i detta är genitiv pluralis av dialektordet *öland* 'ö; strand'. Efterleden *sund* syftar på det sund som förbinder Kärrafjärden med sjön Alsen.

Stoby sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. (*de*) *Stockby* 1100-talets mellersta del. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn (nu en tätort). Det synes i förleden innehålla ordet *stock*, dock med oviss syftning. Efterleden är [ ] *by* 'gård; by'.

Stocka tätort, Harmångers sn, Hälsingland. – Tätorten har vuxit fram kring Stocka sågverk. Detta anlades 1857 på mark till byn Stocka, belägen drygt 6 km åt nordväst.

I bynamnet (*Stocka* 1535) ingår pluralis av *stock*. Namnet torde ursprungligen ha syftat på en enkel broanläggning bestående av stockar. Det är mindre troligt att namnet från början avsett gillerstockar för djurfångst eller bi-stockar för biodling.

Stockamöllan tätort, Billinge sn, Onsjö hd, Skåne. *Stochemollen* 1664. – Tätorten har vuxit fram kring en träförädlingsindustri, grundad 1906. Namnet, som innehåller ett i skånskan förekommande ord *stockamölla* 'sågverk', har ursprungligen åsyftat en vattendriven såg i Rönne å.

Stockaryd sn, tätort, Västra hd, Småland. (*in*) *Stoccarryd* 1282 avskr. – Kyrkbyn (nu en tätort) har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller genitiv pluralis av fsv. *stokker* 'stock', troligen åsyftande virkestäkt eller en stockbro. Efterleden är *ryd* 'röjning'.

Stockby f.d. gd, Danderyds sn och skg, Uppland *Stocksund*.

Stockholm Sveriges huvudstad, Södermanland och Uppland. *Stokholm* 1252. – Namnet *Stockholm* hör till de klassiska problemen i svensk ortnamnsforskning. Formellt är namnet dock klart: det utgör en sammansättning av fsv. *stokker* 'stock' och *holmer* 'liten ö', det senare en sidoform till vårt vanliga *holme*. Vanligen har man också antagit att namnet ursprungligen avsett Stadsholmen (Gamla Stan). Att *Stockholm* tidigt lockat till spekulationer visas av de från 1600-talet kända traditionerna om att staden fått sitt namn genom att invånarna i Sigtuna eller Birka sänt iväg en stock fylld med rikedomar för att hitta en lämplig plats för en ny stad. Hypoteser om att *stock* i namnet syftar på en bro eller spång, en gränspåle, en fallstock för djurfångst eller en stolpe rest på en marknadsplats har figurerat, liksom tanken på att *stock* här betyder 'stabbe' eller har använts om vatten som »stockar sig», dvs. hejdas i sitt lopp, trängs ihop eller sväller. Alla dessa förslag måste betraktas som mindre troliga. Till de mer spridda förklaringarna hör att namnet skulle syfta på den skyddande pålkrans som fanns runt staden åtminstone på 1500-talet. Förklaringen kan verka bestickande när man ser äldre avbildningar av detta försvarsverk, men namnet *Stockholm* bör ha funnits långt innan detta tillkom. Däremot kan det inte uteslutats att namnet tar fasta på äldre farledshinder av stockar i Norrström. I senare forskning har framhållits att namnet skulle kunna syfta på fasta fiskeanläggningar i form av (äl)fiskestockar, och man har därvid också anknutit till den gamla tanken att namnet är sekundärt till ett äldre namn *Stocksund* på Norrström (jfr *Stocksund*). En viktig synpunkt som framlägts är att ordet *stock* i allmänhet användes för att beteckna liggande trädstammar, vilket i så fall begränsar tolkningsmöjligheterna. Till de två mest intressanta förslagen i anslutning härtill hör att namnet syftar på fiskestockar eller på en farledsspärre av flytstockar i Norrström. Mot denna bakgrund bör man också överväga möjligheten av att namnet inte ursprungligen avsåg Stadsholmen utan någon av de småholmar som under medeltiden

fanns i Norrström (jfr *Helgeandsholmen*). En av dessa kallas på 1500-talet ännu *Stockholm* eller *Lilla Stockholm*.

Stockholm-Arlanda flygplats nordöst om Märsta, Uppland *Arlanda*.

Stockholms län län. (*j*) *Stockholms län* 1454. – Länet upprättades 1641 men var förenat med *Uppsala län* 1649–1714. Det omfattar delar av Södermanland och Uppland och har sitt namn efter *Stockholm*.

Stockholms-Näs äldre namn på *Kungsängen*, sn, Bro hd, Uppland.

Stockkumla hgd, Dingtuna sn, Tuhundra hd, Västmanland *kumbla*.

Stocksund kommundel, Danderyds kn, Uppland – Namnet avsåg från början sundet mellan Lilla Värtan och Edsviken. Det hänger samman med bynamnet *Stockby* och kan uppfattas som en sammandragning av ett ursprungligt *Stockbysund. *Stockby* är sammansatt av ordet *stock* och *by* 'gård; by'. Förelledens *stock* är flertydig; man har bl.a. tänkt sig att det kan syfta på tjocka, topphuggna trädstammar uppkomna vid skottskogsbruk. En alternativ möjlighet att förstå namnet *Stocksund* är att förleden syftar på fasta fiskeredskap – fiskestockar – i sundet (jfr *Stockholm*).

Stadsdelen Stocksund leder sitt ursprung tillbaka till slutet av 1880-talet, då villasamhället Stocksunds villa-parker anlades i närheten av den 1885 öppnade järnvägsstationen Stocksund.

Stola gods, Strö sn, Källands hd, Västergötland. (*j*) *Stoordha* 1449. – Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller fsv. *stordh, motsvarande fvn. *storð* 'ungskog, buskskog'.

Stommen vanligt gårdnamn, Dalsland, Värmland och Västergötland. – Namnet innehåller fsv. (*præsta*)*stompn* 'prästgård', ett ord som sannolikt är inlånat från forn-danskans *præstestavn* och till sitt ursprung är identiskt med svenska *stam* 'fartygstam, stäv; trädstam'. Ordet avsåg äldst prästgårdar i allmänhet. Efter reformationen har det emellertid kommit att beteckna prästgårdarna i de socknar som blivit annexförsamlingar, medan huvudsamslingarnas prästgårdar i regel kom att benämñas *Prästgården*. Ordet *stom* fick därigenom i kameralt språk småningom innebördens 'åt präst till hans underhåll anslagen f.d. prästgård i annexsocken'.

Litteratur: Ivar Lundahl, Ordet *stom* och gårdnamnet *Stommen* samt förhållandet mellan sockennamn och gårdnamn i Västergötland, Dalsland och Värmland, i *Namn och bygd* 33 (1945), s. 162–70.

Stora Beddinge by, Tullstorps sn, Vemmenhögs hd, Skåne *Lilla Beddinge*.

Stora Blåsjön bebyggelse, Frostvikens sn, Jämtland *Stor-Blåsjön*.

Stora Djulö gods, Katrineholms stad, Södermanland. (*in*) *Østredyulum et Vestredyulum* 1333. – Bebyggelsen, som stammar från järnåldern, var sätesgård redan under medeltiden. I belägget från 1333 omtalas både denna bebygg-

gelse (då Västra Djula) och det angränsande Östra Djulö. Elementet *Djul-* i ortnamnet, vars äldre form var *Djula*, har troligen äldst ingått i ett namn på Djulösjön, den intilliggande delen av Nyköpingsåns vattensystem, eller på en längre del av samma vattenled. Detta forntida vatten- namn är flertydig; bland tänkbara tolkningar kan här nämnas en namnbildning med *-l-* till ordet *djur*, ett namn åsyftande rik förekomst av älgar eller rådjur.

Stora Dyrön ö, tätort, Rönnängs sn, Tjörns hd, Bohuslän. *Dyröen* 1528. – Tätorten har fått namn efter ön. Namnet är flertydig. Det har bl.a. föreslagits innehålla fvn. *digr* 'tjock, stor' och betyda 'Storön, Tjockön'. Ön är den största på den sidan om Tjörn.

Stora Essingen stadsdel, ö, Stockholms stad □ *Essingen*, *Stora* och *Lilla*.

Stora Gla sjö, Glava sn, Gillbergs hd, Värmland. *Glaffen* 1637, *Glaa Siön* 1701. – Sjönamnet är sannolikt en bildning, fsv. *Gladhi, i anslutning till det ursprungliga namnet på *Glasälven* (*Glaåkersälven*) (□ *Glava*), genom vilken den står i förbindelse med □ *Glagsfjorden*. Jfr □ *Övre Gla*.

Stora Gudings gd, Vallstena sn, Gotland □ *Gudingsåkarna*.

Stora Hammar sn, Skytts hd, Skåne. (in) *Hambri* 1133 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *hammar* i betydelsen 'höjd'. Den ursprungliga byn har delats i Stora och Lilla Hammar.

Stora Hamre gd, Östergarns sn, Gotland □ *Katthamarsvik*.

Stora Harrie sn, Harjagers hd, Skåne. (de) *Harthakrae* (avser kyrkbyn) 1310, (in) *parochia Hardakra makla* ['stora'] 1394. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Jfr □ *Lilla Harrie*.

Stora Herrestad sn, tätort, Herrestads hd, Skåne. (In) *Heruestadum* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn (nu en tätort), kan i förleden innehålla ett mansnamn fda. *Hærwir. Efterleden är □ *sta(d)*. *Stora* tillades redan i början av 1600-talet i syfte att skilja socknen från □ *Östra Herrestad*.

Stora Hov gd, Tråvads sn, Laske hd, Västergötland □ *hov*.

Stora Höga tätort, Jörlanda sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Hoffwe* 1544. – Tätorten har vuxit upp vid järnvägslinjen och fått namn efter byn Höga. Namnet är dativ singularis eller pluralis av □ *hög*. Om formen ursprungligen är singular, har den senare anslutits till de plurala ortnamnen på *-a* (varom se inl. 3.3.1).

Stora Isie by, Hemmesdynge sn, Vemmenhögs hd, Skåne □ *Lilla Isie*.

Stora Karlsö ö, Eksta sn, Gotland □ *Karlsö, Lilla och Stora*.

Stora Kil sn, Kils hd, Värmland. (de) *Chill* 1315. – Sockennamnet kan åsyfta en kilformad vik av den nu nästan igenväxta sjön Norra Hyen, som tidigare sträckte sig västerut fram mot gården Apertin. Här låg den gamla

sockenkyrkan. *Stora* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från □ *Visnums-Kil*. Tätorten Kil söder om den nuvarande sockenkyrkan har vuxit fram kring en järnvägsstation vid nordvästra stambanan och har fått ge namn åt Kils kommun.

Stora Kopparberg sn, Dalarna □ *Kopparbergs län*.

Stora Köpinge sn, Herrestads hd, Skåne. *Køping* 1201 sen avskr. (avser kyrkbyn), *ecclesie Köpingh* 1338 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller en stelnad form i dativ singularis av fda. *køping* 'handelsplats'. Kyrkbyn Stora Köpinge och dess grannby Lilla Köpinge utgjorde äldst en gemensam by. *Stora* och *Lilla* tillades redan under 1300-talet för att skilja byarna åt. Jfr □ *Köpingebo*.

Stora Le sjö, Dalsland och Värmland. *Læ* 1273? – Sjönamnet är troligen bildat till ett ord motsvarande fvn. *hlér* 'sjö, hav'.

Stora Levene tätort, Levene sn, Viste hd, Västergötland □ *Levene*.

Stora Lulevatten sjö, Gällivare och Jokkmokks snr, Lappland. *Lulatresk* 1539. – Namnet är bildat till □ *Luleälven*. Efterleden *vatten* har betydelsen 'sjö'. Ett äldre namn är *Lulejaure*, vars efterled *jaure* är en äldre stavningsform av lulesam. *jávrre* 'sjö'. I sjöns nuvarande samsiska namn *Stuor Julevu*, som även är namnet på *Stora Luleälven*, har den särskiljande förleden *stuor* 'stor', ett nordiskt lånord, tillkommit som en anpassning till det svenska namnet.

Stora Luleälven älvdal, Jokkmokks sn, Lappland □ *Luleälven*.

Stora Lundby sn, Vättle hd, Västergötland. *Lundby sokn* 1399. – Socknen har fått sitt namn från (präst)gården Lundby. Förleden innehåller *lund*, efterleden är □ *by*'gård'; *by*. Socknen har sedan 1907, och ibland även tidigare, kallats *Stora Lundby*. Namnleden *Stora* skiljer socknen från □ *Norra Lundby* och □ *Södra Lundby* i samma landskap.

Stora Malm sn, Oppunda hd, Södermanland. *Maalm* 1334. – Namnet innehåller ordet *malm* i betydelsen 'sand; sandig (skogs)mark'. Socknen har fått sitt namn från den av grusåsar med tillhörande sandmarker omgivna bygden omkring kyrkan. Namnleden *Stora* särskiljer denna socknen från □ *Lilla Malma* socken i samma landskap.

Stora Mellby sn, tätort, Bjärke hd, Västergötland. *Parochia Midhelby* 1447. – Socknen har fått namnet *Mellby* från kyrkbyn. Det innehåller förleden *Midhal-* 'mellan-' och efterleden □ *by*'gård; *by*. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Stora Mellby*. Namnleden *Stora* särskiljer socknen från bl.a. □ *Mellby* socken i Källands härad i samma landskap. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Stora Mellösa sn, tätort, Askers hd, Närke. (De) *Mæja-loso* 1314? – Socknen har fått namn efter byn Mellösa. Namnet, vars efterled troligen är □ *lösa* 'glänta; äng', har bl.a. tolkats som 'Mellanängen'. Tillägget *Stora* har gjorts på 1900-talet för att skilja socknen från □ *Mellösa* i Södermanland.

- Stora Runhällen** torp, Västerlövsta sn, Simtuna hd, Västmanland □ *Runhällen*. Stor-Blåsjön
- Stora Råby** sn, Torna hd, Skåne. (*Jn*) *villa Raby maiore* ['stora'] 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen *rå* 'gränsmärke', i så fall med syftning på läget vid gränsen mot Bara härad. Efterleden är □ *by*'gård; by'. Kyrkbyn Stora Råby och det intilliggande Lilla Råby i Lunds landsförsamling utgjorde äldst sanonlikt en gemensam by.
- Stora Rör** samhälle, Högsrums och Glömminge snr, Slättbo och Algutsrums hd, Öland. – Namnet innehåller ordet *rör* 'stentröse' och syftar på ett rör som utgjorde gränsmärke mellan de båda distrikten (*Norra* och *Södra motet*) som Öland förr var indelat i. Ett postkontor med namnet *Stora Rör* öppnades här redan 1750.
- Stora Segerstad** gods, vandrarehem, Reftele sn, Västbo hd, Småland. *Sighersthathæ* 1380. – Granngården kallas *Lilla Segerstad*. Se vidare □ *Segersta*, sn, Grums hd, Värmland.
- Stora Sjöfallet** vattenfall, nationalpark, Gällivare och Jokkmokks snr, Lappland. – Det numera torrlagda vattenfalrets lulesamiska namn är *Stuor Muorkke*, av ett äldre *Stuor Muorkkegårttje*. *Stuor* 'stor' är ett nordiskt ländord, *muorkke* betyder 'landremsa mellan två sjöar; landet på ömse sidor av en fors' och *gårttje* 'vattenfall'. Kring fallet bildades år 1909 en nationalpark med samma namn.
- Stora Skedvi** sn, Dalarna. (*de*) *Schedui* 1297, *Skedvi Sockn*, som ock kallas *Stora Skedvi* 1757. – Socknen kallas äldst, liksom i våra dagars folkspråk, enbart *Skedvi*. Sockennamnet var övertaget från nuvarande Kyrkbyn. Tillägget *Stora* gjordes i mitten av 1700-talet för att skilja namnet från det västmanländska *Skedvi* (senare □ *Västra Skedvi*). Se vidare □ *Skedvi*.
- Stora Slågarp** sn, Skytts hd, Skåne. (*de*) *Slokethorp* 1300-talets mitt (avser kyrkbyn), *Store Slogerup* 1561. – Det från kyrkbyn länade sockennamnet innehåller i efterleden □ *torp* 'nybygge'. Förleden har antagits innehålla ett mansnamn fda. *Sloki. Kyrkbyn och kyrkbyn i grannsocknen □ *Lilla Slågarp* utgjorde ursprungligen en enda by. Härigenom och på grund av att det inte är känt, när de båda socknarna tillkom, är det ovisst om det äldsta beläget avser Stora eller Lilla Slågarp.
- Stora Tuna** sn, Dalarna. (*de*) *Tunum* 1333. – Sockennamnet, som innehåller □ *tuna*, bör ha övertagits från en bebyggelse som omfattade den nuvarande prästgården med grannbyar, förmodligen också Fornby. Tillägget *Stora* påträffas första gången 1726. Valet av just denna bestämning har kanske gjorts med tanke på socknens särskilt i äldre tid betydande storlek. I lokalspråket lever ännu det enkla *Tuna*.
- Storavan** sjö, Arjeplogs och Arvidsjaurs snr, Lappland. *Storeafwan* 1650. – Namnets efterled är bestämd form av *ava*, som i norrländska dialekter har betydelsen '(ofta säckformig) vik el. bukt i vattendrag'. Storavan hänger samman med sjön □ *Uddjaur* genom ett sund och kan uppfattas som en vik till denna; jfr □ *Hornavan*. Sjöarna genomflyts av Skellefteälven. Namnet har inlänats i umesamiskan som *Stuoraván* 'Storbukten'.
- Stora Vika** tätort, Sorunda sn, Södholms hd, Södermanland. *Vika* 1535 (avser en by). – Tätorten har snarast namn efter den stenindustri i anslutning till vilken den på 1940-talet växte fram. Industrin hade i sin tur namn efter den nu försvunnabyn *Stora Vika*, som 1948 fick lämna plats för ett kalkstensbrott. Namnet innehåller plural form (se int. 3.3.1) av *vik* och har ursprungligen avsett en nu till större delen uppgrundad, mindre vik på östsidan av Fållnäsviken. *Stora* har lagts till byns namn för att skilja denna från den avsöndrade gården *Lilla Vika*.
- Stora Värtan** fjärd, Danderyds skg, Uppland □ *Värtan*, *Lilla och Stora*.
- Stora Väsby** gods, Hammarby sn, Vallentuna hd, Uppland □ *Upplands-Väsby*.
- Stora Åby** sn, Lysings hd, Östergötland. *Aaby* 1327. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, belägen vid Åbyån, som längre ned mot utloppet i Tåkern kallas *Disevidän*. Det innehåller å och □ *by*'gård; by'. Det utvidgade namnet *Stora Åby*, brukat åtminstone redan under 1800-talet, påbjöds 1940 som socknens officiella namn. Tillägget *Stora* synes ha tillagts för att framhålla kyrkbyn Åby gentemot byn Åby i grannsocknen Ödeshög, benämnd efter samma å som kyrkbyn. De båda byarna ligger på var sin sida om Åbyån och har benämnts *Västerholmen* i Ödeshög respektive *Österholmen* i Stora Åby (jfr □ *Hagebyhöga*), namn som nu inte längre brukas.
- Stora Ören** naturvårdsområde, Stenåsa sn, Möckleby hd, Öland. – Området har namn efter en större udde i dess östra del. Ordet □ *ör* 'grus(bank)' har varit en vanlig beteckning för uddar och örar runt Ölands kuster.
- Storberget** berg, Överkalix sn, Norrbotten □ *Lillberget*.
- Stor-Björkvattnet** fjällsjö, Tärna sn, Lappland. *Bierkvand* 1742. – Namnet avser den större delen av den sjö som tidigare kallades *Björkvattnet*. Förhållandet till sjöns sydsamiska namn (*Stoere*) *Bierhkojaevrie* med parallellformen *Bierhcoe*, där *stoere* betyder 'stor' (nordiskt ländord) och *jaevrie* 'sjö', är oklart. Förleden förefaller innehålla svenska *björk*, vilket inte överensstämmer med förhållandet att det nu växer barrskog vid sjön. Det svenska namnets efterled innehåller *vatten* i betydelsen 'sjö'. Det anförda beläget från 1742 är en norsk form av namnet.
- Stor-Blåsjön** reglerad fjällsjö, Frostvikens sn, Jämtland. – Namnet avser den större delen av den djupa sjön (*Blå Siön* 1645) vars södra del kallas *Lill-Blåsjön*. Det innehåller adjektivet *blå* i den äldre betydelsen 'svart, blåsvart, kolmörk' med syftning på sjöns färg. Sjöns nuvarande sydsamiska namn *Plaavejaevrie* är en översättning av det svenska namnet. Ett äldre samiskt namn på sjön är *Pluevrenjaevrie*, vars förlod *Pluevre* innehåller genitiv av en sammändragen form av *pluevie* 'myr' och *jaevrie* 'sjö'. Senare har en förklarande efterled *jaevrie* tillagts för att särskilja sjön från byn (*Stora Blåsjön*, sam. *Pluevre*), som namngivits efter sjön.

Stor-Burvattnet sjö, Kalls och Offerdals snr, Jämtland □ *Burvattnet*.

Storebro tätort, Vimmerby lfs, Sevede hd, Småland. *Storabro* 1760. – Detta gamla bruk, som grundades under första hälften av 1700-talet, har fått namn av en bro där den gamla landsvägen mellan Hultsfred och Vimmerby passerade över Stångån.

Store mosse nationalpark, Kävsjö och Kärda snr, Östbo hd, samt Värnamo stad, Småland. – Namnet avser det stora sankmarksområdet norr om Herrestadssjön.

Storfors kn, samt förs. och tätort, Kroppa sn, Färnebo hd, Värmland. *Ffors* 1540, *Storefors* 1633. – Kommunen och församlingen (utbruten ur Kroppa 1960) har sitt namn efter tätorten. Namnet på denna gamla bruksort är givet efter dess läge vid en fors i Storforsälven. Förleden *Stor-* är given i syfte att skilja orten från den nedströms Storfors belägna bebyggelsen Lillfors.

Storforsen nu torrlagt vattenfall, Fors och Ragunda snr, Jämtland □ *Döda fallet*.

Storforsen forsträcka i Piteälven, Älvsbyns sn, Norrbotten. *Storforsen* 1789. – Forsen är med sin längd på 5 km och fallhöjd på ca 80 meter den största och mäktigaste i denna nedre del av Piteälven, varav namnet. Forsens samiska namn *Liggá* innehåller kanske ett från fi. *linkka* 'tvärbrant, högt vattenfall' länat ord (jfr □ *Ligga*); jfr dock *liggá* 'småbackig, kuperad (terräng)', ett i nord-samiskan men inte i lulesamiskan belagt ord.

Storgården gd, Aspås sn, Jämtland □ *Aspås*.

Storhågna fjäll och turistort, Klövsjö sn, Jämtland. – Detta fjällnamn är sammansatt av adjektivet *stor* och dialektordet *hågn* 'större fjällparti med brant stupande vägar'.

Storhagnen fjälltopp, Idre sn, Dalarna □ *Storvättes-hågngen*.

Storjuktan sjö, Sorsele sn, Lappland. *Jukts tråsk* 1670. – *Storjuktan* är den största av utvidgningarna av □ *Juktán*, till vars namn sjönamnet är bildat. Vanligen används namnformen *Jukan*, vilken också betecknar kraftstationen vid sjön. Sjöns umesamiska namn är *Stuorasjukta* (*stuora* 'stor', ett nordiskt lån) eller *Sjuktta*.

Stor-Korsträsket sjö, Älvsby sn, Norrbotten □ *Korstråsk*.

Storkåge by, Skellefteå sn, Västerbotten □ *Kåge*.

Storlien turistort, Åre sn, Jämtland. *Storlien* 1771. – Turistorten har fått sitt namn efter en post- och järnvägsstation öppnad under 1880-talets första år. En mindre bebyggelse fanns då på platsen. Namnet är sammansatt av adjektivet *stor* och bestämd form av *lid* 'backe'.

Stor-Lungen sjö, Lungsunds sn, Färnebo hd, Värmland □ *Lungsund*.

Stornorrffors vattenkraftverk, Umeå sn, Västerbotten. – Kraftverket, som varit i drift sedan 1958, har bl.a. efterträtt ett äldre, 3 km längre norrut beläget kraftverk som kallas *Norrffors*. Förleden i *Stornorrffors* torde syfta på att verket var större än det gamla Norrffors, kanske också på att det var Sveriges till effekten största vattenkraft-

verk. Det äldre kraftverket Norrfors, beläget vid byn Sörfors, bör ha fått sitt namn efter läget vid Norrforsen i Umeälven, medan själva namnformen anslutits till bynamnet *Norrffors* på andra sidan älven, norr om forsen (□ *Sörfors*).

Storsaivis by, sjö, Gällivare sn, Lappland □ *Unna Saiva*.

Storsjö sn, Härdedalen. (*wider*) *Stodśio* 1482?, *Store Siön* 1645 (avser sjön). – Socknen har övertagit kyrkbyns namn, vilket ursprungligen givetvis avsett sjön Storsjön, vid vars strand kyrkan och byn är belägna. Sjön är den största i trakten. Kyrkbyns samiska namn *Stöörsjuve* är en till sydsamiskan anpassad form av det svenska namnet.

Storsjön sjö söder om Sandviken, Gästrikland. *Store siön* 1552. – Sjön är på grund av sin storlek mer framträdande än någon annan sjö i den centrala delen av landskapet.

Storsjön sjö, Jämtland. *Storsiö* 1646. – Namnet avser landskapets största sjö kring vilken också de äldsta bygderna är belägna. Förleden *Stor-* kan ha sitt ursprung i ett behov av att i de olika bygderna skilja denna sjö från andra och mindre vatten. Enligt ett tilltalande förslag skulle dock namnet ursprungligen beteckna Storsjöns största öppna vattenytan norr om Norderön, i motsats till mindre sjöflak och vikar som Åssjön och Brunfloviiken. Ett äldre namn på sjön kan möjligen dölja sig bakom landskapsnamnet □ *Jämtland*.

Storsjön sjö, Vilhelmina sn, Lappland □ *Malgomaj*.

Storuman kn, tätort, Lappland. – Namnet, tillkommet som järnvägsstationsnamn 1930, är givet efter sjön, en utvidgning av □ *Umeälven*. Tätortens umesamiska namn *Lusspie* har betydelsen 'utlopp ur en sjö' och åsyftar byns läge. Detta namn har i svenska länats in som *Luspen*, som var tätortens äldre namn.

Storvik tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. – Tätorten är framvuxen kring en 1875 tillkommen järnvägsstation. Trots att det var på byn Lillviks mark som stationen anlades och samhället i huvudsak uppstod, hämtades namnet från grannbyn Storvik. Både Lillvik (*Lille wijk* 1550) och Storvik (*Store wijk* 1571) har tillkommit genom delning av en äldre by Vik (*Wiik* 1541). Denna hade namn efter läget vid Näsbyssjöns västligaste vik.

Storvindeln sjö, Sorsele sn, Lappland. – Sjön, som är en utvidgning av □ *Vindelälven*, har namn efter älven. Sjöns umesamiska namn *Stuoraviddule* återgår på det svenska namnet med översatt förled.

Storvreta tätort, Årentuna sn, Norunda hd, Uppland. (*i*) *Dygrowthum* 1462, (*i*) *Vreta* 1490, *Storureta* 1636. – Namnet avsåg under medeltiden en by, men tätorten har närmast övertagit det från en järnvägsstation på banan Uppsala–Gävle, öppnad 1874. Det plurala namnet (se *3.3.1*) *Storvreta* innehåller i efterleden ordet *vret*, 'liten inhägnad åker'. Den medeltida namnformen *Digravretum* innehåller i förleden adjektivet fsv. *digher* 'stor' och motsvarar alltså betydelsemässigt dagens *Storvreta*. Förleden är tillkommen för att skilja namnet från *Lillvreta* i Rasbo sn, men byn kunde ännu på 1930-talet i dagligt tal kallas bara *Vreta*.

Storvätteshågnen fjälltopp, Idre sn, Dalarna. – Kallas i dagligt tal *Storhågna* (»*Storhågna*«) till skillnad från *Lillhågna* (officiellt *Lillvätteshågnen*), namn på en annan fjälltopp i närheten. Efterleden är dialektordet *hågn* 'större fjällparti med brant stupande väggar'. Mellanleden -vättes- infördes av kartografer på 1800-talet för att undvika förväxling med fjället *Storhågna* i Klövsjö socken i Jämtland. Norska fjällnamn, som innehåller ordet *vete*, *vätte* 'vårdkase' (fvn. viti 'märke, landkänning; vårdkasse'), tycks ha tjänat som mönster. Toppens sydsamiska namn *Gealta* har betydelsen 'trädlöst fjällområde; långsträckt fjällkam; högfjällets högsta topp'.

Storå tätort, Lindes sn, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1872 öppnade järnvägslinjen. Namnet är nyskapat och givet efter läget vid ån Storån.

Storön by, väderstation, Nederkalix sn, Norrbotten. *Storö* 1539, *Storönn* 1547. – Byn har namn efter läget på en tidigare ö, numera halvö, i Bottenviken. Namnet uttrycker motsatsförhållande till den intilliggande Lillön, numera också landfast.

Stranda härad hd, Småland. *Stranda hærat* 1447. – Stranda härad är av allt att döma inte något gammalt härad utan synes vara en utbrytning ur Handbörs härad, omfattande kuststräckan utefter Kalmarsund. Ett äldre namn på motsvarande område är fsv. *Norrabyghdh* (*Norrbögd* 1292 avskr.), så benämnt sett från Mörje i söder. Något äldre än det äldsta belägget, som innehåller *hæradh*, är *Strandabygd* (1443). Detta namn syftar liksom *Stranda härad* på läget vid Kalmarsund. Båda namnen innehåller sannolikt fornsvensk genitiv *stranda(r)* av ordet *strand*, men formellt kan det också vara fråga om en därtill bildad inbyggarteknologi fsv. *strandar 'strandbor'.

Stranden del av Mora tätort, Mora sn, Dalarna [] *Mora*.

Strandnorum tätort, Norums sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Strandnourum* 1659. – Tätorten har fått namn efter byn Strandnorum, som är belägen nära havet vid en å. I bynamnet ingår sockennamnet [] *Norum*.

Striberg tätort, Nora sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. *Stripeberg* 1559. – Tätorten har vuxit upp vid ett järnbruk och den år 1874 öppnade järnvägslinjen. Namnet har föreslagits vara bildat till *strip* 'malmåder, omgiven av gråberg'.

Stripa järnmalmsgruva, Lindes sn, Lindes och Ramsberg hd, Västmanland. *Stripe gruffwenn* 1558. – I namnet kan ingå *strip* 'malmåder, omgiven av gråberg'.

Strå sn, Dals hd, Östergötland. *Stra ecclesie* 1270. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet har ansetts innehålla ett namn fsv. *Stra 'Strömmen, Ån', på Mjölna-ånen.

Sträken sjö, Småland och Västergötland. *Strukni* 1300-talets slut. – Sjönamnet är troligen bildat till ett ord samhörigt med verbet *stryka* och betyder då 'sjön med strömdrag'. Sträken har strömdrag på olika ställen.

Strålsnäs tätort, Åsbo sn, Göstrings hd, Östergötland. *Nääs kallas Strålsnäs* 1760. – Tätorten är framväxten kring

en järnvägsstation vid en 1873 öppnad sträcka och en poststation, inrättad 1874. Dessa namngavs efter den 1 km längre norrut belägna herrgården Strålsnäs. Förleden förklaras av att gården tillhörde släkten Stråle från åtminstone 1600-talets början till 1708. Efterleden innehåller gårdens gamla namn *Näs* (*Nesset* 1535, *Näss* 1544), säkerligen med syftning på läget på ett näs mellan Lillån och Svartån (samt möjligen Åsboån).

Strängen sjö, Stora Malms och Östra Vingåkers snr, Oppunda hd, Södermanland [] *Strångsjö*.

Strångsjö tätort, Stora Malms och Östra Vingåkers snr, Oppunda hd, Södermanland. *Strång Sjön* 1810 (avser sjön Strängen). – Tätorten har vuxit fram kring post- och järnvägsstationen Strångsjö, inrättad 1866, vid södra änden av sjön Strängen, förr också kallad *Strångsjön*. Förleden innehåller snarast fsv. *stranger* 'stuv, obölig; gensträvig; häftig' med syftning på svårigheter orsakade av dyiga stränder, i så fall snarast avseende förhållanden någonstans i sjöns avloppslöde.

Stråssa tätort, Ramsbergs sn, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. *Strossa grufwa* 1682. – Tätorten har vuxit upp vid Stråssas gruva. I namnet ingår *stross* 'malmbrytningsplats i gruva'.

Stråvalla sn, Viske hd, Halland. *Stravold Sogn* 1536 avskr. – Namnet är länat från kyrkbyn. Förleden, fda. *Stra-*, innehåller en i sammansättning utvecklad form av *Ströan*, namnet på den å som rinner genom byn. I ånamnet döljer sig ett nu försvunnet ord med innehördan 'vattdrag, å' e.d. I efterleden ingår *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Strängnäs kn, stad, Södermanland. *Strigines* ca 1120 avskr., (in) *Streginges* 1275. – Ortnamnet åsyftar det näs i Mälaren där stadens äldsta delar ligger. Förleden kan innehålla ordet *sträng* med syftning på uppgillrade jaktsnarrar på näset.

Strängsered sn, Redvägs hd, Västergötland. *Ecclesie Strængxryð* 1335. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden innehåller [] *ryd* 'rötning'. Den flertydiga förleden kan innehålla ett äldre namn med oviss innehörd på den intilliggande Strängeredssjön eller ett likalydande mansnamn.

Strö sn, Källands hd, Västergötland. *parochia Strö* 1344. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det kan innehålla ett gammalt ord, fsv. *strö, för 'vattdrag, å' och åsyfta det vattdrag som rinner helt nära kyrkan. Möjligt är dock att namnet i stället innehåller det västgötska dialektordet *strö* 'tvärstockar på en bro' med syftning på en forntida broanläggning vid kyrkbyn.

Ströan å i Stråvalla och Värö snr, Viske hd, Halland [] *Stråvalla*.

Ström tätort, Harmångers sn, Hälsingland [] *Strömsbruk*.

Ström sn, Jämtland. (i) *Straumi* 1273 avskr. – Socknenamnet får uppfattas som ett gammalt bygdenamn, närmast avseende bygden kring kyrkan. Ytterst avser det den några kilometer sydost om kyrkbygden belägna

Strömmen eller *Strömsströmmen* där [] *Ströms Vattudal* har sitt utlopp i [] *Faxälven*. Socknens samiska namn *Straejmie 'Ström'* betecknar också [] *Strömsund*.

Strömsbruk tätort, Harmångers sn, Hälsingland. *Ströms bruuk* 1681. – Tätorten, också kallad *Ström*, är framväxten kring ett järnbruk, som var i drift 1672–1889. Namnet föranleds av läget vid Strömmen, en del av Harmångersån.

Strömsdal by, Säfsnäs sn, Dalarna. – Bebyggelsen har vuxit fram kring en nu försvunnen hytta för järnframställning, som grundades på 1720-talet av Hans Sebastian Grave (jfr det närliggande [] *Gravendal*) och namngavs efter finansiären, Graves kompanjon Hans Olsson Ström. Efterleden *dal* är snarast schablonmässigt given efter mönster av herrgårdsnamn men är också sakligt motiverad, då den ursprungliga bebyggelsen i huvudsak ligger i en sänka längs Hyttbäcken.

Strömfors tätort, Krokeks sn, Lösings hd, Östergötland. *Strömfors* 1891. – Namnet har från början syftat på en kvarn vid en fors. Den sakliga bakgrunden till förleden är okänd.

Strömholt tätort, gods, Kolbäcks sn, Snevringe hd, Västmanland. *Strömholt* 1556. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till den gamla kungsgården Strömholt, som uppfördes av Gustav Vasa på en holme i Kolbäckån, här tidigare kallad *Strömmen*.

Strömsmark bebyggelse, Järnskogs sn, Nordmarks hd, Värmland [] *mark*.

Strömsnäsbruk tätort, Traryds sn, Sunnerbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp vid ett pappersbruk och den är 1897 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som ursprungligen avsetts bruket, synes syfta på ett näs vid ett strömt ställe i Lagan.

Strömsrum gods, Ålems sn, Stranda hd, Småland. *curias meas* ['mina gårdar'] ... *Strömsrum* 1312. – Namnet är sammansatt av orden *ström* 'ström i vattendrag' och [] *rum* 'öppen plats'. Namngivningsgrund är en fors i Alsterå, vid vilken godset är beläget.

Strömstad kn, stad, Bohuslän. *Strömsta* 1672. – I namnet ingår namnet på ett fiskeläge (*Strömmen* 1600-talet), som i sin tur innehåller nuvarande Strömsåns gamla namn. När efterleden *stad* 'större, tättbebyggt samhälle' lades till, kan ej fastläggas.

Strömsund kn, samt tätort, Ströms sn, Jämtland. – Namnet syftar på tätortens läge vid sundet mellan kyrkan och Näsviken. Det lanserades 1899 vid ett sammanträde med byamännen från Bredgård, Näset och Grelsgård som namn på det då tilltänkta municipalsamhället. Ortens samiska namn *Straejmie* är ett ord, som går tillbaka på det nordiska ordet *ström*.

Ströms Vattudal dalgång och sjö, Ströms sn, Jämtland. *Wasdalen* 1670-talet. – Namnet (lokalt *Vattudalen*) avser sjösystemet från Russfjärden i sydost till Kvarnbergsvattnet i nordväst samt dalgången kring detta. Det innehåller socknennamnet [] *Ström* och ett substantiv *vattudal* där förleden är en äldre sammansättningsform av or-

det *vatten*. I samiskan används namnet *Straejmiejaevrie* 'Strömsjön', vilket egentligen åsyftar sjösystemet i dalångan.

Strövelstorp sn, tätort, Södra Åsbo hd, Skåne. (de) *Strypilstho[r]p* 1241. – Socknennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett ord fda. *strybil, en bildning till *strupe* med syftning på något smalt terrängparti. Efterleden är [] *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till kyrkbyn.

Stugun sn, tätort, Jämtland. (vndir) *Stuwnæ, Syælastuw* 1300-talets början. – Namnet avsåg ursprungligen den själlastuga (härbärge) som Jacob Israelsson, ärkebiskop i Uppsala 1278–81, lät uppföra på Ragundaskogen till de vägfarandes skydd. Den bebyggelse som med tiden uppstod kring själlastugan motsvarar nuvarande *Stugubyn*, där -*byn* är tilltagt för att skilja namnet från den på 1500-talet tillkomna socknen *Stugun*.

Sturefors tätort, gods, Vists sn, Hanekinds hd, Östergötland. – Tätorten är framväxten vid en post- och järnvägsstation, inrättad 1902. Denna namngavs efter det närmare 3 km österut belägna godset Sturefors. Dess namn tillkom sedan Margareta Sture (1547–1617) blivit innehavare av godset efter det att maken Ture Nilsson (Bielke) avrättats år 1600. Under hans tid kallades slottet *Turefors* (*Turefärsz gårdh* 1596). Godsets äldre namn var *For-sa* (i *Forsum* 1436). Alla tre namnen anknyter till en närlägen fors i Stångån.

Sturehov gods, Botkyrka sn, Svarthöjd hd, Södermanland. *Sturehof* 1665. – Godset kom i släkten Stures ägo redan på 1500-talet och har släktens namn i förleden. Efterleden är den efter mönster från tyska herresätesnamn införda efterleden -*hov*, vilken också anspelade på ordet *hov* i betydelsen 'furstehov'. Godsets äldre namn var *Aver-hulta* (*Affrultha* 1449), vars förled är oklar och efterled är [] *hult*.

Sturkö sn, tätort, Östra hd, Blekinge. *Storkø* ca 1300. – Öns namn har ansetts innehålla en bildning till antingen adjektivet *stor* eller fda. *stoth* 'hästflock', alltså med betydelsen 'den stora ön' eller 'Hästön'. Tätorten Sturkö utgörs av större delen av öns bebyggelse.

Styra sn, Aska hd, Östergötland. *Styra sokn* 1379. – Socknen har fått sitt namn från Styra by. Namnets innehörd är oviss.

Styrnäs sn, Ångermanland. – (De) *Styranes* 1344. – Socknen har fått sitt namn efter byn Styrnäs (nuvarande Styrnäsgården). Namnets efterled åsyftar det näs som skjuter ut i Ångermanälven där kyrkan ligger. Förleden har föreslagits innehålla ett fornsvenskt **Stjor-* (**Stjør-*, **Styr-*) med betydelsen 'den starka; den ståliga' e.d., kanske det gamla namnet på Ångermanälven eller dess mynningsvik.

Styrstad sn, Lösings hd, Östergötland. *Styhlstatha* 1356. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller möjligen ett mansbinamn fsv. *Stydhil, innehållande ett fornsvenskt *stydhil 'stötta, stöd' e.d. Efterleden är [] *sta(d)*.

Styrsö sn, tätort, Askims hd, Västergötland. *Styrisø* ca 1300. – Ön Styrsö har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fvn. *styri* 'skeppsbefälshavare'. Efterleden är ordet ö.

Stånga sn, tätort, Gotland. *Stangum* 1300-talet avskr., (In) *Stanghe* 1380. – Namnet innehåller från början en plural form av ordet *stång*. Det förefaller inte troligt att ordet här använts i överförd betydelse om någon terrängformation, utan namnet bör ha syftat på verkliga stänger eller möjigen en stång, då med sekundär ortnamnsplurals (se int. 3.3.1).

Stångby sn, tätort, Torna hd, Skåne. (de) *Stangbi* 1100-talets mellersta del. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det är sammansatt av *stång* med oviss syftning och □ *by* 'by; gård'. Tätorten några km sydost om kyrkbyn har vuxit fram kring en järnvägsstation vid Södra stambanan.

Stångenäs härad hd, Bohuslän. (j) *Stanganesi* 1338. – *Stångenäs*, som är ett gammalt bygdenamn och under medeltiden uppträder som skeppsredenamn (□ *härad*), avser det stora näset mellan Brofjorden i väster och Gullmarsfjorden i öster. *Stång-* avser sannolikt en i havet utskjutande udde, 1594 omtalad som *Stangen*. Detta namn anses avse det yttersta partiet av Stångenäset ut mot Stångehuvud. Med denna förklaring är förleden att fatta som fornspråklig genitiv singularis *stanga(r)* av *stång*.

Stångån å, Östergötland. *Stanga aa* 1399. – Ånamnet kan vara bildat till kungsgårdsnamnet *Stång* nära Linköping, men förhållandet kan också vara det omvänta. Ytterst sammanhänger namnet *Stångån* med *stång*, men det är ovisst vad ordet från början har syftat på. Stångån har utgjort en viktig gräns mellan två huvuddelar av Östergötland, Västanstång väster om ån och Östanstång öster om ån. Det har därför övervägts att *stång* i Stångån kunde ha den i andra ortnamn styrkta betydelsen 'rägångsmärke'.

-städe □ *sta(d)*.

Städjan fjäll, Idre sn, Dalarna. *Skrällestädh* 1679. – Namnet innehåller ordet *städja* '(smides)städ' med syftning på fjällets utseende. I det ovannämnda äldsta belägget ingår inbyggartekningen *skräle* 'Särnabo' (Idre har förr hört till Särna socken). – Bild 67, s. 358.

Ståholm gods, Munktorps sn, Snevringe hd, Västmanland. *Säby kallas nu Ståholm* 1680. – Av några hemman i byn Säby (j *Sæby* 1389; till fsv. **sæ(r)* 'sjö' och *by* 'gård; by' – gården ligger vid Mälartviken Galten) bildades under senare delen av 1600-talet säteriet Ståholm. Innebördens av namnets förled är okänd, efterleden □ *holm* är bildad efter mönster av andra herrgårdsnamn.

Ställberg tätort, Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland. (wed) *Ställebergett* 1636. – Tätorten har vuxit upp kring Ställbergsgruvan och den år 1873 öppnade järnvägslinjen. Bergåsen ned mot □ *Ställdalen* innehåller glimmerskiffer, s.k. *ställsten*.

Ställbergsgruvan gruva, Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland □ *Ställberg*.

Ställdalen tätort, Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd, Västmanland. *Ställdahlen* 1708. – Tätorten har vuxit upp kring den år 1873 öppnade järnvägslinjen och fått namn efter ett bruk. För namnets förled se □ *Ställberg*. Efterleden är bestämd form av *dal*.

Stävie sn, Torna hd, Skåne. (in) *Staföghe* 1200-talets senare hälft (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller *stav* med oviss syftning och □ *hög*.

Stöcke tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Steckö* 1539, *Stöcke* 1562. – Tätorten återgår på en by. Namnet kan tolkas antingen som ett ursprungligt vattendragsnamn sammanhängande med verbet *stänka* och syftande på Bubäcken eller som äldre namn på en nu upplandad (halv)ö. I det senare fallet skall namnet uppfattas som en bildning till ordet *stack* i t.ex. *höstack*, kanske med syftning på en höjd.

Stöde sn, Medelpad. (De) *Stödhi* 1344. – Namnet har bl.a. antagits betyda 'landningsplats, båtstad' och syfta på en landningsplats nära kyrkan.

Stölle tätort, Norra Ny sn, Älvdals hd, Värmland. *Stöll* 1554. – Tätorten består av de gamla byarna Norra och Södra Stölle vid Norra Ny kyrka. Namnet är oklart.

Stöpen tätort, Frösve och Säters snr, Vadsbo hd, Västergötland. *Stipi* ca 1325, *Stöpan* 1650 (beläggen avser allmänningsskog i Käkinds och Vadsbo härad). – Tätorten återgår på några mindre fastigheter i Frösve socken vid skogsområdet Stöpen. Namnets härledning är obekant.

Störinge by, Gårdslösa sn, Runstens hd, Öland. (j) *Stödhinge* 1443. – Namnet har tolkats som en bildning med □ -inge till fsv. *stodh 'hästflock', här i en betydelse 'plats där hästar vistas'.

Suderhavden udde, Östergarns sn, Gotland □ *Havdhem*. **Sudret** den sydligaste delen av Gotland □ *Sundre*.

Sulitelma gränsfjäll, Arjeplogs sn, Lappland. *Seletálma wara* 1640. – Namnet är en svensk återgivning av ett äldre arjeplogssamiskt namn, fornorskat som *Sulitjelma*. Förleden innehåller troligen genitiv singularis av *suolo(j)* 'ö; isolerat parti i terrängen'. Efterleden har antagits innehålla dialektordet *själbmá* av *sjelmmá* 'tröskel; högsta punkten i fjällkedja som bildar en vattenledare'. Fjällets nuvarande på den svenska sidan använda samiska namn *Sulidälbmá* kan tolkas som en anpassning till den svenska namnformen, till vilken äldre felaktiga skrivformer sannolikt har bidragit. Efterleden i detta namn har betydelsen 'slät, höglänt plats'.

Sulvik tätort, Älgå sn, Jösse hd, Värmland. *Suleuken* 1540. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet är givet efter Sulviken, den vik av Älgåfjorden vid vilken bebyggelsen ligger. Det innehåller sannolikt en fornsvensk motsvarighet till fvn. *süla* i en betydelse 'något kluvet' och var troligen ursprungligen ett gemensamt namn på Sulviken och den öster därom liggande Jösseforsviken, vilka skiljs åt av ett näs. Namnet skulle således betyda 'den kluvna viken'.

Sund gd, Nysunds sn, Edsbergs hd, Närke □ *Letälven*.

Sund tätort, Vagnhärad sn, Hölebo hd, Södermanland.

(in) **Sunde** 1350. – Tätorten är framvuxen kring gården Sund. Gården förefaller ha fått namn efter sjön Sillens avsmalnande del nordväst om gården.

Sund sn, Ydre hd, Östergötland. *Sund* 1337. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som ligger vid ett kort sund mellan Stora och Lilla Sundsjön.

Sundals härad hd, Dalsland. *Sundal* 1287. – Häradsnamnet återgår på ett gammalt bygdenamn, *Sundal*, avseende den södra (jfr *sunnan*) huvudbygden på Dalboslätten. Se vidare □ *Nordals härad*.

Sundals-Ryr sn, Sundals hd, Dalsland. *Ryers kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller fsv. *riudher, *rydher 'öppen plats i skog, uppröjt ställe' e.d. (□ *ryd*). Häradsnamnet *Sundal* tillades i särskiljande syfte 1885; i samma del av Sverige finns sockennamnen □ *Lane-Ryr* och □ *Väne-Ryr*.

Sundbo härad hd, Närke. (i) *Sundbohäredh* 1384, (j) *Sundz hæredhe* 1416, (i) *Askirsunz hæradhe* 1473. – Häradet uppträder under medeltiden under växlande namnformer. Vid sidan av *Sundbo hæradh* förekommer *Sunds hæradh*, det senare med genitiv av *Sund*, det förra med genitiv av en därtill bildad inbyggartekniskt, *sundboar*. Utgångspunkt för namnen är ett kort sund, kallat *Sundet* eller *Allsundet*, mellan sjöarna Alsen och Viken i häradets centrum. Vid detta sund ligger □ *Askersund* med häradets gamla tingsplats. Undantagsvis har häradet också benämnts efter Askersund.

Sundborn sn, tätort, Dalarna. *Sonneboren* 1545 (avser kyrkbyn). – Namnet är äldst belagt på 1480-talet. Socknen, utbruten ur Svärdsjö 1620, har övertagit namnet från kyrkbyn, numera benämnd *Sundbornsbyn*. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn. Förleden kan innehålla genitiv *Sunna* av mansnamnet fsv. *Sunne*. Efterleden innehåller bestämd form av □ *bor* 'passage mellan eller utmed vatten', sannolikt med syftning på hela området efter Sundbornsån mellan sjöarna Toftan och Runn. Namnet kan således ursprungligen ha betecknat den del av »borren» som ägdes eller hade bebyggts av en man som hette *Sunne*.

Sundby sn, Österrekarne hd, Södermanland. *parrochia Sundby* 1304. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden □ *by* 'gård; by'. Förleden har sitt upphov i det forna vattenlandskapet på Rekarneslätten. Mellan Sundby by och Åsby sträckte sig ett sund under järnåldern.

Sundby tätort, Ekerö sn, Färentuna hd, Uppland. (in) *Yttræsundby* 1337?, (j) *Sundby* 1517. – Tätortens namn är övertaget från byn Sundby vilken i sin tur sannolikt är namngiven efter ett forntida sund söder om byn. Efterleden är □ *by* 'gård; by'.

Sundbyberg kn, stad, Uppland. (Jn) *Sundhby* 1347, *Sundbyberg* 1787 (båda avser byn/gården). – Stadens namn återgår på den tätort som växte fram runt Sundbybergs järnvägsstation, öppnad 1876. Stationen hade i sin tur fått namn efter gården *Sundbyberg*, tidigare *Sundby*. Detta *Sundby* är sammansatt av ordet *sund*, syftande på

ett forntida sund, där nu Bällstaån rinner, och □ *by* 'gård; by'. Under senare delen av 1700-talet sammanslades byns tre hemman till ett säteri. Ägaren, assessor Z. J. Strandberg, genomdrev i samband med detta år 1775 en namnförändring till *Sundbyberg*. Efterleden *berg* kan här uppfattas som dels ett nobiliseringe tillägg, dels en anspelning på ägarens eget efternamn.

Sundbyholm slott, Sundby sn, Österrekarne hd, Södermanland. – Det från 1500-talet belagda ortnamnet är en sammansättning av by- och sockennamnet □ *Sundby* och det statushöjande elementet □ *holm*. Egendomen har vuxit fram ur byn Sundby. Slottet ligger på ett näs i Mälaren.

Sunderbyn by, Nederluleå sn, Norrbotten □ *Södra Sunderbyn*.

Sundhultsbrunn tätort, Frinnaryds sn, Norra Vedbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit upp kring en brunnssort. I namnets förled ingår bynamnet *Sundhult* (j *Siwndult* 1386), som innehåller mansnamnet fsv. *Siunde* och □ *hult*.

Sundre sn, Gotland. (i) *sundru* (med runor), (Jn) *Syndru* 1304. – Namnet är en bildning till ett forngutniskt *sundre '(den) södra' (av forngutniskt *sunner'söder'). Det syftar på socknens läge längst söder ut på Gotland. Namnet *Sudret* på öns sydligaste del kan innehålla en parallellbildning, bildad till sidoformen *sudher'söder'.

Sundsbruk tätort, Sköns sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit fram kring Sunds bruk och den är 1924 öppnade järnvägslinjen. Bruket har namn efter byn Sund (i *Sundh* 1535), som ligger vid Alnösundet.

Sundsjö sn, Jämtland. (De) *Sundasio* 1344. – Sockennamnet, som ursprungligen avsett sjön Sundsjön, är sammansatt av pluralis av ordet *sund* och *sjö*. Den sakliga bakgrunden är att det i sjön ligger flera holmar, vilka ger upphov till åtskilliga sund. Sockennamnet återgår närmast på ett bygdenamn. Det är dock möjligt att bygden inte har fått sitt namn direkt från sjön utan från en bebyggelse. Socknens största by bär nämligen namnet *Fanbyn* (j *Forneby* 1524) av ett äldre *Fornaby*'den gamla byn'. Detta visar att denna bör ha haft ett äldre, nu försunnet namn, vilket kan ha varit just *Sundsjö*.

Sundsvall kn, stad, Medelpad. *Sundzvaal* 1621. – Namnet innehåller i förleden bynamnet *Sund*. Efterleden är *vall* 'slät, gräsbevuxen mark; öppet strandområde'. Namnet betyder alltså antingen 'strandområdet vid Sund' eller 'vallen som tillhör byn Sund'.

Sunnansjö tätort, Grangärde sn, Dalarna. (i) *Sunnansio* 1414. – Tätorten har utvecklats ur en by. I förleden ingår prepositionen *sunnan* 'söder om'. Efterleden är *sjö*. Namnet syftar på byns läge söder om Bysjön.

Sunne sn, Jämtland. (j) *Sundum* 1343 samtida avskr. – Socknen har övertagit namnet från byn *Sunne*. Det innehåller pluralis av ordet *sund*, vilket här syftar på de olika sund som Isön och Andersön bildar mellan öarna och fastlandet.

Sunne sn, tätort, Fryksdals hd, Värmland. (in) *Sundy*

1363. – Sockennamnet, som fram till 1891 officiellt skrevs *Sund*, är en stelnad form i dativ singularis av ordet *sund* med syftning på kyrkans läge vid det smala sundet mellan sjöarna Mellan-Fryken och Övre Fryken. Möjligt har socknen närmast fått sitt namn från en gård vid sundet. Tätorten har vuxit fram kring bebyggelsen vid kyrkan.

Sunnemo sn, tätort, Älvdals hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring ett år 1640 anlagt järnbruk, äldst kallat *Tutemo* efter en intilliggande gård. Detta namn överfördes också på det kapell som byggdes 1653 (*Tuttemo Capell* 1692), liksom på den framväxande församlingen. Förleden i namnet *Tutemo* (*Twdemo* 1503, *Twttemo* 1535) är oklar, efterleden är *mo* 'sandig mark'. Namnet *Sunnemo* för kapellet och bruket är känt från mitten av 1700-talet (*Sunnemo Capell* 1746, *Sunnemo hytta* 1762, *Sundmo Capell* 1779, *Sunnmo* 1793, *Sunnemohyttan* 1817). Dess förled åsyftar bebyggelsens läge vid sundet mellan sjöarna Grässjön och Lidsjön. Den oväntade förledsformen *Sunne-* har inte stöd i dialekten.

Sunnerbo härad hd, Småland. (in) *Sunderbo hered*, *Sunderbo* 1200-talets början. – Det småländska *Finnveden* var av gammalt uppdelat på tre huvuddelar, *Sunnerbo*, *Västbo* och *Östbo*, bildade till *bo* i betydelsen 'bygd': 'syd-, väst- resp. östbygden'. Dessa huvudbygder i Finnveden har inordnats som distrikts i häradindelningen. Se vidare *Västbo härad* och *Östbo härad*.

Sunnersberg sn, Källands hd, Västergötland. *Sundræsbyærg* 1291. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Efterleden åsyftar den höjd där kyrkan är belägen. Förledens innebörd är oviss.

Sunningen tätort, Herrestads sn, Lane hd, Bohuslän. – Namnet, som på 1700-talet avsåg två sillsalterier, är ett äldre *Sundängen, åsyftande ängsmarker vid det sund, Sunninge sund, som skiljer Byfjorden från dess yttersta del, Vrångelyckan.

Sunnvåra by, Värö sn, Viske hd, Halland *Värö*.

Suntak sn, Vartofta hd, Västergötland. (de) *Suntagi* 1225? – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Efterleden innehåller ordet *teg*. Förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Sunte, men även *sund* i betydelsen 'smal sankmark' har övervägt. Kyrkan ligger vid ån Ösans dalgång.

Suorva regleringsdamm, Gällivare och Jokkmokks snr, Lappland. – Namnet är en förkortning av *Suorvajaire*, en äldre stavningsform av lulesam. *Suorvajávrre*, som åsyftar en av de sjöar som nu täcks av dammen. Förleden *suorva* har betydelsen 'en liten från föremål fri sittplats i bakändan av en körläde' och åsyftar en landformation vid sjöns nedre lopp. Efterleden är *jávrre* 'sjö'.

Sura sn, Snevringe hd, Västmanland. (in) *Surum* 1305 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn, nu uppdelad i Västsura och Östsura. Det innehåller sannolikt ett till adjektivet *sur* bildat äldre pluralt namn på de båda intilliggande sjöarna Västersjön och Östersjön, vilka har sanka stränder.

Surahammer tätort, Sura sn, Snevringe hd, Västmanland. – Tätorten, som har vuxit fram kring ett på 1600-

talet anlagt järnbruk, har sitt namn efter sockennamnet *Sura* och läget på byn Östsuras mark. Efterleden *hammar* betyder 'industrianläggning med vattendriven hammare'.

Surte tätort, Nödinge sn, Ale hd, Västergötland. *Swortöön* 1476, *Sworthie* 1483. – Tätorten är framvuxen vid gården (Norra) Surte. Det är oklart om namnet är en bildning till det från norska dialekter kända *surta* 'järnhaltig myrjord, dyjord', som hänger samman med adjektivet *svart*, eller om det är en sammansättning med detta ord som förled och som efterled *ö* i betydelsen 'land utmed vattnen', syftande på läge vid Göta älvs.

Surteby-Kattunga sn, Marks hd, Västergötland. – De två socknarna Kattunga och Surteby sammanslogs 1926. Surteby socken (*Surteby* 1335) har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller den förbirinnande ån Surtans namn, som kan vara bildat till det från norska dialekter kända dialektordet *surta* 'järnhaltig myrjord, dyjord', som hänger samman med adjektivet *svart*. Efterleden innehåller *by* 'gård; by'. Sockennamnet *Kattunga* (*Kattunge sokn* 1413) är givet efter kyrkbyn. Det är bildat med *-inge* till djurbeteckningen *katt*, som här kanske avser lodjur (lokatter).

Svalsta tätort, Bergshammars och Tuna snr, Jönåkers hd, Södermanland. (in) *Sualdstadhum* 1296, (in) *Svalstadh-um* 1318. – Tätorten ligger i anslutning till bl.a. byn Svalsta i Tuna socken. Förleden är oklar. Efterleden är *sta(d)*.

Svalöv kn, samt sn och tätort, Rönnebergs hd, Skåne. (Jn) *villa Swalleue* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen har avsett den gamla kyrkbyn, innehåller mansbinamnet fda. *Swali'svala'* och *lös* 'arvegods'. Sedan 1600-talet och fram till 1915 kallades socknen *Norra Svalöv* efter kyrkans läge i byn Norra Svalöv. Kommunen har sitt namn efter den söder om kyrkan belägna tätorten Svalöv. Denna har vuxit fram kring en 1886 öppnad järnvägsstation och ett par växtförädlingsanstalter.

Svanberga tätort, Estuna sn, Lyhundra hd, Uppland. (j) *Swanbergha* 1409. – Tätorten har namn efter byn Svanberga. Det plurala namnet (se inl. 3.3.1) är sammansatt av fågelbeteckningen *svan* och *berg*. Det torde ursprungligen ha avsett den höjd på vilken bytomten är belägen.

Svaneholm gods, Skurups sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Swannsholm* 1541. – Namnet är givet efter den ursprungliga huvudbyggnadens läge på en holme (*holm*) i Svaneholmsjön, förr kallad *Svansjön* (*Suanne søø* 1548). Sjönamnet åsyftar förekomst av svan.

Svaneholm f.d. järnbruk, Svanskogs sn, Värmland *Svanskog*.

SVanesund tätort, Långelanda sn, Orusts östra hd, Bohuslän. – Tätorten har vuxit upp vid ett färjeställe. Namnet avsåg från början södra delen av sundet (*Swane swndht* 1501) mellan Orust och fastlandet. I förleden ingår fågelbeteckningen *svan*. Svanar lär ännu i sen tid ha hållit till där.

Svanshals sn, Lysings hd, Östergötland. *Svanshals* 1282. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det har trotsigen ursprungligen åsyftat en markerad udde i Tåkern norr om sockenkyrkan. Denna udde kan ha liknats vid en svanhals, men det är möjligt att det endast är elementet *hals* som här åsyftar uddens form och att förleden *Svans-* sammanhänger med fågelbeteckningen på ett annat sätt.

Svanskog sn, tätort, Gillbergs hd, Värmland. *Swanskog* 1503. – Sockennamnets innehörd är 'skogsbygden kring sjöarna Svan (Östersvan, Mellansvan och Västersvan)'. Sjönamnen åsyftar förekomst av svan. Tätorten, som t.o.m. 1980 kallades *Svaneholm*, har vuxit fram kring järnbruket Svaneholm, som anlades 1694 på prästgårdens mark. Efterleden i detta namn är det i herrgårds- och bruksnamn vanliga → *holm*.

Svanstein förs., gränsort, Övertorneå sn, Norrbotten. – Namnet avsåg ursprungligen ett järnbruk och är bildat till efternamnen *Svanberg* och *Steinholz*, avseende brukets grundare Abraham Steinholz och hans hustru Sara Svanberg eller möjligen hans svärfar, brukspatronen Seger Svanberg. Det kom under 1900-talet att användas om byn och vidare om församlingen. Byns äldre namn *Turtola*, skrivet *Turtula* 1539, används fortfarande om bydelen på den finska sidan. *Turtola* är bildat till ett finskt personnamn *Turto*, utvecklat ur det nordiska *Tord*, med ändelsen -la som anger boplats.

Svappavaara gruvort, Vittangi förs., Kiruna stad, Lappland. *Swapaware* 1660. – Namnet, som ursprungligen avsåg berget med malmfyndighet, nuvarande *Gruvberget*, är en förfinskning av ett äldre samiskt namn med oklar förled. Efterleden *vaara* betyder 'berg'. Den finsktalande lokalbefolkningens namn på orten är *Vaskivuori* 'Kopparberget'. Samma betydelse har ortens nuvarande nord-samiska namn *Veaikevárrí*.

Svarbyn tätort, Överkalix sn, Norrbotten. *Suartheby* 1539, *Swartebynn* 1543. – Tätorten återgår på en by. Förleden innehåller genitiv *Svarta* av mansnamnet fsv. *Svarte*. I efterleden ingår → *by* 'gård; by'.

Svarte tätort, Balkåkra sn, Ljunits hd, Skåne. *Svartebo* 1684, *Svärteboa* 1712. – Namnet på detta gamla fiskeläge är en förkortad form av det ursprungliga *Svarteboda* (vars efterled är pluralis av → *bod*, här i betydelsen 'fiskebod'), en namnform som har levat kvar in i vår tid. Förleden i *Svarteboda* innehåller det ursprungliga namnet på Svartán, fda. *Sværtæ, en bildning till adjektivet *svart* med syftning på mörkt vatten; det lokala uttalet av *Svar-te* och *Svartán* är »*Svärte*» och »*Svärteán*».

Svarteborg sn, Tunge hd, Bohuslän. *Suartaborgh* 1320-talet, (j) *Suaurtuborghær sokn* 1330. – Socknen har fått sitt namn efter byn Svarteborg. I förleden kan ingå genitiv av *Svarta, ett antaget äldre namn på bäcken nedanför berget där kyrkan ligger. Ordet *svart* åsyftande mörkt vatten är vanligt i ånamn. Efterleden är *borg*, trotsigen med betydelsen *berg*(avsats) med brant sida, brant höjd.

Svarten sjö, Svartnäs sn, Dalarna → *Svartnäs*.

Svarten sjö, Faurås och Himle hd, Halland → *Svarträ*.

Svartlå tätort, Edefors sn, Norrbotten. *Suarthela* 1539. – Tätorten återgår på en by. Förleden är bestämd form av adjektivet *svart* med syftning på markens färg, skuggläge e.d. I efterleden ingår ett norrbotttniskt dialektord (*sand*)*lå* 'sandbotten, sandrev; låg sandstrand'. Ordet är identiskt med fvn. *lå* 'vatten som sköljer upp mot strandbräden'. *Svartlå* kan därför tolkas som 'den svarta (mörkfärgade, skuggiga) sandstranden'.

Svartlösa härad hd, Södermanland. (i) *Swortaløtz hæradhe* 1423. – Det äldre namnet på häradet var *Yfra Tør* (J *Yfra Tøer* 1369), avseende den längre in från havet liggande delen av det medeltida *Tør* (→ *Södertörn*; jfr → *Sot-holms härad*). Häradets tingsplats var fsv. *Svartaløt* (a *Swartoløt* 1353), och efter denna kom häradet att få sitt nya namn, fsv. *Svartaløtz hæradh*, senare ombildat till *Svartlösa härad*. Namnet *Svartlöten* har levat kvar långt fram under nyare tiden, och platsen låter sig därför lokaliseras, nämligen till ett område invid Hallunda trafikplats vid E4/E20.

Fsv. *Svartaløt* är sammansatt av adjektivet *svart* och substantivet *løt* 'betesmark'. Enligt en lantmäterikarta från 1806 utgörs jorden på den gamla tingsplatsen av lerbländad svartmylla.

Svartnäs sn, Dalarna. *Swarttenäs* 1610. – Socknen, bildad 1924 genom utbrytning ur Svärdsjö socken, återgår på en på 1700-talet tillkommen bruksförsamling vid Svartnäs bruk. Det är ovisst om förleden innehåller sjönamnet *Svarten* eller en form av ånamnet *Svartán*, dock troligast det senare, varvid efterleden kan syfta på något mindre näs i Svartán (också kallad *Svartnäsán*) invid själva bruket. Det har uppgetts att Svartán har dybotten och därför mörkt vatten, medan sjön Svarten i stället har sandbotten. Ånamnet tolkas därför lämpligen som 'den svarta ån' och sjönamnet som 'sjön som avvattnas av Svartán'.

Svarträ sn, Faurås hd, Halland. *ecclesie Suarthra* 1330-talet. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Genom denna rinner Svartán, som avvattnar sjön Svarten. Sjön har sannolikt fått sitt namn efter ån. Åns äldre namn bör ha varit *Svarta el. *Svart-a (fda. a 'å'), möjligen *Svart, i alla tre fallen med betydelsen 'den svarta (ån); ån med mörkt vatten'. Förleden i sockennamnet innehåller fda. genitiv av ånamnet (*Svarto, *Svart-ar eller *Svartar). Efterleden kan vara *rå* 'räcke; gräns'. Om genitiv *Svar-tar (av *Svart) ingår som förled i namnet, finns också möjligheten att efterleden innehåller fda. a 'å' såsom ett förtysligande tillägg.

Svartsjö gods, Sånga sn, Färentuna hd, Uppland → *Svartsjölandet*.

Svartsjölandet ö, Färentuna hd, Uppland. *Swartsjö Lan-det* 1718. – Förleden innehåller namnet på det stora godset *Svartsjö* (*Suartasio* 1310) i Sånga socken och efterleden → *land* i betydelsen 'ö'. Namnet *Svartsjö* har trotsigen från början avsett en större, nu uppgrundad sjö eller fjärd av vilken Svartsjöviken och Igelviken utgör rester. Ett äldre namn på Svartsjölandet var *Färingö(n)* (in *Ferringaøm* 1277), jfr → *Färentuna härad*.

Svarttorp sn, Tjeta hd, Småland. *Swarta thorp* 1333. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. I namnets förled ingår genitiv av mansnamnet fsv. *Svarte*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Svartvik tätort, Njurunda sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit upp kring en såg och en lastningsplats samt den år 1925 öppnade järnvägslinjen. Namnet är givet efter Ljungans mynningsvik, och förleden kan ha åsyftat mörkt vatten eller att platsen legat i skugga.

Svartå tätort, Kvistbro sn, Edsbergs hd, Närke. (*ffore*) *Swartho* 1447. – Tätorten har vuxit upp kring ett järnbruk, som anlades vid Svartåns på 1650-talet, och den är 1866 öppnade järnvägslinjen. Namnet, efter bruket, har ursprungligen tillkommit än och åsyftar mörkt vatten.

Svartå å (också *Svartnäså*), Svartnäs sn, Dalarna → *Svartnäs*.

Svartå å, Svartrå sn, Faurås hd, Halland → *Svartrå*.

Svartå vattendrag, Ljunits hd, Skåne → *Svarte*.

Svartälven älvdal, Äppelbo, Järna, Näs och Säfsnäs snr, Dalarna samt Färnebo hd, Värmland och Hällefors sn, Grythyttan och Hällefors hd, Västmanland. *Svartå* ca 1660, *Swartelfwen* 1693. – Älvens namn åsyftar vattnets färg.

Svealand del av Sverige. (*af*) *swea ... landh* 1400-talets mitt. – Ortnamnet innehåller genitiv av folkslagsbeteckningen *svear* och pluralis av → *land* och betyder 'svearnas landområden'. Det synes vara givet som en pendang till → *Götaland*. I Kristoffers landslag från mitten av 1400-talet, varifrån belägget ovan är hämtat, sägs att Sverige uppkommit av *swea och gotha landh*, det förra beläget *nordan skogh*, det senare *sunnan scogh*, varmed avses läge norr respektive söder om Kolmården och Tiveden.

Förleden i *Svealand* visar en utvidgad användning av folkslagsbeteckningen *svear*, som tidigare avsett folket i Mälardalskapen. Ånnu vidare användning har *svear* fått i det svenska rikets namn; se närmare → *Sverige*.

Svedala kn, samt sn och tätort, Oxie hd, Skåne. (*vti*) *Sweydalæ* 1465 (avser kyrkbyn). – Kommunens namn är givet efter socknen och tätorten. Socknen i sin tur har fått sitt namn från den gamla kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller i förleden ett skånskt dialektertord *svej* 'inbuktning' och pluralis (se int. 3.3.1) av *dal* med syftning på kyrkbyns läge vid en inbuktning av en långsträckt dalgång.

Svedvi f.d. sn, Snevringe hd, Västmanland. (*ii*) *Swædhwi sookn* 1352. – Sedan 1943 ingår socknen i → *Hallstahammars*. Sockennamnets förled är dunkel. Efterleden kan innehålla en förkortad form av fsv. *-vidhi* 'skog' eller → *vi* 'helig plats, kultplats'.

Sveg sn, tätort, Härjedalen. (*j*) *Sueigi* 1273 avskr. – Namnet avsåg ursprungligen kyrkplatsen. Det innehåller fvn. *sveigr* 'krökning' och syftar på den skarpa krök som Ljusnan gör vid kyrkan.

Svenarum sn, Västra hd, Småland. – *Swethnarum* 1281 (avser byn). – Socknen har fått sitt namn från byn Svenarum. Det har ansetts innehålla en form av verbet fsv. *svidha* 'svedja' och → *rum* 'öppen plats'. Namnet betyder

sålunda 'den öppna plats som uppkommit genom svedjande'.

Sveneby sn, Vadsbo hd, Västergötland. *parochie Swenaby* 1304. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt med → *by* 'gård; by'. Förleden synes innehålla genitiv pluralis av *sven* 'yngling; tjänare; väpnare'. Jfr → *Karlaby*.

Svenljunga sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Swinalyonga* 1427. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller djurbeteckningen *svin*; efterleden åsyftar ljungbevuxen mark. Tätorten har vuxit fram vid kyrkbyn.

Svenneby sn, Kville hd, Bohuslän. (*j*) *Suæina bear sokn* 1317. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller genitiv pluralis av fvn. *sveinn* 'yngling; tjänare; väpnare'. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Jfr → *Karlaby*.

Svennevad sn, Sköllersta hd, Närke. (*De*) *Suinæuap* 1314? – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller genitiv pluralis av ordet *svin*, här avseende 'vildsvin'. Efterleden är *vad* 'vadställe' och avser den plats där än bryter genom Sköllerstaåsen.

Svensbyn tätort, Piteå sn, Norrbotten. *Swensbyn* 1539. – Tätorten återgår på en by. Förleden innehåller mansnamnet *Sven*, efterleden → *by* 'gård; by'.

Svensksund gd, Konungsunds sn, Björkekinds hd, Östergötland → *Konungsund*.

Svensköp sn, Frosta hd, Skåne. *Suensköb* 1390 avskr., *Swenschop* 1421 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Sven* och köp i betydelsen 'köpt gård, köpt mark'.

Svenstavik tätort, Bergs sn, Jämtland. – Tätorten har namn efter en järnvägsstation på inlandsbanan, som i denna del stod färdig 1918. I förleden ingår ett bebyggelsenamn *Svensta*, givet efter en torpare *Sven* i början av 1800-talet. Det är således inget »äkta» -stad-namn, jfr → *sta(d)*. Efterledens *vik* syftar på stationens läge vid en vik av Storsjön.

Svenstorp tätort, by, Stora Köpinge sn, Herrestads hd, Skåne. (*in*) *Swenstorp* 1387. – Byns namn innehåller mansnamnet *Sven* och → *torp* 'nybygge'. Tätorten, belägen ett par km öster om byn, har vuxit fram kring en järnvägsstation, som öppnades 1866.

Svenstorp gods, Odarslövs sn, Torna hd, Skåne. (*de*) *Swenstorp* 1367 avskr. – Godsets namn innehåller mansnamnet *Sven* och → *torp* 'nybygge'.

Svenstorp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (*af*) *Swenstorp* 1364 avskr. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Sven* och → *torp* 'nybygge'.

Sventorp sn, Käkinds hd, Västergötland. (*in*) *Suenæporpe* 1343. – Socknen har namn efter kyrkbyn. Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta ortnamnet innehåller genitiv pluralis av *sven* 'yngling; tjänare; väpnare' (jfr → *Karlaby*) eller genitiv av ett mansnamn fsv. *Svene.

Sverige *Sweriki* 1200-talets slut, *Sweariki* ca 1350. – Namnet *Sverige* är tidigast betyget i den fornengelska

dikten Beowulf från 700-talet (handskrift ca 1000). Det skrivs där *Swörice*. Motsvarande fornsvenska form är *Svearike*, som tidigt utvecklas till *Sverike*. Denna form förändras sedan under medeltiden till *Sverighe*, med en övergång *k > gh* (frikativt *g*), som har förklarats dels som en inhemsck ljudutveckling, dels som inflytande från danskan.

Svearike är sammansatt av folkstamsbeteckningen *svear* i genitiv och ordet *rike* och betyder alltså 'svearnas rike'. *Svear* kan återges med 'de egna, vi själva' och är därmed en typisk beteckning som ett folk givit sig själv (jfr *götar*, se → *Götaland*). Svearna, som befolkade de tre landskapen omkring Mälaren, Södermanland, Uppland och Västmanland, utgjorde den ena av de båda folkstammar som spelade huvudrollen vid tillblivenheten av det svenska riket. Den andra stammen var de söder därom boende götarna (→ *Västergötland*, → *Östergötland*). Namnet *Svearike* talar för att svearna var ledande vid riksbygningen. Deras organisatoriska skicklighet, som omtalas redan av den romerske historieskrivaren Tacitus vid slutet av första århundradet e.Kr., betygas också av en tidig riksbygning, nämligen (i fornsvensk form) *Svetiudh* (*a, i Svepiupu*, normaliserad form, på två runstenar i Danmark och en i Södermanland). Riket *Svetiudh* är mycket äldre än Sverige och omfattade bara en del av detta, nämligen just de tre ovannämnda landskapen. Inom *Svetiudh* var Uppland det ledande landskapet, och sannolikt har namnet *Svetiudh* från början avsett just Uppland; de båda andra svealandskapen har fått sina namn i förhållande till Uppland (→ *Södermanland*, → *Västmanland*). *Svetiudh* innehåller som förled stambeteckningen *svear*, dock inte i genitivform som i *Svearike*. Efterleden *thiudh* är en fornsvensk motsvarighet till fvn. *þjóð* 'folk'. *Svetiudh* betyder alltså 'sveafolket' och har sekundärt överförts på det område där folket bodde.

Den isländska motsvarigheten till *Svetiudh*, *Svíþjóð*, används som namn på Sverige, och den något försvenskade formen *Svitjod* brukas ju ibland också i Sverige som ett skämtsamt namn på riket. *Svetiudh* ligger också, via en därtill bildad inbyggarteknologi, till grund för internationella namn på Sverige, *Sweden* i engelskan, *Schweeden* i tyskan, *Suède* i franskan, *Svezia* i italienskan, *Suecia* i spanskan m.fl.

Svindersvik egendom, Nacka sn, Värmdö skg, Uppland. *von Svinde Wijk* 1690. – Namnet är givet efter holländaren Johan van Swindern som vid mitten av 1600-talet anlade ett beckbruk på platsen.

Svinesundsbron bro, Hogdals sn, Vätte hd, Bohuslän. – Efterleden avser den bro som leder Europaväg 6 över det sund som utgör Idefjordens mynning i Skagerrak. Namnet på detta sund, *Svinasund* (*til Svinasundz* 1200-talet), är flertydig. Enligt en äldre uppfattning innehåller det genitiv pluralis av folkbeteckningen *svear*. Enligt en annan tolkning ingår säkerligen genitiv pluralis av ordet *svin*, här avseende vildsvin.

Svinhult sn, Ydre hd, Östergötland. *Swinæhult* 1322. –

Socknen har lånat sitt namn från gården Svinhult. Det är sammansatt av ordet *svin*, här sannolikt åsyftande vildsvin, och → *hult*.

Svinnegarn sn, Åsunda hd, Uppland. *Datum Swinagarn* 1307. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Detta har vanligen uppfattats som en sammansättning av genitiv pluralis av ordet *svin* (avseende vildsvin) och ett fornsvenskt *garn 'tarm', som har kunnat användas om såväl öär som vikar, ursprungligen väl om sådana med långsmal form. Namnet skulle med denna utgångspunkt ursprungligen ha avsett den nu uppländade ö på vilken byn och kyrkan ligger. Det kan emellertid inte uteslutas att det från början har avsett den djupa viken som skjutit in i landet söder om kyrkan. Både i ett viknamn och ett önamn kan förleden alternativt vara ett fornsvenskt *svin 'upptorkat eller av grunt vatten täckt område'.

Svinninge tätort, Österåkers sn, Åkers skg, samt Östra Ryds sn, Danderyds skg, Uppland. (*iuxta*) *villam Swyninge* 1325. – Namnet avsåg ursprungligen den by som nu är belägen strax norr om tätorten. Det innehåller en inbyggarteknologi (→ *-inge*), sannolikt bildad till ett fornsvenskt *svin 'upptorkat eller av grunt vatten täckt område'. Den sakliga bakgrundsen är byns lågt liggande marker som först relativt sent frilagts av landhöjningen.

Svängsta tätort, Asarums sn, Bräkne hd, Blekinge. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation, som öppnades 1874. Dess namn synes vara givet efter torpet *Svängestatorpet* (*Swängestadtörpet* 1801), som ursprungligen låg strax norr om järnvägsstationen. Torpets namn innehåller snarast ett ord *svängstad, vars efterled är *stad* i betydelsen 'ställe, plats', och har i sin tur säkerligen äldst åsyftat ett ställe i den förbiflytande Mörrumsån, där man »svängde hästar», dvs. lätt dem simma för att rengöras.

Svärdsjö sn, tätort, Dalarna. (*j*) *Swalase* 1384 (avser nuvarande Kyrkbyn), (*j*) *Suerdasio socn* 1465. – Tätorten är till övervägande del framvuxen ur byn → *Borgärdet*. Den torde närmast ha fått namnet från poststationen, inrättad 1870 och namngiven efter socknen. Socknen har övertagit det gamla namnet på nuvarande Kyrkbyn, vilken i sin tur hade fått namn efter den närliggande Svärdsjön. Förleden i sjönamnet innehåller sannolikt en form av svenska dialekters *svärd*, *svard*, riksspråkets *svål* 'gräs-svål', med syftning på gräsbottnen eller grässtränder.

Svärtå sn, Rönö hd, Södermanland. (*til*) *Swerto* 1320-talet? – Sockennamnet synes ha utgått från ett som naturlig eller ägonnamn använt ord, bildat till adjektivet *svart*. Troligast är att namnet *Svärtå* med syftning på mörk dyjord eller mörkt, beskuggat vatten en gång varit namnet på Svärtaån och att än givit sitt namn åt kyrkan och senare socknen.

Svärtinge förs., tätort, Östra Eneby sn, Bråbo hd, Östergötland. (*in*) *Suærtinge* 1321. – Den från 1995 existerande församlingen har kyrka i tätorten Svärtinge. Tätorten är framvuxen på utmark till gården Svärtinge. Gårdnamnet är en bildning med → *-inge* till adjektivet *svart*

eller till ett ortnamn där *svart* ingår. Möjligt syns syftar *svart* här på den mörka mossjorden på stora områden av gårdenas odlingsmark.

Sya sn, tätort, Vifolka hd, Östergötland. *parochie Sya* 1411. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. *Sya* har äldst säkerligen varit ett ånamn, vars innehörd dock är oviss. Vid kyrkan faller ett mindre vattendrag ut i Svartån. Tätorten har vuxit fram i anslutning till kyrkan.

Sylarna fjällmassiv, Undersåkers sn, Jämtland. *Sylan* 1645. – Namnet är bestämd form pluralis av redskapsbezeichningen *syl*. Det är ett jämförelsenamn, som tar fasta på att topparna i fjällmassivet ser vassa ut på avstånd. Även massivets sydsamiska namn *Bieljehke* med betydelsen 'den öronförsedda', en bildning till *bielje* 'öra', grunderar sig också på jämförelse.

Synnerby sn, Skänings hd, Västergötland. *Synderby* 1308. – Socknennamnet är givet efter kyrkbyn. Det betyder 'Södergården' eller 'Söderbyn' (→ *by*).

Syrsan fjärd, Lofta och Västra Eds snr, Norra Tjists hd, Småland. *Syrsan* 1796. – Namnet har inte givits någon tillfredsställande förklaring.

Sysslebäck tätort, Dalby sn, Älvadals hd, Värmland. *Skollebeck* 1503, *Skötzlebäck* 1540, *Skyslebeck* 1564. – Tätorten består av byn *Skyllbäck* och flera andra byar söder därom. Bynamnet, vars förled är oklar, åsyftade troligen ursprungligen den till Klarälven rinnande Näckån. Den urspråkade formen *Sysslebäck*, som uppträder redan i början av 1700-talet, har kommit att användas om tätorten, medan bynamnet i lokalt språkbruk och i gällande fastighetsregister har formen *Skyllbäck*.

Syterskalet fjälldal, Tärna sn, Lappland → *Sytertoppen*.

Sytertoppen fjälltopp i Norra Storfjället, Tärna sn, Lappland. – Namnet är givet efter bäckdalen *Syterskalet*, syd-sam. *Syteresaertie*, som delar den höga toppen i en nordlig och en sydlig del. Förleden kan innehålla en vattendragsbezeichnung, jfr norska dialekters *sytre* 'liten porlande bäck', eller återgå på en bildning till sam. *sujtedh* 'sköta, vårdar, valla' (nordiskt länord). Efterleden i dalens namn är bestämd form av det svenska dialektordet *skal* (< *skardh*) 'inskärning i fjäll(rygg)'. Det samiska namnets efterled *skaertie* återgår på en äldre form av samma ord. Dälen är en samisk flyttled.

Sågmyra tätort, Bjursås sn, Dalarna. – Namnet *Sågmyra* kan knytas till en kopparhytta och ett nickelverk, tillkomna under 1800-talets förra hälft. En post- och järnvägsstation med namnet *Sågmyra* inrättades 1889. I namnets förled ingår namnet på byn *Sågen*, på vars mark tätorten har vuxit fram. Efterleden är dialektordet *myra* 'myr'. Det är obekant var den namngivande myren har legat.

Sämmarlappa gd, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, lulesam. *Sämmárlahpa*, är övertaget från en på platsen befintlig grotta. Innebördens hos förleden *Sämmár-*, som ingår i flera namn i trakten, är okänd. Efterleden innehåller *slahpa* 'överhängande klippvägg'.

Sånfjället Hede sn, Härjedalen. *Sonnefjäll* 1645. – Nam-

net är dunkelt. Den ofta framförda tolkningen att förleden innehåller en motsvarighet till isländskans *sunna* 'sol' är inte förenlig med namnets uttal i den lokala dialekten och måste därför avvisas.

Sånga sn, Färentuna hd, Uppland. (in) *parochia Sunga* 1310. – Socknennamnet återgår sannolikt på ett äldre ö-namn, vars härledning dock är dunkel. Namnet har, sannolikt med orätt, sammansättts med socknennamnet → *Sånga* i Ångermanland.

Sånga sn, Ångermanland. (in) *Sungu* 1303. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det är sannolikt ett ursprungligt namn på Kvarnbäcken, som halvannan kilometer öster om kyrkan utmynnar i Ångermanälven. Namnet innehåller troligen ett med verbet *sjunga* besläktat ord, i så fall åsyftande bækens ljud.

Sånga-Säby folkhögskola, Sånga sn, Färentuna hd, Uppland. (j) *Säby* 1450 (osäker identifiering). – Namnet, som ursprungligen avsåg en gård eller by, är sammansatt av fsv. *sæ(r) 'sjö', och → *by*'gård; by'. Ett *Säby* finns också i grannsocknen Skå och det är svårt att avgöra vilket namn de olika medeltida belägggen avser. Närheten till detta *Säby* har också medfört att socknennamnet lagts till i förtydligande syfte. År 1905 upptecknades uttalet »*Sångsby*».

Såtenäs gods, Tuns sn, Åse hd, Västergötland. *Satanæs* 1392. – Ortnamnet innehåller dialektordet *såt* 'håll för jägare där de sätter försät', som här kan betyda 'fiskeplats' (jfr det norska dialektordet *såt* 'fiskeplats vid strandbrädden'). Bebyggelsen ligger vid ett näs i Vänern.

Säbrå sn, Ångermanland. (De) *Sioboradh* 1344. – Efterleden *rå* återgår på fsv. *radh 'bygd' (→ *härad*). Förleden *sioboa* 'sjöbornas' är genitiv av en inbyggarbeteckning, väl syftande på att inbyggarna bott vid havet.

Säby sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Säby* 1160-talet (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden fda. *sæ 'sjö', här med syftning på läget vid Öresund. Efterleden är → *by*'gård; by'.

Säby f.d. sn, förs., Tranås stad, Småland. *ecclesie Säby* 1335. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö' efter läget vid Säbysjön. Efterleden är → *by*'gård; by'.

Säby by, Skå sn, Färentuna hd, Uppland → *Sånga-Säby*. **Säby** gods, Visnums sn och hd, Värmland → *Värmlands Säby*.

Säby sn, Snevringe hd, Västmanland. *parrochie Säby* 1359. – Socknennamnet avsåg ursprungligen en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller i förleden fsv. *sæ(r) 'sjö', åsyftande läget vid sjön Freden. Efterleden är *by*'gård; by'.

Sädvajaure fjällsjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Sädra tråsk* 1790-talet. – *Sädvajaure* är en äldre stavningsform av arjeplogssam. *Sädvájávrre* (även *Siedvájávrre*). Förledens betydelse är okänd, efterleden *jávrre* betyder 'sjö'.

Säffle kn, stad, Värmland. *Sæfigla* 1455. – Stadens namn är givet efter Säffle herrgård vid Byälven söder om staden. Enligt en tolkning är det sammansatt av *säv*, avseende olika vattenväxter, och ett fornsvenskt *fýghle 'sam-

ling av fågel; ställe där man jagar fågel'; det skulle då ursprungligen ha åsyftat rikt fågelliv i vassbankarna i Byälven. Enligt ett annat tolkningsförslag är namnet ett ursprungligt namn *Sæfyghla på den del av Byälven som rinner förbi herrgården. Förleden i detta namn skulle då vara fsv. **sæ(r)’sjö* med syftning på Byälvens mynningsvik i Vänern och efterleden en bildning till det nämnadna *fyghle med syftning på rikt fågelliv.

Säfsen *inofficiellt* namn på Säfsnäs sn, Dalarna → *Säfsnäs*.

Säfsnäs sn, Dalarna. – Socknen, ursprungligen en del av Näs finnmark, blev kapellag under Näs 1748 och egen socken 1798. Det lokalt brukade sockennamnet är *Säfsen*. Som bebyggelsenamn avsåg detta äldst ett torp (*Säfzän* ca 1640), senare by, nu kallad *Säfsbyn*, där ett kapell byggdes. Från början har namnet emellertid syftat på den närlägna Säfssjön. Förled i *Säfsen* är växtbeteckningen *säv*. Efterleden *-sen* har utvecklats ur *-sjön*. I mitten av 1700-talet kom det nyskapade namnet *Säfsnäs* i officiellt bruk, där *näs* tycks ha fogats till det gamla namnet utan topografisk motivering.

Sälen tätort, Transtrands sn, Dalarna. – Tätortsnamnet återgår på *Sälen* som gemensam benämning på byarna Östra och Västra Sälen. Namnet innehåller dialektordet *säl* 'fäbodställe'. Enligt traditionen har platsen varit fäbodställe för malungsbor. Bebyggelsen är möjligen belagd 1539 genom skrivningen *Yppestessel* 'de »yppesta», dvs. längst upp belägna fäbodarna'.

Sälka fjäll, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är sannolikt en försvenskning av förleden i fjällets äldre nordsamiska namn, nuvarande *Sealggá* 'Rygen', troligen med syftning på Kölen. Fjället, som passerar av Kungsleden, är i dag känt genom turiststugor.

Sällstorp sn, Viske hd, Halland. (*jn*) *Sakælsthorp* 1344. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. I förleden ingår förmodligen ett mansnamn, kanske *fda. Sakulf*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Förleden uppvisar ihopdragna former (*Siels-*, *Sels-* o.d.) fr.o.m. 1580-talet.

Sänna tätort, Hammars sn, Sundbo hd, Närke. – Tätorten har uppstått vid ett villaområde. Namnet har tidigare tillkommit ett torp. Det är sannolikt bildat till ordet *sand* och avser ett sandigt område.

Särestad sn, Åse hd, Västergötland. (*in*) *Særstadhum* 1338. – Socknen har fått sitt namn från en gård eller by, möjligen Prästbolet. Förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Særídh eller *Særír. Efterleden är → *sta(d)*.

Särna sn, tätort, Dalarna. (*i*) *Serna*, (*a*) *Sernom* 1378. – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn Särnaby (också kallad *Särna*). Namnet är dunkelt.

Särslöv sn, Oxie hd, Skåne. *Særsløff* 1504. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i efterleden → *lös* 'arvegods' och i förleden troligen ett forn-danskt mansnamn, kanske *Særír.

Särö tätort, Släps sn, Fjäre hd, Halland. *Særæø* ca 1300. – Tätorten har vuxit fram på ön med samma namn, numera en halvö. Förleden är otolkad. Efterleden är ö.

säter Ortnamn innehållande *säter* är i Sverige spridda från Småland i söder till Ångermanland i norr (i Västerbotten, där namntypen inte har gammal hävd, finns några få sent tillkomna namn, t.ex. sockennamnet → *Nysättra*). Namntypen är huvudsakligen utbredd i norra Götaland och Svealand, med tyngdpunkt i Östergötland och Södermanland, som tillsammans hyser nära hälften av landets alla -*säter*-namn. Innebördens av *säter* är 'utmärksäng, skogsäng'. Den fornspråkliga grundbetydelsen hos ordet, som är besläktat med verbet *sitta*, är 'sittande, uppehållsort', och det är tänkbart att det har kommit att beteckna någon anordning för uppsättning och förvaring av hö, där höet »sitter», och senare också platsen för en sådan anordning.

I ortnamn uppträder ortnamnselementet som *säter* och *sätra* (varav några har plural form, se inl. 3.3.1), med variantformerna *sätter* och *sättra* samt, i västra och norra Sverige, *sätt*.

Flera av namnen är enkla, *Sät(t)er* och *Sät(t)ra*. I de sammansatta namnen karakteriseras förlederna på olika sätt markområdet, i t.ex. → *Bredsätra* och → *Eskilsäter* ('äspe'askbestånd'). Personbetecknande förleder, som i → *Botilsäter*, är ovanliga.

Från denna namngrupp skall skiljas de i västra Värmland, norra Västerdalarna, Härjedalen och Jämtland förekommande -*säter*-namnen, som innehåller ett nära besläktat ord (fvn. *sætr* i motsats till *setr*) med betydelsen 'fäbodställe'. Sådana namn finns även i Norge, varifrån rikspräkets *säter* 'fäbodställe' har länats.

Litteratur: Folke Hedblom, De svenska ortnamnen på säter. En namngeografisk undersökning (1945); dens. Gästriklands äldre bebyggelsenamn. En förberedande undersökning (1958), s. 68.

Säter kn, stad, sn, Dalarna. *Sättra* 1553 (avser en kungsgård). – Staden, med privilegier från 1642, och socknen, som bröts ut ur Stora Tuna 1636, har övertagit namnet från en kungsgård. Den ursprungliga formen är *Sätra*, plural form (se inl. 3.3.1) av → *säter* 'utmärksäng'. Förmodligen ändrades *Sätra* till singularformen *Säter* vid intärandet av kungsgården på 1550-talet för att man lättare skulle kunna hålla isär denna ort från andra närlägna platser med samma namn. Dock brukades *Sätra* ända in på 1600-talet.

Säter sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Sætra* 1345. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *sæter* 'utmärksäng'.

Säterbo del av Arboga stad (f.d. sn, Åkerbo hd), Västmanland. (*in*) *parochia Sæterboherdhe* 1291. – Namnet, ett ursprungligt *Sæterbohæradh* med efterleden → *hærad* i betydelsen 'bygd', betyder 'säterbornas bygd' (se → *sæter* 'utmärksäng'). Den bebyggelsehistoriska bakgrunden till namnet är inte klarlagd.

Sätergläntan hantverksskola för hemslöjd, Åls sn, Dalarna. – Då gården tillkom 1922 skapade man detta nya namn av de positivt laddade orden *säter* 'fäbodställe' och *glänta*. Båda var på sätt och vis motiverade då skolan an-

lades på fäbodvallen Knippbodarna. I denna del av Dalarna kallas emellertid fäbodställe för *bodar*, i Ål uttalat »buär».

Sätila sn, tätort, Marks hd, Västergötland. (*de*) *Sæteldh-rum* 1313 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö' och i efterleden snarast fsv. *tældra*, en sidoform till fsv. *tiældra* 'gränssten, rämräksten'. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan.

Sätofta tätort, by, Bosjöklosters sn, Fresta hd, Skåne. *Sæthætoftæ* 1181 sen avskr., (*de*) *Sætoftæ* 1292 sen avskr., *Setoft* 1557. – Namnets efterled innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*. Om det äldsta belägget är pålitligt, kan förleden utgöras av ett forndanskt *sæta 'uppehälls-plats, boning'. Om så inte är fallet, torde förleden vara fda. *sæ 'sjö' med syftning på läget vid Östra Ringsjön. Tätorten har vuxit fram ur yngre sommarstugebebyggelse.

Satrabrunn tätort, hälsobrunn, Kila sn, Överturbo hd, Västmanland. – Namnet på denna 1701 anlagda brunnsort innehåller → *säter* 'utmärksäng'.

Sättersta sn, Rönö hd, Södermanland. (*de*) *Setastum* 1280- eller 1290-talet? – Socknen har fått sitt namn från gården Sättersta. Förleden kan innehålla ett med *sitta* samhörigt ord, måhända *säte* med betydelsen 'uppehälls-plats'. Efterleden är → *sta(d)*.

Sättna sn, Medelpad. (*Aff*) *Settne Sockn* 1543. – Namnet anses vara pluralis av ett ord fsv. *setn, besläktat med verbet *sitta* och med betydelsen 'uppehällsort; boplats'. Det är obekant vad namnet avsett, innan det blev sockennamn.

Sätuna gods, Björklinge sn, Norunda hd, Uppland. (*i*) *Sætunum* 1353. – Namnet är sammansatt av fsv. *sæ(r) 'sjö', samt → *tuna*. Förleden syftar på läget vid Långsjöns norra ände för den by som gett godset dess namn.

Sätuna sn, Gudhems hd, Västergötland. *Sætuner* 1311 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö', efterleden är → *tuna*.

Sävar sn, tätort, Västerbotten. *Szeuara* 1539 (avser den nuvarande kyrkbyn). – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn. Socknen, utbruten ur Umeå socken 1823, har övertagit kyrkbryns namn. En tolkning, dock osäker, är att förleden innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö', här med syftning på havet, och att efterleden innehåller ett ord fsv. *vara, möjligent i betydelsen 'höglänt markområde; stenig skogsbacke; grusmark' e.d.

Sävare sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *ecclesia Sæuara* 1361. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnets förled innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö', rimligtvis med syftning på Vänern. Efterleden synes innehålla ett ord fsv. *vara 'höglänt markområde; stenig skogsbacke; grusmark' e.d. eller ett därmed samhörigt ord. Ortnamnet kan, innan det blev bebyggelsenamn, ha använts om ett större område än den nutida byn Sävare.

Sävast tätort, Överluleå sn, Norrbotten. (*i*) *Sefastaby* 1486. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden i namnets äldre form *Sävastby*, fsv. **Sighfast(a)r*by, innehåller genitiv av mansnamnet *Sigfast*, här möjligen avseende en person som omtalas som testamentsvitne år 1339. En ljudövergång *f* > *v* är vanlig i de många mansnamnen på -fast, varav -v- i *Sävast*. Efterleden i det äldre *Sävastby* är → *by* 'gård; by'. Förenklingen av *Sävastby* till *Sävast* är betygd först 1825 i bynamnet, men redan 1685 förekommer inbyggarteknningen *sävastar* (*Säfwastarne, Sä-fwasterna* m.fl.).

Sävastön tätort, Överluleå sn, Norrbotten. – Tätorten har uppstått på senare år i den del av byn (tätorten) → *Sävast* som kallas *Sävastön* eller *Ön*. Namnen avser också den av Luleälven och Lillån omflutna ö som bebyggelsen ligger på.

Säve sn, Västra Hisings hd, Bohuslän. (*i*) *Siaffuar sokn* 1354 avskr. – Någon by eller gård med namnet *Säve* finns inte. Namnet, som innehåller fornvästnordisk genitiv singularis av ordet *sjö* och ordet *socken*, alltså 'Sjösocknen', torde i stället ursprungligen ha avsett ett sankt område invid kyrkan. Fr.o.m 1600-talet förekommer skrivningar utan ordet *socken*.

Sävedalen förs., Sävedals hd, Västergötland. – Församlingen, som bröts ut ur Partille 1971, har fått namn efter → *Sävedals härad*.

Sävedals härad hd, Västergötland. *Sæwudæl* 1200-talets slut. – *Sävedal*, som är ett gammalt bygdenamn, innehåller som förled det gamla namnet på → *Säveän*, fsv. *Sæva*. Häradets huvudbygd ligger i Säveåns dalsgång.

Säveän å, Bohuslän och Västergötland. (*iuxta*) *ampnem* ['ström, älv'] *Sæuae* 1321. – Ånamnet är bildat till adjektivet fsv. *sæver* 'lugn, stilla' (jfr *sävlig*), syftande på åns lugna lopp.

Sävja tätort, Danmarks sn, Vaksala hd, Uppland. (*jn*) *Seffium* 1291. – Namnet, som är övertaget från byn *Sävja*, är flertydigt. Kanske skall det snarast uppfattas som pluralis (se inl. 3.3.1) av ett äldre fjärdnamn fsv. *Sævi, avseende den forntida vattenytan som sträckte sig från Uppsalaåsen åt sydost längs Sävjaån. Detta *Sævi skulle kunna vara bildat till växtbeteckningen *säv* och betyda 'den säsrika fjärden'. Alternativt kan det röra sig om ett ord med betydelsen 'väta', besläktat med *sav* 'näringsvätska i träd'. I så fall skulle namnet snarast ha tagit fasta på de sumpiga stränderna kring den grunda fjärden.

Sävsjö kn, stad, Småland. – Bebyggelsen har vuxit fram kring en landsvägsknut och den år 1864 öppnade järnvägslinjen, vars järnvägsstation gavs namn efter den väster därom belägna byn *Sävsjö* (in *Sepsio* 1319). Dess namn avsåg ursprungligen den intilliggande sjön *Sävsjön*. I sjönamnets förled ingår växtbeteckningen *säv*.

Sävstaholm gods, Västra Vingåkers sn, Oppunda hd, Södermanland. – Ortnamnet innehåller ett äldre bynamn *Sävsta* (*Sigwalstadhæ* 1308), till vilket elementet → *holm* fogats. *Sävsta* innehåller i efterleden → *sta(d)* och i förleden det fornsvenska mansnamnet *Sighvald*.

Bild 68. Härdssindelningen i Södermanland.

Söderala sn, tätort, Hälsingland. *Sudheralum* 1302. – Tätorten omfattar flera byar i kyrktrakten. Se vidare → *Norrala*.

Söderarm ö, Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. *Söder-arms Båkar* 1788. – Enligt ett förslag skulle namnet ursprungligen syfta på ett sjömärke med en visare – en »arm» – på ön. Tolkningen stämmer bra med öns läge på södra sidan om den gamla farleden mellan Sverige och Finland.

Söderby-Karl sn, Lyhundra hd, Uppland. – Socknen bildades 1796 genom sammanslagning av Söderby och Karlskyrka socknar. Namnet *Söderby* (*De Sudherby* 1344), övertaget från kyrkbyn, är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *söder* och → *by* 'gård; by'. Karlskyrka återgår på ett äldre *Karlungskirka* (*Karlungskirkia* 1287), där förleden säkerligen skall sammanhållas med bynamnet *Karlösa*. Snarast är det i *Karlungskirka* ingående *Karlung* att uppfatta som ett husbondenamn för bonden i Karlösa, som då också får tänkas vara den som lät uppföra kyrkan. Ett alternativ är att kyrkan är namngiven efter lokalhelgonet Sankt Karlung, som då bör ha varit en man från Karlösa. Föreställningarna om ett helgon Sankt Karlung kan dock ha uppstått genom spekulationer utifrån kyrkans namn. *Karlösa* (*in Karlösum* 1378) är en sammansättning av mansnamnet fsv. *Karle* och → *lösa* 'glänta; äng'.

Söderbärke sn, tätort, Dalarna. – Tätorten består av byar i kyrktrakten. Se vidare → *Barken*.

Söderfors sn, tätort, Örbyhus hd, Uppland. (*in*) *Sydder-*

fors 1356 avskr. (avser en kvarn). – Tätorten och socknen har namn efter bruket Söderfors, anlagt vid en fors i Dalälven mellan Jörson och den östra älvdalen. Förleden relaterar denna fors till nordligare belägna forsar längs Jörsons västra och norra stränder.

Söderhamn kn, stad, Hälsingland. *Södre hampn* 1552 (avser en hamn). – Staden grundades 1620, varvid den bröts ut ur Söderala socken. Namnet har ursprungligen syftat på en hamn och uttrycker motsats till en annan, förmodligen närlägen hamn. Enligt uppgifter från 1700-talet har denna kallats *Norra hamnen* och varit belägen i havsviken Norrfjärden nordost och öster om staden (jämför *Södra Fierden* 1747 som namn på Söderhamnsfjärden).

Söderköping kn, stad, Östergötland. (*in*) *Sudhercopia* 1200-talet (latiniserad namnform). – Ortnamnet innehåller fsv. *köpinger*, *köpunger* 'handelsplats'. Förleden *Söder* särskiljer orten från → *Norrköping* i samma landskap, och namnets innehörd är 'det södra Köping' eller 'den södra handelsplatsen'.

Södermalm stadsdel, Stockholms stad. (*in*) *fundo dicto* ['inom det område som kallas'] *Suthræ malm* 1288. – Namnet har uppkommit i analogi med → *Norr malm*. Det avsåg från början säkerligen endast området närmast staden mellan broarna. Området som stadsdelen nu omfattar har sannolikt ursprungligen hetat *Åsö(n)* (*a Ase ca 1345*), där ås säkerligen syftar på Brunkebergsåsens (→ *Brunkeberg*) fortsättning söder ut från Stadsholmen.

Södermanland landskap. *Sundermannia* ca 1120 avskr. – Namnet betyder 'södermännens land'. Södermänner var i

gammal tid de som bodde i området söder om → *Uppland* (jfr → *Västmanland*); se vidare → *Sverige*. *Sörmland* är en sammandragen form av *Södermanland*. – *Bild 68*.

Södermanlands län län. – Namnet är bildat till landskapsnamnet → *Södermanland*. Äldst omfattade länet hela Södermanland, dock under namnet *Nyköpings län*. År 1714 fördes länets östligaste del till → *Stockholms län*.

Söderslätt del av sydvästra Skåne. *Söndreslätt* 1690. – Namnet, ofta synonymt med *Söderlen* (jfr → *Österlen*), betecknar en del av sydvästra Skåneslätten med oklara gränser.

Södersvik tätort, Rådmansö sn, Frötuna och Länna skg, Uppland. – Tätorten har vuxit upp vid en gammal hamnplats för Lågarö by. Namnet kan vara en sammandragning av ett ursprungligt *Södergårdsvik där förleden i så fall innehåller namnet på en av gårdarna i byn, *Södergården*.

Söderälje kn, stad, Södermanland. *Telgas* 1000-talet, *Tælgis* 1279. – Till grund för namnet ligger ett fornsvenskt *talgh, ev. **tælgh(ia)*, besläktat med verbet *tälja* och med innebördön 'skåra, inskärning, nedskärning' eller 'vik'. Den sakliga bakgrunden till namnet är den långsträckta dalgång som skiljer Söderörn från Sörmlands fastland och genom vilken smala vikar söker sig fram från såväl norr som söder. Den forntida vattenled som gått genom dalgången bör ha burit namnet *Talgh eller **Tælgh(ia)*. I det forra fallet får man tänka sig att *Söderälje* innehåller en inbyggarbeteckning fsv. *tælghiar 'de som bor vid *Talgh', bildad till detta namn. I det senare fallet får man räkna med att bebyggelsenamnet sekundärt fått plural form (se inl. 3.3.1). Förleden *Söder*, vilken uppträder första gången på 1500-talet, är tillfogad för att skilja namnet från → *Norrälje*.

Söderörn halvö, Södermanland. (de) *Thørh* 1281, (in) *Tør* 1283, *Söderörn* 1645, *Söderören* 1689. – Namnets fornsvenska form har varit *Tør*, i bestämd form *Toren*, varav senare *Törn* (*Söderörn*). Det gamla namnet *Tør* ingår i de båda medeltida hundaresnamnen *Yfra* och *Ytra Tør* (*Övre* och *Ytre Tör*), motsvarande → *Svartlösa* och → *Sotholms härad*. Den fornorska skaldedikten Ynglingatal (ca 900) omtalar ett *taur*, som av flera forskare identifierats med ortnamnet fsv. *Tør*, dock på osäkra grunder. Etymologin av detta mycket gamla namn är omstridd och kompliceras av att det är osäkert om det återgår på ett *Taur eller *Tør (< *Taru). I det förstnämnda fallet har föreslagits att det kan röra sig om en bildning till ett urnordiskt adjektiv **tau(h)ra*- 'utsträckt', samhörig med ett fornspråkligt verb *tiuhan 'draga'. Namnet skulle i så fall kunna syfta på den höga och raka - utsträckta - kustlinjen, som möter längs den viktiga segelleden mot Söderälje. Har man att göra med ett gammalt *Tør är det tilltalande att se en ortnamnsbildning till ett urnordiskt **tar-* 'något sönerrivet eller sönderstyckat, spricka, klyfta' e.d. Besläktade bildningar finns i andra germanska språk och även i norska dialekter. Namnet skulle i så fall ta fasta på Söderörns klippiga och sönerrivna syd- och östkust. Förleden *Söder* kan möjligen vara tillagd för

att skilja namnet från ett *Tør* beläget norr om Stockholm, av vilket ett minne kan finnas i namnet *Törnskogen* i Sollentuna. Troligare är dock att den har en mer allmän syftning på läget söder om Stockholm.

Södervidinge sn, Harjagers hd, Skåne. (in) *parochia Synderhwidine* ca 1368. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det kan vara en bildning med → -inge till ett namn fda. *Syndærhvitinger på en nu försvunnen sjö vid kyrkbyn. Sjönamnets efterled är i så fall en bildning till adjektivet *vit*, troligen med syftning på vit växtlighet (ängsull e.d.); förleden, fda. *syndær* 'söder', relaterar namnet till det sjönamn som ligger till grund för namnet på den angränsande byn och socknen → *Norrvidinge*.

Söderåkra sn, tätort, Södra Möré hd, Småland. (j) *Sudherakers sokn* 1390. – Ortnamnet är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *söder* och → *åker*. Det är oklart om namnet är att uppfatta som ett gammalt bynamn eller som ett namn på den plats där kyrkan uppfördes.

Söderås tätort, Rättviks sn, Dalarna. (j) *Sudherase* 1386. – Tätorten är framväxten ur de tre byarna Altsarbyn, Bäck och Söderås. Vid beslut om val av tätortsnamn 1977 torde ha spelat roll att skola, postombud och affär fanns i Söderås. I förleden ingår väderstrecksbeteckningen *söder*, i efterleden *ås*. Namnet syftar på byns läge på en höjd söder om en annan upphöjning vid Altsarbyn. Höjderna hör till samma åssträckning.

Söderåsen höjdsträckning, Skåne. (paa) *Sønderaas* 1501 avskr. – Åsens namn har givits av invånarna i Norra och Södra Åsbo härad norr om åsen.

Södra Björke sn, Gäsene hd, Västergötland. (j) *Byrke* 1394. – Socknen har fått namnet *Björke* från kyrkbyn. Namnet innehåller fsv. *birke 'björkdunge, björkskog'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Björke*. Namnleden *Södra* skiljer socknen från → *Norra Björke* socken i samma landskap.

Södra Borgafjällen fjällmassiv, Frostvikens sn, Jämtland. – Fjällområdet, som även kallas *Ornnäsfjället* efter en av topparna, utgör den södra delen i förhållande till → *Norra Borgafjällen*.

Södra Finnskoga sn, Älvdals hd, Värmland. *Södra Finnskoga Capellförsamling* 1840. – Namnet på socknen, som bröts ut ur Dalby socken 1840, betecknar socknen som den södra delen av finnskogarna, de skogsområden i nordvästra Värmland som koloniserades av finnar med början på 1600-talet. Formen -*skoga* är den dialektala motsvarigheten till riksspråkets *skogarna*. Jfr → *Norra Finnskoga*.

Södra Fågelås sn, Kåkinds hd, Västergötland → *Norra Fågelås*.

Södra Gardfjället fjällmassiv, Vilhelmina sn, Lappland → *Norra Gardfjället*.

Södra Hestra sn, tätort, Västbo hd, Småland. (de) *Hestrom* 1310. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), är bildat till fsv. → *hester* 'skottskog, småskog'. Tillägget *Södra* gavs 1885 för att skilja socknen från → *Norra Hestra* i Mo härad.

Södra Härene sn, Kullings hd, Västergötland. *Häræne* sockn 1386. – Socknen har fått namnet *Härene* från kyrkbyn. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden innehåller dialektordet *har* 'stengrund, stenig mark' e.d. eller djurbeteckningen *hare*. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Härene*. Den tillagda namnleden *Södra* skiljer socknen från → *Norra Härene* i samma landskap.

Södra Kedum sn, Barne hd, Västergötland. *Kithem* 1352. – Socknen har fått namnet *Kedum* från kyrkbyn. Det är sammansatt av *kid* 'killing, kid' och → *hem* 'boplats; gård'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Kedum*. Tillägget *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Kedum* i samma landskap.

Södra Kvarken del av Ålands hav och Bottenviken mellan Uppland och Åland → *Norra Kvarken*.

Södra Kyrketorp sn, Gudhems hd, Västergötland. *Kirkio-torp* sockn 1462. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → *torp* 'nybygge' sammansatta namnet betyder snarast 'den bebyggelse Torp där en kyrka byggs'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Kyrketorp*. Namnleden *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Kyrketorp* i samma landskap.

Södra Ljunga sn, Sunnerbo hd, Småland. *parochia Lyongra* 1374. – Socknen har fått sitt namn av prästgården. Det innehåller pluralis av *ljung* 'ljunghed' (om plural form se inkl. 3.3.1). Tillägget *Södra* tillkom 1886 för att socknen skulle åtskiljas från → *Norra Ljunga* i Västra härad.

Södra Loken sjö, Grythyttans sn, Grythyttte och Hällefors hd, Västmanland → *Loka brunn*.

Södra Lundby sn, Laske hd, Västergötland. *ecclesie Lundby* 1286. – Socknen har fått namnet *Lundby* från kyrkbyn. Det innehåller *lund* och → *by* 'gård; by'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Lundby*. Tillägget *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Lundby* socken i samma landskap.

Södra Mellby sn, Albo hd, Skåne. (in) *Mæthilby* 1313 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av adjektivet fda. **m(i)æthal* 'i mitten befintlig' med oklar syftning och → *by* 'gård; by'. Sedan 1885 heter socknen officiellt *Södra Mellby* till åtskillnad från → *Norra Mellby*.

Södra Möckleby sn, Gräsgårds hd, Öland. (de) *Myklæby* 1279, (j) *Sydhra Myklaby* sockn 1429. – Namnet, som är övertaget från en by, är sammansatt av bestämd form av det fornsvenska adjektivet *mykil* 'stor' och → *by* 'gård; by', således 'den stora byn'. Bestämningen *Södra* har fogats till namnet för att skilja det från → *Norra Möckleby* i Möckleby härad.

Södra Möré härad hd, Småland. (j) *Sudrehærædhe jnan Møre* 1377 avskr. – Häradet är det södra av de båda härad som det småländska → *Möre* alltsedan de äldsta källorna varit indelat i. Se vidare → *Norra Möré härad*.

Södra Ny sn, Näs hd, Värmland. *Ny soken* 1503. – Socknennamnet anger socknen som ny i förhållande till modersocknen By. *Södra* tillades 1885 till åtskillnad från

socknennamnen → *Ny* och → *Norra Ny*.

Södra Näs tätort, Träslövs sn, Himle hd, Halland. *Naes* 1580. – Tätorten har utvecklats ur byn *Näs*, som ligger på ett näs i Kattegatt. Bestämningen *Södra* är tillagd med tanke på byn Trönningenäs, också kallad (*Norra*) *Näs*, i grannsocknen Lindberg (→ *Trönningeby*).

Södra Råda sn, Visnums hd, Värmland. *Rudha* sockn 1346. – Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller → *rud* 'röjning'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Råda*. Förleden *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Råda* socken i samma landskap.

Södra Rörum sn, Frosta hd, Skåne. (in) *Rytherum syndra* ['södra'] 1360- eller 1370-talet. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden genitiv pluralis av dialektordet *ryd* 'rötning' (jfr → *ryd*). Efterleden är → *rum* 'öppen plats'. Tillägget *Södra* skiljer socknen från → *Norra Rörum* i samma härad.

Södra Sallerup sn, Oxie hd, Skåne. (j) *Salorp* 1485 avskr. – Socknennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden troligen mansnamnet fda. *Saxel*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. *Södra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra* och → *Östra Sallerup*.

Södra Sandby sn, tätort, Torna hd, Skåne. (in) *Sanby* ca 1250 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det är sammansatt av *sand* och → *by* 'gård; by'. Bebyggelsen ligger på sandjord på gränsen till lerslätten i väster. *Södra* tillades 1885 till åtskillnad från → *Norra Sandby*.

Södra Sandsjö sn, Konga hd, Småland. *Sandßiiöö* 1680. – Socknen har tidigare hört till Linneryds socken. Någon gård eller by med motsvarande namn finns inte. Kyrkan uppfördes vid den intilliggande Sandsjön, och socknen har fått namn efter denna. Socknen kallas från 1885 *Södra Sandsjö* för att den skall åtskiljas från → *Norra Sandsjö* i Västra härad.

Södra Solberga sn, Västra hd, Småland. *ecclesie Solbærgha* 1335?, (i) *Solbærgha* sockn 1398. – Socknen har fått sitt namn från en gård. För tolkningen av namnet se → *Norra Solberga*.

Södra Storfjället lågfjällsområde, Tärna sn, Lappland. – Fjällets sydsamiska namn *Åarjel Stoerevaerie* är troligen en översättning av det svenska namnet. Jfr → *Norra Storfjället*.

Södra Sunderbyn tätort, Nederluleå sn, Norrbotten. – Tätorten utgörs av den centrala delen av den stora byn Sunderbyn. Namnet *Södra Sunderbyn* gavs först till en järnvägshållplats vid den nuvarande tätorten och står i motsatsförhållande till *Norra Sunderbyn*, vilket 1923 blev namn på en järnvägs- och poststation och med tiden kom att beteckna hela norra delen av Sunderbyn. Namnet *Sunderbyn* (i *Swnderby* 1502) kan återgå på fsv. *Sundaraby och i förleden innehåller genitiv pluralis av en inbyggarbeteckning fsv. *sundare »sundare», person bosatt vid ett sund, person som härstammar från eller bor på en plats som heter Sund'. I efterleden ingår → *by* 'gård; by'.

Södra Säm sn, Kinds hd, Västergötland. *Sææm* 1346 (av-

ser kyrkbyn). – Socknen har fått namnet *Säm* från kyrkbyn. Förleden innehåller fsv. *sæ(r) 'sjö' och efterleden → *hem* 'boplats; gård'. Den namngivande byn ligger vid en sjö som efter byn kallas *Sämsjön*. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Säm*. Tillägget *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Säm* i samma landskap.

Södra Tjysts härad hd, Småland → *Norra Tjysts härad*.

Södra Unnaryd sn, Västbo hd, Småland. (*apud ecclesiam Vndariuth* 1300. – Då två socknar i Småland hette *Unnaryd*, beslöts 1885 att de skulle kallas → *Norra Unnaryd* och *Södra Unnaryd*. *Södra Unnaryd* har övertagit namnet från kyrkbyn *Unnaryd*, numera en tätort. I förleden ingår genitiv *Unda av den intilliggande sjön *Unnens* namn, fsv. *Unde (innehållande fsv. *unde 'sjö'). Efterleden är → *ryd* 'rönning'.

Södra Vedbo härad hd, Småland. (*j*) *Sudhra Widhbo* 1399. – Häradet omfattar södra delen av det tidigare häradet *Vedbo*, som vid mitten av 1400-talet delades i → *Norra Vedbo härad* och *Södra Vedbo härad*.

Södra Vi sn, tätort, Sevede hd, Småland. (*in*) *parochia Wi* 1311. – Socknennamnet är övertaget från kyrkbyn och innehåller → *vi* 'helig plats, kultplats'. *Södra* är tillagt i sen tid för att skilja namnet från *Norra Vi* i Ydre hd, Östergötland. För tätortens namngivning har säkerligen också järnvägsstationen *Södra Vi* spelat en roll.

Södra Ving sn, Ås hd, Västergötland. *parochia Wighne* 1334. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett gammalt namn relaterat till den intilliggande sjön *Mogden*, ett fornsvenskt *Vighn'en krogiga, *Kroksjön*'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Ving*. Förleden *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Ving* i samma landskap.

Södra Vram sn, Luggude hd, Skåne. (*in*) *Sundra* ['södra'] *Wram* 1424 (avser kyrkbyn) → *Norra Vram*.

Södra Vånga sn, Ås hd, Västergötland. *Wanga sokn* 1380. – Socknens namn är givet efter kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller fsv. *vanger* 'fält, mark', svenska dialekters *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Södra Vånga*. Förleden *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Vånga* socken i samma landskap.

Södra Åby sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Aby* 1133 avskr. (avser kyrkbyn), (*in*) *Aby syndræ* ['södra'] 1410 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, är sammansatt av å (avseende en å i kyrkbys grannby *Norra Åby*) och → *by* 'gård; by'.

Södra Åkarpa sn, Oxie hd, Skåne. (*in*) *Akathorp* 1310. – Socknennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Åke* och → *torp* 'nybygge'. *Södra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Norra Åkarpa*.

Södra Åsarp sn, Kinds hd, Västergötland. *Asatorppe kyrkke* 1400-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet fsv. *Ase*, genitiv pluralis av ordet ås eller ett äldre ortnamn innehållande ås. Kyrkan ligger mellan höjder. Sedan 1885 är

socknens officiella namn *Södra Åsarp*. Namnleden *Södra* särskiljer socknen från → *Norra Åsarp* i samma landskap.

Södra Åsbo härad hd, Skåne. *Asboheret sundrä* ca 1300, (*in*) *Syndreasboheret* 1323 avskr. → *Norra Åsbo härad*.

Södra Åsum sn, Färs hd, Skåne. *Asum* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller dativ pluralis (se inkl. 3.3.1) av ås med syftning på en höjdsträckning vid kyrkbyn. *Södra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Norra Åsum*.

Sölvesborg kn, stad, Blekinge. *Siluisborgh* 1343 sen avskr. (avser en borg), *Syluesborgh* 1406 (avser en borg). – Stadens namn, som ursprungligen avsåg en borg, anses innehålla ett äldre namn fda. *Sylvir (*Sølvir) 'den grumliga' på den inre delen av Sölvesborgsviken.

Söndrum sn, Halmstads hd, Halland. (*j*) *Sonderam sonkn* 1399. – Namnet är lånat från kyrkbyn. I förleden ingår fda. *syndræ* 'södra'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'. Namngivningen kan ha skett utifrån den längre norrut belägna byn *Onsjö*.

Söne sn, Källands hd, Västergötland. (*De*) *Søne* 1291. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng', förleden troligen *so* 'sugga'.

Söraby sn, Norrvidinge hd, Småland. – Socknen har fått sitt namn från byn *Söraby* (*Södraby* 1770). Den består av de sedan 1782 sammanslagna socknarna *Norra* och *Södra Rottne*, i sin tur uppkomna ur ett äldre *Rottne* (*Røtne* 1350; rimligen felskrivning för *Rotne*), ett ursprungligt ånamn *Rotn'en ryttande' (jfr sjönamnet → *Rottnen*).

Sörbo by, Krokstads sn, Sörbygdens hd, Bohuslän → *Sörbygdens härad*.

Sörbotten annat namn för Bottniska viken söder om Kvarken → *Norrbotten*.

Sörby sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Sørby Sognn* 1570-talet. – Socknennamnet, som har lånats från kyrkbyn, kan innehålla ett forndanskt *sør 'smuts, gyttja'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Sörby sn, Vilske hd, Västergötland. *Sørby* 1305. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Efterleden innehåller → *by* 'gård; by'. Förleden innehåller dialektordet *sør* 'smuts, gyttja'. Nära byn finns sankmarker.

Sörbygdens härad hd, Bohuslän. (*a*) *Saurbiom*, (*i*) *Saurbioom* 1433. – Den äldre namnformen, som innehåller pluralis av ordet *by*, utgår från bynamnet *Sörbo* (*Saurbae* 1273?) i Krokstads socken. Det synes råda en fördelning mellan den plurala formen som bygde- och skeppsredenamn (→ *härad*) och den singulara formen som bynamn. I den förra funktionen utbyts efterleden under medeltiden mot *bygd* (*j* *Sorbygd* 1430). Förleden innehåller fvn. *saurr* 'smuts, gyttja', syftande på sank mark. På grund av dialektalt sammanfall av fvn. *saurr* och *suðr* 'söder' i *sör* har namnet associerats med väderstrecksbeteckningen (*Södherbygden* 1527); härtill har bidragit att *Sörbo* ligger längst i söder i Krokstads socken.

Sörfors tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Sudrafors* 1530-talet. – Tätorten utgörs av en by. Namnet är givet efter läget vid Sörforsen i Umeälven. Vid den norr där om belägna Norrforsen liggerbyn Norrfors (*Norrafors* 1530-talet). Jfr → *Stornorrhors*.

Sörforsa tätort, Forsa sn, Hälsingland. – Tätorten växte i 1900-talets början fram som industriområde i byn Lund (*Lwndhen* 1535, *Lundh* 1542), vars namn ursprungligen syftade på det lövträdsbestånd som finns i tätortens centrum. Med tanke på det skånska stadsnamnet *Lund* kunde den år 1929 inrättade postanstalten inte överta samhällets namn utan fick i stället heta *Sörforsa*. Detta nyskapade namn syftade på att postanstaltens utbärningsområde skulle omfatta södra delen av Forsa socken. Det kom så smärtingom också att brukas som namn på samhället.

Sörgadden sydspetsen av Gadden, ö i Norra Kvarken, Holmöns sn, Västerbotten → *Holmön*.

Sörmjöle tätort, Hörnefors sn, Västerbotten. *Södermiölu* 1539. – Tätorten återgår på en by. Förleden särskiljer detta namn från det 6 km längre bort uppträdande bynamnet *Norrmjöle* (*Norre Miölu* 1539). Båda byarna ligger nära kusten, Sörmjöle väster om och till och med något norr om Norrmjöle, något som förklaras av att den öst-västliga kuststräckan i äldre tid uppfattats som nord-sydlig. I namnets förled ingår en böjd form av ett ånamn, fsv. *Miela, avseende två olika år, Sörmjöleå och Norrmjöleå. Ånamnet är bildat till dialekterdet *mjälja* i betydelsen 'lös, fin sand; blandning av sandjord och mylla', på västerbottniska *mjöla* 'backe av fin, vit sand' o.d.

Sörmland landskap → *Södermanland*.

Sörsta by, Kolbäcks sn, Snevringe hd, Västmanland → *Sörstafors*.

Sörstafors tätort, Kolbäcks sn, Snevringe hd, Västmanland. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till Sörstafors pappersbruk, beläget vid en fors i Kolbäcksån. Namnets förled utgörs av namnet på den intilliggande byn Sörsta, på vars mark pappersbruket anlades. Bynamnet *Sörsta* (*in Sudrusum* 1369) är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *söder* och pluralis av *hus* med senare ombildning i anslutning till de i bygden vanliga ortnamnen på → *sta(d)*. Vilken bebyggelse Sörsta är relaterad till är obekant.

Sörsundet sund mellan Hamrängefjärden och Bottenviken, Hamränge sn, Gästrikland → *Norrundai*.

Sörvik tätort, Ludvika sn, Dalarna. – Tätorten är framväxten ur en by. Ånnu 1882 benämndes byn *Sörgovik* att särskilja från *Norrgovik*, en by längre norrut (*Ssöderguduika* 1539, *Norreguduika* 1539). Byarna kallas numera *Sörvik* och *Norrvik*. De har utvecklats ur en äldre by, kanske benämnd fsv. *Gudhuvik och troligen belägen på platsen för nuvarande Sörvik. Förleden i detta namn kan vara genitiv av fsv. *Gudha, avseende den å som avvattnar sjöarna Norra och Södra Gussjön. Efterleden i *Gudhuvik har syftat på den vik vid Sörvik där *Gudha mynnar i sjön Väzman. Namnets bakgrund kan ses på två sätt. I det ena fallet vore ånamnet bildat till ett verb fsv. *gudha, ännu levande i dialekterna som *gåda* 'ånga, ryka; prata, stim-

ma, stoja' o.d., varvid *Gussjön*, fsv. *Gudhusior, bildats till ånamnet. Ånamnet skulle därmed betyda 'den ångande, rykande (ån)' eller, om namnet är ljudhärmande, 'den stimmande (ån)' e.d. I det andra fallet kan sjönamnet ha varit utgångspunkt för ånamnet *Gudha och lytt fsv. *Giudhasior med som förled genitiv pluralis av fsv. *giudher 'fiskgjuse', vilket motsvaras av dialekterdet (*fisk*)*jud*, och som efterled fsv. *sior* 'sjö'. Sjönamnet har därvid genomgått en ljudutveckling *Giudhasior > *Gudhasior > *Gussjö(n)*. Till *Gudhasior kan så ett ånamn *Gudha 'ån som avvattnar »Gudsjön» ha skapats.

Söráker tätort, Hässjö sn, Medelpad. *Sijörakker* 1535. – Tätorten har vuxit fram vid ett sågverk och en massafabrik samt den år 1925 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som äldst avsåg en by, innehåller väderstrecksbeteckningen *söder* och → *åker*.

Sösdala tätort, Norra Mellby sn, Västra Göinge hd, Skåne. (*I*) *Systala* 1368 sen avskr., *Søstalle* 1583. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid södra stambanan, norr om den gamla byn Sösdala. Namnet är oklart; kanske innehåller det i förleden ett ord fda. *søs 'smuts, sumpmark' med syftning på sumpmarker söder om byn. Efterleden är pluralis (se inkl. 3.3.1) av *dal*.

Sövde sn, tätort, Färj hd, Skåne. (*aff*) *Sowedhe* 1478 (avser en gård). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden troligen fda. *sæ 'sjö', med syftning på Sövdesjön. Efterleden är dativ singularis av fda. *with* 'skog'. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn och norr där om belägen sommarstugebebyggelse.

Sövestad sn, tätort, Herrestads hd, Skåne. (*In*) *Seuestathum* 1100-talets mellersta del. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Det kan i förleden innehålla ett forndanskts *sæwi 'fuktighet', åsyftande forna sankmarker öster om kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)*.

T

Taberg berg, Månsarps socken. *Tveta* hd, Småland → *Smålands Taberg*.

Tahe gd, Månsarps sn, *Tveta* hd, Småland → *Smålands Taberg*.

Tallboda tätort, Rystads sn, Åkerbo hd, Östergötland. – Tätortsnamnets bakgrund är obekant. Förleden torde syfta på något tallbestånd. Efterleden -*boda* (se → *bod*) är i detta fall sakerligen schablonartad.

Tallvik tätort, Överkalix sn, Norrbotten. – Tätorten har troligen övertagit namnet från en närbelägen vik av sjön Tallviksavan. Förleden innehåller trädbezeichnung *tall*.

Tallåsen tätort, Ljusdals sn, Hälsingland. – Tätorten, som består av ett par byar, har namn efter en 1885 tillkommen järnvägsstation och en 1886 inrättad poststation på mark till byn Ede. Förmodligen på grund av att Ede var föga lämpligt som stationsnamn, nyskapades namnet *Tallåsen*. Man tog därvid fasta på att det fanns en tallbevuxen sandås på platsen.

Tandsbyn tätort, Lockne sn, Jämtland. – Tätorten har

Bild 69. Tarradalen och Basseuksa.

Basseuksa 'den heliga dörren' avser en märklig geologisk bildning, ett fristående 18 m högt »portvalv» i bergsidan. Ett äldre namn på denna plats ligger till grund för Tarradalen. Foto: Ernst Manker 1943. Nordiska museets bildbyrå.

fått namn efter stationen Tandsbyn vid inlandsbanan, kring vilken den vuxit fram. I förleden ingår bynamnet *Tand* (*i Tand* 1410), sannolikt besläktat med *tända* och syftande på öppen, avbränd mark. Stationen, anlagd vid mitten av 1910-talet, ligger i närheten av byn.

Tannåker sn, Västbo hd, Småland. *Tanakir* 1350 avskr., (*j*) *Tandhakir* 1481 (avser byn), (*i*) *Tanaker* sokn 1496. – Socknen har fått sin namn efter en by. Det har i förleden föreslagits innehålla fsv. *tan(n)* 'tand', snarast syftande på en udde i sjön Bolmen. Denna tolkning bygger på avskriftsbelägget från 1350 med skrivningen *Tan-; d i tand* är inte ursprungligt. Om förleden i stället är *Tand-* kan ett dialektord *tande* 'fackla av tjärved, bloss' ingå. Efterleden är → *åker*.

Tanum kn, samt sn, tätort, Tanums hd, Bohuslän. (*i*) *Tuneims* sokn 1317. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fvn. *tun* 'inhägnad'. Till utvecklingen av *Tun-* till *Tan-* finns paralleller i norska ortnamn, t.ex. *Manum* (av *Munhammar*), *Branem* (av *Brunheim*). Efterleden är → *hem* 'boplats; gård', som senare försvagts till *-um*.

Tanumshede tätort, Tanums sn och hd, Bohuslän. – Tätorten, som nu också omfattar bebyggelsen kring Tanums kyrka, har vuxit upp kring byn Hede med gästgiveri, tingsställe och en år 1861 öppnad poststation. Bynamnet *Hede* (*j* *Hædi* 1391) innehåller dativform av ordet *hed*. Poststationsnamnet ändrades till → *Tanum* 1870 och till *Tanumshede* 1903.

Tanums härad hd, Bohuslän. *Thanund skyffre* 1544. – Häradsnamnet, som är känt först från nyare tiden, är bildat till by- och sockennamnet → *Tanum*. Beläget 1544 avser den skeppsreda (→ *härad*) som föregått häradet.

Tarfala forskningsstation, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet, som är givet efter platsen för stationen, är en försvenskning av nordsam. *Darfál(a)*, en bildning till *darfi* 'mossa, torv'. Betydelsen är 'mossbevuxet område'.

Tarradalen älvdal, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Darrhavuobme* (skrivet *Tarrevuebne* 1756), sammansatt av *darrha* 'ravinkant' och *vuobme* 'skogsdal'. Dalen har sitt namn efter *Stuora Basse Darrha*, ett äldre namn för *Basseuksa* (med en äldre stav-

ningsform *Passeuksa* 'den heliga dörren', som avser en samisk offerplats i dalens nedre del. Offerplatsen har trotsligen även gett namn åt fjällmassivet *Darregájse* (med en äldre stavningsform *Tarrekaise*), vars efterled är *gájse* 'hög och spetsig fjälltopp'. – *Bild 69*, s. 315.

Tarsled sn, Kullings hd, Västergotland. (in) *Tarslef* 1393.

– Socknen har fått sitt namn från gården Tarsled (Stommen, → *Stommen*). Det innehåller i efterleden → *lös* 'ar-vegods', senare omtolkat till *-led*. Förleden är oklar.

Tavelsjö förs., tätort, Umeå sn, Västerbotten. *Thafflesiö* 1539. – Församlingen, som funnits sedan 1963 med kyrka byggd 1965, återgår på det 1926 inrättade Tavelsjö kyrkobokföringsdistrikt. Dess namn övertogs från byn Tavelsjö, där det från 1897 till 1963–64 fanns en kombinerad skol- och kyrkobyggnad. Tätorten är framvuxen ur byn, som har fått namn efter läget vid sjön Tavelsjön. Förleden i sjönamnet innehåller genitiv *Taflo av Tavelåns gamla namn fsv. *Tafla, i böjd form också bevarat i bynamnet *Tavle* (i *Taflae* 1494) med syftning på (den ena av) byarna → *Innertavle* (nu tätort) och *Yttertavle* vid Tavelåns utlopp i Bottniska viken. Tavelån är avrinningså för Tavelsjön, varför sjönamnet kan tolkas som Tavelåns (ån *Tavlas) källsjö. Ånamnet *Tavla är besläktat med norska dialekters *tavla* 'gå fram och tillbaka sökande sig fram med möda; gå trippande och vaggande, gå osäkert och snubblande' och syftar på åns slingrande lopp, särskilt utpräglat mellan byarna Ersmark och Anumark.

Tavelån å, Umeå sn, Västerbotten → *Tavelsjö*.

Taxinge sn, Selebo hd, Södermanland. *Thaxunge* 1280. – Namnet innehåller en inbyggbarbeteckning *thaxungar* (→ -inge), som kan vara bildad till ett naturnamn *Thaxnæs e.d., där *Thax-* är en fornsvensk motsvarighet till fvn. *bpx* 'grävling'. Vid tiden för sockenbildningen har *Taxunge* varit ett bygdenamn. Det kan dock från början ha avsett en nu upplöst bebyggelse i socknens centrala område, varav Näsby, Hällby, Åby och Finkarby utgör delar. Vid upplösningen har namnet, enligt denna förklaring, övergått till att fungera som bygdenamn.

Teckomatorp tätort, Norra Skrävlinge sn, Onsjö hd, Skåne. *Tickemandtztorp* 1574, *Tickmantorp* 1591. – Förleden i detta gamla bynamn anses innehålla en forndansk motsvarighet till det runsvenska mansnamnet *Tidhomi*, kanske från början med betydelsen 'han som kom vid lämplig tidpunkt' (om det nyfödda barnet). Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Teda sn, Åsunda hd, Uppland. in *parochia Thedhom* 1301.

– Namnet har antagits innehålla ett ord besläktat med verbet *tina*, syftande på isfrihet i vatten. Den sakliga bakgrundens, liksom namnets ursprungliga syftning, är dock oklar.

Teg förs., Umeå sn, Västerbotten. *Teegh*, *Teek* 1539. – Församlingen bildades 1963 med Tegs samhälle som huvudort. Samhället är framvuxet ur byn Teg (egentligen två byar, Västerteg och Österteg). Trots flera 1500-tals-skrivningar med slut-k innehåller namnet troligen ordet *teg* 'åkerteg'.

Tegelsmora sn, Olands hd, Uppland. (de) *Tighlismoru* 1282. – Ortnamnet har antagligen från början avsett de långsträckta sankmarker som tidigare utbreddes sig längs Tegelsmoraån. Troligen har det via ett äldre namn på den nuvarande prästgården förmedlats till socknen. Efterleden innehåller dialektordet *mor* '(sumpig) granskog', men förleden är flertydig. Den kan innehålla ett äldre namn *Tighlir på Kyrksjön. Ett sådant sjönamn skulle kunna vara bildat till ett från flera håll i Norden känt verb *tigla* som bl.a. betyder 'ge ofta och litet åt gången', och i så fall syfta på fisket i sjön. Alternativt kan det röra sig om genitiv av ett personnamn bildat till samma ord, *Tighlir 'den sparsamme' e.d. Ytterligare en möjlighet är att ansluta till *tygel* 'hästtygel, rem'. Förleden skulle då kunna innehålla ett namn på den långsma dalgången norr om Kyrksjön, vilken liknats vid en tygel.

Tegnaby f.d. sn, by, Hemmesjö med Tegnaby sn, Konga hd, Småland. (in) *parochia Thegnæby* 1314. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller genitiv pluralis av ett ord motsvarande fvn. *pegn* 'fri man; krigare' och → *by* 'gård; by' (jfr → *Karlaby*). 1854 sammanslogs Tegnaby socken med → *Hemmesjö* socken till *Hemmesjö med Tegnaby* socken.

Tegneby sn, Orsts västra hd, Bohuslän. (j) *Pegnabear sokn* 1360. – Socknen har troligen fått sitt namn från en gård i socknen. Det innehåller genitiv pluralis av fvn. *pegn* 'fri man; krigare' och → *by*'gård; by' (jfr → *Karlaby*).

Teleborg förs., Växjö lfs, Konga hd, Småland. – Församlingen har fått sitt namn efter slottet Teleborg, som tillkom strax före 1900. Efterleden i slottsnamnet är *borg*, och förleden har hämtats från den närlägna byn Telestad (*Tylstadhæ* 1311). Dess namn, vars efterled är → *sta(d)*, har en oklar förled.

Telestad bebyggelse, Växjö stad, Småland → *Teleborg*.

Tengene sn, Viste hd, Västergötland. *Thænghini* 1298 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden innehåller eller sammanhänger troligen med dialektordet *tänge* 'lång, smal udde' m.m. I området vid kyrkan finns olika höjdformationer, som kan ha föranlett användningen av detta ord.

Tenhult tätort, Rogberga sn, Tveta hd, Småland. (i) *Tenolt* 1455. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen och den år 1864 öppnade poststationen söder om järnvägsstationen. Förleden kan innehålla ordet *ten* i en ursprunglig betydelse 'skott, kvist, smal gren'. Efterleden är → *hult*.

Tensta stadsdel, Stockholms stad (f.d. by, Spånga sn, Sollentuna hd), samt sn, Norunda hd, Uppland. – Båda ortnamnen kan innehålla ett fornsvenskt ord **tenstadh-*er, syftande på platser med fiskeinträtningar i form av tenor, dvs. (fisk)mjärdar. I fråga om byn Tensta i Spånga socken (*Tensta* 1539) kan dessa ha legat i Bällstaåns väster om den forna bytomten. Tensta socken (*ecclesie Tensta* 1292) har övertagit sitt namn från en by, nu uppdelad på Travenberg, Brogården och Norra Tensta. Namnet kan här

ursprungligen ha syftat på fiskeanläggningar vid en ström i Vendelän nära den nuvarande bron väster om kyrkan.

Teusajaure fjällsjö, Gällivare sn, Lappland. – *Teusajaure* är en äldre stavningsform av lulesam. *Dievsajávrre* (nord-sam. *Dievssajávri*). Förleden har okänd betydelse; efterleden är *jávrre* 'sjö'. Namnet har överförts till några fjällstugor längs Kungsleden.

Tiarp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Tidhethorp kirkia* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet fsv. *Tidhe*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Tibble ortnamn, Svealand → *böle*.

Tibro kn, samt sn och tätort, Käkinds hd, Västergötland.

Tytabro quern ['kvarn'] 1455. – Tätorten, som var köping från och med 1947, återgår på en by. I förleden ingår ånamnet → *Tidan*. Efterleden syftar på en bro över denna å. Socknens namnändrades vid årsskiftet 1946–47 från *Kyrkefalla* till *Tibro* efter köpingen. *Kyrkefalla* (*parochie Kirkufalla* 1390) är sannolikt bildat till ett äldre namn, *Fall eller **Falla(r)*, innehållande *fall* 'svedjefall' och åsyftande nuvarande Prästbolet (Prästgården). Efter kyrkans tillkomst fogades förleden *Kyrke-* till det gamla namnet i särskiljande syfte.

Tidaholm kn, stad, förs., Västergötland. *Tideholm* 1638, *Hollmagården*, som nu heeter *Tidaholm* 1685 (avser ett säteri). – Församlingen bröts ut ur Agnetorps socken 1900 och namngavs väl närmast efter köpingen, från och med 1910 staden Tidaholm. Köpingen återgick på bebyggelsen vid det 1799 grundade Tidaholms bruk, beläget på säteriet Tidaholms mark. Huvudgård i det år 1620 tillkomna säteriet var Holmgården, också kallad *Holmen* (*Holmegorden* 1539, *Holmann* 1564), åsyftande gården läge på en holme, dagens Vulcanön, i än *Tidan*. Som namn på säteriet nyskapades *Tidaholm* med syftning på läget.

Tidan tätort, Götlunda och Vads snr, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten är framväxten kring en poststation, som 1875 fick namnet *Tidan*, och en förmodligen på 1860- eller 1870-talet tillkommen järnvägsstation med samma namn. Stationen, belägen i Götlunda socken, anlades där järnvägen korsade ån → *Tidan*.

Tidan å, Västergötland. (*in*) *amne Tiju* ['(i) än Tida'] 1306. – Namnet betyder snarast 'den lysande, skinande' e.d.

Tidavad sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Thiowadh sokn* 1421. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller den fornsvenska genitivformen *Tidho* av än *Tidans* namn och vad 'vadställe'.

Tidersrum sn, Kinda hd, Östergötland. *Tydhisrum* 1300. – Socknen har fått sitt namn från bebyggelsen (Stora och Lilla) Tirserum. Förleden innehåller troligen genitiv av ett gammalt namn på den intilliggande Tidersrumssjön, ett fornsvenskt *Tidhir, som kan vara besläktat med ånamnet → *Tidan*. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'. Socknen och byn har fått olika officiella namnformer, vilket är ovanligt.

Tidö gods, Rytterne sn, Snevringe hd, Västmanland.

Tijdhöön 1537. – Namnet, som ursprungligen avsåg en ö, är flertydig. En möjlighet är att det innehåller en motsvarighet till det norska dialektordet *tid* 'fisklek'; ön skulle då ha varit känd för rik fisklek.

Tidö-Lindö ö, tätort, Rytterne sn, Snevringe hd, Västmanland. *Tijdö Lindö* 1600-talets slut? – Namnet syftar på att ön, som väl ursprungligen karakteriseras av lindar, ligger utanför den nuvarande halvön → *Tidö*. Tätorten består av sommarstugebebyggelse.

Tierp sn, Örbyhus hd, Uppland. (*de*) *prouinciis Tyerp* 1280. – Troligen är detta ett gammalt bygdenamn, avseende bygden på Tierpsslätten. Förleden är inte tillfredsställande tolkad. Efterleden skall möjligens sammanhållas med dialektordet *arp* '(smuts)skorpa' eller *harp* 'skrovlighet' och kan syfta på den leriga slätten.

Tillberga sn, samt tätort, Hubbo sn, Siende hd, Västmanland. *Thyllbergha* 1345. – Socknennamnet är lånat från den gamla kyrkbyn. Efterleden innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av *berg* med syftning på höjden sydost om kyrkan. Förleden är oklar. Tätorten, som ligger i Hubbo socken söder om kyrkan, har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1875.

Tillinge sn, Åsunda hd, Uppland. *Ecclesie Tyllingi* 1303. – Namnet återgår ytterst på en inbyggarsbeteckning bildad till dialektordet *tyll* 'ågren', syftande på ett bäckmöte invid kyrkan. Det kan vara ett gammalt bygdenamn avseende området kring kyrkan med byarna Ör, Hässelby, Alma m.fl. Alternativt kan det ha övertagits från en nu försunnen by.

Timmele sn, Redvägs hd, Västergötland. (*j*) *Timella sokn* 1424. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Betydelsen av det ursprungligen sannolikt sammansatta namnet är oklar; det innehåller möjliga dialektordet *hälla* 'stenhäll, berghäll, klippa'.

Timmernabben tätort, Ålems sn, Stranda hd, Småland. *Timmernabb* 1723. – Samhället har vuxit fram vid en lastageplats vid Kalmarsund, känd sedan 1700-talet, vari från en betydande utskeppning av trävaror ägt rum. Förleden syftar på denna verksamhet, och efterleden innehåller ordet *nabb* i betydelsen 'udde'.

Timmersdala sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Tymmetzdal* 1453 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet är givet efter kyrkbyn. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan. Ordet *dal* i efterleden åsyftar den djupa dal vid Billingen, invid vilken kyrkbyn ligger. Förledens innehöld är oviss.

Timrå kn, sn, tätort, Medelpad. *Timmeradh* 1513 avskr., *Tijmradh* 1535. – Förleden är dunkel. Efterleden kan vara dialektordet *rå* 'liten myr; fuktig sänka' e.d., alternativt fsv. *radh 'bygd' (→ *härad*). Det är oklart varifrån socknen har fått sitt namn, kanske efter platsen där kyrkan byggdes. Tätorten har vuxit fram kring kyrkan.

Timsfors tätort, Markaryds sn, Sunnerbo hd, Småland. *Thimsfors* 1825. – Tätorten har vuxit fram kring ett papprersbruk, och namnet är givet efter dess grundare Anders *Thim*. Efterleden kan åsyfta en fors i Lagan.

Tingsryd kn, Kinnevalds och Konga hd samt tätort, Tingsås sn, Konga hd, Småland. – Kommunen har fått namn efter centralorten Tingsryd, som vuxit fram kring byn Tingsryd (*vid Tinxyrdh* 1505). Bynamnets efterled är → *ryd* 'röjning'. Förleden är genitiv av ett äldre namn på sjön Tiken, antingen fsv. *Tikinger eller, med tanke på sjönamnets nuvarande form, fsv. *Tikir. Detta ingår även i sockennamnet → *Tingsås*.

Tingstad by, Lofta sn, Norra Tjärs hd, Småland → *Västervik*.

Tingstad sn, Lösings hd, Östergötland. *parochia Thing-stath* 1331. – Socknen har lånat sitt namn från prästgården Tingstad. Namnet innehåller fsv. *thing(s)stadh* 'tingsplats' och har ursprungligen avsett ett tingsställe, troligen det äldsta inom Lösings härad.

Tingstäde sn, tätort, Gotland. *Tingstedj* 1300-talet avskr. – Namnet innehåller ett forngutniskt *thingstedhi 'tingsplats'. Gotland var under medeltiden indelat i tre delar – tredingar – och man har räknat med att den norra tredingens tingsplats låg här.

Tingstäde träsk sjö, Gotland. – Namnet är sammansatt av sockennamnet → *Tingstäde* och ordet *träsk*, som i gotländska dialekter betyder 'sjö'.

Tingsås sn, Konga hd, Småland. *Tingzås Sockn* 1642. – Det finns inte någon gård eller by med namnet *Tingsås*, varför detta snarast måste uppfattas som ett ursprungligt namn på platsen där kyrkan byggdes. Denna uppfördes omkring 1590. Förleden är genitiv av ett äldre namn på sjön Tiken, antingen fsv. *Tikinger eller, med tanke på sjönamnets nuvarande form, fsv. *Tikir. Detta ingår även i bynamnet → *Tingsryd*. Efterleden är *ås*, åsyftande den höjdsträckning på vilken kyrkan ligger.

Tingvall by, Naverstads sn, Bullarens hd, Bohuslän → *Bullarens härad*.

Tingvallaön stadsdel, Karlstads stad, Värmland. – I namnet ingår det äldre namnet för → *Karlstad*, *Tingvalla* (*de Thingwaldum* 1290), där förleden syftar på en förhistorisk tingsplats, och efterleden är pluralis (se inl. 3.3.1) av *vall* 'slätt, gräsbevuxen mark'.

Tirup sn, Rönnebergs hd, Skåne. (*in*) *parochia Tythorp* 1300-talets senare hälft. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det kan i förleden innehålla ett mansnamn fda. *Tithi, en kortform till ett forndanskt *Tithkomi (jfr → *Teckomatorp*) eller något annat namn på *Tith-*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Tisaren sjö, Hallsberg och Lerbäcks snr, Kumla hd, Närke. *Tijsaren* 1551. – Sjönamnet kan vara ett fornsvenskt *Twisir, som utvecklats till *Tysir och *Tisir och sedan efter känt mönster till *Tisaren* (jfr fsv. *Mælir* till → *Mälaren*). Det kan i så fall tolkas som 'den tvekluvna sjön'. Sjön har ett par markerade vikar i öster, som tidigare bör ha varit betydligt större.

Tisnaren sjö, Södermanland och Östergötland. *Tisnær syo* 1382. – Sjöns namn kan betyda 'den glänsande, lysande', men också tolkningen 'den tvekluvna sjön' har föreslagits.

Tisselskog sn, Vedbo hd, Dalsland. *Thiisllascoghær* ca 1325 (avser en skog). – Det är ovisst om socknen fått sitt namn från en gård eller by – i så fall troligen → *Stommen*, där kyrkan ligger – eller från en bygd, men namnet har äldst avsett ett skogsområde. Förleden kan tänkas innehålla ett ånamn, bildat till ordet fsv. *thisl 'tistelstång' och åsyftande rakt lopp. Sockenkyrkan ligger mellan två vattendrag.

Tittente gd, Svedala sn, Oxie hd, Skåne. *Thitentill* 1617.

– Namnet, som äldst avsett ett värdshus, betyder 'titta in till!' (betonas på sista stavelsen). Jfr → *Bialitt*.

Tived sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Tiveds S.* 1874. – Socknen, som sedan 1835 är avsöndrad från Undenäs socken, har fått sitt namn efter skogen → *Tiveden*.

Tiveden skog, Närke och Västergötland. *Tywid* 1270-talet? – Det med fsv. *vidher* 'skog' sammansatta namnet kan tänkas innehålla en förled *Tiva- 'gudarnas'. Även ett *Tividher 'den tutelade skogen' är tänkbart.

Tivoli villa, Solna stad, Uppland. → *Frescati*.

Tjaktjajaire sjö, Jokkmokks sn, Lappland. – Namnet, med nuvarande stavning *Tjaktjajávrre*, återgår på lulesam. *Tjavitjakjávrre*, som innehåller en bildning till *tjaktja* 'höst' och *jávrre* 'sjö'. Namnet åsyftar samernas vistelse i trakten om hösten.

Tjautjas by, Gällivare sn, Lappland. – Byn har namn efter sjön, vid vilken den är belägen. Sjönamnet, nordsam. *Čavččasjávri* (med en äldre stavningsform *Tjautjasjáure*) innehåller en bildning till nordsam. čákča 'höst' och jávri 'sjö'. Samernas namn på byn är *Čavččasvággi*. Efterleden i detta namn är *vággi* 'dal'. Platsen är ett gammalt samiskt höstviste.

Tjeggelvas fjällsjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Tjeckelwis* 1790-talet. – Namnet, arjeplogssam. *Tjiegglevas*, har okänt ursprung.

Tjolöholm gods, Fjärås sn, Fjäre hd, Halland. *Tiohlöhollm* 1686, *Tioleholm* 1718. – I förleden ingår ett äldre namn på godset, antingen *Tjole* (*Tiolle Sättegårdh* ['sätesgård'] 1646) eller *Tjolö* (*Thiollö, Tiöllö* 1597). *Tjole* kan återgå på en böjd form *Thiolu av ett forndanskt *Thiola, sannolikt besläktat med fvn. *pjö* 'den tjockaste delen av ett lår, skinka' (jfr *tju* o.d. *lielår*, *liehål*, den krökta delen på en lie' i norrländska och gotländska dialekter). *Thiola bör ha syftat på den bergshöjd där slottet ligger. Då höjden ligger vid Kungsbackafjorden med lägmarker omkring, har namnet från början kanske avsett en ö. Efter känt mönster kan ett *Tjole* i skrift fått formen *Tjolö*. Den andra möjligheten är att förleden i *Tjolöholm* utgörs av ett *Tjolö*, vars efterled innehåller ordet *ö*. I förleden ingår också här öns äldre namn *Thiola. Efterleden → *holm* har som i så många andra namn på slott och herrgårdar säkerligen tillagts i statushöjande syfte, i detta fall dock inte helt utan topografisk motivering. I lokalspråket har en uttalsform »*Tjole*» med syftning på *Tjolöholm* levt kvar ända in i våra dagar.

Tjuonajäkk samisk boplats och sportfiskeanläggning, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är givet efter en bäck.

Det är en försvenskning av nordsam. *Čuonájohka*, som innehåller en omdaning av *čuonja* 'gås' och *johka* 'större bæk, å'.

Tjur by, Lundby sn, Västerås stad, Västmanland → *Ytter-tjuro härad*.

Tjureda sn, Norrvidinge hd, Småland. *Tyuradha* 1341 avskr., (in) *Thiudradum* 1358 avskr. (avser byn), (ij) *Thiuthrytdha sokn* 1407. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det har tidigare ansetts vara ett -ryd-namn, men innehåller i enlighet med en senare tolkning troligen i stället ett fornsvenskt **Thiudhedh(e)* 'huvudväg, allfarväg' (bildat till fsv. *thiudh 'folk' och → *ed* i betydelsen 'väg') med utbyte av förledens *dh* mot r. Tjureda kyrka och by ligger vid en större väg.

Tjurkö ö, sn, Östra hd, Blekinge. *Tiurckøe* 1624. – Öns namn anses vara bildat till ett fornspråkligt *thiur 'bergs höjd'; västra och sydvästra delen av ön är bergig. Socknen, som bröts ut ur → *Augerum* 1888, har namn efter ön.

Tjust del av Småland → *Norra Tjists härad*.

Tjälmejaure fjällsjö, Arjeplogs sn, Lappland. – *Tjälmejaure* är en äldre stavningsform av umesam. *Tjälmejävri*, bildat till *tjälmbie* 'sund' och *jävri* 'sjö'. I sjön finns flera sund.

Tjåmotis by, Jokkmokks sn, Lappland → *Tjåmotisjaure*. **Tjåmotisjaure** sjö, Jokkmokks sn, Lappland. *Kiommitz jaur* 1671. – *Tjåmotisjaure* är en äldre stavningsform av lulesam. *Tjåmodisjävrre*, bildat till *tjoamodis* 'bog (på däggdjur)' och *jävrre* 'sjö'. Namnet associerar till sjöns form. På samiska används numera namnformen *Tjoammbejävrre*, som kanske uppstått genom sammandragning och en fonologisk anpassning av förleden. Byn *Tjåmotis*, sam. *Tjoammbe*, har namn efter sjön.

Tjäktjavagge dalsgång väster om Kebnekaise, Lappland. – *Tjäktjavagge* är en äldre lulesamisk stavningsform av nordsam. *Čeakčavaggi*. Förleden innehåller kanske *čiekča* 'fiskgjuse'. Efterleden är *vaggi* 'fjälldal'.

Tjällmo sn, tätort, Finspånga läns hd, Östergötland. *Thiælmo sokn* 1369. – Socknen har fått sitt namn från kyrkoherdebostället. Det innehåller *mo* 'sandig mark'; kyrkan ligger i ett område med mosand. Förleden kan sammanhänga med ordet *tjäle* och åsyfta hård mark. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Tjärby sn, Höks hd, Halland. *Tyærby soghen* 1455. – Socknen har namn efter kyrkbyn. För förleden har ett par osäkra tolkningar föreslagits, t.ex. *tjärn* och ett obelagt ord med betydelsen 'träd; samling av träd, lund, skog'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Tjärnö sn, Vätte hd, Bohuslän. (j) *Tiarnøy* 1391. – Sockenkyrkan ligger på ön Tjärnö, som givit socknen dess namn. Det innehåller i förleden ordet *tjärn*, troligen syftande på en sedan 1835 utdikad tjärn i centrum av ön. Efterleden är ö.

Tjärstad sn, Kinda hd, Östergötland. *Therastabum* 1343. – Socknen har lånat sitt namn från gården Tjärstad. Förleden kan innehålla eller sammanhänga med ordet *tjära*. Efterleden är → *sta(d)*.

Tjärö ö, by, Åryds sn, Bräkne hd, Blekinge. *Tieröö* 1583 (avser byn). – Öns namn åsyftar troligen tjärbränning. *Tjärö* har namn efter ön.

Tjörn ö, kn, Tjörns hd, Bohuslän. *Pjórnar* (genitiv) 1100-talet, (j) *Piorn* 1320. – Kommunen har fått sitt namn efter ön. Önamnet är troligen bildat till ett fornvästnordiskt *hjör 'bergshöjd' och kan betyda 'den av berg uppfyllda ön'.

Tjörnarp sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. (in) *parrochia Thyrnæthor[p]* 1283 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller i förleden skånskans *tjörne* (fda. *thyrni), en sidoform till *törne* 'snår av torniga buskar (framför allt slån)'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid södra stambanan öster om kyrkbyn.

Tjörns härad hd, Bohuslän. – Häradet omfattar ön → *Tjörn*.

Toarp sn, Ås hd, Västergötland. *Towatorppa sokn* 1489. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller det fornsvenska mansnamnet *Tove* och → *torp* 'nybygge'.

Tobo tätort, Tegelsmora sn, Olands hd, Uppland. *Tubo* 1540, *Toboda* 1612. – Samhället har vuxit upp vid och fått namn av ett järnbruk, anlagt 1646. Detta är i sin tur namngivet efter den mindre bebyggelse som tidigare fanns på platsen. I namnets förled ingår sannolikt mansnamnet fsv. *Tubbe*. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Toböle by, Nordmalings sn, Västerbotten → *böle*. *toft* → *tomt*.

Tofta sn, Gotland. (Jn) *Thoptu* 1304. – Namnet har inte samma ursprung som det i södra Sverige vanliga *Tofta*. Det kan i stället hänga samman med *toft* 'roddarbänk', men hur det närmare skall förstås är oklart.

Tofta tätort, Lindbergs sn, Himle hd, Halland. *Toftte* 1570-talet. – Tätorten återgår på en by. Namnet innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Tofta sn, Rönnebergs hd, Skåne. *ecclesie Toftæ* 1361. – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Toften sjö, Skagershults sn, Edsbergs hd, Närke. *Toftten* 1650. – Sjönamnet har sammantälts med adjektivet fsv. *thovut(er)* 'tovig', möjligen åsyftande sjöns på grund av ör och holmar »toviga» yta.

Tofteryd sn, Östbo hd, Småland. *Toptryth* 1290. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Tolfta sn, Örbyhus hd, Uppland. *Tolftakirkiu* 1300-talets början. – Sockennamnet, som äldst avsåg själva kyrkan, är bildat till den från Upplandslagen kända termen *tolfta-kyrka*, vilken innehåller en gammal distriktsbeteckning *tolft* (→ *hundare*).

Tolg sn, Norrvidinge hd, Småland. (de) *Tolgh* 1287. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnet torde äldst ha tillkommit Tolgasjön och senare ha övergått på bebyggelsen. Det innehåller sannolikt ett fornspråkligt

*tolgh 'inskärning, nedskärning', avseende antingen dal-gången mellan Tolgasjön och Asasjön eller den lång-smala, i sitt mittparti djupt nedskränta, Tolgsjön.

Tollarp tätort, Västra Vrams sn, Gärds hd, Skåne. (i) *Toller-torp* 1377 sen avskr. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Dess namn innehåller i förleden genitiv av mansnamnet fda. *Toli* eller kanske *Tollii. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Tollerad tätort, Skallsjö sn, Vättle hd, Västergötland. *Torlered* 1529. – Tätorten är framvuxen vid en gård med detta namn. I förleden ingår möjligen ett kvinnonamn fsv. *Thorhild med motsvarigheter i andra fornordiska språk. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Polpagorni topp i Kebnekaisemassivet, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet har förklarats som ett län genom finskan av ett ryskt *Stolb gornij* 'Bergspalen', givet av en rysk ortsbo. Det har senare inlänats i samiskan som *Duolbagorni* med ett begripligt, men sakligt omotiverat ord *duolba* 'flat, platt (om berg)' som förled.

Tolånga sn, Färs hd, Skåne. *ecclesie Thowolanga* 1358. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Namnets förled innehåller sannolikt *tova* i betydelsen 'tuva; tuvrik mark' och i efterleden *långa* i betydelsen 'långsträckt mark' med syftning på den långsträckta, vattensjuka gräsmarken längs åkröken vid kyrkplatsen.

Tomellila tätort, Tryde sn, Ingelstads hd, Skåne. (i ...) *Tommorp lille* 1437. – Detta gamla bynamn betyder 'Lilla Tommarp'. Det är givet i relation till → *Östra Tommarp*. *Tommarp* innehåller mansnamnet fda. *Tumi* och → *torp* 'nybygge'.

tomt Ortnamn bildade med *tomt* eller dess biform *toft* utgör en namntyp som är vanlig i Götaland och Svealand, med enstaka representanter i Norrland. Osammansatt form förekommer ofta, men sammansättningar domineras. Vanligen uppträder namnen i plural form, *Tomta/-Tofta, -tomta/-tofta*, vilket är fallet med många bebyggelsenamnstyper (se inkl. s. 3.3.1). Motsvarigheter till de svenska namnen finns i Danmark och Norge, på Island och de andra av nordbor koloniserade västerhavsoarna samt genom nordisk spridning också i England och Normandie. Namntypen är exklusivt nordisk. Bildningar till formen *toft* är kännetecknande för sydvästra Sverige, nämligen Skåne, Halland och Bohuslän samt delvis Västergötland och Småland; i övrigt utgår namnen från *tomt*.

Namntypens spridning till Normandie, England och västerhavsoarna visar att den var produktiv under vikingatiden. Den anses inte sträcka sig särskilt mycket längre tillbaka i tiden men fortsatte att vara levande in på medeltiden.

Tomt är vårt vanliga ord *tomt*, använt om ett avgränsat markområde som är eller varit bebyggt eller avsett för bebyggelse. I de nordiska fornspråken dominarar visserligen motsvarande betydelse av ordet, men det hade där en vidare användning. Det brukades även om andra avgrän-

sade områden. Enligt den norska Gulatingslagen skulle man skaffa uppläggningsplats för ledungsskeppet på kungsjord, men om sådan saknades, skulle man köpa passande *tuft* för ändamålet. De fornsvenska sammansättningarna *kalgardstompt* 'kålgrådstomt' och *fætompt*, som bör betyda '(inhägnat) bete, hage', visar att »tomter» inte nödvändigtvis var knutna till bebyggelse. Det finns också exempel på att fsv. *tompt* används om åkermark. Det konstitutiva för en tomt var uppenbarligen avgränsningen. Detta bekräftas av forndanska källor. Enligt dessa betecknade *toft* en gårds särjord i motsats till den gemensamt nyttjade jorden, och den kunde användas inte bara till bebyggelse utan också till bete (kalvhagar) och odling. Denna betydelse av *toft* har levat kvar i ägonnamn på nordvästra Jylland. I svenska dialekter är *tomt* vanligt som ägobeteckning, med en innebörd som huvudsakligen kan sammanfattas som '(liten) äng eller beteshage (vanligtvis nära gården)'. Denna betydelse har ofta betraktats som sekundär till betydelsen 'gårdstomt', men det sammalade materialet talar snarast för att denna användning åtminstone delvis speglar ett ursprungligt förhållande. Å andra sidan bör en »tomt»-avgränsning ha varit viktigast för själva bebyggelsen. Ett belysande ord är i detta sammanhang *holmstompt* i Yngre Västgötalagen, som avser ett nybygge på en bys allmänna betesmark, med avskilt läge och utan någon rätt till byns gemensamma ägor utanför nybyggets hägnad.

Avgränsningen av särägd mark från allmänningsmark är otvivelaktigt en viktig källa för bebyggelsenamnen på -*tomta/-tofta*, varvid namnen i viss utsträckning får antas från början ha varit ägonnamn. Ordet *tomt* har emeller-tid också använts om tomter som varit bebyggda men övergivits. Sådana ödetomter har ofta åter tagits i bruk för ny bebyggelse, och denna har då lätt kunnat få namn efter den forna tomten, vilket tydligt framgår av namn som *Forntomta* och *Ödetofta* (till ett ord, fsv. *ødhetompt*). Ödesmålnamnen har säkerligen ofta funnits som ägonnamn, innan de blev bebyggelsenamn. Att övergivna gårdsplatser fritt namn på -*tomt(en)* är välkänt från sen tid (→ *Ållönö*). Enligt vissa forskare går -*tomta/-tofta*-namnen huvudsakligen tillbaka just på ödetomter, medan andra forskare i huvudsak ser namnen såsom uppkomna genom nyodling. Uppenbarligen rör det sig här inte om ett antingen-eller utan om ett både-och, och frågan gäller då proportionerna mellan de båda möjligheterna att förstå namntypens ursprung. Detta är ett problem som kräver fortsatt, bebyggelsehistoriskt fördjupad forskning.

Förlederna i -*tomta/-tofta*-namnen är av varierande slag. Namnen utgår ofta från terrängföreteelser, t.ex. → *Hylletofta*, → *Örtomta*, ibland från sjö- eller ånamn, t.ex. → *Jälluntofta* och sannolikt → *Visseltofta*. Vissa namn innehåller personnamn, vilket dock inte är så vanligt i Sverige; ett exempel synes föreligga i → *Fägeltofta*. När det gäller namn på återupptagna ödetomter, kan det vara ovisst, om personnamnet syftar på den som lämnat går-

den eller den som tagit upp den igen.

Litteratur: Thorsten Andersson, Bebyggelsenamn givna efter fornlämningar, i Bebyggelsers och bebyggelsesnavnes alder. NORNA:s niende symposium i Köpenhamn 25–27 oktober 1982. Red. Vibeke Dalberg, Gillian Fellows-Jensen, Bent Jørgensen & John Kousgård Sørensen (1984), s. 295–319; Halvard Bjørkvik, Ole Widding & David Hannerberg, Tomt, i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid 18 (1974), sp. 457–62; Lars Hellberg, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse (1967), s. 196–208; Bengt Holmberg, Tomt och toft som appellativ och ortnamselement (1946); Bent Jørgensen, Stednavneordbog. 2. udg. (1994), art. *toft(e)*; Karl Gustav Ljunggren, Hallands ortnamn, i Hallands historia 2. Från freden i Brömsebro till våra dagar (1959), s. 1053–112; Norsk stednamnleksikon. Red. Jørn Sandnes & Ola Stemshaug. 4. utg. (1997), art. *tuft*; Bengt Pamp, Ortnamnen i Sverige. 5 uppl. (1988), s. 41–42; Harry Ståhl, -toft (-tomt), i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid 18 (1974), sp. 427–31.

Tomtabacken berg, Malmbäcks sn, Västra hd, Småland. – Namnet innehåller i förleden bebyggelsenamnet *Tomten*, som i sin tur är bestämd form av → *tomt*. Efterleden är *backe*.

Toppeladugård gods, Genarps sn, Bara hd, Skåne. *Thoppeladegaard* 1624, *Torpeladegaarden* 1657. – Godset lydde fram till 1720 under → *Häckeberga*. Namnets förled innehåller ett äldre bebyggelsenamn **Torp(a)* e.d. Efterleden *ladugård* 'avelsgård' har tillagts sedan en avelsgård inrättats vid den gamla bebyggelsen.

Torarp tätort, Asarums sn, Listers hd, Blekinge. *Torrup* 1583. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnets förled innehåller ettdera av mansnamnen *Tore* eller *Tord*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Torbjörntorp sn, tätort, Gudhems hd, Västergötland. *Thorbjörna thorpa sokn* 1409. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det innehåller i förleden mansnamnet *Torbjörn* och i efterleden → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Torekov sn, Bjäre hd, Skåne. *Torekow* 1489 avskr. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn, dess enda by (nu en tätort). Namnet har tolkats som innehållande ett forn-danskt *thora 'höjd' och dialekterdet *kove* 'koja, hydda', möjlig i en betydelse 'välvning, hålighet' med syftning på den lilla bukt vid vilken socknen ligger.

Torekov ö ö i Kattegatt, Torekovs sn, Bjäre hd, Skåne → *Hallands Väderö*.

Torekällberget friluftsmuseum, Södertälje stad, Södermanland. – Förleden innehåller namnet *Torekällan* vilket avser en berömd offer- och hälsokälla på berget, antagligen omnämnd redan på 1500-talet. Namnet *Torekällan* är känt sedan början av 1700-talet. Det är flertydigt men skall kanske snarast jämföras med namn av typen *Helge torsdagskällan*, som ibland förkortats till *Torskällan*. Utifrån sådana benämningar har också föreställningen om

ett helgon *Helge Tore* sitt ursprung. *Helge torsdagen* är en äldre benämning på Kristi himmelfärdsdag, och aftenen före denna dag var i södra Sverige en viktig källhögtid. Namnet har i senare tid förknippats med guden Tor men behöver alltså inte ursprungligen ha något med honom att göra.

Torestorp sn, tätort, Marks hd, Västergötland. *Thoristorpa sokn* 1434. – Socknen har fått sitt namn från prästgården Torestorp. Det innehåller mansnamnet *Tore*, fsv. *Thorir*, och → *torp* 'nybygge'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Toresund sn, Selebo hd, Södermanland. (de) *Thorsne* 1100-talets senare del. – Det är ovisst vad namnet åsyftade, innan det kom i bruk som sockennamn. Det innehåller ett med adjektivet *torr* samhörigt ord, åsyftande torr mark eller kanske tidvis upptorkande våtmark. Den äldre formen *Tersen* associerades med tiden till *sund*.

Torhamn sn, tätort, Östra hd, Blekinge. *Torrøm* 1400-talet. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden adjektivet *torr* med syftning på jordmånen. Efterleden är → *rum* 'öppen plats' eller möjlig → *hem* 'boplatser; gård'. Ombildningen av efterleden till *hamn* – kyrkbyn ligger vid en fjärd av Östersjön – är känd sedan 1746 men blir inte officiell förrän 1825 och har ännu inte slagit igenom i det lokala uttalet, som är »*Tårum*».

Torkö ö, Listerby sn, Medelstads hd, Blekinge. (jn) *insula* ['ön'] *Turchø* 1467. – Öns namn har ansetts vara en bildning till adjektivet *torr*.

Tormestorp tätort, Brönnestads sn, Västra Göinge hd, Skåne. (i) *Tormenstorp* 1434, (i) *Tormestrop* 1505 avskr. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Dess namn innehåller i förleden troligen mansnamnet *fda. Thormoth*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Torn förs., Torna hd, Skåne. – Församlingen bildades 1992 genom sammanslagning av församlingarna Håstad, Igelösa, Odarslöv, Stångby, Vallkärra och Västra Hoby. Namnet bars 1952–66 av en kommun omfattande samma område samt Norra Nöbbelövs församling. För innebördens av namnet *Torn*, som är givet efter byarna Östra Torn och Vallkärratorn se → *Torna härad*.

Torna Hällestad tätort, Hällestads sn, Torna hd, Skåne → *Hällestad*.

Torna härad hd, Skåne. *Thornæheret* ca 1300. – Häradsnamnet utgår från bynamnet *Torn*. Det finns i häradet två byar med detta namn, *Östra Torn* (jn *uilla Thorni* 1100-talets mitt, in *Thorn Orientali* ['östra'] 1200-talets förra del) i Lunds landsförsamling, nu en stadsdel i Lund, och *Vallkärra-Torn* (j *Västra Thorn* 1460) i Vallkärra socken. Namnet syftar på hagtornsbestånd. Sannolikt utgör *Torna* genitivit av en till *Torn* bildad plural inbyggarteknologi *fda. *thornar*. Alternativt har antagits att *Torna* kan vara pluralis av de båda bynamnen. Häradsnamnet skulle då syfta på en samlingsplats på en allmänning mellan de båda byarna. Jfr → *Lund*.

Tornedalen Lappland och Norrbotten. – Namnet är givet

efter → *Torneälven* och omfattar som geografiskt begrepp Torneälvens och Muonioälvens dalgångar.

Torne lappmark del av Lappland. – Namnet är ursprungligen en administrativ benämning på samebygden som handels- och beskattningsområde. Det är givet efter huvudorten *Torned* (fi. *Tornio*) på finska sidan av riksgränsen, vars namn från början avsåg → *Torneälven*.

Torneträsk sjö, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. *Torne tresk* 1598. – Namnet, fi. *Tornionjärvi*, nordsam. *Duortnosjávri*, är givet efter → *Torneälven*. Efterleden fi. *järvi*, nordsam. *jávri* betyder 'sjö'. Det svenska *träsk* har i norrländska namn betydelsen '(större) sjö'.

Torneälven älvs, Lappland och Norrbotten. *Tornö älff* 1598. – Namnet, fi. *Tornionjoki*, norrbottensfi. *Tornionväylä* eller *Väylä*, nordsam. *Duortnoseatnu*, är sannolikt av finskt ursprung och bildat till *tornio* 'spjut', dock med oviss syftning. Efterlederna är fi. *joki* 'älv', fi. *väylä* och sam. *eatnu* 'stor älvs'.

torp Gård- och bynamnen på -*torp* (-*arp*, -*orp*, -*rup*) är den till numerären ojämförligt största bland de svenska bebyggelsenamnstyper som i efterleden innehåller ett bebyggelsebetecknande ord och börjat uppkomma redan under forntiden. Efterleden -*torp* har i förening med en föregående vokal kommit att utvecklas till -*arp* eller -*orp* i södra Sverige. Ordslutet -*erup* har uppkommit på Själland. På grund av Köpenhamns betydelse kom under Skånes danska tid -*erup* genom själländska skrivvanor att i många fall ersätta -*arp*. Ofta har dock formerna på -*arp* bevarats i det lokala uttalet.

Substantivet *torp* motsvarar etymologiskt tyskans *Dorf* 'by'. Ordets äldsta betydelse på germanskt språkområde har troligen varit 'hägnad'. Man har räknat med en betydelseutveckling från 'hägnad' över 'inhägnat område' till 'betesmark' och senare 'nybygge (på betesmark)'. För i varje fall en överväldigande majoritet av -*torp*-namnen från skedet före nya tiden kan man anta innebördens 'nybygge, utflyttad gård'. I landskap där de äldsta -*torp*-namnen normalt inte är äldre än från medeltiden eller nya tiden förekommer vissa hithörande ortnamn som är påtagligt mycket äldre och i vilka *torp* kan tänkas ha en annan betydelse än 'nybygge', kanske 'betesmark'; sådana är sockennamnen → *Ljustorp* och → *Torp* i Medelpad, → *Munktorp* i Västmanland, → *Torpa* i Södermanland och bynamnet *Åstorp* i Ekeby socken, Uppland. I unga namn har *torp* innebördens 'dagsverkstorp, litet ställe med jordbruk' e.d.

Bebyggelsenamnen på -*torp* 'utflyttad gård' e.d., med sitt yttersta ursprung i Tyskland, har i Norden spritt sig från Danmark mot norr. I det nuvarande Danmark och Skåne fanns -*torp*-namn redan under vikingatiden. I Västergötland började de troligen bildas åtminstone fram emot vikingatidens slut. Landskap som Södermanland och Uppland har med få undantag inga förmedeltida -*torp*-namn. Norr om Dalälven uppträder -*torp*-namnen mycket sparsamt. I vår tid har Skåne 67 sockennamn innehållande *torp*. Antalet i Västergötland är 30, medan

sammansatta sockennamn på -*torp* saknas i Södermanland och Uppland. Av Östergötlands tre har två (→ *Simonstorp*, → *Stjärnorp*) blivit sockennamn först under nya tiden.

De osammansatta namnen, *Torp*, *Torpa*, *Torpet*, är inte fäältiga men utgör en ringa del av den samlade mängden -*torp*-namn. Utmärkande för de sammansatta är att de så ofta innehåller personnamn; andelen personbetecknande förleder har uppskattats till ca 75 % av samtliga. Bland dem förekommer gamla nordiska förnamn, t.ex. *Hagbard* i gårnamnet *Habblarp*, Jäla socken, Västergötland, och *Värmund* i gårnamnet *Värnarp*, Västra Ryds socken, Östergötland, kristna förnamn, som *Jon* i det skånska sockennamnet → *Jonstorp*, och binamn, bl.a. i det med fornsvenskans *Uthvæghin* 'den otvagne, smutsige' sammansatta sockennamnet → *Utvängstorp* i Västergötland. Många förleder är terrängbetecknande, andra anger läge. Namn som *Bankestadstorp* (till *Bankestad*) i Hägerstads socken, Östergötland, och *Hebytorp* (till *Heby*) i Lerbo socken, Södermanland, vittnar om -*torp*-bebyggelsens karaktär av nybygge eller utflyttargård.

Litteratur: Manne Eriksson, *Torp*, -*torp*, i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid 18 (1974), sp. 490–95; Lars Hellberg, Studier i de nordiska *torp*-namnens kronologi, i *Namn och bygd* 42 (1954), s. 106–86; Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige*. 5 uppl. (1988), s. 43 ff.; Harry Ståhl, *Ortnamn och ortnamnsforskning*. 2 uppl. (1976), s. 83 ff.

Torp by, Hjärtums sn, Inlands Torpe hd, Bohuslän → *Inlands Torpe härad*.

Torp sn, Orusts östra hd, Bohuslän. (j) *Porps sokn* 1320. – Socknen har fått sitt namn efter gården *Torp*, vars namn innehåller → *torp* 'nybygge'.

Torp sn, Valbo hd, Dalsland. *Thorp* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *torp* 'nybygge'.

Torp sn, Medelpad. (in) *Thorp* 1344. – Sockennamnet återgår på ett äldre bygdenamn. Detta innehåller → *torp*, här dock möjligen inte i betydelsen 'nybygge' utan i en ursprunglig betydelse 'betesmark' e.d.

Torpa sn, Himle hd, Halland. *Torppe Sogn* 1570-talet. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn och innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av → *torp* 'nybygge'.

Torpa sn, Sunnerbo hd, Småland. (i) *Torppe S.* 1498 avskr., *Torppa Soghn* 1543. – Socknen har fått sitt namn efter någon av byarna *Norr torpa* eller *Sunnertorpa*. Det innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av → *torp* 'nybygge'.

Torpa sn, Åkerbo hd, Södermanland. (De) *Thorpæhærp* 1314? – Sockennamnet, äldst med efterleden → *härad* i betydelsen 'bygd', betyder 'Torp(a)bornas bygd'. *Torp(a)* kan vara ett försunnet kyrkbynamn. I detta namn har → *torp* möjligen inte betydelsen 'nybygge' utan en ursprungligare betydelse 'betesmark'.

Torpa gods, Länghems sn, Kinds hd, Västergötland. (i) *Torrum* 1459 avskr. – Det plurala (se inl. 3.3.1) ort-

namnet innehåller → *torp* 'nybygge'.

Torpa sn, Vedens hd, Västergötland. (j) *Torpe sogen* 1484. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se incl. 3.3.1) ortnamnet innehåller → *torp*, kanske i betydelsen 'nybygge'.

Torpa sn, Ydre hd, Östergötland. (de) *Thorpum* 1281 avskr. – Socknen har fått sitt namn från en förutvarande bebyggelseenhet, ur vilken prästgården Nordanå sannolikt är utbruten. Det plurala (se incl. 3.3.1) ortnamnet innehåller → *torp*, kanske i betydelsen 'nybygge'.

Torpa tänge udde, Torpa sn, Himle hd, Halland → *Tångaberg*.

Torpsbruk tätort, Moheda sn, Allbo hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram kring olika industrianställningar och den 1929 inrättade poststationen. I förleden ingår ett bynamn *Torp* (*Torp* 1548; → *torp* 'nybygge').

Torpshammar tätort, Torps sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit upp kring järnvägen, som öppnades 1874. Namnet har ursprungligen tillkommit ett järnbruk, som anlades i slutet av 1700-talet. I förleden ingår socknens namn *Torp*; efterleden innehåller *hammar* 'hammarsmedja'.

Torrösa sn, Onsjö hd, Skåne. *ecclesie Thorløse* 1285 avskr. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det är sammansatt av adjektivet *torr* och → *lösa* 'glänta; äng'.

Torrskog sn, Vedbo hd, Dalsland. *Torsko* 1531. – Det är ovisst om socknen fått sitt namn från → *Stommen*, där sockenkyrkan ligger, eller från en tidigare bygd. Det torde dock äldst ha åsyftat ett skogsområde. Namnets förled är oklar.

Torsburgen fornborg, Kräklingbo sn, Gotland. (*innan*) *Thors borg* 1300-talets mitt (Gutasagan). – Namnet är sammansatt av genitiv av gudanamnet *Tor* och det gotländska dialektordet *burg* 'klapperstenvall, strandbacke, vall, borg', snarast med syftning på den väldiga stenvallen.

Torsby sn, Inlands Södre hd, Bohuslän. (j) *Poresby* 1377. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller mansnamnet *Tore* (fvn. *Pórir*) och → *by* 'gård; by'.

Torsby kn, samt tätort, Fryksände sn, Fryksdals hd, Värmland. *Toresbyn* 1540. – Tätorten har vuxit fram kring ett järnbruk, grundat på 1690-talet. Namnet, som ursprungligen avsåg en gård, innehåller mansnamnet *Tore* (fvn. *Thorir*) och → *by* 'gård; by'.

Torsebro tätort, Fjälkestads sn, Villands hd samt Färlövs sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Tosebroe mölle* 1584 (avser en kvarn). – Tätorten har vuxit fram kring ett ca 1680 anlagt krutbruk (i Färlövs socken), vid en bro över Helge Å. Namnets förled utgörs sannolikt av bynamnet *Torseke*, avseende en by belägen strax sydost om tätorten i Fjälkestads socken och vars ägor sträcker sig fram till ån. Bynamnet *Torseke* (i *Toarsæghe* 1495, y *Torsege* 1570-talet) innehåller gudanamnet *Tor* och eke 'ekdunge'.

Torseke by, Fjälkestads sn, Villands hd, Skåne → *Torsebro*.

Torshälla stad, förs., Södermanland. *Thorsharchum* 1252. – Ortnamnet innehåller gudanamnet *Tor* och →

harg, här med sakral betydelse.

Torsjö by, gods, Solberga sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (de) *Thorsyo* 1349. – Namnet är givet efter bebyggelsernas läge vid den nu utdikade Torsjön. Förleden i sjönamnet utgörs troligen av gudanamnet *Tor*.

Torskinge sn, Västbo hd, Småland. (i) *Thorskenge sokn* 1427. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är oklart. Efterleden innehåller troligen *äng(e)*, som senare har ombildats efter namnen på → *-inge*.

Torslanda sn, tätort, Västra Hisings hd, Bohuslän. (j) *Porslandum* 1388. – Sockennamnet, vars efterled är → *land*, avsåg ursprungligen kyrkbyn (nu en tätort). Förleden är genitiv av gudanamnet *Tor*.

Torslunda by, Torstuna sn och hd, Uppland → *Torstuna härad*.

Torslunda sn, Algutsrums hd, Öland. (de ...) *Thorslundum* 1283 avskr., (*innan*) *Thorslunda sokn* 1389. – Sockennamnet, som overtagit från byn med samma namn, är sammansatt av genitiv av gudanamnet *Tor* och *lund*, här med syftning på en helig lund. Beträffande de plurala formerna på *-om*, *-a*, se incl. 3.3.1.

Torstuna sn, Torstuna hd, Uppland. (de) *Thorstunum* 1287. – Sockennamnet är overtaget från kyrkbyn. I Torstuna låg sannolikt den medeltida tingsplatsen för Torsåkers hundare. Se vidare → *Torstuna härad*.

Torstuna härad hd, Uppland. *Prouincia Thorsakir* 1344, (ii) *Thorsakirshundare* 1370, (j) *Torstwna ... hærede* 1463. – Namnet, fsv. *Thorsakers hundare*, är givet efter en äker, fsv. *Thorsaker*, som får antas ha varit hundarets (→ *hundare*) gamla samlingsplats och som särskilt har legat i Torstunaby, kyrkby i socknen → *Torstuna*, eller i dess närhet. Namnet *Thorsaker*, sammansatt av genitiv av gudanamnet *Tor* och → *äker*, vittnar liksom *Torstuna* och *Torslunda* (Jn *Thorslundum* 1296), grannby till Torstunaby, om dyrkan av *Tor*. Torstuna är från slutet av 1500-talet och från 1600-talet betyget som häradets tingsplats. Häradsnamnet ändras under medeltiden från *Thorsakers hundare/hæradh* efter *-tuna*-orten till *Thorstuna hæradh*. De tre med *Tor* sammansatta namnen kan naturligen förstås som parallella bildningar, men det har också övervägt att *Thorsakers hundare* kan återgå på **Thors[tun]alakers hundare* och omvänt att *Torstuna* kan komma av **Thors[akers]tuna* efter läget invid kultåkern.

Torsvi sn, Trögsd hd, Uppland. *Thorswi* 1344. – Socknenamnet är sammansatt av genitiv av gudanamnet *Tor* och → *vi* 'helig plats, kultplats'. En by Torsvi finns i socknen, men kyrkan är inte uppförd vid denna, och därför är det inte troligt att socknen direkt overtagit byns namn. Antingen kan det röra sig om ett kyrkplatsnamn, eller också har *Torsvi* vid tiden för sockenbildningen fungerat även som bygdenamn. Socknen var under järnåldern en ö eller halvö på vilken byn Torsvi var den dominante bebyggelsen.

Torsåker sn, tätort, Gästrikland. *Thorsakir* 1344. – Tätorten består av byar i kyrktrakterna. Socknenamnet är ett ursprungligt äkernamn, vars förled innehåller guda-

namnet *Tor*. Att en by norr om kyrkplatsen heter *Ovanåker* '(bebyggelsen) ovanför åkern' (*Offuanåäker* 1541) kan tyda på att kyrkan är byggd på eller aldeles invid kultåkern Torsåker.

Torsåker sn, Rönö hd, Södermanland. (*De*) *Porsaker* 1314? – Socknen har fått sitt namn från en forntida samlingsplats. Det innehåller gudanamnet *Tor* och → åker.

Torsåker sn, Ångermanland. (*De*) *Thorsakir* 1344. – Socknens namn är sammansatt av genitiv av gudanamnet *Tor* och → åker. Det har ursprungligen avsett en helig åker från förkristen tid. Denna har troligen motsvarat ägoområdet Storlägden, på vilket kyrkan är uppförd.

Torsång sn, tätort, Dalarna. *parrochie Thorsanger* 1288. – Tätorten är framvuxen nära kyrkan. Sockennamnet har ursprungligen syftat på en kult- och tingsplats som låg vid den nuvarande kyrkplatsen. I förleden ingår gudanamnet *Tor*. Efterleden innehåller dialektordet *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage' o.d. Området norr om kyrkan mellan Prästtjärnen och Lillälven kallades ännu på 1800-talet för *Vången*.

Torsås kn, samt sn och tätort, Södra Mörö hd, Småland. *Thorsas* 1290. – Kommunen har övertagit namnet från Torsås socken. Socknen kan i sin tur ha fått namnet direkt från byn Torsås eller också via ett bygdenamn. Efterledens ås syftar ursprungligen på den ås på vilken kyrkan och byn ligger. Förleden innehåller gudanamnet *Tor*. Jfr → *Västra Torsås*, → *Östra Torsås*.

Torsö sn, ö, Vadsbo hd, Västergötland. *Thorsø* 1309. – Socknen har fått sitt namn från ön Torsö; det innehåller gudanamnet *Tor*.

Tortuna sn, tätort, Ytterjärna hd, Västmanland. (*in*) *parochia Thyritunum* 1331. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden ett ord fsv. *thyre, avseende en forntida tingsplats på Lundboberg, en betydande höjd sydost om byn Lundby (se närmare → *Ytterjärna härad*). Efterleden är → *tuna*.

Torup sn, tätort, Halmstads hd, Halland. *ecclesie Thor-thathorp* 1288. – Den nära kyrkan belägna tätorten har utvecklats kring en järnvägs- och poststation. Denna tillkom 1877 och namngavs efter socknen. Socknen har övertagit namnet från en nu försvunnen gård. I förleden ingår genitiv av mansnamnet *Tord*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Torup gods, Bara sn och hd, Skåne. (*de*) *Thorthorp* 1310, *Thordhorp* 1398. – Godsets namn innehåller mansnamnet *Tord* och → *torp* 'nybygge'.

Torvalla stadsdel, Östersunds stad, Jämtland → *Odensala*.

Torö sn, ö, Sotholms hd, Södermanland. *Thorø* 1335. – Ortnamnet, som äldst avsåg ön, innehåller ett fornsvenskt **thor(a)*, ett höjdbetecknande ord, jfr → *Långtora*. Senare leden är ordet ö i vanlig betydelse.

Torön ö, Sankt Anna sn, Hammarkinds hd, Östergötland → *Torönsborg*.

Torönsborg gods, Sankt Anna sn, Hammarkinds hd, Östergötland. *Tornssborg* 1680, *Torönsborg* 1760. – Bebyggelsens äldre namn, *Drag*, utbyttes mot *Torönsborg*, sedan det ursprungliga frälsemannet 1646 förvandlats till säteri och en slottsliknande byggnad uppförts på platsen. Godset ligger på Torön, vars namn (*Thor* 1362) troligen innehåller ett höjdbetecknande ord, fsv. *thora (jfr → *Långtora*), framför efterleden -ö. Berg och höjder är utmärkande för ön. Det äldre namnet *Drag* innehåller ordet *drag* 'ställe där man drar båtar över ett näs'; det avsåg landtungan mellan Torön och fastlandet.

Tosarby by, Gustafs sn, Dalarna → *by*.

Tosseberg by, Sunne sn, Fryksdals hd, Värmland → *Tossebergsklätten*.

Tossebergsklätten berg, Sunne sn, Fryksdals hd, Värmland. *Tässbergz klätten* 1663. – Namnet innehåller i förleden bynamnet *Tosseberg* (*Tosseberg* 1503), vars förled i sin tur kan innehålla dialektordet *tusse* 'jätte'. Efterleden är *klätt*, en sidoform till *klint* 'höjd'.

Tossene sn, Sotenäs hd, Bohuslän. (*j*) *Tossini sokn* 1387. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars förled är flertydig. Efterleden är → *vin* 'betesmark; äng'.

Tostared sn, Marks hd, Västergötland. *Torstaridh sokn* 1486. – Sockennamnet har lånats från kyrkbyn. Efterleden innehåller → *ryd* 'rönning'. Förleden skulle kunna vara en genom ljudutvecklingen reducerad form av mansnamnet *Torsten* men innehåller snarare en kortform, fsv. *To(r)ste*, av samma mansnamn.

Tosterup sn, gods, Ingelstads hd, Skåne. (*de*) *Tostorp* 1364 (avser en gård). – Sockennamnet, som är givet efter den gamla kyrkbyn (nu ett gods), innehåller mansnamnet fda. *Tosti* och → *torp* 'nybygge'.

Totebo tätort, gods, Hjorteds sn, Södra Tjusts hd, Småland. (*j*) *Thotabodhom* 1442. – Godsets namn är sammansatt av ett mansnamn fsv. **T(h)o-te* och pluralis av → *bod*. Tätorten har snarast fått namn efter post- och järnvägsstationen Totebo, inrättad 1879.

Totra tätort, Hamränge sn, Gästrikland. *Totra* 1541. – Tätorten är framvuxen ur en by, belägen vid en numera uppländad vik av Hamrängfjärden. Namnet skall möjligen sammanhållas med ett på flera håll i Norge uppträffande ortnamn *Tautra*, som ursprungligen avsett dels en älvdels, dels ett par ör och holmar. *Tautra* hör kanske samman med norskt *tutra*, två olika verb, det ena med betydelsen 'smäklucka entonigt', det andra med betydelsen 'skälva, särskilt av frost, under utstötning av ljud' (jfr svenska dialekters *tuttra* 'skälva av kyla'). Namnet *Tautra* kan ha syftat på ljuset av vatten i rörelse, i fallet med öarna och holmarna vågornas slag mot stranden, stenar e.d. Möjliga avses i något av fallen det ljud som uppstår vid isläggning eller räkbildning. Vilken av dessa tolkningar som kunde vara för handen i fallet *Totra* kan inte avgöras.

Tottarp sn, Bara hd, Skåne. (*in*) *Thothathorp* 1269 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller sannolikt ett forndanskt

mansnamn motsvarande ett modernt *Totte*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Trane gd, Trankils sn, Nordmarks hd, Värmland → *Trankil*.

Traneberg stadsdel, Stockholms stad. – Ortnamnet, belagt första gången 1733, är givet efter en Bengt Trana, som från 1729 drev värdshus vid nuvarande Tranebergs gård. Stadsdelen har närmast fått sitt namn från denna gård.

Tranebo by, Bredareds sn, Vedens hd, Västergötland → *bol*.

Tranemo sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Tranumoo soken* 1413. – Socknen har fått sitt namn från prästgården. Det innehåller genitiv av fågelbeteckningen *trana* och *mo* 'sandig mark'. Kyrkan och prästgården ligger i ett område med mosand. Tätorten har vuxit fram vid kyrkan.

Trankil sn, Nordmarks hd, Värmland. *Tranukiol* 1330-talet. – Sockennamnet, vars efterled är dialekterdet *köl* 'höglänt ödemark', kan ursprungligen ha avsett hela den höglänta halvön i sjöarna Stora Le, Foxen och Lelång eller kanske endast dess nordligaste del Tranenäset, där gården Trane (*Trano* 1554) ligger. Namnen *Tranköl* och *Trane* innehåller sannolikt ett till fågelbeteckningen *trana* bildat ånamn fsv. *Trana, avseende Möreviksbacken, som rinner ut i Foxen norr om gården Trane.

Transtrand sn, tätort, Dalarna. *Transtrand* 1546. – Tätorten, som omfattar byar i kyrkbygden, har övertagit sockennamnet. Socknen tillkom på 1860-talet och övertog namnet från en kapellförsamling. Denna återgick på ett på 1500-talet bildat kapellag under Lima socken, och detta hade i sin tur lånat namnet från en by. Enligt en tradition har *Transtrand* ursprungligen syftat på västra stranden av Västerdalälven mellan byarna Norra Brändan och Mornäs. Namnet betyder sannolikt 'stranden där det brukar samlas tranor'.

Tranum sn, Källands hd, Västergötland. *Traneem* 1385 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det är sammansatt av fågelbeteckningen *trana* och → *hem* 'boplats; gård'.

Tranås sn, Ingelstads hd, Skåne. (in) *parochia Tranæs* 1300-talets senare hälft. – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller i förleden fågelbeteckningen *trana*. Efterleden är ursprungligen *näs*, tidigt ombildad till *ås*. På grund av förväxlingsrisk med den småländska staden Tranås åsattes den i kyrkbyn 1894 inrättade poststationen namnet *Skåne-Tranås*. Detta har senare kommit i bruk även för den kring kyrkbyn framväxande tätorten.

Tranås kn, stad, Småland. – Samhället har vuxit upp kring den 1874 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som ursprungligen avsåg en gård (in ... *Tranuaas* 1345), innehåller fågelbeteckningen *trana* och ordet *ås*.

Traryd sn, Sunnerbo hd, Småland. (i) *Tranvrydhz soken* 1404. – Det är oklart varifrån socknen har fått sitt namn. Någon kyrkby Traryd finns inte. Namnet innehåller fågel-

beteckningen *trana* och → *ryd* 'rörning'.

Trehörna sn, Lysings hd, Östergötland. – Socknen tillkom på 1600-talet. Den fick sitt namn från säteriet Trehörna (*Trähyno* 1321 sen avskr.), som bär ett äldre namn på Trehörnasjön, fsv. *Thræhyrne eller *Thræhynnir 'sjön med tre horn, dvs. vikar'.

Trehörningsjö sn, tätort, Ångermanland. *Trehörningsjö* 1795 (avserbyn). – Socknen har fått sitt namn efter byn Trehörningsjö. Byn ligger vid Trehörningsjön, som har tre vikar.

Trekanten tätort, Ljungby sn, Södra Möre hd, Småland. – Ortnamnet är övertaget från järnvägsstationen, som tillkom vid mitten av 1870-talet. Vad namnet ursprungligen syftat på är inte klart, möjligen ett trekantigt vägskäl eller en av tre sammanstrålande vägar avgränsad trekant.

Trelleborg kn, stad, Skåne. *Threlæburgh* 1291. – Namnet, som finns på flera håll i Norden, innehåller en beteckning för ett slags befäst vikingatida anläggning, där efterleden innehåller ordet *borg* 'befästning'. Förleden, ordet *trä*, har omdiskuterad betydelse: 'trä; person av slavisk härkomst; snedställd bjälke använd till att stötta väggstolpar i hus'. 1988 återfanns rester av den åsyftade borgen, en ringborg som legat på en flack höjdplatta ca 200 m från den därtida stranden. Borgen, som torde ha uppförts under slutet av 900-talet, har haft en yttre diameter om ca 143 m och har varit befäst av en palissadkrönt jordvall med ytter vallgrav och fyra portar.

Treriksröset gränsröse, Karesuando sn, Lappland. – Röset, som står i sjön Golddajávri, är Sveriges nordligaste punkt. Det uppfördes 1897 på den punkt där Sveriges, Norges och Finlands riksgränser möts. Röset byggdes om i betong 1926.

Trogsta by med välkänd järnåldersboplats, Forsa sn, Hälsingland. *Trockesta*, *Trokesta* 1542. – Förleden är dunkel. Efterleden är → *sta(d)*.

Trollaborg medeltida borg, Växtorps sn, Östbo hd, Småland. (a) *Trollaborgh* 1370. – Frågan om namnets anknytning till släkten Trolle är omdiskuterad. Borgen har förknippats med sagnerna om troll, och namnet kan också vara en folklig fantasiproduct.

Trolleholm gods, Torrlösa sn, Onsjö hd, Skåne. – Godsets namn, givet efter ägaren Fredrik Trolle, ersatte enligt testamente 1768 efter dennes död 1770 ett äldre namn *Eriksholm*, där förleden minnar om slottets byggherres Tage Ottesen Thotts äldre bror Erik (död 1533). Efterleden → *holm* åsyftar en genom kringgrävning åstadkommen vattenomfluten kulle vid stranden av en nu utdikad sjö.

Trolle-Ljungby sn, gods, Villands hd, Skåne. *Lwngby* 1401 (avser kyrkbyn). – Socknens ursprungliga namn *Ljungby* är givet efter kyrkbyn (Västra Ljungby). Det innehåller *ljung* i betydelsen 'ljungmark' och → *by* 'gård; by'. Det nuvarande sockennamnet *Trolle-Ljungby* gavs 1883 efter godset Trolle Ljungby, beläget i Västra Ljungby. Tillägget *Trolle-* i godsets namn tillkom 1830 efter fideikommisariens namn *Trolle-Wachtmeister*.

Bild 70. Trollhättan. Namnet Trollhättan antas ursprungligen ha syftat på Gullöfallet nedanför Gullön, nu beläget mitt inne i staden. Här syns det på en teckning av C. F. Hernlund från 1888. Ur: Vårt land. En skildring i ord och bild (1888), s. 148.

Trollenäs sn, gods, Onsjö hd, Skåne. (in) *Næs* 1300-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn, vars ursprungliga namn var *Näs*. Det åsyftar det näs mellan Saxån och Gullarpsån där kyrkbyn och godset Trollenäs ligger. Godsets nuvarande namn, med tillägget *Trolle-*, gavs av ägaren Fredrik Trolle i hans testamente 1768 och trädde i kraft vid hans död 1770. Sockennamnet *Näs* ändrades till *Trollenäs* 1899.

Trollhättan kn, stad, Västergötland. *Trollhetta quarn* 1413 sen avskr., *Trälhätte* 1548. – Staden återgår på ett samhälle, framvuxet på en plats vid Göta älvs därför det sedan medeltiden stått kvarnar. Troligen har namnet ursprungligen åsyftat Gullöfallet, det största av Trollhättefallen. Detta har uppenbarligen liknats vid ett vatten-trolls huvudbonad, en hätta som i skepnad av ett väldigt vattenfall liksom faller ned efter trollets rygg. – Bild 70.

Trosa stad, sn, Hölebo hd, Södermanland. *parochia Troso* 1331. – Socknens och stadens namn härrör från byn Trosa, vars namn äldst troligen har burits av Trosaån. Namnets innehörd är oviss. Jfr → *Trosa-Vagnhärad*.

Trosa-Vagnhärad sn, Hölebo hd, Södermanland. – Socknarna Trosa och Vagnhärad sammanslogs 1926. Se vidare under namnen → *Trosa* och → *Vagnhärad*.

Trossnäs gd, militärt övningsfält, Nors sn, Grums hd, Värmland. *Thrasnes* 1293. – Förleden i gården är oklar. Efterleden åsyftar läge på ett näs, som förr omgetts av sankmarker eller en grund sjö.

Trullhalsar gravfält, Anga sn, Gotland. – Namnet betyder 'Trollhalsar'. Antagligen är det de karakteristiska stensättningarna med kallmurade sidor som liknats vid halsar på troll.

Trummen sjö, Småland. *Trommon* 1663, *Siön Trummen* 1795. – Namnet är oklart.

Tryde sn, Ingelstads hd, Skåne. *Trywethe* 1387 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, innehåller *try*, beteckning för en buskväxt, och fda. *with* eller *-withi* 'skog'.

Tryserum sn, Norra Tjists hd, Småland. (in) *Trisrum* 1341 avskr., *parochie Thrysrum* 1363. – Namnet har närmast övertagits från prästgården, som är belägen vid platsen för den gamla kyrkan invid Kyrksjön. Förleden innehåller troligen ett äldre namn på denna sjö, *Trysjön e.d. Ett sådant namn kan i sin tur innehålla *try*, beteckning för en buskväxt, vars ved hade ekonomisk betydelse, då den användes för tillverkning av harv- och räfspinnar. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Trång by, Alsens sn, Jämtland. (i) *Troongher* 1424 → *Trångsviken*.

Trånghalla tätort, Bankeryds sn, Tveta hd, Småland. *Thranghella* 1389, (i) *Tronghalla* 1459. – Tätorten har vuxit fram kring en herrgård. I förleden ingår sannolikt

adjektivet *trång*; efterleden kan antingen vara plural form av dialektordet *hall* 'klippa, häll, sten' eller, om det äldsta belägget är pålitligt, av *häll*.

Trångsund del av Huddinge kn, Södermanland. – Ett torp *Trångesundh* omtalas 1636, sedermera utvecklat till herrgård. Villasamhället har övertagit detta namn, kanske i någon mån förmedlat av hällplatsnamnet *Trångsund* vid Nynäsbanan, vilken öppnades 1901. Ursprungligen avsåg namnet ett smalt sund i → *Drevviken*.

Trångsviken tätort, Alsens sn, Jämtland. – Tätorten har namngivits efter järnvägsstationen *Trångsviken*, öppnad i början av 1880-talet. Denna har i sin tur fått namn efter en vik av Storsjön. Namnet innehåller i förleden bynamnet *Trång*, vilket antingen kan fattas som innehållande fsv. *thranger* 'trång' eller en sammansättning med fsv. *anger 'vik' i efterleden. Själva viken ger ingen klar ledning till hur namnet skall tolkas.

Tråvad sn, tätort, Laske hd, Västergötland. *Thrauadh* 1420. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Namnet har allra äldst burits av ett vadställe i ån Lidan; det innehåller ett fornspråkligt *thra, här med betydelsen 'trång; besvärlig' eller snarare 'förrångning'. Vid Tråvadbro är ån sammanträngd mellan berghällar. Tätorten har vuxit fram vid Tråvads järnvägsstation, anlagd vid en bansträcka öppnad 1899, och i närheten av sockenkyrkan.

Trådet tätort, Kölaby sn, Redvägs hd, Västergötland. *Trädet* 1566. – Tätorten är framvuxen kring en 1874 inrättad post- och järnvägsstation. Trots läge i kyrkbyn namngavs stationen inte efter socknen utan efter den angränsande bebyggelsen Trådet, trocken på grund av att där var en känd marknadsplats. Namnet innehåller *träde* 'åker som lagts i tråda'. Tanken har framförts att det var på själva »trädet» som marknaden hölls.

Träkumla sn, Gotland → *Stenkumla*.

Trälhavet fjärd, Åkers och Värmdö skg, Uppland. *Trælahaff* 1400-talet. – Namnet kan i förleden innehålla genitiv pluralis av *träl* 'ofri man, slav', men hur det skall förstås är oklart. Möjlig skall förleden uppfattas som nedsättande: fjärden var inget »riktigt» hav, jfr namn som *Katthavet* om mindre vattensamlingar och *Grodhavet* om Mälaren. Förslaget att efterleden skulle innehålla ordet *hamn* är av språkliga skäl oantagbart.

Träne sn, Gårds hd, Skåne. (in) *Trænæ* 1347 avskr. (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars innebörd är oviss.

Trängslet vattenkraftverk, Älvdalens sn, Dalarna. – Kraftverket stod färdigt 1961 och är byggt i en djup klyfta, där Österdalälvens fär trängs ihop. Klyftan kallas *Trängslet*. Namnet, äldst belagt i kombinationen *Trängslen Wattufall* 1805, innehåller ordet *tränsel* i en från bl.a. socknarna Mora, Sollerön och Lima känd betydelse 'trångt ställe i vattendrag' o.d.

Träslöv sn, Himle hd, Halland. (in) *Tresleuæ*, (in) *Træsleuæ* 1406. – Socknen har namn efter kyrkbyn. I efterleden ingår → *lös* 'arvegods'. Förleden kan möjligen in-

nehålla en motsvarighet till fsv. *thrættis i thrættis brodhir* 'trätobroder' och *thrættis æng* 'äng som det tvistas om'. Namnets tolkning bleve i så fall 'arvegodset som man tvistar/har tvistat om'.

Träslövsläge tätort, Träslövs sn, Himle hd, Halland. – Tätorten har utvecklats ur ett fiskeläge. I förleden ingår sockennamnet. Efterleden innehåller ordet *läge* 'fiskeläge'. I lokalt språkbruk kallas platsen *Läget*. Officiellt ändrades namnet år 1933 från *Fiskläget* (*Fiske Leedett 1600*) till *Träslövsläge* (*Träslöfsläge 1896*).

Trässberg sn, Skänings hd, Västergötland. *Thresbergha* 1360. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan sammanhänga med det isländska ordet *þræsa* 'blåsa ihållande och kallt (om vind)'. Kyrkan ligger på en sandås.

Trästena sn, Vadsbo hd, Västergötland. (in) *Træstenom* 1386. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller fsv. *thræstene* 'rämare bestående av tre stenar'.

Trävattna sn, Vilske hd, Västergötland. (j) *Træwathna sokn* 1402. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det betyder 'de tre vatten'. Vilka vatten som avses är oklart; det kan vara Lidan och två av dess mindre tillflöden nära kyrkan. Söder om denna grenar sig Lidan kring tre småholmar.

Trödje tätort, Hille sn, Gästrikland. *Trödie* 1541. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet sammanhänger förmodligen med verbet *tråda* 'trampa' (t.ex. i uttrycket *tråda dansen*) och substantiven *tråd* och *tråda*, kända från Hälsingland i betydelsen 'stig, genom trampning banad väg', *tråd* 'fälta för kreatur (där de står och trampar)', känt från Hälsingland, och *tråda* 'trampa (t.ex. på spinnrock)', känt från Gästrikland. Om namnet först syftat på en djurfälla, en stig eller något annat är obekant.

Trögd härad hd, Uppland. *Prouincia Trøghd* 1344. – *Trøgd*, namn på en gammal bygd som inordnats i hundaresorganisationen (→ *hundare*), har antagits från början ha varit antingen namn på en ö, som huvudbygden i Trögd vid högre vattenstånd utgjort i den forna havsvik som Mälaren bildat, eller också på någon å, som kan antas ha funnits vid den forna kungsgården Kungs-Husby, under medeltiden benämnd *Husaby Trøghdh* (jfr → *Kungs-Husby*). Det antagna önamnet har förklarats som bildning till en biform till substantivet *tråg*, avseende tråliknande terräng, det ansatta ånamnet som bildat till adjektivet *trög*, avseende trögflytande vatten. Om *Trøgd* från början varit ett ånamn, bör det ha förmedlats till bygden genom kungsgården, eftersom ånamn normalt inte övergått till bygdenamn. Fsv. *Husaby Trøghdh* får då antas betyda 'husabyn (som heter) Trögd', inte 'husabyn i Trögd', vilket också är en möjlighet (jfr → *husaby*).

Trökörna sn, Viste hd, Västergötland. *Thrækyrne* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *thræ* 'tre' i sammansättning med ett till korn bildat fsv. *kymne. Betydelsen är möjlig 'den med tre olika sädslag besäddå akern'.

Trönninge tätort, Lindbergs sn, Himle hd, Halland → *Trönningeby*.

Trönninge sn, tätort, Tönnersjö hd, Halland. (in) *Trynninge* första hälften av 1400-talet. – Tätorten är framvuxen kring den 1885 inrättade järnvägs- och poststationen, anlagd på kyrkbyn Trönninges mark men namngiven i första hand efter socknen. Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Namnet är en bildning med → -*inge*, sannolikt till ordet *tryne*, här använt med syftning på en udde väster om kyrkbyn i Laholmsbukten, förmodligen den trubbiga udden vid Fylleåns och Trönningeåns utlopp.

Trönningeby tätort, Lindbergs sn, Himle hd, Halland. – Tätorten är framvuxen ur byn Trönninge (i *Trynninge* 1455). *Trönninge* är en bildning med → -*inge*, sannolikt till ordet *tryne*, här med syftning på det breda näset i havet som en där belägen by, Trönningenäs, också kallad (*Norra*) *Näs*, fått namn efter. Efterleden -*by* har lagts till bynamnet *Trönninge* för att skilja detta från → *Trönninge* i Tönnersjö härad. Trots förekomsten av bl.a. beläggen (i) *Trynningeby* 1421 sen avskr. och *Trönninge by* 1570-talet tycks tillägget -*by* i tätortsnamnet ha gjorts i senare tid utan direkt samband med de äldre formerna.

Trönningenäs by, Lindbergs sn, Himle hd, Halland → *Södra Näs* och *Trönningeby*.

Trönö sn, Helsingland. *Trodhna, Trudhnæ* 1314. – Namnet är sannolikt lånat från Trönbyn (*Trönebin* 1542), den by där kyrkan byggdes. Det är möjliga besläktat med verbet *tråda* 'trampa' (i uttrycket *tråda dansen*) och har föreslagits äldst ha brukats om Trönöan med syftning på vattnets rörelse. »Tröne», som namnet lyder i lokalt språkbruk, återgår i så fall på en böjd form av ånamnet. Stavningen med slut-*ö* i stället för -*e* är känd från 1500-talet men slår igenom först på 1700-talet.

Tuggen vattenkraftverk, Lycksele sn, Lappland. – Kraftverket, som stod färdigt 1962, är uppfört i Tuggenforsen (*Tuggen Färs* 1671) i Umeälven nära byn Tuggensele. Den under åren 1959–62 inrättade postanstalten på byggnäsets benämndes *Tuggenbygget*. Enligt en uppgift från 1959 var *Tuggen* det vedertagna namnet bland kraftverksbyggarna. Namnets ursprungliga betydelse är dock liksom dess språkliga hemvist, svenskt eller samiskt.

Tuhundra härad hd, Västmanland. (a) *Twæggia hundares thinge* 1352, (j) *Twemhundærum* 1366, (in) *Thuhundare* 1368. – Tuhundra härad har uppstått genom sammanslagning av två hundaren (→ *hundare*), vilkas namn dock inte är kända (jfr → *Siende härad*). De fornsvenska beläggen visar olika böjnungsformer av det till grund liggande räkneordet: *tu* nominativ neutrum, *tvæggia* genitiv, *tvm* dativ.

Tullgarn slott, Höörs sn, Hölebo hd, Södermanland. *Thullagarn* 1288. – Ortnamnet innehåller ett fornspråkligt *garn med syftning på en längsträckt ö, vik eller udde vid Tullgarn. Slottet ligger vid en avlång terrängupphöjning, som under forntiden var en del av en ö. Förleden *Tull-* sammanhänger troligen direkt eller indirekt

med de svenska dialektorden *tull* 'topp på växande träd', *tulle* 'skott på tall' och fornvästnordiskans *pollr* träd, pinne', ovisst dock på vilket sätt.

Tullinge förs., Svartlösa hd, Södermanland. – Församlingen, som 1992 bröts ut ur Botkyrka, har fått sitt namn efter gården Tullinge (i *Thulunge* 1353). Det är bildat till en inbyggarbeteckning *thulungr* (→ -*inge*), vars grundord ej säkert tolkats.

Tullstorp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Tolisthorpi* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn), *ecclesie Tulæstorp* 1347. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Tulir* och → *torp* 'nybygge'.

Tumba förs., tätort, huvudsakligen i Tumba förs., Svartlösa hd, Södermanland. – Tätorten har vuxit fram kring och fått namn av järnvägsstationen Tumba. Namnet återgår på förleden i ett äldre *Tumbokvarn* (*Tumboqvern* 1488) 'Tunabornas kvarn', där *Tumbo-* innehåller en inbyggarbeteckning *tunboar*, bildad till namnet på den närlägna gården *Tuna* (→ *tuna*). I förbindelse med *b* har förledens *n* övergått till *m*. Församlingen bröts ut ur Botkyrka socken 1974 och har övertagit tätortens namn.

Tumberg sn, Kullings hd, Västergötland. *Twnerberga sokn* 1458. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *tun* i betydelsen 'hägnad; inhägnad' (→ *tuna*) och *berg*. Vid byn finns höjder.

Tumbo sn, tätort, Västerrekarne hd, Södermanland. *ecclesie Thumboherradh* 1291. – Socknenamnet, äldst med efterleden → *härad*, betyder 'tunabornas bygd'. Det innehåller en inbyggarbeteckning fsv. *tumbo(a)r* 'invånare i Tuna'. Det nu försvunna ortnamnet *Tuna* (→ *tuna*) har använts om en bebyggelse vid Husby nära kyrkan. Ett hemman i Husby har kallats *Tungården*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Tun sn, tätort, Åse hd, Västergötland. (de) *Tuni* 1339 avskr. – Socknens namn är lånat från kyrkbyn. Det innehåller *tun* i betydelsen 'hägnad; inhägnad' (→ *tuna*). Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

tuna Ordet *tun* betyder från början 'gärdsgård' och har på vanligt sätt också kommit att beteckna det inhägnade området. Betydelsen 'gärdsgård' är svagt styrkt i nordiska språk men ännu levande i den tyska motsvarigheten, *Zaun*. Den dominerande betydelsen i nordiska språk är 'inhägnat område', så i isländska, där *tún* betecknar den inhägnade marken omkring boningshuset. Ofta används *tun* om inhägnader för djur, så (i formen *ton*) i dalsländsk dialekt, även i sammansättningarna *griseton* och *svineton*, och i det från fornorskt lagspråk kända *nautatún* 'inhägnad för nötcreatur'. Det är naturligt att ett ord för 'inhägnad' tas i bruk i ortnamn. På Island finns över 100 gårdar med namn på -*tún*, och ännu vanligare är detta element i norska gärdnamn. Den engelska motsvarigheten, -*ton*, är det vanligaste engelska bebyggelsenamns-elementet (jfr eng. *town* 'stad', som är samma ord som *tun*). I Sverige förekommer exv. *Tun* som by- och sockennamn i Västergötland (→ *Tun*) och som bynamn i Sven-

neby socken i Bohuslän, vidare *Tun-* som förled i socknenamnen → *Tanum* i Bohuslän och *Tunhem* (→ *Västra Tunhem*, → *Östra Tunhem*) i Västergötland.

I Sverige har utvecklats en speciell typ av namn som är bildade till *tun*, nämligen *Tuna* och namn på *-tuna*, med en speciell pluralform av *tun*, som har neutralt genus (se inl. 3.3.1). Det står sedan länge klart att *-tuna*-namn haft en speciell funktion som namn på centralorter i den forhistoriska samhällsorganisationen. Över hälften av *-tuna*-namnen är (eller har varit) osammansatta *Tuna*, och detta talar för en utbredd specialfunktion hos namnbärarna. *Tuna* har uppenbarligen kommit att användas som specifik term med betydelsen 'centralort för territoriell administration' e.d. Det råder dock oenighet om i vilken omfattning *-tuna*-namn haft denna funktion, alltifrån antagandet att detta gäller praktiskt taget alla namnen (utom enstaka fall av uppkallelse) till uppfattningen att det bland *-tuna*-namnen finns inte så få exempel på vanliga bebyggelsenamn, motsvarande namn bildade med singulärt *tun* i och utanför Sverige.

Denna motsättning rörande funktionen hos bärarna av *-tuna*-namn hänger nära ihop med frågan hur *tuna* – i motsats till namn bildade med singulärt *tun* 'inhägnad' – kommit att utveckla en specialfunktion. Det finns två huvudlinjer i försöken till förklaring, en som räknar med rent inhemsks utveckling och en som antar påverkan utifrån. Det har antagits att det plurala *Tuna* har betytt 'gården framför andra' och därigenom kunnat komma att användas som term för en huvudgård eller centralort. Denna syn kombineras gärna med tanken att *Tuna* från början normalt stått ensamt och först i efterhand fått särskiljande förleder. Ett annat försök att förklara centralortsfunktionen utgår från vissa sammansättningar som har betecknat inhägnade samlingsplatser. Sådana kan ha varit namn som det norska *Logtu(n)* (*Log-* 'lag'), namnet på platsen för Frostatinget i Tröndelagen, och framför allt *-tuna*-namn med gudanamn som förled, vilka då antas ha avsett inhägnade kultplatser. Gudanamn ingår eller (i något fall) antas alternativt ingå i *Fröstuna* (→ *Frustuna*), → *Frötuna*, → *Närtuna*, → *Torstuna*, → *Ultuna*. De här nämda utgångspunkterna för en inhemsks utveckling av *tuna* till centralortsterm kan också ha samverkat med varandra. Gentemot denna uppfattning om inhemskt ursprung står tanken på inflytande utifrån. Enligt denna andra huvudlinje i bedömningen av centralortsstanken är *-tuna*-namnen bildade efter mönster av keltiska namn på (i latinsk form) *-dunum*, dvs. den keltiska motsvarigheten till *tun*, *d non* 'befästning, borg', t.ex. *Lyon* (< *Lugudunum*) och *Verdun* (< *Virodunum*) i Frankrike och *Zarten* (< *Tarodunum*) i Tyskland; det svenska *Sigtuna* har därför sammanställts med *Segodunum*, som betyder 'stark borg' och är betygat från flera håll.

Antalet *-tuna*-namn i Sverige är ca 120. Kärnområdet är Mälardalskapen med knappt hundra representanter, varav drygt hälften i Uppland. Namntypen är också ganska väl företrädd i Östergötland samt i Medelpad, där de nord-

tuna ligaste säkra *-tuna*-namnen finns. Enstaka spridda namn finns därutöver i Hälsingland, Dalarna, Närke, Västergötland, Småland, Gotland och Skåne. Det sydligaste säkra *-tuna*-namnet är *Tuna* på Ven i Öresund.

De i förhållande till Mälardalskapen perifert liggande namnen utgörs i påfallande hög grad av osammansatt *Tuna*, vilket kan anses tala för spridning av elementet *tuna* som specifik term för något slags förvaltningscentrum. Osammansatt *Tuna* är likaså vanligt i kärnområdet i Mälardalskapen. Ett utmärkande drag hos *-tuna*-namnen inom kärnområdet är också den redan nämnda förekomsten av gudanamn som förled. Ett särskilt framträende drag inom detta område är vidare den nära samhörigheten mellan *tuna*-namn och hundaresnamn. Detta är särskilt påtagligt i fråga om fsv. *Soländatuna* och *Solända hundare* och fsv. *Valändatuna* och *Valända hundare* med samma älderdomliga inbyggarteknologi i både *-tuna*- och hundaresnamn (→ *Sollentuna*, → *Sollentuna härad*, → *Vallentuna*, → *Vallentuna härad*). Dessa kombinationer visar att Sollentuna och Vallentuna varit centralorter i respektive hundare. Svårare är det att få grepp om sambandet mellan → *Hätuna* och fsv. *Habo(a) hundare* (→ *Habo härad*), mellan → *Runtuna* och fsv. *Röna (?) hundare* (→ *Rönö härad*), mellan → *Torstuna* och fsv. *Thorsakers hundare* (→ *Torstuna härad*), mellan → *Ultuna* och fsv. *Ullräkers hundare* (→ *Ullräkers härad*). I flera fall har möjligheten övervägts att det ena av namnen kan vara bildat inte direkt till gudanamnet utan (med förkortning) till det andra namnet. Fsv. *Thorsakers hundare* skulle kunna återgå på **Thors[tuna]akers hundare* eller omvänt *Thorstuna* på **Thors[lakers]tuna*. Bedömningen av sådana frågor kompliceras framför allt av svårigheten att i de enskilda fallen avgöra om *tuna* vid namnbildningen används i en specialbetydelse, 'centralort' e.d., eller i ordets normala betydelse, 'inhägnad'. I det förra fallet aktualiseras frågan om eventuellt namnbyte (jfr → *husaby*), en fråga som dock hittills inte närmare beaktats i *-tuna*-diskussionen.

Som namn på centralorter är *Tuna* och namn på *-tuna* äldre än → *husaby*. Det antas att *-tuna*-institutionen uppkommit under äldre järnålder och spritts vidare under yngre järnålder. Om den vuxit fram ur inhemskt ortnamnsskick, sträcker sig namntypens rötter därmed ännu längre tillbaka i tiden.

Litteratur: Thorsten Andersson, *Tuna-problem*, i *Namn och bygd* 56 (1968), s. 88–124; dens., *The origin of the tuna-names reconsidered*, i *People and places in northern Europe 500–1600. Essays in honour of Peter Hayes Sawyer*. Ed. Ian Wood & Niels Lund (1991), s. 197–204; Lennart Elmevik, Vad betyder *tuna*? Några nedslag i en lång debatt, i *Den ellevte nordiske navnforskerkongressen*. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. Kristoffer Kruken (1996), s. 43–57; Lars Hellberg, *Aktuell forskning om tuna-namnen 1–5*, i *Ortnamnssällskapet* i Uppsala. *Namnspalten* i *UNT* 3 (1985), s. 20–24; Karl Axel Holmberg, *De svenska tuna-namnen* (1969); Ingemar Olsson,

Tuna-namnen i Sverige – forskningsläget, i Fornvännan 71 (1976), s. 71–78; dens., Keltiskt inflytande på Tunanamnen?, i Fornvännan 87 (1992), s. 41–42.

Tuna sn, Dalarna → *Stora Tuna*.

Tuna sn, Hälsingland → *Hälsingtuna*.

Tuna sn, Medelpad. (*De*) *Tunum* 1344. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller → *tuna*.

Tuna sn, Tunaläns hd, Småland. *Tuna* 1322. – Socknenamnet är övertaget från godset med samma namn, vid vilket kyrkan är uppförd (→ *tuna*).

Tuna sn, Jönåkers hd, Södermanland. (*De*) *Tunum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *tuna*.

Tuna sn, Olands hd, Uppland. (*In*) *parochia Tunum* 1291. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, nuvarande Tunaby (→ *tuna*).

Tunaberg sn, Jönåkers hd, Södermanland. – Socknen tillkom 1626, då Tunaberg utbröts ur socknen → *Tuna*. Dess namn betyder 'Tuna (sockens) bergslag'. Redan under medeltiden bröt man malm i den del av Tuna som senare blev Tunabergs socken.

Tunaby by, Sköns sn, Medelpad → *Tunadal*.

Tunadal tätort, Sköns sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit fram kring en ångsåg, anlagd 1849. Namnet är givet efter den närliggande byn Tunaby, äldst kallad *Tuna* (i *Tune* 1535; → *tuna*).

Tunaläns härad hd, Småland. – Häradnamnet är övertaget från ett medeltida förvaltningsområde, Tuna län (*Twne län* ca 1450), till större delen bestående av kronojord under huvudgården Tuna i socknen → *Tuna*. Tunaläns härad som judiciell enhet inrättades på 1540-talet.

Tune gd, Stenkyrka sn, Gotland → *Stenkyrka*, sn, Gotland.

Tunge sn, Ale hd, Västergötland. (*j*) *Tungo sokn* 1426. – Socknen har fått namn av kyrkbyn. Namnet innehåller ordet *tunga* i betydelsen 'landtunga, längsmal terrängformation' e.d. Tunge by ligger vid en långsträckt dal; mellan denna och Göta älvs reser sig en långsträckt, markerad höjd.

Tunge härad hd, Bohuslän. *Tungohæredh* 1430. – *Tungo*-i häradnamnet innehåller ordet *tunga* som terrängbeteckning, säkerligen syftande på det i Gullmarsfjorden utskjutande Tungenäs med den yttersta spetsen Tungenäse nabb. Det är ovisst om *Tungohæradh*, känt som medeltida skeppsreda (→ *härad*), har bildats som häradnamn eller återgår på ett bygdenamn, sammansatt med → *härad* i betydelsen 'bygd'.

Tunnerstad tätort, Visingsö sn, Vista hd, Småland. (*in*) *Tunnastathum* 1326. – Tätorten har utvecklats ur byn Tunnerstad. Förleden kan innehålla ett mansbinamn *Tunne bildat till ordet *tunna*. Efterleden är → *sta(d)*.

Tuolluvaara nedlagd gruva, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet på den 1982 nedlagda gruvan är givet efter ett berg. Det är en förfinskning av nordsam. *Duolluvárrí*, vars förled *duollu* har betydelsen 'tjäle'. Efterleden fi. *vaara*, sam. *várri* betyder 'berg'.

Tureholm gods, Trosa-Vagnhärad sn, Hölebo hd, Södermanland. – Godsets äldre namn var *Gäddeholm* (*Gedda-holm* 1455). Det nuvarande namnet, som åsyftar Ture Bielke, stammar från 1700-talet. Namnet *Gäddeholm* innehåller släktnamnet *Gädda*. Slottet ligger högt ovanför omgivande terräng (→ *holm*).

Turinge sn, Öknebo hd, Södermanland. *ecclesie Thorungi* 1200-talets senare del. – Socknen har här övertagit ett gammalt bygdenamn. Detta återgår i sin tur troligen på en inbyggarteknologi med betydelsen 'de som bor vid sjön Turingen' (→ *-inge*). Sjönamnet *Turingen* är i sin tur sannolikt bildat till ett höjdteckenande fsv. **thor(a)* med betydelsen 'den bergiga sjön, sjön med höglänta stränder' e.d.

Tutaryd sn, Sunnerbo hd, Småland. (*J*) *Tutarydh sockn* 1406. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars förled kan hänga samman med ordet *tut(a)* i betydelsen 'något utskjutande, spets', sannolikt åsyftande den höjd som kyrkan är belägen på. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Tuve sn, Östra Hisings hd, Västergötland. (*i*) *Twfua* 1462. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller ordet *tuva*, troligen i överförd betydelse med syftning på en bergkulle vid Tuve stomhemman.

Tveta sn, Aspelands hd, Småland. *Thweta* 1337. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn, omtalad 1315. Det innehåller pluralis av ordet *tvet*, som i svenska dialekter bl.a. betyder 'huggspän' och som i ortnamn antas betyda 'rökning'.

Tveta sn, Öknebo hd, Södermanland. (*in*) *Thuetum* 1291. – Socknen har troligen övertagit ett bygdenamn, kanske snarast avseende området söder och sydost om sjön Måsnaren. Det kan antingen innehålla pluralis av ordet *tvet*, som i svenska dialekter bl.a. betyder 'huggspän' och som i ortnamn antas betyda 'rökning', eller en inbyggarteknologi bildad till samma ord.

Tveta förs., Säffle stad (f.d. sn, Näs härad), Värmland. *Twethe soken* 1503. – Sockennamnet, vars ursprungliga syftning är oklar, innehåller pluralis av ordet *tvet*, som i svenska dialekter bl.a. betyder 'huggspän' och som i ortnamn antas betyda 'rökning'.

Tveta härad hd, Småland. (*Jn*) *Thwetum* 1177 avskr. – *Tveta* är ett av de »land» i → *Småland* som inordnats som distrikts i häradindelningen. *Tveta* innehåller pluralis av ordet *tvet*, som i svenska dialekter bl.a. betyder 'huggspän' och som i ortnamn antas betyda 'rökning'. Bygden *Tveta* bör alltså ha fått sitt namn av rökningar i skogen; jfr grannhäradet *Vedbo* (→ *Norra Vedbo härad*).

Tving sn, tätort, Medelstads hd, Blekinge. *Twingh* 1400-talet. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller ett ord samhörigt med verbet *tvinga* i betydelsen 'träng ihop', kanske med avseende på någon smal, inklämd åkerlapp eller markremsa.

Två systrar förs., Kalmar stad, Småland. – Namnet är övertaget från församlingskyrkan *Två Systrars kapell*, som i sin tur fått namn efter sitt ursprungliga läge vid *Två Systrars väg*. Namnet avser nu också att anspela på de

bibliska systrarna Maria och Marta. *Två Systrars väg* är en pendang till *Två Bröders väg* i samma område. Det senare innehåller ett skeppsnamn *Två Bröder*.

Tvååker sn, tätort, Himle hd, Halland. *Toaker* 1198 avskr. (avser en by). – Tätorten är framväxten kring en 1885 anlagd järnvägsstation. Stationen namngavs efter socknen. Denna hade i sin tur lånat namnet från byn Tvååker, som vid 1200-talets början tycks ha omfattat större delen av socknen. I förleden ingår troligast det bl.a. från Halland kända dialektordet *to 'lin'*. Namnet kan tolkas som *'Linäkern'*. Utalet »*Toáger*» har i folkfantasin gett upphov till föreställningen att namnets ursprung skulle ha att göra med två åkrar (halländska *to 'två'*, *ager* 'åker') på var sida av kyrkan, varav skrivformen *Tvååker*.

Tvärred sn, Kinds hd, Västergötland. *Thwærryð* 1308 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *ryd* 'röjning'. Namnet kan betyda 'röjningen som har ett läge på tvären i förhållande till annan (ägo)mark'.

Tvärskog tätort, Mortorps sn, Södra Mörne hd, Småland. – Ortnamnet är övertaget från en järnvägsstation, som i sin tur fått namn efter en lägenhet under Ölvingsstorp. Namnet synes vara en sammansättning av adjektivet *tvär* och *skog*, men bakgrunden är oklar. En by med namnet *Tvärskog* finns i Finja socken, Västra Göinge härad, Skåne.

Tvärälund tätort, Degerfors sn, Västerbotten. – Tätorten har utvecklats ur byn *Tvärälträsk* (*Thuare tresk* 1539) men har fått namn efter den i byn belägna järnvägs- och poststationen *Tvärälund*, tillkommen 1892–93. Sannolikt för att undvika sammanblandning i första hand med byn *Tvärälträsk* i Sorsele socken, Lappland, namngavs stationen efter en annan by, numera kallad *Gamla Tvärälund*, sydväst om tätorten. Förleden innehåller namnet på det förbirinnande vattendraget, *Tvärån* (innehållande västerbottniskt *tvärå* 'biflod'), ett biflöde till Umeälven. Efterleden *-lund* är schablonartad och typisk för namn på sentida nybyggen i denna del av Norrland. *Gamla* *Tvärälund* upptogs som nybygge kring 1830.

Tvärån å, Degerfors och Vännäs snr, Västerbotten → *Tvärälund*.

Tvärälträsk by, Degerfors sn, Västerbotten → *Tvärälund*.

Tybble ortnamn, Svealand och Östergötland → *böle*.

Tydje f.d. sn, Tössbo hd, Dalsland. *Tydhia sokn* 1391. – Socknen, som under 1800-talets senare del inlemmades i Tösse socken, har fått sitt namn från kyrkbyn. Det svår-tolkade namnet kan äldst ha avsett Tydjesjön.

Tygelsjö sn, tätort, Oxie hd, Skåne. *Tyelse* 1472. – Socknenamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), är sannolikt en ursprunglig sammansättning med efterleden → *lösa* 'glänta; äng' och en förled fda. *thywi 'tuvrik mark'. Ombildningen till efterleden *sjö* uppträder redan 1634 (*Tyllsøe*) och slår igenom under 1700-talet (*Tyjelsjö* 1754).

Tykarp by, Ignaberga sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Thyggerop* 1582. – Bynamnet innehåller mansnamnet fda. *Tyki* och → *torp* 'nybygge'.

Tylön ö i Kattegatt, Söndrums sn, Halmstads hd, Halland → *Tylösand*.

Tylösand tätort, Söndrums sn, Halmstads hd, Halland. – Namnet skrevs tidigare också *Tylesand*. Tätorten har utvecklats ur en badort vid Kattegatt med fritidsbebyggelse. Den ligger vid en sandstrand, varav namnets efterled. Det är oklart om förleden syftar på den närlägna ön *Tylön*, också kallad *Tylen* (*Töllenn* 1558, *Tylöö* 1645), eller innehåller ett äldre namn på *Tyludden* strax söder om tätorten. Namnen bör i vilket fall som helst höra samman med ett halländskt dialektord *tyle* 'utskjutande, berig udde'.

Tynderö sn, Medelpad. (aff) *Tyndher Sokne* 1535. – Socknenamnet är till sitt ursprung ovisst. Det har antagits vara ett gammalt vattennamn bildat till fsv. *tunder* 'fnöske', i så fall syftande på platser för insamling av dylikt. Ursprungliga former på -ö uppträder redan på 1500-talet.

Tyngsjö f.d. kapellförsamling, Malungs sn, Dalarna. – Södra delen av Malungs socken, koloniserad av finska nybyggare under 1600-talets mellersta del, inrättades som kapellförsamling ca 1815. Dess kyrka kom att byggas vid stranden av Tyngsjön. Sjöns namn är troligen ett ursprungligt fsv. *Tyngir, en bildning till *tunga* i betydelsen 'landtunga, näs'. Den norra stranden av sjön karakteriseras av ett flertal större och mindre näs.

Tynnered stadsdel, Göteborgs stad, Västergötland. *Tynnaridt, Tynaridt* 1550. – Namnet är övertaget från byn *Tynnared* i Askims socken, på vars mark stadsdelen är uppförd. Det kan i förleden innehålla ett mansbinamn fvn. *Tynna 'han som liknar en tunna' eller *Thynne 'den tunne, magre'. Alternativt kan det röra sig om ett äldre namn på *Hukebäcken* eller *Kannebäcken* (i dess övre lopp), då med okänd innehörd. Efterleden innehåller → *ryd* 'röjning'.

Tyresta nationalpark och by, Österhaninge sn, Södholms hd, Södermanland. (j) *Thyristom* 1383. – Förleden i detta namn innehåller sannolikt samma ord fsv. *thyre 'höjdrik terräng' som ingår i → *Tyresö*. Byn ligger i en av höjder omgiven dal. Efterleden är → *sta(d)*.

Tyresö kn, samt sn och gods, Södholms hd, Södermanland. (j) *Thyrisedh* 1369 (avser en gård). – Kommunen har namn efter socknen, som i sin tur har namn efter den gård som var föregångare till godset *Tyresö*. Namnets efterled innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten' och har syftat på passagen förbi Kålbrinksströmmen. Förleden innehåller sannolikt ett ord fsv. *thyre, varom se → *Yttertjurbo härad*.

Tyringe tätort, Finja sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Tyringe* 1530. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till en gård och en 1875 öppnad järnvägsstation. Namnet är en bildning med → *-inge* till ett oklart grundord.

Tysslinge sn, Örebro hd, Närke. (De) *Tyslinge* 1314? – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn, som i sin tur namngivits efter sjön *Tysslingen*. Sjönamnet har föreslagits vara ett fornsvenskt *Tvislinge, bildat av ett *tvisl,

Tysslinge

och betyda 'sjön med åmotet'. I sjöns norra ände rinner två åar ut nära varandra.

Tystberga sn, tätort, Rönö hd, Södermanland. *Thustaberga* 1200-talets slut. – Socknen har fått sitt namn från gården Tystberga. Kyrkan ligger på en höjd. Förledens innehörd är oviss. Tystberga järnvägsstation anlades vid en bansträcka öppnad 1913. Tätorten har vuxit fram kring järnvägsstationen, som fått sitt namn från socknen men inte ligger i anslutning till kyrkan.

Täby sn, Björkekinds hd, Östergötland. *Taby* 1341. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *tå* 'fägata; lång, smal inhägnad genom vilken en gårds kreatur förs till och från betesmarken (skogen)' och → *by* 'gård; by'.

Tädene sn, Källands hd, Västergötland. (de) *Thodene* 1339 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett fornsvenskt *tadh 'gödsel'. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'.

Tågarp tätort, Sireköpinge sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Biskops Togarp* 1473. – Detta ursprungliga bynamn innehåller mansnamnet fda. *Tuki* och → *torp* 'nybygge'. Tillägget *Biskops* i beläget från 1473 utmärker bebyggelsen som tillhörig ärkebiskopen i Lund.

Tåkern sjö, Östergötland. *Pughn* 1336, *Toknen* 1556. – Sjönamnets fornsvenska form var *Thughn*, som egentligen betyder 'den uppsvälda' och åsyftar Tåkerns benägenhet att svämma över. Den nutida formen är en ombildning i anslutning till dialekterns *tåka* 'dimma'.

Tåme by, skjutfält, Byske sn, Västerbotten. *Tåme* 1539. – Namnet torde vara en böjd form av fsv. *Tama, ett äldre namn på Tåmälven. Byn ligger vid älven nära dess mynning i Bottniska viken. Namnet hör samman med norska dialekters *tām* (*tāma*, *tāme*) 'oklarhet i luften, tunt molntäcke' och *tāma* 'bli oklar' och syftar på älvens ovanligt mörka vatten. Vattnets färg beror förmodligen på att älven flyter genom lösa jordlager.

Tångaberg tätort, Torpa sn, Himle hd, Halland. – Tätorten har väl närmast fått sitt namn efter en 1918 anlagd järnvägsstation. Namnet är lånat från en närliggande bebyggelse i Lindbergs socken vid berget Tångaberg. Bergsnamnet, äldst belagt 1828, innehåller i förleden en form av namnet *Tången*, som ursprungligen bör ha syftat på den i området belägna udden Torpa tånge. I *Tången* och *Torpa tånge* ingår det från bl.a. Halland kända dialektordet *tånge* 'lång, smal udde; landtunga som löper ut i hav eller sjö'.

Tångeråsa sn, Edsbergs hd, Närke. (in ...) *Tangæraas* 1335. – Någon by eller gård med namnet *Tångeråsa* finns ej. Socknen kan ha fått namn efter platsen där kyrkan byggdes. Namnets efterled är äldst singular form av *ås*. Kyrkan är ej nu belägen på någon ås. Möjligen har en äldre kyrka funnits på den ås där nu gårdarna Kyrkotorp och Kyrkåsen ligger. Former på -a, som är plurala (se inl. 3.3.1), förekommer redan på 1500-talet. Förleden innehåller genitiv singularis av dialekterna *tång* i samma betydelse som *tånge* 'utskjutande udde'.

Tännö sn, tätort, Östbo hd, Småland. (in) *Tandu* 1230-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen trolagen är ett gammalt namn på nuvarande Akrabäcken, *Tanda 'den blänkande'. Skrivningar med -o förekommer från slutet av 1600-talet.

Tåsjö sn, Ångermanland. *Thåsön* 1664 (avser en byn). – Socknen har fått sitt namn efter byn Tåsjö, som är belägen vid stranden av Östra Tåsjön, av vilken byn fått namn. I sjönamnets förled ingår det i svenska dialekter förekommande ordet *tå* 'fägata; lång, smal inhägnad genom vilken en gårds kreatur förs till och från betesmarken (skogen)', här sannolikt åsyftande sjöns långsmala form.

Tåsjön sjö, Ångermanland, se → *Tåsjö*.

Tåssjö sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (j) *Thutsøge sogn* 1406. – Socknen har sannolikt sitt namn från en tidigare kyrkby, som nu uppgått i godset → *Rössjöholm*. Namnets ursprungliga efterled är → *hög*, senare ombildad till *sjö*. Förleden har tolkats som innehållande ett ord fda. *thot/ *thut 'tjut', kanske med syftning på ljudet från vatten, men detta får anses vara osäkert.

Tåstarp sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (in) *Tostæthorp* 1346 (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Tosti* och → *torp* 'nybygge'.

Täby sn, Örebro hd, Närke. (i) *Tæbo sokn* 1415. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen innehåller en inbyggarteknologi *tæbar*, bildad till dialektordet *tå* 'fägata; bygata'. Namnet har senare anslutits till ortnamn på → *by*.

Täby kn samt sn, Danderyds skg, Uppland. – Till grund för socknennamnet ligger ett bynamn som på flera runstenar från 1000-talet skrivs *tabu* (dvs. *Täby*). Det är sammansatt av dialektordet *tå* 'fägata; bygata' och → *by* 'gård; by'. Kommunen har övertagit socknens namn.

Täfteå tätort, Sävars sn, Västerbotten. *Theffthe* 1539. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet, fsv. *Tæfte, *Tæpte, hör samman med verbet *tæppa* 'täppa för, stänga till, innesluta', egentligen 'förse med tapp'. Kanske har namnet äldst åsyftat en sedan länge uppgrundad vik av nuvarande Täflefjärden, förmodligen söder om Juviksberget. Viken kan på grund av skyddat läge ha varit välkänd för forntida sjöfarare längs den på lägivande vikar och sund fattiga Västerbottenskusten. För stavningen -eå se → *Bureå*.

Tällberg tätort, Leksands sn, Dalarna. (j) *Tællebærghe* 1450. – Tätorten har utvecklats ur en by, omnämnd redan 1320. Namnet har äldst syftat på det berg på vars sluttningar byn är belägen. Förleden innehåller dialektordet *tælle* 'bestånd av tall; tallskog'.

Tämnaren sjö, Uppland. (in) *Tempne* 1344 avskr. – Sjönamnet kan möjligen vara sekundärt till ett försyunnet namn *Tämn, *Tamn e.d. på Tämnarån. Dess etymologi är emellertid omstridd. Mest sannolikt är att det skall sammanhållas med verbet fvn. *tefia* 'uppehålla, hindra', besläktat med verbet *töva* 'dröja, vänta'. Man kan tänka sig att sjön eller ån namngivits efter sin egenskap att

hejda vattnet, hindra dess avrinning, vilket lett till översvämningar.

Tämnarån å, Örbyhus hd, Uppland → *Tämnaren*.

Tämta sn, Vedens hd, Västergötland. *Tempete soken* 1420 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Dess innehörd är oklar.

Täng sn, Åse hd, Västergötland. *Thæng* 1399 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla ett med dialektordet *tänge* 'lång, smal udde' m.m. besläktat ord, fsv. *tæng, som åsyftar den sandås där Tängs gamla kyrka låg.

Tänndalen tätort, Tännäs sn, Härjedalen → *Tännäs*.

Tännfallet vattenfall, Tännäs sn, Härjedalen → *Tännäs*.

Tännäs sn, Härjedalen. (y) *Tendennes* 1407. – Namnet innehåller i förleden Tännåns gamla namn *Tenna* och i efterleden *näs*, syftande på en udde bildad av ån. Ånamnet *Tenna*, fvn. *Tenda, betyder 'den glittrande, glänsande' och kan ursprungligen ha syftat på *Tännfallet*. Ånamnet ingår också som förled i *Tänndalen*. Ortens sydsamiska namn *Neassah* är sannolikt bildat till svenskans *näs*.

Tärby sn, Ås hd, Västergötland. *Tærby sokn* 1380. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det med → by'gård; by' sammansatta ortnamnet kan innehålla ett fsv. **t(i)ær* 'träd; skog' e.d. besläktat med grekiskans *dendron* och rykskans *derevo* 'träd'.

Tärendö sn, tätort, Norrbotten. *Tärändä* 1621 (avser tätort). – Namnet är en förvenskning av fi. *Täräntö*, som återgår på en äldre form av nordsam. *Deargget*. Det avsåg äldst Tärendöälven, vars nuvarande samiska namn är *Dearggeteatnu* (*eatnu* betyder 'stor älvd'). *Deargget* är en bildning till ett ord som karakterisera älv, en bifurkation mellan Torneälven och Kalixälven, som en trång passage. Älvens nordfinska namn *Täränönväylä* innehåller genitiv av *Täräntö* och *väylä* 'stor älvd, huvudälvd'. Sockennamnet är övertaget från tätorten, som fått sitt namn efter läget vid älven.

Tärendöälven älvd, Lappland och Norrbotten → *Tärendö*.

Tärna sn, Lappland. – Namnet, som är övertaget från kyrkbyn, har sitt ursprung i sjönamnet → *Tärnasjön*. Ortens sydsamiska namn *Dearna* (umesam. *Deärnná*) avser också byn → *Tärnaby*.

Tärna sn, Simtuna hd, Uppland. *Terna* 1344. – Socknen har sitt namn från en by (nu kallad *Tärnaby*) strax nordväst om kyrkan. Det innehåller den dialektalesidoformen *tärn* av *tjärn*, sannolikt med syftning på en nu försunnen tjärn mellan kyrkan och *Tärnaby*.

Tärna folkhögskola, Kumla sn, Övertjurbo hd, Västmanland. – Den 1875 inrättade folkhögskolan fick sitt namn från en samma å öppnad, nu nedlagd, järnvägsstation, belägen vid Kumla kyrka, strax sydost om skolan. Att järnvägsstationen åsattes namnet *Tärna*, grannsocknens namn (→ *Tärna*, sn, Simtuna hd, Uppland), beror på att man ville undvika förväxling med staden Kumla.

Tärnaby tätort, Tärna sn, Lappland. – Orten fick namnet *Tärna* 1762 vid uppförandet av ett kapell, som ursprung-

ligen var tänkt att byggas vid → *Tärnasjön* en bit däriifrån. Till namnet har av Postverket 1876 tillfogats by för att orten skall särskiljas från → *Tärna* i Uppland.

Tärnasjön sjö, Sorsele sn, Lappland. *Tern vandet* 1742. – Namnet är troligen en förvenskning av sjöns umesamiska namn *Deärnnájávrrie*. Förleden är dunkel, efterleden är *jávrrie* 'sjö'. Det anfördta belägget från 1742 är en norsk variant av namnet.

Tärnsjö tätort, Nora sn, Våla hd, Uppland. – Tätortens namn avsåg äldst några mindre lägenheter vid den lilla tjärnen Tärnsjön norr om samhället, tillkomna på 1870-talet. *Tärn* är en dialektal sidosform till *tjärn*. Den framväxande tätortens poststation gavs 1876 namnet *Åsbo* efter en närlägenhet by, 1879 ändrat till *Tärnsjö*, som 1901 också blev den då öppnade järnvägsstationens namn. Att man inte valde sockennamnet *Nora* beror sakerligen på att man ville undvika förväxling med staden Nora i Västmanland.

Tävelsås sn, Kinnevalds hd, Småland. (in) *Tæflisaas* 1336. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som ursprungligen avsett en rullstensås. Namnet innehåller troligen ett fornvenskst *tæfle, bildat till *tafla* i betydelsen 'bord, pall', här syftande på åsen.

Töck sjö, Töcksmarks sn, Nordmarks hd, Värmland. *Töckn Lacus* 1642. – Sjönamnet är sannolikt en bildning till adjektivet fvn. *hykkr* 'tjock', kanske åsyftande tät vegetation kring sjön.

Töcksfors tätort, Töcksmarks sn, Nordmarks hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring ett 1797 grundat järnbruk vid en fors i Töcksforsälvens utlopp ur sjön → *Töck*.

Töcksmark sn, Nordmarks hd, Värmland. (a) *Pygs mork* 1344. – Sockennamnet betyder 'gränsskogen' (→ *mark*) kring sjön → *Töck* (jfrr → *Nordmarks härad*).

Töfsingdalen nationalpark, Idre sn, Dalarna. – Förleden innehåller troligast det i trakten brukade namnet *Töfsinga*, avseende den å, officiellt kallad *Töfsingå*, som avvattnar sjön *Töfsingen*. Efterleden i *Töfsingdalen* syftar på *Töfsingå*s dalgång. Två liknande namn, *Tufsingdalen* om en dalgång och *Tufsinga* om den älvd som rinner genom dalen, påträffas 4 mil västerut i Norge, väster om sjön Fe-munden. Det norska älvdnamnet hör kanske samman med norska *tufs* 'armod, dåligt tillstånd' och adjektivet *tufsen* 'tafatt' (också om en som försöker men inte får så mycket uträttat) och kan i så fall syfta på att älven mestadels ringlar sakta genom myrmark. Om samma tolkning gäller för ånamnet i svenska *Töfsingdalen* är dock osäkert. Sjönamnet *Töfsingen* är troligen bildat till ånamnet och kan översättas med 'sjön som avvattnas av *Töfsing-å*'. Sjöns och åns sydsamiska namn *Jarhtanaevrie* resp. *Jarhtanjohke* innehåller genitiv singularis av *jarhta* 'terräng med djupa gropar, branter och djupa, smala dalar'. Efterlederna är *jaevrie* 'sjö' och *johke* 'större bæk, å'.

Töfsingen sjö, Idre sn, Dalarna → *Töfsingdalen*.

Töftedal sn, Vedbo hd, Dalsland. *Tyfftedall* 1531. – Socknen kan ha fått sitt namn från den gård som nu kallas →

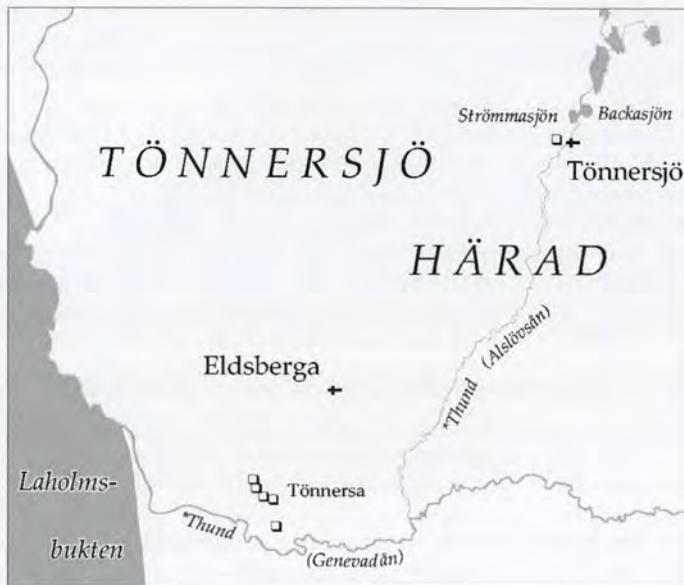

Bild 71. Tönnersjö härad. Inte sällan påträffar man komplex av relaterade namn som sträcker sig över stora områden. De kan omfatta namn på t.ex. åar, sjöar, berg och byar, och det är inte alltid klart hur de förhåller sig till varandra. I Tönnersjö härad är dock grunden ett nu försunnet ånamn *Thund 'den översvämmande (ån)'. De äldre beläggen för häradsnamnet visar att det innehåller bynamnet Tönnersa och inte – som man skulle kunna tro – Tönnersjö.

Stommen. Det åsyftar Töftedalsåns dalgång. Förleden innehåller *Tyftan* (*Tyftan* 1748), åns äldre namn, som möjligen sammanhänger med ordet *tova*.

Töllsjö sn, tätort, Bollebygds hd, Västergötland. *Tylsrid* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *ryd* 'rötning'. Förleden kan innehålla ett äldre namn av ovis form och innebörd på den intilliggande Töllsjön. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Tölö sn, Fjäre hd, Halland. *Thölæ* ca 1300. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn. En, dock osäker, tolkning är att namnet är en böjd form **T(h)ølu* av ett ånamn fda. **T(h)øla* med syftning på antingen Kungsbackaån eller Söderå, som båda rinner förbi kyrkbyn. Ett sådant ånamn skulle kunna vara en parallell till det norska älvdannet *Tøla*, som kanske är bildat till norska dialekters *tøla* 'vara sakta och försiktigt fram, ge sig tid'.

Tönnersa by, Eldsberga sn, Tönnersjö hd, Halland → *Tönnersjö*, → *Tönnersjö härad*.

Tönnersjö sn, Tönnersjö hd, Halland. (i) *Tønnersø* 1455 (avser kyrkbyn). – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Förleden kan vara genitiv *Thundar av ett gammalt ånamn fda. *Thund 'den översvämmande (ån)' med syftning på Alslövsån i Tönnersjö och dess utflöde i Laholmsbukten, Genevadånen. Att ett sådant *Thund inbegripit Genevadånen visas av bynamnet *Tönnersa*, fda. *Thundarøse 'ån *Thunds mynning', i Eldsberga socken nära utloppet (→ *Tönnersjö härad*). Efterleden innehåller troligen *sjö* med syftning på Strömmasjön (eventuellt också på den med denna sjö sammanhängande Backasjön) strax norr om sockenkyrkan. Sjöarna avvattnas av Alslövsån–Genevadånen. *Tönnersjö* skulle därmed betyda 'ån *Thunds (käll)sjö'.

Tönnersjö härad hd, Halland. *Thundrøsheret*, *Thundrøsæheret* ca 1300. – Häradet har namn efter byn *Tönnersa* (in ... *Tundrusæ* 1302 avskr.) i Eldsberga socken. Bynamnet innehåller som förled samma ånamn, fda. *Thund (genitiv *Thundar), som antas för by- och sockennamnet → *Tönnersjö*. Det vattendrag som avses är Alslövsån–Genevadånen, som mynnar i Laholmsbukten vid *Tönnersa*. Efterleden i *Tönnersa* förklaras som ett till ordet *os* 'ämnyning' bildat *øse med samma betydelse. Belägg på bynamnet *Tönnersa* från 1500- och 1600-talen visar delvis anslutning till sockennamnet *Tönnersjö*. I häradsnamnet finns redan vid medeltidens slut tecken på samma påverkan från sockennamnet, och under nyare tiden slår den nutida formen igenom, varigenom häradet alltså kommit att knytas till felaktig by. – Bild 71.

Tore sn, tätort, Norrbotten. *Tore* 1539. – Tätorten återgår på en by där en kyrka (numera riven) byggdes 1888. Socknen bildades 1909 genom utbrytning ur Nederkalix socken och fick namn efter kyrkbyn. Byn ligger vid Töreälven, och namnet bör äldst ha avsett denna. Kanske hänger älvens gamla namn, fsv. *Tora, äldre norrbottniska *Taura, samman med norska *tauvra* 'gå vilse; gå omkring som om man vore förvirrad' och österbottniskt *töra* (uttalas »töür») 'slå dank', i så fall med syftning på älvporet eller vattnets rörelse i älven.

Toreboda kn, samt sn och tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Törebo* 1540, *Törebodha* 1545 (beläggen avser en gård). – Tätorten, som blev köping 1909, återgår på den bebyggelse som växte fram kring en 1859 inrättad poststation och 1862 öppnad järnvägs- och kanalstation vid Göta kanal. Namnet togs från gården *Toreboda*. I förleden ingår förmodligen *töre* 'kådig furuved'. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*. Socknen är från och med 1939

namnändrad från *Björkäng* till *Töreboda*. Socknen hade fått sitt gamla namn av den därtida kyrkans läge vid gården *Björkäng* (*Birkeng, Byrkäng* 1540). Förleden är fsv. *birke 'björkbestånd'. Efterleden är *äng*.

Törnevalla sn, Åkerbo hd, Östergötland. *Thyrnewalla* 1312. – Socknen kan ha fått sitt namn från prästgården. Det plurala (se int. 3.3.1) ortnamnet innehåller växtbeteckningen *törne* och *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Törnsfall sn, Södra Tjuts hd, Småland. (i) *Thørnefalla sokn* 1382. – Sockennamnet, som har overtagit från prästgården, innehåller växtbeteckningen *törne* och *fall* 'plats där man fällt skogen, hygge'. Namnet syftar troligen på att törnevegetation har präglat den ursprungliga röjningen.

Törnskogen skog och bostadsområde, Sollentuna sn och hd, Uppland. → *Södertörn*.

Töringe sn, Oxie hd, Skåne. (de) *Thyrthinghe* 1353 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, är en bildning med → -inge till ett oklart grundord.

Tössbo härad hd, Dalsland. *Thyssi* (ackusativ) 1287; *Pusbohärerd* 1300-talets slut. – Häradsnamnet uppträder i två fornsvenska grundformer, *Thysse* (ackusativ, dativ) och *Thusbo(a)häradh*. Det förra är ett bygdenamn, som också ligger till grund för sockennamnet → *Tösse*, det senare ett nybildat häradsnamn, utgående från inbyggarbeteckningen fsv. *thusboar*. Denna inbyggarbeteckning är emellertid inte bildad till *Thysse* utan till **Thuss-*, som också *Thysse* bör utgå ifrån. Sambanden mellan namnen är inte närmare utrett. Snarast synes ett ånamn fsv. *Thus ligga till grund, och det bör då ha avsett Vitlandaån, som rinner genom den centrala delen av Tösse socken, huvudbygden i häradet. *Thusbo*- åsyftar i så fall dem som bor i bygden kring vattendraget ifråga. Till det antagna ånamnet kan ha bildats ett namn *Thysse* (neutrum), avseende bygden kring ån. Eventuellt kan *Thysse* i stället återgå på ett namn *Thyssir (maskulinum), som kan ha avsett en forssläcka i ån eller en med denna förbunden vattensamling. Ånamnet sammanhänger sannolikt med fvn. *þysja* 'störta fram, rusa fram' och *þyss* 'larm, stoj'. Det passar gott för Vitlandaån, vars vattenkraft tagnits i bruk för drift av kvarn och såg.

Tösse sn, tätort, Tössbo hd, Dalsland. (i) *Thysse sokn* 1358. – Sockennamnet är ett gammalt bygdenamn, som också uppträder som häradsnamn (se → *Tössbo härad*). Tösse socken är huvudbygden i Tössbo härad. Tösse järnvägsstation anlades vid en 1879 öppnad bansträcka. Tätorten har vuxit fram vid stationen, som ligger ett stycke öster om kyrkan.

Töve by, Södra Vings sn, Ås hd, Västergötland → *vin*.

sen 'ökat eller tillfogat land, nyodling'. Det är här i så fall fråga om en mycket tidig nyodling till byn *Grössby*.

Uddebo tätort, Tranemo sn, Kinds hd, Västergötland. *Oddebo* 1546, *Oddaboda* 1547. – Tätorten är framvuxen dels vid gården Uddebo norr om ån *Assman*, dels vid en 1904 inrättad post- och järnvägsstation på Uddebos mark söder om denna å. I förleden ingår mansnamnet fsv. *Odde* (*Udde*). Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Uddeholm tätort, Norra Råda sn, Älvdals hd, Värmland. – Tätorten har sitt namn efter ett järnbruk uppfört 1668 invid en äldre gård (*Vdhön* 1535, *Wdhe* 1543, *Vfwe* 1610). Gårdnamnet innehåller namnet på den förbiflytande ån → *Uvan*. Formerna med *dh* återspeglar möjligen en ursprunglig sammansättning med en efterled → *ed*. Till gårdenas namn lades efterleden → *holm* efter mönster av äldre herrgårdsnamn.

Uddevala kn, stad, Bohuslän. (jn) *opido* ['staden'] *Oddevalle* 1495. – Biskop Jens Nilsson uppger 1594 att staden »haffuer sit nafn aff den aadde, som kallis Oddeuald». Förleden är bohuslänskans *odde* 'udde', troligen åsyftande Kasenabben. Efterleden är antingen det inhemska ordet *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' eller det inländade *vall* 'försvarsning, skydd mot vatten'. Den nuvarande skriveningen *Uddevala* är en försvenskning av den norska namnformen *Oddevall*.

Uddheden tätort, Gräsmarks sn, Fryksdals hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring Gräsmarks kyrka. Den har sitt namn efter den söder om kyrkan belägna gården Uddheden (*Oddeheden* 1590) på en *hed* ('grus- eller sandslätt, karg (slätt)mark') vid sjön *Udden*.

Uddjaure sjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Udjaur* 1671. – Namnet är en försvenskning av ett äldre samiskt namn, vars efterled är *jávrrie* 'sjö'. Förledens betydelse är inte känd. Sjöns nuvarande umesamiska namn *Ujják* är bildat till samma namnförled.

Ugerup gods, Köpinge sn, Gärds hd, Skåne. (de) *Wkathorp* 1375, (de) *Wgarp* 1387, (aff) *Vgorp* 1443. – Namnet, vars efterled är → *torp* 'nybygge', kan i förleden innehålla ett äldre namn, fda. *Wika 'den krokiga' (jfr svenska *vecka* med danskans motsvarande *uge*), på den förbiflytande Vramsån. Denna har ett krokigt lopp.

Uggarderojr gravröse, Rone sn, Gotland. – Namnet är sammansatt av gårdnamnet *Uggärde* (*Uggarde* 1653) och det mot riksspråkets *rör* svarande gotländska *rojr* 'röse'. Gårdnamnet *Uggärde* skall sannolikt förstås som ett äldre *Utgarde. Betydelsen har varit 'gården längre ut från bygden eller mot havet'.

Ugglum sn, Gudhems hd, Västergötland. *Uglem* 1320 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fågelbeteckningen *uggla* och → *hem* 'boplats; gård'.

Ukna sn, Norra Tjuts hd, Småland. (in) *Vknom* 1365. – Namnet innehåller i förleden ett till ordet *ok* (i fornsvenskan och dialekterna även *uk*) bildat *ukn. Det har ursprungligen syftat på den höjdrygg där den gamla kyrkan låg.

U

Ucklum sn, Inlands Nordre hd, Bohuslän. *Auklanda kirka* 1388. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det kan vara identiskt med det från sydvästra Norge kända *Aukland*, som har antagits innehålla ett ord med betydelsen

Ullhau dynområde, Fårö sn, Gotland. – Namnets efterled är det gotländska dialektordet *hau* 'sandkulle'. Förleden har tolkats som innehållande *ull* och betydelsen skulle således vara 'ulldyner', syftande på sandens mjukhet och ljusa färg.

Ullared sn, tätort, Faurås hd, Halland. *ecclesie Villaryth* 1330-talet. – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn, vars namn socknen har övertagit. Förleden innehåller av allt att döma genitiv *Ulla* av mansnamnet fda. *Ulli*. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Ullasjö sn, Kinds hd, Västergötland. *Vllasio kyrkiw* 1406. – Namnet, lånat från kyrkbyn, har äldst avsett en intilliggande sjö. Förleden är oklar

Ullatti tätort, Gällivare sn, Lappland. *Ulati* 1738 avskr. – Namnet är kanske en förfinsknings av sam. *Ullát*, bildat till lulesam. *ulla* 'lust, begär'. Det kan i så fall tolkas som ett binamn 'den lystne' med syftning på den förste åbon.

Ullene sn, Vilske hd, Västergötland. *Ollenee* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden är flertydig. En möjlighet är att den innehåller ett ord som med grundbetydelsen 'glans' föreligger i det hedniska gudanamnet *Ull* men i ortnamnet har innehörden 'glänta i skog'; det är inte heller uteslutet att gudanamnet ingår.

Ullervad sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Vllerwj* 1308 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen i förleden det fornsvenska mansnamnet *Ulle* och i efterleden fsv. *ærve 'arve-gods'. Under 1500-talet uppträder former med slutljudande -va; sådana har långt senare lett till skriftformen på -vad. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan.

Ulleråkers härad hd, Uppland. (*Jn*) *prouinciis ... Vllarakir* 1298 avskr., (*j*) *Vllarakar hundare* 1370. – Häradet har namn efter en samlingsplats, fsv. *Ullraker*, betygad som tingsplats under medeltiden. Med hjälp av ett gammalt gatunamn kan den namnlåtande samlingsplatsen visas ha legat i närheten av Helga Trefaldighets kyrka i Uppsala. I häradsnamnet ingår genitiv *Ullar* av gudanamnet *Ull* och → äker. Häradsnamnet skall sammanhållas med → *Ultuna* i Bondkyrka socken i Ulleråkers härad. De båda namnen kan var för sig vittna om kult ägnad guden *Ull*, men *Ultuna* kan också återgå på en form **Ullar[akershundaris]tuna*. Därmed skulle läge i Ulleråkers hundare anges (jfr → *hundare*). *Ultuna* är dock inte det enda *tuna*-namnet i Ulleråkers härad; där finns också *Altuna* i Börje socken och *Nästuna* i Vänge socken.

Ullstorp sn, Ingelstads hd, Skåne. (*i*) *Vlstorph* 1435. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller mansnamnet *Ulf* och → *torp* 'nybygge'.

Ullvettern sjö, Bjurtjärns sn, Karlskoga hd och Lungunds sn, Färnebo hd samt Varnums sn, Ölme hd, Värmland. *Vlewätthern* 1612 (avser ett terrängområde), *Vlwetter Siöen* 1697. – Sjönamnets förled hänger samman med verbet *välla*, i fornsvenskan med betydelsen 'bubbla, strömma'. Efterleden innehåller, liksom → *Vättern*, ett fornsvenskt ord *vætur 'vatten'. Med sjön sammanhänger

sjöarna → *Alkvettern*, → *Frövettern* och → *Öjevettern*.

Ullvi gd, Irsta sn, Siende hd, Västmanland. (*in*) *Vllau* 1371. – Namnets förled innehåller gudanamnet *Ull* och dess efterled → *vi* 'helig plats, kultplats'. Namnet *Ullvi* bars tidigare också av den unga tätorten → *Irsta* strax norr om gården.

Ullånger sn, tätort, Ångermanland. *Vldanger* 1344. – *Ullånger* har tidigare troligen avsett Prästbordet (*Uhlångers kyrckojord* 1689). Ursprungligen har namnet betecknat Ullångersfjärden eller snarast dess innersta del, där kyrkan och Prästbordet är belägna. Efterleden är fsv. *anger '(havs)vik' och syftar sannolikt på den vik som under äldre järnålder sträckt sig in mot kyrkbygden. Förleden kan hänga samman med verbet *välla*, i fornsvenskan med betydelsen 'bubbla, strömma'.

Ulricehamn kn, stad, Västergötland. *Ulricæhamn* 1742. – På initiativ av stadens borgmästare utbyttes »till vinande af bättre förmoner» staden äldre namn *Bogesund* år 1741 mot *Ulricehamn*. Med förleden, en latinsk genitivform av kvinnonamnet *Ulrika*, ville man, inte utan beräkning, hedra drottning Ulrika Eleonora. Staden fick 1741 och 1743 ökade privilegier. Efterleden är *hamn*. Staden ligger vid sjön Åsunden. Det tidigare namnet (*Baghæsun* 1320) innehåller dialektordet *båg* (fsv. *bagher) 'besvärlig' eller ett därtill bildat ortnamn. Efterleden -sund åsyftar en passage, vars vatten bör ha varit besvärligt på något sätt, vid Ätrans utlopp i Åsunden.

Ulrika sn, tätort, Valkebo hd, Östergötland. – Socknen bildades 1736 av områden från flera äldre socknar. Namnet gavs för att hedra Ulrika Eleonora. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Ulrika Eleonora förs., Stockholms stad → *Kungsholmen*. **Ulriksberg** by, Säfsnäs sn, Dalarna. – Denna gamla bruksbebyggelse har vuxit fram kring en nu försunnen masugn, som tillkom på 1730-talet. Namnets förled är given efter drottning Ulrika Eleonora. Efterleden *berg* är snarast schablonmässigt given efter mönster av herrgårdsnamn men är också sakligt motiverad, då orten är belägen i ett höglänt och bergigt område.

Ulriksdal slott, Solna stad, Uppland. *Vllrichsdahl* 1686. – Namnet är givet efter Karl XI:s son Ulrik, född 1684 och död året därpå. Egendomen ägdes vid denna tid av änkedrottning Hedvig Eleonora, Karl XI:s moder, som kan antas ligga bakom namngivningen. Tidigare hette slottet *Jacobsdal* efter ägaren och byggherren Jacob de la Gardie.

Ulriksfors tätort, Ströms sn, Jämtland. – Namnet avsåg ursprungligen en sulfitfabrik anlagd på platsen 1907. Det är givet efter en patron Ulrik Holm i Jonsgård.

Ultestuottar lågfjällsplåtå, Jokkmokks sn, Lappland. *Ultivis* 1671. – Namnet är en fornsvenskning av lulesam. *Ulldevis(duottar)*. Förledens betydelse är inte känd, efterleden är *duottar* 'vidsträckt trädlös lågfjäll'.

Ultuna Sveriges lantbruksuniversitet, f.d. gods, Uppsala stad, Uppland. (*in*) *villa Wlertune* 1221. – Namnet innehåller genitiv av gudanamnet *Ull* och → *tuna*. Gudanamnet ingår också i häradsnamnet *Ulleråkers härad*. Relatio-

nen mellan de båda namnen är omdiskuterad. Se vidare → *Ulleråkers härad*.

Ulva kvarn hantverksby, f.d. kvarn, Uppsala stad, Uppland. *molendino* ['kvarnen'] (in) *Vlfawadh* 1344. – Namnet är sammansatt av genitiv pluralis av djurbeteckningen *ulv* 'varg' och *vad*. Kvarnen är byggd vid ett gammalt vadställe. Djurbeteckningar är inte ovanliga i förlederna i namn på *-vad*.

Ulvunda stadsdel, gods, Stockholms stad. *ulsunti* 1000-talet (med runor, dvs. *Ulsundi*), (in) *Vlphsunde* 1347. – Den gamla by som var slottets föregångare hade namn efter det sund som tidigare förband nuvarande Lillsjön med Ulvsundaviken, en del av Mälaren. Förleden innehåller sannolikt fsv. *ulver* 'varg'.

Ulvåker tätort, Frösve och Locketorps snr, Vadsbo hd, Västergötland. – Tätorten är framväxten kring en poststation, inrättad 1913 på mark till gården Ulvängen i Locketorp och namngiven efter gården men namnändrad redan 1914 till *Ulvåker* för att undvika förväxling med → *Älvängen*, ett annat västgötskt stationsnamn. Namnet *Ulvåker* var säkerligen nyskapat.

Ulvåsa gods, Ekebyborna sn, Bobergs hd, Östergötland. *Vlwasum* 1315. – Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller djurbeteckningen *ulv* och *ås*.

Ulvön, Norra, Södra öar, Nätra sn, Ångermanland. *Oolffön* 1535, *Vlfön* 1542. – Förleden i namnet är djurbeteckningen *ulv*.

Ume lappmark del av Lappland. – Namnet är ursprungligen en historisk-administrativ benämning på samebygden som handels- och beskattningsområde. Det är givet efter huvudorten → *Umeå* i Västerbotten.

Umeå kn, stad, sn, Västerbotten. (de) *Vmu* 1344. – Orten har sitt namn efter den gamla huvudorten, som är namngiven efter → *Umeälven*. Dess samiska namn *Ubmeje* avser också primärt älven. För stavningen -*ed* → *Bureå*. Socknen delades 1646 i landsförsamling och stadsförsamling.

Umeälven älvdal, Lappland och Västerbotten. – Namnet, med parallellformen *Uman*, är troligen en bildning till norrländska dialekters *uma* 'gny, tjuta, skrika'. Det kan då tolkas som 'den tjutande älven', sannolikt på grund av flera stora forsar. Namnets förhållande till älvens umesamiska namn *Ubmejeiednuo*, där *iednuo* betyder '(stor) älvdal', är dock inte klart.

Unbyn tätort, Överluleå sn, Norrbotten. *Vnaby* 1505, *Wnebyn* 1539. – Tätorten har utvecklats ur en by. I förleden ingår genitiv *Una* av det fornsvenska mansnamnet *Une*. Efterleden innehåller → *by*.

Unden sjö, Vadsbo hd, Västergötland. *Unnen* 1655. – Sjönamnet återgår på ett fornsvenskt *Unde och betyder 'sjön, vattnet'. Det ingår i sockennamnet → *Undenäs*.

Undenäs sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. (jn) *parrochia Vndedhe* 1386. – Ortnamnet innehåller sjönamnet → *Unden*, fsv. *Unde, och → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. Det kan äldst ha avsett en passage längs Edsån och därefter den omgivande bygden för att

sedermera bli sockennamn. Tätorten har vuxit fram vid sockenkyrkan. Namnet, vars äldre genuina uttal är »*Unne*», har i skrift ombildats, först till *Undene* genom anknytning till sjönamnet *Unden*, sedan till *Undenes*, uppkommet i förbindelser som *Undenes sokn*, och slutligen *Undenäs*.

Undersvik sn, Hälsingland. *Vndarnsvik* 1314. – Namnet har från början syftat på en vik av Ljusnan, mest sannolikt Kyrkbyviken. Dock är det oklart om socknen övertagit namnet direkt från viken eller genom förmedling av *Undersvik* som äldre namn på det nuvarande Kyrkbyn. Förleden innehåller ett samgermanskt tidsangivande ord, i nordiska dialekter *undarn*, *undorn*, som betecknar en tidpunkt, klockan 9 (eller senare) på förmiddagen, klockan 12 på dagen eller klockan 3 på eftermiddagen, skiftande mellan olika trakter och tidsskeden (jfr → *Undersäker*). Namnet berättar att solen vid en viss tidpunkt antingen har stått över viken eller har belyst den.

Undersäker sn, tätort, Jämtland. (De) *Vndansakir* 1344, *Vndesaker* 1349. – Sockennamnet återgår möjligen på ett gammalt bynamn, motsvarande ungefär nuvarande Prästbordet. Förleden innehåller ett samgermanskt tidsangivande ord, i nordiska dialekter *undarn*, *undorn*. I senare tid i Jämtland har detta avsett tiden omkring kl. 9 på morgonen. Efterleden innehåller → *äker*. Den sakliga bakgrundsen kan ha varit att den ursprungliga namnbärande åkern varit solbelyst vid »*undorn*»; jfr det vanliga namnet *Middagsberget*, som syftar på att solen står över berget omkring kl. 12, samt → *Undersvik*. Ortens samiska namn *Sähka* innehåller ordet *sähka* 'socka, strumpa'. Namnet är dock sannolikt en omvandling av det svenska namnets senare del -*säker*.

-*unga*, -*unge* → -*inge*.

Unna Allagas fjäll vid riksgränsen, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – I namnet ingår nordsam. *allagas* 'upphöjning, höjd; det höga'; *unna* 'liten' avser jämförelse med det intilliggande fjället *Stuor Allagas* (*stuor* 'stor'). Fjället är känt genom *Unna Allakastugorna* vid Kungsleden. Detta namn innehåller en äldre stavningsform av fjällnamnet.

Unnaryd tätort, Södra Unnaryds sn, Västbo hd, Småland → *Södra Unnaryd*.

Unna Saiva sjö, Gällivare sn, Lappland. – Namnet har uppstått under inverkan av *Stuor Saiva*, namnet på en intilliggande sjö. Detta namn är en äldre stavningsform av lulesam. *Stuor Sájvva*, som innehåller *stuor* 'stor' och ortnamnselementet *sájvva*, vars betydelse varierar inom det samiska språkområdet. På lulesamiskt område betecknar det heliga sjöar, dit offerplatser har förlagts. I trakten finns flera lokaliteter med namn som anknyter till heliga platser, och vid Unna Saiva har en stor offerplats påträffats. Sjöns samiska namn *Unna Sájvasj* är sammansatt av *unna* 'liten' och diminutivformen *sájvasj* 'litens helig sjö'. Sjönamnen har försvenskats som *Lillsavis* och *Storsaivis*, varvid *saivis* återgår på den lulesamiska diminutivformen.

Unnen sjö i Södra Unnaryds sn, Västbo hd, och Odensjö sn, Sunnerbo hd, Småland → *Södra Unnaryd*.

Ununge sn, Närdinghundra hd, Uppland. (de) *Hunungahärred* 1287. – Namnet innehåller i förleden en inbyggars beteckning *hunungar* (→ -inge), bildad till ett terrängbetecknande fsv. *hun 'klumpliknande berg eller höjd'. Sakligt syftar ordet på de många markerade kullar som kännetecknar bygden kring kyrkan. Formen utan *H-* beror på s.k. *h*-bortfall i dialekten. Efterleden är → *härad* i betydelsen 'bygd' och namnet betyder således 'hunungarnas bygd'.

Upphärad sn, tätort, Flundre hd, Västergötland. *Wphærets sogen* 1486. – *Upphärad* är ett som sockennamn användt, förkristet bygdenamn med betydelsen 'bygden längre upp' eller 'bygden högt uppe' (→ *härad*). Av socknarna i Flundre härad ligger Upphärad längst bort från Göta älv. Upphärads järnvägsstation öppnades för trafik 1879. Tätorten har vuxit fram vid stationen, ett stycke sydost om sockenkyrkan.

Uppland landskap. (j) *thrim uplandæ folklandum* ['(i) Upplands tre folkland'] 1296 avskr. – Namnet, som ursprungligen har plural form, betyder 'landen längre upp från kusten' (inkluderande Mälarkusten). *Land* (→ *land*) har sannolikt en ospecifik betydelse 'bygd' och namnet betyder således 'bygderna längre upp från kusten'. Det har också föreslagits att det skulle syfta på de mindre »land» som tidigare funnits, t.ex. Arland (→ *Ärlinghundra härad*) och Oland (→ *Olands härad*) eller också på de tre folklanden, vilkas namn var *Attundaland*, *Fjädrundaland* (jfrr → *Fjärdhundra*) och *Tiundaland* (→ *hundare*). Det moderna landskapsnamnet *Uppland* leder sitt ursprung till år 1296, då de tre folklanden och även kustbygden i öster (→ *Roslagen*) fick en gemensam lag, Upplandslagen. Till den medeltida lagsagan hörde även → *Gästrikland*. Jfr → *Sverige*.

Upplanda tätort, Tegelsmora sn, Olands hd, Uppland. (in) *Vplandum* 1309. – Ortnamnet, övertaget från byn *Upplanda*, betyder 'de längre upp (från Vendelsjön/Vendelbygden) belägna landen'. Efterleden innehåller → *land*.

Upplands-Bro kn, Uppland. – Kommunen fick sitt namn vid tillkomsten 1952. Namnet är övertaget från församlingen → *Bro* och häradet → *Bro härad*. Landskapsnamnet är tillagt i särskiljande syfte.

Upplands-Väsby kn, Uppland. – Kommunen, bildad 1952, har fått namn efter det samhälle som växte upp kring post- och järnvägsstationen Väsby vid den år 1866 öppnade banan mellan Stockholm och Uppsala. Redan 1919 fogades landskapsnamnet till poststationsnamnet i särskiljande syfte (*Upplandsväsbys*), men först 1939 ändrades järnvägsstationens namn. Namnet *Väsby*, som är övertaget från godset Stora Väsby (*Vestby* 1291), är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *väst* och → *by* 'gård; by', således 'den västra gården/byn'.

Upprämmen sjö, Malungs sn, Dalarna → *Rämmen*.

Uppsala kn, stad, Uppland. *ub salum* 900-talets slut (med runor, dvs. *Upsalum*). – Namnet avsåg äldst nuva-

rande *Gamla Uppsala* men överfördes till staden i samband med ärkesätets överflyttning dit på 1270-talet. Staden hette tidigare *Östra Aros* (fsv. *aros* 'åmyntning'), i motsats till *Västra Aros* (→ *Västerås*). Namnet *Uppsala* är givet i relation till namnet på den försunnabyn Sala i nuvarande stadsdelen Salabacke i Uppsala och kan då översättas med 'det längre upp (inåt land) belägna Sala'. Förleden *Upp-* syftar i svenska ortnamn oftast just på ett läge längre uppströms ett vattendrag eller längre in (»upp») från kusten, således normalt inte på ett högre läge i terrängen. Efterleden innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av → *sal*. Runt om i norra Europa finns en lång rad platser med namnet *Oppsal*, *Uppsala* o.d., sannolikt resultatet av en omfattande (ibland också sakligt motiverad) uppkallelse efter det ryktbara Uppsala i Uppland. I Sverige tycks flertalet sådana namn vara tillkomna under medeltid eller senare, men enstaka kan ha skapats redan under järnåldern.

Uppsala län län. – Länet, inrättat 1634 och omfattande delar av Uppland, har sitt namn efter → *Uppsala*.

Uppsala-Näs sn, Ulleråkers hd, Uppland. *Ecclesie Nes* 1291. – Socknen har namn efter sin kyrkby, nuvarande Övernäs, som ligger på ett näs i Mälarfjärden Ekeln. *Uppsala-* lades till 1885 för att skilja namnet från → *Enköpings-Näs*- och *Stockholms-Näs* (→ *Kungsängen*).

Uppvidinge kn, Småland. – Kommunen har fått sitt namn efter → *Uppvidinge härad*.

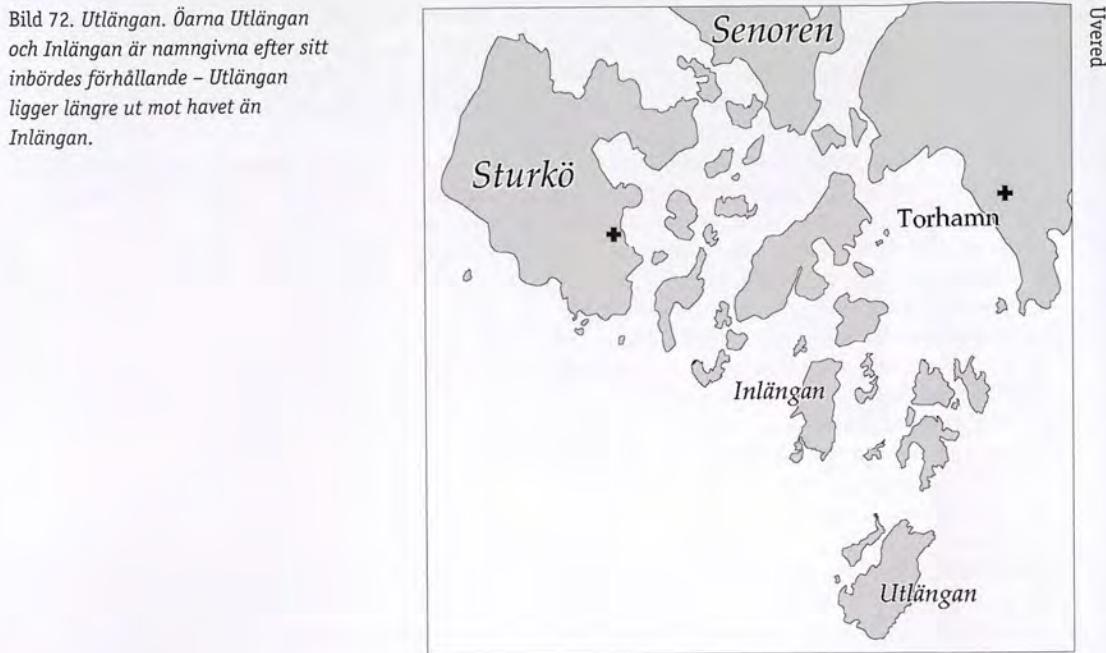
Uppvidinge härad hd, Småland. (in) *provincia Opwidunga häradh dicta* ['kallad'] 1299 avskr. – *Uppvidinge härad* är ett av de fem häradena i det gamla landet Värend (→ *Allbo härad*). Namnet betyder 'deras härad som bor (längre) uppåt i skogsbygden'. Se närmare → *Norrvidinge härad*.

Uppåkra sn, Bara hd, Skåne. (Jn) *uilla Vpacre maiore* ['stora'] 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn, sedan medeltiden kallad *Stora Uppåkra* i motsats till den omedelbart söder därom belägna byn *Lilla Uppåkra* (de båda byarna har väl ursprungligen utgjort en enda by). Namnet betyder 'de högt upp belägna åkrarna'. Kanske kan namnet sättas i relation till *Gullåkra*, namn på en angränsande, lägre belägen by i Brågarps socken. Den på senare tid framförda tolkningen av *Uppåkra* som 'Himmelsåkra' saknar paralleller i nordiskt ortnamnsskick och är oantaglig.

Urhult sn, tätort, Kinnevalds hd, Småland. (j) *Vrshwlth sogn* 1470-talet. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det har i förleden föreslagits innehålla ett personnamn eller en motsvarighet till fvn. *úrr* 'uroxe'. Sist-nämnda förslag faller på att djuret ifråga inte funnits i Sverige sedan ca 6 000 f.Kr. Efterleden är → *hult*. Socknen hette tidigare *Hwæm* (1282), bildat till ett med fvn. *hvammr* 'trång dal' besläktat ord. Tätorten har vuxit upp kring poststationen och järnvägslinjen, som öppnades för allmän trafik 1900.

Ursiken tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. *Wrsuiken* 1539. – Tätorten har utvecklats ur två byar, Inre och Yttre Ursiken, tidigare en enda by, kallad *Ursiken*. Förleden

Bild 72. Utlängan. Öarna Utlängan och Inlängan är namngivna efter sitt inbördes förhållande – Utlängan ligger längre ut mot havet än Inlängan.

innehåller möjligens mansnamnet *Ulv* eller ett kollektivt brukat *ulv* 'varg'. Efterleden syftar på en vik av Ursviksfjärden.

Uråsa sn, Konga hd, Småland. (j) *Wrasom* 1403. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars förled är dunkel. En motsvarighet till fvn. *úrr* 'uroxe' har föreslagits ingå, men uroxar har inte funnits i Sverige sedan ca 6 000 f.Kr. Efterleden är pluralis av *ás* (se inkl. 3.3.1).

Utalskog gd, Alskogs sn, Gotland → *Alskog*.

Utansjö tätort, Högsjö sn, Ångermanland. *Wtthanssijö* 1535. – Tätorten har vuxit upp kring olika industrianställningar och namngivits efter byn Utansjö. Namnet innehåller prepositionen *utan* 'utanför' och åsyftar byns läge vid södra stranden av Mörtsjön, vid sjöns utlopp längst ut mot havet.

Utby sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Wby* *sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Dess med → *by* 'gård; by' sammansatta namn betyder 'gården eller byn som ligger längre ut (än en annan bebyggelse)'.

Utkliporna öar, Torhamns sn, Östra hd, Blekinge. *Vt-klippen* 1650-talet. – Namnet, enligt äldre belägg i singular form, liksom även i lokalt språkbruk (*Klippe*), åsyftar läge längst ut mot havet. Det är säkerligen givet av sjöfarande, eftersom ordet *klippa* inte tycks användas i genuina blekingska ortnamn. Den på den södra ön belägna sjöräddningsstationen och fyrlatsen kallas *Utklippan*. Jfr den närlägna ön → *Utlängan*.

Utkumla bebyggelse, Dingtuna sn, Tuhundra hd, Västmanland → *kumla*.

Utlängan ö, fyrlats, Torhamns sn, Östra hd, Blekinge. (at) *ut lankiu* ca 1000 (med runor, dvs. *at Utlængiu*), *Vt-*

længi ca 1300. – Namnet tar fasta på att ön är långsträckt och att den är belägen längre ut mot havet än den närlägna ön *Inlängan*. Jfr de ännu längre ut belägna → *Utkliporna*. – Bild 72.

Utvängstorp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Otwæghensthorp* 1393 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller det fornsvenska mans(bi)namnet *Uthvægin*'den otvagne, smutsige' och → *torp* 'nybygge'.

Utåker byar i Råby sn, Rönö hd, och Ytterselö sn, Selebo hd, Södermanland → *åker*.

Utö sn, Sotholms hd, Södermanland. *Uthø* 1300-talet. – Namnet avser ursprungligen socknens huvudö och syftar på dess läge längst ut mot havet.

Utöhus medeltida slott, Kungs-Husby sn, Trögsd hd, Uppland. (i) *Wtø* 1369. – Godset kallades under medeltiden *Utö*, ett namn som äldst avsåg den forna ön vilken nu utgör södra delen av Arnö. Efterleden *hus*, här i betydelsen 'befäst hus', uppträder först i sena källor. Det gamla slottet har felaktigt uppfattats som ett kloster, vilket gitit upphov till det folkliga namnet *Klostret*. Ännu på generalstabskartan från 1927 uppträder namnformen *Utö kloster*.

Uvan biflöde till Klarälven, Malungs sn, Dalarna samt Gustav Adolfs och Norra Råda snr, Älvdals hd, Värmland. *Van* 1659, *Ufwan* 1668. – Åns namn har tolkats som samhörigt med fvn. *úfr* 'uppbragt' med syftning på dess strida vattenflöde och häftiga vårflood.

Uvered sn, Kållands hd, Västergötland. *Ofrud* 1298 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, är oklart.

V

Vad tätort, Söderbärke sn, Dalarna. *Wad* 1539. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet innehåller *vad* 'vadställe', troligen med syftning på något vadställe i bäcken mellan Dammsjön och Södra Barken.

Vad sn, Vadsbo hd, Västergötland. *Wadh* 1302 avskr. – Socknen har fånat sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *vad* 'vadställe'. Kyrkbyn ligger vid ån Tidan. Den utgjorde centrum i det medeltida bodistriktet *Vadsbo* (→ *bo*), som levde vidare i → *Vadsbo härad*.

Vada sn, Vallentuna hd, Uppland. (*iuxta*) *Vadhum* 1291 (avser gården). – Socknennamnet, övertaget från byn *Vada*, innehåller en plural form (se inkl. 3.3.1) av *vad* 'vadställe'. Det syftade från början på ett eller två vadställen över Helgöån och/eller Lillån.

Vadensjö sn, Rönnebergs hd, Skåne. (*de*) *Wathænsy* 1351 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Förleden är oklar. Efterleden avser en nu försvunnen vattensamling, som låg strax norr om kyrkan.

Vadsbo härad hd, Västergötland. *Vazboo* 1278. – *Vadsbo* var från början namnet på ett av de bon, dvs. förvaltningsdistrikt, som Västergötland enligt Äldre Västgötalagen var indelat i, *Vads bo*, så benämnt efter kungsgården *Vad* i socknen → *Vad*. Då boindelningen är yngre än häradssindelningen, bör häradet ha haft ett äldre namn, eventuellt *Vads hæradh, givet efter en samlingsplats i det nämnda *Vad*.

Vadsbro sn, Oppunda hd, Södermanland. *Wazbro* 1314? – Socknen har fått sitt namn från gården *Vadsbro* vid Hedenlundaån. Det betyder 'bron vid vadstället' eller 'bron vid *Vad*'.

Vadstena kn, stad, Östergötland. (*de*) *Wastenum* 1200-talets senare del. – Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *sten* och i förleden sannolikt ett fornsvenskt *vazt 'fiskeplats'. Betydelsen kan vara 'stenarna där man fiskar' e.d. Jfr → *Alvastra*.

Vadvetjäkka nationalpark, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. *Waddevæ* 1744. – *Vadvetjäkka* är en äldre stavningsform av nordsam. *Vádvečohkka*, som avser ett fjäll inom nationalparken. Förledens betydelse är okänd, efterleden är *čohkka* 'fjälltopp'.

Vaggeryd kn, samt tätort, Byarums sn, Östbo hd, Småland. (*ij*) *Waggorydh* 1432, *Wagariid* 1542. – Kommunen har fått namn efter tätorten, som har vuxit fram kring poststationen och stationen vid den 1880 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som ursprungligen tillkommit gården *Vaggeryd*, har föreslagits innehålla ett personbinamn fsv. *Vagge, bildat till verbet *vagga* 'vackla, vingla'. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Vagnhärad sn, tätort, Hölebo hd, Södermanland. *Wanghæradh* 1350. – Socknen bär ett forntida bygdenamn, som åsyftat området vid Trosåans mynningsvik. Det innehåller → *härad* i betydelsen 'bygd'. Förleden är ett fornsvenskt **vaghna-* 'vikbornas' (till fsv. *vagher* 'vik') eller genitiv av ett forntida vik- eller ånamn *Vagn eller liknande med oviss innehörd. Tätorten har vuxit fram i an-

slutning till sockenkyrkan. Jfr → *Trosa-Vagnhärad*.

Vaimok sjö, Arjeplogs och Jokkmokks snr, Lappland. – Det lulesamiska namnet, med nu gällande stavning *Väjmok*, är en bildning till *vájmmo* 'hjärta'. Det åsyftar sjöns form.

Vaisaluokta samiskt viste vid Akkajaure, Jokkmokks sn, Lappland. – *Vaisaluokta* är en äldre stavningsform av lulesam. *Vájsaluokta*, sammansatt av genitiv singularis av *vájssá* 'stor slätt' och *luokta* 'vik'. Det är givet efter den numera överdämda vik vid vilken det ursprungliga vistet anlades.

Vakkotavare fjäll, Gällivare sn, Lappland. – *Vakkotavare* är en äldre stavningsform av lulesam. *Vákkudavárre*, som är bildat till *vákkudahka* 'liten dal' och *várre* 'berg, fjäll'.

Vaksala sn, Vaksala hd, Uppland. *Vaxald* 1291. – Namnet, vars fornspråkliga form säkerligen har varit *Vaxald* (jfr belägg på → *Vaksala härad*), är ett gammalt bygdenamn, som övergått till både hundares- och sockennamn. Motivering till namnet bör därför sökas inom Vaksala socken. -*ald* kan förklaras på tre olika sätt; det kan vara en ordbildningsändelse, återgå på en biform *hald till dialektordet *hall* 'sluttnings-' eller på ett fornsvenskt ord *hald 'betesmark'. Förleden kan innehålla ett fsv. *vax '(god) växtlighet; frodig växande', sammanhangande med verbet *växa*. Det är tänkbart att *Vaxald* från början avsett ett område i närheten av Vaksala kyrka, där Tingsberget, möjligen hundares gamla tingsplats, är beläget. *Vaxald* har ombildats till *Vaksala* i anslutning till namnet på den närlägna, forna byn Sala och stadsnamnet → *Uppsala*.

Vaksala härad hd, Uppland. (*de*) *Waxalle* 1100-talets slut, (*in*) *Waxald* 1316. – *Vaksala* är ett bygdenamn, som kommit att brukas som både hundares- och sockennamn. Se → *Vaksala*.

Valbo sn, tätort, Gästrikland. (*De*) *Walabo* 1344. – Tätorten är framvuxen i Valbo sockens kärnbygd. Förleden innehåller en form av dialektordet *val(e)* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbräte' m.m. Möjligen utgörs förleden i *Valbo* av (en del av) ett annat ortnamn där detta *val(e)* ingår. Efterleden är → *bo*, snarast i betydelsen 'bygd'.

Valbo härad hd, Dalsland. *Varþyniar* 1200-talets början (isländsk källa), *Wardhböhæraz thing* 1378. – Till grund för häradssamnet ligger ett bygdenamn, fsv. *Vardhini*, i det äldsta, fornvästnordiska belägget återgivet med en plural form. *Vardhini* är en sammansättning med → *vin* 'betesmark; äng' som efterled och fsv. *vardhe* (osäkert belagt) 'vårdkase' eller *vardher* 'vakt, bevakning' som förled. Från början torde namnet alltså ha avsett en begränsad lokalitet, som bygdens samlingsplats varit knuten till men som inte kunnat fastställas. Det gamla namnet har ersatts av fsv. *Vardhbo(a)hæradh*, dagens *Valbo härad*; detta namn är bildat till en förkortad inbyggarsbeteckning fsv. *vardhboar*.

Valbo-Ryr sn, Valbo hd, Dalsland. (*j*) *Rydhä sokn* 1449, *Ryr* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn.

Efterleden innehåller ett med fvn. *riðr* 'öppet ställe i skogen; röjning' samhörigt ord (→ *ryd*). Från och med 1886 ingår i särskiljande syfte häradsnamnet → *Valbo* i namnet.

Valdemarsudde udde, museum, Stockholms stad → Djurgården.

Valdemarsvik kn, Småland och Östergötland, och tätort, Hammarkinds hd, Östergötland. *Wallmarswijk* 1644, *Wamalswijk* 1652. – Tätorten, belägen inom f.d. Valdemarsviks köping, har utvecklats vid en marknadsplats och hamn med namn efter läget vid havsviken Valdemarsviken. Förleden innehåller *Vammar* (*j Wagmare* 1383), namn på en by vid dagens tätort. I bynamnets förled ingår dialektordet *våg* 'vik, utbuktning (av fjärd, älvs osv.)', fsv. *vagher* 'vik'. Efterleden är *mar* 'grund och sumpig vik' o.d. Namnet *Vammar* har äldst syftat på Valdemarsvikens nu uppgrundade förlängning vid byn. Äldre former av tätortsnamnet går igen i vår tids dialektuttal, t.ex. »*Valmersvik*», »*Vammarsvik*», med anslutning till ordet *vadmal*. Den felaktiga anknytningen till mansnamnet *Valdemar* kan spåras tillbaka till 1600-talets slut och 1700-talet (*Waldmars-Wijk* 1698, *Waldemarswik* 1766).

Valdhult sn, Mo hd, Småland. (*i*) *Walzholtæsokn* 1413, (*y*) *Walsholt* 1540 (avser byn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som troligen är en sammansättning av sjönamnet fsv. **Valsio(r)* avseende Norra Vallsjön och → *hult*. Innebördens av sjönamnets förled är oklar.

Valinge sn, Himle hd, Halland. (*in*) *Hualingæ* 1392. – Namnet, som är lånat från kyrkbyn, utgår sannolikt från en inbyggarteknning, *hvalungar (→ *-inge*). Denna är bildad till en motsvarighet till fvn. *hväll* 'höjd (av viss beskaffenhet)', här med syftning på Prästgårdssås, en vid kyrkbyn belägen, rundad höjd, möjligens också på den lite längre bort liggande höjden Valingeås.

Valje tätort, Söderköpings sn, Listers hd, Blekinge, samt Ivetofta sn, Villands hd, Skåne. – Tätorten har sitt namn efter godset Valje (*Vallø* 1624, *Wallie* 1673), som ligger på Blekingesidan, strax söder om tätorten. Det innehåller sannolikt fda. *wæthil* 'vadställe' med syftning på Sissebäckens grunda mynningsvik, där en gammal färdväg bör ha gått förbi Ryssbergets sydliga utlöpare.

Valkebo härad hd, Östergötland. *Walkabohærad* 1301 sen avskr. – I häradsnamnet ingår inbyggarteknningen fsv. *valkaboar*, här särkligens avseende dem som hade en samlingsplats som kallas *Valke, en bildning till *valk* som höjdtekning. Den äldsta kända tingsplatsen i Valkebo härad är Gammalkil, varmed avses kyrkplatsen i socknen → *Gammalkil*. Gammalkils kyrka ligger på norra delen av en nord-sydlig ås, en »*valk*» i landskapet.

Vall sn, Gotland. (*de*) *Wal* 1300-talet. – Namnet innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'. Sannolikt är namnet övertaget från prästgården, som i äldre källor kallas för *Valleye* o.d.

Valla sn, Tjörns hd, Bohuslän. (*j*) *Valla sokn* 1320. – Någon bebyggelse med namnet *Valla* finns inte. Till grund för namnet, som är pluralis (se inl. 3.3.1) av *vall* 'slät,

gräsbevuxen mark', torde ligga ett gammalt naturnamn eller ägonamn.

Valla tätort, Sköldinge sn, Oppunda hd, Södermanland. (*i*) *Wallom* 1437. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Vallarna fjällby, Tännäs sn, Häradshamn → *Bruksvallarna*.

Vallberga tätort, Ränneslövs sn, Höks hd, Halland. (*i*) *Wadbergh* 1487. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden innehåller *vad* 'vadställe', särkligens med syftning på en passage över Edenbergaån. Som framgår av det genuina uttalet »*Vallbjära*» ingår i efterleden halländskt *bjär* 'berg', här antagligen avseende en liten höjd som kallas »*Vallbjära* bjär». Skrivningen *Vall*- o.d. slog igenom på 1600-talet.

Vallby sn, Järrestads hd, Skåne. *Walby* 1145 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknenamnet, som är givet efter kyrkbyn, är sammansatt av *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och → *by* 'gård; by'.

Vallby sn, Österrekarne hd, Södermanland. *Walby* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och → *by* 'gård; by'.

Vallby sn, Tröds hd, Uppland. (*in*) *Walby* 1309. – Ortnamnet är övertaget från byn med samma namn. Det innehåller orden *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och → *by* 'gård; by'.

Vallda sn, tätort, Fjäre hd, Halland. (*vidh ...*) *Valdhe* 1462. – Tätorten är framvuxen inom kyrkbyn Vallda, vars namn övertagits av socknen. Namnet innehåller möjligens *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och pluralis av *lid* 'slutting', det senare med syftning på sluttningarna öster och sydöst om kyrkan.

Valleberga sn, Ingelstads hd, Skåne. (*in*) *Wallæbiarghæ* 1200-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och pluralis (se inl. 3.3.1) av fda. *biærg* 'berg'.

Valle härad hd, Västergötland. (*in*) *prouincia Wallahered* 1275. – Namnet innehåller formsvensk genitiv singularis eller pluralis av *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'. Namnets form, med fsv. *hæradh* som fast komponent, talar för att det utgår från namnet på en samlingsplats, och i så fall är *Valla*- snarast att se som en singular form. Sannolikt avses den plats som i den s.k. Vidhemsprästens anteckningar från ca 1325 kallas *Affæualdær* och som motsvaras av den bekanta f.d. exercisplatserna Axevala hed (→ *Axvall*). Till denna lokaliseras en försunnen bebyggelse *Vallen*.

Vallentuna kn, samt sn, tätort, Vallentuna hd, Uppland. *Valændatunum* 1253. – Namnet är sammansatt av genitiv pluralis av en inbyggarteknning fsv. *valændar* 'valandsbor' och → *tuna*. Det betyder således 'Valandsbornas tuna (Tuna)' och återgår på ett äldre namn på kyrkoherdebosättlet. Om namnet *Valand se → *Vallentuna härad*.

Vallentuna härad hd, Uppland. (*in*) *Walendahundæri* 1292 avskr., (*j*) *Waluntunahundare* 1371. – Häradsnam-

net innehåller genitiv av en plural inbyggarbeteckning, fsv. *valendar*, bildad till ett ej belagt bygdenamn, *Valand. Samma inbyggarbeteckning ingår i sockennamnet → *Vallentuna*, vilket visar att Vallentuna varit centralort i hundaret. Så småningom kommer detta till uttryck också i distriktsnamnet, där *Valænda*- undanträngs av *-tuna*-namnet. Den gamla namnformen försvinner ur källorna omkring 1400. Jfr → *Sollentuna härad*.

*Valand innehåller den i bygdenamn vanliga efterleden → *land*. Förleden utgörs säkerligen av ordet *vall* 'slät, gräsbevuxen mark', vars syftning dock inte låter sig närmare preciseras.

Vällerstad sn, Bobergs hd, Östergötland. *Valdirstadha* 1350. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller sannolikt ett fornsvenskt mansnamn *Valdar. Efterleden är → *sta(d)*.

Vallhamn hamn, Valla sn, Tjörns hd, Bohuslän. – Hamnen är anlagd på 1960-talet, och namnet anknyter till → *Valla socken*.

Vallkärра sn, Torna hd, Skåne. *Walkerle* 1100-talets mellersta del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det är bildat till en personbeteckning *vallkarl*, vars förled är *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'. Namnet kan återges med 'vallkarlarnas boplats' eller 'vallkarlsfolket'.

Vallkärratorn by, Vallkärra sn, Torna hd, Skåne → *Torn*, → *Torna härad*.

Vallsgärde gd, gravfält, Uppsala stad, Uppland. *Valdzgerde* 1540. – Förleden i detta namn har uppfattats som genitiv av ett ord svarande mot fvn. *valr* 'de fallna', jfr *Valhall* 'de fallnas hall'. Efterleden kan vara *gärde* i betydelsen 'inhägnad'. Alternativt har föreslagits att det skulle röra sig om en urspråd form av ett i ortnamn uppträdande höjdbezeichnande fsv. *skialf, *skiaelf (besläktat med engelskans *shelf* 'hylla', jfr → *Skälvum*). Namnet skulle i båda fallen ta fasta på själva gravfältet, antingen såsom en inhägnad gravplats eller också syftande på den åshöjd på vilken det är beläget. Avsaknaden av medeltida belägg gör dock bedömningen av namnet osäker. Det kan inte uteslutras att det skall sammanhållas med det tvärs över Fyrisån belägna *Vallskog* (fsv. *Vallsko*) och helt enkelt är att uppfatta som en sammandragning av ett *Vallskos gärde.

Vallsjö f.d. sn, Sävsjö stad, Småland. (in) *Walsyo* ca 1200 avskr. – Socknen har fått namn efter kyrkbyn. Namnet har ursprungligen tillkommit den intilliggande sjön. Förleden i sjönamnet är *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Vallskog by, Bälinge sn och hd, Uppland → *Vallsgärde*.

Vallsta tätort, Arbrå sn, Hälsingland. *Vallestadhæ* 1535. – Tätorten har vuxit fram kring en år 1880 tillkommen järnvägsstation och en från och med 1881 inrättad poststation med namnet *Vallsta*. Trots att järnvägsstationen uppfördes på mark till byn Hov namngavs den efter byn Vallsta 1 1/2 km norrut för att man skulle undvika förväxling bl.a. med järnvägs- och poststationsnamnet *Hova* i Västergötland och poststationsnamnet *Hov* i Skåne. Förleden innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' eller, ehuru

mindre troligt, det från medeltiden kända mansnamnet *Valle*. Efterleden är → *sta(d)*.

Vallstena sn, Gotland. (in) *Walgosten* 1350. – I förleden ingår ett terrängbetecknande dialektord *valg*, *valge* 'smal, fuktig dalgång, stundom med vatten, rännil; föderbevuxen sankmark'. Vad efterledens *sten* syftar på är oklart.

Vallvik tätort, Söderala sn, Hälsingland. – Tätorten har utvecklats kring en trämassefabrik, byggd 1907–08. Namnet har rimligen avsett den vid fabriken belägna vioken mellan fastlandet och de utstickande Fäbodvallsharna. Förleden *Vall-* syftar på den fäbodvall som förr fanns på platsen.

Vallåkra tätort, Kvistofta sn, Luggude hd, Skåne. (i) *Walagheræ* 1506. – Detta ursprungliga bynamn innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och → *åker*.

Valskog tätort, gods, Björskogs sn, Åkerbo hd, Västmanland. (i) *Walskogum* 1461. – Tätorten har vuxit fram kring en 1867 öppnad järnvägsstation invid godset Valskog. Namnets förled innehåller sannolikt ett fsv. *val (med kort a), synonymt med dialektordet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbräte' m.m. Efterleden innehåller pluralis (se inl. 3.3.1), senare singularis, av *skog*.

Valstad sn, Vartofta hd, Västergötland. (in) *Hwalfstadhūm* 1323. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla fsv. *hvalf'* 'valv' med syftning på en terrängformation vid kyrkbyn. Efterleden är → *sta(d)*.

Valtorp sn, Gudhems hd, Västergötland. *Walathorp* 1431. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *torp* 'nybygge' och i förleden sannolikt ett mansnamn fsv. *Vali.

Valö sn, Frösåkers hd, Uppland. (Jn) *Vallø* 1291. – Sockennamnet återgår sannolikt på namnet på en bebyggelse som omfattat bl.a. nuvarande Prästgården. Förleden är flertydig och kan t.ex. innehålla dialektordet *val(e)* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbräte' m.m. eller dialektordet *val* 'rund käpp, tjock stav' o.d. Efterledens ö kan syfta på den höjd där kyrkan ligger, vilken skjuter ut i lermarken och ganska långt fram i tiden har varit delvis omgiven av vatten.

Vamlingbo sn, Gotland. *Vamlingabo* 1300-talet avskr. – Namnets förled kan innehålla en inbyggarbeteckning *vamblingar (< *vamblungar; → *-inge*), bildad till dialektformen *vamb* av ordet *våm* 'stor buk, mage', använd i överförd betydelse om en terrängformation av något slag eller en sammansättning av detta *vamb* och ett forngutniskt *ling 'ljung, ris; ljungbevuxen mark' e.d. I det senare fallet skulle förleden kunna syfta på terrängområdet med namnet *Lingen* eller *Lingnar* söder om kyrkan. Efterleden är → *bo* 'bygd'.

Vamar by, f.d. Valdemarsviks köping, Hammarkinds hd, Östergötland → *Valdemarsvik*.

Van sjö, Järna och Venjans snr, Dalarna → *Vansbro*.

Vanan å i västra Dalarna → *Vansbro*.

Vangsbro härad hd, Västmanland. – Vangsbro härad, en-

dast omfattande Västerfärnebo socken, härrör från nyare tiden. Området hörde under medeltiden till Norbo hundare (→ *Norbo härad*). Det utgjorde det norra av häradets två tingslag. Tinget omtalas 1399 som (*a*) *Wangx thinge*. Efterleden -*bro* syftar på en bro över Svartån norr om Västerfärnebo kyrka. I folktraditionen utpekas Vangsbacken vid bron som tingsplats. Denna tradition är betydad redan 1682; efter backen vid bron skall tingslaget ha kallats *Wängzbro Tjinglagh*. Formen *Vångsbro*, som stämmer med äldre ortsuttal, innehåller särkliggen dialektordet *vång*, fsv. *vanger* 'fält, mark, gärde'. Utalet med *a* torde bero på inflytande från ordet *vagn* (före 1938 var *Vagnsbro* den officiella stavningen).

Vangsby gd, Vänge sn, Ulleråkers hd, Uppland → *Vänge*.

Vankiva sn, tätort, Västra Götinge hd, Skåne. *Wandhkiffæ* 1481. – Sockennamnet är lånat från den gamla kyrkbyn (nu Vankiva gård). Det är sammansatt av *vatten* (skånskans *vann*) och *kiv*, dvs. 'vattenstrid'. Namnet åsyftar ett bäckmöte strax öster om kyrkan, där de båda bäckarna »*kivar*» om herravälde alltefter vattentillgången. Tätorten har vuxit fram kring en 1890 öppnad järnvägsstation norr om kyrkan.

Vannsätter tätort, Söderala sn, Hälsingland. (*de*) *Wandasetrum* 1324. – Tätorten är framvuxen ur en by. Förleden innehåller möjliga genitiv pluralis av fsv. *vander* 'spö, stav', bevarat som dialektord i t.ex. Dalarna och Ångermanland. Efterleden är *sätter*, en sidoform till → *säter* 'utmarksäng'.

Vansbro kn, samt tätort, Järna sn, Dalarna. – Tätorten har uppstått vid en post- och järnvägsstation, tillkommen 1890. Denna fick namn efter den närliggande Vansbron (*Wansbron* 1757), en flottbro som förde över Vanån, också kallad *Van* (fsv. *Vana). Ån, 1553 omtalad som *Wåán Åáne*, genomflyter sjön *Van* (*Uanen* 1592) ett stycke norr om Vansbro. Sjönamnet *Van* har föreslagits vara bildat till adjektivet *van* och betyda 'sjön man är van vid eller förtrogen med'. Ånamnet *Vanån* eller *Van* tolkas som 'ån som rinner genom sjön Van'. *Vans*-i *Vansbro* är möjlig en sammandragning av fsv. *Vanuos med en förled som innehåller genitiv *Vanu av åns gamla namn fsv. *Vana och en efterled som innehåller ordet *os* 'myntning' med syftning på brons läge vid Vanåns utlopp i Västerdalälven. Se också → *Verjan*.

Vanstad sn, Färs hd, Skåne. (*de*) *Watnsthatha* 1332 sen avskr. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller fda. *watnsthath* 'vattensamling, vattningsställe', ursprungligen med plural form (se inl. 3.3.1).

Vansö sn, Åkers hd, Södermanland. *Wanseo* 1257 sen avskr. – Sockennamnet har äldst tillkommit en nu försvunnen ö, en del av det nuvarande Fogdölandet. Förleden i det med ö sammansatta namnet är möjliga genitiv av ett fornsvenskt ortnamn *Vander 'den besvärliga' eller 'den krokiga', som avsett en nu upptorkad fjärd i Vansö socken.

Vantör förs., Stockholms stad. (*De*) *Wantør* 1314? – Den på 1950-talet nybildade församlingen övertog det äldsta

namnet på socknen → *Bränkyrka*.

Vanån ā i västra Dalarna → *Vansbro*.

Vanås gods, Gryts sn, Östra Göinge hd, Skåne. (*aff*) *Watn aass* 1440. – Namnet, uttalat »*Vannås*», är sammansatt av fda. *watn* 'vatten' (skånskans *vann*) och *ås*. Den närmare reala bakgrund är okänd.

Vaplan tätort, Näskotts sn, Jämtland. – Namnet avsåg ursprungligen ån Faxåan mellan Nälssjön och Alsensjön. Det skall kanske sammanhållas med dialekterna *vapla*, *vapel* 'seg spottkluns' och *vappla* 'spotta slemklumpar', besläktade med danskans *væple* 'slem' och norskkans *vabba* 'slaska, söla'. Den sakliga bakgrund till namnet skulle då vara att man uppfattat ån som sölig, slummig e.d. Möjligen skulle det istället kunna syfta på isklumpar som ån för med sig vid islossningen.

Vapnö sn, gods, Halmstads hd, Halland. (*in*) *Vacnø* 1312, (*in*) *Wapnøge* 1314 avskr. – Förleden kan innehålla ordet *vapen*, dock med oklar saklig bakgrund (för beläget från 1312 jfr fsv. *vakn* 'vapen'). Efterleden innehåller troligen → *hög* i betydelsen 'gravhög' eller 'naturlig upphöjning', i det senare fallet med syftning på en höjd vid kyrkan. Om socknen övertagit namnet från en gård, vilket är sannolikt, bör den nuvarande gården Vapnö, belägen på en dalbotten ca 2 km norr om kyrkan, ha haft en föregångare som legat närmare kyrkan.

Vara sn, tätort, Barne hd, Västergötland. *Wara* 1540. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen fsv. *vara 'höglänt markområde; grusmark' e.d. Vid Vara finns en höjdsträckning med sand och grus. Järnvägssträckan Herrljunga-Vara öppnades för allmän trafik 1866. Tätorten har vuxit fram kring järnvägsstationen.

Varberg kn, stad, Halland. *Wardbergh* 1305 (avser Varbergs fästning). – Namnet *Varberg* betecknade först den klippan där Varbergs fästning uppfördes på 1280-talet och innehåller fda. *warthbiærg, troligt med betydelsen 'vaktberg'. Namnet återkommer på flera håll i norra och mellersta Halland och visar att klippan ingick i ett äldre signal- och försvarssystem efter Hallandskusten. Det medeltida samhället Getakärr ca 1 km norr om fästningen tycks redan i mitten av 1300-talet ha övertagit namnet *Varberg* från fästningen. Då en ny stad omkring år 1400 anlades 5 km norrut fick denna hetta *Ny-Varberg* eller *Nyby*, medan den gamla kallades *Gamla Varberg* eller *Gamleby*. *Ny-Varberg* raserades i början av 1600-talet och en ny stad återuppfördes vid Platsarna aldeles intill fästningen. Därifrån flyttades staden till Varbergs nuvarande centrum år 1666. Namnet *Varberg* har följt med vid stadens alla flyttningar.

Varekil tätort, Stala sn, Orusts östra hd, Bohuslän. (*I*) *Varakil* 1396. – Tätorten är framvuxen ur byn Varekil. Namnet kan i förleden innehålla det gamla namnet på ån som rinner förbi gårdarna i byn. Detta är bildat antingen till fvn. *vara '(sandig) strand' eller ett fornsvärligt ord med betydelsen 'vätska, vatten'. Efterleden är *kil* 'inskjutande vik', avseende den trånga vik som förr skjutit in i landet i nordvästlig riktning från Halsefjorden.

Vargfors vattenkraftverk, Norsjö sn, Västerbotten. – Kraftverket är uppfört vid en fors i Skellefteälven, Vargforsen, och är namngivet efter denna. Forsnamnet är möjligent tillkommet i anslutning till namnet *Vargstruppen*, också *Strupen*, avseende en förträning i forsen.

Vargön tätort, Västra Tunhems sn, Väne hd, Västergötland. *Vargöna* 1586. – Tätorten är framvuxen vid industriläggningar belägna på eller vid ön Vargön i Göta älv. Sedan *Vargön* år 1917 blev namn också på en järnvägs- och poststation (dessförinnan benämnd *Rånum* efter en närlägen gård), har namnets syftningsomfång ytterligare vidgats. I förleden ingår djurbeteckningen *varg* och i efterleden *ön*.

Varnan å, Kristinehamns stad, Värmland → *Varnum*.

Varnhem sn, tätort, Valle hd, Västergötland. *Warnem* 1234 avskr. (avser Varnhems kloster). – Socknen har fått sitt namn från det ca 1150 grundade Varnhems kloster, som i sin tur fått det från byn Varnhem (numera *Klostret*). Det innehåller i efterleden → *hem* 'boplats; gård'. Förförleden innehåller fsv. *varn*, *værn* 'värn, försvar, skydd; befästning; mur' m.m., möjlig med syftning på hägnader eller en försvarsanläggning. Ett äldre namn på socknen är *Skarke* (*parochia Schadrughæ* 1370), länat från byn Skarke. Dess innehörd är oviss. Namnet *Skarke* som namn på socknen användes ännu under 1800-talet och har först i sen tid utbytts mot det från klostret länade *Varnhem*. Tätorten Varnhem har vuxit fram i anslutning till Varnhems kyrka.

Varnum del av Kristinehamns stad (f.d. sn, Ölme härad), Värmland. *parochie Varneem* 1362. – Sockennamnets förförled innehåller namnet på ån Varnan, som rinner genom södra delen av socknen. Efterleden → *hem* kan ha betydelsen 'boplats; gård' med syftning på en föregångare till den gamla prästgården (nu i Kristinehamns stad), eller 'bygd', varvid sockennamnet skulle betyda 'bygden kring Varnan'. Innebördens av ännamnet är oviss.

Varnum sn, Ås hd, Västergötland. *Hwærñem* 1288 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden sammanhänger kanske med fvn. *hverna* 'kittel, gryta' med syftning på att bebyggelsen ligger i en dal. Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'.

Varola sn, Kåkinds hd, Västergötland. (de) *Valoro* 1312. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden dialektordet *ora* 'stenig skogsbacke', här i betydelsen 'höjd'. Förförleden kan innehålla en motsvarighet till det fornvästnordiska adjektivet *valr* 'rund'. Kyrkan ligger på en nästan rund höjd. Genom omkastning av *l* och *r* blev *Valora* till *Varola* senast under 1600-talet.

Vartofta tätort, Slöta sn, Vartofta hd, Västergötland. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid en 1862 öppnad bana och en poststation, tillkommen 1863. Dessa tycks närmast ha namngivits efter godset Vartofta 3 km i sydost i grannsocknen Vartofta-Åsaka (se → *Vartofta härad*).

Vartofta härad hd, Västergötland. *prouincie Wartopta* 1225, *Vartoptæ hæræd* 1200-talets slut. – Häradet har

namn efter den förutvarande byn, nu godset *Vartofta* i Vartofta-Åsaka socken. Bynamnet är bildat till namnet på en nordväst om godset belägen höjd, *Varkullen*, fsv. *Vardhkulle, sammansatt med fsv. *vardher* 'vakt, bevakning'. Bynamnets efterled är *toft*, en sidoform till → *tomt*. **Vartofta-Åsaka** sn, Vartofta hd, Västergötland. *Asaka sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Se → *Barne-Åsaka* om namnet *Åsaka*. Formen *Vartofta-Åsaka* är i jordeboken belagd från 1885. Det tillagda häradsnamnet *Vartofta* särskiljer denna socken från andra västgötska socknar med namnet *Åsaka*.

Varuträsk tätort, Skellefteå sn, Västerbotten. *Warutresk* 1543. – Tätorten återgår på en by som har övertagit namnet från den intilliggande sjön Varuträsket. Efterleden är *träsk* i betydelsen ('större') sjö'. Förförleden är oklar. En möjlighet är att den innehåller ett fornsvenskt *vara, kanske i betydelsen 'höglänt markområde; grusmark' e.d., eller ett därtill bildat ännam fsv. *Vara avseende Klintforsån. Ett ännam *Vara skulle också kunna sammanhänga med det från Burträsk i Västerbotten kända verbet *varas* 'blir ränder i vattnet före eller efter fågel eller fisk' eller det från Hälplingland belagda *vara* 'skvalpa, uppkomma små vägor (då fisken rör fiskeredskapen)'.

Varv sn, Vartofta hd, Västergötland. *Hwarf* 1341 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *hwarf*'varv', som här kan åsyfta en bäckkrök i byn eller en närlägen inbuktning i Varvsberget.

Varv sn, Aska hd, Östergötland. *Huarf* 1293 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *hwarf*'varv'. Namnet syftar säkerligen på en krök som bildas av en åssträckning sydväst om och genom Varvs by. Från den nuvarande Varvs kyrka löper åsen åt nordost och viker sedan, avbruten av en liten svacka, av mot norr mitt genom byn och förbi en ödekyrkogård, där den gamla kyrkan legat. En gammal väg följer åssträckningen och understryker den tvära kröken.

Vasastaden stadsdelar, Göteborgs stad, Västergötland, samt Stockholms stad. – Till grund för stadsdelnamnen ligger i båda fallen ett gatunamn *Vasagatan*, i Göteborg fastställt 1882 och i Stockholm 1885. Dessa båda gatunamn är givna till minne av kungaätten Vasa. Stadsdelar med namnet *Vasastaden* finns också i andra städer, t.ex. Borås och Linköping.

Vassmolösa tätort, huvudsakligen i Ljungby sn, Södra Mörre hd, Småland. *Wasmarsløsa* 1384 (avser byn). – Tätorten har fått namn efter den järnvägsstation vid Kalmar-Torsås järnväg (öppnad 1899) vid vilken den växte fram, och som i sin tur fått sitt namn från en by. Namnet innehåller i förförleden dialektordet *vassmar* 'grunt vatten, vari vass växer' och i efterleden → *lösa* 'glänta; äng', vilket i Mörre ofta tycks ha syftat på sankängar. Namnet kan ursprungligen ha avsett ängar ned mot Mören, det stora sankmarksområdet som tidigare sträckte sig norr ut från Vassmolösa upp mot Ljungby och som kan ligga bakom namnet → *Mörre*.

Vassunda sn, Ärlinghundra hd, Uppland. *ecclesie*

Wazsundum 1288. – Socknen har sannolikt fått sitt namn från den plats där kyrkan byggdes. Det är sammansatt av *vad* 'vadställe' och *sund* och avsåg äldst ett nu uppgrundat sund i närheten av kyrkan.

Västenjaure fjällsjö i Padjelanta nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. *Waste träsk* 1595. – *Västenjaure* är en äldre stavningsform av lulesam. *Västenjärre*. Förleden betydelse är okänd, efterleden *jávrre* betyder 'sjö'. Namnet syftar även på ett samiskt sommarviste vid sjön.

Vattholma tätort, Lena sn, Norunda hd, Uppland. (*de*) *villa Vatholmum* 1302. – Tätorten har snarast namn efter Vattholma bruk, i sin tur namngivet efter byn Vattholma. Namnet är sammansatt av en form av ordet *vatten* samt pluralis (se inl. 3.3.1) av → *holm* eller *holme*. Det torde ursprungligen ha avsett en eller flera sådana holmar i Fyrisåns dalsgång.

Vattnäs tätort, Mora sn, Dalarna. *Wetteness* 1539. – Tätorten återgår på en by och har ursprungligen syftat på ett vid byn beläget näs i Orsasjön. Förleden i namnet, i ortens dialekt uttalat »*Vättnäs*» o.d., kan innehålla genitiv pluralis *vætia av en inbyggarteknning med betydelsen 'vattenbor, de som bor ute i vattnet (dvs. på ett näs)'. Namnformer med förleden skriven *Vat(t)u-*, *Vatt-* o.d. var i bruk redan på 1500- och 1600-talen.

Vaxholm kn, stad, Uppland. *Vaxeholmen* 1551, *Vaxholmen* 1552. – Namnet är troligen sekundärt till *Vaxön* (*Vaxø* 1315) och avsåg ursprungligen den holme på vilken Vaxholms fästning ligger. Härledningen av förleden i *Vaxön* är osäker. Enligt ett förslag innehåller den fsv. *vax '(god) växtlighet' eller '(frodigt) växande', sammanhängande med verbet *växa* och med syftning på vegetationen på Vaxön. Efterleden i *Vaxholm* är → *holm* eller *holme*.

Ve gårdar, Väse sn och hd, Värmland → vi.

Veberöd sn, tätort, Torna hd, Skåne. *Vebre* 1510-talet (avser kyrkbyn), *Vibre Sogn* 1570-talet. – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn (nu en tätort), kan vara ett ursprungligt ägonnamn innehållande adjektiven *vid* och *bred*, således 'det vida och breda området'. Skrivningar med anslutning till den i Skåne inte ovanliga ortnamnsefterleden *-red/röd* (→ *ryd*) är vanliga från 1620-talet.

Veckholm sn, Trögdhs hd, Uppland. *parochia Wekul* 1318. – Ortnamnet innehåller ett fornsvenskt *vekul, besläktat med verbet *vika* och med betydelsen 'något böjt' eller 'något krokigt'. Sannolikt rör det sig om ett mycket gammalt, ursprungligt naturnamn, kanske avseende en vik eller en ö. Sedan den ursprungliga betydelsen glömts bort, har namnet anslutits till namnen på → *holm*.

Vedbo härad hd, Dalsland. *Uear* 1200-talets början? (isländsk källa), *Væboa hæred* 1287. – Namnet återgår ytterst på fsv. *væ, en växelform till → *vi* 'helig plats, kultplats' (fn. *vé*). *Vear*, en pluralform, förekommer endast i västnordiska källor. Om den är genuin, talar den för att bygden fått namn efter sin samlingsplats i anslutning till kultlokaler (jfr → *Ale härad*) och att dess invånare kallats för fsv. *væboar. *Væboa hæradh* kan emellertid i och för sig lika gärna betyda 'deras härad som har sin samlings-

plats vid kultplatsen/kultplatserna'. Om en gammal samlingsplats minner gården *Tingvalla* i Dals-Eds socken. I den nuvarande formen av häradsnamnet har förleden inbyggarteknningen omtytts till *Ved-*, fsv. *vidher* 'skog'. Jfr → *Kinnejärdings härad*.

Vedby sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (*de*) *Whithby* 1364 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, är sammansatt av fda. *with* 'skog' och → *by*; *gård*.

Veddige sn, tätort, Viske hd, Halland. (*in*) *Wyghöghe* 1378. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid den 1880 öppnade Varberg–Borås järnväg. Stationen med läge nära kyrkan fick namn efter socknen. Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. I förleden kan ingå samma *vig*, i äldre språk med betydelsen 'strid; dråp', som uppträder i ordet *envig* 'tvekamp'. Efterleden innehåller → *hög* (snarast fornansk dativ singularis). Namnets sakliga bakgrund är obekant. *Vedd-* återgår närmast på *Wid(h)-* o.d., vilket uppträder i namnet redan på 1400-talet, säkerligen i anslutning till fda. *with* 'skog', motsvarande *ved* i nutida danska och svenska.

Vedens härad hd, Västergötland. *Viðundæhæræði* 1200-talets slut. – Namnets form, med fsv. *hæradh* som fast komponent, talar snarast för att det till grund för häradsnamnet liggande *Vidhund* avsett en mindre lokalitet, som tjänat som samlingsplats för häradet. *Vidhund* är sannolikt en bildning med *-und* till fsv. *vidher* 'skog', betecknande en plats som utmärks av skog. Det kan t.ex. röra sig om en framträdande skogsdlunge. Formen *Vidhund* kan emellertid förutom genitiv av *Vidhund* också vara genitiv av en till namnet bildad inbyggarteknning, fsv. *vidhundar 'Vidhund-bor'. I så fall kan *Vidhund* ha varit ett bygdenamn med betydelsen 'den skogrika trakten'. Sakligt sett skulle dock ett sådant namn ha varit föga karakteriserande gentemot omgivande bygder.

Vederslöv sn, Kinnevalds hd, Småland. (*ij*) *Wetheslöf soken* 1402. – Sockennamnet avsåg äldst kyrkbyn. Det är sammansatt av ett mansnamn motsvarande fda. *Withar* och → *löv* 'arvegods'.

Vedevåg tätort, Lindes sn, Lindes och Ramsbergs hd, Västmanland. *Wedwåg* 1539. – Tätorten har vuxit upp kring poststationen och den 1871 öppnade järnvägslinjen. Namnet återgår på bruket med samma namn, som i sin tur är givet efter *Vedevågssjön*, ett *Vidhuvagher, 'än Vidhas våg'. Ånamnet är en bildning till fsv. *vidher* 'skog'. Efterledens *våg*, fsv. *vagher*, torde här ha betydelsen 'autvidgning'. Sjön är en utvidgning av den älva i vars dalsgång den är belägen.

Vegby tätort, Finnekumla och Södra Säms snr, Kinds hd, Västergötland. (*i*) *Vikby* 1413. – Tätorten är framvuxen vid en 1906 öppnad poststation och en järnvägsstation, inrättad vid en 1906–07 öppnad bana, på utmark till byn *Vegby* i Södra Säm. Förleden innehåller möjligen ordet *veck*, fsv. *vik* 'vinkel, hörn'. Byn ligger vid Sämsjöns norra ände. Kanske syftar förleden på en kantig strandlinje. Efterleden är → *by*; *gård*; *by*.

Vegeholm gods, Strövelstorps sn, Södra Åsbo hd, Skåne.

Vegholm 1528. – Namnet åsyftar bebyggelsens läge på en holme i Vege å, vars forndanska namn troligen var *Wika 'den böjda, krokiga'.

Vege å å, Luggude och Södra Åbo hd, Skåne → *Vegholm*.

Vegred by, Lerbo sn, Oppunda hd, Södermanland → *Långhalsen*.

Veinge sn, tätort (också i Tjärby socken), Höks hd, Halland. (in) *parochia Withingi* 1269 avskr. – Tätorten har vuxit fram kring en järnvägsstation vid en 1885 öppnad linje. Stationen, belägen 2 1/2 km sydväst om sockenkyrkan, namngavs efter socknen. Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Namnet är en bildning med → -inge till fda. *with* 'skog', motsvarande ordet *ved* i nutida danska och svenska.

Vejby by, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne → *Vejbystrand*.

Vejbystrand tätort, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne. *Vejby strand* 1908. – Tätorten, belägen vid stranden av Skäldeviken, har vuxit fram ur ett fiskeläge samt ett sanatorium och ett vilohem, öppnade 1903 respektive 1908, allt på ägorna till byn Vejby. Bynamnet (*Væghby* 1390) är sammansatt av *väg*, i dialekten *vej*, och → *by* 'gård; by'; den väg som löper genom byn har förr troligen varit huvudvägen från Barkåkra by till Grevie, Västra Karup och Torekov.

Velanda tätort, Gårdhems sn, Väne hd, Västergötland. (with ['vid']) *Wethelandhe* 1465. – Tätorten, huvudsakligen framvuxen inom byn Skinnmo, har namn efter en närlägen järnvägsstation, inrättad vid en 1875–79 öppnad bana och anlagd på utmark till gården Velanda. Försedan har föreslagits innehålla ett ord som hänger samman med fvn. *veiðr* 'jakt, fiske' och fsv. *vedha* 'jaga'. I efterleden ingår plural form (se inl. 3.3.1) av → *land*.

Velinga sn, Vartofta hd, Västergötland. (de) *Widlungum* 1225. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller fsv. *vidher* 'skog' men är i sin helhet flertydig. Det kan ha en efterled innehållande pluralis av fsv. *lung 'sand- eller grusmark; sandås, grusås' e.d. Byn Velinga ligger på en höjdsträckning med sand och grus. *Velinga* kan dock också vara bildat med en inbyggarteknig (→ -inge) till fsv. *vidher* 'skog'.

Vellinge kn, sn, tätort, Skytts hd, Skåne. (in) *Hwællingæ* 1318 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn (nu en tätort). Det är en bildning med → -inge till ett oklart grundord. Kommunen har sitt namn efter socknen och tätorten.

Veman vattendrag, Svegs och Vemdalens snr, Härjedalen → *Vemdalens*.

Vemdale sn, tätort, Härjedalen. (i) *Veimo dal* 1403. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn, som i sin tur är namngiven efter sitt läge vid ån Veman. Ånamnet hör samman med ett i norska dialekter känt verb *veima* 'göra slingrande rörelser, fara hit och dit' etc., och skall således förstås som 'den slingrande ån'. Vilken del av åns långa lopp som namnet tar fasta på är dock svårt att avgöra.

Vemmenhögs härad hd, Skåne. *Vvæmundhøgheret* ca

1300. – Häradet har namn efter kyrkbyn i endera av socknarna → *Västra* och → *Östra Vemmenhög*. Ågonamn som *Tingbiergs ager* (1570-talet) talar för en samlingsplats i V. Vemmenhögs by.

Ven ö, S:t Ibbs sn, Rönnebergs hd, Skåne. *Hwæthæn* ca 1300. – Öns namn är sannolikt en bildning till ett forndanskt *hwatha 'skum, fradga', med innehörd 'den skumomflutna'.

Vena sn, Sevede hd, Småland. *Hwena* 1337. – I ortnamnet, som är övertaget från kyrkbyn, ingår det i dialekten ännu levande ordet *ven* 'sank äng', syftande på ängar i Venadalen.

Vendel sn, Örbyhus hd, Uppland. *Vendil* 1291. – Socknen innehåller troligen ett gammalt namn på den stora Vendelsjön, ett fsv. *Vændil, som sammanhänger med verben *vinda* och *vända*. Sjönamnet kan med syftning på sjöns norra, krökande del betyda 'sjön som böjer sig' e.d., men det kan också vara bildat till ett namn på **Vand-* som en gång burits av den vindlande avloppsån; i det senare fallet betyder *Vendel* 'sjön som hänger ihop med ån med namn på **Vand-*'.

Vendelsö gods, bostadsområde, Österhaninge sn, Södholms hd, Södermanland. (j) *Vendelø* 1460. – Ortnamnet har antagits innehålla ett äldre namn på Drevviken, *Vændil, besläktat med verbet *vinda* 'kröka (sig)' och syftande på sjöns vindlande form, jfr → *Vendel*. Efterleden är ordet ö, med syftning på den av sankmarker avskurna halvö i Drevviken där godset ligger.

Venjan sn, tätort, Dalarna. *cappalet* ['kapellet'] *Venia* 1531. – Tätorten består av byar vid sockenkyrkan. Socknen bröts ut ur Mora år 1607. Dessförinnan var Venjan bygdelag och hade eget kapell redan under medeltiden. Bygdenamnet *Venjan* var övertaget från Venjanssjön, fsv. *Væni, böjd form *Vænia, senare med bestämd form *Venjan*. Vissa dalmål bevarar ännu obestämd form av sockennamnet, »*Veni*», »*Väni*» osv. Detta ursprungliga sjönamn är bildat till fsv. *Vana, äldre namn på Vanän, vilken genomflyter Venjanssjön (jfr → *Vansbro*).

Venjanssjön sjö, Venjans sn, Dalarna → *Venjan*.

Vennarn gods, S:t Olofs sn, Ärlinghundra hd, Uppland. (de) *Winagarnum* 1282. – Namnet, som har plural form (se inl. 3.3.1), har tolkats som en sammansättning av dialektordet *vin* 'fågellek, lekplats för fågel' och ett fornspråkligt *garn 'tarm', använd i överförd betydelse om smala uddar, yikar eller örär. I *Vennarn* syftar *garn* sannolikt på Garnsviken (→ *Angarn*).

Ventlinge sn, Gräsgårds hd, Öland. *Wentlinge* 1283 avskr. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, är en bildning med -(*l*)*inge* (→ -inge) till ett dunkelt grundord.

Verum sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Vuerem* 1160-talet avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Försedan innehåller möjligen ett äldre namn på Verumsån, **Wær(a)*, med flertydig innehörd, kanske 'den lugna'. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Vesene sn, Gäsene hd, Västergötland. *Vijse* 1540. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller

i efterleden → *vin* 'betesmark; äng'. Förleden kan innehålla ett ord fsv. *visa 'fuktig äng; sumpmark' e.d., motsvarande eller besläktat med fornögtyskans *wisa* 'fuktig ängsmark' och det nutida tyska *Wiese* 'äng'. Den småkuperade terrängen vid sockenkyrkan kan under forntiden ha inrymt vattensjuk mark.

Vessige sn, Årstads hd, Halland. (jn) *Wæsøghæ* 1288 avskr. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. I förleden ingår möjligen ett äldre ånamn **Væs(a)*, avseende Lillån, som rinner förbi kyrkbyn och där mynnar i Åtran. Ett sådant ånamn är oklart till sin innebörd men kan möjligen hänga samman med norskkans *vås* 'strapats, besvärlig färd (i synnerhet på sjön eller i väta och oväder)'. Efterleden innehåller ordet → *hög* (snarast med fda. dativ singularis), kanske med syftning på den höjd kyrkbyn ligger på.

Vessigebro tätort, Alfshögs sn, Faurås hd och Vessige sn, Årstads hd, Halland. – Tätorten växte ursprungligen fram kring en 1894 inrättad post- och järnvägsstation med detta namn i Alfshögs socken. Stationen fick namn efter en närlägen landsvägsbro över Åtran som ledde till Vessige kyrkby och socken.

Veta sn, Vifolka hd, Östergötland. *parochia Wetæ* 1334. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det sammanhänger sannolikt med fvn. *veit* 'vattengrav; trång gata' och norskkans *veita* 'räenna, grav; lång fördjupning', men den topografiska bakgrunden är obekant. Dagens landskap ger inte någon ledning.

Vetlanda kn, stad, samt sn, Östra hd, Småland. *mansionj* ['gård'] *Hveteland* 1200-talets förra hälft avskr. – Namnet, äldst avseende kyrkbyn, är troligen från början ett ägnamn med betydelsen 'Veteåkern'.

vi Ortnamn innehållande *vi* eller *ve/vä* 'helig plats, kultplats' har syftat på platser som hållits för heliga under förkristen tid. Av variantformerna är *vi* den vanligaste medan *ve/vä* har en västlig och sydlig spridning och uppträder i t.ex. det skånska → *Vä* och det vämländska *Ve*. Namnen förekommer från Skåne i söder till Jämtland i norr, således inom den germanska järnålderskulturens utbredningsområde. Vanligast är de emellertid i Östergötland, Närke och Västmanland. Förlederna utgörs oftast av namn på gudomar: *Frö i* → *Frösve*, *Oden i* → *Odenvi*, *Tor i* → *Torsvi* och *Ull i* → *Ull(e)vi*. I två östgötska *Mjärdevi* ingår en förvanskad form av gudomsnamnet *Njärd*. Även andra förleder förekommer dock, se t.ex. → *Karlevi* och → *Kinneved*. I flera fall är dessa oklara eller flertydiga som i t.ex. → *Göteve*, → *Härnevi* och → *Ludgo*. Ett specialfall utgör det vanliga *Sked(e)vi*/*Skäve* (t.ex. → *Skedevi*, → *Västra Skedvi*), vilka antagligen innehåller ett sammansatt ord *skædhvi. Detta ord är flertydigt men det råder ingen tvekan om att *vi* utgör efterleden. Nära besläktat med dessa namn är antagligen det → *Skövde* som uppträder minst tre gånger i Västergötland. I Norrland dominerar det osammansatta *Vi*. Man har räknat med att flera namn som i dag slutar på -*vi* egentligen innehåller en form av det fornsvenska *vidher* 'skog' eller ett med detta nära besläktat ord. Det gäller för t.ex. → *Medevi*

och → *Svedvi*.

Substantivet *vi* kan också uppträda som förled, så trolien i det vanliga → *Viby*, vilket dock ibland går tillbaka på ett äldre *Vikby eller *Vidhby (till fsv. *vidher* 'skog'). Namn som börjar på *Vi-* kan också ha annat ursprung. I flera fall, som t.ex. *Vilunda* och *Viad* (av *Vihem), är det troligen ett adjektiv *vi 'helig' som ingår. Namn som *Vimossen*, *Visjön* och *Vibäcken* innehåller däremot ofta en sammandragen form av trädbezeichningen *vide*.

Litteratur: Thorsten Andersson: Kultplatsbeteckningar i nordiska ortnamn, i Sakrale navne. Rapport fra NORNAs sekstende symposium i Gilleleje 30.11-2.12.1990 (1992), s. 77–83; Stefan Brink, Cult sites in northern Sweden, i Old Norse and Finnish religions and cultic place-names. Based on papers read at the symposium on encounters between religions in Old Nordic times and on cultic place-names held at Åbo, Finland, on the 19th–21st of August 1987 (1990), s. 471–74; Lars Hellberg, Hedendomens spår i uppländska ortnamn, i Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift 1986, s. 40–71; Jöran Sahlgren, Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning 6. Oäkta vi-namn, i Namn och bygd 11 (1923), s. 110–34; Elias Wessén, Minnen av forntida gudsdyrkan i Mellan-Sveriges ortnamn, i Studier i nordisk filologi 14:1 (1923), s. 1–26; Per Vikstrand, Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalskapen (2001), s. 298–345.

Vi sn, tätort, Sundsvalls stad, Medelpad. (i) *Wy* 1535. – Tätorten är framvuxen ur byn *Vi*, som givit namn åt socknen. Namnet innehåller → *vi* 'helig plats, kultplats'.

Viad by, Grödinge sn, Svartlösa hd, Södermanland → *vi*. **Vibble** tätort, Västerhejde sn, Gotland. – Orten namn, givet efter gården *Vibble* (Wiffler 1608), är dunkelt.

Viby sn, Grimstens hd, Närke. (in) *parrochia Vigby* 1280. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller → *by* 'gård; by'. I förleden ingår ordet *vik*, syftande på läget vid en vik av Vibsjön.

Viby tätort, Gustav Adolfs sn, Villands hd, Skåne → *Gustav Adolf*.

Viby by, Östra Ryds sn, Skärkinds hd, Östergötland → *Östra Ryd*.

Viby sn, Vifolka hd, Östergötland. *Wibyskurusten* 1347. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *vi* 'helig plats, kultplats' och → *by* 'gård; by'. Det i fornsvenska belägg tillagda *Skurusten* innehåller orden *skåra* och *sten* och åsyftar sannolikt ett kluvet flyttblock på ett gravfält norr om kyrkan. Tillägget av *Skurusten* till bynamnet måste från början ha haft en djup innebörd, annars skulle det inte ha traderats som en del av by- och sockennamnet. Det är emellertid i dag inte möjligt att säkert komma åt vilken roll stenen spelat i förhistorisk tid, men kombinationen med det kultiska *Viby* talar snarast för att också stenen varit knuten till kulten. I så fall kan jämföras med uppgifter om att just en kluven sten, knuten till Sankta Elin i Skövde, tjänat som hjälp för havande kvinnor, en föreställning som måste ha sina rötter i förkristen tid. Under medeltiden kan sedan *Skurusten*

Bild 73. Viby skursten. Sambandet med det kultiska Viby antyder att Skursten också kan ha varit knuten till förkristen kult. I bakgrunden syns tornet på Viby kyrka.
Foto: Margarete Andersson.

ha tjänat till att särskilja Viby i Vifolka härad från en annan östgötsk socken, under medeltiden kallad Vibyrydh (nu → Östra Ryd). – Bild 73.

Vibygerå sn, Ångermanland. (De) *Vibygioradh* 1344. – Efterleden *rā* återgår på fsv. *radh* 'bygd' (→ *härad*). Förleden, som är sammansatt av fsv. *vidher* 'skog', avseende Skuleskogen, och genitiv pluralis av fsv. *byggi 'bebyggare', dvs. 'skogsbornas', syftar på att inbyggarna bott vid skogen.

Vibyholm gods, Årdala sn, Villättinge hd, Södermanland. *Wibyholm* 1595. – Godsets namn är bildat till det från medeltiden betygade *Viby*, namnet på en by på platsen. *Viby*, sammansatt med → *by* 'gård; by', innehåller i förleden sannolikt → *vi* 'helig plats, kultplats'. Slottet ligger på en holme i Båven (→ *holm*).

Vickan tätort, Onsala sn, Fjäre hd, Halland. *Huilche* 1592. – Kring gårdens med detta namn har en tätort vuxit fram. Namnet, som genuint uttalas »Vecka», är svårtolkat. Stavning med *Hv-* o.d. är belagd från 1590-talet till 1800-talets slut, med *V-* o.d. under 1600-talet och från 1800-talets slut. Former med *-l-* finns belagda från tiden 1592–1613, utan *-l-* från 1612 och framåt. Namnet kan möjligen innehålla ett från Småland känt substantiv *vilka* 'obehörig gäva till en ämbetsman; bestickning, muta' eller vara bildat till det från bl.a. Halland belagda och med nyssnämnda substantiv sammanhängande verbet *vilka* 'uppmuntra, göra någon villig, benägen, glad'. En sådan tolkning kräver att man bortser från de sena skrivingarna med *Hv-*. Avsaknaden av *l* i uttalet kan nog ses

som en naturlig ljudförenkling, kanske i kombination med en medveten ändring på grund av de besvärande associationer namnets betydelse kan ha gett upphov till.

Vickleby sn, Algutsrums hd, Öland. *Wekulby* 1283 avskr. – Socknennamnet är övertaget från kyrkbyn. Det innehåller ett från flera svenska ortnamn känt fsv. *vekul, besläktat med verbet *vika* och med betydelsen 'något böjt' eller 'något krokigt'. Vad ordet syftat på i detta fall är dock oklart. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Vidbo sn, Seminghundra hd, Uppland. *ecclesie Witboheredhe* 1298. – I ortnamnet, som är ett gammalt bygdenamn, ingår en inbyggarteknning *vidhboar* 'skogsbor' och ordet → *härad* i en äldre betydelse 'bygd'. Socknens väl avgränsade centralbygd ligger omgärdad av skogsområden i anslutning till häradets allmänning.

Viderup gods, Gårdstånga sn, Frosta hd, Skåne. (aff) *Hwidarp* 1443. – Namnet är sammansatt av genitiv av det forndanska mans(bi)namnet *Hwiti* 'den vite' och → *torp* 'nybygge'.

Vidsel tätort, Älvsybs sn, Norrbotten. – Tätorten omfattar byarna Krongård och Bränmark, ursprungligen kronobyggen. Krongård blev 1876 kronojägarboställe med namnet *Vidsel*. Namnet lånades från Vidsellet, ett intilliggande lugnvatten i Piteälven, varav efterleden *sel* 'lugnvatten i å eller älvdal'. Förleden tycks innehålla adjektivet *vid* 'bred' o.d. Lugnvattnen närmast ovanför heter *Lillsellet* och *Bredsellet*.

Vietas kraftverk vid Stora Sjöfallet, Gällivare sn, Lappland. – Namnet är givet efter älven *Vietasätno*, en äldre stavningsform av lulesam. *Viedásätno* (ädtno 'älv'). Förleden är dunkel.

Vifolka härad hd, Östergötland. (j) *Wifolchahæradh* 1363. – Häradsnamnet är att sammanhålla med Viby bi i socknen → *Viby*. Viby med dess kultplats, till vilken Sku-

rusten kan förmodas ha hört, bör ha varit samlingsplats för häradet och gett upphov till häradsnamnet. *Vifolka* är genitiv av fsv. *vifolk, med tanke på de enskilda männskorna i plural form. Häradsnamnet kan tolkas som 'deras härad som har sin samlingsplats (vid viet) i Viby'. Alternativt kan *vifolk ha varit en mera fast beteckning på folket som samlades på kultplatsen ifråga (jfr det med mera normal inbyggarteknologi bildade grannhäradsnamnet → *Valkebo härad*). Av allt att döma har emellertid i så fall inte något bygdenamn *Vifolk utvecklats härur (jfr de engelska grevskapsnamnen *Norfolk* och *Suffolk*).

Viggen sjö, Hedemora sn, Dalarna → *Västerby*.

Vik tätort, Rörums sn, Albo hd, Skåne. *Wiigs fischeleye, (paa) Wiig* 1613. – Namnet på detta ursprungliga fiskeläge avser den lilla viken av Hanöbukten där bebyggelsen ligger.

Vika sn, tätort, Dalarna. (i) *Wika sokn*, (i) *Wikum* 1357 avskr. – Tätorten består av byarna vid kyrkan. Socknenamnet är övertaget från nuvarande Kyrkbyn. Namnet innehåller ordet *vik* med syftning på Vikasjöns nordligaste vik vid Kyrkbyn. Eftersom namnet har plural form (jfr inl. 3.3.1), kan det tänkas att det har syftat också på någon annan närlägen vik, kanske i sjön Runn.

Vikarbyn tätort, Rättviks sn, Dalarna. *Wijken, Wijkarebyn* 1545. – Tätorten har utvecklats ur en by. Som namn på byn har förutom *Vikarebyn* ända in i våra dagar brukats *Viken* (kanske fsv. *Vik) med ursprunglig syftning på läget längst inne i den stora Rättviken eller på läget väster om den mindre Åkernäsvennen. I båda fallen rör det sig om vikar av Siljan. Förleden *Vikar-* i *Vikarbyn* är flertydig. Den kan antingen vara en inbyggarteknologi fsv. **Vika(r)karla* 'vik-karlarnas, vikbornas; karlarnas, invånarnas i Vik(en)' eller fsv. *Vikara 'vikbornas; invånarnas i Vik(en)' (av *vikare 'vikbo' osv.) eller också fornsvensk genitiv singularis *vikar* av ordet *vik* eller av bynamnet fsv. *Vik. I efterleden ingår *bi* i ordets moderna betydelse.

Vikbolandet halvö, Östergötland. – Under medeltiden omtalades detta område såsom beläget *mellan vika* 'mellan vikarna'. Namnet *Vikbolandet* 'vikbornas land' innehåller en beteckning för invånarna på halvön mellan Bråviken och Slätbaken.

Viken by, Alfta sn, Hälsingland → *Viksjöfors*.

Viken sn, tätort, Luggude hd, Skåne. – Socknen har sitt namn efter fiskeläget *Viken* (*Wiigen* 1570-talet), beläget vid en vik av Öresund.

Viken sjö, Vadsbo hd, Västergötland. *Wikan* 1560. – Namnet, fsv. *Vike*, kan innehålla substantivet *vik* och då betyda 'sjön med vikarna' och åsyfta sjöns två stora vikar. Sjön har emellertid en starkt böjd form och dess namn kan i stället vara utgånget från verbet *vika* och betyda 'sjön som böjer sig'.

Vikenviken vik i Vojmsjön, Vilhelmina sn, Lappland. – Det äldsta belägget *Wikenvik* från 1833 avser gården *Vikenäs*, belägen på ett näs norr om viken. Nämnets etymologi är dunkel, men förmodligen är förleden en försvenskning av ett äldre samiskt namn på viken eller nä-

set. Vikens nuvarande sydsamiska namn *Väajmoenloekte* betyder 'Vojmsjöviken'.

Vikenäs bebyggelse, Vilhelmina sn, Lappland → *Viken-viken*.

Viker sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. (in) *Wichir* 1276. – Socknen har fått sitt namn efter en gård, som i sin tur har namn efter läget vid sjön *Vikern*, fsv. *Vikir 'Viksjön'.

Vikingstad sn, tätort, Valkebo hd, Östergötland. *Vikyng-stathom* 1317. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller i förleden mansnamnet *Viking*. Efterleden är → *sta(d)*. På den plats där tätorten vuxit fram, söder om sockenkyrkan, öppnades 1873 Bankebergs järnvägsstation vid Östra stambanan. Stationens namn ändrades 1927 till *Vikingstad*.

Viklau sn, Gotland. *Wiclawü* 1300-talet avskr. → *Lau*.

Vikmanshyttan tätort, Hedemora sn, Dalarna. *Wijk-manshytto* 1535. – Tätorten är framväxten ur ett bruksområde. I förleden ingår mansnamnet fsv. *Vikman*. Efterleden innehåller *hytta* 'smältugn för metallframställning'.

Viksjö sn, Ångermanland. *Wiksioönn* 1591 (avser byn). – Socknen har fått sitt namn efter byn *Viksjön*. Bynamnet avsåg ursprungligen den norr om byn liggande sjön *Viksjön*. Förleden har enligt den äldsta skrivningen associerats med ordet *vik*, men detta passar sakligt sett inte, då *Viksjön* har mycket jämma stränder utan någon enda egentlig vik. Förleden utgör snarast en omtolkning av något annat ord, dock ovisst vilket.

Viksjöfors tätort, Alfta och Ovanåkers snr, Hälsingland. *Wiksjöforss manufakturverk* 1864. – Tätorten har utvecklats kring en år 1899 inrättad järnvägsstation, namngiven efter en mindre bebyggelse. Förleden motiveras av läget vid *Viksjöns* södra strand. Sjön har fått namn efter *Viken* (in *Wiik* 1497), en på dess norra sida i Alfta socken belägen by. Bynamnet syftar i sin tur på en av vikarna vid byn. Med efterleden i *Viksjöfors* avses (en av) forsarna i den genom tätorten rinnande *Viksjöströmmen*.

Viksjön sjö, Alfta och Ovanåkers snr, Hälsingland → *Viksjöfors*.

Viksta sn, Norunda hd, Uppland. *parochie Wixstathum* 1299. – Socknenamnet är övertaget från kyrkbyn. Det kan i förleden innehålla genitiv av mansnamnet fsv. *Vigh* eller substantivet *vik*, syftande på en forntida vik av Vendelån söder om byn. Efterleden innehåller → *sta(d)*.

Viksäng förs., Västerås stad, Västmanland. – Församlingen bröts ut ur Västerås domkyrkoförsamling 1991. Namnet avsåg ursprungligen en kronan tillhörig äng vid en vik av Västeråsfjärden (*Vick engen* 1544, *Wiksäng* 1648), dit Västmanlands regemente förlades 1906 (jfr → *Salbohed*).

Vilhelmina kn, sn, tätort, Lappland. – Namnet är givet efter Gustav IV Adolfs maka *Fredrika Dorotea Vilhelmina*, jfr → *Fredrika*, → *Dorotea*. Det ersatte 1804 ett äldre *Volgsjö*, givet efter sjön vid vilken kyrkbyn är belägen. Sjönamnet är en försvenskning av en äldre form av sjöns

sydsamiska namn *Vaultjere*. Detta namn är en sammandragning av en bildning till verbet *vuelkedh* 'fara, avresa' och *jaevrie* 'sjö'. Platsen var viktig för samernas värflyttnings.

Villands härad hd, Skåne. (*A*) *Wetlandi* 1135. – *Villand*, som är ett gammalt bygdenamn, är sammansatt med det i bygde- och landskapsnamn vanliga → *land*. Förleden har däremot inte fått någon definitiv tolkning. I allmänhet anknyts den till *vät* och *väta*, syftande antingen på den centralt belägna Ivösön, på Skräbeåns, Ivösöns avlopp, eller på allmän sjörikedom. Bl.a. har antagits att Ivösön har hetat fda. *Vætli, genitiv *Vætla. Ett antaget *Vætlland utvecklas naturligen till *Vætland*. Jfr → *Vättle härad*.

Villberga sn, Trögsd hd, Uppland. (*in*) *parochia Vilberghum* 1299. – Socknen har namn efter nuvarande *Villbergaby*, tidigare *Villberga*, belägen ca 1,5 km norr om kyrkan. Efterleden innehåller *berg* (om den plurala formen se inl. 3.3.1). Förleden kan innehålla ett fornsvenskt *vil 'anordning för djur- eller fiskfångst', besläktat med det i norska dialekter uppträdande *vel* 'redskap för t.ex. fiske'. Den ursprungliga namnbäraren torde vara att söka vid *Villbergaby*; kanske avsåg namnet från början ett berg i södra delen av bytomten.

Villie sn, Ljunits hd, Skåne. (*de*) *Villøghe* 1364 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn (Södra Villie); redan vid 1400-talets början bestod den ursprungliga byn av två delar, Norra och Södra Villie. Namnet innehåller i efterleden → *hög*. Förleden är oklar, kanske adjektivet *vild*, dock i så fall med oviss syftning.

Villola gd, Viksjö sn, Ångermanland. *Wilhola* 1761. – Namnet på gården, som ligger i Viksjö finnmark (jfr inl. 4.1), är ursprungligen finskt. Det är en bildning till personnamnet *Vilho* (motsvarande svenska *Vilhelm*) eller till ett ärtill bildat släktnamn *Vilhu(i)nen* (jfr → *-nen*) med tillägg av en boplatssangivande ändelse *-la*. Släktnamnet, som är känt i Finland sedan 1500-talet, förekommer främst i de trakter varifrån den skogsfinska migrationen till mellersta Sveriges finnbygder utgick.

Villshärad tätort, Harplinge och Söndrums snr, Halmstads hd, Halland. (*j*) *Welssett* 1524. – Tätorten har utvecklats ur en by. Förleden innehåller troligen genitiv av ett mansnamn, kanske fda. *Wigil*. Efterleden är → *ryd* 'rötning'. Omtolkningen till *härad* ägde rum redan på 1500-talet.

Villstad sn, Västbo hd, Småland. *Ecclesie (de) Wiulstadum* 1268. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Namnets förled har föreslagits vara ett personnamn fsv. *Vivel motsvarande fvn. *Vifill*. Efterleden är → *sta(d)*.

Villättinge härad hd, Södermanland. *Wilattunge* 1275. – Häradsnamnet, fsv. *Vilattunger*, är sammansatt av fsv. *attunger* 'ätting, åttodel av ett hundare' (jfr → *hundare*) och fsv. *vilder*, motsvarande fvn. *villr*, här i den gamla betydelsen 'förvillad, vilsekommen'. Under senare delen av medeltiden räknades Villättingen till Österrekarne hd, men den antas tidigare ha utgjort en åtting med en mer

fristående, självständig ställning i Oppunda härad och därfor benämnts 'den förvillade, vilsekomna åttingen'. Senast från 1600-talet har området räknats som ett särskilt härad.

Vilshult tätort, Kyrkhults sn, Listers hd, Blekinge. *Wiels-holdt* 1612. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till byn Vilshult. Namnets efterled är → *hult*. Förleden innehåller sannolikt ett äldre namn på den intilliggande sjön Långsjön, fda. *Wilsø. Förleden i sjönamnet, ett fda. *wil, har snarast betydelsen 'anordning för fiskfangst'.

Vilske härad hd, Västergötland. *Vilskæhæræd* 1200-talets slut. – Namnet innehåller liksom namnet på grannhäradet → *Laske härad* sannolikt en personbeteckning i genitiv pluralis (eventuellt ett motsvarande adjektiv i bestämd form). Dess etymologi är oklar. Det har antagits innehålla det *vill-* som ingår i fsv. *villemark* 'vildmark, ödemark' och fvn. *villiskógr* 'vildskog'. I så fall är *Vilska* snarast att förstå som en inbyggarteknning, 'vildmarksborna'. I häradet finns stora ljungmarker och vindsträckta mossar.

Vilske-Kleva sn, Vilske hd, Västergötland. *Wilsskæ-cleuom* 1320. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn Kleva. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller dialektordet *klev* 'bergsklyfta; trång bergsstig; brant backe eller klippa'. Byn ligger vid en brant sluttning nedanför Mösseberg. Sedan 1889 är socknens officiella namn *Vilske-Kleva*. Det tillagda häradsnamnet *Vilske*, som också förekommer ett par gånger under medeltiden, särskiljer denna socken från → *Kinne-Kleva* socken i samma landskap.

Vilunda bostadsområde, Upplands-Väsby kn (f.d. by, Hammarby sn, Vallentuna hd, Uppland) → *vi*.

Vimmerby kn, stad, Småland. *Vimarby* 1354. – Stadens namn är övertaget från en by som tidigare legat på platsen och som i sen tid benämnts *Bondeby(n)*. Namnet *Vimmerby* innehåller i förleden ett äldre namn på Stångån, vilket troligen lytt *Vima, och i efterleden → *by* 'gård; by'. *Vima får uppfattas som en sammansättning med fsv. *a* 'å' i efterleden. Förledens **Vim-* är troligen besläktat med verbet *vimla*, och ånamnet betyder då 'den krokiga ån', syftande på Stångåns krök vid Storebro.

vin Namnen på *-vin* har liksom de på *-hem* huvudsakligen västlig utbredning i Sverige. Talrikast är typen företrädd i Norge, där den räknar ett tusental representanter. Danmark har två sakra hithörande namn. De svenska namnen anträffas i norra Halland, Västergötland (där de är särskilt vanliga, framför allt i f.d. Skaraborgs län), Bohuslän, Dalsland, södra Värmland, Jämtland, Medelpad och Ångermanland. Något osäkert är det om namntypen i ett par fall också är representerad i Södermanland.

Namnelementet *-vin* innehåller ett ord fvn. *vin, i formellt hänseende svarande mot och med all sannolikhet liktydigt med gotiskans *winja* och fornögtyskans *winne* 'betesmark'.

Namnen på *-vin* har som förstas av innehördens hos *vin från början inte betecknat bebyggelse utan varit ägo- el-

ler naturnamn, avseende betesmarker och ängar och vittnande om boskapsskötselns vikt som näringssfång vid sidan av jordbruket. Några spår av denna ursprungliga funktion hos *-vin* finns det veterligen inte i ortnamnsförrådet. Då namn med detta element som senare led dyker upp i medeltida källor betecknar de genomgående bebyggelser. Gårdar som anlades vid betesmarker och ängar med namn på *-vin* fick alltså i många fall samma namn som de på dessa lokaliteter.

Namnleden *-vin* har genom olika ljudutvecklingar reducerats; bl.a. har dess *v* oftast fallit, liksom i många fall också *n*. Dess *i* har i en stor del av namnen – i dem av hög ålder – omvärgat vokalerna *a*, *o* och *u* i förra leden till respektive *ä*, *ö* och *y*.

Förlederna i *-vin*-namnen är av skiftande slag, dock aldrig personnamn. De vittnar, här exemplifierade med västgötska namn, om bl.a. olika typer av mänsklig verksamhet, t.ex. → *Böne* (*bo* 'boplats, gård'), de åsyftar terrängformationer, t.ex. → *Knätte* (dialektordet *knatt* 'kulle'), *Jättene* (fvn. *gått* 'dörröppning', svenska dialekters *gåt* med bl.a. betydelsen 'inskärning, trångt mellanrum'), → *Slädene* (ett ord motsvarande norska dialekters *slad* 'slutning'), → *Tengene* (svenska dialekters *tänge* 'lång smal udde'), markens beskaffenhet, t.ex. → *Remmene* (svenska dialekters *ramm* 'träsk'), → *Vesene* (fsv. *visa 'fuktig äng; sumpmark' e.d.), belägenhet vid vatten, t.ex. → *Götene* (ett bärknamn fsv. *Göt eller ett substantiv *göt 'utflöde, källa'), *Nöre* (nor. 'förträning i vattendrag'), vegetation, t.ex. *Häggene* (trädbeteckningen *hägg*), *Töve* (svenska dialekters *tov* 'tovigt gräs'), de är sammansatta med djurbeteckningar, t.ex. *Gäsene* (*gås*, fsv. *gas*; → *Gäsene härad*), → *Kälvene* (*kalv*), → *Söne* (*so*), och adjektiv, t.ex. *Bredene* (*bred*), → *Rödene* (*röd*). Bland de norska *-vin*-namnen finns flera exempel på sådana med gudanamn i förleden, t.ex. *Frøysin* och *Ullarin* (gudanamnen fvn. *Freyr* respektive *Ullr*). Från Sverige finns inga säkra exempel från den aktuella namntypen på förleder med anknytning till den hedniska kulten.

Namntypen *-vin* tycks ha varit produktiv under mycket lång tid. De äldsta namnen anses ha tillkommit redan vid vår tideräknings början, de yngsta omkring tusen år senare.

Litteratur: Gösta Franzén i Nordisk kultur 5. Ortnamn (1939), s. 132–33; Valter Jansson, Nordiska vin-namn. En ortnamnstyp och dess historia (1951); Bengt Pamp, Ortnamnen i Sverige. 5 uppl. (1988), s. 31–32; Harry Ståhl, Ortnamn och ortnamnforskning. 2 uppl. (1976), s. 73–76; dens., Recension av Valter Jansson, Nordiska vin-namn, i Arkiv för nordisk filologi 67 (1952), s. 227–32. – Bild 74, s. 359.

Vinberg sn, tätort, Faurås hd, Halland. *ecclesie Windbyerhe* 1330-talet. – Tätorten har uppstått vid en år 1894 inrättad post- och järnvägsstation. Denna anlades på mark till byn Töringe men namngavs efter socknen. Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Förleden tycks vara *vind* 'blåst'. Efterleden utgörs av det halländska *bjär*

'berg', vilket också framgår av dialektuttalet »Vinnbjär». Namnet bör äldst ha syftat på att berget vid kyrkbyn varit utsatt för vind och blåst.

Vindeln kn, förs., tätort, Degerfors sn, Västerbotten. – Kommunen har sedan 1969 och församlingen sedan 1970 hetat *Vindeln*. Det tidigare namnet var → *Degerfors*. Kommunens centrum och församlingens kyrka ligger i tätorten *Vindeln*, som utvecklats ur byn Degerfors. Den i byn år 1892 inrättade järnvägsstationen fick namnet *Vindeln* för att förväxling med stationsnamnet *Degerfors* i Värmland skulle undvikas. Poststationsnamnet ändrades 1904 av samma skäl från *Norra Degerfors* till *Vindeln*. Järnvägs- och poststationsnamnet länades från den intilliggande älven, också kallad *Vindelälven*, i lokalt språkbruk dessutom *Vindelån* (*Vindela* förra hälften av 1600-talet). Namnet sammanhänger säkerligen med substantivet *vindel* 'slinga, släng' och verbet *vindla* 'gå i vindlar, slingras' med syftning antingen på en större sträcka av älven eller på en enskild slinga. Älvens umesamiska namn *Viddulejiennuo* på det övre loppet och *Vyöddaleiednuo* på det nedre loppet återgår på det svenska namnet. Efterleden *jiennuo* och *iednuo* betyder 'älv'.

Vindelån älv i Lappland och Västerbotten → *Vindeln*.

Vindelälven älv i Lappland och Västerbotten → *Vindeln*.

Vinga ö, Styrö sn, Askims hd, Västergötland. *Hwynggæ* 1496. – Önamnet har sammankränts med ett i äldre danska förekommande verb *hvinge* 'rasa, larma; sno, vrida'. Det skulle då betyda 'holmen där det virvlar och skummar av stormar och brusande vågor'.

Vinköl sn, Skänings hd, Västergötland. *Winkilsokn* 1370 avskr. – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det innehåller möjligen en gammal inhemsks motsvarighet, fsv. *vinkel 'böjning, krök', till det från medellågtyskan inlänade ordet *vinkel*. Namnet kan åsyfta en bäckkrök eller annan terrängformation. Den från mitten av 1600-talet betygade skriftformen *Vinköl* beror på association med ordet *köl*.

Vinne å å, Färslövs sn, Östra Göinge hd, Skåne → *Vinnö*.

Vinnerstad sn, Aska hd, Östergötland. *Windistadha sokn* 1382. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett mansbinamn fsv. *Vinde, bildat till adjektivet *vind* 'skev, sned'. Efterleden är → *sta(d)*.

Vinninga tätort, Sävare sn, Kinnefjärdings hd, Västergötland. *Winninga* 1812 (avser en gästgivargård). – Tätorten är framväxten kring en järnvägs- och poststation, inrättad 1874. Namnet, som närmast tycks ha övertagits från en närläggen gästgivargård, innehåller säkerligen dialekterns bestämda form av ordet *vinning*, här snarast i en från Östergötland känd betydelse 'nyodling'.

Vinnö tätort, Färslövs sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Winge wongh* 1570-talet (avser ägomark), (wdj) *Winge* 1651. – Tätorten har vuxit fram i anslutning till gården Vinnö. Dessa namn innehåller troligen ett äldre namn på den förbiflytande Vinne å, fda. *Winda 'den vindlande'. Åns övre lopp är starkt slingrande.

Vinslöv sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. *ecclesie*

Withingsløff 1299 avskr., (i) *Wynsslouæ saanghn* 1448. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller i förleden troligen ett forndanskt *withing 'skogsbo', kanske använt som mansbinamn. Efterleden är → *lōv* 'arvegods'.

Vintrösa sn, tätort, Örebro hd, Närke. (De) *Vinrusum* 1314? – Socknen har fått sitt namn efter en nu försunnen gård, som legat vid kyrkan. Namnet är flertydig. Möjliga innehåller det dativ pluralis av ett ord motsvarande fvn. *vetrarhus* 'hus som man uppehåller sig i på vintern'. Tätorten, belägen nordöst om kyrkan, har vuxit upp kring järnvägslinjen och den år 1875 öppnade poststationen.

Vinälven by, Hackås sn, Jämtland → *Hackås*.

Vinäs tätort, Mora sn, Dalarna. *Viness* 1541. – Tätorten utgörs av en by. Förleden innehåller sannolikt svenska dialekters *vin* 'fågellek, lekplats för skogsfågel'. Orrar har ända in i vår tid varit vanliga vid Vinäs, vars invånare för övrigt på skämt har kallats för *orrar*. Efterleden *näs* har troligen syftat på hela det stora näset mellan Vikaviken i söder och Saxviken i norr, båda i Siljan.

Vinö ö och by, Misterhults sn, Tunälans hd, Småland. – *Winø* ca 1300. – Namnets förled är sannolikt dialektordet *vin* 'fågellek, lekplats för skogsfågel'. Efterleden är ö. Namnet syftar i så fall på att lekplatser för skogsfågel har funnits på ön.

Vinön ö i Hjälpmaren, Länna sn, Askers hd, Närke. (i) *uinyu* (med runor, dvs. i *Vinøiu*) troligen 1000-talet, (ij) *Winø* 1384. – Namnet innehåller i förleden sannolikt dialektordet *vin* 'fågellek, lekplats för skogsfågel', eventuellt också 'fisklek'. Efterleden är ö.

Vireda sn, Norra Vedbo hd, Småland. (de) *Wirydh* 1323. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är flertydig. Namnets förled kan vara → *vi* 'helig plats, kultplats'. En annan möjlighet är att ett namn på Viredasjön (*Wireda Siön* 1680-talet), bildat till ett fornspråkligt *vira 'vrida, sno', skulle kunna ingå. Häremot talar att sjön inte har den formen att ett sådant namn skulle vara motiverat. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Virestad sn, Allbo hd, Småland. (jnnan) *Wighirstadha sokn* 1399. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden har ansetts innehålla ett mansnamn fsv. *Vighir. Efterleden är → *sta(d)*.

Virihauare fjällsjö i Padjelanta nationalpark, Jokkmokks sn, Lappland. *Wåres Jaur* 1559. – Namnet är en försvenskning av lulesam. *Vijrehåvrre, en sammandragen form av *vijres* 'vid(sträckt)' och *jávrre* 'sjö'. Sjöns nuvarande samsiska namn *Virihåvrre* utgår från den svenska formen.

Virke sn, Harjagers hd, Skåne. (in) *Wirkoghe* 1358 avskr. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det är ursprungligen en sammansättning med efterleden → *hög*. Förleden är ordet *virke* i en i danska ortnamn förekommande betydelse 'försvarsanläggning'. En försvarsanläggning kan ha legat på en strax norr om kyrkbyn belägen kulle.

Virsbo tätort, Ramnäs sn, Södermanland. *Huirssbodha* 1621. – Tätorten består dels av det väster om

Virsbosjön belägna Virsbo bruk, grundat ca 1620, dels av stationssamhället Virsbo öster om Virsbosjön, vilket vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1876. Namnets förled är oklar. Efterleden innehåller pluralis av → *bod*.

Virserum sn, tätort, Aspelands hd, Småland. (in) *parrochia Widisrum* 1278. – Tätorten har namn efter socknen och järnvägsstationen Virserum. Stationen har fått sitt namn efter sitt läge vid Virserums by och kyrka. Socknenamnet är i sin tur övertaget från kyrkbyn. Det innehåller i förleden sannolikt ett äldre namn på Virserumssjön, fsv. *Vidhir 'denvida, öppna sjön', och i efterleden → *rum* 'öppen plats'.

Visby stad, Gotland. *Wysby* 1200-talets senare hälft, (.j.) *Wj*, (.i.) *Wi* 1300-talets mitt (Gutasagan). – Som Gutasagan meddelar, har platsen ursprungligen hetat endast *Vi* 'helig plats, kultplats' (→ vi). I samband med att staden växte fram har tillfogats ett → *by* som i de nordiska formspråken kunde betyda såväl 'by' som 'stadssamhälle'. Förledens genitivform innebär att man måste räkna med att det är ett ortnamn *Vi* som ingår, något som alltså stödjer Gutasagans uppgift om ett *Vi* 'firj nidan clintu' 'nedanför klinten', en lägesbeskrivning som passar utmärkt på Visby. Den tyska versionen av Gutasagan uppger dessutom direkt att Visby tidigare hetat *Vi*. Om detta namn syftat endast på en helig plats eller också på en bebyggelse låter sig tills vidare inte avgöras. Från andra tolkningar av namnet Visby, liksom från försöken att placera Gutasagans *Vi* i → *Hellvi*, kan bortses.

Visingsborg gods, Visingsö sn, Vista hd, Småland. *Wisingzborgh* 1562. – Det på 1500-talet anlagda Brahestadet har namn efter ön → *Visingsö*.

Visingsö ö, sn, Vista hd, Småland. *Wisighnsø* 1259. – Namnet är oklart.

Viskafors tätort, Kinnarumma sn, Marks hd, Västergötland. *Viskafors* 1758. – Tätorten, tidigare ett industriksamhälle, återgår på det år 1757 grundade Viskafors järnbruk. Namnet syftar på läget vid en fors i ån → *Viskan*.

Viskan å, Halland och Västergötland. – Ånamnet, fsv. *Visk, är flertydig. Det kan betyda ungefär 'vattnet, ån', men det kan också tänkas åsyfta sankängar eller sumpmarker (jfr tyskans *Wiese* 'sankäng, fuktig ängsmark') eller buktande lopp. Se vidare → *Viske härad*.

Viske härad hd, Halland. *Viskærðal* ca 1300, (j) *Wischa-heret* 1420. – Häradets gamla namn, *Viskardal*, är ett namn på bygden i Viskans nedre dalsgång. *Viskar* är genitiv av åns gamla namn, *Visk (→ *Viskan*). Det gamla bygdenamnet ersattes så småningom av en till detta bildad form med fda. *hærath* och utan *dal*, *Viska hærath*.

Vislanda sn, tätort, Allbo hd, Småland. *Væslande Sokn* 1482. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden kan innehålla ett ord för sankmark, identiskt eller besläktat med dialektordet *vesa* 'dy, gyttja'. Efterleden är → *land*. Tätorten, belägen nordöst om kyrkbyn, har vuxit upp kring post- och järnvägsstationen, som öppnades för trafik 1863.

Visnum sn, Visnums hd, Värmland. *Wisnem* 1248. –

Bild 54. Odensbacken. Vid Odensbacken finns denna fornlämning, bestående av två parallella rader av resta stenar. Guden Oden förekommer ofta i namn på iögonenfallande fornlämningar eller på platser där sådana finns. Dessa namn kan vara uttryck för att Oden efter kristendomens införande kom att ses som en representant för forntiden och dess hedniska tro.

Foto: Per Vikstrand.

Bild 55. Redvägs härad. En hälväg är en gammal ridstig, som genom flitigt bruk skurits ner i en sluttning. Den här hälvägen i Timmele socken utgör en del av den gamla färdleden längs Ätran som ligger bakom häradsnamnet Redväg 'Ridvägen'. Foto: Rolf Bertilsson.

Bild 63. Skånela. Skånela syftar sannolikt på hädden framför kyrkan. Foto: Per Vikstrand.

Bild 64. Smögen. Det smala sundet Smyghålet ligger bakom namnet Smögen. Foto: Eva Brylla.

ORTNAMNSEFTERLEDEN
-STA(D)

1:5 000 000

- 20
- 10
- 5
- 1

Bild 65. Utbredningen av ortnamnen på -sta(d) i Sverige. Efter Sveriges Nationalatlas/Kulturminnen och kulturmiljövården (1994).

Bild 66. Stavgard. Kämpgravarna – husgrunder från äldre järnålder – utgör ett karakteristiskt inslag i det gotländska landskapet, som människor i alla tider haft behov av att relatera sig till. Enligt ett förslag är det dessa platser som kallas stavgardar. Bilden visar en gräsbevuxen husgrund i det vackra änget Stavgard i Hörsne socken. Foto: Per Vikstrand.

Bild 67. Städjan. Det är lätt att förstå att fjälltoppen har liknats vid ett städ. Foto: Eva Brylla.

ORTNAMNSEFTERLEDEN -V/N

1:10 000 000

- 10 namn
- 5 namn
- 1 namn

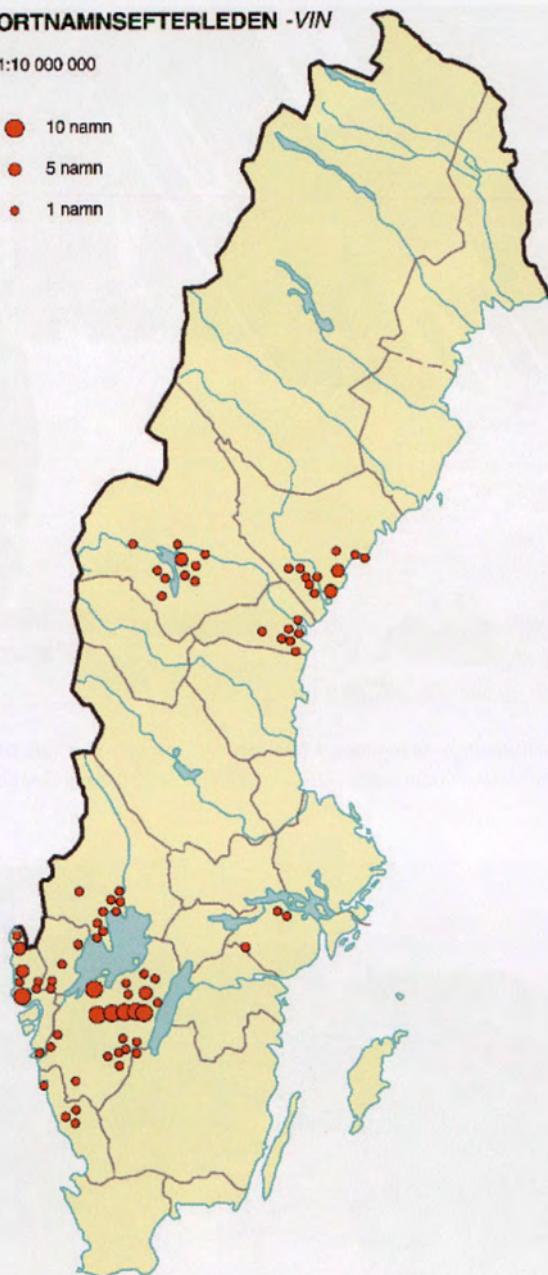

Bild 74. Utbredningen av ortnamnen på -vin i Sverige. Efter Sveriges Nationalatlas/Kulturmiljövård (1994).

Bild 75. Voxnan. De svåra översvämningarna sommaren 2000 visar att Voxnan – 'den som lätt svämmar över' – fortfarande gör skäl för sitt namn. Bilden är från Runemo mellan Alfta och Bollnäs. Foto: Cohnny Skoglund.

Bild 81. Ölman. Ån Ölman rinner i sitt nedre lopp genom lerig mark, som gör vattnet grumligt och smutsfärgat. Kanske är det detta förhållande som ligger bakom namngivningen. Foto: Per Vikstrand.

Namnet har ursprungligen sannolikt avsett en bygd och har också tagits i bruk som häradsnamn (→ *Visnums härad*). Det innehåller det till innebördens oklara ånamnet *Visman* och → *hem* i betydelsen 'bygd'. Sockennamnets form med *-sn-* i stället för *-sm-* beror på en önskan att undvika två närliggande *m* (*Vismum).

Visnums härad hd, Värmland. *Wisneem* 1300-talets slut. – *Visnum* är ett bygdenamn, som kommit att brukas som både härads- och sockennamn. Se → *Visnum*.

Visnums-Kil sn, Visnums hd, Värmland. (*de ecclesia Kile* 1334. – När sockenkyrkan ligger gården Kilsby (förr kallad *Kilen*). Denna har sitt namn efter läget invid den djupt inträngande, kilformiga Vänervik som efter gården och socknen kallas *Kilsven*. Sockennamnet kan vara givet efter gården Kilsby eller återgå på ett äldre bygdenamn *Kil, givet efter viken. *Visnums-*, efter läget i Visnums hd, tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Stora Kil*.

Vissefjärda sn, tätort, Södra Möre hd, Småland. *parochie Wesfjordha*, (*circa*) ['vid'] *parochiam Wese fjordha* 1349 avskr., (*j*) *Vesefjärdhæ sokn* 1355. – Sockennamnet går tillbaka på ett äldre *Vesefjärden, vilket med all sannolikhet syftat på nuvarande Kyrksjön eller en vik därav. Till grund för förleden ligger dialektordet *vesa* 'dy', 'gyttja'. Detta ord kan ingå direkt i namnet eller också via ett äldre namn *Vesa 'den dyiga' på Lyckebyån, ett vattendrag som rinner genom sjön. Efterleden innehåller *fjärd*, här snarast i betydelsen 'större sjövik'. Sockennamnet kan syfta på kyrkans läge och vara att betrakta som ett ursprungligt namn på den plats där kyrkan byggdes. En annan möjlighet är att namnet redan tidigt hade blivit bygdenamn och i den egenskapen överförts på socknen. Från 1500-talet vet man att Möre var indelat i 24 fjärdingar, varav en hette *Vissefjärda*. Hur sockenindelningen förhåller sig till fjärdingsindelningen är oklart, men om den senare är äldre kan socknen ha övertagit fjärdingens namn.

Visseltofta sn, Västra Göinge hd, Skåne. *Vislætoftæ* 1372. – Sockennamnet, som är länat från kyrkbyn, innehåller i förleden troligen ett äldre ånamn, fda. **Wisl(a)* med oklar betydelse, på den genom kyrkbyn rinnande Lillån. Efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Vist sn, Redvägs hd, Västergötland. *Wisth* 1492. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan innehålla fsv. *vist* i betydelsen 'vistelseort, hemvist' eller, kanske troligast, fsv. *vist 'åkrök'. Vists kyrka ligger nära Åtran, som på denna plats har mycket vindlande lopp.

Vist sn, Hanekinds hd, Östergötland. *Wist* 1333. – Socknen har sannolikt fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det kan innehålla fsv. *vist* i betydelsen 'vistelseort, hemvist' eller, kanske troligast, ett fsv. *vist 'åkrök'. Stångårn gör en mycket markerad krök nära Vists kyrka. Under medeltiden kallades socknen också *Husaby* (→ *husaby*) efter en gård vid kyrkan.

Vista härad hd, Småland. (*in*) *Wyst* 1291. – Vist är ett av de »land» i → *Småland* som inordnats som distrikts i

häradindelningen. Namnet har antagits innehålla fsv. *vist 'åkrök', syftande på en krök i Röttleån nära Reaby söder om Gränna, känt som medeltida tingsplats. Namnet på den gamla samlingsplatsen får då antas ha överförts på »landet» (jfr → *Handbörd härad*). Häradsnamnet kan emellertid också innehålla fsv. *vist* i betydelsen 'vistelseort, hemvist' (jfr → *Viste härad*), också det från början snarast syftande på en samlingsplats.

Viste härad hd, Västergötland. *Vistæhæræd* 1200-talets slut. – *Viste* syftar sakerligen på en samlingsplats, fsv.

*Vist, som dock inte kunnat lokaliseras. *Vist har antagits innehålla fsv. *vist* i betydelsen 'vistelseort, hemvist' eller fsv. *vist 'åkrök'.

Vistheden tätort, Älvsby sn, Norrbotten. – Tätorten omfattar sedan mitten av 1900-talet även byn *Vistträsk* (*Wistresk* 1543), som är namngiven efter sjön *Vistträsket*. Förleden i dessas och andra namn i trakten har sannolikt sitt ursprung i umesam. *visstie* 'renlav' med syftning på att omgivningarna varit rika på renlav. Efterleden innehåller *hed* 'torr, tallskogsbevuxen mark'.

Vistorp sn, Vartofta hd, Västergötland. *Wistathorp* 1391.

– Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *torp* 'nybygge' och i förleden kanske genitiv av ett mansnamn fsv. *Viste.

Visttasväggi fjälldal, Jukkasjärvi förs., Kiruna stad, Lappland. – Namnet är sammansatt av en bildning till det nordsamiska verbet *vistit* 'springa omkring efter svamp o.d. (om renar och kor)' och *väggi* 'fjälldal'.

Vistträsk by, Älvsby sn, Norrbotten → *Vistheden*.

Vitaby sn, tätort, Albo hd, Skåne. (*apud*) *Whiteby vicum* ['gård, by'] ca 1200 sen avskr., *Huiddeby Sogenn* 1552. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen ett äldre namn, bildat till adjektivet *vit*, på den strax söder om kyrkbyn flytande Mölleån. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Tätorten, sydväst om kyrkbyn, har vuxit fram kring en järnvägsstation, öppnad 1901.

Vitsand sn, Fryksdals hd, Värmland. – Socknen, som bröts ut ur Fryksände socken 1825, har sitt namn efter en gård vid kyrkan (*Huitesandh* 1653). Det åsyftar gården läge vid sjön Övre Brockens ljusa sandstrand.

Vitsaniemi by, Hietaniemi sn, Norrbotten. *Wissanimi* 1539. – Det finska namnet, och dess lokala form *Vittaniemi*, har betydelsen 'Risudden'. Det anförda äldsta beläget återgår på en äldre form av förleden. Vid järnvägens tillkomst under 1910-talet överfördes namnet i översatt form på stationen, varefter *Risudden* blivit svenska delen av namnet på byn.

Vittangi förs., tätort, Kiruna stad, Lappland. – Församlingsnamnet är övertaget från kyrkbyn vid *Vittangi-suanto* (skrivet *Visanusuj* 1553), ett lugnvatten (nordfi. *suanto*) vid Vittangiälvens utlopp i Torneälven. Namnet är en svensk form av fi. *Vittanki*, som i sin tur återgår på en äldre form av byns nordsamiska namn *Vazáš* (→ *-nki*). *Vittangi* är även namn på det lokala skogssamiska ren-skötselområdet. Namnets betydelse och ursprungliga syftning är inte kända.

Vittaryd sn, tätort, Sunnerbo hd, Småland. (J) *Hwitaridh* 1399, (in) *Hwitarøer* 1402. – Kyrkbyn (*Hvitarør* 1389) har givit socknen dess namn, som av belägen 1389 och 1399 att döma bör uppfattas som ett ursprungat *Hvitarør*. Efterleden är i så fall *rør* 'röse', troligen avseende en stenlabyrint, som ligger norr om kyrkan. Förleden är antingen adjektivet *vit* med oviss syftning eller personnamnet fsv. *Hvite* 'den vite'. Tätorten, som är belägen sydost om kyrkbyn, har vuxit fram vid den år 1899 öppnade järnvägslinjen och poststationen.

Vittinge sn, tätort, Torstuna hd, Uppland. (de) *Hwitunge* 1344. – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn, är en bildning med → -inge till ett ortnamn innehållande adjektivet *vit*, kanske avseende en försunnen sjö nära kyrkan. Tätorten, som är belägen ca en halvmil nordost om kyrkbyn, har vuxit fram kring en järnvägsstation vid norra stambanan och ett där beläget tegelbruk.

Vittjärv tätort, Överluleå sn, Norrbotten. *Wikerff* 1539, *Vitierff* 1556, *Witzierff* 1580. – Orten är namngiven efter den sjö, nuvarande Vittjärvsträsket, vid vars utlopp bebyggelsen ligger. Av de anfördra skrivformerna är den äldsta troligen en felskrivning. Namnets förled innehåller sannolikt ett norrbottensfinskt *vitta* 'ris, vidja', en form som utvecklats ur fi. *vitsa* med samma betydelse. Den från *vitsa* utgående formen har bevarats i det lokala svenska uttalet. Efterleden är en svensk återgivning av fi. *järvi* 'sjö'.

Vittsjö sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. (i) *Wisse sogn* 1513, *Widssøe sognn* 1570-talet. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn (nu en tätort) och åsyftar dennas läge vid Vittsjön. Sjönamnet har tolkats som bildat till antingen fda. *with* 'skog' eller adjektivet *vid*.

Vittskövle sn, gods, Gårds hd, Skåne. (de) *Withskyflæ* 1300-talets mellersta del. – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, kan innehålla ett forndanskt *withskyfli 'konfiskerat gods', en bildning till adjektivet *vid* och verbet *skövla* (äldst med betydelsen 'överlämna förverkat gods till fördelning').

Vojmsjön sjö, Vilhelmina sn, Lappland → *Vojmän*.

Vojmän biflöde till Ångermanälven, Vilhelmina sn, Lappland. – Namnet är en försvenskning av sydsam. *Väajmoe*, som även är det sydsamiska namnet på *Vojmsjön* (*Veimosior* 1273). Det samiska namnet återgår i sin tur kanske på ett namn, bildat till ett med norska *veima* 'göra svängande rörelser' besläktat ord, åsyftande Vojmåns slingrande nedre lopp. Jfr → *Vemdalens*.

Vollsjö sn, tätort, Färs hd, Skåne. *ecclesie Waløso* 1358. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är en ursprunglig sammansättning med *vall* 'slät, gräsbevuxen mark' och → *lösa* 'glänta; äng', senare ombildad till *sjö* (*Walsøe Sognn* 1570-talet). Tätorten har vuxit fram kring kyrkbyn och en nordost därom belägen järnvägsstation, öppnad 1866.

Vomb sn, Färs hd, Skåne. (in) *Wam* 1330 avskr. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller antingen dativ pluralis (se inkl. 3.3.1) av ett forndanskt

*wa 'vrå, krok', med syftning på någon terrängformation, eller detta ord sammansatt med → *hem* 'boplats; gård'.

Vombsjön sjö, Färs och Frosta hd, Skåne. *Vom* sö ca 1590. – Sjöns namn är givet efter sockennamnet → *Vomb*.

Voxna sn, Hälsingland. *Wäxna* 1761 (avser en bebyggelse). – Socknen skapades 1775 av en kapellförsamling, utbruten ur Ovanåkers socken 1759. Namnet anknyter närmast till *Voxna bruk* (*Voxne-Bruk* 1700-talets förra hälft), tillkommet 1726. Där byggdes 1758–59 ett brukskapell som senare blev socknens kyrka. Bruket ligger vid älven → *Voxnan* och har namn efter den.

Voxnan älvdal i Dalarna, Hälsingland och Härdedalen. – Namnet sammanhänger med verbet *växa* och syftar på att älven lätt svämmar över, särskilt inom Voxna och Ovanåkers socknar i Hälsingland. Det äldsta sakra belägget för namnet, *Wäxen* 1552, och dialektala former, »*Våxa*» och »*Växen*», sistnämnda från Ovanåker, visar att namnet är beständig form av fsv. *Vox. Möjligen under påverkan av → *Ljusnan*, namn på den älvdal som Voxnan mynnar i, har senare utvecklats en ny namnform, *Voxnan*, vanlig först från 1600-talet. – *Bild* 75, s. 360.

Voxtorp sn, Södra Möré hd, Småland. – (j) *Waxthorpa* sockn 1391. – Sockennamnet, övertaget från kyrkbyn, innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. I förleden har man, under jämförelse med ett likalydande sockennamn i Östbo härad, Småland, och → *Växtorp* i Halland, velat se genitiv av mansnamnet fsv. *Ovagh*, men namnet kan istället innehålla ett ord *vax '(god) växtlighet; frödig växande' (jfr → *Vaksala*, → *Vaxholm*).

Voxtorp sn, Östbo hd, Småland. *Ouaxthorp* 1230-talet. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, vars förled är genitiv av mansnamnet fsv. *Ovagh*, en biform till namnet *Ofegh* 'icke bestämd att dö'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Vrams Gunnarstorp gods, Norra Vrams sn, Luggude hd, Skåne. *Gwnderstorpe* 1491. – Förleden i godsets namn utgörs av mansnamnet *Gunnar*, efterleden är → *torp* 'nybygge'. Tillägget *Vrams*, efter sockennamnet, är känt från 1600-talet (*Wrambs Gunnestrup* 1688) och skiljer namnet från andra *Gunnarstorp*, särskilt → *Kulla Gunnarstorp* i samma härad. Väster om godset ligger tätorten → *Gunnarstorp*.

Vrena sn, tätort, Oppunda hd, Södermanland. *Wreno* 1338. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn, som troligen i sin tur övertagit det från den intilliggande Vrenaån. Namnet kan sammanhänga med adjektivet *vrensk* 'motspänstig' och åsyfta den förr strida strömmen i åns nedre lopp. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Vretaholm gods, Gränna fs, Vista hd, Småland. – Gården byggdes först på Vreta bys (in *Wretum* 1333) mark. Namnet *Vreta*, innehållande ordet *vret* 'liten inhägnad äker', ändrades till *Vretaholm* i samband med säteriets tillkomst 1792. Efterleden är det i herrgårdsnamn vanliga → *holm*.

Vreta kloster sn, Gullbergs hd, Östergötland. *parrochie Wretis* 1289. – Socknen har fått sitt namn från Vreta kloster, ett nunnekloster inom cisterciensorden, som invig-

des 1162. Klosternamnet är bildat till ett äldre namn *Vreta*, som innehåller ordet *vret* 'liten inhägnad åker' och har använts om både en gård på platsen och socknen.

Vretstorp tätort, Viby sn, Grimstens hd, Närke. *Wredz-torp* 1573. – Tätorten har vuxit fram kring den år 1862 öppnade järnvägslinjen och poststationen. Namnet, efter byn Vretstorp, har i förleden föreslagits innehålla ordet *vred* i betydelsen 'vägkrök'. Men även det i ortnamn vanliga *vret* 'liten inhägnad åker' kan komma i fråga. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Virgstad sn, tätort, Västra hd, Småland. (de) *Wrigstad* början av 1200-talet. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Möjligt ingår i förleden ett fornsvenskt ord med betydelsen 'bukt, kröning', avseende en terrängformation av något slag. Efterleden är → *sta(d)*.

Vrinnevi förs., f.d. by, Norrköpings stad, Östergötland → vi.

Vrå sn, Sunnerbo hd, Småland. *Wråå Soghn* 1543. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ordet *vrå* 'hörn', här åsyftande något slags terrängformation.

Vrångö ö, tätort, Styrsö sn, Askims hd, Västergötland. *Wranghö* ca 1300. – Tätorten är framvuxen ur byn Vrångö. Namnet, som äldst har tillkommit ön, innehåller i förleden adjektivet *vrång* i betydelsen 'krokig, buktad', åsyftande öns södra del.

Vuoggatjálme meteorologisk station, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnet, som är bildat till arjeplogssam. *vuogga* 'metkrok' och *tjoalmme* (äldre stavning *tjálme*) 'sund', åsyftade ursprungligen ett sund i sjön Vuoggatjálmejávrre (*jávrre* 'sjö'). Det syftar på läget vid ett sund. Ortens nuvarande samiska namn *Vuoggatjálbme* innehåller en lokal form av *tjoalmme*.

Vuollerim förs., tätort, Jokkmokks sn, Lappland. *Wäll-Rijm* 1671. – Namnet, som tidigare avsåg ett laxfiske vid sammanflödet av Lilla och Stora Luleälven, är en försvenskning av lulesam. *Vuolleribme*, sammansatt av *vuolle* 'nedre' och *riebme* 'relativt grunt ställe i en älvdal, där vattnet strömmar snabbt utan att forsa'.

Vuolvojaure sjö, Arjeplogs sn, Lappland. *Wolwi Jaur* ca 1600. – *Vuolvojaure* är en äldre stavningsform av arjeplogssam. *Vuolvojávrre*. Förledens betydelse är okänd; efterleden är *jávrre* 'sjö'.

Vuonatjviken gd, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnets förled innehåller en äldre stavningsform av arjeplogssam. *vuonasj* 'liten vik', med syftning på den vik i sjön → *Riebnes* vid vilken gården är belägen. Namnet har överförts med översatt efterled på fjällstugorna *Vuonatjuokta*.

Våla härad hd, Uppland. *prouincia Valir* 1312? – *Våla* är ett ursprungligt bygde- eller områdesnamn, innehållande pluralis av ett mot dialektordet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte' m.m. svarande fsv. *val. *Våla*, som kan återges med 'Röjningsbygden', har inordnats som distrikt i hundaresindelningen (→ *hundare*) och senare också i sockenorganisationen (→ *Östervåla*). Östervåla socken framstår därmed som den centrala delen av häradet.

Vålberg tätort, Nors sn, Grums hd, Värmland. – Tätorten har sitt namn efter en gård (*Bålebergh* 1540, *Bållberg* 1542, *Bardeberg* 1546, *Bärebergh* 1548, *Bålberg* 1590, *Wålberg* 1708), i sin tur namngiven efter ett intilliggande berg. Namnets förled, som ombildats i anslutning till dialekterdet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte' m.m., är oklar. Förleden kan ursprungligen ha innehållit *bål* med syftning på att man brukat tända bål på berget eller, kanske snarare, en motsvarighet till det norska dialekterdet *bard(e)* 'kant, rand' med syftning på någon del av berget.

Vällö ö, Mönsterås sn, Stranda hd, Småland. *Waldø* ca 1300. – Namnet, vars genuina uttal är »Vällde», är inte tolkat.

Vålådalen turistort, by, Undersåkers sn, Jämtland. *Wählådahl* 1715. – Namnet innehåller i förleden ånamnet *Vålän*. I dialekten uttalas detta namn »Valöja» eller »Vålöja» vilket visar att det egentligen är sammansatt med eller bildat till det gamla namnet på åns källsjö, *Vålöjen* (nu *Vålåsjön*). Detta sjönamn innehåller i efterleden möjligen en ombildning av ett gammalt jämtländskt ord *og* 'vatten, sjöbildning'; förleden kan vara dialekterdet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte'.

Våman å, Mora och Våmhus snr, Dalarna → *Våmhus*.

Våmb sn, Kåkinds hd, Västergötland. *Vam* 1270-talet? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *hem* 'gård; boplat's' och i förleden sannolikt en motsvarighet till fvn. *vå* 'vrå, hörn' åsyftande den kilformade inbuktning i Billingen där kyrkbyn ligger.

Våmhus sn, tätort, Dalarna. *Womess* 1539. – Tätorten omfattar byar i kyrktrakten. Den 1868 tillkomna socknen återgår på en kapellförsamling, utbruten ur Mora socken 1636. Namnet, tidigare ett bygdenamn, fsv. **Vam(b)o-os*, **Vam(b)o-us*, har som förled genitiv **Vam(b)o* av fsv. **Vam(b)a*, med formen *Våman* alltidjämt brukat som binamn på *Våmån* (*Wåmåan* 1640). Efterleden är *os* 'mynning' eller **us*, en dialektal variant av detta ord. Kyrkobygden ligger kring *Våmåns* utlopp i Orsasjön. *Våmån* avrinner från *Våmsjön*, förr också kallad *Våmen* (*Wohmesiö* 1639, *Wåmen* 1640). Sjönamnet är bildat till ordet *våm* 'våm; buk, mage (hos människa)'. *Våmsjön* kan däremed tolkas som 'sjön som liknar en våm (mage, buk)', *Våmån* (*Våman*) som 'ån som har *Våmsjön* som källsjö' och *Våmhus* som '*Våmåns* (*Våmans*) mynning'. Skrivningar av efterleden som *-hus* dyker upp mot slutet av 1600-talet.

Våmsjön sjö, Mora och Våmhus snr → *Våmhus*.

Våmån å, Mora och Våmhus snr, Dalarna → *Våmhus*.

Vånga sn, Villands hd, Skåne. (de) *Wangh* 1364 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är lånat från kyrkbyn, innehåller skånskans *vång* 'sammanhängande stycke av odlad jord eller äng på en gårds eller bys inägor'.

Vånga sn, tätort, Finspångs läns hd, Östergötland. *parochie Wanga* 1393. – Namnet *Vånga* kan ha åsyftat en bebyggelse innan det blev sockennamn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller dialekterdet *vång* 'en bys el-

ler ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Vårberg stadsdel, Stockholms stad → *Vårby*.

Vårby del av Huddinge kn, Södermanland. (i) *Waarby*

1449 (avser byn). – Området har fått sitt namn av byn Vårby som låg vid nuvarande Vårby gård. *Vårby* innehåller i förleden fsv. *vardher* 'vakt(hållning)' och i efterleden → *by* 'gård; by'. Troligen har en gammal vakthållningsplats varit belägen på en hög bergudde nordväst om Vårby gård. På Vikingaberget norr om byn ligger dessutom en gammal vårdkasplats, dvs. en plats där man tände signaleldar vid fientliga anfall. *Vårberg*, namn på den i norr angränsande stadsdelen i Stockholm, är ett på 1960-talet nyskapat namn, ursprungligen avseende en tunnelbanestation. Namnet anspelar på *Vårby* och på att Vikingaberget var ett »vårdberg», ett vaktberg.

Vårdinge sn, Öknebo hd, Södermanland. (in) *Warthunge* 1285. – Sockennamnet är ursprungligen ett bygdenamn. Det innehåller en inbyggarteknologi *vardhungar* (→ -*inge*), bildad till ett ord som kan ha syftat på en vakt-hållningsplats, vårdkase e.d. Jfr fsv. *vardher* 'vakt(hållning)', *vardhe* 'vårdkase' m.m.

Vårdnäs sn, Kinda hd, Östergötland. *Ecclesie Wardhane* 1320. – Socknen har fått sitt namn från prästgården, som ligger på ett näs i sjön Rängen. Förleden sammanhänger troligen med fsv. *vardher* 'vakt(hållning)', åsyftande en forntida vårdkasplats.

Vårdsberg sn, Bankekinds hd, Östergötland. *parrochia Vaardbergh* 1282. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen fsv. *vardher* 'vakt(hållning)' åsyftande en forntida vårdkasplats på den mindre höjd där kyrkan ligger.

Vårfruberga f.d. kloster, Fogdö sn, Åkers hd, Södermanland. (in) *claustro Montis beate virginis* ['i klostret Den heliga jungfruns berg'] 1200-talets mitt eller senare. – Klostret, ett nunnekloster av cisterciensorden som nu ligger i ruiner, var helgat åt jungfru Maria, under medeltiden ofta kallad *Vår fru*.

Vårfrukyrka sn, Åsunda hd, Uppland. (j) *Varefrukirkia sokn.* 1378. – Socknen har namn efter sin kyrka – Vårfrukyrkan – belägen inne i Enköpings stad. *Vår fru* var en under medeltiden vanlig benämning på jungfru Maria.

Vårgårda kn samt tätort, Algutstorps, Kullings-Skövde och Tumbergs snr, Kullings hd, Västergötland. (i) *Wallaardha* 1420, *Waargaare* 1546. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation vid en sträcka, öppnad 1857, och en 1862 inrättad poststation. Dessa namngavs efter en närlägna herrgård, längre tillbaka en by, i Siene socken. Förleden innehåller möjligen fsv. *vardher* 'vakt(hållning)'. Efterleden är plural form (se inl. 3.3.1) av *gård*. Då herrgården ligger vid en höjd skall namnet kanske tolkas som 'gårdarna (vid den kullen) där man håller vakt'.

Vårkumla sn, Frökins hd, Västergötland. *Warakumbla sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *kummel*

'(grav)minnesmärke' (→ *kumla*). Förledens innehörd är oviss; den har förknippats med fvn. *vårar* (pluralis) 'högtidlig, med ed beseglad försäkran eller löfte'. *Vårkumla* sammanhänger rimligtvis med *Vårskål*, namnet på en nära kyrkan belägen by.

Vårskål by, Vårkumla sn, Frökins hd, Västergötland → *Vårkumla*.

Vårsta tätort, Grödinge sn, Svarthögs hd, Södermanland. (i) *Warestom* 1423. – Tätorten har namn efter byn *Vårsta*. Efterleden innehåller → *sta(d)*, men förleden är oklar.

Vårvik sn, Vedbo hd, Dalsland. *Vårvich* 1540. – Socknen kan ha fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan (Stommen, → *Stommen*). Kyrkan är byggd på en holme i Västra Silen. Innanför holmen ligger en liten vik. Förledens innehörd är oviss; den kan innehålla årtidsbeteckningen *vår* eller fsv. *vardher* 'vakt(hållning)'.

Våthult sn, Västbo hd, Småland. (in) *Watholt* 1346, (j) *Watulta sokn* 1375. – Namnet, efter kyrkbyn, innehåller i förleden adjektivet *våt*, troligen åsyftande de närliggande kärrmarkerna. Efterleden är → *hult*.

Våxtorp sn, tätort, Höks hd, Halland. *ecclesie Owaghtor* 1351. – Tätorten är framvuxen ur kyrkbyn. Socknen har övertagit kyrkbmys namn. Förleden innehåller en forndansk motsvarighet till mansnamnet fsv. *Ovagh*, en biform till *Ofegh* 'icke bestämd att dö'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Vä sn, tätort, Gärds hd, Skåne. (de) *Wæ* 1200-talets förra del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller fda. *wæ* 'helig plats, kultplats' (→ *vî*).

Väckelsång sn, tätort, Konga hd, Småland. (j) *Wekilsangx sokn* 1421. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden ett äldre namn på Fiskestadssjön, *Vekil eller *Vekul, besläktat med dialektorden *vek* 'böjlig, krökt' och *veke* 'åkrök' m.m. Efterleden är sannolikt ett fornsvenskt **ang-* 'något trångt'. Tätorten, belägen söder om kyrkbyn, har vuxit upp kring poststationen och den är 1897 öppnade järnvägslinjen.

Väddö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. (j) *Wæddø* 1376. – Ortnamnet, som ursprungligen avsåg ön Väddö, innehåller en bildning till verbet fsv. *vedha* 'jaga, fiska'. Betydelsen är troligen 'ön där man jagar och/eller fiskar', i första hand kanske syftande på fiske och sjöfågelsjakt vid kusten. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Väddö och Häverö skeppslag*, se → *Frösakers härad*.

Väderstad sn, tätort, Göstrings hd, Östergötland. *ecclesie Wederstadha* 1368. – Socknen har fått sitt namn från Väderstads by. Förleden kan bl.a. innehålla husdjursbeteckningen *vädur* 'bagge', här kanske använt som mans(bi)namn. Efterleden är → *sta(d)*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Väderöarna öar, Kville sn och hd, Bohuslän. *Wärögerne* 1673. – Namnets förled är flertydig. Ett förslag är att namnet är givet efter det för väder och vind utsatta läget, ett annat att det rör sig om husdjursbeteckningen *vädur* 'bagge'.

Väggarp tätort, Örtofta sn, Harjagers hd, Skåne. (in)

Wygethorp 1283 avskr., (in) *Wæggæthorp* 1346. – Tärtorten har vuxit fram kring en by. Namnets förled innehåller sannolikt mansbinamnet fda. *Wæggi*, innehållande *wæggi* 'vigg, kil'. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Väggärö by, Sorunda sn, Sötholms hd, Södermanland → *harg*.

Väjern tätort, Askums sn, Sotenäs hd, Bohuslän. *Veggeren* 1657. – Tärtorten har vuxit upp kring olika anläggningar för fiske- och stenhuggeriindustrin. Namnet är otolkat.

Väla sn, Kållands hd, Västergötland. *Vælinis sokn* 1418. – Socknen har erhållit sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla dialektordet *väl* (fsv. *val) 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte' m.m. Efterleden innehåller → *vin* 'betesmark; äng'.

Välinge sn, Luggude hd, Skåne. *Vælinge* 1393. – Socknenamnet har sitt namn efter kyrkbyn. Det är en bildning med → *-inge* till ett forndanskt *wæthil 'vadställe'. Kyrkbyn ligger nära Hasslarpsån.

Vällan sjö, Stora Kopparbergs sn, Dalarna. (wid) *Wällen* 1492 avskr. – Namnet sammanhänger möjligen med verbet *välla* 'bubble upp, strömma'.

Vällingby stadsdel, Stockholms stad. (in) *Wellingæby* 1347 (avser byn). – Stadsdelen har namn efter byn Vällingby som låg på platsen för nuvarande Vällingby centrum. Namnet innehåller i förleden en inbyggarteknning *vællingar* (→ *-inge*) 'de som bor på vallen, vid *Valla' e.d., bildad till *vall* 'slätt, gräsbevuxen mark'. Efterleden är → *by* 'gård; by'.

Välluv sn, Luggude hd, Skåne. (in) *Wæthlof parochia* 1390. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller i efterleden → *løv* 'arvegods'. Förleden är oklar.

Väne härad hd, Västergötland. *Viniæhærad* 1200-talets slut. – Namnet innehåller genitiv singularis eller pluralis av → *vin* 'betesmark; äng'. Namnets form, med fsv. *hæradh* som fast komponent, talar för att det utgår från namnet på en samlingsplats, och i så fall är *Vinia*- snarast att se som singular form. Häradet har då fått sitt namn efter en samlingsplats på eller vid en -*vin*-lokaltet. Den namnlärande platsens läge är dock okänt.

Vänern sjö, Götaland och Svealand. *Væni* 1100-talet avskr. – Sjönamnet, fsv. *Vænir*, kan betyda 'den hoppingivande, sjön som inger goda förhopningar (om gott fiske eller trygg seglats)' eller 'den vackra sjön' (jfr adjektivet *vän* 'hoppingivande; vacker'); ett *Vänern* med sådan innehörd kan vara ett så kallat noanamn (ett inställsamt, insmickrande, makterna bevekande namn). Möjligt är också att *Vänern* betyder 'sjön som sammanhänger med än *Van*' och är bildat till ett vattendragsnamn, fsv. *Van, innehållande fsv. *vän* (senare dialekters *vân*) 'förhopning' e.d. och såsom noanamn använt om Göta älvs.

Vännersborg kn, stad, Västergötland. *Vennersborg* 1644. – Staden anlades 1642 vid *Vänern* och namngavs efter några samtidigt tillkomna befästningsverk. I förleden innehåller genitiv av → *Vänern*. Ordet *borg* i efterleden syftar på

försvarsanläggningen. *Vännersborgs* föregångare *Brätte* (*Brettthe* 1559) blev stad på 1580-talet och var belägen vid södra änden av sjön Vassbotten. Brätte återgick på en marknadsplats. Namnet är ytterst en bildning till dialektformen *bratt* av adjektivet *brant* med syftning på terrängförhållanden.

Vänernäs sn, Åse hd, Västergötland. – Socknens äldre namn, *Näs* (*Nees* 1334), är lånat från kyrkbyn. Det åsyftar det stora Vänerns näs i Vänern eller ett mindre näs invid kyrkbyn. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Vänernäs*. Den tillagda sjönamnsformen *Vänern*- särskiljer socknen från → *Näs* socken i samma landskap.

Väne-Ryr sn, Väne hd, Västergötland. *Rys kyrkia* 1540. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse (Kyrkbyn). Det innehåller fsv. *riudher, *rydher 'öppen plats i skog, uppröjt ställe' e.d. (→ *ryd*). I socknens officiella namn tillades häradsnamnet *Väne* 1885 i särskiljande syfte; i samma del av Sverige finns sockennamnen → *Lane-Ryr* och → *Sundals-Ryr*. År 1486 kallades socknen *Swder-rydher* 'det södra Ryr', och senare har namnet *Södra Ryr* använts om samma socken.

Väne-Åsaka sn, tätort, Väne hd, Västergötland. *Asaka sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Se → *Barne-Åsaka* om namnet *Åsaka*. Från och med 1885 är socknens officiella namn *Väne-Åsaka*. Det tillagda häradsnamnet *Väne* särskiljer denna socken från andra västgötska socknar med namnet *Åsaka*.

Vänga sn, Vedens hd, Västergötland. *Vængæsogn* 1485. – Socknen har lånat sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ett fornsvenskt *vænge eller någon annan bildning till dialektordet *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'.

Vänge sn, Gotland. (de) *Vvengi* 1302. – Namnet innehåller ett forngutniskt *vænge eller någon annan bildning till dialektordet *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'. I *Vänge* kan föreligga en äldre betydelse 'något böjt' e.d., men den närmare bakgrunden till namnet är outredd.

Vänge sn, tätort, Ulleråkers hd, Uppland. *parochia Vengium* 1291. – Sockennamnet innehåller ett fornsvenskt *vænge eller någon annan bildning till dialektordet *vång* 'en bys eller ett hemmans inhägnade ägor i motsats till utmarken; gärde; skifte; hage'. Det har också föreslagits att en äldre betydelse 'något böjt' e.d. skulle ingå, men den närmare bakgrunden till namnet är outredd. Det kan, innan det blev sockennamn, ha avsett platsen där kyrkan kom att byggas. Det nära kyrkan belägna *Vangsby* (*Wångensbyen* 1540) anses inte höra samman med sockennamnet utan innehålla mansnamnet fsv. *Vagn*. Tärtorten hette tidigare *Brunna* efter järnvägsstationen, men ändrade 1995 namn till *Vänge*. Järnvägsstationens namn var givet efter gården *Brunna* (*Brunnær* 1292) sydost om tärtorten, vars namn innehåller pluralis (se inl. 3.3.1) av *brunn* 'källa, brunn'.

Vännäs by, Överkalix sn, Norrbotten → *Vännäsberget*.

Vännäs kn, sn, tätort, Västerbotten. – Tärtorten är fram-

vuxen kring en år 1891 inrättad järnvägsstation som fick namn efter socknen. Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn (*Wendenes* 1539), numera tårtor under namnet *Vännäsby* (*Wennäs byn* 1789). I förleden tycks ingå genitiv singularis *vändo av fsv. *vända, motsvarande det nutida substantivet *vända* 'omgång; rörelse runt och tillbaka'. Efterleden innehåller *näs* med syftning på det näs som bildas vid Umeälvens och Vindelälvens sammanflöde. Namnet kan utgå från vattnets rörelse eller båtfarares kursändring kring näset.

Vännäsberget tätort, Överkalix sn, Norrbotten. – Tätorten har utvecklats ur byn Vännäs (*Vendeness* 1539). Den poststation som inrättades i byn 1941 kunde inte namnges efter denna med tanke på postanstalten och järnvägsstationen Vännäs i Västerbotten. I stället valdes *Vännäsberget*, namn på det berg vars södra ände hyser byns gamla kärnbebyggelse. Poststationsnamnet kom sedan vid sidan av *Vännäs* och *Vännäset* att brukas om byn. I förleden tycks ingå genitiv singularis *vändo av fsv. *vända, motsvarande det nutida substantivet *vända* 'omgång; rörelse runt och tillbaka'. Efterleden innehåller *näs*. Det är oklart vilket näs namnet ursprungligen syftat på och vad som har utgjort själva »vändan».

Vännäsby tätort, Vännäs sn, Västerbotten → *Vännäs*.

Vännäset by, Överkalix sn, Norrbotten → *Vännäsberget*.

Varend förr landskap omfattande nuvarande häradena Kinnevald, Allbo, Konga, Norrvidinge och Uppvidinge, Småland. *Guarandia* ca 1120 avskr., (de) *Werendia* 1200-talets början. – Namnet är flertydig och någon allmänt accepterad tolkning av namnet och den till detta hörande inbyggarbeteckningen *virdar* finns inte.

Väring sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Wærengsokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i efterleden *äng* och i förleden möjligtvis ett ord motsvarande eller samhörigt med fvn. *vera* 'vistelseort' (jfr det västgötska dialektordet *husavära* 'hemvist, bostad, uppehällsort'). Tätorten ligger vid sockenkyrkan.

Väringen sjö, Glanshammars och Örebro hd, Närke, och Fellingsbro hd, Västmanland. *Wäringen* 1662. – Sjönamnet är oklart. Det har föreslagits höra samman med fvn. *värr*, bildat till verbet *vara*, här i betydelsen 'behaglig, lugn' e.d.

Värmdö kn, sn, ö, Värmdö skg, Uppland. (*apud*) *ecclesiæ Wermðæ* 1322, (*in*) *parochia Wermðø* 1323. – Namnet har ursprungligen avsett själva Värmdön (Värmdölandet) eller en del därav. Förleden innehåller ett fornsvenskt *værmd, eller ett likalydande ortnamn *Værmd, bildat till adjektivet *varm*. Betydelsen har antagligen varit 'isränta e.d. som ej fryser', trogen syftande på Vindöström mellan Värmdön och Vindö. Vattnet har uppfattats som varmt eftersom det inte blev isbelagt, jfr dialektordet *värmsla* 'källa som aldrig fryser'. Efterleden är *ö*. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Värmdö skeppslag*, se → *Frosåkers härad*.

Värmlän sjö, Värmland. – Sjöns fornsvenska namn har varit *Virmil (→ *Värmskog*). Det är bildat till *Värma, det

fornsvenska namnet på den ur sjön rinnande Borgviksälven, varom se → *Värmland*. Sjönamnet kan översättas med 'den till än *Värma hörande (sjön)'.

Värmerud gd, Borgviks sn, Grums hd, Värmland → *Värmland*.

Värmland landskap. *Wermelandie* 1170-talet?, *Wærmlandie* 1268 (latiniserade namnformer). – Förleden i landskapets namn, fsv. *Värmaland*, är genitiv pluralis av en inbyggarbeteckning *värmar med en ursprunglig betydelse 'de som bor kring älven *Värma'. Att *Värma var det fornsvenska namnet på den ur sjön → *Värmeln* rinnande Borgviksälven framgår av namnet på den vid älven belägna gården Värmerud (*Wermerut* 1503) 'rötningen vid älven *Värma'. Älvnamnet är besläktat med adjektivet *varm* och torde syfta på att älven vintertid normalt inte tillfryser. Den ursprungliga omfattningen av »värmarnas land» har småningom kommit att utvidgas till hela det nuvarande landskapet. – Bild 76.

Värmlandsbro tätort, Bro sn, Näs hd, Värmland → *Bro*.

Värmlands län län, Värmland. – Länet tillkom i sin nuvarande omfattning 1780. Det omfattar landskapet Värmland utom den sydöstligaste delen (Karlskoga bergslag), som tillhör Örebro län (härför från överfördes Bjurtjärns socken till Värmlands län 1952).

Värmlandsnäs halvö i Vänern, Värmland. – Namnet, i lokalt språkbruk *Näset* (*Nesit* 1540), avser de sydligaste socknarna i → *Näs härad*.

Värmlands Säby gods, Visnums sn och hd, Värmland. *Sæby* 1329. – Godsets ursprungliga och fortfarande officiella namn är *Säby*. Dess förled, fsv. *sæ(r) 'sjö', syftar på läget nära Vänerviken Kolstrandsviken, som fordom sträckte sig fram till bebyggelsen. Efterleden är *by* 'gård; by'. Den nu vanliga namnformen *Värmlands Säby* tillkom ursprungligen en öster om herresätet liggande järnvägsstation, öppnad 1876.

Värmskog sn, Gillbergs hd, Värmland. *Wirmilskogh* 1300-talet, *Vermilscoger* 1398. – Sockennamnet betyder 'skogen vid sjön' → *Värmeln*'.

Värna sn, Bankekinds hd, Östergötland. *Werna sokn* 1370. – Socknen har fått sitt namn från byn Värna. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller sannolikt *värn* i betydelsen 'skans, befäst plats, befästning' eller 'hägnad'.

Värnamo kn, stad, Småland. (*in*) *Warnnamo* 1230-talet. – Orten har vuxit fram vid ett gammalt vadställe i Lagan, där en tingsplats finns betygad redan 1296. Namnet innehåller *värn*, här kanske i en äldre betydelse 'hägnad', och *mo* 'sandig mark'.

Värnarps gd, Västra Ryds sn, Ydre hd, Östergötland → *torp*.

Värsås sn, tätort, Käkinds hd, Västergötland. *Wärulzåss sokn* 1380 sen avskr. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Förleden kan innehålla genitiv av ett mansnamn fsv. *Værulf. Efterleden ås syftar på byns läge; en mindre upphöjning finns vid sockenkyrkan. Tätorten har vuxit fram i anslutning till kyrkan.

Bild 76. Värmland. Borgviksälvens gamla namn *Værma är utgångspunkten för landskapsnamnet Värmland. På bilden syns älvens nedre del genom Borgvik; forsarna här är troligen orsaken till namnet, som syftar på att älven vanligen inte fryser till på vintern. Foto: Värmlands museum.

Värtan, Stora, Lilla fjärdar i Saltsjön i Upplandsdelen av Stockholms inre skärgård. *Wärtann, Wärtenn, Wertenn* (1558). – Namnet kan möjligen sammanhänga med ordet *värta* med oviss syftning.

Värö sn, Viske hd, Halland. (de) *Wæræ* 1378. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, som sedermera uppdelats i tre byar, Nordvära i norr, Värö i mitten och Sunnvwära i söder. Namnet, i genuint språkbruk »Vära», innehåller en forndansk motsvarighet till fvn. *vera*, fsv. *vara* 'vistelse(ort)'. Ur en böjnungsform av namnet, fda. *Wæru, har utvecklats namnformen *Väre*, vilken redan på 1600-talet felaktigt uppfattats som en sammansättning med ordet *ö*, varav *Värö*.

Väröbacka tätort, Värö sn, Viske hd, Halland. – Tätorten har utvecklats ur byn Backa, äldst omnämnd 1551, vars namn är en böjnungsform av ordet *backe* 'höjd, kulle'. Den 1886 tillkomna järnvägsstationen fick som sådan heta *Backa* och som poststation först *Backa* (1888–90), sedan *Backa station* (1890–1921), därefter *Backastationen* (1921–22). År 1922 ändrades i särskiljande syfte post- och järnvägsstationens namn till *Väröbacka* med tillägg av sockennamnet.

Väsby sn, tätort, Luggude hd, Skåne. (in) *parrochia Westby* 1315 avskr. – Sockennamnet, länat från kyrkbyn (nu en tätort), betyder 'den västra gården (byn)' (→ *by* 'gård; by') i förhållande till den äldre byn Görslöv i grannsocknen Jonstorp.

Väse sn, tätort, Väse hd, Värmland. *parochie Wææsherad* 1390. – Sockennamnet är ett ursprungligt bygdenamn, som också kommit i bruk som häradsnamn (→ *Väse härad*). Det är en ursprunglig sammansättning med efterleden → *härad* i betydelsen 'bygd'. Förleden innehåller troligen ett äldre namn **Væs(a)*, med dunkel innebörd, på den förbi kyrkan flytande ån Glumman eller en del därav. Tätorten Väse, belägen ca 5 km söder om kyrkan, har vuxit fram kring en järnvägsstation öppnad 1869.

Väse härad hd, Värmland. *Wæshærad* 1300-talets slut. – Namnet är ett bygdenamn, som kommit att brukas som både härad- och sockennamn. Se → *Väse*.

Väskinde sn, Gotland. (i) *ueskini* (med runor), *Ueskindis* medeltida gravstenar, (de) *Weskindia* (latiniserat) 1400-talet. – Namnet är otolkat. Jfr → *Frökinds härad* och → *Kinneved*.

Väzman sjö, Grangärde sn samt Ludvika sn och stad, Dalarna. *Huesman* 1560. – Namnet kan vara besläktat med verbet *väsa*, fsv. *hvæsa*, och betyda 'den väsande el. vinande sjön' eller 'den oroliga sjön (där det väser på grund av blåst)'. Väzman har sedan länge ansetts vara farlig på grund av hastigt tilltagande blåst.

Vässarö ö, Gräsö sn, Frösåkers hd, Uppland. *Wissielssöö* 1545, *Wessersö* 1548. – Innebördens av detta säkerligen mycket gamla önamn är oviss.

Västanfors förs., Fagersta stad, Västmanland. – Det gamla sockenamnet *Västanfors* avsåg ursprungligen en järnframställningshytta (*Westhan forss* 1486). Namnet åsyftar hyttans läge väster om en fors i Kolbäcksån. 1944 ombildades socknen, vars tätort kring kyrkan och den gamla bruksbebyggelsen varit municipalsamhälle sedan 1927, till staden → *Fagersta*.

Västanvik tätort, Leksands sn, Dalarna. *Westenuik* 1539. – Tätorten har utvecklats ur en by. Namnet, som består av prepositionen *västan* 'väster om' och *vik*, syftar på byns läge väster om Österviken, en vik av Siljan.

Västberga stadsdel, Stockholms stad. (ij) *Wesbergom* 1397 (avser byn). – Stadsdelen har namn efter byn Västberga. Efterleden innehåller *berg* (om den plurala formen se inkl. 3.3.1) och förleden väderstrecksbeteckningen *väst*. Namnen *Västberga* och det närlägna *Östberga* (ij) *Øsberghom* 1397) har troligen motiverats av byarnas läge i förhållande till ett bergsparti som från söder skjuter upp mot Årstaflötet.

Västbo härad hd, Småland. (de) *Wæstbo* 1268. – *Västbo* 'västbygden' är en del av → *Finnveden*. Se vidare → *Sunnerbo härad*.

Västerälver hedmark, Böda sn, Åkerbo hd, Öland → *Alvaret*.

Västerberg tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. *Westerberg* 1542, *wester j Berg* 1543. – Tätorten är framvuxen ur byn Västerberg. Denna bildade i äldre tid tillsammans med den närlägna byn Österberg (*Österberg* 1541) en enda by, kallad *Berg* (*Berg* 1543). Byarna ligger på var sin moränöhjd, byn Västerberg i nordväst och Österberg i sydöst. Namnen tolkas enklast som 'den västra resp. östra delen av byn Berg', men det är också tänkbart att namnen skall uppfattas som 'det västra resp. östra berget'.

Västerbitterna sn, Laske hd, Västergötland. *Westre Bitterne sokn* 1489. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Såväl Västerbitterna som grannsocknen → *Österbitterna* har en gång burit namnet *Bitterna* (*Bitærna sokn* 1384). Kyrkbyarna Västerbitterna och Österbitterna ligger nära varandra; en av dem torde vara den andras moderby. Det sammansatta ortnamnet *Bitterna* innehåller i förleden sannolikt ett ord svarande mot fvn. *bit* 'betesmark'. Efterleden innehåller → *arin* 'grusö, grusig mark', som här kan åsyfta en höjdformation. De två kyrkbyarna ligger i kuperad terräng.

Västerbodarna by, Hemsjö sn, Kullings hd, Västergötland → *Västra Bodarna*.

Västerbotten landskap → *Norrbotten*.

Västerbottens län län → *Norrbottna*.

Västerby tätort, Hedemora sn, Dalarna. – Tätorten är framvuxen ur en by, från början sannolikt en del av den nu försvunna medeltida byn Vigge (*in Vigge* 1370). Denna hade fått namn efter läget vid sjön Viggen (*Wiggen* 1662). Sjönamnet, kanske fsv. *Viggir, är bildat till ordet

vigg(e) i betydelsen 'kil' med syftning på två spetsiga udar som skjuter ut i sjön. Byn tycks så småningom ha delats upp i fyra gårdar eller byar, de i förhållande till varandra benämnda Västerby och Österby söder om sjön (j *Vesterby* 1479, i *Østerby* 1450; → *by* 'gård; by'), Nordansjö norr om sjön (*Northansioar* 1268; prepositionen *nordan* 'norr om') och Mälby mellan Nordansjö och Österby (in *Mædalby* 1370; fsv. *mædhal-* 'mellan-').

Västerby bebyggelse, Läby sn, Ulleråkers hd, Uppland → *Läby*.

Västerdalälven älvdal, Dalarna. – Namnet, äldst belagt 1592, kan tolkas antingen som 'den älvdal som rinner genom Västerdalarna' eller också som 'den västra grenen av Dalälven'. Jfr → *Dalälven* och → *Österdalälven*. För ett äldre, i dialekter brukat namn se → *Görälven*.

Västerfjäll bebyggelse, Arjeplogs sn, Lappland. – Namnets förled återgår på byns arjeplogssamiska namn *Alesgiehtje*, som är sammansatt av *ales-* 'väster' och *giehtje* 'ända, spets'. Det samiska namnet syftar på läget vid sjön Tjeggelvas västra ända. Efterleden *fjäll* beskriver platsen för bebyggelsen.

Västerfärnebo sn, tätort, Vangbro hd, Västmanland. *Fernabo* 1330-talet. – Sockenamnet innehåller ett till dialekterordet *färne* 'fräken' (en växtbeteckning) bildat äldre namn på Svartån eller på en försvunnen sjö öster om kyrkan, och → *bo*, troligen i betydelsen 'bygd'. Västerskiljen sedan början av 1600-talet sockenamnet från → *Österfärnebo*. Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse vid kyrkan.

Västergarn sn, Gotland. (Jn ...) *Garnæ* 1304. – Västergarn kan vara identiskt med den hamn Garn som omtalas av den danske historikern Saxo Grammaticus redan på 1100-talet (*in porto, cui Garnum nomen* ['i hamnen, vars namn är *Garn*']). Namnet innehåller ett forsnapråkligt *garn 'tarm', använt i överförd betydelse om smala uddar, vikar eller ör. Här är det säkert den smala passagen in till den gamla hamnen i → *Paviken* som avses. Eventuellt kan en betydelseskridning till 'skyddad hamnplats' ha ägt rum, varvid namnet redan från början kan ha varit kopplat till själva hamnen. Väster- är tillagt för att skilja namnet från *garn-namn* på östkusten.

Västergötland landskap. *Westrægøthisia* 1070-talet avskr. – Namnet, fsv. *Væstra Gøtland*, betyder 'västra (delen av) Götland (götarnas land)'. Jfr → *Östergötland*. – Bild 77.

Västerhaninge sn, tätort, Södholms hd, Södermanland. (De) *Westrhanunge* 1314? – Sockennamnen *Väster-* och *Österhaninge* återgår på ett bygdenamn *Hanungi. Detta innehåller en inbyggarsbeteckning *hanungar* (→ -inge), vilken brukar uppfattas som 'de som bor vid Hanveden'. Skogsnamnet *Hanveden*, avseende ett större skogsområde på centrala Södertörn, är sammansatt av *hane* 'tupp av skogsfägel' och fsv. *vidher* 'skog'. Väster- i *Västerhaninge* är tillagt för att skilja namnet från sockenamnet *Österhaninge* (*ecclesie Østræhanungh* 1335).

Västerhejde sn, Gotland. *Westrede* 1327?, (de) *Westredis*, (de) *Westredhe* 1400-talet. – Sockennamnet är sam-

Bild 77. Häradindelningen i Västergötland.

mansatt av väderstrecksbeteckningen väster och gotländskans *hajd 'hed'*, se om det senare → *Hejde*. Namnet kan ta fasta på det större skogsområdet som skiljer kustbygden kring Visby från inlandsbygden.

Västeriske stadsdel, Umeå stad, Västerbotten → *Hissjön*.

Västerhus tätort, Själevads sn, Ångermanland. – Tätorten har vuxit fram vid den år 1892 öppnade järnvägslinjen. Namnet, från byn Västerhus (*Vestrus* 1479, *Västerus* 1486, i *Westerhuss* 1498), är oklart. De äldre skrivningarna från 1479 och 1486 kan tyda på att ordet *os* 'mynning' ingår, i så fall snarast i betydelsen 'sund' med syftning på sundet från Happstafjärden till Själevadsfjärden.

Förleden är väderstrecksbeteckningen väster. Det kan även vara fråga om uppkallelse efter byn Västerhus på Frösön i Jämtland; innebördens av dess namn är dock oklar.

Västerlanda sn, Inlands Torpe hd, Bohuslän. (i) *Vistalanda* sockn 1354 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller det gamla namnet på Västerlandaån, *Vista. Ånamn på *Vist-* förekommer på andra håll i Sverige och Norge. De avser ofta krokiga och buktande vattendrag, och Västerlandaån har ett buktande lopp med många krökar. Associationen med väder-

strecksbeteckningen väster kan spåras ända till 1500-talet. Efterleden är plural form (se inkl. 3.3.1) av → land.

Västerled förs., Stockholms stad. – Namnet skapades 1920 för en genomfartsväg kring vilken församlingen ligger. Det utvecklades till områdesnamn och gavs 1955 till den då nybildade församlingen.

Västerljung sn, tätort, Hölebo hd, Södermanland. *Westerlungh* 1314? – Fsv. *Västerlung* – senare omvandlat till *Västerljung* under påverkan från ordet *ljung* – innehåller troligen ett fornsvenskt *Lung som en gång används om en större bygd eller socken men äldst väl endast om ett område invid sockenkyrkan. Namnet innehåller fsv. *lung 'sand- eller grusmark; sandås, grusås'. Sockenkyrkan ligger vid sandig och grusig mark. Västerlung kan ha varit den västra delen av ett gammalt Lung, som inbegripit åtminstone en del av Vagnhärad socken. Tätorten Västerljung, med järnvägsstation vid en bansträcka öppnad 1913, har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Västerlösa sn, tätort, Vifolka hd, Östergötland. (in) *parochia Wæsterløso* 1325. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller det väderstreckssangivande *Väster*- och → *lösa* 'glänta; äng'. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Västerlövsta sn, Simtuna hd, Uppland. (De) *Løstum* 1344. – Sockennamnets ursprungliga syftning är oklar. Dess fornsvenska form *Løsta* innehåller ett ord *lost 'glänta', besläktat med ordet *ljas* (jfr → *Lojsta*). I början av 1600-talet omformades namnet till *Lövsta*. Socknen kallades under 1400–1600-talen också *Skarplösta*, där förleden är adjektivet *skarp* med syftning på hård och torr jordmån. Sedan 1879 heter socknen *Västerlövsta* till åtskillnad från → *Österlövsta*.

Västermo sn, Västerrekarne hd, Södermanland. *Wæstærmø* 1291. – Sockennamnet innehåller mo 'sandig mark' och betyder 'den västra mon' eller 'det västra Mo'. Sockenkyrkan ligger vid ett mindre område med sandmark, vilket ligger väster om den mäktiga Köpingsåsen med grus- och sandmark.

Västermyckeläng tätort, Älvdalens sn, Dalarna. *Westermyklenh* 1539. – Tätorten är framväxten ur en by. Namnet står i motsatsförhållande till bynamnet *Östermyckeläng* (*Öster myckelengh* 1539). Byarna, som är belägna mitt emot varandra på var sin sida av Österdalälven, återgår förmodligen på en enda by med namnet *Myckeläng* (*Mijcklaenghe* 1539 avseende Västermyckeläng). Förleden i *Myckeläng* innehåller fsv. *mykil* 'stor'. Efterleden är dialektordet *änge* 'naturlig skogsäng (oftast vid vattendrag)' där man slår gräs'.

Västernorrlands län län. – Ett län med Hudiksvall som residensstad, kallat *Västernorrlands län* eller *Hudiksvalls län*, inrättades 1634. Länet utgjordes av Norrland norr om Gästrikland (borträknat de då till Norge hörande Härjedalen och Jämtland). Sedan nuvarande Västerbotten, Norrbotten och Lappland under namnet *Västerbottens län* (→ *Norrbotten*) brutits ur länet 1637 kom det att omfatta Hälsingland, Medelpad och Ångermanland. Efter inför-

livningen av Härjedalen och Jämtland med Sverige tillsattes länet 1646 i Härnösands och Hudiksvalls län. År 1654 återskapades dock Västernorrlands län, också kallat *Gävleborgska lännet* (→ *Gävleborgs län*), med Gävle som residensstad. År 1762 blev det återigen uppdelat i två län, Gävleborgs län och ett nytt Västernorrlands län. Det senare bestod av Jämtland, Medelpad och Ångermanland, först med Sundsvall som residensstad, sedan Härnösand. År 1810 bröts Jämtland ut ur Västernorrlands län, varvid samtidigt de nuvarande Bjurholms och Nordmalings socknar i Ångermanland överfördes till Västerbottens län. Bodums, Fjällsjö och Tåsjö socknar i Ångermanland överfördes 1974 från Västernorrlands län till Jämtlands län.

Namnet *Västernorrland* (*Westre Nordlandenn* 1574), ursprungligen i pluralis med syftning på flera land (landschap), har sin bakgrund i att → *Norrland* längre tillbaka kunde beteckna de norra delarna av både Sverige och Finland; de två länderna utgjorde som bekant ett enda rike till 1809. *Västernorrland* avsåg de norrländska landskapen väster om Bottniska viken, medan det till synes sällan förekommende *Östernorrland* (in *Østernorlandia* [latiniserad form] 1329 avskr.) har syftat på landet öster om havet, i första hand väl landskapet Österbotten.

Västerplana sn, Kinne hd, Västergötland. (i) *Vestre Wplandom* 1346. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det sammanhänger med socken- och kyrkbynamnen → *Medelplana* och → *Österplana*.

Västerrekarne härad hd, Södermanland. (in) *Wæsterrek* 1291. – Häradet omfattar västra delen av den gamla bygden → *Rekarne*.

Västerstad sn, Färs hd, Skåne. (in) *Wæstærstatha occidentali* ['västra'] ca 1228 (avser kyrkbyn), (in) *parochia Vesterstathe* 1300-talets mellersta del. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (Västra Västerstad). Det innehåller i förleden antingen adjektivet *västra* eller adverbet *väster* och i efterleden → *sta(d)*. Vad förleden refererar till är ovisst; Västerstads kyrkby och kyrkbyn i det angränsande → *Östraby* (äldst kallad *Östra Västerstad*) utgjorde äldst troligen en enda by.

Västerstrand förs., stadsdel, Karlstads stad, Värmland. – Församlingen bröts ut ur Karlstads domkyrkoförsamling 1991 och fick namn efter den väster om Klarälven belägna stadsdelen Västerstrand, vars namn tillkom 1908.

Västertälje förs., Öknebo hd, Södermanland. – Västertälje församling bildades 1973 genom utbrytning ur Södertälje landsförsamling. Namnet är övertaget från den 1863 inrättade landskommunen Västertälje, sedan 1945 inkorporerad med Södertälje. Kommunnamnet syftar på att Västertälje utgjorde en västlig del av landsförsamlingen → *Södertälje*. Jfr också → *Östertälje*.

Västervik kn, stad, Småland. (in) *Vesterwik* 1303. – Den äldsta staden låg vid nuvarande → *Gamleby*, vid den vik som nu kallas *Gamlebyviken* men vars äldre namn har varit *Västervik(en)*. Förleden anger antagligen att denna vik ligger västligare än Gudingefjärden och dess fortsätt-

ning i en forntida vik upp mot Tingstad i Lofta socken. *Tingstad* innehåller fsv. *thingstadher* 'tingsplats' och utgör sannolikt den gamla tingsplatsen i Tjust (→ *Norra Tjests härad*). När staden 1433 flyttades till sitt nuvarande läge följde namnet med.

Västervåla sn, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland. (j) *Walbo* ['Vålabornas'] *sookhn*, (De) *parochia Valum* 1371. – Socknennamnet innehåller dialekterordet *vål* 'samling av kullfallna trädstammar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbräte' m.m. Möjligen är det inte en direkt bildning till detta ord utan i stället till ett äldre namn, fsv. *Vali 'sjön med risvasarna (för fiskfängst)', på sjön → *Ämänningen* väster om kyrkan. *Väster* tillades under senare delen av 1600-talet i syfte att skilja namnet från socknenamnet → *Östervåla*.

Västerväte gd, Väte sn, Gotland → *Väte*.

Västeråker sn, Hagunda hd, Uppland. (in) *parochia Aker* 1315. – Socknennamnet avsåg ursprungligen troligen en i förkristen tid helig åker (→ *åker*), som legat i närheten av kyrkan. *Väster*- tillfogades 1885 för att skilja namnet från → *Österåker*.

Västerås kn, stad, Västmanland. (in) *Westraarus* 1200-talets mellersta del. – Staden ligger vid Svartåns mynning i Mälaren. Dess namn är en ursprunglig sammansättning med efterleden fsv. *aros* 'åmynning' och förleden *väster*, som anger läget i förhållande till *Östra Aros*, nu → *Uppsala*.

Västerås Badelunda sn, Västerås stad, Västmanland. (in) *parochia Badlunge* 1345. – Namnet kan vara sammansatt av ett fornsvenskt **badh* 'förhöjning', nära besläktat med *bädd*, och **lung* 'sand- eller grusmark; sandås, grusås'. Det åsyftar i så fall en platå på Badelundaåsen. 1962 ändrades namnet från *Badelunda* till *Västerås Badelunda*.

Västerås-Barkarö sn, Västerås stad, Västmanland. *ecclesie Bondaberkana* 1330-talet, *ecclesiis ... Berkana* 1345. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort med namnet *Barkarö*), som i sin tur troligen övertagit ett äldre önamn. Förleden i *Barkarö*, fsv. *Bærk-*, syftar på björkbestånd. Efterleden innehåller pluralis av → *arin* 'grusö, grusig mark'. Den under medeltiden förekommende förleden *Bonda-* (till *bonde*) är given i motsats till → *Kungs-Barkarö*. *Västerås-* tillades 1889.

Västeråsen by, Åsarne sn, Jämtland → *Åsarne*.

Västland sn, Örbyhus hd, Uppland. (de) *parochia Vesland* 1312. – Ortnamnet har ansetts innehålla ett flertydigt ånamn fsv. *Væsla, avseende Tämnarån, kanske utgående från en betydelse 'sätta i hastig rörelse' och syftande på att än vid Västland bör ha varit ganska ström, en högst påfallande egenskap i det omgivande flacka landskapet. Andra förslag är 'den lilla än' och 'än med de sumpiga stränderna', tolkningar som av sakliga skäl är mindre tilltalande. Möjligheten att förleden istället för ett ånamn innehåller ett namn på de forna strömmarna vid Västland kanske inte helt skall uteslutas. Efterleden är → *land*, här snarast i betydelsen 'brukad mark', och namnet skall i så fall uppfattas som ett ursprungligt namn på den plats där

kyrkan kom att byggas. Alternativt har man tänkt sig att land i detta fall har betydelsen 'bygd, område', varvid socknennamnet alltså återgår på ett bygdenamn.

Västmanland landskap. *Guasmannia* (latiniserad form) ca 1120 avskr., *Vestmannaland* 1200-talet. – Namnet betyder 'västermännens land'. Västermännen var i gammal tid de som bodde i området väster om → *Uppland* (ifr. → *Södermanland*); se vidare → *Sverige*.

Västmanlands län län. – Länet fick sin nuvarande omfattning 1714. Det omfattar östra delen av landskapet Västmanland, västligaste delen av landskapet Uppland (Torstuna, Simtuna och Våla härad) samt Kung Karls och Torpa socknar i nordvästra delen av landskapet Södermanland.

Västra Alstad sn, Skydds hd, Skåne. *Alstedvestre* 1561, *Westre Alstadtt Sognn* 1570-talet. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn. Dess grannby Lilla Alstad utgjorde under medeltiden en egen socken (*Lillæ Alstædh kirke* 1456), även kallad *Mellan-Alstad* (*Myæt[h]a[l]staða* 1343). Namnet innehåller i förleden antingen genitiv pluralis av trädbezeichnung *al* eller av fda. *ali 'aldunge'; efterleden är → *sta(d)*. Kyrkbyn, Lilla Alstad och grannsocknens kyrkby → *Fru Alstad* utgjorde ursprungligen troligen en enda by. Tätorten Alstad, strax norr om kyrkbyn, har vuxit fram kring en 1875 öppnad järnvägsstation och namngavs efter socknarna Västra Alstad och Fru Alstad.

Västra Bodarna tätort, Hemsjö sn, Kullings hd, Västergötland. *Wästerboane* 1689, *Wästre Bodanne* 1690. – Tätorten är framväxten på mark till byn Västerbodarna. Tätortsnamnets från bynamnet avvikande form är övertagen från namnet på järnvägs- och poststationerna, inrättade 1896 resp. 1907. Förleden i *Västerbodarna* markerar motsats till grannbyn Österbodarna i Alingsås socken. Båda byarna förefaller ha utvecklats ur en och samma by, kallad *Skarpebo* eller *Boda*. Bynamens efterled *bodarna* anknyter till *Bodarna*, i sen tid brukat som dagligt namn på Västerbodarna. Namnet innehåller → *bod*.

Västra Broby sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (in) *Broby* 1351 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknennamnet, lånat från kyrkbyn, är sammansatt av *bro* i betydelsen 'anlagd vägbank i sankmark' och → *by* 'gård; by'. *Västra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Broby*.

Västra Ed sn, Norra Tjests hd, Småland. *ecclesie Edh* 1313. – Socknennamnet, övertaget från byn med samma namn, innehåller → *ed* 'passage mellan eller utmed vatten'. Här torde ordet syfta på landtungan mellan sjöarna Syrsan och Storsjön eller mellan Storsjön och Edsån. Från Eds socken utbröts 1619 Eds kapell, och 1884 ändrades de båda församlingarnas namn till *Västra* och *Östra Ed*.

Västra Eneby sn, Kinda hd, Östergötland. *Eneby* 1351. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller *ene* 'endunge, bestånd av en' och → *by* 'gård; by'. Sedan åtminstone 1700-talet har socknen kallats *Västra Eneby*. Det tillagda *Västra* särskiljer socknen från → *Östra Eneby* socknen.

Västra Fjällfället fjällmassiv, Vilhelmina sn, Lappland → *Östra Fjällfället*.

Västra Fors by, Malungs sn, Dalarna → *Malungsfors*.

Västra Frölunda sn, Askims hd, Västergötland. (j) *Frölanda* 1436. – Socknen har fått sitt namn från byn Frölunda. Förleden i detta innehåller troligen dialektordet *fro* 'fruktbar, frodig'. Efterleden är → *land*. Anslutning till namn på *-lunda* har skett redan på 1500-talet. Det särskiljande *Västra* lades till 1885 för att skilja socknen från (*Östra*) Frölunda i Kinds härad.

Västra Fågelvik sn, Nordmarks hd, Värmland. *Fuglwik* 1330-talet. – Sockennamnet avsåg ursprungligen trolien genom att den var en fägelrik vik av sjön Fuxen. *Västra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Fågelvik*.

Västra Gerum sn, Skänings hd, Västergötland. *Gireemasokn* 1377 avskr. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller fsv. *gere* 'kil, kilformigt stycke' eller en motsvarighet, fsv. *ger, till fvn. *geirr* 'spjut' och åsyftar sannolikt någon kil- eller spjutliknande formation i landskapet. Efterleden innehåller → *hem* 'boplats; gård'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Västra Gerum*. Det tillagda *Västra* särskiljer socknen från → *Östra Gerum*.

Västra Grevie by, Södra Åkarps sn, Oxie hd, Skåne → *Mellan-Grevie*.

Västra Göinge härad hd, Skåne. – Detta härad har till sammans med Östra Göinge härad utgjort ett enda härad, Göinge härad, som först 1637 delades i två härad. Det medeltida häradet uppträder först under namnet fda. *Guthisbo* (A *Guthisbo* 1100-talets mitt), som dock redan under 1200-talet ersätts av fda. *Gythinga hærath* (*Gythingheret* ca 1300). Det senare namnet innehåller genitiv av en till *Guthisbo* bildad plural inbyggartekning, fda. *gythingar*.

Guthisbo innehåller som föyleden genitiv av mansnamnet fda. *Guthir* och som efterled → *bo*. Innebördens av *bo* i detta namn låter sig inte säkert fastställas. *Bo* kan beteckna något slags distrikt eller en bygd, varvid *Guthir* i det förra fallet får antas ha varit styresman för distriktet, i det senare fallet en bygdehövding. Några jämförbara bostadsdistrikt låter sig inte påvisas, medan *bo* i betydelsen 'bygd' är välvänt, också i häradsnamn, t.ex. → *Sunnerbo härad*, → *Västbo härad* och → *Östbo härad* i det till Göinge gränsande Finnveden.

Västra Götalands län län. – Länet inrättades 1998 och består i huvudsak av de förutvarande länen → *Göteborgs och Bohus län*, → *Skaraborgs län* och → *Älvsborgs län*. Länet omfattar en stor del av västra Götaland.

Västra Hallen f.d. by, Backaryds sn, Medelstads hd, Blekinge → *Hallabro*.

Västra Harg sn, Vifolka hd, Östergötland. *Hargh soken* 1382. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *harg*, som här kan ha betydelsen 'stenig mark' e.d. Omedelbart öster om kyrkan finns ett berg med delvis bortsprängda hällar. Sedan åtminstone 1700-talets

mitt har socknen kallats *Västra Harg*. Det tillagda *Västra* särskiljer socknen från → *Östra Harg*.

Västra Hisings härad hd, Bohuslän. – Häradet omfattar västra delen av ön → *Hisingen*, dvs. den del av ön, Norska Hisingen, som under medeltiden hörde till Bohuslän.

Västra Hoby sn, Torna hd, Skåne. *ecclesiam (de) Hubu* 1253 sen avskr., (in) *Hoby* 1366 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, vars efterled är → *by* 'gård; by', är givet efter kyrkbyn. Förleden är oviss. *Västra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Hoby*.

Västra Husby sn, tätort, Hammarkinds hd, Östergötland. *Husby* 1304. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller → *husaby*. Förleden *Västra*, som tillades redan under medeltiden, särskiljer socknen från → *Östra Husby* socken.

Västra härad hd, Småland. *Westrahered* 1200-talets början. – Det småländska → *Njudung* har alltsedan de äldsta källorna varit indelat i två efter väderstreck benämnda härad, *Västra härad* och → *Östra härad*. I de medeltida beläggen kompletteras de båda namnen ofta med tillägget »i *Njudung*».

Västra Ingelstad sn, tätort, Oxie hd, Skåne. (vti) *Ingilstad* 1356 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller i förleden mansnamnet fda. *Ingiald* och i efterleden → *sta(d)*. *Västra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Ingelstad*.

Västra Karaby sn, tätort, Harjagers hd, Skåne. (de) *Karaby majore* ['stor'] 1200-talets senare del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet (→ *Karlaby*) är givet efter kyrkbyn (nu en tätort). Det i 1200-talsbelägget tillagda *majore* 'stora' kan syfta på att kyrkbyn var större än kyrkbyn i → *Östra Karaby*. Det 1885 tillfogade *Västra* skiljer namnet från *Östra Karaby*.

Västra Karup sn, Bjäre hd, Skåne. (i) *Karup* 1557. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett mansnamn fda. *Kaki (jfj → *Östra Karup*). Efterleden är → *torp* 'nybygge'. *Västra* tillades 1884 till åtskillnad från det närlägna → *Östra Karup*.

Västra Klagstorp sn, Oxie hd, Skåne. *ecclesie Claustorp* 1334. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Klak* och → *torp* 'nybygge'. *Västra* skiljer sedan 1885 namnet från → *Östra Klagstorp*.

Västra Kvismaren f.d. sjö, vätmark, Sköllersta och Askers hd, Närke → *Kvismaren*.

Västra Kärrstorp sn, Oxie hd, Skåne. (i) *Kærstorp* 1350 sen avskr. (avser kyrkbyn), *Kerstorp* 1426 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen ordet *kärr*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. *Västra* tillades 1885 till åtskillnad från → *Östra Kärrstorp*.

Västra Ny sn, Aska hd, Östergötland. – Formen *Ny* (*Nya sokn* 1399) har trätt i stället för det äldst belagda namnet, *Nykyrka* (*Nyakirkio sokn* 1369 'den nya kyrkans socken'), vilket ännu lever kvar i tätortsnamnet → *Nykyrke*.

Det i den officiella namnformen sent tillagda Västra särskiljer socknen från → *Östra Ny* socken.

Västra Nöbbelöv sn, Ljunits hd, Skåne. (*j*) *Nybøle sogn* 1465 avskr. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller ett forndanskt *nybyli 'nybygge' (jfr → *böle*). Den nuvarande formen, känd sedan början av 1700-talet, beror på anslutning till de vanliga bebyggelsenamnen på → *lös*. Västra tillades 1885 till åtskillnad från socknenamnen → *Norra Nöbbelöv* och → *Östra Nöbbelöv*.

Västra Ryd sn, Bro hd, Uppland. (*in*) *parochia Riudh* 1299. – Ortnamnet innehåller → *ryd* 'rötning'. Troligen rör det sig om ett gammalt bygdenamn. Socknen hette tidigare *Ryd*, men på 1700-talet tillfogas *Västra* till åtskillnad från → *Östra Ryd* i Danderyds skeppslag.

Västra Ryd sn, Ydre hd, Östergötland. *Ryth* 1337. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller → *ryd* 'rötning'. Sedan åtminstone 1777 har socknen kallats *Västra Ryd*. Det tillagda Västra särskiljer socknen från → *Östra Ryd* i Skärkinds härad.

Västra Sallerup sn, Harjagers hd, Skåne. (*in*) *parochia de Saxulstorp* 1201 sen avskr., (*in*) *parochia Saxælthorp* 1300-talets mitt. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden troligen mansnamnet fda. *Saxel* (< *Saxulf*). Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Västra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Södra* och → *Östra Sallerup*.

Västra Skedvi sn, Åkerbo hd, Västmanland. (*j*) *Skædhwi* sockn 1388 → *Skedvi*.

Västra Skrävlinge förs., Malmö stad (f.d. sn, Oxie hd), Skåne. *ecclesie Scraepplinghae* 1350, (*de*) *Westraskräplinge* 1400-talets förra del (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller en inbyggarbeteckning (→ -inge), kanske bildad till ett äldre namn på Husiebäcken, sammanhängande med verbet *skrapa* med syftning på vattnets ljud. Kyrkbyn och grannbyn Östra Skrävlinge i Husie f.d. socken utgjorde äldst en enda bebyggelse. I sockennamnet tillades Västra officiellt 1885 till åtskillnad från → *Norra Skrävlinge*.

Västra Stenby sn, Aska hd, Östergötland. *V. Stenby Socken* 1825. – Socknen bildades 1813 genom sammanslagning av de gamla socknarna Kälvesten (*Kæluesten* 1338) och Sten (*Sten sockn* 1379) och fick då namnet *Västra Stenby*. Vad ordet *sten* här åsyftar är ovisst. Namnet Kälvesten sammanhänger med den nu försvunna sjön Kälven i Kälvesten. Formen *Stenby* har utvecklats ur *Stenbo* (*socken*) 'Stenbornas (socken)'. Det tillagda Västra särskiljer socknen från → *Östra Stenby* socken.

Västra Strö sn, Onsjö hd, Skåne. (*de*) *Othenstrø* ['Strö i → Onsjö härad'] 1350 (avser kyrkbyn), (*in*) *Strø* 1351 avskr. (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som anses innehålla ett ord fda. *strø 'ström, vattendrag' med syftning på Saxån. *Norra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Norra Strö* och → *Östra Strö*.

Västra Sälen by, Transtrands sn, Dalarna → *Sälen*.

Västra Sönnarslöv sn, Södra Åsbo hd, Skåne. (*til*) *Söndersleff* 1510-talet sen avskr. – Sockennamnet, lånat från

kyrkbyn, innehåller i förleden möjligent ett mansnamn fda. *Sundar eller *Sunnar. Efterleden är → *lös* 'arvegods'. Västra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Sönnarslöv*.

Västra Tollstad sn, Lysings hd, Östergötland. *parochia Tholfstadhæ* 1358. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fsv. *Tholf* (*Thorulf*). Efterleden är → *sta(d)*. Sedan åtminstone 1700-talets mitt har socknen kallats *Västra Tollstad*. Det tillagda Västra särskiljer socknen från → *Östra Tollstad*.

Västra Tommarp sn, Skytts hd, Skåne. (*y*) *Tommerupp* 1480 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Förleden innehåller mansnamnet fda. *Tumi*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Västra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Tommarp*.

Västra Torp by, Lillia Isie sn, Vemmenhögs hd, Skåne → *Östra Torp*.

Västra Torsås sn, Allbo hd, Småland. (*j*) *Thoors aas sockn* 1385. – Socknen har övertagit namnet på den ursprungliga kyrkbyn, som är belägen ca 6 km nordöst om den nuvarande kyrkan. Ursprungligen har namnet syftat på den stora höjd på vars västra sluttning byns ägomarker breder ut sig. Ortnamnet innehåller i förleden gudanamnet *Tor* och i efterleden *ås*. Det särskiljande tilläget *Västra* lades till 1884 för att skilja socknen från → *Östra Torsås* i Konga härad. Byns namn skrevs dock redan under medeltiden *Westra thorsaas* (1423) o.d.

Västra Torup sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. (*j*) *Torderp sogn* 1504. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet *Tord* och → *torp* 'nybygge'. När post- och järnvägsstation inrättades strax norr om kyrkbyn 1891, gavs denna namnet *Västra Torup*, kanske efter läget i Västra Göinge härad till undvikande av sammanblandning med socknen → *Torup* i Halland, där en äldre järnvägsstation finns. Sockennamnet ändrades först 1926 till *Västra Torup*.

Västra Tunhem sn, Väne hd, Västergötland. *Tuneem* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från gården Tunhem (Prästegården). Det innehåller dialekterdet *tun* '(in)hagnad' (→ *tuna*) och → *hem* 'boplats; gård'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Västra Tunhem*. Det tillagda Västra särskiljer socknen från → *Östra Tunhem*.

Västra Vemmenhög sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (*in*) *Wæmundæhøgh westre* 1318 (avser kyrkbyn). – Socknenamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Wemund* och → *hög*. Västra Vemmenhögs kyrkby och kyrkbyn i grannsocknen → *Östra Vemmenhög* utgjorde troligen ursprungligen en enda by.

Västra Vemmerlöv sn, Skytts hd, Skåne. (*in*) *Wimerlef* 1318 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden *Wighmar (motsvarande fvn. *Vigmarr*) eller ett forndanskt mansnamn *Withmar. Efterleden är → *lös* 'arvegods'. Västra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Östra Vemmerlöv*.

Västra Vingåker sn, Oppunda hd, Södermanland. *Wi-*
kinghaker 1314? – Socknen har sannolikt fått sitt namn

Bild 78. Vätteryd. Gravfältet med sina många resta stenar har legat bakom uppfattningen att vättar varit närvarande på heden. Foto: Per Vikstrand.

från en samlingsplats med forntida anor. Det betyder 'vikbornas åker' och har använts om en åker där man samlats, kanske för både kult och andra offentliga angelägenheter (→ åker). Den lokalitet som ligger bakom den fornsvenska förleden *Viking* 'vikbornas' har snarast varit ett fordom vidsträckt, vattenrikt område vid *Vingåkersån* på slätten väster om sjön *Kolsnaren*. Det ursprungliga *Vingåker* delades på 1700-talet i socknarna *Västra Vingåker* och → *Östra Vingåker*.

Västra Vram sn, Gärds hd, Skåne. (*in*) *uilla Wraum occidentalī* ['västra'] 1135 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är länat från kyrkbyn. Det innehåller dativ pluralis av *vrå* (fda. *vra*) i betydelsen 'krok, hörn' med syftning på någon terrängföreteelse. *Västra Vrams* kyrkby och kyrkbyn i grannsocknen → *Östra Vram* är sannolikt delar av samma ursprungsbebyggelse. Jfr → *Norra Vram* och → *Södra Vram*.

Västra Ämtervik sn, tätort, Fryksdals hd, Värmland. – Tätorten har vuxit fram kring bebyggelsen vid kyrkan. För tolkning av namnet se → *Östra Ämtervik*.

Västrum sn, Södra Tjusts hd, Småland. (*j*) *Vestrwme* 1382 (avser byn). – Sockennamnet är övertaget från byn *Västrum*. Det är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *väst(er)* och → *rum* 'öppen plats'.

Väte sn, Gotland. *Hwecym* 1400-talet. – Namnet har jämförts med det norska dialektordet *kvetja* 'en slipning; så mycket som man kan slå med en lie, innan man behöver vässa den'. Det skulle då innehålla ett forngutniskt ord som syftat på ängsmark av en särskild storlek, jfr det även från Gotland kända *vässning* med samma innebörd. Alternativt kan namnet innehålla dialektordet *vättja*

'mjuk brynsten' och syfta på ett område där sådan sten fanns. Namnet bör således ursprungligen vara ett ägo- eller naturnamn, men det är möjligt att det förmedlats till socknen via ett gärdnamn; jfr det nuvarande gärdnamnet *Västerväte* (*Westerhwethium* 1294).

Vättak sn, Vartofta hd, Västergötland. *Wättagh* 1386 sen avskr. (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden innehåller ordet *teg*. Förleden kan innehålla dialektordet *vät* 'sank mark, grund vattensamling som torkar ut'. I sockenkyrkans omgivning finns sankmarker.

Vätte härad hd, Bohuslän. (*i*) *Uetta herat*, (*i*) *Uetta heraði* ca 1300. – *Vettahäradh* är ett gammalt bygde- eller landskapsnamn, under medeltiden också känt som skeppsredenamn (→ *härad*). *Härad* har i detta namn särklig betydelsen 'bygd', och namnet kan alltså återges med 'Vättebygden'. *Vätte* bör sammanhållas med gärdnamnet *Vätland* (*Vettaland* ca 1225) i *Skee* socken, som antas innehålla genitiv pluralis av fvn. *vätt* 'kupigt kistlock', syftande på gravhögar. *Vätte härad* skulle då syfta på en samlingsplats vid gravhögarna ifråga.

Vättern sjö, Götaland. *Wetur* 1220- eller 1230-talet. – Sjönamnet innehåller ett ur vårt språk sedan länge försunnet ord, fsv. *vætur 'vatten, sjö'. *Vättern* var sjön framför andra för dem som bodde runt den.

Vätteryd torp, gravfält, Norra Mellby sn, Västra Göinge hd, Skåne. – Namnet har ursprungligen avsett det omfattande järnåldersgravfältet, som rymmer en stor mängd resta stenar. Förleden kan vara *vätte* i betydelsen 'avlidens ande, spöke, gast'. De till gravfältet knutna föreställningarna om övernaturliga väsen kan emellertid vara sekundärt tillkomna och namnet således omtolkat i anslutning härtill. Då bebyggelsen *Vätteryd* (*Wetteryds hus* 1826) vid gravfältet är ung, kan efterleden inte utgöras

av det i gamla bebyggelsenamn vanliga → *ryd* 'röjning', utan utgörs i stället säkerligen av dialektordet *ry* (< *ryd*) 'hedmark'. – *Bild 78.*

Vättland gd, Skee sn, Vätte hd, Bohuslän → *Vätte härad*.
Vättle härad hd, Västergötland. (*in*) *Vetlohärad* 1286. – Till grund för häradsnamnet ligger säkerligen ett ånamn fsv. *Vætla, som får antas ha avsett Lärjeån, ett biflöde till Göta älvs. Ånamnet, som sannolikt är bildat till adjektivet *våt*, har ansetts ha haft en allmän betydelse 'vatten-drag'. Snarare har det dock på något sätt karakteriserat vattendraget, kanske genom långsamt flöde i åns starkt meandrande lopp (jfr nyisländskans *vætla* 'sippa, rinna långsamt, porla', *vætla* 'långsamt flöde' o.d.). *Vättefjäll* (*Uætlufial* ca 1325), namnet på en skogs- och bergstrakt i norra delen av häradet norr om Lärjeån, är snarast bildat till häradsnamnet. Jfr → *Villands härad*.

Vättlösa sn, Kinne hd, Västergötland. (*in*) *Wæterløso* 1366. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller fsv. *vætur 'vatten(drag), sjö' (jfr → *Vättern*) och efterleden → *lösa* 'glänta; äng'. Kyrkan ligger vid en å.

Vätö sn, Bro och Vätö skg, Uppland. *Ecclesie Vætu* 1337. – Ortnamnet, som äldst avsåg ön Vätö, bör sammanhållas med det från gotländska dialekter kända *vät* 'pöl, träsk; grunt vatten som torkar ut'. Bakgrunden kan vara de grunda vikar som ännu under vikingatid har skurit långt in i ön. Namnet ingår i skeppslagsnamnet *Bro och Vätö skeppslag*, se → *Frösåkers härad*.

Väversunda sn, Dals hd, Östergötland. (*in*) *Wewersundom* 1279. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller *sund*, som här väl har använts om sundliknande sankmark e.d. Förledens innehörd är oklar.

Växjö kn, stad, Småland. *Datum Vexio* 1286. – Namnet har ursprungligen betecknat nuvarande Växjösjön. Det är sammansatt av orden *väg* och *sjö*, dvs. 'Vägsjön'. Namnet syftar troligen på vinterfarleder.

Växjö Maria förs., Växjö stad, Småland. – Församlingen utbröts 1995 ur → *Skogslyckans församling*. Namnet är givet efter Mariakyrkan, som byggdes 1979.

Y

Ycklaren sjö, Ockelbo sn, Gästrikland → *Ockelbo*.

Ydre härad hd, Östergötland. (*in*) *Ydre* 1279. – *Ydre*, som är ett gammalt bygdenamn, har förklarats som bildat till ett fsv. *ydher 'idegran'. Fsv. *Ydhere*, bildat som *eke* till *ek*, skulle då betyda 'trakten där det växer idegran'. Tecken på förekomst av idegran i *Ydre* synes föreligga i två bynamn, *Idhult* (i *Idhhvith* 1460) i Svinhults socken och *Idebo* (*Idhabodhe* 1418 sen avskr.) i Maleanders socken, vilken under medeltiden räknades till *Ydre*. Dessa båda namn innehåller sannolikt ett annat, vanligare ord för trädet ifråga, fsv. *idhe, som ingår i *idegran*.

Ylestads sn, Vartofta hd, Västergötland. (*de*) *Ylistadhum* 1323. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. För-

leden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Ylir eller *Yli 'Skrikhansen' e.d., bildat till verbet *yla*. Efterleden är → *sta(d)*.

Ymsen sjö, Vadsbo hd, Västergötland. *Ymsi* ca 1325. – Sjöns namn är möjligen bildat till fsv. *ymse* 'växlande, skiftande' syftande på hastigt skiftande väderleksförhållanden.

Yngaren sjö, Södermanland. *Yngeran* 1560. – Namnet är oklart. Det har sammanställts med ord för 'trång(het)'. Mellan socknarna Björkvik och Halla är den vidsträckta sjön förhållandevis sammanträngd.

Yngen sjö, Färnebo och Kroppa snr, Färnebo hd, Värmland. *Öngen* 1658. – Namnet torde vara ett ursprungligt *Öngen, en bildning med -*ing* till ordet *ö*, alltså 'den örika (sjön)'.

Yngsjö tätort, Åhus sn, Villands hd, Skåne. *Inscio* 1135 avskr., (*in*) *Insyo* 1294 avskr. – Namnet innehåller ordet *insjö* (i motsats till det närliggande havet) med syftning på den nu till stor del upprundade Yngsjösjön vid bebyggelsen.

Ysane sn, tätort, Listers hd, Blekinge. (*y*) *Isande* 1420 avskr. – Det från kyrkbyn (nu en tätort) länade namnet har dunkelt ursprung.

Ysby sn, tätort, Höks hd, Halland. (*tel* ['till']) *Øsby* kyrkæ 1393. – Tätorten, som ligger på mark till olika byar, omfattar bebyggelse vid sockenkyrkan och har övertagit socknens namn. Detta är i sin tur länat från en by i kyrkans närhet. Förleden innehåller väderstrecksbezeichningen *öst*. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Förmodligen har byn namnetts från byn Hov lite längre västerut.

Ystad kn, stad, Skåne. *domus ystaensis* ['Ystadshus'] 1280, (*in*) *Ystath* 1285 avskr. – Stadens namn innehåller i förleden troligen ett ord fda. *y 'idegran'. Efterleden är → *sta(d)*.

Ytterby sn, Inlands Södra hd, Bohuslän. (*a*) *Konong(a)-hællu ytri* (åsyftar själva kyrkan) 1300-talet, (*J*) *Yttra byar sokn* 1353 avskr. – Namnet, 'den yttre, dvs. längre utåt belägna gården/byn', tycks förutsätta en nu försunnen bebyggelse i närheten av kyrkan. *Yttra* syftar på läge närmare havet i förhållande till → *Kungälv* (jfr skrivningen från 1300-talet).

Ytterenhörna sn, Selebo hd, Södermanland. (*in*) *parochia Tunum Enhörne* 1281. – Sockennamnet *Ytterenhörna* utgår från bygdenamnet → *Enhörna*. Ytterenhörna ligger längre bort från den öppna Mälaren än → *Överenhörna* socken. Vad som föranlett förleden *Ytter-* är ovisst (jfr → *Yttergran* och → *Yterselö*). Under medeltiden bar socknen även namnet *Tuna*, som länats från kyrkbyn (→ *tuna*).

Yttergran sn, Häbo hd, Uppland. *ecclesie Ytrugren* 1298. – Till grund för sockennamnen *Övergran* (*Ecclesie mee parochiali* ['till min sockenkyrka'] *Øffrogræn* 1298) och *Yttergran* ligger en bildning till ordet *gran*, troligen med kollektiv betydelse och syftande på granvegetation. *Ytter-* och *Över-* är tillagda i särskiljande syfte, där *Ytter-* syftar på läget längre ut mot och *Över-* på läget längre

upp från Mälaren. Åtminstone *Yttergran* återgår på ett bynamn: *Græn* (*de Gren* 1324), avseende nuvarande Yttergransby strax söder om Yttergrans kyrka. Vad beträffar *Övergran* är förhållandena mer oklara. Även här antyder källorna att ett bynamn kan ligga till grund, men mer tilltalande är måhända att se namnet som resultatet av en splittring av ett större, ursprungligt Græn omfattande såväl Ytter- som Övergran.

Ytterhiske stadsdel, Umeå stad, Västerbotten → *Hisjön*.

Ytterhogdal sn, tätort, Hälsingland. (*i*) *Hoadalenn* 1273 avskr., (*j mællan*) *Yter Hwddal* 1430 eller 1484. – Socknenamnen *Ytter-* och *Överhogdal* (*j mællan ... Offuer Hwddal* 1430 eller 1484) återgår på ett bygdenamn *Hogdal* 'dal-gången runt än *Hoan*'. Detta ånamn (*a Hoe* 1273 avskr.) innehåller *ho* 'träg, ränna' och syftar på fördjupningar, som finns i särskilt åns nedre lopp. Förlederna *Ytter-* och *Över-* anger socknarnas relativa läge till varandra; *Ytterhogdal* ligger längre nedströms och *Överhogdal* längre uppströms än.

Ytterjärna sn, Öknebo hd, Södermanland → *Järna*.

Ytterlännäs sn, Ångermanland. *Ytralænes kirkia* 1390 sen avskr. – Namnet (ursprungligen *Länäs*) har äldst snarast betecknat prästgården, på vars område socknens gamla kyrka ligger. Troligen är det fråga om uppkallelse efter ett likalydande namn i → *Överlännäs*. *Ytter-* syftar på att socknen ligger längre ut mot havet än *Överlännäs*.

Yttermalung tätort, Malungs sn, Dalarna. *Yttermalung* 1539. – Tätorten återgår på en by. Namnet kan tolkas som '(gården/byn i) den yttre (dvs. nedströms Västerdalälven liggande) delen av (bygden, socknen) Malung'. Namnet kan ha betecknat en bebyggelse redan från början men också ha varit ett områdesnamn som senare övertagits av en gård eller by, kanske den först tillkomna i området. Som ursprungligt gård- eller bynamn kan *Yttermalung* dessutom tolkas som 'den »yttre» gården/byn i (bygden, socknen) Malung'.

Ytterselö sn, Selebo hd, Södermanland. *Tunæ in Sila* 1327, *Ytrasyla sokn* 1381. – Socknenamnet ('det yttre Selaö') har utgått från önamnet fsv. *Sila* (→ *Selaön*). Förleden *Ytter-* åsyftar troligen att Ytterselö ligger längre ut mot den öppna Prästfjärden än → *Överselö* socken. Under medeltiden bar socknen också namnet *Tuna*, som länats från kyrkbyn (→ *tuna*).

Yttertavle by, Umeå sn, Västerbotten → *Innertavle* och → *Tavelsjö*.

Yttertjurbo härad hd, Västmanland. – Yttertjurbo härad och Övertjurbo härad har bildats genom delning av Tjurbo härad, det medeltida *Thiurbo hundare* (*j Thyurbohundare* 1356). Det i nord-sydlig riktning långt utsträckta häradet delades på 1600-talet i en sydlig del, Yttertjurbo härad, belägen ut mot Mälaren, och en nordlig del, Övertjurbo härad, belägen längre upp från Mälaren. Hundaresnamnet *Thiurbo hundare* (jfr → *hundare*) innehåller en plural inbyggarsbehandling, fsv. *thiurboar*, som utgår från den gamla tingsplatsen på Lundboberg, 'Lundbybornas berg',

en betydande höjd sydost om byn Lundby i Tortuna socken. Denna höjd karakteriseras av en markerad brant med klippavsatser och av anhopningar av stenblock av delvis betydande storlek. Sådana berg- och blockformationer har kunnat benämñas med ett ord »*tjur*», fsv. *thiur; ett geografiskt närliggande exempel är *Tjur* (*i Thiwire* 1400), en by i Lundby socken i Västerås stad, som har namn efter en imponerande koncentrerad blockanhopning på en av slätmark omgiven kulle. *Thiurbo hundare* kan alltså återges med 'deras hundare som har sin samlingsplats på »*tjur*»-berget'. Den av »*tjur*»-formatio-ner kännetecknade platsen har kollektivt kallats fsv. *thyre, vilket ligger till grund för by- och sockennamnet → *Tortuna*. Jfr → *Tyresta*, → *Tyresö*.

Ytterå tätort, Näskotts och Alsens snr, Jämtland. (*i*) *Yteraa ... (offre)* *Ythraen* 1520. – Tätorten har snarast namn efter järnvägsstationen, öppnad 1882. Redan tidigare fanns dock kvarnar och smedjor vid forsen, samt på Alsensidan *Ytterå* badanstalt. Namnet avser från början det korta vattendraget mellan Alsensjön och Storsjön. Förleden anger möjliga relationen till *Faxån* mellan Nälvensjön och Alsensjön, högre upp i samma vattensystem.

Yxered by, Hjorteds sn, Södra Tjredits hd, Småland → *Yxern*. **Yxern** sjö, Frödinge sn, Sevede hd, Locknevi sn, Södra Tjredits härad och Tuna sn, Tunälans hd, Småland. *Yxern* 1634. – Sjönamnet skall sammankallas med bynamnet *Yxered* (*j Yxaridh* 1381), avseende en by i Hjorteds socken sydost om sjön. Båda namnen kan återgå på ett äldre namn på *Yxered*-, *Yx, bildat till dialektformen *yx* av ordet *yxa*. Den sakliga bakgrunden till ett sådant ånamn är dock oklar.

Yxnerum sn, Skärkinds hd, Östergötland. *Yxnarwma sokn* 1383. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Det innehåller → *rum* 'öppen plats' och i förleden troligen en gammal plural genitivform, fsv. *yxna*, av ordet *oxe*.

Yxningen sjö, Småland och Östergötland. *Yxning* *Lacus* 1653. – Ortnamnet har utgått från gård- och sockennamnet → *Yxnerum* vid sjön och betyder 'sjön vid *Yxnerum*' eller '*Yxnerums*bornas sjö'.

Z

Zinkgruvan gruva, tätort, Hammars sn, Sundbo hd, Närke. – Tätorten har sitt ursprung i en zinkfyndighet, känd från förra hälften av 1800-talet. Det belgiska företaget *Vieille Montagne* inköpte 1857 Zinkgruvan och drev länge en framgångsrik verksamhet där.

Å

Å sn, Björkekinds hd, Östergötland. *Aa* 1349. – Socknen tycks snarast ha fått sitt namn därv att dess gamla kyrka låg vid Gisselöan. Under medeltiden kallades socknen också *Abo sokn* 'Äbornas socken'.

Åby sn, Norra Möre hd, Småland. *Aby* 1318. – Socknenamnet är övertaget från kyrkbyn och betyder 'gården/byn vid ån', dvs. Åbyän som rinner mellan byn och kyrkan. Byn har i äldre tid legat närmare än än i dag.

Åby tätort, Tjureda sn, Norrvidinge hd, Småland. *Scriptum Aby* 1403. – Tätorten är framvuxen ur herrgården Åby, vars förled åsyftar den korta ån mellan Skavenässjön och Helgasjön. Efterleden är → *by* 'gård; *by*.

Åby tätort, Kvillinge sn, Bråbo hd, Östergötland. (i) *Aby* 1466. – Tätorten återgår på en *by*. Förleden är å med syftning på läget vid Pjältän (Hultän). Efterleden är → *by* 'gård; *by*.

Åby byar, Stora Åby och Ödeshögs snr, Lysings hd, Östergötland → *Stora Åby*.

Åbyggeby tätort, Hille sn, Gästrikland. (ij) *Abyggiaby* 1432. – Tätorten är framvuxen ur en *by*, belägen på ömse sidor av Testeboån. Förleden innehåller genitiv av fsv. *abyggia (till fsv. *a* 'å') 'åbor, folk som bor vid en å'. Efterleden är → *by* 'gård; *by*.

Åbyn *by*, Byske sn, Västerbotten → *Åbyälven*.

Åbytorp tätort, Kumla sn och hd, Närke. *Åbytorp* 1600. – Tätorten har vuxit fram på marken till Åbytorp, vars namn i efterleden innehåller → *torp* 'nybygge'. Åbytorp har tagits upp som nybygge under byn Åby (i *Aby* 1415), som ligger vid en liten å.

Åbyälven älv i Lappland, Norrbotten och Västerbotten. *Åby Elf* 1736. – Förleden innehåller bynamnet Åbyn (Åbyn 1539) i Byske socken i Västerbotten. Byn ligger vid Åbyälven nära dess utlopp i Bottenviken. Namnet Åbyn syftar på läget vid älven och visar att denna enligt känt norrländskt språkbruk kallats för å, något som också framgår av belägget Åby år 1789.

Ådals-Liden sn, Ångermanland. (De) *Lidh* 1344. – Namnet *Liden* är bestämd form singularis av fsv. *lidh* 'bergs-slutning, lång slutning eller backe', här möjligen med betydelsen 'nipa, brant älvrink'. Ursprungligen har sockennamnet kanske betecknat den på Kyrkjorden liggande Prästnisan. Ådals lades till 1885 för att skilja namnet från → *Liden* i Medelpad. Ådalen avser Ångermanälvens floddal.

Åflo by, Offerdals sn, Jämtland → *Offerdal*.

Åfors tätort, Algutsboda sn, Uppvidinge hd, Småland. – Tätorten har vuxit fram vid ett glasbruk. Namnet torde åsyfta en fors i Lyckebyån.

Åhus sn, tätort, Villands hd, Skåne. *Aos* 1286 avskr. – Namnet är en ursprunglig sammansättning av fda. *a* 'å' och *os* 'mynning', med syftning på läget vid mynningen av Helge å. Åhus var stad fram till 1617, och en borg fanns här redan vid 1100-talets senare hälft. Den nuvarande namnformen kan ha uppstått via ett *Aosa hus, dvs. ett namn på borgen med *hus* i betydelsen 'befästning'.

Åkarps tätort, Burlövs sn, Bara hd, Skåne. *Acathorpi* 1100-talets mellersta del. – Tätorten har utvecklats ur en *by*. Namnet innehåller mansnamnet Åke och → *torp* 'nybygge'.

åker Substantivet åker hör samman med verbet *åka*, i sin

tur besläktat med latinets *agere* 'driva'. Man har antagit att åker ursprungligen betecknat en plats där man drev boskapen i bete, en etymologi som dock rymmer flera frågetecken. I svenska ortnamn har ordet säkert i flertalet fall sin nuvarande betydelse, dvs. 'odlad mark'. I bebyggelsenamn uppträder det under formen -åkra/Åkra i Sydsverige och -åker/Åker i Mellan- och Nordsverige, en uppdelning som dock är av sent datum. Namnen förekommer i Sverige överallt där jordbruk bedrivits, och förlederna beskriver oftast åkers karaktär eller läge. De kan syfta på själva jorden, t.ex. *Leråkra*, *Skarpåker* (*skarp* 'torn, ofruktbar' o.d.), *Sandåkra* och → *Haraker*, eller åkers form som i *Bredåker* och *Långåker*. Vanligt är också att förleden anger åkers relativa läge, så t.ex. i → *Söderåkra*, → *Uppåkra* och *Utåker*. I → *Målsåker* anges det absoluta läget (vid Mälaren). Andra fall, som t.ex. *Aspåker* och *Apelåker*, tar fasta på vegetation vid eller kring åkern; däremot är förleder som syftar på odlade grödor ovanliga. Flertalet bebyggelsenamn på -åker/-åkra går tillbaka på gamla ägonnamn. De har således från början avsett vanliga åkrar för att senare överföras på bebyggelse, som anlagts i anslutning till dessa.

En delvis annan bakgrund har de namn där ett gudnamn ingår i förleden, t.ex. → *Frösåkers härad*, → *Odensåker*, → *Torsåker* och → *Ulleråkers härad*. I dessa fall har åker ursprungligen syftat på en lokal som brukats i rituella sammanhang och som verkar ha haft betydelse för en större område. Detta framgår bl.a. av att de ofta ingår i distriktsnamn men inte i namn på någon känd bebyggelse. Även det osammansatta Åker/Åkra har säkert i vissa fall syftat på sådana åkrar, liksom troligen en del sammansatta namn som → *Vingåker*, → *Österåker* och → *Jönåker*. Det flera gånger uppträdande häradnamnet → *Åkerbo härad* torde likaså utgå från en helig åker i anslutning till respektive distrikts samlingsplats.

De flesta bebyggelsenamn på -åker/-åkra har bildats under förhistorisk tid, men då det rör sig om ett ännu levande ord, kan namn av denna typ i praktiken bildas än i dag.

Litteratur: Stefan Brink, Political and social structures in early Scandinavia. A settlement-historical pre-study of the central place, i *Tor* 28 (1996), s. 264–65; Bengt Pamp, Ortnamnen i Sverige. 5 uppl. (1988), s. 40–41; Per Vikstrand, Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalslandskapen (2001), s. 366–85; dens., Några tankar om de sakrala åker-namnen och om ortnamnskronologin, i Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift 2002, s. 19–38.

Åker sn, Östbo hd, Småland. (de) *Aker* 1299. – Socknen synes ha fått namn efter kyrkbyn. Det innehåller → åker.

Åker sn, Åkers hd, Södermanland. *Akir* 1280. – Socknen har troligen fått sitt namn från en gammal samlingsplats för → *Åkers härad*, en åker belägen vid kyrkan och prästgården Tuna (→ åker).

Åkerbo härad hd, Västmanland. *Akerbohunderi* 1326. – Hundaresnamnet är att sammanhålla med by- och sockennamnet → *Medåker*. Förleden i *Akerbo(a)*, genitiv av

inbyggarteknningen fsv. *akerboar*, syftar på en samlingsplats på eller vid en åker, som kan ha haft en funktion i den förkristna kulten (→ *åker*). Denna åker är otvivelaktigt den som gett upphov till bynamnet *Medåker*. Strax öster om Medåkers by, på grannbyn Ödesbergas mark, låg hundarets medeltida tingsplats, Eklöt (jfr → *hundare*).

Åkerbo härad hd, Öland. (j) *Agerbo heriitt* 1504. – Förleden i den i häradsnamnet ingående inbyggarteknningen, fsv. *akerboar*, syftar på en samlingsplats på eller vid en åker (→ *åker*), som troligen haft en funktion i den förkristna kulten. Denna åker har lokaliseringar till byn Källa, med de två kullarna Åkersberg och Tingskullen i närheten av byn Vi (→ vi 'Helig plats, kultplats').

Åkerbo härad hd, Östergötland. (jn) *Akerboahærædh* 1315 avskr. – Det har övervägt huruvida förleden i den i häradsnamnet ingående inbyggarteknningen, fsv. *akerboar*, syftar på åkerbygden i häradet på Östgötaslätten eller på en samlingsplats på eller vid en åker (→ *åker*). Tre andra härad med likalydande namn, varav ett med varianten → *Åkers härad*, syftar alla otvivelaktigt indirekt på samlingsplatser, som kan haft samband med den förkristna kulten, och så är efter all sannolikhet också fallet med det östgötska namnet. Var den namnlätande samlingsplatsen har legat är dock ovisst. Den medeltida tingsplatsen låg i Skavestad i Törnevalla socken.

Åkerby sn, Bälinge hd, Uppland. (in) *Aakerby* 1316. – Namnet är övertaget från kyrkbyn. Det är sammansatt av → *åker* och → *by* 'gård; by'.

Åkersberga tätort, Österåkers srt, Åkers skg, Uppland. – Ortnamnet avsåg ursprungligen en järnvägsstation på Stockholm–Roslagens järnvägar (Roslagsbanan), anlagd på byn Bergas mark kring sekelskiftet 1900. Socknenamnet → (*Öster*)*Åker* har tilltags för att skilja namnet från andra stationer med namnet *Berga*. Namngivningen kan också ha påverkats av att en poststation i socknen hette *Åkersberg*.

Åkers härad hd, Södermanland. *Akirbohundare* 1348; (j) *Akirs hundare* 1384. – Hundaresnamnet (→ *hundare*) uppträder under medeltiden i två former, *Akers hundare*, med genitiv av *Aker*, resp. *Akerbo hundare*, med genitiv pluralis av en därtill bildad inbyggarteknning, fsv. *akerboar*. Av de båda formerna *Åkers* och *Åkerbo*, som växlar ännu under 1500-talet, har den förra så småningom segrat. *Aker* syftar otvivelaktigt på det *Aker* som ligger till grund för sockennamnet → *Åker* i Åkers härad. Någon bebyggelse med detta namn är inte känt, utan namnet avser av allt att döma en samlingsplats för hundaret, som kan haft samband med den förkristna kulten, en plats som senare vid sockenbildningen såsom kyrkplats också legat till grund för sockennamnet.

Åkers krutbruk brukssamhälle, Åkers sn och hd, Södermanland → *Åkers styckebruk*.

Åkers styckebruk tätort, Åkers sn och hd, Södermanland. *Åkers Järn och Styckebruk* 1715. – Tätorten återgår på bebyggelse dels kring ett bruk, dels kring en 1895 in-

rättad post- och järnvägsstation. Bruket fick i mitten av 1600-talet rätt att tillverka s.k. stycken, dvs. gjutjärnskanoner, därav *styckebruk*. På annat håll i socknen upptogs vid samma tid kruttilverkning vid Åkers krutbruk (*Åkers Kruutbruuk* 1715). Samhället Åkers krutbruk har på senare tid införlivats med tätorten Åkers styckebruk.

Åkerö gods, Bettna sn, Oppunda hd, Södermanland.

Åkærø 1281. – Slottet har fått sitt namn från den ö i sjön Yngaren där det ligger. *Åker* har här sannolikt den vanliga betydelsen 'åker(mark)', även om det inte är uteslutet att önamnet innehåller detta ord i en mycket gammal betydelse av 'betesmark' (→ *åker*).

Åkeshov stadsdel, slott, Stockholms stad. *Åkeshof* 1663 (avser slottet). – Ortnamnet innehåller mansnamnet *Åke* efter slottets byggherre riksmarsken Åke Axelsson Natt och Dag; efterleden är ett tidigt exempel på -*hov* använt som ett nobiliseraende tillägg, vilket anger platsens karaktär av herresäte (jfr → *Sturehof*).

Ål sn, Dalarna. (i) *Aall* 1325 avskr., (j) *Aal* 1386. – Namnet innehåller svenska dialekters *ål* i betydelsen 'strimma, (jord)remsa' m.m. i terrängbetecknande användning, här med syftning på en markant höjd, kallad *Skolberget*, strax väster om sockenkyrkan och prästgården. Det är osäkert om namnet vid sockenbildningen bars av en bebyggelse på platsen.

Åland sn, Hagunda hd, Uppland. (de) *Olanun* 1220. – Socknenamnet har övertagits från kyrkbyn, nuvarande Väster- och Österby. Det har tolkats som en bildning med den negerande förstavelsen *o*- till dialektordet *lana*, *lane* 'stig, väg' och skulle syfta på dåliga vägförbindelser i eller till trakten. Enligt ett mer tilltalande förslag skulle det röra sig om ett äldre namn på Sävaåns övre lopp, kanske samhörigt med dialektordet *ol* 'rem' i en äldre betydelse 'böjning'.

Ålands hav havsområde mellan Uppland och Åland. (*trans*) *mare Aland* ['(över) Ålands hav'] ca 1300, *Alandz haff* ca 1340. – Namnet kan tolkas som 'havet (på vilket man färdas) mot eller till Åland' eller 'havet på vilket man färdas förbi Åland', i sistnämnda fall vid färd längs svenska kusten. Namnet, som också brukas av ålännningar och andra finlandssvenskar, är givet ur ett västligt perspektiv.

Ålberga tätort, Kila sn, Jönåkers hd, Södermanland. (i) *Alabærgom* 1401. – Tätorten är framvuxen vid en post- och järnvägsstation, benämnd *Ålberga*. Vid inrättandet av denna 1915 ändrades namnet på den vid Ålberga gård år 1875 tillkomna poststationen från *Ålberga* till *Ålberga gård*. Gården är belägen 3 km nordväst om järnvägsstationen. Förleden innehåller möjlichen fiskbeteckningen *ål*. Enligt uppgift från 1560 har ålfiske bedrivits i en å vid Ålberga (gård). Efterleden är plural form (se inl. 3.3.1) av *berg*.

Ål(e)bäcken bäck, Västra Tollstads sn, Lysings hd, Östergötland → *Alvastra*.

Åled tätort, Enslövs sn, Tönnersjö hd, Halland. *Åhledh* 1693. – Tätorten är framvuxen kring en järnvägsstation

vid en 1877 öppnad linje. Både järnvägsstationen och den 1874 inrättade poststationen fick först heta *Eslöv* efter socknen, men namnet ändrades 1884 till *Åled*, säkerligen på grund av förväxlingsrisk med något annat stationsnamn, snarast *Eslöv* i Skåne. Det nya namnet togs från en närlägen gård. I fölleden ingår ordet *å* med syftning på läget nära Nissan. Efterleden är säkerligen *led* '(landsvägs)grind'. 1–2 km öster om Åled efter vägen genom kyrkbygden finns två gårdar, vilkas namn, *Ledet* och *Skogsled*, från början också bör ha syftat på grindar.

Ålem sn, tätort, Stranda hd, Småland. (in) *Alem* 1304. – Sockennamnet, overtaget från kyrkbyn, är sammansatt med → *hem* 'boplats; gård', här kanske 'bygd'. Förleden innehåller ett flertydigt *ål* som här kan betyda 'långsträckt höjd' och syfta på Högsbyåsen. I så fall torde namnet från början ha avsett ett större område längs Alsteråns nedre lopp. Alternativt kan betydelsen vara 'räんな; vattenfära' och syfta på en eller flera sidofåror av Alsterån. Tätorten har närmast fått namn av järnvägsstationen Ålem på banan Kalmar-Berga, öppnad 1897.

Ålidbacken område, Umeå stad, Västerbotten → *Ålidhem*. **Ålidhem** förs., Umeå stad, Västerbotten. – Församlingen bildades 1971 genom utbrytning från Umeå stadsförsamling. Namnet skapades i anslutning till *Ålidbacken*, namn på det område där församlingens kyrka byggdes, förr också kallat *Åilden*, dialektalt *Ålia* (*Ålibacken eller Ålia* 1800). Orden *ålid* och *ålidbacke* har i norrländskt språkbruk betydelsen 'bergssluttnings mot älvi' (i bl.a. Norrland syftar ordet *å* ofta på älvar). Området utgörs av en bergssluttning mot Umeälven. Efterleden *hem* i *Ålidhem* anknyter till *Sofiehem* och *Karlshem* nära Ålidbacken samt *Berghem*, *Fridhem* och *Mariehem* inom samma del av staden. Dessa ingår i en kategori av stereotypa bebyggelsenamn, som fått stor spridning i nyare tid.

Alleberg berg, Västergötland. *Aldubiærg* ca 1325. – Ortnamnet innehåller troligen dialektordet *alla* (fv. *alda) 'avläng fördjupning eller urgröpning, t.ex. i ett berg'. Förleden kan åsyfta en påfallande fördjupning vid bergets norra ände.

Ållonö gods, Östra Stenby sn, Östkinds hd, Östergötland. *Olø* 1383, *Ollenö* 1567 avskr. – Godsets gamla namn är *Olö*. Olö har fordom utgjort en halvö i Bråviken, varpå efterleden *ö* syftar. På Olö uppfördes under slutet av 1500-talet en sätesgård, som gavs namnet *Ållonö*. Det nya namnet är snarast att se som en nobilisering i anslutning till den ädla ekens frukt. På 1600-talskartor markeras båda Olö och Ållonö, och platsen för det gamla Olö har kommit att kallas för *Oletomt*, med *tomt* i betydelsen 'ödetomt' (jfr → *tomt*). Olö innehåller dialektordet *ol* 'rem', här syftande på en långsträckt höjdrygg som karakteriseras den forna halvön.

Ålstens stadsdel, Stockholms stad. *Alasten* 1400-talet. – Stadsdelen har fått namn efter gården Ålstens. Namnet avsåg ursprungligen ett omkring 8 m högt flyttblock beläget nära stranden ca 350 m väster om gården. Förleden kan innehålla fiskbeteckningen *ål* och syfta på ålfångst

vid blocket, som i äldre tid (med högre vattenstånd) har legat i vattnet.

Ålstorp tätort, Västra Karaby sn, Harjagers hd, Skåne. (in) *Alsthorp* 1200-talets mellersta del. – Denna unga tätort har vuxit fram på ägorna till byn Ålstorp. Namnet innehåller i förleden troligen mansnamnet *fda*. *Alef, en sidoform till svenska *Olof*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Åman å, Västerbotten → *Åmsele*.

Ämmeberg tätort, Hammars och Lerbäcks snr, Sundbo hd, Närke. *Åêmeberg* 1544. – Tätorten har vuxit fram kring ortens zinkgruvor. Namnet är bildat till *Ämmekvarn* (*prope Amoqwærn* 1388), vars förled är genitiv av fsv. *Ama, namnet på den å vid vilken kvarnen legat. Änamnet betyder ungefär 'den dimmiga, den rykande'.

Åmot förs., tätort, Ockelbo sn, Gästrikland. *Åmott* 1557 (avser ett torp). – Församlingen återgår ytterst på en 1785 utbruten bruksförsamling vid Åmots bruk. Järnbruket fick privilegier 1710 och namngavs efter en mindre bebyggelse. Tätorten har utvecklats ur bebyggelsen kring bruket. Namnet innehåller fsv. *amot 'sammanflöde av åar' (fv. *a* 'å', *mot* 'möte'). Åmots tätort ligger där Kölsjön och Bresiljeån rinner ihop och bildar Testeboån.

Åmotfors tätort, Eda sn, Jösse hd, Värmland. *Amoth* 1355 avskr. – Tätorten har sitt namn efter gården Åmot i samhällets södra del. Namnet innehåller fsv. *amot 'sammanflöde av åar' (fv. *a* 'å', *mot* 'möte'). Åmotsälven, som rinner från Bysjön och nu mynnar i Nysockensjön har tidigare troligen runnit samman med Kroppstadälven vid gården Åmot. I syfte att skilja namnet från likaledande namn tillades efterleden *fors* 1917.

Åmsele förs., tätort, Västerbotten. – Församlingen är namngiven efter tätorten, vars namn återgår på *Åmselet*, ett lugnvatten (sel) i Vindelälven. Förleden innehåller ännamnet *Åman* av oklar härledning. Förhållandet till ortens umesamiska namn *Ämmásuvvane*, med efterleden *suvvane* 'lugnvatten i å eller älvi', är inte klart.

Ämynnet tätort, Nätra sn, Ångermanland. – Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse vid Nätraåns mynning. Namnet innehåller det ångermanländska dialektordet *ämynne* 'ämynning'.

Åmål kn, stad, Dalsland. *Ømorð* 1312, *Amord* sovn 1397. – År 1643 utfärdades privilegiebrev för staden Åmål, som fått sitt namn från Åmåls gamla socken. Namnets förled åsyftar den å som rinner genom staden. Efterleden fsv. *mordher, en sidoform till det fornsvenska *mardher som ingår i → *Kolmården* (jfr → *Ödmården*), är en motsvarighet till det från Gotland kända dialektordet *mord* 'grövt grus'. Här åsyftas troligen grusig, sandig eller stenig mark.

Ämänningen sjö, Västervåla sn, Gamla Norbergs bergslag, Västmanland. *Ämenning* 1690. – Sjönamnet kan vara utvecklat ur ett ursprungligt *Ombenningssjön, där förleden innehåller namnet på byn → *Ombenning*, som ligger strax norr om sjön. För ett antaget äldre namn på sjön se sockennamnet → *Västervåla*.

Ångan vattendrag, Borgsjö sn, Medelpad → *Änge*.

Änge kn, samt tätort, Borgsjö sn, Medelpad. – Kommunen har sitt namn efter tätorten. Denna har vuxit fram kring poststationen, öppnad 1878, och den 1881 år öppnade järnvägslinjen. Namnet betecknade tidigare en by (i *Ange* 1418 avskr., j *Aange* 1486), som i sin tur namngivits efter ån Ångan. Vattendragsnamnet är trotsigt bildat till ordet *ånga*, åsyftande dimbildningar kring ån.

Ångermanland landskap. (in ...) *Angermannaland* 1257.

– Namnet, bildat till fsv. *anger '(havs)vik', betyder 'ångermännens land'. Förleden anses allmänt syfta på Ångermanälvens mynningsvik.

Ånimskog sn, Tössbo hd, Dalsland. *Oñemæ scoghær* ca 1325 (avser en skog). – Sockennamnet åsyftar skogsmark vid sjön Ånimmen och sammanhänger med sjöns namn (*Oñem* ca 1325), som har oklart ursprung. Ortnamnet kan betyda 'Ånimbsbornas skog'.

Ånnsjön sjö, Åre sn, Jämtland. – Sjönamnet, tidigast belagt 1645, bör i äldre tid ha varit enbart *Ånn*, ett namn som är dunkelt.

Ånset tätort, Nysätra sn, Västerbotten. *Ånes* 1547. – Namnet uppträder i bestämd form första gången 1567. Tätorten återgår på byarna Ånset och Nybyn, den senare kyrkby. Täortsnamnet förklaras av att centralortens postanstalt, inrättad 1832, förlades till byn Ånset och fick namn efter denna. Byn ligger vid det näs som bildas av Kålabodaåns och Flarkåns sammanflöde, varav namnet.

Årdala sn, Villättinge hd, Södermanland. (De) *Ardalum* 1314? – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det kan i förleden innehålla en motsvarighet till fvn. *ari* 'örn', men trotsigt är att förleden är en gammal genitivform av fsv. *a* 'å'. Ett vattendrag rinner i dalen nedanför Årdala kyrka.

Åre kn, sn, tätort, Jämtland. (De) *Arum* 1344, *ecclesia Ara* 1344. – Namnet innehåller sannolikt fvn. *ár 'spets, topp', med ursprunglig syftning på fjället → *Åreskutan*. Jfr → *Kall*. Sockennamnet är känt sedan 1300-talet, men trotsigt var Åre egen socken redan på 1200-talet.

Åreskutan fjäll, Åre sn, Jämtland. *Ähre Skutan* 1645. – Namnet är bildat till sockennamnet → *Åre*, som i sin tur innehåller fjällets äldre namn. Efterleden är ett med verbet *skjuta* besläktat ord *skuta*, som i jämländska fjällnamn har betydelsen 'något som skjuter fram eller upp' och betecknar högt uppstickande toppar.

Årjäng kn, samt tätort, Silbodals sn, Nordmarks hd, Värmland. *Argenge* 1540. – Kommunen är namngiven efter tätorten, som har vuxit fram kring byn Årjäng. Namnet är sammansatt av genitiv *ar* av fsv. *a* 'å', med syftning på läget vid Silbodalsälven, och ett ord *gänge 'gångväg', bildat till verbet *gånga* (fv. *ganga*).

Årnäs tätort, gd, Forshems sn, Kinne hd, Västergötland. *Aranes* 1308. – Tätorten är framväxten vid gården Årnäs. Förleden innehåller möjliga genitiv pluralis av en fornsvensk motsvarighet till fvn. *ari* 'örn'. Efterleden syftar på det näs i Vänern där gården ligger.

Årsta stadsdel, Stockholms stad. (in) *villa Arus* 1344. – Stadsdelen har namngivits efter gården Årsta. Namnet är antingen sammansatt av genitiv af fsv. *a* 'å' och os 'mynning' eller, troligare, bildat direkt till ett sammansatt ord *aros 'åmynning'. Det syftar på gårdenas läge vid mynningen av ett litet vattendrag i Årstaviken. Senare har namnet anslutits till de vanliga ortnamnen på → *sta(d)*.

Årsta gods, Österhaninge sn, Södertälje hd, Södermanland. (i) *Arstæ* 1355. – Namnet är sammansatt av genitiv af fsv. *a* 'å' och → *sta(d)*. Det syftar på läget vid den å som söder om det till godset hörande slottet rinner ut i Blista fjärd.

Årstad sn, tätort, Årstads hd, Halland. *ecclesie Arestatha* 1330-talet. – Socknen har lånat namnet från kyrkbyn, numera en tätort. Förleden innehåller kanske en motsvarighet till det från Västnorden belagda mansnamnet *Ari*. Efterleden är → *sta(d)*.

Årstads härad hd, Halland. (in) *prouincia Arestathæ* 1288, *Aræstathheret* ca 1300. – Häradet har namn efter kyrkbyn i socknen → *Årstad*.

Årsunda sn, tätort, Gästrikland. *Åarswndhe sokn* 1529. – Tätorten består av byar nära kyrkan. Förleden tycks innehålla ett fornsvenskt *ar 'spets, udde' med syftning på Åshuvudet, en brant och långsmal åsudde som löper ut i Storsjön. Efterleden avser ett eller trotsigt flera sund i Storsjön vid sandrevlarna mellan Åshuvudet och Lövåsen. Från detta vattenområde har namnets syftning glidit över till den intilliggande bygden. Bygdenamnet övertogs så småningom av en nybildad socken.

Åryd sn, tätort, Bräcke hd, Blekinge. *Arydh* 1400-talet avskr. – Namnet är givet efter kyrkbyn (nu en tätort) och åsyftar dennes läge vid en å (fda. *a*). Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Åryd tätort, Hemmesjö sn, Kunga hd, Småland. (j) *Aarydh* 1476 avskr., *Aaryd* ca 1500. – Tätorten har vuxit fram kring poststationen och den 1874 öppnade järnvägslinjen. Namnet, från gården Åryd, innehåller i förleden fsv. *a* 'å'. Byn ligger vid Kårestadsåns utlopp. Efterleden är → *ryd* 'rötning'.

Ås sn, Viske hd, Halland. (in) *Aas* 1345 (avser kyrkbyn). – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, sedan slutet av 1500-talet också benämnd *Åsby* (så officiellt), förmodligen för att skilja byn från socknen och → *Åskloster*. Åsby, nu en tätort, ligger i den nordöstra delen av en långsträckt höjd, varav namnet.

Ås sn, tätort, Jämtland. (apud) *ecclesiam Aas* 1303. – Sockennamnet återgår på ett bygdenamn, syftande på den höjdsträckning där sockenkyrkan är belägen. Tätorten har övertagit socknens namn.

Ås sn, Västbo hd, Småland. (ij) *As soghn* 1356. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, efter byns läge på en ås.

Ås sn, Åse hd, Västergötland. (in) *Asum* 1286. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller ordet *ås* och åsyftar den höjd där socknens gamla kyrka ligger. I vissa fornsvenska belägg har namnet plural form (se inl. 3.3.1).

Ås tätort, Nora sn, Nora och Hjulsjö hd, Västmanland. – Tätorten har vuxit fram ur byn Ås (*i Aase 1481*). Namnet innehåller ordet *ås*.

Ås sn, Gräsgårds hd, Öland. (*de*) *Aas* 1283 avskr. – Socknen tycks äldst ha kallats → *Ottenby* (*ecclesie de Othan* 1279), nu namn på en gård i socknen. Den har senare bytt namn till Ås, vilket ansets ursprungligen ha syftat på östra landborgen, dvs. den gamla strandvallen på vilken kyrkan ligger. Namnbytet kan vara föranlett av ett behov av att skilja sockenkyrkan från det senare uppförda kapellet i Kyrkhamn (nära kungsgården Ottenby).

Åsa tätort, Ölmevalla sn, Fjäre hd, Halland. (*wnnder*) *Aasse* 1580. – Tätorten återgår på en by. Namnet, fda. *Under ase, beskriver byns läge »under åsen», dvs. nedanför det intilliggande berget Åsaberg. Ur prepositionsuttrycket har obestämd form dativ *ase* brutits ut som namn och omformats till Åsa under påverkan av namn på -a i grannskapet, t.ex. *Kläppa*, *Landa*, *Rya* och *Torpa*.

Åsarne tätort, sn, Jämtland. (*j*) *Asom* 1474. – Sockennamnet innehåller bestämd form pluralis av *ås* 'höjdsträckning' och avser närmast byarna *Västeråsen* och *Österåsen*, belägna på en höjdsträckning nära kyrkan. Tätorten har närmast namn efter järnvägsstationen.

Åsarp tätort, Norra Åsars sn, Redvägs hd, Västergötland → *Norra Åsarp*.

Åsbo sn, Göstrings hd, Östergötland. *Asbo* 1330-talet, (*ii*) *Asbo sokn* 1357. – Vid kyrkan och prästgården finns en markerad höjd, som föranlett användningen av ordet *ås*. Åsbo har tidigare tolkats som 'åsbornas socken' (där inbyggartekniken syftar på kyrkans läge på åsen), men socknen kan också ha fått sitt namn (i så fall ett fornsvenskt *Asbo* 'Åsgården') från kyrkoherdebostället Åsbo vid kyrkan.

Åsbro tätort, Lerbäcks socken, Kumla hd, Närke. *Åsbro* 1554. – Tätorten, som vuxit fram vid järnvägen och den 1873 öppnade poststationen, har namn efter byn Åsbro, som ligger på en ås vid en bro.

Åsbräcka sn, Flundre hd, Västergötland. (*in*) *Asubräckku* 1338, *Asabrecko sogen* 1486. – Socknen har fått sitt namn från gården Åsbräcka. Det innehåller i förleden höjdtekningen *ås* eller ett därav bildat ortnamn och i efterleden en motsvarighet till fvn. *brekka* 'backe'. Åsbräcka kyrka ligger på en höjd med brant sluttande sida.

Åsby tätort, Ås sn, Viske hd, Halland → Ås.

Åsby by, Edsbro sn, Närdinghundra hd, Uppland → *Edsbro*.

Åseda sn, tätort, Uppvidinge hd, Småland. (*af*) *Asidhum* 1364. – Kyrkbyn (nu en tätort) har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller ordet *å*, syftande på Badebodaån. Efterleden är plural form (se inl. 3.3.1) av ett ord motsvarande dialekterdet *sidd* 'sidlänt sluttande mark (vid vatten)'.

Åse härad hd, Västergötland. *Asuhæræd* 1200-talets slut. – Till grund för häradsnamnet ligger säkerligen ett ånamn fsv. *Asa, avseende Lannaån och sammanhängande med bynamnet Åsen i socknen → Ås.

Åsele kn, sn, tätort, Lappland. – Sockennamnet är givet efter lugnvattnet (*Åseletth* 1560) i Ångermanälven vid kyrkbyn. Det innehåller å 'älv, å' och sel 'lugnvatten' i å eller älvt. Ortens sydsamiska namn *Sjeltie* betyder 'kyrkplats, marknadsplats'.

Åsele lappmark del av Lappland. – Namnet är ursprungligen en historisk-administrativ benämning på samebygden som handels- och beskattningsområde. Det är givet efter huvudorten → Åsele. Namnet ersatte 1695 den äldre benämningen Ångermana lappmark, som utgår från in-vänarna i Ångermanland.

Åsen tätort, Älvdalens sn, Dalarna. *Åssen* 1539. – Tätorten återgår på en by. Namnet, på sockenmålet i bestämd form pluralis Åsarna, innehåller höjdtekningen *ås*.

Åsen by, Ovansjö sn, Gästrikland → Åshammar.

Åsen höjdsträckning längs gränsen mellan Halland och Skåne → *Hallandsås*.

Åsen by, Ås sn, Åse hd, Västergötland → Åse härad.

Åsenhöga sn, Mo hd, Småland. (*j*) *Assins högha soghn* 1408. – Prästgården har givit socknen dess namn, som betyder 'den höga åsens socken' och åsyftar den markrade åsen söder om kyrkan.

Åsensbruk tätort, Skälleruds sn, Nordals hd, Dalsland. – Tätorten har namn efter ett pappersbruk, särkliggen genom förmedling av Åsensbruk som namn på en år 1918 inrättad poststation och på en järnvägsstation vid en 1926 öppnad bana. Bruket uppfördes vid gården Åsen, belägen vid en ås.

Åshammar tätort, Ovansjö sn, Gästrikland. – Tätorten återgår på en bebyggelse vid en smideshammare, varav efterleden. Förleden anger att hammaren anlades på mark till byn Åsen (*i Aasse* 1495), som har namn efter läget på en rullstensås.

Ås härad hd, Västergötland. *Ashæraði* 1200-talets slut. – Häradet har fått namn efter en samlingsplats på en ås. *Tingmark*, gemensamt namn på några torp, och ett par andra namn på *Ting*- talar för att denna samlingsplats kan ha varit en högt belägen ås på gränsen mellan Hällstads och Möne socknar.

Åskloster gods, Ås sn, Viske hd, Halland. (*in*) *Aascloster* 1318. – Godset, vars huvudbyggnad uppfördes 1806–07, återgår på en kungsladugård. På platsen fanns tidigare ett cistercienskloster, grundat 1194 och ödelagt på 1500-talet. Förleden innehåller troligt kyrkbyns eller socknens namn (se → Ås). Gården har av ortsborna oftast kallats *Kloster*.

Åsle sn, Vartofta hd, Västergötland. (*in*) *Asle* 1360 (avser kyrkbyn), *Asla sokn* 1397. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller troligen ett fornsvenskt *asl 'betesmark'.

Åsljunga tätort, Örkelljunga sn, Norra Åsbo hd, Skåne. (*i*) *Assliunge* 1510-talet sen avskr. – Tätorten har vuxit fram kring en by och en därintill 1894 öppnad järnvägsstation. Namnet innehåller *ås* och pluralis (se inl. 3.3.1) av *ljung* i betydelsen 'ljunghed'.

Astol ö, tätort, Rönnängs sn, Tjörns hd, Bohuslän. *Östol*

1673, Åstol 1727. – Tätorten har vuxit fram kring sillfiskeindustrin. Namnet, som ursprungligen tillkom ön, har i efterleden föreslagits innehålla ett mot fvn. *höll* 'hög, backe', norska dialekters *hol* 'låg kulle' svarande ord. Förleden är dunkel.

Åstorp kn, samt tätort, Björnekulla förs., Södra Åsbo hd, Skåne. Astrup 1356 avskr. – Kommunens namn är givet efter tätorten, som har vuxit fram vid en 1875 öppnad järnvägsstation strax öster om den gamla byn Åstorp (nu i västra delen av samhället). Förleden syftar på byns läge invid → *Söderåsen*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Åstorp by, Ekeby sn, Olands hd, Uppland → *torp*.

Åsunda härad hd, Uppland. Prouincia Aashundæri 1344. – Det ursprungliga namnet är sammansatt av fsv. *as* 'ås' och → *hundare*. Den ås som åsyftas är åsen i Enköping, där häradets gamla samlingsplats får antas ha legat. Den moderna formen *Åsunda* beror på anslutning till → *Hagunda härad* och → *Lagunda härad*, namn på två härad i samma del av Uppland.

Åsunden sjö, Kinds och Redvägs hd, Västergötland. *Asundi* ca 1325. – Sjönamnet, vars första stavelse i genuint språk uttalas »as», sammanhänger troligen med det norska dialektordet *as* 'jäsning; uppbrusning; hetsighet; storm, oväder'. Namnet kan vara bildat som en sammansättning av *as* och fsv. *unde 'sjö', och det betyder då 'sjön med sjögång' e.d. En annan möjlighet är att namnet åsyftar samma väderförhållanden men är bildat som present particip på *-und*, 'den stormande', till ett verb samhörigt med *as*, vilket ännu lever i det norska dialektalet *asa* 'brusa upp' o.d.

Åsunden sjö, Kinda hd, Östergötland. *Asund* 1389. – Sjönamnet är bildat till ordet *ås*, antingen som en sammansättning med fsv. *under 'sjö' eller som en bildning med ändelsen *-und*, i det senare fallet med innebörden 'sjön som utmärks av åsar'. Vid sjön finns framträdande bergåsar.

Åtorp tätort, Nysunds sn, Edsbergs hd, Närke. Åtorp 1584 avskr. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnets förled åsyftar läget vid Letälven. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Åtid sn, Bankekinds hd, Östergötland. *parrochie Athuide* 1348. – Socknen har fått sitt med fsv. *vidher* 'skog' sammansatta namn från byn Åtid. Det är ovisst om namnet betyder 'skogen där det finns åt', dvs. flygfä (bromsar, flugor, mygg o.d.)' eller har uppkommit ur förbindelsen fsv. *at vidhi* 'vid skogen'.

Åtidaberg kn, Östergötland och Småland, samt tätort, Åtidabergs förs., Bankekinds hd, Östergötland. – Det 1467 belagda ortnamnet har använts om ett bergslag; det är sammansatt av sockennamnet → *Åtid* och *berg* 'bergverk, gruvfält'.

Ä

Älandsbro tätort, Säbrå sn, Ångermanland. – Tätorten har vuxit fram vid den 1893 öppnade post- och järnvägsstationen. I tätortsnamnet ingår, förutom efterleden *bro*, bynamnet *Äland* (*Ellandh* 1535), vars förled kan vara

dialektordet *äle* 'albeständ'. Gråäl har vuxit vid Älandsfjärden och Älandsån. Alternativt kan förleden innehålla ett äldre namn på Älandsån, fsv. *Ælia, även detta en bildning till *al*. Efterleden i *Äland* är → *land*.

Älekulla sn, Marks hd, Västergötland. *Ællekwalle sogn* 1530. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *äle* 'albeständ' och höjdteckningen *kull(e)*. Vid byn finns höjder.

Älgarås sn, tätort, Vadsbo hd, Västergötland. *Elgharaas sokn* 1389. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller en gammal genitivform i singularis av djurbeteckningen *älg*, här dock med plural syftning. Älgarås kyrka ligger på en långsträckt terrängupphöjning. Tätorten ligger i anslutning till sockenkyrkan.

Älgahult sn, tätort, Uppvidinge hd, Småland. (j) *Ælghwulta sokn* 1380. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller djurbeteckningen *älg* och → *hult*.

Älgå sn, Jösse hd, Värmland. (j) *Elgha soken* 1400. – Socknenamnet är ett ursprungligt ånamn *Älgän*, fsv. *Ælgha, sammansatt av *älg* och *ā*. Detta namn har trotsigen, innan det överfördes till socknen, kommit att beteckna en gård vid åns mynning, en föregångare till → *Stommen*.

Älmeboda sn, Konga hd, Småland. (ij) *Ælmabodha sokn* 1378. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fsv. *ælme 'almdunge'. Efterleden är pluralis av → *bod*.

Älmestad tätort, Hällstads sn, Ås hd, Västergötland. *Almedhzstadha* 1432, *Elmesta* 1529. – Tätorten har utvecklats ur en by. Förleden är oklar, kanske ingår fsv. *ælme 'almdunge'. Efterleden innehåller → *sta(d)*.

Älmhult kn, samt tätort, Stenbrohults sn, Allbo hd, Småland. – Kommunen har fått namn efter tätorten, som vuxit fram kring industriantläggningar och den 1862 öppnade järnvägslinjen. Namnet, som ursprungligen tillkommit en gård (i *Almhult* 1545, i *Elmhultt* 1667), innehåller trädteckningen *alm*, senare fsv. *ælme 'almdunge', och → *hult*.

Älmsta tätort, Väddö sn, Väddö och Häverö skg, Uppland. (j) *Elmestadha* 1409. – Tätorten har fått sitt namn efter byn Älmsta. Det innehåller i förleden möjlichen fsv. *ælme 'almdunge'. Efterleden är → *sta(d)*.

Älta tätort, Nacka stad, Södermanland. (ij) *Elpthæ* 1397 (avser en gård). – Ortnamnet avsåg äldst Ältasjön och har via herrgården Älta förmedlats till tätorten. I namnet ingår ett fornsvenskt **ælm(p)t* 'svan', som i olika former uppträder i en rad ortnamn. Namnet betyder således 'Svansjön'.

Ältamåla bebyggelse, Sillhövda sn, Medelstads hd, Blekinge → *måla*.

Älvdal kn, samt sn, tätort, Dalarna. (tiil) *Elffuedalen* 1525. – Tätorten är framväxten vid kyrkan. Socknen bröts ut ur Mora socken 1586. Älvdal fungerade dessförinnan som bygdenamn med syftning på Österdalälvens dalgång.

Älvdals härad hd, Värmland. (j) *Elwedalen* 1415. – Bygden och det därefter benämnda häradet har namn efter

Bild 79. Äldvads härad. Äldvads härad i Värmland har fått sitt namn av den äldsta bygdens läge i Klarälvens smala dalgång. Bilden visar en utsikt vid Vingäng i Dalby socken, tecknad av J. A. Wingquist vid 1800-talets mitt.

Ur: *Wermaland i teckningar*, utg. av Franz von Schéele & Uno Troili (1867).

den äldsta bygdens läge i Klarälvens dalgång. Ett äldre namn på den södra delen av häradet var *Ekshärad* (*Ekes hærad* 1300-talets slut), bevarat som namn på socknen → *Ekshärad*. – Bild 79.

Älvstad sn, Bobergs hd, Östergötland. *Ælluistadhum* 1323. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden kan innehålla ett mansnamn fsv. *Ælve. Efterleden är → *sta(d)*.

Älvkarleby kn, samt sn och tätort, Örbyhus hd, Uppland. (*in*) *Eluekarlebui* 1100-talets senare del (avser byn). – Namnet, som ursprungligen avsåg en by, innehåller i förleden en inbyggarteknning fsv. *ælvakarlar*, syftande på befolkningen kring Dalälvens nedersta lopp. Efterleden är → *by 'gård; by'*.

Älvros sn, tätort, Härjedalen. *Ælfuar os* 1273 avskr. – Tätorten har fått namn efter kyrkbyn och socknen. Namnet är sammansatt av en gammal genitivform av *älv* samt *os* 'mynning'. Det betyder således 'älvmynningen' och syftar på Norrälvens utflöde i Ljusnan. – Bild 80, s. 384.

Älvsbacka sn, Nyeds hd, Värmland. – Socknen bröts ut ur Nyeds socken 1819 och fick sitt namn efter järnbruket Älvsbacka, som anlagts 1642 vid en mellan sjöarna Gräsmången och Lersjön belägen gård med detta namn (*Eldz-backen* 1600, *Elfzbacken* 1601, *Elofzbacken* 1610). Namnets förled utgörs sannolikt av mansnamnet *Elov*. Efterleden innehåller *backe*, äldst i singularis, senare med form på -a efter mörnster av plurala ortnamn (se inl. 3.3.1). Järnbruket har också kallats *Östanås*, då det delvis också var beläget på ägorna till gården *Östanås*. Dess namn (*Östanå* 1609, *Östanå* eller *Brännåss* 1637, *Östanås* el. *Brenås*

1652) löd ursprungligen *Östanå* efter läget öster om en å; det omformades senare i anslutning till gårdens nu ej längre brukade alternativnamn *Brännås*, där förleden är dialekten *bränna* 'svedjefall'.

Älvsborg förs. i Göteborgs stift, Västergötland. – Församlingen är 1967 utbruten ur Västra Frölunda församling. Namnet är givet efter → *Älvborgs fästning*.

Älvborgs fästning förr slott och fästning, Göteborgs stad, Västergötland. *Eluesborg(h)* 1366. – *Älvborg* innehåller troligen ett fornsvenskt *ælfose 'älvmynning' och namnet betyder då 'borgen vid älvens (Göta älvs) utlopp'.

Älvborgs län f.d. län. – Länsnamnet är bildat till borg- eller fästningsnamnet *Älvborg* (→ *Älvborgs fästning*) vid Göta älvs mynning. Då lännet inrättades 1634, ingick även västgötadelen av → *Göteborgs och Bohus län*. Lännet ingår nu i → *Västra Götalands län*.

Älvsby sn, Norrbotten. – Namnet har troligen tillkommit vid bildandet av Älvsby kapellag 1781, jfr → *Älvsbyn*. Det syftar på läget vid Piteälven.

Älvsbyn kn, tätort, Norrbotten. – Namnet är bestämd form av → *Älvsby*. Det är samlingsnamn för de tre byarna Ytterbyn, Nederbyn och Övre byn. Byns umesamiska namn är *Ientjavällie* 'Ängsvallen'.

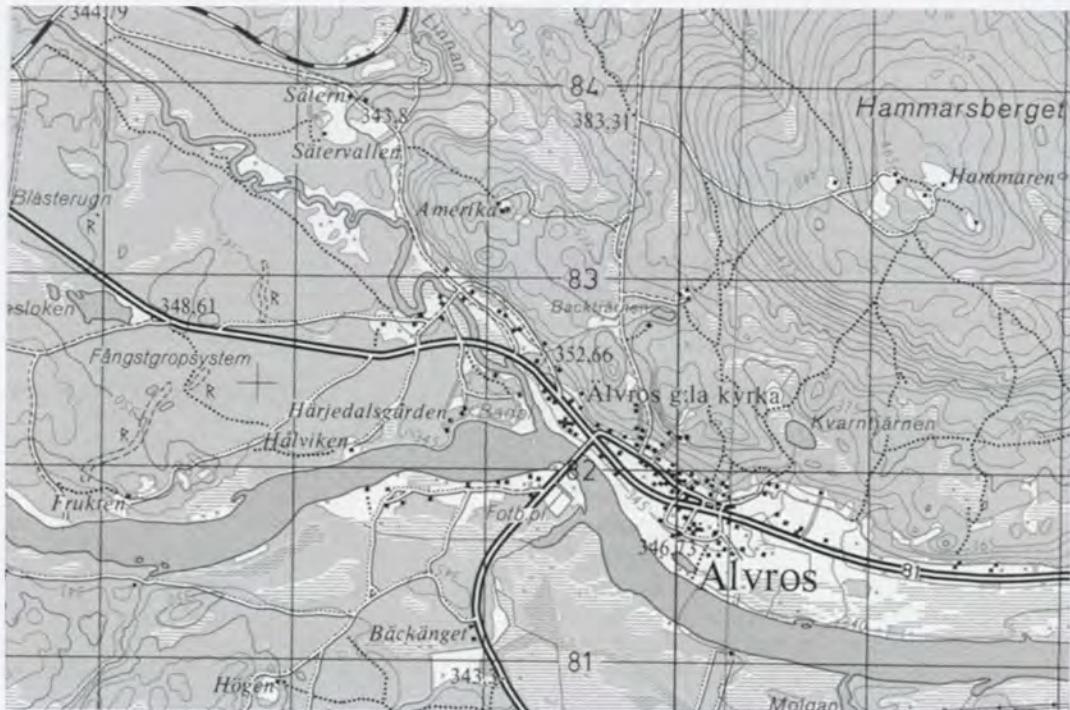

Bild 80. Älvros. Norrälven är det mindre, slingrande vattendraget som från nordväst rinner ut i Ljusnan vid kyrkan i Älvros 'älvmynningen'. Ur Terrängkartan © Lantmäteriverket Gävle 2003. Medgivande M2003/1585.

Älvsered sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. (i) *Eleffzredh sochn* 1417. – Tätorten är framvuxen kring sockenkyrkan och en år 1896 inrättad och efter socknen namngiven järnvägs- och poststation. Socknen har namn efter den tidigare kyrkbyn, nu kallad → *Stommen* (Älvsered *Stommen*), 2 km från tätorten. Där vittnar en ödekyrkogård om läget för den medeltida kyrkan. Förleden innehåller mansnamnet fsv. *Elef*. Efterleden är → *ryd* 'röjning'.

Älvsjö stadsdel, Stockholms stad. *Elffuesio* 1461 (avser gården). – Ortnamnet är övertaget från gården Älvsjö, vars byggnader ännu finns kvar invid mässområdet och stationen. I förleden har man velat se ett mansnamn fsv. *Ælve, en tolkning som dock får betraktas som osäker. Senare leden är *sjö*, syftande på den nu försvunna Brännkyrkasjön eller Kyrksjön vilken låg öster om gården och söder om Brännkyrka kyrka.

Älvsnabben ö, Muskö sn, Stockholms hd, Södermanland. – Namnet finns upptaget redan i den beskrivning av segelleden längs Sveriges ostkust (upp till Arholma) som finns bevarad i kung Valdemars jordebok från mitten av 1200-talet (avskr. ca 1300). Namnet skrivs där *Alæsnap*. Efterleden innehåller ordet *nabb* 'spets', 'något utskjutande',

som är väl styrkt i ortnamn från ostkusten med syftning på uddar o.d. Förleden har antagits innehålla djurbeteckningen *älg*; namnet skulle då vara ett jämförelsenamn med innebördens 'udden som liknar en älgmule'. Alternativt kan förleden innehålla dialekterordet *äle* 'aldunge'.

Älvåker sn, Fjäre hd, Halland. (j) *Elzhager sogen* 1461 avskr. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn. Förleden tycks innehålla mansnamnet fda. *Elef*. Efterleden är → *åker*. Stavningen *Elfs-*, senare ändrad till *Älv-*, är belagd först 1825.

Älvängen tätort, Starrkärrs sn, Ale hd, Västergötland. *Elfängen* 1897 (avser järnvägsstation), *Älfängarna* 1897 (avser ägomark). – Tätorten är framvuxen kring en 1885 tillkommen post- och järnvägsstation. Den namngavs efter läget på åkrar, längre tillbaka ängar, vid Götalän.

Äng tätort, Barkeryds sn, Tveta hd, Småland. *Änngh* 1542. – Tätorten har vuxit fram vid industrianställningar på orten. Namnet, som ursprungligen tillkommit en gård, innehåller ordet *äng*.

Ängby, Norra, Södra stadsdelar, Stockholms stad. (i) *Engiaby* 1409. – Stadsdelarna är byggda på mark tillhörig säteriet Stora Ängby. Namnet innehåller *äng* och → *by* 'gård; by'.

Änge tätort, Offerdals sn, Jämtland. (i) *Ængiom* 1420-talet. – Tätorten har namn efter byn Änge. Det innehåller en pluralform (se inl. 3.3.1) av *änge* 'ängsmark'.

Ängelholm kn, stad, Skåne. *Engelholm* 1516 avskr. – Sta-

dens namn kan innehålla ett ord fda. *ængil 'krökning' eller 'förträning'. Det syftar i så fall antingen på den markerade krök som Rönne å bildar runt stadsens äldsta delar eller på den kraftiga förträningen av den därav bildade landtungan. Efterleden är sannolikt schablonmässigt given i anslutning till äldre borgnamn på → *holm*; någon försvarsanläggning på platsen har aldrig funnits.

Ängelborg samhälle, Västervåla sn, Gamla Norbergs hd, Västmanland. (i) *Ænglikobygning* 1399. – Bebyggelsen har vuxit fram kring ett gammalt järnbruk och en strax söder därom belägen järnvägsstation, öppnad 1876. Namnets ursprungsform innehåller det under medeltiden från lågtyskan inkomna mansnamnet *Englika* och → *benning* ('hytt)byggnad'. Den ombildade förledsformen *Ängels-* uppträder äldst 1680 (*Engelsbenning*), och 1754, i en topografisk beskrivning över Västmanland, omtalas järnbruket som *Engelsbärg* eller *Englikbenning*. Den officiella namnformen i jordregistret ändrades först 1963 från *Englikbenning* till *Ängelborg*.

Ängeltofta gods, Barkåkra sn, Bjäre hd, Skåne. *Engelthoffte* 1624. – Namnet kan i förleden innehålla mansnamnet fda. *Engli*. Efterleden innehåller *toft*, en sidoform till → *tomt*.

Ängersjö sn, Hälsingland. *Ängelsio* 1542. – Denna unga socknen har namn efter kyrkbyn belägen vid Ängersjön, i sin tur namngiven efter sin utloppså *Ängran* (*Ängraån*, *Ängerån*). Åns namn är bildat till ett ord, som i sin tur är bildat till dialektordet *ång* 'träng'. Det syftar på att ån i sitt nedre lopp skurit sig ned i en kanjonliknande dal med höga och branta sidor.

Ängran å, Ängersjö sn, Hälsingland → *Ängersjö*.

Ängsvik tätort, Värmdö sn och skg, Uppland. – Ortnamnet är övertaget från det gamla komministerbostället. Namnet har ursprungligen avsett den innersta delen av Trattfjärden vid vars botten ängsmarker breder ut sig.

Ängsö sn, gods, Yttertjurbo hd, Västmanland. (in) *Engsyo* 1272 (avser ön), *Ængsøe* 1307 (avser ön). – Detta ursprungliga önamn (nu *Ängsön*) är sammansatt av genitiv av *änge* 'äng' och ö.

Äppelbo sn, tätort, Dalarna. (i) *Æplabodom* 1417 avskr. – Tätorten består av byar vid kyrkan. Namnet, som ännu 1595 avsåg en by i Järna socken men 1620 uppträder som sockennamn, har ursprungligen syftat på fäbodar, varav efterledens plurala form av → *bod*. I förleden ingår ordet *äpple*, här kanske med syftning på en blickfångande vildapel eller ett apelbestånd.

Äppelviken stadsdel, Stockholms stad. – Stadsdelsnamnet, övertaget från en mindre bebyggelse (*Äppelwiken* 1754), innehåller orden *äpple* och *wiken* och har ursprungligen avsett viken mellan Mälarparken och Borgberget. Den närmare bakgrunden till namnet är dock ej känd.

Ärentuna sn, Norunda hd, Uppland. (in) *Erentunum* 1316. – Sockennamnet är övertaget från kyrkbyn. Efterleden är → *tuna*. Förleden är flertydig och kan bl.a. innehålla ett fsv. *ærn 'grusö, grusig mark' (→ *arin*), syftande

på terrängen vid kyrkbyn. Alternativt har förleden sammahållits med den i → *Härnevi*.

Ärja by, Åkers sn och hd, Södermanland. – *Ärja* var under medeltiden också namnet på en socken (*ecclesie de Arem* 1275). Namnets förled innehåller en motsvarighet till fvn. *ari* 'örn'. Den markerade höjd därbyn ligger har trolien varit ett tillhåll för örnar under forntiden. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Ärla sn, tätort, Österrekarne hd, Södermanland. *Ærlæsokn* 1278. – Sockennamnet åsyftar stenbunden backteräng vid kyrkplatsen. Det innehåller dialektordet *æril* (eller dess sidoform *ärle*) 'hård; ugnsbotten, bottensten i (bak)ugn; smästenig jord, grusblandad alv' e.d. Den efter socknen namngivna tätorten, som ligger i en annan del av socknen än kyrkan, har vuxit fram kring Ärla järnvägsstation, öppnad 1895.

Ärlinghundra härad hd, Uppland. (de ...) *Arlenningiahundare* 1298 avskr., (in) *prouincia Arland* 1316, *Prouincia Arlendahundæri* 1344. – *Arland* är namn på en gammal bygd, som inordnats i hundaresorganisationen (→ *hundare*). Till *Arland* har bildats två olika fornsvenska inbyggartekningar, dels *arlændar*, dels *arlænding(i)ar*, och med dessa inbyggartekningar har bildats nya namn på hundaret, *Arlænda hundare* och *Arlænding(i)a hundare*, dvs. 'Arlandsbornas hundare'.

Arland har tilltalande härletts ur ett äldre *Ardhland 'åkerland' (jfr → *land*), med motsvarigheter i tyska och fornengelska ord. Det är ovisst vilket område som gett upphov till bygdenamnet *Arland* och hur stort det varit. Häradsnamnet ingår i sockennamnet → *Husby-Ärlinghundra*. Det har övervägts att kyrkbyn i Husby-Ärlinghundra socken skulle vara det ursprungliga *Arland*, men dess namn, fsv. *Husaby Arland*, är nog snarare att uppfatta som 'husabyn i Arland' än som 'husabyn (som heter) Arland' (jfr → *husaby*). *Arland* har inspirerat till flygplattnamnet → *Arlanda*.

Fsv. *Arlænding(i)a hundare* har utvecklats till det moderna *Ärlinghundra*, där namnlementet *hundare* lever kvar i -*hundra*. Formen med ä-ljud i namnets början, som tidigast är betydad från 1300-talets slut (*Arlenningia hundare* 1392), beror på en dialektał övergång *a* > *ä* framför *r* + konsonant.

Ärnevi by, Funbo sn, Rasbo hd, Uppland → *Härnevi*.

Ärtemark sn, Vedbo hd, Dalsland. *Aretamarkh* 1330-talet, *Artamark* 1531. – Namnet har tolkats som '(den del av) Markerna som ligger vid sjön Ärtingen'. *Ärtemark* innehåller med denna tolkning ett om Ärtingen tidigare brukat namn fsv. *Arte < *Alpte (till en motsvarighet till fvn. *alpt* 'svan'). Ordet → *mark* betyder bl.a. 'gränsskog' (jfr → *Nordmarks härad*).

Äs gods, Julita sn, Oppunda hd, Södermanland → *Äsköping*.

Äsköping tätort, Julita sn, Oppunda hd, Södermanland. *Äs köping* 1899. – Tätorten återgår på en mindre bebyggelse. Namnet har varit i bruk åtminstone sedan 1870-talet. Förledens anknytning till det närliggande godset Äs

har helt eller delvis sin bakgrund i att postkontoret 1834 flyttades från godset till nuvarande Äsköping, dock med bibehållande av namnet Ås (ändrat till Julita 1918). Efterleden i Äsköping syftar säkerligen på samhällets funktion som marknadsplats och torde också ha tillagts för att skilja orten från godset. Godsnamnet (*Ess* 1535) betyder 'ås' med syftning på läge vid en rullstensås.

Äspered sn, tätort, Ås hd, Västergötland. *Esperuth sockn* 1409. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *äspe* 'aspbestånd' och i efterleden → *rud* 'rönning' eller det liktydiga → *ryd*.

Äsperöd tätort, Vanstads sn, Färs hd, Skåne. – Tätorten har vuxit fram på ägorna till byn Björkeröd kring en järnvägsstation, öppnad 1866. Järnvägsstationen namngavs emellertid av okänd anledning i stället efter den öster därom belägna byn Äsperöd i Tranås socken, Ingelstads härad. Dess namn (in *Esperuth* 1300-talets senare del) är sammansatt av dialektordet *äspe* 'aspbestånd' och → *rud* 'rönning'.

Äspunkt sn, Gärds hd, Skåne. *Eszpolt* 1509 avskr. – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, är sammansatt av dialektordet *äspe* 'aspbestånd' och → *hult*.

Äspinge sn, Frosta hd, Skåne. (in) *parochia Aespingeæ* 1289 avskr. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är en bildning med → -*inge* till trädbezeichnung *asp* eller dialektordet *äspe* 'aspbestånd' eller till ett ortnamn innehållande något av dessa ord.

Äsplunda gods, Rinkaby sn, Glanshammars hd, Närke. (j) *Espelund* 1386. – Äsplunda blev säteri på 1610-talet och namnet övertogs från byn Äsplunda. I förleden ingår dialektordet *äspe* 'aspbestånd'. Efterleden, som under medeltiden omväxlande skrivs med singular och plural form (se inl. 3.3.1), innehåller *lund* 'skogsdunge'.

Äspö sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (de) *Espe* 1388. – Sockennamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller dialektordet *äspe* 'aspbestånd' med senare ombildning till -ö.

Ätran tätort, Gunnarps sn, Faurås hd, Halland. – Tätorten är framvuxen kring järnvägsstationen Ätran, som 1887 inrättades i byn Esered. Namnet förklaras inte bara av stationens läge vid ån → Ätran utan också av att det främsta syftet med järnvägslinjen mellan stationerna Ätran och Fegen, den senare i samma socken, var att skapa en förbindelse mellan flottningslederna i ån Ätrans och sjön Fegens vattensystem.

Ätran å i Halland och Västergötland. (*ultra* ['på andra sidan!']) *Ethra* 1283. – Ån är omnämnd första gången 1177. Namnet har grundbetydelsen 'något svällande' och är besläktat med ordet *etter* 'gift; var (i böld eller sår)'. Alltså kan det tolkas som 'den översvämmande (ån)'.

Ö

Öckerö kn, samt sn, tätort, ö, Västra Hisings hd, Bohuslän. *Eikr eyia* 1200-talet. – Namnet, som ursprungligen tillkommit ön Öckerö, innehåller en gammal genitivform i singularis av trädbezeichnung *ek*, antingen med kol-

lektiv betydelse eller syftande på ett ensamt träd. Tätorten har vuxit fram på ön i samband med fiskerinäringen.

Ödeborg sn, tätort, Valbo hd, Dalsland. *Ödborg kirke* 1531. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden tycks innehålla adjektivet *öde*, senare ledet innehåller *borg*. På höjden Borrås nära kyrkan finns lämningar efter en fornborg. Ödeborgs järnvägsstation anlades vid en 1895 öppnad järnväg. Tätorten har vuxit fram vid stationen, ett stycke väster om sockenkyrkan.

Ödeby sn, Glanshammars hd, Närke. (De) *Øyuum* 1314?, (in ...) *Øboo* 1346. – Socknen har fått sitt namn efter platsen där kyrkan byggdes, en ö i sjön Väringen. Den äldsta anträffade namnformen är fsv. *Øium*, som innehåller dativ pluralis (se inl. 3.3.1) av ordet ö. Formen *Öbo* återgår på genitiv pluralis av fsv. *øbo(e)* 'invånare på ön', och namnet betyder sålunda 'öbornas socken'. *Øbo* har senare omtytts till *Öby*, *Ödby* och *Ödeby* (1600-talet).

Ödenäs sn, Kullings hd, Västergötland. *Ødhenes* 1396. – Sockennamnet har länats från kyrkbyn. Det betyder 'det öde näset' eller möjligen 'den bebyggelse Näs som ligger (har legat) öde'. Kyrkbyn ligger på ett skogrikt näs mellan Ömmern, Ören och Laxån.

Ödeshög sn, tätort, Lysings hd, Östergötland. *Ødhishøgh* 1318 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden sannolikt genitiv av ett mansnamn fsv. *Ødhir. Efterleden är → *hög*. Tätorten har vuxit fram ur kyrkbyn.

Ödestugu sn, Västra hd, Småland. (in) *Øhistuw* 1295, (de ...) *Øestufhu* 1300-talets början, *Ödaxtowo* 1330. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som troligen innehåller genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Ødag* och en böjningsform av fsv. *stuva* 'stuga'.

Ödetofta by, Tolgs sn, Norrvidinge hd, Småland → *tomt*.

Ödmården skog i den östra delen av gränsområdet mellan Gästrikland och Hälsingland. *Emordh* 1302, (mellan ...) *Ødmordhæ* ca 1350. – Det är oklart om förleden innehåller → *ed* i en äldre betydelse 'stig, väg', här i så fall åsyftande Norrstigen (→ *Nordanstig*), eller adjektivet *öde* 'ödlig'. Efterleden, fsv. *mordher, en sidoform till fsv. *mardher, innehåller en motsvarighet till det från Gotland kända dialektordet *mord* 'grov grus', vilket på andra håll kanske förekommit också med syftning på blockrik mark (jfr → *Kolmården*). Namnet kan tolkas som 'det av grovt grus, sand eller stenblock kännetecknade (skogs)-området som genomlöps av en (huvud)stig' eller 'det ödsla, av grovt grus, sand eller stenblock kännetecknade (skogs)området'.

Ödkölt sn, Vedbo hd, Dalsland. *Ødkæl* 1502, *Eskholt* 1531. – Socknen har fått sitt namn från gården Ödkölt. Förleden tycks innehålla dialektordet *äspe* 'bestånd av ask'. Efterleden innehåller *holt*, en sidoform till → *hult*.

Ödsmål sn, tätort, Inlands Nordre hd, Bohuslän. (j) *Auzmalum* ca 1400, (j) *Ausmala sockn* ca 1400. – Tätorten har vuxit fram ur byn Ödsmål. Namnet, som ursprungligen tillkom prästgården, innehåller ett pluralt (se inl. 3.3.1) fvn. *auðnsmál* 'avränsat område, som röjts upp på förut

obruten mark'. Namnet är relativt vanligt i Västsverige.

Ödåkra tätort, Fleninge sn, Luggude hd, Skåne. *Øagre* 1524. – Tätorten har vuxit fram kring en 1885 öppnad järnvägsstation invid byn Ödåkra. Namnet är sammansatt av adjektivet *öde* och → *åker*. Marken synes alltså en tid ha legat öde. Kanske åsyftar dock namnet i stället det förhållandet att området varit obebott, medan marken kan ha varit brukad.

Öggestorp sn, tätort, Tveta hd, Småland. (in) *Yggelsthorp* 1268. – Kyrkbyn (nu en tätort) har givit socknen dess namn, som i förleden har föreslagits innehålla genitiv av ett mansnamn, kanske fsv. *Hyggjolf*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Öglunda sn, Valle hd, Västergötland. *Øghalundum* 1286. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller i efterleden *lund*. Förleden är oklar; den innehåller möjligen ett mansbinamn fsv. *Øgha.

Öja sn, Gotland. *Oja* 1300-talet avskr., (i) *oyu* ca 1400 (med runor). – Sockennamnet innehåller en böjningsform av *ö* och kan ursprungligen ha syftat på en eller flera öar, vilka nu genom landhöjningen förenats med det gotländska fastlandet.

Öja sn, Herrestads hd, Skåne. (in) *Øyia* 1334 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, länat från kyrkbyn, innehåller en böjningsform av *ö* i betydelsen 'upphöjning i sankmark'.

Öja sn, Kinnevalds hd, Småland. (aff) *Øyom* 1368. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller plural form (se inkl. 3.3.1) av ordet *ö* i betydelsen 'upphöjning i sankmark'. Byn ligger söder om Helgaån på ett något upphöjt torrare parti och är omgiven av lägre liggande, sankare mark.

Öja ö, Torö sn, Sotholms hd, Södermanland. (j) *Øya* 1504 (avser en by). – Namnet, som tidigare även avsåg en by på norra delen av ön, innehåller en böjningsform av ordet *ö*.

Öja sn, Västerrekarne hd, Södermanland. (De) *Øyum* 1314? – Socknen har länat sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller pluralis (se inkl. 3.3.1) av ordet *ö*, som här har betydelsen 'land vid vatten; upphöjning i sankmark' e.d. Öja kyrka och kyrkby ligger mellan två vattendrag och nära låg mark som före Hjälmarens sänkning på 1800-talet bör ha varit vattenrikare än nu.

Öjaby sn, Kinnevalds hd, Småland. (de) *Øaby* 1273. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i förleden innehåller fornsvensk genitiv pluralis av ordet *ö*. Efterleden är → *by* 'gård; by'. Ortnamnets betydelse är säkerligen 'byn innanför öarna'. Koncentrationen av öar i den sydvästra viken av Helgasjön utanför Öjaby är påfallande.

Öje tätort, Malungs sn, Dalarna. *Øjee* 1539. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Denna ligger vid sjön Öjen och har övertagit sjönamnet, fsv. *Øie, en bildning till *ö*, eller *Øiasior (sammansatt av genitiv pluralis *øia* av fsv. *ø* 'ö' och fsv. *sior* 'sjö'). I det senare fallet har formen *Öje* uppstått genom förkortning. Sjön är rik på öar.

Öjebyn tätort, Piteå sn, Norrbotten. (i) *Øyaby* 1481. – Tätorten har utvecklats ur en by. I förleden ingår genitiv

singularis *øia(r)* av fsv. *ø* 'ö'. Efterleden innehåller → *by* 'gård; by'. Området där byn ligger var sannolikt en ö vid namnets tillkomst.

Öjen sjö, Malungs sn, Dalarna → *Öje*.

Öjersjö tätort, Partille sn, Sävedals hd, Västergötland. – Tätorten har vuxit fram vid en bebyggelse längs E 20 och riksväg 40. Namnet (*Öiersridt* 1530), som är hämtat från den sydväst om denna bebyggelse belägna byn, innehåller mansnamnet fsv. *Øiar* och → *ryd* 'rötning'. *Øjarsryd* har redan på 1500-talet i uttalet övergått till *Öjerse*, vars -rs- sammansmält till ett enda ljud (som i *fors*). När efterleden inte längre var genomskinlig, låg anslutningen till sjö nära till hands.

Öjevettern sjö, Kroppa och Lungsunds snr, Färnebo hd, Värmland. *Øjewettern* ca 1639. – Sjönamnets förled är fornsvensk genitiv singularis eller pluralis av ordet *ö*; mitt i sjön finns en större ö, Storholmen, och strax norr därom en mindre holme, Stegeholmen. Efterleden innehåller, liksom → *Vättern*, ett fornsvenskt ord *vætur 'vatten'. Med sjön sammanhänger sjöarna → *Alkvettern*, → *Frövettern* och → *Ullvettern*. Ett binamn på sjön är *Forsjön*, givet efter det gamla järnbruket → *Storfors*; större delen av sjön och dess stränder har tillhört bruket.

Ökna sn, Östra hd, Småland. (in) *Almenningsøke* 1340 avskr., *Öckne* 1551. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som är bildat till fsv. *økn* 'ödemark'. Kyrkbyn och socknen ligger i skogsbygd. Tillägget *Allmännings-* i den äldre skrivningen torde åsyfta gemensamt ägande.

Öknebo härad hd, Södermanland. (ij) *Øknabo hundaræ* 1364. – Namnet innehåller genitiv av en plural inbyggarbeteckning, fsv. *øknboar*, bildad till fsv. *økn* 'ödemark'. Anledningen till att häradsmrådet karakteriseras som ödemark bör vara den omfattande skogsmarken i västra delen av häradet.

Öland ö, landskap. (de) *Ølandia* 1268. – Namnet på Sveriges näst största ö kan förstas på två olika sätt. Antingen kan det innehålla det sammansatta ordet fsv. *øland* 'ö' eller också kan det röra sig om en först vid namnbildningen tillkommen sammansättning av *ö* och *land*. Efterledens → *land* skall i det senare fallet snarast uppfattas som 'land, landskap' e.d., jfr t.ex. → *Södermanland* 'södermännens land'. Namnet betyder således antingen bara 'Ön' eller också 'Ölandet'.

Öljaren sjö, Julita och Österåkers snr, Oppunda hd, Södermanland. *Ølyeren* 1560. – Sjönamnet tycks snarast återgå på ett fornsvenskt *Yli (böjd form *Ylia) 'den uppvällande, lättörliga sjön', som sammanhänger med fsv. *vælla* 'välla, bubbla upp, flöda; komma i kokning'. Öljan utmärks av att dess vatten hastigt kan bli oroligt.

Öljehult sn, Bräcke hd, Blekinge. *Ölleholt* 1583 (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som i efterleden innehåller → *hult* och i förleden troligen ett äldre namn fda. *Ylia 'den sjudande, svällande' (jfr → *Öljaren*) på den förbiflytande Lillån.

Ölman vattendrag, Ölme hd, Värmland → *Ölme*. – Bild 81, s. 360.

Ölmbrotorp tätort, Axbergs sn, Örebro hd, Närke. (in) *Almstorpe* 1326 samtida avskr. (osäker identifiering), *Ölmebrostorp* 1600. – Tätorten har vuxit fram vid gården Ölmbrotorp. Namnet innehåller i efterleden → *torp* 'nybygge'. Förleden är dunkel.

Ölme sn, Ölme hd, Värmland. *Ölmehæredh* 1386 – Sockennamnet är ett ursprungligt bygdenamn, som också kommit i bruk som häradsnamn (→ *Ölme härad*). Det är en ursprunglig sammansättning med efterleden → *härad* i betydelsen 'bygd' och betyder 'bygden kring än Ölman'. Ånamnet kan sammanhänga med norska dialekters *ulma* 'bli lätt ankommen eller möglig' och värmländska *ul* 'härskan, illaluktande' eller med västgötskt *ulma* 'mörkna', *ulmig* 'mulen'; än är trögflytande och grumlig. – *Bild 81*, s. 360.

Ölme härad hd, Värmland. (j) *Wlma herrit* 1491. – Namnet är ett bygdenamn, som kommit att brukas som både härads- och sockennamn. Se → *Ölme*.

Ölmewalla sn, Fjäre hd, Halland. (j) *Ölmewallasogn* 1455. – Socknen har övertagit namnet från kyrkbyn, omfattande bl.a. nuvarande Ölmevalla prästgård. Förleden innehåller kanske genitiv fda. *Ylmær eller *Ylmā av ett ånamn, fda. *Ylm eller *Ylma, avseende bäcken norr om sockenkyrkan (jf → *Ölme*). Efterleden innehåller *vall* 'slät, gräsbevuxen mark'.

Ölmstad sn, tätort, Vista hd, Småland. *Ylmstadhe* 1296 avskr., *Ecclesie Ölmsthathum* 1336. – Socknen har fått sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Förleden har föreslagits innehålla ett vattendragsnamn, fsv. *Ylma, *Ölma (jf → *Ölme*). Efterleden är → *sta(d)*.

Ölserud sn, Näs hd, Värmland. *parochie Øluærsrudh* 1354. – Sockennamnet är trogen övertaget från Prästgården. Det innehåller mansnamnet fsv. *Ølver* och → *rud* 'rötning'.

Ölsremma sn, Kinds hd, Västergötland. *Ylisrym* 1351, *Ylwerema* (genitiv) 1413 avskr. – Socknen har fått sitt namn från gården Ölsremma (Stommen, → *Stommen*). Det innehåller i förleden genitiv av ett mansnamn fsv. *Ylvir eller av ett fornsvenskt *ylyve 'varghop, vargbestånd' och i efterleden sannolikt *rem* som beteckning för en långsträckt höjd eller annan remliknande terrängformation.

Öm sn, Käkinds hd, Västergötland. – Den först 1917 bildade socknen har fått sitt namn från byn Öm (Öm 1540). Det innehåller ö i betydelsen 'land vid vatten' och → *hem* 'boplats; gård'. Byn ligger vid än Ösan.

Ömmesala gd, Länghems sn, Kinds hd, Västergötland → *sal*.

Ön tätort, ö vid Luleälven, Överluleå sn, Norrbotten → *Sävastön*.

Önnarp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Ønerup* 1510-talet. – Sockennamnet, som ursprungligen avsåg kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Ønd* och → *torp* 'nybygge'.

Önneköp by, Långaröds sn, Färs hd, Skåne. *Øndekeöff* 1570-talet. – Namnets förled innehåller mansnamnet fda. *Ønd*. Efterleden är *köp* 'köpt gård; köpt mark'.

Önnestad sn, tätort, Västra Göinge hd, Skåne. *ecclesie Ønastathæ* 1337. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), innehåller ett ord fda. **øthna(r)-stath* 'ödemark'.

Önsta förs., Västerås stad, Västmanland. – Församlingen bröts ut ur Skerike församling 1991 och omfattar norra delen av f.d. S:t Ilians socken. Namnet, som är givet efter gården Önsta (i *Ødnastum* 1411), innehåller mansnamnet fsv. *Ødhin* och → *sta(d)*.

Önum sn, Barne hd, Västergötland. *Ønem* 1422 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller trogen fsv. *ødhn* 'öken, ödemark' med syftning på öde, obebodd sandmark vid byn. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

ör Ordet *ör* 'grus(bank)' är vanligt i svenska ortnamn och förekommer både i enkel form (→ *Ör*, → *Öra* samt de norrbottiska bebyggelserna *Örarna* och *Ören*) och i sammansättningar dels som förled (→ *Örby*, → *Örebro*, → *Öregrund*), dels som efterled (→ *Kuggören*, → *Kungsör*, → *Skanör*). Det finns också exempel på andra typer av ortnamnsbildningar till ordet *ör* (→ *Öran*, → *Oran*, det senare sammanhangande med en dialektal biform *or*). Vad betydelsen 'grusbank' beträffar, kan det vara intressant att notera att ordet *ör* inte bara har syftat på naturliga grusbankar utan också har kunnat beteckna av mänskan skapade vägbankar över sankmark, ofta uppbyggda med ganska stora stenar. Även sådana anläggningar har gett upphov till *ör*-namn.

Vokalen *ö* i svenska *ör* kan gå tillbaka på antingen *au* eller en därav genom s.k. *i*-omljud utvecklad form, *øy* (fn. *ey*); båda diftongerna har i östnordiskan, dvs. danskan och svenskan, i allmänhet sammanfallit i *ö*. I fornvästnordiskan särhålls dock *aurr* (maskulinum) 'grus, stenblandad sand' och *eyrr* (femininum) 'sand- och grusbank, särskilt vid utlopp av vattendrag'. *Eyrr* är bildat till *aurr* och avser något som hör ihop med, är gjort av *aurr*. Bilden kompliceras av att *ör* som motsvarighet till *aurr* på svenska område enligt ortnammens vittnesbörd uppenbarligen också kan brukas om grusbankar, vilket dessutom stöds av två uppländska runbelägg. Förekomsten av *aur*-form i svenska bekräftas också av ett belägg avseende byn *Öre* i Ångermanland, (i) *Aura* 1494 (→ *Öreälven*), och av olika dialektala särutvecklingar, t.ex. den ljudövergång *au* > *o* som återspeglas i älvnamnet *Oran*, ett annat namn på *Oreälven* (→ *Ore*, → *Orsa*), och tätortsnamnet → *Ornäs*, båda i Dalarna. Förekomsten av *øyr*-form på östnordiskt område låter sig inte lika säkert påvisas, men förleden *Øra*- i vissa namn tyder snarare på genitiv singularis av ett feminint *ör* än genitiv pluralis av ett maskulin *ør*. Sådana namn är → *Ørberga* i Östergötland, → *Øresund* mellan Skåne och Själland, → *Ørsjö* i Skåne och → *Ørsunda* i Uppland (→ *Ørsundsbro*). För säkrare bedömnings av *ør* i ortnamn krävs närmare undersökningar.

Litteratur: Stefan Brink, Sockenbildning och sockennamn. Studier i äldre territoriell indelning i Norden

(1990), s. 181–91; Lars Hellberg, Öresund – rättvänt, i Nordiska orter och ord. Festschrift till Bengt Pamp på 65-årsdagen den 3 november 1993 (1993), s. 89–93; Lennart Moberg, Den östnordiska diftongförenklingen. Några synpunkter, i Nysvenska studier 33 (1953), s. 87–129; Anders Öberg, AUR GÄRA – ett runstensfynd och några ortnamn, i Namn och bygd 62 (1974), s. 24–38; dens., Ör i Lagunda, i Namn och bygd 80 (1992), s. 77–82.

Ör sn, Nordals hd, Dalsland. *Ør sokn* 1380. – Socknen kan närmast ha erhållit sitt namn från prästgården. Ör har antagits vara ett gammalt namn på Örsjön, bildat till ett om avloppssän brukat fsv. *Øra, till → ör 'grus(bank)'.

Ör sn, Allbo hd, Småland. *ecclesie Ør* 1273. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller ordet → ör 'grus(bank)'.

Öra sn, Gäsene hd, Västergötland. *Øræ* 1330-talet. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) namnet innehåller → ör 'grus(bank)'.

Öran dialektal benämning på Öreälven, Dalarna → Ore.

Öran älv i Lappland och Ångermanland → Öreälven.

Örberga sn, Dals hd, Östergötland. *Ørabyrh* 1200-talets senare hälft. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → ör 'grus(bank)' och berg. Kyrkan ligger på en markerad höjd.

Örby stadsdel, Stockholms stad. (ij) *Ørby* 1397 (avser en by). – Stadsdelen har fått sitt namn från slottet Örby. Slottsnamnet återgår i sin tur på ett bynamn sammansatt av → ör 'grus(bank)' och → by 'gård; by'. Mer direkt återgår stadsdelens namn på den förstad som kom att kallas *Ørby villastad* och som började byggas ut 1898. Stadsdelen Örby slott omfattar det område som ligger på Örbys gamla ägor nordväst om Huddingevägen.

Örby sn, Marks hd, Västergötland. *Ørbyh* 1285. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden → ör 'grus(bank)' och i efterleden → by 'gård; by'.

Örbyhus tätort, Vendels och Tegelsmora snr, samt gods, Vendels sn, Örbyhus hd, Uppland. (in) *curia Erby* 1353 avskr. – Ortnamnet avsåg äldst det fasta hus som på 1400-talet uppfördes på sätesgården Örby. Sätesgården, sannolikt etablerad mot slutet av 1200-talet, har föregått av en äldre by på platsen. Namnet innehåller → ör 'grus(bank)' och → by 'gård; by', men den sakliga bakgrundens till förleden är oklar. Egendomen kallades under hela medeltiden endast Örby; först under efterreformatorisk tid kom namnet Örbyhus att beteckna själva godset och inte bara slottet; jfr → Örbyhus härad. Efterleden *hus* har här betydelsen 'befäst hus' och syftar på själva slottsbyggnaden. Tätorten Örbyhus har närmast sitt namn efter järnvägsstationen Örbyhus vid järnvägen Uppsala–Gävle, öppnad 1874.

Örbyhus härad hd, Uppland. – Häradsnamnet härrör från nyare tiden. Distriktet uppträder först som Öreby län (1638), Öreby hus Län (1639), så småningom som Öhrbyhus Härad (1760). Namnet är bildat till godsnamnet → Örbyhus.

Örby slott stadsdel, Stockholms stad → Örby.

Öre by, Nordmalings sn, Ångermanland → Öreälven.

Örebro kn, stad, Närke. *Datum Ørabro* 1260. – Namnet är givet efter den bro som funnits där Örebrosen genomflyts av Svartån. Förleden innehåller → ör 'grus(bank)'.

Örebro härad hd, Närke. (ij) *Ørabro hæradhe* 1384. – Häradet har namn efter den gamla byn, sedermera staden → Örebro. Örebro är betyget som medeltida tingsplatser.

Örebro län län, Närke och västra Västmanland samt Karlshögs bergslag i Värmland. (medh) *Ørabros län* 1454. – Länet har sitt namn efter staden → Örebro.

Öregrund stad, förs., Uppland. (i) *Øregrundh* 1492. – Staden uppstod genom att Östhammars stadsprivilegier 1491 flyttades till en plats kallad *Øregrundznæss*. Detta näs har uppenbarligen fått namn av ett grund som kallas *Öregrundet och vars förled innehåller → ör 'grus(bank)' (jfr dock → Örskär). Man har tänkt sig att det aktuella grundet skulle kunna vara nuvarande Dummelgrundet utanför stadens hamnvik.

Öregrundsgrep havsvik mellan Gräsö och Roslagskusten, Frösåkers och Olands hd, Uppland. *Øhregroundz Grepen* 1686. – Ortnamnet är att uppfatta som ett jämförelsenamn, där fjärden liknats vid en grep(e). Förleden innehåller stadsnamnet → Öregrund.

Öreryd sn, Mo hd, Småland. (de) *Ørariwdhum* 1262 avskr. – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som innehåller → ör 'grus(bank)' och → ryd 'röjning'.

Öresund farvattnet mellan Skåne och Själland. (i) *urasuti* ca 950 (med runor, dvs. i *Ørasundi*), (in) *passagio* ['farleden'] *Øræsund* 1353 avskr. – Namnet har ursprungligen avsett det smala sundet mellan Helsingborg och Helsingör, den kortaste passagen mellan Skåne och Själland (jfr → *Helsingborg*). Förleden innehåller → ör 'grus(bank)', kanske i funktion som ortnamn, med syftning på den stora grusreveln där Kronborgs slott vid Helsingör är beläget.

Öreälven älvd i Lappland och Ångermanland. *Ørå* 1552, *Øre älvd* 1751. – Älven kallas också Öran. Förleden i Öreälven, möjligen också i Öran, innehåller kanske en böjd form av älvens gamla namn, fsv. *Øra, äldre *Aura. I formen Öran har det gamla namnet varit levande åtminstone i Bjurholms socken i Ångermanland ända in på 1900-talet. Förleden i varianten Öreälven kan också tänkas innehålla bynamnet Öre (i Aura 1494) i Nordmalings socken i Ångermanland nära älvens utlopp i Bottenviken. I detta ingår älvens gamla namn. Det är bildat till → ör 'grus(bank)' och syftar sannolikt på grusiga stränder här och var längs vattendraget.

Örfjäll fjäll, Arjeplogs sn, Lappland → *Pieljekaise*.

Örgryte förs., Göteborgs stad, Västergötland. (ij) *Ørgrydhæ soghen* 1485. – Namnet, som äldst har tillkommit kyrkojorden och kyrkan, är sammansatt av ordet → ör 'grus(bank)' och gryt(e) 'stenanhopning, stenig mark'. Det är troligen marken invid Kyrkbäckens nedre lopp som har åsyftats.

Örja sn, Rönnebergs hd, Skåne. *ecclesie Ørghe* 1285 avskr. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn, innehåller troligen

ett till fda. *ør* 'grus(bank)' (→ *ør*) bildat adjektiv *ørugh. **Örkelljunga** kn, sn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. *Øthknælyng* 1307 (avser kyrkbyn). – Kommunen har sitt namn efter socknen. Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden genitiv pluralis av fda. *øthkn* (yngre *ørken*) 'ödemark', motsvarande svenska *öken*. Efterleden innehåller *ljung* i betydelsen 'ljunghed', äldst i singular, senare i plural form.

Örkened sn, Östra Götinge hd, Skåne. *Ørcken* 1299 avskr. (avser en bygd). – Sockennamnet är ett ursprungligt bygdenamn (äldst i obestämd form, senare bestämd form) innehållande fda. *øthkn* (yngre *ørken*) 'ödemark', motsvarande svenska *öken*.

Örnahusen f.d. fiskeläge, Östra Hoby sn, Ingelstads hd, Skåne. *Ørnhuset* 1812. – Namnets förled sammanhänger säkerligen med namnet på några grusrevlar i havet utanför bebyggelsen, *Längeören* (*Längeörn*) och *Risteören* (*Risteörn*). Efterleden i dessa namn, bestämd form singularis av → *ør* 'grus- eller sand(bank)', har kommit att uppfattas som en obestämd form *örn* och sälunda ingå som förled i namnet *Örnahusen*.

Örnsköldsvik kn, stad, Ångermanland. – Köpingen Örnsköldsvik erhöll 1893 stadsrättigheter. Namnet är ungt och givet efter Per Abraham Örnsköld, som 1762–69 var landshövding över Medelpad, Ångermanland och Jämtland. Efterleden syftar på att staden ligger vid Moälvens utloppsvik.

Örnäset förs., Luleå stad, Norrbotten. – Församlingen bildades 1962 genom utbrytning ur Luleå stadsförsamling. Namnet hämtades från den stadsdel där kyrkan byggdes. Stadsdelen har namn efter läget på ett näs i Hertsöfjärden. Förleden är säkerligen → *ør* 'grus(bank)'.

Örserum tätort, Gränna lfs, Vista hd, Småland. (i) *Ørsrom* 1490-talet. – Tätorten har vuxit fram ur byn Örserum. Förleden i namnet har föreslagits sammanhänga med sjönamnet *Ören*, som är bildat till → *ør* 'grus(bank)'. Efterleden är → *rum* 'öppen plats'.

Örsjö sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Øræsyo* ca 1300 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det avsåg ursprungligen en nu försunnen sjö norr om kyrkan och innehåller i förleden → *ør* 'grus(bank)'.

Örsjö sn, tätort, Södra Möre hd, Småland. *Ørssiö* 1535. – Namnet avsåg ursprungligen *Örsjösön* och är sammansatt av → *ør* 'grus(bank)' och *sjö*. Det har via bynamnen *Södra Örsjö*, *Mellan-Örsjö* och *Norra Örsjö* förmedlats till socknen. Att tätorten fått namnet *Örsjö* beror säkerligen också till en del på att den vuxit upp kring järnvägsstationen *Örsjö* på banan Kalmar–Emmaboda, öppnad 1874.

Örskär ö, Gräsö sn, Frösåkers hd, Uppland. *Oerskär* 1650. – Namnets förled innehåller → *ør* som vanligen betyder 'grus- eller sand(bank)'. Vid Upplandskusten har ordet dock kommit att användas även om holmar och skär av annan beskaffenhet, vilket illustreras av Örskär, som huvudsakligen består av gnejs.

Örslösa sn, Källands hd, Västergötland. *ecclesie Ørsløso*

1291. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden innehåller möjligtvis ett mansnamn fsv. *Ør, bildat till fsv. *ør* 'galen, tokig; rasande, vild'. Efterleden är → *lösa* 'glänta; äng'.

Örsunda gd, Gryta sn, Hagunda hd, Uppland → *Örsundsbro*.

Örsundsbro tätort, Frösunda sn, Lagunda hd, och Gryta sn, Hagunda hd, Uppland. (apud) *Ørasundsbro* 1322. – Ortnamnet betyder 'bron över Örsundet/vid gården Örsund(a)' och syftade ursprungligen på en bro vid byn Örsunda ett par kilometer väster om dagens Örsundsbro. Namnet *Örsunda* (in *Ørasundi* ca 1300) är sammansatt av → *ør* 'grus(bank)' och *sund*. Namnet syftar på ett övergångsställe över Örsundaån eller den vik som föregick denna. Den moderna tätorten har snarast erhållit sitt namn från järnvägsstationen Örsundsbro vid den nu nedlagda Uppsala-Enköpings järnväg, öppnad 1912.

Örsås sn, Kinds hd, Västergötland. *Ørsaas sokn* 1414. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller i förleden → *ør* 'grus(bank)' eller ett ortnamn i vilket detta ord ingår. Efterleden åsyftar byns läge. Kyrkan i byn ligger vid en mycket markerad höjd.

Örtofta sn, samhälle, gods, Harjagers hd, Skåne. (de) *Erftfæ* 1100-talets mellersta del. – Socknen har sitt namn efter den forna kyrkbyn, vars arvtagare är det nuvarande godset Örtofta. Det innehåller ett ord *örtoft*, sammansatt av skånskans *ør* 'grusjord' (jfr → *ør*) och *toft*, en sidoform till → *tomt*. Söder om kyrkan ligger det lilla stations-samhället Örtofta.

Örtomta sn, Bankekinds hd, Östergötland. *Øratomptæ* 1357. – Socknen har fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Förleden innehåller → *ør* 'grus(bank)'. Efterleden är → *tomt*.

Örträsk sn, Lappland. – Socknen, tillkommen i slutet av 1880-talet, återgår på en 1848 bildad kapellförsamling under Lycksele socken. Denna namngavs efter kyrkbyn, som 1678 upptagits som nybygge av finnen Johan Filips-son Hilduinen. Nybygget fick namn efter läget vid Örträsksjön, också kallad *Örträsket*. Förleden förklaras av att sjön genomrinns av älven *Öran*, också benämnd *Örån* och → *Öreälven*. Efterleden är *träsk* '(större) sjö'.

Örträsket sjö, Örträsksn, Lappland → *Örträsk*.

Örup gods, Benestads sn, Ingelstads hd, Skåne. *Øthrop* 1437. – Godsets namn innehåller i förleden sannolikt mansnamnet fda. *Øthi*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'.

Örviken tätort, Bureå sn, Västerbotten. – Tätorten har utvecklats ur en bebyggelse framväxten kring en ångsåg som var i drift 1893–1905. Förleden innehåller → *ør* 'grus(bank)'. Namnet har väl ursprungligen syftat på den vid den förutvarande ångsågen belägna Timmerviken. Denna kantas av två uddar, vilkas namn, *Sönerstorudden* och *Mittiörudden*, också innehåller *ør*.

Örån älvs i Lappland och Ångermanland → *Öreälven*.

Ösmo sn, tätort, Sotholms hd, Södermanland. (in) *parochia Øzmo* 1281. – Ortnamnet avser ursprungligen platsen där kyrkan byggdes. Det har ansetts betyda 'Uppsalas

öds mo', syftande på en gammal samlingsplats på en mo, dvs. sandig mark. Benämningen *Uppsala öd* 'Uppsalas jordegdom' avsåg de äldsta svenska kronogoden och hänger samman med att Uppsala betraktades som kungs hemvist.

Össeby-Garn sn, Vallentuna hd, Uppland. – *Össeby-Garn* är sammansatt av namnen på de två äldre socknarna Össeby och Garn, vilka slogs samman 1838. *Össeby* (*parochie Östby* 1303) är sammansatt av väderstrecksbeteckningen öster och → by 'gård; by' och betyder således 'den östra byn'. *Garn* (*in Garni* 1291) är ett äldre namn på den långsmala Garnsviken (→ *Angarn*).

Össjö sn, tätort, gods, Norra Åsbo hd, Skåne. (*i*) *Odhinsø sogn* 1406, (*i*) *Øsyø* 1448, (*i*) *Ødhesø* 1470 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn (nu en tätort), torde ursprungligen ha avsett den intilliggande lilla Åkersjön. Namnets förled är oklar.

Östad sn, Ale hd, Västergötland. *Ødhistadha sokn* 1423. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förleden är oklar; den kan innehålla fsv. ødhe 'öde tillstånd' men också ett mot fda. Øthi svarande mansnamn eller ett mansnamn fsv. *Øðhir. Efterleden är → sta(d).

Östansjö tätort, Viby sn, Grimstens hd, Närke. *Östensiö* 1566. – Tätorten har vuxit fram kring skoindustrin på orten. Namnet, från byn Östansjö, innehåller väderstrecksbeteckningen östan 'öster om'. Gården är belägen öster om en sjö, nuvarande Bäcksjön, tidigare benämnd Östersjön.

Östanå tätort, Östra Broby sn, Östra Göinge hd, Skåne. *Östanå Pappersbruk* 1813. – Tätorten har sitt namn efter ett pappersbruk, namngivet efter läget öster om Helge å. **Östanå** gods, Gränna lfs, Vista hd, Småland. (*cum [med']*) *Östano* 1526 samtida avskr. – Namnet är givet efter läget öster om Röttleån (jfr → *Västanå*).

Östanå gods, Roslags-Kulla sn, Åkers skg, Uppland. (*j*) *Østanaa* 1433. – Namnet betyder 'öster om ån' och syftar på läget strax öster om Losjöns utlopp i Saltsjön.

Östanås gd, Älvstabacka sn, Nyeds hd, Värmland → *Älvstabacka*.

Östavall tätort, Haverö sn, Medelpad. – Tätorten har vuxit fram vid den år 1881 öppnade järnvägslinjen och poststationen. Namnet, som innehåller väderstrecksbeteckningen östan 'öster om' och vall, har tidigare betecknat fäbodar.

Östberga stadsdel, Stockholms stad → *Västberga*.

Östbo härad hd, Småland. (*in*) *Østbo* 1200-talets början. – *Østbo* 'Östbygden' är en del av → *Finnveden*. Se vidare → *Sunnerbo härad*.

Österberg by, Ovansjö sn, Gästrikland → *Västerberg*.

Österbitterna sn, Laske hd, Västergötland. *Österbittherne* (genitiv) 1546. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Se vidare → *Västerbitterna*.

Österbodarna by, Alingsås sn, Kullings hd, Västergötland → *Västra Bodarna*.

Österby by, Hedemora sn, Dalarna → *Västerby*.

Österby by, Läby sn, Ulleråkers hd, Uppland → *Läby*.

Österbybruk tätort, Films sn, Olands hd, Uppland. (*in*) *Østerby* 1296 (avser en gård eller by). – Bruket har fått namn efter huvudgården Österby, som på 1500-talet låg på en höjd intill stranden av Filmsjöns sydöstra ände (således ej vid nuvarande Gamla Österby). Namnet Österby är sammansatt av öster och → by 'gård; by' och syftar på läget i östra delen av Filmbygden. Bruket kallas i äldre tid vanligen Österby eller Österby bruk (*wed* *Østerby bruk* 1588). Den sammanskrivna formen Österbybruk är snarast övertagen från den på 1870-talet öppnade järnvägsstationen.

Österbymo tätort, Sunds sn, Ydre hd, Östergötland. *Østerby moen* 1720, *Østerby mo* 1789 (beläggen avser en marknadsplats). – Tätorten har namn efter en marknadsplats. I förleden ingår namnet på byn Österby (*Østerby* 1381), numera del av tätorten. Byn har fått namn av sitt läge i öster (i förhållande till annan bebyggelse). Se → by 'gård; by'. Efterleden i Österbymo är mo 'sandig mark'.

Österdalälven älvdal, Dalarna. – Namnet, äldst belagt 1656, kan tolkas antingen som 'den älvdal som rinner genom Österdalarna (dvs. området vid Siljan och Österdalälven)' eller också som 'den östra grenen av Dalälven'. Jfr → *Dalälven* och → *Västerdalälven*.

Österforse tätort, Långsele sn, Ångermanland. *Østerforsz* 1546. – Tätorten har vuxit fram ur byn Österforse. Namnet har betecknat gårdar öster om Faxälven; gårdena väster om älven kallas *Västerforse*. Det innehåller i efterleden en stelnad dativform av fors. Vid Väster- och Österforse bildar Faxälven ett par forsar.

Österfärnebo sn, tätort, Gästrikland. *parochia Fernabo* 1325. – Tätorten består av byar vid sockenkyrkan. Sockennamnet, förr Färnebo, bevarat ända in i våra dagar i lokalt språkbruk som »Färnbo», har i sen tid fått tillägget Öster (*Øster Fernebo* 1698) i särskiljande syfte med tanke på det längre åt sydväst uppträdande sockennamnet → *Västerfärnebo* i Västmanland. I förleden i Färnebo ingår sannolikt genitiv *Färna av fsv. *Färne, bildat till dialektdordet färne 'fräken' och avseende Färnebofjärden (kanske inberäknat Fängsjön) i Dalälven med riklig växtlighet av fräken. Efterleden i Färnebo är → bo, snarast i betydelsen 'bygd'.

Östergarn sn, Gotland. *Nüagarn* 1300-talet avskr., *Østergarn* 1300-talet. – Socknen hette äldst Nygarn. Detta namn skall antagligen uppfattas som 'den nya delen av Garn' i motsats till → *Gammelgarn* (se detta namn beträffande efterleden garn). Sockennamnet ändrades sedermera till Östergarn, ett namn som tidigast förefaller ha avsett själva hamnen. Förleden Øster relaterar namnet till → *Västergarn* på öns västkust.

Östergötland landskap. *Østrægøtland* 1200-talets slut. – Namnet betyder 'östra (delen av) Götland (götarnas land)'. Jfr → *Västergötland*. – *Bild* 82, s. 392.

Östergötlands län län. – Länet fick sin nuvarande omfattning 1719. Namnet är bildat till landskapsnamnet → *Östergötland* och syftar på länet omfattning. Jfr → *Västergötland*.

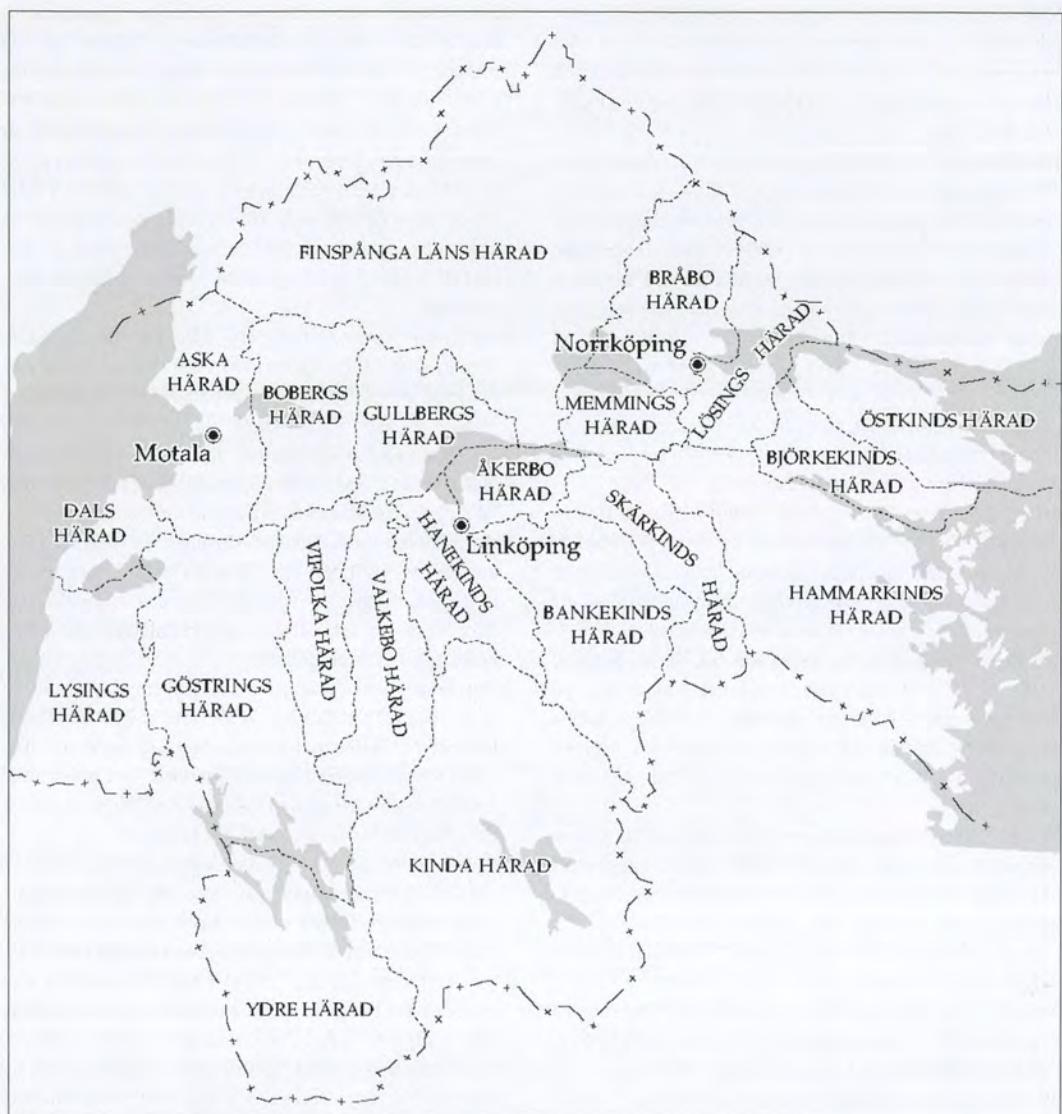

Bild 82. Häradssindelningen i Östergötland.

Österhaninge sn, Sotholms hd, Södermanland → *Västerhaninge*.

Österlen del av sydöstra Skåne. – Namnet, vars efterled är bestämd form av *led* i betydelsen 'riktning, håll' har myntats av invånarna i västra och mellersta Sydkåne och har ursprungligen angett riktning österut. Det har därefter övergått till att beteckna ett område med oklara gränser med slättbyarna i Ingelstads och Järrestads härad som centrum.

Österlövsta sn, Olands hd, Uppland. (*De*) *parochia Lestum* 1312. – Ortnamnet innehåller ett fsv. *löst 'glänta', besläktat med ordet *lus* (jfr → *Lojsta*). Öster till-lades 1884 för att skilja namnet från → *Västerlövsta*.

Namnet har vid tiden för sockenbildningen antagligen avsett en nu försunnen by. År 1417 omtalas en man Ingvald boende *j Lestom*; troligen är det den nu försunna byn Lövsta som avses. *Lövstabruk* (*Löfsta Bergz bruck* 1622), anlagt på 1500-talet, har fått sitt namn efter socknen och inte tvärt om. Den franksinspirerade stavningen *Leufsta* bör undvikas.

Östermalm stadsdel, Stockholms stad. – Namnet är givet efter mönster av → *Norr-* och → *Södermalm*. Det ersatte 1885 det äldre namnet *Ladugårdslan*, vilket syftade på den kungliga Ladugården (dvs. gård för kreatursskötsel), som på 1400-talet anlades vid nuvarande Nobelparken.

Östermyckeläng by, Älvdalens sn, Dalarna → *Västermyckeläng*.

Österplana sn, Kinne hd, Västergötland. (aff) *Østre*-

wplande 1397 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det sammanhänger med socken- och kyrkbynamnen → *Medelplana* och → *Västerplana*.

Österrekarne härad hd, Södermanland. *prouincia Østur-rek* 1349. – Häradet omfattar östra delen av den gamla bygden → *Rekarne*.

Östersjön hav. (*j*) *Østersøen* 1499. – Havet har namn efter läget i öster. Ordet *sjø* uppträder här i betydelsen 'hav'. Att namnet också kan ha förekommit tidigare under medeltiden än 1400-talet antyds möjligen av belägget *ad mare orientale* 'till det östra havet' 1158. Östersjön har också kallats för *Saltsjön* (*i Salta siøen* 1490) på grund av sitt i jämförelse med insjöarna salta vatten. *Saltsjön* brukas också i mer inskränkt bemärkelse om den fjärd av Östersjön som leder in till Stockholm (*j Salta syon* 1432).

Österslöv sn, tätort, Villands hd, Skåne. (*in*) *Østarsløf* 1300-talets senare del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller i förleden möjligen ett mansnamn fda. *Østar. Efterleden är → *løv* 'arvegods'.

Österstad tätort, Ekebyborna sn, Bobergs hd, Östergötland. (*i*) *Østestadhom* 1399. – Tätorten har vuxit fram ur en by. Namnet har som förled mansnamnet fsv. *Øste* och som efterled → *sta(d)*.

Östersund kn, stad, förs., Jämtland. – Staden har namn efter läget vid sundet mellan Frösön och fastlandet, tidigare benämnt *Östersundet* 'sundet öster om Frösön'. Stadens sydsamiska namn *Luvlieluspie* är sammansatt av *luvlie*- 'östra' och *luspie* 'utlopp ur en sjö (Storsjön)'.

Östertälje förs., Öknebo hd, Södermanland. – När Västertälje landskommun införlivades med Södertälje 1945 kom den resterande delen av Södertälje landsförsamling att sammanfalla med Östertälje landskommun. Församlingen bytte därvid namn till *Östertälje*. Namnet går tillbaka till kommunbildningen 1863 och syftar på att Östertälje utgjorde en östlig del av landsförsamlingen → *Södertälje*. Jfr också → *Västertälje*.

Österunda sn, Torstuna hd, Uppland. (*in*) *Østrundum* 1329. – Efterleden i detta namn kan innehålla ett gammalt namn *Rund på bergäsen som skjuter fram mellan Skattmansödalen och kyrkan. Förleden skulle då beteckna att kyrkan är belägen på östra sidan av denna ås. Namnet *Rund* förekommer några gånger i Sverige och Norge just med syftning på kraftiga sluttningar eller på ett framskjutet läge i terrängen.

Östervallskog sn, Nordmarks hd, Värmland. *Østanudsko* 1531, *Østervalskoff* 1540, *Østawatnskoghe* 1564. – Sockennamnet betyder 'skogsbygden kring sjön Östen'. Dess fornspråkliga namn kan ha varit *Øfstavatn 'den översta sjön'. Som framgår av belägget från 1540 har förleden i sockennamnet tidigt omtolkats.

Östervåla sn, tätort, Våla hd, Uppland. (*apud*) *Valir* 1296. – Sockennamnet innehåller plural form (se inl. 3.3.1) av dialektordet *vål* 'samling av kullfallna trädstamar, ris o.d.; vindfälle, röjningsbråte' m.m. och kan ursprungligen ha varit ett bygdenamn. Förleden *Öster-* skil-

jer sedan 1600-talet socknen från → *Västervåla*. Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse vid kyrkan. Jfr → *Våla härad*.

Österåker sn, Oppunda hd, Södermanland. *Østeraker* 1303. – Socknens namn åsyftar en gammal samlingsplats, som kan ha använts för både hedisk kult och andra verksamheter. Förleden *Øster* anger läget i förhållande till en annan gammal samlingsplats i grannsocknen → *Vingåker*.

Österåker kn, samt sn och tätort, Åkers skg, Uppland. (*in*) *Aker* 1298. – Namnet har troligen från början avsett en i förkristen tid helig åker (→ *åker*). Som sockennamn kan det återgå på ett kyrkplatsnamn eller ett bygdenamn, eller möjligen röra sig om ett äldre namn på nuvarande Prästgården. *Øster* är tillagt i sen tid för att skilja namnet från → *Västeråker*. Namnet *Aker* ingår i skeppslagsnamnet *Åkers skeppslag*, se → *Frösåkers härad*.

Österåsen by, Åsarne sn, Jämtland → *Åsarne*.

Östhammar kn, stad, Uppland. (*aff*) *Østhamar* 1433. – Namnet är sammansatt av väderstrecksbeteckningen *öst* och dialektordet *hammar* 'stenig höjd, stenbacke'. Från början hette staden enbart *Hammar* och låg då längre väster ut vid nuvarande *Gammelbyn*, där den namngivande »hammaren» bör vara att söka. I samband med att staden flyttades till sitt nuvarande läge, tillfogades den förtysligande förleden *Øst* för att skilja den nya staden från den gamla. *Gammelbyn* betyder f.ö. 'den gamla staden'; by betecknade i fornsvenskan även 'stad', liksom det ännu gör i danskan och norskan.

Östkinds härad hd, Östergötland. (*i*) *Østkindaherret* 1317 sen avskr., *prouincie Østkindahäradh* 1347. – Häradet har uppkommit vid indelningen i häradsdistrikter av ett »land» benämnt *Kind (→ *kind*). *Øst-* syftar på häradets östliga läge bland de östgötska *kind*-häraderna. Det har antagits att Östkinds härad har brutits ut ur Björkekinds härad; det ligger nordost om detta på Vikbolandet.

Östmark sn, Fryksdals hd, Värmland. *Øwerstemark* 1503 (avser en gård). – Socknen har sitt namn efter en gård. Det betyder 'den översta (ut)marken' och avsåg ursprungligen den längst upp belägna delen av ett utmarksområde kring vattendraget Röden. Tätorten har vuxit fram kring bebyggelse i anslutning till kyrkan.

Östnor tätort, Mora sn, Dalarna. *Østnar sextung* ['sjätte-del (av socknen)'] 1457. – Tätorten är framvuxen ur en by. Namnet återgår på ett prepositionsuttryck fsv. *østan ar* 'öster om älven' (ar är genitiv singularis av fsv. *a* 'å'). Bebyggelsens läge nordnordost om Österdalälven har i äldre tid uppfattats som östligt.

Östra Broby sn, Östra Göinge hd, Skåne. (*j*) *Broby* 1426. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu tätorten *Broby*). Det är sammansatt av *bro*, sannolikt i betydelsen 'anlagd vägbank i sankmark', och → *by* 'gård; by'. *Östra* tillades 1885 i syfta att skilja socknen från → *Västra Broby*.

Östraby sn, Färs hd, Skåne. (*i*) *Østerwæsterstade S[ogn]* 1495 sen avskr., *Østerstadt* *Sogn* 1570-talet, *Østerbye* 1611. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn, som troli-

gen ursprungligen ingick i den angränsande kyrkbyn i socknen → *Västerstad*.

Östra Ed sn, Norra Tjysts hd, Småland → *Västra Ed*.

Östra Eneby sn, Bråbo hd, Östergötland. *Eneby* 1331. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *ene* 'enbeständ' och → *by* 'gård; by'. Åtminstone sedan 1760-talet har socknen kallats *Östra Eneby*. Det tillagda *Östra* särskiljer socknen från → *Västra Eneby* socken.

Östra Fjällfjället fjällmassiv, Vilhelmina sn, Lappland. *Felle field* 1739. – Namnet åsyftar den nordöstra delen av det fjällområde vars sydvästra del kallas *Västra Fjällfjället*. Förleden är en försvenskning av sydsam. *vielie* 'fjäll', som ingår i fjällets samiska namn, *Stoere Vielie* 'Storfjället'. Ordet, som möjligen är ett urnordiskt länord, förekommer som efterled i samiska ortnamn på sydsamiskt område. Till det har fogats en förklarande svensk efterled. Det samiska namnet på västra delen av massivet är *Ohtje Vielie*; *ohtje* betyder 'liten'. Det anförda belägget från 1739 är en norsk form av namnet.

Östra Fors by, Malungs sn, Dalarna → *Malungsfors*.

Östra Frölunda sn, tätort, Kinds hd, Västergötland. *Frolvnda songh* 1402. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inkl. 3.3.1) ortnamnet innehåller i förleden *lund* och i förleden *snarast frö* 'fruktbar; frödig'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Östra Frölunda*. Det tillagda *Östra* särskiljer socknen från → *Västra Frölunda* socken. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Östra Fågelvik sn, Väse hd, Värmland. (j) *Fuglauik sokn* 1400. – Socknen har troligen sitt namn efter platsen där kyrkan byggdes, nära en fågelrik vik av Vänern. *Östra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Fågelvik*.

Östra Gerum sn, Vartofta hd, Västergötland. *Gerema sokn* 1397 ['Gerumsbornas socken']. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Efterleden innehåller → *hem* 'bo-plats; gård'. Förleden innehåller fsv. *gere* 'kil, kilformigt stycke' eller en motsvarighet, fsv. *ger, till fvn. *geirr* 'spjut' och åsyftar sannolikt någon kil- eller spjutliknande formation i landskapet, möjligen dalen mellan Gerumsberget och Gisseberget. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Östra Gerum*. Det tillagda *Östra* särskiljer socknen från → *Västra Gerum*.

Östra Grevie sn, tätort, Oxie hd, Skåne. (in) *Græfhøæ orientali* ['östra'] 1200-talets förra del (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller ordet *gravhög*. Förleden åsyftar läget öster om kyrkbyn i → *Mellan-Grevie* socken och byn *Västra Grevie* i Södra Åkarps socken. De tre byarna har ursprungligen utgjort en bebyggelseenhet.

Östra Göinge kn, Skåne. – Kommunen har sitt namn efter → *Östra Göinge härad*.

Östra Göinge härad hd, Skåne → *Västra Göinge härad*.

Östra Hallen by, Backaryds sn, Medelstads hd, Blekinge → *Hallabro*.

Östra Harg sn, Åkerbo hd, Östergötland. *Hargh* 1318. – Socknen har fått sitt namn från gården Harg. Det innehåller → *harg* 'stenig mark' e.d. Kyrkan ligger på en höjd med berghällar. Sedan åtminstone 1700-talets slut kallas socknen *Östra Harg*. Det tillagda *Östra* särskiljer socknen från → *Västra Harg*.

Östra Herrestad sn, Ingelstads hd, Skåne. *ecclesie Hærestathe* 1430. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller ett mansnamn fda. *Hæri och → *sta(d)*. *Östra* tillades redan på 1500-talet i syfte att skilja socknen från → *Stora Herrestad*.

Östra Hisingens härad hd, Västergötland. *Hising* 1200-talets slut. – Häradet omfattar östra delen av ön → *Hisingen*, dvs. den del av ön, Svenska Hisingen, som under medeltiden hörde till Västergötland.

Östra Hoby sn, Ingelstads hd, Skåne. *eccliesie Hooby* 1358. – Sockennamnet, vars efterled är → *by* 'gård; by', är givet efter kyrkbyn. Förleden är oviss. *Östra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Hoby*.

Östra Husby sn, tätort, Östkinds hd, Östergötland. *Husaby* 1278. – Socknen har fått sitt namn från den gamla kungsgården Husaby (→ *husaby*). Det redan under medeltiden tillagda *Östra* särskiljer socknen från → *Västra Husby* socken i samma landskap. Under medeltiden kallades socknen också *Husaby mællan vika* 'Husby mellan viarna', dvs. på → *Vikbolandet*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Östra härad hd, Blekinge. *Østrærheret* ca 1300. – Häradet är det östra av de tre häradena i det gamla landskapet → *Blekinge*. Se vidare → *Bräke härad*.

Östra härad hd, Småland. (jn) *Østrahereth* 1278. – Östra härad är det östliga av de båda härad som det småländska → *Njudung* alltsedan de äldsta källorna varit indelat i. Se vidare → *Västra härad*.

Östra Ingelstad sn, Ingelstads hd, Skåne. *Ingelstathe* 1398 avskr., (j) *Ingelsstede* 1456 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden mansnamnet fda. *Ingiald* och i efterleden → *sta(d)*. *Östra* tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Ingelstad*.

Östra Karaby sn, Onsjö hd, Skåne. *Karleby* 1481. – Sockennamnet (→ *Karlaby*) är givet efter kyrkbyn. Det 1885 tillfogade *Östra* skiljer namnet från → *Västra Karaby*.

Östra Karup sn, tätort, Höks hd, Halland. *Kagarp soghen* 1455. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett mansnamn fda. *Kaki. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. *Östra* tillades under 1800-talet i syfte att skilja socknen från det närlägna → *Västra Karup* i Skåne.

Östra Klagstorp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (in) *Claus-torp* 1398 (avser kyrkbyn), Ø: *Klagstrup Sogen* 1603. – Socknen har sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller mansnamnet fda. *Klak* och → *torp* 'nybygge'. *Östra* skiljer namnet från → *Västra Klagstorp*.

Östra Kvismaren f.d. sjö, vätmärk, Sköllersta och Askers hd, Närke → *Kvismaren*.

Östra Kärrstorp sn, Färs hd, Skåne. *ecclesie Kærishorp* 1350 avskr. – Sockennamnet avsåg ursprungligen kyrkbyn. Det innehåller i förleden möjligen ordet kärr. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Östra tillades 1885 till åtskillnad från → *Västra Kärrstorp*.

Östra Ljungby sn, tätort, Norra Åsbo hd, Skåne. (vdi) *Lundby sogn* 1500, *Østre Lyndby Sogn* 1570-talet. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det är sammansatt av *ljung* i betydelsen 'ljunghed' och → *by* 'gård; by'. Tillägget Östra skiljer socknen från → *Munka-Ljungby* socken.

Östra Ny sn, Björkekinds hd, Östergötland. – Socknen synes äldst ha kallats *Nykirka sockn* (*parochie Nyækyrkio* 1352) 'den nya kyrkans socken'. Den kortare formen *Ny sockn* är belagd från 1300-talet. 1793 blev Östra Ny den officiella jordeboksförmen; det tillagda Östra särskiljer socknen från → *Västra Ny* socken.

Östra Nöbbelöv sn, Järrestads hd, Skåne. (de) *Ecclesiis Nybille* 1322 avskr. – Sockennamnet, som äldst avsåg kyrkbyn, innehåller ett forndanskt *nybyli 'nybygge' (jfr → *böle*). Den nuvarande formen, känd sedan mitten av 1600-talet, beror på anslutning till de vanliga bebyggelsenamnen på → *lös*. Östra tillades 1885 till åtskillnad från sockennamnen → *Norra Nöbbelöv* och → *Västra Nöbbelöv*.

Östra Ryd sn, Danderyds skg, Uppland. (i) *ruhi* 1000-talet (med runor), (de) *Ridhum* 1298. – Sockennamnet innehåller → *ryd* 'rönning'. Någon by med detta namn verkar aldrig ha funnits i socknen. Möjligt rör det sig i stället om ett ursprungligt bygdenamn. Förleden är tillagd för att skilja namnet från → *Västra Ryd* i Bro härad.

Östra Ryd sn, tätort, Skärkinds hd, Östergötland. *Ryd* 1297. – Namnet *Ryd* har sannolikt en gång använts om Prästgården. Det innehåller → *ryd* 'rönning'. Under medeltiden kallas socknen också *Vibyrydh* (jfr → *Viby*, sn, Vifolka hd, Östergötland) med förleden åsyftande gården Viby norr om kyrkan; namnet *Viby* är sammansatt av → *vi* 'helig plats, kultplats' och → *by* 'gård; by'. Sedan åtminstone 1760-talet är socknens officiella namn Östra Ryd. Det tillagda Östra särskiljer socknen från → *Västra Ryd* i Ydre härad. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Östra Sallerup sn, Frostas hd, Skåne. *Saxulstorp* 1201 sen avskr. (avser kyrkbyn), *ecclesie Saxulthorp* 1360, *Østre Salerope* 1558. – Sockennamnet, som är givet efter kyrkbyn, innehåller i förleden troligen mansnamnet *fda*. *Saxel* (<*Saxulf*). Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Östra är tillagt i syfte att skilja socknen från → *Södra Sallerup* och → *Västra Sallerup*.

Östra Silvberget bebyggelse, Silvbergs sn, Dalarna → *Silvberg*.

Östra Skrukeby sn, Åkerbo hd, Östergötland. *Scrucuby* 1312. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller → *by* 'gård; by'. Förleden är oklar; den diskuterade möjligheten av ett ljudbeskrivande ånamn ter sig osäker. Sedan åtminstone 1700-talets mitt har socknen kallats Östra Skrukeby. Det tillagda Östra särskiljer sock-

nen från den förutvarande socknen Västra Skrukeby (nu i Högby socken) i samma landskap.

Östra Skrävlinge stadsdel, Malmö stad, Skåne → *Västra Skrävlinge*.

Östra Stenby sn, Östskins hd, Östergötland. *Stenbo sockn* 1370. – Ett tidigt belagt namn på socknen är *Sten* (*parochia Sten* 1304), lånat från kyrkbyn. I detta namn har *sten* innebördens 'fornborg' och åsyftar en fornborg på det närlägna Boberget. En till ortnamnet *Sten* bildad inbyggarteknologi, fsv. *stenbo(a)r*, gav upphov till namnformen *Stenbo sockn* 'stenbornas socken' som sedermera, under mörnerpåverkan från bebyggelsenamn på → *-by*, omformades till det ännu använda *Stenby* (*socken*). Det tillagda Östra särskiljer socknen från → *Västra Stenby* socken; redan i början av 1500-talet möter formen *Steen östra*.

Östra Strö sn, Frostas hd, Skåne. (in) *Dabirstro* 1390-talet (avser kyrkbyn). – Kyrkbyn har givit socknen dess namn, som anses innehålla ett ord *fda*. *strö 'ström, vattendrag'. Den fram till slutet av 1600-talet förekommande förleden *Dabir*- (och liknande) innehåller ett äldre alternativnamn på → *Frostas härad*. Östra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Norra Strö* och → *Västra Strö*.

Östra Sälen by, Transtrands sn, Dalarna → *Sälen*.

Östra Sönnarslöv sn, tätort, Gärds hd, Skåne. *Sunnersleff* 1352 avskr. (avser en gård), (j) *Sønnerleff* 1470, (j) *Swnnerslöff* *soken* 1500-talets början. – Sockennamnet, lånat från kyrkbyn (nu en tätort), innehåller i förleden troligen ett mansnamn *fda*. *Sundar eller *Sunnar. Efterleden är → *lös* 'arvegods'. Östra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Sönnarslöv*.

Östra Tollstad sn, Vifolka hd, Östergötland. *ecclesiam Tholfstadhae* 1347. – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det plurala (se inl. 3.3.1) ortnamnet innehåller mansnamnet fsv. *Tholf* (*Thorulf*) och → *sta(d)*. Åtminstone sedan 1700-talets mitt kallas socknen Östra Tollstad. Det tillagda Östra särskiljer socknen från → *Västra Tollstad*.

Östra Tommarp sn, tätort, Järrestads hd, Skåne. (in) *Tummaethorp* 1100-talets senare del. – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn, som under medeltiden, fram till 1537, var stad. Förleden innehåller mansnamnet *fda*. *Tumi*. Efterleden är → *torp* 'nybygge'. Östra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Tommarp*. Jfr → *Tommelilla*.

Östra Torn förs., by, Lunds stad, Skåne. (in) *uilla Thorni* 1100-talets mellersta del (avser en by). – För innehördens av detta gamla bynamn se → *Torna härad*. Tillägget Östra skiljer sedan medeltiden namnet från bynamnet *Vall-kärratorn*.

Östra Torp sn, Vemmenhögs hd, Skåne. *Østratorp* 1356 sen avskr., *Østre Torpe Sogn* 1570-talet. – Sockennamnet är givet efter kyrkbyn. Det innehåller → *torp* 'nybygge'. Kyrkbyn och grannbyn Västra Torp i Lillia Isie socken utgjorde äldst troligen en gemensam by.

Östra Torsås sn, Konga hd, Småland. (j) *Thorssaa sокн*

1403. – Socknen har övertagit kyrkbyns namn. Ursprungligen har det avsett en höjd (*ås*) sydöst om Torsjön. Förleden kan antingen innehålla gudanamnet *Tor* eller också en reducerad form av sjönamnet *Torsjön*. Efterleden är *ås*. Östra lades till 1854 för att skilja socknen från → *Västra Torsås* i Allbo härad.

Östra Tunhem sn, Gudhems hd, Västergötland. *Tunem* 1320 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Det innehåller dialektordet *tun* '(in)hägnad' (→ *tuna*) och → *hem* 'boplats; gård'. Sedan 1885 är socknens officiella namn *Östra Tunhem*. Det tillgåda Östra särskiljer socknen från → *Västra Tunhem*.

Östra Vemmenhög sn, Vemmenhögs hd, Skåne. (in) *Wæmundehøgh østre* 1315 avskr. (avser kyrkbyn). – Socknenamnet, givet efter kyrkbyn, innehåller mansnamnet fda. *Wemund* och → *hög*. Östra Vemmenhögs kyrkby och kyrkbyn i grannsocknen → *Västra Vemmenhög* utgjorde troligen ursprungligen en enda by.

Östra Vemmerlöv sn, tätort, Järrestads hd, Skåne. (j) *Withmundhæloff* 1447 (avser kyrkbyn). – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn (nu en tätort). Det innehåller i förleden troligen ett mansnamn fda. *Withmund. Efterleden är → *lös* 'arvegods'. Östra tillades 1885 i syfte att skilja socknen från → *Västra Vemmerlöv*.

Östra Vingåker sn, Oppunda hd, Södermanland. – Socknen tillkom vid mitten av 1700-talet, då det vidsträckta Vingåker delades upp på socknarna Västra Vingåker och Östra Vingåker. Namnet *Vingåker* har sin sakliga bakgrund i området vid den medeltida sockenkyrkan i → *Västra Vingåker*.

Östra Vram sn, Gärds hd, Skåne. (in) *Østræwram* 1342 avskr. (avser kyrkbyn). – Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Det innehåller dativ pluralis av *vrå* (fda. *vra*) i betydelsen 'krok, hörn' med syftning på någon terrängföreteelse. Östra Vrams kyrkby och kyrkbyn i grannsocknen → *Västra Vram* är sannolikt delar av samma ursprungsbebyggelse. Jfr → *Norra Vram* och → *Södra Vram*.

Östra Ämtervik sn, Fryksdals hd, Värmland. (i) *Empterviksokn* 1460. – Sockennamnet åsyftar prästgårdens och kyrkans läge vid älven Ämtans mynningsvik i sjön Mellan-Fryken. Älvnamnet är bildat till ett fornsvenskt *ælm(p)t 'svan'. Den ursprungliga socknen delades 1795 upp på → *Västra Ämtervik* och Östra Ämtervik.

Öströ gods, Dagsås sn, Faurås hd, Halland. (j) *Øsstrø* 1456. – I namnet kan ingå dativ singularis *østre av ett forndanskt *øster, motsvarande fvn. *austr* 'ösrum i båt; pöl (där smuts samlas)', dock med oklar syftning. Det kan också röra sig om en sammansättning av *øster med ö, troligast i betydelsen 'upphöjning över vattensjuk mark' eller 'strandäng', avseende antingen gården läge på en höjd eller dess läge nära Ottersjöns stränder.

Östuna sn, Långhundra hd, Uppland. *parochia Østunum* 1322. – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, betyder 'det östra tuna (Tuna)' (→ *tuna*), kanske med syftning på att platsen ligger öster om → *Ultuna* och *Näntuna* vid Uppsala.

Öttum sn, Skänings hd, Västergötland. *Öttem* 1540 (avser kyrkbyn). – Socknen har fått sitt namn från kyrkbyn. Förledens innehörd är oviss. Efterleden är → *hem* 'boplats; gård'.

Öved sn, Färs hd, Skåne. (in) *Øwit* 1200-talet. – Socknen har sitt namn efter kyrkbyn. Det innehåller i förleden troligen *ø* i betydelsen 'land vid vatten' efter läget vid Vombsjön. Efterleden är fda. with 'skog'. Godset Övedskloster vid kyrkan har sitt ursprung i ett under senare hälften av 1100-talet grundat premonstratenskloster, vars egendom drogs in till danska kronan 1537 och senare förlänades till olika adelsmän.

Övedskloster gods, Öveds sn, Färs hd, Skåne → *Öved*.

Överenhörna sn, Selebo hd, Södermanland. *Hosaby Enhörne* 1346. – Sockennamnet Överenhörna har utgått från bygdenamnet → *Enhörna*. Överenhörna ligger längre ut mot den öppna Mälaren än → *Ytterenhörna* socken. Vad som föranlett förleden Över är ovisst. Under medeltiden kallasocknen också *Husaby* (→ *husaby*) med ett namn lånat från kyrkbyn (numera *Ekensberg*).

Övergran sn, Håbo hd, Uppland → *Yttergran*.

Överhogdal sn, Härjedalen → *Ytterhogdal*.

Överhörnäs tätort, Själevads sn, Ångermanland. *Öffuerhönesz* 1546. – Tätorten har vuxit fram ur byn Överhörnäs. Över- syftar på att byn ligger längre upp från havet i relation till det angränsande Främmernäs. Betydelsen av namnet *Hörnäs*, som omfattat både byarna och troligen även nuvarande Högnäs, är oklar. Efterleden *näs* kan åsyfta den rundade utbukningen på södra stranden av Själevadsfjärden.

Överjärna sn, Öknebo hd, Södermanland → *Järna*.

Överkalix kn, sn, tätort, Norrbotten. – För tolkning av sockennamnet se → *Nederkalix*. På senare tid har namnet kommit i officiellt bruk för tätorten *Bränna*. Detta namn, med betydelsen 'svedjeland', har ursprungligen åsyftat det låga höjdparti där huvuddelen av tätorten är belägen.

Överlida tätort, Mjöbäcks sn, Kinds hd, Västergötland. *Öfra [Lida]* 1567. – Tätorten är framväxten kring en 1899 inrättad post- och järnvägsstation. Den anlades på mark till gården Övre Lida (Örvälida), som tillsammans med Yttra Lida (Yttralida) bildade byn Lida (*Lyaa* 1542, *Lida* 1547). Övre och Yttra betecknar här läge längre upp resp. längre ned efter sjön Stora Hallängen. Bynamnet syftar på läge på en lid (slutning). Namnformen *Överlida* tycks ha skapats vid stationernas tillkomst.

Överluleå sn, Norrbotten → *Luleälven*.

Överlännäs sn, Ångermanland. (De) *Lenes* 1344, (aff) *Öfferlenes Sokne* 1535. – Namnet är ursprungligen ett bynamn, vars förled möjligtvis kan vara ett fornspråkligt *la 'kul, hög'. Efterleden är *näs* 'udde'. Tillägget Över- syftar på att socknen ligger längre upp i Ångermanälven i förhållande till → *Ytterlännäs*.

Övernäs by, Forsa sn, Hälsingland → *Näsviken*.

Överselö sn, Selebo hd, Södermanland. *Yfrasyla sokn* 1381. – Sockennamnet ('det övre Selaö') har utgått från önamnet fsv. *Sila* (→ *Selaön*). Förleden Över åsyftar sock-

nens läge i förhållande till → *Yterselö*. Ett medeltida namn på socknen var *Ulv(h)ildakirkia* (*De Wluildækirkyu* 1314?); detta namn, som ursprungligen tillkommit kyrkan, innehåller genitiv av kvinnonamnet fsv. *Ulfhild*.

Överstjuktan sjö, Sorsele sn, Lappland. *Juckt-träsk* 1810. – *Överstjuktan* är den översta av de stora utvidgningarna av → *Juktän*, till vars namn sjönamnet är bildat. Sjöns umesamska namn *Bijjiesjukta* och dess variantform *Sjukttajávrrie* innehåller *bijjie* ‘över-, övre’ och *jávrie* ‘sjö’.

Överturbo härad hd, Västmanland → *Ytterturbo härad*.

Övertorneå kn, sn, tätort, Norrbotten. – Namnet avser socknens nordliga läge i förhållande till → *Nedertorneå* socken. Socknens äldre namn *Särkilax* (*Serkelax* 1482) åsyftar en äldre kyrkplats vid en vik *Särkilahti* ‘Mörtviken’, nuvarande Haapakylänpuudas. Efterleden *lax* är en försvenskning av fi. *laksi*, som är en äldre form av *lahti* ‘vik’. Som tätortsnamn har *Övertorneå* kommit i officiellt bruk under 1900-talet. Byns äldre namn *Matarengi*, skrivet *Matherengie* 1539, är en svensk form av det fortfarande gängse finska namnet *Matarenki* (även *Matarinki*). Detta namn, som innehåller ändelsen → *-nki*, har sannolikt samiskt ursprung, men en säker tolkning saknas.

Överum sn, tätort, Norra Tjists hd, Småland. (j) *Øfrarum* 1390 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som är övertaget från kyrkbyn, innehåller komparativen *övre* och → *rum* ‘öppen plats’. Namnet är givet i relation till *Reverum* i Lofta socken och syftar på platsens läge längre upp längs vattensystemet. Tätorten har snarast namn efter järnvägsstationen *Överum* på Norsholm–Västervik–Hultsfreds järnväg, öppnad 1878–79.

Överuman källsjö till Umeälven, Tärna sn, Lappland. – Namnet syftar på sjöns läge i förhållande till → *Umeälven*. Sjöns sydsamska namn *Luvlemes Upmeje* med betydelsen ‘den östligaste delen av Umeälven’ är givet västerifrån och åsyftar läget i förhållande till vattenledens sträckning på den norska sidan.

Örvaby sn, Halmstads hd, Halland. (in) *Offwerby* 1464. – Sockennamnet är lånat från en nu försvunnen bebyggelse på platsen för Halmstads första stadsläge vid Örvaby kyrkoruin nära Nissan. Denna by hette ursprungligen → *Halmstad*. Namnet övertogs av staden och följde med vid stadens flyttning på 1320-talet till Nissans mynning, varvid ett nytt namn *Örvaby* skapades för den kvarvarande bebyggelsen. Förleden är *övre*, här betecknande ‘belägen uppströms’, efterleden fda. *by* ‘stad’.

Örvaby sn, Ingelstads hd, Skåne. (i) *Offræby* 1422 (avser kyrkbyn). – Sockennamnet, som betyder ‘den övre gården/byn’ (→ *by* ‘gård; by’), är lånat från kyrkbyn. En intilliggande by heter *Nedraby*.

Örvalid gods, Västra Ny sn, Aska hd, Östergötland. *Öffrelidh* 1579. – Namnet innehåller *lid* ‘slutning’. Gården ligger på en mäktig sluttning. Förleden *Övra-* särskiljer denna bebyggelse från ett *Nedra Lid* i samma socken.

Övre Blomsjön sjö, Blomskogs sn, Nordmarks hd, Värmland → *Blomskog*.

Övre Föret sjö, Uppsala → *Fyrisan*.

Övre Gla sjö, Gillbergs, Jösse och Nordmarks hd, Värmland. *Öffwer Glaa Siön* 1701. – Sjöns namn är givet i anslutning till namnet på den närliggande sjön → *Stora Gla*, med vilken den står i vattenförbindelse.

Övre Gunnarsjön sjö, Stensele sn, Lappland → *Gunnarn*.

Övre Gärdsjö by, Rättviks sn, Dalarna → *Nedre Gärdsjö*.

Övre Soppero tätort, Vittangi förs., Kiruna stad, Lappland. *Soppero* 1743. – Namnet är en förfinskning av nord-sam. *Sohppar* med oklar betydelse. *Övre* (fi. *Yli-*, sam. *Badje-*) har tillagts för skilja orten från byn *Nedre Soppero* längre ned vid Lainioälven.

Övre Ullerud sn, Kils hd, Värmland. (j) *øffra Wllaro* 1440. – Sockennamnet har samma språkliga ursprung som → *Nedre Ullerud*; kyrkan och prästgården i Övre Ullerud ligger ej långt från en ö i Klarälven.

Övre Vojakkala by, Nedertorneå sn, Norrbotten → *Nedre Vojakkala*.

Öxabäck sn, tätort, Marks hd, Västergötland. *Öxzäbecka* (genitiv) 1528. – Socknen har fått sitt namn från gården *Öxabäck* (*Stommen*, → *Stommen*), som ligger vid ett vattendrag mellan *Sävsjö* och *Öxsjön*. Det är ovisst om elementet *Öxa-*, som innehåller fornsvensk genitiv pluralis av djurbeteckningen *oxe*, äldst har ingått i bäckens namn eller i namnet *Öxsjön*. Tätorten har vuxit fram i anslutning till sockenkyrkan.

Öxnered stationssamhälle, Vänersborgs stad, Västergötland. *Öxnarid* 1546. – Samhället är framvuxet ur en by. I förleden ingår antingen fsv. gen. pl. *yxna* av ordet *oxe* eller en likljudande genitivform av ett äldre namn på *Öxneredssjön*, fsv. *Yxne (jfr *Öxen Lacus* 1654). Om sjönamnet också hör ihop med ordet *oxe* eller skall tolkas på annat sätt är oklart. Efterleden i *Öxnered* är → *ryd* ‘rötning’.

Öxnevalla sn, Marks hd, Västergötland. *Yxnewallæ soogn* 1393. – Socknen har sannolikt fått sitt namn från en bebyggelse vid kyrkan. Namnet innehåller en äldre fornsvensk genitiv pluralis *yxna* av djurbeteckningen *oxe* och *vall* ‘slät, gräsbevuxen mark’.

Litteraturförteckning

Här förtecknas ett urval av den litteratur som översiktligt behandlar ortnamn eller ortnamnstyper i Sverige eller delar av landet samt principiella ortnamnsfrågor. En utförligare bibliografi (för litteratur fram till 1988) finns hos Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige*. 5 uppl. (1988).

1. Översiktligt och principiellt

- Alfvenegren, Lars, r-genitiv och are-komposition. Formhistorisk undersökning på grundval av svenska dialekter och ortnamn. Uppsala 1958. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 32. Studier till en svensk ortnamnsatlas 10.)
- Andersson, Thorsten, Bebyggelsenamn givna efter fornämningar. I: Bebyggelsers och bebyggelsesnavnes alder. NORNAs niende symposium i Köpenhamn 25–27 oktober 1982. Red. af Vibeke Dalberg m.fl. Uppsala 1984. (NORNA-rapporter 26.) S. 295–319.
- Eigennamen als erstes Glied nordischer Ortsnamen. Stamm- und Genitivkomposition. I: NoB 67 (1979). S. 123–46.
- Det förkristna ordet *socken* i Norden. I: NoB 80 (1992). S. 115–19.
- Haupttypen sakraler Ortsnamen Ostskandinaviens. I: Der historische Horizont der Götterbild-Amulette aus der Übergangsepoke von der Spätantike zum Frühmittelalter. Bericht über das Colloquium vom 28.11.–1.12.1988 in der Werner-Reimers-Stiftung, Bad Homburg. Hrsg. von Karl Hauck. Göttingen 1992. (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-historische Klasse 3. Folge 200.) S. 241–56.
- Hund, hundare och härad från språklig synpunkt. I: Bebyggelsehistorisk tidskrift 4 (1982). S. 52–66.
- *Kind* som ortnamnselement. I: NoB 88 (2000). S. 43–51.
- Kultplatsbeteckningar i nordiska ortnamn. I: Sakrale navne. Rapport fra NORNAs sekstende symposium i Gilleleje 30.11.–2.12.1990. Red. af Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg. Uppsala 1992. (NORNA-rapporter 48.) S. 77–105.
- Litterära ortnamn. I: SOÅ 1972. S. 3–20.
- Namnforskningen inför 2000-talet. I: Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Red. av Kristin Bakken & Åse Wetås. Oslo 2000. (Den 9. nasjonale konferansen i namnegranskning. Blindern 11.–12. mai 2000.) S. 11–30.
- Norden och det forna Europa. Några synpunkter på ortnamnens ålder och samband. I: NoB 60 (1972). S. 5–58.
- Nordische Ortsnamen aus germanischer Perspektive. I: Onoma 37 (2002). S. 95–120.
- Nordische und kontinentalgermanische Orts- und Personennamenstruktur in alter Zeit. I: Nordwest-

- germanisch. Hrsg. Edith Marold & Christiane Zimmermann. Berlin–New York 1995. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 13.) S. 1–39.
- Olika egennamnskategorier – förenande och särskiljande drag. I: Övriga namn. Handlingar från NORNA:s nittonde symposium i Göteborg 4–6 december 1991. Red. af Kristinn Jóhannesson, Hugo Karlsson & Bo Ralph. Uppsala 1994. (NORNA-rapporter 56.) S. 15–42.
- Om ortnamnssuffixet *-str-*. I: NoB 63 (1975). S. 143–63.
- Onomastiska grundfrågor. I: Den ellevte nordiske navnforskerkongressen. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. af Kristoffer Kruken. Uppsala 1996. (NORNA-rapporter 60.) S. 15–41.
- The origin of the *tuna*-names reconsidered. I: People and places in northern Europe 500–1600. Essays in honour of Peter Hayes Sawyer. Ed. by Ian Wood & Niels Lund. Woodbridge 1991. S. 197–204.
- Orts- und Personennamen als Aussagequelle für die altgermanische Religion. I: Germanische Religionsgeschichte. Quellen und Quellenprobleme. Hrsg. von Heinrich Beck, Detlev Ellmers & Kurt Schier. Berlin–New York 1992. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 5.) S. 508–40.
- Ortsnamen als erstes Glied nordischer Ortsnamen. Stamm- und Genitivkomposition. I: Proceedings of the Thirteenth International Congress of Onomastic Sciences, Cracow, August 21–25, 1978. 1. Ed. Kazimierz Rymut. Wrocław 1981. S. 101–07.
- Die schwedischen Bezirksbezeichnungen *hund* und *hundare*. Ein Beitrag zur Diskussion einer germanischen Wortfamilie. I: Frühmittelalterliche Studien 13 (1979). S. 88–124.
- Svenska häradsnamn. Uppsala–Köpenhamn 1965. (Nomina Germanica 14.)
- *Tuna*-problem. I: NoB 56 (1968). S. 88–124.
- Behövs en ortnamnslag? Handlingar från ett endagssymposium i Uppsala den 20 april 1994. Red. av Eva Brylla. Uppsala 1995. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 10.)
- Brink, Stefan, Absolut datering av bebyggelsenamn. I: Bebyggelsers och bebyggelsesnavnes alder. NORNAs niende symposium i Köpenhamn 25–27 oktober 1982. Red. af Vibeke Dalberg m.fl. Uppsala 1984. (NORNA-rapporter 26.) S. 18–66.
- Ett bidrag till onomastisk teori. Bosättningsonomastik. I: NoB 77 (1989). S. 23–32.
- The formation of the Scandinavian parish, with some remarks regarding the English impact on the process. I: The community, the family and the saint. Patterns of power in early medieval Europe. Selected proceedings of the international medieval congress,

- University of Leeds 4–7 July 1994, 10–13 July 1995. Ed. by Joyce Hill & Mary Swan. Turnhout 1998. (International medieval research 4.) S. 19–44.
- Forntida vägar. I: Bebyggelsehistorisk tidskrift 39 (2000). S. 23–59.
- Har vi haft ett kultiskt *al i Norden? I: Sakrale navne. Rapport fra NORNA:s sekstende symposium i Gilleleje 30.11.–2.12.1990. Red. af Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg. Uppsala 1992. (NORNA-rapporter 48.) S. 107–21.
- Iakttagelser rörande namnen på -hem i Sverige. I: Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13. desember 1991. Red. av Gulbrand Alhaug, Kristoffer Kruken & Helge Salvesen. Oslo 1991. S. 66–80.
- Nordens husabyar – unga eller gamla? I: Et hus med mange rom. Vennebok til Bjørn Myhre på 60-årsdagen. Red.: Ingrid Fuglestvedt, Terje Gansum & Arnfrid Ogedal. Bind B. Stavanger 1999. (AmS-Rapport 11 B.) S. 283–91.
- Personnamn i de nordskandinaviska staðir-namnens förleder. I: Personnamn i stadnamn. Artikkelsamling från NORNA:s tolvte symposium i Trondheim 14.–16. mai 1984. Red. av Jørn Sandnes & Ola Stemshaug. Trondheim 1986. (NORNA-rapporter 33.) S. 49–65.
- Political and social structures in early Scandinavia. A settlement-historical pre-study of the central place. I: Tor. Tidskrift för arkeologi 28 (1996). S. 235–81.
- Political and social structures in early Scandinavia 2. Aspects of space and territoriality – the settlement district. I: Tor. Tidskrift för arkeologi 29 (1997). S. 389–437.
- Sockenbildning och sockennamn. Studier i äldre territoriell indelning i Norden. Uppsala 1990. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 57. Studier till en svensk ortnamnsatlas 14.)
- Var står onomastiken idag? En epistemologisk betraktelse. I: Namn og nemne. Tidsskrift for norsk namnegranskning 9–10 (1992–93). S. 7–29.
- Brink, Stefan, Korhonen, Olavi & Wahlberg, Mats, Bebyggelsenamn. I: Kulturminnen och kulturmiljö-vård. Temared.: Klas-Göran Selinge. Stockholm 1994. (Sveriges nationalatlas.) S. 134–45.
- Brylla, Eva, Singular ortnamnsböjning i fornsvenskan. Starkt böjda namn med utgångspunkt från sörländskt material. Uppsala 1987. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 6.)
- Bucht, Torsten, Ortnamn innehållande lunger, lung. I: NoB 39 (1951). S. 1–21.
- Calissendorff, Karin, Svenska ortnamn. 3 uppl. Stockholm 1981. (Känn ditt land 2.)
- En diskussion om sta-namnen. Förhandlingar vid symposium i Lund 1963 utg. av Gösta Holm. Lund 1967. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A 18.)
- Edlund, Lars-Erik, Ortnamnsforskning och historieforskning. Några erfarenheter från ett nordligt perspektiv. I: Namnegranskning som studie- och undervisningsfag. Red. av Kristin Bakken. Oslo 1997. (Den 8. nasjonale konferensen i namnegranskning. Blindern 22. november 1996.) S. 41–82.
- Språkgeografi och namnforskning. I: Den nordiska namnforskningen. I går, i dag, i morgon. Handlingar från NORNA:s 25:e symposium i Uppsala 7–9 februari 1997. Red. av Mats Wahlberg. Uppsala 1999. (NORNA-rapporter 67.) S. 189–203.
- Ejder, Bertil, Fagerhult och andra nordiska ortnamn på Fager-. I: Festgabe für Otto Höfler zum 75. Geburtstag. Herausgeber Helmut Birkhan. Wien & Stuttgart 1976. (Philologica Germanica 3.) S. 182–89.
- Något om namnen på våra slott och herrgårdar. I: OUÅ 1950. S. 19–34.
- Ryd och rud. Lund 1979. (Skrifter utg. genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 2.)
- Ekenwall, Verner, Hester, heister, heester, hêtre. Ett genmäle. I: NoB 33 (1945). S. 11–21.
- De svenska ortnamnen på hester. Uppsala 1942. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 10. Studier till en svensk ortnamnsatlas 1.)
- Elmevik, Lennart, Fornnordiska gudagestalter och svenska ortnamn. I: Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1995. S. 11–19.
- Nyare undersökningar av de svenska ortnamnen på -lösa. En kritisk översikt. I: NoB 59 (1971). S. 15–36.
- Om förlederna i några ortnamn på -lev, -löv. I: SOÅ 1979. S. 68–84.
- Om ortnamnselementen -sta(d) och -lösa. I: NoB 88 (2000). S. 69–87.
- Om ortnamnselementet -lösa än en gång. I: NoB 90 (2002). S. 37–43.
- Ordskatten i den svenska ortnamnsskatten. I: Folkmålsstudier 41 (2002). S. 79–88.
- Ortnamnselementet fornordiskt -staðir – innebörd och ursprung. I: Vikingetidens sted- och personnamn. Rapport fra NORNA:s 22. symposium i København 14.–16. januar 1993. Red. af Gillian Fellows-Jensen & Bente Holmberg. Uppsala 1994. (NORNA-rapporter 54.) S. 113–25.
- Svenska ortnamn med förleden Frö-. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta). S. 107–15.
- Vad betyder tunna? Några nedslag i en lång debatt. I: Den ellevte nordiske navneforskerkongressen. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. av Kristoffer Kruken. Uppsala 1996. (NORNA-rapporter 60.) S. 43–57.
- Falck-Kjällquist, Birgit, Ortnamn längs E4:an. Stockholm 1986.
- Franzén, Gösta, Sverige. I: Nordisk kultur 5. Stedsnavn. Utg. av Magnus Olsen. Stockholm–Oslo–København 1939. S. 124–71.
- Fridell, Staffan, Nordiska inbyggarbeteckningar. En kortfattad kritisk översikt. I: NoB 83 (1995). S. 139–50.

- Ryd, röjningar och rösen. I: Oluf Rygh. Rapport fra symposium på Stiklestad 13.–15. mai 1999. Red. af Berit Sandnes m.fl. Uppsala 2000. (NORNA-rapporter 70 B.) S. 67–74.
- Fries, Sigurd, Namn på -böte. I: Studier i nordisk filologi 67 (1987). S. 161–68.
- Om -sen i svenska sjönamn av typen *Löfsen, Tansen*. I: Studier i nordisk filologi 65 (1984). S. 63–71.
- Vad betecknar ortnamnsefterleden -rum? I: Nordiska studier i filologi och lingvistik. Festschrift tillägnad Gösta Holm på 60-årsdagen den 8 juli 1976. Red.: Lars Svensson, Anne Marie Wieselgren & Åke Hansson. Lund 1976. S. 122–26.
- Garlén, Claes & Mattisson, Ann-Christin, Svenska ortnamn – uttal och stavning. Under medverkan av Leif O. Nilsson. Stockholm 1991.
- God ortnamnssed. Ortnamnssrådets handledning i namnvård. Gävle 2001. (LMV-rapport 2001:4. Ortnamn och namnvård 6.)
- Hedblom, Folke, De svenska ortnamnen på sätter. En namngeografisk undersökning. Uppsala 1945. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 13. Studier till en svensk ortnamnsatlas 2.)
- Hellberg, Lars, Aktuell forskning om tuna-namnen 1–5. I: Ortnamnssällskapet i Uppsala. Namnspalten i UNT 3 (1985). S. 20–24.
- De finländska *karlabyarna* och deras svenska bakgrund. I: Studier i nordisk filologi 65 (1984). S. 85–106.
- Inbyggarnamn på -karlar i svenska ortnamn 1. Uppsala 1950. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 21:1. Studier till en svensk ortnamnsatlas 6:1.)
- Om språklig och saklig ortnamnfsforskning. Erinringar i anledning av de sakkunniges utlåtanden rörande ledigförklarade professorsämbetet i nordiska språk, särskilt ortnamnfsforskning, vid Uppsala universitet. Uppsala 1960.
- Plural form i äldre nordiskt ortnamnsskick. Uppsala 1960. (Uppsala universitets årsskrift 1960:1.)
- Studier över de nordiska *torp*-namnets kronologi. I: NoB 42 (1954). S. 106–86.
- Helleland, Botolv, Place-name care and standardization in the Nordic countries. I: Onoma 37 (2002). S. 325–56.
- Hellquist, Elof, Studier öfver de svenska sjönamnen, deras härleddning ock historia 1–6. Stockholm 1903–06. (Bidrag till känndom om de svenska landsmålen ock svenskt folkliv 20:1–6.)
- De svenska ortnamnen på -by. En öfversikt. Göteborg 1918. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhällies handlingar. Fjärde följen. 20:2.)
- Holm, Gösta, De germanska *sta*-namnets uppkomst och de nordiska *sta*-namnens pluralitet. Förslag till problemens lösning. I: NoB 81 (1993). S. 33–47.
- De nordiska *anger*-namnen. Lund 1991. (Det Norske Videnskaps-Akademii. 2. Hist.-Filos. Klasse. Skrifter. Ny serie 18.)
- Ortnamnselementet fornordiskt -staðir – innebörd och ursprung. I: NoB 87 (1999). S. 43–46.
- Plurala ortnamn. I: Arkiv för nordisk filologi 105 (1990). S. 181–88.
- Holmberg, Bengt, Tomt och toft som appellativ och ortnamnselement. Uppsala 1946. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 17. Studier till en svensk ortnamnsatlas 4.)
- Holmberg, Karl Axel, De svenska tuna-namnen. Uppsala 1969. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 45. Studier till en svensk ortnamnsatlas 12.)
- Jansson, Valter, Nordiska vin-namn. En ortnamnstyp och dess historia. Uppsala–København 1951. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 24. Studier till en svensk ortnamnsatlas 8.)
- Jonsson, Hans, Nordiska ord för vattensamling. Lund 1966. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap 16.)
- Kraft, John, Labyrintnamn – från Troja till Trelleborg. I: SOÅ 1986. S. 8–72.
- Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid 1–22. Malmö 1956–78. [Innehåller bl.a. artiklar om olika slags ortnamn och om vanliga ortnamnselement.]
- Langenfelt, Gösta, Namnproblem i de svenska städerna. Stockholm 1939. (Svenska stadsförbundet 18.)
- Lindberg, Carl, Terrängordet köl (*käl, kielas*). En betydelsehistorisk och -geografisk undersökning. Uppsala 1941.
- Terrängordet köl:s betydelseutveckling. I: NoB 38 (1950). S. 71–82.
- Linde, Gunnar, Studier över de svenska sta-namnen. Uppsala 1951. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 26. Studier till en svensk ortnamnsatlas 9.)
- Lindroth, Hjalmar, De nordiska ortnamnen på -rum. Språklig och bebyggelsehistorisk undersökning. Göteborg 1916. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps och Vitterhetssamhällies handlingar. Fjärde följen. 18.)
- Våra ortnamn och vad de lära oss. 2 uppl. Stockholm 1931. (Natur och kultur 25.)
- Ljunggren, K. G., Köping, Köpinge och Kaupangr. I: NoB 25 (1937). S. 99–129.
- Om ortnamnselementet hester's utbredning. I: NoB 50 (1962). S. 163–72.
- Till frågan om ortnamnselementet hester's utbredning i Norden. I: SOÅ 1969. S. 3–35.
- Lundahl, Ivar, Lojsta, Lövsta och -lösa. I: NoB 41 (1953). S. 68–74.
- Om förhållandet mellan ortnamn och inbyggarnamn i de forngermanska språken, företrädesvis de fornordiska. I: NoB 25 (1937). S. 17–87.
- Ordet *stom* och gårnamnet *Stommen* samt förhållandet mellan sockennamn och gårnamn i Västergötland, Dalsland och Värmland. I: NoB 33 (1945). S. 162–70.
- Studier över de nordiska, särskilt de svenska ortnamnen på -lös och -lösa. I: NoB 39 (1951). S. 32–86.

- Mattisson, Ann-Christin, Elementet *hus* i medeltida nordiska borgnamn. I: Studier i nordisk filologi 63 (1982). S. 17–37.
- Medeltida nordiska borg- och sätsegårdsnamn på *-holm*. Uppsala 1986. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica 17.)
- Moberg, Lennart, Nordiska ortnamn på Vin-. I: NoB 37 (1949). S. 113–53.
- Om synkope i sammansatta ortnamn. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta). S. 171–80.
- Modéer, Ivar, Böte. I: NoB 27 (1939). S. 87–104.
- Färdvägar och sjömarken vid Nordens kuster. Namntolkningar. Uppsala ... 1936. (Arbeten utg. med understöd av Vilhelm Ekmans universitetsfond, Uppsala 45.)
- Hester. I: NoB 31 (1943). S. 13–27.
- Hester och skog i sydsvenska ortnamn. I: NoB 34 (1946). S. 15–23.
- Namn- och ordgeografiska studier. Uppsala 1937. (Uppsala universitets årsskrift 1937:12.)
- Skeppsnamn och skärgårdsnamn. Stockholm 1956.
- Till böte-namnens historia. I: NoB 29 (1941). S. 134–49.
- Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning 1–1913 ff.
- Nationalencyklopedin 1–20. Höganäs 1989–96.
- Nilsson, Jan, Relation och namn. Två kapitel om nordiska prepositionsnamn och liknande ortnamnskonstruktioner. Umeå 1986. (Acta Universitatis Umeensis. Umeå studies in the humanities 78.)
- Nilsson, Leif, Current trends in Swedish place-name standardization. I: Onoma 35 (2000). S. 279–87.
- Nilsson, Leif & Ringstam, Hans, Ortnamnen i fastighetsregistret. Om ortnamn i administrativ användning och i allmänt bruk. Gävle 2000. (LMV-rapport 2000:10. Ortnamn och namnvård 5.)
- NoB = Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning 1–1913 ff.
- Nyman, Eva, Nordiska ortnamn på *-und*. Uppsala 2000. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 70. Studier till en svensk ortnamnsatlas 16.)
- Nyström, Staffan, Att uppteckna ortnamn. Bakgrund och praktiska anvisningar. Gävle–Uppsala 1992. (LMV-rapport 1992:18. Ortnamn och namnvård 2; Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 9.)
- Jäder och Jädra. Några reflexioner. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta). S. 193–212.
- Lexikon och onomastikon – två samverkande system. I: Namn og nemne. Tidsskrift for norsk namnegranskning 12 (1995). S. 81–87.
- Names in the mind: aspects of the mental onomasticon. I: Proceedings of the 19th international congress of onomastic sciences. Aberdeen, August 4–11, 1993. Ed. by W. F. H. Nicolaisen. 1. Aberdeen 1998. S. 229–35.
- Namnmönster, namnsystem, onomastikon – något om namnförändrets art och struktur. I: Den ellevte nordiske navneforskerkongressen. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. av Kristoffer Kruken. Uppsala 1996. (NORNA-rapporter 60.) S. 133–48.
- Ord för höjder och sluttningar i Daga härad. En studie över betydelsen hos två grupper terrängbetecknande appellativ och ortnamnselement. Uppsala 1988. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 7.)
- Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och tillämpning av begreppet god ortnamnssed. Stockholm 2001.
- Olsson, Ingemar, *Tuna-namnen i Sverige – forskningsläget*. I: Fornvännern 71 (1976). S. 71–78.
- Ortnamn, fastighetsbildning och fastighetsregistrering. Gävle 1992, rev. 1997. (LMV-rapport 1991:20; 1997:9. Ortnamn och namnvård 1.)
- Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. av Svante Strandberg. Uppsala 1997. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica 22.)
- Ortnamn. Namngivning och namnskick i kommunerna. Stockholm 1989.
- Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder. Rapport från NORNA:s fjärde symposium i Hanaholmens kulturcentrum 25–27 april 1975. Red. av Vibeke Dalberg m.fl. Uppsala 1976. (NORNA-rapporter 10.)
- Ortnamn och språkkontakt. Handlingar från NORNA:s sjätte symposium i Uppsala 5–7 maj 1978. Red. av Thorsten Andersson, Eva Brylla & Allan Rostvik. Uppsala 1980. (NORNA-rapporter 17.)
- Ortnamns värde och vård. Stockholm 1982. (Statens offentliga utredningar 1982:45. Utbildningsdepartementet.)
- Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift. 1936 ff.
- Ortnamnvård och ortnamnsplanering. Handlingar från NORNA:s femte symposium på Hanaholmen 23–25.9.1977. Red. av Kurt Ziliacus. Uppsala 1978. (NORNA-rapporter 13.)
- OUÅ = Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift. 1936 ff.
- Pamp, Bengt, Kring ortnamnens grammatik. I: NoB 61 (1973). S. 55–82.
- Namnfilologi och namnlingsvistik. Några betraktelser över namnforskningen som vetenskap. I: Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademis årsbok 1991. S. 115–24.
- Namnvårdens argument. I: Ortnamnvård och ortnamnsplanering. Handlingar från NORNA:s femte symposium på Hanaholmen 23–25.9.1977 (se detta). S. 9–21.
- Onomastisk analogi. I: Analogi i namngivning. Tiende nordiske navneforskerkongres. Brandbjerg 20.–24. maj 1989. Red. af Gordon Albøge, Eva Villarsen Meldgaard & Lis Weise. Uppsala 1991. (NORNA-rapporter 45.) S. 157–74.

- Ortnamnen i Sverige. 5 uppl. Lund 1988. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie B 2.)
- Övriga namn och andra. Ett försök till gruppering av egennamnen. I: Övriga namn. Handlingar från NORMA:s nittonde symposium i Göteborg 4–6 december 1991. Red. av Kristinn Jóhannesson, Hugo Karlsson & Bo Ralph. Uppsala 1994. (NORMA-rapporter 56.) S. 49–57.
- Pelljeff, Gunnar, Archaeology and place-names. I: Hagberg, Ulf Erik, The archaeology of Skedemosse 2. Stockholm 1967. S. 131–37.
- Ortnamnslän. Några synpunkter. I: NoB 54 (1966). S. 84–94.
- Suomalaisia paikannimiä Keski-Ruotsissa. I: Virittäjä 1985. S. 454–70.
- Probleme der Namenbildung. Rekonstruktion von Eigennamen und der ihnen zugrundeliegenden Appellative. Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 1.–4. September 1986. Hrsg. von Thorsten Andersson. Uppsala 1988. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica 18.)
- Ringstam, Hans, Fastighetsbeteckningsreformen. Gävle 1995. (LMV-rapport 1995:19. Ortnamn och namnvård 4.)
- Romell, Lars Gunnar, Heister: Deutung und Vorkommen. I: Gedenkschrift für Jost Trier. Hrsg. Hartmut Beckers & Hans Schwarz. Köln-Wien 1975. S. 243–51.
- Rostvik, Allan, Har och harg. Uppsala 1967. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 44. Studier till en svensk ortnamnsatlas 11.)
- Rydving, Håkan, Ortnamn som religionshistoriskt källmaterial. I: NoB 78 (1990). S. 167–77.
- Sahlgren, Jöran, Gamla svenska ånamn. I: NoB 47 (1959), 51 (1963). S. 1–54, 1–15.
- Ord längdssbalansen i svenska. I: NoB 18 (1930). S. 61–86.
- Reaktion och korrektion. En språkpsykologisk och språkhistorisk studie. I: NoB 35 (1947). S. 97–126.
- Uppsnyggrade ortnamn. En associationsstudie. I: Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1947. S. 1–18.
- Vad våra ortnamn berätta. 2 uppl. Stockholm 1963. (Studentföreningen Verdandis småskrifter 351.)
- Valda ortnamnsstudier (Opuscula toponymica selecta). Uppsala-København 1964. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 43.)
- Sahlgren, Jörel, Om bebyggelsenamn bildade av ordet hammar 'höjd'. I: OUÅ 1949. S. 3–17.
- SOÅ = Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1925 ff.
- Strandberg, Svante, Huvudlinjer i 1900-talets svenska namnforskning. I: Den nordiska namnforskningen. I går, i dag, i morgen. Handlingar från NORMA:s 25:e symposium i Uppsala 7–9 februari 1997. Red. av Mats Wahlberg. Uppsala 1999. (NORMA-rapporter 67.) S. 119–32.
- Hydronymisk forskning i de nordiska länderna.
- Likheter och olikheter. I: Den ellevte nordiske navneforskerkongressen. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. av Kristoffer Kruken. Uppsala 1996. (NORMA-rapporter 60.) S. 59–73.
- Mönsternamngivning bland sjönamn. Struktur, namnsemantik, kronologi. I: Nionde nordiska namnforskarkongressen. Lund 4–8 augusti 1985. Red. av Göran Hallberg, Stig Isaksson & Bengt Pamp. Uppsala 1987. (NORMA-rapporter 34.) S. 247–61.
- Nordic hydronymy. I: Onoma 37 (2002). S. 145–64.
- Schwedische Hydronymie: Aufgaben und Methoden. I: Proceedings of the 19th international congress of onomastic sciences. Aberdeen, August 4–11, 1993. Ed. by W. F. H. Nicolaisen. 2. Aberdeen 1998. S. 343–49.
- Strid, Jan Paul, Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen. 2 uppl. Stockholm 1999.
- Nären, Njärven och Njurhulten. Studier över en grupp svenska sjönamn och därmed samhöriga ord i nordiska språk. Stockholm 1981. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 15.)
- Ortnamnen på -rum i namnsemantisk belysning. I: Nionde nordiska namnforskarkongressen. Lund 4–8 augusti 1985. Red. av Göran Hallberg, Stig Isaksson & Bengt Pamp. Uppsala 1985. (NORMA-rapporter 34.) S. 297–315.
- Ortnamnen på -rum och kontinuiteten i kulturlandskapet. I: Bebyggelsehistorisk tidskrift 11 (1986). S. 187–201.
- Segersäng och andra ortnamn på *Seger-, Segel*. I: OUÅ 1982. S. 53–79.
- Skottskog och lövtäkt i ortnamnens ljus. I: SOÅ 1996. S. 5–42.
- Ståhl, Harry, Kvill och tyll. En studie över några i svenska ortnamn ingående ord med betydelsen 'ämöte, ägren' o. dyl. Uppsala 1950. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 20. Studier till en svensk ortnamnsatlas 5.)
- Ortnamn och ortnamnsforskning. 2 uppl. Stockholm 1976.
- Saklig ortnamnsforskning. I: NoB 52 (1964). S. 1–14.
- Stähle, Carl Ivar, Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län. Uppsala 1946. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 16. Studier till en svensk ortnamnsatlas 3.)
- Svensson, Bertil, Bebyggelsehistoria och namnkronologi. I: SOÅ 1957–58. S. 9–30.
- Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift. 1925 ff.
- Særheim, Inge, Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land. Stavanger 2001. (Tidvise skrifter 38.)
- Søndergaard, Bent, Fortsatte studier over den nordiske stednavnetype lev (löv) 1. I: Festskrift til Kristian Hald. Navneforskning, dialektologi, sproghistorie. På halvfjerdssårsdagen 9.9.1974. Red.: Poul Andersen m.fl.

- København 1974. (Navnestudier udg. af Institut for Navnforskning 13.) S. 145–56.
- Fortsatte studier over den nordiske stednavnetype lev (lös) 2. I: Fortid og nutid. Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie. Udg. af Dansk historisk Fællesforening 26 (1976). S. 372–78.
- Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (lös). København 1972. (Navnestudier udg. af Institut for Navnforskning 10.)
- Thors, Carl-Eric, Om namn på -böle, med särskild hänsyn till de finska namnen. I: NoB 49 (1952). S. 11–28.
- Tjäder, Börje, Studier över de plurala bebyggelsenamnens morfologiska utveckling. Uppsala 1967. (Nomina Germanica 15.)
- Wahlberg, Mats, Drottninggatan och Rotfruktsgatan, Pygmalion och Flugsvampen. Svenska gatu- och kvartersnamn som historisk och idéhistorisk spegel. I: Byens navne. Stednavne i urbaniserede områder. Rapport fra NORNAAs 24. symposium i København 25.–27. april 1996. Red. af Vibeke Dalberg & Bent Jørgensen. Uppsala 1997. (NORNA-rapporter 64.) S. 185–97.
- Kyrkgränden och Pinngränden. Namn på byklungor och sockendelar. I: Från götarna till Noreens kor. Hyllningsskrift till Lennart Elmevik på 60-årsdagen 2 februari 1996. Red. av Eva Brylla, Svante Strandberg & Mats Wahlberg. Uppsala 1996. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 11.) S. 181–99.
- Officiella ortnamnsutgåvor i Sverige. I: Útgáva og atgöngd. Fyriestar hildnir á tjúgunda NORNA-symposium í Tórshavn 22.–23. maí 1992. Eivind Weyhe legði útgávuna til rættis. Uppsala 1993. (NORNA-rapporter 52.) S. 64–74.
- Ortnamn på Ås-. I: NoB 74 (1986). S. 125–38.
- Ortnamnsförrådet i de svenska finnmarkerna. I: OUÅ 1991. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i svenska finnmarker.] S. 48–69.
- Vida och Veda. I: NoB 75 (1987). S. 143–54.
- Wessén, Elias, Minnen av forntida gudsdyrkan i Mellansveriges ortnamn. I: Studier i nordisk filologi 14:1. S. 1–26.
- Westberg, Bertil, Litteratur om svenska distriktsbeteckningar och distriktsnamn. En bibliografi. Uppsala 1978. (Ortnamn och samhälle 4.)
- Widmark, Gun, Forskningsens framsteg – apropp -lösa. I: NoB 89 (2001). S. 21–27.
- Normlösa, rättlösa och den lösa jorden. Till tolkningen av ortnamnselementet -lösa. I: NoB 87 (1999). S. 25–42.
- Om s.k. ord längdsbalans i ortnamn och dess prosodiska förutsättningar. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta). S. 287–95.
- Till frågan om uppkomsten av vårt ortnamnslutande -a. I: NoB 63 (1975). S. 129–36.
- Widmark, Gusten, Ordet bor som appellativ och ortnamnselement. I: NoB 45 (1957). S. 43–99.
- Vikstrand, Per, Kan ortnamnselementet skälv, fsv. skialf, skiaelf, ha haft en sakral innebörd? I: Från götarna till Noreens kor. Hyllningsskrift till Lennart Elmevik på 60-årsdagen 2 februari 1996. Red. av Eva Brylla, Svante Strandberg & Mats Wahlberg. Uppsala 1996. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 11.) S. 201–08.
- Några tankar om de sakrala åker-namnen och om ortnamnskronologi. I: OUÅ 2002. S. 19–38.
- Sacral place-names in Scandinavia. I: Onoma 37 (2002). S. 121–43.
- Tomt- och husbeteckningar i äldre ortnamn. En forskningsöversikt. I: Bebyggelsehistorisk tidskrift 33 (1997). S. 203–18.
- Öberg, Anders, Olika typer av sockennamn i Sverige. Översikt av forskningsläget jämte förslag till typindelning. Uppsala 1979. (Ortnamn och samhälle 6.)

2. Landsdelar

Götaland (se även under de enskilda landskapen)

Andersson, Thorsten, Västsverige för tusen år sedan. Gammal territoriell indelning i ortnamnsbelysning. Göteborg 1984. (Kulturhistoriska rapporter utg. av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län 15.)

Brink, Stefan, Land, bygd, distrikt och centralort i Sydsverige. Några bebyggelsehistoriska nedslag. I: Centrala platser – centrala frågor. Samhällsstrukturen under järnåldern. En vänbok till Berta Stjernquist. Red.: Lars Larsson & Birgitta Hårdh. Stockholm 1998. (Acta archaeologica Lundensia. Series in 8° 28. Uppåkrastudier 1.) S. 297–326.

— Västsvenska namnmiljöanalyser. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta, avd. 1). S. 61–84.

Brylla, Eva, De sydsvenska ortnamnen på (-)köpinge ur morfologisk synvinkel. I: NoB 77 (1989). S. 33–38.

Ekenwall, Verner, Hester, heister, heester, hêtare. Ett genmäle (se avd. 1).

— De svenska ortnamnen på hester. Uppsala 1942 (se avd. 1).

Fries, Sigurd, Ölandskt och uppsvenskt. En ord- och namngeografisk studie över uppsvenska drag på Öland och längs Götalands östkust. Uppsala 1962. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensis 3.)

Hald, Kristian, De danske stednavne paa -um. København 1942. (Universitets-Jubilæets danske Samfund 333.) [Behandlar även namn från Skåne, Blekinge och Halland.]

Kousgård Sørensen, John, Danske bebyggelsesnavne på -sted. København 1958. (Navnestudier udg. af Stednavneudvalget 1.) [Behandlar även namn från Skåne, Halland och Blekinge.]

— Danske sø- og ånavne 1–8. København 1968–96. (Navnestudier udg. af Institut for Navnforskning 6, 12, 15, 21, 24, 28, 29, 35.) [Behandlar även namn från

- Skåne samt Jämshögs och Kyrkhults socknar och Olofströms församling i Blekinge.]
- Ljunggren, Karl Gustav, Om ortnamnselementet hester's utbredning. I: NoB 50 (1962). S. 163–72.
- Studier över sydsvenska ortnamn. Lund 1948. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap 5.) Även i: SOÅ 1946–48. S. 3–72.
- Till frågan om ortnamnselementet hester's utbredning i Norden. I: SOÅ 1969. S. 3–35.
- Löfvendahl, Eberhard, Namngivning av post- och järnvägsstationer på ost- och västkusten. I: SOÅ 1989. S. 83–106.
- Namngivning av poststationer. Poststationer inom Södra Möré härad, Kalmar län, och Östra härad, Blekinge län, 1862–1917. I: NoB 77 (1989). S. 73–106.
- Post- och järnvägsstationers namn i Götaland 1860–1940. Namngivning i spänningsfältet mellan allmänna och enskilda intressen. Uppsala 1998. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 67.)
- Modéer, Ivar, Hester. I: NoB 31 (1943). S. 13–27.
- *Hester och skog i sydsvenska ortnamn*. I: NoB 34 (1946). S. 15–23.
- Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. [Numera:] Utg. av Språk- och folkinnesinstitutet. Dialekt-, ortnamns- och folkinnesarkivet i Göteborg. Göteborg.
1. Ortnamnen i Sävedals härad jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar (1923), 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område (och i Tuve socken) jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar (1929), 3. Ortnamnen i Askims härad och Mölndals stad jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar (1932), 4. Ortnamnen i V. Hisings härad (1936), 5. Ortnamnen i Inlands S. härad jämte Kungälvs och Marstrands städer (1939), 6. Ortnamnen i Inlands Nordre härad. Av Assar Janzén (1972), 7. Ortnamnen i Tjörns härad. Av Verner Ekenvall (1992), 8. Ortnamnen i Orusts västra härad. Av David Palm (1963), 9. Ortnamnen i Orusts östra härad (1940), 10. Ortnamnen i Inlands Torpe härad (1942), 11. Ortnamnen i Inlands Fräkne härad (1951), 12:1. Ortnamnen i Lane härad. Bäve och Lane-Ryrs socknar samt Uddevalla stad. Av Carl Sigfrid Lindstam (1966), 12:2. Ortnamnen i Lane härad. Bokenäs, Dragsmarks, Herrestads, Höglås samt Skredsviks socknar. Av David Palm (1978), 15. Ortnamnen i Tunge härad. Av Gunnar Drounge (2001), 16. Ortnamnen i Kville härad (1945), 17. Ortnamnen i Sörbygdens härad. Av Gunnar Drounge (1969), 18. Ortnamnen i Bullarens härad (1938), 20:1. Ortnamnen i Vätte härad. Skee socken (1943–44), 20:2. Ortnamnen i Vätte härad. Hogdals, Lommelands, Näsinge och Tjärnö socknar samt Strömstads stad (1958).
- Skånes ortnamn. [Numera:] Utg. av Språk- och folkinnesinstitutet. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. Ser. A. Bebyggelsenamn (se Skåne, avd. 3.).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvborgs län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Blekinge, avd. 3.).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungliga Ortnamnskommissionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala) (se Halland, avd. 3.).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Småland, avd. 3.).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län. Av Ivar Lundahl. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala) (se Västergötland, avd. 3.).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Östergötlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Östergötland, avd. 3.).
- Norrland** (se även under de enskilda landskapen)
- Andersson, Thorsten, Norrländska sockennamn på -rä. I: Florilegium Nordicum. En bukett nordiska språk- och namnstudier tillägnade Sigurd Fries den 22 april 1984. Utg. av Lars-Erik Edlund m.fl. Umeå 1984. (Acta Universitatis Umensis. Umeå studies in the humanities 61.) S. 5–17.
- Brink, Stefan, Cult sites in northern Sweden. I: Old Norse and Finnish religions and cultic place-names. Based on papers read at the symposium on encounters between religions in old Nordic times and on cultic place-names held at Åbo, Finland, on the 19th–21st of August 1987. Ed. by Tore Ahlbäck. Åbo 1990. (Scripta Instituti Donneriani Aboensis 13.) S. 458–89.
- Ortnamnen och kulturlandskapet. Ortnamnens vittnesbörd om kulturlandskapets utveckling och dess utnyttjande i södra Norrland, särskilt Hälsingland. Uppsala 1983. (Ortnamn och samhälle 8.)
- Bucht, Torsten, Norrbottens svenska ortnamn. I: Bergfors, Georg & Neander, Albin, Norrbotten. Läsebok för skola och hem 2. Uppsala 1928. (Hembygdsböckerna. Läseböcker för skola och hem.) S. 321–30.
- Calissendorff, Karin, Värd- och Vett-namn vid Norrlands-

- kusten. I: Studier i nordisk filologi 67 (1987). S. 169–76.
- Collinder, Björn, Ordbok till Sveriges lapska ortnamn. Uppsala 1964. (Sveriges ortnamn.)
- Edlund, Lars-Erik, Finskt och nordiskt i den nordsvenska ortnamnsskatten – några perspektiv. I: Thule 1991. S. 25–48.
- Några maritima perspektiv på det bottniska ortnamnsförrådet samt aspekter på kulturgrenser inom det nordnorrländska området. I: Det maritima kulturlandskapet kring Bottenviken. Artiklar och studier från Bottenviksprojektet. Umeå 1988. S. 92–150.
- Några perspektiv på ortnamn och kulturområden i övre Norrlands kustland. I: Saga och sed. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok 1989. S. 135–72.
- Språk i möte. Nordsvens flerspråkighet speglad i ortnamnen. I: Botnia. En nordsvensk region. Red.: Lars-Erik Edlund & Lars Beckman. Höganäs 1994. S. 243–58.
- Flemström, Bertil, Sockennamnen. I: Härnösands stift i ord och bild. Stockholm 1953. S. 105–20.
- Fries, Sigurd, Ortnamn och bebyggelsehistoria i norra Sverige. I: Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1983. S. 132–39.
- Hellberg, Lars, Svetjud och Norrlanden. En kompakt forskningsrapport. I: Florilegium Nordicum. En bukett nordiska språk- och namnstudier tillägnade Sigurd Fries den 22 april 1984. Utg. av Lars-Erik Edlund m.fl. Umeå 1984. (Acta Universitatis Umensis. Umeå studies in the humanities 61.) S. 135–45.
- Holm, Gösta, Bottniska namnstuder. I: NoB 37 (1949). S. 79–94.
- Mattisson, Ann-Christin, Samiska namn på fjällkartorna. Gävle 1993. (LMV-rapport 1993:19. Ortnamn och namnvård 3.)
- Norrlandsk uppslagsbok. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund om den norrländska regionen 1–4. Höganäs (1), Umeå (2–4) 1993–96.
- Rydving, Håkan, Samiska ortnamn. En litteraturöversikt och bibliografi. I: OUÅ 1995. S. 36–62.
- Swedell, Ulla, Finska och samiska ortnamn i Sverige. Uppsala 2001. (Opuscula Uralica 4.)
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Jämtland, avd. 3).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län. Av Torsten Bucht. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommisionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala) (se Ångermanland, avd. 3).
- Vahtola, Jouko, Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus. Rovaniemi 1980. (Studia historia et septentrionalia 3.)
- Wiklund, K. B., Norrbottenska socken- och kapellnamn av lapskt ursprung. I: Bergfors, Georg & Neander, Albin, Norrbotten. Läsebok för skola och hem 2. Uppsala 1928. (Hembygdsböckerna. Läseböcker för skola och hem.) S. 330–48.
- Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län. Utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkmäntesarkivet i Umeå (se Norrbotten, avd. 3).
- Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län. Utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkmäntesarkivet i Umeå (se Västerbotten, avd. 3).
- Svealand** (se även under de enskilda landskapen)
- Brink, Stefan, Place-name evidence for rural expansion in marginal areas; an onomastic-geographic study from central Sweden. I: Villages, fields and frontiers. Studies in European rural settlement in the medieval and early modern periods. Papers presented at the meeting of the Permanent European conference for the study of the rural landscape, held at Durham and Cambridge, England, 10–17 September 1981. Ed. by Brian K. Roberts & Robin E. Glasscock. Oxford 1983. (British archaeological reports. International series 185.) S. 257–73.
- Fries, Sigurd, Öländskt och uppsvenskt. En ord- och namngeografisk studie över uppsvenska drag på Öland och längs Götalands östkust. Uppsala 1962. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia 3.)
- Hesselman, Bengt, Långheden och Hälsingskogen. Namnstudier kring en gammal färdväg. I: Hesselman, Bengt, Från Marathon till Långheden. Studier över växtnamn och naturnamn. Stockholm–Köpenhamn 1935. (Nordiska texter och undersökningar 7.) S. 125–81, 190–99 (efterskrift).
- Stahre, Nils-Gustaf, Ortnamn i Stockholms skärgård. Stockholm 1986. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Stockholms skärgård.]
- Stångskäret, Kåksna och Kummelberget. Studier över ortnamn från Stockholms skärgård. Stockholm 1952. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology 9.)
- Ståhl, Harry, Om namnen på -benning. I: NoB 44 (1956). S. 76–94.
- Stähle, Carl Ivar, Bebyggelsenamnstyper i Stockholms-trakten. I: Stähle, Carl Ivar, Stockholmsnamn och Stockholmsspråk. Stockholm 1991. S. 24–35.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län. Skrifter utg. av Språk- och folkmäntesinstitutet. Namnavdelningen (se Dalarna, avd. 3).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Dalarna, avd. 3).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Uppland, avd. 3).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommittén (Kungl. Ortnamnskommisionen, Ortnamnsarkivet i Uppsala) (se Värmland, avd. 3).

- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala (se Västmanland, avd. 3).
- Vikstrand, Per, Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälarlandskapen. Uppsala 2001. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 77. Studier till en svensk ortnamnsatlas 17.)
- Wiktorsson, Per-Axel, Ortnamn i Hjälmmaren. Örebro 2002. (Humanistica Oerebroensia. Artes et linguae. Humanistic studies at the University of Örebro 8.)

3. Enskilda landskap samt Stockholm, Göteborg och Malmö

Blekinge (se även under Götaland)

- Benson, Sven, Blekingska ortnamn. I: SOÅ 1991. S. 6–24.
- Namm och bebyggelse på Listerlandet. I: NoB 84 (1996). S. 23–41.
- Hallberg, Göran, Ortnamn i Blekinge. Uppsala 1990. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Blekinge.]
- Ohlsson, Bertil, Blekingskusten mellan Mörrums- och Ronnebyån. Namnhistorisk undersökning. Lund 1939. (Skrifter utg. av Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 5.)
- By- och gårdnamn i Medelsta härad. I: Blekingeboken 1948. S. 51–113.
- Om by- och gårdsnamn i Asarums socken. Asarum 1963.
- Om Karlshamnstrakten ortnamn. Karlshamn 1963.

Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Blekinge län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala.

2. Bräckne härad. Territoriella namn. Av Bertil Ohlsson (1971).

Vide, Sten-Bertil, Bynamnen i Jämshögs socken. I: Vår hembygd. Kyrkhults hembygdsförening. Årsskrift 1976. S. 11–15.

— Bynamnen i Kyrkhult. I: Vår hembygd. Kyrkhults hembygdsförening. Årsskrift 1976. S. 6–10.

Bohuslän (se även under Götaland)

- Björseth, Bertil, Ordet *stall* i bohuslänska ortnamn. I: Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 8 (1952). S. 59–74.
- Drougge, Gunnar, Ortnamn i Berfendal. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Häby, Svarteborg, Valbo-Ryr. Munkedal 1980. S. 67–85.
- Ortnamn i Foss. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Häby, Svarteborg, Valbo-Ryr. Munkedal 1980. S. 67–71, 151–87.
- Ortnamn i Häby. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Häby, Svarteborg, Valbo-Ryr. Munkedal 1980. S. 67–71, 214–26.
- Ortnamn i Svarteborg. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Häby, Svarteborg, Valbo-Ryr. Munkedal 1980. S. 67–71, 320–66.

- Karlsson, Hugo, Ortnamn »vid älven». Göteborg 1984. (Kulturhistorisk rapport 14. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.)
- Lindroth, Hjalmar, Bohuslänska ortnamn och bohuslänsk bebyggelsehistoria. Göteborg 1946. (Göteborgs och Bohus läns fornminnesförenings tidskrift 1945.)
- Kust- och skärgårdsnamnen i Göteborgs och Bohus län 1. Sjökortet Tjörn. Göteborg 1922. (Skrifter utg. av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola 3.)
- Namnforsningar bland västkustens ör och skär. Stockholm 1921. (Populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs högskola. Ny följd 19.)
- Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. [Numera:] Utg. av Språk- och folkminnesinstitutet. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Göteborg (se under Götaland, avd. 2.)
- Palm, David, Ordet *hed* i bohuslänska ortnamn. I: NoB 64 (1976). S. 48–51.
- Wadström, Roger, Ortnamn i Bohuslän. Stockholm 1983. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Bohuslän.]
- #### **Dalarna** (se även under Svealand)
- Döhl, Inger, Ortnamn i Lima och Transtrand. I: Lima och Transtrand. Ur två socknars historia 4. Malung 1998. S. 9–36.
- Döhl-Flyréen, Inger, Ortnamn i Malung. I: Malung. Ur en sockens historia 2. Red. Olle Veirulf. Malung 1973. S. 267–76.
- Larsson, Inger, *Dåpp Inger, Tupp Lars och Jacobs Olof*. Om gårdsnamn i Näs socken i Dalarna. Uppsala 1995. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica 21.)
- Gårdsnamnen i Dalarna – ett inhemskt släktnamnsskick. I: Personnamn och social identitet. Handlingar från ett Natur och Kultur-symposium i Sigtuna 19–22 september 1996. Red. av Thorsten Andersson, Eva Brylla & Anita Jacobson-Widding. Stockholm 1998. (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Konferenser 42.) S. 195–213.
- Lindberg, Helge, Munkhären. Orientering om ett övreålskt namnproblem. I: NoB 63 (1975). S. 137–42.
- Lindén, Bror, Bebyggelsenamn. I: Mora. Ur Mora, Sollerö, Venjans och Vämnhus socknars historia. 1. Red. Täpp John Erik Pettersson. Mora 1984. S. 197–232.
- Dalarnas ortnamn. I: Dalarna, ett vida berömt landskap. Stockholm 1951. S. 147–70.
- Dalska namn- och ordstudier gällande särskilt Mora tingslag och österdalsonrådet. Serieordnade smärre studier 1–3. Stockholm 1947, 1950, 1954. (Svenska landsmål och svenska folkliv B 49, 55, 57.)
- Orsa sockens naturnamn. I: Orsa. En sockenbeskrivning utg. av Orsa jordrägande sockenmän under redaktion av Johannes Boëthius 1. Stockholm 1950. S. 543–79.
- Ortnamnen i Venjans socken. I: Venjans församling 350
- 406

- år. Under fleras medverkan sammanställd av Severin Sölders. Falun 1957. S. 167–92.
- Olofsson, Leif, Gårdsnamn och byar i Husby socken. I: Husby socken i Dalarna 7. S. 5–11.
- Gårdar och byar i Stora Skedvi socken. Gårdsnamn och ortnamn, deras betydelse samt tillhörande personhistoria. Säter 1993.
- Pellijeff, Gunnar, Finska ortnamn. I: Malung. Ur en sockens historia 2. Red. Olle Veirulf. Malung 1973. S. 336–45.
- Rostvik, Allan, Ortnamn. I: Dalarna. Dalarnas hembygdsbok. 65 (1995). S. 115–20.
- Ståhl, Harry, Bebyggelsenamn på -arv(et) i Falutrakten. I: NoB 29 (1941). S. 33–67.
- Bärke, Gränge och Ludvika. Några ortnamn från Västerbergslagen. I: OUÅ 1946. S. 3–15.
- Från Mora till Rumboland. Ortnamn längs en av Dalarnas huvudvägar mot Mälardalen. I: Från Kulturdagarna i Bonäs bygdegård den 24–26 juni 1974 under medverkan av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Uppsala 1975. S. 17–32.
- Om gårdsnamnen. I: Rättvik 3. Rättvik 1959. S. 73–85.
- Om Rättviks ortnamn. I: Rättvik 3. Rättvik 1959. S. 42–72.
- Ortnamn i Dalarna. Stockholm 1982. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Dalarna.]
- Ortnamn i Grangärde. I: Armborset 1969. S. 104–15.
- Ortnamn i Hedemorabygden. I: Hedemora socken. Hedemora 1982. S. 343–56.
- Ortnamn i Husby. I: Husby socken i Dalarna 5. Husby 1979. S. 54–62.
- Ortnamn i Orebygdens. I: Ore. Socknen och kommunen 1. Red.: Georg Landberg. Rättvik 1975. S. 368–84.
- Ortnamn i Ål. I: Bidrag till Åls sockens historia 3. Insjön 1962. S. 53–74.
- Ortnamn och bebyggelse i Kopparbergslagen. I: Saga och sed 1957. S. 53–66.
- Ortnamnen i Kopparbergslagen. Stockholm 1960. (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar. Filologisk-filosofiska serien 7.)
- Sjungar Jonas och Krongårdens Per. Något om Dalarnes gårdsnamn. I: OUÅ 1956. S. 17–33.
- Skissen, Sveten, Väzman och Barken. Några sjönamn i Västerbergslagen. I: NoB 79 (1982). S. 7–17.
- Tunabygdens ortnamn och gårdsnamn. I: Stora Tuna. En sockenbeskrivning utg. av Stora Tuna församling. Stora Tuna 1959. S. 78–109.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län. Skrifter utg. av Språk- och folkminnesinstitutet. Namn-avdelningen. Uppsala. 7. Leksands kommun. Bebyggelsenamn. Av Erik Olof Bergfors (2001).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala.
10. Mora kommun. Bebyggelsenamn. Av Bror Lindén (1990).
- Tideström, Gunnar, Om by- och gårdsnamnen i Bjursås socken i Dalarna. Utgåva ombesörjd av Helge Lindberg på uppdrag av Dalarnas museum. Falun 1972. (Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbunds skrifter 16.)
- Dalsland** (se även under Götaland)
- Drougge, Gunnar, Dalsländerna ortnamn. I: Hembygden. Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund. 1975. S. 109–48.
- Ortnamn i Valbo-Ryr. I: Fem socknar i Munkedal. Berfendal, Foss, Häby, Svarteborg, Valbo-Ryr. Munkedal 1980. S. 67–71, 375–85.
- Ortnamnen i Dals-Eds socken. I: Boken om Dals-Ed. En bygd vid gränsen. Utg. av Edstraktens fornminnes- och hembygdsförening. Uddevalla 1977. S. 620–72.
- Ortnamnen i Gesäter. I: Gesäters socken. Utg. av Eds fornminnes- och hembygdsförening. Ed 1980. S. 47–67.
- Karlsson, Hugo, Ortnamn i Åmål. Karlstad 1997. (Högskolan i Karlstad. Forskningsrapport 97:5. Samhällsvetenskap.)
- Rosell, Erland, Nössemark. En Dalslands-socken i ortnamnsperspektiv. I: Hembygden 1950. Utg. av Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund. S. 43–66.
- Ortnamn i Dalsland. Stockholm 1983. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Dalsland.]
- Ärtemarks socken ur ortnamnsperspektiv. I: Ärtemark. En dalslandssocken. Red. och utg. av Ivan Lövgren. Mellerud 1955. S. 44–83.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsvärmlands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommittén (Kungl. Ortnamnskommissionen) (se Götaland, avd. 2).
- Gotland** (se även under Götaland)
- Alfvegren, Lars, Gotland i blickpunkt. En kritisk överblick över nyare litteratur om gotländska ortnamn. Uppsala 1961. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia 1.)
- Gustavson, Herbert, Gotlands ortnamn. I: OUÅ 1938. S. 3–58.
- Hellberg, Lars, De gotländska ortnamnen på -städe och -städar. En inledande studie över elementet -städir och ortnamnens pluralitet. I: NoB 46 (1958). S. 1–114.
- Melefors, Evert, Byngen, Smissen och Listar. Inbyggarbeteckningar och husbondenamn på Gotland 1. Typologi och ordbildning. Uppsala 1983. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 56. Studier till en svensk ortnamnsatlas 13.)
- Ling och graun – växtbeteckningar i ortnamn på Gotland. I: Florilegium Nordicum. En bukett nordiska

- språk- och namnstudier tillägnade Sigurd Fries den 22 april 1984. Utg. av Lars-Erik Edlund m.fl. Umeå 1984. (Acta Universitatis Umensis. Umeå studies in the humanities 61.) S. 176–90.
- Olsson, Ingemar, Gotland i blickpunkt. I: NoB 52 (1964). S. 61–89.
- Gotlands stavgardar. En ortnamnsstudie. Visby 1976. (Gotlandica. Skriftserie utg. av kulturnämnden i Gotlands kommun 10.)
  - Gotländsk natur och historia speglade i ortnamnen. Visby 1979.
  - Gotländska ortnamn. Visby 1994. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn på Gotland.]
  - Gotländska terrängord. Uppsala 1959. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 3.)
  - Om engelska ortnamn på -stead och gotländska på -städe. I: OUÅ 1964. S. 3–50.
  - Ortnamn på Gotland. Stockholm 1984. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn på Gotland.]
  - Stavgards-problemet – ännu en gång. I: Fornvännan 87 (1992). S. 91–97.

Gästrikland (se även under Norrland)

- Hedblom, Folke, Bodarna och fäboden. En bygdestudie i Gästrikland. I: NoB 73 (1985). S. 1–17.
- Gästriklands äldre bebyggelsenamn. En förberedande undersökning. Gävle 1958. (Från Gästrikland. Gästriklands kulturhistoriska föreningars meddelanden 1957–58.)
  - Sterner, Jan, Gatunamn och Gävlehistoria. Gävle 1997. (Från Gästrikland. Gästriklands kulturhistoriska föreningars meddelanden 1997.)

Göteborg

- Baum, Greta, Göteborgs gatunamn 1621 t o m 2000. Göteborg 2001.
- Lindstam, Carl Sigfrid, Göteborgs gatunamn. 3 uppl. Utg. genom Göteborgs kommunens namnberedning. Göteborg 1986.

Halland (se även under Götaland)

- Hallberg, Göran, De halländska ortnamnens övergång från dansk till svensk skriftspråksnorm. I: Stednavne i brug. Festskrift udgivet i anledning af Stednavneudvalgets 75 års jubilæum. Red. Bent Jørgensen. København 1985. (Navnestudier udg. af Institut for Navneforskning 26.). S. 83–96.
- Kring ortnamnen i Tvååkers kommun. I: Tvååkersboken. Glimtar från ett gränsland. [En bok om socknarna Tvååker, Spannarps, Sibbarp och Dagsås.] Tvååker 1975. S. 45–56.
  - Junggren, Karl Gustav, Hallands ortnamn. I: Hallands historia 2. Från freden i Brömsebro till våra dagar. Utg. av Hallands läns landsting. Halmstad 1959. S. 1053–112.

- Ståhl, Harry, Onsalanamn. I: Onsala. En nordhalländsk socken. Onsala 1973. S. 26–36.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungliga Ortnamns-kommisionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala). Uppsala.
1. Bebyggelsenamnen i södra Halland (1948), 2.
  - Bebyggelsenamnen i mellersta Halland (1950), 3.
  - Bebyggelsenamnen i norra Halland. Av Harry Ståhl (1980).

Hälsingland (se även under Norrland)

- Brink, Stefan, Bodlanden i Järvsö socken. I: Uppsala-studier i namnforskning. Uppsala 1979. (Ortnamn och samhälle 5.) S. 7–49.
- Hälsinglands äldre bebyggelsenamn. I: Bebyggelse-historisk tidskrift 27 (1994). S. 51–60.
  - Namnet Hälsingland. I: NoB 69 (1981). S. 115–51.
  - Ortnamn i Hälsingland. Stockholm 1984. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Hälsingland.]
  - Ortnamnen och kulturlandskapet. Ortnamnens vittnesbörd om kulturlandskapets utveckling och dess utnyttjande i södra Norrland, särskilt Hälsingland. Uppsala 1983. (Ortnamn och samhälle 8.)

Hagåsen, Lennart, *Hals i Hälsingland och Sunded – två namn i samma farled? I: NoB 89 (2001). S. 69–94.

- Larsson, Lars, Något om ortnamnen i Skog. I: Socknen på Ödmorden. Anteckningar till Skogs sockens historia. Sammanförda av Nils C. Humble. Stråtjära 1944. S. 164–78.

Härjedalen (se även under Norrland)

- Flemström, Bertil, Sockennamnen. I: Härnösands stift i ord och bild (se Norrland).
- Modin, Erik, Härjedalens ortnamn och bygdesägner. 3 uppl. Sveg 1949.

Jämtland (se även under Norrland)

- Brink, Stefan, Kristnande och kyrklig organisation i Jämtland. I: Jämtlands kristnande. Red. av Stefan Brink. Uppsala 1996. (Projektet Sveriges kristnande. Publikationer 4.) S. 155–88.
- Flemström, Bertil, Jämtländska ortnamn. Östersund 1972.
- Ortnamn i Jämtland. Stockholm 1983. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Jämtland.]
  - Ortnamn i Offerdal. I: En bok om Offerdal 2. Utg. av Offerdals hembygdsförening genom dess ordf. Elov Boman. Östersund 1962. S. 187–220.
  - Ortnamn kring Gesunden. I: Stugukrönika 1955. S. 8–16.
  - Ortnamn och urkunder från Stuguns socken. I: Stugukrönika 1965. S. 42–47.
  - Ortnamnen i Bodsjö: Varje ortnamn är ett stycke bygdehistoria. I: Bodsjöboken 1980. S. 4–25.
  - Ortnamnen i Hällesjö. I: Hällesjö sockens historia 2. Bräcke 1981. S. 10–40. Även som: Ortnamnen i Hällesjö socken. Småskrifter utg. av Hällesjö

- hembygdsförening 1. Hällesjö 1982.
- Ortnamnen kring Krångede och Gammelänge. I: Jämten 1960. S. 97–118.
- Sockennamnen. I: Härnösands stift i ord och bild (se Norrland).
- Lindberg, Carl, De jämtländska sockennamnens ursprung – by-, gränd- eller bygdenamn. I: Jämten 1943. S. 65–108.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala.
3. Bräcke kommun. Bebyggelsenamn. Av Bertil Flemström (1995), 6. Ragunda kommun. Bebyggelsenamn. Av Bertil Flemström (1983).
- Vikstrand, Per, Fölkristna sakrala ortnamn i Jämtland. I: NoB 81 (1993). S. 49–84.
- Lappland** (se även under Norrland)
- Falck, Albert, Gällivares samiska och finska ortnamn. Gällivare 1998.
- Holm, Gösta, Nordiskt och lapskt i Lapplands ortnamn. I: Ortnamn och språkkontakt. Handlingar från NORNA:s sjätte symposium i Uppsala 5–7 maj 1978. Red. Thorsten Andersson, Eva Brylla & Allan Rostvik. Uppsala 1980. (NORNA-rapporter 17.). S. 28–62.
- Wiklund, Karl Bernhard, De lapska och finska ortnamnen vid Kiruna och Torneträsk. Förtecknade och förklrade. Uppsala 1910. [Särtryck ur *Le monde oriental* 4–5 (1910–11).]
- Malmö**
- Gator i Malmö. Gator, parker och stadsdelar i Malmö från 1300-talet till vår tid. Red.: Birgit Bender. Malmö 1999.
- Ingers, Ingemar, Ortnamn i Malmö 1–10. I: Malmö forminnesförenings årsskrift 1957 (s. 6–46), 1958 (s. 59–74), 1959 (s. 51–76), 1960 (s. 52–81), 1961 (s. 77–110), 1962 (s. 34–61), 1969 (s. 104–24), 1970 (s. 86–97), 1972 (s. 113–34), 1975 (s. 74–90).
- Ortnamn i Malmö 11. I: Elbogen. Medlemsblad för Malmö forminnesförening 1978:4. S. 9–20.
- Ljungberg, Leif, Gatunamnen i Malmö. Malmö 1960.
- Medelpad** (se även under Norrland)
- Edlund, Lars-Erik, Gamla ortnamn i Medelpad. I: Sundsvalls historia 1. Red.: Lars-Göran Tedebrand. Sundsvall 1996. S. 45–63.
- Flemström, Bertil, Ortnamn i Medelpad. En översikt. Sundsvall 1960. [Särtryck ur Medelpad – drag ur bygdens historia. Handledning för lärare i enhets-skolan. Timrå 1959.]
- Sockennamnen. I: Härnösands stift i ord och bild (se Norrland).
- Holm, Gösta, Ortnamn, dialekter och järnåldersbygd i Medelpad. I: NoB 78 (1990). S. 97–104.
- Palm, David, Bynamn och bebyggelse i Njurunda. I: Ålsta. Medelpads folkhögskolas elevförbunds årsskrift. 1944. S. 33–41.
- Norrbotten** (se även under Norrland)
- Edlund, Lars-Erik, Luleå, Harads, Gerisöset. Ortnamnsstrukturer i norra Sverige. I: Att leva vid älven. Åta forskare om människor och resurser i Lule älvdal. Red. av Evert Baudou. Bjästa 1996. (Kungl. Skytteanska samfundets handlingar 47.) S. 111–31.
- Holm, Gösta, Norrbottens bebyggelsehistoria i ortnamns- och dialektgeografisk belysning. I: Tre kulturer 4 (1988). S. 84–112.
- Staten, kyrkan och ortnamnen och dialekterna i Norrbotten. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta, avd. 1). S. 143–60.
- Lindblom, Else Britt, Gårdar och namn i Nederluleå socken. Luleå 1992. (Bothnica 13.)
- Från Abborrstenen till Östreklocken. Namn på ör och undervattensgrund i Luleå skärgård. Luleå 1999.
- Studier över önamnen i Luleå skärgård. Umeå 1988. (Skrifter utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkmittesarkivet i Umeå. Serie B. Namn 3.)
- Nylund Torstensson, Eivor, De finska sjönamnen i Korpilombolo socken. Uppsala 1973. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 7.)
- Wiklund, Staffan, Ägonamnen vid Luleälven. Om namnkontinuiteten i Svartlä by i Edefors socken. Umeå 1986. (Nordsvenska. Skrifter utg. av Institutet för nordiska språk vid Umeå universitet 3.)
- Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län. Utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkmittesarkivet i Umeå. Umeå.
- 3 A. Bodens kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1987), 5. Haparanda kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1992), 7 A. Kalix kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1980), 7 B. Kalix kommun. Naturnamn. Av Gunnar Pellijeff. (1985), 9 A. Luleå kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1990), 11 A. Piteå kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1988), 13 A. Överkalix kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1982), 14. Övertorneå kommun. Bebyggelsenamn. Av Gunnar Pellijeff (1996).
- Närke** (se även under Svealand)
- Brevner, Erik, Sydöstra Närkes sjönamn. Sjönamnen i Askers, Sköllersta och Kumla härad. Uppsala 1942. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 9.)
- Calissendorff, Karin & Larsson, Anna, Ortnamn i Närke. Örebro 1998. (Humanistica Oerebroensia. Artes et linguae. Humanistic studies at the University of Örebro 1.)
- Hellberg, Lars, Kumlabygdens ortnamn och äldre bebyggelse. Kumla 1967. (Kumlabygden. Forntid – nutid – framtid 3.)

- Pellijeff, Gunnar, Ortnamn och bebyggelse. I: Sköllersta bygden. Tre Närkesocknar, Sköllersta, Svenneved, Bo 1. Hallsberg 1978. S. 128–43.
- Sahlgren, Jöran, Gällersta sockens by- och gårndnamn. I: Saxons bok på 75-årsdagen. Red. J. G. Andersson & Kurt Jonason. Stockholm 1934. S. 21–27.
- Nysunds sockens gårndnamn. Några anteckningar. I: Nysunds socken. Minnesskrift utgiven på uppdrag av kyrkostämman år 1938 med anledning av kyrkans 300-åriga tillvaro. Örebro 1938. S. 79–94.
- Några närlänta å- och älvdamn. I: Örebro läns naturskyddsförenings årsskrift 1936. S. 61–84.
- Skagershults sockens naturnamn. Vatten och vattendrag. Stockholm 1912–35. (Svenska landsmål och svenska folkliv B 32.)
- Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning 9. *Sta-namn i Närke*. I: NoB 15 (1927). S. 1–87.
- Skåne** (se även under Götaland)
- Bruhn, Erik, Ägonamn i Rönnebergs härad. Lund 1931. (Meddelanden från Svenska ortnamnsarkivet 2.)
- Ejder, Bertil, Marknamn och kulturhistoria. Studier i skånskt marknamnsskick. Lund 1951. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap 7.)
- Studier i norra Luggude härads bebyggelsehistoria. I: SOÅ 1981. S. 54–66.
- Hallberg, Göran, *Bolshus* och ägonamnselementet *bol* i Skåne. I: SOÅ 1972. S. 41–62.
- Kring bebyggelsenamnen i Rönnebergs härad. I: SOÅ 1976. S. 3–42.
- Kring några skånska namnmiljöer – indelningsverk, herrgårdskultur och uppkallelse efter utomskånska förebilder. I: SOÅ 1976. S. 43–91.
- *Lång(a)* och *lång(a)* i skånska ortnamn. I: Nordiska studier i filologi och lingvistik. Festschrift tillägnad Gösta Holm på 60-årsdagen den 8 juli 1976. Red.: Lars Svensson, Anne Marie Wieselgren & Åke Hansson. Lund 1976. S. 151–61.
- Oderljunga och *ljunga*-namnen i Skåne. I: Västra Göinge hembygdsförenings skriftserie 27 (1979). S. 99–106.
- Skånes sockennamn. I: SOÅ 1997. S. 45–87.
- De skånska namnen på *-husa*. I: NoB 78 (1990). S. 51–61.
- Uppkallelse efter utomskånska förebilder. Namn som ej avser bebyggelser. I: SOÅ 1977. S. 60–71.
- Ingers, Ingemar, Ortnamn i Finja socken. I: Sundberg, John, Finja genom tiderna. Hässleholm 1953. S. 13–16.
- Ortnamn i Glimåkra. I: Glimåkraboken 2. Bygden och sparbanken. Utg. av Glimåkra sparbank. Glimåkra 1967. S. 65–76.
- Ortnamn i Loshult. I: En bok om Loshult sammanställd av Artur Strid. Osby 1973. S. 13–23.
- Ortnamn i nuvarande Tomelilla köping. Marknamn och naturnamn på Örups gård. I: Tomelilla hembygdskrets. Årsbok 1968. S. 3–9.
- Ortnamn i Rebbelberga. I: Bjärebygden 1959. S. 32–37.
- Ortnamnen i Burlöv. I: Ingers, Ingemar, Burlövs kommun. Historia och beskrivning. Arlöv 1972. S. 39–115.
- Ortnamnen i Gråmanstorp, Vedby och V Sönnarslövs socknar. I: Sparbanken Klippan, Klippan. Minnesskrift i anledning av dess 50-åriga tillvaro 1903–1953. Klippan 1954. S. 14–16.
- Ortnamnen i Maglarp. I: Boken om Maglarp: en sockenkrönik. Red. av Harald Lindal. Malmö 1954. S. 221–28.
- De tolvt socknarna i Staffanstorps kommun. Utg. av Staffanstorps kommun. Staffanstorp 1978.
- Isaksson, Stig, *Hane 'tupp'* i skånska dialekter och ortnamn. I: SOÅ 1998. S. 45–65.
- Orden *uggla* och *ulv* som bebyggelsenamnselement i Skåne. I: SOÅ 1980. S. 30–50.
- Pamp, Bengt, Från Gödelöv till Östen Undéns gata. En uppslagsbok över ortnamn i Lund under tvåtusen år. Lund 1998. (Föreningen Gamla Lund. Årsbok 80.)
- Härads- och sockennamn i Lundabygden. Malmö 1979. [Bilaga till Lundabygdens sparbanks årsredovisning 1978.]
- *I*-omljud och skånska *ie*-namn. Onomastisk ljud- och skrifthistoria. I: NoB 85 (1997). S. 5–21.
- Namn på gård i by i Bjäre härad. I: SOÅ 1963–64. S. 49–91.
- Ortnamn i Skåne. Stockholm 1983. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Skåne.]
- Skånska orter och ord. Malmö 1988.
- De skånska ortnamnens övergång från dansk till svensk skriftspråksnorm. I: Stednavne i brug. Festschrift udgivet i anledning af Stednavneudvalgets 75 års jubilæum. Red. Bent Jørgensen. København 1985. (Navnestudier udg. af Institut for Navnforskning 26.). S. 188–210.
- Sahlgren, Jöran, Helsingborgstraktens ortnamn. I: Sahlgren, Jöran, Valda ortnamnsstudier (Opuscula toponymica selecta) (se detta, avd. 1). S. 235–88.
- Sockennamnen på Österlen. I: Tumathorps Sanct Knuts Gille. Tänkebok 1950. S. 59–70.
- Sjöstedt, Gösta, Med djurnamn sammansatta ortnamn i Frosta härad. I: SOÅ 1937–39, s. 24–44; SOÅ 1940–41, s. 10–28; SOÅ 1942–45, s. 22–45.
- Skånes ortnamn. [Numera:] Utg. av Språk- och folkinnesinstitutet. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. Ser. A. Bebyggelsenamn. Lund.
1. Albo härad. Av Bertil Ejder (1958), 2. Bara härad. Av Göran Hallberg (1991), 3. Bjäre härad och Ängelholms stad. Av Bengt Pamp (1964), 4. Frosta härad. Av Göran Hallberg (2000), 7. Harjagers härad och Eslövs stad. Av Göran Hallberg (1979), 11. Ljunits härad. Av Göran Hallberg (1975), 14. Onsjö härad. Av Stig Isaksson (1980), 16. Rönnebergs härad och Landskrona stad. Av Göran Hallberg (1973), 18. Södra

- Åsbo härad. Av Bertil Svensson & Sven Benson (1962).
- Vide, Sten-Bertil, Bynamnen i Örkeneds socken. I: Vår hembygd. Kyrkhults hembygdsförening. Årsskrift 1976. S. 69–73.
- Wijkander, Klara, Ortnamn på Hallands Väderö. I: SOÅ 1963–64. S. 3–29.
- Ortnamn på Kullaberg. 3 uppl. Höganäs 1978. [Särtryck ur: Kullabygd 30, 1957.]
- Småland** (se även under Götaland)
- Agertz, Jan, Bebyggelsenamn i socknarna Reftele och Villstad. Utg. av Reftele hembygdsförening & Västbo häradas fornminnesförening. Smålandsstenar 1997.
- Ortnamn i Kärda socken. I: Kärda, en smålandssockens historia från forntid till nutid. Kärda 1987. S. 190–204.
- Ortnamn och bebyggelsehistoria i Gränna-Visingsöbygden. I: Visingsöartiklar. Tolv artiklar om Visingsö från bronsålder till medeltid. Red. Påvel Nicklasson. Jönköping 2000. (Jönköpings läns museum. Rapport 42.) S. 111–18.
- De äldsta bebyggelsenamnen i Almesåkra socken. I: Almesåkra – från forntid till nutid. Almesåkra 2000. S. 43–60.
- De äldsta bebyggelsenamnen i Vireda socken. I: Viredabygden 2. En tillbakablick i tid och rum. Vireda 1998. S. 38–64.
- Småländska ortnamn i runskrift och ortnamn i småländska runinskrifter. I: Om runstenar i Jönköpings län. Jönköping 2002. (Småländska kulturbilder 2002). S. 93–102.
- Fridell, Staffan, Ortnamn och bebyggelsehistoria på Bolmsö. I: OUÅ 1996. S. 5–29.
- Ortnamn på -ryd i Småland. Uppsala 1992. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 60. Studier till en svensk ortnamnsatlas 15.)
- Ängsnamn på -bolet : ursprung och ålder. I: Ägonamn – struktur och datering. Rapport från NORNA:s tjugotredje symposium på Svidja 15–17 september 1995. Red. av Gunilla Harling-Kranck. Uppsala 1997. (NORNA-rapporter 63.) S. 77–84.
- Hallberg, Göran, Ortnamn i Småland. Stockholm 1983. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Småland.]
- Hellberg, Lars, Forn-Kalmar. Ortnamnen och stadens förhistoria. I: Kalmar stads historia 1. Kalmarområdets forntid och stadens äldsta utveckling. Tiden intill 1300-talets mitt. Huvudred.: Ingrid Hammarström. Kalmar 1979. S. 119–66.
- Jönsson, Fridolf, Byar och rotar. Ortnamn i Slättbög och Mistelås. I: Boken om Slättbög och Mistelås. Moheda 1995. S. 263–77.
- Om gamla ortnamn i Ryssby. I: En bok om Ryssby i Sunnerbo, Kronobergs län. Utg. av Bertil Bexell. Ryssby 1978. S. 109–23.
- Ortnamn i Kronobergs län. 3 uppl. Växjö 1994.
- Ortnamnen. I: Gislaveds historia. Av Anna Britta Nilsson m.fl. Huvudred. Sven-Gunnar Sundberg. Gislaved 1972. S. 27–45.
- Ortnamnsgranskning i Ramkvilla. I: Torpare och backstugusittare i Ramkvilla socken. Ramkvilla 1994. S. 15–31.
- Äldre ortnamn i Arby – Karlslunda. I: Karlslunda socken 1. Påryd 1981. S. 95–105.
- Äldre ortnamn i Kristdala. I: Bankeström, Sven, Från flydda tider Kristdala och Tunalan. Kristdala 1982. S. 311–19.
- Lindqvist, Natan, Dialekt och ortnamn i Nässjöbygden. I: Nässjöbygden och sparbanken. Minnesskrift med anledning av sparbankens sjuttiofemårsjubileum. Red. Arthur Lindgren. Oskarshamn 1947.
- Lindroth, Hjalmar, Från ortnamns- och dialektforskningen inom Kalmar län. Kalmar 1926. (Södra Kalmar län 2.)
- Moberg, Lennart, Ortnamnen i Tjust. En översikt. I: Meddelanden från Tjustbygdens kulturhistoriska förening 1947. S. 5–68.
- Modéer, Ivar, Bynamnen. I: Högsbyboken. Högsby. Långemåla och Fågelfors bygd och liv. 1. Utg. av Högsby kommun under redaktion av Herberth Eriksson & Olle Franzén. Högsby 1969. S. 49–62.
- Ortnamn i Misterhult. I: Misterhults socken – den är vår hembygd. [2 uppl.] [Av] Arvid Sjögren m.fl. Oskarshamn 1955. S. 78–89.
- Småländska skärgårdsnamn. En studie över holnamnen i Mönsterås. Uppsala 1933. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 1.)
- Ålems sockens ortnamn. I: Ålems socken. Historia och beskrivning. Utg. av Ålems hembygdsförening under red. av Manne Hofréni. Ålem 1949. S. 79–90.
- Ståhl, Harry, Något om ortnamnen i Askeryds socken. I: Andersson, Karl David & Silfvting, Jean, Askeryd. En gammal smålandssocken. [Eksjö] 1981. S. 45–53.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala.
2. Mo härad. Bebyggelsenamn. Av Ivar Lundahl (1974).
- Vide, Sten-Bertil, Om ortnamnen i Algutsboda. I: Algutsbodaboken 1962. S. 247–60.
- Vikstrand, Per, Kristnandet och sockenbildningen i Möre belysta av ortnamnen. I: Möres kristnande. Red.: Henrik Williams. Uppsala 1993. (Projektet Sveriges kristnande. Publikationer 2.) S. 29–83.
- Ödeen, Nils, Studier i Smålands bebyggelsehistoria. Ett bidrag till svensk ortnamnforskning. Lund 1927–30. (NoB. Bilaga C.)
- Stockholm** (se även under Södermanland och Uppland)
- Stockholms gatunamn. Av Nils-Gustaf Stahre, Per-Anders Fogelström, Jonas Ferenius & Gunnar Lundqvist under

- medverkan av Börje Westlund, Lars Wikström, Göran Sidenbladh, Lars Cleve & Carl-Magnus Rosell. 2 utökade uppl. Stockholm 1992. (Stockholmsmonografier utg. av Stockholms stad 50.)
- Stähle, Carl Ivar, Kungsan, Fiskis och Stegan. Stockholmsnamn och Stockholmspråk. Ord på -an och -is i stockholmskan – och en Bellmansstrof. I: Nysvenska studier 59–60 (1979–80). S. 362–84. Omtryckt i: Carl Ivar Stähle, Stockholmsnamn och Stockholmspråk. Stockholm 1991. S. 138–58.
- Södermanland** (se även under Svealand)
- Brylla, Eva, Singular ortnamnsböjning i fornsvenskan. Starkt böjda namn med utgångspunkt från sörländskt material. Uppsala 1987. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 6.)
- Calissendorff, Karin, Ortnamn i Boo och Saltsjöbaden. I: Nackaboken 1974.
- Ortnamn i Nacka. I: Nackaboken 1966. S. 5–24.
- Ortnamn i Södertälje. I: Södertälje stads historia 1. Södertälje 1968. S. 105–23.
- Hellberg, Lars, Bygd och odling i ortnamnens ljus. I: Stenkista. En socken i Sörmland. Utg. av Ärla kommun. Ärla 1963. S. 166–207.
- Kommunens och häradernas namn. I: Ett stycke Sörmland. Flens kommun i tiden och historien. Nyköping 1985. S. 378–400.
- Ortnamn i Selebo härad. I: OUÅ 1973. S. 27–46.
- Ortnamn på Rekarna. Bidrag till belysning av Södermanlands äldsta indelning. I: NoB 39 (1942). S. 88–135.
- Moberg, Lennart, Skärgårdsnamnen i Strindbergs Hemsöborna – dikt och verklighet. I: OUÅ 1990. S. 5–24.
- Nanryd, Marie-Louise, Gatunamnen i Eskilstuna. Om namnen på gator, kvarter, stadsdelar m m samt stadens tillväxt och planering. Eskilstuna 1995. (Lokalhistoriska sällskapet i norra Södermanland. Årsbok 1995.)
- Nyström, Staffan, Ord för höjder och sluttningar i Daga härad. En studie över betydelsen hos två grupper terrängbetecknande appellativ och ortnamnselement. Uppsala 1988. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 7.)
- Ortnamn i Haninge. Västerhaninge 1990. (Haningebygden 25.)
- Ortnamnen i Ornö socken. Ornö 1996. (Bygdemuseet Ornö sockenstugas skriftserie 6.)
- Önamn i Båven. En studie över önamnsskicket i en sörländsk insjö. Uppsala 1985. (Folklivsskildringar och bygdestudier utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 11.)
- Pettersson, Kerstin, Gator och kvarter. Strängnäs, Mariefred, Stallarholmen och Åkers Styckebruk. Eskilstuna 1998. (Lokalhistoriska sällskapet i norra Södermanland. Årsbok 1999.)
- Stahre, Nils-Gustaf, Ortnamn i Stockholms skärgård (se Stockholm).
- Strandberg, Svante, Sockennamn i Sörmland, Uppland och Västergötland. En översikt. I: Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Årsbok 1995. S. 31–58.
- Sockennamnen i Flens kommun. I: Ett stycke Sörmland. Flens kommun i tiden och historien. Nyköping 1985. S. 401–18.
- Sockennamnen i Katrineholms kommun. I: Sörmländskt bygd under 7000 år. Kulturminnesvärdsprogram för Katrineholms kommun. Red. av Lina Campbell. Katrineholm 1988. S. 83–95.
- Studier över sörländska sjönamn. Etymologi, namnbildning och formutveckling. Uppsala 1991. (Skrifter utg. genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden 8.)
- Sörländska sockennamn. I: Ortnamn i språk och samhälle (se detta, avd. 1). S. 267–85.
- Strid, Jan Paul, Ortnamnen i Huddinge. Huddinge 1981. (Huddinges historia 1.)
- Stähle, Carl Ivar, Ortnamn och bebyggelse i Västra Vingåker. Nyköping 1954. (Sörländska handlingar 18.)
- Sockenindelningen i Törens prosteri. I: NoB 38 (1950). S. 100–12.
- Uppland** (se även under Svealand)
- Björklund, Stig, Några glimtar av Rasbo och Rasbokils äldre bebyggelse och namn. Uppsala 1982.
- Calissendorff, Karin, Helgö. I: NoB 52 (1964). S. 105–52.
- Helgö – unikt handelscentrum eller vanlig bondgård? I: Fornvännen 86 (1991). S. 106–10.
- Ortnamn i Uppland. Stockholm 1986. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Uppland.]
- Drougge, Gunnar, Ortnamnen i Stocksunds köping. I: Boken om Stocksund. Stockholm 1963. S. 93–110.
- Eriksson, Manne, Tierps sockens äldre bebyggelsenamn. I: Tierp – en sockenbeskrivning. Glimtar ur Tierps sockens historia. Tierp 1975. S. 67–78.
- Friesen, Otto von, Bynamn på de uppländska runstenarna. I: NoB 18 (1930). S. 87–109.
- Hellberg, Lars, Hedendomens spår i uppländska ortnamn. I: OUÅ 1986. S. 40–71.
- Ortnamnförklaringar. I: Vägvisare till kulturen i Uppsala län. Uppsala 1979. S. 208–16.
- Rostvik, Allan, Några ortnamn i Solna. I: Solna förr och nu 3. Solna 1969. S. 43–58.
- Sahlgren, Jöran, By- och gårdnamn i Bromma socken. I: Sahlgren, Jöran, Valda ortnamnsstudier (Opuscula toponymica selecta). Uppsala–København 1964. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 43.) S. 310–23.
- Eriksgatan genom Uppland. Ortnamnstydningar. I: OUÅ 1957. S. 37–57.
- Forntida vägar. Läbybron och Eriksgatan. I: Upplands

- fornminnesförenings tidskrift 6 (1910–12). S. 92–116.
- Gårdnamn och bynamn i Lagga socken. I: OUÅ 1945. S. 9–12.
- Stahre, Nils-Gustaf, Ortnamn i Stockholms skärgård (se Stockholm).
- Strandberg, Svante, Sockennamn i Sörmland, Uppland och Västergötland. En översikt (se Södermanland).
- Ståhl, Harry, Något om Täby sockens ortnamn. I: Täby socken. Bidrag till socknens historia 1. Utg. med anledning av kommunalfullmäktiges 25-års jubileum. Roslags Näsby 1945. S. 48–64.
- Några ortnamn i Trögd. I: Boken om Södra Trögd. Enköping 1960. S. 52–61.
- Om ortnamn i Norra Trögd. I: En bok om norra Trögd. Enköping 1972. S. 73–83.
- Some old Uppland island names. I: Proceedings of the sixth Viking congress, Uppsala 3–10 August, Bonäs, Dalarna 10–12 August 1969. Ed. Peter Foote & Dag Strömbäck. London 1971. S. 87–99.
- Stähle, Carl Ivar, Lidingö under forntid och medeltid. En namn- och bebyggelsehistorisk studie. I: OUÅ 1954. S. 3–31.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala. 5:1. Uppsala kommun. Uppsalas gatunamn. Av Mats Wahlberg (1994).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län. På offentligt uppdrag utg. av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Uppsala. 5:1. Heby kommun, norra delen. Bebyggelsenamn. Av Mats Wahlberg (1988).
- Värmland** (se även under Svealand)
- Falck-Kjällquist, Birgit, Om namnelementet *-mark* i värländska ortnamn. I: NOB 72 (1984). S. 101–08.
- Studier över ägonnamn i sydvästra Värmland. Lund 1973. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A 25.)
- Kallstenius, Gottfrid, Glava sockens ortnamn. Ett urval. I: Glava socken i forntid och nutid. Arvika 1936. S. 64–75.
- Mägiste, Julius, Värmlandsfinska ortnamn 1–3. Helsingfors 1966–70. (Societas scientiarum Fennica. Commentationes humanarum litterarum 35:1–3.)
- De värmlandsfinska ortnamnens vittnesbörd. Karlstad 1955. (Småskrifter utg. av Värmlands museum 1.)
- Rosell, Erland, Långseruds socken i ortnamnsperspektiv. I: Boken om Långserud. Utg. av Långseruds hembygdsförening. Red. Peter Olasson. Långserud 1986. S. 19–28.
- Ortnamn i Värmland. Stockholm 1984. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Värmland.]
- Värmländsk medeltid i ortnamnsperspektiv. Karlstad 1981.
- Sahlgren, Jöran, Gårdnamnen i Karlskoga socken. I: Karlskoga historia 1586–1936. Minnesskrift. På kommunalfullmäktiges uppdrag och under medverkan av ett flertal författare utg. av Lars Dalgren. Karlskoga 1936. S. 27–43.
- Nysunds sockens gårdnamn (se Närke).
- Ortnamnen i Hammarö socken. I: Hammarö. En hembygdsbok. Utg. av Hammarö köping. Karlstad 1957. S. 147–84.
- Taka och *-sta(d)* i värländska ortnamn. I: NOB 43 (1955). S. 6–15.
- Ståhl, Harry, Något om ortnamnen i Sunnemo. I: Sunnemo socken. Redaktionskommitté: Nils Lagerlöf m.fl. Sunnemo 1953. S. 303–11.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommittén (Kungl. Ortnamnskommissionen, Ortnamnsarkivet i Uppsala). Uppsala.
1. Inledning. Av Birgit Falck-Kjällquist (1984), 2. Fryksdals härad (1923), 3. Färnebo härad (1934), 4. Gillbergs härad (1922), 5. Grums härad (1926), 6. Jösse härad (1942), 7. Karlstads härad (1922), 8. Kils härad (1939), 9. Nordmarks härad. A. Territoriella namn (1950), B. Naturnamn (1952), 10. Nyeds härad (1925), 11. Näs härad (1944), 12. Visnums härad (1939), 13. Väse härad (1924), 14. Älvdals härad (1938), 15. Ölme härad (1939), 16. Register 1. A. Territoriella namn. B. Naturnamn (1962).
- Västerbotten** (se även under Norrland)
- Edlund, Lars-Erik, Namn på nybyggen. I: Västerbotten 1991. S. 228–36.
- Fries, Sigurd, Våra ortnamn. I: Västerbotten 1991. S. 182–227.
- Hagervall, Claes Börje, Studier över yngre nybyggesnamn i Västerbottens län, särskilt Vännäs socken. Ett bidrag till en norrländsk bebyggelsenamnsatlas. Umeå 1986. (Nordsvenska. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet 2.)
- Holm, Gösta, Några äldre ortnamn. I: Umeå sockens historia. Red. Karl Fahlgren. Umeå 1970. S. 49–69.
- Ortnamnen i Lövånger. I: Lövånger. En sockenbeskrivning under medverkan av flera fackmän utg. av Carl Holm 2. Utg. av Gösta Holm. Umeå 1949. S. 90–157.
- Widmark, Gusten, Ortnamnen. I: Bygdeå sockens historia. Red. av Karl Fahlgren. Umeå 1963. S. 52–76.
- Ortnamnen. I: Byske socken. Bidrag till en bygdeskildring. Red. Ernst Westerlund. Byske 1958. S. 39–69.
- Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län. Utg. av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Umeå.
- 14 A. Vännäs kommun. Bebyggelsenamn. Av Claes Börje Hagervall (1986).
- Västergötland** (se även under Götaland)
- Friberg, Sven, Studier över ortnamnen i Källands härad. Uppsala 1938. (Nomina Germanica 5.)

- Karlsson, Hugo, Känn Sjuhäradbygden 6. Ortnamn. Borås 1991.
- Om ortnamnen i Skepplanda socken. I: Skepplanda socken från forntid till nutid i ord och bild skriven av Bror A. Andersson med flera författare. Red. av Sven Forsaeus. Älvängen 1972. S. 102–05.
  - Ortnamn »vid älven«. Göteborg 1984. (Kulturhistoriska rapporter utg. av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län 14.)
- Linde, Gunnar, Ortnamn i Västergötland. 2 uppl. Vänersborg 1997. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Västergötland.]
- Ortnamn och kulturminnen kring sjön Östen. En skrift med anledning av utställningen »Östen, sjö i kulturbygd« våren 1982. Skövde 1982.
  - Ortnamn runt Billingen. En bebyggelsehistorisk studie. Skövde 1952.
- Lundahl, Ivar, Falbygdens by- och gårdsnäm. Göteborg 1927. (Göteborgs högskolas årsskrift 33. 1927:2.)
- Det medeltida Västergötland. Uppsala–Köpenhamn 1961. (Nomina Germanica 12.)
- Strandberg, Svante, Bebyggelsenäm i Larv, Längjum och Tråvad. I: Larv, Längjum, Tråvad – en hembygdsbok. Under red. av Erik L. Johansson. Larv 1978. S. 162–94.
- Sockennäm i Sörmland, Uppland och Västergötland. En översikt (se Södermanland).
  - Västgötska ortnamn i litteraturen. I: Västgöta-litteratur. Tidskrift utg. av Föreningen för Västgöta-litteratur 2001. S. 19–39.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsborgs län. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommittén (Kungl. Ortnamnskommissionen) (se Götaland).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län. Av Ivar Lundahl. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala). Uppsala.
- 1:1. Inledning (1972), 2. Barne härad. Territoriella namn (1961), 3. Frökinds härad. Territoriella namn (1961), 4. Gudhem härad. Territoriella namn (1954), 5. Kinne härad. Territoriella namn (1965), 6. Kinnefjärdings härad. Territoriella namn (1966), 7. Kåkinds härad. Territoriella namn (1950), 8. Kållands härad. Territoriella namn (1963), 9. Laske härad. Territoriella namn (1962), 10. Skånings härad. Territoriella namn (1960), 11:1. Vadsbo härad, norra delen. Territoriella namn (1969), 11:2. Vadsbo härad, södra delen. Territoriella namn (1967), 12. Valle härad. Territoriella namn (1958), 13. Vartofta härad. Territoriella namn (1955), 14. Vilske härad. Territoriella namn (1957), 15. Viste härad. Territoriella namn (1964), 16. Åse härad. Territoriella namn (1965), 17. Naturnamn (1970), 18:1. Rättelser och tillägg (1973), 18:2. Register 1. A. Territoriella namn. B. Naturnamn (1974), 18:3. Register 2. Register över senare ledar. Förkortningar i delarna 1–18 (1981), 18:4. Register 3.
- A. Personnamn. B. Ordregister. C. Register över språkliga iakttagelser (1975).
- Västmanland** (se även under Svealand)
- Landqvist, Nils, Dialekt och ortnamn i Grythyttan. I: Grythyttan i ord och bild 3 (1957). S. 2–19, 22–27, 40.
- Ståhl, Harry, Norbergsbygdens ortnamn. I: Norberg genom 600 år. Studier i en gruvbygds historia utg. [...] genom Kjell Kumlien. Stockholm 1958. S. 92–122, 584–88 (noter).
- Om ortnamn kring Kolbäcksån. I: Vi på Wirsbo 1957:2. S. 4–5.
  - Ortnamn i Karbenning. I: Karbenning, en Bergslags-socken. Norberg 1984. S. 25–34.
  - Ortnamn i Norberg. I: Norbergsboken. En sockenbeskrivning. Red. Göran Kihl. Norberg 1974. S. 35–46.
  - Ortnamn i Västmanland. Stockholm 1985. [Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Västmanland.]
  - Västeråstraktens ortnamn. I: Västerås genom tiderna. Monografi utg. av Västerås stad 1. Västerås 1956. S. 279–329.
- Ångermanland** (se även under Norrland)
- Brink, Stefan, Socknens genes i Ångermanland. Namnens vittnesbörd och distrikts eventuella anknytning till äldre profan indelning. I: En Norrlandsbygd möter yttervärlden. Styresholmsprojektets medeltids-symposium på Hola folkhögskola 26–28 juni 1992. Red.: Leif Grundberg & Pia Nykvist. Härnösand 1994. (Styresholmsprojektets skrifter 3.) S. 77–83.
- Bucht, Torsten, Några ångermanländska ånamn. I: NoB 54 (1966). S. 141–55.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, Finska ortnamn mitt i Ångermanland. I: NoB 72 (1984). S. 18–58.
- Flemström, Bertil, Sockennamnen. I: Härnösands stift i ord och bild (se Norrland).
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län. Av Torsten Bucht. På offentligt uppdrag utg. av Kungl. Ortnamnskommissionen (Ortnamnsarkivet i Uppsala). Uppsala.
- 1. Ångermanlands södra domsagas tingslag. Territoriella namn (1955), 2. Ångermanlands mellersta domsagas tingslag. Territoriella namn (1965), 3. Ångermanlands västra domsagas tingslag. Territoriella namn (1967), 4. Ångermanlands norra domsagas tingslag. Territoriella namn (1972).
- Öland** (se även under Götaland)
- Fries, Sigurd, Ölandskt och uppsvenskt. En ord- och namngeografisk studie över uppsvenska drag på Öland och längs Götalands östkust (se Götaland).
- Göransson, Sölve, Bebyggelseförflyttningar och namnkronologi på Öland. I: Bebyggelsers og bebyggelsesnavnes alder. NORNA's niende symposium i Köbenhavn 25–27 oktober 1982. Red. Vibeke Dalberg m.fl. Uppsala 1984. (NORNA-rapporter 26.) S. 268–94.

— Härad, socken och by på Öland. I: *Bebygelsehistorisk tidskrift* 4 (1982). S. 97–116.

Hallberg, Göran, *Ortnamn på Öland*. Stockholm 1985.

[Med bibliografi över litteratur om ortnamn på Öland.]

Modéer, Ivar, *Öländska ortnamn och öländsk dialektgeografi*. I: *NoB* 34 (1946). S. 128–76.

Östergötland (se även under Götaland)

Andersson, Thorsten, *Lysings härad och dess socknar*. I:

En sockenantologi utg. av Ödeshögs kulturnämnd.

Ödeshög 1968. S. 6–17.

Franzén, Gösta, *Ortnamn i Östergötland*. Stockholm 1982.

[Med bibliografi över litteratur om ortnamn i Östergötland.]

— *Vikbolandets by- och gårdnamn* 1. Uppsala 1937.

(*Nomina Germanica* 1.)

Fries, Sigurd, *Ortnamnen*. I: *Bondebygd och bruksbygd*.

Ringarums socken genom tiderna. Söderköping 1970.
S. 107–28.

— Vad betyder ortnamnen – och när kom de till? I:

Kolmården 1. *Kommunen. Hembygden*. [Kolmården]
1965. S. 51–72.

Lagman, Svante, *Östergötlands medeltida sockennamn*.

En typindelning. Uppsala 1981. (*Ortnamn och samhälle* 7.)

Lindqvist, Natan, *Bjärka-Säby ortnamn* 1. Stockholm

1926. (*Bjärka-Säby i monografier* [1].)

Moberg, Lennart, *Norrköpingstraktens ortnamn*.

Stockholm 1965. (*Norrköpings historia* 1:2.)

Norrby, Robert, *Ydre härads gårdnamn* 1–2. Stockholm

1905.

Sterner, Jan, *Ortnamnen i Kisa*. I: *Kisa socken* 3.

Linköping 1973. S. 7–64.

Sveriges ortnamn. *Ortnamnen i Östergötlands län* län. På

offentligt uppdrag utg. av *Ortnamnsarkivet* i Uppsala.
Uppsala.

4. Björkekinds härad. *Bebygelsenamn*. Av Gösta

Franzén (1989), 11. Hammarkinds härad. *Bebygelse-*
namn. Av Gösta Franzén (1982), 15. Lösings härad.

Bebygelsenamn. Av Gösta Franzén (1991), 16.

Memmings härad. *Bebygelsenamn*. Av Gösta Franzén
& Svante Strandberg (1995), 17. Skärkinds härad.

Bebygelsenamn. Av Gösta Franzén (1986), 22.

Östkinds härad. *Bebygelsenamn*. Av Gösta Franzén
(1984).

Wessén, Elias, *Forntida gudsdyrkan i Östergötland*. I:

Meddelanden från Östergötlands fornminnesförening
1921. S. 85–147.

— *Forntida gudsdyrkan i Östergötland* 2. I: *Meddelanden*
från Östergötlands fornminnesförening 1922. S. 1–48.

— *Skänningebygdens ortnamn*. I: *Skänninge stads-*
historia. Utg. av stadsfullmäktige i Skänninge. Red.:
Anders Lindahl. Delvis omarb. nyutg. Linköping 1970.
S. 41–49.

Register över namn som nämns i namnartiklarna

Aapije(njaevrie) → Abelvattnet	Basseuska → Tarradalen	Brännan → Bränkyrka
Aartege(vaerie) → Artfjället	Bastulandet → land	Brännås → Älvsvärka
Ábeskovvu → Abisko	Bastuträsk → Gunnarn	Brödraholmen → Riddarholmen
Ábmuojávrrie → Abmoträsket	Bealčán → Pältsan	Buantanjohke, Buantanjahke →
Abo sokn → Å	Beddinge läge → Beddingestrand	Bunnerfjällen
Ábrávrrie → Abraur	Beddinge Västermark → Beddinge-	Bugården → Boda (sn, Värmland)
Áddake → Adak	strand	Buoldavárrri → Puoltikasvaara
Adelgatan → Ales stenar	Belijygásse → Pieljekaise	Buolddagašvári → Puoltikasvaara
Aggoholm → Holm (sn, Uppland)	Bera → Bärfendal	Buregaise → Burvattnet
Áhkájávrre → Akkajaure	Berghem → Álidhem	Burkjivárrie → Björkfjället
Áhkásj(gárttje) → Akkats	Bergvattnet → Dorotea	Bustvola → Bustvalen
Áhká → Akka	Betsholmen → Sotholms härad	Buvriegaejsie → Burvattnet
Ájtek(várre) → Aitikvaara	Bieljehke → Sylarna	Byle → böle
Alajärv → Alajávri	Biengendaelie → Funäsdalen	Bynom → Bydalen
Ala-Vojakkala → Nedre Vojakkala	Bienjевuemie → Funäsdalen	Byring → Husby-Rekarne
Albis → Göta älv	Bieriessuvvane → Björksele	Byrkije → Norra Borgafjällen
Alesgihtje → Västerfjäll	Bierhköe(jaevrie) → Stor-Björk-	Byöhdame → Piteå
Alesjaure, Alesätno → Alisjávri	vattnet	Byöhdameiednuo → Piteälven
Algatan → Ales stenar	Bieskehávrre → Pieskehaure	Bårdde(tjáhká) → Párte
Álggavárre → Alkavare	Bievávrre → Peuraure	Bárjás → Porjus
Alir → Norrala	Bihtám → Piteå	Bårsse → Porsi
Aliseatnu → Alisjávri	Bihtámädno → Piteälven	Bäckebol → bol
Alsmark → Albo härad	Bijjjiesjukutta → Överstjuktan	Bäckhem → Bäckhammar
Alstran → Alster (sn, Värmland)	Billan → Billudden	Børgefjell → Norra Borgafjällen
Altuna → Ulleråkers härad	Birgguj → Björkfjället	Caroli kyrka → Malmö Sankt Petri
Ambrickalandet → land	Birjevhane → Dorotea	Čavčasjávri, Čavčasvággi →
Ámmartjähkka → Ammarfjället	Biskops Togarp → Tågarp	Tjautjas
Andbyrdh → Handbörd härad	Bitterna → Västerbitterna	Čeakčavággi → Tjäktjavagge
Apeläker → åker	Björnebol → bol	Christinæ kapell → Kvarsebo
Árjepluovve → Arjeplog	Björnhuvud(et) → Hökhuvud	Čohkkiras(jávri) → Jukkasjärvi
Árviesjávrrie → Arvidsjaur	Blåbärlandet → land	Čunusavvon → Junusando
Asak → Barne-Åsaka	Blåkulla → Jungfrun	Čuonájohka → Tjuonajákk
Aspåker → åker	Bobergsmo → Bockara	Čuonávággi → Lapporten
Attundaland → hundare	Boda → Högboda	Dállogilli → Korpilombolo
Augustenbad → Bie	Boda → Ramundeboda	Dálvvadis → Jokkmokk
Aukland → Ucklum	Bodeby(n) → Boden	Danska djupet → Danziger gatt
Averhulta → Sturehov	Boder(n)a → Ramundeboda	Dapra hærath → Frosta härad
Backaborg → Gråborg	Boestad → sta(d)	Darfál(a) → Tarfala
Badjelánnda → Padjelanta	Bogesund → Ulricehamn	Darregásse → Tarradalen
Badjemuorkke → Edefors	Bohus slott → Bohuslän	Darrhavuobme → Tarradalen
Badje-Sohppar → Övre Soppero	Bond-Barkarö → Kungs-Barkarö	Deargget(eatnu) → Tärendö
Baggebol → bol	Bondeby(n) → Vimmerby	Dearna → Tärna (sn, Lappland)
Báittasjávri, Báittasluspi →	Bondekulla → Kulla (sn, Lagunda hd,	Deärnná → Tärna (sn, Lappland)
Paittasjávri	Uppland)	Deärnnájávrrie → Tärnasjön
Bájal → Pajala	Borgknösen → Borgvattnet	Dievsajávrre → Teusajaure
Bajip Gáidumjávri → Kaitumälven	Borrsjö → Marsvinsholm	Dievssajávri → Teusajaure
Ballaby, Ballasjön → Bollebygdas	Bosö → Bosjökloster	Digravretum → Storvreta
härad	Braskeholm → Norsholm	Dolosvári → Kuttainen
Bankestadstorp → torp	Bredene → vin	Drag → Torönsborg
Barkarholm → Helgeandsholmen	Bredåker → åker	Dráhkejiennuo → Gargnäs
Bartaure, Bartávrre → Barturte	Brotorp → Skattkärr	Dráhkie → Gargnäs
Barturtte → Barturte	Brunsbö → bo	Duolbagorni → Tolpagorni
Bassegárttje → Seitevare	Brusa(holms) bruk → Bruzaholm	Duolluvárrri → Tuolluvaara

Duortnoseatnu → Torneälven	Gaelpie → Kall	Gurrvárr → Kuravaara
Duortnosjávri → Torneträsk	Gåhkål → Kakel	Gustafs och Carlsbergs kopparberg → Huså
Duottar → Dundret	Gáidumeatnu → Kaitumälven	Gustava → Gustav Adolf (sn, Värmland)
Dysia → Dösjetbro	Gáláseatnu → Kalixälven	Guthisbo → Västra Göinge härad
Dällingen → Dädesjö	Gálásjávri → Kaalasjärvi	Gutkils rör → Gottröra
Döderhultsvik → Oskarshamn	Gálldoluokta → Saltoluokta	Guttis rör → Gottröra
Eanodat → Karesuando	Galmeloeakte → Frostviken	Guvtjávrre → Kutjaure
Edfastmark → Robertsfors	Gamla läget → Beddingestrand	Gálhtoe → Kultsjön
Edhmadha häradh → Glanshammars härad	Gamla Västervik → Gamleby	Gåpsene → Gafsele
Edsbacka → Edsberg (gods, Uppland)	Gamleby → Varberg	Gåsekil → Gottskär
Edsholm → Slottssbron	Gárasavvon → Karesuando	Gäddeholm → Tureholm
Edsveden → Edsvära	Gárásj → Karats	Gäjka(njaevrie) → Dikanäs
Eitla → Edsele	Garpahammen → Garpen	Gålsbron → Göstrings härad
Eklanda → land	Gaska Gáidumjávri → Kaitumälven	Gärma(njaevrie) → Jormsjön
Elbe → Göta älv	Gátterjávri, Gätterjohka → Katterjäkk	Gärsbron → Göstrings härad
Elfr → Göta älv	Gautelfr → Göta älv	Gärlösa → lösa
Enforsen → Enafors	Gavelbro(n) → Gävle	Gässje → Hällevadsholm
Enontekis, Enontekiö → Karesuando	Gávtjávrrie → Ammarnäs	Gästerby → Gästriklan
Eriksholm → Trolleholm	Geaggáneatnu, Geaggánvuopmi → Könkämälven	Gölsbron, Görsbron → Göstrings härad
Eskilstorpsstrand → Mellbystrand	Geai(d)novuohppi → Keinovuopio	Gøthæholm → Göteborg
Esterna → Fasterna	Gealta → Storvätteshågnen	Haapaniemi, Haaparanta → Haparanda
Faahtjere → Fättjaure	Geavhta(vaartoe) → Gäuta	Hackås-Näs → Kungsängen
Faepmie → Fatmomakke	Geärggiesuvvane → Stensele	Hagen → Haga (park, Solna stad, Uppland)
Fagerbron → Nybro	Giebmegáisi, Giebnegáisi → Kebnekaise	Hagen → Hagfors
Fagerhult → Skånes-Fagerhult	Giga → Gideå	Hagstad → sta(d)
Falan → Falun	Gikanäs, Gikasjön → Dikanäs	Hakanen → Hakkas
Falar, Falbodar → Faludden	Gilbbesjávri → Kilpisjärvi	Hákkes → Hakkas
Falkaberget → Falkenberg	Gillam → Killinge	Halsön → Furusund
Fasta(kirkia) → Fasterna	Gillesnuole → Jillesnåle	Hamplandet → land
Fievsuoke → Fjosoken	Gilmánn → Gimán	Hara → Kungsåra
Filipstads bergslag → Färnebo härad	Giron → Kiruna	Haraker → Lysings härad
Fiska Kedum → Norra Kedum	Gjevsjøen → Jävssjön	Hárált → Harads
Fiskläget → Träslövsläge	Gleavma → Bustvalen	Hasselmarken → mark
Fjädrundaland → hundare	Glimánn → Glimákra	Hebytorp → torp
Fjöl → Stavreviken	Glomstenen → Glommen	Heddinge → Kyrkheddinge
Flaten → Jämtland	Goabddális → Kåbdalis	Hede → Tanums hede
Fleete → Flatruet	Gobmeeatnu, Gobmevuohppi → Kummavuopio	Heden → Friggsund
Fläsklösa → lösa	Gorsaváaggi → Kårsavagge	Helgesjön → Hammarsjön
Fornaby → Sundsjö	Gorunda hundare → Siende härad	Helvetesmåla → Hallabro
Fornsgtuna → Sigtuna	Gothelba → Göta älv	Helvetet → Hallabro
Forsbol → bol	Grohdhavet → Trälhavet	Hemmlösstrand → Mellbystrand
Forssjön → Öjevettern	Grábrödraholmen → Riddarholmen	Herkulsberga → Härkeberga
Fredriksborg → Oskar-Fredriksborg	Grámunkeholmen → Riddarholmen	Hillersjö → Hilleshög
Fridhem → Ålidhem	Gränge → Grangärde	Hjällsjöås → Kyrkås
Friske → Fritsla	Gránnanjaevrie → Grundsjön	Hjärtans fröjd → Bialitt
Fröfjärden → Råsunda	Gränome → hem	Holmen → Ekebyholm
Frøysin → vin	Guhkesjávrre → Armasjärvi	Holmgården → Tidaholm
Frööstege → Frostviken	Guhttás → Kuttainen	Hovgården → Ekebyhov
Fula → Katrineholm	Gullfjärden → Riddarfjärden	Huhtán → Kvikkjokk
Fulbonäs → Katrineholm	Gunnere → Gunnarn	Huken → Smygehuk
Fylan → Fyleän	Guojkkajähkå → Kvikkjokk	Huldanæs → Hällnäs
Fåglebo → Fågfelfors		
Färgân → Färgaryd		
Färingö(n) → Färentuna härad		
Förslövsholm → Förslöv		

Husaby → Överenhörna	Kaptensvrån → Skepparkroken	Lájtávrre → Laitaure
Husaby-Ärnavi/Härnavi → Husby-Långhundra	Karlshem → Ålidhem	Lájas → Langas
Husby → husaby	Karlskyrka → Kung Karl	Lappi → Lappland
Husbyfjöl → Borensberg	Karlskyrka → Söderby-Karl	Larsarve → arve
Husby kloster → Gudsberga	Kasen → Hedekas	Lávnjiteatnu → Lainioälven
Husbyn → Husum	Kaska Kaitumjaure → Kaitumälven	Lederne → Kungholmen
Husby Trögd → Kungs-Husby	Kelspeske → Nikkala	Ledinglunda → Lagerlunda
Huseby → husaby	Kengisfors → Jockfallet	Lerákra → åker
Huvkjávri → Hukejaure	Kidaskär → Riddarholmen	Liden → Ådals-Liden
Hwæm → Urshult	Kieruna → Kiruna	Liehtse → Letsi
Hyltingenäs → Sparreholm	Kiruna(vaara) → Kiruna	Liggå → Storforsen
Håkanbenning → Bjurfors	Kilen → Fiskebäckskil	Lijnäädno → Linafallet
Håtunaholm → Håtuna	Kilen → Visnums-Kil	Likssjoe → Lycksele
Härán → Härryda	Killiumä → Killinge	Likssjuo → Lycksele
Högen → Höks härad	Killinki → Killinge	Lilla Stockholm → Stockholm
Högöö → Hanö	Kilsven → Visnums-Kil	Lillsjön → Håsjö
Höjebro → Höje å	Klaran → Klarälven	Lillvik → Storvik
Höka(fältet) → Höks härad	Klavreda → Klavreström	Lillön → Helgö
Höllviksnäs → Höllviken (tätort, Skåne)	Klimhpie → Klimpfjäll	Lindebjär → Linderödsåsen
Hölösa → lösa	Klimpen → Klimpfjäll	Lindesby → Linde (sn, Västmanland)
Höra → vin	Klippe → Utklipporna	Lindessjön → Linde (sn, Västmanland)
Ientjavállie → Älvsvby	Klostret → Utöhus	Linkka(joki) → Linafallet
Inga(n) → Ingarö	Knipplan → Källö-Knipplan	Lisefors → Fengersfors
Inlängen → Utlängan	Koddheddinge → Kyrkheddinge	Listerän → Listerby
Jábmenjárgga → Döudden	Koijukylä, Koivukylä → Hietaniemi	Liviahäradh → Härad
Jacobsdal → Ulriksdal	Kollandshäradh → Kullings härad	Ljur → Görälven
Jarhtanjaevrie, Jarhtanjohke → Töfsingdalen	Konstantinopel → Kristianopel	Ljuran → Djurmo
Járvregasska → Jaurekaska	Kroessejaevrie → Korsvattnet	Ljusnars Kopparberg → Kopparberg
Jellivaara → Gällivare	Kukasjärvi → Armasjärvi	Lockåsböle → böle
Jiellevárre → Gällivare	Kukkolankoski → Kukkolaforsen	Lodhne → Hornborgasjön
Jijnjevaerie → Hotagen	Kumlamad → Sankt Sigfrid	Loholm → Gräfsnäs
Jilliesnällie → Jillesnäle	Kummaeno → Kummavuopio	Lortbron → Nybro
Jitneme → Malgomaj	Kungahälla → Kungälv	Lortfjärden → Riddarfjärden
Jokinlinkka → Jockfallet	Kutby → Kuddby	Lulejaure → Stora Lulevatten
Juktan → Storjuktan	Kvaldin → Kållands härad	Luleju → Luleå
Julbovik → Hjälsta	Kyrk(o)bol(et) → bol	Lulejuädno → Luleälven
Julevu → Luleå	Kyrk(o)bordet → bol	Lund → Ravlunda
Julevädno → Luleälven	Kälarna, Kälen → Hällesjö	Lundboberg → Yttertjurbo härad
Jylhäkoski → Kukkolaforsen	Kälvesten → Västra Stenby	Lunkende → Sankt Olof
Jähkämähkke → Jokkmokk	Kärret → Kärna (sn, Östergötland)	Luossajávri, Luossavárrı → Luossavaara
Jäggeluoikta → Jäkkvik	Käver → Kärrbo	Luossajärvi → Luossavaara
Jällivaara → Gällivare	Köngänen → Kengis	Luspen → Storuman
Jämjöslätt → Jämjö	Könkämäeno → Könkämälven	Lusspie → Storuman
Järnberget → Färnebo härad	Laadtege → Latikberg	Lustholmen → Skeppsholmen
Jättene → vin	Ladtjovagge → Låddjovággi	Luvlemes Upmeje → Överuman
Jönköpings östra → Kristina	Ladugårdslandet → Östermalm	Luvlieluspie → Östersund
Kaalasväylä → Kalixälven	Lagaholm → Laholm	Luvlietjahkh → Oviksfjällen
Kaaresu(v)anto → Karesuando	Laglösaköping → Köping (stad, Västmanland)	Lyckå → Lyckeby
Kainuu → Kaihnuunväylä	Laimolahti → Láimoluokta	Långanäs → Norra Möckleby
Kaitumjaure → Kaitumälven	Laimoviken → Láimoluokta	Lången → Långseryd
Kakelösa → lösa	Lainiojoki → Lainioälven	Långeören → Örnhausen
Kalixän → Kalixälven	Laini(o)järvi → Lansjärv	Långåker → åker
Kangonen → Kangos	Lájnesjávrre → Lansjärv	Läget → Arild
	Lájsso → Laisan	Länsmanbol → bol
	Lájsso(jähkå) → Laisälven	

Lärkan → Lärkstaden	Njáimmit → Naimakka	Passekårtje → Seitevare
Löta → Jakobsberg (gods, Södermanland)	Njallavárrí → Nilivaara	Passeuksa → Tarradalen
Lövsta → Västerlövsta	Njoammelsasskam → Harsprånget	Petrifors → Olofström
Maajälkie → Helagsfjället	Noppimäck → Noppikoski	Petsarve → arve
Maaresvaerie → Marsfjällen	Nor → Norsholm	Pilkalammsnoppen →
Maglaskeglinge → Skeglinge	Norberg → Nordmark	Pilkalampinoppi
Majsta(r)- → Mästerby	Nordvik → Nolvik	Pinntorp → Eriksberg (gods, Södermanland)
Máláge → Malå	Norges älv → Nordre älv	Pita-Jaure → Pieskehaure
Málbmavárri → Malmberget	Norrabyghdh → Stranda härad	Plaavejaevrie → Stor-Blåsjön
Malkoemaaje → Malgomaj	Norra Degerfors → Vindeln	Pluevere → Flåsjön
Málliege → Malå	Norra hamnen → Söderhamn	Pluevre(njaevrie) → Stor-Blåsjön
Malma fjärding → Hed	Norra härad → Norra Möre härad	Pottmjöhult → Mjhölt
Malmen → Malmslätt	Norra mark(en) → mark	Provhke → Ijusnedal
Malmivaara → Malmberget	Norra Rottne → Söraby	Prästbordet → bol
Málmmavárre → Malmberget	Norra Ryr → Lane-Ryr	Präst(e)bol(et) → bol
Maluri → Malören	Norrhellen → Dellen sjöarna	Prästgården → Stommen
Mariehem → Älidhem	Norremark → mark	Prästtorp → Haga (park, Solna stad, Uppland)
Markerna → Nordmarks härad	Norrforss → Stornorrhofs	Ráddnejávrre, Ráddneädno →
Masuuni → Masugnsbyn	Norr i marken → mark	Ráneälven
Matarenki → Övertorneå	Norrmarken → mark	Rádnávrre → Randijaure
Mávasjávrre → Mavasjaure	Norska Skobygd → Skogsbygden	Raentsere → Ransarn
Mellomheddinge → Kyrkheddinge	Nuolja → Njullá	Ráhpavuobme → Rapadalen
Mem → Kasimirsborg	Nya Bjärred → Bjärred	Ráhpaädno → Rapaätno
Mestoslinkka → Mestoskoski	Nyakirkia → Nye	Rataskär → Ratan
Midtjá(várrie) → Glommersträsk	Nya Kopparberg → Kopparberg	Rautasjoki → Rautasälven
Miessávrre → Messaure	Nya läget → Beddingestrand	Rautasjärvi → Rautasjaure
Mihte → Mittådalen	Nyby → Varberg	Rautasväylä → Rautasälven
Mosis kvarnar → Mosebacke	Nyby(n) → by	Rautasätno → Rautasälven
Mukrisbother → Möckeln (sjö, Värmland)	Nygarn → Östergarn	Rautusjärvi → Rautasjaure
Mullán → Mullhyttan	Ny(kirkia) sokn → Östra Ny	Rávnna → Ráneå
Munkabodha → Norsholm	Nykyrka → Nysund	Rávttaseatnu → Rautasälven
Munkelägret → Kungsholmen	Nyköpings län → Södermanlands län	Rávttasjávri → Rautasjaure
Munkholmen → Riddarholmen	Nylanter → land	Riebijtjuvvalge → Rävlidenfältet
Muonáeatnu → Muonioälven	Ny sockens finnbygd → Nyskoga	Riebnesjávrre → Riebnes
Muonávuolli → Muonionalusta	Nástuna → Ulleråkers härad	Riitämäki → Ritaberg
Muonionjoki, Muonionväylä → Muonioälven	Näs → Kungsängen	Rijtsem(jähkå) → Ritsem
Muorjek → Murjek	Näs → Siljansnäs	Ringagölen → Ringamåla
Muttos → Muddus	Näs → Strålnäs	Ringbohärad → Rimbo
Myckeläng → Västermyckeläng	Näs → Vänersnäs	Ringkarleby → Rinkaby (sn, Närke)
Mycrisbodher → Möckeln (sjö, Värmland)	Näset → Värmlandsnäs	Risteören → Örnahusen
Måskuosuvvane → Moskosel	Näsrämhyttan → Rämmen	Rivovardo → Ryfjället
Mölnerud → rud	Näs station → Näs bruk	Roden → Roslagen
Mören → Möre	Nöre → vin	Rosenthal → Rosendal (slott, Stockholm)
Mörttjärnlandet → land	Odensharg → harg	Rostu → Rostojávri
Nahtavárre → Nattavaara	Oghnaroos → Ljungan	Rotakäl → Hällesjö
Namatis → Namádis	Ohtje Vielie → Östra Fjällfjället	Ruda → Råda (socken, Västergötland)
Násavárre → Nasafjället	Olandamor(a) → Morkarla	Ruoskuojávrrie, Ruoskuosuvvane →
Neassah → Tännäs	Oletomt → Ållonö	Rusksele
Nedermorga → Kungshamn-Morga	Olö → Ållonö	Ruskträsket → Rusksele
Nedra Lid → Övralid	Onghkere(njaevrie) → Ankavattnet	Rya Katslösa → Risekatslösa
Nihkkaluokta → Nikkaluokta	Orranäs → Orrefors	Ryd → Påryd
Nimar → Niemisel	Oxie station → Kristineberg	Ryivevardo → Ryfjället
	Paaskeri → Båtskärsnäs	
	Padje Kaitumjaure → Kaitumälven	
	Paittasluspa → Paittasjärvı	

Ryjvvie → Ryfjället	Skarplösta → Västerlövsta	Strömmen → Strömstad
Ryr → Lane-Ryr	Skarpåker → åker	Strömsmark → mark
Råda → Mellerud	Skávhu → Skaulo	Stuora Basse Darra → Tarradalen
Råglanda → land	Skedboholm, Skedbokvarn →	Stuor Allagas → Unna Allagas
Rånbyn → Råneå	Skebobruk	Stuorasjukta → Storjuktan
Råsa → Silverdalen	Skeppsholm → Holm (sn, Halland)	Stuoråván → Storavan
Råstojaure → Rostojávri	Skeäbllie → Ammarfjället	Stuoraviddule → Storvinde�n
Räkenholmen → Reimersholme	Sko → Skokloster	Stuor-Biergies → Björksele
Rän(ing)eholmen → Reimersholme	Skoboa härad → Skokloster	Stuor Julevu → Luleälven
Rämshyttan → Rämnen	Skogskyrka → Skog (sn, Hälsing- land)	Stuor Julevu → Stora Lulevatten
Ränkefors, Ränken → Lennartsfors	Skradarve → arve	Stuor Lájss → Laisan
Rävkärret → Piperskärr	Skris(s)ås → Skredsvik	Stuor Muorkke(gårttje) → Stora Sjöfallet
Rödkyrkan → Sankt Per	Skunckenberg → Johannishus	Stuor Sájvva → Unna Saiva
Saadtesknjuana → Saxnäs	Skurusten → Viby (sn, Östergötland)	Stöörsjuve → Storsjö
Saaksneese → Saxnäs	Skurusäter → Skärkinds härad	Sulidälbmå → Sulitelma
Sádihávrre, Sádjávvrre → Satihauare	Skuta → Skuttunge	Sulitjelma → Sulitelma
Saeksienjohke → Saxån (å, Lapp- land)	Skyllbäck → Sysslebäck	Sund → Stjärnsund (samhälle, Dalarna)
Sakkat → Saggat	Skånes Viby → Gustav Adolf (sn, Skåne)	Sund → Sunne (sn, Värmland)
Sálldoluokta → Saltoluokta	Skåpa → Skåpfors	Sunds socken → Nysund
Sállohávrre → Sallohaure	Skäve → Skedevi	Suorsså → Sorsele
Sámeednam → Lappland	Släbro → Nyköpingså	Suorvvajávrire → Suorva
Sandarud → Sanne	Slähpejaevrie → Släppträsk	Suttes → Boden
Sandbäck → Kyrkås	Smadjeädno → Blackälven	Svanabacken → Saxtorpskogen
Sandlandet → land	Smyge → Smygehamn	Svansjön → Svaneholm (gods, Skåne)
Sandákra → åker	Sofia Magdalena → Sollerön	Svarteboda → Svarte
Sandön → Sandhamn	Sofiehem → Ålidhem	Svartlöten → Svartlösa härad
Sanskéri → Sandskär	Sohppar → Övre Soppero	Svenska Sandön → Gotska Sandön
Sápmi → Lappland	Soland → Sollentuna härad	Svenskkyrkan → Malmö Sankt Petri
Savdijávri → Skaulo	Ståloluokta → Ståloluokta	Svetiudh → Sverige
Saxelfr → Göta älvd	Starrgölsmåla → Ringamåla	Svinstad → Bankekind
Sealggå → Sälka	Sten → Västra Stenby	Svitjod → Sverige
Seglingbo → Seglingsberg	Stensö → Kalmar	Syjteresaertie → Sytertoppen
Segodunon → Sigtuna (kn, Uppland)	Stig(en) → Nordanstig	Syöldatedienu → Skellefteälven
Seittenkaari → Seskarö	Stihke(njohke) → Stekenjokkgruvan	Säähaka → Undersäker
Seldutiedno → Skellefteälven	Stikken → Stekenjokkgruvan	Säkieboelte → Hemavan
Seunda hundare → Siende härad	Stoere Bierhköjaevrie → Stor- Björkvattnet	Säby → Stäholm
Siedvájárre → Sädvajaure	Stoereevaerie → Norra Storfjället	Sädvájárre → Sädvajaure
Siejdevárrre → Seitevare	Stoere Vielie → Östra Fjällfjället	Särkilahti → Övertorneå
Sighridhakirkia → Hölö	Stolb gornij → Tolpagorni	Särkilax → Övertorneå
Siiddasjávri → Sitasjaure	Stora Helvetet → Hallabro	Söderlen → Söderslätt
Sijddojávrire → Sitojaure	Storhedlandet → land	Söderlätle landsförsamling → Österlätle
Silbbajähkå → Silbojokk	Storsjön → Möklinta	Södra härad → Norra Möre härad
Silbbaädno → Pärlälven	Storvattnet → Korsvattnet	Södra marken → mark
Simbohundare → Simtuna härad	Storán → Gävle	Södra Rottne → Söraby
Siničohkka → Singičohkka	Storälven → Klarälven	Södra Ryr → Väne-Ryr
Sjávnna → Sjaunja	Straejmie → Ström	Söldjen → Siljan
Sjeltie → Åsele	Straejmie → Strömsund	Sörböle → böle
Sjukta → Storjuktan	Straejmie → Ströms Vattudal	Sördellen → Dellensjöarna
Sjuktajávriie → Överstjuktan	Strandabygd → Stranda härad	Sör i marken → mark
Sjuktajuhka → Juktän	Stranden → Bunkeflo	Sör på marken → mark
Skaalmā → Skalmodal	Stranden → Fjällbacka	Talonkylä → Korpilombolo
Skaarjalaeditie → Saxnäs	Stranden → Hälleviksstrand	Tarrekaise → Tarradalen
Skángaleapmi → Sjangeli	Strupen → Vargfors	
Skarmoden → Skalmodal		
Skarpa → Skarpnäck		

Tautra → Totra	Ubmeje → Umeå	Vreta → Storvreta
Tavle → Tavelsjö	Ubmejeiednuo → Umeälven	Vualtjere → Vilhelmina
Thorsaker → Torstuna härad	Uddunge → Huddunge	Vuoggatjälbme → Vuoggatjälme
Thrabohäradh → Råby-Rekarne	Ujják → Uddjaure	Vuolep Kaitumjaure → Kaitumälven
Thysse → Tössbo härad	Ullarin → vin	Vuolip Gáidumjávri → Kaitumälven
Tibbles → böle	Ullát → Ullatti	Vuollerieberme → Vuollerim
Tiken → Tingsås	Ulldevis(duottar) → Ultevistuottar	Vuolvvojávrre → Vuolvojaure
Timende → Kymmedö	Ulrika Eleonora → Kungsholmen	Vuonatjluokta → Vuonatjviken
Tingmark → Ås härad	Ulvesund → Kungsör	Vyöddaleiednuo → Vindelälven
Tingsdal → Köpingsvik	Ulv(h)ildakirkia → Överselö	Vääjmoe → Vojmän
Tingskullen → Åkerbo härad (Öland)	Uman → Umeälven	Vääjmoenloekte → Vikenviken
Tingslyckan → Dals härad	Unna Sájavasj → Unna Saiva	Vämen → Vämhus
Tingsmaden → Lysings härad	Urbans grav → Ales stenar	Vängen → Torsång
Tingstumpen, Tingstycket →	Utäker → åker	Vängsön → Skeppsholmen
Harjagers härad	Utö kloster → Utöhus	Væbofærdhunger → Kinnefjärdings härad
Tingvalla → Tingvallaön	Vádvečohkka → Vadvetjäkkä	Väderö → Hallands Väderö
Tingåker → Allbo härad	Váhtjer → Gällivare	Värmlandsberg → Färnebo härad
Tiundaland → hundare	Váhtjerduottar → Dundret	Värmlands bergslag → Färnebo härad
Tjádjá → Karats	Vájmok → Vaimok	Värmlands Nysäter → Nysäter
Tjaktjajávrre → Tjaktjajaure	Vájsáluokta → Vaisaluokta	Västerholmen → Stora Åby
Tjavttjakjávrre → Tjaktjajaure	Vákkudavárrre → Vakkotavare	Västermalm → Norrmalm
Tjeedtege → Gäddede	Valdemarsön → Djurgården	Västra Bösarp → Hassle-Bösarp
Tjieggelvas → Tjeggelvas	Vallen → Hudiksvall	Väylä → Torneälven
Tjoammbe(jávrre) → Tjåmotisjaure	Vallen → Valle härad	Yli-Kainus, Yli-Kainuu → Nederkalix
Tjuonavagge → Lapporten	Vallhall → Vallsgärde	Yli-Soppero → Övre Soppero
Tjurbu härad → Ytterturbo härad	Vanäs fästning → Karlsborg (sn, Västergötland)	Yli-Vojakkala → Nedre Vojakkala
Tjálmejávrrie → Tjálmejaure	Vardhini → Valbo härad	Ysmæ → Ismunden
Tjåmodisjávrre → Tjåmotisjaure	Vargstrupen → Vargfors	Yttermorjärv → Morjärv
Tjärvek → Hornavan	Vasarunturi → Dundret	Yttre Tör → Södertörn
Torekov ö → Hallands Väderö	Vaskivuori → Svappavaara	Yttre Ullerud → Nedre Ullerud
Torneå → Torne lappmark	Västenjávrre → Västenjaure	Åarjel Stoerevaerie → Södra Storfjället
Tornio → Torne lappmark	Vazás → Vittangi	Åby-Klippan → Klippan
Tornionjoki → Torneälven	Veaikevárri → Svappavaara	Åkersberg → Åkerbo härad (Öland)
Tornionjärvi → Torneträsk	Vettersjö → Kaggeholm	Ål → Grensholm
Tornionväylä → Torneälven	Vibol → Kungsgården	Åliden → Ålidhem
Torp → Mariannelund	Vibyrydh → Östra Ryd (sn, Östergötland)	Åmmásuvvane → Åmsele
Torsen → Toresund	Vibäcken → vi	Åmmekvarn → Åmmeberg
Torsharg → harg	Viddulejiennuo → Vindeln	Ångersrum → Ankarsrum
Torvesund → Drottningholm	Vidhund → Vedens härad	Åsaka → Barne-Åsaka
Tranebol → bol	Viedásädno → Vietas	Åsbo → Tärnsjö
Tufsinga → Töfsingdalen	Vierdå → Gunnarn	Åsbo(-)Fagerhult → Skånes-Fagerhult
Tulinkisuanto, Tulinkivaara →	Vik → Storvik	Åsen → Mönsterås
Kuttainen	Vikby → Bosön	Åsäker → Barne-Åsaka
Tumbokvarn → Tumba	Viken → Vikarbyn	Åsö(n) → Södermalm
Tuna → Simtuna	Vimosser → vi	Åvsta → Avesta
Tuna → Ytterenhörna	Vinhköseälkie → Hundshögen	Ägglösa → lösa
Turtola → Svanstein	Vinter(vägs)viken → sta(d)	Öbo → Ödeby
Tutemo → Sunnemo	Virihávrre → Virihauare	Ölmesund → Stjärnsund
Två Bröders väg → Två systrar	Visjön → vi	Ön → Hallands Väderö
Tyftan → Töftedal	Viska → Fredrika	Ön(a) → Henriksholm
Tylen → Tylösand	Viskardal → Viske härad	Österbotten → Norrbotten
Tyskkyrkan → Malmö Sankt Petri	Vistege → Fredrika	Österholmen → Stora Åby
Tången → Tångaberg	Vittaniemi → Vitsaniemi	Österåker → Läckeby
Täräntö, Täränönväylä → Tärendö	Volgsjö → Vilhelmina	
Tör, Yttre och Övre → Södertörn		
Törnskogen → Södertörn		

Östra Alstad → Fru Alstad

Östra Aros → Uppsala

Övermorga → Kungshamn-Morga

Övre Tör → Södertörn

Anteckningar

Anteckningar

Förkortningar, ord- och teckenförklaringar

<i>a</i> (fornsvenska) = på	nordfi. = nordfinsk
<i>apud</i> (latin) = vid	nordsam. = nordsamisk
arjeplogssam. = arjeplogssamiska	norrbottnsf. = norrbottensfinsk
avskr. = avskrift	<i>par(r)ochia</i> (-iam, -ie, -iis) (latin) = socken
<i>castrum</i> (-ri, -ris, -ro) (latin) = slott, fästning	<i>prope</i> (latin) = vid
<i>curia</i> (-iam, -ias) (latin) = gård	<i>prouincia(m), provincia(m)</i> (latin) = härad
<i>de</i> (latin) = från	sam. = samisk
<i>ecclesia(m)</i> (latin) = kyrka (socken)	skg = skeppslag
<i>efterled</i> = andra ledet i ett sammansatt ortnamn, t.ex. -åker i <i>Torsåker</i> , -by i <i>Åby</i>	sn = socken
fda. = forndansk	sydsam. = sydsamisk
fi. = finsk	<i>villa</i> , se <i>villa</i>
fsv. = fornsvensk	umesam. = umesamisk
fvn. = fornvästnordisk	<i>villa(m)</i> (latin) = gård; by
<i>förled</i> = första ledet i ett sammansatt ortnamn, t.ex. <i>Tors-</i> i <i>Torsåker</i> , <i>Å-</i> i <i>Åby</i>	<i>Samiska specialtecken</i>
förs. = församling	á långt a-ljud
gd = gård	č tje-ljud
gods = sammanfattande beteckning för större jordegendomar	đ tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
hd = härad	ŋ ng-ljud
hgd = herrgård	š sje-ljud
ij (fsv.) = i	<i>Övriga specialtecken</i>
in (latin) = i	ą nasalerat a-ljud (i runbelägg)
<i>iuxta</i> (latin) = invid	ø å-ljud
j (fsv.) = i	ð tonande läspljud (som i engelskans <i>this</i>)
jn (latin) = i	þ tonlöst läspljud (som i engelskans <i>thing</i>)
<i>juxta</i> (latin) = invid	* anger att formen är konstruerad
kn = kommun	'...' anger betydelse för ord eller namn
<i>lacus</i> (latin) = sjö	→ hänvisning till namnartikel
lfs. = landsförsamling	
lulesam. = lulesamisk	
<i>manerium</i> (latin) = egendom, gård	

VAD BETYDER EGENTLIGEN

*Gussnava, Smögen, Mälaren, Njutånger
och Kebnekaise?*

Det kan vara svårt att förstå vad många av de ortnamn vi har omkring oss betyder och hur de kommit till. I Svenskt ortnamnslexikon behandlas ca 6 000 olika namn på städer, kommuner, samhällen, socknar, sjöar, älvar, berg m.m. i Sverige. Varje namn får en kortfattad förklaring enligt de senaste forskningsrönern. Vissa återkommande namnleder, t.ex. *hem*, *tuna* och *måla*, behandlas utförligt i särskilda artiklar.

För första gången ges med Svenskt ortnamnslexikon en samlad översikt över såväl svenska som finska och samiska ortnamn i hela Sverige. Lexikonet, som är skrivet av en grupp av Sveriges ledande ortnamnforskare, innehåller även ett avsnitt om ortnamnsvård liksom en sammanställning över svensk ortnamnlitteratur för den som vill fördjupa sig ytterligare.

SOFI

SPRÅK- OCH
FOLKMINNESINSTITUTET